

*До 100-річчя
Національної академії наук України*

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

ІНСТИТУТ АРХІВОЗНАВСТВА

*Джерела з історії науки
в Україні*

**ІСТОРІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ
НАУК
УКРАЇНИ
1956–1960**

ЧАСТИНА 1

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

КИЇВ 2015

УДК 061.12(477)(091)«1956/1960»
ББК Ч213(4 УКР)711я45

Затверджено до видання вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(23.12.2014 р., протокол № 15)

Упорядники:

Л. М. ЯРЕМЕНКО, Г. В. ІНДИЧЕНКО, С. В. СТАРОВОЙТ, Т. В. БРЯЗКАЛО,
О. І. ВЕРБІЦЬКА, С. М. КОВАЛЕНКО, Л. О. ШЕРЕМЕТА

Редакційна колегія:

О. С. ОНИЩЕНКО (голов. ред.), В. А. ВЕРГУНОВ, О. В. БАЖАН, Н. В. МАКОВСЬКА,
А. С. МИРОНЧУК, Л. В. МУХА, Г. В. ПАПАКІН, В. І. ПОПИК,
М. М. РОМАНЮК, Л. М. ЯРЕМЕНКО

Рецензенти:

Г. В. Боряк, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор
Л. А. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор

Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали [Електронне видання] / редкол.: О. С. Онищенко (голов. ред.) [та ін.]; упоряд.: Л. М. Яременко, Г. В. Індиченко, С. В. Старовойт [та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства. – Текст і граф. дані. – Київ, 2015. – 872 с. – Об'єм даних 9,45 Мб. – (Джерела з історії науки в Україні). – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/00003680/ – Назва з тит. екрана.

ISBN 978-966-02-7683-3 (загальний) (електронне видання)

ISBN 978-966-02-7684-0 (Ч. 1) (електронне видання)

Дане видання продовжує публікацію документів і матеріалів з історії Національної академії наук України, зокрема 1956–1960 рр., і складається з двох частин. У першій частині до наукового обігу вводяться невідомі та маловідомі архівні документи, фотодокументи, матеріали періодичних видань, що характеризують науково-дослідну та науково-організаційну діяльність АН УРСР в означений хронологічний період, та вміщено наукові коментарі до них.

Видання розраховане на науковців, істориків, зокрема істориків науки, архівістів, викладачів вищих навчальних закладів та студентів.

УДК 061.12(477)(091)«1956/1960»
ББК Ч213(4 УКР)711я45

- © О. С. Онищенко, Л. М. Яременко, Г. В. Індиченко, С. В. Старовойт, передмова, 2015
- © Л. М. Яременко, Г. В. Індиченко, С. В. Старовойт, Т. В. Брязкало, О. І. Вербіцька, С. М. Коваленко, Л. О. Шеремета, упорядкування, 2015
- © О. І. Вербіцька, О. В. Березовська, Ю. О. Бойко, Я. О. Бондарчук, Т. В. Брязкало, Ю. В. Булгаков, Л. С. Воловник, Л. І. Завалішина, Г. В. Індиченко, С. М. Коваленко, С. М. Кіржаєв, І. Г. Кіржаєва, О. А. Лук'янець, Н. А. Наумова, М. О. Принь, О. В. Принь, О. В. Січова, С. В. Старовойт, А. І. Шаповал, І. В. Шарабанова, Л. О. Шеремета, Л. В. Шипко, І. М. Шихненко, наукові коментарі до документів, 2015
- © С. М. Коваленко, Н. В. Будзанівська, фотодокументи, 2015
- © Т. В. Брязкало, С. М. Коваленко, іменний покажчик, 2015
- © Т. В. Брязкало, С. М. Коваленко, Я. О. Бондарчук, список абревіатур та скорочень, 2015
- © Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут архівознавства, 2015

ISBN 978-966-02-7683-3 (загальний) (електронне видання)

ISBN 978-966-02-7684-0 (Ч. 1) (електронне видання)

ВІД УПОРЯДНИКІВ

У виданні «Історія Національної академії наук України. 1956–1960» представлено широкий комплекс джерел, що висвітлюють всі аспекти функціонування Національної академії наук України в означений період на загальному тлі наукового, економічного і суспільно-політичного життя країни. Воно продовжує серію видань документів і матеріалів з історії НАН України, що охоплюють її діяльність у 1918–1955 рр. і вийшли друком протягом 1993–2012 рр.

Це видання складається з двох частин, які публікуються окремими книгами. До першої частини «Документи і матеріали» увійшли джерела, що найповніше відтворюють розвиток традиційних та нових наукових напрямів, висвітлюють прикладні аспекти застосування результатів наукових досліджень у народному господарстві та економіці країни, процеси розгортання міжнародної наукової співпраці, дають можливість прослідкувати трансформацію структури академічних установ та кадрову політику, розкривають нові грані діяльності НАН України і значення окремих ключових моментів в академічній історії 1956–1960 рр. До видання включено документи, виявлені у фондах Архіву Президії НАН України та наукових архівів її установ, Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України та Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Основна частина включених документальних джерел публікується вперше. Переважна більшість документів представлена оригіналами, а копії публікуються тоді, коли оригінал важливого в інформативному плані документа не вдалося розшукати.

Документи розміщено у хронологічному порядку відповідно до дат їх утворення. Географічні місця складання документів відображено поряд з датою, якщо вони були створені не у м. Київ. Тексти документів передано за сучасним правописом із збереженням мовних особливостей того часу. Технічні і граматичні помилки виправлено без застережень. Особливості публікації документів, такі як: датування, встановлене упорядниками за змістом документа, суміжними документами чи іншими критеріями; неповнота тексту або його особливості; відомості про розсекречення; допущені в документі помилки, що впливають на його зміст; відомості про публікацію тощо – зазначено в підрядкових примітках.

У випадках, що стосуються встановлення відсутніх дат документів чи ініціалів згадуваних у них осіб, відновлення втраченої або випущеної в результаті технічної помилки частини тексту при створенні документа, купюр тексту документа з інформацією загального характеру, зроблених упорядниками, – проставлено квадратні дужки; для відтворення відсутніх частин тексту документа, доданих упорядниками для його логічного зв'язку, – застосовано кутові дужки. До кожного документа подано легенду з інформацією про місце його зберігання із зазначенням назви архівної установи, номерів фонду, опису, справи та аркушів, оригінальності

та способу відтворення тексту. Якщо документ знайдено у декількох архівах, то у легенді наводяться всі виявлені місця зберігання і пошукові дані.

Для розширення інформативності документів до них складено наукові коментарі, що доповнюють відомості про перебіг викладених подій і значення окремих фактів у діяльності академічних установ, подають біографічні довідки про представників науки і культури України й інших країн, які згадуються у документах. Коментарі подано у формі енциклопедичних статей із наведенням списку використаної літератури, архівних та електронних джерел, вони мають загальну валову нумерацію та містять посилання на номер прокоментованого документа. Біля тексту документа, що коментується, проставлено номер відповідного наукового коментаря.

До першої частини видання також включено ілюстративний матеріал у вигляді 61 фотографії, на яких зображено співробітників установ АН УРСР під час проведення наукових досліджень, у дослідних лабораторіях і робочих кабінетах, під час експедицій, відвідування наукових конференцій та симпозіумів, зустрічей з іноземними вченими під час їхнього відвідування установ АН УРСР чи поїздок за кордон українських науковців. Представлено також низку фотознімків технічних приладів, розроблених установами АН УРСР.

Друга частина видання «Додатки» включає індивідуальні наукові розробки співробітників Інституту архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, такі як: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), Список дійсних членів та членів-кореспондентів АН УРСР, обраних у 1956–1960 рр., Список наукових співробітників АН УРСР (1956–1960), Список видань і наукових праць співробітників АН УРСР (1956–1960), Список установ, що діяли у складі АН УРСР (1956–1960). Вони підготовлені з метою розширення інформативності документів та реконструкції джерельної бази Архівного фонду НАН України.

Найвагомішим блоком цієї частини є Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), які стисло передають основний зміст питань, що розглядалися на засіданнях Президії АН УРСР. Протоколи засідань Президії АН УРСР у цей період формувалися в діловодстві з певними особливостями. Так, у них застосовано валову нумерацію пунктів упродовж року. У назвах протоколів зустрічається літера «Б», що вказує на форму проведення засідання лише у межах Бюро Президії АН УРСР. Окремі пункти протоколів представлені тільки у вигляді постанов без протокольної частини, що свідчить про прийняття рішень членами Президії АН УРСР шляхом їхнього погодження у робочому порядку в період між засіданнями. Ці постанови додавалися до наступного за датою протоколу. Враховуючи, що офіційна дата їх прийняття не співпадає з датою протоколу, до якого вони включені, у кінці тексту пунктів у круглих дужках подано дійсну дату прийняття постанов. Також у протоколах є низка пунктів з позначенням «закрите питання» або «таємно», зміст яких у документах відсутній і, відповідно, у регестах не відображений.

Регести включають такі позиції, як: назва і номер протоколу, дата його створення, стислий виклад змісту кожного з пунктів, вказівка на автентичність та вихідні дані про місце зберігання. Зміст протоколів передано сучасною мовою зі збереженням структури документа, назви установ та організацій – відповідно до часу створення документа. Через великий обсяг документів та з метою презентації

насамперед науково-дослідної роботи та розвитку АН УРСР у цей період у реєстрах не розкриваються пункти протоколів, що торкаються низки питань: поточних фінансових, адміністративно-господарських та житлово-побутових, надання службового житла, відпусток, кадрових (крім тих, що стосуються академіків, членів-кореспондентів та керівного складу установ), організації навчального процесу в аспірантурі, участі співробітників інститутів АН УРСР у виконанні господарсько-договірної тематики. Застереження про такі випадки позначені в тексті астериском із відповідним номером.

В анотованому Списку дійсних членів та членів-кореспондентів АН УРСР подано інформацію про провідних учених, обраних до складу членів Академії у 1956–1960 рр. Довідка про кожного з них включає: прізвище, ім'я та по батькові, дати життя, дату обрання до складу АН УРСР та основні етапи життя і наукової діяльності. Список структурно поділено на дві частини, кожна з яких сформована за алфавітом. У першій з них подано перелік обраних дійсних членів АН УРСР, у другій – членів-кореспондентів. При складанні списку використано відомості про життя, наукову, педагогічну та громадську діяльність учених із їхніх особових справ, що зберігаються в Архіві Президії НАН України, документів фондів особового походження видатних українських вчених, що зберігаються в Інституті архівознавства НБУВ, та з довідників персонального складу членів АН.

До Списку наукових співробітників, які працювали в установах АН УРСР протягом 1956–1960 рр., включено інформацію про працівників на наукових посадах без наведення даних про адміністративний, науково-допоміжний та технічний персонал. Прізвища співробітників подано в алфавітному порядку. Подані у списку біографічні відомості включають: прізвище, ім'я та по батькові, різночитання у прізвищах, іменах та по батькові (подано в дужках), дати народження та смерті (якщо їх вдалося встановити), науковий ступінь та вчене звання; відомості про діяльність включають: науковий фах, займані посади у визначений хронологічний проміжок та місця роботи. Роки перебування на кожній з посад вказуються у дужках після назви посади. Назви наукових установ наведено за їх тогочасним написанням. При складанні списку використано штатні розписи АН УРСР та академічних установ, довідки про кадровий склад і аспірантуру, протоколи засідань Президії АН УРСР за 1956–1960 рр., плани та звіти про роботу наукових установ, документи особових фондів видатних учених.

Список видань і наукових праць співробітників АН УРСР за 1956–1960 рр. побудовано за хронологічно-алфавітним принципом. Він містить бібліографічні відомості про індивідуальні та колективні монографії співробітників, періодичні видання, наукові збірники праць, словники, збірники документів, брошури, навчально-методичні посібники тощо, видані як Видавництвом АН УРСР, так й іншими видавництвами УРСР, СРСР та інших країн світу. Список складений згідно з останніми чинними національними стандартами: «Бібліографічний опис скорочення слів і словосполучень українською мовою» (ДСТУ 3582:2013), «Бібліографічний запис скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами» (ДСТУ 7093:2009), міждержавним стандартом «Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке» (ГОСТ Р 7.0.12–2011) та «Списком нестандартизованих скорочень слів та словосполучень у бібліографічних записках», розробленим Державною науковою установою «Книжкова палата України

імені Івана Федорова» (Київ, 2012). Тому визначені цими стандартами скорочення, які застосовані при складанні списку, не подаються у Списку абревіатур та скорочень цього видання.

Список установ, що діяли у складі АН УРСР, відображає структуру Академії та її організаційні зміни впродовж 1956–1960 рр. У ньому подаються історичні довідки про науково-дослідну та науково-організаційну діяльність інститутів, установ та організацій за таким принципом: назва, дата створення (якщо воно відбулося в цей період), основні наукові завдання, структурні зміни (організація, ліквідація, реорганізація, в т. ч. і внутрішніх підрозділів) та прізвища керівників. При складанні історичних довідок були використані постанови та розпорядження урядів СРСР, УРСР та Президії АН УРСР, протоколи засідань Президії АН УРСР та матеріали до них, планово-звітна документація установ, документи з особових фондів видатних вчених АН УРСР, матеріали періодичних друкованих видань і монографічних досліджень, присвячених історії та діяльності академічних установ.

Обидві частини видання забезпечено науково-довідковим апаратом, до якого входять: Іменний покажчик, Список абревіатур та скорочень, Перелік документів.

Авторський колектив висловлює щирю подяку за надану допомогу у підготовці видання співробітникам Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України та особисто директору Н. В. Маковській; Центрального державного архіву громадських об'єднань України, особисто директору О. В. Бажан; працівникам установ НАН України: ученому секретарю Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника З. Т. Грень, провідному архівісту Інституту народознавства О. В. Остапик, відповідальній за архів Державного природознавчого музею І. М. Павлів, завідувачу науково-технічного архіву Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка Т. О. Степанець, завідувачу архівного підрозділу Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського Н. А. Щегловій, завідувачу архіву Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного А. І. Сидоренко, завідувачу науково-технічного архіву Інституту гідробіології О. І. Мельниковій, ученому секретарю А. І. Кулясу та завідувачу науково-технічного архіву Л. М. Мельник Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова, ученому секретарю З. С. Протасовій та відповідальній за архів Л. І. Куддіновій Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна.

ПЕРЕДМОВА

Період 1956–1960 рр. став часом інтенсивного піднесення АН УРСР. Закінчилася повоєнна відбудова та розпочався динамічний розвиток таких галузей науки, як ядерна фізика, радіофізика і електроніка, обчислювальна математика, кібернетика, хімія, геологія та ін. Нового імпульсу набули соціогуманітарні дослідження. Поряд з фундаментальними дослідженнями, значно збільшилася кількість прикладних, які знаходили своє застосування у промисловості, сільському господарстві, військово-промислового комплексу, космічних розробках. Українська академічна наука дедалі більше відігравала провідну роль у зростанні економічного потенціалу республіки. Певна лібералізація суспільного життя в країні, а також інтенсивний розвиток промисловості та сільського господарства позитивно позначилися на діяльності Академії наук. Органи влади більше уваги приділяли потребам науки, суттєво зросла частка бюджетних витрат на науку, а спрямованість наукових досліджень установ АН УРСР на вирішення важливих народногосподарських завдань сприяла продуктивній взаємодії з місцевими органами влади¹.

Незмінним Президентом АН УРСР у 1956–1960 рр. залишався акад. О. В. Палладин. Упродовж всього означеного періоду посаду одного із віце-президентів займав акад. М. П. Семененко. У 1956 р. посаду другого віце-президента займав акад. Г. М. Савін, якого з 1957 р. змінив акад. О. Н. Щербань. У листопаді 1958 р. Президія АН УРСР звернулася з клопотанням до органів влади щодо доцільності обрання третього віце-президента (*док. № 131*) і на сесії Загальних зборів АН УРСР 17–18 листопада 1958 р. на цю посаду обрано акад. М. Ф. Гулого². Головним вченим секретарем Президії АН УРСР у 1956 р. був д.т.н. (з 1957 р. – академік) О. Н. Щербань, після обрання його віце-президентом АН УРСР цю посаду обійняв чл.-кор. І. М. Федорченко. 4 листопада 1960 р. Президія АН УРСР постановила відповідно до Статуту АН УРСР іменувати надалі посаду Головного вченого секретаря Президії АН УРСР – Головний учений секретар Академії наук УРСР³.

Керівництво Відділів АН УРСР. Відділ сільськогосподарських наук, який перебував у структурі Академії до 15 червня 1956 р., очолював акад. П. А. Власюк. Відділ хімічних і геологічних наук – акад. А. І. Кіпріанов (у 1956–1957 рр.), у 1958 р. – акад. Ю. К. Делімарський, з 1 січня 1959 р. до 19 червня 1959 р. обов'язки голови Відділу виконував чл.-кор. С. П. Родіонов, після нього на посаду голови Відділу повернувся акад. Ю. К. Делімарський, з 9 квітня 1960 р. обов'язки голови Відділу виконував чл.-кор. Ф. Д. Овчаренко. Головою Відділу біологічних наук до 16 грудня 1960 р. був акад. Р. Є. Кавецький, після нього виконання обов'язків голови Відділу було покладено на завідувача відділу фауни безхребетних і паразитології Інституту зоології АН УРСР акад. О. П. Маркевича. У Відділі фізико-математичних наук обов'язки голови Відділу у 1956 р. і до 3 квітня 1957 р. виконував акад. Б. В. Гнеденко, після нього обов'язки голови Відділу Президія АН УРСР поклала на директора Інституту металофізики АН УРСР чл.-кор. В. Н. Гріднєва, а у 1960 р. затвердила його на цій посаді. Відділ технічних наук упродовж 1956–1960 рр. очолював

¹ Національна академія наук України. 1918–2008 : до 90-річчя від дня заснування / Гол. ред. Б. Є. Патон. – Київ : Вид-во КММ, 2008. – 624 с.

² Вісник Академії наук УРСР. – 1958. – № 12. – С. 49.

³ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 944, арк. 180.

акад. К. К. Хренов. Відділ суспільних наук не мав постійного керівника: обов'язки голови Відділу у 1956 р. виконував заступник директора з наукової роботи Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні д.філол.н. (з 1957 р. – академік) І. К. Білодід, а з 1957 р. – заступник директора Інституту економіки к.е.н. О. С. Короїд¹.

Протягом 1956–1960 рр. суттєвих трансформацій зазнала структура АН УРСР. Вони були пов'язані як з кардинальною ліквідацією та виведенням установ зі складу АН, так і зі створенням цілої низки нових, реорганізацією внутрішньої структури і зміною напрямів наукових досліджень установ, що часто призводило до зміни їх назв. З 15 червня 1956 р. було ліквідовано Відділ сільськогосподарських наук, а його установи передано Міністерству сільського господарства УРСР: Інститут лісу (за винятком науково-експериментальної бази в с. Старосілля); Інститут фізіології сільськогосподарських рослин і агрохімії, Інститут ентомології та фітопатології; Інститут генетики і селекції, Інститут агробіології, Сектор тваринництва, Лабораторія ґрунтознавства, біологічні відділи Кримського філіалу АН УРСР з експериментальним пунктом «Міжгірне», Дендрологічний парк «Веселі Боковеньки». Постановою Президії АН УРСР від 25 травня 1956 р. визначались порядок і терміни передачі вищеназваних установ до Міністерства сільського господарства УРСР (*док. № 18*).

Ще одна суттєва структурна зміна була пов'язана із ліквідацією Львівського та Кримського філіалів АН УРСР, яка відбулася відповідно до постанов РМ УРСР від 27 червня 1956 р. (*док. № 23, 24*). Їхня ліквідація проводилася за ініціативою АН УРСР, про що свідчить колективне звернення до органів влади провідних учених західного регіону України². Згідно з постановою Президії АН УРСР від 13 липня 1956 р. до 1 вересня 1956 р. мала бути припинена діяльність президії та вченої ради філіалу, Ради науково-технічної пропаганди і Комісії по вивченню продуктивних сил західних областей УРСР. Наукові установи АН УРСР, які входили до Львівського філіалу АН УРСР, – Інститут суспільних наук, Інститут геології корисних копалин, Інститут машинознавства та автоматики, Сейсмічний сектор, Український державний музей етнографії та художнього промислу, Науково-природознавчий музей, Львівська бібліотека – організаційно підпорядковувалися Президії АН УРСР, а в науковому відношенні – відповідним Відділам наук АН УРСР.

Також «з метою наближення науково-організаційного керівництва з боку Президії Академії наук УРСР до наукових установ Академії, розташованих у Кримській області», було прийняте рішення про ліквідацію управління та президії Кримського філіалу АН УРСР і створення на базі окремих наукових відділів колишнього філіалу Інституту мінеральних ресурсів АН УРСР. Постановою Президії АН УРСР від 6 липня 1956 р.³ вирішувалися інші питання щодо організаційного функціонування установ колишнього філіалу, зокрема на базі відділу історії та археології Кримського філіалу АН УРСР створено відділ античної і середньовічної археології Інституту археології та групу історії Інституту історії АН УРСР; Карадазьку біологічну станцію АН УРСР підпорядковано Відділу біологічних наук АН УРСР на правах окремої науково-дослідної установи.

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 744, арк. 281; спр. 811, арк. 272; спр. 874, арк. 174; спр. 940, арк. 188; Довідник Академії наук УРСР на 1956 р. / АН УРСР. – Київ, 1956. – С. 129–130; Довідник Академії наук УРСР на 1957 р. / АН УРСР. – Київ, 1957 – С. 145–146; Довідник Академії наук УРСР на 1959 р. / АН УРСР. – Київ, 1959. – С. 149–150.

² Кульчицький С. Історія Національної академії наук України в суспільно-політичному контексті. 1918–1998 // С. Кульчицький, Ю. Павленко, С. Руда, Ю. Храмов; за ред. Ю. О. Храмова. – Київ: «Фенікс», 2000. – С. 301–303.

³ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 697, арк. 146–161.

Упродовж 1956–1960 рр. в системі АН УРСР було створено і низку нових установ. Так, у складі Відділу фізико-математичних наук АН УРСР утворено нові науково-дослідні установи – Обчислювальний центр (1957 р.) та Інститут напівпровідників (1960 р.) у Києві, Фізико-технічний інститут низьких температур у Харкові (1960 р.). Відбулися суттєві зміни і в структурі Відділу хімічних і геологічних наук АН УРСР. У досліджуваний хронологічний період у його складі створено: у Сімферополі – Інститут мінеральних ресурсів (1956 р.), у Києві – Інститут хімії полімерів і мономерів (1958 р.) та Інститут геофізики (1960 р.). У Відділі технічних наук АН УРСР у 1960 р. – Інститут радіотехнічних проблем у Києві. У 1958 р. при Президії АН УРСР на правах науково-дослідної установи організовано Головну редакцію Української радянської енциклопедії.

У цей час деякі установи змінили профіль своєї наукової діяльності, що призвело до змін у їхній назві. Так, питання оптимізації структури та розширення профілю Інституту будівельної механіки піднімалося ще у 1956 р. директором установи акад. Ф. П. Белянкіним (*док. № 2*) і знайшло підтримку Президії АН УРСР, за клопотанням якої РМ УРСР прийняла постанову від 28 грудня 1959 р. № 1995 про його перейменування в Інститут механіки Академії наук УРСР (*док. № 175*). Назва та напрями роботи Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки змінилися з огляду на те, що підрозділи сільськогосподарського профілю були вилучені з його структури. Остаточне юридичне оформлення нового профілю діяльності цієї установи відбулося розпорядженням РМ УРСР від 26 вересня 1958 р. про її реорганізацію в Інститут ливарного виробництва (*док. № 126*).

У зазначений період розширилася мережа наукових товариств, комісій та рад, які функціонували при АН УРСР на громадських засадах. Вони працювали при вищому керівному органі АН УРСР або при Відділах наук відповідно до профілю своєї наукової спеціалізації. Так, при Президії АН УРСР з 1958 р. почало функціонувати Українське відділення Радянського національного об'єднання істориків природознавства і техніки, з 1959 р. – Український комітет славістів. Також при Президії в цей час створено низку профільних комісій та рад – Комісія по створенню галузевих словників наукової термінології (1957), Наукова рада по показу на виставках робіт АН УРСР (1959), Комісія з житлових питань (1959), Експертна комісія по придбанню архівних матеріалів, художніх творів і виробів та рідкісних видань (1960), Комісія по роботі з кадрами (1960), Комісія з турбінних установок Державного науково-технічного комітету РМ УРСР і Президії АН УРСР (1960).

При бюро Відділу суспільних наук з 1960 р. розпочала свою роботу Комісія з топоніміки і ономастики (*док. № 183*). У 1958 р. до складу Академії прийнято Українське географічне товариство, яке підпорядковано у науковому відношенні Відділу хімічних і геологічних наук. При Відділі біологічних наук з 1956 р. продовжило роботу Українське ентомологічне товариство, яке до цього часу функціонувало при Відділі сільськогосподарських наук. Відділ також координував роботу Українського республіканського наукового товариства паразитологів, створеного у 1956 р., та з 1959 р. – Українського мікробіологічного товариства (1959 р.).

П'ятирічним проблемним планом наукових досліджень і розвитку наукових установ Академії наук УРСР на 1956–1960 рр. (*док. № 1*) передбачалися суттєві зміни в структурі Академії, пов'язані із створенням нових або реорганізації існуючих установ та їхніх структурних підрозділів. Проте не всі ініціативи АН УРСР в цьому питанні були реалізовані. Так і не були підтримані пропозиції Академії щодо створення інститутів енергетичного машинобудування, проблем реактивного руху (аерогазодинаміки), географії, колоїдної хімії. Неодноразово Президія АН УРСР зверталася до уряду з ініціативою щодо реорганізації

Сектору держави і права АН УРСР в інститут, проте так і не знайшла підтримки вищих органів влади у цьому питанні. Як і в попередній період безрезультатними виявилися спроби реорганізації Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії у дві науково-дослідні установи – Інститут мистецтвознавства і Інститут народної творчості та етнографії. Не вдалося втілити в життя проект реорганізації Інституту геології при Дніпропетровському університеті Міністерства вищої освіти СРСР у філіал Інституту геологічних наук АН УРСР з метою об'єднання наукового потенціалу і координації наукових досліджень в галузі геологічних наук та отримати Нікитський ботанічний сад ВАСГНІЛ у відання Академії наук УРСР.

Вдосконалення організації управління промисловістю і будівництвом, створення адміністративних економічних районів у складі Української РСР, ліквідація низки союзних і союзно-республіканських міністерств давали керівництву АН УРСР підстави виходити з ініціативами щодо передачі в систему Академії наук окремих галузевих науково-дослідних інститутів, зокрема, Всесоюзного науково-дослідного інституту вогнетривів Міністерства чорної металургії СРСР у Харкові та створення на його базі академічного Інституту силікатів і вогнетривів, Одеського філіалу Всесоюзного інституту металів (Укрдирідмет). Окремі ініціативи АН УРСР з цих питань були підтримані керівництвом УРСР. Так, у вересні 1957 р. Укрдирідмет разом з підприємством п/с № 32 увійшли до системи АН УРСР як Одеські лабораторії Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР (док. № 85).

Певних змін упродовж 1956–1960 рр. зазнала і науково-організаційна робота самої Академії наук. Постановою від 8 січня 1960 р. Президія АН УРСР надала бюро Відділів наук та директорам установ додаткові повноваження. Так, бюро Відділів наук отримали права щодо внесення змін у терміни виконання планових тем на строк до півроку, представлення на розгляд Президії АН УРСР кандидатур співробітників на відрядження за кордон, вирішення питань видання наукових праць та ін. Додаткові права отримали і директори академічних установ: за рекомендацією вченої ради призначати та звільняти молодших наукових співробітників, змінювати терміни виконання окремих етапів наукової роботи та її виконавців, перерозподіляти штати в межах структурних підрозділів установи, здійснювати тимчасове переміщення коштів з однієї статті кошторису до іншої, що було важливим фактором в умовах динамічних змін напрямів досліджень на вимогу народногосподарських та оборонних потреб (док. № 180).

Наукові завдання української академічної науки були безпосередньо пов'язані із розвитком економіки країни, створенням та впровадженням нових технологій. З середини 50-х років ХХ ст. керівництво СРСР перейшло до нового курсу економічної та соціальної політики. Йшлося передусім про наближення країни до рівня розвитку науково-технічного прогресу західних країн, який стимулював розвиток промисловості. В умовах наростання протиріч у співіснуванні в світі двох суспільно-політичних систем (соціалістичної та капіталістичної) керівництвом країни дедалі більші вимоги висувалися до посилення ракетно-ядерного потенціалу та воєнно-промислового комплексу взагалі. Оборонна промисловість становила вагомий частку у важкій індустрії країни. Союзні та республіканські органи влади ставили перед українською академічною наукою широке коло завдань, пов'язаних із швидким впровадженням результатів наукових досліджень у виробництво, створенням нової техніки та технологій. П'ятирічний проблемний план наукових досліджень і розвитку наукових установ Академії наук УРСР на 1956–1960 рр. детально представляє широкий спектр наукових досліджень установ кожного з Відділів, дає можливість простежити урізноманітнення напрямів наукової роботи Академії наук.

Пріоритет надавався не лише розвитку теоретичних досліджень, але й практичному застосуванню одержаних результатів. Все більше на передній план виходили інститути фізико-математичного, технічного та хімічного профілів. Відповідно більше уваги концентрувалося на розвитку теоретичних досліджень у галузі ядерної фізики, радіофізики і електроніки, обчислювальної математики, механіки суцільних середовищ, високомолекулярних сполук, хімії інсектицидів і гербицидів, хімії кольорових і рідкісних металів, прогнозуванні родовищ рідкісних копалин, інтенсифікації металургійних процесів, біохімії нервової системи, шлакового автоматичного зварювання, автоматизації виробничих процесів і т. ін.

Реформи уряду СРСР із децентралізації промисловості і створення Рад народного господарства економічних адміністративних районів певною мірою сприяли зміцненню творчих зв'язків академічної науки з промисловими підприємствами і керівництвом раднаргоспів, впровадженню завершених наукових розробок у практику. У 1958 р. керівництвом СРСР поставлено питання про прискорення розвитку хімії у країні. Завдання української академічної науки в цьому контексті полягали у розробці нових технологій отримання рідких і кольорових металів з руд, винайденні хімічних засобів боротьби з сільськогосподарськими шкідниками. Великі завдання перед українськими ученими-хіміками стояли із забезпечення розвитку виробництва синтетичних волокон, смол та напівпродуктів для пластмас. Значна увага відводилася розробкам, пов'язаним із підвищенням добробуту населення, поліпшенням його медичного обслуговування, покращенням якості питної води. Плани наукових досліджень в галузі соціогуманітаристики передбачали актуалізацію досліджень історії України різних хронологічних періодів, вивчення культури та побуту українського народу, історії та теорії українського мистецтва та етнографії, розроблення питань суспільно-політичної та філософської думки України. У зв'язку із будівництвом низки гідроелектростанцій було намічено здійснити широкі археологічні експедиційні розвідки в райони майбутнього затоплення. Збільшувалася роль Академії наук як науково-координаційного центру в галузі природничих і гуманітарних наук.

Корективи у плани науково-дослідної роботи установ АН УРСР вносилися з урахуванням розробки перспективного плану розвитку народного господарства країни на 1959–1965 рр., відповідно до якого Президія АН УРСР прийняла постанову від 22 листопада 1957 р. «Про розробку перспективного плану наукових досліджень і плану впроваджень установ АН УРСР на 1959–1965 рр.». Цією постановою зобов'язали Відділи наук скласти перспективний план розвитку мережі наукових установ, росту кадрів наукових робітників, потреби в молодих фахівцях та збільшення штату наукових установ АН УРСР на 1959–1965 рр. і внести відповідні пропозиції Президії АН УРСР¹.

Упродовж 1956–1960 рр. зростала кількість наукових тем, розробка яких здійснювалася АН УРСР за постановами та розпорядженнями союзного і республіканського урядів, пропозиціями Держплану УРСР, міністерств і відомств. У 1960 р. частка таких наукових тем складала 30%². Певний сегмент здійснюваних досліджень виконувався за закритою тематикою, зокрема у галузі фізики напівпровідників, ядерної фізики і енергетики, радіофізики, електроніки, радіотехніки, обчислювальної математики, кібернетики та ін. (док. № 59, 63, 115, 170).

Академія наук ставила питання про необхідність поліпшення координації наукових розробок у галузі суспільних наук. Президія АН УРСР також розробила заходи з організаційно-матеріального забезпечення розвитку гуманітарних наук в УРСР на 1959–1965 рр.

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп.1, спр.751, арк. 66–71.

² Доповіді АН УРСР. – 1961. – № 5. – С. 559.

Вони передбачали створення нових та реорганізацію існуючих науково-дослідних та науково-допоміжних установ, покращення підготовки наукових кадрів, поліпшення матеріально-технічного забезпечення установ Відділу суспільних наук АН УРСР, розширення видавничої бази, створення нових журналів (док. № 120).

Установами **Відділу фізико-математичних наук** досягнуто вагомих успіхів у теоретичних та експериментальних дослідженнях у галузі фізичної електроніки, фізики металів, теорії диференціальних рівнянь, конструюванні та експлуатації швидкодіючих електронних обчислювальних машин та машин для автоматизації управління виробничими процесами, радіоастрономії.

Інститут математики у цей період отримав фундаментальні результати для подальшого розвитку асимптотичних методів нелінійної механіки, розробив методи аналізу статистичних критеріїв та випадкових блукань, отримав вагомні результати у розвитку теорії апроксимації функцій П. Л. Чебишева, побудував теорію нільпотентних топологічних груп, отримав важливі результати в теоретичній механіці та теорії пружності¹. У 1956 р. в лабораторії обчислювальної математики і техніки під керівництвом акад. Б. В. Гнеденка розпочато роботу зі створення універсальної обчислювальної машини «Київ», що завершилася під керівництвом д.ф.-м.н. В. М. Глушкова у створеному на базі цієї лабораторії Обчислювальному центрі. Під керівництвом акад. Б. В. Гнеденка і д.м.н. М. М. Амосова було створено апарат для вимірювання тиску у порожнинах серця та великих судинах (док. № 73). У цей час структура установи постійно удосконалювалася, а напрями наукової діяльності розширювалися: розпочалися дослідження з історії математики, розгорнулися дослідження з кібернетики. Затребуваним не лише установами України та СРСР, але й іноземними науковими інституціями був розроблений інтегратор ЕГДА-8/56 (док. № 94). У 1960 р. на базі раніших розробок інституту створено ЕГДА-9/60, який дозволяв при вирішенні конкретних технічних задач віднайти найбільш раціональні рішення, що давали значний економічний ефект. Теоретичні дослідження були узагальнені у працях співробітників установи Є. Я. Ремеза «Общие вычислительные методы чебышевского приближения: задачи с линейно входящими вещественными параметрами» (1957 р.), В. Т. Гаврилюк «Некоторые вопросы сходимости многомерных сингулярных интегралов» (1958 р.), колективному виданні «Застосування методу електрогідродинамічних аналогій до розв'язання деяких технічних задач» (1959 р.), П. Ф. Фільчакова «Теория фильтрации под гидротехническими сооружениями» у двох томах (1959–1960 рр.) тощо.

Як вже згадувалось вище, на базі Інституту математики з середини 1950-х років інтенсивно почали розвиватися дослідження з обчислювальної математики. Постановами РМ СРСР від 3 серпня 1954 р. № 1594-720сс, РМ УРСР від 28 листопада 1957 р. № 1353-56 та Президії АН УРСР від 13 грудня 1957 р. у м. Київ на базі лабораторії № 2 Інституту математики АН УРСР створено *Обчислювальний центр* (док. № 86). Напрями наукової діяльності новоствореної установи були викладені у положенні про Обчислювальний центр, затвердженому постановою Президії АН УРСР 20 лютого 1958 р. – розробка загальної теорії цифрових автоматів, електронних обчислювальних машин та їх елементів для розрахунків та керування технологічними процесами; виконання складних розрахунків для науково-дослідних, проектних та інших організацій; розробка та узагальнення методів розв'язання математичних задач з використанням сучасних автоматичних обчислювальних машин.

¹ Повоєнне відродження Інституту математики (1945–1959 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imath.kiev.ua/institute/index.php?page=2&lang=ua>.

Під керівництвом д.ф.-м.н., з 1958 р. чл.-кор. В. М. Глушкова, установа розгорнула роботи з розроблення систем автоматичного управління для військового сектору країни. Переважна більшість таких досліджень виконувалася за закритою тематикою (док. № 103, 115). В означений період центром здійснювалися дослідні розрахунки на електронно-обчислювальній машині «Урал», які в подальшому були використані для потреб народного господарства України (док. № 162). Розпочалася творча співпраця з науково-дослідними установами та підприємствами СРСР та республіки, зокрема із Всесоюзним науково-дослідним інститутом транспортного будівництва з розроблення проблеми «Проектування траси та профілю залізничних ліній на електронних обчислювальних машинах»¹, Українським науково-дослідним гідрометеорологічним інститутом з досліджень методів числового прогнозу погоди².

Інститут фізики спрямував свою роботу на виконання важливих теоретичних і експериментальних досліджень з фізики атомного ядра та фізики елементарних часток. Проведення науково-експериментальних робіт у галузі ядерної фізики мало важливе державне значення (док. № 62). Введено в експлуатацію циклотрон і створено циклотронну лабораторію, в якій проводилися практичні роботи в галузі ядерних реакцій і нейтронної фізики. У червні 1957 р. при інституті розпочалося будівництво (док. № 50) дослідницького атомного водно-водяного реактора ВВР-М з тепловою потужністю 10 мВт (відповідне розпорядження Ради Міністрів СРСР було прийняте ще 12 березня 1955 р.). 12 лютого 1960 р. реактор ВВР-М було введено в дію (док. № 182, 184). З 1960 р. розширилися дослідження з теоретичної фізики, ядерної фізики, фізики плазми, радіаційної фізики, фізичної електроніки, фізичної оптики. Велика увага приділялася практичній допомозі виробництву. У 1960 р. інститут випустив першу дрібносерійну партію реєструвальних приставок до інфрачервоних спектрометрів.

Інститут металофізики, створений ще у 1955 р. на базі Лабораторії металофізики АН УРСР, упродовж 1956–1960 рр. розгорнув свою основну діяльність за пріоритетними напрямками: розробка фізичних основ отримання жароміцних сплавів та пластичного хрому, дослідження фізичних та механічних властивостей титану та сплавів на основі титану (док. № 52). У 1960 р. розширилися дослідження з фізики ультразвуку. Теоретичні дослідження відкрили нові шляхи у розробці раціональних режимів обробки металів і сплавів у стані високої міцності (чл.-кор. В. Н. Гріднев). За договором з управлінням Київенерго інститут розробив метод, який дозволив автоматично реєструвати інформацію паропроводів під час їхньої роботи. За редакцією В. Н. Гріднева вийшла друком монографія «Применение ультразвуковых колебаний для исследования свойств, контроля качества и обработки металлов и сплавов» (1960 р.), А. А. Смирнова «Теория электросопротивления сплавов» (1960 р.) та ін.

Швидкими темпами розбудовувався *Інститут радіофізики і електроніки*. Колектив установи проводив наукові дослідження, пов'язані із розповсюдженням радіохвиль, дальньою радіолокацією та радіонавігацією. Розпочалися дослідження в новій галузі – радіоокеанографії. Здійснювалися теоретичні та експериментальні дослідження у галузі радіофізики і електроніки, спрямовані на розвиток фізики і техніки надвисоких частот міліметрового діапазону, проблем поширення і поглинання радіохвиль різних діапазонів, радіолокації, радіонавігації, радіоспектроскопії і радіоастрономії та створення відповідної апаратури (чл.-кор. О. Я. Усиков, чл.-кор. С. Я. Брауде). В означений період склалися сприятливі умови для проведення комплексних наукових досліджень в галузі астрономії

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 967, арк. 348.

² Науковий архів Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України, оп. 1, спр. 40, арк. 1.

та радіоастрономічного вивчення Сонця, планет, метеоритів. Подальше розгортання досліджень за цим перспективним напрямом вимагало створення відповідної радіоастрономічної бази при Інституті радіофізики і електроніки (док. № 51). Спрямовані на розв'язання цієї проблеми зусилля увінчалися успіхом у квітні 1957 р., коли було отримано земельну ділянку площею 160 га поблизу с. Гракове Чугуївського р-ну Харківської обл. для розміщення нової потужної системи антенних полів.

Фізико-технічним інститутом завершено теоретичні та експериментальні роботи в галузі лінійних прискорювачів, які розпочалися в попередні роки (док. № 62). Основні напрями роботи установи були пов'язані з металургією ядерної енергетики, ядерною фізикою надвисоких та середніх енергій, керованими термоядерними реакціями, фізикою наднизьких температур (док. № 59). Створення у 1957 р. відділу фізики плазми сприяло широкому розгортанню досліджень за цим науковим напрямом. Продовжено багаторічні дослідження у галузі практичного застосування техніки високого вакууму і низьких температур (акад. Б. Г. Лазарев, чл.-кор. І. М. Ліфшиць). Значна кількість наукових тем виконувалася за урядовими постановами та мала важливе народногосподарське значення. Інститут планував прискорити впровадження результатів своєї наукової діяльності у промисловість через будівництво і введення в експлуатацію власного дослідного заводу¹, на якому планував малими партіями виготовляти дослідні і промислові зразки апаратури.

Фізико-технічний інститут низьких температур створений відповідно до постанови РМ УРСР від 11 травня 1960 р. № 681 (док. № 194), постановою Президії АН УРСР 13 травня 1960 р. у м. Харків. Доцільність створення цієї установи неодноразово обґрунтовувалася Президією АН УРСР у листах до вищих органів влади республіки (док. № 170). Постановою визначалося коло наукових завдань інституту: проведення експериментальних і теоретичних досліджень термодинамічних властивостей зріджених газів, вивчення процесів розділення газових сумішей, резонансних процесів у твердих тілах, вивчення електричних, магнітних і теплових властивостей металів, зокрема напівпровідників, а також досліджень у галузі низькотемпературної кристалофізики, металооптики та електроніки. Вперше в світі у Фізико-технічному інституті низьких температур спостерігалось явище парамагнітного резонансу на електронах провідності міді та алюмінію.

В означений період назріла необхідність створення потужного центру науково-експериментальних досліджень у галузі фізики напівпровідників і напівпровідникових приладів (док. 61). За пропозицією Академії наук РМ УРСР 3 вересня 1960 р. прийняла постанову про організацію в складі АН Інституту напівпровідників (док. № 212). Інститут здійснював дослідження у галузі фізики напівпровідників і напівпровідникових приладів, розробленні фізичних основ їх застосування в техніці, успішно проводив дослідження з топографії та властивостей поверхневих електронних станів напівпровідників, розвитку методу аналізу мікродомішок. У цей період розроблено нові напівпровідникові прилади для автоматики та обчислювальної техніки. Доктор фізико-математичних наук С. І. Пекар завершив розробку основних законів нової галузі – кристалооптики. Діяльність установи також спрямовувалася на створення нових напівпровідникових приладів для автоматики та обчислювальної техніки, яка часто проводилася спільно із промисловими підприємствами, зокрема із заводом «Арсенал»².

¹ Науковий архів ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут НАН України», оп. 1, спр. 203, арк. 9–14.

² Науковий архів Інституту фізики напівпровідників ім. В. Є. Лашкарьова НАН України, оп. 1, спр. 11, арк. 2–3.

Головна астрономічна та Полтавська гравіметрична обсерваторії здійснювали велику роботу за програмою Міжнародного геофізичного року (док. № 217). Постановою Президії АН УРСР від 3 червня 1960 р. при Головній астрономічній обсерваторії створено Центральне бюро міжнародної служби широти (док. № 199). Також при ній була організована станція фотоспостережень штучних супутників Землі (док. № 107). Під керівництвом чл.-кор. А. О. Яковкіна тут проводилися дослідження Місяця і змінних зірок (док. № 45). За постановою Президії АН УРСР від 8 квітня 1960 р. Головна астрономічна обсерваторія спільно з Полтавською гравіметричною обсерваторією спрямували зусилля на вирішення найважливіших астрономічних проблем, пов'язаних з освоєнням Космосу¹. Упродовж 1956–1960 рр. співробітниками цих установ опубліковано чимало як фундаментальних, так і науково-популярних праць в галузі астрономічних досліджень, зокрема астрономічні календарі (1956–1960 рр.), «Инструкция для наблюдений Марса» (М. П. Барабашов, 1956 р.), «Чому бувають сонячні та місячні затемнення» (І. В. Гаврилов, 1957 р.), «Астрономические проблемы международного геофизического года» (В. П. Цесевич, 1957 р.), «Наукове передбачення небесних явищ» (І. Г. Колчинський, 1958 р.), «Нутация и вынужденное движение полюсов Земли по данным широтных наблюдений» (Є. П. Федоров, 1958 р.), «Радянська астрономія про Сонце, зірки та планети» (В. П. Цесевич, С. К. Всехсвятський, 1959 р.).

Установи **Відділу хімічних і геологічних наук** сконцентрували свою увагу на розширенні досліджень в галузі аналітичної хімії, розробці методів визначення мікродомішок і технології одержання металів, набули розвитку нові напрями досліджень – теоретична геотектоніка, палеоморфологія, палеоспорологія, геологія і мінералогія розсипних родовищ тощо. Робота установ геологічного профілю спрямовувалася на проведення геолого-розвідувальних робіт, які б забезпечили розширення мінерально-сировинних ресурсів промислових підприємств. Хімічні установи розробляли теоретичні та прикладні проблеми, серед яких пріоритетними визначалися дослідження в галузі хімії та технології кольорових та рідкісних металів, одержання металів високої чистоти, високополімерів, розробки отрутохімікатів.

Інститут загальної та неорганічної хімії значно розширив дослідження в галузі колоїдної хімії (док. № 3) за рахунок створення на базі лабораторії колоїдної хімії двох лабораторій: фізико-хімії дисперсних систем та колоїдної хімії дисперсних матеріалів. Були розроблені теоретичні основи колоїдно-хімічної характеристики дисперсних мінералів, зокрема бентонітів (чл.-кор. Ф. Д. Овчаренко). Суттєвих результатів досягнуто у покращенні якості питної води та очищенні промислових вод (док. № 34). Зокрема, під керівництвом д.х.н. Л. А. Кульського складено типові варіанти схем адсорбційного очищення стоків промислових підприємств. Розроблялися проблеми в галузі хімії кольорових і рідкісних металів, досліджувалися питання ліофільності і стійкості дисперсних систем, хімії комплексних з'єднань (док. № 161). У цей час розроблено ефективні методи очищення стоків хімічних підприємств, зокрема Калуського хіміко-металургійного комбінату, створено опис технологічної схеми дослідно-промислової установки для очищення стічних вод від цинку, розроблено та випробувано напіввиробничі установки для очищення стоків підприємств з виробництва хімічних волокон. Результати багатоаспектних досліджень співробітників установи викладено у низці наукових публікацій: «Розвиток електрохімії на Україні» (Ю. К. Делімарський, А. І. Заєць, 1957 р.), «Библиографический

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 940, арк. 175–177.

очерк развития отечественной коллоидной химии» (А. В. Думанский, З. М. Ващенко, 1958 р.), «Межгалоидные соединения» (Я. А. Фиалков, 1958 р.), «Коллоидные металлы» (Э. М. Натансон, 1959 р.), «Электродные процессы и методы исследования в полярографии» (Ю. К. Делимарский, А. В. Городынский, 1960 р.), «Лиофильность дисперсных систем» (А. В. Думанский, 1960 р.) тощо.

Пріоритетний напрям наукової роботи *Інституту органічної хімії* був зосереджений на дослідженнях у галузі хімії високомолекулярних сполук. З метою розроблення високо-ефективних засобів для боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур, зусилля науковців зосереджувалися на вивченні властивостей та розробці синтезу нових фосфор-органічних і фторорганічних сполук. Зокрема, проводилася розробка інсектицидних препаратів «Київ-20-35» та «Авенін» (чл.-кор. О. В. Кірсанов) і налагоджено їх промислове виробництво на Рубіжанському хімічному комбінаті. Зазначені препарати зарекомендували себе як високоєфективні засоби для боротьби з буряковим довгоносиком. У 1959 р. на Київському міському молочному заводі побудовано та введено в дію цех іонітного молока, яке вироблялося за розробленим в інституті методом (к.х.н. З. Б. Шапошникова)¹. У 1959 р. д.х.н. С. Б. Серебряний одним із перших в СРСР започаткував новий науковий напрям – хімію білків і пептидів². Під керівництвом акад. А. І. Кіпріанова проводилися роботи із синтезу і дослідження нових фізіологічно активних речовин, розроблялися нові медичні препарати. У своїх дослідженнях інститут широко застосовував поряд із традиційними синтетичними методами сучасні методики – інфрачервона спектроскопія, ізотопні методи, хроматографія та ін. (док. № 140). З другої половини 1950-х років перед хіміками було поставлено завдання пришвидшити вивчення пластичних мас і хімічного волокна; ця проблема почала досліджуватися в інституті з 1957 р.³.

Створений у 1958 р. *Інститут хімії полімерів і мономерів* (док. № 133, 201) досліджував низку науково-технічних проблем, що мали важливе значення для промисловості. Наукові дослідження інституту спрямовувалися на розроблення питань отримання синтетичних волокон і пластичних мас на основі використання нафтового газу та продуктів коксохімічної промисловості. У цей період отримано низку нових трикарбонових кислот, їх ефірів і нітрилів на основі ціанурової кислоти та синтезовано 25 нових сполук полімерів. Для успішного розгортання досліджень у галузі полімерів не тільки в АН УРСР, а й в інших профільних науково-дослідних установах України у 1960 р. при Президії АН УРСР створено спеціальну координаційну раду з проблеми «Полімери», яку очолив директор інституту д.х.н. К. А. Корнєв⁴.

Інститут фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського отримав схвальні відгуки від провідних учених СРСР за лабораторні дослідження синтетичних цеолітів (док. № 172). Розпочалися дослідження парамагнітного резонансу (док. № 100). Багаторічний досвід роботи інституту з радіоактивними речовинами сприяв дослідженням в галузі радіаційної хімії (док. № 37). У 1960 р. виконано дослідження з радіаційної полімеризації. Дослідження хімічної будови та механізму реакцій ізотопними методами під керівництвом акад. О. І. Бродського дозволили висвітлити механізм реакцій одержання перекису водню та

¹ Науковий архів Інституту органічної хімії НАН України, оп. 1, спр. 165, арк. 8.

² Інститут органічної хімії НАН України. 70 років / Редкол. : М. О. Лозинський (гол.) та ін. – Київ: ВД «Академперіодика», 2009. – С. 17.

³ Історія Академії наук України. 1918–1993 / Редкол. : Б. Є. Патон (гол.) та ін. – Київ: Наук. думка. – 1994. – С. 152.

⁴ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 940, арк. 130–132.

надкислот, а також механізм вологої корозії заліза. В цей час розроблено новий каталітичний спосіб окислення нафталіну та спосіб виготовлення мінеральних сорбентів заданої структури (чл.-кор. В. А. Ройтер, д.х.н. І. О. Неймарк). У 1957 р. Президія АН УРСР підтримала пропозицію інституту про організацію у складі відділу фотохімії лабораторії радіаційної хімії, чим були створені необхідні умови для розгортання цього напрямку досліджень. Значно зміцнилися зв'язки з хімічною промисловістю УРСР та розширилася дослідно-виробнича база інституту (док. № 108). Спільні наукові дослідження проводилися з Рубіжанським та Лисичанським хімічними комбінатами, Київським заводом медпрепаратів, Воскресенським хімічним комбінатом та багатьма іншими підприємствами республіки та СРСР, тісна співпраця з якими сприяла швидкому впровадженню та промислового освоєнню результатів наукової роботи установи. Інститут був організатором та співорганізатором низки наукових конференцій «Второе украинское республиканское совещание по физической химии» (1956 р.), «Совещание по природным сорбентам» (1957 р.), «Третья Украинская республиканская конференция по физической химии» (1958 р.), «Четвертая Украинская республиканская конференция по физической химии» (1960 р.), результати яких відображено у збірниках матеріалів та тез доповідей.

Інститут геологічних наук (док. № 38, 79) завершив низку узагальнюючих робіт, зокрема склав тектонічну карту УРСР, опублікував колективну монографію «Петрография железисто-кремнистых формаций Украинской ССР» (1956 р.). Вперше в СРСР колективом інституту під керівництвом акад. В. Г. Бондарчука у 1960 р. опубліковано великий «Атлас палеогеографічних карт Української і Молдавської РСР: з елементами літографії. М-б 1:2 500 000». Проводилися дослідження з прогнозування покладів рідкісних металів, закономірностей їх поширення, а також закономірностей поширення прісних та мінералізованих вод у платформній частині УРСР. Учені інституту відкрили родовища кольорових і рідкісних металів, урану та інших корисних копалин. Інститут підтримував творчі зв'язки з геологічними організаціями СРСР та УРСР, брав участь у розвідці та відкритті Шебелинського родовища природного газу, експлуатація якого мала велике значення для розвитку промисловості УРСР¹.

Наукові розробки *Інституту геології корисних копалин* у Львові спрямовувалися на вивчення геології корисних родовищ, передусім західних областей УРСР. У досліджуваний період започатковано новий науковий напрям – геохімічне дослідження мінералоутворювальних флюїдів. Активно в цей період здійснювалося геохімічне дослідження Роздольського сірчаного родовища (док. № 112). Академік В. Б. Порфир'єв сформулював нові уявлення про умови утворення природної нафти та інших горючих копалин. Належна увага приділялася проблемі нафтогазоносності, стратиграфії, петрографії і мінералогії. Інститут проводив дослідження з вивчення менілітових сланців Карпат і застосування їх у промисловості (док. № 142). З використанням геофізичних методів досліджувалася будова земної кори (чл.-кор. С. І. Субботін). Вийшли друком узагальнюючі праці за окремими напрямами роботи: «Деякі питання геології західних областей УРСР» (1958 р.), «Геологія нафтових родовищ України» (1959 р.), «Методи вивчення багатофазових включень у мінералах» (1960 р.) та ін.

Створений у липні 1956 р. *Інститут мінеральних ресурсів* у Сімферополі, широко розгорнув науково-дослідну роботу з дослідження Керченського залізорудного басейну, геологічного та палеогеографічного вивчення Криму, використання соляних ресурсів Сиваша.

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 941, арк. 102–103.

На Стебниківському калійному комбінаті здійснювалися випробування гідротермічного методу переробки калуських солей. Проводилися дослідження зі збагачення рідкісних металів¹. Під керівництвом д.г.-м.н. Ю. Ю. Юрка досліджено мінералогію залізородної формації Керченського басейну. В результаті досліджень властивостей бентонітів Криму (д.х.н. П. Т. Данильченко) з'ясовано їх можливості для очистки нафтопродуктів і одержання формувальних матеріалів у ливарному виробництві. Спільно з іншими установами – інститутами зоології, археології, гідрології і гідротехніки – Інститут мінеральних ресурсів брав участь у комплексній карстовій експедиції АН УРСР, завданням якої було провести рекогносцирувальні дослідження окремих об'єктів у межах закарстованих гірських масивів Криму з метою накреслення подальших шляхів їх вивчення в геологічному, археологічному, палеозоологічному та інших аспектах (док. № 123, 124). За редакцією д.г.-м.н. Ю. Ю. Юрка вийшли друком роботи, присвячені мінералогії Криму «Изучение и освоение минеральных богатств Крыма за годы советской власти» (1957 р.), «Минералогия железорудной формации Керченского бассейна» (1960 р.) та ін.

Неодноразові клопотання Академії наук УРСР до вищого керівництва республіки щодо створення *Інституту геофізики* були нарешті задоволені у 1960 р. (док. № 160). На установу поклали розроблення нових і удосконалення існуючих методів геофізичних досліджень, їх теорії, методів і апаратури, вивчення питань будови земної кори та узагальнення наслідків розвідувальних геофізичних робіт на території Української РСР в цілому і її окремих геологічних районів з метою прогнозу розвідувань родовищ корисних копалин (док. № 213). Колектив інституту, очолюваний чл.-кор. С. І. Субботіним, розпочав дослідження фундаментальної теорії тектонічних рухів і механізму формування структури земної кори². Філіал інституту у Львові розгорнув роботи в галузі сейсмології, геоелектрики та геомагнетизму.

Сейсмічний сектор проводив дослідження із сейсморайонування території УРСР (док. № 202), якими покладено початок і нині актуальних теоретичних питань, пов'язаних із прогнозами землетрусів. Науковий колектив сектору проводив роботу зі складання каталогу землетрусів України за період з 1000 р. до 1940 р. (опубліковано у 1961 р.), а також попередньої сейсмотектонічної карти Карпатського району УРСР. За результатами досліджень карпатських землетрусів опубліковано серію каталогів (1958–1960 рр.).

Наукові завдання установ **Відділу технічних наук** були пов'язані із вирішенням важливих технічних проблем, розвитком теоретичних основ відповідних наукових напрямів, розробкою нових технологічних процесів для провідних галузей промисловості. Серед установ Відділу були визначні науково-дослідні інститути – єдині у Радянському Союзі за профілем своєї науково-дослідної роботи: Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інститут металокераміки і спецсплавів, Інститут гідрології і гідротехніки, Інститут використання газу в комунальному господарстві і промисловості. Новою формою співпраці з виробництвом стало створення спільних дослідних лабораторій інститутів і промислових підприємств республіки. Станом на травень 1960 р. установами Відділу було організовано сім діючих лабораторій, а в стадії організації перебувало ще п'ять.

Інститутом гідрології і гідротехніки в цей період розроблені та впроваджені заходи, що забезпечили безаварійну та економічну роботу флоту в умовах мілини (акад. Г. Й. Суходел, чл.-кор. Г. Є. Павленко)³. Були розроблені оригінальні методики розрахунків гідрав-

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 768, арк. 46–48.

² Інститут геофізики Национальной академии наук Украины. Об институте [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.igph.kiev.ua/rus/about.html>.

³ Науковий архів Інституту гідромеханіки НАН України, оп. 1, спр. 528, арк. 21–21зв.

лічних споруд, отримані характеристики великих землесосних снарядів при їхній роботі на воді і на водоґрунтовій суміші. Науковим колективом установи досягнуто вагомих результатів у гідробіологічних розрахунках, що знайшли своє застосування при проектуванні ставків, водоймищ, зрошувальних систем, гідравлічному розрахунку автоматичного шахтного водоскиду, захисті берегів водоймищ від розмиву та ін. Результати роботи співробітників установи відображено у фундаментальних працях: «Довготермінові прогнози характеристик стоку Дніпра» (1957 р.), «Максимальні витрати від талих вод на річках УРСР» (1957 р.), «Розрахунок нижнього б'єфу за низьконапірними водоскидними спорудами, обладнаними зливними полами» (1959 р.), «Внутрірічний розподіл стоку річок України» (1959 р.), «Водність Дніпра» (1960 р.) тощо.

Інститут будівельної механіки (док. № 2, 135) значно розширив дослідження в галузі механіки твердого тіла, зокрема з питань розробки методів дослідження і розрахунку міцності машинних та будівельних конструкцій та їхніх елементів. Слід відмітити дослідження з розвитку теорії та методів розрахунку елементів різних машин. Під керівництвом акад. Ф. П. Белянкіна досліджувалася тривала міцність дерево-шаруватого пластику. Після реорганізації в *Інститут механіки*, в установі з кінця 1959 р. започатковані нові напрями роботи – дослідження фізико-механічних властивостей пластмас та розробка методів розрахунку конструювання деталей і конструкцій з пластмас. За напрямками діяльності установи опубліковано фундаментальні видання за авторством її провідних учених: Ф. П. Белянкіна та В. П. Яценка «Деформативность и сопротивляемость древесины как упруго-вязко-пластического тела» (1957 р.), О. І. Стрельбицької «Исследование прочности тонкостенных стержней за пределом упругости» (1958 р.), Д. А. Драйгора «Износостойкость и усталостная прочность стали в зависимости от условий обработки и процесса трения» (1959 р.) та ін.

Дослідження *Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона* спрямовувалися на механізацію та автоматизацію зварювальних процесів. У цей час колективом інституту були розроблені способи автоматичної наплавки сталевих прокатних валків гарячої прокатки, деталей доменного обладнання, ножів для різання гарячого та холодного металу, кернів для захвату зливків¹. Наприкінці 1950-х років розпочалися дослідження в галузі електронно-променевого зварювання. Досліджувалися фізико-металургійні процеси при дії потужного (до 100 кВт) гострофокусивного пучка електронів на товстолистові (150–200 мм) конструкційні матеріали. Інститут розробив технологію замикання кільцевих швів, що забезпечувала відсутність корневих дефектів. Із середини 50-х років ХХ ст. інститут перетворився в потужний науково-технічний комплекс. Значно розширилася експериментально-виробнича база установи. У 1957 р. директор інституту чл.-кор. Б. Є. Патон та к.т.н. Г. З. Волошкевич спільно із співробітниками промислових підприємств отримали Ленінську премію за створення процесу електрошлакового зварювання і виробництва за його допомогою великогабаритних виробів. У 1958 р. ця робота отримала Золоту медаль «Гран-Прі» на Всесвітній виставці в Брюсселі². В означений період науковці інституту дістали можливість виїздити за кордон з метою вивчення передового досвіду та експонування на промислових виставках розробленого інститутом обладнання (док. № 129). У 1958 р. державними органами на інститут покладено обов'язки головної установи із зварювання в СРСР. Велике значення для розвитку зварювальної техніки мала постанова РМ СРСР

¹ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 186, арк. 114–117.

² Борис Евгеньевич Патон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://paton.kiev.ua/ru/o-nas/istoriya/883-boris-evgenievich-paton>.

від 17 вересня 1960 р. «Про розширення прав головного Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона Академії наук УРСР з керівництва розвитком зварювальної техніки в СРСР» (док. № 214). Цією постановою інституту надавалися широкі повноваження з координації роботи підприємств, науково-дослідних і конструкторських організацій у галузі зварювання та організації впровадження нових методів зварювання. Друковані праці інституту цього періоду включали як монографічні видання, так і інструктивні, щодо технологічного процесу використання апаратури, розробленої науковцями. Упродовж 1956–1960 рр. вийшли друком праці за актуальними напрямками електрозварювання, зокрема, Б. О. Мовчана – з використання радіоактивних ізотопів у зварюванні (1956 р.), Б. Є. Патона – про сучасну зварювальну техніку (1957 р.) та за його редакцією – про структуру і напрями діяльності Інституту електрозварювання (1959 р.), колективні праці про досвід співпраці інституту з промисловими підприємствами (1960 р.) та ін.

Дослідження *Інституту машинознавства та автоматики* концентрувалися у двох наукових напрямках: фізико-хімічна механіка матеріалів – вивчення фізико-механічних властивостей конструкційних матеріалів в умовах експлуатації та фізикометрія – відбір, обробка та передача інформації в системах контролю, телемеханіки та зв'язку¹. У 1959 р. інститут закінчив роботу з розробки апаратури для аеророзвідування корисних копалин, завдяки якій продуктивність геофізичного розвідування суттєво збільшилася і стало можливим проведення таких розвідок у важкодоступних районах (док. № 158). Невдовзі були розроблені та сконструйовані прилади для геофізичного розвідування корисних копалин за методом постійного струму. Теоретичні основи побудови таких приладів і принципи їх дії були описані у монографії «Електронна вимірювальна апаратура для геофізичної розвідки методами постійного струму» (д.т.н. К. Б. Карандєєв, к.т.н. Л. Я. Мізюк)². Розроблялися питання з дослідження впливу зовнішнього середовища на механічні характеристики сталі (д.т.н. Г. В. Карпенко). Для хімічної промисловості велике значення мали дослідження впливу способу обробки поверхні деталей машин на механічні характеристики металу деталі при її експлуатації в активних середовищах. Здійснювалися дослідження повзучості та циклічної міцності сталі і сплавів у рідкометалевих розплавах та ін. (док. № 155). Розробки співробітників установи знаходили безпосереднє застосування в народному господарстві республіки, а також узагальнювалися у вигляді фундаментальних видань серед яких: «Защита мостов переменного тока» (1957 р.), «Деякі питання міцності валів» (1958 р.), «Деякі питання фізико-хімічної механіки металів» (1958 р.), «Вплив обробки поверхні на втомну міцність сталі в активних рідинних середовищах» (1958 р.), «Методы анализа электрических схем с многополюсными элементам» (1958 р.), «Деякі задачі кручення та згину призматичних стержнів» (1959 р.), «Корозійна втома сталі» (1959 р.) та ін.

Інститут гірничої справи ім. М. М. Федорова постановами РМ УРСР від 12 квітня 1956 р., Президії АН УРСР від 27 квітня 1956 р. та від 4 квітня 1958 р. наближено до виробничої бази провідних галузей промисловості Донбасу³ шляхом переведення основних його підрозділів з Києва до Сталіно. Розвиток гірничої промисловості потребував удосконалення існуючих та пошуку нових способів розробки родовищ корисних копалин. Вагомий внесок у вирішення проблем розробки залізрудних родовищ, що експлуатувалися підземним способом на різних глибинах та за складних геологічних умов, зробив

¹ Фізико-механічний інститут: поступ і здобутки / НАН України, Фізико-механічний інститут ім. Г. В. Карпенка; під ред. В. В. Панасюка. – Львів, 2001. – С. 22.

² Там само. – С. 24.

³ ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 2577, арк. 121–122.

акад. М. А. Стариков¹. Інститут досяг успіхів у автоматизації підйомних і видобувних машин (д.т.н. О. І. Кухтенко). У вугільну та гірничорудну промисловість впроваджено нові типи вентиляторів. Досягнуто успіхів у розробці нових типів підйомних канатів для потреб гірничої промисловості (чл.-кор. П. П. Нестеров). Колективом інституту розроблено нові методи знепилення підземних бункерів та методи розробки кам'яновугільних родовищ на великих глибинах. У м. Кривий Ріг створено філіал інституту, який під керівництвом д.т.н. В. В. Недіна проводив пошук ефективних методів боротьби з пилом у вугільній промисловості.

Інститутом чорної металургії в цей період створено обладнання для подачі природного газу в доменну піч, вивчалися зони горіння і розподілу газових потоків. Розроблено методи одержання офлюсованого агломерату, нових режимів прокатки, застосування нових марок сталей (акад. О. П. Чекмарьов, акад. К. Ф. Стародубов, чл.-кор. З. І. Некрасов). Спільно з промисловими підприємствами розроблено та впроваджено на 12 доменних печах новий технологічний режим із вдуванням у горн природного газу, розроблялися нові ефективні методи термічної обробки сталевих виробів. Випробування нових технологічних процесів відбувалося на провідних підприємствах республіки – Комиш-Бурунському комбінаті, заводі «Азовсталь» та ін. (док. № 156). Належна увага приділялася розробкам у галузі механізації та автоматизації металургійного виробництва.

Основні напрями роботи *Інституту електротехніки* були пов'язані з автоматизацією виробничих процесів і енергосистем; розробкою методів магнітних змін; винайденням нових типів електромашин і електроприводу змінного струму; промисловим застосуванням електричного нагріву металів; бездротовим передаванням енергії (док. № 33). Урядовою премією відзначено розробки нових принципів створення фазохронних генераторів радіохвиль та створення теорії таких генераторів (чл.-кор. С. І. Тетельбаум). Значно розширилися дослідження в галузі проблем автоматизації. Зокрема, за допомогою обчислювальних машин розроблено методи аналізу стійкості в складних енергосистемах і виконано розрахунок режимів електропередач на далекі відстані (к.т.н. Л. В. Цукерник). Робота інституту також була пов'язана із виконанням важливих досліджень для технічного прогресу: створенням авіаційної та радіонавігаційної апаратури, елементів автоматики для керованих міжконтинентальних ракет, розширенням робіт зі створення єдиної високовольтної енергосистеми СРСР, створенням ультразвукової локації для одержання об'ємного зображення, що знайшло своє застосування у діагностиці різних захворювань, конструюванням приладів для автоматичного управління роботою верстатів по заздалегідь складеній програмі. Результати роботи установи із автоматизації судових електростанцій успішно впроваджувалися на морському флоті (док. 76). Під керівництвом д.т.н. О. Г. Івахненка велось розроблення цифрового програмного управління металоріжучим станком (док. № 88). Упродовж 1957–1960 рр. Комітетом у справах винаходів та відкриттів СРСР зареєстровано 18 відкриттів, винаходів та розробок інституту (док. № 216). У публікаціях провідних вчених установи узагальнені результати досліджень. Так, у 1957 р. за редакцією І. В. Акаловського вийшло друком видання «Техническая информация о научно-исследовательских работах лаборатории электрических станций и энергосистем», у 1958 р. О. І. Адаменко опублікував монографію «Высшие гармоники МДС в однофазных конденсаторных двигателях», а у 1960 р. – монографію «Однофазные конденсаторные двигатели»; цього ж року за редакцією А. Д. Нестеренка побачило світ видання «Вопросы общего электроприборостроения».

¹ Овчаренко Ф. Д. Наука советской Украины / АН УССР. – Киев : Наук. думка, 1969. – С. 132.

Дослідження *Інституту теплоенергетики* мали велике практичне значення для промисловості. В цей період розроблено нову методику розрахунку криволінійних дифузорів вихлопних патрубків газових турбін, що дозволило знизити витрати матеріалів при виготовленні патрубків на 15% і на 2% витрату рідкого палива. Під керівництвом чл.-кор. В. І. Толубинського розроблено високошвидкісний метод піролізу легких продуктів термічного розкладу бурого вугілля УРСР. Досліджувалися елементи роторів турбін (акад. І. Т. Швець). Суттєву річну економію вдалося отримати завдяки розробленню нових методів і установок для швидкісної сушки антибіотиків, ниток і тканин. Значному поліпшенню умов праці в глибоких шахтах мало сприяти розроблення теоретичних основ і типової методики теплового розрахунку шахт і установок для охолодження рудникового повітря (акад. О. Н. Щербань, к.т.н. О. О. Кремньов). Колектив установи проводив дослідження в галузі ядерної енергетики (док. № 15), а з 1958 р. широко розгорнулися роботи в галузі хімічної промисловості (док. № 117). У 1958 р. організовано філіал інституту у м. Сталіно, який займався розробкою та впровадженням у промисловість організаційно-технічних заходів з комплексного використання паливно-енергетичних ресурсів Донбасу. Результати наукових розробок колективу установи узагальнено у низці наукових праць. У 1956 р. вийшло друком видання «Вопросы сельского энергоснабжения» (за ред. П. Т. Марковського); опубліковано монографії – «Некоторые вопросы теории адиабатных течений газа в каналах» (М. М. Назарчук, 1956 р.), «Газотурбинные установки» (І. Т. Швець, 1958 р.), «Смола бітуму з олександрійського бурого вугілля» (А. О. Боброва, 1959 р.), «Транспортні силові установки з вільнопоршневими генераторами газу» (А. О. Лобко, 1960 р.) тощо.

Інститут використання газу в комунальному господарстві та промисловості здійснював дослідження для міністерств УРСР, зокрема комунального господарства, місцевої промисловості, харчової промисловості, будівельних матеріалів, чорної металургії. Розроблялися такі напрями, як телемеханізація і диспетчеризація міського газового господарства; автоматизація та телемеханізація газопромислів; автоматизація опалювальних котлів; раціональні методи переведення на природний газ підприємств машинобудівної, скляної, фарфорової, металургійної промисловості та ін. (док. № 48, 77). Колективом установи також розроблялися теоретичні та практичні питання використання метану. В цей період створено оригінальну схему газобензинового заводу; розроблено методи раціонального спалювання газу в котлах і промислових печах, методи автоматизації котельних установок і теплоуправління газопромислів (чл.-кор. В. Ф. Копитов, д.т.н. Ю. Г. Корнілов). Під керівництвом акад. М. М. Доброхотова розпочалися роботи над методом збагачення руд Керченського родовища і Криворізького басейну (док. № 151). На високу практичну цінність наукових розробок фахівців інституту вказує факт публікації їхніх праць іноземними мовами. Зокрема, китайською мовою опубліковано монографії В. Ф. Копитова «Механізовані ковальські печі» (1957 р.), «Нагрів сталі в печах» (1958 р.) та низку інших.

Наукові дослідження *Інституту металокераміки і спецсплавів* спрямовувалися, головним чином, на розроблення матеріалів із спеціальними властивостями (жароміцності, корозійної стійкості, електроерозійної стійкості, магнітними, фотоелектричними, термоелектричними, напівпровідниковими властивостями та ін.) (док. № 71). Особливу потребу в таких матеріалах відчували ті галузі промисловості, робота яких була пов'язана із розробками сучасної техніки. Розширилися дослідження в галузі фізики твердого тіла стосовно завдань порошкової металургії. Проводилися дослідження тугоплавких сполук (д.т.н. Г. В. Самсонов), були розроблені нові методи одержання порошків легованих сплавів і пористих виробів з легованих сплавів (чл.-кор. І. М. Федорченко, Н. О. Філатова),

електромеханічної обробки надтвердих матеріалів, які дозволили досягнути рівня чистоти обробленої поверхні до 14 класу включно (к.т.н. О. Я. Артамонов). Розроблено теорію спікання двокомпонентних систем, в якій вперше поряд з математичним описом дифузійних процесів запропоновано також спосіб теоретичного розрахунку ряду фізичних властивостей матеріалів, що спікаються (чл.-кор. І. М. Федорченко, О. І. Райченко). З 1959 р. під керівництвом чл.-кор. Г. С. Писаренка розпочалися дослідження міцності матеріалів під впливом високих температур (док. № 177). Цей напрям виокремився у самостійний і для його розробки в інституті було створено відділ високотемпературної міцності. У 1959 р. організовано Запорізьке відділення інституту, тематика науково-дослідних робіт якого була узгоджена із потребами підприємств цього регіону¹. Велике значення для подальшого розвитку установи мало прийняття на виконання урядових постанов Президією АН УРСР постанови від 27 листопада 1959 р., якою інститут визнавався головною науково-дослідною установою у галузі розробки питань порошкової металургії. Результати наукових досліджень узагальнено в індивідуальних та колективних монографіях співробітників установи П. І. Мельничука «Исследование модуля упругости и твердости стареющих сплавов на медной основе» (1957 р.), «Металлокерамические материалы и методы их исследований» (1959 р.), Г. В. Самсонова «Силициды и их использование в технике» (1959 р.), «Бор: его соединения и сплавы» (1960 р.) та ін.

Навесні 1956 р. розпочався процес реорганізації *Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки*, який тривав до 26 вересня 1958 р., коли за розпорядженням РМ УРСР установу було трансформовано в *Інститут ливарного виробництва*. Упродовж 1956–1958 рр. діяльність інституту була пов'язана із розробленням наукових основ конструювання, виробництва та вдосконалення машин, що працюють при змінному навантаженні і контакті з середовищами змінних властивостей, а також питань динаміки машин і механізмів, впливу машин на ґрунт, міцності, тертя і зношування, технології лиття (док. № 21, 30, 110). Досліджено втому нового конструкційного матеріалу високоміцного чавуну з кулястим графітом, створювалися методи розрахунку і випробувань деталей машин з нестационарною напругою. Після реорганізації колектив інститут зосередився на розробці і впровадженні у ливарне виробництво нових прогресивних технологічних процесів, створенні досконалого ливарного устаткування, впровадженні комплексної механізації та автоматизації основних процесів ливарного виробництва і застосуванні нових формувальних матеріалів (док. № 126, 144). Під керівництвом чл.-кор. А. А. Горшкова досягнуто вагомих успіхів у галузі дослідження теоретичних і технологічних питань, пов'язаних із отриманням високоміцного чавуну з шароподібним графітом. Наукові співробітники установи провели значну роботу з вивчення втомлювальної міцності чавуну з шароподібним графітом у зв'язку із його структурою і термообробкою (акад. С. В. Серенсен). Важливе значення для розвитку промисловості мала розроблена інститутом методика застосування цирконових пісків, фарб і припилів для формувальних матеріалів. Також було розроблено комплекс апаратів і пристроїв для автоматизації вагранки.

Інститут радіотехнічних проблем було створено постановою Президії АН УРСР від 4 листопада 1960 р. на базі радіотехнічних відділів Інституту електротехніки АН УРСР у м. Київ. Інститут розгорнув роботи для потреб військово-промислового комплексу (док. № 210), зосередившись на створенні потужних генераторів та підсилювачів санти-

¹ Науковий архів Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України, оп. 1, спр. 968, арк. 1–3.

метрового діапазону радіохвиль з широкими смугами електронної перебудови частоти для радіолокаційних систем керування реактивними снарядами, систем протидії розвідки на розвідувальних супутниках потенційного противника, космічного радіозв'язку та управління ракетами.

До числа найбільших досягнень *Лабораторії гідравлічних машин* слід віднести розробку теорії і методу розрахунку оболонок тероїдальної форми, зокрема спіральних камер гідротурбін. Цей метод знайшов своє застосування у розрахунку спіральних камер високонапірних гідротурбін, насосів, температурних компресорів. Вирішувалися завдання із вивчення робочих процесів та міцності гідравлічних машин, парових та газових турбін. Науковий колектив установи здійснював дослідження в галузі розробки теорії і методів розрахунку елементів і вузлів гідромашин (док. № 32), яка разом з розробкою економічних типів турбомашин визначалася пріоритетною. Під керівництвом акад. Г. Ф. Проскури створено науковий напрям у галузі гідромашинобудування. Президією АН УРСР неодноразово ставилося питання про реорганізацію лабораторії в Інститут проблем енергетичного машинобудування, що знайшло також підтримку одного з провідних промислових підприємств республіки – Харківського турбінного заводу (док. № 208).

Установи **Відділу біологічних наук АН УРСР** сконцентрували свої дослідження на напрямках біологічної науки, пов'язаних із забезпеченням населення харчуванням, розробкою заходів у галузі охорони здоров'я, раціональним розміщенням і використанням продуктивних сил. Пріоритетним напрямом роботи установ Відділу було винайдення антибіотиків для лікування важких захворювань людей, сільськогосподарських тварин та культурних рослин, а також використання їх як стимуляторів росту тварин і рослин, для консервування продуктів харчування (док. № 148).

Зусилля колективу *Інституту ботаніки* зосередилися на дослідженні флори та фауни України (акад. Д. К. Зеров). У цьому напрямі опубліковано такі фундаментальні видання, як «Флора лишайників України» у 2-х томах (д.б.н. А. М. Окснер), «Флора УРСР» (т. 8, 9) та ін. Регіональні дослідження за цим напрямом узагальнені у низці монографічних видань: В. І. Чопик «Флора і рослинність західної частини Українських Карпат та їх народногосподарське значення» (за ред. д.б.н. М. І. Котова, 1958 р.), А. Д. Афанасєв «Заплавні луки поліського Дніпра, їх поліпшення і раціональне використання» (1959 р.), В. О. Поварніцин «Ліси Українського Полісся» (1959 р.) тощо. Під керівництвом чл.-кор. Я. С. Модилевського досліджувалися цитоембріологічні основи статевого процесу і розвитку насіння у покритонасінних рослин. Результати досліджень з цитоембріології головних хлібних злаків узагальнені у колективній монографії «Цитоембріология основных хлебных злаков» (1958 р.). Надаючи важливого значення розширенню сировинної бази дубильно-екстрактової промисловості, з метою інтенсифікації розвитку галузі шкіряно-взуттєвої промисловості РМ УРСР поклала на інститут низку завдань з надання допомоги сільськогосподарським підприємствам у закладанні плантацій та вирощуванні тарану дубильного¹. У науково-методичному відношенні інституту підпорядковувалися заповідники «Стрілецький степ», «Хомутівський степ», «Михайлівська цілина», «Кам'яні могили», де здійснювалися дослідження унікальних природних комплексів України.

Інститут зоології як єдиний центр зоологічної науки в Україні координував усі зоологічні дослідження, що проводилися у республіці. Під керівництвом акад. О. П. Маркевича розроблялася комплексна система заходів щодо боротьби з масовими паразитозами

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 841, арк. 226–228.

людей та сільськогосподарських тварин. Співробітники установи розробили ефективні заходи щодо боротьби з багатьма видами комах та гризунів – шкідників сільського та лісового господарства. Шляхом селекції виведено нові породні групи дубового шовкопряда, пристосовані до умов України. Важливими були дослідження зміни форми і функцій організмів у процесі еволюції під впливом умов середовища, історії фауни, генетики тварин¹. В означений період продовжено публікацію багатотомного видання «Фауна України». Прикладом співпраці із музейними установами України, може слугувати допомога інституту Житомирському обласному краєзнавчому музею у формуванні експозиції відділу природи (док. № 113). Загальнобіологічне та методологічне значення мали дослідження в галузі зоогеографії та історії фауни². Досліджувалася сучасна і викопна орнітофауна Криму. Певною мірою пожвавилися дослідження у галузі генетики.

Дослідження *Інституту гідробіології* мали важливе значення для раціонального використання рибних та рослинних ресурсів морів і внутрішніх водойм України (д.б.н. О. В. Топачевський). Вивчався вплив зарегулювання Дніпра на гідрохімічний режим його пониззя і Дніпровсько-Бузького лиману. Актуальними були пропозиції інституту з відновлення рибних запасів у пониззі Дніпра (док. № 84), дослідження кормових площ у північно-західній частині Чорного моря, робота із заселення Каховського водоймища кормовими безхребетними тваринами та його зариблення ікринками дніпровського судака (чл.-кор. Я. В. Ролл та ін.). Розробки установи активно впроваджувалися у народне господарство. Так, значних результатів вдалося досягти із зариблення водосховищ Криму. Впровадження пропозицій інституту з ліквідації обростання труб водопровідної мережі синьо-зеленими водоростями сприяло покращенню якості артезіанської питної води в системі водогону м. Києва. Проводилася робота в ставках Києво-Святошинського р-ну Київської обл. з вирощування окремих дзеркальних золотих гібридів ставкових риб, карасевих гібридів і гібридів коропа-карася³. Науковці установи брали участь у науково-промисловій експедиції до берегів Західної Африки для освоєння промислового добування сардин, тунця, бонто та інших риб (док. № 122). Одеською біологічною станцією інституту продовжувалися розпочаті ще у попередні періоди гідробіологічні дослідження Єгорлицької, Джарилгацької та Тендрівської заток (док. № 159).

Інститут біохімії значно розширив дослідження в галузі біохімії білка. Академік М. Ф. Гулий виявив механізми дії інсуліну на обмін речовин, а під керівництвом акад. О. В. Палладіна одержано важливі результати для вивчення білків різних видів нервової системи. Інститут координував роботу в СРСР із проблеми «Біохімія нервової системи», а розробки установи за цим напрямом стали основою для раціональних шляхів лікування хворих на нервові захворювання. Під керівництвом членів-кореспондентів Д. Л. Фердмана та Р. В. Чаговця розроблялися питання обміну речовин організму при його різних функціональних станах. Ефективний метод підвищення жирномолочності у корів був широко впроваджений у народне господарство республіки. У 1959 р. вийшла друком монографія акад. М. Ф. Гулого за цією проблематикою «Хімізм біологічного окислення і синтезу жирів та проблеми підвищення жирномолочності». Президією АН УРСР були підтримані пропозиції інституту з добування та переробки чорноморських молюсків (док. № 174).

Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця спрямовував свою роботу на розробку такої проблеми, як роль вищих відділів центральної нервової системи в діяльності організму.

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 770, арк. 59–62.

² ІА НБУВ, ф. 258, оп. 1, спр. 421, арк. 13–17.

³ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 995, арк. 34–37.

І сьогодні не втратили своєї актуальності дослідження вищої нервової діяльності при психозах, нейроінфекціях, ревматизмі нервової системи, а також вивчення патогенезу, гіпертонії, коронарної недостатності та питань травлення; були розроблені нові методи профілактики та лікування цих захворювань. Під керівництвом д.м.н. В. Д. Янковського розроблено та успішно впроваджено у промислове виробництво ендокринний препарат «Синантрин-С». Незамінним цей лікувальний засіб був для переливання крові, попередження та лікування інфарктів міокарда, тромбофлебитів та інших захворювань. Знайшов він застосування у харчовій промисловості та експериментальних дослідженнях (док. № 95). Інститутом розроблено та закінчено клінічні випробування «Спленіну», який застосовувався при токсикозах на ранніх термінах вагітності. З 1958 р. випуск цього препарату розпочався на одному із заводів медичної промисловості УРСР¹. На базі установи Президія АН УРСР запланувала розгорнути наукові дослідження у галузі космічної біології (док. № 206). Про високий рівень досліджень установи свідчить факт присудження у 1960 р. премії ім. І. П. Павлова АН СРСР д.б.н. П. Г. Костюку за праці «Микроэлектродная техника» та «Двухнейронная рефлекторная дуга» (док. № 225).

Напрями діяльності *Інституту мікробіології ім. Д. К. Заболотного* були пов'язані із розробкою високоєфективних антибіотичних лікарських препаратів, дослідженням процесів обміну речовин і фізіології розвитку мікроорганізмів, вивченням мінливості мікроорганізмів під впливом різних умов середовища, зокрема іонізованих випромінювань, розробкою методів боротьби із згубними мікроорганізмами та використанням мікроорганізмів у сільському господарстві. До антибактеріальних препаратів належав розроблений інститутом «Мікроцид», який широко впроваджувався у медичну практику та сільське господарство (док. № 19). Під керівництвом акад. В. Г. Дроботька одержано перспективний протитуберкульозний препарат рослинного походження. Закінчено роботу із впровадження в сільськогосподарську практику азотобактерину (штам 28). На Стрийському та інших сирзаводах України інститут завершив випробування препарату, який дозволив скоротити визрівання сирів з 2,5 місяців до 50 днів і покращити їхню якість². Значних успіхів досягнуто по проблемі управління обміном речовин мікроорганізмів з метою регулювання мікробіологічних процесів у промисловості та сільському господарстві (док. № 176). Перспективи діяльності інституту пов'язувалися із розробкою теоретичних питань в галузі загальної мікробіології (фізіологія мікроорганізмів, їхня біохімія та мінливість, дія на мікроорганізми іонізуючих випромінювань, питання повітряного харчування мікробів, їхньої геологічної діяльності та ін.), розширенням досліджень з сільськогосподарської та технічної мікробіології, винайденням нових антибіотиків³.

Перед *Ботанічним садом*, який з 13 травня 1960 р. став називатися *Центральним республіканським ботанічним садом АН УРСР* (док. № 81), стояли завдання подальшої розбудови, формування колекцій та експозиційних ділянок, проведення наукової роботи, а також науково-популяризаційної, освітньої та екскурсійної діяльності. Значна увага приділялася благоустрою території, добудові саду та його підготовці до масових відвідувань (док. № 154). Велика робота проводилася з поповнення колекцій новими видами рослин. Досліджувалися питання акліматизації рослин (акад. М. М. Гришко), зокрема розроблено спосіб фотоперіодичної індукції, що дозволило отримувати насіння південних однорічних

¹ Науковий архів Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, оп. 1, спр. 135, арк. 38–38зв.

² Науковий архів Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, оп. 1, спр. 413, арк. 19–22.

³ ІА НБУВ, ф. 21, оп. 2, спр. 30, арк. 175–186.

рослин у північних районах. Результатами селекційної роботи було створення і виділення з колекцій окремих сортів плодово-ягідних, кормових і технічних рослин. Підпорядкування у науковому відношенні Ботанічному саду дендропарків «Олександрія», «Тростянець», «Софіївка» та «Устимівка» створило сприятливі умови для розширення роботи з акліматизації рослин. Фактично Ботанічний сад та його дендрологічні парки стали республіканським осередком наукової роботи в галузі акліматизації рослин та зеленого будівництва. Велику увагу приділяли популяризації наукових досліджень шляхом організації на базі саду виробничої практики для школярів. Керівництво установи вимагало від наукового колективу «... високоякісного проведення занять з врахуванням новітніх досягнень науки й практики»¹.

Науково-природознавчий музей у Львові проводив науково-дослідну роботу з вивчення флори і фауни Карпат та прилеглих територій. Розгорнулися наукові дослідження на високогірному біологічному стаціонарі музею на Пожижевській полонині (док. № 58). Співробітники музею підготували низку значущих узагальнюючих праць: «Метаморфоз миноги» (д.б.н. П. П. Балабай), «Комахи – шкідники дерев і чагарникових порід західних областей УРСР» (к.б.н. І. К. Загайкевич), «Біловусові пасовища субальпійського поясу Українських Карпат» (к.б.н. К. А. Малиновський), «Біостратиграфія крейдових відкладів Волино-Подільської плити» (к.г.-м.н. С. І. Пастернак) та ін. Велику наукову цінність становили фонди музею та новостворений гербарій при відділі ботаніки. Науково-дослідна робота установи в означений період досягла високого рівня і вийшла далеко за рамки роботи музею, що дало підстави ставити питання про його реорганізацію в науково-дослідний інститут (док. № 221).

Чорноморський державний заповідник з 1958 р. перейшов у відання АН УРСР (док. № 121). На момент передачі до Академії наук його науково-дослідна робота була пов'язана із збереженням флори та фауни на території, яку він займав, зокрема розроблялися проблеми збільшення чисельності у заповіднику середземноморської чайки та качки-пеганки, вивчалися комахи та корисні кормові трави². З переходом заповідника до АН УРСР основний напрям науково-дослідної роботи не змінився, він був пов'язаний із збереженням та відновленням природних ресурсів північно-східного Причорномор'я (док. № 173). Перспективи розширення науково-дослідної роботи могли відкритися із створенням філіалу Чорноморського заповідника в дельті р. Дунаю, де були представлені як цінні мисливсько-промислові тварини, так і рідкісні тварини та птахи (док. № 207).

Деякого уточнення зазнали напрями наукової роботи *Карадаської біологічної станції* (док. № 36, 83). Відповідні корективи були внесені постановою Бюро Президії АН УРСР від 18 вересня 1959 р., якою визначено основні напрями наукової роботи станції – подальше вивчення біологічної продуктивності Чорного моря, проведення експериментальних досліджень з екології та фізіології організмів, що мають значення для рибної промисловості, розвиток гідрохімічних та гідрологічних досліджень, дослідження фотосинтезу та культур водоростей, удосконалення та створення нових приладів для гідробіологічних досліджень³.

У галузі **суспільних наук** активізовано дослідження з історії України, культури та побуту українського народу, актуальних проблем правознавства. У зв'язку із будівництвом низки гідроелектростанцій здійснено широкі археологічні експедиційні розвідки, що дало можливість нагромадити експедиційний матеріал та теоретично його узагальнити. У 1956 р. значну науково-дослідну роботу проведено в рамках 100-річчя від дня народження видатного

¹ Науковий архів Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України, оп. 1, спр. 243, арк. 13.

² ІА НБУВ, ф. 258, оп. 1, спр. 391, арк. 2–19.

³ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 876, арк. 93–95.

українського поета Івана Франка, завдяки міжнародному співробітництву виявлено невідомі документи та матеріали з життя та діяльності українського поета, які лягли в основу збірників, монографій та наукових розвідок. Установи Відділу суспільних наук АН УРСР у тісній співпраці в рамках вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка, зокрема підготовки до 100-річчя від дня смерті великого Кобзаря, здійснювали розробку проблем шевченкознавства. Грунтовні дослідження проводилися в галузі історії народного господарства, економічної думки. Наукові пошуки в галузі мовознавства здійснювалися за такими напрямками: українська лексикографія, сучасна українська мова, українська діалектологія, питання тогочасної російської мови та її історія, порівняльно-історичне дослідження слов'янських мов. Вагомих успіхів досягнуто в дослідженнях з цивільного, кримінального, трудового права та принципів і процесів судочинства.

Значна робота упродовж 1956–1960 рр. була проведена керівництвом *Інституту філософії* та Президією АН УРСР зі зміцнення кадрового складу та розширення наукової діяльності інституту (док. № 17), що дало можливість активізувати розробку питань зарубіжної філософії та історії суспільно-політичної і філософської думки в Україні. Відповідно до клопотання інституту та бюро Відділу суспільних наук АН УРСР, Президія АН УРСР своєю постановою від 13 травня 1960 р. створила в Інституті філософії відділ естетики та етики¹. Широко розгорнулися дослідження з історії філософії, філософських питань природознавства та логіки наукового пізнання. Інститутом опубліковані вибрані суспільно-політичні і філософські твори Івана Франка, монографію «Філософські основи наукових праць О. О. Богомольця» (В. М. Нічик), видання «Роль передового світогляду в творчості письменників» (В. Г. Антоненко), вийшли інші вагомні наукові праці співробітників установи. З 1959 р. інститут розпочав роботу над фундаментальним виданням «Нарис історії філософської думки на Україні».

Науково-дослідна робота *Інституту економіки* спрямовувалася на розробку багатьох перспективних проблем розвитку народного господарства України. Колектив інституту проводив дослідження в галузі історії народного господарства, галузевих економік, економічної думки. З 1956 р. у складі інституту відновлено відділ статистики, що сприяло активізації досліджень за цим напрямом. Спільно з іншою академічною установою – Радою по вивченню продуктивних сил УРСР організовано та проведено наукові конференції з питань перспектив розвитку продуктивних сил економічних районів республіки на 1959–1965 рр. Відповідно до розпорядження РМ УРСР від 28 листопада 1959 р. та постанови Президії АН УРСР від 18 грудня 1959 р. про участь Академії наук Української РСР у складанні генерального плану розвитку народного господарства УРСР на 1959–1980 рр. співробітники інституту були включені до комісій Держплану з розробки низки питань (загальних економічних питань і балансу народного господарства, економічного районування і комплексного розвитку економічних районів і областей, розвитку паливної промисловості і паливно-енергетичного балансу, електрифікації народного господарства УРСР, спеціалізації, кооперування промисловості і будівництва, розвитку легкої промисловості, сільського і лісового господарства, транспорту і зв'язку, питань праці, розвитку економічних зв'язків Української РСР з іншими республіками, по цінах і ціноутворенню)². Вийшли друком фундаментальні узагальнюючі праці: «Нариси з історії економічної думки на Україні» (за ред. Д. Ф. Вірника) та «Економічні погляди І. Я. Франка» (Д. Ф. Вірник,

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 941, арк. 68.

² ІА НБУВ, ф. 360, оп. 1, спр. 520, арк. 1–14.

Є. А. Голубовська). У галузі дослідження економіки іноземних країн видано монографію «Обострение кризиса платежного баланса Англии» (А. О. Бойко), економіки промисловості – «Вопросы экономики легкой промышленности Украинской ССР» (Л. Е. Горелік), розвитку сільського господарства – «Развитие продуктивного животноводства Украинской ССР» (І. Н. Романенко). Академік П. М. Першин опублікував «Нариси аграрної революції в Росії» (1959 р.), акад. М. В. Птуха – «Очерки по истории статистики в СССР» (1959 р.). На розбудову наукової діяльності установи було спрямоване прийняття Президією АН УРСР постанови від 16 серпня 1957 р. про створення дніпропетровського та харківського секторів Інституту економіки.

У цей час в *Інституті історії* новий імпульс отримав розвиток допоміжних історичних дисциплін (*док. № 146*). Цьому значною мірою сприяло проведення в Києві у травні 1958 р. Республіканської наради з питань розвитку гуманітарних наук в Українській РСР та створення у 1959 р. відділу допоміжних історичних дисциплін, який мав розробляти проблематику з джерелознавства, археографії, історичної географії, хронології та наукової бібліографії, займатися видавничою діяльністю за своїм науковим профілем¹. Розвитку співпраці між українськими та вірменськими істориками сприяла проведена 23–26 жовтня в Єревані наукова сесія, присвячена історичним зв'язкам та дружбі українського та вірменського народів (*док. № 169*). Поглибилася співпраця з польськими істориками в рамках підготовки спільного збірника документів з 100-річчя польського збройного повстання 1863 р. на Правобережній Україні. Сприяті активізації досліджень в галузі сходознавства мали конкретні заходи, розроблені інститутом (*док. № 74*). Безпосереднє здійснення сходознавчих досліджень пропонувалося покласти на сформовані з висококласних фахівців наукові групи зі сходознавства при академічних інститутах – історії, економіки, літератури, філософії, мовознавства та Секторі держави і права. З-поміж інших заходів – виявлення наявних в Україні літературних фондів, архівів та праць видатних фахівців-сходознавців (А. Ю. Кримського та П. Г. Ріттера), залучення до роботи в АН УРСР визначних фахівців-сходознавців республіки та СРСР, організація при Президії та Відділі суспільних наук АН УРСР координуючого органу – Сектору сходознавства та ін.

Загалом в Інституті історії з 1956 р. спостерігалося щорічне кількісне зростання підготовлених колективних та індивідуальних монографій, збірників документів та матеріалів, розширювалася і тематика наукових досліджень². Поглибилися наукові дослідження з історії України з використанням широкої документально-історичної бази. Фахівцями інституту підготовлено другий том видання «Історія Української РСР» (1956 р.); упродовж 1959–1960 рр. опубліковано перший та другий томи видання «Історія Києва». Вийшли друком численні індивідуальні праці провідних співробітників установи, присвячені дослідженню козацтва, регіональної історії, селянським визвольним рухам, зокрема, В. О. Голобуцького «Черноморское козачество» (1956 р.), М. Н. Лещенка «Крестьянское движение на Украине в связи с проведением реформы 1861 года (60-е годы XIX ст.)» (1959 р.), О. К. Касименка «Історія Української РСР: популярний нарис» (1960 р.) та ін.

Інститут археології залишався провідною науково-дослідною установою з вивчення археологічних пам'яток України. Досліджувалася історія первісного суспільства на території України, скіфо-античний період, історія населення України в ранній слов'янський час.

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 873, арк. 57.

² Юркова О. В. Інститут історії України НАН України: віхи історії (1936–2006) // О. В. Юркова, О. С. Рубльов / Інститут історії України НАН України; відп. ред. В. А. Смолій. – Київ, 2006. – С. 22–23.

Установою була започаткована практика кожні два роки скликати наукові конференції з підведення підсумків польових досліджень та з окремих питань стародавньої історії. Упродовж 1956–1960 рр. велика увага відводилася вивченню археологічних пам'яток на місцях великих гідробудов – Кременчуцької, Дніпродзержинської та Канівської ГЕС на Дніпрі, каналу Північний Донець–Донбас, Північнокримського каналу та ін. Спільні дослідження із вивчення Ольвії в цей час проводилися із Польською академією наук. Значна увага приділялася питанню збереженню археологічних пам'яток, які перебували у віданні АН УРСР (док. № 119). Підсумки наукової діяльності установи були викладені у колективній праці «Нариси стародавньої історії Української РСР», яка вийшла друком у 1957 р. Цього ж року опубліковано монографію І. Г. Шовкопляса «Археологічні дослідження на Україні (1917–1957): огляд вивчення археологічних пам'яток», в якій узагальнено дослідження українських археологів.

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка досліджував українську та зарубіжну літератури, опрацьовував твори видатних українських письменників, здійснював роботу із збирання та публікації їхніх творів (док. № 70). Належна увага приділялася розвитку шевченкознавства та франкознавства. Середина 50-х років позначена черговим сплеском активності у дослідженнях постаті Т. Шевченка в українській культурі, його творчої лабораторії й створення текстів, вивчення біографії¹. Продовжено, започатковану з 1952 р., практику проведення щорічних шевченківських конференцій. Вагомі наукові монографії в галузі шевченкознавства опублікували П. Г. Приходько «Поема Т. Г. Шевченка «Сон» (1957 р.), Ю. О. Івакін «Сатира Шевченка» (1959 р.), Є. П. Кирилук «Т. Г. Шевченко: життя і творчість» (1959 р.). Значним досягненням інституту стала публікація другого тому видання «Історія української літератури», у якому вперше подавався систематичний виклад процесу розвитку української літератури і творчості відомих письменників за 40 років. З 1957 р. розпочато роботу над академічним виданням творів Івана Франка². Проводилася робота з пошуку та придбання матеріалів-автографів невідомих творів українських культурних діячів (П. Мирного, М. Драгоманова, О. Пчілки, М. Черемшини, С. Васильченка) та інших³. Співробітники установи брали активну участь у IV Міжнародному з'їзді славістів (Москва, 1958).

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні підготував низку праць з історії та розвитку української мови, закономірностей розвитку слов'янських мов, вивчення тенденцій розвитку національних мов. За цими напрямками були підготовлені публікації провідних мовознавців: Г. М. Гнатюка – «Російсько-українські літературно-мовні зв'язки в другій половині XVIII – першій чверті XIX ст.» (1957 р.), «Дослідження з мовознавства в Українській РСР за сорок років» (за ред. І. К. Білодіда, 1957 р.) та перший том «Курсу історії української літературної мови» (1958 р.), колективом авторів опубліковано друге видання «Українського правопису» (1960 р.) та ін. Один із пріоритетних наукових напрямів установи був пов'язаний з підготовкою та виданням словників і посібників для вищої школи. Інститутом опубліковано «Словник лінгвістичних термінів» (1957 р.), здійснено підготовку та перевидано видатну пам'ятку української лексикології «Словник української мови» за ред. Б. Д. Грінченка (1958 р.), опубліковано другий том «Українсько-російського словника» (1958 р.). Постановою Президії АН УРСР від 6 січня 1959 р. в інституті органі-

¹ Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: сторінки історії, 75 / НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України; відп. ред. та упоряд. О. В. Мишанич. – Київ: Наук. думка, 2003. – С. 206–221.

² ІА НБУВ, ф. 261, оп. 1, спр. 518, арк. 27.

³ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 689, арк. 14.

зовано кабінет експериментальної фонетики, що створило необхідні умови для розширення досліджень з науково-теоретичних і практичних питань мовознавства. Інститут активно включився в роботу Комісії по створенню галузевих словників наукової термінології АН УРСР, яка розпочала свою діяльність 1 березня 1957 р. (док. № 68). Значного розвитку дістала лінгвостилістика – напрям, очолюваний академіком І. К. Білодідом. З 1956 р. розпочалася підготовка карт «Атласу української мови»¹.

Велике значення для переформатування роботи установи мало прийняття Президією АН УРСР 13 травня 1960 р. постанови «Про завдання і перспективи наукових досліджень у галузі українського мовознавства» (док. № 195), якою визначалися пріоритетні напрями наукових досліджень – розробка теоретичних питань мовознавства, відстаючих розділів українського мовознавства і порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов, питань теорії й методології мовознавства. На інститут покладалися завдання з підготовки та публікації важливих монографічних видань та збірників з актуальних питань мовознавства, забезпечення дієвої координації в галузі мовознавства, здійснення заходів з поліпшення підготовки наукових кадрів тощо. Відповідно до цієї постанови в інституті проведено структурні зміни, зокрема словниковий відділ реорганізовано у два відділи: тлумачного і споріднених словників та перекладних і споріднених словників.

Діяльність *Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії* була пов'язана із роботою над важливими науковими напрямами у галузі українського мистецтва, усної народної творчості, етнографії. Досліджувалися українське театральне мистецтво, кіномистецтво, музичний фольклор. Науковцями інституту впродовж 1956–1960 рр. організовано численні експедиції, під час яких зібрано велику кількість дум, пісень, коломийок, анекдотів. За результатами досліджень інститутом опубліковані видання з історії українського драматичного театру, життя та творчості українських композиторів, оперного мистецтва. Науковий колектив інституту закінчив роботу над першою частиною монографії «Українці». Важливим для розвитку досліджень і оприлюднення їхніх результатів стало відновлення виходу з 1957 р. журналу «Народна творчість та етнографія». Помітними були зусилля інституту у збереженні усної народної творчості українського народу. Зокрема, за ініціативи директора інституту акад. М. Т. Рильського на Міжнародний з'їзд славістів (Москва, 1958) запрошено видатного народного українського кобзаря Є. Х. Мовчана (док. № 125). Спільно з Міністерством культури СРСР інститут брав участь у виготовленні грамплатівок дум та пісень у виконанні Є. Х. Мовчана. Робота за цим напрямом справедливо розглядалася інститутом як збереження культурного надбання українського народу².

Інститут суспільних наук у Львові досліджував історію західноукраїнських земель, здійснював вивчення археологічних пам'яток Прикарпаття і Волині. Чільне місце в наукових роботах посідали дослідження в галузі мовознавства та літератури. За редакцією директора інституту І. П. Крип'якевича започатковано серійні збірники «З історії західноукраїнських земель» та «Дослідження і матеріали з української мови». До 700-річчя з дня заснування м. Львів вийшла фундаментальна багатоілюстрована монографія І. П. Крип'якевича «Нариси історії Львова: до 700-річчя з дня заснування. 1256–1956» (1956 р.). Досліджувалися проблеми розвитку економіки західного регіону України, широко проводилися археологічні дослідження, вагомим здобутком в галузі мовознавства стала публікація двотомного польсько-українського словника. Вийшли друком монографії співробітників установи:

¹ Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України – 75, 1930–2005: матеріали до історії / Редкол. : В. Г. Скляренко (відп. ред.) та ін. – Київ: Довіра, 2005. – С. 221–228.

² Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 964, арк. 76.

М. П. Герасименка «Аграрні відносини в Галичині в період кризи панщинного господарства» (1959 р.), О. І. Дея «Українська революційно-демократична журналістика: проблема виникнення і становлення» (1959 р.), М. М. Кравця «Нариси робітничого руху в Західній Україні в 1921–1939 рр.» (1959 р.), Д. Г. Бондарівського «Говірки Підбузького району Львівської області» (1960 р.) та ін. Упродовж 1956–1960 рр. активізувалася міжнародна наукова співпраця з істориками, археологами та мовознавцями з Польщі та Чехословаччини в рамках спільного розроблення наукових проблем.

Сектор держави і права здійснював наукові дослідження за напрямками: державне право, історія держави і права Української РСР, сільськогосподарське право, кримінальне право і вивчення причин злочинності, Українська РСР у міжнародних відносинах. Науковий колектив сектору брав активну участь в створенні нових кодексів законів УРСР, розробляв за дорученням вищих органів влади УРСР та міністерств окремі законопроекти (док. № 65). Наукові співробітники сектору неодноразово включалися до складу урядових делегацій УРСР і СРСР, брали участь у значущих міжнародних конференціях. Особливо активно до цієї діяльності залучався авторитетний український фахівець у галузі міжнародного права акад. В. М. Корецький, який був представником від України в одному з комітетів ООН. Серед здобутків установи цього періоду варто відзначити започаткування періодичного видання «Радянське право», перший номер якого вийшов у 1959 р.

З другої половини 50-х років ХХ ст. склалися сприятливі умови для вдосконалення роботи *Державної публічної бібліотеки УРСР*, яка була одночасно і центральною науковою бібліотекою АН УРСР і функціонувала як установа при її Президії, тісно координуючи свою роботу з Відділом суспільних наук АН УРСР. Передусім урізноманітнилися форми та зміст роботи бібліотеки. Одним із пріоритетних її завдань було забезпечення академічних наукових установ новітньою зарубіжною науковою літературою та відправлення за кордон видань установ АН УРСР. Станом на 1960 р. обмін виданнями здійснювався з 900 організаціями 55 країн світу, у т. ч. з 113 університетами, 45 академіями, 33 національними бібліотеками, 35 музеями (док. № 227). Корежуючи свою діяльність з іншими академічними установами, співробітники бібліотеки за період 1958–1960 рр. підготували бібліографічні покажчики за актуальними проблемами, зокрема «Історія Києва» (т. 1, вип. 1–2, 1958–1959 рр.). Також було укладено бібліографії праць співробітників АН УРСР за різними галузевими науковими напрямками – «Діяльність Академії наук Української РСР. 1944–1958» (1959 р.), «Фізична географія УРСР (1840–1958)» (1960 р.). Газетним відділом складено зведений каталог газет 1918–1920 рр., представлених у бібліотеках та архівах м. Києва і України¹. Президія АН УРСР схвально оцінила роботу установи з обстеження бібліотек академічних установ та надання їм науково-методичної допомоги².

Як і в попередні періоди гостро стояло питання відсутності необхідних приміщень для зберігання фондів. Керівництво бібліотеки зверталось до Президії АН УРСР і органів влади щодо добудови приміщення книгосховища на території Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (док. № 105). Загрозливе становище для розміщення газетних фондів виникло у зв'язку із необхідністю звільнення бібліотекою церковного приміщення «Тепла Софія». На думку Президії АН УРСР єдине правильне вирішення цього питання полягало у будівництві для бібліотеки нового приміщення (док. № 198).

¹ Дубровіна Л. А. Історія національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1941–1964) // Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко / НАН України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Київ: Наук. думка, 2003. – С. 270.

² Там само. – С. 218.

Львівська бібліотека АН УРСР спрямовувала свою роботу на впорядкування книжкових фондів та фондів періодики. Значно розширилася науково-бібліографічна діяльність, зокрема в галузі літературознавчої бібліографії. Підготовлено бібліографічні покажчики та бібліографічні матеріали з питань техніки і сільського господарства, до 100-річчя від дня народження Івана Франка у 1956 р. опубліковано каталог творів письменника та літератури про нього, видано бібліографічний покажчик літератури до 700-річчя з часу заснування м. Львів, з історії науки опубліковано ґрунтовний покажчик «Наукові праці учених Львова. Техніка і прикладна механіка». Упродовж 1956–1960 рр. вийшли друком бібліографічні покажчики праць українських письменників тощо. З 1956 р. бібліотека зверталася до Президії АН УРСР з проханням організувати на базі її фондів кабінет технічної інформації, основне завдання якого вбачало у забезпеченні літературою промислових підприємств і науково-дослідних установ Львова та наданні їм бібліографічної допомоги¹. Це звернення знайшло підтримку Президії АН УРСР, яка 8 грудня 1959 р. постановила створити у 1960 р. кабінет технічної інформації.

Український державний музей етнографії та художнього промислу широко розгорнув дослідження в галузі етнографії, художнього промислу, прикладного мистецтва українського народу (док. № 168, 197). Особливо поживалася наукова діяльність музею у 1959 р., коли друком вийшли вагомі наукові праці – альбом «Народний одяг західних областей УРСР» (О. Л. Кульчицька), «Художні металеві вироби українців Східних Карпат другої половини XIX–XX ст.» (Л. М. Суха), «Народна кераміка західних областей Української РСР XIX–XX ст.: історико-етнографічне дослідження» (К. І. Матейко) та ін. У 1960 р. опубліковано видання Я. П. Запаса, присвячене орнаментальному оформленню української рукописної книги. Значно розширилася робота музею з надання консультативної допомоги підприємствам художньої та легкої промисловості, художнім інституціям та навчальним закладам.

Робота музейних установ у складі Відділу суспільних наук поєднувала науково-дослідну та культурно-просвітницьку діяльність (док. № 197). *Державний музей Т. Г. Шевченка* в досліджуваній період перетворився у потужну науково-дослідну установу, що дало підстави Президії АН УРСР вийти з клопотанням до РМ УРСР про зміну категорії оплати праці для його працівників як науково-дослідної установи (док. № 99). У 1956–1960 рр. суттєво збільшилася питома вага науково-дослідної роботи. Науковий колектив музею досліджував біографію, літературну та художню спадщину Т. Г. Шевченка, зокрема опублікував науково-документальні та критичні збірники, присвячені великому українському поету: «Шевченківські місця України» (1957 р.), «Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників» (1958 р.), «Питання шевченкознавства» (1958 р.). Проводилася робота з виявлення, збереження та дослідження документів і матеріалів з біографії Т. Г. Шевченка, вшанування та увічнення його пам'яті. *Будинок-музей Т. Г. Шевченка* популяризував творчу спадщину Кобзаря. У зазначений період його робота спрямовувалася на перебудову експозиції, заснованої на принципі документальності. Чимало зусиль у пошуку необхідних матеріалів докладено для створення нових розділів експозиції «Київ часів Шевченка» та «Історія будинку Житницького»². Щорічно будинок-музей відвідувало близько 30 тис. екскурсантів. *Канівський державний музей-заповідник «Могила Т. Г. Шевченка»* вдосконалював експозиції з життєвого та творчого шляху Т. Г. Шевченка, популяризував його творчість серед широких верств населення. Вагоме значення в цьому контексті мала публікація

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 709, арк. 335.

² Там само, спр. 767, арк. 291–293.

у 1956 і 1960 роках путівників по музею. Працівниками музею-заповідника проведено значну роботу з оновлення експозицій, які розповідали про життя і творчість Т. Шевченка, історію його могили та пошанування пам'яті Кобзаря. *Літературно-меморіальний музей Т. Г. Шевченка* формував експозиції, присвячені перебуванню Т. Г. Шевченка на «малій Батьківщині», зокрема дитячим та юнацьким рокам Кобзаря. Співпраця підтримувалася з інститутами мовознавства, літератури, мистецтвознавства, фольклору та етнографії у галузі дослідження та публікації творчої спадщини Т. Г. Шевченка.

Установи **Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР** перебували в стані очікування переходу у відання Міністерства сільського господарства УРСР, тому їхня робота спрямовувалася на завершення запланованих науково-дослідних тем. Болючим для Академії наук було питання передачі до структури міністерства Інституту фізіології сільськогосподарських рослин і агрохімії, особливо лабораторій біологічного напрямку цього інституту (*док. № 9*). Президія АН УРСР зверталася з клопотаннями до РМ УРСР щодо залишення установи у складі Відділу біологічних наук, а коли у 1957 р. інститут увійшов до складу Української академії сільськогосподарських наук, знову звернулася з таким клопотанням до РМ УРСР. Відстоюючи свої позиції у цьому питанні, Президія АН УРСР аргументувала їх тим, що з передачею цієї установи в Академії наук така важлива галузь, як фізіологія рослин виявиться зовсім не представленою (*док. № 49*). Наполегливі зусилля Академії наук увінчалися успіхом лише у 1962 р., коли інститут був знову переданий до її структури. Спроби зберегти в складі АН УРСР такий напрям досліджень, як екологія рослин здійснювалися акад. П. С. Погребняком. З ініціативою створення в системі АН УРСР Інституту ґрунтознавства виступив акад. О. Н. Соколовський (*док. № 8*). Науково-дослідна робота колишніх установ Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР за раніше затвердженими АН УРСР науково-дослідними темами продовжувалася до 1958 р., про що свідчать публікації праць цих установ Видавництвом АН УРСР упродовж 1956–1958 рр. (*Див.: Список видань і наукових праць співробітників АН УРСР (1956–1960) // Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015*).

Значно збільшилася роль *Ради по вивченню продуктивних сил УРСР* у координації наукових досліджень з комплексних проблем, зокрема з питань вивчення і розвитку продуктивних сил окремих економічних районів. Стимулююче значення для посилення наукової роботи мала постанова РМ УРСР від 29 вересня 1959 р. про віднесення ради до складу науково-дослідних установ Академії (*док. № 167*). Фактично цією постановою рада розширила свою діяльність як науково-дослідна установа з одночасним здійсненням функцій координаційного центру в республіці щодо виконання комплексних проблем. З метою визначення основних перспектив розвитку промисловості республіки рада організувала і провела серію науково-технічних конференцій з цієї проблематики: 16–18 грудня 1958 р. – по Київському економічному району¹, 12–13 січня 1959 р. – Львівському, 21–22 січня 1959 р. – Станіславському². Проведення науково-технічних конференцій та нарад дозволило узагальнити результати наукових досліджень, розробити рекомендації для впровадження їх у практику народного господарства та визначити перспективи розвитку цих економічних районів. Перспективним планом на 1960–1965 рр. передбачалося опрацювання важливих комплексних тем загальносоюзного значення (*док. № 209*).

¹ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 235, арк. 1–5.

² Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 907, арк. 59–63.

У 1957 р. урядовою постановою поновлено роботу із видання *Української радянської енциклопедії* (док. № 89). Підготовку цього багатотомного фундаментального видання було покладено на АН УРСР, у складі якої створено Головну редакцію УРЕ. Укладання першої багатотомної української енциклопедії мало велике значення для розвитку енциклопедистики в Україні, пропагування української науки, культури, мистецтва. Головним редактором УРЕ призначили відомого літературознавця, поета, акад. М. П. Бажана. Розгортання роботи зі створення УРЕ проходило шляхом вирішення невідкладних питань, пов'язаних із виділенням приміщення для Головної редакції та поліграфічної бази для друку енциклопедії, встановленням конкурентоспроможних посадових окладів, забезпеченням житлом запрошених на постійну роботу до УРЕ висококваліфікованих науковців з інших міст тощо¹. Попри всі труднощі перший том енциклопедії був підготовлений і підписаний до видання 23 грудня 1959 р.², а вийшов друком у лютому 1960 р. Всього в 1960 р. опубліковано три томи енциклопедії³.

Окремий напрям діяльності Академії наук був пов'язаний із збереженням пам'яток природи та культури. Важливий внесок зробила АН УРСР у створення раціональної мережі заповідників у республіці (док. № 97, 98). Конкретні пропозиції з цього питання розробила Комісія по охороні природи АН УРСР, очолювана д.б.н. І. Г. Підоплічком, і спрямовувалися вони на створення природних заповідників республіканського, обласного і районного значення. Копітка робота проводилася самою Академією наук із збереження, відновлення і подальшої розбудови підпорядкованих їй дендропарків. Для цього Президія АН УРСР виділила фінансові асигнування, складено план відбудови і проектних робіт в дендропарках АН УРСР на 1960–1962 рр.⁴. З метою збереження рідкісних і ендемічних рослин, фауни і цінних морських риб Академією ініціювалося питання щодо створення у 1960 р. Карадазького заповідника, який мав підпорядковуватися Карадазькій біологічній станції⁵ (ініціатива реалізована лише у 1979 р.). Пропозиції АН УРСР щодо створення Карпатського заповідника знайшли підтримку Президента АН СРСР акад. О. М. Несмеянова, який наголошував, що схвальне вирішення цього питання набуло не лише загальносоюзного, але й міжнародного значення (док. № 203). Реалізація цієї ініціативи також відбулася із запізненням – у 1968 р.

Значне розгортання мережі науково-дослідних установ Академії наук, започаткування нових наукових напрямів досліджень потребувало як збільшення кількості співробітників, так і певної перебудови роботи з підвищення їх професійної підготовки, загалом перебудови кадрової політики в АН. На хвилі хрущовської «відлиги» до Академії наук стали повертатися репресовані науковці. 8 вересня 1955 р. РМ СРСР прийняла постанову № 1655 про трудовий стаж, працевлаштування та пенсійне обслуговування громадян, необгрунтовано притягнутих до карної відповідальності і згодом реабілітованих⁶. На виконання цієї постанови АН УРСР прийняла низку постанов про виплати двомісячної заробітної плати реабілітованим працівникам Академії або їхнім родичам; поновлення працівників на роботі

¹ ЦДАВО України ф. 2, оп. 9, спр. 4954, арк. 4–6.

² Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 985, арк. 87.

³ Там само, спр. 1031, арк. 89.

⁴ ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6477, арк. 48.

⁵ ІА НБУВ, ф. 139, оп. 3, спр. 112, арк. 11–12.

⁶ Постановление Совета Министров СССР «О трудовом стаже, трудоустройстве и пенсионном обеспечении граждан, необоснованно привлеченных к уголовной ответственности и впоследствии реабилитированных» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memory.irk.ru/p13.htm>.

та повернення їм статусу членів Академії. Загалом упродовж 1956–1960 рр. Президія АН УРСР прийняла 77 постанов з цих питань. Хронологічно перша з них була прийнята 20 лютого 1956 р. і стосувалася виплати двомісячної заробітної плати дружині помертньо реабілітованого колишнього директора Кабінету єврейської культури АН УРСР чл.-кор. Е. Г. Співака (док. № 6). В означений період поновлено та працевлаштовано у системі АН УРСР акад. О. Г. Гольдмана (Інститут фізики), чл.-кор. Є. С. Шабліовського (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка), к.е.н. П. П. Пасічника (Інститут економіки), Л. К. Рак (Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні), Г. Ф. Овчарова (Державний музей Т. Г. Шевченка) та багатьох інших.

Упродовж 1956–1960 рр. двічі проводилися вибори дійсних членів і членів-кореспондентів АН УРСР. Відсутність вакансій для виборів у дійсні члени та члени-кореспонденти АН УРСР у галузі соціогуманітаристики стояла на заваді обранню провідних учених України до складу Академії наук (док. № 31). Станом на 1956 р. із 84 академіків і 103 членів-кореспондентів АН УРСР лише 15 академіків і 8 членів-кореспондентів представляли суспільні науки. Зовсім не було у їхньому складі фахівців у галузях мистецтвознавства, фольклористики, етнографії, музикознавства і театрознавства. З огляду на таке становище, провідні діячі науки та культури України 31 серпня 1956 р. звернулися до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна щодо розширення складу дійсних членів та членів-кореспондентів у галузі суспільних наук¹. Своєю чергою, Президія АН УРСР вийшла з клопотанням до органів влади щодо дозволу внести зміни у перелік вакансій дійсних членів та членів-кореспондентів АН УРСР та збільшити їхню кількість (док. № 35), у т. ч. в галузі суспільних наук.

Почасти прохання Академії наук було задоволено. На сесії Загальних зборів і Відділів наук АН УРСР 22–25 січня 1957 р. до складу Академії наук УРСР було обрано 12 академіків і 22 члени-кореспонденти. Президентом АН УРСР переобрано О. В. Палладіна, віце-президентами АН УРСР обрано М. П. Семененка, О. Н. Щербаня та М. Ф. Гулого, Головним вченим секретарем – І. М. Федорченка. По Відділу фізико-математичних наук та окремих спеціальностях вибори академіків і членів-кореспондентів були перенесені. Наступна сесія Загальних зборів Відділів суспільних, фізико-математичних і технічних наук АН УРСР відбулася 17–18 листопада 1958 р. На ній до складу Академії наук було обрано два академіки і 13 членів-кореспондентів. Результати виборних сесій дещо покращили ситуацію із представництвом учених вищої кваліфікації у гуманітарних науках. Дійсними членами АН УРСР було обрано І. К. Білодіда (українське мовознавство), І. П. Крип'якевича (історія України) та Л. М. Ревуцького (музикознавство), членами-кореспондентами – Є. П. Кирилюка (українське літературознавство), Н. Є. Крутікову (російське літературознавство), Д. Х. Острянина (філософія природознавства), С. М. Бібікова (археологія), І. О. Гуржія (історія України періоду феодалізму), О. О. Нестеренка (економіка), Л. М. Новиченка (історія української літератури), М. І. Супруненка (історія України), М. З. Шамоту (літературознавство). Таким чином, у 1960 р. у складі АН УРСР нараховувалося 84 академіки та 119 членів-кореспондентів.

Упродовж досліджуваного періоду Академія наук приділяла особливу увагу підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації, це зумовлювалося швидкою розбудовою самої Академії – не вистачало докторів наук, які мали б очолювати провідні напрями наукових досліджень, особливі нові. Станом на 1960 р. із 391 відділу і лабораторії 188 посад

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 760, арк. 400–403.

завідуючих (48,1%) обіймали доктори наук, 164 (42%) – кандидати наук, 7 (1,7%) – спеціалісти без наукового ступеня і 32 посади (8,2%) були вакантні¹.

Поповнення науковими кадрами установ АН УРСР відбувалося шляхом підготовки кадрів з відривом та без відриву від виробництва та за рахунок оголошених конкурсів на вакантні посади. Президія АН УРСР здійснювала підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації також через докторантури АН УРСР та АН СРСР. Проте основну увагу було зосереджено на підготовці докторів наук без відриву від виробництва. В цей період існувала практика вивільнення учених, які працювали над докторськими дисертаціями від адміністративної роботи, шляхом переведення на посади старших наукових співробітників, і тим самим створення певних умов для підготовки докторських дисертацій.

Зусилля Президії АН УРСР, спрямовані на підготовку і залучення наукових кадрів до роботи в установах АН УРСР, дали свої позитивні результати. Цифрові показники вказують на тенденцію збільшення кадрового складу співробітників зі ступенем доктора та кандидата наук. Якщо станом на 1 січня 1956 р. в АН УРСР працювало 217 докторів наук, 982 кандидати наук, 523 наукові співробітники без наукового ступеня², то у 1960 р. в наукових установах АН УРСР працювало 9922 працівники, у т. ч. наукових співробітників – 3689, з яких 236 докторів наук, 1323 кандидати наук і 2130 працівників без наукового ступеня³. У 1960 р. при загальному збільшенні штату працівників Академії на 24,3% приріст штату по Відділу технічних наук становив 34%, по Відділу фізико-математичних наук – 32%, по Відділу хімічних і геологічних наук – 29%, по Відділу біологічних наук – 14%, по Відділу суспільних наук – 12%.

Президія АН УРСР докладала максимум зусиль, щоб спонукати академіків і членів-кореспондентів, які працювали в інших установах УРСР, до переходу на основну роботу в академічні науково-дослідні установи. На заваді цього процесу стояла різниця в оплаті праці працівників вищих навчальних закладів та установ АН УРСР – посадові оклади в Академії наук були значно меншими. З іншого боку, наявність в установах Академії наук академіків, членів-кореспондентів, докторів і кандидатів наук мало своє значення при віднесенні академічних установ до категорій оплати праці. Відповідну постанову з цього питання прийнято Державним комітетом РМ СРСР з питань праці та заробітної плати 11 липня 1957 р. За нею всі наукові установи АН УРСР було розподілено за трьома категоріями з оплати праці працівників науки: до 1-ї, найвищої, категорії увійшли 18 науково-дослідних установ, до другої – 27 і до 3-ї, найменш оплачуваної, – 1 (док. № 75).

Основною формою підготовки кандидатів наук залишалася аспірантура. У 1956 р. АН УРСР вдалося вирішити питання із підготовкою наукових кадрів через заочну аспірантуру. Відповідне клопотання Президії АН УРСР щодо включення до плану підготовки наукових кадрів на 1956 р. 50 аспірантів без відриву від виробництва було задоволене РМ УРСР⁴. З метою підвищення якості підготовки кадрів через аспірантуру щорічно проводилася атестація аспірантів, до наукового керівництва широко залучалися академіки, члени-кореспонденти та доктори наук; на наукових конференціях заслуховувалися доповіді аспірантів. Були посилені вимоги до майбутніх аспірантів, зокрема акцентувалась увага на наявності стажу практичної роботи за спеціальністю не менше трьох років та опублікованих наукових праць або винаходів. Академія наук була зацікавлена у наданні їй першо-

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 1031, арк. 118.

² ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 359, арк. 78–79.

³ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 1031, арк. 118.

⁴ ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 2493, арк. 15–16.

чергового права відбору здібної молоді з числа випускників вищих навчальних закладів. Молоді фахівці після здобуття практичного досвіду роботи в лабораторіях та на дослідних станціях розглядалися Академією наук як основне джерело для поповнення аспірантури¹. Але протягом всього періоду 1956–1960 рр. установи АН УРСР відчували постійний брак молодих спеціалістів з вищою освітою, адже на 1960 р. молоді фахівці, направлені на роботу до академічних науково-дослідних установ, покривали потреби Академії наук лише на 50%². Сприяти підготовці наукових кадрів в установах АН УРСР мало розширення списку переліку спеціальностей, за якими академічні установи могли приймати до захисту докторські та кандидатські дисертації (*док. № 78*).

Загалом питання підготовки наукових кадрів знаходилося у прямій залежності від структурної розбудови Академії наук. П'ятирічним проблемним планом наукових досліджень і планом розвитку установ АН УРСР на 1956–1960 рр. (*док. № 1*) передбачалося створення нових та значне розширення діяльності існуючих науково-дослідних установ. У зв'язку з цим гостро стояло питання підготовки наукових кадрів за такими спеціальностями, як «хімія високомолекулярних сполук», «радіаційна хімія», «хімія і технологія газів», «обчислювальна математика і техніка», «фізика» (*док. № 128*). Рада Міністрів УРСР схвалила поданий АН УРСР план підготовки наукових кадрів на 1960–1965 рр., загальна потреба у яких визначалася у кількості 2044 осіб, у т. ч. докторів наук – 270 і кандидатів наук – 1774 (*док. № 187*).

Для забезпечення високого рівня наукових досліджень АН УРСР потребувала висококваліфікованого науково-допоміжного персоналу – інженерів, конструкторів, технологів, лаборантів, майстрів тощо. В цьому відношенні можемо говорити про значне збільшення кількості науково-допоміжного персоналу в установах АН УРСР (*док. № 25, 150*). Скорочення ж штатів як адміністративно-управлінського, так і молодшого обслуговуючого персоналу, як того вимагали органи влади, вважалось АН УРСР недоцільним та неможливим, з огляду на постійну розбудову структури Академії наук (*док. № 60*).

Академія наук відчувала брак фінансування на розбудову власної матеріально-технічної бази. Гостро стояло питання оснащення установ новітнім лабораторним обладнанням. Так, у зверненні Президії АН УРСР до вищих органів влади республіки навесні 1956 р. зазначено, що «... в інститутах переважає застаріле обладнання, багато з числа трофейного, репараційного, значною мірою застарілих конструкцій мало придатних або взагалі не придатних до використання»³. Академія наук наголошувала на тому, що на відміну від союзних установ вона не має лімітів на отримання унікального імпортного обладнання. Незадовільним було забезпечення установ автотранспортом, зокрема для проведення науково-дослідних експедицій. Ситуація із матеріально-технічним забезпеченням певною мірою покращилася після прийняття РМ УРСР 27 серпня 1958 р. постанови «Про заходи по поліпшенню матеріально-технічного постачання науково-дослідних установ АН УРСР і Міністерства вищої освіти УРСР», якою вона зобов'язала Держплан УРСР передбачити в планах матеріально-технічного постачання виділення науково-дослідним установам Академії наук устаткування, приладів і матеріалів для виконання науково-дослідних робіт⁴.

Питання будівництва найважливіших об'єктів АН УРСР, зокрема будівництва атомного реактора в Інституті фізики (*док. № 50*), закінчення будівництва інститутів фізичної

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 787, арк. 334.

² Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 1031, арк. 119.

³ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 713, арк. 195.

⁴ ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 4071, арк. 122–123.

хімії, гідрології і гідротехніки, Обчислювального центру, постійно перебувало на контролі як її Президії, так і вищих державних органів УРСР, які Академія оперативного інформувала¹.

Для видавничої діяльності АН УРСР періоду 1956–1960 рр. характерне щорічне зростання друкованої продукції. Плани підготовки та публікації видань АН УРСР склали значні обсяги: на 1957 р. – 4500 др. арк. та додатковий тематичний план видань, підготовлений на основі матеріалів дисертаційних досліджень, у розмірі 340 др. арк.; на 1958 р. – 5300 др. арк.; на 1959 р. – 7000 др. арк.; на 1960 р. – 6500 др. арк.

У цей період простежується тенденція до збільшення кількості академічних журналів, їх тиражів. Чимало постанов Президії АН УРСР засвідчують постійне намагання керівництва Академії розвивати наукову періодику. Якщо у 1955 р. Академія видавала 11 журналів, то на кінець 1960 р. їхня кількість становила 16. Загальноакадемічними виданнями Президії АН УРСР були «Доповіді АН УРСР» і «Вісник АН УРСР». Низка журналів видавалися інститутами Академії, а саме: «Автоматика», «Автоматическая сварка», «Геологічний журнал», «Мікробіологічний журнал», «Український математический журнал», «Химический журнал», «Біохімічний журнал», «Український ботанічний журнал», «Український фізичний журнал», «Фізіологічний журнал». Також видавалися журнали, які були спільним друкованим органом АН УРСР та інших науково-дослідних чи державних установ України («Радянське право», «Економіка радянської України», «Радянське літературознавство», «Український історичний журнал», «Народна творчість та етнографія»).

У жовтні 1958 р. Президія АН УРСР вийшла з клопотанням до владних структур при організації нових журналів «Кіно», «Образотворче мистецтво», «Музика» і «Театр» врахувати пропозицію АН УРСР щодо включення учених Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР до редакційних колегій цих журналів (*док. № 130*). Збільшилася періодичність та обсяги низки журналів АН УРСР: «Доповіді АН УРСР», «Український фізичний журнал», «Український біохімічний журнал», «Геологічний журнал», «Автоматическая сварка», «Автоматика» (*док. № 64*). З 1959 р. Британська науково-дослідна асоціація з вивчення зварювальної техніки почала перекладати журнал «Автоматическая сварка» на англійську мову та розповсюджувати його в усіх країнах світу².

Головне періодичне видання Академії «Вісник АН УРСР» об'єднано з журналом «Доповіді АН УРСР» і у 1960 р. почало виходити під назвою «Доповіді АН УРСР». Основним завданням нового формату журналу Президія АН УРСР визначила публікацію коротких повідомлень про результати наукових досліджень українських вчених усіх галузей науки з тим, щоб закріпити пріоритет у цьому науковому напрямі. Створено і нові розділи журналу: «Наукова інформація», у якому висвітлювалося наукове життя Академії наук та «Критика і бібліографія», де розміщувалися рецензії та відгуки на друковану наукову продукцію³.

Загалом з 1956 р. до 1960 р. опубліковано майже 2800 видань (*Див.: Список видань і наукових праць співробітників АН УРСР (1956–1960) // Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015*). Провідне місце серед усіх видань займали монографії та періодичні видання, значною була кількість збірників наукових праць установ, наукових конференцій та нарад. Помітне місце у видавничій діяльності Академія наук відводила науково-популярній літературі. Якщо у 1957 р. науковими співробітниками інститутів та інших наукових установ АН УРСР було видано 44 науково-

¹ ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 5018, арк. 61–63.

² Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 985, арк. 84.

³ Там само, спр. 938, арк. 141.

популярних брошури, то у 1960 р. опубліковано близько 100 науково-популярних брошур і книг з важливих галузей науки і техніки¹.

Серед фундаментальних видань цього періоду – «Історія Української РСР», «Історія української літератури», «Народне господарство Української РСР», «Українці», II том «Історії Києва», «Історія держави і права Української РСР», «Історія філософської думки на Україні», перші три томи «Української радянської енциклопедії», «Українсько-російський словник». Було також видано перекладні термінологічні словники – фізичний, хімічний, гірничий, геологічний, з машинознавства і машинобудування. У 1956–1960 рр. розпочато підготовку до видання наукових записок про розвиток досліджень з актуальних наукових проблем і напрямів, брошур про життєвий і творчий шляхи вчених АН УРСР, збірника «І. Франко», вибраних творів українського письменника Я. О. Галана у трьох томах. З метою відзначення 100-річчя від дня смерті класика української культури готувалось до публікації шеститомне зібрання творів Т. Г. Шевченка під керівництвом акад. О. І. Білецького. Заплановано й розпочато роботу над монографією про розвиток АН УРСР за 50 років, для підготовки якої Президія затвердила комісію під керівництвом Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна.

Упродовж 1956–1960 рр. докорінно реорганізовано роботу Видавництва АН УРСР, яке ліквідувало у своєму складі штат редакції періодики і почало здійснювати лише функції технічного редагування, коректури рукописів, їх поліграфічного виконання й розповсюдження. З 1960 р. Президія АН УРСР почала здійснювати необхідні заходи з організації редакцій журналів в установах Академії наук, друкowanими органами яких вони були².

Через створення нових наукових інститутів і збільшення обсягу наукових досліджень виник розрив між кількістю підготовлених до друку наукових праць і технічними можливостями Видавництва АН УРСР. З метою покращення видавничої діяльності Президія АН УРСР вживала відповідних заходів, пов'язаних із зміцненням власної поліграфічної бази. Цьому могла б сприяти передача у відання АН УРСР друкарні «Вуглетехвидаву» у м. Харків, яка мала необхідну матеріально-технічну базу для набору складних математичних, хімічних і технічних видань. З відповідним клопотанням АН УРСР зверталася до державних органів, проте ця ініціатива так і не була підтримана³. Наприкінці 1957 р. АН УРСР придбала нове обладнання для Львівської друкарні (*док. № 93*). На початку 1958 р. придбано лінотипи для Львівської та Київської друкарень.

Забезпечення виконання планів видань знаходилося у прямій залежності не лише від стану матеріально-технічного забезпечення друкарень, але й розширення їхніх виробничих площ та наявності кваліфікованих кадрів. На початку 1958 р., порівняно з попередніми роками, сталися істотні зміни в системі випуску видавничої продукції, зокрема суттєво збільшилася складність набору і його обсяги. Це відбулося через збільшення кількості журналів, їх періодичності та обсягу, збільшення кількості та обсягу мовознавчих видань, праць із складним математичним і графічним набором⁴. Серед заходів, вжитих Президією АН УРСР для покращення роботи академічних друкарень, – впровадження в практику підписання видань до друку за першою версткою та набору за оригінал-макетом, тимчасова передача Львівській друкарні окремих приміщень Львівської бібліотеки, остаточне узгодження з органами місцевої влади м. Львів питання щодо передачі Львівській

¹ Архів Президії НАН України, оп. Планова комісія, спр. 871, арк. 167; спр. 1031, арк. 126.

² ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 7987, арк. 122–128.

³ ЦДАГО України ф. 1, оп. 31, спр. 681, арк. 27–27а.

⁴ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 808, арк. 56.

друкарні раніше виділеного для неї приміщення, розподіл дещо більшої частини бюджету для комплексного забезпечення матеріально-технічного стану друкарень, закріплення кваліфікованих робітників через встановлення їм надбавок за виконання складних робіт¹.

Для розширення виробничих площ Київської друкарні в другому півріччі 1958 р. їй передано приміщення у Феофанії, яке займав Обчислювальний центр. Введення в дію друкарні у Феофанії мало велике значення для покращення видавничої роботи, проте розгортання її діяльності гальмувалося через відсутність необхідного поліграфічного обладнання². На 1961 р. було заплановано розпочати будівництво у Феофанії нової друкарні, спорудження якої мало закінчитися у 1965 р. (док. № 185). Станом на 1960 р. керівництвом АН УРСР були вжиті заходи з укомплектування інженерно-технічного персоналу друкарень видавництва працівниками з вищою спеціальною освітою, а на посади заступника директора Київської друкарні і начальників двох цехів призначено фахівців з відповідною освітою – інженерів-поліграфістів.

З видавничою діяльністю АН УРСР було тісно пов'язане питання реалізації наукової та науково-технічної літератури, що публікувалася видавництвом та академічними установами (док. № 190). Продаж наукової літератури гальмувався через відсутність власної книготорговельної мережі. З відповідним клопотанням Президія АН УРСР звернулася до РМ УРСР 4 лютого 1960 р.,³ і хоча постанова, якою організовувалися магазини наукової книги у великих обласних центрах республіки (Харків, Львів, Дніпропетровськ, Одеса) РМ УРСР була прийнята, її виконання зустрічало перешкоди на місцевому рівні⁴. Розповсюдження видавничої продукції АН УРСР здійснювалося, головним чином, через книготорговельні організації «Укркнига», «Укоопспілка», «Союздрук», які брали для реалізації до 25% видань Академії наук. Ще 25% річної книжкової продукції реалізовувалося через єдиний книжковий магазин Видавництва АН УРСР. За таких умов щорічно відбувалося затоварювання великої кількості літератури Видавництва АН УРСР. Ситуація дещо покращилася у 1960 р. із введенням практики оптової реалізації літератури та формування системи попередніх замовлень на видання, що готувалися до друку⁵.

Помітне місце у діяльності АН УРСР займало питання популяризації наукової діяльності. Значну роботу в цьому плані проводила Рада науково-технічної пропаганди АН УРСР. Вчені академічних установ виступали з лекціями, доповідями, брали участь у радіо- і телепередачах, друкували статті в газетах і журналах, організовували та проводили семінари для широкого кола фахівців. Провідні учені АН УРСР (академіки А. К. Бабко, О. І. Бродський, П. А. Власюк, Б. В. Гнеденко, Ю. К. Делімарський, Є. О. Шилов; члени-кореспонденти Є. С. Бурксер, В. А. Ройтер, Я. А. Фіалков та ін.) постійно виступали із доповідями та лекціями перед вчителями середніх шкіл м. Києва (док. № 114). Упродовж 1959–1960 рр. кіностудіями спільно з АН УРСР було випущено шість науково-технічних, науково-документальних і хронікально-документальних кінофільмів щодо зварювальної техніки, практичної роботи лабораторій АН та ін.

Для періоду 1956–1960 рр. характерним є зростання обсягів міжнародного наукового співробітництва АН УРСР, форми та напрями якого постійно змінювались і розширювались (док. № 46, № 91, 147, 181, 227). Вони були представлені взаємними відвідуваннями

¹ Архів Президії НАН України, спр. 808, арк. 56–59.

² Там само, спр. 907, арк. 22.

³ ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 7944, арк. 45.

⁴ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 985, арк. 83.

⁵ Там само, спр. 1031, арк. 86.

учених та ознайомленням з роботою науково-дослідних установ, участю у роботі міжнародних і національних наукових з'їздів, симпозиумів, конференцій, обміном друкованими науковими виданнями, технічною документацією і науковою інформацією, спільними науковими розробками. Установи АН УРСР надавали допомогу у навчанні і спеціалізації аспірантів та молодих учених наукових установ зарубіжних країн. Обмін технічною документацією, технологіями та іншою науковою інформацією в означений період став ефективною формою творчої співпраці українських учених з іноземними установами.

Значні наукові результати, яких досягли установи АН УРСР, привертали все більше уваги науковців зарубіжних країн, що виявилось передусім у збільшенні кількості відвідувань іноземними ученими науково-дослідних установ АН УРСР. Особливо показовою є статистика відвідувань іноземними делегаціями науково-дослідних установ АН УРСР порівняно з попереднім хронологічним періодом. Так, у 1954 р. в АН УРСР побувало 9 делегацій та окремих учених, у 1955 р. їхня кількість становила 40, у 1956 р. – 70, у 1957 р. – 120, у 1958 р. – 160. У 1959 р. з діяльністю наукових установ АН УРСР ознайомилося 593 вчених, а у 1960 р. установи АН УРСР прийняли 725 іноземних учених і фахівців. Збільшилася кількість закордонних наукових відряджень і українських вчених, які ознайомлювалися із новітніми методами розробки наукових проблем, вивчали зарубіжний досвід досліджень та впроваджували його у діяльність академічних установ. Якщо у 1957 р. у таких відрядженнях побувало 45 учених АН УРСР, то вже у 1958 р. за кордон виїздив 151 український вчений¹.

Суттєве збільшення обсягів науково-організаційної роботи в галузі міжнародного наукового співробітництва вимагало створення в апараті Президії АН УРСР окремого структурного підрозділу, тому Президією АН УРСР було прийнято постанову від 9 квітня 1957 р. про створення сектору наукових зв'язків з зарубіжними організаціями. В означений період Президія АН УРСР була серед розробників питань про відрядження для роботи в Раді керуючих Міжнародного атомного агентства наукових працівників та інженерів від УРСР (док. № 54) та прийому УРСР в члени Об'єднаного інституту ядерних досліджень². Можливість координації взаємодії у природоохоронній галузі з іноземними організаціями Комісії по охороні природи АН УРСР мав розширити її вступ до Міжнародного союзу охорони природи і природних ресурсів (док. № 67). Значна робота проводилася Академією наук з проведення Міжнародного геофізичного року (док. № 29). Дослідження в рамках цього заходу виконувалися 50 обсерваторіями, станціями і спостереженими пунктами, що розташовувалися на території УРСР і входили до складу 17 наукових установ – учасників МГР в Україні³.

Українські вчені брали активну участь у роботі міжнародних сесій, конгресів та конференцій. Динаміка суттєвого збільшення участі співробітників АН УРСР у таких заходах простежується з 1958 р., коли в роботі міжнародних форумів брали участь 54 співробітники Академії наук, що набагато більше, ніж за попередні три роки разом узяті. Натомість і Академія наук УРСР була організатором або співорганізатором вагомих наукових заходів. Так, 16–19 вересня 1958 р. у м. Київ і м. Львів було проведено IV з'їзд Карпато-Балканської геологічної асоціації, у роботі якого взяли участь 50 іноземних учених. 15–25 липня 1959 р. у м. Київ відбулася IX Міжнародна конференція по фізиці високих енергій, співорганізатором якої була АН УРСР. Про масштаби роботи цього наукового заходу свідчать

¹ Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 923, арк. 136.

² ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 885, арк. 30.

³ Лебедев Т. С. Дослідження вчених України за програмою Міжнародного геофізичного року // Вісник АН УРСР. – 1958. – № 12. – С. 36–45.

статистичні дані щодо кількості іноземних учених, які брали участь у її роботі. Зокрема, як делегати у роботі конференції взяли участь 299 учених із 32 країн, у т. ч. 143 з країн Західної і 70 – Східної Європи¹. У 1960 р. у м. Київ проведено III Всесоюзний з'їзд географів, у роботі якого брали участь вчені 12 країн. Упродовж червня–липня 1960 р. у м. Львів відбулася конференція із вивчення флори та фауни Карпат, в роботі якої брали участь вчені Румунії, Болгарії, Чехословаччини, Угорщини, Польщі.

Динамічною була співпраця з окремими установами США, Англії, Франції, Італії, Австрії, Канади. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР на постійній основі встановив співпрацю із філологічним факультетом Карлового університету в Празі (*док. № 11*). Інститут зоології АН УРСР налагодив співпрацю з профільними науково-дослідними установами Англії, Болгарії, Чехословаччини (*док. № 141*). У співпраці з Інститутом рибного господарства Румунії був зацікавлений Інститут гідробіології АН УРСР (*док. № 106*). Нового імпульсу набула співпраця із ученими Сходу (*док. № 137*) – Китаю, Корейської Народно-Демократичної Республіки, Індії, Монголії, В'єтнаму, Японії. Найдинамічніше наукові зв'язки розвивалися із Китаєм. Лише упродовж 1957–1958 рр. близько 85 учених цієї країни ознайомилися із розробками АН УРСР². Про високий міжнародний авторитет українських учених-правознавців свідчить факт обрання у 1960 р. акад. В. М. Корецького почесним членом Індійського товариства Міжнародного права (*док. № 193*).

Розширенню наукової співпраці з зарубіжними країнами сприяв міжнародний книгообмін, який проводився Державною публічною бібліотекою УРСР. Постійно розширювалася географія міжнародного книгообміну та збільшувалася кількість партнерських організацій. Якщо у 1956 р. АН УРСР здійснювала книгообмін із 350 науковими організаціями 44 зарубіжних країн, то у 1960 р. обмін науковими виданнями здійснювався із 900 організаціями 55 країн світу. Так, книгообмін проводився з 98 науковими установами і бібліотеками США. Упродовж п'яти місяців американським партнерам по книгообміну біло відправлено 659 видань АН УРСР, натомість отримано 1003 книжкові одиниці (*док. № 157*).

Пріоритетною для керівництва Академії наук залишалася справа забезпечення житловою площею наукових працівників. Необхідно зазначити, що спорудження житлових будинків для АН УРСР, зокрема у м. Київ, вдалося певною мірою покращити завдяки розпорядженню РМ СРСР від 7 червня 1956 р. № 4087 про надання житлово-будівельному кооперативу АН УРСР кредиту на будівництво. Завдяки цьому рішення кооперативу надавався кредит у розмірі 50% від кошторисної вартості будівництва з терміном погашення до 15 років³. Проте місцеві органи влади не завжди йшли на зустріч, зменшували ліміти будівництва, тому Академії наук нелегко доводилося обстоювати свої інтереси (*док. № 132*). І все ж таки масштаби капітального будівництва АН УРСР постійно збільшувалися. У 1957 р. введено в дію у Києві: корпус № 11 Інституту металокераміки і спецсплавів, лабораторний корпус високих тисків Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського, комплекс споруд магнітної станції Інституту геологічних наук, трансформаторна підстанція Інституту металофізики, друкарський цех Київської друкарні АН УРСР, 9 квартири в гуртожитку аспірантів. В інших містах України в експлуатацію здано: лабораторний корпус Інституту мінеральних ресурсів у м. Сімферополь, геомагнітні станції Інституту геології корисних копалин у м. Львів, механічна майстерня Полтавської гравіметричної

¹ ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6484, арк. 203–205.

² Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 3, арк. 65.

³ Там само, оп. 1, спр. 683, арк. 146.

обсерваторії¹. У 1958 р. введено в експлуатацію приміщення Інституту гідрології і гідротехніки, башту 70-сантиметрового рефлектора Головної астрономічної обсерваторії, низку об'єктів атомного реактора, лабораторний корпус № 1 Інституту радіофізики і електроніки. Також у цей період введено в експлуатацію три житлові будинки загальною площею 5392 м² для співробітників Інституту фізики, Обчислювального центру, Інституту чорної металургії у м. Дніпропетровськ². У 1959 р. введено в експлуатацію 190,6 м³ лабораторних приміщень, академічних установ м. Києва, зокрема для атомного реактора Інституту фізики (м. Київ), Обчислювального центру, Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського, експериментального заводу і лабораторного корпусу Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона. Цього року також було введено в експлуатацію шість житлових будинків площею понад 8900 м² на 267 квартир³. У 1960 р. на капітальне будівництво установ Академії наук УРСР асигновано 88,4 млн крб. Із загального обсягу капіталовкладень план житлового будівництва у 1960 р. складав 25,49 млн крб і був виконаний на 101%. Загалом у 1960 р. введено в експлуатацію 134 м³ лабораторних приміщень інститутів загальної та неорганічної хімії, фізики, використання газу в комунальному господарстві та промисловості, гірничої справи, біохімії, сейсмічної станції та будівля установ Відділу суспільних наук. В експлуатацію було введено дванадцять житлових будинків загальною площею 19 000 м² на 670 квартир⁴. Піклування про медичне забезпечення працівників АН УРСР виявилось у розпочатому будівництві лікарні для вчених у Києві⁵.

Підсумовуючи, зазначимо, що Академія наук УРСР упродовж 1956–1960 рр. досягла значних успіхів. Вітчизняна академічна наука динамічно просувалася вперед, розвивалися нові наукові напрями, зміцнилися зв'язки з промисловістю, що мало вагомий наслідок для розвитку народного господарства республіки. В означений період деякою мірою виправилось становище в соціогуманітарних науках, зокрема в наукових розробках посилювалася українознавча тематика, були започатковані нові перспективні теми та опубліковано фундаментальні видання з історії та культури України. Швидкими темпами розбудовувалася матеріально-технічна база Академії наук. Розширилася і географія академічної науки, низка науково-дослідних установ була наближена до промислових осередків республіки. Посилилася координаційна функція академічних науково-дослідних установ, зокрема за пріоритетними напрямками наукових досліджень. Провідні академічні інститути отримали статус головних науково-дослідних установ в їх галузях. Новий імпульс отримала міжнародна наукова діяльність Академії наук УРСР, налагоджувалося наукове співробітництво із зарубіжними країнами в рамках роботи над тематикою, що становила спільний науковий інтерес, зокрема із слов'янськими країнами.

***

Головним завданням пропонованого збірника є всебічне документальне відтворення розвитку АН УРСР у 1956–1960 рр. Під час розроблення джерельної бази історії НАН України досліджуваного хронологічного періоду опрацьовано широке коло документів з архівів України. Передусім був опрацьований Архівний фонд НАН України (Архів Президії та наукових установ НАН України, Інституту архівознавства НБУВ), фонди державних архівних установ України – Центрального державного архіву вищих органів влади

¹ Архів Президії НАН України, оп. Планова комісія, спр. 871, арк. 150–151.

² Там само, спр. 923, арк. 146–148.

³ Там само, спр. 985, арк. 135.

⁴ Там само, спр. 1031, арк. 136–137.

⁵ Там само, оп. 1, спр. 918, арк. 207–208.

та управління України (ЦДАВО України), Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України).

У результаті проведеного аналізу, виявлених у різних архівосховищах України документів з діяльності АН УРСР у 1956–1960 рр., до збірника упорядниками включено 230 документів. При відборі перевага надавалася невідомим і раніше недослідженим або маловідомим документам з історії НАН України та розвитку української науки, які відображають різноаспектну діяльність АН, наукових колективів та окремих учених. Загальний виявлений документний масив з історії НАН України 1956–1960 рр. нараховує понад 1200 документів. Частина документів, виявлена в процесі джерелознавчого дослідження і не включена упорядниками до збірника поповнила колекційний фонд з історії НАН України, що формується в Інституті архівознавства НБУВ.

Найбільший масив документів, включений до видання, відкладався в Архіві Президії НАН України – ф. 251 «Президія НАН України». Він є найбільш інформативним та найоптимальніше відображає основні моменти діяльності Академії наук упродовж 1956–1960 рр. Спектр документів цього архіву досить широкий і представлений як документами, створеними в апараті Президії, академічних установах та окремими співробітниками, так і документами інших установ та організацій, керівних центральних і місцевих органів державної влади, Академії наук СРСР та академії наук інших союзних республік, направлених до АН УРСР.

Інформація про всі види діяльності АН УРСР упродовж 1956–1960 рр. представлена протоколами засідань Президії АН УРСР. Вони розкривають наукову та організаційну діяльність Академії наук, містять інформацію про зміни в її структурі, кадровому складі, фінансуванні, а також про рішення, які приймали вищі органи влади і управління СРСР та УРСР стосовно діяльності Академії та її участі у вирішенні народногосподарських проблем. Протоколи засідань Президії АН УРСР подано у виданні цілісним комплексом у вигляді реєстрів.

Напрями наукової діяльності, тематику та результати досліджень висвітлює планово-звітна документація. Найінформативнішим документом є п'ятирічний проблемний план наукових досліджень і розвитку наукових установ Академії наук УРСР на 1956–1960 рр. та відкоригований перспективний план розвитку науково-дослідних робіт АН УРСР на 1959–1965 рр. Звітні документи дають можливість прослідкувати ступінь розроблення кожної з досліджуваних тем протягом п'ятиріччя та ступінь особистісного внеску наукових співробітників у дослідницькі процеси, оцінити отримані результати, і, врешті, визначити відправні моменти у започаткуванні та подальшому оформленні нових наукових напрямів. Також вони містять інформацію про структурні зміни, видавничу діяльність, стан підготовки наукових кадрів, розвиток матеріально-технічної бази, міжнародні наукові зв'язки та зв'язки науково-дослідних установ з промисловими підприємствами.

Інформацію, викладену в планах і звітах, розширюють і доповнюють різноманітні довідки: про завдання хімічної науки у галузі охорони водоймищ і покращення якості питної і промислової води, про дослідження в галузі комплексного вивчення та використання природних ресурсів Карпат і прилеглих зон, у галузі використання атомної енергії у мирних цілях. Інформація Академії наук про стан наукових кадрів містить відомості про підготовку кадрів в АН УРСР за 1958–1960 рр. Додатки цього документа розкривають заходи Академії з вирішення питання поповнення кадрами вищої кваліфікації новостворених установ АН УРСР.

Питання науково-організаційної діяльності Академії розкриваються в постановках, зверненнях, клопотаннях, доповідних та пояснювальних записках, листах Президії АН УРСР

та керівників академічних установ до органів влади республіки. Зокрема, у доповідних записках викладена інформація про стан та напрями роботи установ Академії наук, зміни внутрішньої академічної структури, виконання постанов вищих керівних органів країни.

Окремий комплекс утворюють документи, якими Академією наук ініціювалися заходи з розвитку окремих наукових галузей та покращення матеріально-технічного забезпечення установ. Цей документний масив представлений листами, клопотаннями та пропозиціями Президії АН УРСР до державних органів, зокрема про покращення координації науково-дослідної роботи в галузі суспільних наук; про надання Державній публічній бібліотеці УРСР платного обов'язкового примірника картографічних, ізографічних та нотних видань, розроблені заходи з організаційно-матеріального забезпечення розвитку гуманітарних наук в УРСР на 1959–1965 рр.; збільшення контрольних цифр асигнувань та обсягів житлового будівництва на 1959–1965 рр.

До збірника документів упорядниками також включено окремі постанови Президії АН УРСР, які торкаються важливих змін у структурі Академії, прав бюро Відділів наук АН та керівництва академічних установ, заходів з удосконалення роботи архівів науково-дослідних інститутів, завдань та перспектив наукових досліджень в окремих галузях науки, розгортання досліджень за перспективними науковими напрямками у галузі українського мовознавства, з питань застосування пластичних мас у машинобудуванні та приладобудуванні, у галузі космічної біології, атомної енергетики, про створення раціональної мережі заповідників УРСР.

Необхідно зазначити, що фактичні зміни у структурі та діяльності АН засвідчуються, в основному, постановами Президії АН УРСР. Інші документи містять інформацію початкового або проміжного етапу вирішення піднятих питань і проблем, до остаточного їх розв'язання в органах влади. Для повноцінного і всебічного представлення цього процесу до видання включено засвідчені копії постанов та розпоряджень державних органів влади, що відклалися у фонді Президії і торкаються наукової та організаційної діяльності АН УРСР. Це постанова РМ СРСР від 20 лютого 1956 р., якою в академіях наук союзних республік встановлювалися звання «почесний академік» та «академік», постанова РМ УРСР «Про перейменування Інституту будівельної механіки АН УРСР в Інститут механіки АН УРСР» від 28 грудня 1959 р., також увійшли постанови органів влади республіки: про підсумки впровадження в 1956 р. у народне господарство закінчених наукових робіт, видання Української радянської енциклопедії, дальший розвиток порошкової металургії в Українській РСР.

Окремий блок представляють листи, інформації та довідки Президії АН УРСР та дирекції її установ до керівництва АН СРСР. Серед них лист директора Інституту геологічних наук АН УРСР акад. В. Г. Бондарчука до Ради з координації наукової діяльності академій наук союзних республік і філіалів АН СРСР з пропозиціями щодо покращення організації геологічної служби в СРСР, лист Головного ученого секретаря Президії АН УРСР чл.-кор. І. М. Федорченка до віце-президента АН СРСР акад. О. В. Топчієва про результати роботи українських академічних установ в галузі хімії і фізики полімерів та мономерів, довідка про стан і результати наукової діяльності музеїв АН УРСР, направлена до Ради з координації наукової діяльності академій наук союзних республік і філіалів АН СРСР, інформація Президії АН УРСР до Президента АН СРСР акад. О. М. Несмеянова про організацію нових науково-дослідних установ упродовж 1960–1980 рр.

Питання співпраці Академії наук УРСР з АН СРСР, міністерствами та відомствами, промисловими підприємствами відображено у зверненнях та листах до самої АН УРСР. Так, у зверненні Міністерства юстиції УРСР міститься прохання залучити Сектор держави

і права АН УРСР до розробки проектів кодексів законів УРСР; лист Центрального проектно-конструкторського бюро № 3 Міністерства морського флоту СРСР розкриває напрямки творчої співпраці міністерства та Інституту електротехніки АН УРСР у галузі розробки та впровадження передової техніки на морському флоті; лист Президента АН СРСР О. М. Несмеянова містить прохання виділити штати, необхідні для організації роботи станції фотоспостережень штучних супутників Землі при Головні астрономічній обсерваторії АН УРСР. Пропозиції Ради народного господарства Латвійської РСР про включення до плану науково-дослідних робіт АН УРСР розробок, які становлять значний інтерес для низки заводів цієї республіки, викладені у листі на ім'я Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна. Прохання розширити та посилити перспективні наукові дослідження лабораторії адсорбентів Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР з отримання синтетичних цеолітів висловлено у листі заступника голови ДК РМ СРСР з хімії С. М. Тихомирова. Подякою від Державного союзного науково-дослідного та експериментального інституту підшипникової промисловості відзначено розробки Інституту будівельної механіки АН УРСР, а від Центрального проектно-конструкторського бюро № 3 Міністерства морського флоту СРСР – роботу Інституту електротехніки АН УРСР.

Документний блок листування включає також листи та доповідні записки до Президії АН УРСР та Відділів наук АН УРСР від керівництва та провідних учених науково-дослідних установ Академії стосовно розвитку наукових досліджень, вдосконалення структури, кадрового та матеріально-технічного забезпечення. Серед них записка Інституту загальної та неорганічної хімії про доцільність організації відділу колоїдної хімії, клопотання керівництва інститутів мистецтвознавства, фольклору та етнографії, зоології та археології щодо організації Антропологічного центру при Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР; записка групи провідних учених Академії наук щодо доцільності створення Інституту кібернетики. Низка доповідних записок та листів від співробітників та директорів академічних установ містять пропозиції про заходи з покращення діяльності академічних інститутів. У листі директора Інституту філософії АН УРСР д.філос.н. Д. Х. Остриянина викладені міркування щодо вжиття необхідних заходів з підвищення ролі установи у розробці актуальних питань історії філософської та суспільно-політичної думки України. Голова Ради по вивченню продуктивних сил УРСР акад. П. М. Першин у своєму листі викладає перспективні напрями роботи ради на 1960–1965 рр. Частина листів інформує про результати роботи Комісії по охороні природи АН УРСР, хід підготовки галузевих термінологічних словників.

Значний інтерес представляють документи з Архіву Президії НАН України про міжнародні наукові зв'язки АН УРСР, репрезентовані щорічними звітами, інформаціями, відомостями та довідками самої Академії та листами закордонних наукових інституцій про співробітництво.

Інформативні документи були виявлені та опрацьовані в архівних фондах академічних установ, основну групу яких складають установи, що продовжили свою діяльність до теперішнього часу – Інститут фізики, Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інститут механіки ім. С. П. Тимошенка, Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного, Інститут геологічних наук, Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна, Інститут мікробіології ім. Д. К. Заболотного, Інститут історії України, Інститут археології, Головна астрономічна обсерваторія, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка та ін. Іншу групу представляють установи, утворені в більш пізній період діяльності Академії, до складу архівних фондів яких увійшли документи установ-попередників – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, Ін-

ститут народознавства (м. Львів), Фізико-механічний інститут ім. Г. В. Карпенка (м. Львів), Інститут проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича, Інститут кібернетики ім. В. М. Глушкова. Виокремлюються також установи, які функціонували упродовж 1956–1960 рр., але ліквідовані у наш час – Інститут економіки, Рада по вивченню продуктивних сил УРСР.

Документи з архівів академічних установ відбиралися з огляду на їх високу інформативність у висвітленні діяльності АН УРСР в цілому, окремих напрямів науково-дослідних розробок, ступеня участі у них кожної з установ та окремих вчених і впровадження результатів цих розробок у практику народного господарства країни. Ці документи різноманітні за видами та змістом і представлені планово-звітною документацією, зверненнями, клопотаннями та пропозиціями з різних питань наукової діяльності, листуванням з державними органами влади, Відділами наук та Президією АН УРСР, науковими установами інших відомств та ін. З архівного фонду Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України представлено лист про експонування розробленого установою обладнання на Всесоюзній промисловій виставці ЕКСПО-58 у Брюсселі та постанова РМ СРСР «Про розширення прав головного Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона Академії наук Української РСР з керівництва розвитком зварювальної техніки в СРСР» від 17 вересня 1960 р. З наукового архіву Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України до збірника включено інформацію про оптимізацію структури Інституту будівельної механіки АН УРСР та звіт про візит до Польської Народної Республіки делегації вчених-механіків АН УРСР, який відбувся на початку 1958 р. Архівний фонд Інституту технічної теплофізики НАН України представлено доповідною запискою керівництва Інституту теплоенергетики АН УРСР до голови бюро Відділу технічних наук АН УРСР про доцільність створення в структурі АН УРСР координаційного органу досліджень з ядерної енергетики, пропозиціями про перспективи наукових досліджень у галузі хімії та довідкою про заходи з організації філіалу установи.

Значний масив документів відображає наукову роботу академічних науково-дослідних установ та висвітлює формування нових наукових напрямів – інформація про наукові дослідження Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР у 1956–1957 рр. (науковий архів Інституту проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного), доповідна записка про перспективи розвитку наукової діяльності Інституту машинознавства АН УРСР (науковий архів Фізико-технологічного інституту металів та сплавів), довідка про роботу Інституту використання газу в комунальному господарстві та промисловості АН УРСР над методом збагачення руд Керченського і Криворізького басейну (науковий архів Інституту газу), інформація Інституту металокераміки і спецсплавів про дослідження міцності матеріалів при високих температурах (науковий архів Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича), лист Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського про організацію робіт з радіаційної хімії, доповідна записка про організацію в інституті групи парамагнітного резонансу, доповідна записка про основні наукові напрями досліджень (науковий архів Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського).

З наукового архіву Інституту мікробіології ім. Д. К. Заболотного до збірника увійшли документи, які відображають впровадження в медичну практику та сільське господарство новітніх препаратів, розроблених українськими вченими. Документи з наукового архіву Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця розкривають етапи впровадження у промислове виробництво ендокринного препарату «Синантрин С», розробленого науковцями інституту у 1957 р., інформують про присудження премії ім. І. П. Павлова АН СРСР д.б.н. П. Г. Костюку.

Документи з наукового архіву Державного природознавчого музею, містять інформацію про організацію високогірного біологічного стаціонару музею на Пожижевській полонині та висновки комісії Президії АН УРСР під керівництвом чл.-кор. АН УРСР М. М. Підоплічка про перспективи розвитку музею. Документи з наукового архіву Інституту гідробіології інформують про перспективи розвитку Карадазької біологічної станції АН УРСР та Одеської біологічної станції цього інституту, висвітлюють напрями наукової роботи інституту з відновлення рибних запасів у пониззі Дніпра, налагодження спільних досліджень з Інститутом рибного господарства Румунської Народної Республіки, розкривають етапи організації роботи зі створення наукової групи українських гідробіологів для гідробіологічного вивчення районів китобійного промислу в Антарктиді. Інформація щодо новітніх методів очищення стоків Калуського хіміко-металургійного комбінату відображена у довідці акад. К. Д. Синельникова, яка відклалася у науковому архіві ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут». З цього ж архіву до збірника увійшла довідка, яка розкриває взаємодію наукових підрозділів інституту з промисловістю. Довідка про стан виконання тематичного плану Інституту хімії полімерів і мономерів у 1959 р., яка відклалася в науковому архіві Інституту хімії високомолекулярних сполук, містить детальну інформацію про результати науково-дослідної роботи інституту за 1959 р. – перший рік існування установи. З цього ж архіву відібрано інформацію голови Координаційної ради з полімерів при АН УРСР д.х.н. К. А. Корнева про роботу ради за 1957–1960 рр.

З наукового архіву Інституту геології і геохімії горючих копалин України відібрано інформацію директора акад. В. Б. Порфир'єва про роботу інституту з геохімічного дослідження Роздольського сірчаного родовища. Архівний фонд Головної астрономічної обсерваторії представлений інформацією чл.-кор. А. О. Яковкіна про забезпечення наукових досліджень Сонця і Місяця. Доповідна записка чл.-кор. С. Я. Брауде, яка зберігається у фондах наукового архіву Інституту радіофізики і електроніки ім. О. Я. Усикова, інформує про стан робіт у галузі радіоастрономії в установі, яка проводилася в досліджуваний період. У науковому архіві Інституту кібернетики відклалася постанова РМ УРСР «Про створення Обчислювального центру Академії наук УРСР», яку упорядники також включили до збірника.

Цікаві документи вдалося знайти в наукових архівах установ соціогуманітарного профілю НАН України. Документний масив з цих архівів, який увійшов до видання, свідчить про розширення напрямів наукових досліджень академічних гуманітарних установ та налагодження дієвого міжнародного співробітництва. Так, з наукового архіву Інституту історії України включено інформацію про організацію наукової наради, присвяченої обговоренню питання щодо часу заснування м. Київ; результати роботи Першої україно-вірменської наукової сесії; перспективи розвитку сходознавчих досліджень в Україні. Довідку про стан та охорону археологічних пам'яток, що перебували у віданні Академії наук, включено з наукового архіву Інституту археології. Науково-дослідну роботу в галузі лексикографії та лексикології розкриває лист директора Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР акад. Л. А. Булаховського до вченого секретаря Словникової комісії Відділення літератури і мови АН СРСР (науковий архів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні). Для реконструкції міжнародних наукових зв'язків установ АН УРСР у галузі соціогуманітаристики стануть у нагоді архівні документи Інституту держави і права ім. В. М. Корецького – повідомлення про обрання акад. В. М. Корецького почесним членом Індійського товариства міжнародного права та Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, де зберігається лист-подяка дирекції літературного архіву Народного музею в Празі за передачу листування чеського письменника Едварда Єлінека.

У процесі дослідження опрацьовувалися документи архівів академічних установ, частина фондів яких була передана на зберігання до Інституту архівознавства НБУВ. Серед них представлена науково-дослідна та науково-організаційна документація як нині діючих академічних установ – Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена (ф. № 258), Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка (ф. № 261), Інституту електродинаміки (ф. № 263), Інституту математики (ф. № 264), так і ліквідованих – Об'єднаного інституту економіки (ф. № 360) та Ради по вивченню продуктивних сил УРСР (ф. № 407). Документи, виявлені у цих фондах і включені до видання, представлені листами, інформаціями та відомостями про науково-дослідну роботу установ, які були надіслані до Президії АН УРСР. Наявні також документи, які відображають міжнародну діяльність, зв'язок наукових розробок установ з промисловими підприємствами тощо.

Питання передачі до фондів Інституту зоології АН УРСР цінних зоологічних колекцій і профільної літератури з Кримського філіалу АН УРСР, який у 1956 р. постановою РМ УРСР був реорганізований, викладено у листі директора інституту акад. В. Г. Касьяненка до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна. Участь науковців у розвитку культури України, поширенні наукових знань також знайшла відображення у документах. Питання наукової співпраці і популяризації досягнень зоологічної науки висвітлено в листі директора Житомирського обласного краєзнавчого музею В. О. Місяця до директора Інституту зоології АН УРСР акад. В. Г. Касьяненка з висловленням вдячності співробітникам інституту за допомогу у встановленні кістяка мамонта в експозиції музейного відділу природи. Питання збереження поблизу Києва пам'яток природи і культури при визначенні місця для спорудження греблі Київської ГЕС піднято у доповідній записці голови Комісії по охороні природи АН УРСР І. Г. Підоплічка. Роботу науково-дослідної експедиції АН УРСР під час 12 рейсу антарктичної китобійної флотилії «Слава» висвітлено у відповідному звіті. Всі ці документи відклалися у фонді «Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена АН УРСР».

У фонді Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР виявлено такі документи, як інформація про штатну структуру та основні наукові напрями досліджень інституту на 1957–1960 рр., надіслана до Президії АН УРСР, лист директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР до декана філологічного факультету Карлового університету в Празі, в якому окреслено коло питань для майбутньої співпраці між двома установами, ініціативні пропозиції керівництва інституту з розвитку сходознавства та розширення зв'язків з країнами Сходу.

При вивченні питання впровадження у промисловість результатів наукових досліджень установ Академії прислужаться відомості про масштаби впровадження у практику виробництва відкриттів, винаходів та розробок Інституту електротехніки АН УРСР, зроблених протягом 1957–1960 рр., та доповідна записка дирекції інституту до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна про стан розробки перспективного напрямку досліджень «Цифрове програмне управління металоріжучим станком». Означені документи були виявлені у фонді Інституту електротехніки.

У низці документів зі складу названих вище фондів висвітлено питання щодо впровадження розробок вчених академічних установ у промисловість та народне господарство. Такою є доповідна записка директора Інституту математики АН УРСР акад. Б. В. Гнеденка і М. М. Амосова, завідувача відділу торакальної хірургії Українського науково-дослідного інституту туберкульозу ім. Ф. Г. Яновського до міністра охорони здоров'я СРСР М. Д. Ковригіної, у якій обгрунтовано доцільність впровадження у виробництво апарата вимірювання тиску, розробленого Інститутом математики АН УРСР. Інформацію про участь Інституту

економіки АН УРСР у розробці генеральної перспективи розвитку народного господарства УРСР на 1959–1975 рр. викладено у довідці керівництва інституту. Можливі напрями співпраці Інституту математики АН УРСР з Німецькою академією наук висвітлюються у листі директора інституту акад. Б. В. Гнеденка, де йдеться про прохання німецьких колег виготовити для Інституту математики Німецької академії наук інтегратор ЕГДА-8/56.

З метою комплексного аналізу джерельної бази та повноцінного розкриття діяльності НАН України у 1956–1960 рр. були досліджені документи, що входять до складу особових архівних фондів видатних учених НАН України. Серед масиву архівних документів видатних учених НАН України, що також зберігаються в Інституті архівознавства НБУВ, досліджено склад фондів академіків та членів-кореспондентів НАН України: астрономів З. М. Аксентьевої та А. О. Яковкіна, фізиків В. Є. Лашкарьова, Н. Д. Моргуліса та М. Т. Шпака, фізико-хіміка О. І. Бродського, хіміка К. А. Корнева, вченого в галузі нафтопереробки Я. І. Середи, вчених у галузі лісівництва і ґрунтознавства П. С. Погребняка та в галузі фізіології рослин і агрохімії П. А. Власюка, мікробіолога В. Г. Дроботька, зоолога і палеонтолога І. Г. Підплічка, геологів К. Й. Новик та С. П. Родіонова, представників технічних наук – вчених у галузях металургії і теплотехніки В. Ф. Копитова, ливарного виробництва А. А. Горшкова, механіки Г. С. Писаренка, Г. М. Савіна та С. В. Серенсена, гірничої механіки П. П. Нес-терова, машинобудування А. О. Василенка, енергетики І. Є. Коробчанського та Л. О. Шубенко-Шубіна, вчених гуманітарного профілю – економіста П. М. Першина, філософа Д. Х. Остриянина, істориків К. Г. Гуслистого та М. І. Супруненка, представників медичної галузі – патологоанатома О. І. Смирнової-Замкової, патофізіолога Р. Є. Кавецького та ін.

Згадані вчені АН УРСР очолювали академічні інститути, відділи чи входили до складу Президії АН УРСР. Саме тому серед документів, що відклалися у їхніх архівних фондах, доволі часто зустрічаються документи з наукових досліджень та науково-організаційної діяльності установ. Видовий спектр цих документів включає плани та звіти про діяльність установ (річні, семирічні) та пояснювальні записки до них, відгуки на наукові проекти чи монографічні видання, інформацію та аналітичні довідки про наукові досягнення колективів установ, доповіді про стан і перспективи їхнього розвитку. Серед управлінської і науково-організаційної документації превалюють листи та доповідні записки, що стосуються структурних змін в установах, впровадження в практику роботи підприємств різних галузей промисловості наукових розробок та інновацій, запропонованих науковцями АН УРСР; інформація про відвідування установ іноземними науковцями, встановлення наукових зв'язків з закордонними та вітчизняними науково-дослідними установами, вищими навчальними закладами тощо.

Безпосередньо у фонді акад. В. Г. Дроботька представлено перспективний план наукових досліджень установ Відділу біологічних наук АН УРСР у галузі винайдення нових антибіотиків на 1959–1965 рр. До складу архівного фонду директора Полтавської гравіметричної обсерваторії АН УРСР чл.-кор. З. М. Аксентьевої входить звіт про роботу обсерваторії протягом 1 січня 1958 р. – 1 жовтня 1960 р. у рамках проведення Міжнародного геофізичного року та року міжнародної геофізичної співпраці. Звіт про роботу Комісії з історії науки і техніки при Відділі технічних наук АН УРСР у 1960 р. зберігся в особовому фонді акад. А. О. Василенка.

Записка завідувача відділу хімії ізотопів Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР акад. О. І. Бродського містить план та пропозиції щодо наукової роботи відділу. Детальну інформацію про роботу Інституту органічної хімії АН УРСР у 1958 р. вміщено в акті перевіряння наукової діяльності інституту комісією Відділу хімічних і

геологічних наук АН УРСР у складі академіків А. В. Думанського та О. І. Бродського. Про структурну розбудову Інституту використання газу в комунальному господарстві та промисловості АН УРСР інформує доповідна записка В. Ф. Копитова до Президії АН УРСР з приводу організації експериментальної бази та планове проектне завдання на побудову нового приміщення для інституту, в якому докладно описано заплановане зростання структури, завдання відділів, розташування майбутніх приміщень тощо. Ще одна доповідна записка В. Ф. Копитова містить інформацію про виготовлення в інституті пристроїв для автоматизації газового обладнання та нагрівальних промислових печей. В особовому фонді чл.-кор. А. А. Горшкова зберігається інформація вченого про роботу Інституту ливарного виробництва АН УРСР. Питанням покращення матеріально-технічного забезпечення Старосільської біологічної станції Ботанічного саду АН УРСР, перетворення її з сезонного дослідного пункту в постійно діючий дослідний об'єкт через удосконалення транспортного зв'язку та поліпшення побутових умов для співробітників, присвячене звернення акад. П. С. Погребняка до Президії АН УРСР, датоване 17 лютого 1957 р. У зв'язку з вилученням зі складу АН УРСР установ, що утворювали Відділ сільськогосподарських наук та їх передачею до складу новоутвореної Української академії сільськогосподарських наук, у листі директора Інституту фізіології сільськогосподарських рослин і агрохімії АН УРСР акад. П. А. Власюка до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна піднято питання щодо недоцільності передавання окремих лабораторій інституту до структури новостворюваного Інституту землеробства УАСГН через їх невідповідність накресленому профілю діяльності даної установи.

Довідка про наукову діяльність, широкі і різноманітні зв'язки з виробництвом львівського Інституту машинознавства та автоматики АН УРСР виявлена в особовому фонді чл.-кор. О. М. Міляха. В особовому фонді акад. М. І. Супруненка представлено документ, що свідчить про широку науково-просвітницьку роботу вчених АН УРСР, початок якій було покладено ще у воєнний період, – лист керівництва Київського міського інституту вдосконалення кваліфікації вчителів, надісланий до Президії АН УРСР, з подякою провідним науковцям за надану консультативну та лекційну допомогу вчителям середніх шкіл м. Києва.

У фонді акад. АН УРСР І. Г. Підоплічка відклалася доповідна записка голови Комісії по охороні природи АН УРСР Г. П. Дементьєва до голови Комісії по охороні природи АН УРСР І. Г. Підоплічка з пропозицією для комісії стати членом Міжнародного союзу охорони природи і природних ресурсів, що сприяло б розширенню сфери міжнародної співпраці. На ім'я І. Г. Підоплічка як голови Комісії по охороні природи АН УРСР надіслано пропозиції директора Чорноморського державного заповідника АН УРСР М. М. Латишева щодо перспектив розвитку наукових досліджень у заповіднику АН УРСР протягом 1959–1975 рр. У цьому ж фонді відклався лист директора Інституту мінеральних ресурсів АН УРСР Ю. Ю. Юрка до Президії АН УРСР про необхідність оголошення Червоних печер Криму республіканським заповідником, що, на думку вченого, відкрило б нові можливості стаціонарної карстологічної та гідрологічної роботи.

З урахуванням певної деструктуризації Архівного фонду НАН України внаслідок історично зумовлених причин, крім названих фондів, також були опрацьовані фонди ЦДАВО України та ЦДАГО України.

У ЦДАВО України опрацьовано 29 архівних фондів. Серед них: фонди Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів УРСР, Міністерства освіти УРСР, Державного планового комітету РМ УРСР, Міністерства геології УРСР, Міністерства державного контролю УРСР,

Міністерства сільського господарства УРСР, Міністерства комунального господарства УРСР, Міністерства лісового господарства УРСР та головних управлінь лісового і мисливського господарства і лісозаготівель, Міністерства фінансів УРСР, Центрального статистичного управління при РМ УРСР, Відділу статистики праці і зарплати РМ УРСР, Державного комітету РМ УРСР з координації науково-дослідних робіт, Комісії державного контролю РМ УРСР, Української академії сільськогосподарських наук Міністерства сільського господарства УРСР, Виставки передового досвіду в народному господарстві при РМ УРСР, Українського товариства дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами, Товариства «Знання» УРСР, Республіканського будинку економічної і науково-технічної пропаганди товариства «Знання» УРСР, Українського товариства охорони природи, Українського республіканського правління Всесоюзного хімічного товариства ім. Д. І. Менделєєва, Головної редакції Української радянської енциклопедії АН УРСР, Українського республіканського правління науково-технічного товариства радіотехніки та електроніки ім. О. С. Попова, Українського республіканського правління Науково-технічного товариства нафтової промисловості Української ради НІТТ, Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном, Українського республіканського комітету захисту миру, Інституту лісівництва АН УРСР та документи особових фондів вчених НАН України – академіка П. О. Свириденка, члена-кореспондента В. П. Муравйова.

Найбільш інформативним стосовно діяльності АН УРСР досліджуваного періоду є фонд № 2 «Рада Міністрів Української РСР», в якому сконцентрований значний масив доповідних записок, довідок, інформацій, клопотань, листів та інших видів документів, направлених до РМ УРСР від Президії АН УРСР, директорів та провідних спеціалістів академічних установ. Представлені також документи продукovanі самою Радою Міністрів як законодавчого характеру на республіканському рівні, так й інформативного – адресовані АН УРСР або РМ СРСР.

До збірника включено постанови та розпорядження РМ УРСР, значна кількість яких стосується змін у структурі Академії наук. Зокрема, це постанови про реорганізацію Львівського і Кримського філіалів АН УРСР про передачу відділів динаміки сільськогосподарських машин і механізмів та механіки ґрунтів Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР до складу установ Української академії сільськогосподарських наук, про організацію Фізико-технічного інституту низьких температур АН УРСР, про віднесення Ради по вивченню продуктивних сил УРСР до складу науково-дослідних установ Академії. Розпорядженням РМ УРСР від 9 серпня 1958 р. Академії передано Чорноморський державний заповідник, а від 26 вересня 1958 р. – Інститут машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР реорганізовано в Інститут ливарного виробництва. Різноманітна діяльність АН УРСР також відображена у постановах, якими визначено коло завдань Академії наук в рамках відзначення важливих наукових заходів: проведення Міжнародного геофізичного року, упорядкування місць на території УРСР, пов'язаних з життям і діяльністю Т. Г. Шевченка, з нагоди 150-річчя від дня народження великого поета, про поновлення присудження наукової премії імені академіка О. О. Богомольця за видатні розробки в галузі медичних наук. Перспективи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації зафіксовано у постанові «Про затвердження плану підготовки наукових кадрів по АН УРСР на 1960–1965 рр.» і додатках до неї. Врегулювання питань праці та заробітної плати відображено у відповідній постанові ДК РМ СРСР з питань праці та заробітної плати, за якою всі науково-дослідні установи АН УРСР віднесені до трьох категорій з оплати праці працівників науки.

У фонді також відклалися документи, направлені Президією АН УРСР та установами до республіканського уряду. Серед них доповідні записки: про доцільність поділу Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР на дві самостійні установи та відкриття профільних вакансій у складі дійсних членів та членів-кореспондентів АН УРСР; про роботу Академії з виготовлення експозиції літературно-меморіального музею Марка Вовчка в м. Нальчик; про роботу з сейсморайонування території УРСР. Низка клопотань стосувалися питань покращення матеріально-технічного забезпечення та виділення додаткових асигнувань на житлове будівництво. Широким масивом представлені документи, в яких обгрунтовано доцільність створення нових та реорганізації існуючих установ. Це, зокрема, клопотання щодо створення в системі АН УРСР Інституту геофізики, Фізико-технічного інституту низьких температур, філіалу Чорноморського заповідника Інституту зоології. До збірника також увійшли документи, які висвітлюють видавничу діяльність Академії наук і відклалися у фонді РМ УРСР. Зокрема, довідка директора Видавництва АН УРСР І. Ю. Родаченка до Голови РМ УРСР М. С. Гречухи про хід підготовки десяти-томного видання творів Т. Г. Шевченка, клопотання Президії до РМ УРСР щодо заходів з покращення реалізації наукової та науково-технічної літератури, виданої академічними установами. До збірника увійшло спільне клопотання Президії АН УРСР, Міністерства освіти УРСР та Міністерства вищої освіти УРСР щодо дозволу на перевидання зміненого «Українського правопису». Аспекти міжнародного наукового співробітництва відображені у довідці Президії АН УРСР до РМ УРСР про міжнародні наукові зв'язки Академії у 1958 р. та лист Міністра важкого машинобудування Німецької Демократичної Республіки Е. Апеля до заступника голови РМ УРСР М. С. Гречухи щодо можливості передачі пересувної зварювальної лабораторії Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР у короткострокове користування.

Низка документів фіксує клопотання керівництва УРСР до союзного уряду щодо забезпечення вищого рівня оплати праці працівників науково-дослідних установ АН УРСР. Зокрема, в інформації про напрями наукової роботи Інституту хімії полімерів і мономерів, направленої заступником Голови РМ УРСР М. С. Гречухою 4 грудня 1958 р. до ДК РМ СРСР з питань праці та заробітної плати, містяться відомості про спрямування досліджень установи та обгрунтовано викладаються аргументи щодо віднесення інституту до вищої категорії оплати праці науково-дослідних установ.

Опрацювання інших фондів, що зберігаються у ЦДАВО України, дозволило виявити та включити до видання різноаспектні документи з діяльності Академії наук. Так, з фонду № 1 «Верховна Рада УРСР» відібрано звернення Президії АН УРСР до РМ УРСР, Міністерства вищої освіти СРСР щодо надання права прийому до захисту докторських та кандидатських дисертацій низці установ Академії наук; з фонду № 4567 «Інститут лісівництва Академії наук УРСР» – акт приймання-передавання Інституту лісу АН УРСР у підпорядкування Міністерства сільського господарства УРСР; з фонду № 4698 «Українське товариство охорони природи» – огляд діяльності цієї організації за 1946–1958 рр.; з фонду № 4750 «Головна редакція Української радянської енциклопедії Республіканського видавничого об'єднання «Вища школа» – звернення Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР до головного редактора УРЕ акад. М. П. Бажана щодо доцільності створення при Президії АН УРСР Археографічної комісії; з фонду № 5078 «Міністерство геології УРСР» – лист Інституту геологічних наук АН УРСР до Управління геології та охорони надр при РМ УРСР щодо налагодження співпраці з управлінням; з фонду № 5110 «Українське товариство дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами» – довідка про

міжнародний книгообмін Державної публічної бібліотеки УРСР з установами та бібліотеками США за 1959 р.

Інформативний масив документів з діяльності АН УРСР відклався в ЦДАГО України, зокрема у фондї № 1 «Центральний Комітет Комуністичної партії України». Особливу цінність становлять розсекречені архівні документи, які відображають науково-дослідну роботу установ Академії по закритій тематиці, започаткування перспективних наукових напрямів, аналітичні огляди розвитку цих напрямів за кордоном. Серед них: доповідна записка акад. В. Є. Лашкарьова про організацію у м. Київ галузевого науково-дослідного інституту та дослідного виробництва напівпровідникових приладів; доповідна записка Президії АН УРСР про створення Інституту проблем реактивного руху; інформація Президії АН УРСР про нові напрями науково-дослідної роботи Інституту електротехніки та необхідність будівництва для нього додаткового приміщення; довідка Президії АН УРСР про наукові розробки Інституту металокераміки і спецсплавів у галузі порошкової металургії; доповідна записка Фізико-технічного інституту про стан та подальший розвиток досліджень в галузі ядерної фізики та ядерної енергетики; довідка Президії АН УРСР щодо стану та перспектив розвитку радіофізики, електроніки і радіотехніки в системі Академії наук; доповідна записка провідних учених-фізиків АН УРСР про планування спеціальної тематики Фізико-технічного інституту низьких температур; пропозиції керівництва Обчислювального центру щодо забезпечення необхідних умов для розгортання наукової діяльності центру; перелік досліджень Обчислювального центру, виконуваних за закритою тематикою; доповідна записка Ради по координації наукових досліджень академій наук союзних республік і філіалів АН СРСР про складання генеральної перспективи розвитку науки в СРСР на 1960–1980 рр.

До видання також включені звернення Президії АН УРСР до директивних органів щодо доцільності створення Центрального республіканського ботанічного саду на базі Ботанічного саду АН УРСР, звернення Державної публічної бібліотеки УРСР щодо термінової добудови приміщення книгосховища.

У доповідних записках Президії АН УРСР піднімалися питання про збільшення обсягу академічних журналів «Доповіді АН УРСР», «Український фізичний журнал», «Український біохімічний журнал» та «Геологічний журнал», про включення науковців Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР до редколегій журналів «Кіно», «Образотворче мистецтво», «Музика» та «Театр».

Результати роботи та перспективи розвитку окремих науково-дослідних установ Академії містяться в довідках та клопотаннях Президії АН УРСР та керівників науково-дослідних установ про перспективи розвитку Лабораторії гідравлічних машин, про напрями наукової діяльності та перспективи розвитку Інституту електротехніки, про стан спорудження атомного реактора в Інституті фізики.

Низка документів надсилалися Академією наук УРСР з метою поінформування органів влади про результати роботи конференцій, сесій, симпозіумів. Окремі довідки та доповідні записки інформують про штати установ АН УРСР та результати роботи за певними напрямами, відображають роль науково-дослідних установ Академії наук у розвитку народного господарства.

Прохання Президії АН УРСР щодо розширення персонального складу членів Академії викладено у зверненні до органів влади, зокрема про виділення додаткових вакансій для виборів академіків та членів-кореспондентів АН УРСР за новими перспективними спеціальностями, а також необхідних для поглиблення наукових досліджень за напрямами: зоологія, українське мовознавство, історія, музикознавство, образотворче мистецтво,

електрохімія, фізична хімія. У зверненні щодо проведення виборів третього віце-президента АН УРСР на Загальних зборах Академії 18 листопада 1958 р. містяться обґрунтовані аргументи щодо доцільності їх проведення з огляду на необхідність посилення керівництва окремими ділянками роботи Академії наук.

Блок ілюстративних документів з історії АН УРСР 1956–1960 рр. включає 61 фотознімок. Він сформований шляхом опрацювання фондів Інституту архівознавства НБУВ та установ НАН України, а також фундаментальних видань з історії НАН України та мережі Інтернет. До збірника включено, в основному, невідомі та маловідомі фотодокументи із колективними та індивідуальними зображеннями вчених АН УРСР під час наукових досліджень, участі в роботі наукових та культурно-освітніх заходів, зустрічей з науковцями інших країн. Серед них – світлини із зображенням наукових співробітників Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР у процесі підготовки 20-томного видання творів І. Я. Франка, учасників Другої республіканської наукової конференції паразитологів, розробників першого в світі апарата для електрошлакового зварювання в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона, учасників розширеного засідання вченої ради в Інституті чорної металургії АН УРСР, співробітників Інституту фізики АН УРСР біля атомного реактора з нагоди його запуску та низка інших. Значним масивом представлені фотодокументи, які відображають міжнародні наукові зв'язки АН УРСР. Це світлини із зображенням завідділу конструктивної міцності сільськогосподарських машин Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР акад. С. В. Серенсена в Брістольському університеті (Великобританія, 1956 р.), голови Відділу суспільних наук АН УРСР акад. І. К. Білодіда під час роботи XX Міжнародної конференції у справах освіти, організованої Міжнародним бюро освіти та ЮНЕСКО (Швейцарія, 1957 р.), директора Обсерваторії Цзицзиньшань Китайської академії наук професора Чжан Юй-чже у колі українських вчених під час візиту до Харківської астрономічної обсерваторії (Харків, 1958 р.), Президента Індійської академії наук, лауреата Нобелівської премії з фізики академіка Чандрасекхара Венката Рамана зі співробітниками Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР (Київ, 1958 р.), завідувача відділу гідротехніки Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР чл.-кор. Б. А. Пишкіна з китайськими студентами (Китай, 1959 р.) та ін.

Таким чином, представлені у збірнику документи дозволяють провести цілісну реконструкцію історії НАН України 1956–1960 рр. Вони повною мірою розкривають науково-дослідну діяльність академічних установ та отримані результати, зв'язок наукових розробок з потребами промисловості, сільського господарства, медицини, освіти, культури. Архівні джерела, включені до збірника, дозволяють відтворити організаційно-структурний устрій, кадрове та матеріально-технічне забезпечення, міжнародну та видавничу діяльність Академії наук. Пропоновані документи мають великий інформативний потенціал для подальших досліджень в царині історії української науки, і зокрема, академічної.

ДОКУМЕНТИ
I
МАТЕРІАЛИ

ДОКУМЕНТИ

№ 1

П'ЯТИРІЧНИЙ ПРОБЛЕМНИЙ ПЛАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І РОЗВИТКУ НАУКОВИХ УСТАНОВ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР НА 1956–1960 рр.

1956 р.^{*1}

[...]^{*2}

Основные проблемы и научные направления исследований учреждений Академии наук Украинской ССР на 1956–1960 гг. следующие:

I. Отделение физико-математических наук^{*3}

[...]

Открытие атомной энергии и широкие перспективы ее применения в мирных целях в разных областях народного хозяйства требует проведения новых экспериментальных и теоретических исследований по ядерной физике, включая изучение взаимодействия разного рода излучений с веществом.

Особое внимание сейчас уделяется дальнейшему развитию исследований в области полупроводников, где прежде всего необходимо развить исследования по изучению физических свойств полупроводников и созданию полупроводниковых приборов. Широкое применение в современной технике электронных приборов и электронной аппаратуры требует расширения исследований в области физической электроники. Решение многих практических задач, связанных с обеспечением дальнейшего развития радиосвязи, радиолокации и радиоастрономии, невозможно без проведения ряда экспериментальных и теоретических исследований в области радиофизики.

[...]. Сейчас, в связи со строительством реакторов, атомных двигателей и другими потребностями, особое значение приобрели вопросы изыскания новых сплавов с высокой длительной прочностью при повышенных температурах, а также вопросы применения редких элементов для создания таких сплавов. Поэтому проведение теоретических и экспериментальных исследований в области физики металлов и создание для нужд производства жаропрочных и жароустойчивых сплавов относится к числу первоочередных задач.

Значительное увеличение скоростей движения материальных тел, вызванное развитием реактивной и ракетной техники, требует широких исследований в области

^{*1} П'ятирічні плани науково-дослідних робіт установ АН УРСР на 1956–1960 рр. були складені ще в грудні 1955 р. Зважаючи на внесення суттєвих коректив до п'ятирічного плану розвитку народного господарства СРСР на 1956–1960 рр., до планів роботи академічних установ також було внесено певні зміни. У квітні–червні 1956 р. вони були розглянуті і затверджені Президією АН УРСР, а в липні складено зведений план наукової роботи Академії за проблемами на п'ятирічку.

^{*2} Тут і далі – знято загальну інформацію про завдання та роль науки в розвитку народного господарства.

^{*3} Тут і далі – підкреслено в документі.

теории дифференциальных уравнений и, в частности, теории устойчивости движения. Всевозрастающие требования, предъявляемые к точным наукам со стороны разнообразных областей техники, подтверждают необходимость создания в системе Академии наук УССР широкого фронта исследований по механике (аэро- и гидромеханика, теория оболочек, небесная механика). Широкий размах должны принять исследования в области математической статистики, в связи с возросшими требованиями к ней со стороны техники, естествознания и медицины.

Задачи [...] требуют расширения работ по конструированию и эксплуатации быстродействующих электронных вычислительных машин и машин для автоматизации управления производственными процессами. Это, в свою очередь, требует значительного расширения в системе Академии наук УССР работ как по конструированию новых машин такого типа, так и по разработке программ решения различных задач на этих машинах.

Практические потребности радиотехники, геодезии, службы времени и др., а также потребности познавательного характера обуславливают необходимость расширения исследований в области астрономии и, в частности, радиоастрономии.

Решение указанных задач в научных учреждениях Отделения физико-математических наук АН УССР будет осуществляться путем как расширения существующих, так и создания новых направлений исследований.

В настоящее время в состав Отделения входят: Институт математики (с Лабораторией электронных счетных машин), Институт физики, Физико-технический институт, Институт радиофизики и электроники, Институт металлофизики, Главная астрономическая обсерватория и Полтавская гравиметрическая обсерватория.

В течение шестой пятилетки предполагается создание в системе АН УССР Вычислительного центра, Института полупроводников и Института аэрогазодинамики. Проблемные планы этих учреждений не составлялись. Проводимые исследования в указанных направлениях частично отражены в планах соответствующих отделов существующих институтов.

В 1956–1960 годах научная деятельность учреждений Отделения будет направлена на разрешение таких основных проблем:

1) По Институту математики – разработка новых методов исследования уравнений математической физики, разработка приближенных методов решения математических задач, предельные теоремы теории вероятностей и критерии оценки статистических гипотез, неустановившееся движение сплошных сред, устойчивость движения и малые колебания гироскопических систем, история отечественной науки.

2) По Институту физики – физические процессы в электронно- и ионно-эмиссионных системах, изучение строения и энергетических спектров атомных ядер, электронная теория кристаллов, электронные процессы в полупроводниках и на их поверхности, действие электромагнитного и корпускулярного излучений на вещество, поглощение и преобразование энергии в кристаллах, спектральные методы контроля в коксохимическом и нефтяном производстве.

3) По Институту металлофизики – разработка физических основ получения жаропрочных сплавов, исследование физических и механических свойств титана и сплавов на основе титана.

4) По Главной астрономической обсерватории – каталог слабых звезд, исследование собственных движений звезд и определение точных положений малых планет фотографическими методами и исследование движений в звездных системах, фотометрия небесных светил, фигура и движение Луны, спектральные исследования различных образований на Солнце, радиоисследования Солнца на дециметровых волнах.

5) По Полтавской гравиметрической обсерватории – вращательное движение и приливные деформации Земли.

Планом научно-исследовательских работ Института математики на 1956–1960 годы предусмотрена разработка 6 проблем, содержащих 23 темы.

По проблеме «Разработка новых методов исследования уравнений математической физики» исследования будут проводиться в таких направлениях: количественный и качественный анализ нелинейных дифференциальных уравнений, содержащих малый параметр; исследования линейных дифференциальных уравнений с быстро и медленно меняющимися коэффициентами; анализ инвариантных многообразий в системах уравнений; вопросы спектральной теории в дифференциальных и разностных уравнениях.

По проблеме «Разработка приближенных методов решения математических задач» исследования будут направлены на разработку приближенных методов решения интегральных и дифференциальных уравнений, позволяющих получить достаточно точные результаты на первом и втором шаге, разработку численных методов чебышевского приближения и на развитие метода [С. А.] Чаплыгина¹ применительно к решению задач о собственных числах и собственных функциях.

По проблеме «Предельные теоремы теории вероятностей и критерии оценки статистических гипотез» предполагается проведение поисковых работ по теории вероятностей и математической статистики, в частности, изучение статистического материала, связанного с вопросами медицины (исследование кардиограмм).

По проблеме «Неустановившееся движение сплошных сред» предусматривается завершение исследований по динамике нити переменной длины, исследование неустановившегося движения жидкости под гидротехническими сооружениями и разработка эффективных методов решения фильтрационных задач.

По проблеме «Устойчивость движения и малые колебания гироскопических систем» основным содержанием работы на пятилетку является: а) построение точной теории самокомпенсирующихся устройств, использующих так называемый принцип Шулера-Булгакова, с анализом их устойчивости и малых колебаний и б) исследование возможности осуществления ряда новых гироскопических схем с теоретическим определением их принципиальных погрешностей и границ устойчивости.

По проблеме «История отечественной науки» намечается изучение и подготовка к изданию полного собрания научных трудов М. В. Остроградского (2 и 3 тома), избранных трудов Н. М. Крылова и Д. А. Граве, а также составление и подготовка к печати сборника работ по истории отечественной математики и механики XIX века.

Результаты исследований, проводимых в Институте математики, будут внедряться в смежные науки путем их опубликования в математических журналах, издания монографий, составления технических отчетов и передачи их заинтересованным организациям.

План научно-исследовательских работ Института физики на 1956–1960 гг. предусматривает разработку 7 проблем, охватывающих 31 тему.

По проблеме «Физические процессы в электронно- и ионно-эмиссионных системах» основные исследования будут направлены на усовершенствование существующих и разработку новых путей создания источников электронов для электронных приборов непрерывного и импульсного действия и фотоэлектродных катодов с повышенной отдачей, в первую очередь, в инфракрасной области спектра.

По проблеме «Изучение строения и энергетических спектров атомных ядер» будут проведены: а) изучение ядерных реакций, вызываемых дейтронами, протонами и нейтронами, б) изучение энергетических уровней атомных ядер, возбуждаемых при неупругом рассеянии нейтронов, в) исследования по нейтронной спектроскопии и г) исследования по бета- и гамма-спектроскопии короткопериодных радиоактивных элементов.

По проблеме «Электронная теория кристаллов» исследования будут направлены на развитие: а) феноменологической теории полупроводников и полупроводниковых приборов, б) теории взаимодействия электронов проводимости с решеткой и теории тепловых переходов в дискретном и непрерывном спектре, в) теории стационарных квантовых состояний и выяснение природы и свойств примесных уровней в полупроводниках и изоляторах.

По проблеме «Электронные процессы в полупроводниках и на их поверхности» основные исследования будут направлены на изучение электрических свойств и получение новых полупроводниковых материалов на основе германия и кремния, получение монокристаллов соединений кадмия с металлоидами VI группы и на изучение электронных процессов на поверхности полупроводников и их влияния на объемные свойства полупроводников и на характеристики изготавливаемых из них приборов. Параллельно будут также проводиться теоретические работы по построению теории примесных центров в решетке типа алмаза, теории кинетики процессов в точечном триоде и теории явления Холла при наличии поверхностной зонной проводимости.

По проблеме «Действие электромагнитного и корпускулярного излучений на вещество» предполагается провести ряд комплексных исследований (с участием всех отделов института) с целью получения новых индикаторов для электромагнитных и корпускулярных излучений (фотоспротивления, фотоэлементы, счетчики).

По проблеме «Поглощение и преобразование энергии в кристаллах» исследования направляются на широкое изучение свойств органических молекулярных кристаллов, а также некоторых полупроводниковых кристаллов, по их спектрам и оптическим свойствам при действии на них света.

По проблеме «Спектральные методы контроля в коксохимическом и нефтяном производстве» будут проводиться: а) разработка спектральных методов инфракрасной и ультрафиолетовой спектроскопии и аппаратуры для периодического непрерывного контроля продуктов коксохимической и нефтяной промышленности, б) исследования по созданию новых типов приемников и источников поглощения и в) составление атласов веществ контролируемых смесей.

Выполняемые исследования будут проводиться в сотрудничестве с учреждениями МРТП, МО, МСМ СССР, СКБ-245 ММиП СССР, Гирецметом МЦМ СССР,

ИОХ и ИФМ АН СССР, Киевским госуниверситетом и Политехническим институтом, с рядом отраслевых НИИ и заводских лабораторий соответствующих отраслей промышленности.

Планом научно-исследовательских работ Института металлофизики на 1956–1960 годы предусматривается разработка 2 проблем, охватывающих 21 тему.

Проблема «Разработка физических основ получения жаропрочных сплавов» объединяет работы, выполняемые Институтом металлофизики по решению Совета Министров СССР от 24.XII.1954 г. за № 2483–1189. Основные научные исследования института по этой проблеме направлены на: а) разработку теоретических вопросов физики твердого тела, применительно к жаропрочным материалам, б) определение физико-химических констант металлов, сплавов и других соединений, в) изучение диаграмм состояния и фазовых превращений применительно к высокопрочным материалам, г) изучение межатомного взаимодействия в металлах и сплавах.

По проблеме «Исследование физических и механических свойств титана и сплавов на основе титана» научные изыскания будут направлены на решение таких задач: а) исследование физико-химических свойств титана, полученного различными способами (металлокерамический, плавленный титан), б) исследование влияния легирующих примесей на физико-химические и механические свойства титана с целью изыскания композиций, имеющих практическое значение, в) исследование влияния фазовых и концентрационных изменений при термической обработке на структуру и свойства титановых сплавов.

Институт металлофизики проводит свою работу в контакте с ЦНИИ Чермет, Институтом им. Байкова^{*1}, ВИАМ и рядом других научно-исследовательских институтов.

План научно-исследовательских работ Главной астрономической обсерватории содержит 6 проблем, охватывающих 16 тем.

По проблеме «Каталог слабых звезд» будут продолжены исследования по абсолютному и относительному определению склонений при помощи вертикального круга и определению прямых восхождений при помощи пассажного инструмента. Эти исследования являются частью большого комплекса работ в области фундаментальной астрономии, проводимых многими обсерваториями, с целью создания каталога слабых звезд.

По проблеме «Фотометрия небесных светил» будут продолжены начатые работы по колориметрическим исследованиям переменных звезд и по определению фотографических и фотовизуальных величин звезд до 13 в избранных площадках.

По проблеме «Фигура и движение Луны» будут продолжены исследования краевого пояса Луны, а также намечаются новые изыскания по исследованию общей фигуры Луны из наблюдений терминатора, изучению физической вибрации Луны и по определению точных координат Луны путем фотографирования ее одновременно с окружающими звездами.

По проблеме «Спектральные исследования различных образований на Солнце» основные исследования будут направлены на выяснение степени одно-

---

^{*1} Так у документі. Правильно: Институт металлургии и материаловедения им. А. А. Байкова.

родности химического состава и различия условий свечения в протуберанцах и на изучение вспышек в связи с начавшимся новым циклом солнечной активности.

По проблеме «Радиоисследования Солнца на дециметровых волнах» планируется изучение потемнения диска и исследование радиоизлучения солнечных пятен и вспышек.

Вся проблематика ГАО АН УССР координируется и направляется Астрономическим советом АН СССР, а ее выполнение проводится в контакте с Пулковской, Ташкентской, Крымской и другими обсерваториями.

Все исследования, которые предусматриваются планом Полтавской гравиметрической обсерватории на 1956–1960 годы, объединяются одной проблемой «Вращательное движение и приливные деформации Земли». По этой проблеме будут проведены: а) систематические наблюдения над изменениями широты Полтавы с целью получения исходных данных для вывода координат полюса и определения астрономических постоянных для Службы широт; б) разработка и испытание новых инструментов, программ и методов изучения колебаний широт и азимутов; в) изучение изменений силы тяжести с целью получения новых данных о механических свойствах Земли; г) организация, общая обработка и дискуссия результатов широтных наблюдений во время Международного геофизического года. Наряду с работами по изучению движения полюса предполагается расширить работы в области гравиметрических и астрономо-геодезических исследований и, в частности, по таким вопросам, как: а) изучение вариаций силы тяжести при помощи гравиметров и б) фотографические и радиометрические наблюдения Луны для астрономо-геодезических целей, где у нас имеется отставание по сравнению с зарубежными странами.

Работы по этой проблеме будут проводиться в кооперации с Пулковской главной астрономической обсерваторией АН СССР, Обсерваторией им. Энгельгардта, Китабской и Горьковской широтными станциями, Государственным астрономическим институтом имени Штернберга, Иркутской и Познанской (Польша) астрономическими обсерваториями. По этой проблеме намечено провести общую дискуссию (симпозиум) на предстоящем съезде Международного астрономического союза в Москве в 1958 году.

Всего по указанным учреждениям Отделения на 1956–1960 гг. планируется 22 проблемы, охватывающие 97 основных тем. Этим планом предусматривается как значительное расширение исследований в существующих направлениях, так и развитие новых направлений. К числу новых проблем относятся проблемы: «Пределные теоремы теории вероятностей и критерии оценки статистических гипотез», «Устойчивость движения и малые колебания гироскопических систем», «Изучение строения и энергетических спектров атомных ядер», «Действие электромагнитного и корпускулярного излучений на вещество», «Исследование физических и механических свойств титана и сплавов на основе титана», «Спектральные исследования различных образований на Солнце», «Радиоисследования Солнца» и др.

В целом проблемный план Отделения на 1956–1960 годы предусматривает развитие различных направлений физико-математических наук, направлен на развитие теории и решение важнейших народнохозяйственных задач [...].

II. Отделение химических и геологических наук

[...]

Работы, запланированные по 34 проблемам учреждениями Отделения на VI пятилетку, направлены:

1) на решение фундаментальных научных проблем теоретического характера. Сюда относятся работы по строению комплексных соединений, по лиофильности дисперсных систем, по химии цветных и редких металлов, по механизму органических реакций, по изучению химического строения веществ и путей химических процессов с помощью меченых атомов, по теории цветности органических соединений, по изучению высокомолекулярных соединений, по выяснению закономерностей накопления и размещения месторождений ископаемых углей, железных руд, цветных, редких и рассеянных металлов, по образованию нефти и газовых месторождений и ряд других;

2) на решение вопросов, имеющих большое промышленное значение, например, по подбору и усовершенствованию промышленных катализаторов, по химической переработке минеральных солей УССР, по усовершенствованию производства сахара, по прогнозам поисков различных полезных ископаемых и др.

Часть запланированных работ касается сельского хозяйства, здравоохранения, культуры и бытового обслуживания трудящихся. Будут вестись работы по синтезу инсектицидов, синтезу и исследованию физиологически активных соединений, очистке питьевых и сточных промышленных вод.

Некоторые научно-исследовательские работы входят в общесоюзный комплексный план АН СССР по важнейшим вопросам науки: разработка теории химического строения, научные основы подбора катализаторов, фотосинтез и др.

Некоторые работы будут продолжаться в соответствии со специальными заданиями Совета Министров СССР и Совета Министров УССР (по химии цветных и редких металлов, по очистке питьевой воды, по минеральным водам, по геологической съемке УССР, по получению теплостойких сплавов).

Институты химического профиля будут вести научные исследования в следующих направлениях.

Работа Института общей и неорганической химии в 1956–1960 гг. будет сосредоточена на решении пяти проблем.

По проблеме «Лиофильность и устойчивость дисперсных систем».

Выяснение природы лиофильных свойств дисперсных систем и их влияния на устойчивость коллоидных систем. Исследования будут направлены на решение вопросов теории процесса смачивания коллоидно-дисперсных фаз различными жидкостями, теории строения, консистентных смазок, теории моющего действия мыл и их заменителей, теории устойчивости органоэолей и эолей в концентрированных растворах электролитов. Все эти вопросы тесно связаны с практическими задачами развития народного хозяйства в 6-й пятилетке и их решение будет способствовать усовершенствованию производственных процессов и созданию новых способов получения ряда важных продуктов.

По проблеме «Химия цветных и редких металлов».

Разработка технологических методов получения металлов и сплавов высокой чистоты химическими, электрохимическими, хроматографическими, экстракционными, ректификационными и другими методами, разработка новых методов

определения микроколичеств примесей в цветных и редких металлах. Исследования влияния состояния поверхности на коррозионные свойства твердых металлических растворов, изучение новых видов сырья для получения редких металлов. Объектами исследования будут цветные металлы (кадмий, цинк, свинец и др.), редкие металлы (галлий, индий, таллий, цирконий, гафний), редкоземельные элементы, жаропрочные сплавы никель-молибден, никель-вольфрам, никель-хром и др.

По проблеме «Химия комплексных соединений». Синтез и исследование состава и строения комплексных соединений редкоземельных элементов, углубленная разработка химии ряда элементов, теории валентности, химии растворов. Эти исследования будут тесно увязаны с разработкой методов выделения и разделения редких элементов, преимущественно относящихся к группе лантанидов.

По проблеме «Химическая переработка минеральных солей УССР». Разработка новых методов химической переработки минеральных солей, направленных на комплексное использование по возможности всех компонентов. Применение гидротермического метода для химической переработки различных минералов и солей.

По проблеме «Очистка питьевых, промышленных и сточных вод». Разработка новых рациональных методов очистки воды, а также мер по охране водоемов от загрязнения промстоками и создание общих теоретических основ современной технологии физико-химической очистки воды от растворенных и коллоидных загрязнений. Автоматизация контроля и управления химико-технологическими процессами очистки воды и усовершенствование аппаратуры.

Дальнейшее развитие получит применение современных экспериментальных методов исследования, таких как рентгенографический, электронноскопический, спектральный, радиометрический, полярографический и другие.

Исследования Института физической химии в 1956–1960 гг. будут развиваться по следующим проблемам:

- 1) Изучение химического строения и механизма реакций изотопными методами.
- 2) Изучение адсорбции из растворов пористыми сорбентами и ее практическое применение.
- 3) Проблема возраста и генезиса минералов, руд и горных пород.
- 4) Научные основы подбора и усовершенствования катализаторов и сорбентов.
- 5) Фотохимия хлорофилла и красителей и фотосинтез.

Все перечисленные проблемы входят в общесоюзный комплексный план АН СССР и в план общесоюзных проблем: «Теория химического строения» (I, II, III проблемы), «Научные основы подбора катализаторов» (IV [проблема]) и «Фотосинтез» (V проблема).

Основной целью работы по проблеме «Изучение химического строения и механизма реакций изотопными методами» является получение с помощью меченых атомов прямых данных о механизме различных окислительно-восстановительных процессов в органической и неорганической химии, о путях перемещений кислорода и водорода при окислении органических соединений, о строении и механизме реакций перекисей, механизме коррозии металлов. С помощью тяжелых изотопов кислорода и азота будет также исследована подвижность атомов этих элементов в органических соединениях в зависимости от строения молекул и взаимное влияние атомов в них. Результаты работ, полученные с помощью меченых

атомов, представят не только теоретический интерес, но смогут также быть применены для контроля технологических процессов.

По проблеме «Изучение адсорбции из растворов пористыми сорбентами и ее практическое применение» будут изучаться закономерности адсорбции ионов из растворов и усовершенствование технологических адсорбционных процессов на производстве. Будет также продолжаться изучение механизма адсорбции и десорбции ряда антибиотиков и химико-фармацевтических препаратов активным углем.

Результаты исследований будут также применены для усовершенствования методов выделения, очистки и концентрирования искусственных радиоактивных изотопов.

Основной задачей «Проблемы возраста и генезиса минералов, руд и горных пород» является определение (совместно с Институтом геологических наук АН УССР) возраста минералов и горных пород изотопными методами, имеющее первостепенное значение для разведки полезных ископаемых и прогноза их месторождений. Для этого будут разработаны и применены масспектрометрические методики. Будет также изучаться изотопный состав кислорода в минералах и породах в зависимости от условий и генезиса. Результаты работ будут передаваться геологическим учреждениям для использования в разведке полезных ископаемых.

Основной задачей проблемы «Научные основы подбора и усовершенствования катализаторов и сорбентов» является создание научных основ для подбора новых катализаторов и усовершенствования применяющихся, уже известных, промышленных катализаторов: аммиачных, сернокислотных, катализаторов для окисления углеводородов и др. До сего времени подбор катализаторов и их усовершенствование производится преимущественно эмпирически как в СССР, так и за рубежом. Между тем в подборе лучших катализаторов таятся огромные резервы повышения производительности, экономии сырья и улучшения качества продукции.

По проблеме будет также вестись работа над изысканием методов получения гелей заданной структуры и свойств поверхности не только для целей катализа, но и для адсорбционной техники (рекуперация, хроматография и т. д.).

Полученные данные должны послужить для построения теории рационального подбора наиболее активных и избирательных катализаторов, усовершенствования существующих катализаторов и сорбентов.

Основной задачей по проблеме «Фотохимия флорофилла и красителей и фотосинтез» является получение новых данных по фотохимии хлорофилла и его производных, необходимых для развития теории фотосинтеза и изучение фото-реакций, связанных с прямым химическим использованием солнечной энергии.

Полученные данные должны дать материал для выяснения роли хлорофилла в фотосинтезе растений, а также расширить круг знаний о фотохимических свойствах пигментов и красителей.

В наступающем пятилетии будут также начаты работы по радиационной химии, представляющие интерес для проблемы биологического действия ядерных излучений.

В шестом пятилетии будет уделено серьезное внимание широким теоретическим обобщениям результатов прежних работ. Обобщения будут сделаны в 8 монографиях и обзорных статьях.

Институт органической химии предусматривает развитие исследований в ряде направлений в области синтеза новых высокомолекулярных соединений. На первые годы пятилетия намечается дальнейшее развитие работ по синтезу ионообменников и поисковые исследования в области эпокисоединений.

Институт в 1956–1960 гг. будет интенсивно развивать начатые ранее работы по синтезу инсектицидов для сельского хозяйства. [...] Ввиду того, что наиболее перспективными инсектицидами являются фосфоорганические соединения различных типов, развитие работ предполагается проводить преимущественно в этой области. Будут начаты научно-исследовательские работы по синтезу гербицидов – химических средств борьбы с сорняками в сельском хозяйстве.

В течение пятилетия институт будет далее развивать работы в области проблемы «Синтез и исследование физиологически активных веществ» – одной из наиболее актуальных проблем современной органической химии. [...] будут продолжаться исследования по синтезу антитуберкулезных препаратов и по химии витаминов. Работы по изысканию новых синтетических средств для химиотерапии туберкулеза будут проводиться в ряду производных феназина и других азотистых гетероциклов – пиридопиазолов и пиридохиноксалинов. Как и ранее, новые препараты будут испытываться в Институте микробиологии АН УССР, в Институте туберкулеза Министерства здравоохранения УССР. Имеется в виду также начать работы по синтезу препаратов, действующих на злокачественные опухоли.

Работы по витаминам будут развиваться в направлении изучения, главным образом, тех витаминоактивных соединений, внедрение которых в практику сельского хозяйства сможет обеспечить значительный экономический эффект (витамин В₁₂, витамин Е и др.). Работа будет вестись по синтезу некоторых витаминов и их производных и по биохимическому получению концентратов витаминов для использования в животноводстве.

Предполагается начать исследования и в области других физиологически активных веществ природного происхождения (стеринов, фосфатидов, глюкозидов, а также их комплексов с витаминами).

Институт органической химии в шестом пятилетии будет продолжать и расширять исследования по проблеме «Механизм органических реакций». Будут выясняться принципиальные и общие закономерности органических реакций, в особенности форма и энергетика переходных комплексов, природа активных агентов, стереохимия реакций присоединения. В результате получит существенное развитие теория органических превращений. Будут также изучаться вопросы биохимического направления, именно, конденсации карбонильных соединений в присутствии аминов и аминокислот, как модели энзиматических реакций, а также пути образования органических веществ в растениях. В этих работах будут использованы кинетические, оптические и изотопные методы.

[...] институт в 1956–1960 гг. в лаборатории химии органических красителей будет продолжать исследования по проблеме «Цвет и строение органических красителей», в области которой уже имеется многолетний опыт работы. Предполагается далее развивать работы по синтезу новых цианиновых красителей-сенсбилизаторов для цветной и черно-белой киноплёнки, в частности таких, которые отличаются свойствами малой диффузии и невытесняемости цветными компонентами. Работа эта имеет и теоретическое значение. На новых цианиновых

красителях, а также и на красителях других классов будет продолжаться изучение той связи, которая существует между строением их молекул и поглощением света.

В проблемный план института вводится новая проблема: «Химия углеводов». В этом направлении планируется исследование химической природы и строения растворимых олигосахаридов сахароносов, исследование инкрустивных глюкозидов, физиологически активных гетерополиоз.

В шестом пятилетии лаборатории института будут широко применять новые современные методы исследования: адсорбционный молекулярный спектральный анализ, в частности в инфракрасной области спектра, хроматографический анализ всех видов (молекулярная адсорбционная хроматография, распределительная хроматография на бумаге), методики с применением меченых атомов, полярографию, молекулярную дистилляцию и т. д.

Институт органической химии планирует на шестую пятилетку подготовить монографии по механизмам органических реакций, по химии феназина, по проблеме строения и цвета органических красителей, по витамину Е, по сахару, по инсулину и фруктозе, по фторорганическим соединениям ароматического и гетероциклического ряда, по диффузионным процессам в катионитах и кинетике ионного обмена.

Институт геологических наук, в отличие от прошлых лет, в плане научно-исследовательских работ основное место уделяет теоретическим и обобщающим работам, а также исследованиям аналитического характера с последующим обобщением их данных и распространением выводов на более широкие геологические объекты. Соответственно в плане на 1956–1960 гг. резко сокращена доля описательно-определятельных работ, имевших значительное распространение в прошлые годы.

Институтом в 1956–1960 гг. будут выполняться исследования по 10 проблемам.

Проблема: «Геологическая структура юго-западной части Русской платформы и прилегающих районов». В решении проблемы будут участвовать Институт геологических наук, Институт геологии полезных ископаемых, Институт минеральных ресурсов, а также проектируемые институты геофизики и географии АН УССР.

Основной научной задачей проблемы является выявление и изучение сложной взаимосвязи тектоорогенических процессов и осадконакопления в условиях краевой зоны платформы с целью разработки научного обоснования поисков полезных ископаемых и решения теоретических вопросов тектоорогении.

Предусматривается разработка основ исторической геоморфологии и исторической геотектоники, дальнейшая детализация освещения основных этапов истории геологического развития территории и геологического строения основных геологических регионов УССР, выявление и изучение разломной тектоники Украинского кристаллического щита; изучение закономерностей эпейрогенеза платформенной части территории и орогенеза альпийской складчатой зоны окаймления, изучение глубинного строения территории. При разработке проблемы будут широко применены разносторонние геофизические исследования.

Проблема: «История осадконакопления на территории УССР». В решении данной проблемы будут участвовать, кроме Института геологических наук, Институт геологии полезных ископаемых и Институт минеральных ресурсов АН УССР.

Общей целью проблемы является разработка палеогеографического обоснования поисков полезных ископаемых, причем имеется в виду также дальнейшее уточнение и увязка стратиграфических схем, формационное и фаціальное изучение осадочных комплексов, разработка вопросов эволюции и филогенеза органического мира в связи с задачами биостратиграфии, разработка вопросов дифференциации и интеграции вещества при осадкообразовании на материале территории УССР и сопредельных районов союзных республик.

Проблема: «Закономерности накопления и размещения угленосных формаций на территории УССР» будет разрабатываться совместно с рядом геологоразведочных и научно-исследовательских организаций.

В результате комплексных стратиграфо-палеонтологических исследований к середине пятилетки будет завершено изучение перспектив угленосности отложений карбона Днепровско-Донецкой впадины, проводящееся в последние годы в содружестве с Украинским геологическим управлением, которому будут переданы научные результаты исследований и практические рекомендации.

В течение 1956–1960 гг. институтом совместно с Днепропетровским горным институтом, ДОНУГИ, Научно-исследовательским институтом геологии при Днепропетровском госуниверситете, трестами Артемуглеология и Укруглеология будет составлен «Атлас типов каменных углей нижнего карбона УССР», в котором будут отражены основные геологические углепетрографические и химико-технологические особенности углей.

Будут проведены исследования по выяснению закономерностей размещения и условий образования бурых углей, связанных с третичными отложениями УССР, а также их углепетрографической и геохимической характеристик. Основной объем работ предусматривается по Приднестровскому верхнетретичному бассейну, однако имеется в виду также проведение дополнительных исследований и по Днепровскому нижнетретичному бассейну. Эти работы будут проводиться в содружестве с трестом Укруглеология и Геологическим управлением Министерства местной и топливной промышленности УССР, которым будут переданы результаты исследований и практические рекомендации.

Проблема: «Закономерности формирования и размещения месторождений нефти и природного газа в восточных и южных областях УССР». Разработка проблемы будет вестись в содружестве с рядом нефтеразведочных организаций и при участии Института геологии полезных ископаемых и Института геологии и геохимии Крыма.

Планируемые институтом исследования являются частью общей проблемы изучения закономерностей формирования и пространственного размещения месторождений нефти и природного газа на территории УССР, разрабатываемой АН УССР в содружестве с объединением Укрнефть и трестом Укрнефтегеофизика. Кроме указанного выше, предусматривается изучение закономерностей и особенностей формирования различных типов нефтегазоносных структур в каждой области, распределения и свойств пород-коллекторов, вещественного состава и геохимии нефтей и газов.

Проблема: «Геологическая история формирования магматических и метаморфических комплексов УССР». Разработка проблемы будет вестись в содружестве с рядом геологоразведочных и эксплуатационных организаций.

Содержание и объем работы по проблеме следующие:

а) По изучению Украинского кристаллического щита предусматривается: произвести сравнительное изучение и анализ имеющихся литературных и фондовых материалов, характеризующих его структуру, стратиграфию, петрогенезис и металлогению; продолжить и завершить изучение структуры, петрогенезиса и металлогении Приазовского щелочного комплекса и сложного Коростенского интрузивного комплекса; произвести комплексное изучение ряда второстепенных по размеру, но важных для понимания истории формирования кристаллического щита гранитных массивов крайней северо-западной, центральной и юго-восточной его части. Будет завершено также изучение ряда архейских и протерозойских метаморфических комплексов и гибридных пород в их составе.

Наряду с изучением пространственных и возрастных соотношений магматических пород прямыми методами будет уделено большое внимание углубленному изучению минералогеохимических критериев для решения указанных вопросов.

б) По изучению вулканизации платформенных прогибов УССР, наряду с завершением изучения вулканитов района Черниговской опорной скважины, предусматриваются исследования эффузивов соляно-купольных структур Днепровско-Донецкой впадины и северо-западного склона Украинского кристаллического щита (бассейна р. Горыни).

Проблема: «Изучение изотопического*¹ состава химических элементов в земной коре и абсолютный возраст геологических формаций». Разработка проблемы будет вестись совместно с Институтом физической химии.

Первой частью проблемы предусматривается охватить исследования изотопического состава: кислорода в железных рудах Кривого Рога; кислорода углекислоты, выделяемой минеральными водами или растворенной в них; углерода в древних углистых сланцах и графитах, а также нефти; кислорода в карбонатах ископаемых районов (с целью определения температуры древних морей); серы в некоторых сульфидах и сульфатах, а также самородной серы. Общей целью этих исследований является выявление физико-химических условий образования указанных минералов и пород.

Второй частью проблемы предусматриваются исследования по определению абсолютного возраста магматических и некоторых метаморфических комплексов Украинского кристаллического щита (продолжение систематических исследований), а также изверженных пород Закарпатья, Крыма и Донбасса. Предполагается также разработка метода определения возраста молодых геологических формаций (до одного миллиона лет) и вопросов применимости аргонового метода к исследованию глауконитов для изучения абсолютного возраста осадочных образований.

Проблема: «Железисто-кремнистые формации Украинского кристаллического щита». Разработка проблемы будет вестись совместно с геологоразведочными организациями и Днепропетровским горным институтом.

Предусматривается закончить работы по изучению геологического строения, истории геологического развития и закономерностей формирования рудных залежей Криворожского железорудного бассейна.

*¹ Так у документі. Правильно: изотопного.

По новым районам магнитных аномалий, не охваченным работами предыдущих лет (Орехово-Павлоградский, Белозерский, Чертомлыкский, Одесский и др.), будут проводиться всесторонне геолого-петрографические исследования.

Итогом изучения железорудных формаций Украины явится составление сводной монографии по геологическому строению и истории формирования Украинского кристаллического массива в области развития железорудных формаций.

В текущем пятилетии будет закончено изучение минералогии главных типов рудных залежей Криворожского железорудного бассейна и проведено изучение минералогии железисто-кремнистых пород Правобережного, Верховцевского, Белозерского и других районов магнитных аномалий.

Проблема: «Подземные воды УССР и обусловленные ими физико-геологические явления». Проблема будет разрабатываться в содружестве с Украинским отделением Гидроэнергопроекта и Укргипроводхозом.

На протяжении пятилетия производится обобщение имеющихся материалов по гидрогеологии некоторых основных геологических регионов УССР (Донбасс, Подолье, Закарпатье, Крым, левобережное Полесье) и создаются региональные сводные очерки, применительно к требованиям водоснабжения.

Предполагается установление закономерностей переработки берегов будущих водохранилищ в среднем течении р. Днепр (с учетом естественно-исторических особенностей долины и создаваемых инженерных сооружений) [...].

Проблема: «История отечественной науки» разрабатывается совместно с Библиотекой АН УССР*¹.

Предусматривается завершить составление монографии «История геологических исследований Донецкого бассейна в дореволюционный период» и подготовить ее к печати после широкой апробации в научно-исследовательских и хозяйственных организациях. Намечается также приступить к составлению краткого обзора истории геологического изучения Украинского кристаллического щита, а также к разработке вопросов истории минералогических исследований на Украине, изучения Криворожского бассейна и др.

Институт геологии полезных ископаемых. Особенности истории геологического развития Западно-украинского региона, включающего в свой состав юго-западное окончание Русской платформы и Карпатскую геосинклиналь, обусловили развитие чрезвычайно разнородного комплекса осадочных и кристаллических образований, по возрасту от архейских до четвертичных. С ними связаны разнообразные полезные ископаемые, часто имеющие большое народнохозяйственное значение. К таким относятся – нефть, горючий газ, озокерит, каменные и бурые угли, цветные металлы, калийные соли и др. Выводы этой работы кладутся в основу поисковых и разведочных мероприятий промышленных организаций.

В 1956–1960 гг. научно-исследовательская работа будет направлена на разработку следующих 7 проблем:

Проблема: «Условия образования нефти и газа и закономерности формирования их промышленных скоплений западных областей УССР».

В течение 1956–1960 гг. отдел горючих ископаемых ИГПИ планирует продолжение разработки комплекса теоретических вопросов нефтяной геологии –

*¹ Тут і далі – так у документах. Правильно: Державна публічна бібліотека УРСР або Государственная публичная библиотека УССР.

условий образования нефти, факторов и путей миграции, условий образования структурных ловушек и др.

Научное значение запроектированных работ теоретического комплекса, посвященного изучению основных теоретических вопросов нефтяной геологии, должно выходить за пределы данного региона и, в принципе, выводы этих экспериментальных исследований смогут быть использованы и в других нефтяных регионах.

Практическое значение работ заключается в научном обосновании поисково-разведочных мероприятий нефтяной промышленности.

Проблема: «Ископаемые угли западных областей УССР».

Институт геологии полезных ископаемых АН УССР проектирует на период 1956–1960 гг. проведение комплекса геохимических исследований вещества каменных углей, особенностей их состава, степени и условий метаморфизма, а также выяснения путей рационального использования их разновидностей.

Кроме этого, по группе бурых углей и лигнитов проектируется проведение исследований по темам:

а) петрографический состав и фациальные условия накопления бурых углей;

б) геохимия бурых углей Закарпатья.

Проблема: «Рудные месторождения западных областей УССР».

В зоне развития неогеновых вулканических пород и гипабиссальных образований Закарпатья в течение последних лет ведутся поисково-разведочные работы на ряд весьма важных в народном хозяйстве страны полезных ископаемых. Теоретическое обоснование истории развития вулканизма, установление масштаба интрузийной деятельности, метасоматоза и гидротермальных процессов, выработка точной стратиграфической карты вулканизма и построение детальной геолого-литологической карты необходимы для правильного направления поисково-разведочных работ в этом районе.

По данной проблеме будут проводиться геолого-петрографические исследования верхнеолигоценых и миоценовых вулканических пород Закарпатской области, нижнемиоценовых туфов Предкарпатья и Закарпатского прогиба, исследования кристаллических пород Чивчинского массива в связи с проблемой их металлогении, выяснение образования гранитных пегматитов.

Проблема: «Нерудные полезные ископаемые».

Объектами исследований по данной проблеме являются менилитовые сланцы Карпатской зоны, комплекс строительных материалов – мраморы, туфы, базальты и др. и калийные руды Предкарпатья.

В течение 1956–1960 гг. проектируется детальное геологическое исследование наиболее благоприятных участков и разработка методики комплексного использования менилитовых сланцев, с попутным отбором чрезвычайно ценной сланцевой смолы, из которой, в свою очередь, возможно получить жидкое горючее, асфальт и ряд ценных химических продуктов.

По комплексу строительных материалов планируется детальное петрографическое изучение всех известных горных пород с целью их использования в качестве стройматериалов. Будет составлена специализированная карта стройматериалов западных областей УССР.

Калийные месторождения. Калийные месторождения Прикарпатья имеют большое значение в народном хозяйстве Украины как источники калийных удобрительных солей.

В результате намеченных исследований будет установлен детально химический состав природных калийных солей, что даст возможность решить вопрос о непосредственном использовании их в качестве удобрения в сельском хозяйстве, не прибегая к химической переработке.

Исследование содержания микроэлементов в природных солях даст возможность выяснить распространение отдельных элементов в соляной толще месторождений и позволит наметить пути использования их для получения ряда продуктов большого народнохозяйственного значения.

Проблема: «Изучение строения земной коры по данным геофизических исследований».

В связи с необходимостью проведения геологической разведки и поисков месторождений полезных ископаемых на все более увеличивающихся глубинах и в условиях все более сложной геологической обстановки перед геофизическими методами встают задачи увеличения глубинности, повышения точности и надежности исследования и их большей детальности.

В связи с этим будут проводиться углубленный анализ гравитационного и геомагнитного полей Украинской ССР и прилегающих территорий, теоретические и экспериментальные исследования по дальнейшей разработке нового метода геофизических разведок путем измерения вариаций земных токов и геомагнитного поля, исследования магнитных свойств пород и их связи с составом этих пород, изучение закономерностей распределения физических параметров горных пород как одной из основ геологической интерпретации геофизических данных.

Проблема: «Гидрогеологические и инженерно-геологические условия западных областей УССР».

Изученность западных областей в гидрогеологическом и инженерно-геологическом отношении еще недостаточна и не удовлетворяет растущих потребностей народного хозяйства.

По данной проблеме намечено изучение подземных вод и составление обобщающих работ по подземным водам коренных пород, четвертичных отложений, подземных вод нефтяных и газовых месторождений, минеральных вод и изучение инженерно-геологических условий западных областей УССР.

Проблема: «Углубление переработки нефти».

По данной проблеме планируется исследование полного химического состава свежих кислых гудронов и разработка способа комплексного их использования. Имеется в виду получение сульфата аммония (азотистого удобрения), битумов, кокса, нефтяных сульфокислот и других продуктов в зависимости от химического состава органического вещества кислых гудронов.

Будет произведено изучение свойств сульфокислот и разработаны способы рационального их применения, в частности для борьбы с вредителями сельскохозяйственных культур.

Сейсмический сектор в VI пятилетии, как и раньше, будет вести изучение сейсмичности Карпатской зоны УССР и прилегающих к ней районов.

Все институты Отделения в VI пятилетии предусматривают усиление связи с производственными организациями путем заключения хозяйственных договоров, договоров о содружестве и совместного выполнения ряда важнейших работ, особенно по геологическим институтам.

Результаты работ по важнейшим проблемам будут обсуждаться на конференциях и совещаниях в процессе их разработки. Законченные работы будут подготовлены к публикации в печати в виде монографий и отдельных статей. Наряду с этим предусматривается подготовка научных отчетов по отдельным темам и проблемам с практическими рекомендациями для производственных организаций.

III. Отделение технических наук

[...]

В 1956–1960 гг. учреждения Отделения технических наук АН УССР будут разрабатывать 43 основных проблемы, в том числе 7 комплексных проблем.

Научные исследования Института гидрологии и гидротехники объединены в плане такими тремя проблемами:

1. Водные ресурсы рек УССР и процессы стока.
2. Научные основы строительства и эксплуатации гидротехнических сооружений.
3. Научные основы транспортного использования рек и каналов.

Институтом намечено значительное расширение и углубление научных исследований по следующим основным направлениям:

- а) изучение процессов стока рек с учетом все большей их зарегулированности,
- б) методика долгосрочного прогнозирования режима стока рек,
- в) изучение структуры потока в нижнем бьефе гидросооружений при пространственном сопряжении,
- г) новые типы береговых укреплений и исследование их прочности,
- д) исследование напряженного состояния тела и основания гравитационных плотин,
- е) процессы гидротранспорта и гидравлической усадки грунта,
- ж) изыскание мер для увеличения скоростей движения судов.

В научных исследованиях институт намечает применить новейшие методы исследования и приборы. Так, например, радиоактивные изотопы, быстродействующую электронную машину, приемники пульсации скоростей, современные оптические приборы и т. п.

Институт намечает увеличение объема работ, которые будут производиться в содружестве с рядом производственных организаций, в том числе с управлениями строительства Днепродзержинской и Каневской гидроэлектростанций.

Институт строительной механики на основании многолетних исследований в области прочности, устойчивости и колебаний инженерных и машинных конструкций избрал основным направлением своей научной деятельности создание научных основ исследования прочности материалов, элементов машин и инженерных конструкций. В соответствии с этим институт будет разрабатывать следующие 4 проблемы:

1. Прочность и ее физические основы,
2. Прочность, устойчивость и колебания инженерных конструкций,
3. Конструкционная прочность в машиностроении,
4. Повышение износостойкости деталей машин.

В отличие от предыдущих лет институт намечает проведение теоретических и экспериментальных исследований материалов, конструкций и их элементов при повышенных давлениях и температурах, причем, в первую очередь, в связи с созданием газовых турбин. Институт будет проводить исследования в области повышения износостойкости подшипников качения, работающих в условиях повышенных скоростей, давлений и температур, а также развивать исследования стержневых, пластинчатых и пластинчато-стержневых систем и предполагает перейти к исследованию различного рода ребристых оболочек и систем, состоящих из криволинейных пластин.

Для осуществления намечаемых исследований институтом будут широко использованы такие методы, как электронная микроскопия, рентгеноструктурный анализ. В целях усиления связи с производством институт будет проводить исследования совместно с рядом крупнейших заводов, в том числе Кировским заводом, Харьковским турбинным заводом, Южным турбинным заводом и рядом отраслевых научно-исследовательских и проектных организаций.

Научные исследования Института электросварки им. Е. О. Патона будут проводиться по одной проблеме – «Механизация и автоматизация сварочных процессов».

Работы по указанной проблеме будут проводиться по следующим направлениям: исследования в области повышения производительности и эффективности сварочных процессов; решение важнейших вопросов свариваемости новых марок сталей, цветных металлов и сплавов; обеспечение надежности и необходимой прочности сварных изделий и конструкций; изыскание новых способов сварки; разработка и совершенствование оборудования для применяемых и новых способов сварки; создание поточных механизированных и автоматизированных линий на базе автоматической сварки.

Институт будет развивать работы по электрошлаковой сварке, износостойким наплавкам, контактной сварке, стыков труб и т. д. Институт будет проводить исследования по ряду новых тем, так, например, исследования по электрической отливке слитков, исследования свариваемости и разработка технологии сварки теплоустойчивых и жаропрочных сталей и др. Будут проводиться работы по таким поисковым темам: изыскание способов сварки циркония, молибдена, ниобия, титана и др. металлов; применение токов высокой частоты для сварки металлов; газозлектрическая сварка с принудительным формированием и др.

Институтом будет уделено большое внимание применению современных методов исследования; для изучения металлургии процессов сварки будут применены (помимо серы и фосфора) изотопы углерода, водорода, никеля и др.; будут проводиться работы по более широкому применению электронной микроскопии и спектрального анализа, а также по разработке методик определения газов и неметаллических включений в сварных соединениях, и по разработке новых методик рентгеноструктурного анализа; будет расширена область применения ультразвуковой дефектоскопической аппаратуры, гелиевого и галоидного течеискателей, бетатронов для гаммапросвечивания толстостенных сварных конструкций и др.

Институт будет продолжать работу по укреплению и расширению творческих связей с производством. Институт намечает создание тематического научного семинара и в дальнейшем развивать связи с отраслевыми институтами,

техническими управлениями министерств, проектными организациями, лабораториями и сварочными бюро крупнейших заводов страны.

Институтом машиноведения и автоматики будет проводиться работа по таким проблемам:

1. Конструктивная прочность (комплексная проблема ОТН АН УССР).
2. Трение и износ (комплексная проблема ОТН АН УССР).
3. Анализ и синтез систем автоматического контроля и измерительной техники.
4. Повышение точности и эффективности телеизмерительных устройств.
5. Прочность и ее физические основы (поисковая работа).

Работы по указанным выше проблемам будут проводиться по следующим научным направлениям: машиноведение и прочность в машиностроении; автоматизация контроля и измерительной техники.

Первое научное направление объединяет работы по исследованию влияния активных жидких сред и поверхностной структуры металла на усталостную прочность деталей машин, а также работы в области паровых котлов, быстровращающихся роторов и др.

Второе научное направление объединяет работы по автоматизации контроля и измерительной техники, главным образом, исследования по разработке новой аппаратуры для промысловой и разведочной геофизики, а также исследования по разработке приборов для автоматического контроля и регулированию распределения воды в каналах оросительных систем.

Значительное количество научно-исследовательских тем институт будет выполнять по постановлениям Совета Министров СССР и заданиям отраслевых институтов и ведомств. Работы по исследованию влияния активных жидких сред и поверхностной структуры металла на усталостную прочность являются составной частью возникшего и развивающегося в СССР нового научного направления – физико-химической механики твердых тел. С целью координации научных работ институт планирует систематическое проведение научных конференций и совещаний, а также участие в работе научного семинара по теории и технике автоматического регулирования. Материально-техническая база института позволит решать научные вопросы по перечисленным выше научным направлениям с применением новейших достижений в области электроники, полупроводников, радиоактивных изотопов и т. п.

Работа Института горного дела им. М. М. Федорова будет проводиться по 3 проблемам:

1. Совершенствование методов и средств разработки угольных и рудных месторождений;
2. Разработка угольных и рудных месторождений на больших глубинах (комплексная проблема ОТН АН УССР);
3. Прочность и долговечность машин (комплексная проблема ОТН АН УССР).

Наиболее важной темой первой проблемы является «Безлюдная выемка угля в пластах малой и средней мощности», в выполнении которой участвует большинство отделов и лабораторий института, а также проектные институты МУП УССР. По данной теме будут проводиться изыскания по разрешению задачи выемки угля без присутствия людей в очистном забое.

Во второй проблеме институтом взяты для разрешения некоторые весьма важные вопросы вскрытия и подготовки, проветривания и кондиционирования рудничного воздуха, подъема, а также некоторые вопросы разработки рудных месторождений, связанные с возрастанием горного давления.

Весьма важной темой третьей проблемы является «Несущая способность транспортно-отвальных мостов», которая имеет целью изучение работы существующих отвальных мостов, установление нормальных и допустимых режимов их работы и разработку теории и метода расчета этих высокопроизводительных сооружений.

Институт черной металлургии будет проводить исследования по шести проблемам:

1. Использование железных руд керченского месторождения (комплексная проблема ОТН АН УССР);
2. Интенсификация доменного процесса;
3. Усовершенствование сталеплавильных процессов;
4. Повышение производительности прокатных станков и улучшение качества проката;
5. Повышение стойкости стальных изделий посредством термической обработки;
6. Изучение фазовых превращений в чугунах и повышение качества чугуна литья.

По первой проблеме будут вестись исследования в области изучения свойств коричневых и табачных руд керченского месторождения, по разработке рациональной технологии получения офлюсованного агломерата из концентратов этих руд; исследования по разработке способов получения рудно-угольных брикетов, с целью получения исходного материала для производства металла, минуя доменный процесс; с использованием низкосортных видов горючего вместо кокса (поисковая тема); исследования по получению окатышей из рудной мелочи и концентратов; будут проводиться работы по исследованию способа передела чугуна из керченских руд в опытном конвертере с применением кислорода; исследования процессов, происходящих при термообработке мышьякосодержащей стали, изучение свойства этих сталей и разработка оптимальных режимов их термообработки; намечено провести разработку фазового анализа соединений железа в керченских рудах, в частности в рудах «табачной» разновидности.

По второй проблеме будут продолжаться исследования работы доменных печей на повышенном и высоком давлении газов; исследования работы доменных печей на дутье, обогащенном кислородом.

По третьей проблеме будут продолжены работы по совершенствованию сталеплавильных процессов в направлении их регламентации, в связи с чем будут проведены работы по исследованию влияния шлакового и температурного режима плавки и способа раскисления стали на содержание в ней водорода; намечено выполнение опытно-производственной работы по освоению технологии выплавки конструкционных сталей в электропечах с применением кислорода.

По четвертой проблеме будут проводиться работы в области механизации и автоматизации сортопрокатных станков путем широкого применения автоматических обводных аппаратов, автоматически действующих секционных подъемно-качающихся столов, роликовой проводковой арматуры, механизмов для подачи

металла в валки и других устройств. Институт предполагает разрешить такие новые задачи: применение многониточной прокатки и повышение скорости прокатки, а также создание новой, более совершенной конструкции рабочей клетки прокатного стана, обеспечивающей получение более точных размеров прокатки и выпуска прокатных изделий с минимальными допусками. Будут разрабатываться также вопросы новых экономичных профилей (облегченного веса, специальной формы и т. п.).

По пятой проблеме будут разрабатываться теоретические основы и технологические процессы термообработки прокатных изделий, вопросы повышения износоустойчивости лемехов и исследования процессов, происходящих при термообработке мышьякосодержащих сталей; будет проведена работа по выбору новых марок сталей для лемехов и разработке технологии их термической обработки.

По шестой проблеме будут проводиться работы по графитизации чугуна в контролируемых газовых и жидких средах, что позволит получить сравнительные данные о кинетике первой и второй стадии графитизации в вакууме, окислительных и инертных газах, в расплавленных солях и металлах; будут проведены исследования, направленные на выяснение природы и механизации влияния на фазовые превращения в чугунах и сталях, в частности на процесс графитизации.

В научных исследованиях института будут применяться новейшие методы и приборы: меченые атомы для исследования и контроля металлургических процессов; экспериментальные установки для графитизации чугуна в контролируемых газовых и жидких средах; фазовый анализ соединений железа в керченских рудах; моделирование процессов обработки металлов давлением; электронный микроскоп и др.

В шестом пятилетии институт будет продолжать работу по расширению и укреплению связей с производством. Многие темы институт будет разрабатывать совместно с рядом отраслевых научно-исследовательских институтов, заводов и вузов.

[...]^{*1} исполнителями проблемы «Повышение прочности изделий металлургических заводов путем термической обработки» являются: Институт черной металлургии АН УССР, МЧМ УССР, отраслевые научно-исследовательские институты и ряд заводов.

Работа Института электротехники будет проводиться по 4 проблемам:

1. «Автоматизация производственных процессов и энергосистем».

По данной проблеме будут вестись разработки по трем направлениям:

а) будет проводиться анализ и исследования вопросов регулирования режимов энергосистем на основе использования быстродействующих счетно-решающих устройств; будут разрабатываться новые устройства автоматики и релейной защиты энергосистем;

б) будут разрабатываться вопросы теории экстремального регулирования, принципы работы и конструкции запоминающих, распределительных и вычислительных узлов, новые схемы автоматизированного электропровода и конкретные задачи автоматизации производственных процессов;

---

^{*1} Тут і далі – знято деталізовану інформацію про тематику спільних досліджень інститутів АН УРСР і науково-дослідних установ інших відомств та заводів.

в) предполагается произвести разработку и экспериментальное исследование бесконтактных устройств автоматики, основанных на магнитных диэлектрических и полупроводниковых свойствах материалов для специализированного управления и сигнализации.

2. «Разработка методов магнитных измерений».

По данной проблеме будут проводиться исследования магнитных материалов в постоянном, в переменном магнитном поле стандартной и повышенной частоты, при импульсном намагничивании, а также в условиях одновременного воздействия двух полей разной частоты.

3. «Разработка новых типов электромашин и электропривода переменного тока».

По данной проблеме будут вестись исследования в направлении изыскания наиболее экономичных машин с применением полупроводниковых и новых типов выпрямителей, новых конструктивных типов электрических машин и новых типов электропривода.

4. «Промышленные применения электрического нагрева металла».

По данной проблеме разработки будут вестись по 3 направлениям:

а) разработка керамических флюсов для сварки всевозможных легированных сталей, в том числе сталей высокой прочности, высокой твердости, нержавеющей, жароупорных и т. д.;

б) работы по шовной и стыковой конденсаторной сварке;

в) исследования по холодной сварке новых видов металла, разработка новых способов холодной сварки металлов.

Институт намеревается использовать при проведении своих работ новейшие устройства – быстродействующие электронные вычислительные машины.

Будут также изучаться и выявляться новые более совершенные принципы построения приборов и устройств автоматики на основе современных достижений физики в области новых магнитных, диэлектрических и полупроводниковых материалов.

Институт наметил пути укрепления связи с промышленностью: лаборатория электрических и магнитных измерений и лаборатория электрических машин и электропривода намереваются создать группы института, которые бы проводили работу непосредственно на заводах (з[аво]д «Точэлектроприбор» и др.).

Институт теплоэнергетики будет разрабатывать три проблемы:

1. «Комплексное энерготехнологическое использование твердых топлив в народном хозяйстве».

2. «Усовершенствование и повышение эффективности тепловых двигателей».

3. «Интенсификация тепло- и массообмена в промышленных аппаратах».

В 1957 г. предполагается проведение работ по новой проблеме «Новые методы получения энергии» (атомная и полупроводниковая энергетика).

По первой проблеме будут проводиться работы по следующим направлениям: исследование рабочих процессов по термической переработке мелкозернистых топлив, поисковые работы по изысканию новых процессов термической переработки топлив методом полукоксования, разработка технико-экономических показателей энерготехнологического использования бурых углей и торфа, разработка и усовершенствование химико-технологических процессов переработки смол местных топлив, газификация твердого топлива, создание рациональных

топочных устройств для сжигания низкосортных топлив и энергетических продуктов полукоксования.

По второй проблеме будут проводиться исследования по следующим направлениям: теплообмен и охлаждение деталей газовых турбин, исследование схем ГТУ и усовершенствование систем и элементов автоматического их управления, исследование местного топлива УССР в ГТУ методом предварительной газификации, аэродинамическое исследование потока в ступенях турбин.

По третьей проблеме будут проводиться исследования по двум основным направлениям: теоретические и экспериментальные исследования в целях развития теории комбинированного тепло- и массообмена, совершенствование и разработка новых теплообменных и теплообменников аппаратов.

Научные исследования института будут проводиться с применением новых методов исследования и современной измерительной аппаратуры: радиоактивные изотопы, автоматические электронные измерители температур, высококачественный нагрев деталей, электронномоделирующие устройства и др.

Многие работы институт будет проводить как в лабораторных условиях и на полупромышленных установках, так и в промышленных условиях на опытных установках.

Научные исследования институт будет координировать с рядом министерств СССР и УССР, а также вузами; часть работ выполняется совместно с Институтом горного дела им. М. М. Федорова АН УССР, ЭНИН АН СССР и Киевским политехническим институтом.

Научные исследования Института использования газа будут проводиться по следующим 5 проблемам:

1. «Газификация топлива и химическая переработка газа».
2. «Использование газа в коммунальном хозяйстве и промышленности».
3. «Автоматизация и телемеханизация газовых систем».
4. «Использование железных руд керченского месторождения» (комплексная проблема ОТН).
5. «Усовершенствование сталеплавильных процессов».

Институт будет проводить исследования по следующим направлениям: разработка методов разделения природных и попутных нефтяных газов с целью выбора рациональных схем извлечения и фракционирования пропана, бутана и этана из попутных нефтяных и жирных природных газов, разработка методов получения высококалорийных газов из твердого топлива и тяжелых жидких топлив, а также методов газификации нестандартных продуктов нефтяной и газовой промышленности; разработка научно-обоснованных расчетов бытовых газовых приборов и принципов их конструирования; разработка рациональных методов перевода на природный газ предприятий машиностроительной, металлургической, строительных материалов и местной промышленности; разработка теории автоматического регулирования, схем и приборов для автоматизации и телемеханизации газопромыслов, магистральных газопроводов и газокompрессорных станций; будут продолжены работы по диспетчеризации и телемеханизации городского газового хозяйства, автоматизации отопительных котельных и паровых котлов промышленных предприятий и коммунальных электростанций при переводе их на природный газ.

Институт будет проводить работы по комплексной проблеме ОТН «Использование железных руд керченского месторождения» и по усовершенствованию сталеплавильных процессов.

Институт намечает развитие следующих новых научных направлений: использование газов в автотранспорте, транспорт и хранение углеводородных газов, а также намечает проведение следующих поисковых работ: изучение возможностей разделения углеводородов кристаллизацией при охлаждении и фракционирование нефтяных углеводородов газов механическим способом с использованием эффекта.

С целью повышения уровня экспериментальных исследований институтом будут начаты работы по применению радиоактивных изотопов для контроля и регулирования газовых систем, а также спектрометрические методы измерения температур пламени и спектральные методы анализа газов.

Для усиления связи с производством намечается проведение работ институтом совместно с производственными организациями [...].

Научная деятельность Института машиноведения в настоящее время направлена на разработку научно-технических проблем механики машин, работающих в условиях неустановившегося режима нагрузки и контактирующих в работе с почвой (транспортные и дорожные машины, тракторы с прицепными и навесными машинами) и на разработку проблем литейного производства в области среднего машиностроения.

Институт планирует проводить работы по таким 5 проблемам:

1. «Динамика самоходных машинных агрегатов».
2. «Деформация почвы твердым телом».
3. «Теоретические основы технологии производства качественных чугуновых отливок».
4. «Прочность деталей машин при нестационарных режимах работы».
5. «Трение и износ в машинах».

В связи с тем, что в народном хозяйстве найдут широкое применение самоходные машинные агрегаты, а теоретические и экспериментальные предпосылки для расчета и проектирования самоходных агрегатов недостаточно разработаны, институт будет разрабатывать тему «Динамика поступательного движения самоходных машинных агрегатов». Научные исследования по второй проблеме послужат основанием для правильного выбора параметров рабочих органов сельскохозяйственных машин.

По четвертой проблеме будут проводиться исследования в области прочности при нестационарных режимах нагрузки применительно к деталям автомобилей, тракторов, тепловозов, сельскохозяйственных машин и других конструкций.

Работы по указанным трем проблемам будут выполняться с применением методов электрического тензометрирования напряжений и усилий в деталях машин; методов программного нагружения, а также будут применены специальные испытательные машины.

План научных исследований по третьей проблеме предусматривает развитие работ по высокопрочным чугунам, а также работы по технологии производства точного литья (литье в оболочковые формы и литье по выплавляемым моделям).

По пятой проблеме институт будет проводить исследования износостойкости деталей автотракторных двигателей. В научных исследованиях по третьей и пятой проблемам будут применяться радиоактивные изотопы, а также другие физические методы исследований.

Научные исследования института будут проводиться в тесном контакте с рядом СКБ заводов Министерства тракторного и сельскохозяйственного машиностроения СССР и заводами этого министерства [...].

Намеченная институтом проблематика, в связи с изменением профиля института, должна быть пересмотрена и уточнена.

Работа Института металлокерамики и специальных сплавов будет проводиться по трем основным проблемам:

1. «Теория жаропрочности и технология изготовления жаропрочных материалов и изделий».

2. «Разработка теоретических и технологических основ формирования металлокерамических тел».

3. «Металлокерамические и металлические материалы со специальными свойствами».

В соответствии с постановлениями Совета Министров СССР от 24 декабря 1954 года и 28 мая 1955 года будут разрабатываться металлокерамические сплавы, уплотнительные материалы, разрабатываться вопросы теории жаропрочности и теории формирования металлокерамических тел.

В шестой пятилетке институт будет развивать новейшие методы исследования с применением радиоактивных изотопов, проводить исследования прочности и структуры материалов при высоких температурах, исследования поверхностных свойств металлов. Институт предусматривает координирование научно-исследовательских работ института с институтами АН СССР и АН УССР, министерствами и ведущими заводами страны. Разрабатываемые институтом материалы будут проходить испытание и внедряться на заводах Министерства авиационной промышленности, Министерства тяжелого машиностроения и других.

Лаборатория гидравлических машин будет проводить работу в области исследований рабочих процессов и прочности гидравлических машин, разрабатывая одну проблему – «Гидравлические машины».

В соответствии с постановлением Совета Министров СССР от 28 мая 1955 года лаборатория будет разрабатывать теорию и методы расчета гидродинамических передач.

При решении этих задач предусматривается широкое использование современных методов исследований и измерительной аппаратуры: методы ультразвукового изучения явлений кавитации, тензометрирования, осциллографирования, счетно-решающие устройства; методы фотоупругости и др.

Лаборатория будет продолжать работу по укреплению творческих связей с крупнейшими заводами страны [...].

Намечается увеличение численности персонала за 1956 год до 29 (имеется 23).

Лаборатория намечает проведение работ по модернизации имеющихся и созданию новых испытательных стендов, отвечающих требованиям современного развития науки и техники.

Отдел истории техники ОТН АН УССР будет разрабатывать, вместе с другими учреждениями ОТН, отдельные вопросы, относящиеся к проблеме «История развития техники и технических наук в УССР».

Основное внимание в работе отдела будет уделено разработке вопросов: «История развития энергетической техники в Украинской ССР», естественно, с учетом истории энергетики всего Советского Союза. Кроме того, в отделе будут продолжаться исследования по вопросам: «История развития режущего инструмента для обработки металла точением в СССР» и «История развития техники разведки полезных ископаемых в СССР».

В основу работы отдела кладется принцип организации комплексных научных исследований. К работе отдела будут привлекаться другие институты ОТН АН УССР, а также неакадемические научные учреждения и представители предприятий, интересующихся историей техники.

При исследовании развития техники в советский период особое внимание будет уделено сбору материалов, связанных с работой современных научных и производственных организаций, а также выдающихся новаторов производства.

Как и прежде, много внимания будет уделено изучению и обработке материалов союзных и республиканских архивов.

Вся научно-исследовательская работа в отделе будет вестись в тесном контакте с Институтом истории естествознания и техники АН СССР.

IV. Отделение биологических наук

[...] учреждения Отделения биологических наук запланировали на 6-ю пятилетку разработку следующей 21 проблемы:

1. «Флора и растительность УССР, их развитие, освоение и реконструкция».
2. «Цитоэмбриологические основы полового процесса и развитие семени у покрытосеменных растений».
3. «Изменчивость индивидуальных и видовых признаков у растений в связи с условиями среды».
4. «Фотосинтез».
5. «Научные основы создания Ботанического сада Академии наук УССР».
6. «Природа Карпат и смежных территорий и ее ресурсы».
7. «Фауна УССР и ее преобразование».
8. «История фаун УССР и среды их обитания».
9. «Функциональная морфология млекопитающих».
10. «Биология индивидуального развития и филогенез животных».
11. «Взаимоотношения между микроорганизмами и высшими растениями».
12. «Обмен веществ и изменчивость микроорганизмов».
13. «Биологическая производительность водоемов УССР и пути повышения их рационального народнохозяйственного использования».
14. «Биохимия нервной системы».
15. «Обмен веществ организма при его различных функциональных состояниях».
16. «Белки».
17. «Основные закономерности высшей нервной деятельности в норме и патологии».

18. «Функциональное взаимодействие высших отделов нервной системы и внутренних органов в норме и патологии».

19. «Нарушение функций, их компенсация и восстановление».

20. «Действие ионизирующих излучений на биологические объекты».

21. «Антибиотики».

15 из этих проблем разрабатывались институтами Отделения биологических наук в предыдущие годы и 6 проблем являются новыми:

1. «Фотосинтез».

2. «Изменчивость индивидуальных и видовых признаков у растений в связи с условиями среды».

3. «История фаун и среды обитания».

4. «Функциональная морфология млекопитающих».

5. «Биохимия нервной системы».

6. «Нарушение функций, их компенсация и восстановление».

Биологическая наука в настоящее время не имеет достаточно фактических материалов по вопросам видообразования и межвидовых и внутривидовых отношений у растений, недостаточно изучены вопросы биохимии фотосинтеза и дыхания у растений, в связи с чем Институтом ботаники запланированы к разработке проблемы: «Изменчивость индивидуальных и видовых признаков у растений в связи с условиями среды» и «Фотосинтез».

Нуждаются в разработке вопросы биохимии головного мозга, так как до сего времени остаются невыясненными вопросы химического строения и превращения ряда веществ, связь обмена веществ с основным физиологическим состоянием центральной нервной системы.

Исследования по «Биохимии нервной системы» выделены Советом по координации в отдельную проблему, разрабатываемую и координируемую Институтом биохимии АН УССР.

В 6-й пятилетке необходимо расширить исследования, начатые И. П. Павловым, по изучению вопросов компенсации нарушенных функций организма, что даст возможность выяснить механизм взаимосвязей отдельных органов, роль нервной системы в их регуляции и на этой основе разработать новые методы терапии и профилактики ряда заболеваний (злокачественные опухоли, заболевания эндокринных желез и др.).

В соответствии с этим Институт физиологии им. А. А. Богомольца планирует проблему «Нарушение функций, их компенсация и восстановление».

С целью развития исследований по филогении животного мира и изучению аппарата движения и опоры млекопитающих, которые были успешно начаты в Институте зоологии в предыдущие годы, Институтом зоологии выделены проблемы: «История фаун и среды их обитания» и «Функциональная морфология млекопитающих».

Среди новых направлений в исследованиях института необходимо отметить: планируемые Институтом микробиологии работы по изучению вирусов и вирусных болезней у растений, поисковые исследования грибов, продуцирующих жиры и витамины, изучение химизма антибиотиков, поиски антибиотиков с целью борьбы против вирусных заболеваний и злокачественных опухолей.

Следует отметить, что со времени открытия антибиотиков и химико-терапевтических препаратов, обладающих антибактериальными свойствами, прошло около 20 лет и за это короткое время было получено большое количество высокоэффективных препаратов, применяющихся в медицине и ветеринарии, что свидетельствует о необходимости более глубоких исследований по изысканию и изучению химической природы антибиотиков.

Планируются новые исследования в тематике ряда институтов Биологического отделения.

Институтом гидробиологии будут начаты исследования по изучению фауны водных организмов – рыб и беспозвоночных водоемов УССР.

Планируются работы по изучению влияния сточных вод промышленных предприятий на биологический режим водоемов, так как сточные воды наносят значительный вред рыбному хозяйству. Будут усилены также исследования по изучению круговорота веществ в водоемах и изучению путей использования их водными организмами.

Институтом ботаники будут расширены исследования по изучению истории флоры и растительности, без которых нельзя дать теоретических обоснований по ряду вопросов.

Институтом зоологии планируется развитие исследований по изучению болезней насекомых и роли переносчиков в распространении возбудителей некоторых паразитарных и инфекционных заболеваний на территории Украины.

В 6-й пятилетке намечено усилить работы по проблеме белка, так как еще слабо развиваются работы в области расшифровки химической структуры белка, синтеза биологически активных веществ белковой молекулы.

Следующие три проблемы будут разрабатываться учреждениями Отделения комплексно:

1. «Действия ионизирующих излучений на биологические объекты» – будет разрабатываться в Институте физиологии им. А. А. Богомольца, в институтах биохимии и микробиологии. Институт микробиологии будет изучать действие ионизирующих излучений на бактерии; Институт биохимии будет проводить изучение влияния ионизирующего излучения на обмен веществ в организме; будут проводиться также исследования по изменению биологических и физико-химических свойств белка, наступающих при действии ультрафиолетового и ионизирующего излучений и т. д.

2. «Фауна УССР и ее преобразование» – разрабатывается Институтом зоологии совместно с Институтом гидробиологии АН УССР. Материалы исследований будут оформлены в виде соответствующих томов «Фауны УССР».

3. «Биологическая продуктивность водоемов УССР и пути повышения их рационального народнохозяйственного использования» – разрабатывается Институтом гидробиологии с участием Карадагской биологической станции, которая планирует дальнейшую работу по изучению фауны и флоры, как кормовой базы для рыб Черного моря в районе Карадага.

Для решения стоящих перед биологической наукой задач необходима разработка теоретических проблем и непрерывное совершенствование методов исследования.

В 6-й пятилетке учреждения Отделения запланировали проведение ряда исследований с применением новых методов. В частности, метод меченых атомов

будет широко использован в исследованиях нервной системы, при разработке проблемы белка, при изучении обмена веществ в организме; одновременно при разработке этих вопросов будут применяться люминисцентная и электронная микроскопия, хроматография, спектрометрия, меченые радиоактивными и тяжелыми изотопами молекулы, что даст возможность по-новому подойти к изучению химических процессов, лежащих в основе жизнедеятельности организма.

Метод меченых атомов будет применяться в работах по изучению численности наиболее важных видов животных Закарпатья, при изучении биологии водных организмов, что даст возможность раскрыть пути использования органического вещества водными организмами и разработать теоретические основы удобрения водоемов.

Методы меченых атомов и хроматографии будут использованы при изучении роли микроорганизмов и микроудобрений в питании растений.

Кроме того, институтами будет применен ряд новых специфических методов исследований: Институтом гидробиологии будут применены новые методы массового отлова и вселения донных беспозвоночных в водохранилища; планируется использование метода гидробиологических створов на реке, разработанного этим институтом в предыдущие годы. В дальнейшем будет применяться метод гидроакустики, подводного телевидения и др.

Проблематика учреждений Отделения на 6-ю пятилетку

Институт биохимии планирует разработку трех актуальных проблем современной биохимии:

1. «Биохимия нервной системы»,
2. «Обмен веществ организма при его различных функциональных состояниях» и
3. «Белки».

Изучение биохимии нервной системы является особенно важной и вместе с тем наиболее сложной проблемой биохимии. В ее задачу входит изучение обмена веществ в нервной системе и вскрытие механизма регуляции нервной системой процессов обмена веществ в организме при различных его функциональных состояниях.

Особое внимание в плане уделено изучению белков головного мозга, их обмена при различных функциональных состояниях центральной нервной системы, изучению обмена нуклеиновых кислот в центральной нервной системе и в периферических нервах, обмена гликогена в головном мозге, разработке важного в научном и в практическом отношении вопроса об особенностях обмена веществ в головном мозге при охлаждении организма, что особенно важно для хирургической практики. Результаты исследований дадут возможность улучшить диагностику нервных заболеваний, найти новые и усовершенствовать старые пути и методы воздействия на нервную систему с целью устранения расстройств нервной системы.

Разработка проблемы «Обмен веществ при различных функциональных состояниях организма» в 1956–1960 гг. будет проводиться в направлении изучения биохимических процессов в мышцах при их деятельности и при их заболеваниях с целью изыскания приемов, ведущих к нормализации обмена веществ. Будет проводиться изучение особенностей обмена веществ в регенерирующей ткани и обмена витаминов в организме при гипотермии и изучение роли витаминов в

обмене белков. Последние исследования должны дать основу для расширенного применения витаминов в целях повышения продуктивности животноводства.

Разработка проблемы белков в 1956–1960 гг. будет проводиться в направлении изучения закономерностей изменений физико-химических и биологических свойств белков при структурных превращениях, вызванных физическими и химическими факторами, в том числе ионизирующего излучения, изучения структурной и функциональной связи белков между собой и взаимодействия их с небелковыми веществами.

Подобный подход к изучению проблемы белков позволит выяснить ряд вопросов важных в теоретическом отношении и одновременно даст основу для разрешения ряда важных в практическом отношении вопросов (усовершенствование методов изготовления биопрепаратов, изыскание новых лечебных препаратов и т. д.).

В новом пятилетии в Институте биохимии будут использоваться и внедряться новые методы исследований (хроматография, электрофорез, спектрометрия, масс-спектрометрия, ультрафиолетовая микроскопия, меченые атомы и молекулы, молекулярная дистилляция и др.). [...].

Основной проблемой Института ботаники в шестой пятилетке остается проблема «Флора и растительность УССР, их развитие, освоение и реконструкция». В результате исследований по этой проблеме будет закончено 12-томное издание «Флоры УССР», закончена 3-томная монография «Растительность УССР», материалы которой будут использованы при планировании размещения ряда отраслей народного хозяйства; будут подготовлены определители грибов и водорослей УССР и другие монографические работы.

Для понимания динамики современной растительности институту необходимо продолжать и расширять работы по истории флоры и растительности.

Наряду с этим институт усилит исследования по созданию и улучшению кормовой базы животноводства: в 6-й пятилетке будут завершены работы по изучению суходольных и низинных лугов Полесья, пойменных лугов Днепра и других рек республики – рекомендации института по улучшению лугов будут оформлены в виде инструкций для колхозов и совхозов.

В 6-й пятилетке институт продолжит разработку «Цитологических основ полового процесса у покрытосеменных растений», в результате которой будет дан критический анализ основных вопросов цитозембриологии растений, разработана новая методика цитологических и эмбриологических исследований и разработаны новые методы повышения урожайности сельскохозяйственных культур.

Кроме этих двух проблем, которые разрабатывались институтом и раньше, в 6-й пятилетке планируется разработка двух новых проблем:

1. «Изменчивость индивидуальных и видовых признаков у растений в связи с условиями среды» и

2. «Фотосинтез».

В результате разработки этих вопросов будут освещены некоторые стороны процесса формообразования и видообразования у растений и сформулированы закономерности процессов формирования ассимиляционного аппарата и его работы у древесных и травянистых растений.

В шестом пятилетии Ботанический сад будет продолжать работу по строительству сада с тем, чтобы закончить создание экспозиционных участков сада –

дендрария, ботанико-географических групп флоры и растительности СССР, коллекционных участков плодово-ягодных, декоративно-цветочных и других растений и к концу пятилетки открыть сад для посетителей.

В связи с работами по созданию зеленых насаждений сада и акклиматизации растений будут расширены исследования по физиологии и биохимии растений с целью разработки методов повышения зимостойкости и ускорения развития акклиматизируемых растений; в 6-й пятилетке Ботанический сад на основе обобщения опыта садово-паркового строительства на Украине будет разрабатывать ассортименты древесных, кустарниковых, плодовых и декоративно-цветочных растений для озеленения городов и населенных мест.

Будут проводиться работы по изучению полученного в предыдущие годы гибридного фонда персика, абрикоса и винограда с целью выведения высококачественных зимостойких сортов этих культур, пригодных для выращивания на севере Украины; планируется дальнейшая разработка вопросов акклиматизации ценного гуттаперченосного растения эвкоммии, миндаля и других хозяйственно ценных растений.

Результаты исследований сада будут оформлены в виде монографий, в которых будет обобщен опыт акклиматизации растений из различных зон СССР и зарубежных стран в условиях севера Украины. Организациям треста зеленого строительства Ботаническим садом будут переданы новые ценные древесные, кустарниковые и цветочные растения, а также новые сорта плодовых культур и винограда.

Институтом зоологии будет проводиться изучение фауны УССР, ее истории и преобразования. В результате изучения важнейших компонентов современной фауны планируется разработка биологических обоснований для ее преобразования в целях создания благоприятных условий для полезных видов и научного обоснования истребительных мероприятий против вредных видов. В связи с этим несомненный теоретический и практический интерес имеют планируемые институтом исследования по эволюции и филогении животного мира во взаимосвязи с условиями существования животных организмов.

Получат дальнейшее развитие вопросы изучения биологии развития животных, в частности изучение закономерностей индивидуального развития сельскохозяйственных птиц, вопросы акклиматизации и селекции дубового и тутового шелкопряда. Эти работы позволят институту дать ряд практических рекомендаций по повышению продуктивности этих животных.

Значительное место в тематике института отводится вопросам функциональной морфологии животных, в частности исследованиям аппарата движения и опоры млекопитающих. В результате этих работ будут получены новые данные по строению, эволюции и функции аппарата движения млекопитающих в процессе приспособления животных к различным условиям жизни. Эти данные найдут себе применение при решении теоретических вопросов палеонтологии, систематики и экологии животных, а также будут использованы в хирургической практике.

Разработку всех этих вопросов Институт зоологии планирует по следующим 4 проблемам:

1) «Фауна Украины и ее преобразование» (разрабатывается комплексно с Институтом гидробиологии).

- 2) «История фауны и среды их обитания».
- 3) «Функциональная морфология млекопитающих».
- 4) «Биология индивидуального развития и филогенез животных».

В 6-й пятилетке будут продолжены работы по изучению фауны и экологии животных, являющихся возбудителями или переносчиками различных заболеваний домашних и промысловых животных. Эти исследования позволят разработать рациональную систему противопаразитарных мероприятий в определенных экологических условиях.

Результаты исследований по этим проблемам будут оформлены в виде отдельных томов «Фауны Украины» и монографий; будут изданы определители по важнейшим группам насекомых, а также брошюры, которые окажут необходимую помощь специалистам сельского хозяйства, медицины и ветеринарии в их повседневной работе.

Планом научно-исследовательских работ Института гидробиологии на 1956–1960 гг. предусматривается разработка проблем:

1. «Биологическая производительность водоемов УССР и пути повышения их рационального народнохозяйственного использования», которая разрабатывалась институтом и в предыдущие годы. Кроме того, институт примет участие в исследованиях по проблеме «Фауна УССР и ее преобразование».

В шестой пятилетке на основе изучения режима отдельных водохранилищ институт перейдет к изучению общих закономерностей формирования гидрохимического и биологического режимов водоемов УССР и прежде всего р. Днепра, а также северо-западной части Черного моря в связи с регулированием стоков рек.

Институт будет заниматься изучением теоретических основ повышения естественной рыбопродуктивности прудов УССР, фауны рыб и беспозвоночных в водоемах УССР, создания новых и улучшения существующих пород рыб путем селекции и акклиматизации. Институт планирует далее изучение вопросов физиологии рыб и беспозвоночных, в частности физиологии питания и обмена веществ у рыб, изучение интенсивности фотосинтеза и кормовой базы. С целью повышения естественной производительности водоемов в 6-й пятилетке институт развернет исследования по изучению круговорота веществ в водоемах и путей использования их водными организмами, будет изучать динамику органического вещества и роль микроорганизмов в этом процессе.

Институт планирует также исследования по влиянию сточных вод на формирование флоры и фауны водоемов, так как в настоящее время загрязнение водоемов сточными водами наносит очень большой вред народному хозяйству.

Запланированные работы будут проводиться с применением следующих новых методов исследования:

а) В гидрохимических и биологических исследованиях широко будет применяться метод гидробиологических створов на реке, разработанный институтом. Этот метод исследования позволяет с достаточной точностью установить количество химических элементов, а также организмов, проносимых за определенный период времени (вплоть до годового расчета) через все сечение реки.

б) При изучении биологии водных организмов будет применен метод меченых атомов, хроматографии, подводного телевидения и гидроакустики.

в) Впервые будут применены новые методы массового отлова и вселения данных беспозвоночных в водохранилища с применением специального оборудования для отлова и транспортировки.

В результате исследований института будут установлены закономерности формирования биологического и гидрохимического режима водоемов УССР, в частности р. Днепра и северо-западной части Черного моря, в связи с зарегулированием стока рек; разработаны теоретические основы искусственного воспроизводства запасов промысловых рыб и кормовых беспозвоночных, указаны пути повышения естественной рыбопродуктивности прудов УССР.

Материалы исследований будут переданы заинтересованным организациям в виде информационных бюллетеней, сборников трудов и монографий. Планируется внедрение новых методов повышения рыбопродуктивности в практику рыбохозяйственных организаций.

Пятилетним планом Львовского научно-природоведческого музея, который будет разрабатывать проблему «Природа Карпат и смежных с ней территорий», предусмотрено провести изучение растительного покрова Карпатского высокогорья с целью выяснения экологии наиболее распространенных травянистых растений. Эти наблюдения дадут возможность предложить сельскому хозяйству наиболее эффективные мероприятия по улучшению естественных лугов и сенокосов.

В области изучения животного мира Карпат и прилежащих территорий предусмотрены комплексные исследования фауны в определенных ландшафтах, что даст возможность сделать конкретные выводы о численности наиболее важных видов и групп животных и наметить пути по рациональному использованию естественного животного сырья для нужд легкой промышленности. Работы по изучению колебаний численности, экологии, сезонных миграций животных – намечено проводить с учетом новых методов исследований, в частности, с применением изотопов.

Для изучения истории формирования современной фауны и флоры Карпат и прилежащих территорий намечены работы по палеозоологии, палеоботанике и палеоэкологии.

Институт микробиологии планирует на 6-ю пятилетку разработку следующих проблем:

- 1) «Взаимоотношения между микроорганизмами и высшими растениями».
- 2) «Обмен веществ и изменчивость микроорганизмов».
- 3) «Антибиотики».

Планирование проблемы «Взаимоотношения между микроорганизмами и высшими растениями» базируется на известном положении биологической науки о важнейшей роли микроорганизмов в росте, развитии и питании, а тем самым и продуктивности сельскохозяйственных растений. Вскрытие закономерностей во взаимоотношениях между микроорганизмами и высшими растениями дает возможность разработать мероприятия по использованию полезной микрофлоры в качестве фактора повышения плодородия почвы и предложить меры борьбы с вредными микроорганизмами.

Исследования по этой проблеме будут проводиться в двух направлениях:

1. Изучение взаимоотношений между почвенными вредными и полезными микробами (грибами и бактериями) и культурными растениями в УССР.

На основе предыдущих исследований институтом разработаны и переданы производству культуры ряда бактерий для производства бактериальных удобрений. В результате планируемых работ будет выяснена возможность комплексного использования бактериальных и органоминеральных удобрений, будут продолжаться поиски новых бактериальных удобрений.

2. Изучение вирусных и бактериальных болезней растений с целью разработки мероприятий по борьбе с ними.

В результате исследований будут выделены микроорганизмы из растений, пораженных бактериозами, изучена их биология и установлен характер влияния их на развитие овощных культур, которые являются объектами исследования.

Вторая проблема «Обмен веществ и изменчивость микроорганизмов» принадлежит к числу наиболее актуальных и мало разработанных проблем современной микробиологии.

Планируемые институтом исследования по этой проблеме направлены на выявление и изучение закономерностей, лежащих в основе процессов изменчивости микроорганизмов в целях получения более активных, улучшенных рас микроорганизмов для использования в медицине, сельском хозяйстве и бродильной промышленности.

По проблеме «Антибиотики» исследования института будут направлены на изыскание и изучение антибиотиков различного происхождения главным образом из высших растений и также бактерий и грибов, так как до сего времени антибиотики были получены в основном из бактерий и грибов. Будет изучаться активность и механизм действия антибиотиков на болезнетворные и вредоносные микроорганизмы, на основе чего будут разработаны методы наиболее эффективного применения антибиотиков в медицине, ветеринарии и сельском хозяйстве.

В шестой пятилетке институт намечает следующие новые направления по указанным выше проблемам:

1. «Изучение почвенных грибов, вызывающих заболевания у сельскохозяйственных растений».
2. «Поиски и изучение грибов, продуцирующих жиры и витамины».
3. «Изучение вирусов и вирусных болезней растений».
4. «Изучение соляноозерной микрофлоры».
5. «Изучение биологического действия ионизирующих излучений на микроорганизмы».
6. «Поиски антибиотиков против вирусных заболеваний и злокачественных опухолей».

Институт физиологии им. А. А. Богомольца планирует на 6-ю пятилетку разработку следующих проблем:

1. «Основные закономерности высшей нервной деятельности человека и животных в норме и патологии».
2. «Функциональное взаимодействие высших отделов нервной системы и внутренних органов в норме и патологии».
3. «Нарушение функций, их компенсация и восстановление».
4. «Действие ионизирующих излучений на животный организм».

Основное внимание Института физиологии им. А. А. Богомольца сосредоточено на разработке учения великого физиолога И. П. Павлова о ведущей роли

высших отделов центральной нервной системы в деятельности организма. Институтом планируются дальнейшие исследования по физиологии синтетической деятельности коры головного мозга, следовых раздражений, вопросов физиологии утомления и восстановления во взаимосвязи с процессами возбуждения и торможения, что поможет раскрыть роль коры головного мозга в процессах утомления и тренировки с целью изучения вопросов физиологии труда и повышения работоспособности. Изучение высшей нервной деятельности при психозах, нейроинфекциях, ревматизме нервной системы так же, как и изучение вопросов патогенеза, гипертонии, коронарной недостаточности, вопросов пищеварения, даст возможность институту разработать новые методы профилактики лечения этих заболеваний.

На шестую пятилетку планируется разработка новой проблемы: «Нарушение функций, их компенсация и восстановление».

Исследования по этой проблеме предусматривают изучение роли нервной системы в механизме компенсации нормальных функций при кровопотерях, злокачественных опухолях и других заболеваниях. Будет изучаться компенсаторная роль желез внутренней секреции, влияние внешней среды (температуры, парциального давления кислорода) на механизм компенсации.

Особое внимание будет уделено комплексной проблеме «Изучение действия ионизирующих излучений на организм», в разработке которой, кроме Института физиологии, будут принимать участие и институты биохимии и микробиологии. В Институте физиологии будут изучаться обменные процессы в условиях облучений, изменения высшей нервной деятельности в условиях облучения организма, будут проводиться исследования по изысканию методов, ускоряющих выведение из организма радиоактивных веществ, морфологические изменения на разных этапах развития лучевой болезни и ряд других вопросов.

В результате всех этих работ будут разработаны и переданы органам здравоохранения новые методы и инструкции по профилактике и терапии лучевой болезни, а также по применению ядерных излучений в целях диагностики и терапии заболеваний.

V. Отделение общественных наук

[...]*¹

По комплексной проблеме «Культура и быт украинского народа» исследуется тема Украины. На эту тему научными силами институтов – искусствоведения, фольклора и этнографии, литературы, Музея этнографии и художественного промысла подготавливается большая монография.

[...]

Задача всей работы Института экономики – приближение научных исследований к практическим задачам промышленности и сельского хозяйства.

Главной задачей Института истории АН УССР в шестой пятилетке является всестороннее и глубокое изучение вопросов истории Украинской ССР и освещение их в монографиях и очерках, которые должны явиться крупным вкладом в научную разработку истории украинского народа и в советскую историческую науку, а также основой для создания многоотомной истории Украинской ССР.

---

*¹ Тут і далі – знято деталізовану інформацію про розробку наукових проблем установами Відділу суспільних наук АН УРСР.

В этих целях будет разработан перспективный проблемно-тематический план многотомной истории Украинской ССР. Этот план охватит все наиболее важные проблемы и темы, по которым должны быть созданы монографии и очерки. Наличие такого плана подчинит всю научно-исследовательскую работу каждого научного работника решению главных, ведущих проблем истории Украинской ССР. Широко будут вовлечены внеинститутские историки в работу института, которая будет координирована с работой других научных исторических учреждений.

Для Института истории АН УССР на 1956–1960 гг. запланирована разработка 7 проблем.

[...]

По проблеме «История городов Украины» будут исследованы вопросы развития ремесла, промышленности и торговли крупнейших городов Украины и развитие городов в советский период, в первую очередь Киева.

[...]

По проблеме «История исторической науки и источниковедения на Украине» будут изучены основные вопросы истории исторической науки на Украине в период феодализма, капитализма и в советскую эпоху. В очерках по источниковедению будут написаны обзоры наиболее важных опубликованных документов, материалов и архивных фондов по основным вопросам истории Украины.

Важное место в пятилетнем плане Института истории занимает подготовка многотомной археографической публикации «Истории Украинской ССР» в материалах и документах. Эта публикация рассчитана, примерно, на три пятилетия и должна охватить главнейшие исторические документы и материалы, находящиеся в архивах СССР и стран народной демократии по основным проблемам истории Украины. В первой пятилетке предполагается издать первую часть томов многотомной истории Украинской ССР в материалах и документах.

В шестой пятилетке Институт археологии АН УССР будет разрабатывать четыре проблемы.

По проблеме «Основные этапы истории первобытного общества на территории Украинской ССР», охватывающей период от древнекаменного века до эпохи меди-бронзы, будут разрабатываться важные темы по древней истории Украинской ССР, освещающие историю отдельных групп населения позднего палеолита, характер их хозяйства, быта, культуры и связей между собой; историю эппалеотического населения Северного Причерноморья, изучение первобытного искусства и идеологии в эпоху неолита и раннего металла, изучение истории и хозяйства степного скотоводческого населения в раннюю пору бронзового века.

По проблеме «История населения территории УССР в скифо-античную эпоху» основное внимание будет уделено вопросам археологии и истории кочевых и оседлых степных племен скифов и сарматов и земледельческих племен лесостепной полосы в среднем Поднепровье, будет проводиться изучение античных государств Северного Причерноморья.

По проблеме «История населения территории Украинской ССР в раннеславянское время и в эпоху Киевской Руси» будут разрабатываться темы по истории восточнославянских племен в первой половине и середине I тысячелетия н. э., когда славяне впервые выступают в Европе в качестве крупной политической силы, повлиявшей на исторические судьбы других народов, по истории и культуре

восточнославянских племен во второй половине I тысячелетия н. э. и на рубеже II тысячелетия, когда у восточных славян родовой строй уступал место классовому феодальному обществу, создавались предпосылки для возникновения древнерусского государства и сложения древнерусской народности, по истории и культуре древнерусского государства – Киевской Руси IX–XIII вв., в особенности хозяйственной и социальной жизни сельского населения, а также экономики и культуры древнерусских городов.

По проблеме «Археологические исследования на территории Украинской ССР» предусматривается осуществление широкой программы археологических исследований на территории республики, тематически подчиненных разрабатываемым проблемным вопросам, при разрешении которых, в ряде случаев, необходимо привлечение новых археологических источников.

Особенно крупные экспедиционные исследования планируются на Среднем Днепре в связи со строительством Днепродзержинской, Кременчугской и Каневской ГЭС [...].

Осуществление этой грандиозной программы полевых исследований Институт археологии планирует в сотрудничестве с Институтом истории материальной культуры АН СССР и рядом научных учреждений, вузов и музеев УССР.

По этой проблеме предусматривается также составление научных отчетов по полевым исследованиям, осуществляемым в течение пятилетки.

В шестой пятилетке основное внимание научного коллектива Института литературы АН УССР будет направлено [...] на изучение вопросов текстологии и подготовку к изданию собраний сочинений классиков украинской литературы.

[...]

Институт литературы основное внимание по проблеме «Основные закономерности исторического развития украинской литературы» направит на создание многотомной истории украинской литературы.

Одновременно с этой целью будут критически пересмотрены имеющиеся материалы по истории литературы, предприняты широкие архивные изыскания. Особое внимание будет уделено изучению малоосвещенных до сих пор периодов истории украинской литературы, а также вопросам развития реализма в художественной специфике произведений. Все это позволит в будущем пятилетии завершить подготовку многотомной истории украинской литературы.

По истории украинской литературы советского периода будет проведено глубокое изучение литературного процесса на Украине, особенно 20–30-х годов, творческого наследия многих писателей, выпадавших прежде из поля зрения исследователей. [...].

Институт литературы АН УССР в плане научной работы особое внимание уделяет подготовке к 100-летию со дня рождения Ивана Франко, исполняющемуся в 1956 году. К юбилею будут завершены ряд монографий, очерков, сборников^{*1}.

[...]

По проблеме «Литературное наследство украинских писателей» ежегодно будет издаваться том «Литературного наследства», в котором будут публиковаться

^{*1} Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 792.

неизвестные материалы, хранящиеся в отделе рукописей Института литературы и в других государственных хранилищах. В первую очередь будет продолжена публикация литературных материалов архива Ивана Франко. Отдельные тома будут посвящены материалам о связях украинской литературы с литературами славянских стран народной демократии, украинским советским писателям и др.

К 100-летию со дня смерти Т. Г. Шевченко будет завершено полное юбилейное академическое издание сочинений Т. Г. Шевченко (в 5 томах) и «Письма к Т. Г. Шевченко». Также будут изданы собрания сочинений С. Васильченко в 3 томах, Я. Галана в 3-х томах, А. Гаврилюка в одном томе.

Кроме издания сочинений классиков украинской литературы начнется разработка текстологических тем: «Принципы научного издания классиков украинской литературы», «Текстологический анализ поэзии Т. Г. Шевченко».

[...]. В более сжатые сроки Институт [языковедения им. А. А. Потебни] подготовит ряд словарей, монографических исследований и научных пособий, предназначенных служить развитию украинского советского языкознания, повышению уровня преподавания языковедческих дисциплин на филологических факультетах университетов, педвузов, а также в средних школах.

В 1956–1960 гг. Институт языковедения планирует вести научно-исследовательскую работу по следующим направлениям: изучение современного украинского литературного языка, его грамматического строя и словарного состава; украинская лексикография, исследование истории украинского языка, история украинского литературного языка, украинская диалектология, вопросы культуры речи, вопросы современного русского языка и его истории, сравнительно-историческое изучение славянских языков.

Эти направления научно-исследовательской работы сводятся к 5 основным проблемам: украинская лексикография, современный украинский язык и его историческое развитие, украинская диалектология, вопросы современного русского языка и его истории, сравнительно-историческая грамматика славянских языков.

Институт искусствоведения, фольклора и этнографии АН УССР ставит своей задачей сконцентрировать усилия научного коллектива на разработке наиболее актуальных научных проблем в области украинского искусства (театроведения, киноведения, музыковедения, изобразительного искусства), народного поэтического творчества и этнографии.

В шестой пятилетке институтом будут завершены исследования ряда тем по истории и теории украинского искусства и этнографии.

По проблеме «История украинской театральной культуры (дооктябрьского и советского периодов)» будет закончена разработка тем: «Очерки истории украинского советского драматического театра», «Очерки истории украинского дооктябрьского драматического театра», «Театральное искусство Киева дооктябрьского и советского периодов», «Сатира в украинском советском драматическом театре».

По проблеме «История украинского киноискусства» будет завершена разработка тем: «Очерки истории украинского киноискусства», «Творчество И. Савченко в украинском киноискусстве».

По проблеме «История украинского изобразительного искусства (дооктябрьский и советский периоды)» будет завершено академическое издание художественного наследия Т. Г. Шевченко в 4-х томах (живопись, графика), подготовлены

монографии – «Товарищество южнорусских художников», «Косовская керамика XIX–XX веков», «Изобразительное искусство Киева дооктябрьского и советского периодов».

По проблеме «История украинской музыки (дооктябрьский и советский периоды)» будут исследованы темы: «Очерки истории украинской советской музыки (1917–1954)», «Очерки истории украинской оперы (дооктябрьский и советский периоды)», «Украинская советская симфоническая музыка», «И. Франко и музыкальная культура Украины», «Музыкальная культура Киева дооктябрьского и советского периодов», «Народное творчество – основа развития украинской музыки».

По проблеме «Украинский музыкальный фольклор (дооктябрьского и советского периодов)» будут исследованы темы: «Музыкально-фольклористическая деятельность Н. В. Лысенко», «Ладовые основы украинской народной музыки», «Украинское народное многоголосие».

По проблеме «Украинское народное поэтическое творчество» будут подготовлены «Очерки истории украинского народного поэтического творчества (советский период)», «Очерки истории украинского народного поэтического творчества (дооктябрьский период)», «Украинский народный юмор и сатира», «Развитие реализма в народном песенном творчестве советской Украины», «Значение народного поэтического творчества в развитии украинской советской литературы послевоенных лет», «Значение народного поэтического творчества в украинской драматургии II половины XIX века», «Украинская рабочая народная поэзия», «Основные черты общности русского и украинского народно-поэтического творчества...^{*1}».

По проблеме «Культура и быт украинского народа» будут завершены исследования: «Украинцы» (историко-этнографическая монография для многотомного издания «Народы мира»), «Быт сельскохозяйственных рабочих юга Украины в конце XIX – начала XX веков», «Современное народное жилище рабочих Донбасса», «Украинский историко-этнографический атлас», «Пособие по этнографии Украины».

Наряду с разработкой и завершением названных тем Институт искусствоведения, фольклора и этнографии приступит в шестой пятилетке к разработке новых тем, имеющих первостепенное значение для изучения закономерностей развития культуры украинского народа.

[...]

По проблеме «История украинского киноискусства» планируются темы: «Положительный герой в украинском киноискусстве», «Украинская кинокомедия», «Творчество режиссера А. [П.] Довженко».

По проблеме «История украинского изобразительного искусства» планируются темы: «Очерки истории украинского советского изобразительного искусства».

По проблеме «История украинской музыки» планируются темы: «История украинской музыки», «Творчество композитора С. С. Гулака-Артемовского», «Творчество композитора Н. Д. Леонтовича», «Творчество композитора К. Г. Стеценко».

[...]

---

^{*1} Крапки в тексті документа.

Институт общественных наук Львовского филиала АН УССР будет вести научные исследования в следующих направлениях: вопросы комплексного развития народного хозяйства западного района УССР; вопросы экономики нефтяной и газовой промышленности; революционно-освободительная борьба на западно-украинских землях и социалистическое строительство в западных областях УССР; творчество Ивана Франко и его роль в литературном процессе конца XIX и начала XX веков; история украинского литературного языка; вопросы исторического развития древнего населения Прикарпатья и Волыни.

[...]

Сектор государства и права АН УССР в шестой пятилетке расширяет тематику в ранее принятых научных направлениях и приступит к исследованию по таким отраслям права, как гражданское, уголовное, трудовое, судостроительство, гражданский и уголовный процесс.

Перспективным планом предусматривается подготовка коллективной монографии «История государства и права Украинской ССР (1917–1957 гг.)» [...]. К разработке тем по отдельным периодам истории государства и права Украинской ССР привлечены научные силы Харьковского юридического института и юридического факультета Киевского госуниверситета.

[...]

В плане Украинского государственного музея этнографии и художественной промышленности АН УССР на шестую пятилетку предусматривается разработка проблем из области украинской этнографической и искусствоведческой науки: «Быт и материальная культура украинского народа», «История украинского искусства».

[...]

Государственная публичная библиотека АН Украинской ССР в шестой пятилетке усилит разработку проблем из области библиотекведения и библиографии. В целях ознакомления широкого круга читателей республики с наличием книжных фондов научные сотрудники Государственной публичной библиотеки будут исследовать вопросы из области библиографии и библиотекведения, подготовят библиографические (тематические) указатели, популяризирующие социально-экономическую, техническую, сельскохозяйственную литературу.

В шестой пятилетке Киевский центральный музей Т. Г. Шевченко, совместно с Институтом литературы АН УССР, будет заниматься дальнейшей разработкой проблемы шевченковедения путем показа в экспозиции и освещения в лекциях жизни и творчества великого украинского писателя революционера-демократа Т. Г. Шевченко.

VI. Развитие научных учреждений в 1956–1960 гг.

[...]*¹

Расширение сети учреждений Академии наук УССР и изменение структуры

1. В целях дальнейшего развития научных исследований в области полупроводников, имеющих весьма важное значение в деле создания новой аппаратуры и полупроводниковых приборов для новой техники, а также ликвидации отставания

^{*1} Тут і далі – знято загальну інформацію про завдання та роль науки в розвитку народного господарства.

от достижений зарубежных стран необходимо в 1957–1958 гг. на базе отдела № 5 Института физики АН УССР создать в г. Киеве Институт физики полупроводников с доведением общей численности персонала до 140 чел.*¹

Проектное задание для Института физики полупроводников подготовлено, подготавливается техническая документация и планируются средства для начала строительства лабораторного корпуса в 1957 году.

2. В соответствии с постановлением Совета Министров СССР в системе АН УССР создается в г. Киеве Вычислительный центр первой категории (на правах научно-исследовательского института) со штатом по типовой схеме в 200–250 чел.*²

Строительство лабораторного корпуса данного учреждения начато в 1956 году и планируется окончанием в 1958 г. До этого времени исследования в области вычислительной техники и создания новых моделей счетно-электронных устройств, а также подготовка кадров для Вычислительного центра производятся в лаборатории № 2 Института математики АН УССР. Штатная численность этой лаборатории будет доведена к концу текущего года до 85 чел.

3. В целях развития новых современных методов поисков и разведки недр полезных ископаемых – геофизическим методом, возникает необходимость организовать в 1957 году в г. Львове Институт геофизики со штатной численностью 100 единиц. Этот институт планируется организовать на базе имеющихся Сейсмического сектора АН УССР (г. Львов), отдела геофизики Института геологии полезных ископаемых АН УССР (г. Львов) и геофизической группы Института геологических наук АН УССР (г. Киев).

4. Для обеспечения наиболее полного использования природных богатств Крымской области и юга Украинской ССР, в том числе ресурсов Сиваша и Керченских железорудных месторождений, организован в 1956 году на базе отделов Крымского филиала АН УССР Институт минеральных ресурсов АН УССР в г. Симферополе со штатом до 1.1.1957 года в количестве 99 ед[иниц]. Этому институту целесообразно передать Евпаторийскую химическую лабораторию Министерства химической промышленности СССР. Для размещения Института минеральных ресурсов будет использован заканчивающийся строительством в 1956 году лабораторный корпус.

О реорганизации отделов Крымского филиала АН УССР в Институт минеральных ресурсов имеется постановление Совета Министров Украинской ССР № 682 от 27.VI.1956 года*³.

5. Развитие новых отраслей промышленности и реактивной техники требует проведения широких исследований в области аэродинамики, газодинамики, создания новых материалов и покрытий, технологии производства и т. д.

В связи с этим Днепропетровский обком КП Украины, завод № 586 и Президиум АН УССР вошли с предложением в правительство об организации в г. Днепропетровске в 1956–1957 гг. Института аэрогазодинамики АН УССР со штатом до конца пятилетия в 150 ед[иниц].

*¹ Див. док. № 61, 62, 212.

*² Див. док. № 86, 103.

*³ Див. док. № 24.

6. Город Харьков является крупнейшим центром машиностроения страны, в том числе энергетического машиностроения. При большой потребности крупнейших заводов в повседневной научной помощи для создания новых энергетических установок большой мощности [...] в г. Харькове нет ни одного научного учреждения, занимающегося проблемами энергетического машиностроения. В связи с этим целесообразно Лабораторию гидравлических машин АН УССР реорганизовать в 1957 году в Институт энергетического машиностроения, значительно расширив его штаты и структуру с доведением численности до 150 ед[иниц].

В настоящее время поставлен вопрос в областных организациях о предоставлении помещения для нового института, положительное решение которого значительно облегчит и ускорит организацию Института энергетического машиностроения.

7. В связи с передачей отделов сельскохозяйственной механики из Института машиноведения и сельскохозяйственной механики АН УССР Министерству сельского хозяйства УССР возникла необходимость изменить направленность этого института и реорганизовать его в Институт технологии машиноведения АН УССР, а также приблизить его к промышленной базе. Одним из крупнейших металлургических и машиностроительных центров республики является г. Днепропетровск, где институту могут быть созданы более благоприятные условия для развития научных исследований и связи с промышленностью. В настоящее время изучаются также условия возможности перебазирования указанного института в г. Харькове.

8. Украинская ССР является одной из крупнейших республик Советского Союза как по своей территории, так и по числу жителей и уровню экономического развития. Однако научные исследования физической, экономической и административно-политической географии в республике вовсе не развиваются.

Такое положение, в связи с ликвидацией Института географии при Киевском университете в 1952 году и закрытие кафедр географии при пединститутах и многих университетах, является совершенно ненормальным и требует создания научного центра в области географических наук в Украинской ССР^{*1}.

Президиум АН УССР считает целесообразным в 1956 году создать отдел географии при одном из институтов, а в 1957 году на базе отдела создать Институт географии АН УССР в г. Киеве со штатом научного, научно-вспомогательного и административно-технического персонала 60 чел. Размещение этого института можно осуществить в одном из зданий, освобождаемых другими институтами, которые заканчивают строительство лабораторных корпусов.

9. Большие богатства Азовского и Черного морей до настоящего времени изучены весьма плохо. В то же время изучение биологии Черного и Азовского морей может оказать огромное влияние на увеличение их рыбопродуктивности и рационального развития рыбного и других промыслов. Эти обстоятельства вызывают необходимость на базе Карадагской и Одесской биологических станций АН УССР и Севастопольской биологической станции АН СССР организовать в 1957–1958 гг. в г. Севастополе Институт биологии моря АН УССР.

Помещение и производственная база этого института имеются.

^{*1} Див. док. № 163.

10. С целью развития исследований в новых областях физики целесообразно создать к 1959 году в г. Киеве Институт физики низких температур АН УССР*¹ со штатом 100 ед[иниц] на базе Криогенной лаборатории Института физики АН УССР.

В плане капиталовложений на шестое пятилетие проектируется строительство нового здания Института физики низких температур.

11. В настоящее время в связи с всевозрастающими темпами технического прогресса почти во всех отраслях народного хозяйства, развитием биологической и медицинской науки весьма большое значение имеет развитие коллоидной химии.

Вопросы внедрения новой техники для интенсификации многочисленных технологических процессов в металлургической, металлокерамической, электротехнической, радиотехнической, нефтяной, керамической, пищевой, бродильной, кожевенной, бумажной и ряде других отраслей промышленности очень часто находят удовлетворительное решение лишь при условии широкого и правильного применения теоретических основ коллоидной химии и современных коллоидно-химических методов исследований.

С целью дальнейшего интенсивного исследования наиболее важных теоретических проблем коллоидной химии и удовлетворения актуальных запросов различных отраслей народного хозяйства целесообразно создать в 1957 году в системе АН УССР Институт коллоидной химии в качестве основного центра развития этой науки в СССР.

Этот институт может быть создан на базе соответствующих отделов Института общей и неорганической химии АН УССР с увеличением штата с 38 до 85 единиц.

Для размещения Института коллоидной химии планируется использовать часть помещения Института общей и неорганической химии АН УССР с надстройкой на нем еще одного этажа.

После отделения коллоидных лабораторий усилия Института общей и неорганической химии, который тогда целесообразно переименовать в Институт неорганической химии, необходимо сосредоточить на решении актуальных вопросов неорганической химии [...], в частности вопросов, связанных с производством цветных и редких металлов, а именно: химии отдельных элементов, методы разделения химических элементов, разработка методов определения микроколичеств химических элементов, получение и исследование металлов высокой чистоты, исследование структуры неорганических соединений и растворов, исследование комплексных соединений и т. д.

12. [...] ставят задачу перед Сектором государства и права значительного расширения научных исследований в области гражданского, трудового и уголовного права, а также кодификации советского законодательства. Для обеспечения выполнения возросших задач необходимо Сектор государства и права реорганизовать к 1959 году в Институт государства и права со штатом 45 ед[иниц].

13. С целью дальнейшего развития научных исследований в области проблем украинского советского искусствоведения, фольклора и этнографии, а также ликвидации многопрофильности Института искусствоведения, фольклора и этнографии – планируется разделение этого института и организация на базе его

*¹ Див. док. № 170, 194.

отделов двух самостоятельных институтов. Институт искусствоведения, в котором сосредоточить разработку вопросов истории и теории украинской музыки, изобразительного искусства, театра и кино и Институт народного творчества и этнографии, где сосредоточить научные исследования в области народно-поэтического творчества, народной музыки и танца, народного декоративного искусства, а также этнографии и антропологии.

При институте должен быть создан также этнографический музей.

Вышеуказанная реорганизация планируется во второй половине пятилетия, когда будет закончено строительство здания институтов Отделения общественных наук и усилится состав научных работников в указанных областях.

14. Для объединения научных сил и координации научных исследований в области геологических наук необходимо Институт геологии при Днепропетровском университете Министерства высшего образования СССР преобразовать в филиал Института геологических наук АН УССР.

15. Никитский ботанический сад Всесоюзной академии с[ельско]х[озьянственных] наук, расположенный на территории Крымской области (г. Ялта) Украинской ССР, ведет научные исследования в области флоры, тесно связанные с потребностями народного хозяйства Украины. В связи с этим целесообразно передать Никитский ботанический сад из ведения ВАСХНИЛ, которой не по профилю заниматься ботаническими садами, в ведение Академии наук Украинской ССР.

При осуществлении этих мероприятий, проведенной ликвидации центральных аппаратов Крымского и Львовского филиалов АН УССР, создании ряда отделов и лабораторий в действующих научных учреждениях, сеть и структура которых неоднократно пересматривалась Президиумом АН УССР, Академия наук Украинской ССР получит более полную возможность выполнять свои задачи [...].

О приближении научно-исследовательских учреждений к промышленной базе и рациональном их размещении по стране

Уже в первом разделе изложены соображения Президиума АН УССР о размещении новых и реорганизуемых учреждений АН УССР с приближением их к промышленной базе. К этому следует добавить, что Институт черной металлургии АН УССР два года тому назад перебазирован в г. Днепропетровск, а о перебазировании Института горного дела в г. Сталино*¹ имеется специальное решение Совета Министров УССР.

Однако этими мероприятиями работа в этом направлении в масштабе республики не должна ограничиваться. Дело в том, что в течение прошлых лет в стране создано большое количество научных учреждений для решения, главным образом, текущих вопросов народного хозяйства. Однако многие из них, выполнив свои задачи, продолжают существовать без четко выраженного профиля и направленности, а если учесть, что они создавались в отдельных министерствах и ведомствах, – образовалось не мало мелких маломощных, дублирующих друг друга научных учреждений, многочисленных филиалов центральных институтов, расположенных за тысячи километров от объектов исследований, которые не в состоянии комплексно решать крупные теоретические и практические вопросы.

*¹ 3 1961 г. – м. Донецк.

Для повышения уровня научной работы и приближения научных учреждений к требованиям народного хозяйства необходимо поручение Госплану СССР и госпланам союзных республик совместно с академиями наук и министерствами и ведомствами пересмотреть сеть научно-исследовательских учреждений с целью их укрепления и рационального размещения.

Так, например:

В связи с переводом Института горного дела АН УССР в г. Сталино целесообразно Украинский филиал Всесоюзного научно-исследовательского маркшейдерского института в г. Сталино с количеством сотрудников 31 чел. передать на правах отдела в этот институт АН УССР для разработки проблем, связанных с движением горных пород и управлением кровлей.

Нецелесообразным является существование в г. Жданове*¹ филиала Ленинградского научно-исследовательского института судостроительной промышленности Министерства судостроительной промышленности с количеством сотрудников 115 чел.

Необходимо создание самостоятельного научно-исследовательского института судостроительной промышленности в центре судостроения на Украине в г. Николаеве.

Целесообразно Украинский научно-исследовательский институт сооружений Министерства городского и сельского строительства УССР объединить с Научно-исследовательским институтом строительной техники Академии строительства и архитектуры УССР.

Центральный научно-исследовательский институт строительных материалов Министерства промышленности строительных материалов УССР объединить с Научно-исследовательским институтом строительных материалов Академии строительства и архитектуры УССР.

Симферопольский филиал Центрального научно-исследовательского института строительных материалов Министерства промышленности строительных материалов и Севастопольское отделение научно-исследовательского института № 200 Министерства строительных материалов СССР сделать филиалом Научно-исследовательского института строительных материалов Академии строительства и архитектуры УССР.

Рационально пересмотреть сеть учреждений Министерства здравоохранения.

[...]

Об укреплении материально-технической базы Академии наук Украинской ССР и улучшении условий работы научно-исследовательских учреждений

В настоящее время материально-техническая база большинства научных учреждений Академии наук УССР отстает от требований, предъявляемых к науке, и сдерживает дальнейшее развитие научных исследований.

Средства, отпускаемые на капитальное строительство и приобретение научного оборудования учреждениям АН УССР, недостаточны.

Большинство научных учреждений размещены в непригодных и тесных помещениях и не имеют новейшей аппаратуры и приборов, что отрицательно сказывается на уровне научных исследований.

Некоторый прирост численности работников происходит в основном за счет организации новых научных учреждений и в незначительном количестве для

*¹ 3 січня 1989 р. – м. Маріуполь.

действующих учреждений. В связи с этим в целом ряде институтов сложилось ненормальное соотношение между научными и научно-вспомогательными кадрами, когда на двух и более научных сотрудников имеется один вспомогательный работник. Это приводит к снижению производительности труда и малоэффективному использованию высококвалифицированных научных кадров.

Предстоящее увеличение состава Академии наук УССР за счет доизбрания 12 академиков и 31 члена-корреспондента АН УССР не может быть обеспечено вспомогательным персоналом, если не будет решен вопрос о ежегодном приросте штатных контингентов.

В целях укрепления материально-технической базы Академии наук и дальнейшего развития ее научной деятельности Президиум АН УССР неоднократно ставил вопрос в директивных органах и в Президиуме Академии наук СССР. [...] Комиссии в составе Н. Байбакова, А. Зверева, А. Несмеянова, Е. Андреева было поручено с участием президентов академий наук союзных республик рассмотреть вопрос об улучшении материально-технической базы академий наук союзных республик и внести свои предложения в Совет Министров СССР.

Комиссия рассмотрела предложения академий наук союзных республик и внесла предложения в части увеличения объема капиталовложений на строительство, штатов и бюджетных расходов на приобретение оборудования и на проведение научно-исследовательских работ.

В отношении Академии наук Украинской ССР эти предложения сводятся к нижеследующему:

1. Объем капитальных вложений и строительно-монтажных работ на 1956–1960 гг.

Всего	В том числе				
	1956 г.	1957 г.	1958 г.	1959 г.	1960 г.
227,9	23,5	65,0	50,3	43,8	45,3
в т. ч. строит[ельно]-монтажн[ых] работ 159,9	19,1	45,5	33,2	32,1	30,0

(млн руб.)

2. Увеличение численности работников Академии наук УССР на 1956–1960 гг.

(един[иц])

Всего	В том числе				
	1956 г.	1957 г.	1958 г.	1959 г.	1960 г.
2580	220	635	635	585	505

3. Объем бюджетных ассигнований на приобретение оборудования
АН УССР

(млн руб.)

Всего	В том числе				
	1956 г.	1957 г.	1958 г.	1959 г.	1960 г.
101,9	14,5	18,4	20,4	22,9	25,7

4. Объем бюджетных ассигнований по ст[атье] 5
на проведение научно-исследовательских работ

(млн руб.)

Всего	В том числе				
	1956 г.	1957 г.	1958 г.	1959 г.	1960 г.
176,4	23,1	32,1	35,5	39,9	45,8

В настоящее время данный вопрос прорабатывается в Госплане СССР и по сообщению Совета по координации научной деятельности академий наук союзных республик при Академии наук СССР ожидается соответствующее решение.

Президиум Академии наук УССР, учитывая вышеизложенное и возможное поручение Министерству финансов СССР и Госплану СССР решить вопросы об укреплении материальной базы академий наук союзных республик в оперативном порядке, при составлении проекта сметы на 1957 год исходит из разработанных правительственной комиссией проектировок.

Сообщая о всем вышеизложенном, касающемся развития сети учреждений и их материальной базы, Президиум Академии наук просит учесть эти проектировки при составлении бюджета республики на 1957 год.

Отдел специальных работ
Академии наук УССР

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 801, арк. 1–85. Оригінал. Машинопис.

№ 2
**ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОПТИМІЗАЦІЮ СТРУКТУРИ
ІНСТИТУТУ БУДІВЕЛЬНОЇ МЕХАНІКИ АН УРСР^{*1}**

17 січня 1956 р.

В 1955 году в Институте строительной механики АН УССР подробно обсуждались вопросы, связанные с перспективой дальнейшего развития института, уточнением направления его научной деятельности и изменением структуры.

В результате рассмотрения этих вопросов институт намечает:

1. Расширить работы в области механики твердого тела и, главным образом, по вопросам методов исследования и расчета прочности машинных и строительных конструкций и их элементов.

В связи с этой задачей необходимо развивать широкий комплекс теоретических исследований и коренным образом изменить положение с экспериментальной базой института, что важно как для проведения намечаемых научных исследований, так и для внедрения получаемых результатов в практику работы конструкторских бюро заводов, проектных организаций и др.

2. Для решения поставленных задач институт считает необходимым наряду с существующими направлениями развивать ряд новых для института направлений. Это может быть осуществлено при условии привлечения для работы в институте соответствующих научных сил и проведения некоторых структурных изменений.

В связи с изложенным институт просит обсудить вопрос об осуществлении следующих мероприятий:

1. Перевести в Институт строительной механики АН УССР из Института математики АН УССР:

а) отдел общей механики (руководитель – действительный член АН УССР А. Ю. Ишлинский).

б) отдел механики сплошных сред (руководитель – действительный член АН УССР Г. Н. Савин).

2. Перевести из Института машиноведения и сельскохозяйственной механики АН УССР отдел конструктивной прочности (руководитель – действительный член АН УССР С. В. Серенсен).

3. Перевести из Института машиноведения и автоматики АН УССР отдел прочности деталей машин (руководитель – доктор технических наук, проф. Г. В. Карпенко).

4. Организовать отдел динамики конструкций (руководитель – доктор технических наук, проф. В. Г. Чудновский).

5. Организовать лабораторию методов измерения деформаций (руководитель – канд[идат] техн[ических] наук Н. П. Хотяинцев).

6. Включить в план первоочередных работ по АН УССР строительство инженерной лаборатории.

Названия перечисленных выше отделов и лабораторий, а также названия существующих в институте в настоящее время структурных единиц в ряде случаев потребует изменения.

---

^{*1} Інформацію надіслано голові бюро Відділу технічних наук АН УРСР акад. К. К. Хренову.

Возможно, что окажется целесообразным изменить нынешнее название Института строительной механики на более широкое название, например: «Институт технической механики».

Приведенный проект требует дальнейшего обсуждения и уточнения, но в заключение следует отметить, что осуществление его основных положений позволит поднять на более высокую ступень уровень теоретических и экспериментальных исследований, проводимых в институте, связать их в значительной мере с решением ряда важнейших народнохозяйственных задач.

Директор института
действительный член АН УССР Ф. П. Белянкин

Науковий архів Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України, оп. 1, спр. 441, арк. 20–21. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 3*¹

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ЗАГАЛЬНОЇ
ТА НЕОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ АН УРСР АКАД. А. В. ДУМАНСЬКОГО
ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВІДДІЛУ КОЛОЇДНОЇ ХІМІЇ В СИСТЕМІ АН УРСР**
17 січня 1956 р.*²

В настоящее время в связи с всевозрастающими темпами технического прогресса почти во всех отраслях народного хозяйства, огромными достижениями в биологии и в медицине весьма большое значение имеет развитие коллоидной химии.

Вопросы новой техники для интенсификации многочисленных технологических процессов в металлургической, металлокерамической, электротехнической, радиотехнической, нефтяной, керамической, пищевой, бродильной, кожевенной, бумажной и ряде других отраслей промышленности очень часто находят удовлетворительное решение лишь при условии широкого и правильного применения теоретических основ коллоидной химии и современных коллоидно-химических методов исследования.

Различные министерства и предприятия союзного и республиканского подчинения неоднократно обращаются в институты Академии наук УССР за помощью в решении актуальных вопросов производства, непосредственно связанных с коллоидно-химическими процессами: использования местных природных адсорбентов для крекинга нефти, очистки жиров, масел; удаления коллоидных мутей из различных технических растворов; получения высокодисперсных порошков металлов и сплавов металлов, разработке эффективных металло-коллоидных смазок для Министерства тяжелого и транспортного машиностроения, а также для городского электротранспорта; усовершенствование производства искусственного волокна, бумаги, мыла, витаминов и многих других.

*¹ Див. док. № 34, 211.

*² Дата розгляду документа на засіданні вченої ради Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР. 25 січня 1956 р. це питання розглядалося на бюро Відділу хімічних і геологічних наук АН УРСР, а 7 лютого 1956 р. – на Президії АН УРСР.

Существующая в ИОНХ АН УССР лаборатория коллоидной химии была организована в 1945 г. За 10 лет деятельности этой лаборатории выполнены многочисленные работы, имеющие важное теоретическое и практическое значение. Эти исследования оформлены в виде 3 докторских и 10 кандидатских диссертаций, 100 печатных статей, 5 монографий, кроме того находятся в стадии подготовки к печати следующие монографии: Лиофильность дисперсных систем, Гидрофильность глин, Золи металлов.

Лаборатория коллоидной химии была организатором созданных в Киеве II Всесоюзной конференции по коллоидной химии и Всесоюзного совещания по проблеме лиофильности дисперсных систем.

С целью дальнейшего интенсивного исследования наиболее важных теоретических проблем коллоидной химии и удовлетворения актуальных вопросов различных отраслей народного хозяйства целесообразно создать в системе АН УССР отдел коллоидной химии в качестве основного центра развития этой науки в УССР с двумя лабораториями.

Необходимость учреждения двух лабораторий в области коллоидной химии в системе АН УССР обусловлена следующими соображениями:

1. В настоящее время деятельность существующей лаборатории достигла такого уровня, когда её дальнейшее развитие и участие в решении крупных проблем сильно задерживается в связи с их ограниченными возможностями.

2. Наличие высококвалифицированных кадров: действительного члена АН УССР А. В. Думанского – одного из основоположников отечественной коллоидной химии и создателя самой обширной школы этой науки в Советском Союзе, 2 докторов, 6 кандидатов наук и 5 младших научных сотрудников и аспирантов, заканчивающих кандидатские диссертации.

3. Отсутствие в Советском Союзе специального института коллоидной химии (таковой существовал до 1942 г. в г. Воронеже под руководством А. В. Думанского) отрицательно сказывается на развитии этой науки и подготовке высококвалифицированных научно-технических кадров.

Исходя из запросов промышленности и из направления работ лабораторий коллоидной химии ИОНХ АН УССР целесообразно организовать следующие лаборатории:

1. Лаборатория лиофильных дисперсных систем. Будет разрабатывать вопросы изучения закономерностей, имеющих место при процессах лиофилизации макромолекул растворов высокомолекулярных соединений и дисперсных фаз различных дисперсных систем, а также исследования устойчивости и реологических свойств таких систем. В решении указанных вопросов заинтересованы пищевая, бумажная, мыловаренная и химическая промышленность.

Изучать условия и механизм образования коллоидных частиц металлов и сплавов металлов на катоде и при восстановлении окислов и солей металлов в различных жидких средах. Исследовать закономерности лиофилизации коллоидных частиц металлов и сплавов и образования соответствующих устойчивых зольей. Указанные системы найдут широкое применение в качестве эффективных смазок для различных узлов трения, присадок, улучшающих механические свойства различных металлокерамических деталей, эффективных катализаторов и лечебных средств в медицине.

2. Лаборатория коллоидной химии дисперсных минералов – исследование гидрофильных, сорбционных и структурно-механических свойств осадочных пород и изменения их свойств под влиянием различных факторов. Выяснение механизма взаимодействия коллоидно-дисперсных минералов с различными жидкими фазами.

Результаты этих исследований будут использованы для получения природных адсорбентов, пластификаторов в керамической промышленности – наполнителей многих изделий, глинистых растворов при бурении на нефть и др. из минерального сырья Украинской ССР.

Указанные актуальные вопросы до сих пор в Советском Союзе систематически не разрабатываются.

Необходимо отметить, что организуемые лаборатории полностью будут обеспечены руководителями – докторами наук и основной состав научных сотрудников этих лабораторий может быть укомплектован кандидатами наук из сотрудников, работающих в ИОНХ АН УССР по указанным специальностям.

Директор института
действительный член АН УССР *А. В. Думанский*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 706, арк. 352–355. Оригінал. Машинопис.

№ 4*¹

ЗВЕРНЕННЯ ГРУПИ ЛЬВІВСЬКИХ НАУКОВЦІВ ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЛІКВІДАЦІЇ ЛЬВІВСЬКОГО ФІЛІАЛУ АН УРСР*²

*4 лютого 1956 р.
м. Львів*

[...]³ на 1956–1960 роки передбачається продовжувати роботу по дальшому вдосконаленню, скороченню і здешевленню управлінського апарату, ліквідації зайвих і паралельно діючих ланок апарату і по усуненню надмірностей у штатах.

На наш погляд, саме такою зайвою ланкою в системі Академії наук УРСР є Львівський філіал та його президія. Дійсно, в період організації наукових установ АН УРСР у Львові існування філіалу себе цілком виправдовувало. Його існування сприяло серйозному зміцненню інститутів, вирощуванню висококваліфікованих кадрів, зокрема кадрів з корінного населення, тощо. Тепер ця робота, в основному, закінчена. Інститути в значній мірі зміцніли, визначили свій науковий напрямок, забезпечили себе солідними кадрами, створили певну експериментальну базу. Відповідно зміцніли також інші установи філіалу. Тому в сучасних умовах важко знайти серйозні аргументи для того, щоб виправдати порівняно великі витрати на утримання апарату філіалу. Більш того, існування філіалу нерідко сковує ініціативу львівських наукових установ АН УРСР, обмежує і без того надмірно звужені права керівників цих установ, часто затримує вирішення оперативних питань, призводить до марної витрати часу на непотрібні засідання та різноманітні наради, вимагає

¹ Див. док. № 23.

² Питання про ліквідацію президії Львівського філіалу АН УРСР розглядалося на її розширеному засіданні 19 квітня 1956 р. і було одностайно підтримане всіма керівниками установ АН УРСР у Львові.

³ Знято загальну інформацію про розвиток народного господарства.

зайвого листування та підготовки численних довідок і зведень і т. п. В той же час президія філіалу не вирішує і не може кваліфіковано вирішувати самостійно питань, пов'язаних з науковою діяльністю львівських установ АН УРСР, які працюють в найрізноманітніших галузях науки і входять в різні Відділи АН УРСР.

У відповідності до цього, глибоко враховуючи конкретні умови роботи львівських установ АН УРСР та інтереси їх дальшого розвитку, ми прийшли до одностайної думки про те, що настав час для ліквідації Львівського філіалу АН УРСР, як цілком непотрібної надбудови, і підпорядкування львівських наукових установ безпосередньо Відділам та Президії АН УРСР.

[...]

Ми вважаємо також, що інтереси поліпшення наукової роботи вимагають розширення прав директорів інститутів та бюро Відділів АН УРСР. Зокрема, необхідно дозволити директорам інститутів АН УРСР самостійно вирішувати питання про зарахування на роботу та увільнення всіх наукових працівників, крім керівників відділами, про командировки^{*1} в межах встановлених асигнувань, укладання господарських договорів на виконання наукових досліджень, перерозподіл витрат по статтям кошторису, преміювання працівників інституту.

На нашу думку, давно назріло питання про значне поліпшення нині існуючої структури центральних установ Української академії наук. Перш за все слід звернути увагу на такі ненормальності, які існують в самій структурі головних установ Академії, зокрема в Президії і її апараті, в бюро Відділів та їх апараті.

Очевидно, йдучи по шляху певного скорочення апарату Відділів, слід разом з тим розширити їх функції і права. Так, на бюро Відділів треба покласти остаточне вирішення питань, пов'язаних з плануванням наукової роботи, зміною структури підпорядкованих інститутів, призначенням та увільненням керівників відділів інститутів, планування матеріального забезпечення та фінансування науково-дослідних робіт. Звичайно, цей перелік конкретних питань не є повним і може бути встановленим лише внаслідок широкого і ретельного вивчення цього питання.

Немає сумніву в тому, що це міроприємство^{*2} дозволить вилучити з компетенції Президії АН УРСР вирішення дріб'язкових, другорядних питань і цим самим створить не тільки кращі організаційні умови для наукової роботи, а й дозволить різко скоротити чисельність апарату Президії АН УРСР.

Директор Інституту агробіології
кандидат с[ільсько]г[осподарських] наук *Д. [Ф.] Лихвар*
Заст[упник] директора Інституту машинознавства
кандидат технічних наук *В. [П.] Сигорський*^{*3}
Заст[упник] директора Львівського політехнічного інституту
доктор фізико-математичних наук, професор *О. [І.] Андрієвський*

Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України),
ф. 1, оп. 24, спр. 4260, арк. 3–4. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Так у документі.

^{*2} Те саме.

^{*3} Те саме. Правильно: Сигорський.

№ 5

**ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТА ПОЛЬСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
АКАД. Я. ДЕМБОВСЬКОГО ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР
О. В. ПАЛЛАДИНА ПРО НАДАННЯ У ТИМЧАСОВЕ КОРИСТУВАННЯ
КОМПЛЕКТУ ГАЗЕТ «ТРИБУНА НАРОДІВ»**

17 лютого 1956 р.

м. Варшава

В связи с чествованием в настоящее время мировой наукой 100-летней годовщины смерти Адама Мицкевича Польская академия наук намерена, наряду с другими изданиями документарного характера, приготовить фотоофсетную репродукцию «La Tribune des Peuples» («Трибуны народов»)² А. Мицкевича. Инициатором и научным редактором предполагаемой публикации является Генеральный секретарь Польской академии наук проф. Генрих Яблонский.

Для того, чтобы получить правильную репродукцию вышеуказанной публикации, необходимо обработать диапозитивы, точно соразмеренные с подлинником, и произвести филологическую ретушь на офсетных пластинках. Это возможно будет сделать только в том случае, если нам во Вроцлаве удастся получить на несколько месяцев экземпляр «Трибуны народов». На основании произведенных библиотечных изысканий констатировано, что существуют два экземпляра этого журнала: один в Париже, а другой в Библиотеке Академии наук УССР во Львове. Так как мы не можем рассчитывать на то, что нам одолжат парижский экземпляр, то мы обращаемся к Вам с просьбой помочь нам, надеясь, что при Вашем содействии мы сможем получить на несколько месяцев экземпляр из Библиотеки Академии наук УССР во Львове, что позволит нам произвести нужную репродукцию фотоофсетом. Позвольте Вас заверить, что доверенный нам экземпляр будет находиться под самым тщательным попечением и что после использования мы возвратим его без малейшего изъяна.

Президент Польской академии наук
академик Ян Дембовски[й]
Верно^{*1}

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 707, арк. 66. Засвідчена копія. Машинопис.

^{*1} Підпис не прочитано.

№ 6
ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ВИПЛАТУ
ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ КОЛИШНЬОМУ ДИРЕКТОРУ
КАБІНЕТУ ЄВРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ АН УРСР
ЧЛ.-КОР. Е. Г. СПІВАКУ

20 лютого 1956 р.

Відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 8 вересня 1955 р. № 1655³ Президія АН УРСР постановляє:

1. Виплатити двомісячну заробітну плату з розрахунку 4500 крб на місяць дружині посмертно реабілітованого кол[ишнього] директора Кабінету єврейської культури АН УРСР члена-кореспондента АН УРСР, доктора філологічних наук Співака Іллі Григоровича*¹, 1890 року народження – Другобицькій Софії Петрівні.

2. Відділу кадрів АН УРСР зробити відповідні записи в трудовій книжці Співака І. Г. для встановлення пенсії його дружині.

Віце-президент АН УРСР
дійсний член АН УРСР *Г. [М.] Савін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
доктор технічних наук *О. [Н.] Щербань*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 695, арк. 89. Оригінал. Машинопис.

№ 7
ПОСТАНОВА РМ СРСР ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ЗВАНЬ
«ПОЧЕСНИЙ АКАДЕМІК» ТА «АКАДЕМІК»
В АКАДЕМІЯХ НАУК СОЮЗНИХ РЕСПУБЛІК

20 лютого 1956 р.
м. Москва

Совет Министров Союза ССР постановляет:

Во изменение пункта «б» постановления СНК СССР от 29 марта 1945 г. № 627 «Об установлении академических званий»*² установить в академиях наук союзных республик звание «почётный академик» и «академик» вместо звания почетный и действительный член этих академий и впредь именовать их почётный академик и академик Академии наук соответственно Украинской, Белорусской и других союзных республик.

Председатель Совета Министров Союза ССР *Н. [А.] Булганин*
Управляющий делами Совета Министров СССР *А. [В.] Коробов*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 681, арк. 119. Засвідчена копія. Друкарський відбиток.

*¹ Тут і далі – так у документі. Правильно: Ель Гершовича.

*² Див.: Історія Національної академії наук України. 1941–1945 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2007. – С. 361–362.

№ 8
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА
ЛАБОРАТОРІЇ ҐРУНТОЗНАВСТВА АН УРСР
АКАД. О. Н. СОКОЛОВСЬКОГО ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ
СТВОРЕННЯ ІНСТИТУТУ ҐРУНТОЗНАВСТВА
В СИСТЕМІ АН УРСР

25 лютого 1956 р.
м. Харків

22 февраля с. г. Лаборатория почвоведения АН УССР получила от отдела науки Министерства сельского хозяйства УССР предложение, переданное по телефону, немедленно представить в МСХ УССР проект структуры и штатов института почвоведения для представления в вышестоящие инстанции в связи с предстоящей организацией названного института.

23 февраля с. г. Лаборатория почвоведения запросила указаний руководства Академии наук УССР (Главного ученого секретаря Президиума АН [УССР] проф., доктора [технических наук] Щербаня А. Н.).

В связи с предстоящей реорганизацией сельскохозяйственного опытного дела и предстоящей организацией института почвоведения научный коллектив Лаборатории почвоведения считает необходимым [...]*

1. Организация института почвоведения является весьма своевременной. Пожелания об организации института почвоведения неоднократно высказывались в прошлом (на республиканском совещании по вопросам улучшения солонцов и солонцеватых почв). Президиум АН СССР и Почвенный институт им. [В. В.] Докучаева [АН СССР] в 1955 году также высказывались за организацию республиканского института почвоведения в системе научных учреждений Академии наук УССР, определив этот институт как составную часть научно-исследовательских учреждений биологического отделения, соответственно организационной структуре Биологического отделения АН СССР, в состав которого входит и Почвенный институт АН СССР им. [В. В.] Докучаева, и Почвенно-биологическая лаборатория им. В. Р. Вильямса [АН СССР].

2. Крупным этапом в развитии сельскохозяйственной науки на Украине явилась организация Сельскохозяйственного отделения АН УССР. Сельскохозяйственное отделение объединило ряд головных институтов и лабораторий. Тесное организационное и научное сотрудничество институтов Сельскохозяйственного отделения с научными учреждениями других отделов АН УССР определило возможности творческого развития науки в соответственных сельскохозяйственных и биологических областях (Институт физиологии растений и агрохимии, Институт леса, Институт генетики и селекции, Лаборатория почвоведения и т. д.).

3. Небольшой научный коллектив Лаборатории почвоведения за время ее существования (с 1945 года) провел значительную работу как по вопросам познания почвенного покрова УССР, повышения плодородия почв и урожайности сельскохозяйственных культур на них, так и по ряду проблем, далеко выходящих за пределы собственно сельскохозяйственной тематики (коллоидно-химическая

---

*1 Знято загальну інформацію про заплановані заходи.

технология почв и грунтов). При этом в стенах лаборатории зародились не только новые направления в научных исследованиях, но нашли свое зарождение и оформление новые отрасли знаний.

Неоднократно на отчетных сессиях бюро Отделения с[ельско]х[озияйственных] наук и Общих собраниях Академии наук УССР отмечалось, что Лаборатория почвоведения практически выполняет работу масштаба исследовательского института.

4. Научный коллектив Лаборатории почвоведения считает, что будущий институт почвоведения, который будет организован на территории УССР, безусловно должен находиться в системе научно-исследовательских учреждений Академии наук УССР так, как это и предполагалось по прежним решениям. Основание к этому научный коллектив Лаборатории видит в том, что почвоведение в настоящее время призвано обслуживать не только Министерство сельского хозяйства, но и Министерство совхозов и Управление водного хозяйства при Совете Министров УССР. Помимо этого, тот профиль, который приняла научная работа лаборатории в области коллоидно-химической технологии почв, поставил уже на реальную основу использование почв и грунтов в других областях народного хозяйства (гидротехническое строительство, санитарное дело, общее и дорожное строительство). [...]*

Научный коллектив лаборатории полагает, что организация института почвоведения в системе Министерства сельского хозяйства сузит и может нанести ущерб научному прогрессу в почвоведении – науке о всеобщем средстве производства – земле.

В плодотворном опыте научной работы Почвенного института АН СССР им. [В. В.] Докучаева, находящегося в Биологическом отделении АН СССР, научный коллектив лаборатории видит подтверждение высказанного нами мнения.

Следует вместе с тем отметить, что одной из причин успешности работы как Почвенного института [им. В. В. Докучаева] АН СССР, так и Лаборатории почвоведения АН УССР является то, что они по ходу событий были охранены от многочисленных организационных перетрясок и встрясок, которые столь болезненно отзывались на работе научных учреждений ряда ведомств.

Директор Лаборатории [почвоведения АН УССР]
действ[ительный] член АН УССР и ВАСХНИЛ,
заслуженный деятель науки УССР *А. Н. Соколовский*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 189, арк. 62–65. Оригінал. Машинопис.

*1 Знято інформацію про розвиток окремих галузей народного господарства.

**ЛИСТ ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ФІЗІОЛОГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
РОСЛИН І АГРОХІМІЇ АН УРСР АКАД. П. А. ВЛАСЮКА
ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР АКАД. О. В. ПАЛЛАДІНА ПРО НЕДОЦІЛЬНІСТЬ
ПЕРЕДАВАННЯ ІНСТИТУТСЬКИХ ЛАБОРАТОРІЙ БІОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ
ДО НОВОСТВОРЮВАНОГО ІНСТИТУТУ ЗЕМЛЕРОБСТВА МСГ УРСР**

26 лютого 1956 р.

В зв'язку з реорганізацією науково-дослідної роботи в галузі сільського господарства в Українській РСР на базі Інституту соціалістичного землеробства Міністерства сільського господарства УРСР та Інституту фізіології рослин і агрохімії АН УРСР, шляхом їх об'єднання, створюється новий Український інститут землеробства в складі Міністерства сільського господарства УРСР.

За таких умов в нашій республіці глибокі теоретичні дослідження в галузі фізіології рослин майже зовсім припиняються, в той час, як ці дослідження повинні бути науковою основою підвищення продуктивності рослин і базою дальшого розвитку важливої галузі біологічної науки.

Беручи до уваги, що профілю нового Інституту землеробства відповідає тільки Лабораторія агрохімії з групою мікробіології, прошу, в разі Вашої згоди, піднести клопотання перед директивними органами республіки про те, щоб лабораторії Інституту фізіології рослин і агрохімії: фізіології дії ядерної радіації і мікроелементів на рослини; фізіології росту, розвитку, стійкості і морфогенезу рослин; біохімії і фотосинтезу рослин та фізіології живлення рослин, як такі, що не відповідають профілю землеробства і є суто біологічного напрямку, були залишені в системі Академії наук Української РСР в складі її Відділу біологічних наук як окремий Інститут фізіології рослин, за прикладом Академії наук Союзу РСР, або, в крайньому разі, були приєднані до Інституту ботаніки АН УРСР, а лабораторія агрохімії з групою мікробіології повинна бути об'єднана з Інститутом соціалістичного землеробства*¹.

При цьому зазначаю, що експериментальна база Інституту фізіології рослин і агрохімії за постановою партії й уряду передачі не підлягає. Наукові кадри фізіологів, біохіміків та біофізиків рослин за структурою новоствореного інституту землеробства, у переважній більшості за своїм профілем, не будуть в ньому використані.

[...]² у галузі застосування радіоактивних ізотопів у фізіології рослин та розгортання досліджень по вивченню закономірностей природи фотосинтезу, обміну речовин і живлення рослин, треба вжити всіх заходів до того, щоб фронт цих досліджень в УРСР не тільки не звужувався, а значно поширювався, що й може бути здійснено лише при залишенні зазначених вище лабораторій в системі АН УРСР.

Директор Інституту фізіології рослин і агрохімії АН УРСР
академік *П. А. Власюк*

Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІА НБУВ), ф. 63, оп. 2, спр. 65, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

*¹ Текст, починаючи з даного абзацу і до кінця документа, виділено рискою синім олівцем на лівому полі документа.

*² Знято інформацію про загальні завдання розвитку теоретичних досліджень.

№ 10
ЗАПИСКА ЗАВІДУВАЧА ВІДДІЛУ ХІМІЇ ІЗОТОПІВ
ІНСТИТУТУ ФІЗИЧНОЇ ХІМІЇ ім. Л. В. ПИСАРЖЕВСЬКОГО АН УРСР
АКАД. О. І. БРОДСЬКОГО ПРО РОБОТУ ТА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК
ДОСЛІДЖЕНЬ ВІДДІЛУ У 1956–1960 рр.

Лютий 1956 р.*1

[...]*2

II. План досліджень на 1956/60 г.*3

I. Проблема изучения химического строения и механизма реакций изотопными методами

Основная цель проблемы – изучение закономерностей зависимости подвижности атомов при реакциях и механизма реакций от химического строения. Для этого будут применены изотопные методы, а также другие необходимые физико-химические методики.

В 1956/60 г. основное внимание будет направлено на изучение окислительных процессов и перекисей*4: зависимости подвижности кислорода от строения молекул, выяснение роли кислорода и водорода в органических реакциях окисления и их механизма, строение и механизм реакций перекисных соединений, механизм коррозии металлов. Этот комплекс работ имеет целью помочь выяснению некоторых очень актуальных, но еще неразрешенных проблем природы окислительных процессов. Изучение перекисей поможет также выяснению природы реакций получения и распада этих весьма важных для современной техники соединений. Изучение механизма коррозионных процессов связано с разработкой теоретических основ борьбы с коррозией металлов. В этих работах будет применен, главным образом, тяжелый изотоп кислорода.

Кроме того, в 1956/60 г. в более ограниченном масштабе будет продолжено изучение изотопными методами зависимости подвижности азота от строения молекул и изучение механизма некоторых характерных реакций азотсодержащих соединений. Эти исследования помогут решению некоторых вопросов*5 органической химии соединений азота, реакции которых широко применяются в ряде областей органической технологии.

По этой проблеме ожидаются следующие результаты:

1. Выяснение закономерностей изотопного обмена кислорода в замещенных фенолах, карбоновых кислотах, нитросоединениях и других органических соединениях в зависимости от строения их молекул и получение этим путем новых данных о взаимном влиянии групп в молекулах.

2. Изучение и выяснение механизма образования и разложения*6 персульфатов, перборатов и перкарбонатов. Изучение строения этих соединений.

*1 Датовано за поміткою на документі.

*2 Знято текст про підсумки роботи відділу у 1934–1955 рр.

*3 Тут і далі – підкреслено в документі.

*4 Словосполучення «и перекисей» вписано від руки.

*5 Словосполучення «решению некоторых вопросов» вписано від руки замість закресленого слова «развитию».

*6 Словосполучення «и разложения» вписано поверх рядка від руки.

3. Выяснение источника кислорода при окислении органических соединений (спиртов, альдегидов и др.) кислородом и неорганическими окислителями; механизм антралиловых перегруппировок и др.

4. Выяснение путей перемещения водорода при реакциях окисления – восстановления, диспропорционирования спиртов и эфиров, дегидрирования спиртов, восстановления кетонов и карбоновых кислот алкоголятами и т. д. Обобщение работ по этому классу реакций.

5. Выяснение с помощью тяжелого кислорода роли электрохимического механизма и коррозии никеля, кадмия, алюминия и др. металлов. Изучение природы влияния корродирующих агентов на коррозию железа и других металлов.

6. Выяснение закономерностей зависимости подвижности азота в замещенных аминах и имидах от строения молекул путем изучения их изотопного обмена с жидким аммиаком. Изучение с помощью тяжелого азота механизма реакций солей диазония, арилгидразинов и азосоединений (в частности – замещения групп диазония в азокрасителях), образование циануровой кислоты и других реакций ароматических соединений азота.

7. Участие в разработке изотопных методов контроля сырых материалов и готовых продуктов бумажной промышленности совместно с Украинским институтом бумаги.

II. Проблема изучения адсорбции из растворов пористыми сорбентами и ее практическое применение

Задача проблемы – изучение электрохимической адсорбции, ее закономерностей и применение результатов этих исследований к улучшению технологических адсорбционных процессов. Радиоактивные изотопы будут использоваться для выяснения механизма ионного обмена на угле и других пористых сорбентах – окисленном угле Дубинина-Кройта, силикагеле и алюмосиликагеле. Работа будет проводиться в таких основных направлениях:

а) Путем систематического изучения адсорбции неорганических и органических кислот и оснований активным углем будет выяснен принципиально важный для теории этого явления вопрос о том, чем определяется механизм адсорбционного процесса в растворах электролитов – способностью электролита к диссоциации или другими его свойствами, например, поверхностной активностью на границе твердое тело–жидкость.

б) С помощью метода меченых атомов будут исследованы в широком интервале концентраций основные закономерности ионного обмена на таких гидрофильных сорбентах, как силикагель, алюмосиликагель и окисленный уголь Дубинина-Кройта.

в) Будет продолжаться изучение механизма адсорбции и десорбции ряда важных антибиотиков и витаминов пористыми сорбентами (активным углем) с целью возможного усовершенствования методов выделения и очистки указанных препаратов.

Этот раздел плана требует дополнительных сотрудников по штату или по хоздоговору.

III. Проблема возраста и генезиса минералов, руд и горных пород

Определение возраста минералов и горных пород имеет первостепенное значение для геологоразведки полезных ископаемых и прогноза их месторождений. В настоящее время самыми надежными для этого методами являются: свинцовый, аргоновый и стронциевый. Все они основаны на масс-спектрометрическом

изучении изотопного состава этих элементов в образцах. Для подобных исследований при отделе организована масс-спектрометрическая лаборатория.

Работы будут вестись совместно с Институтом геологических наук АН УССР и, вероятно, также с другими геологическими учреждениями УССР. Они войдут в общесоюзный план Комиссии по абсолютному возрасту АН СССР⁴. Выходом их в практику будет передача данных о возрасте и основанных на них прогнозов учреждениям, ведущим геологоразведку.

Предполагается также с 1957 года развить исследования по вариациям изотопного состава элементов в минералах и породах в зависимости от их генезиса с тем, чтобы найденные закономерности могли служить для выяснения их происхождения. Это, в свою очередь, должно помочь разведке полезных ископаемых. Подобные исследования широко ведутся в последние годы за границей и лишь в малом объеме в СССР.

В 1956/60 г. предполагаются следующие исследования и их результаты по этой проблеме:

1. Разработка методик прецизионного изотопного анализа аргона из пород с минимальным количеством пробы (вероятно, доли 1 мм³). Применение этих методик для систематического определения возраста пород аргоновым методом по плану Института геологических наук СССР. Разработка основных методик должна быть сделана в 1956 году.

2. Разработка таких же методик изотопного анализа стронция и применение их для определения возраста стронциевых материалов. Основные методики предполагается разработать в 1956 году.

3. Сравнение результатов обоих методов и изучение причин найденных в некоторых работах расхождений между ними. В случае надобности для контроля будет также привлечен свинцовый метод.

4. Изучение изотопного состава кислорода в минералах и породах в зависимости от условий их генезиса. Поиски относящихся к этой зависимости закономерностей. Эти исследования будут начаты в 1957 году.

5. Систематические определения возраста украинских минералов и пород (совместно с Ин[ститут]ом геологических наук АН УССР)^{*1}.

Кроме того, в масс-спектрометрической лаборатории предполагается совместно с Институтом агрохимии и физиологии растений продолжить изучение изотопными методами влияния микроколичеств меди на усвоение азота и приступить к изучению соотношения между дыханием и фотосинтезом растений в связи с усвоением ими элементов удобрений. Более детально план и объем этих работ определится после завершения организации масс-спектрометрической лаборатории и поисковых опытов.

IV. Необходимые мероприятия^{*2}

В течение ряда лет отдел занимал одно из ведущих положений в области химии изотопов, но эта область науки в последние годы очень быстро развивается

^{*1} Пункт вписано від руки.

^{*2} Далі закреслено абзац: «Выполнение приведенного выше плана основано на нынешних возможностях отдела (включая предоставленный Президиумом АН УССР штат в 7 чел. для работ масс-спектрометрической лаборатории). Однако эти возможности ни в коем случае нельзя считать достаточными и тем более – отвечающими современному уровню советской науки».

и в ближайшем будущем еще гораздо больше расширится. Для изучения частных проблем в ряде институтов АН СССР и отраслевых институтах были созданы модные лаборатории с гораздо большими штатными и материальными возможностями, чем наши. В то же время наш отдел за последние годы почти не укреплялся.

Для более быстрого и широкого выполнения исследований, а также для охвата новых актуальных тем, к которым его основной штат подготовлен, необходимы следующие мероприятия.

1. Расширение штата, главным образом, за счет обслуживающего персонала, с доведением соотношения между ним и штатом научных сотрудников от нынешних 1:2 до 1:1. Это позволит применять в наших исследованиях новые, очень эффективные, но трудоемкие методики: инфракрасного спектрального анализа, хроматографического разделения и изучения строения посредством парамагнитного резонанса и ультракоротковолновой спектроскопии.

2. Выделение адсорбционной группы, представляющей и сейчас большое, обособленное от остальных работ отдела, направление, в отдельную лабораторию адсорбционных процессов под руководством доктора химических наук Д. Н. Стражеско.

При соответствующим образом увеличенном штате лаборатория сможет в 1956/60 г. дополнительно разрабатывать следующие проблемы:

а) Завершить прерванные из-за недостаточного штата, очень перспективные исследования по применению ионной адсорбции и препаративной электрохимии и, в частности, к выделению и очистке радиоактивных изотопов.

б) Шире развить изучение механизма адсорбции ряда важных витаминов и антибиотиков с целью усовершенствования технологических методов их выделения и очистки.

в) Изучить с помощью радиоактивных индикаторов роль адсорбции в коагуляции лиофильных зольей электролитами.

Зав[едующий] отдела химии изотопов
Института физической химии АН УССР
действительный член АН УССР А. И. Бродский

На документі помітка: «Вариант, отправляемый на отзывы в разные ин[ститу]ты. П-56 [г.]».

ІА НБУВ, ф. 7, оп. 3, спр. 46, арк. 1-14. Копія. Машинопис з авторськими правками.

№ 11

ЛИСТ КЕРІВНИЦТВА ІНСТИТУТУ ЛІТЕРАТУРИ ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА АН УРСР ДО ДЕКАНА ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ КАРЛОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПРАЗІ К. ГОРАЛЕКА ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ НАУКОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ ТА ОБМІН ПРАЦЯМИ

7 березня 1956 р.

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук Української РСР із вдячністю сприймає пропозицію про встановлення постійного взаємообміну науковими працями.

Інститут буде надсилати Вам чергові номери наукових записок «Радянське літературознавство», збірники статей та монографії з питань української літератури.

Зараз інститут розпочав вивчати зв'язки між українською літературою та чеською й словацькою і дуже був би вдячний, коли Ви змогли б регулярно надсилати праці з чеської та словацької літератур.

Крім того, в літературних архівах та сховищах Праги мають бути рукописні матеріали й документи, що стосуються класиків української літератури (листи українських письменників до чеських та словацьких діячів культури, матеріали про участь їх у чеських громадських та наукових товариствах і організаціях тощо).

Деякі матеріали є і у нас – фотокопії їх ще в 1955 році надіслані до Чехословацької АН.

Виявлення подібних матеріалів та обмін фотокопіями їх сприятиме вивченню зв'язків між нашими народами в минулому.

Книги за Вашим списком будуть розшукані й надіслані Державною публічною бібліотекою УРСР, за виключенням окремих видань, які зараз неможливо знайти в книжкових магазинах.

Сподіваємося, що встановлені між нашими науковими закладами зв'язки будуть зростати й зміцнюватись.

Щиро бажаємо Вам успіхів.

В. о. директора інституту
доктор філологічних наук Н. Є. Крутікова
Учений секретар інституту С. [Д.] Зубков

ІА НБУВ, ф. 261, оп. 1, спр. 472, арк. 19. Копія. Машинопис.

№ 12*¹

**ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПІДСУМКИ СЕСІЇ АН УРСР,
ПРИСВЯЧЕНОЇ ПИТАННЯМ ВИКОРИСТАННЯ АТОМНОЇ ЕНЕРГІЇ
В МИРНИХ ЦІЛЯХ, ЯКА ВІДБУЛАСЯ 5–8 БЕРЕЗНЯ 1956 р. В КИЄВІ**

17 березня 1956 р.*²

Проведение настоящей сессии имело своей целью подвести итоги научной деятельности учреждений Академии наук Украинской ССР в области изучения физических основ атомной энергии, физики атомного ядра, использования радиоактивных изотопов в различных отраслях народного хозяйства и здравоохранения, а также применение радиоактивных изотопов в научных исследованиях*³.

Сессия имела своей задачей также широко информировать научных сотрудников, профессоров, преподавателей вузов и научно-исследовательских институтов,

*¹ Див. док. № 15, 59, 62, 127.

*² Дата супровідного листа.

*³ Активна розробка досліджень фізичних основ атомної енергії, фізики атомного ядра та застосування радіоактивних ізотопів в наукових дослідженнях у установах АН УРСР розпочалася після проведення Міжнародної конференції з мирного використання атомної енергії в Женеві у вересні 1955 р. Див.: Історія Національної академії наук України. 1951–1955 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2012. – С. 700–702.

а также научно-технических работников и других о результатах своих исследований и привлечь их внимание к развитию научных исследований в области использования атомной энергии в мирных целях.

В работе сессии Академии наук УССР, посвященной вопросам использования атомной энергии, приняло участие на пленарном заседании более 750 человек и в работе секций около 1000 человек.

На сессию были приглашены и приняли участие научные сотрудники ряда институтов Академии наук Союза ССР, Академии медицинских наук СССР, отраслевых научно-исследовательских институтов, университетов, политехнических, медицинских, сельскохозяйственных, химико-технологических и других высших учебных заведений Украинской ССР.

В работе сессии приняли участие инженерно-технические работники заводов Киева и других городов, в том числе заводов «Азовсталь», Николаевского ю[жно]-турбинного завода, Харьковского электромеханического завода и другие. Общее число иногородних участников сессии составляло 173 человека.

Всего на сессии было заслушано 94 доклада, в том числе на пленарном заседании 5 докладов и на секциях около 90 докладов. Тезисы докладов были вручены всем участникам сессии.

Наиболее важные доклады были заслушаны на пленарном заседании сессии, среди которых необходимо отметить доклады члена-корреспондента АН УССР директора Атомной электростанции АН СССР Д. И. Блохинцева – «Физические и теоретические основы атомной энергии», академика А. В. Палладина – «Применение радиоактивных изотопов для исследования в области функциональной биохимии мозга» и доктора биологических наук А. А. Городецкого – «Биологическое действие ядерных излучений».

На 5 заседаниях секции физико-математических наук было заслушано 26 докладов и 3 сообщения. Ряд докладов были посвящены результатам исследований по теории электроники высоких частот и линейных ускорителей, играющих важную роль в ряде проблем современной физики. В ряде докладов и сообщений были освещены исследования в области разработок электростатических генераторов высокого напряжения (приборов для создания ускорения частиц), перспективы их развития и применения. Заслушаны результаты работ по созданию электростатического ускорителя частиц в сжатом газе, сконструированного и построенного в Институте физики АН УССР.

Ряд докладов сотрудников Физико-технического института АН УССР были посвящены работам, связанным с проверкой теории ускорителей, и по опыту работ, связанных с конструированием ускорителей на бегущей волне, позволяющих получить очень большие токи ускоренных частиц.

Большое место в работе сессии заняли доклады по итогам теоретических работ в области изучения упругого рассеяния нейтронов на ядрах никеля, меди, свинца, урана, по измерению интенсивности потока нейтронов, рассеянных в различных направлениях; по изучению неупругого рассеяния нейтронов.

Широкий обмен мнений вызвали доклады, посвященные экспериментальным работам по исследованию рассеяния нейтронов ядрами, а также обмен энергией между электронами и решеткой при прохождении ядерных частиц через металлы.

Интересные доклады были представлены Физико-техническим институтом в области применения радиоактивных изотопов для исследования процесса очистки металлов от примесей зонной плавкой, получившей широкое развитие в последние годы в металлургии. В результате исследований удалось получить олово наиболее высокой степени чистоты. В ходе обсуждения были внесены предложения о необходимости дальнейшего усовершенствования очистки путем комбинирования метода очистки зонной плавкой с другими методами.

Большой интерес вызвал доклад Института физики о применении радиоактивных изотопов для изучения состояния и распределения примесей в германии, что очень важно при развитии полупроводниковой электроники, где германий широко применяется в качестве полупроводникового материала для изготовления диодов, триодов и фотоэлементов.

Институтом металлофизики были доложены результаты работ, связанных с исследованиями процесса диффузии в специальных сплавах с использованием радиоактивных изотопов, что представляет большой интерес для теории и практики.

На секции химических и геологических наук было заслушано 21 доклад. Одним из интересных докладов был прочитан доктором химических наук Ю. К. Делимарским о химических проблемах, связанных с применением атомной энергии в мирных целях, рассмотренных на Женевской конференции по мирному использованию атомной энергии. В докладе и в выступлениях было отмечено, что исследование химических процессов, происходящих под влиянием излучений привело к возникновению новой химической науки – радиационной химии. Такие химические реакции протекают в самом реакторе, обуславливая усиленную коррозию. Внесены были предложения о необходимости развивать эту область науки в научно-исследовательских институтах УССР и особенно в АН УССР.

В ряде докладов были доложены результаты работ по изучению путей химических процессов с помощью меченых атомов (радиоактивных изотопов), в том числе о разработанном Институтом физической химии масс-спектрометрическом методе изотопного анализа водорода и кислорода, которыми широко пользуются в отечественных и зарубежных лабораториях. Доложены были результаты работ по применению изотопного обмена водорода для изучения проблем органической химии, а также результаты применения электрохимической адсорбции ионов на угле в препаративной радиохимии.

Оживленно обсуждался доклад по исследованию адсорбции растворенных веществ с применением радиоактивных изотопов.

Доложенные на секции работы Института физической химии по изучению зависимости подвижности серы от строения ее молекул и связь ее с действием ускорителей вулканизации каучука, проводимые с применением радиоактивных изотопов, помимо теоретического интереса, имеют значение для выяснения механизма действия ускорителей вулканизации каучука в промышленных условиях.

Сделаны были ряд докладов, обобщающих работы по изучению неорганических галогенидов с помощью изотопного обмена, что представляет практический и научный интерес для глубокого изучения химических и физических свойств этого класса неорганических соединений.

Большой интерес вызвал доклад по применению метода меченых атомов при извлечении ценных компонентов, в том числе и редких элементов из сульфидных руд.

Это исследование помогло установить возможность полного извлечения всех микрокомпонентов при комплексной переработке сульфидных руд.

Практический интерес представляют работы, доложенные Институтом общей и неорганической химии по применению радиоактивных изотопов к изучению электролитического цинкового производства, что дало возможность изучить поведение главных металлов-примесей при электролитическом получении цинка в зависимости от условий электролиза и состава электролиза и позволяет определить место концентрирования металлов-примесей в процессе электролиза.

На секции был заслушан доклад о работах, проведенных в Днепропетровском химико-технологическом институте по применению метода радиоактивных изотопов для изучения важнейших этапов технологии резинового, кабельного и обувного производств. Методом меченых атомов были решены вопросы контроля равномерности распределения серы в резиновых смесях. Диффузия ускорительно-вулканизирующих веществ – одна из причин неравномерности свойств резины, брака в процессе вулканизации. Институтом геологических наук доложены результаты работ по применению метода радиоактивных изотопов при определении абсолютного возраста минералов и горных пород.

На секции биологических наук прочитано 18 научных докладов, посвященных различным вопросам использования радиоактивных изотопов в научно-исследовательских работах и в лечебной практике. В частности академиком АН УССР Р. Е. Кавецким прочитан доклад о возможности избирательного накопления радиоактивных веществ в тканях, в котором были изложены результаты использования радиоактивных изотопов для диагностики и лечения злокачественных опухолей.

М. А. Копелевичем (Укр[аинский] институт экспериментальной эндокринологии МЗ УССР) доложены результаты терапевтического применения радиоактивного йода при заболевании щитовидной железы.

В докладе Н. В. Вержиковской (Киевский медицинский институт) приведены экспериментальные данные, свидетельствующие о том, что функция щитовидной железы в значительной степени зависит от того или иного вида питания. Доказано, что наличие в рационе 50% сливочного масла ведет к угнетению активности щитовидной железы и, следовательно, уменьшению поглощения радиойода и снижению количества йода в ней. Рацион с содержанием 50% говяжьего жира вызывает резкое возбуждение железы. Полученные данные имеют большое практическое значение для профилактики зубной болезни в эпидемических очагах.

О. А. Богомольцем с сотрудниками (Укр[аинский] сан[итарно]-хим[ический] институт) доложены предварительные экспериментальные данные о патологической терапии лучевой болезни. Проведенным комплексным исследованием показано благотворное влияние малых доз АЦС при лечении лучевой болезни.

В докладе В. И. Даниленко и др. сотрудников (Институт физиологии АН УССР) были освещены некоторые вопросы действия ионизирующего излучения на электрическую активность мозга. Установлены минимальные и смертельные дозы облучения рентгеновскими лучами собак.

Т. Н. Олейниковой (Институт физиологии АН УССР) в своем докладе показано, что при аппликации радиоактивного фосфора на кожу изменения развиваются, прежде всего, в месте наложения активности. Кроме того, дегенеративные

изменения при этом возникают и в коже, не подвергавшейся действию фосфора, а также в нервных стволах языка и желудка.

Академиком АН УССР А. И. Смирновой-Замковой (Институт физиологии АН УССР) доложены особенности морфологических изменений при лучевой болезни, вызванной лучами рентгена и введением радиоактивного фосфора. В докладе высказано предположение о механизме поражения организма при лучевой болезни.

Большой интерес и оживленное обсуждение вызвал доклад Д. Л. Фердмана (Институт биохимии АН УССР) на тему «Интенсивность обновления белков мышц при изменении их функционального состояния». Результаты проведенных экспериментальных исследований дали основание утверждать, что между интенсивностью обновления белков и обменом веществ существует связь.

В докладе Е. Е. Чеботарева (Институт физиологии АН УССР), посвященного вопросу терапии лучевой болезни, показано эффективное положительное действие кровозаменителя БК-8 в комплексе с витамином В₁₂ и стрептомицином при лечении экспериментальной лучевой болезни.

На 4 заседаниях секции сельскохозяйственных наук было заслушано 14 докладов.

Особенно большой интерес вызвали доклады З. М. Климовицкой «Использование метода меченых атомов и радиоактивных изотопов для изучения условий питания растений», Д. М. Гродзинского – «Характер ответных реакций растений на ядерные излучения», В. В. Севастьяновой – «Использование озимой пшеницей фосфора суперфосфата в весенний период ее вегетации в условиях степного Крыма» и И. М. Полякова – «Исследование процессов оплодотворения растений при помощи пыльцы, маркированной радиоактивными изотопами».

В обсуждении докладов приняли участие 22 чел., в том числе, представители Всесоюзного института защиты растений ВАСХНИЛ (г. Ленинград), Всесоюзного института удобрений, агрохимии и агромелиорации (г. Москва), Тимирязевской сельскохозяйственной академии (г. Москва), Всесоюзного института сахарной свеклы ([г.] Киев).

Активное участие представителей различных отраслей сельскохозяйственной науки в обсуждении докладов свидетельствует об огромном значении метода меченых атомов для исследования питания растений, болезней сельскохозяйственных растений и животных, оплодотворения растений и других вопросов.

Вместе с тем заслуживают особого внимания высказывания некоторых участников сессии о том, что растения обладают способностью избирательно поглощать «меченые» атомы. Это означает, что поглощение «меченых» и «немеченых» атомов протекает неидентично. Если это предположение будет подтверждено экспериментальными данными, тогда полученные до сих пор результаты исследований при помощи изотопных индикаторов не могут считаться пригодными для суждения о природе протекающих в растениях процессов.

Большое значение имеют доложенные на сессии данные о положительном влиянии на продуктивность растений малых доз ядерных излучений.

Из пяти заседаний секции технических наук, три заседания происходили совместно с секцией физико-математических наук, а на двух заседаниях, проведенных самостоятельно, было заслушано десять докладов.

Два доклада (Институт строительной механики и Институт машиноведения и сельскохозяйственной механики АН УССР) были посвящены применению изотопов при исследовании процессов износа, а пять докладов были посвящены применению радиоактивных веществ для измерения расходов жидкости (Институт машиноведения и автоматики), для исследовательских работ в мартеновском цехе завода «Азовсталь» (завод «Азовсталь»), для гамма-дефектоскопии изоляции и аппаратов высокого напряжения (КПИ), применению в сварочной технике (Институт электросварки им. Е. О. Патона АН УССР) и в судостроении. Кроме того, был заслушан один доклад, посвященный электропереносу в гамма-железе железа, хрома и углерода (Институт металлокерамики и спечсплавов), один доклад – об индикаторах гамма-излучений (Институт машиноведения и автоматики) и один доклад – влиянию радиоактивных облучений на маятниковую прочность металлов (Одесский политехнический институт). К числу наиболее интересных докладов следует отнести также доклад члена-корреспондента АН УССР Б. Д. Грозина «Применение метода радиоактивных изотопов для исследования процессов износа», в котором подведены итоги работы в этой области ряда научно-исследовательских учреждений Советского Союза;

б)^{*1} Доклад члена-корреспондента АН УССР И. Н. Францевича «Об электропереносе в гамма-железе железа, хрома и углерода», в котором освещалось применение радиоактивных веществ в решении вопросов, связанных с созданием высококачественных жаропрочных сплавов;

в) Доклад представителя завода «Азовсталь» А. М. Сребцова «Применение радиоактивных изотопов для исследовательских работ в мартеновском цехе завода «Азовсталь»»;

г) Доклад представителя Одесского политехнического института Г. Н. Мещерякова «Влияние радиоактивных облучений на маятниковую твердость металлов».

В прениях по докладам выступило три человека.

Подводя итоги работы секции, необходимо отметить слабую активность участников сессии в работе секции, недостаточное развитие работ в учреждениях ОТН^{*2} АН УССР в области использования радиоактивных веществ.

Из 12 учреждений Отделения технических наук [АН УССР] только 5 учреждений ведут научные исследования в этой области.

Президиум Академии наук УССР считает, что поставленные задачи перед сессией АН УССР, посвященной использованию атомной энергии в мирных целях, в основном выполнены.

Широкое участие работников научно-исследовательских отраслевых институтов, высших учебных заведений и предприятий показывает актуальность вопросов, обсуждаемых на сессии.

Число докладов и их содержание показывает, что научные исследования в области физики атомного ядра, использования радиоактивных изотопов в научных исследованиях получили в учреждениях Академии наук УССР значительные размеры.

^{*1} Нумерацію пунктів порушено в документі.

^{*2} Назву Відділу вписано від руки.

Наряду с этим, итоги сессии показали:

а) недостаточное развитие научно-исследовательских работ с использованием радиоактивных изотопов в учреждениях Отделения технических наук [АН УССР] и некоторых институтах биологического и химического профиля;

б) необходимость расширения более глубоких и всесторонних научных исследований влияния радиоактивных изотопов на растительный и животный организмы, а также в области атомной энергетики;

в) потребность широких кругов научно-технических работников в литературе, освещающей методы научных исследований с использованием радиоактивных изотопов.

Главный ученый секретарь
Президиума АН УССР *А. [Н.] Щербань*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 186, арк. 55–65. Оригінал. Машинопис.

№ 13
ПРОПОЗИЦІЇ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ПРО НЕОБХІДНІ ЗАХОДИ З ПОКРАЩЕННЯ УМОВ РОБОТИ
АКАДЕМІЧНИХ НАУКОВИХ УСТАНОВ

28 березня 1956 р.

С целью дальнейшего улучшения условий работы научно-исследовательских учреждений Академии наук Украинской ССР Президиум Академии наук вносит на рассмотрение Совета Министров Украинской ССР следующие предложения в порядке их обсуждения.

I. О материально-технической базе научных учреждений*¹

За послевоенный период значительно увеличилась сеть научных учреждений, количество отделов и лабораторий, ведущих исследования в различных областях науки, а также увеличилась численность персонала, в том числе научных сотрудников, что подтверждается такими данными:

	1946 г.	1956 г.
Количество учреждений	40	66
Численность работников	2259	5350
В том числе научных сотрудников	976	1690

Однако дальнейшее развитие научных исследований сдерживается недостаточной материально-технической базой: недостает лабораторных площадей, новейшего научного оборудования и аппаратуры, а также транспортных средств для научных экспедиций.

Для обеспечения выполнения планов научных исследований по новой и разрабатываемой проблематике Президиум Академии наук планирует в шестой пятилетке расширение существующих учреждений, открытие новых отделов и лабораторий, а также создание новых научно-исследовательских институтов, к которым относятся:

¹ Тут і далі – підкреслено в документі.

Институт физики полупроводников в г. Киеве на базе отдела № 5 Института физики;

Вычислительный центр в г. Киеве на базе лаборатории № 1 Института математики;

Институт коллоидной химии на базе соответствующих отделов Института общей и неорганической химии;

Институт геофизики в г. Львове на базе геофизических отделов Института геологических наук, Института геологии полезных ископаемых и Сейсмического сектора АН УССР;

Институт газо-гидромеханики в г. Днепропетровске;

Институт минеральных ресурсов в г. Симферополе на базе отделов Крымского филиала АН УССР;

Институт машиноведения;

Институт государства и права на базе Сектора государства и права АН УССР в г. Киеве.

В соответствии с этим планируется строительство лабораторных корпусов для организованных в 1955 г. Института радиофизики и электроники, Института металлофизики, Института физики полупроводников, Вычислительного центра, атомного реактора с электростанцией Института физики, Института горного дела, Института теплоэнергетики, Института электротехники, Института газо-гидромеханики, Института машиноведения, окончание строительства Института физической химии, Института гидрологии и гидротехники, общего здания институтов Отделения общественных наук, расширение работ по строительству Республиканского ботанического сада и других переходящих и новых объектов.

С целью укрепления материально-технической базы и обеспечения развития новых и существующих направлений научных исследований по предложению Госплана СССР и Совета по координации научных исследований Академии наук СССР*1 Президиум АН УССР представил материалы для разрешения следующих вопросов:

I. Выделение на шестое пятилетие капитальных вложений на строительство (млн руб.)

Выделено на 1956 г.	Требуется						В том числе на жилищное строительство	
	1956	1957	1958	1959	1960	Всего	Всего	на 1956 г.
25,74	39,16	78,98	70,00	63,21	49,98	301,33	36,54	7,20

II. Выделение бюджетных ассигнований на приобретение оборудования (млн руб.)

Выделено на 1956 г.	Требуется					
	1956	1957	1958	1959	1960	Всего
4,55	23,9	13,6	15,6	18,1	20,7	91,9

*1 Тут і далі – так у документі. Мається на увазі: Совет по координации научной деятельности академий наук союзных республик и филиалов Академии наук СССР.

**III. Выделение бюджетных ассигнований
на научно-исследовательские работы
(млн руб.)**

Выделено на 1956 г.	Требуется					
	1956	1957	1958	1959	1960	Всего
23,1	26,2	30,0	34,5	39,9	45,8	176,4

**IV. Рост численности сотрудников и научных работников
(без учреждений Отделения с[ельско]х[озяйственных] наук)**

	Численность на I.III.1956 г.	Требуется				
		1956	1957	1958	1959	1960
Всего	5010	5310	6100	7000	8050	9200
В т. ч. научных работников	1616	1660	2130	2450	2810	3220

В настоящее время эти вопросы рассматриваются в Госплане СССР и Президиум Академии наук через Совет по координации научной деятельности АН СССР добывается их положительного разрешения.

II. О системе материально-технического снабжения учреждений АН УССР

Для обеспечения разнообразных исследований учреждения АН УССР используют большое количество различных материалов, химикатов и реактивов. Номенклатура используемых ежегодно материалов определяется в несколько тысяч наименований.

Если снабжение реактивами и химикатами организовано более или менее удовлетворительно через «Реактивсбыт», то в отношении других материалов для научных целей существующий порядок снабжения необходимо существенно улучшить.

Сложная система централизованного получения нарядов на все виды материалов приводит к затягиванию сроков и даже срывам выполнения научно-исследовательских работ.

«Академнаб» АН УССР не может иметь «толкачей» для ускорения оформлений и отгрузок материалов, поставляемых из разных городов СССР, да этот метод и не может способствовать делу коренного улучшения системы материального снабжения.

Напрашивается следующий вывод о необходимости:

1. Предоставить право Академии наук получать оборудование и материалы для научных целей по всей правительственной тематике на основе литерных нарядов;

2. Учитывая, что при большой номенклатуре Академии наук требуются в большинстве случаев небольшие количества отдельных материалов, предоставить

право директорам промышленных предприятий союзной и республиканской промышленности отпускать без нарядов, по заявкам Академии наук материалы для научных целей, потребность в которых возникает в процессе исследований и не может быть учтена заранее.

3. Предоставить право Академии наук иметь на складах «Академнаба» ассортимент необходимых материалов для научных целей в количествах и на сумму, исходя из полугодового запаса, уменьшив постепенно запасы нормируемых материалов в научно-исследовательских учреждениях.

III. О расширении прав Президиума и директоров научных учреждений АН УССР

Одной из важнейших организационных проблем для научных учреждений является улучшение дела правильного отбора научных и научно-вспомогательных работников.

В настоящее время существует такое положение, при котором практически невозможно освободить бесполезного работника, не оправдавшего себя на научной работе.

Принимая во внимание предстоящее положительное решение союзным правительством вопроса о периодических конкурсах по должностям научных работников, считать целесообразным предоставить более широкое право директорам научных учреждений, по согласованию с профсоюзными организациями и Президиумом АН УССР, отчислять или переводить на должности с низшей оплатой работников остальных категорий.

Установление для научных учреждений штатных расписаний с определенным количеством должностей и твердыми ставками зарплаты себя не оправдывает, так как не способствует необходимому маневрированию, поощрению и личной заинтересованности лучших работников.

В целях улучшения системы оплаты труда и маневрирования штатными контингентами в зависимости от характера научных исследований напрашивается вывод о следующих изменениях:

1. Утверждение схемы дифференцированных окладов по каждой должности, включая и должности научных работников;

2. Утверждение общего лимита фонда заработной платы каждому учреждению без установления определенной численности;

3. Установление лимита персональных окладов в количестве 30 должностей для привлечения на научную работу работников производства, не имеющих ученой степени и звания.

4. Для подбора и соответствующей оплаты высококвалифицированных работников по ведущим участкам административно-управленческой деятельности считать целесообразным увеличить для Академии наук УССР лимит на 10 персональных окладов в размерах от 2000 до 3000 руб., в пределах устанавливаемого фонда заработной платы.

Работы научно-исследовательских учреждений Академии наук УССР выполняет научно-исследовательские работы по договорам с министерствами и отдельными предприятиями, главным образом, союзного подчинения. Эта деятельность непрерывно расширяется, способствует внедрению научных достижений в производство и, кроме расходов по приобретению оборудования, финансируется заказчиками.

Ввиду того, что для выполнения научно-исследовательских работ по договорам требуется оборудование и инвентарь, необходимо решить вопрос о предоставлении права Академии наук приобретать оборудование также за счет средств заказчиков.

В целях разгрузки Президиума АН УССР от административно-хозяйственной деятельности и для усиления ответственности директоров научных учреждений, предоставить право директорам учреждений Академии наук командировать работников за пределы республики без предварительного разрешения Президиума АН УССР.

IV. Об усилении контроля за выполнением планов научных исследований и мерах поощрения

В целях повышения качества научно-исследовательских работ ввести следующий порядок контроля за выполнением планов научных исследований и поощрения за успешно выполненные работы:

Законченные научные работы после их детального обсуждения в стенах научного учреждения, где они выполнены, передавать на внешнее рецензирование, привлекая к этому крупных ученых и ведущих специалистов министерств, ведомств и предприятий.

Имея в виду, что действующая в настоящее время расценка за рецензирование научных работ, установленная Совнаркомом СССР от 21.IX.1945 г. за № 2403 – 25 руб. за печатный лист, является весьма низкой, затрудняющей привлечение со стороны крупных специалистов, установить новую расценку для оплаты за рецензирование научных работ – от 75 до 150 руб. за печатный лист, по аналогии с действующими расценками в издательствах, установленными постановлением Совета Народных Комиссаров УССР от 6.X.1944 г. за № 1334.

Для поощрения отличившихся научных сотрудников в достижении крупных успехов в научных исследованиях и внедрении их в практику, ввести награждение их дипломами, медалями и денежными премиями.

Разрешить Академии наук УССР учредить для этой цели золотые, серебряные и бронзовые медали, дипломы и денежные премии.

Выплату премий за достижение крупных успехов в научных исследованиях, а также оказание единовременной помощи сотрудниками научных учреждений и центрального аппарата Президиума АН УССР производить в пределах общего фонда зарплаты, расходуя на эти цели до 0,25% фонда заработной платы, вместо 0,05% разрешенных постановлением Совета Министров СССР от 4.V.1955 г. за № 861.

Президент Академии наук УССР
академик *А. [В.] Палладин*
Главный ученый секретарь Президиума АН УССР
доктор технических наук *А. [Н.] Щербань*

На документі помітка М. С. Пархомчука: «Д[о] с[прави]. Питання розглядалось неодноразово у т. Гречухи М. С., Держплані УРСР та на спец[іальній] нараді в Москві. Академія одержала в поточному році додаткові асигнування на придбання устаткування, 220 штатних одиниць і відповідний фонд зарплати».

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 2, оп. 9, спр. 2491, арк. 52–58. Оригінал. Машинопис.

№ 14

**ЛИСТ ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ЗООЛОГІЇ АН УРСР
АКАД. В. Г. КАСЬЯНЕНКА ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР
АКАД. О. В. ПАЛЛАДІНА ПРО ПЕРЕДАЧУ ДО ФОНДІВ ІНСТИТУТУ
ЦІННИХ ЗООЛОГІЧНИХ КОЛЕКЦІЙ І ПРОФІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
З КРИМСЬКОГО ФІЛІАЛУ АН УРСР**

3 квітня 1956 р.

В связи с реорганизацией Крымского филиала АН УССР, в частности отдела зоологии, прошу Вашего указания о передаче Институту зоологии АН УССР ценных зоологических коллекций и специальной литературы, что в настоящее время не может быть использовано по назначению.

Зоологические фонды, характеризующие фауну Крыма и других южных областей Украины, имеют исключительно важное научное значение для научных и практических работников в области зоологии.

По своему содержанию эти фонды не соответствуют направлению работ отраслевых с[ельско]х[озияйственных] учреждений и областного музея, которые не имеют соответствующих кадров для их научной обработки.

Принимая во внимание, что сохранность зоологических коллекций реорганизованного отдела зоологии Крымского филиала АН УССР не может быть обеспечена, прошу передать их, как это предусматривается в подобных случаях постановлением Совета Министров УССР за № 231 от 29.I.[19]53 г., зоологическому музею Института зоологии АН УССР, являющемуся центральным зоологическим музеем республики.

Директор Института зоологии
академик АН УССР В. Г. Касьяненко
Ученый секретарь Г. В. Бошко

ІА НБУВ, ф. 258, оп. 1, спр. 328, арк. 7. Копія. Машинопис.

№ 15*¹

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ВИКОНУЮЧОГО ОBOB'ЯЗКИ ДИРЕКТОРА
ІНСТИТУТУ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ АН УРСР Г. М. ЩОГОЛЄВА
ДО ГОЛОВИ БЮРО ВІДДІЛУ ТЕХНІЧНИХ НАУК АН УРСР
АКАД. К. К. ХРЄНОВА ПРО СТВОРЕННЯ В СТРУКТУРІ АН УРСР
КООРДИНАЦІЙНОГО ОРГАНУ ДОСЛІДЖЕНЬ З ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ**

4 квітня 1956 р.

В пятилетний план научно-исследовательских работ Института теплоэнергетики АН УССР включены работы по ядерной энергетике. Решением собрания ОТН работы в этой области возложены также на Лабораторию гидравлических машин. В наибольшей степени подготовлен и продолжает готовиться к этим работам Институт физики АН УССР.

*¹ Див. док. № 12, 127.

Основные трудности в этой проблеме, по крайней мере в пределах применяющихся в энергетике ядерных реакций, связаны с техническими вопросами.

Учитывая, что технические науки в АН СССР по сравнению с другими академиями наук союзных республик и стран Восточной Европы представлены значительным числом институтов различных профилей, можно полагать, что наша академия сможет внести существенный вклад в эту проблему. В связи с этим не исключена возможность эффективного участия в работах по ядерной энергетике других институтов Отделения технических наук (металлокерамики, электросварки, машиноведения и автоматики и др.), других отделений АН УССР, а также неакадемических учреждений Украинской ССР.

Вместе с тем для наиболее эффективного использования возможностей этих учреждений чрезвычайно важно скоординировать их деятельность с работами, которые уже ведутся в других учреждениях Советского Союза и за рубежом. Такая координация, осуществляемая специальной комиссией для этой проблемы, чрезвычайно важна по двум причинам:

1. Работы в этой области только начинаются. В связи с этим соответствующая комиссия сможет направлять их нужным образом, в отличие от других подобных комиссий, которые обычно создаются после развития соответствующих работ и поэтому фактически несут, главным образом, функции только по учету и контролю.

2. Многие вопросы, связанные с ядерной энергетикой, прорабатываются в научных и промышленных организациях в закрытом порядке и поэтому свободное ознакомление с ними затруднено. Эти трудности будут не столь значительны для специальной комиссии, как для многих отдельных институтов.

В связи с этим прошу Вас содействовать созданию в Академии наук УССР органа, который мог бы выполнять функции по координации работ в области ядерной энергетике.

И. о. директора института
канд[идат] техн[ических] наук Г. [М]. Щеголев

Науковий архів Інституту технічної теплофізики НАН України, оп. 1, спр. 176, арк. 63.
Копія. Машинопис.

№ 16

ЗВЕРНЕННЯ ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ АГРОБІОЛОГІЇ АН УРСР Д. Ф. ЛИХВАРЯ ЩОДО ПЕРЕДАЧІ ДО СКЛАДУ НОВОСТВОРЕНОГО ІНСТИТУТУ ЗЕМЛЕРОБСТВА І ТВАРИННИЦТВА ЗАХІДНИХ РАЙОНІВ УРСР СЕКТОРУ ТВАРИННИЦТВА АН УРСР*¹

*11 квітня 1956 р.
м. Львів*

На протязі останніх років Інститут агробіології Академії наук УРСР і Сектор тваринництва АН УРСР опрацьовували спільно тематику по важливіших питаннях тваринництва, зокрема по чорнорябій великій рогатій худобі.

*¹ Звернення направлено заступнику голови РМ УРСР.

В зв'язку з реорганізацією мережі науково-дослідних установ на базі Інституту агробіології і Львівської науково-дослідної станції рільництва створюється новий Інститут землеробства і тваринництва західних районів УРСР, а Сектор тваринництва передається в склад Київської науково-дослідної станції тваринництва (Терезино).

Внаслідок реорганізації вивчення питань тваринництва в західних районах УРСР буде послаблено, в зв'язку з тим, що великий і кваліфікований колектив спеціалістів тваринників сектору тваринництва припинить роботу над тематикою, зв'язаною з розвитком тваринництва в західних районах Української РСР.

Прошу Вас розглянути питання про передачу до складу новостворюваного Інституту землеробства і тваринництва західних районів УРСР Сектору тваринництва АН УРСР в складі всіх його відділів і лабораторій.

Директор Інституту агробіології АН УРСР
кандидат с[ільсько]г[осподарських] наук *Д. Ф. Лихвар*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 2122, арк. 263. Оригінал. Машинопис.

№ 17
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА
ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ АН УРСР Д. Х. ОСТРЯНИНА
ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР АКАД. О. В. ПАЛЛАДИНА
ПРО ЗАХОДИ З ПОКРАЩЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ

7 травня 1956 р.

[...]^{*1} просим провести следующие мероприятия по улучшению деятельности Института философии АН УССР: [...].

1. Увеличить штаты существующих отделов института в 1956 году на 4 старших и 6 младших, в 1957 году – на 1 старшего и 2 младших, в 1958 году – на 2 старших и 2 младших сотрудника.

Предоставить Институту философии дополнительно две штатные единицы – референта по иностранной литературе и библиографа.

2. Организовать в составе института отдел современной зарубежной философии и социологии. Утвердить для этого отдела следующие штаты: 1 заведующий отделом, 1 старший и 3 младших научных сотрудника.

Разрешить институту по этому отделу в 1956 году принять 2-х аспирантов из способной молодежи, имеющей хорошую философскую подготовку и владеющей иностранными языками.

3. Освободить с 1-го июня 1956 г. от работы в институте младших научных сотрудников, не защитивших кандидатские диссертации в установленный Президиумом АН УССР срок или лишенных ученых степеней решением ВАКа, а также не выполняющих своих планов научно-исследовательской работы, и таким образом освободить места для кандидатов наук, способных к научной работе.

^{*1} Тут і далі – знято інформацію, яка не стосується заходів з покращення діяльності інституту.

За невыполнение плана научно-исследовательской работы начиная с января 1950 года освободить от работы в институте кандидата философских наук А. А. Рубашевского. [...]

4. [...] в целях укомплектования института кадрами, способными к научной работе, и освобождения его от лишних людей, не оправдавших себя в области исследовательской работы, провести в конце июня 1956 г. конкурс на замещения всех должностей младших научных сотрудников.

5. Считать необходимым в целях усиления руководства научно-исследовательской работой института освободить директора и его заместителя от заведования отделами. Восстановить штатные должности заведующих отделами исторического материализма и истории философской и общественно-политической мысли Украины.

6. [...] оказать помощь Институту философии в привлечении на работу в институт Бухалова Ю. Ф. – доцента Харьковского государственного университета в качестве заведующего отделом диалектического материализма; Подгрушного И. М. – зав[едующего] кафедрой Одесского госуниверситета, Астафьева Н. Б. – доцента Львовского государственного университета, Аветисяна А. А. – доцента Киевского государственного университета, Табачникова А. А. – доцента Киевского педагогического института – в качестве старших научных сотрудников; Сахарова [В. Я.] – преподавателя Львовского государственного университета и Голдовского [Л. И.] – преподавателя Ужгородского государственного университета в качестве научных сотрудников отдела современной зарубежной философии и социологии.

7. Утвердить новый Ученый совет Института философии АН УССР в следующем составе: 1) Острянин Д. Ф. – доктор философских наук, профессор (председатель совета), 2) Скирда Т. И. – кандидат философских наук (секретарь совета), 3) Еневич Ф. Ф. – доктор философских наук, профессор (заведующий кафедрой философии Киевского госуниверситета), 4) Емельяненко Г. Г. – кандидат философских наук (зав[едующий] отделом исторического материализма), 5) Вильницкий М. Б. – кандидат философских наук (врио зав[едующего] отделом диалектического материализма), 6) Гончаренко Н. В. – кандидат философских наук, 7) Шугайлин А. В. – кандидат философских наук, 8) Мелашенко Г. В. – кандидат философских наук, 9) Шило С. И. – кандидат философских наук.

8. Выделить Институту философии 3 квартиры и 4 комнаты для приглашаемых на работу в институт из других городов.

Директор института *Д. [Ф.] Острянин*

На документі резолюції: «Срочно. Тов. А. Н. Щербаню. Поручить к 17.V.56 г. подготовить проект решения Президиума АН УССР по этому вопросу. 14.V.56 г. *А. В. Палладин*», «Зам[естителю] Гл[авного] уч[еного] секр[етаря] Г. Д. Диденко. Срочно подготовить. 15.V.56 г. *А. Н. Щербань*».

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 709, арк. 247–249. Оригінал. Машинопис.

№ 18*¹
ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ПРО ЗМІНИ В СТРУКТУРІ АН УРСР

25 травня 1956 р.

[...]*²

1. Вважати закритим з 15 червня 1956 р. Відділ сільськогосподарських наук у складі АН УРСР.

Передати до 15 червня ц. р. Міністерству сільського господарства УРСР такі установи Відділу с[ільсько]г[осподарських] наук:

а) Інститут лісу, за винятком науково-експериментальної бази в Старосіллі з штатом і кошторисом;

б) Інститут фізіології рослин і агрохімії;

в) Інститут ентомології та фітопатології;

г) Інститут генетики і селекції;

д) Інститут агробіології;

е) Сектор тваринництва;

ж) Лабораторію ґрунтознавства;

з) Біологічні відділи Кримського філіалу з експериментальним пунктом «Міжгірне» в кількості 15 одиниць;

і) Відділ сільськогосподарських машин Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки;

к) Лабораторію фізіології тварин Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця;

л) Дендрологічний парк «Веселі Боковеньки»;

м) Науково-експериментальну сільськогосподарську базу Інституту фізіології рослин і агрохімії на господарському розрахунку;

н) Науково-експериментальну сільськогосподарську базу Інституту генетики і селекції на господарському розрахунку.

2. Передачу вказаних установ і лабораторій до складу Міністерства сільського господарства УРСР здійснити разом з затвердженими для них асигнуваннями, штатами, контингентами аспірантів, планами по виробництву, з праці, капітальному будівництву і фондами на матеріально-технічне забезпечення на 1956 рік.

Передачі у вказаний строк підлягають належні установам і лабораторіям матеріали, обладнання, грошові цінності та інші активи, а також пасиви за балансами за станом на 1-ше червня 1956 р.

3. Зобов'язати Державну публічну бібліотеку АН УРСР передати відповідним установам Міністерства сільського господарства УРСР фонди валюти, виділені на придбання закордонної літератури науково-дослідним установам кол[ишнього] Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР.

4. [...] передати в користування Міністерства сільського господарства УРСР такі приміщення і лабораторії кол[ишніх] установ Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР:

^{*1} Див. док. № 22.

^{*2} Тут і далі – знято інформацію загального змісту щодо роботи науково-дослідних установ у галузі сільського господарства.

1) Службові та господарські приміщення Інституту фізіології рослин і агрохімії:

а) по вул. Челюскінців, № 4;

б) по вул. Леніна, № 15 (кімнати, що їх займає лабораторія дії ядерних випромінювань на рослини);

в) по вул. Н-Васильківській, № 195 з лабораторією, холодильною установкою, вегетаційним будинком і складами.

2) Службові та господарські приміщення, лабораторії та лабораторне приміщення Інституту ентомології та фітопатології АН УРСР по вул. Рєпіна, № 2 і № 3.

3) Лабораторне приміщення і будівлі в Голосієві, що належали Інституту лісу.

4) Комплекти деталей стандартних будинків, заплановані для Інституту генетики і селекції згідно з постановою Ради Міністрів УРСР від 6.XII.1955 р. № 1470.

5) Враховуючи виключно важливе значення посилення науково-дослідної роботи по вивченню і використанню в сільському господарстві атомної енергії, зобов'язати Інститут фізики АН УРСР при будівництві лабораторного корпусу при атомному реакторі передбачити необхідні приміщення для проведення на довірливих умовах дослідів по використанню радіоактивних ізотопів у сільському господарстві Інститутом фізіології рослин Міністерства сільського господарства УРСР.

6) Піднести клопотання перед Львівським облвиконкомом про надання приміщень для відділу ботаніки і відділу зоології Науково-природничого музею АН УРСР з метою звільнення приміщення кол[ишнього] Інституту агробіології АН УРСР.

7) Зобов'язати Інститут електротехніки та відділ кадрів АН УРСР відрядити групу спеціалістів по електрифікації сільського господарства з лабораторії електроприводу до Українського науково-дослідного інституту механізації та електрифікації сільського господарства УРСР.

8) Зобов'язати Управління справами АН УРСР виплачувати у 1956 р. за рахунок кошторису АН УРСР оклади за звання академікам і членам-кореспондентам АН УРСР, які переходять на роботу у систему Міністерства сільського господарства.

9) До затвердження аспірантури при Міністерстві сільського господарства УРСР дозволити аспірантам кол[ишніх] установ Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР у м. Києві продовжувати навчання у 1956 р. на кафедрах філософії та іноземних мов АН УРСР.

10) Зобов'язати Видавництво АН УРСР забезпечити у 1956 р. видання наукових праць, передбачених планом Академії, установ і лабораторій, переданих Міністерству сільського господарства УРСР.

11) Зобов'язати відділ спеціальних робіт АН УРСР до 15 червня ц. р. скорегувати план науково-дослідних робіт і робіт по впровадженню на 1956 р. у зв'язку з передачею наукових установ і окремих лабораторій до складу Міністерства сільського господарства УРСР. За погодженням з Міністерством сільського господарства УРСР передати йому відповідні планові та звітні матеріали по тематиці установ, що передаються.

12) Зобов'язати фінансовий і планово-виробничий відділи та центральну бухгалтерію АН УРСР за погодженням з Держпланом УРСР і Міністерством фінансів УРСР до 15 червня ц. р. оформити передачу Міністерству сільського господарства УРСР планів з праці, штатів та асигнувань, затверджених на 1956 р. для установ кол[ишнього] Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР.

13) З метою здійснення передачі науково-дослідних установ, окремих лабораторій і організацій АН УРСР до складу Міністерства сільського господарства УРСР затвердити комісію Президії АН УРСР в такому складі:

1) Віце-президент АН УРСР академік АН УРСР М. П. Семененко (голова комісії);

2) Головний учений секретар Президії АН УРСР доктор технічних наук О. Н. Щербань (заступник голови комісії);

3) Голова Львівського філіалу АН УРСР академік АН УРСР Й. З. Штокало;

4) В. о. голови Президії Кримського філіалу АН УРСР доктор геолого-мінералогічних наук Я. Д. Козін;

5) Керівники та головні бухгалтери відповідних установ, окремих лабораторій і організацій АН УРСР, що передаються;

6) Начальник відділу спеціальних робіт АН УРСР кандидат технічних наук АН УРСР С. М. Бухало;

7) В. о. керуючого справами АН УРСР О. О. Карпенко;

8) Нач[альник] фінансового відділу АН УРСР О. М. Матях;

9) Головний бухгалтер центральної бухгалтерії АН УРСР Д. Т. Кузнецов;

10) Старший юрисконсульт АН УРСР М. В. Пасічник.

Матеріали комісії по здійсненню передачі установ, лабораторій і організацій АН УРСР до складу Міністерства сільського господарства УРСР подати на затвердження Президії АН УРСР до 15 червня 1956 року.

14) Зобов'язати керуючого справами АН УРСР встановити контроль за своєчасним звільненням приміщень у зв'язку з зазначеними змінами структури Академії наук УРСР і подати пропозиції про перерозподіл звільнюваних приміщень, а також про дальший напрям роботи науково-експериментальної бази «Феофанія» та план використання земельних угідь.

15) Зобов'язати Раду по вивченню продуктивних сил [УРСР] АН УРСР подати свої пропозиції про координацію наукових досліджень з комплексних проблем, які досліджуватимуться разом з Міністерством сільського господарства УРСР після передачі установ колишнього Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР.

16) Доручити бюро Відділу біологічних наук при розгляді проблемно-тематичних планів Відділу на VI п'ятирічку з'ясувати питання про збереження важливих напрямів наукової роботи, розроблюваних біологічними відділами Кримського філіалу АН УРСР.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР Г. [М.] Савін
Головний учений секретар Президії АН УРСР
доктор технічних наук О. [Н.] Щербань

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 696, арк. 232–235. Оригінал. Машинопис.

№ 19
РЕЗОЛЮЦІЯ НАРАДИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ МЕДИЧНИХ
УСТАНОВ УРСР, ПРИСВЯЧЕНОЇ ПІДСУМКАМ РОБОТИ
НАД ПРЕПАРАТОМ «МІКРОЦИД» ТА ПИТАННЯМ
ПОДАЛЬШОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЙОГО В МЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

[25 травня 1956 р.]^{*1}

Совещание, посвященное итогам и вопросам дальнейшего применения микроцида в медицинской практике, созданное Институтом микробиологии им. акад. Д. К. Заболотного АН УССР, Институтом биохимии АН УССР и львовским Институтом эпидемиологии и микробиологии Министерства здравоохранения УССР, состоявшееся 25 мая 1956 г., заслушав доклады, предусмотренные программой совещания, а также проект новой инструкции по применению жидкого микроцида и выступления участников совещания по докладам и по комплексу вопросов, касающихся применения микроцида в медицинской практике, отмечает:

Внедренный в 1950 году в широкую медицинскую практику новый отечественный антибиотический лечебный препарат микроцид на протяжении 6 лет его массового применения оказался эффективным средством при лечении многих заболеваний человека, поддающихся излечению наружными средствами. Изучение лечебных свойств этого препарата во многих клиниках и амбулаториях, а также его антибактериальных свойств позволило уточнить показания и противопоказания к его применению. При этом показания к применению микроцида значительно расширились, по сравнению с теми, которые были установлены во время испытания этого препарата в ряде лечебных учреждений, проводившегося до 1950 года, до внедрения его в широкую медицинскую практику. Помимо хирургии, микроцид нашел широкое применение в стоматологии, гинекологии, отоларингологии и т. п. За это время опубликовано десятки работ, посвященных лечебным и антибактериальным свойствам микроцида как в отдельных изданиях, так и в периодической прессе.

Разработан метод получения высокоочищенного (кристаллического) микроцида и густого микроцида (сгущенного жидкого), которые также, как и жидкий микроцид, длительное время сохраняют свою антибактериальную активность и позволяют получать растворы с нужной концентрацией антибиотика и, кроме того, облегчают получение таких лекарственных форм препарата, как микроцидные мази и т. п.

Разработан метод глубинного производства микроцида, что позволяет в большей степени механизировать производство этого препарата, удешевить его и увеличить размеры этого производства. При организации глубинного способа производства микроцида жидкого будет возможным осуществление производства высокоочищенного микроцида и таких лекарственных форм, как густой микроцид и микроцидные мази, высокая эффективность которых испытана в условиях клиник и амбулаторий.

---

^{*1} Дату встановлено за суміжними документами в архівній справі.

Однако наряду с успешным освоением в медицинской лечебной практике этого нового отечественного лечебного препарата и значительными достижениями в изучении его лечебных и антибактериальных свойств, в изучении показаний и противопоказаний к его применению имеются и недостатки:

а) Несмотря на то, что львовский Институт эпидемиологии и микробиологии предпринял большие усилия в отношении организации производства микроцида и его расширения и производит этот препарат в количестве 27 000 *литров* (270 000 стограммовых флаконов) в год – это не удовлетворяет всевозрастающего спроса на этот препарат со стороны лечебных учреждений и населения. В результате, микроцид становится малодоступным лечебным средством. Последнее приобретает особое значение также в связи с возрастающим спросом на микроцид со стороны лечебных учреждений других союзных республик, для которых производство микроцида в УССР согласно приказа министра здравоохранения СССР от 2 февраля 1950 года (№ 83) не предусмотрено.

б) Отсутствует научно-популярная литература о лечебных свойствах микроцида, не изданы популярные плакаты, листки о его применении. Между тем, микроцид как наружное средство доступен для массового применения при лечении ряда заболеваний и отсутствие подобной литературы затрудняет правильное использование его, так как лечебные свойства этого препарата остаются мало известными для населения.

в) В научно-исследовательских учреждениях в недостаточной степени изучаются биохимические и физиологические основы использования лечебных свойств микроцида, а также механизм его антибактериального действия.

г) Цена на микроцид установлена слишком высокая. Расфасовка микроцида в 100-граммовых флаконах недостаточно приемлема для тех лечебных учреждений (напр., в стоматологии), которые для лечения отдельных заболеваний пользуются небольшими количествами этого препарата. В результате часть микроцида, содержащегося в таком флаконе не используется, что удорожает лечение.

В связи с вышеизложенным совещание постановляет:

1) Просить Министерство здравоохранения УССР расширить размеры производства микроцида, так как существующие размеры этого производства очень недостаточны для удовлетворения нужд лечебных учреждений и населения Украинской ССР, и оказать соответствующую помощь львовскому Институту эпидемиологии и микробиологии МЗО УССР в отношении технического оснащения производства и его расширения, а также в отношении качества упаковки, расфасовки (в флаконах по 100 г и по 50 г).

2) Просить Министерство здравоохранения УССР войти с предложением в Министерство здравоохранения СССР об организации механизированного глубинного способа производства микроцида в размерах, удовлетворяющих спрос на этот препарат как в УССР, так и в других республиках Союза ССР, а также об организации производства высокоочищенного микроцида и лекарственных форм – микроцидных мазей, густого микроцида.

3) Просить Институт микробиологии им. акад. Д. К. Заболотного АН УССР и Институт биохимии АН УССР ускорить передачу в соответствующие учреждения Министерства здравоохранения УССР и Министерства здравоохранения СССР

разработанные технические условия по глубинному способу производства микроцида и способа получения высокоочищенного микроцида.

4) Считать необходимым усилить в соответствующих научно-исследовательских учреждениях работу по изучению биохимических и физиологических вопросов, относящихся к обоснованию лечебной эффективности микроцида, и по изучению механизма его антибактериального действия.

5) Считать необходимым издание обобщающих работ о результатах применения микроцида в специальной прессе, в которых бы освещался опыт применения микроцида в разных отраслях лечебной медицины.

6) Считать необходимым издание популярных брошюр, листовок и плакатов для населения о применении микроцида в различных отраслях лечебной медицины, о его лечебных свойствах, организовать популяризацию сведений о лечебных свойствах микроцида в аптечной сети.

7) Проект инструкции по наружному применению микроцида одобрить. Просить ученый совет Министерства здравоохранения УССР эту инструкцию одобрить.

8) Просить Министерство здравоохранения СССР рассмотреть вопрос о снижении цены на микроцид.

9) Доложить министру здравоохранения УССР о решениях настоящего совещания.

Науковий архів Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, оп. 1, спр. 376, арк. 2–6. Копія. Машинопис.

№ 20

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА АКАД. В. Є. ЛАШКАРЬОВА ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ У м. КИЇВ ГАЛУЗЕВОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ ТА ДОСЛІДНОГО ВИРОБНИЦТВА НАПІВПРОВІДНИКОВИХ ПРИЛАДІВ

31 травня 1956 р.

Секретно*¹
Экз. № 2

[...]*²

Для выполнения этой задачи особое значение имеет проведение академическими институтами и вузами совместно с НИИ или ОКБ министерств – производителей полупроводниковых приборов научно-исследовательских работ (НИР) по разработке физических основ и конструированию уже известных полупроводниковых приборов, а также изыскания новых. Не меньшее значение имеет параллельное проведение опытно-конструкторских разработок (ОКР). Окончание НИР и ОКР должно завершаться выпуском опытных партий полупроводниковых приборов. Для успешного выполнения этих работ немаловажное значение имеет территориальная близость научно-исследовательского учреждения (академического типа), ведомственного НИИ или ОКБ и опытного завода, контролируемого НИИ

*¹ На документі штамп: «Розсекречено».

*² Знято інформацію про загальні завдання в галузі виготовлення напівпровідникових приладів.

(или непосредственно организованного при НИИ), позволяющая вести разработки с минимальной затратой времени в условиях максимального взаимопонимания между учеными и инженерами.

Эти благоприятные условия для развития физики полупроводников и их применений имеются в Москве и Ленинграде, где сосредоточено значительное число учреждений АН СССР, занимающихся полупроводниками, ведомственные НИИ и СКБ соответствующего профиля, а также полупроводниковые производства.

В области разработки физики полупроводников, наряду с Ленинградом и Москвой, многочисленные работы проводятся в Киеве, в Институте физики АН УССР (ИФАН), в значительно меньшем масштабе – на кафедре полупроводников КГУ и на кафедрах технической электроники и диэлектриков КПИ, а также, частично, в Институте электротехники АН УССР.

Работы по отдельным вопросам физики полупроводников ведутся в настоящее время и в других местах на Украине, в Черновицком, Одесском, Львовском госуниверситетах. Между тем, в Киеве (как и вообще на Украине) нет ни предприятий, производящих новые полупроводниковые приборы, ни соответствующих НИИ или ОКБ, что заставляет украинских физиков искать связей с ведомственными учреждениями Москвы и Ленинграда.

Последнее обстоятельство затрудняет, с одной стороны, привлечение украинских физиков для участия в решении работ общегосударственного значения по развитию исследований и созданию полупроводниковых приборов и, с другой стороны, тормозит развитие физики полупроводников на Украине, требующее самой тесной связи с производством.

В Институте физики АН УССР физикой полупроводников занимается экспериментальный отдел, руководимый академиком АН УССР В. Е. Лашкаревым. Теоретические работы по полупроводникам ведутся в отделе, руководимом проф. С. И. Пекаром, а также и в вышеупомянутом экспериментальном отделе.

За послевоенные годы в ИФАН УССР, кроме исследований, имеющих, главным образом, теоретическое значение, был выполнен ряд работ, важных для применений в различных областях промышленности.

К ним относятся:

А. В области фотоэлектрических приборов.

1. Разработка устойчивых сернисто-серебряных фотоэлементов высокой чувствительности к видимому свету и инфракрасным лучам. Производство этих фотоэлементов, производительностью в 10 000 шт. в год, поставлено при экспериментально-производственном отделе (ЭПО) ИФАН. Фотоэлементы применяются для измерительных целей и в различных автоматических устройствах. Переход к крупносерийному производству требует опытно-конструкторской доработки.

2. Разработка фотосопротивлений из монокристаллов сернистого и селенистого кадмия, высокочувствительных к видимым и ультрафиолетовым лучам. Мелкосерийное производство фотосопротивлений из сернистого кадмия поставлено в ЭПО ИФАН. Для организации массового производства фотосопротивлений требуются опытно-конструкторские доработки.

Б. В области германиевых точечно-контактных диодов и триодов ИФАН выполнил ряд постановлений правительства СССР, в результате чего:

1. Институтом физики разработан состав германия легированного микропримесями, пригодный для изготовления выпрямителей и усилителей различных типов. Работа по изготовлению выпрямителей и усилителей различных типов. Работа по изготовлению легированного германия внедрена в Гиредмете МЦМ.

2. Разработан сплав германия специального назначения для изготовления точечных триодов, пригодных для схем переключения в быстродействующих математических машинах. Работа подлежит внедрению.

3. Совместно с СКБ-245 МПСА^{*1} проведены научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы, в результате которых разработаны типы и поставлено производство германиевых точечных диодов, а также точечных усилительных и генераторных триодов для математических машин.

4. ИФАН разработаны германиевые точечные триоды для быстродействующих схем переключения. В соответствии с договором о содружестве ОКР и внедрение этих образцов производится в СКБ-245 с участием ИФАН УССР.

В. По полупроводниковым термосопротивлениям и болометрам.

1. Разработан чувствительный и устойчивый полупроводниковый болометр. Мелкие партии болометров производятся в ИФАН лабораторным путем.

В настоящее время, наряду с продолжением работ по германию и его применению, а также по усовершенствованию фотосопротивлений из монокристаллов сернистого и селенистого кадмия для ультрафиолетовой области спектра, поставлены работы по получению чувствительных датчиков для радиоактивных излучений, в первую очередь, для гамма-лучей (1956 год).

На будущий год намечено дальнейшее расширение работ по датчикам радиоактивных и других излучений, а также исследования сплавов германия и кремния с целью повышения температуростойчивости и надежности выпрямителей и усилителей.

В плане развития научных учреждений АН УССР предусмотрено создание в г. Киеве в системе АН УССР самостоятельного Института полупроводников.

Одновременно Министерство высшего образования проводит ряд мероприятий по усилению работ по полупроводникам в киевских и других вузах Украины.

Вышеперечисленные обстоятельства указывают на срочную необходимость организации на Украине, а в первую очередь в Киеве, ведомственного НИИ и опытного завода полупроводниковых приборов.

В настоящее время Министерство радиотехнической промышленности заканчивает в г. Киеве постройку завода по производству дозиметров, предусмотрев организацию при нем ОКБ.

Институт физики АН УССР полагает, что этот завод мог бы служить базой для организации первого на Украине опытного производства полупроводниковых приборов, на котором достижения физиков Украины могли бы испытываться, дорабатываться и внедряться с минимальной затратой времени.

Со своей стороны ОКБ при этом заводе могло бы давать полезные рекомендации, влияющие на выбор тематики для научно-исследовательских работ по физике полупроводников.

---

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

На первых этапах деятельность ОКБ и опытного завода целесообразно направить на производство приборов, основанных на взаимодействии излучений с полупроводниками.

К ним относятся:

1. Фотоэлементы с напорным слоем

а. Сернисто-серебряные (разработка ИФАН УССР).

б. Селеновые (централизованного производства в нашей стране нет. Отдельные учреждения выпускают в нашей стране небольшие партии).

в. Германиевые (положение то же, что и с селеновыми). (В дальнейшем по мере организации научно-исследовательских разработок, также и кремневые).

2. Фотосопротивления

а. Монокристаллические из сернистого кадмия. Разработка ИФАН УССР.

б. – « – селенистого кадмия.

В дальнейшем и из других веществ по мере окончания разработок.

3. Полупроводниковые болометры. (Разработка ИФАН УССР).

4. Полупроводниковые дозиметры и счетчики частиц. (По мере окончания соответствующих разработок).

5. Разработка на полупроводниковых усилителях и выпрямителях различных схем для использования индикаторов излучения: например, релейных и пересчетных схем. (Один из удобных вариантов пересчетной схемы на германиевых точечных триодах разработан в ИФАН УССР).

Научно-исследовательские работы, которые потребуются ОКБ и опытному заводу для выполнения предлагаемого плана могут быть обеспечены силами ИФАН УССР, КГУ и КПИ путем включения соответствующих тем в план их научно-исследовательских работ.

Что касается обеспечения ОКБ и опытного завода кадрами, компетентными в области физики полупроводников и их применений, то эти кадры готовят кафедры полупроводников КГУ, а также кафедры диэлектриков и технической электроники КПИ.

Все вышеизложенное говорит о том, что имеются все предпосылки для организации Министерством радиотехнической промышленности в г. Киеве ОКБ и опытного завода по разработке и производству полупроводниковых приборов, в первую очередь, полупроводниковых индикаторов излучений для целей автоматики и измерительной техники.

Академик АН УССР *В. Е. Лашкарев*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4375, арк. 88–94. Оригінал. Машинопис.

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ПРО ЗМІНУ НАЗВИ ІНСТИТУТУ МАШИНОЗНАВСТВА
І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ МЕХАНІКИ АН УРСР
І ПЕРЕВЕДЕННЯ ЙОГО ДО м. ДНІПРОПЕТРОВСЬК**

3 червня 1956 р.

Совет Министров Украинской ССР и Центральный Комитет КП Украины своим постановлением от 14 февраля 1956 г. № 253 обязали Президиум АН УССР передать из Института машиноведения и сельхозмеханики АН УССР отдел сельскохозяйственных машин в Институт механизации и электрификации сельского хозяйства УССР.

В связи с этим Президиум Академии наук УССР рассмотрел вопрос о реорганизации Института машиноведения и сельхозмеханики АН УССР и считает целесообразным преобразовать его в Институт машиноведения АН УССР⁵, направив его на разработку научно-технических проблем по основным отраслям машиностроения и машиноведения.

Однако, условия в г. Киеве, в которых находится реорганизуемый Институт машиноведения АН УССР – недостаток служебных и лабораторных помещений, слабо развитая экспериментально-исследовательская и производственно-экспериментальная база, отдаленность от машиностроительного производства, трудности с подбором квалифицированных научных и инженерных кадров, отсутствие квартир для научных и вспомогательных работников и др., препятствуют дальнейшему развитию этого института.

Важнейшим условием дальнейшего развития и углубления научных исследований по важнейшим проблемам современного машиностроения и машиноведения является перевод института в один из городов УССР с большой машиностроительной промышленностью.

По заданию Президиума АН УССР в настоящее время выяснены возможности перевода Института машиноведения АН УССР в г. Днепропетровск.

Город Днепропетровск является одним из крупнейших промышленных центров в Украинской ССР, в котором развита машиностроительная и металлургическая промышленность, производство металлургического, горнозаводского и транспортногo оборудования, металлоконструкций, сельскохозяйственных машин и др. В Днепропетровске и в ближайших районах расположены следующие крупнейшие заводы: Днепропетровский завод металлургического оборудования, завод металлоконструкций, машиностроительный завод № 186, завод горного машиностроения № 12, Никопольский машиностроительный завод, Криворожский завод горно-рудного оборудования, Запорожский завод сельскохозяйственных машин и др. В Днепропетровске находятся институты: горный, металлургический, инженероv транспорта, инженерно-строительный, университет и др., имеющие в своем составе видных ученых и располагающие хорошо оборудованными лабораториями и библиотеками, которые успешно могут быть использованы Институтом машиноведения АН УССР.

^{*1} Див. док. № 30, 100.

Вся промышленность Днепропетровской области и, в первую очередь, машиностроительные заводы, проектные и учебные институты окажут благотворное влияние на развитие и результаты деятельности Института машиноведения АН УССР, на оснащение лабораторно-экспериментальной базы и подбор высококвалифицированных инженерных и научных кадров института.

В настоящее время в Днепропетровске работает член-корреспондент АН УССР Н. С. Поляков, который заведует отделом горного машиностроения и под руководством которого работают 29 хорошо подготовленных научных работников и инженеров. Член-корреспондент С. Н. Кожевников – специалист в области механизации металлургического производства сможет организовать отдел динамики машин и механизмов и руководить им. Доктор технических наук В. А. Лазарян – специалист в области транспортной механики сможет руководить отделом динамической прочности машин.

[...]*¹

В связи с вышеизложенным Президиум Академии наук УССР просит Совет Министров УССР и Центральный Комитет КП Украины принять постановление о переименовании Института машиноведения и сельскохозяйственной механики АН УССР в Институт машиноведения АН УССР и, в целях создания наиболее благоприятных условий для развития этого института и плодотворной его работы, о переводе Института машиноведения АН УССР из г. Киева в г. Днепропетровск.

Вице-президент АН УССР
академик АН УССР *Н. [П.] Семененко*
Главный ученый секретарь
Президиума АН УССР *А. [Н.] Щербань*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 359, арк. 35–37. Оригінал. Машинопис.

№ 22*²

**АКТ ПРИЙМАННЯ-ПЕРЕДАВАННЯ ІНСТИТУТУ ЛІСУ АН УРСР
У ПІДПОРЯДКУВАННЯ МІНІСТЕРСТВА
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УРСР**

5 червня 1956 р.

[...]*³

Комиссия в составе: от Министерства сельского хозяйства*⁴ – директора Украинского научно-исследовательского института лесного хозяйства и агролесомелиорации тов. Холупяка К. Л. и старшего инспектора Главного управления сельскохозяйственной науки тов. Шевченко М. Н. и от Академии наук УССР: главный бухгалтер центральной бухгалтерии Президиума АН УССР Кузнецов В. И., директор Института леса АН УССР академик АН УССР Погребняк П. С. и главбух

*¹ Знято деталізовану інформацію щодо переведення інституту до м. Дніпропетровськ.

*² Див. док. № 18.

*³ Тут і далі – знято інформацію про розвиток науково-дослідної роботи в галузі сільського господарства.

*⁴ Тут і далі – підкреслено в документі.

того же института Коваленко С. Ф. произвели передачу и приемку Института леса Академии наук из ведения Академии наук УССР в ведение Министерства сельского хозяйства Украинской РСР для объединения с Украинским научно-исследовательским институтом лесного хозяйства и агролесомелиорации. При передаче-приемке присутствовали и принимали участие: от Института леса Академии наук УССР: ученый секретарь тов. Ковалевский А. К., главный бухгалтер тов. Коваленко С. Ф.; от Украинского научно-исследовательского института лесного хозяйства и агролесомелиорации – бухгалтер-ревизор тов. Михайлов А. Н.

Передача и приемка института произведена безвозмездно со всеми активами и пассивами по балансу на 1 января 1956 года, включая поступления и расходы, возникшие за время с начала года по день приема.

Инвентаризация статей баланса во время передачи не производилась.

Наука

Институт лесоводства АН УССР организован в декабре 1945 года на основе постановления ЦК КП(б)У и СНК УССР и был реорганизован в Институт леса АН УССР в 1955 г.

В настоящее время институт имеет следующую структуру:

1. лаборатория лесоведения,
2. – « – защитного лесоразведения,
3. – « – экологии,
4. – « – лесного почвоведения с группой микробиологии,
5. Голосеевская научно-экспериментальная база (в Киеве),
6. Старосельская биостанция – в устье р. Десна,
7. Чернолесский опорный пункт – вблизи Знаменки, Кировоградской обл.,
8. Полесский опорный пункт (г. Костополь, Ровенской обл.)
9. Карпатский опорный пункт (г. Надворная, Станиславской обл.),
10. Дендропарк «Веселые Боковеньки» (вблизи ст. Долинская, Кировоградской обл.).

Помимо упомянутых основных четырех лабораторий институт организовал семь вспомогательных лабораторий и стационаров, в их числе лабораторию изотопов в г. Киеве, три лаборатории на Старосельской биостанции и три вспомогательных лаборатории на опорных пунктах. Все эти лаборатории и стационары оборудованы необходимой аппаратурой.

Институт леса разработал и передал производству следующие результаты своих работ:

1) Разработанная институтом типология лесов принята за основу при составлении Генерального плана развития лесного хозяйства УССР.

2) На основании детального изучения взаимодействия древесных пород разработаны типы лесных культур. Предварительные рекомендации были опубликованы в 1950 г. и приняты бывш[им] МЛХ УССР. В ближайшее время выйдет из печати монография, подводящая итоги этим исследованиям.

3) Торфяно-гнездовой способ облесения бугристых песков Нижнего Днестра. С помощью этого способа впервые за столетнюю историю бесплодных попыток освоения Нижнеднепровских песков обеспечена высокая приживаемость и хороший рост посадок сосны. Лесхозы широко внедрили предложенный институтом способ и к настоящему времени на песках создано сосновых культур около 7 тыс. га.

4) Способы эксплуатации и возобновления горных лесов Карпат. Трехлетние работы по изучению лесов Карпат позволили институту принять активное участие в разработке правил рубок главного пользования в Карпатах и дать рекомендации по созданию лесных культур на склонах Карпат.

5) Выведены новые породы тополей, из них гибрид пирамидального лязиокарпа*¹ показал высокую производительность.

6) Агротехника выращивания посадочного материала в питомниках с применением системы удобрений, позволяющая значительно повысить выход и качество посадочного материала.

7) Способ создания промышленных плантаций скумпии с применением системы удобрений и широкой механизацией всех работ.

8) Рекомендации по созданию защитных лесных полос вдоль каналов оросительной сети на юге Украины.

9) Способы ускоренного выращивания высококачественной безсучной древесины ценных пород (ореха и др.) путем удаления боковых почек и веток на осевом побеге древесного ствола.

10) Способ пропитки древесины бука антисептиком на живом дереве.

11) Машинная сортировка лесных семян на пневматическом принципе и другие.

Институт ведет обширные исследования гидрологической роли леса и обмена веществ между древесными растениями и почвой.

[...]

1) Разработал и передал Леспроекту для составления Генерального плана развития лесного хозяйства УРСР лесорастительное районирование, методику закладки пробных площадей для определения оптимальных возрастов рубки леса, характеристику лесорастительных условий УССР и др.

2. Разработал и передал Главному управлению лесного хозяйства МСХ УССР типы культур быстрорастущих пород в лесах УССР.

3. Разработал и передал Министерству коммунального хозяйства УССР ассортимент декоративных деревьев и кустарников для озеленения городов и поселков в различных зонах УССР.

Сотрудники института опубликовали в период 1946–1956 г.:

а) 14 монографий, в том числе «Типы лесов европейской части СССР», «Основы лесной типологии», «Типы лесных культур для УССР», «Выращивание высококачественной древесины» и др. общим объемом 224 печатных листа;

б) 13 научно-популярных брошюр – объемом 43 печ[атных] л.;

в) 19 авторефератов диссертационных работ;

г) 11 сборников трудов института и республиканских научных конференций, организованных институтом;

д) 13 информационных писем;

е) 310 статей в различных журналах и сборниках.

Всего печатная продукция института и его сотрудников составила 520 печ[атных] листов.

*¹ Так у документі. Мається на увазі: lasiocarpa.

19 работ института в количестве свыше 200 экземпляров посланы отделом комплектования иностранной литературы Государственной публичной библиотеки АН УССР в 11 стран: Албанию, Болгарию, Венгрию, ГДР, Польшу, Румынию, Чехословакию, Индию, Китай, Корею, США, Швецию.

Ряд работ Института леса перепечатаны или подробно реферированы в иностранных журналах.

Библиотека

Научная библиотека Института леса АН УССР насчитывает 24 545 книжных единиц, в том числе журналов – 9895 единиц.

С начала года поступило 524 книж[ные] един[ицы].

Библиотека получает по подписке –

1. Отечественных журналов – 35

2. Иностранных журналов – 36

3. Газет – 5

Ведется обмен изданиями с различными учреждениями отечественными и иностранными.

Вся поступающая литература регулярно просматривается и описывается.

Библиотека ведет широко развернутый систематический каталог в разрезе научной тематики института и по смежным наукам. Иностранные журналы также расписываются, названия статей переводятся на русский язык. Всего в библиографическом каталоге 106 ящиков, в том числе:

алфавитных – 46 ящиков

систематич[еских] – 42 – « –

иностранных – 6 – « –

других – 9 – « –

труды сотрудников института – 1 – « –

Для более полного обслуживания научных работников специальной литературой библиотека имеет межбиблиотечный абонемент в десяти учреждениях.

В читальном зале находятся две витрины с книжными новинками и последними номерами журналов. Организовываются выставки к юбилейным датам, а также к важнейшим событиям и по тематике института. В 1956 году таких выставок было 12. Из фондов библиотеки организованы передвижки на 3 опорных пунктах института.

За время деятельности в Институте леса старшие научные сотрудники кандидаты наук подготовили 8 докторских диссертаций, из которых защищено 3.

9 младших научных сотрудников подготовили кандидатские диссертации и 7 защитили.

В Институте леса окончило аспирантуру 12 человек, из них диссертации защитило 9 и подали на защиту 3 чел.

Тематика института

На 1956 год институт запланировал шесть тем, направленных на решение вопросов влияния разных видов рубок главного пользования на плодородные почвы и возобновление лесосек; повышение продуктивности лесов Полесья; создания насаждений из старопахотных; создания высокопродуктивных насаждений из быстрорастущих и технических ценных пород; подготовки почв, в частности, проверки эффективности предложений Т. С. Мальцева; подбора пород для лесных

культур как из местных пород, так и экзотов; ускоренного выращивания сеянцев путем применения удобрений и др.

Институт разрабатывает теоретические вопросы лесной типологии, взаимодействие древесных пород, лесного почвоведения, почвенно-климатических условий лесоразведения на южных черноземах; роли мезофауны в почвенном плодородии и др.

Все исследования института объединены в одной проблеме «Научные основы рационализации лесного хозяйства». В 1956 году разрабатывается 6 тем этой проблемы:

- 1) «Агротехника» создания защитных лесонасаждений в степи» (1954–1957).
- 2) «Повышение производительности лесов Карпат» (1954–1956).
- 3) «Изучение типов леса УССР в целях разработки новой лесоводственной техники» (1956–1960).
- 4) «Повышение эффективности малопродуктивных лесов Полесья» (1953–1957).
- 5) «Испытание новых пород и введение их в насаждения зеленых зон» (1953–1956).
- 6) «Установление оптимального возраста рубки леса в УССР» (1956–1957).

Выполнение каждой темы указано в прилагаемых справках*¹.

В 1956 году институт продолжал оказывать помощь производству в деле внедрения предложенного им торфяно-гнездового метода облесения плантаций ореховых деревьев с целью ускоренного выращивания древесины. Кроме того, институт оказывал помощь МСХ УССР в выполнении постановления СМ УССР от 6.IV.*² № 444 в отношении создания опытных плантаций скумпии по методу института и по испытанию торфо-заправочного агрегата с культиватором и лесной семяносортировки. Эти работы предусмотрены планом производственных проверок и внедрения.

21–25 мая в институте проведено второе всесоюзное совещание по лесному почвоведению, в котором приняли участие 116 научных сотрудников Москвы, Ленинграда, Киева, Харькова и др. городов.

Результаты научных исследований института, выполненных в 1954–1955 г., изложенные в форме научных монографий (3 названия) и научно-популярных изданий (3 названия), а также два сборника трудов института сданы в виде рукописей Издательству АН УССР.

Общие данные

В институте работает 79 штатных единиц, в т. ч. научных сотрудников – 26, из них научно-руководящего персонала – 5, старших научных сотрудников – 6, младших научных сотрудников – 15; старших лаборантов и лаборантов – 15, научно-технического и вспомогательного персонала – 12, библиотека – 2, сельхозрабочих – 11, прочий административно-хоз[яйственный] персонал – 13.

При институте имеется аспирантура в количестве 4 человек, из них третьего года обучения – два, первого года обучения – один и без отрыва от производства (заочно) – один.

*¹ Довідки не публікуються.

*² Рік відсутній у документі.

Інститут має: грузових автомашин – две исправные, легкових автомашин – две, из них одна (Татра) исправна, вторая (ГАЗ-67) находится в ремонте, лошадей рабочих – пять, из них на базе Голосеево – три и в биологической станции Староселье – две.

Штаты и фонды заработной платы

[...]^{*1}

Состояние бухгалтерского учета и отчетности

На день передачи институт имеет баланс по состоянию на 1 мая 1956 года. Общее состояние бухгалтерского учета удовлетворительное.

Все основные средства и товарно-материальные ценности, числящиеся на балансе института – находятся на ответственном хранении по месту нахождения этих ценностей: в лабораториях, на складах, опорных пунктах и библиотеке.

Бухгалтерские документы переплетены за I квартал с. г. и хранятся в шкафу под ключом.

Архивные документы с 1946 г. по 1950 г. хранятся в книгохранилище, опись имеется^{*2}.

Последняя ревизия финансово-хозяйственной деятельности института проведена Академией наук СССР на 1 января [19]56 года.

Круглая гербовая печать института хранится у заместителя директора по административно-хозяйственной части тов. Подкозьина Г. В.

Настоящий акт составлен в пяти экземплярах.

Сдал: *[В. И. Кузнецов]*

Принял *К. Л. Холупяк, М. Н. Шевченко*

Присутствовали: *[С. Ф. Коваленко], А. Н. Михайлов*

ЦДАВО України, ф. 4567, оп. 1, спр. 167, арк. 2–14. Оригінал. Машинопис.

№ 23^{*3}

ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР «ПРО РЕОРГАНІЗАЦІЮ ЛЬВІВСЬКОГО ФІЛІАЛУ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР»^{*4}

27 червня 1956 р.

З метою дальшого поліпшення науково-організаційного керівництва науковими установами Академії наук УРСР, розташованими в м. Львові, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Прийняти пропозицію Президії Академії наук УРСР про ліквідацію центрального апарату (президії та управління) Львівського філіалу Академії наук УРСР⁶.

^{*1} Знято статистичну інформацію про кошторис інституту на 1956 р. і його виконання за січень–квітень 1956 р.

^{*2} Архівний фонд Інституту лісу АН УРСР за період 1944–1956 рр. зберігається в ЦДАВО України, ф. 4567, 1 опис, 167 справ.

^{*3} Див. док. № 4.

^{*4} Заголовок документа.

2. Установи колишнього Львівського філіалу Академії наук УРСР надалі підпорядкувати безпосередньо Президії Академії наук УРСР.

3. Президії Академії наук УРСР використати штати, що вивільняються, для зміцнення наукових установ Академії, розташованих в м. Львові.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *Я. [Т.] Сірченко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 1583, арк. 39. Оригінал. Машинопис.

№ 24

ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР «ПРО РЕОРГАНІЗАЦІЮ КРИМСЬКОГО ФІЛІАЛУ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР»^{*1}

27 червня 1956 р.

З метою наближення науково-організаційного керівництва з боку Президії Академії наук УРСР до наукових установ Академії, розташованих у Кримській області, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Прийняти пропозиції Президії Академії наук УРСР:

а) про ліквідацію центрального апарату (президії та управління) Кримського філіалу АН УРСР^{*2};

б) про створення на базі наукових відділів колишнього Кримського філіалу Академії наук УРСР Інституту мінеральних ресурсів Академії наук УРСР.

2. Карадазьку біологічну станцію колишнього Кримського філіалу Академії наук УРСР підпорядкувати безпосередньо Президії Академії наук УРСР.

3. Президії Академії наук УРСР використати штати, що вивільняються в зв'язку з реорганізацією Кримського філіалу АН УРСР, для зміцнення наукових установ Академії в Кримській області.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *Я. [Т.] Сірченко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 1583, арк. 20. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Заголовок документа.

^{*2} Див.: Історія Національної академії наук України. 1951–1955 : Частина. 1. Документи і матеріали. – Київ, 2012. – С. 777–778.

№ 25
ДОВІДКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ШТАТ НАУКОВОГО
ТА НАУКОВО-ДОПОМІЖНОГО ПЕРСОНАЛУ
УСТАНОВ АН УРСР НА 1956 р.

30 червня 1956 р.*1

№ пп	Наименование учреждений и обоснование увеличения штата	Действующий штат			Испра- шива- лось дополни- тельно на 1956 г.	Одобрено Советом Министров УССР		
		Всего	В том числе			Всего	В том числе	
			науч- ные работ- ники	научно- вспомо- гатель- ный персо- нал			науч- ные работ- ники	научно- вспомо- гатель- ный персо- нал
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	<u>І. Отделение физико-математических наук</u> *2							
1	Институт математики. Для вычислительного центра	104	30	53	26	20	2	18
2	Институт физики. Для циклотронной лаборатории и отдела № 4	297	55	197	15	15	–	15
3	Институт физико-технический	28	13	14	–	–	–	–
4	Главная астрономическая обсерватория. Для работ по геофизическому году	27	10	7	5	3	–	3
5	Гравиметрическая обсерватория. Для работ по геофизическому году	25	10	6	3	2	–	2
6	Институт металлофизики. Для отдела термофизических методов исследований и отдела исследования электрических и магнитных свойств сплавов	135	31	83	14	8	2	6

*1 Дата супровідного листа.

*2 Тут і далі – підкреслено в документі.

7	Институт радиофизики и электроники. Для лабораторий радиоспектроскопии и радиоастрономии	129	29	72	19	14	4	10
	Итого:	745	178	432	82	62	3	54
	<u>II. Отделение химических и геологических наук</u>							
1	Институт физической химии [им. Л. В. Писаржевского]. Изотопная лаборатория высоких давлений, масспектрометрическая лаборатория	82	35	25	12	6	1	5
2	Институт общей и неорганической химии. Лаборатория физико-химии дисперсных систем, лаборатория коллоидной химии дисперсных минералов	144	69	46	11	5	–	5
3	Институт органической химии. Лаборатория высокомолекулярных соединений и лаборатория инсектицидов и гербицидов	67	36	20	12	6	1	5
4	Институт геологических наук. Укрепление отделов № 5, осадочной петрографии, минералогии и рудных месторождений	180	82	54	20	10	–	10
5	Сейсмический сектор. Раховская сейсмостанция	11	3	7	2	2	–	2
6	Институт геологии полезных ископаемых. Преобразование группы технологии нефти в лабораторию технологии нефти, укрепление др. отделов	90	34	29	15	6	2	4
	Итого:	574	259	181	72	35	4	31

	<u>III. Отделение биологических наук</u>							
1	Институт ботаники. Для отдела фотосинтеза	90	39	25	13	4	1	3
2	Институт зоологии. Для отдела физиологии насекомых	85	32	23	9	3	1	2
3	Институт биохимии. Для работ по синтезу белка	81	33	20	6	3	–	3
4	Институт физиологии [им. А. А. Богомольца]	278	94	125	–	–	–	–
5	Институт микробиологии [им. Д. К. Заболотного]. Для отдела вирусологии и усиления др. отделов	81	33	29	14	7	2	5
6	Институт гидробиологии. Для Одесской биологической станции	95	35	17	9	–	–	–
7	Ботанический сад	207	35	45	–	–	–	–
8	Дендропарк «Александрия»	30	5	7	–	–	–	–
9	– « – «Софиевка»	20	2	13	–	–	–	–
10	– « – «Тростянец»	14	1	5	–	–	–	–
11	Заповедник «Хомутовская степь»	7	–	–	–	–	–	–
12	Заповедник «Стрелецкая степь»	6	–	3	–	–	–	–
	Итого:	994	309	321	51	17	4	13
	<u>IV. Отделение технических наук</u>							
1	Институт черной металлургии. Для отдела автоматизации и механизации металлургического производства	104	31	40	15	8	4	4

2	Институт теплоэнергетики. Постановление Совета Министров СССР 28.V.1955 г. по газовым турбинам	158	45	40	8	–	–	–
3	Институт электротехники. Для лаборатории автоматического регулирования производственных процессов	93	27	47	20	10	2	3
4	Институт строительной механики. Для лаборатории тензометрирования	111	40	57	9	5	–	5
5	Институт горного дела [им. М. М. Федорова]. Для отдела прочности горных машин и сооружений	110	32	64	17	8	–	8
6	Институт электросварки [им. Е. О. Патона]. Для развития работ по электрошлаковой сварке	147	45	61	11	11	2	9
7	Институт гидрологии и гидротехники. Для отделов механизации гидротехнических работ и гидромеханизации судна с опытовым бассейном	93	29	43	21	21	4	17
8	Лаборатория гидравлических машин. Обеспечение тематики по газовым турбинам	29	13	9	10	6	1	5
9	Институт использования газа [в коммунальном хозяйстве и промышленности]	88	24	47	–	–	–	–
10	Институт металлокерамики и спецсплавов. Для выполнения постановления Совета Министров СССР от 24.XII.1954 г. по жаропрочным сплавам и от 28.V.1955 г. по газовым турбинам	177	25	125	34	20	6	14

11	Институт машиноведения* ¹	78	20	25	–	–	–	–
12	Институт машиноведения и автоматики	58	23	20	–	–	–	–
	Итого:	1246	354	578	145	89	19	70
	<u>V. Отделение общественных наук</u>							
1	Институт истории – для отдела всеобщей истории и усиления обслуживающего персонала	70	52	1	4	3	1	2
2	Институт литературы [им. Т. Г. Шевченка] – для отдела литературы славянских стран народной демократии	69	54	5	8	3	1	2
3	Институт языковедения [им. А. А. Потебни]	58	33	16	–	–	–	–
4	Институт искусствоведения, фольклора и этнографии – для усиления действующих отделов	65	44	9	4	–	–	–
5	Институт археологии – для усиления обслуживающего персонала	66	34	5	2	–	–	–
6	Институт экономики – для усиления отдела экономики промышленности	95	61	23	3	1	1	–
7	Институт философии	37	22	1	1	–	–	–
8	Институт общественных наук – для отделов экономики и литературы	69	46	5	5	–	–	–
9	Государственная публичная библиотека – для отдела иностранного комплектования	281	3	–	10	10	–	10

*¹ Тут – Институт машиноведения и сельскохозяйственной механики АН УССР.

10	Львовская библиотека	109	3	–	–	–	–	–
11	Сектор государства и права	15	12	1	–	–	–	–
	Итого:	934	364	66	37	17	3	14
	Центральный аппарат	218	–	–	–	–	–	–
	Львовский филиал	49	14	8	–	–	–	–
	Крымский филиал	148	48	40	–	–	–	–
	Всего:	4908	1526	1626	387	20	38	182
	<u>Музеи</u>							
1	Гос[ударственный] музей Т. Г. Шевченко – г. Киев	51	16	9	–	–	–	–
2	Дом-музей Т. Г. Шевченко	8	3	1	–	–	–	–
3	Музей-могила Т. Г. Шевченко	28	6	3	–	–	–	–
4	Литературно-мемориальный музей Т. Г. Шевченко – с. Шевченково	9	1	2	–	–	–	–
5	Украинский гос[ударственный] музей этнографии и художественного промысла	46	21	9	–	–	–	–
	Итого:	142	47	24	–	–	–	–
	Ответственные секретари редакций журналов	–	–	–	11	–	–	–
	Всего по Академии наук УССР:	5050	1573	1650	398	220	38	182

Вице-президент АН УССР
академик АН УССР *Н. [П.] Семенко*
Нач[альник] фин[ансового] отдела *А. [М.] Матях*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 188, арк. 35–37. Оригінал. Машинопис.

№ 26
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ЩОДО СТВОРЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБЛЕМ РЕАКТИВНОГО РУХУ
(АЕРОГАЗОДИНАМІКИ)

17 липня 1956 р.

Секретно*¹
Екз. № 1

В настоящее время в Академии наук Украинской ССР разрабатывается ряд научных вопросов, связанных с проблемами реактивной техники.

В этом комплексе проблемных вопросов реактивной техники принимает участие ряд институтов АН УССР – строительной механики, математики, металлокерамики и спечсплавов и физико-технический.

[...] ^{*2}

Президиум АН УССР считает целесообразным организовать в г. Днепропетровске Институт проблем реактивного движения⁷ в течение 1956–1959 гг. В задачу этого института должны входить: разработка теоретических и экспериментальных проблем аэродинамики и газодинамики^{*3}, теории устойчивости движения, автоматизации управления и счетно-решающих устройств, прочности, математических задач, материаловедения, связанных с проблемами реактивной техники.

В соответствии со сказанным в этом институте должны быть созданы соответствующие лаборатории, мастерские и крупная экспериментальная база.

Учитывая новизну указанных вопросов и связанные с этим трудности укомплектования и подготовки кадров, Президиум АН УССР считает, что развитие этого института и подготовка для него кадров будут проводиться в период 1956–1959 гг., в течение которого будет развита полностью структура института. К этому же времени необходимо будет закончить и строительство института. Институт должен быть построен в 1957–1959 гг., для чего следует обязать Госплан УССР выделить в 1957 году 5 млн рублей для проектирования и начала строительства лабораторий, жилого здания и основного корпуса института. Объем капитального строительства в 1957–1959 гг. должен составить 60 тыс. м³, общей стоимостью 34 млн руб.

В связи с тем, что Госплан УССР не располагает такими средствами, считать необходимым поставить вопрос в Госплане ССР о выделении этих сумм на капитальное строительство института за счет соответствующего союзного министерства.

Для разворота работ Института проблем реактивного движения необходимо принять предложение завода о выделении институту в 1956 г. здания площадью 1 тыс. м², с одновременным предоставлением для экспериментальных работ лабораторий завода, а также принять предложение завода о выделении для сотрудников института в 1956 году 5 и в 1957 году – 20 квартир.

Из имеющихся на Украине кадров в этот институт могут быть привлечены из учебных заведений г. Днепропетровска доктора наук, профессора [В. И.] Моссаковский, [Ю. А.] Шевляков и [А. Ф.] Тиман и, кроме того, ряд специалистов

^{*1} На документі штамп: «Розсекречено».

^{*2} Знято загальну інформацію про необхідність створення теоретичного центру розробки реактивної техніки.

^{*3} Підкреслено в документі.

может быть направлен из институтов АН УССР – доктор физико-математических наук [И. М.] Раппопорт*¹, кандидат технических наук [В. П.] Алексеевский.

Научное руководство отделами автоматического управления может осуществляться академиком АН УССР А. Ю. Ишлинским, проблем прочности – академиком АН УССР Г. Н. Савиным, а по математическим проблемам – академиком АН УССР Б. В. Гнеденко, которые будут входить в состав ученого совета института.

На пост директора института могут быть рекомендованы такие кандидатуры: доктор физ[ико]-мат[ематических] наук [Ю. А.] Митропольский, доктор физ[ико]-мат[ематических] наук [В. И.] Мос[с]аковский или д[окто]р [Ю. А.] Шевляков.

Укомплектование кадрами и подготовка их должны проводиться на протяжении 2–3 лет путем прикомандирования в ряд институтов г. Москвы.

Следует принять также предложение директора завода об откомандировании в 1956–1957 гг. в Институт проблем реактивного движения АН УССР инженеров и кандидатов наук завода в количестве 50 чел.

К концу окончания строительства института необходимо развернуть его штат до 150 чел.

Одновременно необходимо, чтобы и в других учреждениях Академии наук УССР развивались исследования в области теоретической аэродинамики, для чего организовать в Институте математики АН УССР отдел теоретической аэродинамики.

Структура института при его полном развороте предполагается следующая:

1. Лаборатория аэродинамики.
2. Лаборатория газодинамики.
3. Лаборатория теории устойчивости движения.
4. Лаборатория теории прочности.
5. Лаборатория математических разработок.
6. Лаборатория автоматизации управления и счетно-решающих устройств.
7. Лаборатория материаловедения.
8. Мастерские.

В дальнейшем нужно будет создавать при этом институте вычислительный центр.

Вице-президент АН УССР *Н. [П.] Семененко*
И. о. Главного ученого секретаря
Президиума АН УССР *А. [Н.] Милых*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4260, арк. 115–118. Оригінал. Машинопис.

*¹ Так у документі. Правильно: доктор технических наук Раппопорт.

**КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ
ІМЕННИХ ПРЕМІЙ АН УРСР ЗА ВИДАТНІ НАУКОВІ РОБОТИ**

19 липня 1956 р.

Президиум Академии наук Украинской ССР просит рассмотреть вопрос о присуждении именных премий за выдающиеся научные работы украинским ученым.

Премия имени А. А. Богомольца была учреждена постановлением Совета Министров СССР от 19 июля 1946 г. в № 1610^{*1} в качестве ежегодной премии в размере 25 000 рублей за выдающиеся работы в области медицинских работ. Как показала практика ежегодное присуждение этой премии нерационально, так как на протяжении такого короткого периода времени выдающиеся работы не появляются. В связи с этим, Президиум Академии наук УССР просит принять следующие предложения о присуждении именных премий:

Вместо одной ежегодной премии имени академика А. А. Богомольца за выдающиеся работы в области медицинских работ в размере 25 000 рублей установить одну премию имени А. А. Богомольца в размере 15 000 рублей, присуждаемую Академией наук УССР один раз в три года за научные работы в области биологических наук^{*2}.

Кроме того, для поощрения развития других наук, Президиум АН УССР просит учредить следующие именные премии:

а) одну премию имени Е. О. Патона в размере 15 000 руб., присуждаемую Академией наук УССР один раз в три года за научные работы в области технических наук;

б) одну премию имени М. В. Остроградского в размере 15 000 рублей, присуждаемую Академией наук УССР один раз в три года за научные работы в области физических и математических наук;

в) одну премию имени Л. В. Писаржевского в размере 15 000 рублей, присуждаемую Академией наук УССР один раз в три года за научные работы в области химических наук;

г) одну премию имени П. А. Тутковского в размере 15 000 руб., присуждаемую Академией наук УССР один раз в три года за научные работы в области геологических наук.

Сумма в 75 000 рублей за три года, предусмотренная в постановлении Совета Министров СССР от 19 июля 1946 г., обеспечивает пять премий по 15 000 рублей, с присуждением раз в три года.

Президиум Академии наук УССР просит Совет Министров Украинской ССР принять решение об именных премиях, присуждаемых Академией наук УССР.

Вице-президент АН УССР
академик АН УССР *Н. [П.] Семененко*
И. о. Главного ученого секретаря Президиума АН УССР
доктор технических наук *А. [Н.] Милых*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 3753, арк. 3–4. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Номер постанови вписано від руки.

^{*2} Див. док. № 57.

**КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ СПІЛКИ КОМПОЗИТОРІВ УКРАЇНИ
ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР АКАД. О. В. ПАЛЛАДИНА
ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ В СТРУКТУРІ ІНСТИТУТУ
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ АН УРСР
ВІДДІЛУ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ**

24 липня 1956 р.

[...]*¹

Науковим центром фольклористики і мистецтвознавства на Україні є Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. До Великої Вітчизняної війни він займався виключно розробкою фольклористики; серед його відділів існував і відділ музичного фольклору, в складі якого були такі видатні радянські вчені, як Кл. Квітка і М. Грінченко. Відділ цей досить успішно здійснював справу збирання, наукового узагальнення народнопісенної творчості. Існував спеціального профілю журнал «Народна творчість», на сторінках якого публікувалося багато цінних пісенних зразків. Відділ музичного фольклору продовжував своє існування до 1948 року, коли з незрозумілих і неповажних причин був розформований. Частину штату його було звільнено з роботи, частину об'єднано з штатом відділу історії музики.

Ліквідація відділу музичного фольклору ІМФЕ негативно позначилась на розвиткові української радянської музичної фольклористики. Завдання, що стоять нині перед цією наукою, не можуть бути успішно розв'язані при існуючому стані речей.

Відомо, що систематична фольклористична робота, організація фольклорних експедицій, видання наукових розвідок, публікація нових пісень – не входить в число основних функцій ні Спілки композиторів, ні консерваторій. Не готують вони і кадрів фольклористів (за 11 післявоєнних років київська консерваторія спромоглася випустити лише одного фольклориста).

Отже, всі ці галузі фольклористичної діяльності мусить здійснювати відділ музики і музичного фольклору ІМФЕ АН УРСР, в складі якого є лише 2 фольклористи – молодші наукові співробітники (один з них – кандидат мистецтвознавства) і 2 аспіранти. Природно, що за таких умов відділ не може вести нормальну роботу. В той час, саме тепер назріла гостра потреба у проведенні систематичних наукових експедицій, які б охопили всі райони України, і на основі зібраних матеріалів в упорядкуванні МУЗИЧНО-ЕТНОГРАФІЧНОГО АТЛАСУ УКРАЇНИ*². Проте, наявними силами таку роботу музиканти-фольклористи ІМФЕ підняти не можуть.

В той же час, в збиранні і публікації фольклорних матеріалів, їх науковому узагальненні в першу чергу зацікавлені творчі працівники мистецького фронту – композитори, для яких скарби рідної народної пісні становлять важливу основу, ґрунт їх професійної художньої творчості.

*¹ Знято загальну інформацію щодо завдань розвитку національної культури.

*² Назву виділено в тексті документа.

Не менш важливі і відповідальні завдання ставить життя і перед музикознавцями-істориками. Це насамперед:

1. Зв'язок з «виробництвом» – творчою практикою, дослідження та узагальнення сучасного музичного процесу, активне втручання в творчість українських радянських композиторів;

2. Розшуки і вивчення багатих і зовсім мало досліджених архівних матеріалів, що здебільшого, розкидані по різних сховищах і приватних руках, поступово псується і зникають;

3. Вивчення і узагальнення явищ класичної музичної спадщини, без чого неможливий дальший рух науки вперед.

Однак, трьом працюючим у відділі музики і музфольклору музикознавцям не під силу такий великий обсяг роботи.

Не випадково, стан мистецтвознавчої і фольклористичної науки в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР останнім часом висвітлюється на сторінках республіканської преси; громадськість хвилює невдала, застаріла, віджила система організації праці в цьому науковому закладі.

Стаття, вміщена в газеті «Радянська культура» № 53 від 27.VI.1956 року під назвою «Налагодити роботу мистецтвознавчого центру»⁸, в основному, правильно висвітлює розбіжність між завданнями українського музикознавства і станом музичної науки в ІМФЕ АН УРСР.

Зважаючи на вищевикладені завдання, що стоять перед українським музикознавством, президія Спілки радянських композиторів України звертається до Вас з проханням:

1. Відновити в системі ІМФЕ АН УРСР відділ музичного фольклору з 7–8 штатними одиницями співробітників і 2–3 аспірантами щорічно.

2. Відповідно докомплектувати відділ історії музики також до 7–8 штатних одиниць співробітників і 2 аспірантів щорічно.

Заступник голови правління
Спілки радянських композиторів України *Г. [І.] Майборода*
Відповідальний секретар правління
Спілки радянських композиторів України *С. [Н.] Творун*

Члени Президії СРКУ:
Доктор мистецтвознавства,
народний артист СРСР *Л. [М.] Ревуцький*
Доктор мистецтвознавства *Г. [П.] Таранов*
Заслужений діяч мистецтв УРСР *Ю. [С.] Мейтус*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 711, арк. 191–194. Оригінал. Машинопис.

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
«ПРО ПІДГОТОВКУ ДО ПРОВЕДЕННЯ
МІЖНАРОДНОГО ГЕОФІЗИЧНОГО РОКУ»*2**

3 серпня 1956 р.

Рада Міністрів Союзу РСР постановою від 11 червня 1956 року № 789 «Про підготовку до проведення Міжнародного геофізичного року»⁹:

1) Зобов'язала Міністерство вищої освіти Української РСР і Академію наук УРСР закінчити до 1 червня 1957 року підготовку діючих і тих, що знову організуються, станцій та експедицій до проведення спостережень у період Міжнародного геофізичного року і забезпечити виконання науково-дослідних робіт у відповідності з планом, затвердженим Міжвідомчим комітетом по підготовці і проведенню міжнародного геофізичного року при Президії Академії наук СРСР.

[...]³

3) Збільшила на 1956 рік Раді Міністрів Української РСР асигнування на капітальні вкладення, операційні витрати, проведення експедицій та інші заходи, пов'язані з підготовкою до Міжнародного геофізичного року, на 3,77 млн крб, у тому числі:

для Академії наук УРСР на придбання вітчизняного устаткування – 0,52 млн карбованців.

[...]

Дозволила Раді Міністрів Української РСР провести фінансування цих заходів у межах бюджету республіки на 1956 рік.

На виконання постанови Ради Міністрів Союзу РСР від 11 червня 1956 року № 789, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Зобов'язати Академію наук УРСР (т. [О. В.] Палладіна) закінчити до 1 червня 1957 року підготовку діючих і новоорганізовуваних станцій та експедицій до проведення спостережень у період Міжнародного геофізичного року і забезпечити виконання науково-дослідних робіт у відповідності з планом, затвердженим Міжвідомчим комітетом по підготовці і проведенню Міжнародного геофізичного року при Президії Академії наук СРСР.

2. Збільшити обсяг капітальних вкладень на 1956 рік по Академії наук УРСР на 0,52 млн крб на придбання вітчизняного устаткування, необхідного для участі в проведенні Міжнародного геофізичного року.

Академії наук УРСР (т. [О. В.] Палладіну) забезпечити фінансування зазначених витрат за рахунок загальних асигнувань за кошторисом АН УРСР на 1956 рік.

3. Дозволити Академії наук УРСР збудувати в 1956–1957 рр. науково-експериментальні споруди для забезпечення досліджень по плану Міжнародного геофізичного року в обсязі 0,465 млн крб, в тому числі в 1956 році – 0,250 млн крб, згідно з додатком № 1.

⁹ Див. док. № 217.

² Заголовок документа.

³ Тут і далі – знято інформацію щодо участі у проведенні Міжнародного геофізичного року інших наукових та освітніх установ УРСР.

Академії наук УРСР фінансування зазначених витрат у 1956 році в розмірі 0,250 млн крб здійснити за рахунок надпланових надходжень по госпрозрахункових підприємствах АН УРСР, а решту асигнувань в розмірі 0,215 млн крб передбачити в плані видатків Академії наук УРСР на 1957 рік.

[...]

7. Зобов'язати Міністерство міського і сільського будівництва УРСР (т. Онищенко) до 15 вересня 1956 року виготовити за замовленням Академії наук УРСР технічну документацію, необхідну для будівництва споруд: глибинна «Міра» і павільйон для астролябії – для гравіметричної обсерваторії в м. Полтаві [...].

8. Зобов'язати Державний комітет Ради Міністрів УРСР в справах будівництва і архітектури (т. [П. С.] Непорожнього) до 15 вересня 1956 року виготовити за замовленням Академії наук УРСР та Міністерства вищої освіти УРСР технічну документацію, необхідну для будівництва споруд і будов, зазначених у додатках № 1 і № 3^{*1} до цієї постанови (за винятком споруд, вказаних в п. 7), в межах загального плану робіт проектних організацій Держбуду УРСР на 1956 рік, за рахунок об'єктів, не забезпечених необхідними для проектування вихідними даними.

Академії наук УРСР (т. [О. В.] Палладіну) і Міністерству вищої освіти УРСР (т. [Б. А.] Ковалю) до 10 серпня 1956 року подати проектним організаціям Держбуду УРСР і Міністерства міського і сільського будівництва УРСР всі необхідні дані для проектування об'єктів, зазначених у додатках № 1 і № 3, і розробити силами своїх спеціалістів технологічну частину проектів.

[...]

10. Зобов'язати Міністерство міського і сільського будівництва УРСР (т. Онищенко) виконати для Міністерства вищої освіти УРСР у 1956 році і I кварталі 1957 року будівельно-монтажні роботи по будівництву споруд і будинків, зазначених в додатку № 3, в обсязі 1,5 млн крб у 1956 році і 1,0 млн крб у I кварталі 1957 року і для Академії наук УРСР – в обсязі 115 тис. крб у 1956 році по будівництву трьох павільйонів для станції по спостереженню імпульсації електромагнітного поля Інституту корисних копалин в м. Львові та глибинної «Міри» і павільйону для астролябії гравіметричної обсерваторії в м. Полтаві.

11. Зобов'язати Академію наук УРСР (т. [О. В.] Палладіна) виконати будівельно-монтажні роботи по об'єктах будівництва, зазначених у додатку № 1 (за винятком трьох павільйонів для станції по спостереженню імпульсації електромагнітного поля Інституту корисних копалин в м. Львові та глибинної «Міри» і павільйону для астролябії гравіметричної обсерваторії в м. Полтаві), в обсязі 350 тис. крб силами будівельної організації АН УРСР – «Академбуд».

12. Держплану Ради Міністрів УРСР, Міністерству міського і сільського будівництва УРСР та Академії наук УРСР врахувати при корегуванні планів підрядних робіт Міністерства міського та сільського будівництва УРСР і «Академбуду» на 1956 рік виконання робіт, зазначених в пп. 10 і 11 цієї постанови.

[...]

14. Прийняти до відома повідомлення Президії Академії наук УРСР про: створення оргкомітету по підготовці, координації та проведенню Міжнародного геофізичного року в складі представників установ Академії наук УРСР,

^{*1} Додаток не публікується.

Управління гідрометеорологічної служби УРСР та Київського, Харківського і Одеського університетів;

затвердження Президією Академії наук УРСР заявок установ Академії наук УРСР на додаткові штати та обладнання і матеріали, що виділені постановою Ради Міністрів Союзу РСР від 11 червня 1956 року № 789 для проведення Міжнародного геофізичного року, та командувати представника Академії наук УРСР у Міжвідомчий комітет по підготовці і проведенню Міжнародного геофізичного року при Президії Академії наук СРСР для погодження цих заявок.

15. Зобов'язати Академію наук УРСР (т. [О. В.] Палладіна) і Міністерство вищої освіти УРСР (т. [Б. А.] Ковалю) протягом 1956–1958 рр. доповідати Раді Міністрів УРСР про хід виконання цієї постанови двічі на рік (15 січня, 15 липня).

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *Я. [Т.] Сірченко*

Додаток № 1
до постанови Ради Міністрів УРСР
від 3 серпня 1956 року № 913

Перелік
науково-експериментальних споруд Академії наук УРСР,
будівництво яких здійснюється Академією наук УРСР в
1956–1957 рр. для участі в Міжнародному геофізичному році

Найменування установ Академії наук, для яких здійснюється будівництво споруд	Найменування споруд	Орієнтовна вартість будівництва (в тис. крб)	Строк закінчення будівництва
Гравіметрична обсерваторія м. Полтава	Глибинна «Міра»	7,0	1956 рік
	Павільйон для астролябії	18,0	– «–
Головна астрономічна обсерваторія, м. Київ	Башта для хромосферно-фотосферного телескопа	50,0	– «–
Інститут геологічних наук, м. Київ	Спеціальна будова для магнітної станції	300,0	1 червня 1957 року
Інститут геології корисних копалин, м. Львів	3 павільйони для станції по спостереженню імпульсацій електромагнітного поля	90,0	1956 рік
Всього		465,0	

Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *Я. [Т.] Сірченко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 1587, арк. 119–125. Оригінал. Машинопис.

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРО ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ МАШИНОЗНАВСТВА
І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ МЕХАНІКИ АН УРСР*²**

6 серпня 1956 р.

Постановлением Президиума Академии наук Украинской ССР от 23 марта 1956 г. Институт машиноведения и с[ельско]х[озийственной] механики преобразован в Институт машиноведения АН УССР*³.

В связи с этой реорганизацией дальнейшая деятельность института должна быть сосредоточена на разработке научных основ конструирования, производства и усовершенствования машин, работающих при переменном нагружении и контакте со средами переменных свойств и, в первую очередь, на вопросах динамики машин и механизмов, динамики воздействия машин на грунт, прочности, трения и износа, технологии литья. Работу института целесообразно ориентировать на научные задачи, связанные с конструированием и технологией машиностроения в области транспортного машиностроения, автотракторостроения, дорожно-строительного машиностроения, сельскохозяйственного машиностроения, станко-строения и др.

В этих отраслях институтом накоплен значительный опыт и налажены связи с промышленностью.

Машинам указанных отраслей свойствен ряд конструктивных и эксплуатационных особенностей, позволяющих объединить постановку и разработку задач динамики, прочности и износа в связи с выраженной нестационарностью их динамических состояний, а также их взаимодействием с грунтом и другими средами.

Последнее подтверждает актуальность существования в институте отдела механики грунтов в машиностроительном аспекте.

В области технологии машиностроения деятельность института в первую очередь будет направлена на решение научных задач, связанных с литейным производством. Вопросами научных основ литейной технологии институт успешно занимался и в предыдущий период своей работы.

Согласно постановлению Президиума АН УССР от 23 марта 1956 г. о реорганизации института и последующей проработке направления работ, структура института может быть намечена в следующем виде:

1. Дирекция.
2. Отдел динамики машин и механизмов.

Руководитель академик ВАСХНИЛ, член-корреспондент АН УССР П. М. Василенко.

3. Отдел конструктивной прочности машин.
Руководитель академик АН УССР С. В. Серенсен.
4. Отдел трения и износа.

*¹ Див. док. № 21, 110.

*² Документ надіслано до Президії АН УРСР.

*³ Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 18, п. 211 від 23 березня 1956 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 28

5. Отдел механики грунтов.
Руководитель академик АН УССР А. А. Василенко.
6. Отдел технологии чугунного литья.
Руководитель кандидат технических наук И. С. Григорьев.
7. Отдел сталеплавильный.
Руководитель академик АН УССР Н. Н. Доброхотов.
8. Отдел технологии формовочных материалов.
Руководитель доктор технических наук, профессор А. А. Горшков.
9. Научно-экспериментальная мастерская.
10. Библиотека.
11. Административно-хозяйственная часть.

Указанные направления и структура института после его реорганизации обеспечат разработку изложенных выше задач, находящихся также в координации с деятельностью Института машиноведения Академии наук Союза ССР, работа которого по тем же направлениям связана главным образом с задачами тяжелого машиностроения.

Таким образом, дальнейшая работа собранного в Киеве научно-технического коллектива Института машиноведения АН УССР на базе созданных в нем лабораторий явится наиболее целесообразной для обеспечения надлежащего участия Академии наук УССР в решении научных вопросов, вытекающих из задач технического прогресса ряда указанных отраслей машиностроения. Расширение работ института в области разработки вопросов прогрессивной литейной технологии машиностроения и основ ее механизации еще в большей мере повысит ценность работ.

За 10 лет своего существования институт собрал и подготовил высококвалифицированные кадры в области прочности машин, трения и износа, технологии чугунного литья, термической обработки; опубликовал пять сборников научных работ, несколько монографий и ряд других трудов; установил творческую связь с промышленностью и научно-исследовательскими учреждениями, поддерживая непрерывно отношения со многими заводами УССР и Союза. [...] ^{*1}.

В связи с возросшим авторитетом института при координировании в Академии наук Союза ССР тематики по проблеме прочности в машиностроении, ему была поручена ведущая работа в области прочности при неустановившихся режимах нагружения.

Исследования в области износа с применением радиоактивных изотопов осуществляется институтом по плану соответствующего Ученого совета при президенте Академии наук Союза ССР в специальной для этого лаборатории.

За последнее время институтом были проведены три республиканских конференции по технологии производства и применению высокопрочных чугунов в Киеве, конференция по машиностроению в г. Харькове, а также два совещания по прочности на неустановившихся режимах нагрузки.

Эти мероприятия охватывают большой комплекс исследований и обмена опытом в соответствующих областях машиноведения не только УССР, но и других республик.

---

^{*1} Знято детальну інформацію про впровадження розробок інституту на деяких заводах.

[...] *1

В течение 9–15 июля по поручению Президиума Академии наук УССР директор института академик АН УССР А. А. Василенко и кандидат технических наук В. И. Лакомский в г. Харькове и Днепропетровске ознакомились с реальными возможностями перебазирования Института машиноведения АН УССР из Киева в г. Днепропетровск или в г. Харьков.

В Днепропетровске главным образом размещена металлургическая промышленность. Машиностроительные предприятия Днепропетровска либо заняты специальными производствами, далекими от основных задач в области машиноведения, либо носят вспомогательный, не профилирующий характер. В Днепропетровске в связи с этим не сложились квалифицированные научные коллективы по машиноведению.

[...] намечаемое обеспечение института помещением в Днепропетровске является с инженерной и организационной стороны совершенно неудовлетворительным. Институт не может быть размещен в здании общежития горного техникума, не имеющего достаточной площади и цокольного этажа для размещения динамически нагруженных лабораторных установок, требующих фундаментов. К тому же здание имеет ограниченный двор, занятый вспомогательными службами техникума, и расположено в жилом квартале. Последнее исключает возможность строительства лабораторного корпуса с вагранками, сталеплавильными и термическими печами. Поэтому в Днепропетровске, при перемещении института, необходимо заново строить все помещения и экспериментальную базу.

На основании изложенного перевод Института машиноведения АН УССР в Днепропетровск не имеет под собой реальных оснований и явно нецелесообразен.

Харьков является крупнейшим центром машиностроения в СССР, в нем сосредоточен ряд ведущих заводов транспортного машиностроения, тракторного и [сельско]х[озяйственного] машиностроения, турбостроения, станкостроения. В Харькове находятся ряд научных институтов, крупных заводских лабораторий и вузов машиностроительного профиля. В соответствии с этим в Харькове сложились квалифицированные научные кадры в области машиноведения. Достаточно упомянуть коллективы, работающие под руководством академика АН УССР Г. Ф. Прокура, членов-корреспондентов АН УССР А. П. Филиппова, П. П. Нестерова, Л. А. Шубенко-Шубина.

[...]

Однако, основной и реальной возможностью усиления деятельности АН УССР по машиностроению в течении ближайших лет следует считать дальнейшее развитие работы Института машиноведения в Киеве.

Институт машиноведения АН УССР в Киеве, обладая небольшим, но высококвалифицированным коллективом, сложившимся в течение 10 лет и соответствующей лабораторной базой, проводит полезную и эффективную научную работу в области динамики машин, конструкционной прочности, механики грунтов, износа и технологии литейного производства.

---

*1 Тут і далі – знято інформацію про можливість переведу інституту до Дніпропетровська або Харкова.

Коллектив института может успешно и в дальнейшем развивать работы по литейной технологии. Перевод в институт сталеплавильного отдела, возглавляемого академиком АН УССР Н. Н. Доброхотовым, и приглашение с сентября с. г. профессора А. А. Горшкова в качестве руководителя отдела технологии формовочных материалов уже в 1956 г. позволят поставить работу по стальному и чугунному литью и механизации и автоматизации литейного производства в машиностроительной промышленности.

Таким образом для обеспечения эффективной работы АН УССР в области машиноведения и технологии машиностроения целесообразно Институт машиноведения АН УССР оставить и развивать в г. Киеве, где имеется достаточная машиностроительная и литейная производственная база и где активная связь института с машиностроительными предприятиями АН УССР и др. республик развивалась вполне плодотворно.

Одновременно следует приступить к разработке вопроса о развитии подразделений Академии наук УССР по машиноведению и машиностроительной технологии в Харькове, имея ввиду имеющиеся там научные кадры, существующую Лабораторию гидравлических машин, возможность привлечения туда чл.-корр. С. Н. Кожевникова и других специалистов.

Директор Института машиноведения АН УССР
академик АН УССР А. А. Василенко
академик АН УССР С. В. Серенсен
академик АН УССР Н. Н. Доброхотов
академик ВАСХНИЛ и член-корреспондент
АН УССР П. М. Василенко

Науковий архів Фізико-технологічного інституту металів та сплавів НАН України, оп. 1, спр. 159, арк. 1–8. Копія. Машинопис.

№ 31

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ІНСТИТУТУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА,
ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ АН УРСР ПРО НЕОБХІДНІСТЬ
ПОДІЛУ ІНСТИТУТУ НА ДВІ САМОСТІЙНІ УСТАНОВИ
ТА ВІДКРИТТЯ ПРОФІЛЬНИХ ВАКАНСІЙ
У СКЛАДІ ДІЙСНИХ ЧЛЕНІВ
ТА ЧЛЕНІВ-КОРЕСПОНДЕНТІВ АН УРСР^{*1}**

10 серпня 1956 р.

[...]^{*2}

Саме в системі Академії наук УРСР повинні бути створені такі умови, щоб українське радянське мистецтвознавство, фольклористика та етнографія процвітали і здобували все нові і нові успіхи.

^{*1} Документ направлено до керівних державних органів влади та Президенту АН УРСР акад. О. В. Палладіну.

^{*2} Тут і далі – знято загальну інформацію про розвиток культури СРСР та УРСР.

На жаль, таких умов в Академії наук УРСР в належній мірі ще не створено. Ці галузі науки і культури ще не забезпечені належними кадрами спеціалістів високої кваліфікації, робота єдиного в системі АН УРСР науково-дослідного закладу з питань мистецтва, фольклору та етнографії – багатопрофільного Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР дуже обмежена (всього 43 наукових працівники), нових науково-дослідних осередків не утворюється, а існуючий інститут не розширюється.

Дирекція і партбюро інституту неодноразово ставили перед Президією АН УРСР питання про розширення роботи в галузі фольклористики, етнографії, кінознавства, театрознавства, музикознавства, образотворчого мистецтва інших галузей української культури. З цією метою ми ось уже на протязі 10 років ставимо питання про відновлення довоєнного Інституту народної творчості АН УРСР, який займався і питаннями етнографії (це єдиний невідновлений довоєнний інститут АН УРСР) та про створення в АН УРСР Інституту мистецтв.

Базою таких двох інститутів може стати нинішній багатопрофільний Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, який був створений у липні 1944 року на основі Інституту народної творчості та мистецтв (1942–1944 рр.) – безпосереднього спадкоємця Інституту народної творчості (українського фольклору), що існував в Академії наук УРСР з 1936 року по вересень 1941 року^{*1}.

Загальні збори Відділу суспільних наук АН УРСР, у квітні цього року, і Загальні збори Академії наук УРСР, у травні цього року, підтримали наші неодноразові клопотання і прийняли постанову про розподіл нинішнього Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР на два інститути – Інститут народної творчості та етнографії АН УРСР і Інститут мистецтв АН УРСР^{*2}.

Ставили ми питання і про відновлення в республіці видання науково-популярних мистецьких журналів типу «Народна творчість», «Радянська музика», «Театр», «Образотворче мистецтво», які видавалися на Україні до війни (1935–1941 рр.), і про видання нового журналу – «Радянське кіно» (журнал «Мистецтво», який є багатопрофільним, не задовольняє вимог, поставлених до нього).

Ми з прикрістю вимушені констатувати, що нічого реального в цих напрямках і досі не зроблено: двох інститутів не утворено, існуючий інститут кадрами в належній кількості не поповнений і його робота не розширена, науково-популярні мистецькі журнали, які видавалися раніше, не відновлені, в нашій республіці, зокрема в столиці, не створено Етнографічного музею.

Приїзд в останні роки численних делегацій учених з країн народної демократії, а також туристів з цих і інших країн, ставлять наш інститут і весь колектив наукових працівників у незручне та ніякове становище: нам немає де не тільки влаштувати для них прийом, але немає чого і показати, бо немає музею і журналів з мистецтва, фольклору та етнографії. Наша республіка у цьому відношенні знаходиться у гіршому становищі, ніж, наприклад, народні республіки Болгарія, Польща і Чехословаччина.

^{*1} Див.: Історія Національної академії наук України. 1941–1945 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2007. – С. 302–304.

^{*2} Тут і далі – підкреслено в документі червоним олівцем.

Так, у невеликій населенням і територіїю Болгарії існують в системі Академії наук окремі Етнографічний інститут з музеєм, Інститут музики, Інститут мистецтв, видаються окремі журнали по кіно, музиці, театру, образотворчому мистецтву. Теж і в Чехословаччині, де існує три фольклорних інститути (Прага, Братіслава, Брно), кілька етнографічних музеїв, видається журнал «Чеськословенська етнографія», журнали по кіно, театру, музиці, образотворчому мистецтву і т. д. В Польщі існують окремі науково-дослідні інститути театрознавства і музикознавства, видаються самостійні журнали з різних галузей мистецтва.

В Президії АН УРСР, відповідаючи на поставлені нами питання, посилаються на «відсутність» кадрів спеціалістів з української культури. «Будуть кадри – будуть і установи» – такий зміст відповідей керівників Академії ось уже на протязі 10 років.

Виникає законне запитання: що ж Президія АН УРСР зробила за останні 10 років, щоб у республіці «появилися» такі кадри? Та нічого реального, все йде самопливом.

Українська РСР має належні кадри фольклористів, етнографів і мистецтвознавців. Завдання зараз полягає в тому, щоб згуртувати цих спеціалістів, зосередити їх на вирішення важливих завдань мистецтвознавчих, етнографічної і фольклористичної наук, поставлених [...]. І не просто згуртувати ці кадри спеціалістів, а зосередити їх в АН УРСР, в її науково-дослідних фольклорно-етнографічних і мистецьких інститутах, навколо журналів і інших видань.

Важливим чинником у згуртуванні і зосередженні найвидатніших спеціалістів з мистецтвознавства, фольклористики та етнографії в Академії наук УРСР є вибори в академіки і члени-кореспонденти АН УРСР. Але керівництво АН УРСР за 11 післявоєнних років, провівши кілька виборів і довиборів академіків і членів-кореспондентів, ні разу не використало цього заходу для зміцнення спеціалістами найвищої кваліфікації таких галузей науки, як мистецтвознавство, фольклористика і етнографія. За ці роки жодного фольклориста, мистецтвознавця і етнографа не тільки не було обрано академіком або членом-кореспондентом, але й не оголошувалось жодної вакансії з цих спеціальностей в час виборів або довиборів.

В останньому оголошенні Президії АН УРСР про чергові вибори академіків і членів-кореспондентів, надрукованому в центральних республіканських газетах, теж не передбачено жодної вакансії з мистецтвознавства, фольклористики та етнографії.

Миритися з тим, що в складі 15 академіків і 8 членів-кореспондентів Відділу суспільних наук Академії наук Української РСР (яка це мала кількість на 83 академіки і 102 члени-кореспонденти) немає жодного мистецтвознавця, а фольклористика та етнографія представлені лише двома членами-кореспондентами (обидва в інституті не працюють), далі ніяк не можна. [...].

Виходячи з нових завдань, які стоять перед суспільними науками і зокрема перед нашим інститутом, дирекція і партбюро Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук УРСР звертається до Вас з проханням вирішити такі питання:

1) Розширити кількість вакансій з суспільних наук на чергових виборах академіків і членів-кореспондентів АН УРСР, виділивши додатково вакансії 2 академіків – з образотворчого мистецтва і музики – та 5 членів-кореспондентів – з фольклористики, етнографії, театру, музики та образотворчого мистецтва;

2) Поділити з 1 січня 1957 року нині існуючий багатопрофільний Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР на два – Інститут народної творчості та етнографії АН УРСР і Інститут мистецтв АН УРСР;

3) Поповнити інститут (у сучасному його стані) кадрами, виділивши ще в цьому році додатково 12–15 штатних посад наукових співробітників, а також розширити роботу інституту, відновивши відділ музичного фольклору (існував до 1949 р.) та організувавши 2 нові відділи – кіно і народного образотворчого мистецтва;

4) Відновити з 1 січня 1957 року видання науково-масових журналів – «Народна творчість та етнографія», «Радянська музика», «Радянський театр», «Радянське образотворче мистецтво» та розпочати видання нового журналу – «Радянське кіно»;

5) Створити в 1957 році в м. Києві республіканський Етнографічний музей.

Директор інституту
академік АН УРСР,
доктор філологічних наук *М. Т. Рильський*
Секретар партбюро інституту *П. Д. Павлій*

На документі помітка: «Д[о] с[прави]. Питання розглянуті і доложено т. Гречусі М. С. Постановою Ради Міністрів УРСР додатково виділені вакансії академіків до наступних виборів в Академію. Питання про розподіл знято з розгляду. Тов. Гречуха прийняв заявників. *М. С. Пархомчук*».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 2493, арк.170–176. Оригінал. Машинопис.

№ 32

ІНФОРМАЦІЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛАБОРАТОРІЇ ГІДРАВЛІЧНИХ МАШИН АН УРСР

25 серпня 1956 р.^{*1}

В настоящее время Лаборатория гидравлических машин представляет собой небольшую научную организацию с весьма ограниченной лабораторно-экспериментальной базой и небольшим числом квалифицированных научных работников, с общим числом сотрудников лаборатории 29 человек. Бюро Отделения технических наук АН УССР подготавливает проект расширения научной деятельности Лаборатории гидравлических машин и проект организации на базе этой лаборатории в г. Харькове Института энергетического машиностроения АН УССР¹⁰.

Перед Лабораторией гидромашин АН УССР поставлена задача развития в шестой пятилетке исследований в области разработки экономичных рабочих колес высоконапорных и малонапорных поворотлопастных гидротурбин, различных типов регуляторов гидротурбин экономичных и надежных типов гидropередач, развития теории и методов расчета элементов и узлов гидромашин.

Большие задачи в области теории и экспериментальных исследований по гидромашинам могут быть решены при условии организации крупного института

^{*1} Дата супровідного листа.

с хорошо подготовленными научными кадрами и соответствующей лабораторной базой. Проектом Президиума АН УССР предусмотрено увеличение штатной численности лаборатории гидравлических машин в связи с реорганизацией ее в институт к концу шестой пятилетки до 150 человек. Подготавливается вопрос о строительстве лабораторного корпуса для Института энергетического машиностроения. Промышленность города Харькова крайне заинтересована в быстром развитии этого института и совместном проведении крупных исследований.

Вице-президент АН УССР
академик АН УССР Г. [Н.] Савин

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 189, арк. 160. Оригінал. Машинопис.

№ 33*¹

**ДОВІДКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО НАПРЯМИ
НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ АН УРСР**

25 серпня 1956 р.*²

Пятилетним планом научно-исследовательских работ в Институте электротехники предусмотрена разработка следующих проблем: 1. Автоматизация производственных процессов и энергосистем, 2. Разработка методов магнитных измерений, 3. Разработка новых типов электромашин и электропривода переменного тока, 4. Промышленное применение электрического нагрева металлов, 5. Передача энергии без проводов.

Первую проблему разрабатывают три лаборатории: лаборатория электростанций и энергосистем, лаборатория полупроводниковых и магнитных устройств автоматики и лаборатория регулирования производственных процессов. Планами предусмотрены и проводятся исследования вопросов устойчивости и экономичности работы энергосистем с применением вычислительных машин и модели сетей, исследования новых принципов построения бесконтактных устройств автоматики с применением полупроводниковых и магнитных материалов, разработка новых конструкций элементов автоматики высокой надежности, развитие теории и создание систем автоматического регулирования в различных областях промышленности.

По второй проблеме исследования ведет лаборатория электрических и магнитных измерений, которая разработает предложения по созданию аппаратуры и устройств для исследования и контроля ферромагнитных материалов, а также методики исследований магнитных материалов в промышленных условиях.

По третьей проблеме исследования ведет лаборатория электрических машин и электропривода, которая намеревается создать новые типы однофазных двигателей и компаундирование синхронных машин большой мощности с применением новых типов полупроводниковых выпрямителей и разработать новые методы повышения устойчивости электрических машин.

*¹ Див. док. № 216.

*² Дата супровідного листа.

Тематический план по четвертой проблеме разрабатывает лаборатория электротермии, которая предусматривает разработку керамических флюсов для сварки различных легированных сталей, наплавки штампов, металлорежущего инструмента и др. Будут развиты исследования шовной и стыковой сварки, новые виды конденсаторной сварки и новые способы и аппаратура для холодной сварки металлов.

По пятой проблеме исследования ведет лаборатория токов высокой частоты.

Для организации вычислительного центра в начале 1956 года из Института электротехники АН УССР была выделена и временно передана Институту математики АН УССР лаборатория № 1, расположенная в отдельном корпусе в Феофании.

Для развития работ по перечисленным выше проблемам и для организации новой лаборатории регулирования производственных процессов Институту электротехники АН УССР были даны Президиумом АН УССР в начале 1956 года 10 штатных единиц и во второй половине текущего года еще 7 штатных единиц. На шестую пятилетку намечен проект прироста штатной численности института на 85 человек, т. е. на 189%.

В настоящее время рабочая площадь, которую занимает Институт электротехники АН УССР в здании по ул. Чкалова, 55-б, вдвое больше, чем в период его организации в 1947 году. Кроме того, лаборатория электротермии расположена в отдельном помещении в КПИ. Несмотря на это, Институт электротехники АН УССР крайне нуждается в рабочих помещениях для развития своих лабораторий. Для обеспечения расширения экспериментальной базы института планом капитального строительства по Академии наук УССР намечено начать в 1958 году сооружение лабораторного корпуса и закончить к концу пятилетки строительство нового здания Института электротехники АН УССР согласно разработанного проекта.

Вице-президент АН УССР
академик АН УССР Г. [Н.] Савин

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 189, арк. 161–163. Оригінал. Машинопис.

№ 34*¹

**ДОВІДКА ПРОФЕСОРА Л. А. КУЛЬСЬКОГО*² ПРО ЗАВДАННЯ
ХІМІЧНОЇ НАУКИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ВОДОЙМИЩ
І ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ПИТНОЇ І ПРОМИСЛОВОЇ ВОДИ**

[Не пізніше 31 серпня 1956 р.]^{*3}

В шестой пятилетке все отрасли промышленности Украины получают дальнейшее развитие. Так, в Донбассе и Криворожье добыча угля в пятилетке увеличивается в 1,6 раза, выплавка чугуна, стали и добыча железных руд в 1,5 раза.

*¹ Див. док. № 3, 211.

*² Див.: Історія Національної академії наук України. 1938–1941. Документи і матеріали. – Київ, 2003. – С. 388–389.

*³ Дата розгляду на засіданні Президії АН УРСР. Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 50, п. 684 від 31 серпня 1956 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 76.

За шестую пятилетку значительно вырастут города и улучшится их благоустройство.

Водоснабжение городов Украины, особенно Донбасса и Криворожья, и по настоящее время испытывает острое напряжение. Нехватает воды в Киеве, Харькове, Днепропетровске, Одессе. Крайне плохо обеспечивается водой население и промышленность Криворожья и Донбасса.

Недостаток в питьевой и промышленной воде обостряется еще в большей степени в связи с плохими качественными показателями последней.

Во многих даже крупных городах населению подается вода ниже норм, допускаемых ГОСТом.

Технология очистки воды, применяемая на наших водопроводных станциях, осложняется тем, что развивающаяся промышленность Украины своими стоками сильно загрязняет не только мелкие источники водоснабжения, но и основные водные бассейны Украины, такие как Днепр, Сев[ерский] Донец и т. д.

Анализ современного состояния техники подготовки воды как у нас, так и зарубежом приводит к констатации, что применяемая на практике обработка воды базируется на крайне малочисленных эмпирически установившихся приемах, а проблема улучшения качества воды сводится к узкой задаче устранения из воды тех, или иных, явно вредных для техники и здоровья населения веществ.

Очень мало исследована природа и свойства веществ, обуславливающих цветность, мутность и вкусовые качества воды, почти не изучено значение на организм человека микроэлементов, содержащихся в природных водах таких, например, как: фтор, йод, марганец, тантал и др., не изучена вредность и предельно допустимые дозы отходов заводов, спускаемых в водоемы с промышленными стоками.

В последнее время опасность загрязнения водоемов вредными веществами, в том числе и радиоактивными, особенно усиливается из-за ввода в эксплуатацию новых видов промышленности.

Для разрешения этих трудностей уже в ближайшее время должны быть максимально использованы окислительные методы обработки воды, должны быть применены новые эффективные приемы и технологические схемы обработки, применены более эффективные реагенты, должна быть улучшена техника контроля. Водопроводы должны быть оснащены автоматизированной аппаратурой, обеспечивающей точное дозирование вводимых в воду реагентов, в зависимости от ее качественных показателей.

Необходимо решить вопрос полной автоматизации контроля и управления физико-химическими процессами улучшения качества воды.

Так как непрерывно повышается актуальность вопросов обеспечения наших водоемов от загрязнений промышленными стоками, то необходимо срочно разработать эффективные методы очистки таких вод, а также вопросы возврата теряемых с отходами сотен тонн ценных веществ в производство.

Полезные начинания в этом направлении сделаны лабораторией химии и технологии воды Института общей и неорганической химии Академии наук Украинской ССР, разработанная ею аппаратура по дозированию реагентов, автоматические устройства по контролю и регулировке процесса, а также такие реагенты как эффективный коагулянт и стабилизатор воды уже применяются на наших водопроводах и дают определенный эффект.

Однако ни интенсивность, ни масштабы проводимых лабораторией исследований нельзя считать удовлетворительными.

Руководство АН Украинской ССР не учло важности работ этого направления, в результате чего и до настоящего времени не реализованы полностью постановления Совета Министров УССР об укрупнении этой научной единицы, усилению ее научными кадрами и оборудованием (см. постановление СМ УССР от 1.VI.49 г. № 1334, от 11.VIII.52 г. № 2601). Из-за этого не во всю производственную мощь работает и переданная для развития данного направления в АН УССР опытная станция, являющаяся наиболее крупной научно-экспериментальной единицей в СССР.

[...] *1. По УССР в шестой пятилетке намечено строительство и ввод в эксплуатацию канала Сев[ерский] Донец – Донбасс. Намечено охватить водоснабжением ряд сельскохозяйственных районов, будет произведено значительное расширение и реконструкция ряда городских водопроводов.

Киев в 1960 году должен получить в три раза больше воды, чем в 1950 г. Водоснабжение Криворожья и Донбасса в 1960 году достигнет 16 300 миллионов кубометров в год. Чтобы обеспечить нужды Донбасса и Криворожья в воде, необходимо построить и ввести дополнительные мощности водопроводов в 1956–1960 гг. в Донбассе 22 м³ в секунду, в Криворожье – 8 м³ в секунду.

Намечено увеличить подачу воды Харькову, Днепропетровску, Одессе и т. д.

Строительство и расширение действующих водопроводов потребует введения новой техники и достижений в технологию обработки воды. Применяемые на водопроводах очистные сооружения явно устарели и вызывают расход лишних сотен миллионов рублей в год. И по настоящее время допускается даже в крупных населенных местах подача воды ниже норм, разрешенных ГОСТом. Из-за отсутствия эффективных методов очистки сточных вод, как правило, источники водоснабжения сильно загрязняются этими стоками. К числу таких сильных загрязняемых источников относятся и основные водные ресурсы Украины – река Днепр и Сев[ерский] Донец.

Все это требует коренного улучшения в деле охраны водоемов и улучшения качества воды и, в первую очередь, решения многих задач нашими научными учреждениями и особенно АН УССР.

Огромные задачи, поставленные перед работниками науки и промышленности, требуют осуществления ряда мероприятий.

По исследовательской линии необходимо значительно расширить тематику исследований и количество научно-исследовательских баз.

Расширить работы, проводимые Украинским институтом коммунальной гигиены по вопросам изучения гигиенической роли микроэлементов, по установлению норм веществ, поступающих в воду со стоками предприятий новых видов промышленности Украины.

Создать специальные группы изучающие гидробиологию наших источников водоснабжения в институтах гидробиологии и микробиологии Академии наук УССР.

---

*1 Знято загальну інформацію про завдання з покращення водопостачання населення та промисловості.

Создать в системе АН УССР большую самостоятельную научную единицу, развивающую теоретические основы и главные направления технологии обработки воды и координирующую исследования, проводимые на Украине по этим вопросам.

Организация такого центра на Украине может быть осуществлена на базе имеющейся в системе АН УССР лаборатории химии и технологии воды с опытной станцией.

Необходимо оснастить учреждения, проводящие научную тематику, современным лабораторным оборудованием. Обеспечить возможность ознакомления работников науки с передовыми научными организациями и водопроводами зарубежных стран.

Следует в 1956–[19]57 гг. организовать предприятия по оснащению наших водопроводов необходимой современной аппаратурой (хлораторами, ионаторами, озонаторами, бактерицидными лампами, приборами для автоматического контроля и управления процессами обработки воды и др.). В качестве ближайшего мероприятия необходимо создать на базе механических мастерских Управления водоканализации гор[ода] Киева специальный цех, который бы обеспечил плановый выпуск этой продукции. Увязать самым тесным образом деятельность таких предприятий с научными организациями с тем, чтобы достижения науки без промедления делались достоянием промышленности.

Профессор Л. [А.] Кульский

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 725, арк. 418–423. Копія. Машинопис.

№ 35

ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО ДИРЕКТИВНИХ ОРГАНІВ ЩОДО ВНЕСЕННЯ ЗМІН У ПЕРЕЛІК ВАКАНСІЙ ДЛЯ ВИБОРІВ ДО СКЛАДУ АКАДЕМІКІВ ТА ЧЛЕНІВ-КОРЕСПОНДЕНТІВ АН УРСР

12 вересня 1956 р.

Президія Академії наук Української РСР просить ЦК КП України в зв'язку з обговоренням і висуненням кандидатів на оголошені вакансії по виборах академіків і членів-кореспондентів АН УРСР дозволити внести ряд змін в оголошений перелік вакансій^{*1} по виборах академіків і членів-кореспондентів АН УРСР, а також дозволити збільшити кількість вакансій в зв'язку з такими обставинами:

1. Вчена рада Фізико-технічного інституту висунула на оголошену вакансію академіка АН УРСР по ядерній фізиці доктора фізико-математичних наук завідуючого відділом теоретичної фізики Фізико-технічного інституту А. І.^{*2} Ахієзера, а кандидата, що раніш був намічений на цю вакансію, доктора фізико-математичних наук М. В. Пасічника, вчена рада рекомендувала в члени-кореспонденти АН УРСР по ядерній фізиці.

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

^{*2} Тут і далі – так у документі. Правильно: О. І.

Враховуючи, що А. І. Ахієзер є видатним вченим (див. характеристику) в галузі ядерної фізики, обрання якого в академіки АН УРСР рекомендує вчена рада Фізико-технічного інституту, Президія Академії наук УРСР просить дозволити оголосити додатково вакансію на обрання члена-кореспондента АН УРСР по ядерній фізиці.

Кандидатом для обрання членом-кореспондентом АН УРСР по цій вакансії рекомендується доктор фізико-математичних наук директор Інституту фізики АН УРСР М. В. Пасічник.

2. Вчена рада Інституту фізичної хімії АН УРСР внесла пропозиції про відкриття додатково однієї вакансії на обрання члена-кореспондента АН УРСР по каталізу. Кандидатом на обрання члена-кореспондента АН УРСР по цій вакансії вчена рада рекомендує доктора хімічних наук, професора В. А. Ройтера, що працює заступником директора Інституту фізичної хімії АН УРСР.

Професор В. А. Ройтер є видатним вченим (див. характеристику) в галузі каталізу. Президія АН УРСР просить дозволити оголосити додатково одну вакансію на обрання члена-кореспондента АН УРСР по спеціальності каталіз.

3. В зв'язку з організацією в системі Академії наук УРСР нового Інституту аерогазодинаміки (проблем реактивної техніки) і необхідністю залучення до роботи в цьому інституті видатних спеціалістів в галузі аерогазодинаміки Президія АН УРСР просить дозволити оголосити додатково вакансії на обрання двох членів-кореспондентів АН УРСР в галузі аерогазодинаміки.

Кандидатами по цих спеціальностях рекомендується:

а) Ф. О. Абрамов – доктор технічних наук, професор, крупний спеціаліст в галузі аеродинаміки (див. характеристику).

б) І. Л. Повх – доктор технічних наук, професор, спеціаліст в галузі аерогазодинаміки (див. характеристику).

Професор І. Л. Повх дав згоду на переїзд в м. Дніпропетровськ для роботи в Інституті аерогазодинаміки із Ленінградського політехнічного інституту.

4. В зв'язку з зміною профілю Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки і перетворенням його в Інститут машинознавства, а також розвитком досліджень в галузі технології машинобудування, зокрема, ливарного виробництва, виникає необхідність у відкритті додаткової вакансії члена-кореспондента АН УРСР по спеціальності ливарне виробництво.

Кандидатом на цю вакансію рекомендується доктор технічних наук, професор А. А. Горшков (див. характеристику^{*1}).

Професор А. А. Горшков дав згоду на переїзд в Київ з Уральського політехнічного інституту.

5. Вчена рада Інституту зоології АН УРСР висуває для обрання академіка АН УРСР по зоології безхребетних видатного вченого-зоолога доктора біологічних наук, члена-кореспондента АН УРСР О. П. Маркевича, що збагатив своїми працями («Основи паразитології», «Хвороби прісноводних риб» і інші) біологічну науку (див. характеристику).

Президія АН УРСР просить оголосити додатково одну вакансію для обрання академіка по спеціальності зоологія.

^{*1} Згадані тут і далі характеристики – не публікуються.

6. З метою розвитку наукових досліджень в галузі використання багатих мінеральних ресурсів в республіці для потреб народного господарства урядом організований в 1956 році в системі АН УРСР Інститут мінеральних ресурсів (м. Сімферополь). Для забезпечення наукового керівництва Інституту мінеральних ресурсів Президія АН УРСР призначила доктора геолого-мінералогічних наук Ю. Ю. Юрка директором цього інституту. Необхідно відкрити додаткову вакансію для обрання члена-кореспондента АН УРСР по спеціальності мінералогія.

На цю вакансію рекомендується директор Інституту мінеральної сировини*¹ доктор геолого-мінералогічних наук Ю. Ю. Юрк.

7. Враховуючи, що на оголошені дві вакансії для обрання академіків по спеціальності металознавство може бути обраний академік лише по одній вакансії, Президія АН УРСР просить другу вакансію на обрання академіка замінити вакансією для обрання члена-кореспондента АН УРСР по спеціальності металознавство.

Кандидатом для обрання члена-кореспондента АН УРСР по спеціальності металознавства рекомендується доктор технічних наук, професор, директор Інституту металофізики В. Н. Гріднев*².

8. Для розвитку наукових досліджень по історії української літературної мови, по розвитку мови української соціалістичної нації, а також робіт по створенню словників по культурі української мови, стилістики і інших проблемах українського мовознавства необхідно замінити оголошену вакансію члена-кореспондента АН УРСР по українському мовознавству, відкривши додаткову вакансію для обрання академіка АН УРСР по українському мовознавству.

На додаткову вакансію академіка АН УРСР рекомендується доктор філологічних наук, професор, заступник директора Інституту мовознавства АН УРСР, в. о. голови Відділу суспільних наук АН УРСР І. К. Білодід – автор ряду монографічних і інших праць в галузі українського мовознавства.

9. З метою посилення і поглиблення наукових досліджень в галузі історії України з використанням широкої документально-історичної архівної бази, для створення багатотомної «Історії України» і керівництва цією роботою необхідно оголосити додаткову вакансію для обрання академіка АН УРСР по історії.

Для обрання академіка по цій вакансії рекомендується видатний вчений-історик, доктор історичних наук, професор, директор Інституту суспільних наук АН УРСР І. П. Крип'якевич.

10. Для розвитку наукових досліджень з історії українського мистецтва (музики), для створення праць по багатогранному мистецтву українського народу необхідно оголосити додатково одну вакансію для обрання академіка АН УРСР по музикознавству.

Для обрання академіків по цих спеціальностях можуть бути рекомендовані:

а) Композитор, доктор мистецтвознавства, професор, зав[ідувач] кафедри теорії композиції Київської консерваторії Л. М. Ревуцький (див. характеристику).

б) Доктор мистецтвознавства, професор, зав[ідувач] кафедри теорії музики Львівської консерваторії С. П. Людкевич.

*¹ Так у документі. Правильно: Інститут мінеральних ресурсів.

*² Те саме. Правильно: Гріднев.

11. Для посилення розвитку наукових досліджень з історії образотворчого мистецтва необхідно дозволити оголосити додаткову вакансію для обрання академіка АН УРСР по спеціальності образотворче мистецтво.

Для обрання академіка АН УРСР по цій спеціальності рекомендується кандидатура професора, завідуючого відділом образотворчого мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклору і етнографії АН УРСР, дійсного члена Академії художеств*¹ СРСР В. І. Касіяна.

12. В зв'язку з відсутністю кандидатів, яких можливо рекомендувати на обрання академіка АН УРСР по спеціальності електрохімія, Президія АН УРСР просить замінити оголошену вакансію академіка на вакансію члена-кореспондента АН УРСР по електрохімії.

Кандидатом для обрання члена-кореспондента АН УРСР по спеціальності електрохімія рекомендується доктор хімічних наук, професор, заступник директора Інституту загальної і неорганічної хімії Ю. К. Делімарський.

13. В зв'язку з відсутністю кандидатів, яких можливо обрати членами-кореспондентами АН УРСР по спеціальності палеозоологія і металургія сталі, Президія АН УРСР просить дозволити не проводити обрання членів-кореспондентів АН УРСР по цих спеціальностях.

14. В зв'язку з відсутністю кандидатів по оголошених двох вакансіях з спеціальності нормальна фізіологія Президія АН УРСР просить дозволити провести обрання члена-кореспондента АН УРСР лише по одній вакансії, а по другій вибори не проводити.

15. Завершення будівництва лабораторного корпусу Інституту фізичної хімії і створення умов для успішного розгортання наукових досліджень в галузі фізичної хімії вимагає залучення для роботи в інституті нових видатних спеціалістів.

Ряд наукових установ м. Харкова і АН УРСР висувують пропозицію про обрання членом-кореспондентом АН УРСР доктора хімічних наук, професора М. А. Измайлова, видатного вченого в галузі фізичної хімії (див. характеристику).

Президія АН УРСР просить дозволити оголосити додатково одну вакансію для обрання члена-кореспондента АН УРСР по фізичній хімії.

У зв'язку з вищевикладеним Президія АН УРСР просить ЦК КП України дозволити збільшити кількість вакансій для обрання академіків АН УРСР на три і для обрання членів-кореспондентів АН УРСР на шість.

При обранні нових 15 академіків і 37 членів-кореспондентів АН УРСР (з урахуванням додаткових вакансій) кількісний склад академіків і членів-кореспондентів АН УРСР в порівнянні з 1951 роком (останні вибори) буде такий:

	1951 рік	1956 рік (після обрання)
Академіків АН УРСР	95	95
Членів-кореспондентів АН УРСР	105	131

*¹ Так у документі. Правильно: мистецтв.

Таким чином кількісний склад академіків АН УРСР в порівнянні з 1951 роком останеться без змін, а кількість членів-кореспондентів АН УРСР зросте на 26 чоловік.

В. о. Президента Академії наук УРСР
академік АН УРСР *Р. [Є.] Кавецький*
Головний учений секретар
Президії АН УРСР *О. [Н.] Щербань*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 359, арк. 153–158. Оригінал. Машинопис.

№ 36

ВИСНОВОК ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ГІДРОБІОЛОГІЇ АН УРСР ЧЛ.-КОР. Я. В. РОЛЛА ТА КЕРІВНИКА ОДЕСЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ ЦЬОГО ІНСТИТУТУ ПРОФ. К. О. ВІНОГРАДОВА ПРО СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КАРАДАЗЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ АН УРСР*¹

17 вересня 1956 р.

Ознакомившись с докладной запиской директора Карадагской биологической станции А. Н. Смирнова «К плану развития научных исследований Карадагской биологической станции Академии наук УССР» и справкой*², составленной бригадой сотрудников Севастопольской биологической станции АН СССР, проверявшей в июле с. г. работу Карадагской биологической станции, а также на основании знакомства с опубликованными материалами о результатах научной деятельности Карадагской биологической станции как за последние, так и за предшествующие годы, Институт гидробиологии Академии наук УССР считает возможным высказать следующие соображения:

Еще до Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Карадагской биологической станцией было, в основном, завершено изучение фауны и флоры Черного моря в районе, прилегающем к Карадагу и характеризующем типичный участок открытого морского побережья.

Одновременно были начаты работы по биохимии и биологии морских организмов, прерванные войной 1941–1945 гг.

После Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. изучение биологии и биохимии морских организмов сделалось основным направлением в научной деятельности Карадагской биологической станции, в развитии которого принимали участие не только сотрудники самой станции, но и приезжавшие на станцию для работы сотрудники других научно-исследовательских учреждений, публиковавшие результаты своих исследований преимущественно в «Трудах» Карадагской биологической станции АН УССР, регулярно выходивших из печати (выпуски 7 и 8 в 1949 г., вып. 9 и 10 – в 1950 г., вып. 11 – в 1951 г., вып. 12 – в 1952 г.).

Однако, поскольку опубликованию результатов фаунистических и флористических исследований помешала война, в издававшихся после войны «Трудах»

*¹ Висновок направлено голові Відділу біологічних наук АН УРСР акад. Р. Є. Кавецькому.

*² Словосполучення «и справкой» дописано від руки.

станции нашли свое отражение как работы нового биологического и биохимического направления, так и фаунистические и флористические работы довоенного периода.

После перехода Карадагской биологической станции в 1952 г. из Академии наук УССР в состав Крымского филиала Академии наук СССР, основное место в деятельности Карадагской станции заняли работы на прудах и других местных водоемах Крымской области, а значительная часть морских биологических исследований и полностью биохимические исследования были прекращены. Одновременно прекратился и регулярный выход «Трудов» Карадагской биологической станции.

Только после передачи Крымского филиала в состав Академии наук УССР, в 1955 году возобновился выход «Трудов» Карадагской биологической станции. Однако, в вышедшем в 1955 г. очередном выпуске «Трудов» № 13 напечатаны результаты работ, начатых еще задолго до включения станции в состав Крымского филиала АН СССР, т. е. в 1949–1950 гг., некоторые довоенные работы, сохранившиеся в издательском портфеле станции, в частности работы С. Н. Уломского по пресным водоемам Крыма, а также не имеющая непосредственного отношения к деятельности Карадагской станции и выполненная в другом учреждении работа Г. П. Трифонова по бычкам Азовского моря.

В 1956 г. Карадагской станцией был сдан в печать выпуск «Трудов» № 14 и, таким образом, имевший место трехлетний перерыв в публикации научных работ Карадагской станции, совпавший с пребыванием ее в составе Крымского филиала АН СССР, был ликвидирован.

Нельзя не отметить, что еще перед войной 1941–1945 гг. Карадагской биологической станцией впервые в СССР были предприняты совместные с Карадагской актинометрической обсерваторией исследования в области изучения влияния лучистой энергии на биологические процессы, протекающие в море, результаты которых опубликованы уже после войны в «Докладах Академии наук СССР» в статьях С. И. Сивкова и Л. А. Ланской (1949, 1950).

Большие перспективы в области разработки смежных вопросов биологии и актинометрии моря открылись в 1951–1952 гг. в связи с начавшимися на Карадагской актинометрической обсерватории работами по изучению радиационного режима Черного моря на прилегающем к Карадагу его участке, в результате чего в тематическом плане Карадагской биологической станции и возникли соответствующие темы.

Однако, в последующем эти исследования не получили должного развития и были прекращены вовсе.

В результате, касаясь итогов деятельности Карадагской биологической станции за последние годы, можно констатировать следующее:

1. Оригинальные и весьма актуальные исследования биологического и биохимического профиля, развивавшиеся на Карадагской биологической станции до ее перехода в состав Крымского филиала АН СССР, были прекращены.

2. Начатые перспективные в научном и практическом отношении совместные исследования с Карадагской актинометрической обсерваторией не получили должного развития и после перерыва в этих работах в настоящее время едва-едва намечаются контуры дальнейшего их развития.

3. Изучение прудов и других внутренних водоемов Крымской области, оказав, возможно, известную практическую помощь местному народному хозяйству, естественно не оказалось сколько-нибудь перспективным для Карадагской биологической станции и по настоянию Ихтиологической комиссии при Академии наук СССР было из планов Карадагской станции изъято.

Касааясь перспектив дальнейших работ на Карадагской биологической станции нельзя не обратить внимания на следующие обстоятельства:

Район деятельности Карадагской биологической станции не является ареной сколько-нибудь интенсивного рыболовства, что объясняется как естественной спецификой самого района, так и тем, что он входит в запретную зону, доступ в которую для рыболовецких судов, как правило, закрыт.

Имеющийся местный лов рыбы соседними рыболовецкими артелями [...] ^{*1} производится в незначительных масштабах, поскольку для добычи основных промысловых рыб рыбаки отправляются к берегам Кавказа, к Южному берегу Крыма и в Азовское море.

Некоторое исключение представляет лишь лов осетровых рыб в районе мыса Меганом и лов камбалы в открытом море против Карадага, имеющие, однако, сезонный характер.

Изучение планктона и бентоса, проводившееся Карадагской биологической станцией в прежние годы, непосредственно на участке моря, прилегающем к станции, показало, что по сравнению с другими районами Черного моря, показатели численности и биомассы организмов здесь гораздо меньше, нежели в других местах, и что, следовательно, говорить о сколько-нибудь значительной постоянной кормовой базе для промысловых рыб в данном районе не приходится. Высокопродуктивными являются лишь соседние районы открытого моря у мысов Меганом и Киик-Атлама, изучение которых систематически ведется уже не Карадагской станцией ^{*2}, а Азовско-Черноморским научно-исследовательским институтом морского рыбного хозяйства и океанографии.

Между тем, основной спецификой района Черного моря, прилегающего к Карадагу, является его исключительное в условиях этого моря, богатство видами беспозвоночных животных и рыб, а также и водорослей, число которых на этом небольшом участке достигает 50–60% от всего количества видов фауны и флоры, вообще известных в Черном море.

Отсюда логически вытекало то биологическое и биохимическое направление в изучении организмов Черного моря, которое развивалось на Карадагской биологической станции до ее перехода в Крымский филиал АН СССР, а после ее перехода в Крымский филиал продолжало развиваться, в несколько иной специфике, уже Севастопольской биологической станцией Академии наук СССР.

Нельзя также не коснуться и того обстоятельства, что соседние рыболовецкие организации очень часто требуют от Карадагской станции оперативного обслуживания, включающего прогнозы о сроках подхода тех или иных рыб, советов по технике их добычи и т. д., не считаясь с тем, что это является функцией не станции,

^{*1} Знято перелік риболовецьких артілей.

^{*2} Слово «станцией» дописано від руки.

а иных организаций (Экспериментальной базы Гослова в г. Керчь и органов промысловой разведки и Института рыбного хозяйства).

В связи со всем сказанным выше, основную задачу Карадагской биологической станции следует трактовать как экспериментальное изучение организмов, населяющих Черное море, и совместную с Карадагской актинометрической обсерваторией разработку смежных вопросов биоактинометрии моря, без отвлечения на разрешение вопросов, изучение которых является функцией соседних научных учреждений (Севастопольская биологическая станция АН СССР и Азовско-Черноморский научно-исслед[овательский] институт рыбного хозяйства и океанографии), центр тяжести работы которых лежит, благодаря наличию крупных судов, в экспедиционных работах как на Черном море, так и в намечаемых исследованиях в Средиземном море и Атлантике.

Следует сказать, что экспериментальное направление, как основное направление деятельности станции, мыслится и директором КБС^{*1} А. Н. Смирновым и бригадой СБС^{*2}, проверявшей работу станции на Карадаге.

Вопросы изучения поведения рыб, выяснение роли физиологических рецепторов, нервной системы и функции органов чувств и т. п. требуют наличия в составе станции в первую очередь хорошо организованной физиологической лаборатории, которая, однако, в намечаемой структуре станции отсутствует.

Несомненный смысл представляла бы в структуре станции лаборатория биоактинометрии^{*3} моря, которая вела бы основные работы по изучению влияния лучистой энергии на биологические процессы совместно с Карадагской актинометрической обсерваторией.

Вместе с тем неоправданно большое значение придается как в докладной записке директора станции А. Н. Смирнова, так и в предложениях бригады Севастопольской биологической станции, гидрохимическим исследованиям на прилегающем к Карадагу участке моря, при чем имеется ввиду даже создание специальной гидрохимической лаборатории на равных началах с гидробиологической и ихтиологической.

Гидрологический и гидрохимический режим участка Черного моря, прилегающего к Карадагу, обладает большим постоянством и достаточно иметь в штате станции одного хорошего гидрохимика-лаборанта, чтобы держать этот режим под контролем.

Вместо лаборатории гидробиологии целесообразно иметь две лаборатории – одну, изучающую бентос, и другую, изучающую планктон.

В связи с изложенным выше, в структуре Карадагской биологической станции могли бы быть следующие лаборатории:

Лаборатория физиологии морских организмов: старший научный сотрудник (доктор или к[андида]т наук), младший научн[ый] сотр[удник] (к[андида]т наук), старший лаборант, препараты (2), лабораторный служитель.

Лаборатория ихтиологии: старший научн[ый] сотр[удник] (д[окто]р или к[андида]т наук), младш[ий] научн[ый] сотр[удник] (к[андида]т наук), старш[ий] лаборант, препарат.

^{*1} Карадагская биологическая станция.

^{*2} Севастопольская биологическая станция.

^{*3} Тут і далі – підкреслено в документі.

Лаборатория бентоса: старш[ий] научн[ый] сотр[удник] (д[окто]р или к[ан]дида)т наук), младш[ий] научн[ый] сотр[удник] (к[ан]дида)т наук), старш[ий] лаборант, препаратор.

Лаборатория планктона: старш[ий] научн[ый] сотр[удник] (д[окто]р или к[ан]дида)т наук), младш[ий] научн[ый] сотр[удник] (к[ан]дида)т наук), старш[ий] лаборант, препаратор.

Лаборатория биоактинометрии: старший научн[ый] сотр[удник] (д[окто]р или к[ан]дида)т наук), техник-физик, лаборант-биолог, служитель.

Поскольку основным должно быть экспериментальное направление в изучении морских организмов, базирующееся на имеющиеся или строящиеся на станции аквариумы и бассейны, а также на прилегающий участок Черного моря, отпадает необходимость иметь для станции судно типа сейнера «СЧС» или «АЧС». Однако, станция должна располагать достаточным количеством мелких моторных судов, типа мотофелюги, способных обслужить нужды станции как в области поимки и доставки морских организмов для экспериментальных работ, так и для обслуживания опытов, проводимых непосредственно в море. При этом совершенно необходима организация берегового хозяйства, могущего обеспечить спуск и подъем этих судов механической тягой (электролебедками).

Может быть также рассмотрен вопрос об углублении и расчистке устья Карадагской речки на предмет устройства в ней искусственной стоянки для судов станции в штормовую погоду и зимой.

Следует иметь ввиду, что в случае даже предоставления Карадагской станции крупного судна типа сейнера значительную часть времени его придется держать в порту в Феодосии, поскольку открытый рейд у Карадага не предоставляет возможностей держать судно у Карадага круглый год, заставляя его уходить в штормовую погоду либо в открытое море, либо в Феодосийский порт.

Мероприятия, намеченные дирекцией станции в части улучшения материально-бытовых условий для сотрудников и для приезжающих специалистов, естественно не могут встретить каких-либо возражений, тем более, что некоторые из них могут быть осуществлены на месте даже без участия Президиума АН УССР или Биологического отделения.

В заключение следует отметить, что нельзя забывать и о роли Карадагской биологической станции как места для проведения различного рода биологических исследований на морском материале приезжающими научными работниками из других городов, в первую очередь сотрудниками институтов Академии наук УССР, а также, в перспективе, и зарубежными учеными.

Директор Института гидробиологии АН УССР
член-корреспондент АН УССР, профессор Я. В. Ролл
Руководитель Одесской биологической станции
Института гидробиологии АН УССР
профессор К. А. Виноградов

Науковий архів Інституту гідробіології НАН України, оп. 1, спр. 211, арк. 23–31.
Засвідчена копія. Машинопис.

№ 37
ЗВЕРНЕННЯ ІНСТИТУТУ ФІЗИЧНОЇ ХІМІЇ
ім. Л. В. ПИСАРЖЕВСЬКОГО АН УРСР ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ РОБІТ З РАДІАЦІЙНОЇ ХІМІЇ
[Не пізніше вересня 1956 р.]^{*1}

В последние годы усиленно развивается область радиационной химии, как одна из важных областей применения атомной энергии в мирных целях. Это новое направление в науке имеет безусловно большие перспективы развития, так как открывает возможности широкого использования излучений для активации самых разнообразных химических систем, могущих иметь не только теоретический, но и практический интерес. С другой стороны, знание специфических особенностей радиационно-химических процессов крайне необходимо для борьбы с вредным действием излучений^{*2} (биологическое действие, коррозия различных материалов). Исследования в области радиационной химии развиваются особенно усиленно в США. Масштаб работ в СССР, по-видимому, еще недостаточен.

Институт физической химии АН УССР имеет все данные для развития у себя работ в этом новом направлении. В институте, в результате многолетних исследований в области изотопной химии, накоплен значительный опыт работы с радиоактивными веществами. С другой стороны, вопросы радиационной химии во многом соприкасаются с вопросами и проблемами, которыми в течение ряда лет занимался отдел фотохимии института (элементарные процессы в конденсированных системах, перенос заряда под действием квантов света, образование радикалов и радикал-ионов в результате действия излучений и т. д.).

Из сказанного следует, что в Институте физической химии могут быть обеспечены условия для развития этого нового направления в VI пятилетии. В первые годы (до того, как новое направление окрепнет) работы по радиационной химии можно было бы развернуть при отделе фотохимии, для чего должны быть созданы необходимые условия. В пятилетие 1956–1960 гг. лаборатория радиационной химии должна сосредоточиться на исследованиях по следующим основным направлениям:

а) Радиолиз воды и индуцирование цепных реакций в жидких системах и в растворах.

б) Разработка спектрофотометрических методов химической дозиметрии ионизирующих излучений.

Организация работ в этом направлении даст возможность институту выполнить постановление Президиума от 31.I.1955 г. (протокол № 9-б, § 133) о включении в планы исследовательских работ тем, связанных с проблемой «Основные закономерности биологического действия ядерных излучений».

НЕОБХОДИМЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ^{*3}

а) Помещения. Работы по радиационной химии можно будет развернуть только в новом здании института, где для этого может быть отведено специальное оборудованное помещение.

^{*1} Дату встановлено за змістом документа.

^{*2} Слово «излучений» вписано від руки.

^{*3} Тут і далі – підкреслено в документі.

б) Оборудование. Для обеспечения начала работ должно быть приобретено общее оборудование лаборатории (посуда, вакуумные установки, термостаты и др.), а также ряд специальных приборов: источники излучений (кобальтовая пушка и др.), счетчики и радиометры. Общая стоимость специального оборудования, необходимого для начала работ в небольших масштабах, не будет превышать сумму в 150 000 руб.

в) Штат. Для начала работ необходим небольшой штат из 4-х человек (1 ст[арший] научный сотрудник, 1 младший [научный сотрудник], 1 инженер-физик и 1 техник). Должности 1 мл[адшего] научного сотрудника и 1 техника должны быть открыты с сентября 1956 г. Остальные 2 должности – с января 1957 г. Штат лаборатории должен пройти необходимую переподготовку, на которую потребуется около полугода. В этот период сотрудникам должны быть обеспечены длительные командировки в институты, в которых ведется аналогичная работа.

Если отдел фотохимии сможет получить необходимый штат с осени 1956 г., исследования смогут развернуться с середины 1957 г. До этого времени должна быть подготовлена лабораторная база, обеспечены другие материальные возможности осуществления работ, проведена переподготовка штата, а также обсужден детальный план работ.

Мы просим Президиум вынести постановление об организации в Институте физической химии лаборатории по радиационной химии, об утверждении для нее указанного в записке штата, об ассигновании необходимой суммы (50 000 руб. в 1956 г.) и (100 000 руб. к началу 1957 г.) для ее оборудования. Лаборатория будет работать в составе отдела фотохимии под руководством профессора Б. Я. Даина.

Директор Института физической химии АН УССР
академик АН УССР А. И. Бродский
Зав[едующий] отделом фотохимии
доктор химических наук Б. Я. Даин

Науковий архів Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського НАН України, оп. 1, спр. 430, арк. 71–73. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 38

ПРОПОЗИЦІЇ ІНСТИТУТУ ГЕОЛОГІЧНИХ НАУК АН УРСР ДО РАДИ З КООРДИНАЦІЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АКАДЕМІЙ НАУК СОЮЗНИХ РЕСПУБЛІК І ФІЛІАЛІВ АН СРСР ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ГЕОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СРСР*¹

9 жовтня 1956 р.

Вопрос, поднятый в статье заместителя председателя Совета по изучению производительных сил АН СССР Ф. А. Шутлива «Устранить разобщенность в работе геологоразведочных служб», является весьма актуальным.

*¹ Копії пропозицій направлено до Президії АН УРСР та редакції «Промислово-економічної газети».

Институт геологических наук еще в 1955 году ставил перед Госпланом Совета Министров Украинской УССР вопрос об улучшении организации геологической службы и устранении условий, способствующих неимоверному удорожанию геологопоисковых и геологоразведочных работ, задерживающих расширение минерально-сырьевой базы страны и тормозящих ее геологическое изучение.

В настоящее время на территории УССР работает около 50 геологических организаций, не считая полевых партий и экспедиций различных других организаций, выполняющих различные тематические работы. Работа этих организаций и экспедиций не координируется и не контролируется.

Результаты полевых и лабораторных геологических исследований полностью не сосредотачиваются в единых государственных фондах; госгеофонд Министерства геологии и охраны недр и его территориальных управлений является узко ведомственной организацией, часто отходящей от удовлетворения государственных интересов. Повторение дорогостоящих исследований стало обыденным явлением.

Институт геологических наук АН УССР при составлении своих тематических планов пытается увязывать их с работой производственных организаций, посылая последним копии планов для ознакомления и критического обсуждения. Однако, подобные попытки института координировать свою деятельность с деятельностью геологоразведочных организаций не всегда получают с их стороны ответную реакцию; кроме того они носят односторонний характер, т. к. производственные организации и отраслевые институты планы своих работ для согласования в Институт геологических наук, как правило, не присылают.

Таким образом попытки улучшить дело рабочим порядком остаются бесплодными. Институт геологических наук АН УССР считает, что организация геологической службы в стране нуждается в коренном улучшении.

1) Поддерживается предложение об организации Государственного комитета геологического контроля охраны недр и учета запасов минеральных ресурсов при Совете Министров СССР.

2) Считается необходимым решительное улучшение работы территориальных фондов, в обязанность которых следует вменить сбор и хранение всех отчетов и полное обеспечение использования фактических данных научно-исследовательскими учреждениями для научных обобщений, сводок и теоретического обоснования прогнозов. Территориальные фонды обязаны составлять информационные сводки в целях широкого осведомления о выполненных работах для избежания повторения их.

Решительно усилить требования к обработке материалов бурения и составления кадастров буровых скважин.

3) Централизовать поисковые и разведочные работы в Министерстве геологии; проведение детальной разведки месторождений разрешить промышленным министерствам и ведомствам.

4) Сосредоточить основное внимание ведомственных научно-исследовательских геологоразведочных институтов на разработке вопросов методики и обобщения опыта поисков и разведки полезных ископаемых и обслуживания полевых партий (определятельная и лабораторно-исследовательская работа).

5) Реорганизовать ВСЕГЕИ в Институт геологической карты Министерства геологии.

6) Сосредоточить основное внимание геологических институтов Академии наук на разработке проблем научного обоснования расширения минерально-сырьевой базы страны, разработке теоретических основ разных отраслей геологических знаний, составлении сводных обзорных работ, способствующих дальнейшему углублению изучения геологического строения <территории> страны и ее минеральных ресурсов.

7) Поручить органам Госплана включить проведение основных геологических работ в народнохозяйственный план и осуществлять обязательную координацию деятельности различных геологических учреждений.

Директор института
академик АН УССР *В. Г. Бондарчук*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 850, арк. 47–48. Оригінал. Машинопис.

№ 39

**ЗВЕРНЕННЯ МІНІСТРА ВАЖКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ НДР
Е. АПЕЛЯ ДО ЗАСТУПНИКА ГОЛОВИ РМ УРСР М. С. ГРЕЧУХИ
ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ПЕРЕСУВНОЇ ЗВАРЮВАЛЬНОЇ
ЛАБОРАТОРІЇ ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОЗВАРЮВАННЯ
ІМ. Є. О. ПАТОНА АН УРСР У ТИМЧАСОВЕ КОРИСТУВАННЯ*¹**

*22 жовтня 1956 р.
м. Берлін*

Вельмишановний товаришу Гречуха!

Здійснення величезних завдань, поставлених другим п'ятирічним планом Німецької Демократичної Республіки в галузі розвитку важкого машинобудування, вимагає впровадження передових технологічних процесів і зокрема широкого застосування нових прогресивних методів зварювання.

Інститут дугового зварювання імені Патона Академії наук УРСР, в особі його директора члена-кореспондента Української академії наук, професора-доктора товариша [Б. Є.] Патона подав підприємствам та інститутам Міністерства важкого машинобудування велику практичну допомогу.

Як мені стало відомо, в Інституті імені Патона є пересувна зварювальна лабораторія*², яка з великим успіхом брала участь у впровадженні найновішої

*¹ Звернення розглянуто в РМ УРСР. З урахуванням того, що за рішенням Радянсько-німецької комісії з науково-технічної співпраці у січні 1956 р. до НДР вже було направлено одного наукового співробітника для надання консультацій у галузі зварювальної техніки, а вагон-лабораторію протягом 1957 р. планувалося використовувати на території СРСР, прохання відхили. Про це Е. Апеля повідомлено офіційним листом за підписом Голови РМ УРСР Н. Т. Кальченка.

*² Лабораторія була створена для популяризації та наочного пропагування нових способів зварювання. За постановою РМ СРСР від 27 березня 1952 р. № 1504 її обладнано у звичайному залізничному вагоні і забезпечено наочним приладдям – навчальними посібниками, плакатами, діаграмами, різноманітними схемами пристроїв і найновішим зварювальним обладнанням та апаратурою, робота яких демонструвалася під час читання лекцій співробітниками інституту, які супроводжували лабораторію.

зварювальної техніки на підприємствах УРСР. Прибуття цього зварювального поїзда для роботи в Німецьку Демократичну Республіку, без сумніву, означало б для нас дуже велику допомогу.

Тому я прошу Вас зважити, чи є можливість передати цю лабораторію на певний час в розпорядження Німецької Демократичної Республіки, при цьому було б бажано, щоб цей вагон супроводили 2–3 фахівці-інженери Інституту дугового зварювання імені [Є. О.] Патона.

Я можу з задоволенням констатувати, що хороше співробітництво між Інститутом імені Патона і підприємствами та інститутами Німецької Демократичної Республіки на основі дружнього обміну досвідом вже привело до мобілізації техніки зварювання в Німецькій Демократичній Республіці і я сподіваюсь, що ці контакти і дружні взаємини між німецьким і українським народом будуть все тіснішими і міцнішими.

Прийміть, шановний товаришу Гречуха, запевнення у високій повазі.

[Е.] Апель

На документі помітка: «Переклав з німецької мови. Ст[арший] редактор Головидаву МК УРСР П. Факторович».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 2718, арк. 63–64. Оригінал німецькою мовою. Машинопис; арк. 188–189 – переклад українською мовою. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 40

ЛИСТ-ПОДЯКА ДИРЕКЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО АРХІВУ НАРОДНОГО МУЗЕЮ В ПРАЗІ ДО ЛЬВІВСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ АН УРСР ЗА ПЕРЕДАЧУ ЛИСТУВАННЯ ЧЕСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА ЕДВАРДА ЄЛІНЕКА

*12 листопада 1956 р.
м. Прага*

Дирекция библиотеки и литературного архива Народного музея в Праге выражает вам самую сердечную благодарность за передачу корреспонденции Эдварда Йелинка, которую мы недавно получили посредничеством т. Михала Молнара с Чехословацко-советского института Словацкой академии наук в Братиславе.

Примите нашу искреннюю благодарность и за попечение и хранение этих ценных письменных документов, которые были нами одолжены в 1937 году Оссолинеуму во Львове.

Директор библиотеки
и литературного архива Народного музея*¹

Науковий архів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, оп. 1, спр. 610, арк. 64. Оригінал. Машинопис.

*¹ Підпис не прочитано.

**КЛОПОТАННЯ КОМІСІЇ ПО БОРОТБІ З СИЛІКОЗОМ АН СРСР
ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР АКАД. О. В. ПАЛЛАДИНА
ЩОДО ВІДКРИТТЯ У м. КРИВИЙ РІГ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ПИЛОВЕНТИЛЯЦІЙНОЇ
ЛАБОРАТОРІЇ АН УРСР**

*27 листопада 1956 р.
м. Москва*

Для изыскания новых высокоэффективных способов обеспыливания рудничного воздуха и получения научно обоснованных данных для проектирования противопылевой вентиляции глубоких рудных шахт требуется, ввиду сложности и неразработанности этой проблемы и у нас, и за рубежом, систематическое проведение крупных научно-исследовательских работ.

В связи с этим возникла острая необходимость организовать в г. Кривом Роге, где сосредоточены наиболее глубокие в нашей стране рудные разработки крупного масштаба, специализированную научно-исследовательскую пылевентиляционную лабораторию, возложив на нее исследования в области проектирования глубоких рудных шахт по газопылевому фактору и изыскание новых высокоэффективных методов борьбы с рудничной пылью.

Придавая исключительно важное значение этому вопросу, Комиссия при АН СССР по борьбе с силикозом поддержала ходатайство Криворожского филиала Республиканской комиссии АН УССР по борьбе с силикозом перед Министерством черной металлургии о строительстве в г. Кривом Роге здания для такой лаборатории.

Министерство черной металлургии, будучи остро заинтересованным в развитии упомянутых выше исследований, согласилось принять на себя проектирование и строительство лаборатории. В настоящее время в г. Кривом Роге успешно завершается строительство специального здания для лаборатории с полезной лабораторной площадью 425 м² и сметной стоимостью 397,6 тыс. руб.

В декабре с. г. Министерство черной металлургии строительство закончит и предъявит здание к сдаче в эксплуатацию для использования этого помещения по прямому назначению.

По задачам и условиям проведения исследований наиболее целесообразно, чтобы данная лаборатория состояла в системе Академии наук Украинской ССР.

Комиссия при АН СССР по борьбе с силикозом считает организацию академической научно-исследовательской пылевентиляционной лаборатории в г. Кривом Роге безусловно полезным, чрезвычайно важным и своевременным мероприятием, а потому обращается к Вам с просьбой открыть с 1 января 1957 г. в Кривом Роге такую лабораторию АН УССР.

III общесоюзное междуведомственное совещание по борьбе с силикозом, состоявшееся в Москве 14–16 ноября с. г. в своем решении постановило (раздел IV, п. 2): «Считать необходимой организацию в 1957 г. в Криворожском бассейне научно-исследовательской пылевентиляционной лаборатории Академии наук УССР для решения проблемных вопросов обеспыливания и проветривания рудничного воздуха при разработке руд на больших глубинах.

Просить Президиум Академии наук УССР открыть указанную лабораторию с 1 января 1957 г.».

Для открытия лаборатории требуется выделение специального штата сотрудников в количестве 18 чел., в том числе 10 научных сотрудников и 8 мастеров и лаборантов (согласно приложению 1^{*1}).

Укомплектование лаборатории может быть произведено за счет научных работников, живущих в Криворожском бассейне и частично уже подготовленных для этой работы.

Заведующим вновь открываемой лаборатории комиссия рекомендует назначить председателя Криворожского филиала Республиканской комиссии АН УССР по борьбе с силикозом профессора, доктора технических наук В. В. Недина.

Одновременно сообщаем, что Министерство черной металлургии СССР выделяет для лаборатории на приобретение новейшего оборудования и аппаратуры ассигнования на 1957 год в размере 300 тысяч рублей.

Председатель комиссии академик *А. А. Скочинский*

На документі помітки: «Тов. А. Н. Щербаню. На Президиум. 31.XI.56. *А. В. Палладин*», «На Президиум. 13.XII.56 г. *А. Н. Щербань*».

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 760, арк. 251–252. Оригінал. Машинопис.

№ 42

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ВИГОТОВЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЙ ЛІТЕРАТУРНО- МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ МАРКА ВОВЧКА В м. НАЛЬЧИК КАБАРДИНСЬКОЇ АРСР*²

27 листопада 1956 р.

Видатна українська письменниця Марко Вовчок останні роки свого життя провела на Північному Кавказі поблизу м. Нальчика на хуторі Долинському.

Кабардинський народ гідно вшановує пам'ять славетної письменниці.

В м. Нальчику її ім'я носять середня школа № 8, міська бібліотека і одна вулиця. В 1954 році з нагоди 300-річчя возз'єднання України з Росією за постановою Ради Міністрів РРФСР і Кабардинської АРСР реставровано будиночок Марка Вовчка, упорядкована її садиба, на території якої вона похована. На могилі в урочистій обстановці відкрито пам'ятник, а в будиночку письменниці відкрито нову міську бібліотеку імені Марка Вовчка.

Згідно постанови Ради Міністрів Української РСР Академія наук УРСР підготувала експозицію літературно-меморіального музею Марка Вовчка, яка складається із 255 експонатів: картин, ілюстрацій, скульптури, фотографій,

^{*1} Додаток не публікується.

^{*2} Документ направлено до РМ УРСР.

друкованих текстів і книг письменниці різних видань. Крім того розшукано біля 20 рідкісних книг з бібліотеки Марка Вовчка з автографами письменниці, М. Д. Лобача-Жученка (її чоловіка), Івана Нечуя-Левицького та київських видавців її творів.

На олійній картині «Зустріч Марка Вовчка і Тургенєва з Шевченком» художник С. Кириченко зобразив хвилюючу і теплу зустріч письменниці з великим Кобзарем в Петербурзі в 1859 р.

Темі нерозривного зв'язку і тісної дружби Марка Вовчка з кабардинським народом присвятив свою картину «Марко Вовчок розмовляє з селянами Кабарди» місцевий художник І. Балицький.

На акварельному малюнку «Марко Вовчок в редакції журналу «Отечественные записки» художник Б. Шац зобразив письменницю в колі співробітників журналу.

Талановитий скульптор П. Мовчун зробив прекрасний бюст Марка Вовчка. Художники А. Базилевич, Ф. Глушук, І. Філонов виготовили 10 кольорових ілюстрацій до провідних оповідань, повістей і романів письменниці.

Олійними фарбами написано портрет Марка Вовчка (художник Кривенко).

Досить широко представлений іконографічний матеріал, що характеризує життєвий шлях письменниці та її оточення.

Експозиція музею Марка Вовчка виготовлена і оформлена на належному науковому і художньому рівні за останнім словом музейної техніки. Написано текст лекції-екскурсії по музею-садибі Марка Вовчка.

Над підготовкою експозиції музею Марка Вовчка працювали наукові співробітники Державного музею Т. Г. Шевченка ([В. О.] Савченко, [А. І.] Костенко, [Д. Ф.] Красицький) та Інституту літератури АН УРСР (кандидат філологічних наук [О. Є.] Засенко).

На попередньому огляді експозиції в Києві науковими співробітниками інститутів літератури і мовознавства АН УРСР, музею Т. Г. Шевченка, письменниками, мистецтвознавцями була дана висока позитивна оцінка експозиції.

Виготовлена установами Академії наук УРСР експозиція музею Марка Вовчка була передана в дар Кабардинському народу.

Третього листопада 1956 року в урочистій обстановці в будинку письменниці було відкрито музей Марка Вовчка. Відкриття музею перетворилося на свято дружби українського і кабардинського народу.

На багатолюдному мітингу трудящих м. Нальчика і колгоспників приміських сіл, присвяченому відкриттю музею, були присутні керівники партії і уряду Кабардинської АРСР.

Місцева кіностудія зробила зйомку мітингу і відкриття музею, радіокомітет записав на плівку виступи на мітингу для трансляції по радіо, республіканська преса широко відзначила відкриття музею Марка Вовчка.

Про виготовлення Академією наук УРСР експозиції музею Марка Вовчка були надруковані статті в газетах і журналах («Литературная газета» (Москва), «Радянська Україна», «Літературна газета» (Київ), «Кабардинська правда», «Вечірній Київ» і в журналі «Україна»).

Президія АН УРСР виділила відповідні кошти для придбання і передачі цьому музею творів Марка Вовчка.

На підставі наведеного Президія вважає постанову Ради Міністрів УРСР про підготовку експозиції літературно-меморіального музею в м. Нальчику виконаною.

Президент АН УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
доктор технічних наук *О. [Н.] Щербань*

На документі помітка: «До справ. Доповідалось т. [М. С.] Гречусі. 4.XII.1956 р.».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 2493, арк. 191–193. Оригінал. Машинопис.

№ 43

ІНФОРМАЦІЯ ГОЛОВИ КОМІСІЇ ПО ОХОРОНІ ПРИРОДИ АН УРСР ПРОФ. І. Г. ПІДОПЛІЧКА ДО БЮРО ВІДДІЛУ БІОЛОГІЧНИХ НАУК АН УРСР ПРО РОБОТУ КОМІСІЇ У 1956 р. ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ШТАТНОГО УКОМПЛЕКТУВАННЯ

2 грудня 1956 р.

Комісія по охороні природи утворена постановою Президії АН УРСР від 13 червня 1955 р. До складу комісії включені представники – інститутів: зоології, ботаніки, гідробіології, біохімії, мікробіології, економіки, геології, Львівського природознавчого музею АН УРСР, представники інститутів ентомології і фітопатології, інституту соціалістичного землеробства, Головного управління мисливського господарства, МСГ УРСР, міністерств заготівель, охорони здоров'я, культури УРСР, Київського університету та ряду обласних вишів та установ.

На комісію покладено обов'язки: розробляти наукові основи охорони та відтворення природних багатств УРСР; виявляти об'єкти природи УРСР, що потребують обмеження використання їх або відтворення; підготовляти проекти урядових рішень та інструкцій по охороні та відтворенню лісів, окремих рослин і тварин, по охороні водойм та підземних вод, ґрунтів; по здійсненню природоохоронних заходів в районах великого будівництва; координувати дослідження по проблемі «Охорона природи та справа заповідників УРСР», які проводяться заповідниками та іншими установами; консультувати зацікавлені установи про доцільність інтродукції тих чи інших нових видів рослин і тварин з погляду інтересів охорони природи; розробляти рекомендації про доцільне розміщення і характер наукової і господарської роботи заповідників і заказників; вивчати досвід роботи по охороні природи в радянських республіках і за кордоном; скликати наради і конференції по охороні природи; видавати бюлетені і монографії по охороні природи; здійснювати пропаганду ідей охорони природи через періодичну пресу, сприяти роботі Українського товариства охорони природи. За час свого існування з червня 1955 р. по грудень 1956 р. Комісія по охороні природи при АН УРСР провела значну роботу, а саме здійснила три експедиції (в Карпати, в район Каховського будівництва, в Стрілецький заповідник і інші заповідні участки), склала ряд докладних записок і довідок у справі охорони природи для Ради Міністрів УРСР і Міністерства держконтролю УРСР та приймала участь у виробленні проекту закону про охорону

природи (в комісії під головуванням тов. [Д. С.] Коротченка) та в роботі двох нарад по охороні природи при АН СРСР. Крім того комісія веде щоденну поточну роботу, яка полягає в оперативних міроприємствах по охороні об'єктів природи, які перебувають під загрозою, в консультації радянських установ в справі охорони природи і в відповідях на листи трудящих. Проте значну частину роботи, яка на неї покладена постановою Президії АН УРСР, комісія не виконала і не зможе виконати в майбутньому без допомоги з боку Президії АН УРСР шляхом виділення для роботи в комісії постійного наукового робітника. Перелічена вище робота виконана лише тому, що Комісії по охороні природи допомагав своїм штатом і навіть коштами Інститут зоології АН УРСР. Але надалі ця допомога неможлива в зв'язку з тим, що Інститут зоології має свої відповідальні завдання і не може переключати своїх робітників на роботу в Комісії по охороні природи. Звідси витікає потреба виділити для Комісії по охороні природи спеціального наукового співробітника.

Як відомо, Комісія по охороні природи АН СРСР має 7^{*1} штатних робітників, з них шість^{*2} науковці, і крім того комісії по охороні природи при академіях наук союзних республік також мають постійних платних співробітників. Виняток в цьому (на жаль), становить лише Комісія по охороні природи при АН УРСР. Про потребу посилити роботу Комісії по охороні природи при АН УРСР штатною одиницею писали в адресу Президента АН УРСР – Президент Академії наук СРСР (лист № І–233–500 від 16.VII.1956), Комісія по охороні природи при АН СРСР (лист № 233–21 від 4.V.1956), бюро Відділу біол[огічних] наук АН СРСР^{*3} (протокол № 33 засідання бюро Відділу біол[огічних] наук АН СРСР від 28.X.1956 р., стор. 3, § 3).

Враховуючи вищесказане прошу бюро Відділу біологічних наук АН УРСР здійснити перед Президією АН УРСР клопотання про виділення для Комісії по охороні природи при АН УРСР штатної одиниці молодшого наукового співробітника, якого в фінансовому відношенні підпорядкувати Інституту зоології АН УРСР, а наукову роботу, по темі з циклу охорони природи, включити в план робіт Інституту зоології.

Конкретно, рекомендую на посаду наукового співробітника Комісії по охороні природи при АН УРСР орнітолога А. П. Федоренка, який закінчив аспірантуру при Інституті зоології АН УРСР в 1956 році і дав згоду працювати в Комісії по охороні природи.

Голова Комісії по охороні природи при АН УРСР
доктор біолог[ічних] наук, професор *І. Г. Підоплічко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 715, арк. 297–299. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Цифру «7» вписано від руки замість закресленої «4».

^{*2} Слово «шість» вписано від руки.

^{*3} Фразу «(лист № 233–21 від 4.V.1956), бюро Відділу біол. наук АН СРСР» вписано від руки.

№ 44
ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНИХ УМОВ ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ІНСТИТУТУ МІНЕРАЛЬНИХ РЕСУРСІВ АН УРСР
У м. СІМФЕРОПОЛЬ

14 грудня 1956 р.

Як стало відомо, Кримський ОК КП України та облвиконком порушили перед Радою Міністрів Української РСР питання про передачу лабораторного корпусу Інституту мінеральних ресурсів у м. Сімферополі, будівництво якого закінчується, школі № 11, а замість нього пропонується приміщення, яке займає ця школа.

Президія Академії наук Української РСР категорично заперечує проти цього, бо це привело б не до розвитку, а, навпаки, до гальмування наукової роботи по освоєнню і використанню багатючих сировинних і мінеральних ресурсів Криму і півдня України, з метою чого і було створено в Криму Інститут мінеральних ресурсів. Завданням інституту є геолого-мінералогічне, геохімічне і фізико-хімічне дослідження крупнішого в Українській РСР Керченського залізорудного басейну, розробка методів збагачення керченських руд, дослідження бентонітових глин, геологічне і палеографічне вивчення Криму і прилеглих територій, вивчення карстових процесів, вивчення і використання сольових ресурсів Сиваша тощо.

Уже в цьому році штат інституту становить 99 одиниць, а в 1957 р. (згідно з планом розвитку інституту) він буде доведений до 130 штатних одиниць.

В новому приміщенні, корисна площа якого складає 2120 м², мають розміститись: відділ рудних і нерудних корисних копалин з шліховою лабораторією та шліфувальною майстернею – не менш 300 м²;

відділ регіональної геології і стратиграфії з палеонтологічною, палеоботанічною та спорово-пилковою лабораторіями – 200 м²;

відділ гідрогеології і карсту – 300 м²;

відділ фізико-хімії мінеральної сировини з лабораторіями фізичної і колоїдної хімії – 350 м²;

відділ мінеральних солей – 300 м²;

лабораторія термічного і рентгеноструктурного аналізу – 120 м²;

кабінет для роботи з радіоактивними ізотопами і ядерним випромінюванням – 100 м²;

хіміко-аналітична лабораторія – 150 м²;

картографічне бюро і спецфонд – 80 м²;

фото-кінолабораторія – 60 м²;

наукова бібліотека – 150 м².

Лише відділу збагачування мінеральної сировини, який поряд з виробничими лабораторіями в районі Керченського басейну, буде потрібно під спеціальні лабораторії в м. Сімферополі біля 700 м² корисної площі.

У м. Сімферополі також знаходяться відділ античної і середньовічної археології та відділ історії з штатом 20 одиниць, які для нормального розміщення потребують мінімум 300 м² корисної площі, а всього необхідно буде 3110 м² лише для наукових відділів і лабораторій (без адміністративно-господарських приміщень і конференц-залу).

Таким чином, уже тепер, без урахування росту інституту і його лабораторій, площа нового лабораторного будинку не задовольняє його потреб. В приміщенні ж школи № 11, яка пропонується взамін, з площею 1480 м² інститут безумовно не може розміститись.

Президія АН УРСР просить урахувати те, що новий лабораторний корпус спеціально проектувався під науково-дослідну установу з спеціальною системою вентиляції, витяжних шаф, хімічних лабораторій, системою вантажних ліфтів для мінеральних колекцій тощо і передача лабораторного корпусу школі ставить периферійний новостворений інститут в несприятливі умови роботи, що є не тільки недоцільним, але й неправильним. Взагалі слід сказати, що кримські місцеві організації недооцінюють роботу і значення наукових установ Академії наук УРСР в Криму і безперервно на протязі останніх років висувують одну за другою пропозиції, спрямовані на те, щоб кому завгодно передати згадане лабораторне приміщення АН УРСР (галузевому інституту виробництва «Магарач», школі тощо).

Президія АН УРСР просить Раду Міністрів Української РСР врахувати цю нашу просьбу і створити нормальні умови для роботи наукових установ АН УРСР в Криму.

Президент АН УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
доктор технічних наук *О. [Н.] Щербань*

На документі помітка М. С. Пархомчука: «Д[о] с[прави]. За погодженням з Кримськими обласними організаціями питання знято з розгляду. Приміщення і надалі залишається за Академією наук».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 2499, арк. 94–95. Оригінал. Машинопис.

№ 45
ІНФОРМАЦІЯ ДИРЕКТОРА ГОЛОВНОЇ АСТРОНОМІЧНОЇ
ОБСЕРВАТОРІЇ АН УРСР ЧЛ.-КОР. А. О. ЯКОВКІНА
ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
СОНЦЯ І МІСЯЦЯ*¹

Грудень 1956 р.

На Ваше письмо от 29 ноября 1956 года № 9/2543 сообщая следующее:

1. По проблеме «Исследование Солнца» ведется подготовительная работа, заключающаяся в постройке временного павильона, который позволил бы скорее установить полученный нами для таких наблюдений хромосферно-фотосферный телескоп. Одновременно ведется проектирование в «Киевпроекте» постоянной башни с вращающимся куполом для этого инструмента. Установка во временном павильоне позволила бы быстрее начать пробные наблюдения Солнца и освоение нового инструмента.

¹ Інформацію направлено до Головного ученого секретаря Президії АН УРСР О. Н. Щербаня.

С сожалением должен отметить, что постройка крайне необходимого временного павильона, несмотря на простоту его конструкции, чрезвычайно затянулась. Поэтому я вынужден просить Президиум дать указание о быстрейшем окончании постройки павильона.

Данная проблема не обеспечена до сих пор квалифицированным руководством. Имеющаяся вакантная должность старшего научного сотрудника, выделенная специально для этой проблемы, остается до настоящего времени вакантной, по причине, на мой взгляд, несущественной.

2. По второй проблеме – «Определение точных координат Луны фотографическим способом, для исследования вариации длины суток» – сделано следующее: разработан проект специальной кассеты для 400 мм астрографа нашей обсерватории, которая позволит фотографировать Луну одновременно с окружающими ее близкими звездами. Оптические детали для этого устройства заказаны в г. Ленинграде, при содействии Пулковской обсерватории. Механическая часть выполняется в мастерской ГАО АН УССР. Имеющийся на обсерватории большой опыт фотографирования Луны дает достаточную гарантию для успешного выполнения данной темы.

Директор Главной астрономической
обсерватории АН УССР А. А. Яковкин

Науковий архів Головної астрономічної обсерваторії НАН України, оп. 1, спр. 203, арк. 94. Копія. Машинопис.

№ 46*¹

**ВІДОМОСТІ ПРО МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ
АН УРСР У 1956 р.**

[Грудень 1956 р.]^{*2}

В 1956 году значительно расширились международные научные связи исследовательских учреждений Академии наук УССР.

Ярким свидетельством обширных международных связей Академии наук УССР является всерасширяющийся книгообмен с зарубежными странами.

В 1956 г. Академия наук УССР осуществляла книгообмен с 350 научными учреждениями 44-х зарубежных стран. Из общего количества зарубежных научных учреждений, ведущих книгообмен с АН УССР, 163 приходится на страны народной демократии и 187 – на капиталистические страны.

Наиболее активный книгообмен Академия наук осуществляет с академиями наук Чехословацкой Республики, Польской и Румынской народных республик. В 1956 году налачился регулярный обмен изданиями с научными учреждениями ФНРЮ, расширился обмен научными изданиями с исследовательскими учреждениями Англии, США, Франции, Швеции.

*¹ Див. док. № 91, 147, 181, 227.

*² Дату встановлено за змістом документа.

За 1956 г. путем международного книгообмена АН УССР получила 9500 книг и журналов. За этот же год отправлено зарубежным научным учреждениям 11 000 экземпляров изданий АН УССР.

В 1956 г. учреждения Академии наук УССР получали по подписке свыше 2000 названий научных журналов и около 1200 научных монографий.

Только за 9 месяцев 1956 г. из всех источников комплектования иностранной литературой Академия наук УССР получила около 50 000 экземпляров зарубежных книг, журналов и газет.

В 1956 году намного увеличилось количество делегаций и отдельных иностранных ученых, прибывающих в Академию наук УССР. Если в течение двух предыдущих лет (1954–[19]55) в АН УССР побывало 45 зарубежных делегаций, то за 9 месяцев 1956 года Академия наук уже приняла свыше 50 делегаций из 20 стран мира. За этот период с работой научных учреждений АН УССР ознакомилось свыше 100 ученых из всех стран народной демократии, Югославии, Индии, Египта, Франции, Швеции, Дании, США, Англии, Греции, Аргентины и др.

В 1956 г. значительно увеличился объем работ, выполняемых учреждениями АН УССР, согласно обязательств, взятых советской стороной по договорам о научно-техническом сотрудничестве со странами народной демократии. Большое количество таких работ выполнено Институтом электросварки им. Е. О. Патона, Институтом электротехники и др.

1956 год знаменуется значительным расширением участия представителей Академии наук УССР в работе различных международных научных сессий, конференций и конгрессов. Работы украинских физиков получили всеобщее признание среди ученых мира. Еще в 1955 году на международной конференции по мирному использованию атомной энергии в Женеве члены делегации ученых АН УССР выступили с глубокими научными докладами, получившими высокую оценку участников конференции. Это послужило началом развития широких международных научных связей физиков Академии наук УССР. В 1956 году в соответствии с решением правительства СССР об оказании помощи странам народной демократии и другим дружественным странам в развитии ядерной физики, большое количество специалистов Румынии, Польши, Венгрии и других стран прошли обучение новейшим методам исследования в физических институтах Академии наук УССР.

Ученые-физики АН УССР в июле 1956 г. принимали участие в работе проходившего в Италии 3-го Международного конгресса по электронике, радиофизике и телевидению.

В сентябре 1956 г. представитель АН УССР принимал участие в работе проходившей в США международной конференции по созданию Международного атомного агентства.

Украинские математики в 1956 г. принимали участие в работе съезда румынских математиков, в работе созванного в США симпозиума по теории информации.

Группа украинских геологов в августе-сентябре 1956 г. выезжала в Мексику для участия в XX Международном геологическом конгрессе, а также в Чехословацкую Республику для участия в работе X юбилейного съезда Чехословацкого общества минералогии и геологии.

Академия наук УССР в сентябре 1956 г. направила в Бельгию своего представителя, который принимал участие в работе IX Международного конгресса по прикладной механике.

Особенно широко развились зарубежные научные связи институтов Отделения общественных наук АН УССР. Большое значения для дальнейшего укрепления и развития этих связей имело празднование 100-летия со дня рождения великого сына украинского народа Ивана Франко.

Украинские ученые-литературоведы принимали участие в работе научных сессий в Чехословацкой Республике, посвященных этой славной дате. В свою очередь ученые Болгарии, Польши, Чехословакии, Румынии, ГДР, Венгрии принимали участие в юбилейных сессиях Академии наук УССР в г. Киеве и г. Львове.

В 1956 г. вышел из печати ряд сборников научных статей, подготовленных совместными усилиями польских, чехословацких и украинских историков и литераторов.

В этом же году впервые начались совместные археологические раскопки ученых Украины, Болгарии и Польши на территории УССР.

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків з зарубіжними організаціями, спр. 3, арк. 140–143. Копія. Машинопис.

№ 47^{*1}

ОСНОВНІ ПІДСУМКИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР ЗА 1956 р. ТА ЗАВДАННЯ НА 1957 р.^{*2}

[Грудень 1956 р.]^{*3}

[...]^{*4}

Починаючи з 1956 р. права академій наук союзних республік значно розширені, що мало свій позитивний вплив на усунення існуючого надмірного централізму у розв'язанні організаційних питань.

[...] для розширення наукових досліджень Академії наук УРСР були відпущені кошти на зміцнення матеріальної бази, що знайшло відображення в проекті плану розвитку АН УРСР на шосту п'ятирічку, а також в планах на 1956 і 1957 рр.

Додаткові капіталовкладення дали змогу завершити будівництво Інституту гідрології і гідротехніки, лабораторних і жилих будинків, першої черги Інституту фізики, гуртожитку для аспірантів та ін.

Завершується будівництво лабораторних корпусів Інституту фізичної хімії, комплексу споруд Інституту металокераміки і спеціальних сплавів, лабораторного корпусу Інституту мінеральних ресурсів у Сімферополі. Розпочато будівництво комплексу споруд першого на Україні Обчислювального центру, Інституту радіофізики і електроніки, Інституту електрозварювання, інститутів Відділу суспільних наук, атомного реактора Інституту фізики і ряду інших об'єктів.

^{*1} Див. док. № 1, 12, 59, 62, 92, 127, 139, 179, 230.

^{*2} Заголовок документа. Доповідь виголошено віце-президентом АН УРСР акад. М. П. Семененком на сесії Загальних зборів АН УРСР 26 квітня 1957 р.

^{*3} Дата складання документа.

^{*4} Тут і далі – знято загальну інформацію про роль і місце академічної науки в розвитку народного господарства і культури країни.

Завершення вказаних нових лабораторних корпусів дозволить не тільки поліпшити умови інститутів, що будують нові лабораторні корпуси, а й ряду інших установ за рахунок вивільненої площі.

У 1956 р. було організовано Інститут мінеральних ресурсів у Сімферополі, виділено в самостійну наукову установу Львівський науково-природничий музей, а також організовано ряд нових лабораторій і відділів в існуючих інститутах, зокрема – відділ обчислювальної техніки, відділ автоматизації та регулювання виробничих процесів, лабораторію стендових досліджень, лабораторію високотемпературних досліджень міцності, лабораторію досліджень металу на повзучість, лабораторію інсектицидів і гербіцидів, відділ історії математики, відділ електрофізіології та ін.

Організація нових і зміцнення існуючих установ, а також постійне збільшення кількості наукових і допоміжних працівників та розширення лабораторної площі дали змогу значно розширити фронт наукових досліджень у ряді провідних напрямків.

Установи Академії наук УРСР у 1956 р. розробляли 170 проблем, які охоплювали понад 800 тем, внаслідок чого одержано ряд важливих досягнень з різних галузей науки.

В галузі математики^{*1} слід відзначити роботи з теорії і практики чебишевських наближень (член-кор. АН УРСР Є. Я. Ремез), а також узагальнення результатів досліджень по застосуванню нового методу наближеного розв'язування основного рівняння динаміки шахтного підйомного каната (акад. АН УРСР Г. М. Савін); закінчено також розробку наближеного методу розрахунку фільтрацій через земляні греблі.

Організовано відділ обчислювальної математики, який є базою Обчислювального центру АН УРСР, що створюється в 1957 р.

В цьому відділі (керівник В. М. Глушков) розроблено методи автоматичного програмування на електронних машинах. Збудовано і випробувано макет арифметичного пристрою до лічильної машини, створено безінерційний прилад для вимірювання тиску крові в серці.

Для розвитку досліджень з фізики в **Інституті фізики** введено в експлуатацію циклотрон і створена циклотронна лабораторія, в якій розпочаті роботи в галузі ядерних реакцій і нейтронної фізики. Тут проходили практичне навчання багато наукових співробітників країн народної демократії.

Одержані результати є важливими як для створення загальної теорії ядра, так і для розробки енергетичних реакторів, що діють на швидких нейтронах (М. В. Пасічник).

Розроблено новий метод визначення термодинамічних функцій напівпровідників для будь-яких температур, вивчено стан і поведінку деяких мікродомішок у германії та властивості термоакцепторів. Розроблено технологію одержання германієвих точково-контактних діодів, а також тріодів для роботи в імпульсних швидкодіючих схемах. Завершено дві роботи відділу напівпровідників по розробці напівпровідникових приладів (керівник академік АН УРСР В. Є. Лашкарьов, т[овариші] [О. Г.] Міселюк, [О. С.] Лашко та ін.).

^{*1} Тут і далі – виділено в тексті документа.

Слід відзначити також виявлення ряду нових явищ при дослідженні електронних і коливальних спектрів кристалів та їх фотоактивності при низьких температурах. Вперше вивчено дисперсію кристалів при низьких температурах у великому спектральному інтервалі (член-кор. АН УРСР А. Ф. Прихотько).

У Фізико-технічному інституті виконано важливі дослідження в галузі низьких температур (акад. АН УРСР Б. Г. Лазарев^{*1}); завершено цикл робіт у галузі електронної теорії металів; розроблено нові методи вакуумної металургії, вакуумної обробки і очистки металів та захисту від корозії, а також у галузі теорії взаємодії часток при високих енергіях і квантовій електродинаміці.

Великі досягнення має Фізико-технічний інститут у галузі створення лінійних прискорювачів (акад. АН УРСР К. Д. Синельников).

Роботи в галузі розвитку загальної теорії металів та створення жароміцних і жаростійких сплавів були розгорнуті в інститутах металофізики, металокераміки і спецсплавів, лабораторії вакуумної металургії Фізико-технічного інституту та деяких відділів Інституту загальної і неорганічної хімії. Робота в цій галузі провадилась під постійним наглядом комісії Президії АН УРСР під головуванням акад. АН УРСР Г. М. Савіна.

В Інституті металофізики по цій проблемі (акад. АН УРСР Г. В. Курдюмов, акад. АН УРСР В. М. Свечников, член-кор. АН УРСР А. О.^{*2} Смирнов) розроблялись фізичні основи створення жароміцних сплавів, вивчені діаграми стану деяких важливих елементів, розроблена теорія рівноваги фаз для сплавів на залізній основі, визначені температурні коефіцієнти модулів пружності, розроблені методи визначення ближнього порядку в твердих та рідких сплавах. Одержані наслідки мають практичне значення для розробки жароміцних сплавів та теорії твердого тіла.

Експериментальні та теоретичні дослідження по цій проблемі дозволили Інституту металокераміки і спецсплавів сформулювати основні теоретичні уявлення про природу міцності жароміцних сплавів, які забезпечують можливість більш раціонального вибору їх складу (член-кор. АН УРСР І. М. Францевич).

Одержані нові дані про механізм обміну електронами між атомами елементів, що входять у сплав. Розроблено високопродуктивний процес анодно-механічної обробки високоміцних карбідних матеріалів (А. Я.^{*3} Артамонов). Створені нові типи випробувальних машин, які забезпечують можливість проведення широкого комплексу випробувань механічних властивостей металокерамічних матеріалів при підвищених температурах (член-кор. АН УРСР Г. С. Писаренко).

Однак інститут не закінчив у 1956 р. виконання свого основного завдання по створенню жароміцних і жаростійких деталей двигунів; завершення цих робіт перенесено на 1957 р. Прискорення цих робіт залежить також від завершення будівельно-монтажних робіт по створенню нової лабораторної бази, будівництво якої розпочато у 1956 р.

В галузі радіофізики, електроніки і радіотехніки вели дослідження Інститут радіофізики і електроніки, відділ струмів високої частоти Інституту електротехніки, відділ електроніки Інституту фізики.

^{*1} Так у документі. Правильно: Лазарев.

^{*2} Те саме. Правильно: А. А.

^{*3} Те саме. Правильно: О. Я.

Створений у 1955 р. **Інститут радіофізики і електроніки** виконав ряд важливих робіт з теоретичних і експериментальних досліджень у галузі радіофізики і електроніки, спрямованих на розвиток фізики і техніки надвисоких частот міліметрового діапазону, вивчення проблем поширення і поглинення радіохвиль різних діапазонів, вивчення і розвиток проблем радіолокації, радіонавігації, радіоспектроскопії і радіоастрономії та створення відповідної апаратури.

З числа закінчених робіт дві роботи інституту удостоєні урядових нагород (А. Я. Усіков*¹, С. І.*² Брауде та ін.).

Значно розширено роботи відділу електроніки Інституту фізики в галузі електронної емісії катоду, де в 1956 р. вивчено випаровування барію з поверхні вольфраму, карбідного вольфраму, ренію та платини; одержано основні фізичні величини, що характеризують ці процеси (член-кор. АН УРСР Н. Д. Моргуліс).

У відділі струмів високої частоти Інституту електротехніки розроблено нові принципи створення фазохронних генераторів радіохвиль і створена теорія таких генераторів. Наслідки цієї роботи впроваджені у виробництво і удостоєні урядової премії (керівник член-кор. АН УРСР С. І. Тетельбаум).

Відмічаючи певні успіхи в цій галузі, треба разом з тим вказати, що координація, яка була доручена спеціальній комісії під головуванням О. Я. Усікова, не здійснювалась.

В 1956 р. приділялась значна увага розвитку досліджень **в галузі астрономії** і особливо питанням підготовки до проведення **Міжнародного геофізичного року**.

Значно зміцнено кадрами і обладнано Головну астрономічну і Полтавську гравіметричну обсерваторії.

Головною астрономічною обсерваторією у 1956 р. проведені роботи по визначенню схилень слабких зірок, які одержали високу оцінку на пленумі Астрономічної комісії АН СРСР. Позитивну оцінку дістали роботи по дослідженню Місяця і змінних зірок (член-кор. АН УРСР А. О. Яковкін).

Полтавською гравіметричною обсерваторією успішно проведено комплекс досліджень по проблемі «Обертальний рух і деформація Землі» (член-кор. АН УРСР З. М. Аксентьева). Полтавська гравіметрична обсерваторія стала всесоюзним центром по обчисленню координат полюса і бере активну участь у роботах міжнародних служб широти і часу.

Значні роботи розгорнулись також і в геофізичних відділах геологічних інститутів академії в зв'язку з підготовкою до Міжнародного геофізичного року. З цією метою будуються магнітні і геофізичні польові лабораторії та станції в західних областях і в Києві.

В галузі хімічних наук значна увага приділялась розширенню досліджень по хімії чистих елементів – аналітичній хімії, розробці методів визначення мікродомішок і технології одержання чистих металів.

В Інституті загальної і неорганічної хімії закінчено розробку теорії розділення гідроокисів металів методом ступінчастого іонного обміну (М. С. Фортунатов), який в 1957 р. буде застосований на збудованій для цієї мети дослідно-промисловій установці на заводі Міністерства кольорової металургії.

*¹ Тут і далі – так у документі. Правильно: О. Я. Усіков.

*² Те саме. Правильно: С. Я.

В інституті створено нову лабораторію дисперсних мінералів, яка розробила теоретичні основи колоїдно-хімічної характеристики дисперсних мінералів, зокрема бентонітів, що виявили нові можливості їх практичного використання (член-кор. АН УРСР Ф. Д. Овчаренко).

В Інституті фізичної хімії в галузі каталізу вивчено взаємовідношення процесів окиснюючого каталізу і окиснення нафталіну.

В галузі фотохімії вперше реалізована в штучних модельних системах одна з найважливіших стадій фотосинтезу – фоторозкладання води малими квантами видимого світла.

Проте ці роботи в 1956 р. не становили єдиного комплексу робіт по розв'язанню питань проблеми фотосинтезу.

В Інституті органічної хімії розроблено в 1956 р. нові оригінальні синтетиціанінових барвників та фізіологічно активних протитуберкульозних та протиракових препаратів (акад. А. І. Кіпріанов та ін.).

В цьому інституті одержано перші ефективні фосфорорганічні сполуки, але виробнича їх перевірка не може бути здійснена у 1957 р. у зв'язку з тим, що препарат виготовляється лише для лабораторних випробувань.

У галузі геологічних наук досліджувались геологія нафти і природного газу, рідкісних елементів, залізних руд, а також вивчались абсолютний вік порід, геофізика та ін.

У 1956 р. завершено ряд великих узагальнюючих робіт. Колективом **Інституту геологічних наук** під керівництвом акад. АН УРСР В. Г. Бондарчука складено тектонічну карту Української РСР, що є однією з важливих основ для прогнозування корисних копалин.

Завершено дослідження і опубліковано велику монографію «Петрографія залізисто-кремнистих формацій УРСР» (акад. АН УРСР М. П. Семененко та ін.).

Розроблені прогнози розшуків розсипних родовищ титанів, цирконію, ніобію, танталу, рідкісних земель та інших рідкісних металів на значній площі Українського кристалічного щита.

Встановлена присутність і з'ясовані деякі закономірності в поширенні рідкісних та розсіяних елементів (олова, скандію, германію тощо) на території УРСР (т[овариші] [І. Л.] Личак, [М. Г.] Дидченко^{*1}, [М. М.] Івантішин^{*2} та ін.).

Встановлено закономірності поширення прісних та мінералізованих вод у платформенній частині УРСР у залежності від геологоструктурних особливостей районів (А. Є. Бабинець).

Вперше встановлена наявність палеонтологічних решток у породах Криворізької залізорудної формації, що має теоретичне значення (А. М. Іщенко).

В Інституті геології корисних копалин з'ясовано ряд теоретичних питань утворення нафти і формування її промислових родовищ, встановлено загальні закономірності міграції нафтових флюїдів у різних середовищах (акад. АН УРСР В. Б. Порфир'єв^{*3}).

^{*1} Так у документі. Правильно: Дядченко.

^{*2} Те саме. Правильно: Івантішин.

^{*3} Те саме. Правильно: Порфир'єв.

У галузі геофізики встановлено зв'язок регіональних аномалій сили тяжіння з глибинними масами підкоркової зони (член-кор. АН УРСР С. І. Суботін^{*1}).

В Інституті мінеральних ресурсів АН УРСР в 1956 р. успішно проведено напівпромислове випробування гідротермічного методу переробки калушських солей на установках Стебниківського калійного комбінату, що дасть можливість значно розширити виробництво мінеральних добрив на Україні (С. Д. Шаргородський).

Сейсмічним сектором у 1956 р. завершено складання сейсмологічної карти.

Інститутом біохімії з'ясовано особливості обміну речовин у різних відділах нервової системи при різних функціональних станах організму (акад. О. В. Палладін), зміну обміну речовин у м'язах при травматичному пошкодженні, атрофії і дистрофії (член-кор. АН УРСР Д. Л. Фердман). Були значно розширені роботи в галузі білків і виявлено механізм дії гормонального білка – інсуліну на обмін речовин (акад. АН УРСР М. Ф. Гулий). Одержано цінні результати при вивченні білків різних відділів нервової системи (акад. О. В. Палладін).

Опрацьовано і передано до широкого виробничого випробування ефективний метод підвищення жиромолочності у корів (акад. АН УРСР М. Ф. Гулий).

Інститут біохімії в масштабі Радянського Союзу провадив велику координаційну роботу по проблемі «Біохімія нервової системи» (акад. О. В. Палладін).

В галузі фізіології в 1956 р. було приділено увагу розвитку нових напрямків, зокрема розширено роботи по вивченню впливу радіації на організм і виведенню з організму радіоактивних речовин (член-кор. АН УРСР О. О. Городецький).

Завершено також багаторічні дослідження по вивченню природи процесів внутрішнього гальмування в центральній нервовій системі (В. О. Черкес).

Розроблено метод ранньої діагностики недостатності кровообігу серця (М. М. Горєв) і розроблена система дієтотерапії при захворюванні органів травлення (акад. АН УРСР В. М. Іванов та ін.).

Серед значної кількості опублікованих праць у 1956 р. слід відзначити оригінальну монографію про розлад абстрактного мислення у психічних хворих (академік АН УРСР В. П. Протопопов і С. А.^{*2} Рушкевич).

Серед основних досягнень **Інституту зоології** слід відзначити видання колективної праці – першого тому «Фауни УРСР» та праці акад. АН УРСР О. П. Маркевича «Паразитичні веслоногі безхребетних СРСР».

Інститутом ботаніки, крім підготовки і видання «Флори УРСР», завершено дослідження в галузі цитоембріології головних хлібних злаків і здано до друку велику монографію (Я. С. Модилевський, П. Ф. Оксіюк, М. І. Худяк та ін.).

Ботанічний сад поповнив свої колекції на 730 нових видів форм рослин.

Інститутом мікробіології одержано ряд перспективних штамів азотобактера під посіви вівса, кукурудзи і картоплі (член-кор. АН УРСР Л. І.^{*3} Рубенчик).

Рекомендовано застосування мікроциду для передпосівної обробки насіння конюшини, що значно підвищує врожайність цієї культури та знижує вірусне захворювання в чотири–дев'ять разів. Виділено види грибів, застосування яких під зернові культури підвищує врожайність на 20% (член-кор. АН УРСР М. М. Підоплічко

^{*1} Так у документі. Правильно: Суботін.

^{*2} Те саме. Правильно: С. А.

^{*3} Те саме. Правильно: Л. Й.

і В. Й. Білай). Одержано перспективний антитуберкульозний препарат рослинного походження (акад. АН УРСР В. Г. Дроботько).

Інститутом гідробіології вивчено вплив зарегулювання Дніпра на гідрохімічний режим його пониззя і Дніпровсько-Бузького лиману (О. М. Алмазов); з'ясовано прогноз гідробіологічного режиму Каховського водоймища (член-кор. АН УРСР Я. В. Ролл та ін.). Вивчено вплив зарегулювання річки на умови розмноження прохідних і напівпрохідних риб; розроблено біологічні основи заселення водоймищ новими промисловими рибами (П. С. Вовк).

Установи Відділу технічних наук у 1956 р. розвивали ряд наукових напрямків.

Велике значення має розробка комплексної проблеми «Конструктивна міцність у машинобудуванні», в якій брало участь сім установ відділу.

Внаслідок комплексних досліджень вивчено температурні напруги в деяких конструкціях турбінних роторів (член-кор. АН УРСР А. Д. Коваленко), розв'язано ряд задач по з'ясуванню напруженого стану в лопатях шахтних вентиляторів (акад. АН УРСР В. С. Пак), в дисках потужних редукторів і барабанах підйомних машин та ін.

У монографії А. П. Філіпова*¹ «Коливання пружних систем» підсумовано цикл робіт з міцності у машинобудуванні. За цю працю А. П. Філіпову присуджено першу премію Президії АН УРСР. Значні дослідження проведені по цій проблемі також Інститутом електрозварювання по вивченню міцності зварювання, Інститутом машинознавства по вивченню міцності деталей машин, виготовлених з чавуну з глобулярною структурою та ін.

По проблемі «Тертя і знос у машинах» (член-кор. АН УРСР Б. Д. Грозін) дано наукове обґрунтування вибору марок сталі і режимів обробки для підшипників кочення.

Інститутом електрозварювання опрацьовано новий метод електрошлакового зварювання – метод контактної-шлакового зварювання; розроблено раціональні технологічні процеси електрошлакового зварювання подовжних і кільцевих швів різних марок сталі. Створена нова технологія стикового зварювання безперервним оплавленням.

Інститут машинознавства і автоматики успішно вивчав вплив різних середовищ на знос деталей машин та підвищення зносостійкості поверхонь деталей машин (керівник Г. В. Карпенко).

У 1956 р. по комплексній проблемі «Газові турбіни» розроблена методика розрахунку систем охолодження дисків роторів (акад. АН УРСР І. Т. Швець).

Лабораторією гідравлічних машин завершено дослідження першого варіанта високонапірного робочого колеса турбіни, розроблено метод розрахунку лопатей на міцність (член-кор. АН УРСР А. П. Філіпов та ін.).

По проблемі «**Використання залізних руд керченського родовища**» **Інститутом чорної металургії** проведено лабораторні роботи по переробці чавуну з керченських руд у дослідному конверторі з застосуванням кисню і встановлена можливість зменшення у ньому фосфору.

Поряд з цим слід відзначити важливі експериментальні дослідження Інституту чорної металургії, проведені на надпотужній доменній печі заводу ім. Дзержинського.

*¹ Тут і далі – так у документі. Правильно: Філіпов.

Цими дослідженнями доведена можливість і доцільність роботи доменної печі з тиском газу на колошнику вище однієї надлишкової атмосфери (член-кор. АН УРСР З. І. Некрасов). Розроблена також нова технологія прокатки економічних профілів, яка застосована при проектуванні нового прокатного стану для дисків автомобільних коліс (акад. АН УРСР О. П. Чекмарьов).

По проблемі «**Розробка вугільних і рудних родовищ на великих глибинах**» дослідження в основному провадились у галузі глибоких вугільних шахт. Розроблено методу вибору і побудови схеми розкриття шахтних полів глибоких шахт (член-кор. АН УРСР К. І. Татомір^{*1}), проведено дослідження по охолодженню і осушенню повітря та на шахті 17–17 біс проведено випробування дослідно-промислової установки по регулюванню теплового режиму (акад. АН УРСР О. Н. Щербань).

У монографії акад. АН УРСР М. А. Старікова^{*2} «Розробка рудних родовищ на великих глибинах» узагальнено матеріали досліджень по розробці рудних родовищ.

У 1956 р. значно розширились дослідження **в галузі проблеми автоматизації**. Успішно розвивав роботи по створенню нових приладів по автоматизації геологорозвідувальних робіт **Інститут машинознавства і автоматики**.

По цій проблемі в **Інституті електротехніки** розроблено методи аналізу стійкості в складних енергосистемах за допомогою обчислювальних машин і виконано розрахунок режимів електропередачі Куйбишев–Москва (Л. В. Цукерник).

Крім того, в галузі автоматизації виробничих процесів **Інститут використання газу** розробив систему по автоматизації регулювання магістральних газопроводів, телемеханічну систему диспетчеризації великих газопромислів та автоматизації котельних, що опалюються природним газом (Ю. Г. Корнілов та ін.); **Інститут електрозварювання** – по автоматизації електричного зварювання (член-кор. АН УРСР Б. Є. Патон), **Інститут гірничої справи** – по автоматизації підйомних і добуваючих машин (О. І. Кухтенко).

Інститут гідрології і гідротехніки очолює і координує дослідження наукових закладів Української РСР по проблемі «**Комплексне використання водних ресурсів УРСР**».

На підставі проведених інститутом досліджень було передано проектним і будівельним організаціям окремі розробки та рекомендації з ряду важливих питань проектування і будівництва Кременчуцької і Дніпродзержинської гідроелектростанцій.

Відкриття нових великих родовищ природного газу на території Української РСР сприяє швидкому розвитку газової промисловості.

Інститут використання газу в 1956 р. успішно розробив ряд теоретичних і практичних питань використання метану.

Інститутом проведені дослідження процесів поділу вуглеводних газів, на основі чого створена оригінальна схема газобензинового заводу; розроблено методи раціонального спалювання газу в котлах і промислових печах, а також методи автоматизації котельних установок і телеуправління газопромислів (член-кор. АН УРСР В. Ф. Копитов, Ю. Г. Корнілов та ін.).

^{*1} Тут і далі – так у документі. Правильно: Татомір.

^{*2} Те саме. Правильно: Стариков.

1956 рік був роком значної перебудови установ Відділу суспільних наук [...]»^{*1}. У зв'язку з поставленими завданнями Президія АН УРСР провела ряд заходів по Відділу суспільних наук.

Для розвитку нових напрямків досліджень і посилення існуючих установам Відділу суспільних наук було виділено додатково в 1956 р. штатні посади наукових працівників, у тому числі Інституту літератури для нового відділу – література країн народної демократії, в Інституті мовознавства розширено відділ словників, в Інституті економіки збільшено штат для досліджень по конкретній економіці. До складу Інституту археології увійшов відділ античної археології і до Інституту історії – група історії з Кримського філіалу.

Досягненням установ Відділу суспільних наук у 1956 р. є завершення підготовки і видання ряду монографічних праць.

В галузі мовознавства видано монографію акад. АН УРСР Л. А. Булаховського «Походження української мови» та збірник «Слов'янське мовознавство» під керівництвом акад. АН УРСР Л. А. Булаховського.

[...]»^{*2}

З питань економіки видано колективну працю «Собівартість продукції та резерви її зниження в промисловості УРСР» (керівник М. М. Середенко), монографію А. О. Бойка «Загострення кризи платіжного балансу Англії», колективну працю (керівник Д. Ф. Вірник) «Нариси з історії економічної думки на Україні».

З питань історії образотворчого мистецтва вийшла в світ монографія Ю. Л.^{*3} Турченка «Киевская рисовальная школа М. Мурашко» [...].

Видано також ряд монографій, присвячених сторіччю з дня народження Івана Франка, та ін.

В цілому Академія наук УРСР видала в 1956 р. 3500 друк. арк., на 500 аркушів більше, ніж у 1955 р.

У 1956 р. видано 43 великі монографії. Крім перелічених вище, слід ще відзначити такі праці: «Питання економіки легкої промисловості» Л. Я.^{*4} Гореліка, «Охолодження та осушення рудничного повітря» О. Н. Щербаня та ін., «Коливання пружних систем» А. П. Філіпова, «Магнітоелектричні логометри» В. П. Сигорського^{*5} та ряд інших.

В короткій доповіді ми не маємо змоги спинитися на всіх роботах і дослідженнях установ Академії наук УРСР за 1956 р., тому обмежимося лише переліком основних закінчених робіт.

Підсумовуючи і відмічаючи успіхи і позитивні наслідки розвитку досліджень, необхідно критично оцінити стан наших установ, рівень наших досліджень.

Відзначаючи певні досягнення в галузі суспільних наук, треба разом з тим вказати на істотні хиби в значній частині праць, виданих останнім часом.

Ці хиби були пов'язані насамперед з недостатньо глибоким вивченням матеріалів і архівів, а також подій і суспільних явищ.

Внаслідок цього велика кількість наукових праць інститутів Відділу суспільних наук, в тому числі такі, як «Історія Української РСР» і «Історія української

^{*1} Знято загальну інформацію про розвиток суспільних наук у країні.

^{*2} Тут і далі – знято зайву деталізацію про опубліковані монографічні видання.

^{*3} Так у документі. Правильно: Ю. Я.

^{*4} Те саме. Правильно: Л. Е.

^{*5} Те саме. Правильно: Сигорського.

літератури», особливо другі томи, потребують серйозної переробки і додаткових більш глибоких досліджень.

Ще в багатьох установах у планах досліджень приділяється більше уваги питанням, які стосуються історії минулого, і мало питанням, що узагальнюють досягнення соціалістичного будівництва в різних галузях суспільного життя. До видання готується ще багато компілятивних праць, без глибокого вивчення архівних матеріалів і історичних документів. Тому у видавничому плані на 1957 р. ще мало праць з актуальних питань сучасності.

Мало ще видається монографічних праць з таких розділів науки, як хімія, математика тощо, а також праць, в яких висвітлювалися б питання боротьби за технічний прогрес, за впровадження у виробництво результатів наукових досліджень і передової техніки.

Академіки, члени-кореспонденти, провідні працівники – доктори наук, які багато років ведуть експериментальні дослідження в певних галузях фізики, хімії, біології, не підготували узагальнюючих монографій. У нас все ще недостатньо розвиваються теоретичні узагальнюючі роботи.

Ми чекаємо узагальнюючих монографій по напівпровідниках від акад. АН УРСР В. Є. Лошкарьова*¹, по механізмі органічних реакцій від акад. АН УРСР Є. О. Шилова, по спектроскопії від члена-кор. АН УРСР А. Ф. Прихотько, а також по ряду інших важливих галузей науки.

[...]*²

Одним з провідних напрямків є розвиток досліджень у галузі ядерної фізики та її застосування в інших галузях науки.

Виходячи з конкретних умов розвитку установ нашої академії, нам необхідно приділити особливу увагу прискоренню будівництва атомного реактора, бо з цим пов'язаний розвиток досліджень не тільки фізики ядра, а й таких важливих галузей науки, як радіаційна хімія, біофізика та ін.

Слід відзначити, що обсяг робіт з ядерної фізики в Інституті фізики дуже обмежений і вклад його в цю галузь науки ще незначний, хоч вже створена лабораторна база першої черги і підготовлено наукові кадри для розгортання робіт.

Для розвитку галузей ядерної фізики необхідно в Інституті фізики розвивати роботи з нейтронної фізики, ядерних реакцій на базі циклотронної лабораторії, а також організувати лабораторію газорозрядної плазми.

Незважаючи на те, що Інститут фізики розгорнув за останній час більш широко роботи по дослідженню напівпровідників і розв'язав питання створення германієвих приладів, проте ми ще значно відстаємо в цій галузі науки. Для розвитку фізики напівпровідників необхідно розв'язати питання про організацію Інституту напівпровідників у системі АН УРСР і надати йому необхідну матеріальну базу.

У 1957 р. треба створити також необхідні умови для розширення досліджень у галузі молекулярної фізики, фізики електронної емісії і фізики фотоэффекту, молекулярної спектроскопії.

Відділ теоретичної фізики, керований доктором фіз[ико]-мат[ематичних] наук С. І. Пекаром, займається лише окремими розділами теоретичної фізики і не веде

*¹ Так у документі. Правильно: Лашкарьов.

*² Знято загальну інформацію про роль і місце академічної науки в розвитку народного господарства і культури країни.

теоретичних досліджень у галузі фізики атомного ядра, електроніки, молекулярної спектроскопії. Необхідно терміново усунути цей недолік, а також більш тісно пов'язати теоретичні дослідження з основними напрямками експериментальних робіт Інституту фізики.

Необхідно підтримати пропозиції дирекції Інституту фізики про залучення до роботи в АН УРСР членів-кореспондентів АН УРСР О. С. Давидова і Г. Д. Латишева. Є домовленість з академіком АН УРСР А. П. Комаром про його перехід на роботу в АН УРСР. Ми чекаємо пропозицій від академіка АН УРСР О. І. Лейпунського про організацію його роботи в АН УРСР.

Заклик вчених Москви і Ленінграда про передислокацію великих наукових сил з Москви і Ленінграда, слід гадати, буде підтриманий і вченими нашої академії, що працюють в Москві і Ленінграді, і вони повернуться на Україну.

Ми повинні приділити увагу і надати допомогу Фізико-технічному інституту в будівництві великої лабораторної бази, що здійснюється за рахунок союзного бюджету. Завершення цього будівництва дозволить Фізико-технічному інституту ще в більших масштабах розгорнути роботи в галузі ядерної фізики високих енергій і особливо вивчення термоядерних реакцій, а також робіт по вакуумній металургії.

Назріло питання відновлення нормального статуту Фізико-технічного інституту АН УРСР, що має тепер подвійне підпорядкування.

Уже в 1957 р. нам потрібно на базі існуючих лабораторій і тих, що створюються, ширше розгорнути роботи по радіаційній біології, по радіаційній хімії та радіоактивних ізотопів і випромінювань в інститутах Академії наук Української РСР.

Необхідно також розвивати ізотопну геологію, вивчати поширення стабільних ізотопів у земній корі, вивчати абсолютний вік порід.

Слід відзначити, що на подання академіка АН УРСР О. І. Бродського в Інституті фізичної хімії організована наприкінці 1955 р. центральна маспектрометрична лабораторія, однак освоєння маспектрометра для досліджень у різних галузях, в тому числі для встановлення абсолютного віку порід затягнулося на весь 1956 р. Ми ще й досі не досягли потрібної точності.

Нам конче потрібно подолати відставання від рівня, який досягнуто в Радянському Союзі.

Значні відставання в розвитку наукових досліджень до останнього часу були у нас у галузі ряду розділів органічної хімії, а саме: високомолекулярних сполук, гербіцидів і інсектицидів.

З цією метою створено лабораторію гербіцидів і інсектицидів, але роботи цієї лабораторії розвиваються надто повільно. Можна сподіватись, що в інституті буде розгорнуто як слід ці роботи, і в найближчий час наше сільське господарство одержить високоякісні отрутохімікати для боротьби з шкідниками і бур'янами.

Для розвитку наукових досліджень у галузі високомолекулярних сполук створено спеціальну лабораторію в Інституті органічної хімії, однак директор інституту не проявляє належної наполегливості до організації і широкого розвитку цих робіт. Крім того, ці дослідження заплановані і в суміжних інститутах: по хімічній переробці газу – в Інституті використання газу, по переробці твердого палива і одержання продуктів для виробництва пластичних мас – в Інституті теплоенергетики, в Інституті фізичної хімії та ін.

В Інституті фізичної хімії в 1956 р. під керівництвом доктора хім[ічних] наук М. Т. Русова організована лабораторія високого тиску, яка повинна розгорнути роботи в галузі аміачної промисловості.

В системі Відділу технічних наук є лабораторія хімії бурого вугілля, яку очолює В. І. Кузнецов. Але тематика цієї лабораторії не входить у компетенцію Відділу технічних наук, а Інститут органічної хімії, який міг би краще спрямувати її діяльність, відмовляється це робити. Тому рівень наукової роботи цієї лабораторії неясний.

Наша академія повинна очолити розвиток цих досліджень у республіці і надати всебічну допомогу підприємствам, що будуються за планом шостої п'ятирічки, по виробництву штучного волокна, пластичних мас і добрив.

Відкриття нових родовищ природного газу (метану) зробило Українську РСР важливим центром газової промисловості.

У зв'язку з цим ми повинні приділити увагу розвитку Інституту використання газу, а також розвитку відділів нафти і газу Інституту геологічних наук, Інституту геології корисних копалин та Інституту мінеральних ресурсів.

Великі завдання стоять перед Інститутом мінеральних ресурсів по проблемах хімії солей, основною з яких є освоєння сольових багатств Сиваша.

Велике і почесне завдання лежить на цьому інституті і Інституті чорної металургії АН УРСР, які у співдружності з галузевими інститутами повинні розв'язати завдання комплексного використання керченських залізрудних родовищ.

У зв'язку з відкриттям на Україні багатих покладів титану, циркону, рідкісних земель, германію, а також інших легуючих металів, перед інститутами геологічних наук, загальної і неорганічної хімії і металофізики стоять великі завдання по дальшому вивченню закономірностей нагромадження металів для прогнозу розшуків їх покладів, по розробці нової технології одержання металу з руди, а також чистих елементів, по вивченню фізичних властивостей чистих елементів та їх сплавів.

Слід відзначити, що роботу лабораторії рідкісних металів Інституту загальної і неорганічної хімії, якою керує проф. [І. А.] Шека, ще не можна вважати задовільною, бо за кілька років не розроблено методу розділення цирконію і гафнію.

Треба відзначити, що великим недоліком є занепад досліджень з географії в нашій республіці, особливо гостро відчувається це у зв'язку з завданням всебічного піднесення продуктивних сил в економічних районах республіки. Наше завдання – створити відділи географії при Інституті геологічних наук, щоб на базі цих відділів у найближчий час організувати Інститут географії АН УРСР.

В Інституті ботаніки ще панують описові методи в науковій роботі, і директор інституту не проявляє належної настирливості щодо розвитку експериментальних досліджень.

Поряд з геоботанічними роботами і систематикою необхідно розширити профіль Інституту ботаніки, подолати відставання і розвивати дослідження по експериментальній ботаніці – цитології, ембріології, біохімії і генетиці.

Необхідно в цьому році розвинути дослідження по генетиці в Інституті зоології, а також розпочати в біологічних установах розробку питань радіаційної генетики і селекції мікроорганізмів, рослин і тварин, а також вивчення ролі живих організмів у міграції і акумуляції радіоактивних речовин.

У нас відбувалися в 1956 р. часті зміни в структурі Інституту зоології, але треба, щоб директор інституту і бюро Відділу остаточно встановили профіль і напрям роботи інституту.

В установах Відділу біологічних наук, за винятком інститутів біохімії і фізіології, в недостатній мірі використовуються сучасні методи досліджень, що знижує науковий рівень експериментальних робіт.

Неприпустимо затягнулося розв'язання питання про організацію комплексних досліджень по проблемі фотосинтезу. Бюро Відділу біологічних наук не проявляє належної настирливості в цьому питанні.

Треба розв'язати питання про організацію досліджень у широких масштабах з біохімії рослин і проведення комплексних досліджень з Академією сільськогосподарських наук України.

Великі завдання стоять перед установами АН УРСР у зв'язку з проведенням Міжнародного геофізичного року.

Для успішного проведення геофізичного року необхідно завершити будівництво магнітної станції під Києвом, трьох станцій в західних областях та ряд павільйонів Полтавської гравіметричної і Головної астрономічної обсерваторій.

Нам необхідно в цьому році створити геофізичні відділи в геологічних інститутах, щоб підготуватися до організації на їх базі Інституту геофізики земної кори.

Необхідно допомогти Полтавській гравіметричній обсерваторії створити пункти спостережень у шахтах для вивчення припливних явищ землі.

В цьому році в Інституті радіофізики і електроніки буде створена наукова база для спільних радіоастрономічних досліджень фізиків і астрономів і згодом буде побудована радіоастрономічна обсерваторія.

Для забезпечення дальшого розвитку досліджень у галузі радіофізики, електроніки і радіотехніки треба в першу чергу звернути увагу на прискорення завершення будівництва лабораторного корпусу Інституту радіофізики і електроніки і на дальший розвиток і зміцнення відділу струмів високої частоти в Інституті електротехніки.

Важливе значення для розвитку сучасної науки і техніки має розвиток робіт у галузі аерогазодинаміки у зв'язку з проблемами ракетної техніки. Президія поставила питання про організацію Інституту аерогазодинаміки*¹.

Слід звернути увагу на стан роботи Інституту машинознавства, який у зв'язку з передачею відділу сільськогосподарської механіки до Академії сільськогосподарських наук повинен був змінити свій профіль. За пропозицією директора інституту акад. АН УРСР А. О. Василенка організовано було відділ взаємодії машин з ґрунтом, але цей відділ себе не виправдав. Незважаючи на деяке посилення лабораторної бази відділу технології литва, він не поживав своєї роботи.

На жаль, ще не розв'язане питання про наближення цього інституту до виробничої бази, що негативно відбивається на його роботі.

Це ж можна сказати і про Інститут гірничої справи. Президія Академії наук дала свої пропозиції про його дислокацію. Але незалежно від цього директор інституту тов. [П. С.] Кучеров не приділяє належної уваги організації роботи відділу гірничої механіки інституту [...].

---

*¹ Див. док. № 26.

[...]

Самокритично розглядаючи свою роботу, необхідно відзначити, що в планах досліджень установ Відділу суспільних наук займають переважне місце дослідження в галузі історії минулого і мало приділяється уваги розробці теорії сучасних проблем.

Необхідно на основі документальних, статистичних та інших першоджерел і матеріалів більш глибоко вивчати історію суспільства, зокрема національно-визвольний рух [...]»¹.

Нас не може задовольнити стан економічних досліджень, але директор Інституту економіки проф. О. О. Нестеренко проявляє мало активності в тому, щоб роботи інституту були більш цілеспрямовані.

Необхідно поширити вивчення питань конкретної економіки провідних галузей промисловості, узагальнювати їх передовий досвід, вивчати основні питання розвитку економічних районів Української РСР і комплексні проблеми розвитку виробничих сил країни.

У той же час слід вказати, що завідувач відділом економіки промисловості інституту тов. [М. М.] Середенко зволікає розширення роботи цього відділу.

Нам здається, що тепер доцільно створити в основних економічних районах Української РСР відповідні групи Інституту економіки.

Надто слабкий ще у нас Інститут філософії, але директор інституту член-кор. АН УРСР Д. Х. Острянин мало працює над поповненням інституту кваліфікованими кадрами і не згуртовує навколо інституту філософів України.

Разом з тим в Інституті філософії АН УРСР ще ліберально ставляться до співробітників, що виконують роботи на низькому науковому рівні.

[...]

В Інституті літератури майже не розробляються теоретичні питання літературознавства і естетики, а дирекція інституту (акад. АН УРСР О. І. Білецький і член-кор. АН УРСР Н. Є. Крутікова) не ставить цих питань перед Президією АН УРСР і не підбирає для цього необхідних кадрів.

Необхідно прискорити роботу по створенню словників (українсько-російського, тлумачного та ін.).

Дирекції Інституту мовознавства слід звернути на це особливу увагу, як на справу великої ваги, що сприяє розвитку української мови і культури.

Погано у нас і з дослідженнями з етнографії. За останні 10 років монографій з етнографії не було видано.

Викликає у нас велику тривогу стан підготовки монографії «Українці». Необхідно обговорити питання про стан підготовки монографії «Українці» на Президії АН УРСР.

Перед етнографами стоїть завдання – більше видавати праць з народної творчості, збагатити нашу культуру, розкрити спадщину нашого народу, широко впроваджувати у виробництво предметів побуту українські національні мотиви.

Найважливішими завданнями у галузі суспільних наук на найближчий час є: підготовка до видання «Історії суспільно-політичної і філософської думки на Україні», «Історії Української РСР», т. II, «Історії української літератури», т. II,

¹ Тут і далі – знято зайву деталізацію завдань для установ Відділу суспільних наук АН УРСР.

великих монографічних праць «Економіка і ефективність впровадження нової техніки і передової технології у промисловості», «Українці», [...], «Історія Києва», підготовка словників і т. д.

Для піднесення наших наукових досліджень одним з важливих завдань, що стоять перед установами академії, є ліквідація малоактуальних дрібних робіт і організація великих, комплексних досліджень.

Тепер у зв'язку з ліквідацією відомчих бар'єрів у народному господарстві особливо підвищується роль Академії наук як наукового центру і по керівництву, і по координації наукових досліджень у республіці.

Рада по вивченню продуктивних сил Української РСР при АН УРСР координує дослідження з 9 проблем – з комплексного використання водних ресурсів (Б. А. Пишкін), паливно-енергетичних ресурсів (І. Т. Швець), природного газу (В. Ф. Копитов), бентонітів (Ф. Д. Овчаренко), петрургічної сировини (І. С. Усенко), по захисту та поліпшенню якості води водоймищ (Л. А. Кульський), по боротьбі з раком картоплі (М. М. Підоплічко), а також розвитку продуктивних сил західних областей (В. Б. Порфїр'єв, С. П. Родіонов) і Криму (Ю. Ю. Юрк).

[...]^{*1}

У відповідності до цих вказівок Рада по вивченню продуктивних сил УРСР подала директивним органам пропозиції про комплексне промислове використання величезних соляних ресурсів Сиваша, про утворення на Україні нової галузі – кам'яноливарної промисловості, про промислове використання величезних запасів відвальних і вогненно-рідинних доменних шлаків металургійних заводів України для виробництва місцевих будівельних матеріалів та ін.

У світлі завдань, які постають у зв'язку з реорганізацією управління промисловістю і будівництвом, Рада по вивченню продуктивних сил повинна організувати дальшу координацію наукових досліджень, що провадяться з комплексних проблем, а особливо з питань вивчення і розвитку продуктивних сил окремих економічних районів Української РСР.

В установах АН УРСР створено ряд комісій і комітетів з комплексних проблем, в тому числі з проблеми жаростійких і жароміцних сплавів (керівник член-кор. АН УРСР І. М. Францевич), радіофізики і електроніки (керівник О. Я. Усиков), газових турбін (керівник акад. АН УРСР І. Т. Швець), рідкісних і легуючих елементів (керівники акад. АН УРСР М. П. Семененко та акад. АН УРСР Ю. К. Делімарський), конструктивної міцності (керівник акад. АН УРСР С. В. Серенсен), з керченської проблеми (керівник член-кор. АН УРСР З. І. Некрасов, Ю. Ю. Юрк), з проблеми біохімії нервової системи (керівник акад. О. В. Палладін), павловської фізіології (керівник акад. АН УРСР Г. В. Фольборт, акад. АН УРСР Р. Є. Кавецький), по вивченню четвертинного періоду (керівник акад. АН УРСР В. Г. Бондарчук), історії техніки (керівник акад. АН УРСР К. К. Хренов) та ін. Крім того, створено ряд республіканських комісій по боротьбі з силікозом, бруцельозом, Комітет по підготовці і проведенню Міжнародного геофізичного року.

^{*1} Тут і далі – знято загальну інформацію про роль і місце академічної науки в розвитку народного господарства і культури країни.

Перед нами стоїть завдання розширити кількість комплексних проблем, які координуються установами АН УРСР, в тому числі з таких проблем, як пластичні маси і штучне волокно, фотосинтез та ін.

Замість комісії по мічених атомах створити при відділах комісії по радіаційній хімії, радіаційній біології і застосуванню ізотопів.

Слід також відзначити, що крім цього ряд інститутів АН УРСР провадить координаційну діяльність з окремих галузей знань.

Такі координаційні наради в 1957 р. буде проведено: з питань теплоенергетики, математики, органічної хімії, загальної і неорганічної хімії, ботаніки, зоології, металознавства, прокату металу.

В галузі геологічних наук, разом з розвідувальними установами, провадились і провадяться координаційні наради з питань нафтогазоносності, вугленосності, залізних руд, абсолютного віку порід та ін.

Багато з цих нарад скликаються систематично (теплоенергетика, органічна хімія та ін.).

Слід відзначити, що в цьому році буде проведено нашими установами, спільно з інститутами Академії наук Союзу, дев'ять всесоюзних нарад.

Проте робота по координації наукових досліджень у республіці належним чином не організована, ще не має певних сталих форм координації, не продумана вся система координації і не відчувається керівної ролі в цьому питанні Академії наук УРСР як наукового центру.

Частина існуючих координаційних комісій і комітетів не виконує покладених на них обов'язків і фактично не здійснює координаційної діяльності.

Зараз визначені загальноакадемічні і комплексні проблеми, що координуються відділами, а також накреслені певні розділи науки, по яких Академія наук УРСР повинна проводити координацію в республіці з галузевими інститутами і вищими навчальними закладами.

Для піднесення координаційної роботи необхідно, щоб провідні вчені республіки очолили координаційну роботу, брали в ній активну участь; треба розробити певні положення про координаційні комісії та створити координаційний орган при Президії АН УРСР.

Слід відзначити, що в республіці спрямовують і координують науково-дослідну роботу, крім АН УРСР, у своїх галузях Академія сільськогосподарських наук, Академія будівництва і архітектури, Міністерство вищої освіти, Міністерство охорони здоров'я, а в майбутньому координуватимуть ще й науково-технічний комітет та раднаргоспи економічних районів.

У зв'язку з цим постає питання про створення республіканської ради по координації наукової діяльності.

[...]

Першочерговою справою державного значення є наближення наукових установ до промисловості і раціональне їх розміщення по економічних районах.

Не можна вважати нормальним, що приблизно з 170 науково-дослідних інститутів республіки близько 80 розміщено в Києві і близько 40 в Харкові, тобто в цих двох містах розміщено 70% науково-дослідних установ. У той же час жодної науково-дослідної установи немає в таких великих промислових центрах, як Запоріжжя, Ворошиловград, Миколаїв та ін.

Наше завдання полягає в тому, щоб переглянути розміщення наших установ по економічних районах і вжити заходів щодо створення в економічних районах нових інститутів або зміцнення існуючих наукових закладів академії, відповідно до потреб економічних районів.

Нам здається, що в Харкові необхідно створити великий Інститут машинобудівного профілю АН УРСР, до складу якого увійде і Лабораторія гідравлічних машин.

Розв'язується питання про дислокацію і підпорядкування галузевих інститутів. Треба обговорити питання про створення в Донбасі (Краматорськ) на базі існуючого філіалу Інституту важкого машинобудування науково-дослідного інституту важкого машинобудування, а також про передачу до складу Академії наук УРСР Інституту геології при Дніпропетровському університеті і Євпаторійської лабораторії хімії солей. Слід відзначити, що в Академії наук ми не маємо установ, які працюють у галузі основної хімії, вуглекімії, напівпродуктів і барвників, хімії силікатів. Таким чином, ми не можемо помітно впливати на прогрес хімічної промисловості України.

Нам треба обговорити питання про введення до складу Академії наук інституту основної хімічної промисловості, вуглекімічного інституту та інституту вогнетривів.

Необхідно деяким нашим інститутам мати свої філіали (лабораторії, відділи) в ряді великих промислових центрів, безпосередньо на заводах і шахтах.

Це насамперед стосується таких інститутів, як економіки, гірничої справи, будівельної механіки, чорної металургії, теплоенергетики, електротехніки та інститутів хімічного профілю.

Особливого значення набуває питання створення у промислових центрах науково-дослідних установ загальнотеоретичного профілю. Важливо, щоб там набули швидкого розвитку математика з обчислювальними машинами, механіка, фізика, економіка.

Виходячи з цього, треба передбачити створення обчислювальних центрів не лише в Києві, а й у Харкові, Дніпропетровську.

Подолання відомчих бар'єрів у розвитку науки, розширення координаційної діяльності допоможе ліквідувати роз'єднаність у діяльності наукових установ Академії наук, галузевих науково-дослідних інститутів та вищих учбових закладів.

Подолання відомчих перепон зміцнить зв'язок науки з виробництвом, розширить сферу розв'язання нашими вченими проблем, наблизить їх діяльність до виробництва, сприятиме ще більшому залученню до творчої роботи працівників заводських лабораторій, конструкторських бюро і проектних інститутів.

Наукові установи АН УРСР значно зміцнили за останні роки свої зв'язки з виробництвом, що видно, наприклад, з даних зростання госпдоговірних робіт.

Якщо в 1951 р. виконувалось робіт по договорах на суму 10 млн крб., то в 1955 р. на 15 млн крб і в 1956 р. на 18,5 млн крб. Відповідно зріс і штат працівників по госпдоговірних роботах – з 50 чол. у 1951 р. до 702 чол. в 1956 р.

Найбільше за обсягом робіт виконали: установи Відділу технічних наук на суму 12 млн крб, Відділу фізико-математичних наук – на 3,3 млн крб і Відділу хімічних і геологічних наук на – 1,8 млн крб.

[...]

У 1956 р. установами АН УРСР впроваджувались у народне господарство 185 робіт, в тому числі 62 роботи, що підлягають дослідно-виробничій перевірці і 123 роботи – впровадженню.

У 1956 р. у народне господарство було впроваджено на 38 робіт більше, ніж у 1955 р.

Зросло також народногосподарське значення впроваджуваних робіт. Переважна їх більшість проходила дослідно-виробничу перевірку та впровадження на підприємствах важкої промисловості. Важливою формою впровадження є видання інформаційних листків. Тільки по Відділу технічних наук за рік видано дев'яносто листків.

Серед інститутів Відділу технічних наук найбільше закінчених робіт впровадив у виробництво Інститут електрозварювання.

Насамперед слід відзначити ефективне впровадження у виробництво (разом з заводами важкого машинобудування) електрошлакового зварювання, за що директор Інституту електрозварювання АН УРСР Б. Є. Патон і старший науковий співробітник Ю. З. Волошкевич одержали Ленінську премію^{*1}.

Активно займалися впровадженням і Інститут металокераміки – в галузі металокерамічних виробів та Інститут газу – у газовій промисловості. Останній вніс ряд пропозицій у виданих ним інформаційних листках, успішно закінчив дослідну експлуатацію телемеханічної системи диспетчеризації на Стрийському газопромислі.

Слід відзначити активну роботу лабораторії очистки води Інституту загальної і неорганічної хімії по впровадженню методів очистки води промислових стоків Рубіжанського хімічного комбінату (Л. А. Кульський, О. М. Когановський^{*2}, Ю. М. Колінійчук та ін.).

Ця робота одержала першу премію Президії АН УРСР за 1956 р.

У порівнянні з цими інститутами, меншу активність проявили такі інститути, як будівельної механіки, чорної металургії.

Серед установ Відділу біологічних наук активну роботу по впровадженню веде Інститут біохімії. Він успішно впровадив препарат БК-8, а також дав пропозиції по застосуванню методу підвищення жирності молока у корів, в той час як Інститут ботаніки не проявляв належної активності. Слабо займається впровадженням і Інститут мікробіології. Порівняно мало дає для медичної практики Інститут фізіології.

Незважаючи на наші успіхи, народне господарство ще не одержує достатньої допомоги, яку могли б дати наші установи, насамперед установи відділів технічних, фізико-математичних та геологічних і хімічних наук та ін.

Наслідки наукових робіт впроваджуються багато років. Але у зв'язку з недостатньою увагою до нової техніки деяких виробничих працівників ряд робіт досі не впроваджено у виробництво. Так, ряд років Інститут електрозварювання не міг впровадити плоскозгорвальні труби, і тільки в 1956 р. за вказівкою Ради Міністрів СРСР ці труби почали широко використовуватися у промисловості.

^{*1} Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 796.

^{*2} Так у документі. Правильно: Кагановський.

Інженерно-технічна рада, що буде створена у республіці і на яку покласти- меться контроль за впровадженням у народне господарство важливих досягнень науки і техніки, безумовно поліпшить цю роботу, і Академії наук треба буде встановити з нею дійовий контакт. Наші вчені-техніки повинні брати активну участь в інженерному комітеті, який спиратиметься у своїй роботі на широкі кола вчених та інженерів.

Одним з важливих завдань підвищення ефективності роботи деяких наших установ є створення необхідної виробничої бази. Так, Інституту електрозварювання передається в 1957 р. експериментальний завод.

Слід активно використати допомогу промисловості для створення бази технічних інститутів. Так, Інститут чорної металургії не добився виконання в цьому році розпорядження Ради Міністрів УРСР про будівництво Міністерством металургії УРСР прокатної лабораторії.

Величезне значення для втілення і поширення наукових робіт має видавнича діяльність. Нас не задовольняє робота Видавництва. План видань 1956 р. недовиконано по назвах на 10% і по кількості друківаних аркушів на 22%. Дирекція Видавництва встановлювала занижені тиражі, незадовільно реалізувала книги, окремі рукописи у Видавництві затримувалися протягом одного-двох років. Ряд інститутів – філософії, історії, економіки, мистецтвознавства, гідрології і гідротехніки та ін. здавали недоброякісні рукописи. Обсяг наукової продукції значно перевищує видавничий план.

Директору Видавництва Б. М. Зав'ялову і академіку АН УРСР М. Ф. Гулому треба добитись перевиконання плану в цьому році і вжити заходів щодо розширення плану до 6000 друк. арк. у 1958 р.

Не задовольняють потреб розвитку науки і наші журнали. В портфелях редакцій зібрані статті за 1,5–2 роки, і матеріали друкуються з великим запізненням, бо обсяги і періодичність більшості журналів дуже обмежені – чотири випуски на рік по вісім аркушів. Президія не добилося розв'язання цього болючого питання, що гальмує розвиток науки.

Ефективність роботи, підвищення її наукового рівня в Академії наук залежить насамперед від того, як ми зуміємо організувати систематичний підбір і підготовку висококваліфікованих кадрів, а також звільнитися від тих, які не виправдовують себе як наукові працівники.

Академія наук має право і повинна провадити систематичні конкурси і атестацію, але в цьому напрямку в 1956 р. майже нічого не зроблено.

[...]*¹

Надзвичайно гостро слід поставити питання про підготовку докторів наук, кількість яких в Академії майже не зростає.

В 1956 р. захистили докторські дисертації лише 11 чол. та подало на захист 10 чол.

Такі «старі» кандидати наук, як [М. М.] Середенко, [Д. Ф.] Вірник, [А. О.] Лобко, [М. К.] Йосипенко, [К. Г.] Гуслистий, [І. С.] Григор'єв та ін. відкладають подачу дисертацій, починаючи з 1949 р. Після проходження дворічної докторантури не подали дисертацій т[овариші] [М. І.] Черняк, [Г. Г.] Ємельяненко, [К. К.] Цілуйко, [М. Х.] Островерх та ін.

*¹ Знято інформацію про недоліки в роботі окремих працівників.

Слід приділяти більше уваги підготовці докторів наук з фізики та математики і особливо з таких галузей, як ядерна фізика, напівпровідники, електроніка, обчислювальна математика і техніка, радіофізика, пластичні маси та ін.

У нас в інститутах ще дуже мало наукових працівників. Так, в Інституті фізики на 306 працівників 49 наукових співробітників, в Інституті металокераміки^{*1} відповідно 180 і 23, в Інституті радіофізики і електрики^{*2} – 135 і 28, в Інституті теплоенергетики – 154 і 40 і т. д.

Ряд інститутів, як видно з даних, зростає в основному за рахунок інженерів. Треба приділяти більше уваги підготовці наукових кадрів з ученими ступенями і не допустити перетворення установ Академії наук УРСР в галузеві інститути.

[...]^{*3}

Вісник АН УРСР. – 1957. – № 5 (246). – С. 5–26.

№ 48

ІНФОРМАЦІЯ ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ВИКОРИСТАННЯ ГАЗУ В КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ПРОМИСЛОВОСТІ АН УРСР В. Ф. КОПИТОВА ПРО РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ ТА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗШИРЕННЯ ЙОГО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ БАЗИ

10 січня 1957 р.

Институт использования газа АН УССР организован в 1949 г. Фактически институт начал работать с 1951 г., получил помещение по ул. Мельника, 44.

Институтом выполнен ряд теоретических и практических работ, имеющих значение для народного хозяйства УССР и направленных на развитие использования газа в быту и промышленности. Можно назвать в качестве примера такие работы:

- 1) Телемеханизация и диспетчеризация городского газового хозяйства (проводит производственную проверку в Киеве и Львове).
- 2) Автоматизация и телемеханизация газопромислов (внедряется на Угерском газопромисле).
- 3) Автоматизация отопительных котлов (внедряется в системе МКХ УССР).
- 4) Новые режимы давления в газовых сетях (внедряется МКХ УССР во всех новых проектах газификации городов УССР, обеспечивая значительную экономию средств и дефицитных труб).
- 5) Новые методы профилактического обслуживания газового хозяйства (внедрено в Киеве с значительной экономией средств).
- 6) Газовый холодильник «Украина» (внедрен и изготавливается на Васильковском заводе).
- 7) Рациональные методы перевода на природный газ предприятий машиностроительной, стекольной, фарфоровой, металлургической промышленности

^{*1} Так у документі. Правильно: в Інституті металокераміки і спецсплавів.

^{*2} Те саме. Правильно: в Інституті радіофізики і електроніки.

^{*3} Знято загальну інформацію про участь у розробці заходів щодо розвитку народного господарства.

(внедряется на заводах: Ростсельмаш, Киевский стеклотарный, Киевский художественно-керамический, Ворошиловградский паровозостроительный и др. заводы).

8) Разделение углеводородных газов (на основе разработок института проектируется опытный газобензиновый завод в Долине).

9) Разработка регазификационных установок для пропан-бутана (внедрено с большим экономическим эффектом на Николаевском судостроительном и внедряется на Ижевском заводе для замены ацетилен пропан-бутаном).

10) Разработка оборудования для получения активированного угля из антрацита для очистки вод Рубежанского химкомбината.

11) Разработка новой водогрейной колонки (в 1957 г. колонка будет изготавливаться Львовским заводом газовой аппаратуры).

Ведутся работы по теории горения, теории теплообмена в промышленных печах, исследованию физико-термодинамических свойств углеводородных газов при высоких давлениях и низких температурах.

Институт выполняет работы для министерств УССР: коммунального хозяйства, местной промышленности, пищевой промышленности, строительных материалов, черной металлургии.

Дальнейшему развитию работ препятствует отсутствие серьезной экспериментальной базы.

Институт должен развить работы:

1) По химической переработке природного газа с целью получения исходного сырья для производства синтетического волокна.

2) По транспорту газа (вопросы применения газовых турбин для магистральных газопроводов).

3) Разработка рациональных методов сжигания природного и искусственного газов в печах керамической, стекольной, машиностроительной и местной промышленности.

4) Автоматизация газопроводов, компрессорных станций, газовых приборов и установок, использующих газ.

5) Очистка и осушка газа.

6) Разработка новых бытовых газовых приборов.

Проведение этих работ связано с необходимостью постройки экспериментальных установок. Для организации опытов необходимо иметь газ низкого, среднего и высокого давления, воздухонапорные устройства, мастерские.

Институт, имея штат 126 человек, занимает неполностью здание по ул. Мельника, 44 (422 м² полезной площади). Мелкие экспериментальные установки расположены в непригодном флигеле площадью 178 м². Часть опытных установок расположена во дворе института и использовалась только летом. В связи с постройкой рядом с институтом крупного жилого дома использование этих установок прекращено. На ГНС № 1 институт снимает в аренду часть здания станции технического обслуживания (150 м²) и построил во дворе этой станции небольшое здание (120 м²). Чтобы удовлетворить задачам, возникающим в связи с быстрым развитием газовой промышленности, необходимо увеличить экспериментальную базу института путем проведения следующих мероприятий:

1. Передать институту в здании по ул. Мельника, 44 8 комнат (145 м²), используемых в настоящее время Управлением учебных заведений Министерства

автотранспорта и шоссейных дорог УССР. В этих комнатах институт разместит лаборатории автоматики и химической переработки газа.

2. Передать институту все здания технического обслуживания ГНС № 1 (353 м²), из которых институт уже снимает в аренду 150 м². В этом помещении будут размещены установки по разделению углеводородных газов и установки по химической переработке газа.

3. Отвести для строительства института участок земли, примыкающий к территории ГНС № 1, и разрешить построить на этом участке лабораторный корпус для установок полузаводского типа. Ввиду наличия на территории ГНС № 1 газа высокого давления (350 атм) и отдаленности от жилых помещений, этот участок в дальнейшем будет использован для строительства других помещений института и перебазирования его с ул. Мельника, 44.

Директор института В. Ф. Копытов

ІА НБУВ, ф. 260, оп. 2, спр. 22, арк. 111–114. Копія. Машинопис.

№ 49

ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР ПРО ПОВЕРНЕННЯ ІНСТИТУТУ ФІЗІОЛОГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РОСЛИН І АГРОХІМІЇ З ВІДОМСТВА МІНІСТЕРСТВА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УРСР ДО СКЛАДУ ВІДДІЛУ БІОЛОГІЧНИХ НАУК АН УРСР^{*1}

31 січня 1957 р.

Фізіологія рослин є однією з основних загальних біологічних наук. Однак з передачею Інституту фізіології рослин до Міністерства сільського господарства УРСР ця важлива галузь знань виявилась зовсім не представленою в Академії наук УРСР, що ніяк не можна вважати нормальним.

[...]^{*2} в Академії наук необхідний інститут, який би в широкому плані розробляв вузлові загальнотеоретичні проблеми фізіології рослин. Без тісного зв'язку з успіхами суміжних наук, представлених в Академії наук УРСР, неможливий дальший розвиток фізіології рослин на рівні сучасних знань з застосуванням найновіших методів досліджень. Так, дальше вивчення такої провідної проблеми сучасної біології як фотосинтез повинно провадитись не тільки з еколого-біологічного, але і, головним чином, з фізико-хімічного боку, тобто дослідження необхідно вести по розкриттю хімії і біохімії процесу фотосинтезу, що вимагає сумісної роботи хіміків-органіків, біохіміків, фізико-хіміків, фізиків, мікробіологів. Лише така широка комплексна постановка роботи, а вона уже була розпочата в АН УРСР,

^{*1} У липні 1956 р. Президія АН УРСР вже зверталася до РМ УРСР з проханням переглянути питання про передачу Інституту фізіології сільськогосподарських рослин і агрохімії АН УРСР до Міністерства сільського господарства УРСР і залишити інститут у складі Відділу біологічних наук АН УРСР. Проте у 1957 р. вказаний інститут все-таки було передано до складу Української академії сільськогосподарських наук, а в 1962 р. його знову підпорядкували АН УРСР.

^{*2} Знято інформацію про роль науки в розвитку народного господарства.

може привести до розкриття природи фотосинтезу, що послужить основою для здійснення синтезу в промислових умовах.

У зв'язку з розширенням робіт по застосуванню атомної енергії в мирних цілях, необхідне дальше вивчення фізіологічної дії ядерних випромінювань на рослини, відношення їх до випромінювань різної природи, вивчення захисних функцій рослин, генетальної дії випромінювань і ін. Цей технічно складний напрямок може бути здійснений лише в комплексі з іншими інститутами Академії наук УРСР (фізики, органічної хімії та ін.). Це привело до необхідності будівництва спеціального біологічного блоку при Інституті фізики АН УРСР.

Однією з важливих проблем сучасної біології є розкриття фізіолого-біохімічних і фізико-хімічних закономірностей ембріогенезу рослинного організму. Її рішення повинно бути спрямовано на керування процесами ділення клітин, росту і диференціації, які лежать в основі формування нових живих структур, що дозволить керувати процесами спадковості і мінливості, плодоутворення і плодоношення рослин. Рішення цієї проблеми можливе лише на основі комплексної роботи суміжних наукових установ.

Життєво необхідною залишається розробка і уточнення теорії живлення рослин. Хоч ця проблема була поставлена в історії фізіології рослин раніше інших, вона все ж залишається недостатньо висвітленою, особливо при комплексному її розгляді. Тут передбачається з'ясування ряду складних загальнобіологічних питань з живлення рослин: участь мікрофлори, резорбція поживних речовин підземними і надземними органами рослин, інтерференція іонів, з'ясування ролі мікроелементів на обмін речовин в рослині.

В Академії наук УРСР повинна бути продовжена і розширена спадщина, яка залишена нашими попередниками в галузі фізіології рослин – Вотчалом [Є. П.], Зеленським^{*1} [М. Д.], Любименком [В. М.], Палладіним В. І., Холодним М. Г. і іншими вченими. З цієї метою у 1946 році постановою союзного уряду був заснований Інститут фізіології рослин і агрохімії в системі Академії наук УРСР, який за минулий період доклав немало зусиль для того, щоб створити науково-методичний центр по фізіології рослин на Україні. За десять років свого існування інститутом проведена значна робота по підготовці наукових кадрів, створенню матеріальної бази, побудовано вегетаційний будинок, холодильна установка, лабораторії, які обладнані сучасним технічно досконалим устаткуванням вартістю біля 10 млн крб. Це дозволило колективу інституту з'ясувати фізіолого-біохімічні особливості фотосинтезу, дії ядерних випромінювань і мікроелементів, стійкості рослин до несприятливих факторів зовнішнього середовища та ін. В інституті також опрацьовано нові фізіолого-біохімічні методи досліджень. Поруч з тим в інституті накопичено значний експериментальний матеріал, необхідний для дальшого розвитку досліджень в галузі фізіології рослин.

Все це переконливо свідчить про те, що в системі Академії наук УРСР є всі можливості для успішного опрацювання вузлових загальнотеоретичних проблем фізіології рослин.

Настійну необхідність існування Інституту фізіології рослин у складі Академії наук УРСР можна переконливо ілюструвати тим, що при реорганізації наукових

^{*1} Так у документі. Правильно: Зелінським.

установ сільськогосподарського напрямку в Академії наук СРСР питання про передачу Інституту фізіології рослин ім. К. А. Тимірязєва АН СРСР в систему ВАСГНІЛ не ставилось.

Виходячи з цього, просимо Раду Міністрів Української РСР вирішити питання про повернення Інституту фізіології рослин з Міністерства сільського господарства УРСР до складу Відділу біологічних наук АН УРСР.

В. о. Президента Академії наук УРСР
академік *М. [П.] Семененко*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
доктор технічних наук *О. [Н.] Щербань*^{*1}

На документі помітка: «Проект листа погоджено з академіком АН УРСР П. А. Власюком^{*2}».

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 787, арк. 20–21. Оригінал. Машинопис.

№ 50^{*3}

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА
ІНСТИТУТУ ФІЗИКИ АН УРСР М. В. ПАСІЧНИКА
ПРО СТАН БУДІВНИЦТВА АТОМНОГО РЕАКТОРА**

11 лютого 1957 р.

В соответствии с Вашим указанием^{*4} докладываю о состоянии выполнения распоряжения Совета Министров Союза ССР от 12.III.1955 г. о строительстве реактора в Институте физики Академии наук Украинской ССР¹¹.

1. Разработка конструкции реактора и поставка его Институту физики были возложены на Министерство среднего машиностроения СССР. Так как ко времени выхода распоряжения Совета Министров для стран народной демократии был уже разработан реактор типа ВВР (водно-водяной реактор) на 2000 кВт тепловой мощности, то такой же реактор имели в виду поставить и Институту физики АН УССР. Этот реактор предназначен для физических исследований, а также для получения радиоактивных изотопов.

2. В связи с подготовкой пятилетнего плана реакторостроения весной 1955 г. академики Курчатов И. В. и Александров А. П. предложили мне вместо физического реактора строить экспериментальный *энергетический*^{*5} реактор кипящего типа, на котором можно было бы после выполнения задания для промышленности (получения данных, необходимых для проектирования большого кипящего реактора) вести также физические исследования. Это предложение нами было воспринято с энтузиазмом, так как это давало возможность начать создавать в Киеве научный атомный центр, необходимость в котором уже давно назрела.

^{*1} Посада і прізвище вписані від руки.

^{*2} Підпис не прочитано.

^{*3} Див. док. № 182, 184.

^{*4} Тут і далі – мається на увазі доручення секретаря ЦК КПУ О. І. Кириченка.

^{*5} Підкреслено в документі.

После Женевской конференции по мирному использованию атомной энергетики (август 1955 г.)^{*1} возникла необходимость расширить фронт работ по реакторостроению и включить в программу разнообразные типы реакторов и поэтому предложение строить кипящий реактор в Киеве нашло поддержку в Министерстве среднего машиностроения. Тов. Славским Е. П. было дано распоряжение проектными организациями приступить к переработке проекта ВВР-2000, с тем, чтобы, использовав его строительную часть, установить кипящий реактор. Согласно этому распоряжению проектные организации должны были выдать проектную документацию в начале 1956 г. Одна из исследовательских групп под руководством А. П. Александрова приступила к разработке аппарата.

3. Задержка проектными организациями Министерства среднего машиностроения выдачи проектной документации в 1956 г. привела к срыву сроков строительства (на 1956 год были отпущены средства – 4 млн рублей), в связи с чем т[оварищи] Гречуха М. С. и Палладин А. В. обратились в Совет Министров СССР с просьбой дать указание МСМ ускорить выдачу проектной документации. В письме указывалось на то, что отсутствие документации приведет к срыву срока ввода реактора Института физики АН УССР (1957 г.). При рассмотрении этого письма покойный Завинягин А. П. и т. Славский Е. П. приняли решение не строить в Киеве кипящего реактора и выдать документацию на ВВР-2000.

4. В конце 1956 г. после выдачи документации Институту физики АН УССР на реактор типа ВВР-2000, Главное управление по использованию атомной энергии приняло предложение ЛФТИ АН СССР о модернизации проекта ВВР и в связи с этим о поставке ЛФТИ АН СССР и Институту физики АН УССР более мощного физического реактора. Недавно я обратился к тов. [А. П.] Александрову с вопросом о судьбе кипящего реактора, на что получил ответ, что строительство экспериментального кипящего реактора по-прежнему является актуальным, но этот реактор по решению Главатома должен сооружаться в другом месте, а не в Институте физики АН УССР.

Следовательно, Институту физики будет поставлен в 1957 г. модернизированный реактор типа ВВР. Если документация поступит в 1 кв[артале] 1957 г., то реактор может быть введен в 1958 г., на год позже установленного срока.

Учитывая необходимость подготовки УССР к развитию в республике атомной энергетики в последующие пятилетки, а также необходимость вовлечения научных учреждений АН УССР в работы по использованию атомной энергии, прошу Вас^{*2}:

1. Поставить вопрос перед директивными органами о создании в районе Киева научно-исследовательского атомного центра с включением в его деятельность проблематики по реакторостроению, физике атомного ядра, радиационной химии и биологии^{*3}.

2. Ходатайствовать перед Главатомом о строительстве в Киеве экспериментального кипящего реактора. Если же Главатом на это не согласится, тогда учреждения Академии наук УССР смогли бы взять на себя при соответствующей помощи

^{*1} Див.: Історія Національної академії наук України. 1951–1955 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2012. – С. 700–702.

^{*2} Підкреслено в документі синьою ручкою.

^{*3} Текст абзацу виділено олівцем на лівому полі документа.

со стороны учреждений Главатома разработку экспериментального реактора с газовым циклом и керамическим ТВЭ или специальных реакторов малой мощности.

М. В. Пасечник,
доктор физ[ико]-мат[ематических] наук

На документі помітка: «Доложено*¹».

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4491, арк. 10–13. Оригінал. Машинопис.

№ 51*²

**КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ПРО СТВОРЕННЯ РАДІОАСТРОНОМІЧНОЇ БАЗИ
ПРИ ІНСТИТУТІ РАДІОФІЗИКИ І ЕЛЕКТРОНІКИ АН УРСР**

12 лютого 1957 р.

За останні роки на основі досягнень радіофізики та електроніки як в Радянському Союзі, так і закордоном, широкого розвитку набула нова галузь науки – радіоастрономія.

Внаслідок радіоастрономічних досліджень були одержані нові фундаментальні дані про будову галактики, радіовипромінювання Сонця та планет.

Радіоастрономія відкриває широкі перспективи рішення ряду важливих проблем, зв'язаних з питанням космогонії, космонавтики та радіонавігації.

Недивлячись на те, що радіоастрономічні дослідження набули як теоретичного, так і практичного значення, на Україні до цього часу ще не розгорнуті наукові роботи в цій важливій галузі науки.

У зв'язку з утворенням в м. Харкові Інституту радіофізики і електроніки АН УРСР, а також наявністю в м. Харкові значної групи видатних вчених астрономів, на чолі з академіком АН УРСР Н. П.*³ Барабашовим, склалися цілком сприятливі умови для організації в системі АН УРСР комплексних наукових досліджень в галузі астрономічного та радіоастрономічного вивчення Сонця, планет та метеорів.

Підготовча робота Інститутом радіофізики і електроніки АН УРСР уже проведена, але для дальшого розгортання досліджень в галузі радіоастрономії необхідно створити певні умови. Справа в тому, що радіосигнали, що приходять на Землю від небесних тіл дуже слабкі за своєю потужністю. Для їх сприймання необхідно побудувати антенні поля, які будуть займати велику площу. Причому, антенні поля повинні бути розташовані на віддалі від міських і населених пунктів на відстані 60–80 км, щоб позбавитись від різного роду електричних та радіопоміх.

Для організації радіоастрономічної бази¹² при Інституті радіофізики і електроніки АН УРСР необхідно виділити ділянку землі площею в 160 га.

*¹ Підпис не прочитано.

*² Див. док. № 186.

*³ Так у документі. Правильно: М. П.

У зв'язку з цим Президія АН УРСР просить Раду Міністрів УРСР зобов'язати Харківський облвиконком виділити ділянку землі площею 160 га в районі розташування від м. Харкова в 60–80 км.

Додаток*¹: Проект постанови Ради Міністрів УРСР при цьому додається на 1 стор.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*
Головний вчений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 3756, арк. 21–22. Оригінал. Машинопис.

№ 52
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА
ІНСТИТУТУ МЕТАЛОФІЗИКИ АН УРСР ЧЛ.-КОР. В. Н. ГРІДНЄВА
ПРО ЗАХОДИ З ПОКРАЩЕННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ БАЗИ ІНСТИТУТУ^{*2}
13 лютого 1957 р.

В соответствии с распоряжением Совета Министров СССР от 6.X.[19]54 г. за № 1103-р и Совета Министров УССР от 9.III.1955 г. за № 245-р в марте 1955 г. был создан Институт металлофизики АН УССР на базе существовавшей в системе Академии наук Лаборатории металлофизики. В институте сосредоточены основные силы металлофизиков, работающих на Украине. В составе научных сотрудников имеется 9 докторов наук и 15 кандидатов.

Перед институтом поставлены на решение важнейшие задачи современной металлофизики и металловедения. Главнейшие из них следующие:

1. Разработка физических основ получения жаропрочных сплавов (постановление Совета Министров СССР от 24.XII.1954 г.).
2. Разработка физических основ получения пластичного хрома (по предложению Министерства авиационной промышленности).
3. Исследование физических и механических свойств титана и сплавов на основе титана (проблема титана).

Состав научных работников, научный опыт, накопленный в институте, создают благоприятные условия для выполнения поставленных задач.

Для успешного решения ряда технических проблем, за истекший год институтом установлены контакты с ЦНИИ черной металлургии, ВИАМом, ЦНИИТМАШем, Харьковским институтом металлов и рядом других ведущих научно-исследовательских учреждений, которые непрерывно ставят перед институтом все новые и новые задачи.

Однако, в настоящее время институт не имеет необходимых условий для выполнения взятых обязательств и дальнейшего своего нормального развития, вследствие отсутствия соответствующей лабораторной базы. Кроме того, ряд

*¹ Підкреслено в документі. Додаток не публікується.

*² Документ надіслано віце-президенту АН УРСР акад. М. П. Семененку.

действующих лабораторий работают с нарушением элементарных правил безопасности и охраны труда.

Основным тормозом развития института является отсутствие необходимых производственных площадей^{*1}.

По решению Президиума АН УССР Институт металлофизики должен был получить помещения Института горного дела, однако вопрос о переводе Института горного дела до сих пор остается не ясным.

Для нормальной работы Института металлофизики необходимо иметь дополнительную полезную площадь, равную 1200–1500 м² (общая площадь 2500–2800 м²).

Эта задача может быть решена или за счет строительства нового здания, или за счет предоставления институту здания одного из техникумов, переводимых из г. Киева, или путем передачи помещений Института горного дела.

Одновременно институт просит рассмотреть вопрос об освобождении помещений, занятых Издательством АН УССР, Институтом ботаники, Институтом защиты растений Министерства сельского хозяйства и частными жильцами (Прихотько, Медведева, Левина).

Поставленные вопросы являются жизненно важными для развития института и требуют незамедлительного решения.

Директор Института металлофизики АН УССР
член-корр. АН УССР В. [Н.] Гриднев

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 199, арк. 16–18. Оригінал. Машинопис.

№ 53

ЗВЕРНЕННЯ АКАД. П. С. ПОГРЕБНЯКА ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО СТАНУ СТАРОСІЛЬСЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ БОТАНІЧНОГО САДУ АН УРСР

17 лютого 1957 р.

На засіданні бюро Президиума 22 ноября 1956 г. (прот[окол] № 65-Б, § 899), во время рассмотрения вопроса о моей дальнейшей работе в АН УССР, я просил Президиум учесть, что, в связи с рядом уважительных причин, я не могу принять на себя должность директора Старосельской биологической станции.

Настоящим письмом снова обращаюсь с той же просьбой и прошу пересмотреть постановление от 22 ноября № 65-Б, § 899, приняв во внимание реальные обстоятельства, излагаемые мною ниже.

1. Старосельская биологическая станция расположена на левом берегу Днестра, на расстоянии 20 км от Киева. С Киевом она не связана никакими постоянными путями сообщения, за исключением водного пути летом с 1 мая по 15 сентября. Рано весной (март–апрель) и в начале зимы (ноябрь–декабрь) станция бывает полностью отрезана от Киева, вследствие ледохода на Днестре. Во время снежных зим дороги и пешеходные тропы исчезают под снегом и нередко единственным

^{*1} Підкреслено в документі олівцем.

способом сообщения с Киевом становятся лыжи. Лыжная дорога по глубокому снегу к ближайшему автобусу на водопроводной станции измеряется 8 километрами. Замерзшее русло реки протяжением около 1–1,5 км во время оттепелей становится недоступным для всех способов передвижения.

Упомянутое состояние путей сообщения с Киевом не дает возможности сотрудникам станции работать на ней, живя в Киеве. Следовательно директор станции и научный ее персонал должны иметь рабочие места и квартиры на самой станции, жить на станции не только летом, но и зимой. Какая-либо иная постановка вопроса является нереальной.

2. Как известно, служебное и жилое здание Старосельской биостанции было сожжено оккупантами и не восстановлено после войны. За станцией числится теперь: 1) двухэтажный 14-комнатный деревянный дом дачного типа, непригодный для лабораторной работы в зимнее время из-за отсутствия центрального отопления и 2) двухкомнатный домик летней лаборатории акад. Н. Г. Холодного. Этот последний домик ныне передан в пользование дачникам.

На станции и в ее окрестностях нет ни продовольственного магазина, ни медпункта, ни школы. У нее нет ни грузового, ни легкового автомобиля. Привлечь сколько-нибудь солидных научных работников на постоянную работу в такие условия невозможно.

3. Вся практика работы биостанции после войны показала, что будучи в прошлом самостоятельным научным учреждением она в настоящее время таковым не является. Ныне она используется в качестве дачного поселка и лишь в малой степени в качестве летней базы для институтов Академии и их лабораторий, размещенных в Киеве. В зимний период научные работы на ней полностью прекращаются.

Однако можно преобразовать Старосельскую биостанцию в нормальное, круглый год работающее научное учреждение. Для этого необходимо оборудовать ее помещения центральным отоплением, водопроводом, канализацией, предоставить ей дополнительный квартирный фонд за счет дач № 6 и 7, транспортные средства, сухопутные и водные (грузовая и легковая машины, скутер и т. п.), организовать постоянное снабжение и медпомощь сотрудникам станции и т. п. Проекты для осуществления этого предложения я представлял Президиуму в 1954 и 1955 годах, но они не получили поддержки.

4. Упомянутые выше реальные обстоятельства и объективные нужды Старосельской биостанции требуют от директора станции прежде всего хозяйственно-организационной работы. Организационный период может длиться, судя из опыта, 2–3 года. Поэтому на должность директора следует взять не только способного, но и физически здорового, спортивно-тренированного молодого человека, способного покрывать значительные расстояния пешком или на лыжах, выносить зимний режим легких дачных помещений и т. п.

Совершенно ясно, что для должности директора станции не годится большой сердцем и легкими пожилой человек как, в частности, пишущий эти строки. Тем не менее <я> согласен переехать на Старосельскую станцию, жить и работать на ней постоянно, после того как будут созданы условия для круглогодичной работы ее лабораторий и элементарные бытовые условия для жизни и работы сотрудников станции.

5. Прошу Президиум объявить конкурс на должность директора и научных сотрудников Старосельской биостанции (проект штатов представил Ботсад АН УССР)*¹.

Пишущий эти строки готов взять на себя сейчас научное руководство работой Старосельской биологической станции как действительный член Академии, т. е. независимо от того, будет ли предоставлена ему для этой работы какая-либо платная должность или нет.

Академик АН УССР П. С. Погребняк

ИА НБУВ, ф. 144, оп. 1, спр. 191, арк. 130–132. Копія. Машинопис.

№ 54

КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ЩОДО ВІДРЯДЖЕННЯ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ІНЖЕНЕРІВ ВІД УРСР ДЛЯ РОБОТИ В РАДІ КЕРУЮЧИХ МІЖНАРОДНОГО АТОМНОГО АГЕНТСТВА

19 лютого 1957 р.

У зв'язку з значним розвитком на Україні наукових досліджень в галузі вивчення атомного ядра і атомної техніки, а також враховуючи, що на території УРСР працює ряд науково-дослідних фізичних установ, колективи яких здійснюють ядерні дослідження, які потребують широкої координації з відповідними дослідними установами Союзу РСР і зарубіжних країн, Президія Академії наук Української РСР вважає за доцільне поставити питання про відрядження для роботи в Раді керуючих Міжнародного атомного агентства¹³ наукових працівників та інженерів від Української РСР^{*2}.

Позитивне розв'язання цього питання сприятиме дальшому піднесенню ядерних досліджень в Українській РСР, розвитку координації і поширенню міжнародного співробітництва у розв'язанні проблем ядерної фізики.

Представник УРСР доктор фізико-математичних наук М. В. Пасічник брав участь у роботі Міжнародної конференції в США по створенню Міжнародного атомного агентства, тому участь представників УРСР, яка є повноправним членом ООН, у роботі згаданого агентства є доцільною не тільки з наукових, але й з політичних міркувань.

Враховуючи вищезазначене, Президія АН УРСР просить піднести клопотання перед компетентними органами про відрядження для роботи в Раді керуючих Міжнародного атомного агентства наукових працівників та інженерів від Української РСР.

Президент Академії наук УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар
Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 885, арк. 32. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Президія АН УРСР своєю постановою від 29 березня 1957 р. № 346 організувала у складі Ботанічного саду АН УРСР відділ екології рослин, до якого ввели Старосільську біологічну станцію як дослідну базу. Керівником відділу призначили акад. П. С. Погребняка.

^{*2} Тут і далі – підкреслено в документі.

№ 55
**ІНФОРМАЦІЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ПРО НОВІ НАПРЯМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ
ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ АН УРСР
ТА НЕОБХІДНІСТЬ ВИДІЛЕННЯ ДЛЯ НЬОГО
ДОДАТКОВОГО ПРИМІЩЕННЯ**

21 лютого 1957 р.

Тємно*¹

Екз. № 1

У зв'язку з успішною розробкою і завершенням в Інституті електротехніки Академії наук УРСР ряду важливих теоретичних і експериментальних робіт в галузі автоматизації, радіотехніки надвисоких частот, підвищення ефективності роботи великих енергосистем і ін., за пропозицією керівних союзних урядових органів, Міністерства оборони Союзу РСР і спеціальних науково-дослідних установ перед Інститутом електротехніки постає завдання по широкому і негайному розгортанню великих і важливих науково-дослідних робіт, а саме:

а) Створення апаратури для ефективного захисту від радіолокаційних бомбоприцілювачів ворожої авіації, авіаційної апаратури для маскування літаків від дії ворожих радіолокаторів, радіонавігаційної апаратури для підводних човнів наддалекої дії, що використовує відбиті від Місяця радіохвилі, і т. ін.

б) Створення елементів автоматики для керованих трансконтинентальних і космічних ракет.

в) Розширення науково-дослідних робіт, пов'язаних з створенням єдиної високовольтної енергосистеми Радянського Союзу і застосування швидкодіючих електронно-обчислювальних машин для керування складними енергосистемами.

г) Створення ультразвукової локації для одержання об'ємного зображення внутрішніх органів людини для значного покращення діагностики ранніх стадій раку та інших захворювань.

д) Розробка приладів для автоматичного управління роботою верстатів по задалегідь складеній програмі.

Успішне і своєчасне виконання перелічених науково-дослідних робіт може бути значним внеском у справі зміцнення обороноздатності нашої країни, підвищення продуктивності праці та поліпшення справи охорони здоров'я радянських людей.

Проте Інститут електротехніки, займаючи недостатнє за площею і зовсім непристосоване для проведення науково-дослідних робіт приміщення, позбавлений можливості забезпечити виконання поставлених перед ним державних важливих завдань.

Президія Академії наук УРСР, надаючи великого значення завданням, що стоять перед Інститутом електротехніки, просить ЦК КП України зобов'язати Раду Міністрів УРСР передати інституту приміщення Електромеханічного технікуму

---

*¹ На документі штамп: «Розсекречено».

(вул. Повітрофлотське шосе, № 98) або приміщення Взуттевого технікуму (Боєнська вул., 15-а), спорудження яких знаходиться в стадії завершення*¹.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*
Головний учений секретар
Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4491, арк. 38–39. Оригінал. Машинопис.

№ 56
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ПРО ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННОЇ
БАЗИ УРСР ПО ТИТАНУ І РІДКІСНИХ МЕТАЛАХ

*[Не раніше 22 лютого 1957 р.]*²

Академия наук УССР и Госплан Совета Министров УССР в соответствии с постановлением Совета Министров УССР от 14.VIII.1956 г. № 955–101сс «Про збільшення виробництва спецсталей легуючих кольорових і рідких металів і феросплавів, а також титану і магнію»³ провели совещание с 19 по 22 февраля 1957 г. по вопросам изучения условий накопления и образования месторождений легирующих цветных, редких металлов и титана, перспектив и методов их развития, а также получения более рациональных и экономических технологических схем получения легирующих цветных, редких металлов и титана.

В работе совещания приняли участие 360 человек – представителей 81 организаций, ведомств и министерств, из них 64 организаций союзных ведомств.

Заслушав и обсудив 41 доклад, совещание в своих решениях отметило, что за последние 10 лет во исполнение ряда постановлений Совета Министров СССР и УССР были достигнуты большие успехи в деле поисков месторождений легирующих цветных, редких металлов и титана в Украинской ССР. Украина заняла одно из ведущих мест в Советском Союзе по титану и цирконию. Она стала важнейшей сырьевой базой германия и гафния. На территории УССР установлены крупные запасы редких земель в монаците, выявлены и изучаются крупные месторождения тантала и ниобия, обнаружены промышленные месторождения силикатного никеля и хрома, получены обнадеживающие результаты по скандию, олову и редким землям иттриевой группы.

Углубленное геологическое изучение состава и строения Центрального кристаллического щита позволило совершенно по-новому оценить перспективы его рудоносности. Исключительно большое значение имело выявление на его территории крупных россыпных месторождений, в результате работ, проведенных Институтом геологических наук АН УССР в тесном содружестве с геологоразведочными экспедициями Министерства цветной металлургии СССР.

*¹ Текст абзацу виділено олівцем на лівому полі документа.

*² Дату встановлено за змістом документа.

*³ Назва постанови подана українською мовою в документі.

Весьма ценными являются работы Украинского геологического управления, установившие новый тип богатых прибрежно-морских цирконо-гельменито-рутиловых россыпей.

Большое значение имели также палеогеографические исследования и работы по изучению стратиграфии, тектоники и вещественного состава различных пород Украинской ССР, ведущиеся Институтом геологических наук АН УССР.

Однако, при современном состоянии разработки важнейших проблем обеспеченности нашего народного хозяйства легирующими цветными, редкими металлами и титаном имеются весьма существенные недостатки:

1. Мало уделяется внимания обобщающим работам в области геологии, минералогии, петрографии и геохимии.

2. Все еще в недостаточных объемах ведутся геологосъемочные работы и особенно отстают крупномасштабные съемки в перспективных районах.

3. Недостаточно широко применяются площадные геофизические исследования для выявления перспективных участков, особенно гравимагнитные, аэrorадиометрические; требуется более широкое внедрение магниторазведочных, вариометрических, электроразведочных и радиометрических исследований.

4. Совершенно недостаточно применяются геохимические методы поисков.

5. Научно-исследовательские и производственные организации, занимающиеся изучением редких элементов, обладают слабой материально-технической базой и не обеспечены производственными площадями, а также современной аппаратурой. Очень мало используются такие эффективные современные методы исследований как рентгеноспектральный анализ, пламенная фотометрия, спектрофотометрия и другие.

6. На Украине еще мало координируются научно-исследовательские и геологоразведочные работы, ведущиеся различными ведомствами республиканского и союзного значения.

В то же время, почти отсутствует обмен опытом между другими организациями и слабо освещаются результаты работ в печати.

До последнего времени не уделялось достаточного внимания вопросам использования редких металлов в целях развития новой техники, благодаря чему советская редкометаллическая промышленность еще значительно отстает в сравнении с передовыми капиталистическими странами. Уровень производства и потребления редких металлов в СССР пока значительно ниже, чем в США.

Проблема редких элементов в Советском Союзе является новой проблемой. В настоящее время легирующие цветные и редкие металлы являются жизненно необходимыми материалами ядерной, вакуумной и полупроводниковой техники, черной и цветной металлургии и многих других отраслей промышленности.

Без таких редких элементов, как вольфрам, молибден, германий, селен, теллур, тантал, ниобий, цирконий, цезий, бериллий, индий, таллий и др., невозможно развитие радиолокации, радиотехники, телемеханики, телевидения, автоматики, счетно-вычислительных аппаратов и др. Титан играет огромную роль в деле получения жаропрочных сплавов, необходимых для развития реактивной артиллерии и авиации и др. отраслей промышленности.

Выявление новых областей применения редких элементов и новых исключительных свойств свидетельствуют о том, что масштабы потребления редких элементов будут непрерывно возрастать быстрыми темпами.

Для развития минерально-сырьевой базы редкометальной промышленности необходимо выполнить следующее:

По титану в УССР определена геологическая перспектива получения запасов до 60 млн *тонн*, из них в пределах Житомирской области до 50 млн *тонн* и до 18 млн *тонн* на Правобережье Днепра и в Приазовье.

Постановлением Совета Министров на шестое пятилетие предусмотрен общий рост запасов титана по Советскому Союзу в 18 млн *тонн*, из них около 8 млн *тонн* по Украине, в том числе предусмотрен рост запасов по Самотканскому месторождению в 6 млн *тонн*, из которых 2 млн *тонн* в виде рутила и по Иршинскому месторождению, Житомирской области, по Волынскому и Коростенскому основных массивах всего 1 млн 850 тыс. *тонн*.

Таким образом, для Волынского района запроектирован явно недостаточный план роста запасов.

По цирконию, кроме разрабатывающихся ныне Ждановских месторождений циркона, связанных с Октябрьским щелочным массивом, открыт ряд россыпных месторождений и в частности до 2 млн *тонн* циркона установлено в комплексе Самотканского месторождения вместе с гельменитом и рутилом.

В цирконах различных месторождений Украины установлено содержание гафния от 0,5 до 5–17%.

В районе Волыни установлено содержание скандия в цирконах, в пределах кондиций, что дает возможность положительно решить проблему скандиевого сырья.

Постановлением Совета Министров предусмотрено развитие разведочных работ по выявлению богатых цирконовых россыпей и расширение в 1957 г. мощности Ждановского рудоуправления по добыче и переработке цирконовых руд до 245 тыс. *тонн* в год.

По ниобию и танталу – открыты в коренных пироклоровых месторождениях Октябрьского массива в районе цирконовых залежей промышленные запасы ниобия и тантала, общие запасы которых составляют около 400 тыс. *тонн* и запас циркона 1,5 млн *тонн*. Кроме того, установлена возможность получения запасов ниобия и тантала из колумбита в россыпях Житомирской области, в районе с. Перги. Здесь же в россыпях вместе с колумбитом обнаружено вольфрамит и олово в касситерите. Запасы олова составляют пока 350 *тонн*.

В Приазовье в верховьях р[ек] Сухой и Мокрой Яйлы в комплексных месторождениях запасы олова в касситерите составляют 2 тыс. *тонн*.

Таким образом открываются перспективы получения промышленных запасов и олова.

Крупное значение имеют запасы редких земель, заключенных в минерале монокците, вместе с торием. Большие месторождения россыпей монокцита выявлены в Винницкой и Житомирской областях (месторождения на р[еках] Гнилопяти, Роставище, Собь, Постолово и др.).

Эти месторождения в южной части наряду с монокцитами содержат циркон и ильменит. Однако использование этих россыпей пока не запланировано, хотя они являются источником и ядерного горючего и источником весьма ценного

сырья – редких земель, области применения которых в достаточной степени еще не разработаны, также как и технология их разделения. (Здесь уместно заметить, что в США ежегодно добывается до 25 т[ыс.] т редких земель).

Однако, установлено, например, что внесение одного кг редких земель на тонну легированного хромоникеля нержавеющей стали придает ей резкие пластические свойства и ликвидирует браки.

Значительные результаты получены также в области запасов никелевых руд. Силикатные никелевые руды установлены в Побужской группе и в районе Девладова, к северу от Кривого Рога, а также в устье Каменки в районе Никополя на Бузулуке*¹.

Совет Министров установил план роста запасов по никелю на 1956–1960 гг. в 75 тыс. тонн и вынес решение о строительстве Побужского никелевого завода мощностью в 2200 тонн никеля в ройштейне, с введением его в действие в 1959 г. Значительный рост запасов никеля в центральной части, в районе Кривого Рога и Никополя, сделали возможным постройку нового завода.

Министерство цветной металлургии спроектировало Южно-Бужский завод производительностью 5000 тонн, при этом стоимость никеля будет на Побужском*² заводе дешевле, чем на Уральском заводе, работающем на аналогичных никелевых силикатных рудах. На совещании возникла дискуссия о методах переработки никелевых руд и проект требует экспертизы.

Одновременно Совет Министров своим решением обязан обратить особое внимание на изучение и поиски богатых сульфидных никелевых месторождений. Такие геологические прогнозы о возможных поисках сульфидно-никелевых месторождений различного типа, в порядке рабочих гипотез, разработаны.

Имеются также значительные перспективы в УССР для поисков хромита. Хромитовые залежи установлены в Побужье, которые, как показали предварительные опыты, после обогащения пригодны для производства ферроникеля. Имеются также перспективы поисков кобальта. Установлены источники для получения ванадия. Содержание ванадия в ильменитах Волыни составляет 0,25%. Кроме того, ванадий присутствует в Керченских железных рудах. Значительное его количество может быть получено при переработке этих руд (около 1 млн тонн).

Важное значение имеет также германий в углях Донецкого и Львовско-Волынского бассейнов. Германий в настоящее время получают из подсмольных вод, из которых извлекается 15% его содержания. Стоит проблема обогащения и извлечения германия из зол углей и разработка технологической схемы его получения. В значительной мере технология получения германия из зол обогащенных углей уже разработана рядом н[аучно]-и[сследовательских] организаций, что разрешит сырьевую базу получения германия.

Совет Министров своим постановлением обязал Академию наук УССР провести научно-исследовательские работы по изучению, накоплению и образованию месторождений легирующих, цветных и редких металлов на территории Украины, а также по усовершенствованию качественного и количественного анализа руд легирующих металлов; провести необходимые комплексные научно-исследова-

*¹ Помилка в документі. Правильно: Базавлуке.

*² Тут і далі – в документі назву заводу «Южно-Бужский» виправлено від руки на «Побужский».

тельские работы по разработке наиболее рациональных, экономических, технологических схем.

В области изучения закономерности формирования месторождений цветных и редких металлов на территории УССР, Президиум Академии наук запланировал значительно расширить проведение этих работ в Институте геологических наук. Исходя из накопленного уже институтом на протяжении многих десятков лет научного задела по прогнозу этих месторождений, предусматривается разработка геохимических карт по территории Украинского кристаллического щита. В настоящее время уже составлена общепрогнозная карта.

Важной предпосылкой для поисков рудных месторождений никеля, кобальта, хрома и др. является выявление и изучение многочисленных комплексов основных и ультраосновных пород Украинского кристаллического щита.

Большое значение имеет также изучение Овручской серии и установление ее интрузивных отношений и контактово-метаморфических явлений в этих толщах, которое развивалось на протяжении десятков лет в Институте геологических наук и открыло новые перспективы металлоносности этого района на олово, ниобий, тантал, вольфрам, торий и др.

В связи с этим институтом проводится работа по изучению металлоносности коры выветривания пержанских гранитов в зоне контакта Овручской серии и изучение самой Овручской серии.

Важное значение также для поисков редких металлов имеет решение теоретических вопросов о возрастных соотношениях пород.

Большое значение для поисков редких металлов имеет изучение массивов Коростенского магматического комплекса Корсунь-Новомиргородского массива Черкасской области.

Крупное значение имеет также изучение рассеянных элементов и изучение акцессорной минерализации с определением источников сноса и областей питания россыпных месторождений. В связи с этим намечается изучение редких и рассеянных элементов и дальнейшее продолжение и развитие этих работ, которые уже дали очень многое для прогноза редких металлов в пределах Украинского кристаллического щита.

Наконец, большое значение имеет изучение концентрации металлов в россыпях. Эти работы, проведенные на протяжении последних десятков лет шлиховым кабинетом Института геологических наук в содружестве с Восточной и Западной украинскими экспедициями Министерства цветной металлургии, дали возможность выявить крупные россыпные месторождения редких металлов. Изучена концентрация металлов в них и произведена типизация россыпей. Все эти данные обобщены и изданы в двух томах материалов по минералогии и геологии россыпей Украины. Работы эти являются также значительным теоретическим вкладом в изучение россыпей вообще.

Большое значение имеют также стратиграфические, палеогеографические и [научно]-и[исследовательские] работы по изучению третичных отложений на территории Украинского кристаллического щита. В этих отложениях, работами Украинского геологического управления, открыты крупнейшие месторождения третичных россыпей ильменита, рутила и циркона (Самотканское месторождение).

Наконец, большое значение имеет изучение металлоносности вулканической зоны внутренней дуги Карпат, Закарпатья, складчатой зоны Донбасса, где, исходя из геологических предпосылок, в южной части примыкания Донецкого бассейна к кристаллическому щиту возможны находки месторождений редких металлов. Планом предусмотрено также изучение закономерностей накопления стронция в Прикарпатье, тора^{*1} в Крымской области и др.

Для ликвидации отставания редкометальной промышленности и еще большего развития ее минерально-сырьевой базы необходимо:

1. Значительно расширить рабочие площади научно-исследовательских и производственных организаций в целях обеспечения их необходимой новейшей лабораторно-экспериментальной базой для создания нормальных условий особенно для научно-исследовательских работ:

а) с особой остротой встает вопрос о постройке в кратчайшие сроки литотеки при Академии наук УССР для сохранения и обеспечения дальнейшего всестороннего изучения ценнейшего ядерного материала, ради которого тратятся сотни миллионов рублей на разведочные работы и на дорогостоящие скважины глубокого опорного бурения;

б) необходимо достроить Институт неорганической и общей химии, построив третий этаж. Расширить площади и сделать достройку Института металлофизики.

2. Поставить вопрос перед Министерством геологии и охраны недр СССР об увеличении темпов и объемов геологопоисковых, разведочных, геологосъемочных работ и геофизических работ на территории УССР.

Рассмотреть план геологоразведочных работ по редким, рассеянным металлам и титану на соответствующем отделе Госплана.

3. Рассмотреть в Госплане УССР и провести экспертизу проекта Побужского никелевого завода и технико-экономического обоснования по использованию Девлотовского^{*2} (Днепропетровская обл.) никелевого месторождения.

4. Подготовить на рассмотрение Совета Министров УССР вопрос о состоянии строительства Побужского никелевого завода.

5. Заслушать на Совете Министров УССР вопрос о состоянии строительства предприятий по использованию Иршинского и Самотканского титановых месторождений.

6. Поручить Госплану УССР специально рассмотреть вопрос об использовании большого количества месторождений ильменита Волыни в УССР на предмет организации крупного производства титановых белил.

7. Рассмотреть и подготовить на решение Совета Министров УССР вопрос об использовании месторождений хрома на Побужье.

8. Поставить вопрос перед Министерством среднего машиностроения об использовании россыпей монацита Житомирской и^{*3} Винницкой областей имея в виду одновременно широкое использование редких земель в них.

9. Поручить Госплану УССР и Академии наук УССР уделить особое внимание координации научно-исследовательских и геологоразведочных работ, ведущихся различными ведомствами республиканского и союзного значения.

^{*1} Помилка в документі. Правильно: торія.

^{*2} Так у документі. Правильно: Девладовського.

^{*3} Словосполучення «Житомирської і» дописано від руки.

10. Дальнейшими первоочередными задачами в развитии редкометалльной промышленности в УССР должны являться:

а) изучение закономерностей накопления месторождений редких и легирующих металлов УССР и открытие их новых месторождений;

б) необходимо разработать технологию переработки комплексных рутил-ильменитово-цирконовых руд Самотканского месторождения;

в) необходимо разработать технологию производства циркония и ниобия на базе переработки комплексных цирконо-трихлоровых руд месторождения Ждановской группы;

г) Академии наук УССР уделить большое внимание обобщающим работам по редким металлам и титану в области геологии, минералогии, петрографии и геохимии.

Президент АН УССР
академик А. [В.] Палладин
Главный ученый секретарь Президиума АН УССР
член-корреспондент АН УССР И. [М.] Федорченко

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 934, арк. 39–47. Копія. Машинопис.

№ 57*¹

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
«ПРО ПРЕМІЮ ІМЕНІ АКАДЕМІКА О. О. БОГОМОЛЬЦЯ»*²**

25 лютого 1957 р.

Рада Міністрів Української РСР постановляє:

Прийняти пропозицію Президії Академії наук УРСР про присудження Академією наук Української РСР премії імені академіка О. О. Богомольця за видатні роботи в галузі медичних наук у розмірі 15 тис. карбованців, один раз в три роки, замість щорічного присудження її в розмірі 25 тис. карбованців*³.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *Я. [Т.] Сірченко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 2820, арк. 203. Оригінал. Машинопис;

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 726, арк. 37. Засвідчена копія. Машинопис.

*¹ Див. док. № 27.

*² Заголовок документа.

*³ Премія імені акад. О. О. Богомольця в розмірі 25 тис. крб заснована за постановою РМ СРСР від 19 липня 1946 р. № 1610. Див.: Історія Національної академії наук України. 1946–1950 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2008. – С. 85–86.

**ІНФОРМАЦІЯ ДИРЕКТОРА ЛЬВІВСЬКОГО НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ АН УРСР К. А. ТАТАРИНОВА
ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВИСОКОГІРНОГО БІОЛОГІЧНОГО СТАЦІОНАРУ
МУЗЕЮ НА ПОЖИЖЕВСЬКІЙ ПОЛОНИНІ**

[Лютий 1957 р.]*¹

м. Львів

Львівський науково-природознавчий музей Академії наук УРСР працює над проблемою «Флора і фауна Карпат і прилеглих територій».

В тематичному плані музею на VI п'ятирічку (1956–1960) є теми: «Гірські пасовища і сіножаті Карпат, їх сучасний стан, шляхи використання і поліпшення», «Тваринний світ Карпат». Передбачені планом дослідження по цих темах базуються на довготривалих екологічних і фітокліматичних спостереженнях, що можуть бути здійснені в умовах високогірного стаціонару.

Президія Академії наук УРСР ухвалила (постанова № 36 від 15 червня 1956 р.) організувати високогірний стаціонар музею в Карпатах ще в 1956 р.

Виходячи з цього, вчена рада музею намітила створення високогірного стаціонару на полонині Пожижевська Яремчанського району Станіславської області.

Вибір цього місця обумовлюється:

1. Полонина Пожижевська розташована на північних схилах в центрі українських Карпат і має всі характерні природні рослинні угруповання. Наявність первинних і вторинних рослинних формацій дозволяє встановити генезис гірських пасовищ, шляхи формування рослинності полонин на різних ґрунтах під впливом людини, клімату високогір'я та інших факторів.

2. Рослинність Пожижевської полонини є типовою для гірських пасовищ Станіславської області і заходи поліпшення, розроблені на цій полонині, можуть бути впроваджені в інших районах.

3. Відносна незайманість площ, що межують з Пожижевською полониною, дозволяє проведення деяких робіт по інтродукції корисних видів тварин, збагаченню місцевої фауни.

4. На полонині Пожижевській від 1905 до 1939 р. з деякими перервами працювала біологічно-рільнича станція, що дає можливість використати спостереження цієї станції.

5. В межах Закарпатської області працює два біологічні стаціонари: на полонині Рівна (Ужгородський університет) і полонині Квасівський Менчул (Львівський університет), тоді коли на території Станіславської області немає жодного дослідного осередку на полонинах.

Земельна ділянка площею 8 га, де передбачається розташування будинку, фітокліматичної станції, дослідних ділянок, відповідає вимогам для влаштування стаціонару. Тут збереглась основа зруйнованого будинку (фундамент, підводка води і ін.) бувшої біологічно-рільничої станції, що дозволяє відновлення будівлі при менших витратах.

*¹ Датовано за листом Президії АН УРСР до РМ УРСР від 21.02.1957 р. № 8/391 (Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 787, арк. 74–75).

Колгосп ім. Шевченка Яблунівського району, в землекористуванні якого знаходиться полонина Пожижевська, погодився виділити музею цю ділянку без земельної компенсації.

Директор Львівського науково-природознавчого музею АН УРСР
кандидат біол[огічних] наук *К. А. Татарinov*

Науковий архів Державного природознавчого музею НАН України, оп. 1, спр. 75,
арк. 4. Оригінал. Машинопис.

№ 59*¹

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
ФІЗИКО-ТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ АН УРСР
ПРО СТАН ТА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ ЯДЕРНОЇ ФІЗИКИ ТА ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ**

*[Не раніше лютого 1957 р.]*²

Секретно*³
Екз. № 1

Развитие ядерной физики и ядерной энергетики в Украинской ССР в основном связано с Физико-техническим институтом АН УССР в г. Харькове, восстановленном после войны в 1944–1946 [г]г., причем очень быстрое восстановление разрушенного во время войны института и его значительное расширение производилось по ряду постановлений ГКО и Совета Министров. Производственные площади института (лабораторные помещения и мастерские) увеличились по сравнению с довоенными в два раза. Число сотрудников возросло почти в пять раз (до войны – 300, в 1957 г. – 1460 сотрудников). Жилищный фонд возрос в 7 раз.

Основные направления работ института следующие:

1. Металлургия ядерной энергетики*⁴, изучение физических свойств ядерного горючего, методы вакуумной обработки ядерного горючего для придания ему коррозиоустойчивости и механической прочности, очистка металлов, применяемых в ядерной энергетике путем дистилляции в глубоком вакууме.

Благодаря работам этого отдела, возглавляемого тов. Ивановым В. Е., удалось повысить температуру в реакторе до 550°C и успешно ведутся работы по изысканию методов повышения этой температуры до 1500–2000°C.

Разработанные в этом отделе методы вакуумной обработки металлов (дистилляционная очистка, вакуумная прокатка, не корродирующие при высокой температуре покрытия, вакуумная порошковая металлургия) нашли широкое применение и при решении вопросов связанных с созданием жароустойчивых металлов для газовых турбин, ракетных сопел и рулей.

*¹ Див. док. № 1, 12, 47, 62, 127.

*² Дату встановлено за змістом документа.

*³ На документі штамп: «Розсекречено».

*⁴ Тут і далі – підкреслено в документі.

2. Ядерная физика сверхвысоких энергий.

Этот отдел, возглавляемый т. Зейдлицем П. М., в основном занимается разработкой методов ускорения элементарных частиц до энергий в несколько миллиардов вольт. В послевоенные годы этот отдел разработал оригинальные конструкции линейных ускорителей электронов, протонов и многозарядных тяжелых ионов. В настоящее время этот отдел располагает протонным ускорителем на 20 МэВ и на 5 МэВ, электронными ускорителями на 5 МэВ и на 30 МэВ и к концу этого года будет закончен монтаж ускорителя тяжелых ионов на 120 МэВ и электронного ускорителя на 100 МэВ. Перечисленные ускорители, на которых сотрудниками ФТИ АН [УССР], так и сотрудниками других научных институтов Советского Союза, было выполнено большое число научных исследований, выясняющих свойства ядерных сил, являются только моделями значительно больших ускорителей, к конструированию которых отдел приступил в 1955 г. По правительственному плану в 1958 году этот отдел должен сконструировать, смонтировать и пустить в эксплуатацию гигантский электронный ускоритель на 2 миллиарда вольт, а в 1961 г. на 4 миллиарда электронных вольт. Это будет самая мощная установка в мире, которая позволит изучать самые глубокие недра атомного ядра и получать мощные пучки новых мезонных частиц, античастиц и т. д. В это же время этот отдел должен начать разработку самого мощного в мире протонного линейного ускорителя, причем предполагается достичь энергии 50 миллиардов электронных вольт.

3. Ядерная физика средних энергий.

Эта лаборатория, возглавляемая акад. [А. К.] Вальтером, используя разработанную этой лабораторией аппаратуру (электростатические генераторы в сжатом газе на 4 МэВ), а также и протонные линейные ускорители на 5 МэВ и 20 МэВ отдела т. [П. М.] Зейдлица, изучает свойства атомных сил (законы рассеяния, поляризации при рассеянии, ядерные уровни и т. п.).

4. Регулируемые термоядерные реакции.

Этот отдел, руководимый проф. А. И. Ахиезером и созданный осенью 1956 г. по постановлению Совета Министров СССР и ЦК КПСС № 1345-677 IX.56 г., разрабатывает вопросы, связанные с выяснением возможности проведения регулируемых реакций синтеза легких элементов. В отличие от лаборатории академика И. В. Курчатова, который изучал так называемые быстрые процессы нагрева газа, отдел термоядерных реакций ФТИ АН [УССР] в основном будет заниматься выяснением возможности сравнительно медленного нагрева легкого синтезируемого ядерного горючего. Разворачиваются работы по нагреву с помощью электромагнитных полей высокой частоты и по накоплению зарядов в особых устройствах с магнитной термоизоляцией.

5. Физика сверхнизких температур.

Этот отдел, возглавляемый акад. [Б. Г.] Лазаревым и в работе которого принимает участие теоретический отдел чл.-кор. АН УССР проф. Лифшица И. М., изучает фундаментальные вопросы физики твердого тела, явления сверхпроводимости, гальваномагнитные явления. По своей тематике эта лаборатория также тесно связана с ядерными отделами института. Так, например, в 1948 г. этой лаборатории, используя явления сверхтекучести, удалось впервые в мире получить значительные количества легкого ядерного горючего – изотопа гелия He³. Разработанный в последние годы в этом отделе метод получения сверхвысокого

вакуума с помощью жидкого водорода, открывает совершенно новые возможности в проблеме регулируемых термоядерных реакций.

Значительное расширение фронта работ, создание новых направлений и новых отделов и лабораторий, стало возможным благодаря тому, что институт смог воспитать в течении последних лет много десятков молодых и талантливых научных работников. Идя навстречу пожеланиям нашего института, Министерство высшего образования сочло возможным организовать в 1947 г. при Физико-математическом факультете Харьковского гос[ударственного] университета специальность по ядерной физике, где основные специализирующие курсы читаются ведущими учеными нашего института; последние полтора года своего обучения студенты этой специальности работают в лабораториях ФТИ АН [УССР], выполняя там курсовые и дипломные работы и проходят там производственную практику. Создание этой специальности при Харьковском госуниверситете позволяет институту пополнять ежегодно свои кадры 45–50 молодыми научными специалистами. Однако существующие помещения лабораторий университета и их оборудование не удовлетворяют современным требованиям.

Широкому развороту работ и предусмотренного пятилетним планом развития института мешает задержка в расширении производственных и жилых площадей.

Это происходит в связи с тем, что строительная организация – трест 86 Министерства строительства УССР систематически не выполняет план строительно-монтажных работ. В 1956 году из утвержденного плана строительно-монтажных работ в сумме 16,7 млн руб. освоено только 10,7 млн руб. Не сданы под монтаж технологического оборудования здания № 5 и 10, не подведен на новую площадку водопровод, не начаты здания № 3, котельная и склад. Таким образом новая площадка в 1956 году оказалась не подготовлена к широкому фронту работ в 1957 г.

Совет Министров УССР от 15 декабря 1956 г. № 1479–0047 своим постановлением отметил неудовлетворительную работу Министерства строительства по нашему институту и установил сроки на важнейшие объекты строительства.

В течение января и февраля м[еся]ца 1957 г. работы по строительству со стороны треста улучшились, однако еще не настолько, чтобы обеспечивали выполнение сроков, указанных в постановлении Совета Министров УССР. По ходу работы за эти два месяца можно полагать, что утвержденный план на 1957 г. в сумме 39,8 млн руб. не будет выполнен и по прежнему не будут сданы в срок производственные и жилые помещения (выполнение за январь составляет 1 млн руб. и за февраль предполагается около 1,5 млн руб.).

В связи с вышеизложенным Физико-технический институт Академии наук УССР просит ЦК КП Украины:

1. Взять под контроль выполнение решений Совета Министров СССР от 10 октября 1955 г. и Совета Министров УССР от 15 декабря 1956 г. с тем, чтобы план строительно-монтажных работ 1957 года был выполнен трестом № 86 и все намеченные объекты строительства были сданы под монтаж и эксплуатацию в установленные сроки.

2. Учитывая, что Физико-технический институт выполняет работы общесоюзного научного и народно-хозяйственного значения, приравнять институт к институтам союзной Академии наук и распространить на его сотрудников преимущества и льготы, предоставленные сотрудникам аналогичных институтов союзного

подчинения (Институт ядерной энергетики АН СССР, Теплотехническая лаборатория АН СССР и другие).

3. В целях улучшения подготовки в Харьковском государственном университете специалистов для работ в области ядерной физики, ядерной энергетики и реакторостроения, а также управляемых термоядерных реакций:

а) Поставить перед Министерством высшего образования УССР вопрос об организации при Харьковском госуниверситете научно-учебных лабораторий ядерной энергетики и управляемых термоядерных реакций, подобно тому, как были организованы Министерством высшего образования СССР и Министерством среднего машиностроения лаборатории в ряде вузов РСФСР (МИФИ, МЭИ, ЛЭТИ, Горьковский университет, Томский политехнический институт и др.).

б) Разрешить недопустимо затянувшийся вопрос об отводе участка для утвержденной при Харьковском университете лаборатории ядерной физики.

Директор ФТИ АН УССР
академик АН УССР *К. Д. Синельников*
Секретарь парторганизации *А. И. Шпетный*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4491, арк. 59–65. Оригінал. Машинопис.

№ 60

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО СТРУКТУРУ ШТАТІВ ЦЕНТРАЛЬНОГО АПАРАТУ ТА УСТАНОВ АН УРСР

1 березня 1957 р.

Академія наук Української РСР об'єднує тепер 45 наукових, 8 науково-допоміжних установ та 4 музеї, що утримуються за рахунок республіканського бюджету, а також 20 господарсько-розрахункових організацій.

За станом на 1-е січня 1957 року фактична чисельність співробітників центрального апарату та бюджетних установ АН УРСР разом зі штатом для договірних робіт становила 5898 чол. з таким розподілом по окремих категоріях за класифікацією ЦСУ СРСР:

	Кільк[ість] чол.	% ^{*1}
1. Наукові співробітники (керівники відділів і лабораторій, учені секретарі, старші і молодші наукові співробітники).....	1549 ч[ол].	– 26%
2. Науково-допоміжний персонал (головні і старші спеціалісти, відділів і лабораторій, інженери, механіки, техніки, бібліотечні працівники, лаборанти, препаратори, лабораторні служники, робочі Ботанічного саду, дендропарків і заповідників).....	3026 чол.	– 51%
3. Адміністративно-управлінський і інший персонал.....	1323 чол.	– 23%

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

Персонал цієї категорії в свою чергу розподіляється на такі групи:

- а) члени Президії, співробітники науково-організаційних відділів апарату Президії та керівники наукових установ і їх заступники по науковій роботі, що мають вчені ступені. – 115 чол.
- б) Адміністративно-управлінський персонал, що реєструється в фінансових органах, включаючи 177 співробітників центрального апарату. – 642 чол.
- в) Молодший обслуговуючий персонал наукових установ і музеїв (кочегари), опалювачі, двірники, швейцари, слюсарі, столяри, механіки для загальноінститутського обслуговування*¹. – 253 чол.
- г) Прибиральниці наукових установ і музеїв. – 99 чол.
- д) Вартові наукових установ і музеїв. – 102 чол.
- е) Шофери вантажних автомашин цих же установ. – 112 чол.

З наведених даних видно:

1. Наукових співробітників разом з керівним складом за станом на 1 січня 1957 р. було 1664 чол. або 28% до загальної кількості співробітників.

Крім цього в ряді наукових установ відділів фізико-математичних, хімічних і геологічних та технічних наук наукові співробітники працюють на посадах головних спеціалістів та інженерів.

2. Кількість адміністративно-управлінського персоналу центрального апарату і підпорядкованих установ (господарський і постачальницький апарат, бухгалтерія, співробітники канцелярії, шофери легкових автомашин та молодший обслуговуючий персонал центрального апарату) становила 642 чол. або 11%.

3. Інші групи молодшого обслуговуючого персоналу наукових установ і музеїв 566 ч[ол.] або 10%.

Річний фонд заробітної плати на утримання адміністративно-управлінського і молодшого обслуговуючого персоналу становить 7150 тис. крб або 8% до загального фонду заробітної плати штатного персоналу бюджетних установ АН УРСР на 1957 рік, при середньомісячній ставці заробітної плати цього персоналу – 500 крб.

Кількість працівників адміністративно-управлінського персоналу знаходиться в прямій залежності від кількості установ, які вони обслуговують, а також від обсягу робіт цих установ.

Кількість працівників молодшого обслуговуючого персоналу залежить, крім того, від кількості окремих будинків, в яких розміщені установи, від площі забудов, а також прилеглої до них території.

Установи і організації Академії наук УРСР розміщені в 400 окремих будівлях загальною площею 120 тис. м². Для охорони об'єктів, що значно віддалені один від одного потрібно, враховуючи госпрозрахункові організації та домоуправління – 147 чол. вартових (крім постів міліції), більше 200 прибиральниць по нормі (в штатах разом з госпроорганізаціями є 125), 84 кочегарів і опалювачів, а також інших категорій обслуговуючого персоналу.

Президія Академії наук УРСР приділяє постійну увагу справі обмеження штатів адміністративно-управлінського і молодшого обслуговуючого персоналу. Зокрема в штаті центрального апарату АН УРСР тепер рахується 206 співробітників

*¹ Так вжито у документі.

проти 273 в 1951 році. Ураховуючи зростаючий обсяг роботи установ Академії та наступну організацію ряду нових крупних наукових закладів, даліше скорочення штату центрального апарату неможливе.

За період часу з 1951 по 1957 рік сітка установ Академії наук та обсяг їх роботи значно збільшилися. Загальна кількість співробітників збільшилася з 3774 до 5898 чол., обсяг бюджетних та позабюджетних асигнувань зріс з 111,2 млн крб до 212,0 млн крб.

Були організовані та прийняті до складу Академії наук УРСР з інших систем такі установи:

Інститут металофізики.

[Інститут] радіофізики і електротехніки.

[Інститут] металокераміки і спеціальних сплавів.

[Інститут] машинознавства і автоматики.

[Інститут] геології корисних копалин.

[Інститут] мінеральних ресурсів.

[Інститут] суспільних наук.

Сейсмічний сектор.

Дендрологічний парк «Софіївка».

Дендрологічний парк «Тростянець».

Заповідник «Хомутовський степ».

Заповідник «Стрілецький степ».

Музей Т. Г. Шевченка у м. Києві.

Будинок-музей Т. Г. Шевченка у м. Києві.

Музей-заповідник «Могила Т. Г. Шевченка у Каневі».

Меморіальний музей Т. Г. Шевченка у с. Шевченкове.

Музей художнього промислу у м. Львові.

Значно розширилися діючі установи. Проте завдяки постійному контролю та проваджуваному скороченню, чисельність адміністративно-управлінського і молодшого обслуговуючого персоналу по системі в цілому за вказаний період майже не збільшилася.

Не зважаючи на значне збільшення штатів наукового та науково-допоміжного персоналу в поточному та наступних роках шостої п'ятирічки, збільшення кількості адміністративно-управлінських працівників по діючих установах не планується.

Доповідаючи про діючу структуру штатів Академії наук УРСР Президія АН УРСР просить урахувати, що даліше скорочення штатів адміністративно-управлінського і молодшого обслуговуючого персоналу неможливе.

Додаток*1: Порівняльна відомість структури штатів Академії наук УРСР за 1950 та 1956 рр.

Віце-президент АН УРСР *О. [Н.] Щербань*
Головний учений секретар
Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 199, арк. 57–60. Оригінал. Машинопис.

*1 Додаток не публікується.

№ 61*¹
**ОБҐРУНТУВАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ АН УРСР
ІНСТИТУТУ НАПІВПРОВІДНИКІВ**

5 березня 1957 р.

Сучасна фізика і техніка за останнє десятиліття збагатилась великими і важливими успіхами в розвитку фізики напівпровідників і напівпровідникової технічної електроніки, завдяки яким ці галузі науки і техніки стали належати до найбільш важливих, що мають першорядне державне значення. Зараз напівпровідники є центральною проблемою фізики твердого тіла, а в галузі техніки вони є визначальними в технічному прогресі таких важливих галузей техніки як радіотехніка, автоматика, електротехніка і так звана мала енергетика.

[...]*²

Зараз в УРСР роботи з фізики напівпровідників і напівпровідникових приладів провадяться лише в Інституті фізики АН УРСР колективом у 54 чол. Напівпровідниками займаються ще в декількох вузах УРСР (КДУ, КПІ, Львівський політехнічний інститут, ЧДУ, ОДУ), але в дуже обмежених масштабах і невеликими групами співробітників. В УРСР зовсім відсутні галузеві науково-дослідні інститути і підприємства по розробці та виготовленню напівпровідникових приладів і апаратури з їх використанням.

Між тим, в УРСР, при цілком очевидній необхідності, є і цілком реальні можливості для значного розширення робіт в галузі фізики і техніки напівпровідників.

В теперішній час ІФ*³ АН УРСР має достатньо кваліфіковані кадри, що дозволяє значно розширити роботи з напівпровідників в АН УРСР.

Роботи, які були виконані відділом напівпровідників в ІФ АН УРСР за останні роки (частина з них відзначена урядовими преміями), не тільки показали достатню кваліфікацію співробітників, але і накреслили перспективні шляхи дальшого розвитку робіт з напівпровідників. Відділом напівпровідників уже розроблено низку напівпровідникових приладів – фотоелементи, фотоопори, напівпровідникові болометри, германієві діоди і тріоди спеціальних типів, які змогли б стати програмою для окремого підприємства. Через відсутність можливостей ці прилади або зовсім не виготовляються, або виготовляються в дуже невеликій серії ЕВВ інституту, при наявності дуже великих замовлень на ці прилади.

В ІФ АН УРСР є група фізиків-теоретиків, якою виконані і ведуться важливі за своїм науковим значенням роботи з теорії напівпровідників і напівпровідникових приладів.

Актуальність, терміновість і реальність заходів по розширенню робіт з напівпровідників в АН УРСР диктується ще такими обставинами: Міністерство приладобудування і засобів автоматизації СРСР створює у м. Києві два великих інститути – Проектно-конструкторський інститут по створенню приладів і засобів автоматики з великим відділом напівпровідникових приладів і Інститут комплексної автоматизації металургійної, хімічної і гірничої промисловості, в роботі

*¹ Див. док. № 1, 62, 149, 212.

*² Знято текст із загальною характеристикою напівпровідників та шляхів їх застосування.

*³ Тут і далі – Інститут фізики.

якого теж значне місце буде приділено напівпровідниковим приладам. Отже, з організацією цих інститутів виникає очевидна необхідність в існуванні в Києві достатньо великого науково-теоретичного центру, який працював би в галузі фізики напівпровідників і напівпровідникових приладів, дослідження якого сприяли б розробці нових видів і типів напівпровідникових приладів і розширенню галузі їх застосування.

Наявність в АН УРСР центру науково-експериментальних і теоретичних досліджень в галузі фізики напівпровідників і напівпровідникових приладів та згаданих вище галузевих інститутів, при тісній взаємодії в їх роботі, а також вузів (КДУ, КПІ), які готують кадри в цій галузі, могло б служити сприятливою умовою для створення в м. Києві крупного центру по теоретичному обґрунтуванню, розробці та виробництву напівпровідникових приладів і заснованих на їх використанні засобів автоматизації.

Президією АН УРСР у п'ятирічному плані на 1956–1960 рр., схваленому Радою по координації робіт академій союзних республік, заплановано організацію Інституту напівпровідників на базі відділу напівпровідників Інституту фізики АН УРСР, проектування якого зараз провадиться. На Інститут напівпровідників може бути покладено виконання таких наукових завдань:

1. Розвідування і дослідження нових напівпровідникових матеріалів для створення:

а) нових і більш досконалих перетворювачів електричного струму (випро- стувачі, підсилювачі та ін.),

б) чутливих індикаторів для різних промінювань як корпускулярних, так і електромагнітних,

в) ефективних перетворювачів промінистої енергії, а також енергії ядерних перетворювань в електричні.

2. Дослідження дії на напівпровідники потоків часток, утворюваних прискорювачами, а також що виникають при ядерних перетвореннях з метою одержання нових напівпровідникових матеріалів і управління фізичними властивостями відомих.

3. Теоретичні дослідження електронних процесів в напівпровідниках та на їх поверхні, а також в напівпровідникових приладах та їх експериментальне обґрунтування.

До складу Інституту напівпровідників, поруч з науковими відділами, повинен входити і експериментально-виробничий відділ, який повинен забезпечувати поточні потреби відділів, а також і досвідне серійне виробництво напівпровідникових приладів, що розробляються в інституті.

За першим проектом плану побудови інституту передбачалось здійснити це на протязі поточної п'ятирічки, що відсуває початок його роботи, у кращому випадку, до 1960 року.

Значне розширення роботи з напівпровідників у відповідному відділі ІФ АН УРСР, через нестачу приміщень, в теперішній час вже є трудним, а через невеликий час стане зовсім неможливим, у зв'язку з запланованим значним розширенням в ІФ АН УРСР робіт з ядерної фізики та будівництвом реактора.

У зв'язку з викладеним вище, ураховуючи швидкий розвиток фізики і техніки напівпровідників в зарубіжних країнах і недопустимість дальшого відставання в

цій галузі нашої науки і техніки, Президія АН УРСР вважає необхідним прискорити організацію Інституту напівпровідників АН УРСР і просить Вашого сприяння в передачі для Інституту напівпровідників приміщення, яке призначалось для Механічного технікуму ММіТП УРСР (вул. Ново-Тверська, 17).

Для створення Інституту напівпровідників буде потрібно залучення до його складу значної кількості фізиків і інженерів не тільки тих, що проживають у Києві, але і з різних міст УРСР та за її межами, оскільки наявний склад співробітників відділу недостатній для значного розширення робіт у відповідності з названими вище завданнями Інституту напівпровідників.

У зв'язку з цим потрібно ще в цьому будівельному сезоні розпочати будівництво житлового будинку для запрошуваних співробітників.

Надання приміщення і побудова житлового будинку дозволить розпочати роботи з фізики напівпровідників і напівпровідникових приладів по розширеній програмі, починаючи з 1958 року.

Президент Академії наук УРСР
академік *О. В. Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. М. Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 685, арк. 70–76. Оригінал. Машинопис.

№ 62*¹

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
«ПРО СТАН ТА НЕОБХІДНІ ЗАХОДИ ПО РОЗВИТКУ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ І ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ РОБІТ
ПО ДЕЯКИХ ВАЖЛИВИХ НАУКОВИХ ПРОБЛЕМАХ»²**

6 березня 1957 р.

[...]»³. Такими найбільш важливими науковими проблемами є – ядерна фізика і атомна енергетика, напівпровідники, обчислювальна техніка і математика, рідкісні і легуючі кольорові метали, пластичні маси і штучне волокно та радіофізика і електроніка.

Президія Академії наук Української РСР, приділяючи серйозну увагу розвитку цих напрямів, розробила заходи по поширенню і ліквідації відставання в установах АН УРСР досліджень з цих важливих галузей науки і техніки.

1. Ядерна фізика і атомна енергетика⁴

Важливе державне значення має широкий розвиток науково-експериментальних робіт в галузі ядерної фізики і використання атомної енергії в мирних цілях.

В Українській РСР внаслідок теоретичних і експериментальних досліджень Фізико-технічного інституту АН УРСР розроблена теорія лінійних прискорювачів.

¹ Див. док. № 1, 12, 47, 59, 61, 63, 127, 149.

² Заголовок документа.

³ Тут і далі – знято загальну інформацію про роль науки в розвитку народного господарства.

⁴ Тут і далі – підкреслено в документі.

Згідно з постановою уряду, по проекту цього інституту за рахунок союзного бюджету, в м. Харкові будуються лінійні прискорювачі, які для досліджень в галузі взаємодії часток високих енергій створять першорядну базу, значно вищу за своїм рівнем ніж закордоном.

У Фізико-технічному інституті провадиться розробка електростатичних прискорювачів і ведуться дослідження в галузі малих енергій.

В Інституті фізики Академії наук УРСР вивчається будова і енергетичні спектри атомних ядер, зокрема досліджується взаємодія швидких нейтронів з атомними ядрами. Ці роботи провадяться у відділі ядерної фізики, на базі лабораторії нейтронної фізики, а також циклотронної лабораторії, яку введено в дію в 1956 році.

Внаслідок теоретичних і експериментальних досліджень Фізико-технічного інституту Рада Міністрів СРСР прийняла постанову про організацію і будівництво при Фізико-технічному інституті відділу для досліджень в галузі керування термоядерними реакціями.

За пропозицією Міністерства середнього машинобудування СРСР, в Інституті фізики АН УРСР повинна бути організована лабораторія фізики газового розряду*¹.

Для дальшого розвитку досліджень в галузі атомної фізики і застосування ядерної енергії в галузі хімії, техніки, біології і ін. за постановою Ради Міністрів СРСР в Інституті фізики АН УРСР будується атомний реактор з відповідними лабораторіями. Введення в дію атомного реактора передбачено у 1957 році, однак будівництво ведеться незадовільно.

З метою поширення фронту робіт з ядерної фізики, за домовленістю з Президією АН СРСР, до Інституту фізики АН УРСР у 1957 році з Ленінградського фізико-технічного інституту АН СРСР буде переведено лабораторію академіка АН УРСР А. П. Комара.

До першочергових завдань належить організація в складі Інституту фізики АН УРСР лабораторії ядерних реакцій і лабораторії ядерного ефекту.

У шостій п'ятиріччі на Україні в галузі ядерної фізики буде провадитись дальша розробка лінійних прискорювачів, поширюватимуться експериментальні і теоретичні роботи з питань взаємодії часток в галузі високих енергій, розроблятимуться електростатичні прискорювачі і провадитимуться дослідження в галузі малих енергій, вивчатимуться ядерні реакції, що викликаються зарядженими частками, досліджуватимуться фізичні властивості плазми газового розряду, значно поширяться дослідження по використанню ядерної енергії в хімії, техніці, біології і т. д.

Накреслені заходи по розвитку лабораторної бази забезпечать розробку таких важливих проблем:

1) винайдення шляхів здійснення керованих термоядерних реакцій і інших шляхів синтезу легких ядер, 2) теорія атомного ядра, 3) вивчення квантових характеристик ядер, 4) широке застосування атомної енергії в промисловості, сільському господарстві, медицині, наукових дослідженнях (радіаційна хімія, біологія, геологія і ін.).

Крім того, українські вчені могли б розробляти проблему винайдення шляхів підвищення коефіцієнта корисної дії атомних силових станцій, для чого необхідно

*¹ Підкреслено в документі олівцем.

збудувати енергетичний реактор з газовими і металічними*¹ тепловими елементами. З цього приводу до Ради Міністрів Союзу РСР надіслано відповідну доповідну записку.

Накреслені заходи по розвитку робіт в галузі ядерної фізики затримуються в зв'язку з тим, що повільно створюється необхідна лабораторна база, не виконуються плани будівельних робіт Головкивбудом і Міністерства будівництва УРСР.

Виник також розрив поміж асигнуваннями на обладнання лабораторій і будівельні роботи по спорудженню атомного реактора. В той час як на обладнання лабораторій виділено асигнування повністю, то на будівельні роботи виділено тільки 4 млн крб замість 12 млн крб, що не забезпечить введення в дію реактора і в 1958 році.

II. Напівпровідники

Проблема напівпровідників є центральною проблемою фізики твердого тіла, а в галузі техніки напівпровідники визначають технічний прогрес у таких вирішальних галузях, як енергетика, радіотехніка, автоматика.

Завдяки різноманітній ролі напівпровідників в сучасній техніці, увага до вивчення властивостей напівпровідників, вишукання нових напівпровідників, розробка нових напівпровідникових приладів набувають все більшого розмаху як закордоном, особливо в США, так і в Радянському Союзі.

Розвиток наукових досліджень в галузі напівпровідників в СРСР розпочався з запізненням проти США. Радянським вченим прийшлося розпочинати наукові дослідження і експериментальні роботи спочатку, бо США наслідки робіт в галузі напівпровідників тримають в секреті.

Недивлячись на значний науковий розвиток наукових і експериментальних робіт в галузі напівпровідників в СРСР, масштаби і темпи виробництва напівпровідників і напівпровідникових приладів в США значно перевищують масштаби виробництва в СРСР.

В Академії наук УРСР розробкою проблеми напівпровідників займається відділ напівпровідників в складі ряду лабораторій і теоретичний відділ Інституту фізики АН УРСР.

Ці відділи виконали ряд важливих теоретичних і експериментальних робіт, які доведені до промислового впровадження і випуску готових виробів.

Цими відділами розроблена теорія поляронів і локального стану електронів в напівпровідниках і діелектриках, теорія випрямлення на контакті метал+напівпровідник, розвинута теорія взаємодії електронів з решіткою напівпровідників при високих температурах, поглиблено дані про фотоелектричні і електрорушійні сили, розроблені точно контактні діоди і тріоди.

Крім Інституту фізики АН УРСР, в дуже малому масштабі ведуться роботи в Київському, Львівському і Чернівецькому університетах. Не організовано досі в Українській РСР жодного підприємства, яке б забезпечувало швидке впровадження напівпровідникових приборів, хоча розроблені Інститутом фізики прибори – фотоелементи, фотоопори, болометри, кристалічні діоди і тріоди змогли б становити повну програму окремого підприємства.

*¹ Так вжито у документі.

Для розширення наукових досліджень, експериментальних робіт і впровадження в практику нових напівпровідникових приборів Президія АН УРСР підняла клопотання про створення у 1957 р. на базі відділу напівпровідників Інституту фізики Інституту напівпровідників АН УРСР, в якому повинні вивчатись питання впливу різних радіацій на напівпровідники, вишукування нових напівпровідникових матеріалів з температуротривкими характеристиками, розробка фізичних основ для конструювання нових напівпровідникових приборів, з метою перетворення різних радіацій в електричну енергію, а також створення кристалічних ламп і приборів для цілей оборони і автоматизації виробничих процесів.

Необхідно також:

а) зобов'язати Міністерство вищої освіти УРСР в провідних університетах і політехнічних інститутах створити необхідні умови для розгортання науково-дослідних і експериментальних робіт в галузі напівпровідників;

б) створити в УРСР підприємство по масовому виготовленню напівпровідникових приборів, зокрема, вже створених Інститутом фізики АН УРСР, а також організувати виробництво напівпровідникових матеріалів (германію, кремнію та ін.);

в) зобов'язати Міністерство вищої освіти УРСР збільшити підготовку молодих спеціалістів в Київському університеті з напівпровідникової спеціальності.

III. Обчислювальна математика і техніка

Створення електронних обчислювальних машин є одним з великих досягнень науки і техніки ХХ сторіччя.

Розвиток сучасної техніки, особливо атомної енергетики, реактивної авіації, ракетної техніки, гідротехніки, радіотехніки, метеорології і ін. вимагає величезної кількості розрахунків, пов'язаних з дуже трудомісткими обчислюваннями, для виконання яких на звичайних арифмометрах необхідно витратити декілька років роботи великої кількості спеціалістів.

При виконанні цих же обчислювань на електронних цифрових обчислювальних машинах необхідно декілька днів або годин роботи невеликої групи спеціалістів.

Другою важливою галуззю застосування сучасних електронних обчислювальних машин є використання їх безпосередньо для автоматизації виробництва, що дозволяє підняти його на нову ступінь.

Порівнюючи стан розвитку обчислювальної математики і обчислювальної техніки, треба зазначити, що обчислювальна математика в СРСР стоїть на рівні світової науки, але в галузі розвитку обчислювальної техніки має місце відставання не тільки від США, але й від Англії і Франції.

В США працює більш як 200 великих універсальних обчислювальних машин і декілька тисяч машин в стадії виготовлення. В той же час в Українській РСР є лише одна, перша в Радянському Союзі, мала обчислювальна машина, що збудована АН УРСР у 1950 році.

Другим важливим недоліком є слабкий, незадовільний розвиток наукових і експериментальних досліджень в наукових установах і вищих учбових закладах Української РСР. Лише одна лабораторія Інституту математики АН УРСР веде дослідження в цій галузі, в складі якої працює біля 100 чоловік.

З метою забезпечення проведення складних і трудомістких обчислювань, а також дальшого розвитку наукових досліджень по обчислювальній математиці і техніці відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 3 серпня 1954 р. розпочато

будівництво Обчислювального центру АН УРСР¹⁴, яке має бути, за постановою уряду, завершене у 1957 році.

Але незадовільна організація будівництва ставить під загрозу можливість своєчасного завершення будівельних робіт навіть у 1958 р., затримує і надалі розгортання наукових і експериментальних робіт.

Для забезпечення розвитку наукових досліджень в галузі обчислювальної математики і техніки Президія АН УРСР вважає конче необхідним проведення таких першочергових заходів:

1) Відповідно до рішення Ради Міністрів СРСР від 3 серпня 1954 р. створити з квітня 1957 р. Обчислювальний центр АН УРСР як самостійну науково-дослідну установу*¹.

2) Забезпечити повне завершення будівництва Обчислювального центру у 1958 р.

3) Організувати на заводі «Київприбор» виробництво типових елементів і вузлів для забезпечення нових розробок обчислювальних машин для обладнання Обчислювального центру.

4) Зобов'язати Міністерство вищої освіти УРСР передбачити підготовку молодих спеціалістів по обчислювальній техніці при Київському державному університеті.

5) Зобов'язати Держплан Ради Міністрів УРСР вжити заходів по забезпеченню поставки Обчислювальному центру АН УРСР обчислювальних машин «Урал» та «М-20».

6) Виділити у 1957 р. Обчислювальному центру два багатомісних автобуси і одну легкову автомашину.

IV. Рідкісні і легуючі кольорові елементи

[...] значно розширити виробництво титану і рідкісних металів (германій, цирконій, ніобій, тантал і ін.), посилити науково-дослідні і досвідні роботи по дальшому удосконаленню і освоєнню технології виробництва рідкісних металів, всебічному вивченню властивостей і поширенню галузей їх застосування.

Легуючі кольорові і рідкісні елементи є життєво необхідними матеріалами для ядерної, вакуумної, напівпровідникової техніки, чорної і кольорової металургії і багатьох інших галузей промисловості.

Титан відіграє важливу роль у справі одержання теплостійких сплавів, необхідних для розвитку реактивної авіації, артилерії і ін.

Сучасний стан забезпечення нашого народного господарства легуваними кольоровими, рідкісними металами і титаном має істотні недоліки. Так, до цього часу не приділялось достатньої уваги питанням вивчення цих металів і їх використання. Рівень виробництва і використання рідкісних металів в Радянському Союзі значно нижчий ніж в США.

Поглиблене вивчення в УРСР стану і будови Українського кристалічного масиву дозволило по-но[во]му оцінити перспективи його рудоносності. Виключно важливе значення мало виявлення на його території крупних розсипних родовищ Інститутом геологічних наук АН УРСР спільно з експедиціями Міністерства кольорової металургії СРСР. Встановлені загальні закономірності виникнення і

*¹ Див. док. № 86.

розміщення розсипів, вивчена геоморфологія і мінералогія розсипів, проведена їх типізація. Крупним внеском є робота Українського геологічного управління, співробітники якого встановили новий тип багатих морських розсипів третичного віку Самотканського родовища.

Внаслідок цих робіт, що провадились останні десять років науково-дослідними і розвідковими організаціями, Україна зайняла одне з провідних місць в Радянському Союзі по запасах титану і цирконію, вона стала важливою сировинною базою германію і гафнію.

На території УРСР виявлені крупні родовища ніобію, а також крупні запаси рідкісних земель і торію. Виявлені промислові родовища силікатного нікелю і хрому, одержані перспективні наслідки по скандію, олову, а також по одержанню ванадію.

На базі родовища титану на Волині будується Іршинський комбінат. Крім того, за рішенням Ради Міністрів СРСР розпочато будівництво Самотканського комбінату по розробці комплексних розсипів ільменіту, рутилу, циркону і ін. Проте, будівництво його не розгорнуто в потрібних масштабах і не опрацьована в належній мірі технологія переробки корисних копалин цього родовища. Пушено Запорізький титано-магнієвий завод по переробці ільменіту з одержанням 3000 т титанової губки.

Спроекований нікелевий Південно-Бузький завод з виробництвом біля 5000 т нікелю на рік для переробки силікатно-нікелевої руди. Завод має бути пушено за рішенням уряду Союзу РСР у 1959 році.

Разом з тим не вирішено питання про використання запасів Девладівського родовища нікелю (Дніпропетровська область).

Не вирішено питання також і про використання родовищ хроміту на Побужжі, які мають запас близько 1 млн *тонн*. Як показали досліді, хроміти цих родовищ піддаються збагаченню і дають кондиційні продукти для виробництва феррохрому.

Поширюється продуктивність цирконієвих рудників, що постачають сировиною Жданівський цирконієвий завод.

Разом з тим використання крупних запасів ніобію в пірохлорі (400 тис. *тонн*) в комплексних цирконових корінних родовищах (з запасом до 1,5 млн *тонн*) гальмується через відставання розробки технології їх переробки.

Не використовуються крупні запаси родовищ рідкісних земель в межах Вінницької і Житомирської областей.

Технологічні роботи по рідкісних елементах на базі місцевих руд ведуться в ряді науково-дослідних установ УРСР – Інституті загальної та неорганічної хімії АН УРСР, Українському державному інституті рідкісних металів, Інституті чорної металургії АН УРСР, Інституті металофізики АН УРСР, в лабораторії вакуумної металургії Фізико-технічного інституту АН УРСР, а також в інших установах СРСР, в тому числі Державному інституті рідкісних металів (Москва) і ін.

В установах Академії наук УРСР, а також в «Укрілідметі»^{*1} розроблено ряд нових технологічних схем одержання чистих металів цирконію, гафнію, кадмію, германію, берилію і ін. Розроблено ряд нових аналітичних методів визначення мікродомішок.

^{*1} Помилка в документі. Правильно: «Укрілідмет». Див. також док. № 85.

Разом з тим розвиток робіт по рідкісних елементах зовсім недостатній, хоча технологія видобування рідкісних елементів в багатьох випадках недосконала, а коефіцієнти видобування низькі.

Є відставання також і в галузі вивчення хімічних і фізичних властивостей сполук рідкісних елементів, розробки нових методів роз'єднання елементів і визначення мікродомішок. В першу чергу, необхідно удосконалити схеми одержання цирконію, гафнію, ніобію і титану із руд Іршинського, Самотканського, Жовтневого і інших родовищ УРСР і роз'єднання рідкісних земель із місцевих моноцитів, застосовуючи нові методи вилучення і роз'єднання шляхом іоннообмінної хроматографії, екстракції комплексних сполук органічними розчинниками, відгонки при високих температурах, а також опрацювати методи вилучення германію із золи вугілля.

Другою важливою галуззю є дальший широкий розвиток робіт в Академії наук УРСР по вивченню нагромадження і утворення родовищ легуючих кольорових і рідкісних металів на території УРСР з метою прогнозу розшуків, в першу чергу, титану, циркону, ніобію, силікатного і сульфатного нікелю, кобальту, вольфраму, олова, рідкісних земель і розсіяних елементів.

Необхідно форсувати науково-дослідні металогенічні, мінералогічні і палеогеологічні роботи в перспективних районах на рідкісні, кольорові і розсіяні елементи.

Треба приділити увагу узагальнюючим роботам по геології і мінералогії, петрографії і геохімії.

Для забезпечення розгортання науково-дослідних робіт треба залучити широкі кола науково-дослідних організацій і поширити в Академії наук УРСР роботи по координації в галузі проблем розвитку рідкісно-металевої промисловості.

Треба поширити обсяг науково-дослідних робіт в інститутах загальної та неорганічної хімії, металофізики, геологічних наук, геології корисних копалин і мінеральних ресурсів.

Необхідно також передати Інституту металофізики АН УРСР будинок Індустріального технікуму в м. Києві по вул. Нагорній, 34-а; розширити приміщення Інституту загальної та неорганічної хімії за рахунок надбудови третього поверху; збудувати літотеку Інституту геологічних наук для концентрації і всебічного вивчення унікального ядерного матеріалу бурових свердловин і розвитку досліджень рідкісних і розсіяних елементів.

У. Пластичні маси і штучне волокно

Немає жодної галузі народного господарства, де б не знаходили широкого застосування вироби з пластмас і штучного волокна. Проте виробництво пластмас і штучного волокна в Радянському Союзі значно відстає від передових капіталістичних країн.

[...] по шостому п'ятирічному плану на 1956–[19]60 рр. передбачена організація в широких масштабах виробництва синтетичного і штучного волокна при доведенні їх випуску до 330 тис. *тонн* в 1960 році.

В СРСР є ряд науково-дослідних організацій, що провадять розробку цієї проблеми, а також є ряд заводів по виробництву штучного волокна і пластмас.

Проте на Україні ця галузь промисловості і науки перебуває в початковому стані. Питома вага УРСР в загальному виробництві штучного і синтетичного волокна в СРСР складала в 1956 р. 6% і в 1960 р. передбачається – 9–10%. З цією метою

на Україні в шостій п'ятирічці передбачено будівництво двох заводів штучного і синтетичного волокна – в Черкасах, потужністю 25 тонн на добу і в Чернігові – 30 тонн.

Тепер виробництво штучного і синтетичного волокна на Україні зосереджено на Дарницькому комбінаті № 512 [...].

Виробництвом сировини для цієї промисловості на Україні в дуже малих масштабах займається Міністерство місцевої і паливної промисловості, в той час як Українська РСР має великі сировинні ресурси для поширення виробництва штучного і синтетичного волокна і пластичних мас.

Для цієї мети можуть бути використані: фенол з буровугільної смоли і з енергетичного кам'яного вугілля, фурфурол з сільськогосподарських відходів, продукти переробки природного газу, а також продукти нафтоперегонних заводів.

Так, наприклад, при переробці відходів сільськогосподарського виробництва (початки кукурудзи, лузга насіння і ін.) можна одержати до 30 тис. тонн фурфуролу на рік.

Для вивчення питань використання місцевих сировинних ресурсів УРСР, розробки наукових основ нових технологічних процесів одержання вихідної сировини для виробництва пластмас і штучного волокна (фенол, поліакрилонітрилова смола, поліхлорвінілова смола, фурфурол і ін.) необхідний широкий розвиток наукових досліджень у цій галузі.

Однак науково-дослідні роботи в галузі пластмас і штучного волокна до останнього часу в Українській РСР не набули належного розвитку.

Науково-дослідними інститутами Академії наук УРСР, кафедрами деяких вищих учбових закладів і галузевими науково-дослідними інститутами накреслено план наукових досліджень по вирішенню деяких із перелічених вище завдань. Установи АН УРСР в 1957 р. приступили до вивчення питань одержання фенолу з продуктів термічної переробки вугілля, що не коксується, синильної кислоти з природного газу – метану (для виробництва волокна «нітрон», одержання хлористого метилену і чотиріхлористого вуглецю для виробництва волокна «енант» для пластмас), фурфуролу – з відходів сільськогосподарського виробництва. Ведуться дослідні роботи по одержанню нових полімерів, придатних для виготовлення волокна і пластмас.

Проте проведення цих досліджень в необхідних масштабах потребує значного розширення існуючих і створення нових лабораторій, а також забезпечення їх сучасним устаткуванням, обладнанням, кадрами і приміщенням.

Для забезпечення розвитку науково-дослідних робіт в АН УРСР по проблемі пластичних мас і штучного волокна необхідно здійснити в 1957–[19]60 рр. такі заходи:

1. По Інституту органічної хімії: асигнування на будівництво лабораторного корпусу 2 млн крб, на обладнання лабораторій 1,8 млн крб, на створення дослідної установки 0,3 млн крб.

2. По Інституту використання газу: асигнувати на будівництво лабораторного корпусу 2 млн крб, на обладнання лабораторій 2,5 млн крб, на будівництво дослідних установок 2 млн крб.

Проведення цих заходів передбачено п'ятим п'ятирічним планом розвитку АН УРСР, проте для більш широкого розширення питань, пов'язаних з розвитком промисловості пластмас і штучного волокна, ці заходи треба всемірно форсувати.

Головним гальмом у розвитку цих досліджень є відсутність на Україні кваліфікованих спеціалістів в галузі пластмас. В зв'язку з цим Президія АН УРСР вимушена буде залучати ці кадри з Москви, Ленінграда і інших міст.

VI. В галузі радіофізики, електроніки і радіотехніки

[...]^{*1}

Президент Академії наук УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар
Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4491, арк. 49–57. Оригінал. Машинопис.

№ 63

**ДОВІДКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР «ПРО СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ РАДІОФІЗИКИ, ЕЛЕКТРОНІКИ І РАДІОТЕХНІКИ
В СИСТЕМІ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР»^{*2}**

6 березня 1957 р.^{*3}

Секретно^{*4}
Екз. № 1

I. Область електроніки^{*5}

На протязенні ряда лет исследования в этой области проводились с целью создания приборов импульсного и непрерывного генерирования и измерительной аппаратуры миллиметровых радиоволн, и на их основе изучались условия распространения, поглощения и рассеяния этих волн в атмосфере, различных телах и средах. Общей задачей этих работ было освоение нового, весьма важного в научном и практическом отношении диапазона радиоволн.

Известно, что радиоаппаратура миллиметровых радиоволн имеет меньшие размеры и большую помехоустойчивость по сравнению с аппаратурой на сантиметровых и более длинных волнах. Поэтому изучение и освоение диапазона миллиметровых радиоволн необходимо для создания радиолокационной техники, обладающей более высокими свойствами.

С освоением миллиметровых радиоволн связано решение проблемы наведения и самонаведения снарядов, многие вопросы проблемы радиовидения, а также важные задачи физики, химии и других наук.

В настоящее время в области электроники в Институте радиофизики и электроники АН УССР получены следующие основные результаты:

1. Созданы импульсные магнетронные генераторы на фиксированные волны в диапазоне от 7 до 2 мм, отличающиеся рядом преимуществ благодаря исполь-

^{*1} Знято інформацію про розвиток в АН УРСР досліджень у галузі радіофізики, електроніки і радіотехніки. Див. док. № 63.

^{*2} Заголовок документа.

^{*3} Дата супровідного листа.

^{*4} На документі штамп: «Розсекречено».

^{*5} Тут і далі – підкреслено в документі.

зованию особых, мало освещенных в литературе конструкций и режимов работы этих генераторов.

Изготавливаемые ИРЭ АН УССР лабораторные образцы магнетронов генерируют мощность 50–60 *кВт* в импульсе на волне 6,8 *мм* и до 40 *кВт* на длине волн 4 *мм*.

В отдельных образцах приборов получена мощность более 100 *кВт*. Срок службы магнетронов более 100 часов.

2. Созданы отражательные клистроны гетеродинного типа на волны 6,8; 5,4; 4 *мм* с мощностями, обеспечивающими работу супергетеродинных приемников и измерительной аппаратуры на указанных волнах. Срок службы клистронов более 100 часов.

3. Созданы магнетроны непрерывного генерирования на фиксированные волны 8 *мм*; 6,8 *мм*; 4 *мм* с мощностью в несколько ватт и разрабатываются широкодиапазонные приборы непрерывного генерирования для перекрытия диапазона от 8 до 4 *мм*.

4. Создана измерительная аппаратура на волны 6,8 *мм* и 4 *мм* и отдельные измерительные приборы на волну 2,7 *мм*. Разрабатывается измерительная аппаратура широкодиапазонного типа для измерений в диапазоне от 8 до 4 *мм*.

5. Выполнен ряд исследований теоретического и экспериментального характера по изучению: условий распространения миллиметровых радиоволн на границе двух сред вода–воздух; поглощения и рассеяния их на неоднородностях атмосферы – дождь, снег, туман, дым.

6. Проводится комплекс исследований поискового характера, целью которых является увеличение мощности генераторов импульсного и непрерывного действия, расширение диапазона перестройки их по частоте и укорочение длины волны. Ведутся также работы с целью создания более чувствительных детекторов, повышения чувствительности приемников и разработка новых видов измерительной аппаратуры миллиметровых радиоволн.

Следует отметить, что ИРЭ АН УССР является пока единственным учреждением в СССР, в котором успешно развиваются указанные направления в области электроники миллиметрового диапазона радиоволн. В этой области ИРЭ АН УССР является единственным разработчиком и поставщиком указанной аппаратуры для многих заинтересованных учреждений (МО, ВМФ, АН СССР, МСП, МРТП, МАП и др.).

В связи с полученными результатами в области создания источников миллиметровых радиоволн и измерительной аппаратуры, в ИРЭ АН УССР, также как и в других учреждениях, открылись возможности постановки новых исследований в разных областях физики. К числу этих направлений относятся области радиоспектроскопии, радиометеорологии, некоторые вопросы радионавигации и др. Во всех этих областях в ИРЭ АН УССР в настоящее время проводятся исследования.

Следует заметить, что к области радиоспектроскопических исследований относятся выяснение ряда принципиальных вопросов твердого тела, а также решение многих физических и технических задач.

Важным в научном и практическом отношении является перспектива применения миллиметровых радиоволн для целей навигации.

Используя поверхность Луны для рассеяния миллиметровых радиоволн, может оказаться целесообразным создание чувствительных приемников с приемлемыми размерами антенн для размещения их на кораблях и на самолетах. С помощью таких приемников корабли и самолеты могли бы независимо от видимости определять свои координаты в пределах части земного шара, над которой в данное время «находится» Луна.

Следует указать также на возможность применения миллиметровых радиоволн в метеорологии для изучения динамики процессов в облаках и осадках, знание которых абсолютно необходимо для решения проблемы искусственного дождевания. Радиолокационное зондирование облаков на сантиметровых и более длинных волнах неосуществимо из-за прозрачности, а на оптических волнах из-за их непрозрачности. Полупрозрачность облаков по отношению к миллиметровым волнам, т. е. заметное рассеяние их на каплях облаков, возможно, позволит разработать эффективные радиолокационные методы определения водности облаков и регистрации процессов преобразования в них.

Мыслимой, однако в настоящее время недостаточно обоснованной, является возможность применения миллиметровых и субмиллиметровых радиоволн в биологии. Близость этих радиоволн к оптической границе, возможно, окажется решающим фактором для гибкого и действенного влияния этих волн на бактериальную и вирусную флору и другие биологические среды.

II. Область радиофизики

В области радиофизики Институтом радиофизики и электроники АН УССР ведутся работы, связанные с распространением радиоволн, дальней радиолокацией и радионавигацией.

1. Одним из основных вопросов радиолокационной техники является увеличение дальности действия локаторов.

Современные станции могут обнаружить цели на дистанциях, обычно не превышающих дальности радиогоризонта. Для получения большей дальности действия радиолокационных станций, необходимо значительно увеличить энергию сигнала в зоне затенения, которая обуславливается кривизной Земли. В этом случае наиболее радикальным методом является резкое удлинение волны, на которой работает локатор. Такое удлинение позволяет электромагнитной энергии огибать кривизну Земли, однако при этом возникает угроза огибания также и самой цели. Поэтому необходимо выбрать такое удлинение волны, при котором была бы преодолена кривизна Земли и получено достаточное количество энергии, отраженной от цели.

Исследования, проведенные в институте в период с 1950 по 1956 г., позволили разработать макет станции, который обнаруживает при волнениях моря до пяти баллов, в любое время суток, корабль типа крейсер на дистанциях до ста километров. Эта станция может быть применена для стрельбы реактивным оружием по кораблям типа эсминец и крейсер. Станция использует новый в радиологии диапазон волн 180–240 м.

Данные о макете станции переданы Военно-морскому флоту.

При разработке макета радиолокационной станции было обнаружено новое явление – специфическое рассеяние радиоволн длиной 100–300 м взволнованной поверхностью моря. Для изучения этого явления была разработана оригинальная

когерентная техника, которая позволила измерить в полевых условиях частотные спектры сигналов с огромными точностями (10^{-8}), сравнимыми с теми, которые удается получить в лабораторных условиях с помощью кварцевых или атомных часов. Пользуясь этой техникой, оказалось возможным определить высоты и направления движения морских волн с берега на расстоянии до ста и более километров. Имеются весьма веские основания полагать, что разработанная аппаратура позволит обнаруживать с берега кромку льда на расстояниях в несколько сотен километров.

Таким образом, открывается возможность проведения исследований в новой области – радиоокеанографии.

2. Дальность действия связных и телевизионных станций, использующих диапазон волн, так же как предельные дистанции обнаружения радиолокационных станций дециметрового и сантиметрового диапазона, в сильной степени зависят от условий распространения радиоволн. Поэтому в институте в течение ряда лет ведутся исследования в этом направлении. В работах, проведенных в период с 1946 [г.] по 1952 г., были изучены условия прохождения метровых, дециметровых и сантиметровых волн над морем при небольших высотах подъема антенн. Эти исследования позволили разработать методику прогнозирования радиолокационной наблюдаемости кораблей на различных морях Советского Союза. Разработанная методика принята и используется Военно-морским флотом. В 1954–1955 гг. институтом было проведено первое подробное исследование условий распространения миллиметровых волн в диапазоне от 8 до 2,7 мм над морем. В этой работе были получены весьма важные данные, необходимые для проектирования радиолокационных станций этого нового для локации диапазона.

С 1956 года начаты новые работы по изучению условий распространения метровых, дециметровых и сантиметровых волн над морем при большой высоте передающих или приемных станций.

Указанные исследования связаны с вопросами обнаружения и сопровождения высоколетящих самолетов и ракет дальнего действия. В результате работы должны быть даны рекомендации по выбору рабочего диапазона волн, пригодного для использования в локаторах дальнего обнаружения воздушных целей.

3. Во второй половине 1955 г. был начат новый цикл исследований, связанных с развитием фазовых методов измерения расстояний и радиоразведкой.

Идея разрабатываемого метода заключается в том, что для обнаружения и определения координат цели используется излучение радиолокационных станций противника. Такая методика позволяет увеличить дальность обнаружения в два-три раза по сравнению с радиолокацией и обеспечивает скрытность работы. Для того, чтобы применить такие системы, необходимо выяснить предельные точности, которые могут быть получены при определении координат. Эти величины связаны с условиями распространения радиоволн в реальной атмосфере.

4. Начиная с 1958 года предполагается поставить ряд работ по детальному изучению механизма помех, связанных с рассеянием сантиметровых волн взволнованной поверхностью моря. Эти исследования позволят выяснить механизм рассеяния радиоволн взволнованным морем и дадут ответы на вопрос о тех физических различиях, которые существуют при отражении радиоволн от кораблей и морской поверхности. Полученные данные будут использованы для подавления

помех от моря, что позволит устранить опасность попадания самонаводящихся снарядов и ракет вместо цели в воду.

III. Теоретические исследования по радиофизике и электронике

Теоретические исследования проводятся в направлении решения задач электродинамики неоднородных сред с целью определения возможности типов волн, распространяющихся в неоднородных средах, и применения их в замедляющих системах и фокусирующих устройствах.

Намечены исследования:

1) В области радиоастрономии, космической электродинамики и газодинамики, связанные с происхождением и распространением радиоизлучений и космических лучей, а также исследования вопросов космической электродинамики, связанные с применением электродинамики общей теории относительности, а также исследования вопросов релятивистской гидродинамики.

2) Вопросы статистической теории турбулентности в обычной и магнитной гидродинамике и их приложение к задачам о дальнем распространении радиоволн.

3) Выяснение возможности построения статистической теории турбулентности пульсаций для морского волнения. Применение этой теории для исследования фазовой структуры, амплитуды и частотного спектра волн, рассеянных от неровностей поверхности моря при волнении.

4) Исследования по радиоспектроскопии. Вопросы теории парамагнитного и ферромагнитного резонансов, нелинейных эффектов при резонансе и теории спектров.

IV. Область радиотехники

1. Элементы радиотехнической и радиоэлектронной аппаратуры проникли во все отрасли народного хозяйства, поэтому развитие радиотехники должно привести к прогрессу и других областей промышленности нашей страны. Как было показано выше, особо важное значение имеет современная радиотехника в военном деле.

Объем военной радиоэлектронной продукции США в 1949 г. составил, примерно, 30% от общей стоимости годовой радиоэлектронной продукции, в 1953 г. он составил 50%. В Англии в 1954 году объем военной радиоэлектронной продукции также составлял 50%.

О размахе научных разработок в области радиоэлектроники говорят следующие цифры: в 1954 г. в радиоэлектронной промышленности в США было занято 61 тысяча научных работников и инженеров, а в настоящее время 750 тысяч человек, или 2,7% рабочего населения страны.

Для развития радиоэлектронной науки в течение 1955 г. основные американские фирмы расширили площадь своих заводов и лабораторий более, чем на 900 000 м², а исследовательских институтов на 108 000 м².

В нашей стране [...] ^{*1} уделяют большое внимание развитию отечественной радиотехнической и радиоэлектронной промышленности, однако до настоящего времени темпы развития еще недостаточны.

В ряде важных областей радиотехники и радиоэлектроники мы существенно отстаем от США. Культура производства радиоэлектронного оборудования и

---

^{*1} Знято загальну інформацію про участь державних органів у розвитку радіотехніки та електроніки.

уровень научных разработок у нас в некоторых случаях еще не высок, а сами разработки ведутся очень медленно.

2. Развитие военной техники требует срочного решения вопроса о создании радиостанций следующих основных типов:

а) наземные – для подавления самолетных радиобомбоприцелов, работающие в диапазоне волн $5\text{ см} - 8\text{ мм}$;

б) самолетные – создающие помехи наземным радиолокационным станциям орудийной наводки в диапазоне $9-10\text{ см}$ (а, возможно, и в более широком диапазоне – $3-15\text{ см}$);

в) самолетные передатчики, создающие помехи наземным радиолокационным станциям дальнего обнаружения, работающим в дециметровом и метровом диапазоне волн;

г) передатчики помех самонаводящимся снарядам (диапазон волн $8\text{ мм} - 12\text{ см}$).

Для осуществления передатчиков шумовых заградительных либо прицельных помех указанных видов необходимы генераторы радиоволн непрерывного действия, допускающие широкополосную шумовую модуляцию. В сантиметровом диапазоне радиоволн требуются генераторы мощностью в несколько киловатт, в миллиметровом диапазоне – еще более мощные.

Для работы против станций дальнего обнаружения необходимы мощности в десятки и сотни киловатт.

Имеющихся в настоящее время в СССР типов ламп явно недостаточно для осуществления перечисленных выше разнообразных передатчиков заградительных шумовых помех.

Фактически сейчас имеются:

а) магнетроны непрерывного действия, мощностью $100-600\text{ Вт}$ с полосой одновременно излучаемых колебаний не более $10-15\text{ МГц}$, перестраиваемые в диапазоне 1000 МГц .

б) карсинотроны – генераторы, обеспечивающие широкополосную модуляцию и электронную перестройку в широком диапазоне волн, но недостаточно мощные (в диапазоне $3\text{ см} - 100\text{ Вт}$; на 10 см – до 1 кВт).

в) разработанные в лаборатории токов высокой частоты Института электротехники Академии наук УССР лампы типа генератора обратной волны, обеспечивающие в 3-см диапазоне волн мощностью $3-5\text{ кВт}$, при полосе излучаемых колебаний 100 МГц , и перестройку в широком диапазоне волн (до 400 МГц – лампы с электронной перестройкой и до 1000 МГц – с механической перестройкой). Имеется принципиальная возможность создания набора ламп с указанными характеристиками, покрывающего диапазон волн $2-4\text{ см}$.

Указанные лампы, разработанные в Институте электротехники АН УССР, уже используются заводами № 277 и № 328 Министерства радиотехнической промышленности [СССР] для создания опытных образцов передатчиков помех, подавляющих работу самолетных радиобомбоприцелов.

Для создания передатчиков ответных помех требуются усилительные и генераторные широкополосные лампы, работающие в тех же диапазонах волн, имеющие мощности на порядок меньше, чем для передатчиков шумовых помех. Такие лампы для некоторых диапазонов волн уже разрабатываются в СССР, но готовых конструкций еще нет.

Для радиолокационной разведки необходимы лампы гетеродинного типа мощностью в сотни милливатт, с широким диапазоном электронной перестройки. Лампы, частично удовлетворяющие этим требованиям, уже имеются, однако требуется дальнейшее улучшение их характеристик.

Таким образом, возможности развития противорадиолокационной техники ограничиваются, в первую очередь, недостатком вакуумных изделий (соответствующих генераторных и усилительных радиоламп).

В связи с этим Министерством обороны СССР уже поставлен вопрос перед Президиумом Академии наук Украинской ССР о существенном расширении работ, проводимых лабораторией ТВЧ Института электротехники АН УССР, являющейся, по мнению Министерства обороны, наиболее квалифицированной организацией в СССР в области разработки мощных диапазонных генераторов сантиметровых радиоволн непрерывного действия. Предложенная Министерством обороны тематика соответствует научному профилю лаборатории, по этой тематике могут быть поставлены <исследования> только при условии создания на базе лаборатории специализированного института, располагающего необходимыми штатами и современной материально-технической базой.

3. Важным вопросом следует считать также развитие в нашей стране техники мощных генераторов сверхвысоких частот (СВЧ), что является одним из важных показателей военно-технического потенциала страны.

В народном хозяйстве мощные генераторы СВЧ необходимы для развития гражданской радиолокации, создания цветного телевидения, для технологических целей.

Ряд теоретических исследований и отдельные экспериментальные разработки СССР в этой области находятся на уровне США, но промышленное производство этих приборов значительно отстает от наиболее развитых капиталистических стран по объему продукции и, в особенности, по ее качеству. Из-за малых темпов разработки и внедрения, изобретенные в СССР приборы порой получают широкое применение за рубежом раньше, чем у нас.

За последние 10 лет достигнуты значительные успехи в разработке мощных клистронных генераторов и усилителей, которые начинают широко применяться в радиолокации, для СВЧ-связи и других целей. В 1948 году во Франции был разработан 10-см клистрон мощностью 1 kVt в непрерывном режиме.

Более совершенный клистронный генератор повышенной эффективности, разработанный в 1949 году в лаборатории ТВЧ ИЭ АН УССР, развивал в непрерывном режиме до 2,5 kVt в 10-см диапазоне. Однако эта разработка также не была освоена промышленностью.

За рубежом для цветного телевидения и диффузной радиосвязи применяются многорезонаторные клистроны дециметрового диапазона мощностью 10–12 kVt . Такие приборы в настоящее время разрабатываются в СССР.

Сверхмощные импульсные высоковольтные клистроны 10-см диапазона (30 тыс. kVt в импульсе, разработанные в США [Б. И.] Ходоровым и описанные в 1953 году в открытой печати) в 1956 г. не вышли еще у нас из стадии опытно-конструкторской разработки.

Одними из наиболее универсальных и перспективных приборов для усиления и генерирования больших мощностей в широкой полосе частот сантиметрового

диапазона являются лампы бегущей волны. Эти приборы имеют ряд важных применений, в частности для:

- а) создания помех вражеским авиационным радиолокаторам, бомбоприцелам и управляемым снарядам;
- б) борьбы с наземной радиолокацией;
- в) использования в передатчиках радиолокаторов с непрерывным излучением;
- г) ретрансляция в каналах связи и телевидения, в частности, для радиорелейных линий.

Уровень теоретических работ по лампам бегущей волны, проводящихся в СССР, соответствует или даже несколько превосходит аналогичные исследования в США.

В частности, в 1951–1955 гг. в лаборатории ТВЧ ИЭ АН УССР были разработаны наиболее мощные и широкополосные из существующих изохронные генераторы трехсантиметрового диапазона и генераторы обратной волны. В настоящее время результаты этой работы переданы промышленности и используются в опытно-конструкторской разработке, проводимой по заданию Совета Министров СССР заводами Министерства радиотехнической промышленности СССР (№ 277 и № 328) при участии Института электротехники АН УССР и Киевского политехнического института.

Однако темпы опытно-конструкторской разработки, а также темпы дальнейших научных исследований в этом направлении из-за малых возможностей лаборатории ТВЧ таковы, что имеющееся преимущество в этой области, по сравнению с зарубежными достижениями, может быть в ближайшие годы утрачено.

Изыскание новых принципов построения мощных генераторов и усилителей сверхвысоких частот проводится в СССР в ограниченном числе научных центров, в частности, на Украине в системе Академии наук имеются только две исследовательских организации в данной области – Институт радиофизики и электроники и Институт электротехники. Работы в этом направлении ведутся также в Киевском политехническом институте.

Однако широкое развертывание работ по новым методам генерирования СВЧ в настоящее время затруднено ввиду недостатка кадров и слабости производственной базы.

Можно сказать, что уровень и масштаб промышленного производства, а также научных и опытно-конструкторских разработок электровакуумных приборов для СВЧ не соответствует нуждам обороны и народного хозяйства СССР.

Радиосвязь на сверхвысоких частотах

Кроме телевидения и местного радиовещания на ультракоротких волнах шестым пятилетним планом предусмотрено развитие радиорелейной связи на сверхвысоких частотах.

Радиорелейные линии связи состоят из цепочек приемо-передающих УКВ радиостанций. Расстояние между соседними станциями обычных радиорелейных линий составляет в среднем 50 км. По качественным показателям такие линии для многоканальной телефонной связи, как и линии концентрического кабеля, намного эффективнее, чем обычные линии связи.

Общая протяженность радиорелейных линий и линий коаксиального кабеля, используемых США одновременно для многоканальной связи и трансляции телевидения (от 2 до 11 программ), составляет свыше ста тысяч километров.

В настоящее время в СССР работает всего несколько небольших радиорелейных и кабельных линий. К концу шестой пятилетки намечено ввести в эксплуатацию 10 тыс. км радиорелейных линий.

Значительное отставание этой области связано с недостатком аппаратуры. В свою очередь, разработке современной аппаратуры мешает отсутствие ряда электровакуумных приборов, в том числе для широкополосного усиления.

В последние годы в США и Англии, и некоторых колониях внедряется новый тип СВЧ радиосвязи – так называемая диффузная радиосвязь. Имеются два вида диффузной радиосвязи:

1) Тропосферная – на волнах от 3 см до 3 м, основанная на рассеянии радиоволн неоднородностями средних слоев атмосферы. На этой основе возможно повышение дальности телевидения от 50–70 км до 250–400 км, а также увеличение расстояния между соседними усилительными пунктами радиорелейных линий от 50 до 150–200 км.

2) Ионосферная диффузная связь, основанная на рассеянии метровых радиоволн в верхних слоях атмосферы (ионосферы) на высоте 75–90 км. Ионосферная радиосвязь применяется для многоканального телеграфирования и передачи неподвижных изображений. Наиболее эффективно ее использование на трассах длиной от тысячи до двух тысяч километров.

Новые виды связи отличаются весьма высокой надежностью и поэтому используются и для ответственных целей, как передача сигналов системы оповещения ПВО. Запланированная в 1952 году система связи НАТО также использует диффузное распространение радиоволн, в частности на участке Канада–Баффинова Земля–Ньюфаундленд. Другим преимуществом этого вида связи является трудности перехвата сообщений и отсутствие взаимных помех различных каналов связи, работающих на близких или даже одинаковых частотах.

Для диффузной связи применяются в основном мощные клистронные генераторы, а также лампы бегущей волны дециметрового и метрового диапазонов. Разработка этих приборов, уже имеющихся в США, является одной из задач нашей радиопромышленности.

Работы в области теории диффузного распространения радиоволн проводятся в Институте радиофизики и электроники АН УССР.

Огромное народнохозяйственное значение имеет широкое внедрение в промышленность, транспорт и другие отрасли народного хозяйства токов высокой частоты. В нашей стране разработаны методы высокочастотного нагрева, в ряде случаев опережающие зарубежную технику. На передовых предприятиях страны высокочастотный нагрев металла широко и эффективно внедряется. Однако на многих предприятиях Украины внедрение высокочастотного нагрева происходит очень медленно. Между тем для Украины широкое внедрение этого метода, в частности в машиностроительной промышленности, будет способствовать резкому повышению производительности труда.

Для поднятия уровня состояния науки в рассмотренных областях радиофизики и электроники необходимо быстро и резко увеличить объем научно-исследовательских работ в этих областях как по СССР в целом, так и по Украине в частности.

Для этой цели необходимо расширить и укрепить существующие научно-исследовательские единицы и создать ряд новых для разработки актуальной тематики, выполнение которой существующими организациями не обеспечено.

На Украине, в частности, в качестве первоочередных мероприятий можно рекомендовать:

1. Улучшить взаимную информацию и координацию работ в области радиопрофизики и радиотехники как между научно-исследовательскими институтами, так и с промышленными предприятиями и министерствами.

2. Расширить лабораторию токов высокой частоты ИЭ АН УССР как за счет оборудования, так и штатов, с тем, чтобы в дальнейшем на базе этой лаборатории создать институт. Для этой цели необходимо увеличить штаты в 1957 г. до 80 человек, выделить дополнительно ассигнования на оборудование в сумме 2 млн руб.

Выделить для размещения Института электротехники помещение Электромеханического техникума по Воздухофлотскому шоссе, № 98 или Обувного техникума на Боевской улице, № 15.

3. Для быстрого внедрения в практику результатов работы ИРЭ АН УССР организовать при ИРЭ АН УССР опытный завод по изготовлению небольших партий, разработанных лабораториями института, электровакуумных приборов, измерительной и радиоаппаратуры.

4. Предусмотреть увеличение ассигнований на строительство ИРЭ АН УССР на 1958 г. по производственным заданиям с таким расчетом, чтобы сдать в эксплуатацию все лабораторно-производственные здания института к концу 1958 года. Строительство жилого дома ИРЭ АН УССР завершить в первой половине 1958 г.

5. До завершения строительства жилого дома ИРЭ АН УССР необходимо обратиться в соответствующие организации, которые должны обязать Харьковский горсовет выделить в 1957 г. заимообразно, во временное пользование, 4 двухкомнатные квартиры и 5 отдельных комнат для остронуждающихся научных сотрудников и инженеров института. В студенческом общежитии Харькова выделить жилищную площадь для 8 человек – молодых специалистов и приглашенных в институт практикантов и дипломантов из других городов.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4491, арк. 173–187. Оригінал. Машинопис.

№ 64

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ЩОДО ЗБІЛЬШЕННЯ ОБСЯГУ ТА ПЕРІОДИЧНОСТІ ВИДАННЯ НИЗКИ АКАДЕМІЧНИХ ЖУРНАЛІВ*¹

20 березня 1957 р.

Встановлені після Великої Вітчизняної війни періодичність і обсяги деяких журналів АН УРСР до певної міри могли відповідати потребам та рівню післявоєнного розвитку наукової діяльності Академії наук УРСР.

Тепер, коли Академія наук УРСР по кількості наукових закладів та учених збільшилась більше ніж у два рази, а обсяг наукових досліджень з року в рік все зростає, – зростає й приплив друкованої продукції до журналів АН УРСР.

За останні роки значно збільшилось також надходження статей до журналів АН УРСР від представників вузів, відомчих інститутів, проектних та виробничих

*¹ Перше звернення до директивних органів було 2 жовтня 1956 р.

підприємств і організацій Республіки. Тільки в 1956 р. до журналів АН УРСР надійшло більше 400 статей від позаакадемічних авторів. В портфелях редколегій журналів АН УРСР статей зібралось на півтора-два роки вперед. Через незначні обсяги цих журналів редколегії повинні друкувати статті з великим скороченням обсягу, віддаючи перевагу, головним чином, статтям науково-експериментального характеру.

Навіть при цих умовах, статті, що надходять до редколегій, друкуються з великим запізненням, через 10–12 міс[яців].

Немає потреби говорити вже про те, що публікація на сторінках журналів оглядових, теоретичних, науково-методичних, дискусійних та бібліографічних статей, що мають більший розмір, дуже утрудняється через обмеженість обсягу та періодичність журналів АН УРСР.

У зв'язку з вищевикладеним, перед рядом журналів АН УРСР постала загроза перетворення їх у вузьковідомчі академічні журнали, які недостатньо ураховують зрослі потреби не лише позаакадемічних наукових працівників, але й практиків, працівників виробництва. Про те, що існуючі тепер невеликі обсяги ряду журналів АН УРСР приводять роботу редколегій журналів у безвихідь, говорять такі факти:

1. Журнал «Доповіді АН УРСР» – до війни виходило 10 випусків на рік, обсягом 9 друк. арк. кожний номер. Тепер журнал виходить 6 разів на рік по 9 друк. арк. кожний номер. На 1 січня 1957 р. в портфелі редколегії нараховувалось 146 статей. Статті, що чекають своєї черги для публікації, старіють і втрачають науковий пріоритет, бо виходять з друку із запізненням на 8–10 місяців з дня їх надходження.

2. «Український фізичний журнал» – виходить 4 рази на рік, обсягом 8 друк. арк. кожний номер. На 1 січня 1957 р. в портфелі редколегії журналу було більше 60 статей, обсягом 50 друк. арк., тобто на два роки наперед. Враховуючи зростаюче значення розвитку фізичної науки, [...] ^{*1} наукова продукція в галузі фізики буде зростати ще швидше.

3. «Український біохімічний журнал» – виходить 4 випуски на рік, обсягом 8 друк. арк. кожний номер. В 1956 році опубліковано 60 статей. На 1 січня 1957 року в портфелі редколегії журналу було статей близько на рік вперед.

У зв'язку з тим, що Інститут біохімії АН УРСР займає провідне місце в наукових дослідженнях по ряду проблем біохімії, наприклад, біохімії білкових речовин, біохімії вітамінів і т. ін., збільшення періодичності та обсягу «Українського біохімічного журналу» стало дуже необхідним.

4. «Український геологічний журнал» – виходить 4 випуски на рік, обсягом 6 друк. арк. кожний номер. В 1956 році опубліковано 63 статті.

На 1 січня 1957 р. в портфелі редколегії було статей на 8 номерів журналу, тобто на два роки вперед.

Враховуючи вищевикладені причини, а також з метою забезпечення своєчасної публікації матеріалів наукових досліджень та поліпшення якості журналів, Президія Академії наук УРСР просить ЦК КП України збільшити з другої половини 1957 р. обсяги та періодичність таких журналів АН УРСР:

1. Журнал «Доповіді АН УРСР» – збільшити періодичність з 6 випусків на рік до 12 випусків, а обсяг з 9 друк. арк. до 10 друк. арк. кожний номер;

^{*1} Знято частину тексту з інформацією про загальні завдання розвитку фізичної науки.

2. «Український фізичний журнал» – збільшити періодичність з 4-х випусків на рік до 6 випусків, а обсяг з 8 друк. арк. до 12 друк. арк. кожний номер;

3. «Український біохімічний журнал» – збільшити періодичність з 4 випусків на рік до 6 випусків, а обсяг з 8 друк. арк. до 10 друк. арк. кожний номер;

4. «Український геологічний журнал» – збільшити періодичність з 4 випусків на рік до 6 випусків, а обсяг з 6 друк. арк. до 10 друк. арк. кожний номер.

Додаток:^{*1} Постанова Президії АН УРСР від 12 березня 1957 р.^{*2}

Президент АН УРСР
академік *О. В. Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. М. Федорченко*

На документі помітка: «Клопотання АН УРСР задоволено постановою ЦК КП України від 9.VIII.57 р. Обсяг і періодичність зазначених журналів збільшена^{*3}».

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 204, арк. 14–16. Оригінал. Машинопис.

№ 65

ЗВЕРНЕННЯ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УРСР ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ СЕКТОРУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА АН УРСР ДО РОЗРОБКИ ПРОЄКТІВ КОДЕКСІВ ЗАКОНІВ УРСР^{*4}

4 квітня 1957 р.

Міністерство юстиції Української РСР просить Президію Академії наук УРСР доручити сектору права^{*5} Академії наук прийняти участь в розробці проєктів Земельного, Кримінального, Цивільного процесуального кодексів та Кодексу законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану Української РСР, а також взяти участь в узагальненні критичних зауважень судових органів, органів прокуратури, відомств та громадян з приводу проєктів кодексів законів Української РСР.

Заступник міністра юстиції
Української РСР *В. [Г.] Зайчук*

На документі помітка: «т. Короеду А. С., акад[емику] Корецькому В. М. На рішення. 8.IV.57. *Г. Д. Диденко*».

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 764, арк. 427. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Підкреслено в документі. Додаток не публікується.

^{*2} Див.: Регести протоколів засідань Президії Академії наук УРСР (1956–1960), прот. № 16-Б, п. 283 від 12 березня 1957 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 134.

^{*3} Підпис не прочитано.

^{*4} Позитивне рішення по зверненню прийнято Президією АН УРСР 14 травня 1957 р. Див.: Регести протоколів засідань Президії Академії наук УРСР (1956–1960), прот. № 34-Б, п. 544 від 14 травня 1957 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 162.

^{*5} Так у документі. Правильно: Сектору держави і права.

№ 66
ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
«ПРО ЗАХОДИ ПО ПОЛІПШЕННЮ РОБОТИ
АРХІВІВ ІНСТИТУТІВ ТА УСТАНОВ АН УРСР»^{*1}

15 квітня 1957 р.

Ознайомившись з рішенням наради представників архівів, що відбулася 26 грудня 1956 р., про заходи по впорядкуванню режиму збереження та кращого використання архівних матеріалів міністерств і відомств, з метою поліпшення роботи архівів інститутів та установ АН УРСР Президія АН УРСР постановляє:

1. Зобов'язати директорів інститутів та установ АН УРСР до 1 липня ц. р. повністю закінчити упорядкування архівних матеріалів.

2. Наказом директора інституту або установи АН УРСР призначити осіб, відповідальних за стан архівів (секретарів, завідуючих канцелярією, головних бухгалтерів), і зобов'язати їх терміново закінчити всі недоліки у роботі по впорядкуванню архівів відповідно до раніш розісланих циркулярних листів АН УРСР від 26 січня і 1 лютого 1956 р. та інструкції від 28 березня 1956 р.

3. Директорам інститутів та установ АН УРСР доповісти Головному вченому секретарю Президії АН УРСР про виконання цієї постанови до 15 липня ц. р.

4. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на зав[ідуючу] архівом АН УРСР тов. Скорікову В. К.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *О. [Н.] Щербань*
В. о. Головного вченого секретаря
Президії АН УРСР *Г. [Д.] Діденко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 744, арк. 285. Оригінал. Машинопис.

№ 67
ЗВЕРНЕННЯ КОМІСІЇ ПО ОХОРОНІ ПРИРОДИ АН СРСР
ДО КОМІСІЇ ПО ОХОРОНІ ПРИРОДИ АН УРСР ЩОДО ЧЛЕНСТВА
У МІЖНАРОДНОМУ СОЮЗІ ОХОРОНИ ПРИРОДИ
І ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

25 квітня 1957 р.
м. Москва

Охрана природы во многих случаях требует не только международного взаимопонимания, но и эффективного международного сотрудничества. Ведущее место в этом отношении занимает созданный в 1948 г. при поддержке ЮНЕСКО Международный союз охраны природы и природных ресурсов¹⁵.

Союз, считая, что «охрана природы является жизненной необходимостью для всех народов», ставит себе целью сотрудничество в области охраны природы между правительствами, национальными и интернациональными организациями

^{*1} Заголовок документа.

и отдельными заинтересованными лицами, проведение большой воспитательной работы в области охраны природы, распространение сведений об охране природы, подготовке Всемирной конвенции об охране природы.

К настоящему времени членами Союза являются 300 различных организаций от 50 стран мира. Советский Союз представлен в этой международной ассоциации пока только комиссией по охране природы АН СССР.

В интересах расширения сферы международного сотрудничества советских учреждений, в целях более широкого изучения и применения зарубежного опыта природоохранительной работы, а также в целях усиления советского влияния в Международном союзе охраны природы и природных ресурсов Комиссия АН СССР считает желательным вступление в Международный союз комиссий по охране природы академий наук союзных республик.

Комиссия АН СССР рекомендует обсудить этот вопрос в Вашей Комиссии и возбудить соответствующее ходатайство перед Президиумом Вашей Академии наук. Необходимо при этом предусмотреть выделение валютных средств для уплаты членских взносов в размере 50 амер[иканских] долларов в год как минимум^{*1}.

Председатель Комиссии по охране природы АН СССР
профессор *Г. П. Дементьев*

ИА НБУВ, ф. 139, оп. 3, спр. 102, арк. 7. Оригінал. Машинопис.

№ 68

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА КОМІСІЇ ПО СТВОРЕННЮ ГАЛУЗЕВИХ СЛОВНИКІВ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ АН УРСР ПРО ХІД ПІДГОТОВКИ СЛОВНИКІВ^{*2}

3 травня 1957 р.^{*3}

Комісія по створенню галузевих термінологічних словників¹⁶ за час своєї діяльності (з 1 березня 1957 р.) провела три засідання, на яких було розглянуто і розв'язано ряд організаційно-інструктивних питань.

Комісія призначила відповідальними за складання окремих словників 9 членів комісії (список їх наводиться нижче) і доручила їм виявити стан роботи на місцях, в інститутах. Інформація відповідальних за створення словників показала, що в деяких інститутах уже проведена значна робота по укладанню словників (в інститутах геології, математики, ботаніки, зоології), в інших – тільки починається.

Комісія ухвалила, що основна робота по укладанню словників повинна провадитися в інститутах. Авторські колективи добираються із спеціалістів тієї чи іншої галузі. Для філологічної редакції кожного з словників Інститут мовознавства (відп[овідальний] Ільїн В. С.) добере спеціалістів-філологів.

У випадках суперечливих термінів, коли авторський колектив не зможе розв'язати питання, він одержуватиме консультацію в Інституті мовознавства.

^{*1} Підкреслено в документі ручкою.

^{*2} Документ направлено до Президії АН УРСР.

^{*3} Дата розгляду на засіданні Президії АН УРСР.

В особливо складних випадках, коли, можливо, прийдеться створювати нові слова українською мовою, повинні скликатися галузеві комісії, які і вирішуватимуть такі питання.

В роботі над словниками деяких галузей (напр[иклад] хімії, гірничої справи) виникають значні труднощі, які полягають в тому, що і російська термінологія цих галузей ще не зовсім унормована. Так, над питанням унормування хімічної термінології вже рік працює загальносоюзна комісія, але результати її роботи ще не опубліковані. Подібне становище і в гірничій справі, термінологія якої ще більше не впорядкована і не унормована і є чимало термінів, що в різних наукових працях і на виробництві вживаються по-різному.

Складним моментом, який забере немало часу в укладачів, – це узгодження перекладів на українську мову тих термінів, що зустрічатимуться в словниках суміжних галузей, напр[иклад]: фізики, математики і теоретичної механіки, фізіології й медицини, хімії, фізіології, біохімії та ін.

Комісія прийшла до висновку, що поскільки технічні науки на Україні представлені 12-ма інститутами різних технічних галузей і створювати один технічний словник – означало б створювати один політехнічний словник на 40–50 тис. термінів, який, до речі, укладається Інститутом мовознавства, то доцільно буде почати роботу над кількома комплексними словниками, які об'єднували б близькі галузі техніки. Комісія доручила чл.-кор. [Г. С.] Писаренку зібрати спеціальну комісію з представників технічних інститутів, на якій було б розв'язане це питання. Така комісія була скликана і на ній вирішили створити 4 словники з технічних наук, а саме: 1) механіки і машинобудування; 2) електротехніки, радіофізики і автоматики; 3) теплотехніки і металургії; 4) гірничої справи.

Словникова робота в галузі технічних наук дуже ускладнюється тим, що цю роботу прийдеться вести по 12-ти інститутах, три з яких знаходяться не в Києві (в Харкові, Дніпропетровську, Львові), а також тим, що в більшості технічних інститутів ще не виявлені ініціативні групи, як це в інших інститутах, і взагалі, за незначними винятками, поки що досить пасивне відношення до справи.

Набагато кращий стан словникової роботи в медичному інституті. В даний момент група авторів здала до друку «Українсько-російсько-латинський словник» на 20 тис. слів. Ця ж група авторів почала роботу над «Російсько-українсько-латинським словником» на 15–20 тис. слів [...]»^{*1}. Даний словник буде виконуватись під керівництвом Комісії по створенню галузевих словників.

При інформації відповідних^{*2} членів комісії за створення словників виявилось, що в деяких галузях назріла велика потреба створення і українсько-російських термінологічних словників. Так, українська наукова продукція часто не знаходить належного відгуку поза межами України, в зв'язку з відсутністю українсько-російських термінологічних словників. З Казахстану, Ленінграда і інших місць надходять листи з проханням вислати такі словники (з цього приводу висловились акад. [В. Г.] Бондарчук, акад. [Д. К.] Зеров і ін.). Тому деякі інститути (геології, зоології, ботаніки, фізики) планують зразу після закінчення російсько-українських

^{*1} Знято зайву деталізацію щодо роботи над словником.

^{*2} Так вжито у документі.

термінологічних словників почати роботу над українсько-російськими термінологічними словниками.

Більшість членів комісії висловили думку про те, що в зв'язку з надзвичайно короткими строками, за які укладачі повинні підготувати словники до друку, потрібно, хоча б для деяких інститутів, виділити бібліографів, яких можна було б використати в словниковій роботі. Це значно прискорило б роботу.

Серйозні побоювання викликає технічна сторона справи створення словників. Так, матеріал із картотеки повинен бути передрукований на машинці. Друкарки при інститутах завантажені поточною роботою і зможуть працювати лише в позаробочий час, а це надто уповільнить справу (як показав уже досвід в деяких інститутах). Необхідно мати при Комісії по укладанню термінологічних словників дві друкарки для друкування підготовлюваних словникових матеріалів.

I. Комісія ухвалила створити російсько-українські і українсько-російські словники з таких галузей:

- 1) ботаніки,
- 2) геології,
- 3) зоології,
- 4) математики,
- 5) механіки й машинобудування,
- 6) гірничої справи,
- 7) медицини,
- 8) електротехніки, радіотехніки і автоматики,
- 9) фізики,
- 10) теплотехніки і металургії,
- 11) фізіології й біохімії,
- 12) хімії.

II. Комісія призначила відповідальними за роботу над складанням словників окремих членів комісії, а саме:

акад. [Й. З.] Штокал	– за математичний	словник
акад. [Д. К.] Зерова	– за ботанічний	– « –
акад. [В. Г.] Бондарчука	– за геологічний	– « –
акад. [О. П.] Маркевича	– за зоологічний	– « –
доц. [О. З.] Жмудського	– за фізичний	– « –
чл.-кор. [Р. В.] Чаговця	– за фізіологічний	– « –
д[окто]ра хім[ічних] наук [І. А.] Шеку директора [Київського] медінституту [І. П.] Олексієнка	– за хімічний	– « –
чл.-кор. [Г. С.] Писаренка	– за медичний	– « –
чл.-кор. [Г. С.] Писаренка – за технічні словники (механіки і машинобудування; теплотехніки і енергетики; гірничої справи; електротехніки, енергетики і автоматики).		

III. Комісія доручила Інституту мовознавства (Ільїн В. С.) забезпечити до 12.III.1957 р. всі авторські колективи зразками проспектів, термін представлення яких призначений на 20.III.[19]57 р.

IV. Комісія затвердила 26 березня 1957 р. проспекти і склад авторів та редакторів таких словників:

1. Хімічного^{*1} – автори: Некряч Є. Ф., Назаренко Ю. П., Чернецький В. П. Відп[овідальний] редактор акад. Бабко А. К. Обсяг – 7 тис. слів. Термін подачі до друку 15.VII.[19]57.

2. Фізичного – автори: Жмудський О. З., Кузьменко П. П., Майборода Є. Д., Гейченко [В. В.]. Редактор мови Могила А. А. Обсяг – 7 тис. слів. Термін подачі до друку 15.VII.[19]57. Відп[овідальний] редактор О. З. Жмудський^{*2}.

3. Геологічного – автори: Головащук С. І., Соколовський І. Л. Відп[овідальний] редактор акад. Бондарчук В. Г. Обсяг – 15 тис. слів. Термін подачі до друку 1.XII.[19]57.

4. Математичного – автори: Погребиський Й. Б., Ремез Є. Я., Соколов Ю. Д., Сакович Г. [Н.], Смогоржевський О. С., Парасюк О. С. Відп[овідальний] редактор акад. Штокало [Й. З.]. Обсяг – 7 тис. слів. Термін подачі до друку 1.VII.[19]57 р.

5. Словника фізіології й біохімії – автори: Єсипенко Б. Є., Кондратович М. А. Відповід[альні]^{*3} редактори: Чаговець Р. В., Макарченко О. Ф. Обсяг – 12 тис. слів. Термін подання до друку 15.XI.[19]57 р.

Перспекти і склад авторів інших словників будуть затверджені після представлення їх комісії.

V. Комісія звертається з такими проханнями до Президії АН УРСР:

1. Зобов'язати директорів технічних інститутів приділити належну увагу словниковій роботі і всіляко сприяти їй.

2. Виділити по штатній одиниці бібліографа тим інститутам, які працюють над словниками і не можуть виділити співробітника для розписування матеріалу, а саме – інститутам ботаніки, зоології, геології, неорганічної хімії, біохімії, гірничої справи, електротехніки, будівельної механіки, чорної металургії.

3. Виділити дві штатні одиниці – друкарок при комісії на час роботи над словниками.

4. Дати завдання Видавництву АН УРСР про укладання договорів з авторами й редакторами словників, перспекти яких затверджені комісією.

Голова комісії
академік АН УРСР *Й. З. Штокало*
Секретар *Г. М. Гнатюк*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 764, арк. 131–135. Оригінал. Машинопис.

№ 69

КЛОПОТАННЯ ІНСТИТУТУ ГІДРОЛОГІЇ І ГІДРОТЕХНІКИ АН УРСР ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ЩОДО ПРИДБАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО КАТЕРА

6 травня 1957 р.

Згідно з розпорядженням Ради Міністрів УРСР від 16 серпня 1956 р. за № 756-р і постановою Ради Міністрів УРСР від 28 лютого 1957 р. за № 179 Інститут гідрології і гідротехніки АН УРСР організовує натурні спостереження на водоймищах

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

^{*2} Фразу «Відп. редактор О. З. Жмудський» вписано від руки поперек рядка.

^{*3} Слово «Відповід.» вписано від руки поперек рядка.

Дніпра з метою вивчення дії хвилювання на береги, захисні споруди і траси суднових ходів, які проходять в безпосередній близькості від берегів.

Великі науково-дослідні роботи, які передбачається провести на водоймищах, вимагають організації спеціальної плавучої частини (на спеціальному судні) хвильової лабораторії інституту, яка сама могла б вести спостереження, корегувати і координувати стаціонарні спостереження в різних пунктах водоймищ.

Крім того, експериментальне судно з належним устаткуванням також дуже потрібне для розробки проблеми збільшення швидкості руху суден. На ньому будуть вивчатися такі питання, як форми хвилеутворення при русі з надкритичними швидкостями, робота двигачеля^{*1} при цих умовах, характер посадки судна і інші явища, які супроводять рух з надкритичними швидкостями. Буде вивчатися також качка річкових суден і пристосування їх до плавання в умовах водоймищ та інші питання.

В зв'язку з вищевикладеним інститут просить дозволу на замовлення на Херсонському суднобудівному заводі в цьому році катера озерного типу з фінансування за рахунок по ст. 12 (частково за рахунок виділених інституту асигнувань). Сума договору 450 тис. крб^{*2}.

Директор інституту
академік АН УРСР Г. [Й.] Сухомел
Учений секретар
канд[идат] техн[ічних] наук С. [І.] Штепанек

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 764, арк. 429. Оригінал. Машинопис.

№ 70

ІНФОРМАЦІЯ ІНСТИТУТУ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА АН УРСР ПРО ШТАТНО-СТРУКТУРНУ ОРГАНІЗАЦІЮ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У 1957–1960 рр.^{*3}

8 травня 1957 р.

Завдання і структура інституту^{*4}

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка є науково-дослідною установою, яка вивчає теорію і методологію літератури, історію української дожовтневої й радянської літератури, взаємозв'язки української літератури з російською та іншими слов'янськими літературами, а також здійснює підготовку й видання творів українських класиків.

^{*1} Так вжито у документі.

^{*2} Президія АН УРСР своєю постановою дозволила Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР замовити на Херсонському суднобудівному заводі виготовлення упродовж 1957–1958 рр. судна озерного типу. Див.: Регести протоколів засідань Президії Академії наук УРСР (1956–1960), прот. № 34-Б, п. 545 від 14 травня 1957 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 162.

^{*3} Документ направлено до Президії АН УРСР.

^{*4} Тут і далі – підкреслено в документі.

Основні напрями роботи інституту визначені такими проблемами:

- 1) Теорія літератури.
- 2) Генезис і розвиток соціалістичного реалізму в українській літературі.
- 3) Основні закономірності історичного розвитку української літератури.
- 4) Життя і творчість Т. Г. Шевченка.
- 5) Українська література в єднанні з російською та у зв'язках з іншими слов'янськими літературами.
- 6) Питання текстології і літературна спадщина.

Крім цих, основних проблем, які визначають загальний напрям науково-дослідної роботи, щороку, в залежності від конкретних обставин і подій, план інституту доповнюється також іншими, більш частковими проблемами.

Виходячи з цих завдань, в інституті було організовано такі відділи:

- 1) Відділ української давньої літератури.
- 2) Відділ української дожовтневої літератури з сектором франкознавства в його складі.
- 3) Відділ шевченкознавства.
- 4) Відділ української радянської літератури.
- 5) Відділ російської літератури.
- 6) Відділ літератури слов'янських країн народної демократії.
- 7) Відділ рукописів.

Відділ української давньої літератури має у своєму складі одного старшого, трьох молодших наукових співробітників та одного лаборанта. Керує відділом (на півставки) академік АН УРСР М. К. Гудзій.

Протягом 1957–1960 рр. відділ працюватиме над підготовкою історії української давньої літератури (обсяг 50 друк. аркушів), яка має становити перший том багатотомної історії української літератури.

В зв'язку з тим, що за останні 15–20 років увага до вивчення української давньої літератури в республіці значно послабилася, ця галузь філологічної науки стала зараз перед фактом відсутності кваліфікованих спеціалістів. Старше покоління вчених зараз уже нечисленне, майже повністю відсутня середня ланка, і лише в останні роки розпочата підготовка молодих кадрів, яка все ж не може вважатися достатньою.

Для виконання відповідального завдання по створенню історії української давньої літератури необхідно значно поширити відділ, шляхом оголошення конкурсу, залучити до роботи спеціалістів, які працюють в інших містах, та надати їм квартири.

Додаткові вакансії необхідно надати з такого розрахунку:

	1957	1958	1959	1960	Всього
Старш[их] наук[ових] співробітників	1	1	–	–	2
Мол[одших] науков[их] співробітників	–	1	–	–	1
Лаборантів	1	–	1	–	2
	2	2	1	–	5

Поширення відділу дасть можливість організувати вивчення розвитку української літератури за п'ять століть, зосередити навколо відділу актив спеціалістів з учбових закладів, сконцентрувати і спрямувати їх зусилля на вивчення актуальних проблем науки, а також розпочати підготовку молодих кадрів.

Відділ української дожовтневої літератури має в своєму складі 8 старших, 5 молодших наукових співробітників та одного лаборанта. Керує відділом кандидат філолог[ічних] наук З. П. Мороз.

В 1957–1960 рр. головна увага відділу зосереджується на проведенні підготовчої роботи до створення багатотомної історії української літератури. З цією метою буде критично вивчений весь матеріал по історії літератури, літературний процес, проведено широкі архівні розшуки в сховищах Києва, Москви, Ленінграда, Харкова, Львова та ін., досліджено й по-новому осмислено творчість тих письменників, які досі, з тих чи інших причин, залишалися поза увагою дослідників.

Головні теми, над якими працюватиме відділ:

- 1) Українська журналістика кінця XIX – початку XX ст.
- 2) Українська поезія кінця XIX – початку XX ст.
- 3) Українська проза кінця XIX – початку XX ст.
- 4) Українська драматургія кінця XIX – початку XX ст.
- 5) Реалізм Марка Вовчка.
- 6) Розвиток творчого методу Панаса Мирного.
- 7) Життя і творчість Нечуя-Левицького.
- 8) Життя і творчість А. Свидницького.
- 9) Життя і творчість Я. Гоголева.
- 10) Життя і творчість В. Самійленка.
- 11) Життя і творчість Л. Яновської.

Крім того, співробітники відділу братимуть безпосередню участь у підготовці видань творів класиків української літератури.

Розробка мало вивчених питань історії української дожовтневої літератури, розшуки та вивчення архівних і рукописних матеріалів, підготовка видання творів українських класиків вимагають поширення відділу української дожовтневої літератури. Для відділу необхідно надати вакансії з такого розрахунку:

	1957	1958	1959	1960	Всього
Старш[их] наук[ових] співробітників	–	1	1	–	2
Мол[одших] науков[их] співробітників	–	1	1	–	2
Лаборантів	2	2	–	–	4
	2	4	2	–	8

У складі відділу української дожовтневої літератури в 1957 році було утворено сектор франкознавства, який повинен розпочати підготовку академічного видання творів Івана Франка (орієнтовно у 100 томах). Проведення в 1957 році ювілею І. Франка у світовому масштабі поставило перед українським літературознавством нові завдання по глибокому вивченню геніального українського письменника. Досить ще навіть не взято на облік усієї творчої спадщини письменника, не вивчене розповсюдження його творів за кордоном, не досліджена творча історія

найвизначніших його творів. Лише поставлена проблема взаємозв'язків та впливу І. Франка на інші літератури світу. Десятки вчених в науково-дослідних та учбових закладах звертаються до спадщини І. Франка, вивчають часткові питання, інколи навіть дублюючи один одного. Сектор франкознавства повинен стати саме тим центром, який би організував планомірне вивчення питань франкознавства, націлив би зусилля вчених на розв'язання головніших і важливіших проблем.

Одним із завдань сектору є також організація широкого вивчення всього багатющого архіву письменника, який зосереджений в інституті.

З огляду на важливість та обсяг завдань, які стоять перед франкознавством, конче необхідно вже в цьому році перетворити сектор у відділ франкознавства, надавши такі вакансії:

	1957	1958	1959	1960	Всього
Старш[их] наук[ових] співробітників	1	1	–	–	2
Мол[одших] науков[их] співробітників	1	1	–	–	2
Лаборантів	2	1	–	–	3
	4	3	–	–	7

Очолювати відділ буде директор інституту академік О. І. Білецький (без додаткової оплати).

В зв'язку з тим, що набутий за останні роки досвід у підготовці й виданні творів класиків вимагає наукового узагальнення, необхідно створити також відділ текстології. Це дасть можливість розпочати розробку теоретичних питань текстології та на її основі покінчити з кустарщиною, яка ще панує в цій важливій справі. Широка громадськість неодноразово порушувала в пресі питання про утворення текстологічного центру, про скликання республіканської текстологічної конференції і розробку загальних принципів видання класиків.

В Інституті світової літератури ім. О. М. Горького [АН СРСР] вже два роки існує відділ текстології, який набагато поліпшив роботу в цьому напрямі. Перед українськими вченими стоять завдання академічних видань творів І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, Панаса Мирного. Здійснити їх без розв'язання складних теоретичних проблем текстології неможливо. Відділ текстології необхідно утворити вже в 1957 році в такому складі:

	1957	1958	1959	1960	Всього
Завідуючий відділом	1	–	–	–	1
Старш[их] наук[ових] співробітників	1	1	–	–	2
Мол[одших] науков[их] співробітників	2	1	–	–	3
Лаборантів	3	–	–	–	3
	7	2	–	–	9

Відділ шевченкознавства має в своєму складі 4 старших, 2 молодших наукових співробітників. Керує відділом член-кореспондент АН УРСР Є. П. Кирилюк.

Найголовнішим завданням відділу зараз є підготовка до всенародного відзначення в 1961 р. 100-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка. До ювілею будуть підготовлені й видані монографії про життя і творчість великого Кобзаря, про поетичну майстерність Т. Шевченка, про особливості стилю його політичних поезій.

Іде робота над створенням наукової біографії Шевченка та готується ювілейне видання повної збірки творів.

Для того, щоб забезпечити виконання поставлених перед відділом завдань, йому необхідно в 1957 році надати дві посади лаборантів.

Відділ української радянської літератури має в своєму складі 6 старших і 6 молодших наукових співробітників. Керує відділом кандидат філолог[ічних] наук С. А. Крижанівський.

Найголовнішим завданням відділу є підготовка та видання [...] *1 П тому «Історії української літератури» [...].

Для здійснення наукових завдань, що стоять перед відділом, необхідно надати такі вакансії:

	1957	1958	1959	1960	Всього
Старш[их] наук[ових] співробітників	–	1	1	–	2
Мол[одших] науков[их] співробітників	1	–	–	1	2
Лаборантів	2	–	–	1	3
	3	1	1	2	7

Відділ російської літератури має в своєму складі одного старшого і 4 молодших наукових співробітників. Керує відділом доктор філолог[ічних] наук Д. В. Чалий.

Головною проблемою, яку розробляє відділ, є вивчення українсько-російських літературних зв'язків не лише в минулому, а й у радянський час, а також вивчення творчості російських письменників, які живуть і творять на Україні.

Відділ необхідно зміцнити, надавши в 1958 році вакансію одного старшого наукового співробітника.

Відділ літератури слов'янських країн народної демократії має в своєму складі 2 старших і 4 молодших наукових співробітників. У зв'язку з відсутністю посади завідуючого відділом, керівника відділу немає.

Перед відділом стоять величезні завдання по вивченню взаємозв'язків української літератури з іншими, в першу чергу слов'янськими літературами.

Відділ має протягом найближчих років виконати теми:

- 1) Проблема слов'янського літературного єднання.
- 2) Франко й слов'янські та західноєвропейські літератури.
- 3) Роль радянської літератури в формуванні соціалістичного реалізму в Чехословаччині.
- 4) Марко Вовчок і болгарська література.
- 5) Українсько-польські літературні зв'язки початку ХХ ст.

Крім того, необхідно розпочати вивчення взаємозв'язків із сербо-хорватською літературою. Вивчення світового значення української літератури лише роз-

*1 Тут і далі – знято загальну інформацію про завдання установи у дослідженні української літератури.

починається. Щоб забезпечити серйозну розробку цієї важливої і актуальної проблеми, необхідно поширити відділ, надати посаду завідуючого, перетворити на перших порах у відділ літератури всіх країн народної демократії і вже в шостій п'ятирічці розпочати вивчення взаємозв'язків з іншими літературами, утворивши сектор зарубіжних літератур.

Для цього відділу необхідно надати вакансії з такого розрахунку:

	1957	1958	1959	1960	Всього
Завідуючий відділом	1	–	–	–	1
Старш[их] наук[ових] співробітників	–	1	1	–	2
Мол[одших] науков[их] співробітників	–	2	–	–	2
Лаборантів	2	1	–	–	3
	3	4	1	–	8

Відділ рукописів має в своєму складі 2 старших і 5 молодших наукових співробітників та 2 старших лаборанти. Керує відділом кандидат філологічних наук О. І. Кисельов.

У відділі зосереджено майже 100 000 рукописів класиків української літератури та визначних радянських письменників. Перед відділом стоїть завдання упорядкування цих скарбів, організації генерального й допоміжних каталогів та публікації матеріалів у серії «Літературна спадщина».

Відділу необхідно в 1957 році надати три посади лаборантів та одну посаду молодшого наукового співробітника-реставратора пошкоджених рукописів.

[...] постало питання глибокого вивчення теорії літератури. Досі теоретичні питання на Україні розроблялися недостатньо й принагідно. Невідкладним завданням є створення в 1957 році відділу теорії літератури [...].

Для відділу теорії літератури необхідно надати такі посади:

Завідуючий відділом	– 1
Старш[их] наук[ових] співробітників	– 1
Мол[одших] науков[их] співробітників	– 2
Лаборант	– 1

Необхідно також у першу чергу поновити в інституті ліквідований у 1952 році відділ наукової бібліографії. Для цього треба надати такі посади:

Завідуючий відділом	– 1
Ст[арших] бібліографів	– 2
Бібліографів	– 2
Старш[их] лаборантів	– 2
Лаборантів	– 1

Занедбаність бібліографічної справи серйозно гальмує розвиток науки, збіднює уявлення про культурні скарби минулого, не дає можливості об'єктивно визначити місце і значення літератури українського народу серед літератур світу.

Відділ наукової бібліографії буде складати відсутню досі повну бібліографію української літератури, її перекладів на інші мови, вести систематичний облік нових праць і видань, готуватиме до друку біобібліографічні словники та спеціальні покажчики.

З початку 1958 року необхідно також надати для редакції журналу «Радянське літературознавство» посаду редактора-молодшого наукового співробітника та старшого лаборанта-бібліографа.

Всього інститутіві в 1957–1960 рр. треба надати:

	1957	1958	1959	1960	Всього
Завідуючих відділами	4	–	–	–	4
Старш[их] наук[ових] співробітників	4	7	3	–	14
Мол[одших] науков[их] співробітників	7	7	1	1	16
Старших лаборантів	4	2	–	–	6
Лаборантів	17	4	1	1	23
Старших бібліографів	2	–	–	–	2
Бібліографів	2	–	–	–	2
	40	20	5	2	67

Зміцнення інституту кадрами та утворення нових відділів значно сприятиме розвитку філологічної науки.

Монографії

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка планує в найближчі роки підготувати такі головніші монографії:

	Назва	Обсяг др. арк.	Термін подачі до друку
1.	Історія української літератури, том II	70	1957 – травень–серпень
2.	Українська літературна критика 50–70 років XIX століття	25	1957 – жовтень
3.	Сатира Т. Г. Шевченка	20	1957 – жовтень
4.	Питання теорії літератури	30	1958 – жовтень
5.	Творчість Нечуя-Левицького	20	1959 – лютий
6.	Реалізм Марка Вовчка	15	1959 – жовтень
7.	Українська журналістика кінця XIX – початку XX ст.	15	1959 – жовтень
8.	Українська драма кінця XIX – початку XX ст.	15	1959 – жовтень
9.	Українська поезія кінця XIX – початку XX ст.	15	1959 – жовтень
10.	А. Свидницький. Життя і творчість	10	1959 – лютий
11.	Історія української літератури в п'яти томах. Том I. Давня література.	50	1960 – жовтень
12.	Поетична майстерність Т. Г. Шевченка	20	1959 – жовтень
13.	Т. Г. Шевченко і український романтизм	18	1960 – лютий

14.	Т. Г. Шевченко. Наукова біографія	30	1959 – жовтень
15.	Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка	20	1957 – жовтень
16.	Особливості стилю політичної поезії Т. Г. Шевченка	15	1959 – жовтень
17.	Проблема слов'янського єднання	10	1959 – лютий
18.	Петро Панч	10	1957 – жовтень
19.	Питання теорії комічного	10	1957 – жовтень
20.	І. Франко – критик і перекладач іноземних літератур	20	1958 – жовтень

Дискусії та конференції

З метою розв'язання складних проблем літературознавства, інститут планує провести такі дискусії, наради та конференції разом з викладачами вузів, працівниками наукових установ та ін.

№ пп	Назва	Час проведення
1.	Щорічні наукові Шевченківські конференції	1958, 1959, 1960 – березень
2.	Розвиток української радянської літератури 20-х років	1957 – вересень
3.	Національна форма літератури	1959 – жовтень
4.	Проблеми соціалістичного реалізму	1958 – березень
5.	Романтизм і реалізм в українській літературі	1958 – жовтень
6.	Основні принципи видання творів класиків	1959 – лютий
7.	Проблема російсько-українського єднання	1959 – вересень
8.	Бібліографія української літератури (Республіканська нарада)	1958 – листопад
9.	Розвиток української літератури в кінці XIX – на початку XX ст.	1960 – вересень
10.	Щорічні огляди розвитку української радянської літератури (проза, поезія, драматургія, критика)	1958, 1959, 1960 – березень

Координація

Розробку тем і проблем інститут координує в першу чергу з Інститутом світової літератури ім. О. М. Горького АН СРСР та кафедрами університетів і педінститутів УРСР.

Координацію необхідно посилити, для цього доцільно на початку 1958 року, спільно з Міністерством освіти УРСР, скликати координаційну нараду завідуючих відповідними кафедрами для спрямування зусиль і уваги вчених Республіки на вивчення найголовніших питань.

Зв'язки із зарубіжними країнами

Інститут веде книгообмін із спорідненими установами окремих країн народної демократії, ряд співробітників відвідали Польщу й Чехословаччину, де виступали з науковими доповідями. Але зв'язки ще недостатні.

Для дальшого зміцнення зв'язків та розв'язання окремих проблем, необхідно поширити практику закордонних наукових відряджень. Доцільно організувати такі відрядження:

1.	Вивчення рукописних матеріалів в архівах та державних сховищах	Польща Болгарія Чехословаччина Югославія	– 1957 – 1957 – 1957 – 1957
2.	Вивчення зв'язків українських письменників з національними літературами	Польща Чехословаччина Болгарія Югославія	– 1958 – 1958 – 1958 – 1958
3.	Спільна розробка питань історії української давньої літератури	Польща	– 1958
4.	Вивчення розповсюдження української радянської літератури в країнах народної демократії	Польща Чехословаччина Болгарія Югославія Румунія	– 1959 – 1959 – 1959 – 1959 – 1959
5.	Вивчення творчості сучасних українських зарубіжних письменників	Чехословаччина Канада	– 1960 – 1960

Крім того, необхідно практикувати обмін науковими співробітниками й аспірантами із спорідненими інститутами країн народної демократії.

Умови роботи в інституті

Інституту необхідно надати нове робоче приміщення. Три чверті співробітників не мають робочих місць і змушені працювати в бібліотеках, архівах та дома.

В першу чергу треба забезпечити відповідним сховищем рукописи класиків української літератури, побудувавши в 1957–1958 рр. спеціальне приміщення.

Житлові умови

Більшість співробітників інституту перебуває в ненормальних житлових умовах, займаючи разом з сім'ями одну кімнату.

а) Необхідно надати житлоплощу співробітникам, які зовсім не мають квартир:

1. А. О. Ковтуненко
2. С. П. Плачинда
3. М. С. Грицюта
4. О. І. Світличний
5. В. С. Бородін
6. Г. К. Уманцева
7. О. І. Масловська

б) Поліпшити житлові умови співробітникам, які займають одну кімнату, надати їм більші квартири:

1. Л. Є. Махновець
2. А. А. Каспрук
3. П. Й. Колесник
4. Й. Я. Куп'янський
5. В. Є. Шубравський
6. С. Д. Зубков
7. Л. Ф. Кодацька
8. М. Й. Сиротюк
9. В. П. Власенко
10. В. Г. Радченко
11. В. Г. Беляєв
12. І. О. Дзевєрін

в) Поліпшити житлові умови співробітникам, які мають більш однієї кімнати, але потребують більшої житлоплощі:

1. Д. В. Чалий
2. Є. П. Кирилюк
3. Л. М. Коваленко

Директор Інституту О. [І.] Білецький
Секретар парторганізації Інституту В. [Є.] Шубравський

ІА НБУВ, ф. 261, оп. 1, спр. 518, арк. 42–53. Копія. Машинопис.

№ 71

**ДОВІДКА ПРО НАУКОВІ РОЗРОБКИ ІНСТИТУТУ
МЕТАЛОКЕРАМІКИ І СПЕЦІАЛЬНИХ СПЛАВІВ АН УРСР
У ГАЛУЗІ ПОРОШКОВОЇ МЕТАЛУРГІЇ^{*1}**

15 травня 1957 р.

Цілком таємно^{*2}
Екз. № 1

Інститут металокераміки і спеціальних сплавів Академії наук УРСР є єдиним науково-дослідним інститутом в СРСР, де головним чином розробляються питання порошкової металургії матеріалів з спеціальними властивостями (жароміцності, корозійної стійкості, електроерозійної стійкості, магнітними, фотоелектричними, термоелектричними, напівпровідниковими властивостями та ін.).

Потреба в таких матеріалах для сучасної техніки велика і вона неухильно з року в рік зростає.

Тільки одні ці матеріали можуть забезпечити вирішення завдань сучасної авіаційної і ракетної техніки, яка використовує теплові обладнання з робочими температурами від 1200°–1400°С до 3000°–4000°С.

Такі матеріали з додатковими властивостями стійкості щодо впливу опроміювання, взаємодії з рідким металом і заданим радіусом захвату теплових нейтронів необхідні для високонапружених атомно-енергетичних агрегатів, в яких робоча температура досягає 1500°–3000°С.

Сильнострумна промисловість потребує стійких матеріалів, які забезпечують комутацію струмів великої потужності, а також матеріалів високого опору для захисних обладнань в енергосистемах країни на лініях дальніх передач.

Всі ці матеріали є продукцією металокерамічного виробництва.

Сучасна електронно-вакуумна і електронно-обчислювальна апаратура створюється на основі металокерамічних матеріалів і підвищення технічних параметрів цієї апаратури в великій мірі залежить від якості таких матеріалів (з заданими властивостями).

^{*1} Довідка є додатком до клопотання Президії АН УРСР до директивних органів республіки про сприяння розвитку досліджень у галузі порошкової металургії.

^{*2} На документі штамп: «Розсекречено».

Інститут металокераміки і спеціальних сплавів має кадри високої кваліфікації, в інституті набутий великий досвід в галузі одержання таких матеріалів і технології виготовлення з них різних виробів.

З роботами інституту знайомі багаточисленні установи країни.

Цим і гострою необхідністю в металокерамічних матеріалах з спеціальними фізичними властивостями можна пояснити потік завдань і вимог, які пред'являються інституту від багатьох підприємств і відомств.

Так, у 1956 році інститут одержав завдання від установ і інститутів міністерств авіаційної, радіотехнічної і хімічної промисловості Союзу РСР, Академії наук СРСР і багатьох інших підприємств на виготовлення таких тугоплавких сполук як карбіди титану, цирконію, ніобію, ванадію, хрому, молібдену, вольфраму, боріди тих же елементів та ін.

Від інститутів Академії наук Союзу РСР (напівпровідників, точної механіки і обчислювальної техніки), від інститутів Академії наук УРСР (фізики, математики) одержані завдання на виготовлення феритів з прямокутною петлею гістерезису і ін. видів металокерамічних магнітом'яких матеріалів.

Від науково-дослідного інституту № 160 МРТП СРСР, заводу «Светлана», а також ряду інших організацій міністерств радіотехнічної, електротехнічної промисловості СРСР одержані завдання на розробку і виготовлення нових термоемісійних матеріалів, антитермоемісійних матеріалів, які ідуть на оснащення сучасних електронних приладів.

Від ОКБ^{*1}-586 Міністерства оборонної промисловості СРСР, НДІ-88 і інших установ одержані завдання на розробку матеріалів для рулів і сопел ракет.

Від Головного управління по використанню атомної енергії при Раді Міністрів Союзу РСР, від підприємства п/я^{*2} 276 (м. Малоярославець) одержані теми – завдання, які впливають з потреб сучасної атомно-енергетичної промисловості на розробку технології одержання спеціальних матеріалів, апаратури для проведення термічного аналізу тугоплавких керамічних систем в інтервалі температур від 1000 до 4500°C, дослідних установок для випробування керамічних зразків на довготривалу міцність, на розробку спеціальної апаратури для контролю дефектів в виробках і в поверхневому шарі з окислів, карбідів, боридів, силіцидів і ін. матеріалів.

На протязі ряду років інститут виконує замовлення багатьох підприємств країни на виготовлення металокерамічних контактних виробів.

Інститут все більше і більше одержує нових замовлень на виготовлення залізного порошку за технологією інституту.

Інститут металокераміки і спецсплавів АН УРСР багато питань вирішує за постановами Ради Міністрів Союзу РСР та Ради Міністрів УРСР, які за останні сім років і визначили наукову направленість і тематику інституту. Серед них слід назвати такі постанови: постанова Ради Міністрів СРСР від 21.II.1948 р. № 15 і Ради Міністрів УРСР від 14.III.1948 р. № 46708 «Про науково-дослідні і експериментальні роботи по порошковій металургії», постанова Ради Міністрів СРСР від 15.VIII.1949 р. № 3456-1439сс «Про розвиток науково-дослідних робіт по вишуканню і освоєнню виробництва нових жароміцних і теплостійких сталей і сплавів»,

^{*1} Так у документі. Правильно: ДКБ.

^{*2} Скорочення вжито російською мовою – «почтовый ящик».

постанова Ради Міністрів СРСР від 7.IX.[19]49 р. № 3741-1556 «Про будівництво в районі м. Києва заводу залізних порошків», постанова Ради Міністрів СРСР від 24.XII.[19]54 р. № 2483-1189 про роботи по створенню високожароміцних матеріалів, постанова Ради Міністрів СРСР від 28.V.1955 р. 1037-603сс про розвиток науково-дослідних робіт в галузі газотурбобудування, постанова Ради Міністрів СРСР від 4.V.1956 р. № 586-346сс про роботи по створенню високожароміцних матеріалів та ін.

Інститут металокераміки і спецсплавів АН УРСР навіть якби він і досяг в цей час оптимуму свого розвитку, не зміг би і в малій мірі задовольнити всім цим вимогам.

В переважній кількості випадків всі науково-технічні розробки інституту повинні завершуватись обробкою чи виготовленням виробів натуральних розмірів, організацією виробничого випуску нового виду виробів і матеріалів і т. ін.

Інститут в завершуючих, впроваджуючого характеру етапах своїх робіт не може спертись на якісь підприємства, на базі яких міг би бути здійснений укрупненого масштабу досвід чи проектна розробка, тому що в СРСР не існує ще промисловості порошкової металургії і підприємств відповідного профілю діяльності.

Створення при Інституті металокераміки і спецсплавів АН УРСР спеціального конструкторського бюро і дослідного заводу порошкової металургії ліквідує існуючий, що весь час загрозливо збільшується, неприпустимий розрив між вимогами народного господарства, вимогами нової техніки і можливістю оперативного задоволення цих потреб з боку інституту.

Цими заходами було б подолано в значній мірі існуючу інерцію і косність відомчих установ, що насторожено ставляться, а в деяких випадках і вороже до справи розвитку в СРСР промисловості порошкової металургії.

Слід підкреслити, що в розвитку цієї галузі промисловості, яка передусім має першочергове оборонне значення, наша країна безнадійно відстає від країн капіталістичного табору; продукція підприємств порошкової металургії в сучасний момент в нашій країні не досягає і 3% від продукції США і 10% від продукції Австрії.

Цей розрив поглиблюється з катастрофічною швидкістю.

Практика створення спеціальних конструкторських бюро і дослідних заводів цілком себе виправдала в справі розвитку авіаційної і інших сучасних галузей промисловості.

Порошкова металургія як галузь промисловості ні по своїй технології, ні по системі організації виробництва не має подібного з якимись іншими підприємствами існуючої відомчої підпорядкованості. Вона об'єднує в собі весь комплекс виробничих операцій від вихідної первинної сировини до готового виробу і їй якісно специфічним відповідає те, що весь виробничий цикл її не розчленяється рядом підприємств різної відомчої підпорядкованості, а зосереджується в рамках одного підприємства.

Тому являється найбільш доцільним створення спеціального конструкторського бюро і дослідного заводу, а в майбутньому і серії подібних науково-технічних установ-підприємств не в якійсь відомчій підпорядкованості, а в системі установ чи господарсько-технічних органах центральної підпорядкованості (Рада Міністрів СРСР і Ради Міністрів союзних республік або Держплан).

Для забезпечення максимального розвитку науково-дослідних робіт Академії наук Української РСР в галузі створення жаростійких металокерамічних матеріалів і тугоплавких металокерамічних композицій необхідно вирішити питання про

організацію при Інституті металокераміки і спецсплавів АН УРСР спеціального конструкторського бюро і дослідного заводу порошкової металургії.

Для прискорення розгорнення науково-дослідних робіт в інституті доцільно зараз вирішити питання про передачу інституту будинку Технікуму прикладного мистецтва Міністерства культури УРСР (м. Київ, Лавра, Цитадель № 9) і Київського заводу дослідного інструменту Міністерства кольорової металургії СРСР.

Необхідно просити Раду Міністрів УРСР та Держплан УРСР включити в план будівництва об'єктів Академії наук УРСР на 1959–1961 рр. будівництво інституту, спеціального заводу та житлового будинку, виділити в 1957–1958 рр. ліміт на проектування будинків інституту, виділити в 1957–1958 рр. кошти і фонди на матеріали і обладнання, необхідні для реконструкції та оснащення дослідного заводу і СКБ, та додаткові кошти на 1957 р. на закінчення будівництва об'єктів інституту – 1,2 млн крб, на придбання обладнання – 1,0 млн крб.

Головний учений секретар
Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4606, арк. 5–9. Оригінал. Машинопис.

№ 72

ВИТЯГ ІЗ ПОСТАНОВИ РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР «ПРО ПІДСУМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ В 1956 р. В НАРОДНЕ ГОСПОДАРСТВО ЗАКІНЧЕНИХ НАУКОВИХ РОБІТ»^{*1}

27 травня 1957 р.

Рада Міністрів Української РСР відмічає, що протягом 1956 року в народне господарство впроваджено ряд важливих наукових робіт, виконаних Академією наук УРСР.

На багатьох союзних і республіканських підприємствах впроваджено новий метод електрозварювання – електрошлакового зварювання, розроблений Інститутом електрозварювання ім. Є. О. Патона.

На підприємствах чорної металургії та вугільної промисловості широко впроваджуються автоматичні пристрої і механізми, опрацьовані інститутами чорної металургії та гірничої справи. В різні галузі народного господарства УРСР впроваджено також ряд інших науково-дослідних робіт, які опрацьовані інститутами Академії наук УРСР.

[...]^{*2}

Деякі міністерства УРСР не включили до планів впровадження нової техніки і досягнень науки у виробництво в 1957 році ряд робіт, закінчених науковими установами Академії наук УРСР і запропонованих до впровадження.

Рада Міністрів Української РСР відмічає, що Академія наук УРСР і її науково-дослідні установи не домоглися впровадження та ефективного використання в народному господарстві ряду закінчених наукових робіт. Окремі науково-дослідні

^{*1} Заголовок документа. Заходи Президії АН УРСР на виконання цієї постанови див.: Регести протоколів засідань Президії Академії наук УРСР (1956–1960), прот. № 46, п. 685 від 21 червня 1957 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 178.

^{*2} Тут і далі – знято інформацію, що не стосується АН УРСР.

інститути Академії наук УРСР (інститут[и] теплоенергетики, машинознавства, гідробіології та інші) недопустимо затримали подання висновків по проведених у промислових умовах дослідженнях, що гальмувало впровадження в народне господарство ряду наукових досягнень.

З метою забезпечення найшвидшого впровадження в народне господарство наукових досягнень та усунення недоліків, що були допущені в цій справі міністерствами, відомствами та Академією наук УРСР у 1956 році, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Зобов'язати міністерства і відомства УРСР, які в 1956 році не здійснили впровадження в народне господарство закінчених установами Академії наук УРСР наукових робіт з числа тих, які були погоджені з Держпланом УРСР до впровадження у виробництво, включити ці роботи в плани впровадження нової техніки і досягнень науки на 1957 рік і забезпечити їх безумовне виконання в строки, погоджені з Держпланом УРСР.

[...]

2. Зобов'язати міністерства УРСР: чорної металургії, вугільної промисловості, промисловості продовольчих товарів, комунального господарства, місцевої і паливної промисловості і сільського господарства – включити додатково до затверджених міністерствами планів впровадження нової техніки і досягнень науки на 1957 рік на підвідомчих їм підприємствах закінчені установами Академії наук УРСР роботи, згідно з додатком^{*1}, і довести ці плани до підприємств не пізніше 31 травня ц. р.

3. Звернути увагу міністра комунального господарства УРСР т. [Г. І.] Третьякова, міністра легкої промисловості УРСР т. [Д. Г.] Костенка, міністра сільського господарства УРСР т. [М. С.] Співака, міністра промисловості продовольчих товарів УРСР т. [П. С.] Рудницького на недопустиме зволікання з впровадженням у 1956 році на підвідомчих їм підприємствах і в установах закінчених Академією наук УРСР наукових робіт.

[...]

4. Зобов'язати міністерства і відомства УРСР, на які покладено впровадження в народне господарство в 1957 році наукових робіт, опрацьованих Академією наук УРСР, протягом травня–червня місяців провести в підвідомчих їм галузях народного господарства виробничі конференції і наради, за участю представників науково-дослідних інститутів, новаторів і практичних працівників промисловості та сільського господарства, з питань поліпшення стану впровадження в народне господарство досягнень науки і техніки.

5. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Держплан Ради Міністрів УРСР.

Голова Ради Міністрів УРСР Н. [Т.] Кальченко
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР Я. [Т.] Сірченко

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 726, арк. 223–226. Засвідчена копія. Машинопис.

^{*1} Додаток не публікується.

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ МАТЕМАТИКИ
АН УРСР АКАД. Б. В. ГНЕДЕНКА І ЗАВІДДІЛКУ УКРАЇНСЬКОГО
НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ ТУБЕРКУЛЬОЗУ
ім. Ф. Г. ЯНОВСЬКОГО ПРОФ. М. М. АМОСОВА ДО МІНІСТРА
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я СРСР М. Д. КОВРИГІНОЇ ЩОДО
ВПРОВАДЖЕННЯ У ВИРОБНИЦТВО АПАРАТА
ВИМІРЮВАННЯ ТИСКУ, РОЗРОБЛЕНОГО
В ІНСТИТУТІ МАТЕМАТИКИ**

6 червня 1957 р.

Інститутом математики АН УССР в 1956 г. были проведены исследования, на основании которых разработан и изготовлен аппарат для измерения давления в полостях сердца и крупных сосудах методом пункции для Украинского научно-исследовательского туберкулезного института.

Клинические испытания аппарата были проведены в условиях хирургического отделения больницы Молотовского района г. Киева. В январе 1957 г. аппарат передан в клинику торакальной хирургии Украинского научно-исследовательского туберкулезного института, где находится в непрерывной эксплуатации.

Аппарат широко применяется для измерения внутрисердечного давления при пункциях левого предсердия и легочной артерии с целью уточнения диагноза заболеваний митрального клапана. В настоящее время все больные, назначенные на операцию по поводу митрального стеноза, проходят исследования методом пункции с измерением внутрисердечного давления и окончательный диагноз ставится с учетом снятых осциллограмм и систематически подтверждается при операциях.

Аппарат удобен и прост, стабильно и безотказно работает. Кривая давления наблюдается на экране вектор-кардиоскопа и регистрируется обычным шлейфным осциллографом.

По имеющимся у нас сведениям, аналогичный аппарат для измерения внутрисердечного давления методом зондирования был разработан в НИИ ЭХАиИ. Другие аппараты отечественного производства нам неизвестны. Однако, в предлагаемом аппарате имеется ряд существенных преимуществ:

1) Применена более универсальная и простая методика измерения внутрисердечного давления методом пункции и имеется возможность использования датчика давления для измерения методом зондирования.

2) В приборе осуществлена одновременная регистрация кривой давления и электрокардиограммы. В настоящее время изготавливается усилитель для записи тонов и шумов сердца, который легко монтируется в общий блок.

3) В случае необходимости можно ставить второй усилитель и одновременно записывать давление в двух полостях сердца.

4) Стабильность усилителя такова, что не требует никаких регулировок и точно сохраняет необходимый масштаб.

5) Параметры датчика давления выбраны так, что обеспечивают с достаточной точностью регистрацию кривой давления, несмотря на наличие столба жидкости, передающей давление внутрь измерительной камеры датчика давления.

В наш адрес приходят письма с просьбой изготовить аппарат, поделиться опытом, выслать чертежи и схемы. В связи с этим, возможно, министерство, обсудив этот вопрос, найдет целесообразным внедрить в производство более совершенный образец предлагаемого аппарата. В разработке такого образца могут принять участие наши сотрудники, выполнявшие эту работу, и тем самым значительно ускорить решение этой задачи.

Этот прибор может изготавливаться на одном из приборостроительных предприятий г. Киева.

Директор Ин[ститу]та математики АН УРСР
академик АН УССР *Б. [В.] Гнеденко*
Зав[едующий] отделом торакальной хирургии
Укр[аинского] н[аучно]-иссл[едовательского] тубин[ститу]та
профессор *Н. [М.] Амосов*

ІА НБУВ, ф. 264, оп. 1, спр. 345, арк. 17–18. Оригінал. Машинопис.

№ 74*¹

ПРОПОЗИЦІЇ ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ АН УРСР ЩОДО ДОСЛІДЖЕНЬ СХОДОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

7 липня 1957 р.

В настоящее время, как никогда ранее, назрела острая необходимость создания в АН УССР какого-то республиканского центра по изучению стран зарубежного Востока. Для этого необходимо вначале осуществить нижеследующие мероприятия:

1. Выявить имеющиеся на Украине соответствующие литературные фонды, архивы и наследство таких старых специалистов по Востоку, как академик А. Ю. Крымский, профессор П. Т. Риттер*² и др.

2. Выявить имеющиеся на Украине кадры старых и молодых специалистов, учесть тематику, над которой ведется работа, а также опубликованные работы.

3. Возможно скорее создать при институтах истории, экономики, литературы, философии, языка и секторе государства и права группы в 3–5 человек, которые начали бы исследовать наиболее актуальные проблемы востоковедения, касающиеся в первую очередь таких стран как Китай, Индия, Индонезия и Арабский Восток.

4. Необходимые кадры для этих групп, знающих свою специальность, восточные и западноевропейские языки, можно привлечь к работе путем объявления конкурса и обращения за помощью к соответствующим научным и учебным учреждениям, находящимся в Москве, Ленинграде и в столицах восточных советских республик.

Таким же путем следует начать набор людей в аспирантуру.

*¹ Див. док. № 80.

*² Так у документі. Правильно: П. Г. Риттер.

5. После проведения вышеуказанной подготовительной работы следует вести разработку актуальных проблем и публикацию научных работ по вопросам востоковедения в «Научных записках» и журналах.

6. Само собой разумеется, что всю вышеуказанную работу необходимо координировать с имеющимися союзными и республиканскими центрами востоковедения.

7. Для руководства всеми группами, созданными при институтах, следует будет организовать сектор востоковедения при Президиуме или Отделении общественных наук АН УССР.

В качестве заведующего сектором востоковедения следует пригласить доктора исторических наук проф. [А. П.] Ковалевского, работающего в Харькове.

8. Вновь созданный сектор или институт должен будет установить деловые связи с историками республики и оказывать помощь учебным заведениям, в которых читается курс лекций по зарубежному Востоку, а также принимать участие во всесоюзных и международных совещаниях по востоковедению.

9. Институт истории АН УССР планирует организовать работу по изучению истории стран востока в отделе всеобщей истории. Для работы по изучению истории стран Востока институт предлагает пригласить профессора, доктора исторических наук [А. П.] Ковалевского, [Д. Л.] Похилевича, а также принять в качестве младшего научного сотрудника аспиранта тов. Еременко, знающего турецкий язык, окончивший Московский институт востоковедения по специальности турецкий язык со знанием французского.

Для организации группы по востоковедению необходимо институту выделить соответствующие штатные единицы.

Директор Института
истории АН УССР А. К. Касименко

Науковий архів Інституту історії України НАН України, оп. 1, спр. 716, арк. 51–52.
Копія. Машинопис.

№ 75

ПОСТАНОВА ДЕРЖАВНОГО КОМІТЕТУ РМ СРСР З ПИТАНЬ ПРАЦІ ТА ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ «ПРО ВІДНЕСЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР ДО КАТЕГОРІЙ ПО ОПЛАТІ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ НАУКИ»^{*1}

11 липня 1957 р.
м. Москва

Рассмотрев совместно с Академией наук СССР, Министерством высшего образования СССР, Министерством финансов СССР, а также с представителями Совета Министров Украинской ССР и Академии наук Украинской ССР предложения Совета Министров Украинской ССР и Академии наук Украинской ССР об отнесении научно-исследовательских учреждений Академии наук Украинской ССР

^{*1} Заголовок документа.

к категориям по оплате труда работников науки, в соответствии с постановлением Совета Министров СССР от 5 июня 1957 г. № 660¹⁷, Государственный комитет Совета Министров СССР по вопросам труда и заработной платы постановляет:

Отнести научно-исследовательские учреждения Академии наук Украинской ССР к категориям по оплате труда работников науки:

К I категории*¹

1. Институт математики с вычислительным центром, г. Киев
2. Институт физики, г. Киев
3. Физико-технический институт, г. Харьков
4. Институт металлофизики, г. Киев
5. Институт радиофизики и электроники, г. Харьков
6. Институт общей и неорганической химии, г. Киев
7. Институт органической химии, г. Киев
8. Институт физической химии им. Л. В. Писаржевского, г. Киев
9. Институт геологических наук, г. Киев
10. Институт биохимии, г. Киев
11. Институт физиологии им. А. А. Богомольца, г. Киев
12. Институт электросварки им. Е. О. Патона, г. Киев
13. Институт черной металлургии, г. Днепропетровск
14. Институт металлокерамики и специальных сплавов, г. Киев
15. Институт электротехники, г. Киев
16. Институт истории, г. Киев
17. Институт экономики, г. Киев
18. Институт литературы им. Т. Г. Шевченко, г. Киев

Ко II категории

1. Институт геологии полезных ископаемых, г. Львов
2. Институт минеральных ресурсов, г. Симферополь
3. Институт ботаники, г. Киев
4. Институт зоологии, г. Киев
5. Институт гидробиологии, г. Киев
6. Институт микробиологии им Д. К. Заболотного, г. Киев
7. Институт строительной механики, г. Киев
8. Институт гидрологии и гидротехники, г. Киев
9. Институт горного дела им. М. М. Федорова, г. Киев
10. Институт машиноведения и автоматики, г. Львов
11. Институт теплоэнергетики, г. Киев
12. Институт машиноведения, г. Киев
13. Институт использования газа в коммунальном хозяйстве и промышленности, г. Киев
14. Институт археологии, г. Киев
15. Институт искусствоведения, фольклора и этнографии, г. Киев
16. Институт философии, г. Киев
17. Институт языковедения им. А. А. Потебни, г. Киев
18. Институт общественных наук, г. Львов

¹ Тут і далі – підкреслено в документі.

19. Сектор государства и права, г. Киев
20. Главная астрономическая обсерватория, г. Киев
21. Полтавская гравиметрическая обсерватория, г. Полтава
22. Сейсмический сектор, г. Львов
23. Лаборатория гидравлических машин, г. Харьков
24. Карадагская биологическая станция, Крымская область
25. Ботанический сад, г. Киев
26. Научно-природоведческий музей, г. Львов
27. Украинский государственный музей этнографии и художественного промысла, г. Львов

К III категории

Дендрологический парк «Александрия», г. Белая Церковь.

Председатель Государственного комитета
Совета Министров СССР
по вопросам труда и заработной платы А. [П.] Волков

На документі помітка: «За вказівкою тов. Гречухи М. С. з постановою оз-найомлені всі зацікавлені установи та Президія АН УРСР. 2.IX.57 р. Г. Романов».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 3749, арк. 87–89. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 76

**ЛИСТ ДИРЕКТОРА ЦЕНТРАЛЬНОГО ПРОЕКТНО-
КОНСТРУКТОРСЬКОГО БЮРО № 3 МІНІСТЕРСТВА
МОРСЬКОГО ФЛОТУ СРСР В. [А.] МЕНЬШИКОВА ПРО СПІВПРАЦЮ
З ІНСТИТУТОМ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ АН УРСР У РОЗРОБЦІ
ТА ВПРОВАДЖЕННІ ПЕРЕДОВОЇ ТЕХНІКИ
НА МОРСЬКОМУ ФЛОТІ*¹**

*24 липня 1957 р.
м. Одеса*

Центральное проектно-конструкторское бюро № 3 ММФ СССР ведет в со-дружестве с лабораторией электростанций и энергосистем Института электро-техники АН УССР большую работу по автоматизации судовых электростанций. В настоящее время на теплоходе «Жданов» успешно закончены испытания двух быстродействующих автоматических регуляторов напряжения нового типа, раз-работанных лабораторией. Испытания показали, что эти регуляторы, основанные на применении полупроводников и новых электромагнитных элементах, значи-тельно повышают надежность эксплуатации судов, повышают производитель-ность механизмов и облегчают труд персонала.

¹ Лист направлено Президенту АН УРСР акад. О. В. Палладіну, копія – виконуючому обов'язки директора Інституту електротехніки АН УРСР І. В. Акаловському. Розглянуто на засіданні Президії АН УРСР 7 серпня 1957 р. (прот. № 56-Б, п. 906) і винесено подяку співробітникам Інституту елек-тротехніки Л. В. Цукернику, О. М. Костюку, В. Є. Рибинському.

Следует отметить, что 1–1/2 года тому назад ЦПКБ-3 получило неправильную ориентировку от организаций б[ывшего] Министерства электропромышленности на применение регуляторов другого непригодного типа. Только обратившись к Институту электротехники АН УССР ЦПКБ-3 получило правильное направление в этой работе и эффективную научно-техническую помощь.

В результате впервые осуществлена и передана в эксплуатацию установка электромагнитных регуляторов напряжения на мощном теплоходе Черноморского госпароходства.

Показательным является то, что за прошедшее время союзная электропромышленность вынуждена была признать большие преимущества регуляторов, разработанных для корабельных установок Институтом электротехники АН УССР, и принять их к серийному производству.

Вошедшая в эксплуатацию установка позволит быстро накопить эксплуатационный опыт, который будет учтен для серийных конструкций*¹.

Работа по наладке и всесторонним испытаниям регуляторов, проводившаяся в тяжелых условиях перестоя теплохода в доке и ремонте, была проведена заведующим лабораторией электростанций ИЭ АН УССР Л. В. Цукерником, научным сотрудником О. М. Костюком и инженером В. Е. Рыбинским при участии работников ЦПКБ-3 и Черноморского госпароходства.

В настоящее время ЦПКБ-3 в сотрудничестве с институтом электротехники ведет новую разработку для внедрения передовой техники в морском флоте.

Считаем своим долгом сообщить Вам свой отзыв о высоком научном уровне описанной выше работы Института электротехники и о большой и эффективной помощи, оказанной при ее внедрении институтом, особенно в лице Л. В. Цукерника.

Директор ЦПКБ-3 ММФ [В. А.] Меньшиков

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 768, арк. 271–272. Оригінал. Машинопис.

№ 77

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ
ВИКОРИСТАННЯ ГАЗУ В КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ
ТА ПРОМИСЛОВОСТІ АН УРСР ЧЛ.-КОР. В. Ф. КОПИТОВА
ПРО НЕОБХІДНІСТЬ МАСОВОГО ВИГОТОВЛЕННЯ ПРИСТРОЇВ
ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ГАЗОВОГО ОБЛАДНАННЯ,
РОЗРОБЛЕНИХ В ІНСТИТУТІ**

3 серпня 1957 р.

Природный газ имеет хорошие технические качества, он удобен при использовании, что позволяет считать его наиболее ценным видом топлива, которое надо использовать рационально.

*¹ Тут і далі – підкреслено в документі олівцем.

В связи с увеличивающимся применением газа в коммунальном хозяйстве и промышленности, необходимо расширить изготовление средств автоматизации газоиспользующего оборудования и организовать изготовление нагревательных печей и газогорелочного оборудования для промышленных предприятий.

I. В Институте использования газа Академии наук Украинской ССР с 1953 г. разрабатываются системы автоматики и телемеханики для газовой промышленности. К настоящему времени созданы следующие системы:

1) Комплексная автоматика для отопительных водогрейных котлов на газовом топливе*¹. Проверена в эксплуатационных условиях в г. Киеве. Значительно повышает надежность и экономичность котельных, которые могут работать без кочегаров.

2) Автоматика и телемеханика для городских газовых сетей. Испытана в г[ородах] Киеве, Львове и Стрые. Обеспечивает постоянство давления газа у потребителей, позволяет диспетчеру из центрального городского пункта по телефонным проводам контролировать давление и расход газа в различных районах и менять в случае необходимости величину давления. Эта система повышает надежность газоснабжения, обеспечивает стабильность и экономичность работы газовых приборов, уменьшает количество эксплуатационного персонала.

3) Автоматика и телемеханика для газопромислов. Успешные результаты эксплуатационных испытаний опытной установки диспетчеризации на Стрыйском газопромисле явились основанием для проводимой в настоящее время полной телемеханизации этого промысла по схеме института.

4) Комплексная автоматика для паровых газифицированных котлов коммунальных электростанций и промышленных предприятий. Разработана новая пневматическая автоматика, использующая в качестве источника энергии давление газа. Автоматика будет проверена в эксплуатационных условиях в текущем году. В настоящее время переводится на газ большое количество паровых котлов и их автоматизация с помощью относительно простой аппаратуры обеспечит значительный экономический эффект и повысит надежность работы.

Аппаратура для автоматики и телемеханики, разработанная институтом, как показал опыт изготовления первых образцов, сравнительно легко может быть освоена при серийном производстве. Однако, из-за отсутствия специализированного завода, внедрение автоматики задерживается.

[...]*²

Аппаратура телемеханики изготавливается кроме института кустарно, для своих нужд, в небольшом количестве трестом «Львовгаз» и Стрыйским газопромислом.

Для массового выпуска упомянутых и других видов аппаратуры автоматики и телемеханики для газовой промышленности целесообразно выделить один из приборостроительных заводов.

Потребность в автоматике, разработанной Институтом использования газа, примерно, следующая:

*¹ Тут і далі – підкреслено в документі.

*² Знято інформацію про затримку випуску газової апаратури київським заводом «Газприбор».

№№ п/п	Наименование аппаратуры	Ориентировочная стоимость одного комплекта	Годовая программа	
			Количество комплектов	Общая стоимость
1	2	3	4	5
1.	Комплексная автоматика для отопительных водогрейных газифицированных котлов	8000	100	800 000
2.	Автоматика и телемеханика для городских газовых сетей и газопромислов	25 000	75	1 875 000
3.	Комплексная автоматика для паровых газифицированных котлов	30 000	100	3 000 000
Итого:			5 875 000	

II. Газ находит все большее применение на предприятиях для отопления производственных печей различного назначения. Перевод печей на газ позволяет улучшить технологию нагрева и облегчить условия труда. Для этого печи необходимо модернизировать, внедряя новые технологические процессы нагрева. Например, на машиностроительных заводах необходимо внедрить при переводе печей на газ: безокислительный нагрев, светлую пайку в защитном газе, радиационный нагрев, инфракрасную газовую сушку, скоростной нагрев под ковку и термообработку, по своим показателям приближающийся к индукционному нагреву.

В Советском Союзе, в отличие от зарубежных стран, нет заводов выпускающих промышленные пламенные печи и оборудование к ним. Вследствие этого новые технологические процессы нагрева внедряются медленно и с большой затратой средств. В качестве примера можно указать, что безокислительный нагрев металла на машиностроительных заводах применяется только в виде редкого исключения.

Перевод промышленных печей на газ и связанные с ним работы по изготовлению газового оборудования для печей производятся собственными силами предприятий. При кустарном переводе заводов на газ сжигается много лишнего топлива. Газогорелочное оборудование на печах не всегда удовлетворяет своему назначению, почти не используется автоматика, печи не оборудуются рекуператорами для подогрева воздуха. При установке рекуператоров на кузнечных печах экономится 20% газа и на термических печах 10% газа. В номенклатуре изделий, выпускаемых промышленностью, отсутствуют горелки, форсунки, рекуператоры. Очень трудно заказать и приобрести вентилятор высокого давления для подачи в печи воздуха, так как нет специализированных заводов, выпускающих вентиляторы.

Чтобы уменьшить затраты по переводу печей на газ, сократить расход топлива и поднять технологию нагрева на более высокий уровень, необходимо организовать специализированное производство пламенных нагревательных печей для машиностроительных заводов и оборудования к ним, так, как это сделано

для электрических печей, которые выпускаются электропромышленностью. Оборудование и аппаратура, выпускаемые заводом, будут использоваться кроме машиностроения и в других отраслях промышленности, в коммунальном хозяйстве и энергетике. Организация производства нагревательных пламенных печей, учитывая расширение применения природного газа, даст большую экономию средств.

При составлении первоначальной номенклатуры и выборе типов изделий выпускаемых заводом, следует использовать лучшие образцы оборудования, эксплуатирующегося на заводах, а также использовать опыт проектных организаций и исследовательских институтов. В дальнейшем завод должен разрабатывать новое оборудование.

В программу завода следует включить: печи, генераторы защитного газа, газовые сушила, газовые горелки и форсунки, вентиляторы высокого давления, элементы рекуператоров. Составление перечня изделий для завода и определение необходимого оборудования с целью выбора завода, следует поручить проектной организации, имея в виду специализацию одного из имеющихся заводов, располагающего механическим и литейным цехом.

Институт использования газа передаст заводу для внедрения результаты своих работ по скоростному нагреву, инфракрасной газовой сушке, по радиационному нагреву, по переводу заводов на газ.

Директор Института использования газа АН УССР В. Ф. Копытов

ИА НБУВ, ф. 260, оп. 2, спр. 16, арк. 2–5. Копія. Машинопис.

№ 78^{*1}

**ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ СРСР ТА УРСР
ЩОДО НАДАННЯ ПРАВА ПРИЙОМУ ДО ЗАХИСТУ
ДОКТОРСЬКИХ ТА КАНДИДАТСЬКИХ ДИСЕРТАЦІЙ
НИЗЦІ УСТАНОВ АН УРСР**

13 серпня 1957 р.

Перечень специальностей, по которым институтам Академии наук Украинской ССР в соответствии с постановлениями ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 20.VIII.1956 г. № 1174 дано право приема к защите докторских и кандидатских диссертаций, очень ограничен.

Многие специальности в области общественных, физико-математических, химических, геологических, технических и биологических наук отсутствуют, докторские и кандидатские диссертации по этим специальностям не принимаются к защите в Академии наук УССР в то время, как многие институты АН УССР являются ведущими институтами в Советском Союзе. В этих институтах имеется большое число высококвалифицированных кадров – академиков, членов-корреспондентов, докторов наук.

^{*1} Див. док. № 128, 150, 187.

18 институтов Академии наук УССР по решению правительства отнесены к 1-й категории институтов, в том числе институты математики, физики, черной металлургии, металлофизики, геологических наук, физической химии и др.

Президиум Академии наук УССР считает, что ведущие институты Академии наук, имея высококвалифицированные кадры ученых, способных решать сложные задачи, выдвигаемые современной наукой и техникой, должны иметь право приема к защите докторских и кандидатских диссертаций.

Президиум АН УССР просит ЦК КП Украины и Совет Министров УССР ходатайствовать перед Советом Министров Союза ССР:

I. О предоставлении права приема к защите докторских и кандидатских диссертаций, представленных к утверждению в ученой степени доктора наук и присуждения, на основании защиты диссертации, ученой степени кандидата наук следующим институтам Академии наук УССР:

1) Объединенному ученому совету Отделения технических наук АН УССР в составе в соответствии с приложением 1*¹, с правом приема к защите диссертаций по следующим специальностям: гидравлика, гидротехнические сооружения, электрические измерения и электроизмерительные приборы, приборы и устройства автоматики и телемеханики, турбостроение, использование тепла в промышленности, тепловые электрические станции, тепловые двигатели, газоснабжение, теоретические основы теплотехники и термодинамики, металловедение и термическая обработка, подземная разработка пластовых месторождений, подземная разработка рудных и нерудных месторождений, рудничная вентиляция, горные машины и их эксплуатация, машины и технология сварного производства, литейное производство, порошковая металлургия, термическая переработка топлив.

Отделение технических наук АН УССР объединяет в своем составе 12 научно-исследовательских учреждений, из которых ряд институтов являются единственными в Советском Союзе по научному профилю (например, Институт электросварки им. Е. О. Патона, Институт гидрологии и гидротехники, Институт металлокерамики и специальных сплавов и др.).

В институтах Отделения технических наук работает 65 докторов наук и 215 кандидатов наук.

Отделение технических наук АН УССР является признанным штабом технических наук на Украине, наиболее компетентной организацией в решении самых сложных технических проблем.

В состав объединенного ученого совета Отделения технических наук входит 25 докторов наук.

2) Ученому совету Института физики АН УССР в составе в соответствии с приложением 2, с правом приема к защите диссертаций по следующим специальностям: ядерная физика, физическая электроника, физика полупроводников, оптика, теоретическая физика.

Институт физики АН УССР является институтом 1-й категории, крупным научно-исследовательским учреждением АН УССР, разрабатывающим экспериментальные и теоретические вопросы по ядерной физике, физической электронике, физике полупроводников и другие актуальные вопросы современной физики.

*¹ Згадані тут і далі додатки – не публікуються.

В состав ученого совета Института физики входят 7 докторов наук.

3) Ученому совету Института металлофизики АН УССР в составе в соответствии с приложением 3, с правом приема диссертаций по следующим специальностям: физика металлов, металловедение, термическая обработка.

Институт металлофизики АН УССР является институтом 1-й категории, разрабатывающим современные проблемы физики твердого тела, вопросы технологии машиностроения и металлургии по созданию новых сплавов с высокой прочностью при повышенных температурах.

В состав ученого совета входят 9 докторов наук.

4) Ученому совету Института математики АН УССР в составе в соответствии с приложением 4, с правом приема диссертаций по следующим специальностям: математическая физика, дифференциальные уравнения, теория функций, математический анализ, высшая алгебра, теория вероятностей и математическая статистика, вычислительная математика и техника, история математики, механика твердого тела, теория упругости, механика сплошных сред, квантовая механика, гидромеханика.

Институт математики АН УССР – институт 1-й категории, разрабатывающий широкий круг вопросов современной механики, математической статистики, вычислительной математики, связанных с развитием новой техники.

В состав ученого совета Института математики входит 12 докторов наук.

5) Ученому совету Института геологических наук АН УССР в составе в соответствии с приложением 5, с правом приема диссертаций по следующим специальностям: физическая геология; минералогия; петрография магматических и метаморфических горных пород; петрография осадочных пород; палеонтология, геотектоника; стратиграфия; геология СССР; гидрогеология; геология; поиски и разведка нерудных полезных ископаемых; геология, поиски и разведка месторождений угля и горючих сланцев; геология, поиски и разведка нефтяных и газовых месторождений; геология четвертичных отложений; геохимия; разведочная геофизика, геоморфология; история геологических наук.

Институт геологических наук – институт 1-й категории, крупный научный центр геологической науки на Украине, исследования которого широко известны в нашей стране и за рубежом.

Институт разрабатывает актуальные и важные проблемы геологической науки на Украине, тесно связанные с задачами развития народного хозяйства республики [...]»^{*1}.

В состав ученого совета входит 18 докторов наук.

6) Ученому совету Института физиологии им. акад. А. А. Богомольца АН УССР в составе в соответствии с приложением 6, с правом приема диссертаций по следующим специальностям: нормальная физиология; патологическая физиология и клиническая физиология.

Институт физиологии им. акад. А. А. Богомольца является институтом 1-й категории, крупным научным учреждением республики, разрабатывающим важные вопросы физиологии человека и животных в свете дальнейшего развития

---

^{*1} Знято загальну інформацію про зв'язок наукових досліджень інституту з завданнями розвитку народного господарства.

физиологического учения Павлова с целью создания физиологических основ разработки разных практических вопросов в области патологии, профилактической и лечебной медицины.

В состав ученого совета входит 17 докторов наук.

II. О предоставлении ученому совету Института искусствоведения, фольклора и этнографии АН УССР в составе в соответствии с приложением 7, права приема к защите кандидатских диссертаций и присуждения, на основе защиты, ученой степени кандидата наук по следующим специальностям: украинская музыка, украинский музыкальный фольклор, украинское изобразительное искусство, украинское народное декоративное искусство, украинское театральное искусство, украинское киноискусство, украинский словесный фольклор, украинская этнография.

Институт искусствоведения, фольклора и этнографии АН УССР является единственным институтом широкого профиля на Украине, разрабатывающим вопросы словесного и музыкального фольклора, истории искусств, театра, кино, музыки, этнографии и др.

В состав ученого совета Института искусствоведения, фольклора и этнографии АН УССР входит 5 докторов наук.

III. О предоставлении ученому совету Института физической химии им. [Л. В.] Писаржевского АН УССР, в настоящее время имеющему право приема к защите только кандидатских диссертаций, права приема к защите докторских и кандидатских диссертаций, представления к утверждению в ученой степени доктора наук и присуждения, на основании защиты диссертации, ученой степени кандидата наук по следующим специальностям: электрохимия, фотохимия, адсорбция, кинетика и катализ, учение об агрегатных состояниях, термохимия и термодинамика, учение о растворах, химическое строение и механизм химических реакций, теория технологических химических процессов, химия изотопов.

Институт физической химии им. [Л. В.] Писаржевского АН УССР первой категории, является крупным ведущим институтом в Советском Союзе, разрабатывающим широкий круг вопросов физической химии [...] ^{*1}.

IV. О предоставлении ученому совету Института черной металлургии АН УССР, в настоящее время имеющему право приема к защите только кандидатских диссертаций, права приема к защите докторских и кандидатских диссертаций, представления к утверждению в ученой степени доктора наук и присуждения, на основании защиты диссертации, ученой степени кандидата наук по следующим специальностям: доменное производство, металлургия стали, прокатное производство, металловедение, термическая обработка, механизация и автоматизация металлургического производства.

Институт черной металлургии – институт 1-й категории, является крупным научно-исследовательским институтом на Украине, разрабатывающим важные первоочередные проблемы шестой пятилетки в области дальнейшего развития металлургической науки, металлургической промышленности и прокатного производства.

V. О дополнительном включении в перечень специальностей, по которому ученый совет Отделения общественных наук АН УССР имеет право приема к

---

^{*1} Знято інформацію про роль хімічної науки в розвитку народного господарства.

защите докторских и кандидатских диссертаций, специальности «юридические науки», с правом приема к защите только кандидатских диссертаций и присуждения, на основании защиты диссертаций, ученой степени кандидата наук.

В состав ученого совета вводится дополнительно доктор юридических наук, профессор Матвеев Г. К.

- Приложение*1: 1. Состав ученого совета Отделения технических наук АН УССР.
2. Состав ученого совета Института физики АН УССР.
3. Состав ученого совета Института металлофизики АН УССР.
4. Состав ученого совета Института математики АН УССР.
5. Состав ученого совета Института геологических наук АН УССР.
6. Состав ученого совета Института физиологии им. [А. А.] Богомольца.
7. Состав ученого совета Института искусствоведения, фольклора и этнографии АН УССР.
8. Проект письма Совета Министров Укр[аинской] ССР в Совет Министров СССР.

Вице-президент АН УССР
академик АН УССР *Н. [П.] Семененко*
Главный ученый секретарь Президиума АН УССР
член-корреспондент АН УССР *И. [М.] Федорченко*

ЦДАВО України, ф. 1, оп. 31, спр. 687, арк. 95–100. Оригінал. Машинопис;
Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 786, арк. 458–463. Копія. Машинопис.

№ 79

ЛИСТ ІНСТИТУТУ ГЕОЛОГІЧНИХ НАУК АН УРСР ДО НОВОСТВОРЕНОГО УПРАВЛІННЯ ГЕОЛОГІЇ ТА ОХОРОНИ НАДР ПРИ РМ УРСР ПРО НАЛАГОДЖЕННЯ ТВОРЧОЇ СПІВПРАЦІ

26 серпня 1957 р.

[...]*2 открыты новые месторождения нефти и газа в Днепровско-Донецкой впадине, расширены границы угленосного Донбасса, разведкой увеличены во много раз запасы железных руд Кривого Рога, расширены запасы марганца на юге УССР, открыты месторождения пьезооптического сырья на Волыни, крупнейшие в Советском Союзе россыпные месторождения титановых руд, месторождения циркона и ниобия, найдены новые источники полупроводникового сырья (германий) и многочисленные источники минеральных вод, расширены границы Днепровского бурого угольного бассейна и некоторые другие не менее важные месторождения полезных ископаемых.

Эти успехи были достигнуты в результате содружества работников науки и производственных организаций. Институт геологических наук АН УССР на протяжении многих лет поддерживал творческую связь с большинством геологических организаций, работающих на территории УССР.

*1 Підкреслено в документі.

*2 Знято загальну інформацію про роль науки в розвитку народного господарства СРСР та УРСР.

Наряду с этим следует отметить, что существующая связь научных учреждений с производственными организациями является еще недостаточно широкой и тесной. В системе геологической службы имели и имеют место распыления и параллелизм творческих усилий, рассредоточение работ в многочисленных организациях, неподчиненность их единому направляющему центру и, как результат этого, малая степень или даже полное отсутствие координации тематических планов и, наконец, недостаточность контроля за ходом выполняемых работ. Все это приводило к дублированию работ, замораживанию результатов и снижению их общего уровня. Следствием такого положения являются существенные недостатки, имеющие место в работе геологической службы УССР.

Сотни тысяч метров керна скважин, в том числе и опорных, пробуренных Украинским геологическим управлением, Укргидепом, Укрбурводом, Нефтеразведкой и др., ежегодно остаются необработанными надлежащим образом.

Консервация и ограничение использования отчетных данных по проведенным геологическим исследованиям в фондах разных ведомств, особенно в Украинском геологическом управлении, тормозили своевременность обобщения этих данных и использование их для дальнейшего развития геологической науки*¹.

Геологическая съемка все еще не находится на уровне современных требований и значительно отстает от развития геологоразведочных работ, тогда как она должна их опережать и являться их основой. Научно-теоретический уровень геологических работ многих разведочных организаций и некоторых ведомственных институтов недостаточно высок: палеонтологические исследования как одна из основ стратиграфии не применяются, не в полной мере используются современные методики исследования минерального вещества для обоснования стратиграфических подразделений и т. д.

Палеонтологические материалы не сосредотачиваются в центре республики, а рассылаются частным порядком отдельным исследователям или, в лучшем случае, отдельным организациям.

Коллективы геологов-исследователей не объединены вокруг единой для них цели – расширения минерально-сырьевой базы советской Украины. Существует еще ряд и других крупных и мелких недочетов.

Организация Управления геологии и охраны недр при Совете Министров Украинской ССР и централизация геологической службы на Украине, на наш взгляд, создает исключительно благоприятные условия для подъема научно-исследовательских работ и ликвидации вышеуказанных недостатков. Возникла реальная возможность для комплексного и на высоком теоретическом уровне решения таких первоочередных задач, как расширения сырьевой базы руд цветных и редких металлов, бентонитов, строительных материалов, сырья для химической промышленности, а также геологической съемки, водоснабжения, инженерной геологии, геофизических исследований и многих других.

Институт геологических наук АН УССР обращается в Управление геологии и охраны недр с предложением – совместно разработать конкретные мероприятия по устранению имевшихся недостатков и развороту более широкого и тесного творческого содружества. Это содружество, по нашему мнению, могло бы найти

---

*¹ Підкреслено в документі олівцем.

свое выражение в совместной разработке таких актуальных вопросов геологического изучения УССР, как:

проведение геологической съемки, составление прогнозов поисков важнейших полезных ископаемых;

обработка материалов глубокого бурения и оценка перспектив нефтегазоносности;

составление крупных обобщающих монографий;

составление гидрогеологической карты УССР и др.

Характер и степень участия обеих организаций в выполнении этих работ в каждом отдельном случае, естественно, могут быть различными и должны быть оговорены соответствующими соглашениями.

Представляется целесообразным в ближайшее время выполнение следующих работ:

1. Изучение геологического строения и вещественного состава пород и железных руд Белозерской магнитной аномалии (со стороны института – изучение минералогического состава железных руд и гидротермально-метасоматических процессов, а также участие в изучении стратиграфии и структуры района магнитной аномалии).

2. Изучение геологического строения и вещественного состава пород района Корсунь-Новомиргородского габбро-лабрадоритового плутона (со стороны института – детальное изучение вещественного состава кристаллических пород и покровных осадочных образований для выяснения закономерности размещения и концентрации ильменита, касситерита и редкоземельных минералов).

3. Геологическое картирование территории Украинского кристаллического щита (в частности Волыни, Среднего Побужья, центральной части щита). Со стороны института – курирование по стратиграфии и петрогенезису кристаллических пород, их коре выветривания, стратиграфии и фациям третичных отложений, геоморфологии.

4. Составление обобщающей монографии по геологии Южно-Украинского марганцево-рудного бассейна.

5. Составление обобщающей монографии «Каменноугольные отложения западного сектора Большого Донбасса (фауна и угленосность)».

6. Составление обобщающей монографии по гидрогеологии Донецкого бассейна.

7. Структурно-петрографическое изучение районов магнитных аномалий средней части Украинского кристаллического щита.

8. Внедрение проверки и усовершенствование биогеохимических методов поисков некоторых цветных металлов, разработанных в институте для условий закрытых районов.

Институт считает также целесообразным обсудить с Управлением геологии и охраны недр вопросы созыва ежегодных совещаний для координации планов научно-исследовательских работ, обмена опытом, повышения квалификации работников производственных организаций, консультативного участия работников института в работе производственных организаций, создания централизованных сводных кадастров буровых скважин, петрохимических анализов, спектральных анализов пород и минералов с целью дальнейшего улучшения геологосъемочных и поисковых работ и научных исследований.

Институт считает, что усиление и расширение делового сотрудничества между творческими коллективами системы Управления геологии и охраны недр при Совете Министров УССР и института будет существенно способствовать делу познания геологического строения, закономерностей образования и размещения полезных ископаемых на территории УССР.

Перечисленные выше возможные объекты совместной работы рассматриваются как часть дальнейшего развития такого сотрудничества.

В качестве главной задачи институт выделяет вопрос совместной разработки сводного перспективного координационного плана геологических работ на территории УССР на ближайшие 15–20 лет.

Институт просит сообщить Ваше мнение по затронутым вопросам.

Директор института
академик АН УССР *В. Г. Бондарчук*

На документі помітка: «Свяжитесь с институтом и подготовьте предложение^{*1}».

ЦДАВО України, ф. 5078, оп. 1, спр. 67, арк. 68–71. Оригінал. Машинопис.

№ 80^{*2}

ПРОПОЗИЦІЇ ІНСТИТУТУ ЛІТЕРАТУРИ ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА АН УРСР ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ З КРАЇНАМИ СХОДУ ТА РОЗВИТКУ СХОДОЗНАВСТВА В АН УРСР

3 вересня 1957 р.

Институт літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР повідомляє, що в післявоєнний час наукові зв'язки з країнами Сходу фактично були припинені. Якщо до війни на Україні здійснювалася значна робота по сходознавству, яку очолював видатний вчений акад. А. Кримський, то зараз через відсутність відповідних кадрів вивчення історії й культури Сходу не ведеться. Наукові зв'язки з радянськими республіками обмежуються лише взаємним книгообміном, участю окремих вчених в шевченківських конференціях, сесіях тощо.

Институт вважає, що для встановлення і поширення зв'язків з країнами Сходу необхідно:

1. Утворити при Відділі суспільних наук АН УРСР Сектор сходознавства.
2. Надати відповідним інститутам суспільних наук вакансії для підготовки аспірантів-сходознавців та командирувати відібраних кандидатів у країни Сходу для глибокого вивчення мови, історії, культури з тим, щоб після повернення на Батьківщину вони змогли вести серйозну наукову роботу. Підбір кандидатів із числа кращих студентів розпочати вже зараз.
3. Зобов'язати Сектор сходознавства негайно упорядкувати архів та бібліотеку акад. А. Кримського і спільно з Інститутом літератури ім. Т. Г. Шевченка,

^{*1} Далі текст помітки не прочитано.

^{*2} Див. док. № 74.

Інститутом історії, Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні видати в кількох томах його спадщину.

4. Дозволити інститутам суспільних наук АН УРСР відрядити своїх співробітників у Азербайджанську, Туркменську, Узбецьку, Таджикицьку та Казахську академії наук для встановлення безпосередніх зв'язків, координації спільних зусиль по вивченню питань, які можуть бути розроблені в найближчий час нашими установами, та виготовленню експозицій, виставок тощо для популяризації досягнень радянських народів.

5. Інститут вважає необхідним відрядити одного наукового співробітника до Єгипту терміном на 1,5–2 місяці для вивчення місць, де перебувала Леся Українка, яка серйозно цікавилася історією та культурою єгипетського народу, написала популярну історію цієї країни та присвятила окремі твори єгипетським мотивам. Дослідження цього важливого питання було б дуже корисним для зміцнення зв'язків між радянськими та єгипетським народами.

В. о. директора інституту Н. [Є.] Крутікова
Учений секретар інституту С. [Д.] Зубков

ІА НБУВ, ф. 261, оп. 1, спр. 518, арк. 81–82. Копія. Машинопис.

№ 81

ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО ДИРЕКТИВНИХ ОРГАНІВ УРСР ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ СТВОРЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО БОТАНІЧНОГО САДУ АН УРСР

4 вересня 1957 р.

[...]^{*1} дуже велике значення має розробка теоретичних основ і методів акліматизації і впровадження в народне господарство нових, більш продуктивних, рослин. Крім того, за ухвалою Ради Міністрів УРСР про 10-річний план створення зелених зон, міст і робітничих селищ України, надзвичайно актуальним стало завдання розробити наукові основи зеленого будівництва в республіці.

Ботанічний сад Академії наук УРСР за 13 років свого існування виріс у велику науково-дослідну установу, яка розробляє кардинальні питання теорії і практики акліматизації нових рослин, створення нових сортів і форм декоративних, плодово-ягідних та технічних рослин, питання озеленення населених пунктів і паркобудівництва в республіці.

[...]^{*2}

Після підпорядкування Ботанічному саду Тростянецького, Білоцерківського, Уманського і Устимівського дендрологічних парків, можливості дальшого розгорнення робіт з акліматизації рослин значно збільшилися. Ці парки являють собою видатні зразки вітчизняного паркобудівництва і на їх базі розгортається робота по розробці наукових основ зеленого будівництва в республіці.

^{*1} Знято загальну інформацію щодо розвитку сільського господарства та благоустрою міст і населених пунктів.

^{*2} Знято загальну інформацію про участь Ботанічного саду АН УРСР у виконанні завдань народно-господарського спрямування.

Ботанічний сад АН УРСР здійснює науково-методичне керівництво роботою низки ботанічних садів України. Останнім часом до складу Ботанічного саду передано Старосільську біологічну станцію, на якій відділ екології рослин Ботанічного саду провадить важливу роботу по вивченню питань впливу природного оточення на рослинні організми, що дає можливість дальшого поглибленого розроблення питань акліматизації рослин та раціональних заходів по охороні природи.

В своїй роботі Ботанічний сад має контакт з виробничими організаціями: раднаргоспами, трестами зеленого будівництва, радгоспами, колгоспами і лісгоспами, впроваджуючи через них в народне господарство нові види і форми рослин та надаючи їм наукову консультацію.

Таким чином, Ботанічний сад та його дендропарки фактично вже зараз є центральним республіканським осередком наукової роботи в галузі акліматизації рослин та зеленого будівництва.

В складі наукових співробітників Ботанічного саду АН УРСР працюють 3 доктори наук (з них два академіка АН УРСР), три професора, 30 кандидатів наук.

З метою дальшого поширення та поглиблення науково-теоретичних основ роботи з акліматизації рослин та зеленого будівництва на Україні Президія АН УРСР просить Раду Міністрів Української РСР:

1. Дозволити створити в системі Академії наук Української РСР Центральний республіканський ботанічний сад Академії [наук] Української РСР*¹ на базі Ботанічного саду АН УРСР; дендропарків: Тростянецького, Уманського, Білоцерківського і Устимівського та Старосільської біологічної станції АН УРСР.

2. Прирівняти Центральний республіканський ботанічний сад АН Української РСР у всіх правах до науково-дослідних інститутів АН УРСР другої групи.

3. Покласти на Центральний республіканський ботанічний сад [АН] Української РСР розробку таких проблем:

а) Теоретичні основи акліматизації рослин

б) Наукові основи озеленення на Україні

в) Створення Ботанічного саду АН УРСР

г) Відновлення і реконструкція та створення нових дендропарків на Україні

4. Зобов'язати Центральний республіканський ботанічний сад АН УРСР систематично здійснювати координацію та науково-методичне керівництво роботою всіх ботанічних садів на території Української РСР.

Віце-президент Академії наук УРСР
академік АН УРСР *О. [Н.] Щербань*
Головний учений секретар
Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 687, арк. 152–152а. Оригінал. Машинопис.

*¹ Див.: Історія Національної академії наук України. 1934–1937. Документи і матеріали. – Київ, 2003. – С. 380.

**КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР, МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ УРСР
ТА МІНІСТЕРСТВА ВИЩОЇ ОСВІТИ УРСР ДО РМ УРСР
ЩОДО ДОЗВОЛУ НА ПЕРЕВИДАННЯ ЗМІНЕНОГО
«УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ»**

10 вересня 1957 р.

У травні 1945 р. Рада Народних Комісарів Української РСР схвалила проєкт українського правопису, розроблений Інститутом мовознавства АН УРСР під керівництвом дійсного члена АН УРСР Л. А. Булаховського. У 1946 р. «Український правопис»^{*1} був випущений з друку і впроваджений у практику середньої та вищої школи, преси, державних і громадських організацій.

Відображаючи специфіку української мови, правопис водночас мав на меті у тих моментах, які за їх природою є спільні з іншими мовами, забезпечити єдність з правописами братніх народів Радянського Союзу, особливо російського.

Орієнтуючись на останній проєкт російської Державної правописної комісії, укладачі «Українського правопису» усунули більшу частину розбіжностей, що існували в аналогічних правилах російського й українського правописів.

Проте, як відомо, в час затвердження і виходу в світ «Українського правопису» проєкт російського правопису ще не був затверджений. У серпні 1956 р. були опубліковані «Правила русской орфографии и пунктуации», затвержені Президією АН СРСР, Міністерством вищої освіти СРСР і Міністерством освіти РРФСР. Вийшов з друку також і «Орфографический словарь русского языка».

Новий кодекс правил російської орфографії не збігається повністю з останнім їх проєктом, на який орієнтувалися укладачі «Українського правопису». Внаслідок цього розбіжності у практиці російської та української орфографії не зменшилися, а збільшилися. Практика користування «Українським правописом» виявила у ньому також окремі неточності і недоробки, які потрібно усунути.

Співробітники Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР разом з представниками кафедр української мови Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького та Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка підготували проєкт змін до «Українського правопису».

У зв'язку з викладеним Президія Академії наук УРСР, Міністерство освіти УРСР та Міністерство вищої освіти УРСР просять дозволити перевидати «Український правопис» та внести до нього відповідні зміни.

Президент Академії наук УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Міністр освіти Української РСР
академік АН УРСР *І. [К.] Білодід*
Міністр вищої освіти УРСР *Б. [А.] Коваль*

^{*1} Див.: Історія Національної академії наук України. 1946–1950 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2008. – С. 94, 497.

На документі помітка: «Д[о] с[прави]. За вказівкою тов. Гречухи М. С. рукопис правопису повернуто Інституту мовознавства з дорученням затвердити його на колегії Міністерства освіти УРСР. Постанова РМ УРСР прийматись не буде. 18.IX.57 р. Г. Романов».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 2, спр. 3756, арк. 191–192. Оригінал. Машинопис;
Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 787, арк. 343–344. Копія. Машинопис.

№ 83

ЛИСТ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР З ПРОПОЗИЦІЄЮ ПРИСВОЇТИ КАРАДАЗЬКІЙ БІОЛОГІЧНІЙ СТАНЦІЇ ІМ'Я Т. І. В'ЯЗЕМСЬКОГО

11 вересня 1957 р.

20 квітня 1957 року минуло 100 років з дня народження засновника Карадагської^{*1} біологічної станції Терентія Івановича Вяземського^{*2}.

Т. І. Вяземський¹⁸ багато сил доклав, щоб створити наукову станцію, призначену для біологічних, фізіологічних та геологічних досліджень природи східної частини Криму і для вивчення фауни і флори Чорного моря. Він особисто керував будівництвом станції, вкладаючи в цю справу і свій невеликий заробіток. Коли будівництво наближалось до кінця, Т. І. Вяземський вирішив передати станцію Товариству сприяння успіхам дослідних наук і їх практичних застосувань ім. Х. С. Леденцова при Московському університеті і Московському вищому технічному училищі.

25 березня 1914 року Товариство прийняло станцію як дар [Т. І.] Вяземського і доручило йому керувати нею. Станція одержала свій статут і під назвою Карадагська наукова станція ввійшла до списків наукових установ.

23 вересня 1914 року [Т. І.] Вяземський помер. В день його смерті Товариство сприяння успіхам дослідних наук присвоїло станції ім'я Т. І. Вяземського. В 1917 і 1918 рр. видано два випуски «Трудов Карадагской научной станции им. Т. И. Вяземского».

Однак, в слідуючих випусках праць станції внаслідок частих переходів станції з одного відомства до другого, ім'я Т. І. Вяземського було формально втрачено станцією.

Терентій Іванович Вяземський відомий як учений. Він опублікував 44 наукових роботи в галузі електрофізіології, невропатології і інших питань. Ним створена прекрасна бібліотека з різних розділів природознавства, медицини, історії, сільського господарства. Біля 40 000 екземплярів книг з бібліотеки Т. І. Вяземського складають основне ядро книжних фондів бібліотеки Карадагської біологічної станції.

В зв'язку з сторіччям з дня народження Т. І. Вяземського та, відмічаючи його заслуги в справі заснування Карадагської біологічної станції та в розвитку науки,

^{*1} Тут і далі – так у документі. Правильно: Карадазької.

^{*2} Те саме. Правильно: В'яземського.

Президія АН УРСР просить Раду Міністрів Союзу РСР присвоїти Карадагській біологічній станції АН УРСР ім'я Терентія Івановича Вяземського.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР О. [Н.] Щербань
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР І. [М.] Федорченко

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 787, арк. 347–348. Копія. Машинопис.

№ 84

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ІНСТИТУТУ ГІДРОБІОЛОГІЇ АН УРСР ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ЗАХОДИ З ВІДНОВЛЕННЯ РИБНИХ ЗАПАСІВ У ПОНИЗЗІ ДНІПРА*¹

5 листопада 1957 р.

Інститут гідробіології АН УРСР ставить Вас в известность о весьма неблагоприятном состоянии рыбных запасов в низовьях р. Днепра. Запланированные мероприятия по их воспроизводству до сих пор не осуществлены и это создает угрозу дальнейшего истощения рыбных запасов.

Зарегулирование Днепра Каховской ГЭС в сильной степени ухудшает условия размножения и нагула рыб в низовьях реки и, следовательно, снижает промысловые запасы рыбы как в низовьях реки, так и в Днепро-Бугском лимане. Это отрицательное влияние Каховской ГЭС предвиделось заранее и в настоящее время исследования нашего института подтверждают данный ранее нами прогноз (1952).

Для компенсации ущерба, наносимого Каховской ГЭС, а также для дальнейшего развития рыбного хозяйства быв[шим] Министерством рыбной промышленности УССР запроектированы такие капитальные мероприятия:

1) Мелиорация мест размножения и нагула рыб, 2) строительство нерестово-выростного хозяйства для частичковых пород рыб у г. Цюрупинска и 3) строительство осетрового рыбоводного завода у с. Рыбальче.

Дело сохранения запасов рыб требовало, чтобы все эти мероприятия были осуществлены одновременно с окончанием строительства Каховской ГЭС. В действительности же, с момента перекрытия Днепра Каховской плотиной прошло два с лишним года, а эти мероприятия не только не осуществлены, но даже и не начаты (два из них).

Не начато основное мероприятие по воспроизводству запасов – мелиорация пойменных водоемов. В окончательном проекте мелиорации оставлены только минимальные работы, т. е. расчистка протоков и прорытие некоторых новых протоков для соединения озер поймы с рекой. Однако, этого недостаточно для улучшения естественного воспроизводства рыб. В ближайшие годы вступит в строй Кременчугская ГЭС, вследствие чего весенний паводок, обеспечивающий нерест рыб, в нижнем бьефе Каховской ГЭС будет еще больше срезан; пойма, если и

*¹ Аналогічну доповідну записку направлено до голови Комісії по охороні природи АН УРСР І. Г. Підплічка 12 листопада 1957 р.

будет заливаться, то очень мало и, следовательно, условия для размножения рыб еще больше ухудшатся. Поэтому необходимо срочно приступить к проектным изысканиям с тем, чтобы улучшить режим обводнения поймы на ряде участков путем их обвалования и шлюзования. Примером водоустройства пойменных водоемов может служить рыбохозяйственная мелиорация на Дунае Румынской Н[ародной] Р[еспублики]. Таким образом, мелиорацию, запроектированную в настоящее время в низовьях Днестра, следует рассматривать только как мелиорацию первой очереди. Но, ведь, и к ней еще не приступлено!

Очень большой вред рыбным запасам наносят резкие колебания уровня воды. Необходимо дать указание дирекции Каховской ГЭС о том, чтобы она согласовывала попуски воды из водохранилища через турбины и плотину с интересами рыбного хозяйства в период размножения рыб. Большие суточные колебания уровня воды в нижнем бьефе ведут к тому, что в настоящее время гибнет от обсыхания громадное количество икры, отложенной ценными видами рыб.

Цюрупинское нерестово-выростное хозяйство уже строится, но очень медленно и судя по всему в 1958 г. еще не начнет функционировать.

К строительству осетрового рыбоводного завода еще не приступали. Насколько нам известно, в 1958 году не приступят к нему из-за отсутствия ассигнований. А между тем, запасы осетра, этого ценнейшего вида рыб, находятся на очень низком уровне, существует угроза исчезновения днепровского стада осетра. Следует иметь в виду, что половая зрелость у осетра наступает очень поздно – не раньше, чем через 10 лет после вылупления из икры. Выпущенные из рыбоводного завода поколения осетра, вступят в промысловое стадо и будут использованы промыслом также не раньше этого срока. Следовательно, откладывать строительство завода нельзя. Надеяться на естественное воспроизводство стада осетра в Днестре – нет никаких оснований.

При создавшемся положении необходимо усилить меры по охране рыбных запасов. Так, например, необходимо уменьшить интенсивность рыболовства в Днепро-Бугском лимане (сокращение числа орудий лова и прочее), усилить борьбу с браконьерством, которое в низовьях Днестра развито как нигде в другом месте Республики. Необходимо, чтобы местные органы власти (облисполком, прокуратура, милиция) серьезнее и строже относились к браконьерам; необходимо увеличить площадь Нижне-Днепровского рыбного заповедника; запретить лов осетровых на местах их нагула в море севернее линии Одесса – мыс Тарханкут и прочее.

Дело воспроизводства рыбных запасов требует, по-видимому, улучшения и в административном отношении. Управление рыбной промышленности Херсонского совнаркома ставит своей задачей только эксплуатацию рыбных запасов и не считает своей обязанностью заниматься их воспроизводством. Формально оно право, т. к. эта обязанность на него не возложена и оно не имеет соответствующего аппарата. Однако, это совершенно недопустимо при рациональном рыбном хозяйстве. На рыбодобывающие организации необходимо возложить ответственность за состояние рыбных запасов и поручить им их воспроизводство. В противном случае нельзя будет добиться повышения рыбных запасов.

В настоящее время воспроизводством рыбных запасов ведает Укргосрыбвод. Осуществление мероприятий по воспроизводству возложено на Главводхоз при Совете Министров УССР (он и заказчик, и исполнитель работ).

Воспроизводство рыбных запасов следует возложить на совнархозы (те, которые имеют управления рыбной промышленности). За Укргосрыбводом следует оставить только надзор за рыболовством и воспроизводством, а также осуществление воспроизводства в тех экономических районах, где нет управлений рыбной промышленности, т. е. в районах малого рыболовства. Но в них необходимо обязать соответствующие советские и хозяйственные организации уделять должное внимание воспроизводству рыбных запасов в местных водоемах.

Институт просит Президиум Академии наук УССР направить настоящую докладную записку в ЦК КПУ и Совет Министров УССР с просьбой о принятии срочных мер.

Директор Института гидробиологии АН УССР
чл.-корр. АН УРСР Я. [В.] Ролл

Верно:

Зав[едующий] канц[елярией] Института гидробиологии*¹

Науковий архів Інституту гідробіології НАН України, оп. 1, спр. 226, арк. 88–90. Засвідчена копія. Машинопис з авторськими правками;

ІА НБУВ, ф. 139, оп. 3, спр. 111, арк. 2–4. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 85

ДОВІДКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ЩОДО ВКЛЮЧЕННЯ ДО СКЛАДУ АКАДЕМІЇ ФІЛІАЛУ ДЕРЖАВНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ РІДКІСНИХ МЕТАЛІВ «УКРДІРІДМЕТ»

20 листопада 1957 р.

Президія Академії наук УРСР постановою від 4 жовтня ц. р.*² прийняла рішення про прийняття у відання Академії наук УРСР філіалу Державного науково-дослідного інституту рідкісних металів «Укрдірідмет»¹⁹ з підприємством п/с № 32 в м. Одесі і включення його до складу Інституту загальної і неорганічної хімії АН УРСР як лабораторій цього інституту, розміщених в м. Одесі. Включення «Укрдірідмету» в склад Академії наук УРСР як самостійного інституту Президія вважає несвоєчасним і недоцільним тому, що в його складі зовсім мало висококваліфікованих наукових кадрів з ученими ступенями (всього 4 кандидати наук). Крім того, такий інститут не зміг би бути віднесений до наукових установ 1 категорії, що негативно позначилось би на матеріальному забезпеченні співробітників інституту, а також на залученні до інституту висококваліфікованих спеціалістів.

При прийнятті згаданого рішення Президія АН УРСР виходила також з того, що таким чином прискорюється прийняття «Укрдірідмету» до Академії і відпадає необхідність спеціального рішення Ради Міністрів УРСР. Президія АН УРСР вважає, що після зміцнення одеських лабораторій Інституту загальної і неорганічної

*¹ Підпис не прочитано.

*² Див.: Регести протоколів засідань Президії Академії наук УРСР (1956–1960), прот. № 69-Б, п. 1089 від 4 жовтня 1957 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 214.

хімії АН УРСР науковими кадрами буде поставлено питання про створення на їх базі самостійного інституту.

Перспективний план наукової діяльності лабораторій бувшого «Укрдирідмету» тепер розробляється.

Віце-президент Академії наук УРСР *О. [Н.] Щербань*
Головний учений секретар
Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 687, арк. 220. Оригінал. Машинопис.

№ 86*¹

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
«ПРО СТВОРЕННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОГО ЦЕНТРУ
АКАДЕМІЇ НАУК УРСР»*²**

28 листопада 1957 р.

Рада Міністрів УРСР відмічає, що виконання постанови Ради Міністрів Союзу РСР від 3 серпня 1954 року № 1594–720сс, якою передбачено введення в дію в 1957 році Обчислювального центру Академії наук УРСР, здійснюється занадто повільно. Будівництво приміщень для Обчислювального центру Академії наук УРСР Головквбд (т. [М. П.] Лисенко) провадить незадовільно.

З метою поліпшення в УРСР науково-дослідних робіт у галузі обчислювальної математики і техніки, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Зобов'язати Академію наук УРСР організувати в 1957 році в м. Києві Обчислювальний центр Академії наук УРСР на правах науково-дослідного інституту, в межах діючої штатної чисельності і фондів заробітної плати Академії.

Організацію Обчислювального центру Академії наук УРСР провести на базі Лабораторії № 2 Інституту математики Академії наук УРСР.

2. Виходячи з потреб народного господарства республіки і основних завдань розвитку науки, покласти на Обчислювальний центр Академії наук УРСР:

а) опрацювання теоретичних питань обчислювальної математики і техніки, в тому числі цифрових електронних обчислювальних машин;

б) опрацювання нових видів швидкодіючих обчислювальних електронних машин і нових моделюючих обладнань для управління виробничими процесами та для оборонних заходів;

в) опрацювання нових математичних методів розв'язування задач на обчислювальних електронних машинах, створення теорії програмування і системи автоматичного програмування;

г) опрацювання питань використання електронної обчислювальної техніки і лічильно-аналітичних машин для планування народного господарства і для економічних та статистичних завдань;

*¹ Див. док. № 1, 103.

*² Заголовок документа.

д) виконання загальних обчислювальних робіт для установ Академії наук УРСР, проектних організацій, підприємств та інших установ і організацій республіки;

е) наукове і методичне керівництво лічильними станціями і обчислювальними організаціями республіки та участь в організації нових станцій і організацій;

ж) систематичний облік потреби республіки в спеціалістах з обчислювальної техніки і математики та опрацювання пропозицій по підготовці і перепідготовці зазначених спеціалістів.

3. Zobov'язати Головкиївбуд (т. [М. П.] Лисенка) та Академію наук УРСР (т. [О. В.] Палладіна) забезпечити виконання плану 1957 року будівництва по В. Київській вул., № 115 виробничого корпусу Обчислювального центру і першої черги житлового будинку для працівників цього центру, зокрема, забезпечити закінчення і здачу Академії наук УРСР до 15 грудня 1957 року в експлуатацію двох основних залів і 10 допоміжних кімнат виробничого корпусу.

4. Zobov'язати Обчислювальний центр Академії наук УРСР (т. [В. М.] Глушкова) забезпечити в першому півріччі 1958 року закінчення монтажу і введення в експлуатацію електронної обчислювальної машини «Урал», а також закінчення монтажу електронної обчислювальної машини «Київ».

5. Zobov'язати Президію Академії наук УРСР (т. [О. В.] Палладіна) створити в 1957 році в Обчислювальному центрі Академії наук УРСР фахову фундаментальну бібліотеку, а також забезпечити виділення їй потрібних валютних контингентів для поповнення бібліотеки необхідною фаховою іноземною літературою.

6. Дозволити Обчислювальному центру Академії наук УРСР виконання робіт по госпдоговірній тематиці.

7. Zobov'язати Міністерство автомобільного транспорту і шосейних шляхів УРСР (т. [М. Ф.] Довгалья) організувати регулярні рейси автобусів в напрямку розташування Обчислювального центру Академії наук УРСР з тим, щоб забезпечити власну доставку на роботу і з роботи працівників Обчислювального центру, які живуть у місті Києві.

8. Виділити Академії наук УРСР для Обчислювального центру фонд персональних надбавок в сумі 4,5 тис. карбованців на місяць.

Голова Ради Міністрів УРСР Н. [Т.] Кальченко
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР Я. [Т.] Сіренко

Науковий архів Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України, оп. 1, спр. 2338, арк. 1–3. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 87

КЛОПОТАННЯ ІНСТИТУТУ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА АН УРСР ПРО ВІДКРИТТЯ МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ О. П. ДОВЖЕНКА В м. СОСНИЦЯ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2 грудня 1957 р.

В місті Сосниці Чернігівської області зберігається хата, в якій народився і прожив дитячі та юнацькі роки видатний український радянський письменник,

кіномитець і громадський діяч Олександр Петрович Довженко^{*1}. Досі ця хата має таке внутрішнє розташування й зовнішній вигляд, які вона мала 60 років тому. На цій хаті нещодавно встановлено меморіальну дошку.

Ця хата належить одній селянці, якій у 1940 році продав батько О. П. Довженка. Хата вимагає ґрунтового ремонту, який і думає зробити власниця, замінивши і переробивши внутрішнє розміщення, дах тощо. Селянка розуміє, що ця хата становить значну історичну цінність, і хоче передати її державним або культурним організаціям з умовою, що їй збудують рівноцінну. Між тим ця справа не посувається, хата руйнується, а з весни (після наміченого ремонту) зовсім втратить свій попередній вигляд.

Зважаючи на те, що ім'я О. П. Довженка все більше користується народною любов'ю і визнанням радянських людей, що про [О. П.] Довженка як одного з найвидатніших радянських митців говорить прогресивна преса за рубежем, що до Сосниці з кожним місяцем збільшується потік відвідувачів, вважаємо за необхідне:

1. Хату О. П. Довженка передати у відання державних установ і оголосити культурним пам'ятником;

2. Провести ґрунтовний реставраційний ремонт;

3. Відкрити в хаті меморіальний музей²⁰, передавши його у відання Сосницького краєзнавчого музею (як одну з його частин) – і під постійний нагляд Спілки письменників України та Академії наук УРСР.

Просимо вжити необхідних заходів для збереження хати О. П. Довженка в Сосниці.

Директор інституту О. [П.] Білецький
Секретар парторганізації інституту В. [Є.] Шубравський

ІА НБУВ, ф. 261, оп. 1, спр. 520, арк. 38. Копія. Машинопис.

№ 88

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКЦІЇ ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ АН УРСР ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР АКАД. О. В. ПАЛЛАДІНА ПРО СТАН РОЗРОБКИ ТЕМИ «ЦИФРОВЕ ПРОГРАМНЕ УПРАВЛІННЯ МЕТАЛОРІЗУЮЧИМ СТАНКОМ»

14 грудня 1957 р.

Тема розробляється в Інституті електротехніки АН УРСР з 1 янв. 1957 года согласно постановлению Президиума АН УРСР от 19.VII.1956 г. (прот[окол] 45-Б, § 547).

Разработка опытных станков с программным управлением предложена институту Киевским совнархозом.

Работы ведутся в лаборатории автоматического регулирования института совместно с конструкторским бюро Киевского завода станков-автоматов им. Горького на основании социалистического договора между заводом и институтом. Руководитель работы – доктор технических наук, проф. А. Г. Ивахненко.

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

Разрабатываемая тема имеет научное значение, выходящее за пределы цифрового программного управления металлорежущим станком.

I. Основное научное содержание темы состоит в следующем^{*1}:

- 1) исследование вопросов применения элементов цифровой техники дискретного счета в автоматическом управлении и регулировании;
- 2) исследование точности дискретных регулируемых систем;
- 3) исследование динамики дискретных регулируемых систем.

II. Основное техническое содержание темы состоит в разработке макетов систем цифрового управления и, в частности, системы цифрового программного управления (ЦПУ) фрезерным станком. Техническое задание Министерства авиационной промышленности на разработку системы ЦПУ станком представлено институту заводом станков-автоматов им. Горького.

III. Основные технико-экономические соображения, стимулирующие техническое содержание этой работы, можно свести к следующему:

1) потребность в станках ЦПУ ощущается в СССР в ряде отраслей промышленности в условиях мелкосерийного и индивидуального производства в машиностроительной промышленности и в условиях серийного производства в авиационной промышленности, где необходимо обрабатывать на станках сложные аэродинамические поверхности;

2) как показали первые шаги в этом направлении, сделанные за рубежом, производительность станков, снабженных системой ЦПУ, возрастает в среднем в 50–100 раз (по данным фирмы^{*2});

3) размах работ в этой области в США характеризуется следующими данными: в разработке станков ЦПУ принимают участие 300 фирм, имеющие целью выпустить уже в 1957 г. 100 станков, оснащенных системами ЦПУ.

В настоящее время в институте подготовлены кадры, закончены поисковые исследования, разработаны новые оригинальные схемы систем цифрового управления, разработаны и испытаны элементы системы. Теперь необходимо построить макет системы. Однако, продолжение и развитие этой работы невозможно по следующим причинам:

1) Для проведения этой работы было выделено помещение, находящееся в антисанитарном состоянии (в это помещение проникают газы из кочегарки и в период отопительного сезона здесь работать нельзя).

2. Кроме того, площадь выделенного помещения – 20 м – может быть использована и используется уже только как макетная, так как площадь макета системы достигает 18 м.

В этих условиях группа работающих по этой теме не может быть использована в достаточной мере, так как сотрудники (7 человек) не имеют рабочих мест.

3. Поданная Академснабу в марте 1957 г., на основании постановления Президиума АН УССР от 5.III.1957 г. (прот[окол] 14-Б, § 252), заявка института на материалы и оборудование по этой теме не удовлетворена на 6.XII.[19]57 г. по большинству позиций.

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

^{*2} Назва фірми у документі відсутня.

В таких условиях эта важная и перспективная работа продолжаться не может. Это ведет к бессмысленной трате средств и сил.

Указанные соображения дают основание просить Президиум АН УССР уделить особое внимание этой работе и, в частности, принять меры по материально-техническому обеспечению ее.

В качестве таких мер необходимо следующее:

1. Предоставить срочно дополнительное помещение площадью до 30 м в здании ОТН по ул. Чкалова, 55-б, как это уже было указано постановлением Президиума от 5.ІІІ.[19]57 г. (прот[окол] 14-Б, § 252).

2. Поручить Академснабу обеспечить поставки по заявке института, поданной в марте 1957 г. на основании постановления Президиума АН УССР от 5.ІІІ.[19]57 г., в первом квартале 1958 г.

3. Выделить дополнительно для этой темы сверх штатов института штатные должности:

главного инженера с окладом – 1500 руб.

младшего научн[ого] сотрудника – 980 руб.

ст[аршего] механика – 880 руб.

Выполнение этих мероприятий позволит развернуть работы и провести ряд исследований, в результате которых будет получено следующее:

1. Будут решены основные вопросы теории дискретных систем автоматического регулирования с цифровыми вычислительными устройствами.

2. К концу 1959 года будет создан опытный образец фрезерного станка с цифровым программным управлением.

И. о. директора ин[ститу]та
к[андидат] т[ехнических] н[аук] И. В. Акаловский
Зав[едующий] лабораторией автомат[ического] регулирования
доктор техн[ических] наук А. Г. Ивахненко

ІА НБУВ, ф. 263, оп. 1, спр. 212, арк. 19–21. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 89

ПОСТАНОВА ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КП УКРАЇНИ І РАДИ МІНІСТРІВ УРСР «ПРО ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ»^{*1}

18 грудня 1957 р.

ЦК КП України і Рада Міністрів Української РСР постановляють:

1. Поновити роботу по виданню Української Радянської Енциклопедії²¹, яка була розпочата відповідно до постанови Ради Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б)У від 30 жовтня 1944 року № 1441.

Українська Радянська Енциклопедія повинна широко висвітлювати досягнення Української Радянської Соціалістичної Республіки в галузі економіки, науки, культури, мистецтва і бути систематизованим зведенням знань з соціально-

^{*1} Заголовок документа.

економічних і природничих наук і техніки, стати універсальним довідником для широких кіл трудящих.

2. Визначити обсяг енциклопедії 15–16 томів, по 36 друкованих аркушів в кожному томі, загальний обсяг до 570 друкованих аркушів (1200 арк. авторського тексту) з кількістю слів 60–70 тис. Тираж видання встановити 100 тис. примірників кожного тому.

Підготувати і випустити Українську Радянську Енциклопедію протягом 1958–1962 років з тим, щоб перший том Енциклопедії був виданий у 1959 році, а починаючи з 1960 року видавати по п'ять томів щороку. Словники Енциклопедії підготувати до 1 липня 1958 року.

3. Затвердити головну редакційну колегію Української Радянської Енциклопедії у складі:

академіків Академії наук УРСР тт. Бажана М. П. (головний редактор), Бондарчука В. Г., Білецького О. І., Білодіда І. К., Власюка П. А., Делімарського Ю. К., Зерова Д. К., Кавецького Р. Є., Корнійчука О. Є., Корецького В. М., Корноухова М. В., Маркевича О. П., Палладіна О. В., Першина П. М., Гнеденка Б. В., Птухи М. В., Рильського М. Т., Ревуцького Л. М., Соколовського О. Н.^{*1}, Стародубова К. Ф., Тичини П. Г., Щербаня О. Н., дійсних членів Академії будівництва і архітектури УРСР тт. Головка Г. В., Комара А. М., членів-кореспондентів АН УРСР тт. Макарченка О. Ф., Острянина Д. Х., Татомира К. І., докторів історичних наук тт. Гуржія І. О., Крип'якевича І. П., доктора технічних наук т. Карпенка Г. В. (заступника головного редактора), докторів економічних наук тт. Шульги З. П., Нестеренка О. О., докторів фізико-математичних наук тт. Пасічника М. В., Жмудського О. З., кандидата філософських наук т. Назаренка І. Д., кандидатів історичних наук тт. Касименка О. К., Гуслистого К. Г., Самофалова В. М., Шевченка Ф. П., кандидата філологічних наук т. Шамоти М. З., народного артиста СРСР т. Даникевича К. Ф., заслужених діячів мистецтв тт. Козицького П. О., Чабаненка І. І., народного художника СРСР Касіяна В. І.

Для участі в створенні Української Радянської Енциклопедії залучити видатних вчених республіки і спеціалістів з різних галузей народного господарства, науки і культури.

4. Видання Української Радянської Енциклопедії покласти на Академію наук Української РСР, створивши для цього Спеціальну наукову редакцію Української Радянської Енциклопедії.

Затвердити структуру спеціальної наукової редакції Української Радянської Енциклопедії, згідно з додатком № 1^{*2}.

5. Зобов'язати Держплан Ради Міністрів УРСР і Академію наук УРСР передбачити в плані на 1958 рік необхідні ліміти з праці для забезпечення нормальної роботи спеціальної наукової редакції Української Радянської Енциклопедії.

6. Раді Міністрів УРСР вирішити питання про посадові оклади заробітної плати працівникам Спеціальної наукової редакції Української Радянської Енциклопедії на рівні 70% розмірів окладів, встановлених постановою Ради Міністрів СРСР від 26 квітня 1949 року № 1670 для працівників Головної редакції «Большой

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі кульковою ручкою.

^{*2} Згадані тут і далі додатки – не публікуються.

Советской Энциклопедии» і державного наукового видавництва «Большая Советская Энциклопедия», згідно з додатком № 2.

[...]^{*1}

8. Затвердити формат видання Української Радянської Енциклопедії 70x108 см, 1/16 частка аркуша. Зобов'язати Головну редакцію Енциклопедії до 1 березня 1958 року представити до Ради Міністрів УРСР на затвердження оформлений макет книги Української Радянської Енциклопедії^{*2}.

9. Встановити ціну одного тому Української Радянської Енциклопедії 30 крб і торговельну знижку з номіналу за поширення – 15%.

10. Доручити Академії наук УРСР в місячний строк подати Раді Міністрів УРСР кошторис витрат на видання Української Радянської Енциклопедії.

Зобов'язати Академію наук УРСР погодити з Міністерством фінансів УРСР кошторис витрат на видання Української Радянської Енциклопедії на 1958 рік. Раді Міністрів УРСР передбачити за державним бюджетом УРСР на 1958 рік асигнування на фінансування цих витрат.

11. Зобов'язати Президію Академії наук УРСР забезпечити редакцію Української Радянської Енциклопедії службовим приміщенням.

12. Зобов'язати Міністерство культури УРСР (т. Бабійчука [Р. В.]) забезпечити видання Української Радянської Енциклопедії своєю поліграфічною базою.

Секретар Центрального
Комітету КП України
О. [І.] Кириченко

Голова Ради Міністрів
Української РСР
Н. [Т.] Кальченко

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 726, арк. 304–306. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 90

ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛАБОРАТОРІЇ ГІДРАВЛІЧНИХ МАШИН АН УРСР У 1956–1957 рр.

*[Грудень 1957 р.]^{*3}
м. Харків*

Лабораторія гідравлічних машин АН УРСР як академічна установа з явно вираженим профілем науково-дослідної діяльності одержала своє найменування в травні місяці 1955 року в результаті реорганізації Лабораторії проблем швидкісних машин та механізмів АН УРСР. Проте, спеціалізація лабораторії в галузі вивчення робочих процесів турбомашин охоплює значно більший період.

[...]^{*4}

^{*1} Знято деталізовану інформацію щодо норм оплати авторського гонорару.

^{*2} Текст цього пункту виділено олівцем на лівому полі документа.

^{*3} Дату встановлено за змістом документа.

^{*4} Знято інформацію про розвиток досліджень у галузі енергетики в АН УРСР у 1940-х–50-х рр. та передумови створення лабораторії.

Враховуючи тенденцію дальшого росту великих теплових станцій, в 1956 році Президіум АН УРСР вирішив до складу лабораторії ввести відділ робочих процесів теплових двигунів з організацією цього відділу безпосередньо на Харківському турбінному заводі. Керівником цього відділу затверджено головного конструктора заводу члена-кореспондента АН УРСР Шубенко-Шубіна Л. О.

В теперішній час науково-дослідна робота лабораторії розвивається в напрямку розв'язання деяких основних задач по вивченню робочих процесів та міцності гідравлічних машин, парових та газових турбін. До числа цих задач відноситься розробка та створення методів розрахунку нових типів робочих колес високонапірних поворотлопатевих гідротурбін, а також розробка та дослідження різних систем регулювання цих турбін. Велику увагу в лабораторії приділяють розв'язанню задач по створенню методу розрахунку та конструкцій гідропередач для потужних установок з великим числом обертів. Слід відмітити, що в лабораторії за період більший ніж 10 років під керівництвом академіка АН УРСР Г. Ф. Проскури був створений певний науковий напрям в галузі гідродинамічних передач. За цей період підготовлено значну кількість кваліфікованих наукових робітників, які в теперішній час успішно працюють над розвитком задач в цій галузі. Значне місце в лабораторії займають також роботи по вивченню міцності та вібрації деталей гідравлічних парових і газових турбін під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР А. П. Філіпова^{*1}, який в теперішній час є керівником Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР. Учні та співробітники члена-кореспондента АН УРСР А. П. Філіпова успішно розвивають науковий напрям його досліджень у галузі динаміки та міцності турбомашин. Велика робота проведена в лабораторії по розробці методу розрахунку теплообмінників газових турбін і відшукування їх ефективних типів.

Для проведення вказаних робіт в лабораторії створені відповідні експериментальні установки та стенди.

Експериментальні дослідження різних варіантів робочих колес гідротурбін проводяться на великому кавітаційному стенді, зовнішній вигляд якого представлений на фотографії, що приведена нижче^{*2}. В останній час на цій установці проведені дослідження різних моделей робочих колес гідротурбін з поворотними лопотнями^{*3}, призначеними для роботи на великих напорах води. Проведення всіх цих робіт має своєю метою розробку робочого колеса з високим коефіцієнтом корисної дії та задовільними кавітаційними характеристиками.

Розроблені в лабораторії моделі робочих колес на напори 40/60 м пройшли контрольне експериментальне дослідження на стендах Ленінградського металевого заводу. Ці колеса дали високі показники як по ККД, так, особливо, по кавітаційній характеристиці. В проведенні робіт по високонапірним робочим колесам поворотлопатевих гідротурбін велику допомогу подає лабораторії Харківський турбінний завод, по завданню якого виконуються ці роботи.

Для вивчення явища кавітації, що, як відомо, приводить на деяких діючих турбінах до значного зносу лопатей робочих колес, в лабораторії побудована спеціальна мала кавітаційна установка. Зовнішній вигляд цієї установки зображений

^{*1} Тут і далі – так у документі. Правильно: Філіпов.

^{*2} Згадані тут і далі фотографії – в архівній справі відсутні.

^{*3} Так у документі. Правильно: лопотнями.

на приведеній тут фотографії. На цій установці проводяться дослідження впливу вібрації профілей на інтенсивність кавітації. Вивчення явища кавітації тут проводиться при допомозі ультразвукового методу, застосування якого обумовлюється тим, що через воду, в якій є значна кількість пароповітряних пухирців, які виникають при кавітаційному режимі, ультразвук проходить значно гірше, ніж через спокійний водяний потік. На цій установці перевіряється дія приладу, призначеного для дослідження явища кавітації на моделях робочих колес, що вивчаються, як вже відзначалось, на великому кавітаційному стенді. Слід відзначити, що ці роботи виконуються в співробітництві з одним з заводів гідротурбінного устаткування.

Як вже відзначалось, значне місце в науково-дослідній діяльності лабораторії займають роботи по вивченню робочих процесів гідродинамічних передач і по створенню їх нових типів. На приведеній тут фотографії дається зовнішній вигляд установки, призначеної для вивчення робочих процесів гідродинамічних муфт зчеплення.

Увага, яку приділяють в лабораторії цьому типу зчеплення пояснюється цілим рядом його переваг в порівнянні з механічними типами зчеплення, а саме: плавністю включення, сприятливими пусковими й робочими характеристиками, можливістю реверсування та ін.

В Лабораторії гідравлічних машин був розроблений цілий ряд конструкцій гідродинамічних муфт зчеплення, призначених для автомобілів, тракторів, електротракторів, ковальських маніпуляторів та ін.

Під керівництвом академіка АН УРСР Г. Ф. Проскури в лабораторії створено певний науковий напрям в галузі гідромашинобудування. Більше 15 його учнів захистили в стінах лабораторії дисертаційні роботи і зараз багато з них продовжують свою діяльність в різних галузях гідроаеродинаміки.

Слід згадати роботу лабораторії в галузі автоматичного регулювання. В лабораторії проводяться дослідження та розробка різних типів регуляторів потужних гідротурбін. Широке застосування на гідроелектричних станціях країни знаходить регулятор кута повороту поворотноголопатевого гідротурбін по напору. Цей регулятор підвищує коефіцієнт корисної дії поворотноголопатевого гідротурбін в зв'язку з тим, що він автоматично встановлює оптимальний кут лопатей робочого колеса в залежності від напору. Зовнішній вигляд і внутрішнє обладнання одного з перших типів цього регулятора представлені на приведених тут фотографіях.

Значна робота була проведена по створенню автоматичного оператора для управління багатоагрегатними гідроелектростанціями. Цей оператор здійснює пуск і зупинку агрегатів в залежності від напору та потужності, виконуючи в значній мірі функції диспетчера станції, що збільшує коефіцієнт корисної дії станції і підвищує надійність її роботи. Один з цих операторів зараз проходить експлуатаційні випробування на одній з потужних гідроелектростанцій.

В останній час лабораторія розробила та провела дослідження в лабораторних умовах електрогідравлічного регулятора швидкості потужних гідротурбін. Регулятор швидкості, встановлений на гідроелектростанції, дозволяє здійснити комплексне регулювання по ряду параметрів, що приведе до підвищення надійності та економічності гідроенергетичних установок. Паралельно з розробкою схем і конструкцій регуляторів проводиться також розробка теорії автоматичного регулювання гідроелектростанцій.

В галузі динаміки і міцності гідромашин в лабораторії проводяться теоретичні та експериментальні дослідження міцності лопатей поворотлопатевих гідротурбін. На фотографії, що приведена нижче, представлена модель одного з типів лопатей, який виготовляється одним з заводів гідротурбінного устаткування. На лопать наклеєні дротяні тензometri, що використовуються для визначення її деформацій від рівномірного розподіленого навантаження.

Загальний вигляд стенда, на якому випробовуються ці моделі, зображений на наступній фотографії.

При допомозі цих же тензometri в лабораторії досліджується також розподіл напружень, які виникають в деталях турбомашин під впливом різних навантажень. На приведеній нижче фотографії зображено стенд для визначення напружень в обертій оболонці, які виникають під впливом відцентрових сил рідини, що заповнює оболонку, та власних відцентрових сил. Дослідження цього типу в лабораторії були проведені з метою створення методів розрахунку різних типів оболонок, застосовуваних для гідродинамічних муфт.

Лабораторія освоїла метод вивчення напружень на тензометричних моделях з оргскла, тобто на матеріалі з малим модулем пружності.

Велика робота проводиться вже на протязі двох років разом з Сумським насосним заводом по вивченню втрат сталості вала живильного насоса, що проходить через щільні ущільнення.

Відділ динаміки та міцності лабораторії широко застосовує для складних розрахунків електронні швидкодіючі машини типу «Стріла-3».

Зокрема, лабораторія виконала програмування розрахунку на критичні числа обертів роторів турбоагрегатів і передала програми ХТЗ. Введення машинного рахування дозволило заводу звільнитися від великих затрат часу на проведення цих розрахунків і одержати значну кількість критичних частот коливань, а також форми цих коливань.

Лабораторія розробила метод розрахунку тороїдальних оболонок (спіральних камер, компенсаторів). На підставі цього методу на машині «Стріла-3» було перераховано 40 варіантів спіральних камер і дані графіки розрахунку.

Відділ робочих процесів теплових двигунів, створений в 1957 році і розташований безпосередньо на ХТЗ, виконує велику роботу по систематизації методів розрахунків втрат в турбінних решітках, а також веде розробку системи регулювання та захисту великих паротурбінних установок.

Науково-дослідні роботи лабораторії по згаданим вище напрямкам вже найшли і продовжують знаходити застосування в промисловості та енергетиці. Дослідження по цим напрямкам в Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР будуть продовжуватися і надалі.

Крім описаних робіт в минулі роки, ще в Лабораторії проблем швидкісних машин та механізмів АН УРСР, був проведений цілий ряд досліджень по питаннях гідродинаміки, газодинаміки та міцності турбомашин. До числа цих робіт належать дослідження по визначенню сталості матеріалів по відношенню до кавітації, дослідження робочих процесів малогабаритних компресорів і розробка відповідної апаратури, розробка різних схем газотурбінних двигунів та їх елементів, розробка методу розрахунку регенеративних схем газотурбінних установок та їх теплообмінного обладнання, дослідження міцності хвостовиків лопатей парових

турбін, дослідження демпфіруючих характеристик матеріалів для лопатей парових турбін.

Результати таких робіт, як дослідження сталості матеріалів по відношенню до кавітації, дослідження робочих процесів малогабаритних компресорів, дослідження теплообмінних апаратів та ін. знайшли застосування в промисловості. Решта робіт була освітлена в збірнику праць лабораторії, а також в окремих монографіях.

[...]^{*1}

В шостій п'ятирічці намічається дальший розвиток лабораторії, в кінцевому підсумку, перетворення її в науково-дослідний інститут.

Д. Я. Алексапольський
Ю. М. Дедусенко

Науковий архів Інституту проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного НАН України, оп. 1, спр. 130, арк. 1–13. Копія. Машинопис.

№ 91^{*2}

ЗВІТ АН УРСР ПРО МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ У 1957 р.

[Грудень 1957 р.]^{*3}

Минулий рік був роком дальшого розвитку міжнародних наукових зв'язків установ Академії наук УРСР і піднесення міжнародного авторитету науки Радянської України.

Протягом 1957 року значно збільшилась кількість зарубіжних делегацій і окремих вчених, які ознайомились з діяльністю установ Академії наук УРСР. Так, якщо у 1954 році в установах АН УРСР побувало лише 10 зарубіжних делегацій і окремих вчених, у 1955 році – 40, у 1956 році – 60, то за 1957 рік ця цифра зросла до 120. Загальна кількість зарубіжних учених, державних і громадських діячів, які знайомились з роботою наукових установ Академії наук УРСР досягла 195 чоловік.

Протягом минулого року 45 наукових співробітників АН УРСР виїжджали за кордон для участі в роботі міжнародних та національних наукових конгресів і конференцій, для ознайомлення з досягненнями зарубіжної науки, у службові відрядження та для подання науково-технічної допомоги країнам народної демократії.

Про зростання наукових зв'язків установ Академії наук УРСР з науковими установами зарубіжних країн свідчать також факти збільшення обсягу міжнародного книгообміну. У 1957 р. установи АН УРСР здійснювали обмін науковою літературою з 754 зарубіжними організаціями. Цікаво відзначити, що у 1956 році ця цифра не перевищувала 350. Протягом 1957 р. за кордон було надіслано 15 407 примірників наукових видань АН УРСР. За цей же час одержано від зарубіжних організацій 16 175 примірників монографій і журналів.

Поряд з дальшим розвитком творчого співробітництва українських вчених з діячами науки країн соціалістичного табору у 1957 році значно зміцніли зв'язки наших вчених з представниками науки капіталістичних країн. Аналіз стану між-

^{*1} Знято інформацію про загальні завдання розвитку лабораторії.

^{*2} Див. док. № 46, 137, 147, 181, 227.

^{*3} Дата складання документа.

народних наукових зв'язків установ Академії наук УРСР у 1957 році дозволяє зробити висновок про піднесення ролі цих зв'язків у розв'язанні наукових проблем, які становлять спільний інтерес для вчених різних країн.

Китайська Народна Республіка^{*1}

Досягнення вчених КНР привертають пильну увагу діячів науки Української РСР. Великий інтерес, наприклад, становить розроблена китайськими вченими терапія лікування багатьох захворювань за допомогою методів уколівання. Для колективу Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця, де лише починаються аналогічні дослідження, корисним був приїзд у 1957 році до Києва делегації китайських вчених-біологів на чолі з заступником міністра охорони здоров'я КНР товаришем Цзянь-Синь-Чжуном.

Вчені Української РСР з радістю віддають свій досвід і допомагають своїм китайським товаришам прискорити розвиток науки у КНР. Під час відвідання Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона у лютому 1957 р. голова делегації вчених науково-дослідних залізничних установ КНР товариш Юй-Гуан-шен сказав: «У період нашого перебування у місті Києві ви і інші товариші ознайомили нас з вашими успіхами, з новою зварювальною технікою. Тепер, перед початком нашої другої п'ятирічки ця нова техніка має особливо важливе значення для дальшого розвитку залізниць КНР. Ваша братня, щира і безкорислива допомога – це могутня підтримка справі будівництва соціалізму у Китаї».

Протягом 1957 року близько 50 вчених народного Китаю ознайомили з досягненнями вчених Академії наук УРСР. У січні-лютому 1957 р. велика делегація вчених Академії наук КНР відвідала інститути фізики, електротехніки, електрозварювання, теплоенергетики та ін. У квітні минулого року Академія наук УРСР приймала велику делегацію китайських вчених і спеціалістів, які разом з радянськими вченими працюють над проблемою комплексного використання р. Амур. Серед членів цієї делегації, яку очолював заступник міністра водного господарства КНР тов. Фен Чжун-юнь, були представники геологічних, гідротехнічних, ґрунтознавчих та інших науково-дослідних установ КНР.

В Інституті гідробіології у липні 1957 р. побувала делегація китайських вчених-гідробіологів, які детально ознайомились з дослідженнями колективу інституту і взяли участь у спільній науковій нараді, присвяченій обміну досвідом у гідробіологічних дослідженнях.

Інститут філософії приймав у минулому році делегацію китайських вчених-філософів [...]»^{*2}

З науковими дослідженнями Інституту гірничої справи ознайомився доцент Пекінського гірничого інституту Ма Ці.

Велику допомогу китайським вченим подають установи АН УРСР у справі навчання і спеціалізації аспірантів і молодих науковців КНР. У 1957 р. китайські спеціалісти проходили навчання в інститутах машинознавства, загальної та неорганічної хімії та ін. За проханням Президента Академії наук КНР академіка Го-Мо-жо^{*3} Полтавська гравіметрична обсерваторія АН УРСР прийняла на спеціалізацію двох молодих китайських астрономів Цзоу І-сінь і Лі Ши-гуа, які

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

^{*2} Знято перелік членів делегації.

^{*3} Так у документі. Правильно: Го Можо.

протягом листопада–грудня 1957 р. детально вивчали теорію і практику широтних спостережень.

Значний обсяг робіт провели у минулому році установи АН УРСР по виготовленню для Китайської Народної Республіки технічної документації.

Інститут електрозварювання підготував і передав китайській стороні технічну документацію на виготовлення багатьох апаратів для автоматичного електрозварювання. Інститут математики надіслав Міністерству іригації КНР технічну документацію на виготовлення приладу ЕГДА для досліджень фільтрації під гідравлічні споруди.

У 1957 р. Академія наук УРСР обмінювалась науковою літературою з 12 установами КНР.

Корейська Народно-Демократична Республіка

Протягом 1957 р. 15 вчених народно-демократичної Кореї відвідали установи Академії наук УРСР і обмінялись досвідом наукової роботи з українськими вченими.

У серпні в Інституті гідробіології побували декан Вонсанського сільськогосподарського інституту Бек Сан, директор Науково-дослідного інституту рибної промисловості Кім Док Цен, заступник директора цього ж інституту Тянь Ір Хен, директор Науково-дослідного інституту прісноводних риб Бек Сен Хен та ін.

В кінці вересня до Києва прибула велика делегація корейських вчених на чолі з Президентом Академії наук КНДР академіком Пек Нам Уном. В складі делегації були віце-президент АН КНДР Цои Сам Ер, член-кореспондент АН КНДР економіст Кім Гван Дін, директор Інституту технічних наук Кім Дек Мо, директор Інституту історії Кім Сек Хен, директор Інституту літератури і мови Кім Бен Де та ін.

Корейські вчені детально ознайомились з науковими дослідженнями інститутів біохімії, органічної хімії, загальної та неорганічної хімії, фізичної хімії, електрозварювання, машинознавства, фізики, історії, літератури та мовознавства. Приїзд до Києва делегації вчених Академії наук КНДР відіграв велику роль у зміцненні творчого співробітництва між вченими Української РСР і народно-демократичної Кореї.

Чехословацька Республіка

Широкого розмаху набуло у 1957 р. наукове співробітництво між вченими УРСР і братньої Чехословаччини. Понад 30 вчених Чехословацької республіки ознайомились з науковими дослідженнями багатьох установ Академії наук УРСР.

Під час перебування в Інституті електротехніки АН УРСР директора Інституту радіотехніки і електроніки Чехословацької академії наук проф. С. М. Дядькова були обговорені питання наукового співробітництва українських і чехословацьких вчених в галузі вивчення радіохвиль і їх розповсюдження, теорії контурів, точних радіотехнічних вимірювань та ін.

В інститутах біохімії, фізичної хімії і фізіології АН УРСР побував завідуючий Лабораторією по вивченню метаболізму клітин і тканин Чехословацької академії наук, професор Карлова Університету в м. Празі д[окто]р Арношт Клейнцеллер. З інтересом була сприйнята наукова інформація проф. А. Клейнцеллера про його роботи в галузі вивчення біосинтезу жирних кислот у дріжджах, про механізм транспорту катіонів у турбулярних клітинах і ін.

Серед учених Чехословаччини, які протягом 1957 р. ознайомились з дослідженнями наукових установ АН УРСР, були наукові співробітники Біологічного

інституту у м. Празі д[окто]р Зденек Фенцл і д[окто]р Карл Вереш, науковий співробітник Лабораторії теоретичної і прикладної механіки Словацької Академії наук Штефан Петраш, науковий співробітник Інституту археології Чехословацької академії наук д[окто]р Богуслав Клім і багато інших.

У 1957 р. особливо широкого розмаху набуло творче співробітництво чехословацьких і українських вчених, які працюють в галузі суспільних наук. Міцні зв'язки встановились між установами Відділу суспільних наук АН УРСР і колективом Чехословацько-радянського інституту у м. Братиславі. Аспірантка цього інституту О. М. Рудловчакова працює над підготовкою кандидатської дисертації, присвяченої життю і творчості відомого закарпатського поета і громадського діяча О. В. Духновича. Під час місячного перебування на Україні О. М. Рудловчакова одержала велику допомогу від наукових працівників інститутів АН УРСР. В її розпорядження були надані цінні рукописи О. В. Духновича, що зберігаються у фондах Львівської бібліотеки АН УРСР.

З рукописами О. В. Духновича, що зберігаються у Пряшівському музеї (Словачина), в свою чергу ознайомились наукові співробітники Інституту літератури АН УРСР доктор філологічних наук Д. В. Чалий і кандидат філологічних наук О. Є. Засенко, які протягом місяця працювали в архівах Чехословащини над вивченням матеріалів про українсько-чехословацькі літературні зв'язки.

У 1957 р. вперше за єдиним планом розпочались спільні наукові дослідження Інституту електрозварювання АН УРСР і Інституту зварювання Словацької академії наук. Колективи цих інститутів включились у спільну розробку проблеми електрозварювання барабанів котлів високого тиску.

Відповідно до програми спільних досліджень по цій проблемі до Києва приїжджали чехословацькі спеціалісти інж[енер] Юліус Зеке і інж[енер] Штефан Михалек, які протягом двох місяців працювали в лабораторіях Інституту електрозварювання і здійснили поїздку по заводах Союзу РСР.

Протягом 1957 р. для ознайомлення з дослідженнями наукових установ Чехословащини виїжджало 10 співробітників АН УРСР.

Для участі в роботі Міжнародного симпозіуму з макромолекулярної хімії у Празі (9–15 вересня 1957 р.) до Чехословащини виїжджав академік АН УРСР Ю. К. Делімарський, який виступив на симпозіумі з науковою доповіддю про термодинаміку розплавів.

Під час наукового відрядження до Чехословацької республіки кандидати технічних наук М. М. Дідковський і Г. М. Спирін детально ознайомились з наслідками наукових досліджень чехословацьких вчених за останні роки в галузі водного господарства, розрахунку гідротехнічних споруд на міцність і стійкість. Були також вивчені методика і техніка гідравлічних і гідротехнічних досліджень.

Наукові співробітники Інституту геології корисних копалин АН УРСР кандидати геолого-мінералогічних наук Г. Н. Доленко і Д. В. Гуржій протягом шести-тижневого перебування у Чехословащині вивчали закономірності розповсюдження нафтових і газових родовищ, досліджували особливості металлогенії чехословацької частини Карпат, знайомились з загальною геологією і корисними копалинами країни.

Директор Інституту чорної металургії АН УРСР член-кореспондент АН УРСР З. І. Некрасов своє наукове відрядження до Чехословащини використав для

детального ознайомлення з дослідженнями чехословацьких вчених-металургів з роботою металургійних підприємств республіки, зокрема з роботами в галузі прямого одержання заліза без доменного процесу.

Наукова інформація, яку одержали вчені АН УРСР під час відряджень до Чехословацької республіки, безперечно сприятиме успішному розв'язанню відповідних наукових проблем в установах Академії наук УРСР.

Установи АН УРСР протягом 1957 р. здійснювали книгообмін з 92 науковими установами і бібліотеками Чехословаччини.

Польська Народна Республіка

Наукове співробітництво між установами Польської академії наук і інститутами АН УРСР у 1957 році набуло нових конкретних форм.

Однією з таких форм було проведення спільних наукових експедицій.

У серпні минулого року десять наукових співробітників Інституту історії матеріальної культури Польської академії наук на чолі з членом-кореспондентом ПАН К. К. Маєвським разом з вченими Інституту археології АН УРСР взяли участь в археологічних розкопках на території стародавнього міста Ольвії. Польські археологи, зокрема, брали участь у розкопках Ольвійської міської площі (агори), західних торговельних рядів і вулиць, що простяглися від агори у західному напрямку.

Обмін досвідом між польськими і українськими археологами в галузі методики розкопок античних міст сприяв піднесенню рівня археологічних досліджень як на Україні, так і в Польщі.

У вересні 1957 року в Інституті археології АН УРСР побували ще два польських археологи – завідуючий відділом епохи бронзи Державного археологічного музею у м. Варшаві О. Гардовський і ад'юнкт музею Л. Раухут.

В свою чергу для ознайомлення з дослідженнями польських археологів до Польщі виїжджали заступник директора по науковій частині Інституту суспільних наук АН УРСР кандидат історичних наук Ю. Н.^{*1} Захарук і старший науковий співробітник Інституту археології АН УРСР кандидат історичних наук М. Ю. Брайчевський.

Ознайомлення з археологічними колекціями, науковими дослідженнями польських вчених, відвідання місць розкопок в багатьох районах Польщі дозволило нашим археологам одержати цінні матеріали, які проливають світло на ряд ще не розв'язаних проблем, зокрема на проблему зв'язків стародавнього населення Польщі і України, проблему соціально-економічного розвитку древньослов'янських племен і т. ін.

Цінні архівні матеріали виявили і вивчили наукові співробітники Інституту історії АН УРСР І. Д. Бойко, І. Ф. Євсєєв, О. С. Компан, які протягом грудня 1957 р. працювали в польських архівних установах. Одержані матеріали допоможуть більш повно висвітлити проблеми селянського руху України XVI–XVII століть, соціально-економічного розвитку міст Правобережної України у XVII ст., питання розвитку і зміцнення українсько-польських зв'язків у післявоєнний час та ін.

На запрошення Товариства польсько-радянської дружби у м. Варшаві тт. І. О.^{*2} Бойко, І. Ф. Євсєєв і О. С. Компан взяли участь у роботі наукового семінару, присвяченого

^{*1} Так у документі. Правильно: Ю. М.

^{*2} Тут і далі – так у документі. Правильно: І. Д.

сорокаріччю Радянської України. На семінарі т. І. О. Бойко виступив з доповіддю про стан історичної науки в УРСР.

Велику увагу приділяють польські літературознавці вивченню спадщини класиків української літератури. У квітні 1957 р. у м. Варшаві відбулась наукова сесія Польської академії наук і Польсько-Радянського інституту, присвячена творчості Ів. Франка. В роботі сесії взяли участь член-кореспондент АН УРСР Є. П. Кирилук, який виступив з доповіддю про значення творчості Ів. Франка для слов'янських літератур, і старший науковий співробітник Інституту літератури АН УРСР Г. Д. Вервес, який виголосив доповідь про роль Ів. Франка у зближенні української і польської літератур.

Протягом минулого року значно розширились наукові зв'язки між польськими і українськими біологами. В Інституті фізіології АН УРСР побував професор Штеттінського медичного інституту проф. Ю. Канорський, який детально ознайомився з роботою лабораторії біофізики. З роботою відділів і лабораторій цього ж інституту ознайомився польський вчений проф. [В.] Дега.

На початку грудня 1957 р. у м. Варшаві відбулась Міжнародна конференція по кровозамінювачах і кровотворчих препаратах.

В роботі конференції взяв участь академік АН УРСР В. О. Беліцер^{*1}, який виступив з доповіддю на тему: «Неспецифічні сироватки тварин, їх одержання та фізико-хімічні і біологічні властивості».

Корисним було наукове відрядження до ПНР співробітника Інституту електрозварювання АН УРСР кандидата технічних наук І. К. Походні, який протягом місяця детально знайомився з станом автоматичного електрозварювання на підприємствах і в науково-дослідних установах Польщі.

У 1957 р. інститути АН УРСР здійснювали регулярний книгообмін з 69 установами ПНР.

Румунська Народна Республіка

Велике значення для дальшого розвитку наукового співробітництва між українськими і румунськими вченими мав приїзд до Києва у жовтні минулого року делегації Румунсько-Радянського інституту Академії наук РНР. Цю делегацію очолював член-кореспондент АН РНР Є. Анжелеску. В складі делегації були: заступник директора Румунсько-Радянського інституту проф. Г. Пік, головний редактор інституту І. Кишинівський і його заступник В. Бунеску. Під час прийому, який влаштував на честь членів делегації Президент Академії наук УРСР академік О. В. Палладін, були намічені шляхи зміцнення наукових зв'язків між академіями наук двох братніх республік.

Протягом 1957 року понад 20 вчених Румунії ознайомились з науковими дослідженнями інститутів АН УРСР.

Велика група румунських математиків на чолі з головою Відділу фізико-математичних наук директором Інституту математики АН РНР академіком [Г.] Моїсілом оглянула лабораторії Інституту математики АН УРСР. Колектив Інституту з інтересом вислухав наукову доповідь акад. [Г.] Моїсіла про теорію програм для релейно-контактних схем. Ряд доповідей прочитали і інші члени делегації румунських математиків.

^{*1} Так у документі. Правильно: Беліцер.

В Інституті археології побував директор Музею старовинностей Яського філіалу Румунської академії наук проф. М. Петреску-Дембовіца^{*1}, праці якого в галузі досліджень пам'яток так званої культури мальованої кераміки і епохи бронзи добре відомі українським археологам. У квітні 1957 року в Інституті археології АН УРСР побувало також три співробітника Інституту археології АН РНР – проф. Вульпе, Штефан і Моринц. З роботами Інституту мистецтвознавства, фольклору і етнографії АН УРСР ознайомились румунські вчені Музическу і Некрасова. Румунський вчений Богдан Раду відвідав Інститут машинознавства АН УРСР, де ознайомився з роботами в галузі теорії механізмів і машин.

Відповідно до угоди між Союзом РСР і Румунською Народною Республікою про співробітництво в галузі мирного використання атомної енергії в Інституті фізіології АН УРСР пройшли півторамісячне стажування науковий співробітник Інституту нормальної і патологічної фізіології д[окто]р Йон Борош і науковий співробітник терапевтичного інституту АН РНР д[окто]р Тіберіу Роксін. Програмою стажування були передбачені питання токсикології радіоактивних випромінювань, лікування і профілактика променевих захворювань, питання використання радіоактивних ізотопів у біологічних дослідженнях і ін.

В кінці минулого року до Румунії виїжджав завідуючий Сектором держави і права АН УРСР академік АН УРСР В. М. Корецький, який прочитав для румунських вчених ряд наукових доповідей з питань теорії і історії міжнародного права.

Протягом 1957 р. інститути АН УРСР здійснювали постійний обмін науковою літературою з 16 науковими закладами, бібліотеками та вузами Румунської Народної Республіки.

Німецька Демократична Республіка

Установи Академії наук УРСР у 1957 р. ознайомили з своїми дослідженнями понад 20 вчених демократичної Німеччини.

В Інституті теплоенергетики побували директор Інституту турбобудування Дрезденської вищої технічної школи проф. Манфред Еміхен і науковий співробітник цієї ж школи Вальтер Чоммер, які детально ознайомились з роботою та експериментальними установками лабораторії теплових двигунів.

Асистент кафедри стародавньої і ранньої історії Університету ім. М. Лютера у м. Галле-Заале О. Гейслер протягом тижня працював в наукових фондах Інституту археології АН УРСР над вивченням матеріалів розкопок пам'яток періоду пізнього неоліту і епохи міді-бронзи на території УРСР.

З роботами Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР ознайомився науковий співробітник Берлінського гідрофізичного інституту д[окто]р Грисейер.

Велика делегація німецьких інженерів-електрозварювальників вивчали методи і апаратуру для контактного зварювання в Інституті електрозварювання АН УРСР. Цей інститут встановив міцні ділові зв'язки з Центральним інститутом зварювальної техніки в м. Галле-Заале, з виробничниками заводу «Кельберг» по виробництву зварювального устаткування в м. Фінстервальде.

З Києва до м. Галле-Заале були надіслані зразки апаратів для автоматичного електрошлакового зварювання металів великих товщин. В свою чергу німецькі вчені надіслали інституту зразки своїх напівавтоматів для зварювання металів.

^{*1} Так у документі. Правильно: М. Петреску-Димбовіца.

У лабораторії рентгено-структурного аналізу Інституту електрозварювання за проханням Центрального інституту зварювальної техніки здійснюються дослідження хімічної неоднорідності зварних швів. Наслідки цих досліджень передаються німецьким вченим для використання у їх науковій роботі. На початку минулого року більше двох місяців в НДР працював старший науковий співробітник Інституту електрозварювання АН УРСР кандидат технічних наук Є. І. Лейкачук^{*1}, який подав технічну допомогу підприємствам демократичної Німеччини у налагодженні випуску зварювальних флюсів.

В кінці травня 1957 р. директор інституту металокераміки і спецсплавів АН УРСР член-кореспондент АН УРСР І. М. Францевич брав участь у роботі першої Міжнародної конференції з питань порошкової металургії, що була скликана Палатою техніки НДР у м. Айзенах.

Старший науковий співробітник Інституту електрозварювання АН УРСР кандидат технічних наук П. С.^{*2} Касаткін брав участь у роботі конференції по техніці зварювання в м. Галле-Заале.

В роботі з'їзду німецьких математиків брав участь директор Обчислювального центру АН УРСР доктор фіз[ико]-мат[ематичних] наук В. М. Глушков.

Група наукових співробітників Інституту теплоенергетики АН УРСР на чолі з директором інституту Г. М. Щоголевым виїжджала в демократичну Німеччину для ознайомлення з питаннями енергетичного використання паливних ресурсів НДР.

Понад 600 екземплярів наукової літератури надіслали в минулому році установи АН УРСР на адресу 30 наукових закладів НДР. Стільки ж книг і журналів було одержано в обмін.

Народна Республіка Болгарія

Понад 10 болгарських вчених відвідали у минулому році інститути Академії наук УРСР. Серед прибувших були гідробіолог Цветков, агробіолог Ілієв, літературознавець Дімов, хімік Владов, фізіолог проф. Дімітров, мікробіолог проф. Пашев та ін.

Болгарські вчені відвідали інститути АН УРСР відповідного профілю і одержали докладну інформацію з питань, що їх цікавили.

На запрошення болгарських вчених до братньої Болгарії виїжджав директор Інституту фізичної хімії АН УРСР академік АН УРСР О. І. Бродський, який прочитав цикл наукових доповідей з питань фізичної хімії.

Протягом місяця в бібліотеках і архівах Болгарії працював член-кореспондент АН УРСР Є. П. Кирилук, який виявив ряд цінних рукописних матеріалів – автографів класиків української літератури Л. Українки, О. Кобилянської та ін.

Інститути АН УРСР у 1957 р. регулярно обмінювались науковими виданнями з 19 дослідними закладами та бібліотеками Народної Болгарії.

Угорська Народна Республіка

Значних успіхів в різних галузях науки домоглися за останній рік вчені Угорської Народної Республіки. Зокрема цінні наукові дослідження здійснили угорські біохіміки. Про ці дослідження цікаво розповіла колективу Інституту біохімії АН УРСР заступник директора Інституту біохімії Угорської академії наук

^{*1} Так у документі. Правильно: Лейначук.

^{*2} Те саме. Правильно: Б. С.

проф. Собољчі Ласлоне, яка під час відвідання Києва виступила з доповіддю про нові дані в галузі вивчення дегідрату 3-фосфогліцеринового альдегіду.

Корисним був приїзд до Інституту зоології АН УРСР директора Будапештського геологічного інституту палеонтолога проф. М. П. Крицюя, який детально ознайомився з відділом палеозоології.

Протягом минулого року ряд відомих угорських вчених-математиків відвідало Інститут математики АН УРСР. Зокрема в цьому інституті побували директор Інституту математики Угорської академії наук академік Альфред Реньї, член-кореспондент Угорської академії наук, проф. Ласло Кальмар, проф. Ласло Фукс.

Угорські математики обмінялись досвідом своєї наукової роботи з колективом Інституту математики АН УРСР. Академік А. Реньї виступив в інституті з доповіддю про організацію математичних досліджень в Угорщині. Проф. А.^{*1} Кальмар зробив для колективу інституту дві наукові доповіді: «Про застосування релейно-контактних схем в обчислювальній техніці» і «Про дослідження в галузі математичної логіки». Проф. Л. Фукс виступив з доповіддю «Про нескінченні абелеві групи».

Колектив Інституту будівельної механіки ознайомив з своїми дослідженнями професора Будапештського політехнічного інституту д[окто]ра Мора Кораха.

Всього в установах АН УРСР протягом 1957 р. побувало близько 15 угорських вчених. У минулому році установи АН УРСР обмінювались науковою літературою з 17 дослідними установами Угорщини.

Капіталістичні країни

У 1957 році активно розвивались і зміцнювались наукові контакти між українськими вченими і діячами науки країн Західної Європи, Америки та інших країн світу.

На кінець 1957 р. установи АН УРСР здійснювали регулярний обмін науковою літературою з 459 дослідними установами і бібліотеками капіталістичних країн.

Велике значення для встановлення і зміцнення наукових контактів між діячами науки світу мала, проведена у минулому році у Франції, Міжнародна конференція з питань використання радіоактивних ізотопів у наукових дослідженнях.

В роботі цієї конференції взяла участь делегація Академії наук УРСР на чолі з Президентом АН УРСР академіком О. В. Палладіним. До складу делегації входили академіки АН УРСР Р. Є. Кавецький, Є. О. Шилов і член-кореспондент АН УРСР І. М. Францевич.

В роботі XVI Міжнародного конгресу з питань теоретичної і прикладної хімії, що відбувся у Парижі в липні 1957 р., брав участь директор Інституту органічної хімії АН УРСР академік АН УРСР О. І. Кіпріанов, який виступив на конгресі з науковою доповіддю на тему: «Вплив просторових факторів на спектри поглинення ціанінових барвників».

У жовтні 1957 року до Києва прибула делегація американських вчених-металознавців в складі професора Нью-Йоркського університету Зейгла, професора Огайського університету Жозефа Спретнака, співробітника об'єднаної корпорації по карбідях д[окто]ра Давіда Свона, співробітника хімічної компанії «Доу» д[окто]ра Хановольта та інженера Томаса Ліперта.

^{*1} Так у документі. Правильно: Л.

Американські вчені ознайомились з роботами інститутів металофізики і загальної та неорганічної хімії АН УРСР. З візитом-відповіддю до США виїжджала делегація вчених-металургів Союзу РСР. До складу цієї делегації ввійшов член-кореспондент АН УРСР С. М. Кожевников*¹.

В червні в Інституті мікробіології АН УРСР побував американський вчений-мікробіолог проф. С. А. Ваксман, який ознайомився з дослідженнями інституту в галузі антибіотиків і актиноміцетів. Проф. С. А. Ваксман прочитав доповідь про загальні питання досліджень в галузі вивчення антибіотиків.

Велика кількість вчених-істориків США відвідала у минулому році Інститут історії АН УРСР. Зокрема в інституті побували професор Каліфорнійського університету Є. Джексон, професор Іельського університету І. Решетар, професор Колумбійського університету Б. Стенфілд, професор Університету штату Індіана Р. Бірнс, професор Мічиганського університету А. Адамс.

З дослідженнями Інституту мовознавства ознайомились професор Мічиганського університету Феррелл Джемс, професор Колумбійського університету Л. Штілман, професор Гарвардського університету Ланг.

З колекціями Інституту археології АН УРСР ознайомився науковий співробітник інституту Думбартон Окс у м. Вашингтоні Марвін Росс.

В Інституті фізіології АН УРСР побував завідуючий лабораторією вищої нервової діяльності у м. Балтіморі проф. В. Х. Гент, який зробив для співробітників інституту доповідь на тему «Серце і умовні рефлекси». У цьому ж інституті з доповіддю про сучасні течії в американській психіатрії виступив проф. Е. Цискінд (м. Лос-Анджелес).

З колекціями геологічного музею Інституту геології ознайомився співробітник державної геологічної служби США доктор Е. Інгерсон.

Всього протягом 1957 року в установах АН УРСР побувало 15 вчених США.

У минулому році з дослідженнями Інституту біохімії АН УРСР ознайомились японський біохімік Ісімото і професор Кембріджського університету Д. Янг (Англія). В Інституті фізіології побували ліванські і бельгійські лікарі. Канадський вчений-фізик проф. Кац зустрівся з фізиками Академії наук УРСР.

Віце-президент Академії наук УРСР
академік АН УРСР О. [Н.] Щербань
Зав[ідуючий] сектором наукових зв'язків АН УРСР
з зарубіжними організаціями С. [М.] Пархомчук

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ міжнародних зв'язків з зарубіжними організаціями, спр. 27, арк. 1–16. Копія. Машинопис.

*¹ Так у документі. Правильно: Кожевников.

**ОСНОВНІ ПІДСУМКИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
АКАДЕМІЇ НАУК УРСР ЗА 1957 р. І ЗАВДАННЯ НА 1958 р.*²***[Грудень 1957 р.]*^{*3}

Наукова діяльність Академії наук УРСР в 1957 році проходила в обстановці подій величезного історичного значення, подій, які знаменують новий історичний етап у розвитку нашої країни і в житті всього людства.

[...]^{*4}

Значний вклад у дальший розвиток ряду провідних галузей науки і техніки у 1957 р. внесли і вчені Академії наук України.

Багатотисячний колектив наукових співробітників Академії домогся у звітному році нових якісних зрушень у своїй роботі.

На новий більш високий рівень піднялася співдружність науки з виробництвом. Наші вчені все більше переходили з позицій сприяння у розв'язанні завдань, які стоять перед народним господарством, на позиції безпосередньої участі у розв'язанні цих завдань.

У розробці ряду проблем наші вчені вийшли на передові позиції в розвитку науки в Радянському Союзі і за кордоном. Загальний стан нашої Академії в минулому році характеризується дальшим збільшенням кількості наукових установ і наукових працівників в них, посиленням оснащення наукових установ найновішим обладнанням, збільшенням асигнувань на проведення науково-дослідних робіт.

Президія, бюро Відділів і керівництво установ Академії наук Української РСР більше уваги приділяли розвитку теоретичних напрямів різних галузей науки і практичному застосуванню одержаних наслідків. Успішно розвивалися теоретичні дослідження з теоретичної фізики, радіофізики і електроніки, обчислювальної математики, високомолекулярних сполук, хімії інсектицидів і гербіцидів, хімії кольорових і рідкісних металів, прогнозування родовищ корисних копалин, біохімії нервової системи, інтенсифікації металургійних процесів, автоматизації виробництва та ін.

Установами Академії наук УРСР в 1957 р. розроблялося 200 проблем, що охоплювали 924 теми, по яких одержано ряд важливих досягнень у різних галузях науки.

У Відділі фізико-математичних наук у 1957 р. розвивалися наукові дослідження з актуальних проблем фізики, математики і астрономії.

В Інституті фізики визначено ряд ядерних констант, що мають практичне значення для розрахунків реакторів на швидких нейтронах, розроблено теорію непружного розсіювання нейтронів сферичними ядрами, розроблено ряд нових приладів для ядерних вимірювань.

*¹ Див. док. № 47, 139, 179, 230.

*² Доповідь виголошено Головним ученим секретарем Президії АН УРСР чл.-кор. І. М. Федорченком на сесії Загальних зборів АН УРСР 17 квітня 1958 р.

*³ Дата складання документа.

*⁴ Тут і далі – знято загальну інформацію про розвиток народного господарства та науки в СРСР і, зокрема, в АН УРСР.

Значно розширено дослідження з фізики напівпровідників. Внаслідок цього розроблено нову конструкцію германійового вентиляного фотоелемента з великою чутливістю. Колектив цієї лабораторії має пріоритет у СРСР по створенню такого типу фотоелементів.

Розвинена узагальнена теорія електромагнітних хвиль у середовищі, в якому виникають екситони.

Розроблено теорію зовнішнього екситонного фотоефекту з домішкових центрів та інші досягнення.

Всі ці результати є значним кроком вперед у ряді галузей теоретичної фізики (керівники М. В. Пасічник, Н. Д. Моргуліс, С. І. Пекар та ін.).

Значних успіхів домогся Фізико-технічний інститут.

Успішно завершено багаторічні дослідження у галузі практичного застосування техніки високого вакууму і низьких температур (керівники акад. Б. Г. Лазарев^{*1} та чл.-кор. АН УРСР І. М. Лівшиць^{*2}). Створено унікальний конденсаційний насос для відкачування повітря, а також розроблено і випробувано ряд конструкцій адсорбційних високовакуумних насосів. Розроблено методи очистки металів від домішок.

Розвинута квантова теорія високочастотної провідності та теорія циклонного і парамагнітного резонансу в магнітному полі.

В Інституті металофізики розвинуто статистичну теорію твердих розчинів системи залізо–хром, на основі якої вперше запропоновано метастабільну діаграму стану і побудовано рівноважну діаграму стану системи залізо–хром.

Розроблено метод безтигельного витоплювання хрому, новий рентгенівський метод, що дозволяє вивчати явище повзучості металів.

Зроблені на основі досліджень теоретичні висновки і узагальнення висвітлюють можливі шляхи розробки раціональних режимів обробки металів і сплавів у стані високої міцності, а деякі з них, як наприклад метод електровідпуску сталі, можуть бути рекомендовані для промислового випробування (чл.-кор. АН УРСР В. Н. Гріднев).

В Інституті радіофізики і електроніки завершено і передано для впровадження шість важливих робіт, відзначених преміями. Продовжувались дослідження з радіоастрономії; вже спроектовано і виготовлено апаратуру радіотелескопа, досліджено ряд задач космічної електродинаміки і газодинаміки та ін. (О. Я. Усіков^{*3}, С. Я. Брауде).

В Інституті математики розроблено новий метод наближеного інтегрування диференціальних рівнянь у частинних похідних, інтегральних та інтегро-диференціальних рівнянь. Побудована теорія каузальних функцій квантової теорії поля, яка має велике значення для дальшого розвитку методів квантової електродинаміки. Проведені важливі теоретичні дослідження триосного силового гідро-стабілізатора.

У Головній астрономічній і Полтавській гравіметричній обсерваторіях, поряд з виконанням планових спостережень, проведена велика робота, пов'язана з проведенням Міжнародного геофізичного року та з спостереженнями за штучними супутниками Землі.

^{*1} Так у документі. Правильно: Лазарев.

^{*2} Те саме. Правильно: Ліфшиць.

^{*3} Те саме. Правильно: Усіков.

Ряд важливих результатів одержано в галузі хімічних наук.

В Інституті загальної та неорганічної хімії продовжувались роботи по розвитку теорії ліофільності (акад. А. В. Думанський та чл.-кор. АН УРСР Ф. Д. Овчаренко), розроблений новий спосіб відстоювання виробничих пульп у концентрованих розчинах електролітів та рекомендації по використанню українських бентонітів як сорбентів та наповнювачів. На основі розвитку теорії комплексних сполук розроблено новий спосіб розділення рідкоземельних елементів та запропоновані нові методи визначення мікродомішок сірки, галію та інших елементів у чистому хромі (акад. А. А.^{*1} Бабко, чл.-кор. АН УРСР Я. Н. Фіалков). Розроблені основи окислювальної технології обробки питних вод (Л. А. Кульський).

В Інституті фізичної хімії продовжувалися дослідження хімічної будови та механізму реакцій ізотопними методами, внаслідок чого висвітлено механізм реакцій одержання перекису водню та надкислот та механізм вологої корозії заліза (акад. О. І. Бродський). Розроблений новий каталітичний спосіб окислення нафталіну та спосіб виготовлення мінеральних сорбентів заданої структури (чл.-кор. АН УРСР В. А. Ройтер, І. Є.^{*2} Неймарк).

В галузі органічної хімії значних успіхів досягнуто у вивченні кольору та будови органічних барвників (акад. А. І. Кіпріанов). Синтезовані нові барвники та фізіологічно активні препарати (акад. А. І. Кіпріанов, чл.-кор. АН УРСР О. В. Кірсанов). Розроблена технологія виготовлення препарату вітаміну В₂ для тваринництва (Б. Г. Савінов).

Значних успіхів у 1957 р. досягли інститути геологічного профілю. Інститут геологічних наук склав і підготував до друку перший в СРСР великий «Палеографічний атлас території Української і Молдавської РСР» (масштаб 1 : 2 000 000) та інші узагальнюючі праці, що становлять наукові основи планування і проведення розшуків родовищ корисних копалин. Ці праці мають велике теоретичне і народногосподарське значення.

Протягом 1957 р. остаточно оформився, зміцнів і набув значної питомої ваги ряд нових прогресивних напрямів досліджень: теоретична геотектоніка, палеоморфологія, палеоспорологія, геологія і мінералогія розсипних родовищ та ін.

Завершено вивчення стратиграфії та палеографії нижнього карбону південно-західного сектора великого Донбасу та третинних відкладів Приазов'я (акад. АН УРСР В. Г. Бондарчук).

Завершено дослідження по геології та генезису руд Криворізького басейну. Встановлені закономірності утворення розсипних родовищ титану, цирконію та олова, складено геохімічні карти по літію, рубідію, цезію, галію, скандію. Вивчено розподіл германію в бурому вугіллі (акад. АН УРСР М. П. Семененко).

Встановлено закономірності розподілу підземних вод у межах Волині і Поділля (А. Є. Бабинець). Висвітлена рідкісно-металева мінералізація ряду великих комплексів порід українського кристалічного щита (чл.-кор. АН УРСР С. П. Родіонов).

В Інституті мінеральних ресурсів у 1957 р. була досліджена поведінка миш'яку у процесах збагачення та пірометалургійної переробки керченських руд. Розроблено спосіб дезарсенізації руди, який зменшує вміст миш'яку до 0,02%.

^{*1} Так у документі. Правильно: А. К.

^{*2} Те саме. Правильно: І. О.

В Інституті геології корисних копалин одержано нові дані про умови утворення природної нафти та різних видів твердих горючих копалин (акад. АН УРСР В. Б. Порфир'єв^{*1}). Розроблені теоретичні основи вивчення причин вертикальних рухів земної кори (чл.-кор. АН УРСР С. І. Суботін^{*2}).

У галузі біологічних наук у 1957 р. проведені важливі в теоретичному і практичному відношенні наукові дослідження.

В Інституті ботаніки підготовлено до друку дев'ятого том і видано восьмий том багатотомної «Флори України» (керівник акад. АН УРСР Д. К. Зеров), закінчено роботу по вивченню дикорослих дубильних рослин України і внесено відповідні пропозиції шкіряній промисловості (А. І. Барбарич), підготовлено монографії по рослинності (Г. І. Білик) та історії рослинного покриву України і завершено дослідження в галузі цитоембріології головних хлібних злаків (чл.-кор. АН УРСР Я. С. Модилевський).

Успішно провадилася робота в Інституті біохімії (керівник акад. О. В. Палладін), де продовжувалося вивчення особливостей обміну речовин у різних відділах нервової системи та в м'язах. Встановлено зміни білкового складу головного мозку і характер обміну білків у ньому в процесі онтогенезу та при голодуванні.

Одержано нові дані по вуглеводному, фосфорному та азотовому обміну в м'язах.

Біохімічні дослідження дозволили поглибити знання про роль інсуліну в обміні речовин і взаємодію його з ферментами (акад. АН УРСР В. О. Бєліцер). Одержані дані про макроструктурні перетворення білкової молекули при хімічних модифікаціях її окремих структурних компонентів (акад. АН УРСР М. Ф. Гулий).

В Інституті гідробіології завершена багаторічна робота по вивченню кормових площ у північно-західній частині Чорного моря. На основі проведених досліджень до Держплану УРСР внесені пропозиції про перспективи добування риби в Каховському водоймищі, пониззі Дніпра та інших водоймищах УРСР.

У галузі мікробіології вивчено вплив мікроелементів на активність мікробіологічних процесів у ґрунті та досягнуто значне підвищення врожаю кукурудзи за допомогою інтенсифікації розмноження бактерій і актиноміцетів (чл.-кор. АН УРСР Л. Й. Рубенчик). Встановлена позитивна дія деяких культур грибів на розвиток та урожай хлібних злаків та інші роботи.

У галузі фізіології вищої нервової діяльності з'ясовано стан нерва при його пошкодженні (акад. АН УРСР Д. С. Воронцов) та роль порушень діяльності нервової системи у виникненні і розвитку злоякісних пухлин (акад. АН УРСР Р. Є. Кавецький).

Інститут зоології АН УРСР видав один том і підготував до видання два нових томи «Фауни України». У галузі генетики одержані деякі дані, що свідчать про можливість викликання спрямованих спадкових змін у комах препаратами дезоксирибонуклеїнової кислоти та шляхом трансдукції спадкових властивостей вірусами (С. М. Гершензон).

Значну роботу по зеленому будівництву провів Ботанічний сад АН УРСР.

Успішно працювали в 1957 р. установи Відділу технічних наук.

^{*1} Так у документі. Правильно: Порфир'єв.

^{*2} Те саме. Правильно: Суботін.

В Інституті гідрології і гідротехніки розроблений гідравлічний розрахунок автоматичного шахтного водоскиду. Одержані характеристики великих землесосних снарядів при роботі їх на воді і на водоґрунтовій суміші. Ці результати дають можливість більш ефективно використати землесосні снаряди.

В Інституті будівельної механіки проведено великі роботи по розвитку теорії і розробці методів розрахунку елементів різноманітних установ та машин (Б. Р.^{*1} Чудновський, З. Д. Костюк, І. А.^{*2} Мотовиловець, В. С. Гуменюк та ін.). Результати цих робіт використовуватимуться при розрахунках елементів гідротехнічних споруд, різноманітних будівельних та унікальних конструкцій. Досліджена тривала міцність дерево-шаруватого пластику (акад. АН УРСР [Ф. П.] Белянкін).

Великих успіхів досягнув Інститут електрозварювання ім. С. О. Патона. Тут розвинуті теоретичні основи електрошлакового зварювання; розроблено способи і технологію автоматичного і напівавтоматичного зварювання тонкого металу і малокаліберних швів, технологію газово-електричного зварювання теплостійких і жаростійких сталей, новий спосіб контактного шовного зварювання; розроблено принцип побудови швидкодіючих автоматичних регуляторів зварювальних процесів (чл.-кор. АН УРСР Б. Є. Патон, Г. З. Волошкевич, Д. А. Дудко, І. І. Заруба, О. Г. Потапєвський, Б. С. Касаткін, М. І. Каховський та ін.).

У галузі автоматичного контролю і вимірювальної техніки Інститутом машинознавства і автоматики розроблено комплекс вимірювального обладнання для геофізичної розвідки (чл.-кор. АН УРСР К. Б. Карандєєв, Л. Я. Мізюк, В. Н.^{*3} Михайловський), розвинуто теорію і розроблено принципово нові напрями здійснення вимірювальних схем змінного струму. Створено теорію електричних схем з багатополюсними елементами (В. П. Сігорський). Розроблено основи нової теорії корозійної втоми сталі (Г. В. Карпенко), а також інші роботи.

В Інституті гірничої справи ім. М. М. Федорова розроблена методика заміру фізичних сталих горючих газів шахтної атмосфери інструментальними методами та встановлена можливість застосування в шахтних умовах схем газоаналізаторів на напівпровідникових та магнітних елементах (акад. АН УРСР О. Н. Щербань). Проведено техніко-економічний аналіз і розробку методики розкриття і схем розробки шахтних полів на великих глибинах (чл.-кор. АН УРСР К. І. Татомир). Розроблено наукові основи кінематичного і динамічного аналізу і розрахунку на міцність рудникових машин (чл.-кор. АН УРСР О. М. Пеньков).

Значні досягнення має Інститут чорної металургії в розробці методів одержання офлюсованого агломерату, нових режимів прокатки, застосуванні нових марок сталей (чл.-кор. АН УРСР З. І. Некрасов, академіки АН УРСР О. П. Чекмарьов, К. Ф. Стародубов).

В Інституті чорної металургії розроблений новий технологічний процес одержання офлюсованого агломерату з руд Керченського родовища (чл.-кор. АН УРСР З. І. Некрасов, М. І. Красавцев), розроблено нові режими прокатки на блумінгах і прокатних станах (акад. АН УРСР О. П. Чекмарьов).

В Інституті електротехніки розроблені та досліджені схеми однофазних конденсаторних двигунів, які дають змогу заощадити витрати міді на електропроводки

^{*1} Так у документі. Правильно: В. Г.

^{*2} Те саме. Правильно: І. О.

^{*3} Те саме. Правильно: В. М.

на 30%. Розроблений і досліджений екстремальний регулятор з вимірювальними зв'язками безперервної дії (О. І.^{*1} Івахненко).

Розроблено шовну конденсаторну машину для зварювання кругових герметичних швів на виробках з металу товщиною 0,05–0,4 мм (академік АН УРСР К. К. Хрєнов, В. Є.^{*2} Моравський).

В Інституті теплоенергетики розроблено основи нової методики розрахунку криволінійних дифузорів вихлопних патрубків газових турбін, що дозволило знизити втрати при виготовленні патрубків на 15% і втрати рідкого палива на 2% (М. І. Сойковський^{*3}, А. Ш. Дорфман). Розроблено високошвидкісний метод піролізу легких продуктів термічного розкладу бурого вугілля УРСР (0,05 сек.) (акад. АН УРСР В. І. Толубінський^{*4}). Велика робота проведена по дослідженнях елементів роторів турбін (акад. АН УРСР І. Т. Швець). Розроблено нові методи і установки для швидкісної сушки антибіотиків, ниток і тканин, що дасть велику річну економію (О. О. Кремньов). Розроблені теоретичні основи і типова методика теплового розрахунку шахт і установок для охолодження рудникового повітря (акад. АН УРСР О. Н. Щербань, О. О. Кремньов). Ці роботи мають велике практичне значення для поліпшення умов праці в глибоких шахтах.

В Інституті використання газу на основі досліджень процесів розділення вуглеводних газів розроблено і внесено до Держплану УРСР технічні рекомендації по видобуванню етану та інших вуглеводнів з природного газу і переробки їх в етилен, необхідний для виробництва синтетичних волокон та пластмас (О. П. Клименко). Розроблено методи вдосконалення технології нагрівання металів і випалювання будівельної кераміки при переведенні печей на природний газ (чл.-кор. АН УРСР В. Ф. Копитов, М. А. Захариков). Визначені та запропоновані оптимальні режими розливки сталі, які забезпечують зменшення поверхневих дефектів у великих злитках (акад. АН УРСР М. М. Доброхотов).

В Інституті машинознавства розроблено технологію одержання високоміцного чавуну з кулястим графітом заданої структури без дальшої термічної обробки (чл.-кор. АН УРСР А. А. Горшков). Вивчено властивості українських бентонітів і доведено їх придатність як зв'язуючого матеріалу для ливарних форм.

Інститутом металокераміки і спецсплавів одержано теоретичні та експериментальні дані, які дали змогу сформувати основні елементи теорії жароміцності металокерамічних матеріалів. Велике значення мають роботи, проведені по тугоплавких сполуках (Г. В. Самсонов), по розробці контактів для Братської ГЕС – для електроустаткування високої потужності (чл.-кор. АН УРСР І. М. Францевич). Розроблено метод одержання порошків легованих сплавів і пористих виробів з легованих сплавів (чл.-кор. АН УРСР І. М. Федорченко, Н. А.^{*5} Філатова). Розроблена теорія спікання двокомпонентних систем, в якій вперше поряд з математичним описом дифузійних процесів винайдено також спосіб теоретичного розрахунку ряду фізичних властивостей матеріалів, що спікаються (чл.-кор. АН УРСР І. М. Федорченко, О. І. Райченко). Розроблено методи електромеханічної обробки

^{*1} Так у документі. Правильно: О. Г.

^{*2} Те саме. Правильно: В. Е.

^{*3} Те саме. Правильно: Сайковський.

^{*4} Те саме. Правильно: Толубинський.

^{*5} Те саме. Правильно: Н. О.

високотвердих матеріалів, які дають змогу одержувати чистоту обробленої поверхності до 14 класу (О. Я. Артамонов).

До найбільш значних досягнень Лабораторії гідравлічних машин можна віднести розробку теорії і методу розрахунку оболонок торіодальної форми, зокрема спіральних камер гідротурбін.

Головна увага колективів інститутів і установ Відділу суспільних наук АН УРСР була зосереджена на подоланні догматизму і начотництва в науці, на підвищенні ідейно-теоретичного рівня, на посиленні зв'язку науково-дослідної роботи з життям [...] ^{*1}.

В Інституті економіки виконана тема «Питання соціалістичного відтворення на матеріалах СРСР і УРСР» (керівник О. С. Короїд), закінчено дослідження по темі «Економічна ефективність впровадження нової техніки і передової технології» (керівник М. М. Середенко). У праці викладені результати дослідження і основні положення методики обчислювання економічної ефективності впровадження нової техніки.

[...] ^{*2}

В результаті багаторічної роботи колективу авторів і редколегії Інституту історії в грудні 1957 р. вийшла з друку «Історія Української РСР», т. II. Поява цієї книги справедливо вважається важливою подією на історичному фронті, вкладом у радянську історичну науку.

Підготовлено також ряд інших монографій – І. О. Гуржія, В. І. Клокова, Р. Г. Симоненка.

Інститутом археології видана у 1957 р. велика колективна узагальнююча праця, яка вперше висвітлює історію України з найдавніших часів до Київської Русі включно, а також понад 160 друкованих аркушів з різних галузей археологічної науки, проведені широкі експедиційні роботи, які дали численний матеріал з історії матеріальної і духовної культури стародавніх суспільств. Інститут виконав тему «Михайлівське поселення епохи бронзи на нижньому Дніпрі», яка дала важливі дані про побут, культуру та історичні взаємозв'язки цього поселення.

Значним досягненням Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка є завершення у 1957 р. підготовки і видання «Історії української літератури» (радянський період), том II.

Книга вперше дає систематичний виклад процесу розвитку української літератури і творчості відомих письменників за 40 років.

Серед підготовлених до друку монографій слід також відзначити книги М. Д. Бернштейна «Українська літературна критика в 50–70-х роках XIX ст.», З. П. Мороза «Проблема інтелігенції в українській драмі другої половини XIX ст.» та ін.

Інститут мистецтвознавства, фольклору і етнографії закінчив дослідження на тему «Життя і творчість композитора М. Леонтовича».

Колектив авторів закінчив роботу над першою частиною монографії «Українці» обсягом близько 40 авторських аркушів.

[...] ^{*3}

^{*1} Знято деталізовану інформацію про закінчені наукові теми Інституту філософії АН УРСР.

^{*2} Те саме: Інституту економіки АН УРСР.

^{*3} Те саме: Інституту суспільних наук АН УРСР.

В Секторі держави і права завершено роботу над монографіями «Господарсько-організаторська діяльність Української радянської держави в післявоєнний період» (І. М. Рознатовський^{*1}), «Нариси кримінального законодавства Української РСР (1917–1932)» (П. П. Михайленко). Ця монографія є першим серйозним дослідженням кримінального законодавства УРСР.

В короткій статті ми не маємо змоги перелічити всі досягнення наших учених у звітному році, тому ми назвали лише деякі з них.

Спинимось на питаннях розвитку наукових установ Академії у звітному році і матеріального забезпечення наших робіт.

Тепер у складі Академії налічується 46 науково-дослідних установ, з яких 37 інститутів. Крім того, в Академії є ще 20 госпрозрахункових промислових, експериментальних і допоміжних підприємств.

У 1957 р. у складі АН УРСР створено новий великий науковий заклад – Обчислювальний центр – та передано до складу Академії філіал Всесоюзного інституту «Укрдрідмет» в Одесі. В кінці 1957 р. уряд прийняв рішення про видання Української радянської енциклопедії і про створення в складі АН УРСР редакції Української радянської енциклопедії, що є великою подією в культурному і науковому житті республіки.

Збільшення штатів наукового і науково-допоміжного персоналу більш як на вісімсот одиниць дозволило поповнити кількісний склад установ і створити двадцять вісім нових відділів і лабораторій, в тому числі чотири відділи Інституту гірничої справи в м. Сталіно, які тепер за рішенням Президії будуть перетворені в інститут, три відділи – в Інституті фізики, лабораторію хімії і технології титану, лабораторію високомолекулярних сполук, відділ біохімії рослин, відділ теорії літератури, відділ статистики та ін.

Інститути фізичної хімії, мінеральних ресурсів та гідрології і гідротехніки одержали нові лабораторні корпуси. Будуються атомний реактор, лабораторні корпуси Обчислювального центру, Інституту електрозварювання та інші об'єкти.

Загальний обсяг бюджетних асигнувань зріс з 140 млн крб у 1956 р. до 196,6 млн крб у 1957 р. Фактичні витрати становлять 189,0 млн крб, що на 47 млн крб більше, ніж у 1956 р.

У 1957 р. введено в дію лабораторні корпуси Інституту мінеральних ресурсів у Сімферополі, Інституту металокераміки і спеціальних сплавів, лабораторний корпус високих тисків Інституту фізичної хімії, комплекс споруд магнітної станції Інституту геологічних наук, геомагнітна станція Інституту геології корисних копалин та інші об'єкти. Але, на жаль, потреби Академії в лабораторних і житлових приміщеннях ще в значній мірі не задоволені. При такому стані неприпустимо, що в 1957 р. внаслідок поганої роботи Головкивбуду та інших будівельних організацій, близько 4,6 млн крб, виділених на будівництво, не були використані.

[...]^{*2}

Поряд з значними досягненнями в роботі наукових установ АН УРСР має місце і ряд недоліків. Ще дуже повільно організовується розвиток робіт по деяких важливих напрямках, недостатньо здійснюється перебудова роботи в ряді

^{*1} Так у документі. Правильно: Разнатовський.

^{*2} Тут і далі – знято загальну інформацію про розвиток народного господарства та науки в СРСР і, зокрема, в АН УРСР.

інститутів Відділу суспільних наук, чітко не визначений профіль деяких наукових закладів і не провадиться необхідна їх реорганізація, недостатніми темпами зростають наукові кадри, з великим запізненням друкується ряд важливих праць; в інститутах академії ще недостатньо провадиться боротьба за високий ідейний і науковий рівень робіт. Так, на сесіях Загальних зборів Академії наук неодноразово ставилося питання про занедбаність роботи в галузі проблемних питань теорії та методології, про недостатню роботу над філософськими питаннями природознавства в галузі біології і фізики. Однак ці питання в 1957 р. не розглядалися на засіданнях бюро Відділів біологічних, фізико-математичних і суспільних наук. Виконавці для цієї роботи не підібрані і робота не була організована.

[...]

Не піднімаються такі питання, як філософське матеріалістичне висвітлення питань генетики, селекції, еволюції рослинного та тваринного світу.

Постанови Загальних зборів Відділів та Академії наук УРСР про посилення роботи по узагальненню наукових досліджень і підготовці до видання монографій виконуються незадовільно. Кількість узагальнюючих монографій залишається недостатньою. В інститутах фізики, радіофізики і електроніки, ГАО, які проводять важливі теоретичні дослідження, за 1957 р. не підготовлено до видання жодної монографії. Наукові установи Відділу фізико-математичних наук ще далеко не використали всіх можливостей у справі наближення наукових досліджень до потреб народного господарства.

Одним з важливих завдань є розвиток досліджень у галузі ядерної фізики та її застосування в інших галузях науки.

Необхідно приділяти особливу увагу будівництву атомного реактора, бо з цим пов'язаний розвиток досліджень не тільки з фізики ядра, а й таких важливих галузей науки, як радіаційна хімія, біофізика та ін. Слід відмітити, що обсяг робіт з ядерної фізики в Інституті фізики ще дуже обмежений.

Незважаючи на те, що Інститут фізики за останній час більш широко розгорнув роботи в галузі напівпровідників, ми ще значно відстаємо в цій галузі науки.

Теоретичному відділу Інституту фізики (С. І. Пекар) необхідно розширити фронт робіт з теоретичної фізики, особливо з фізики атомного ядра, електроніки, молекулярної спектроскопії, пов'язавши їх з основними напрямками експериментальних робіт Інституту фізики.

В Інституті фізики не вжито конкретних заходів до реалізації пропозицій Держплану УРСР про розширення робіт, зв'язаних з розробкою і впровадженням оптичних методів аналізу на підприємствах по переробці нафти і газу.

Велике значення для розвитку різних галузей науки та народного господарства має радіоелектроніка. На жаль, ця важлива галузь науки в системі Академії наук УРСР ще розвивається недостатньо, хоча можливості для цього у нас великі. Треба домогтися швидшого закінчення будівництва лабораторного корпусу Інституту радіофізики і електроніки та розв'язати питання про матеріальну базу лабораторії струмів високої частоти Інституту електротехніки.

Установи Відділу недостатньо комплектують між собою близьку за профілем роботу.

В Інституті ботаніки не проявлено належної наполегливості і уваги щодо розвитку експериментальних досліджень у галузі біохімії і фотосинтезу рослин.

Серйозні недоліки мають місце в роботі Ботанічного саду АН УРСР.

Відділ екології рослин Ботанічного саду АН УРСР (керівник акад. АН УРСР П. С. Погребняк) дуже повільно починав працювати і ще й досі не розгорнув справжньої роботи.

Не закінчено складання робочо-технічних проектів дендрарію. Це неприпустиме явище могло статися лише у зв'язку з безвідповідальним ставленням до зеленого будівництва саду дирекції і наукового колективу Ботанічного саду.

Директор Ботанічного саду академік АН УРСР М. М. Гришко не проявляє принциповості, наполегливості, цілеспрямованості і діловитості в питаннях організації науково-дослідної роботи та будівництва саду, що негативно позначається на всій діяльності керованого ним колективу.

Бюро Відділу біологічних наук повинно вжити дійових заходів по зміцненню наукового керівництва Ботанічного саду.

Одним з серйозних недоліків у роботі Інституту гідробіології є незначний обсяг робіт з фізіології водних організмів, відставання в розробці теоретичних питань, пов'язаних з раціональним і продуктивним веденням ставкового рибного господарства.

Слід загострити увагу Інституту зоології на необхідності поширення і поглиблення робіт з генетики тварин та забезпечення їх всім необхідним сучасним науковим обладнанням.

Необхідно швидше переходити від описового вивчення організмів до активної експериментальної діяльності.

Слід відмітити, як негативний факт, відсутність тісного зв'язку в науковій діяльності установ Відділу біологічних наук з установами фізико-математичного та хімічного профілю та з інститутами філософії і економіки АН УРСР.

Бюро Відділу біологічних наук повинно зосередити головну увагу на розширенні фронту експериментальних досліджень в галузі біохімії, генетики, фізіології та цитоембріології рослин, паразитології, морфології, екології та розробку теоретичних питань еволюційної біології, медицини, гідробіології та мікробіології.

Мало завершених теоретичних робіт в установах Відділу хімічних і геологічних наук. Все ще слабо розвиваються такі важливі напрями, як радіаційна хімія, хімія високомолекулярних сполук, хімія білка.

У Відділі хімічних і геологічних наук є три інститути геологічного профілю. Однак бюро Відділу жодного разу не розглянуло питання про напрями діяльності цих інститутів, про найбільш раціональний розподіл тематики між ними. Не розроблялись питання економічної геології, що має велике значення для дальшого розвитку народного господарства. Бюро відділу не ставить серйозно питання про створення на Україні промисловості рідкісно-земельних металів. Необхідно в цьому напрямі провести велику підготовчу роботу, дати всебічне обґрунтування економічної і технічної доцільності організації такого виробництва. Слабо також організована робота по розробці технологічних процесів видобування рідкісно-земельних елементів та по вивченню їх властивостей в інститутах мінеральних ресурсів і загальної та неорганічної хімії.

Недостатньо організована робота по координації геологічних досліджень – плани робіт багатьох розвідувальних організацій залишаються поза полем зору наших геологів.

Головним гальмом у розвитку наукових досліджень установ Відділу технічних наук, а також і інших Відділів є відсутність необхідної виробничої площі.

Інститути Відділу технічних наук у 1957 р. приділяли недостатню увагу проведеному розвідувальних робіт. Це становище частково виправлене при складанні наукових планів на 1958 р.

У 1957 р. були великі недоліки в роботі Інституту машинознавства. За 1957 р. науковими працівниками інституту не було підготовлено жодної монографії. В плані на 1957 р. ще були роботи, тісно пов'язані з сільськогосподарською тематикою. Передбачається передача Відділу, керівником якого є акад. АН УРСР [А. О.] Василенко, до Сільськогосподарської академії. Президія розглянула і затвердила напрям розвитку і профіль цього інституту.

Серйозні недоліки мають місце в роботі установ Відділу суспільних наук.

[...]

Не повністю виконана постанова Президії Академії наук УРСР від 17 травня 1957 р. «Про основні підсумки наукової діяльності інститутів та установ Відділу суспільних наук АН УРСР та заходи щодо поліпшення їх роботи», зокрема з питань підготовки і розстановки наукових кадрів, розгортання критики і самокритики в науковій роботі тощо.

До цього часу ще не систематично здійснюється координація наукової діяльності серед інститутів Відділу суспільних наук із спорідненими установами республіки.

Ще існує багатотемність у планах науково-дослідної роботи, недостатньо використовуються колективні і комплексні форми розробки важливих проблем суспільних наук.

Інститут філософії ще не перебудував свою роботу в напрямі встановлення тісних зв'язків з іншими інститутами Академії і не пов'язує свої роботи в галузі філософії і природознавства з дослідженнями біологів, хіміків, фізиків, математиків, геологів.

Слід зауважити, що постанова Президії від 17 травня 1957 р. з питань поліпшення роботи установ Відділу суспільних наук навіть не обговорювалась на засіданні вченої ради цього інституту.

Інститут історії не приділяє належної уваги питанням організації і підготовки широких дискусій з ряду вузлових проблем історії українського народу.

[...]

Інститут археології мало ще приділяв уваги розробці великих теоретичних проблем.

Інститут мовознавства досі неприпустимо зволікає завершення підготовки і видання другого, третього і четвертого томів українсько-російського словника, що є одним з важливих його завдань.

В Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії незадовільно організований контроль за якістю виконаних робіт. Надовго затримується оформлення закінчених робіт і обговорення у відділах.

[...]

В деяких наших інститутах ще має місце незадовільне забезпечення науково-дослідних робіт сучасним лабораторним обладнанням та матеріалами. Хоч сума асигнувань, виділених Академії наук для оснащення інститутів сучасним устат-

куванням, зросла з 24,4 млн крб у 1956 р. до 32,8 млн крб у 1957 р. і інститути мали в 1957 р. значно більші можливості для одержання необхідних приладів та матеріалів, все ж робота Академпостачу не відповідає зростаючим вимогам науково-дослідних робіт. З боку багатьох установ є нарікання на незадовільну роботу Академпостачу, але слід сказати, що і наші інститути повинні більш самостійно і ініціативно займатися постачанням наукового устаткування, бо Академпостач не завжди спроможний виконати всі замовлення. Слід також зазначити, що інститути Академії наук УРСР не завжди своєчасно виявляють свої потреби в устаткуванні, в зв'язку з чим затримується оформлення заявок та їх виконання.

Однією з причин того, що наші установи не розвивають досліджень з важливих галузей науки, про які згадувалось вище, є те, що вони не забезпечені робочим приміщенням. Капітальне будівництво в Академії наук УРСР відстає від потреб інститутів. Інститути металофізики, електротехніки, металокераміки і спецсплавів, використання газу, будівельної механіки, ботаніки, зоології, мікробіології, неорганічної хімії перебувають у надзвичайно важких умовах у зв'язку з тим, що наявні приміщення не задовольняють їх зрослих потреб. Президія АН УРСР ще не все зробила для поліпшення справи капітального будівництва в Академії. Слід поставити питання перед директивними органами про збільшення асигнувань на капітальне будівництво.

Великі недоліки є в роботі Академбуду. Планування робіт в Академбуді організоване незадовільно. Плани неодноразово змінюються, технічна документація не відображає дійсного стану справ. Низький рівень механізації робіт, несвоєчасне та неповне забезпечення лісоматеріалами, цеглою, трубами та ін. заважають своєчасному виконанню замовлень інститутів. Управління справами не подає належної допомоги Академбуду, не сприяє поліпшенню його роботи. Академбуд не забезпечив своєчасно виконання робіт по багатьох постановках Президії.

У 1957 р. Президія АН УРСР більш ніж будь-коли приділяла уваги справі координації наукової діяльності учених Академії наук, вузів і галузевих науково-дослідних установ України з метою якнайшвидшого і планомірного розв'язання найважливіших проблем радянської науки, які мають першочергове теоретичне і народногосподарське значення. У 1957 р. створені комісії по комплексних проблемах при Президії і при бюро Відділів АН УРСР, на які покладено завдання об'єднувати і зосереджувати творчі зусилля вчених різних галузей науки на розв'язанні важливих питань теорії і практики науково-технічного і культурного прогресу.

Інститути Академії наук УРСР стали ініціаторами проведення всесоюзних нарад і конференцій по деяких проблемах, які координуються Академією наук СРСР.

Велику роботу по координації наукових досліджень провела комісія по проблемі «Фізіологія вищої нервової діяльності» (керівник чл.-кор. АН УРСР О. Ф. Марченко), а також комісія по проблемі «Пластичні маси і синтетичне волокно» (керівник доктор хім[ічних] наук [К. А.] Корнєв).

У 1957 р. проведено близько п'ятдесяти координаційних нарад і конференцій з різних галузей науки. Це велика робота, яка сприяла налагодженню наукових зв'язків Академії наук з неакадемічними установами.

Установами АН УРСР проведена велика робота по складанню планів розвитку науки з найважливіших проблем на 1959–1965 рр. Ці плани відіграватимуть велику роль у дальшому поліпшенні координації наукових досліджень.

У той же час робота по координації наукової діяльності в Академії наук УРСР нас ще не задовольняє. Треба сказати, що Рада по координації наукових досліджень при Президії АН УРСР ще не розгорнула по-справжньому свою діяльність, не спрямовує роботу проблемних комісій, не контролює стан цієї роботи. Багато комісій фактично не займаються координацією наукових досліджень, не дають рекомендацій інститутам, над розробкою яких питань слід працювати в першу чергу, а задовольняються інформацією установ про роботу, яка ними провадиться. Комісії ще не налагодили тісних зв'язків з раднаргоспами, відомствами і підприємствами.

Для поліпшення координаційної роботи необхідно, щоб її очолили провідні вчені республіки. Треба налагодити ділові зв'язки між нашою Академією і Науково-технічним комітетом при Раді Міністрів УРСР, на який покладено обов'язок координувати науково-дослідні роботи в республіці, але керівники комісій по координації ще не знають шляху до Науково-технічного комітету.

Крім того, треба довести до кінця роботу по друкуванню наших проблемних планів у вигляді брошур на зразок «Вопросы советской науки», видані Академією наук СРСР, і розповсюдити їх серед наукових закладів України.

Необхідно домогтися більш тісного контакту в роботі з вищими учбовими закладами і галузевими інститутами. Необхідно, щоб наукова робота в республіці по провідних проблемах зосереджувалась навколо наших інститутів як наукових центрів, дійсно здатних спрямовувати розвиток науки і вести за собою інші наукові установи.

Велику роботу по організації робіт по комплексних проблемах провела в 1957 р. Рада по вивченню продуктивних сил Української РСР (голова ради акад. АН УРСР П. М. Першин). За планом науково-дослідних робіт ради вивчались такі важливі для дальшого піднесення продуктивних сил економічних районів республіки комплексні проблеми: 1) комплексне використання паливноенергетичних ресурсів УРСР (керівники акад. АН УРСР І. Т. Швець, канд[идат] техн[ічних] наук Г. М. Щоголев), 2) бентоніти УРСР та їх промислове використання (керівник чл.-кор. АН УРСР Ф. Д. Овчаренко), 3) комплексне використання водних ресурсів УРСР (керівник чл.-кор. АН УРСР Б. А. Пишкін), 4) охорона водоймищ і поліпшення якості води (керівник доктор техн[ічних] наук Л. А. Кульський), 5) комплексне використання природних багатств Львівського і Станіславського економічних районів УРСР (керівник чл.-кор. АН УРСР Є. К. Лазаренко), 6) комплексне використання природних багатств Криму (керівники чл.-кор. АН УРСР Є. С. Бурксер і доктор геол[ого]-мінерал[огічних] наук Ю. Ю. Юрк), 7) рак картоплі і заходи боротьби з ним (керівник чл.-кор. АН УРСР М. М. Підоплічко).

В опрацюванні тем з цих проблем у 1957 р. брали участь, крім 12 інститутів АН УРСР, 24 галузеві науково-дослідні інститути, 37 вузів і 22 проектні і виробничі організації.

По кожній з цих проблем Рада по вивченню продуктивних сил організувала і провела координаційні наради, на яких обговорені наслідки робіт, визначені завдання дальших досліджень і внесені пропозиції про найбільш раціональне використання природних багатств.

Рада провела значну роботу по підготовці і проведенню регіональних конференцій з питань розвитку продуктивних сил Харківського, Київського, Львівського і Станіславського економічних районів України.

Одним з важливих завдань, які стоять тепер перед Радою по вивченню продуктивних сил УРСР, є розробка економічних обґрунтувань пропозицій, внесених для впровадження у виробництво наслідків досліджень з окремих комплексних проблем. Основним недоліком у роботі ради до цього часу було те, що впровадження наслідків наукових робіт у практику народного господарства затримувалося через відсутність даних про економічну ефективність застосування цих пропозицій.

Протягом 1957 р. установи Академії наук УРСР впроваджували в промисловість, комунальне господарство, медичну практику та сільськогосподарське виробництво ряд закінчених науково-дослідних робіт, що мають важливе народно-господарське значення.

Всього в минулому році впроваджувалося у народне господарство 183 роботи, з яких 85 робіт підлягали дослідно-виробничій перевірці, 98 – впровадженню.

Міністерства та відомства УРСР у погодженні з Держпланом УРСР розглянули подані Академією наук УРСР пропозиції і включили 32 роботи до плану впровадження нової техніки на 1957 р. на підвідомчих їм підприємствах.

Найбільша кількість робіт, що впроваджувались, припадає, як і раніше, на Відділ технічних наук.

Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, як і в минулому році, продовжував широко впроваджувати на підприємствах Радянського Союзу, розроблений працівниками інституту, метод електрошлакового зварювання.

За успішне впровадження цього методу в народне господарство працівникам цього інституту та представникам провідних заводів у 1957 р. було присуджено Ленінську премію.

Інститутом чорної металургії АН УРСР проведено дослідно-промислову перевірку нової технології виробництва офлюсованого агломерату з керченських руд коричневої різновидності, застосування якого в доменних печах заводу «Азовсталь» дало можливість підвищити продуктивність печей на 3–4%.

Налагодження кисневого дуття у відбивних печах Дніпропетровського чавунно-вальцерового заводу дало можливість скоротити тривалість плавки на 20–25% і відповідно скоротити витрати палива.

[...]

Інститутом гірничої справи у вугільну та гірничорудну промисловість впроваджено нові типи вентиляторів.

У 1957 р. на київському заводі «КІНАП» організовано серійне виробництво кліщів для холодного зварювання проводів.

Ленінградськими (Кіровським та металічним) заводами впроваджені роботи Інституту теплоенергетики по охолодженню роторів газових турбін, що дозволило зменшити вартість газової турбіни на 10%.

Інститут металокераміки і спецсплавів продовжував впроваджувати у промисловість металокерамічні вироби і провадив роботи по натурних випробуваннях протекторів для захисту суден від корозії, впровадження яких дозволить втричі збільшити строк плавання суден між сухим докуванням. Впровадження комплексного електрозахисту газопроводу Дашава–Київ з початку введення його в експлуатацію уже дало народному господарству близько 100 млн крб економії.

Впровадження металокерамічних контактів закінчилося пуском заводу контактів у Свердловську. Виготовлені контакти для устаткування, яке експортується до Індії, В'єтнаму та інших країн.

На ряді підприємств впроваджено технологію по виготовленню деталей з високоміцного чавуну, розробленою Інститутом машинознавства.

Комітет у справах винахідництва і відкриттів при Раді Міністрів СРСР у 1957 р. зареєстрував 18 нових приладів, розроблених і виготовлених Інститутом машинознавства і автоматики у Львові.

У міських газових сітках Києва, Львова, Харкова та на газопромислах Стрия успішно впроваджувалася нова система диспетчеризації, розроблена Інститутом використання газу.

Закінчено організацію цеху на заводі ім. Дзержинського у Києві по виробництву металоколоїдних мастил, розроблених Інститутом загальної та неорганічної хімії, та проведені напівзаводські випробування на заводі «Укрцинк» електролітичного одержання кадмію високої чистоти.

Успішно впроваджували у промисловість свої роботи інститути фізичної хімії, органічної хімії, геології корисних копалин, мінеральних ресурсів та ін.

Ширше, ніж у попередні роки, і більш значні роботи впроваджували в народне господарство інститути Відділу фізико-математичних наук.

Так, Фізико-технічний інститут у Харкові успішно впроваджував на чотирьох заводах Харківського раднаргоспу наконечник для піскоструйних апаратів, виготовлений з карбїду бору.

У 1957 р. роботи, що розроблялись інститутами Відділу біологічних наук АН УРСР протягом ряду років, закінчені впровадженням.

Так, Інститутом мікробіології закінчена робота по впровадженню в сільсько-господарську практику азотобактерину (штам 28).

Інститутом фізіології ім. О. О. Богомольця закінчено клінічне випробування спленіну, який застосовується при токсикозах ранніх строків вагітності.

Вчена рада Міністерства охорони здоров'я СРСР дозволила прийняти препарат спленін у медичну практику.

Інститутом гідробіології закінчена робота по заселенню Каховського водоймища кормовими безхребетними тваринами та по зарибленню його ікринками дніпровського судака.

Інститут ботаніки передав Київському обласному управлінню сільського господарства матеріали та інструкції по поліпшенню заплавних та суходольних лук.

Інститут біохімії закінчив виробничі випробування по чотирьох темах.

Крім впровадження своїх закінчених науково-дослідних робіт у народне господарство, установи Академії наук у минулому році провели значну роботу за завданням міністерств та відомств на основі господарських договорів з окремими підприємствами та організаціями.

У 1957 р. установи Академії наук УРСР виконували для різних організацій науково-дослідні роботи по трьохстах договорах, по яких виконали роботи на загальну суму 19 млн крб.

Виконання договірних робіт та передача їх для використання замовникам у значній мірі сприяла впровадженню результатів наукових досліджень у народне господарство.

За останні роки установи Академії наук УРСР встановили тісні ділові зв'язки з рядом провідних підприємств, шахт, медичних установ та колгоспів УРСР.

Після проведення реорганізації управління промисловістю та будівництвом і організації раднаргоспів ці зв'язки значно зміцніли.

З метою дальшого розширення наукових зв'язків з підприємствами в жовтні 1957 р. до 10 раднаргоспів республіки виїжджали бригади вчених, очолювані членами Президії АН УРСР, академіками та членами-кореспондентами АН УРСР.

Проведено багато виїзних сесій у великих промислових та культурних центрах.

Внаслідок взаємної інформації, обміну думок та ознайомлення з потребами та пропозиціями підприємств та раднаргоспів установи АН УРСР взяли на себе ряд зобов'язань по наданню промисловості науково-технічної допомоги у розв'язанні ряду принципів питань.

Ряд установ АН УРСР, як наприклад інститути економіки, електротехніки, гірничої справи, машинознавства та ін., за дорученням Держплану УРСР беруть діяльну участь у розробці перспективних планів окремих галузей промисловості та народного господарства на 1959–1965 рр.

З метою наближення діяльності науково-дослідних установ до виробництва Президія АН УРСР вирішила в районах розміщення провідних галузей промисловості в найближчий час поширити, а де це необхідно, організувати науково-дослідні групи, лабораторії та відділи відповідних інститутів АН УРСР.

Виходячи з цього, в минулому році у Сталіно організовано п'ять відділів Інституту гірничої справи та Інституту економіки АН УРСР, у Костянтинівці, Сталінського раднаргоспу, організовано лабораторію по розробці технології виготовлення кольорових металів, а також створені лабораторії у Кривому Розі та на Київському заводі «Точелектроприлад».

Президія Академії наук УРСР надіслала Раді Міністрів УРСР, Державному науково-технічному комітету, раднаргоспам та міністерствам свої пропозиції по впровадженню закінчених науково-дослідних робіт у народне господарство для включення їх до плану нової техніки на 1958 р.

Слід зазначити, що в справі впровадження в народне господарство закінчених наукових робіт є і ряд істотних недоліків.

Міністерства та раднаргоспи УРСР у ряді випадків недооцінюють важливість якнайшвидшого впровадження досягнень науки і техніки в народне господарство, не приділяють цьому питанню належної уваги, внаслідок чого ряд важливих наукових робіт впроваджується дуже повільно протягом ряду років в обмежених масштабах, що не дає належного ефекту і навіть втрачається значення цих робіт.

Установи Академії наук ще мало займаються питанням економічної ефективності робіт, що впроваджуються, тому промислові підприємства та раднаргоспи не завжди охоче йдуть на їх впровадження.

Бюро Відділів зовсім не займаються питанням впровадження. Їх діяльність обмежується збиранням матеріалів з інститутів без всякого аналізу, без урахування можливостей установки, без визначення важливості тієї чи іншої роботи.

У нас ще мало наукових робіт, які б мали велике народногосподарське значення, таких, наприклад, як електрошлакове зварювання, яке впроваджується не тільки у Радянському Союзі, а й за кордоном. Більшість наших робіт мають місце значення і впроваджуються тільки у вузьких масштабах.

Треба відзначити, що деякі інститути ще слабо пов'язують свою тематику з вимогами народного господарства (інститути фізики, фізичної хімії, машинознавства).

Минулий рік був роком дальшого розвитку міжнародних наукових зв'язків установ Академії наук УРСР і піднесення міжнародного авторитету науки радянської України.

У 1957 р. значно збільшилася кількість зарубіжних делегацій і окремих вчених, які ознайомилися з діяльністю установ Академії наук УРСР. У 1957 р. у Києві побувало 120 чол. зарубіжних гостей.

Зокрема, в установах АН УРСР побували китайські біологи, філософи, корейські, чехословацькі, румунські та ліванські вчені.

Протягом 1957 р. 45 наукових співробітників АН УРСР виїжджали за кордон для участі в роботі міжнародних та національних конгресів і конференцій, для ознайомлення з досягненнями зарубіжної науки, у службові відрядження та для подання науково-технічної допомоги країнам народної демократії.

Міжнародні зв'язки нашої Академії посилюються і зміцнюються.

Однак для поліпшення цієї роботи нам треба збільшити вимоги щодо знання виїжджаючими товаришами іноземних мов, бо без знання мов перебування за кордоном не може дати повноцінних результатів.

Відомо, яке велике значення має в житті Академії наук видавнича діяльність.

В 1957 р. проведена значна робота по виконанню плану ювілейних видань, по підготовці до видання науково-термінологічних словників, але у видавничій діяльності ще мають місце серйозні недоліки, у зв'язку з чим з боку установ є багато нарікань на незадовільну роботу Видавництва АН УРСР.

Тематичний план видань на 1957 р. недовиконано по назвах на 33,3%, по кількості друкованих аркушів – на 25,5%.

Однією з причин незадовільної роботи Видавництва АН УРСР є слабкість його поліграфічної бази. У зв'язку з цим Президія Академії наук вживає заходів до того, щоб довести у другому півріччі 1958 р. потужність Київської друкарні до 3500 і Львівської до 2800 друкованих аркушів.

Слід зазначити, що велика доля вини у незадовільному стані друкарської бази лежить на директорі Видавництва тов. [Б. М.] Зав'ялові, який втратив перспективу розвитку видавничої діяльності, завчасно не турбувався про оснащення друкарні новим, сучасним обладнанням і про розширення виробничих потужностей друкарні.

Президія недавно прийняла рішення про передачу друкарні в другій половині 1958 р. будинку, що тепер займає Обчислювальний центр, та про надбудову в 1959–1960 рр. будинку Інституту ботаніки для розширення друкарської бази. Ці заходи дозволять довести потужність нашої поліграфічної бази відповідно до наших потреб. Необхідно створити нові наукові журнали і розширити деякі існуючі. Деякі з наших провідних інститутів зовсім не мають змоги друкувати свої наукові праці.

На виконання плану та на всю роботу друкарень негативно впливала надмірна авторська правка, обсяг якої досяг у 1957 р. 53% відносно набору. Це пояснюється тим, що підготовка рукописів до друку в ряді інститутів (філософії, історії, економіки, мистецтвознавства, фольклору та етнографії) провадиться незадовільно. Вчені ради зазначених інститутів не стежать за якістю підготовки рукописів,

не обговорюють зміст рукописів, формально відносяться до рекомендацій книг до друку. Так, Інститут філософії АН УРСР подав до Видавництва недоброякісно підготовлений рукопис М. [С.] Денисенка «Суспільно-політичні погляди Марка Вовчка» та однотомник творів Г. С. Сковороди. Недоброякісними виявились рукописи працівників Інституту історії А. Ф.^{*1} Єрмоленка та І. Д. Бойка, «Збірник праць з шевченкознавства» № 1, підготовлений Музеєм Т. Г. Шевченка, рукопис книги працівника Інституту економіки В. І.^{*2} Липського.

Ефективність наукової діяльності тепер і перспективи розвитку науки в майбутньому залежать насамперед від складу наукових кадрів, їх підбору і підготовки.

Тепер в Академії наук УРСР налічується 1711 наукових працівників, з них: 217 докторів наук, 997 кандидатів наук і 497 наукових співробітників, що не мають вченого ступеня.

Проведені в 1957 р. конкурси і атестації показали, що переважна більшість наукових працівників має високу кваліфікацію і здатна розв'язувати завдання, поставлені перед ними. У той же час виявлено, що ряд посад старших і молодших наукових працівників займали безперспективні, нездібні до наукової роботи працівники [...]»^{*3}. Слід і надалі дбати про те, щоб конкурси і атестації допомагали нам звільнитися від випадкових у науці людей і сприяли поліпшенню якісного складу наших кадрів.

У проведенні конкурсів і атестацій є ряд недоліків, які перешкоджають дальшому якісному зміцненню наукових кадрів в інститутах АН УРСР. У більшості випадків конкурси фактично не проводяться, бо на оголошені штатні посади припадає по одній заяві, як правило, від співробітника того чи іншого інституту. Установи АН УРСР не мають можливості залучити до участі в конкурсах висококваліфікованих спеціалістів через відсутність в Академії наук житлової площі.

Зростання докторських кадрів з числа молодих учених дуже незначне. Не ростуть і наші старі кандидати, які ось уже близько десяти років з року на рік відкладають подачу дисертацій. В установах АН УРСР тепер працює понад 130 кандидатів наук, які займають посади завідувачів відділами і лабораторіями, директорів інститутів та їх заступників. З 48 наукових працівників, які повинні були захистити докторські дисертації за планом 1957 р., захистило лише 8 чол. та подало на захист 7 чоловік.

Незадовільний стан підготовки докторів наук пояснюється тим, що інститути та Відділи наук глибоко не вивчають здібностей молодих наукових працівників і не створюють умов для роботи над докторськими дисертаціями найбільш перспективним працівникам, не допомагають у цій роботі тим, кому ця допомога дійсно потрібна і може дати хороші наслідки.

Вчені ради багатьох інститутів (економіки, мистецтвознавства, фольклору та етнографії, математики, теплоенергетики, фізіології та ін.) не приділяють повсякденної уваги справі підготовки молодих наукових кадрів через аспірантуру, не здійснюють у належній мірі контролю за науковим керівництвом аспірантів, через що 18 аспірантів АН УРСР у 1957 р. не виконали своїх індивідуальних планів.

^{*1} Так у документі. Правильно: О. Ф.

^{*2} Те саме. Правильно: В. М.

^{*3} Знято деталізовану інформацію щодо результатів проведеної атестації наукових працівників.

Погано іде підготовка кадрів високої кваліфікації у Відділі технічних наук; бюро Відділу цьому питанню приділяє мало уваги. Так, за 1957 р. по всіх установах Відділу захистив докторську дисертацію лише один чоловік. В Інституті теплоенергетики за 1957 р. жоден науковець не захистив кандидатської чи докторської дисертації. Таке ж становище в інститутах гірничої справи, машинознавства і автоматики та ін., в яких з підготовкою кадрів не все гаразд.

Інститут фізики також мало приділяє уваги підготовці наукових кадрів. У 1957 р. не виконано план набору аспірантів. Таке ж становище і в Інституті радіофізики і електроніки.

Президія АН УРСР вживає заходів до усунення хиб, які мали місце в роботі по підготовці кадрів через аспірантуру.

Бюро Відділів та інститути повинні приділити надзвичайно серйозну увагу підготовці докторів наук і висококваліфікованих спеціалістів з таких галузей наук, як ядерна фізика, напівпровідники, електроніка, обчислювальна математика і техніка, радіофізика, пластичні маси, радіаційна хімія, геохімія, геофізика, біохімія, генетика і фізіологія рослин, цитоембріологія та ін.

Щоб правильно використовувалися висококваліфіковані кадри, слід дбати про повне забезпечення їх науково-допоміжними працівниками з тим, щоб кожен науковий співробітник мав не менше двох помічників (лаборантів, інженерів тощо).

[...]*¹

Вісник Академії наук УРСР. – 1958. – № 5 (258). – С. 18–38.

№ 93*²

ІНФОРМАЦІЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОБОТИ КИЇВСЬКОЇ ТА ЛЬВІВСЬКОЇ ДРУКАРЕНЬ АН УРСР

6 січня 1958 р.

План изданий научной литературы на 1958 год Президиумом АН УССР утвержден в объеме 6000 печатных листов. В связи с дополнительным включением в план работ, приуроченных к международному конгрессу славистов, его объем увеличился до 6336 печатных листов.

В целях обеспечения выполнения такого большого объема издательского плана Академии наук УССР по инициативе Редакционно-издательского совета, Издательство АН УССР совместно с типографией разработали перечень мероприятий, который утвержден Президиумом АН УССР 29 ноября 1957 года.

Постановлением Президиума Издательство АН УССР обязывается в результате осуществления мероприятий по переоборудованию и пополнению типографии АН УССР новыми машинами довести во II полугодии 1958 года мощность Киевской типографии до 3500 печатных листов и Львовской – до 2800 печатных листов, для чего отпущены соответствующие средства, увеличены штаты рабочих и количество учеников в типографиях.

*¹ Знято загальну інформацію про завдання і роль академічної науки у розвитку народного господарства СРСР.

*² Див. док. № 185.

Оборудование для переплетных цехов, цинкографии и стереотипным цехам уже приобретено в конце 1957 года на сумму 300 тысяч рублей. Осталось приобрести и установить 11 линотипов и 2 монотипа, заявки на которые своевременно были представлены соответствующим организациям. В первых числах января получен наряд на один линотип для Львовской типографии. Наряды на остальные линотипы предполагается получить в течение первого и второго кварталов 1958 года.

Однако в принятом постановлении Президиума не предусмотрены полностью меры по расширению производственных площадей типографии, где могли бы быть размещены дополнительные машины и люди. В настоящее время обе типографии АН УССР работают в условиях большой скученности, явно ненормальных санитарных условиях.

Чтобы реально обеспечить выполнение издательского плана Академии наук УССР, необходимо в первом полугодии 1958 года предоставить Киевской типографии дополнительно 350–400 квадратных метров производственной площади, и Львовской – 150–200 квадратных метров.

Расширение производственных площадей Киевской типографии будет осуществлено за счет введения в строй в январе 1958 года сделанной пристройки на 130 квадратных метров. До 1 февраля 1958 года будет переоборудовано помещение бывшего склада «Академнаба» на 110 квадратных метров и передано типографии. 1 июля 1958 года, в связи с закрытием цеха специальных изданий, типография получит дополнительную площадь на 200 квадратных метров.

В целях увеличения производственной площади Львовской типографии, Президиум АН УССР обратился с просьбой к Львовскому областному совету депутатов трудящихся о передаче Львовской типографии помещения, которое в ближайшее время будет освобождено лабораторией Института полезных ископаемых АН УССР.

Для полной характеристики реальности плана изданий на 1958 год в объеме 6336 печатных листов, также следует указать, что в план включены перешедшие работы из плана 1957 года в объеме 1700 печатных листов, которые уже подготовлены к набору, а часть, около 400 печатных листов, уже набрана. Кроме того, Издательство АН УССР имеет договоренность с типографиями других ведомств на издание на их базах нашей литературы в 1958 году в объеме 300 печатных листов.

Председатель Редакционно-
издательского совета АН УССР
академик АН УССР М. [Ф.] Гульый

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 837, арк. 8–9. Копія. Машинопис.

№ 94

**ЛИСТ ДИРЕКТОРА ИНСТИТУТА МАТЕМАТИКИ АН УРСР
АКАД. Б. В. ГНЕДЕНКА ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ
ВИГОТОВЛЕННЯ ІНТЕГРАТОРА ЕГДА-8/56 НА ЗАМОВЛЕННЯ
НІМЕЦЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК**

25 січня 1958 р.

Институт получил копию письма вице-президента Германской академии наук (подлинник направлен в адрес президента АН УССР академика А. В. Палладина), в котором имеется просьба об изготовлении и передаче в Институт математики АН Германии интегратора ЭГДА²².

Интегратор ЭГДА разработан и сконструирован в Институте математики АН УССР. 66 экземпляров интеграторов ЭГДА были изготовлены и используются в ряде исследовательских организаций СССР.

В настоящее время нет организации, которая изготовляла бы интеграторы ЭГДА-8/56.

Институт считает целесообразным изготовление и передачу интегратора ЭГДА-8/56 в Германскую академию наук, согласившись с предлагаемыми в письме формами материальной компенсации.

Стоимость интегратора около 30 000 рублей. Он может быть изготовлен экспериментальными мастерскими институтов АН УССР: Института строительной механики, Института физиологии или Института физики.

В связи с этим было бы целесообразно одновременно изготовить еще один экземпляр интегратора для экспонирования на Всемирной выставке в Брюсселе.

Директор Института математики
академик АН УССР Б. В. Гнеденко

ІА НБУВ, ф. 264, оп. 1, спр. 367, арк. 2. Копія. Машинопис.

№ 95

**ЗВІТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ У ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО
ЕНДОКРИННОГО ПРЕПАРАТУ «СІНАНТРИН С»,
РОЗРОБЛЕНОГО НАУКОВЦЯМИ ІНСТИТУТУ ФІЗІОЛОГІЇ
ім. О. О. БОГОМОЛЬЦЯ АН УРСР**

29 січня 1958 р.

1. Название работы: «Метод получения специфического стабилизатора крови «синтетический антитромбин из целлюлозы» (сокращенно «синантрин С»; прежнее название препарата – синантрол).

2. Руководитель работ – ст[арший] научн[ый] сотр[удник], доктор мед[ицинских] наук В. Д. Янковский.

3. Содержание и значение работы.

Разработка оригинального метода получения специфического стабилизатора крови «синантрин С», заменяющего импортный гепарин, являющегося по своему строению и по действию на кровь и организм животных и человека аналогом гепарина.

Метод получения «синантрина С» разработан А. Ф. Рекашевой, бывшей сотрудницей лаборатории, возглавляемой В. Д. Янковским, работающей в настоящее время старш[им] научн[ым] сотрудником Института физической химии нашей Академии и имеющей авторское свидетельство на это изобретение за № 65982 от 8 января 1946 года (заявочное свидетельство № 4770 от 21 марта 1944 года).

Научное значение этой работы, являющейся продолжением цикла работ С. С. Брюхоненко²³, В. И. Максимова, Н. Н. Желажовцевой, шведа [С.] Бергштрема^{*1 24} и др., состоит в том, что был указан и найден правильный путь для разрешения проблемы синтеза новых весьма активных и нетоксичных для организма стабилизаторов крови и впервые в мировой литературе был синтезирован из древесной целлюлозы ряд препаратов, в том числе и «синантрин С», по своей активности и нетоксичности для организма приближающихся к гепарину.

Государственное и народнохозяйственное значение работы состоит в том, что:

а) Найден сравнительно дешевый синтетический препарат, заменяющий очень дорогой импортный гепарин.

Если будет возобновлено заводское изготовление советского гепарина (антитромбина), «синантрин С» явится более дешевым и более доступным его заменителем.

б) Наша страна будет вполне обеспечена, даже в военное время, лечебным препаратом, применяющимся для целей переливания крови (взамен гепарина); оживления умершего организма при помощи метода искусственного кровообращения; купирования течения тяжелых отморожений и ожогов средней тяжести; предупреждения и лечения инфарктов миокарда, тромбофлебитов, тромбозов и многих других заболеваний, связанных с расстройством свертываемости крови.

в) В пищевой промышленности «синантрин С» найдет применение для получения плазмы крови убойных животных, используемой в пищевой, кондитерской и фанерной промышленности.

г) Для экспериментальных работ физиологических, биохимических и других лабораторий.

Лабораторные работы по получению «синантрина С» в основном были закончены в 1946 году. В 1952 г. по ходатайству В. Д. Янковского, постановлением фармакологического комитета Ученого медицинского совета Минздрава СССР от 17 мая за № 16 было разрешено провести клинические испытания препарата в Киевском институте переливания крови и в Хирургической клинике Киевского мединститута, возглавляемой членом-корр[еспондентом] АН УССР, проф. И. Н. Ищенко. Положительное заключение о пригодности «синантрина С» для лечения больных людей получено институтом от этих клиник в 1956 году. Начало работ по внедрению препарата в промышленность следует отнести, по видимому, к 1952 году.

4. Данных, позволяющих определить в точности экономическую эффективность работы, у меня под руками не имеется.

Годовая потребность в гепарине на 1956 г., по данным Минздрава СССР, имеющимся в делах института, определена в 10 кг.

^{*1} Так у документі. Правильно: Бергстрем.

Венгерский гепарин продается у нас в Союзе по цене 28 руб. за 25 000 м[еждународных] е[диниц] или при пересчете на сухой препарат по цене 120 000 руб. на 1 кг или один миллион двести тысяч (1 200 000 руб.) за 10 кг – годовую потребность в гепарине.

«Синантрин С», как указывалось выше, во всех случаях может заменить гепарин.

Синтетические специфические стабилизаторы крови заводским путем, насколько мне известно, ни у нас, ни за рубежом не производятся.

6. В химической лаборатории института были организованы и проводились работы в 1956–1957 гг. по проверке метода получения «синантрина С» в полужа-водских условиях; изготавливаемым препаратом пользовались для проведения своих работ как лаборатории института (5 лабораторий), так и другие институты и кли-ники нашего Союза (около 20 учреждений).

План работ выполнен: лабораторный регламент метода получения «синан-трина С» передан в промышленность. На Украине выделен завод для промыш-ленного изготовления препарата, которое будет начато в 1958 году (в производ-ственном отделе Украинского эндокринологического института в Харькове).

7. Главная причина медленности внедрения «синантрина С» в промышле-ность это задержка на ЧЕТЫРЕ ГОДА*¹ отчета клиник о пригодности препарата для лечения больных людей.

В настоящее время происходит некоторая задержка в организации производ-ства «синантрина С» вследствие задержки утверждения Государственным Фар-макопейным комитетом технических условий на препарат и инструкции о его применении в клиниках, представленных институтом в этот комитет в ноябре месяце 1957 года.

Руководитель работы ст[арший] научн[ый] сотрудник
лаборатории возрастной и сравнительной физиологии
доктор медицинских наук *В. Д. Янковский*

Науковий архів Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, оп. 1, спр. 135, арк. 39–42. Оригінал. Машинопис.

№ 96

ЗВЕРНЕННЯ ІНСТИТУТУ ЛІТЕРАТУРИ ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА АН УРСР ДО ДЕРЖАВНОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УРСР ПРО УТВОРЕННЯ В СКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ ВІДДІЛУ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ

11 лютого 1958 р.

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР висловлює побажання, щоб Публічна бібліотека АН УРСР*² утворила в своєму складі відділ творів україн-ських письменників мовами братніх народів Радянського Союзу та мовами

*¹ Виділено в тексті документа.

*² Так у документі. Правильно: Державна публічна бібліотека УРСР.

зарубіжних народів. 27 грудня 1956 року газета «Радянська Україна» писала, що «ця справа поставлена ще незадовільно»²⁵, зокрема – щодо придбання бібліотекою творів українських класиків у перекладах мовами народів СРСР. На жаль, досі невідомо, чи планується систематичне комплектування бібліотеки цими виданнями.

У лютому 1958 року Бібліотека АН УРСР*¹ придбала першу партію книжок українських авторів у перекладах на мови народів СРСР (114 назв). Надалі бажано регулярно й вичерпно комплектувати відділ україніки такими виданнями, щоб при дослідженні літературних зв'язків України з іншими республіками можна було скласти повне уявлення про те, де, коли і що перекладено з творів українських авторів. Доцільно не розпорошувати ці видання, а тримати зосереджено в одному місці, щоб легше було ними користуватися літературознавцям, журналістам, видавцям тощо. Слід би також систематично інформувати громадськість у пресі про нові надходження до відділу «Україніки».

Заст[упник] директора інституту Н. Є. Крутікова
Учений секретар С. [Д.] Зубков

ІА НБУВ, ф. 261, оп. 1, спр. 564, арк. 8. Копія. Машинопис.

№ 97*²
ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
«ПРО РАЦІОНАЛЬНУ МЕРЕЖУ ЗАПОВІДНИКІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ РСР»*³

21 лютого 1958 р.

Президія Академії наук Української РСР відзначає, що мережа заповідників, що існує на Україні, особливо після їх значного скорочення в останні роки не відображає всієї різноманітності природи республіки і тому не забезпечує відтворення природних ландшафтів і географічних зон, багатства тваринного і рослинного світу, водоохорони, природних баз для наукової роботи та своєрідних музеїв в природі [...]»⁴.

Враховуючи пропозиції Комісії по охороні природи АН УРСР, пропозиції Комісії по охороні природи АН СРСР, затверджені Президією АН СРСР, рішення конференції по охороні природи в західних областях УРСР, інші пропозиції наукових, господарських і громадських організацій та зважаючи на виключно важливе значення заповідників для економіки, культури і науки Української РСР, Президія Академії наук УРСР постановляє:

1. Схвалити пропозиції Комісії по охороні природи АН УРСР про раціональну мережу заповідників УРСР згідно з додатком № 1.
2. Просити Раду Міністрів УРСР розглянути пропозиції АН УРСР і вирішити питання про створення заповідників республіканського значення, зокрема, про

*¹ Так у документі. Правильно: Державна публічна бібліотека УРСР.

*² Див. док. № 98, 203.

*³ Заголовок документа.

*⁴ Знято інформацію про завдання заповідників у народному господарстві.

організацію державного комплексного Карпатського заповідника згідно з додатком № 2*¹ та заповідника в дельті р. Дунаю (додаток № 3).

3. Просити Раду Міністрів Української РСР прискорити прийняття рішення про охорону природи в Українській РСР, передбачивши в ньому створення заповідників місцевого значення в областях республіки (додаток № 4).

4. Оголосити подяку голові Комісії по охороні природи АН УРСР проф. І. Г. Підплічку за проведену ним велику роботу по підготовці пропозицій про організацію раціональної мережі заповідників Української РСР.

Президент Академії наук УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 806, арк. 378. Оригінал. Машинопис.

№ 98*²
ПРОПОЗИЦІЇ КОМІСІЇ ПО ОХОРОНІ ПРИРОДИ АН УРСР
ЩОДО СТВОРЕННЯ В УРСР
РАЦІОНАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ ЗАПОВІДНИКІВ*³

21 лютого 1958 р.

[...]*⁴

Тепер в Радянському Союзі нараховується понад 50 державних заповідників в різних природних зонах загальною площею понад 1,6 млн га. Вперше в історії лісового господарства виділено ліси водоохоронного і ґрунтозахисного значення, полезахисні і курортні ліси, смуги лісів по ріках і зелених зонах навколо міст, селищ і заводських підприємств – лісів 1-ої групи державного значення з особливим охоронозбагачувальним режимом господарювання. Велику увагу приділено створенню і розвитку мережі полезахисних лісових смуг у степах. Невпинно розвивається зелене господарство міст, селищ, фабрик, заводів, акліматизуються і реакліматизуються цінні види мисливсько-промислових тварин, розвивається рибне господарство, ведеться боротьба з шкідниками сільського господарства, втілюється у життя цілий ряд заходів, спрямованих на поліпшення добробуту радянських людей і всього природного і культурного оточення, в якому вони живуть.

Разом з тим, в справі охорони природи на Україні є ряд недоліків, через які наша республіка посідає далеко не краще місце в цій справі у порівнянні з іншими братніми республіками. Зокрема, незадовільно стоїть справа з організацією і раціональним розташуванням мережі заповідників на території УРСР.

*¹ Додатки № 2–4 не публікуються.

*² Див. док. № 97, 203.

*³ Документ є додатком № 1 до постанови Президії АН УРСР від 21 лютого 1958 р. (протокол № 13, п. 152).

*⁴ Тут і далі – знято інформацію про державні завдання з розвитку народного господарства, науки і культури, а також про історію розвитку заповідної справи в СРСР.

[...] створюється цілком певна система охорони природи, яка є складовою частиною цього господарства, а тому є уже справою не окремих осіб чи любителів природи, а всенародною справою.

В нашій радянській системі охорони природи важливе місце повинні посідати заповідники.

Значення заповідників велике і багатогранне: це не тільки своєрідні музеї в природі, які являють споглядальний інтерес для мільйонів трудящих, це не тільки наукові лабораторії, створені самою природою, без яких не можна обійтися як тепер, так і в майбутньому вченим-дослідникам природи, це водночас водозбірні площі для наших гірських районів, резервати для збереження, підтримання і збільшення поголів'я корисних тварин, маточного та насінневого фонду корисних рослин, місця, де можна вести досліди з природної і штучної гібридизації рослин і тварин, місця, де повинні бути збережені для наших нащадків найцінніші пам'ятки природи.

Тому надзвичайно важливо зберегти ті окремі природні еталони наших степів, лісів і об'єктів неживої природи, які ще збереглися в нашій республіці, і в разі їх знищення не можуть бути відновлені, оскільки людина не може змінити творчі сили природи, що діяли тисячі і навіть мільйони років.

Не можна не підкреслити тієї обставини, що в межах України площа незайманих степових ділянок залишається такою мізерною, що навіть коли б їх розорати, то це не дало б жодного ефекту для народного господарства республіки, але принесло б непоправиму шкоду для науки і культури.

За станом на кінець 1957 р. в межах Української РСР є такі заповідники:

1. Кримський заповідник площею 30 200 га. Цей заповідник підпорядкований Міністерству сільського господарства СРСР і в останній час перетворений в заповідно-мисливське господарство, заповідний режим в якому залишається.

2. Азово-Сивашський заповідник площею 28 250 га, який теж перетворений в заповідно-мисливське господарство, підпорядкований Міністерству сільського господарства СРСР.

3. Чорноморський заповідник площею 9695 га має союзне значення, оскільки його головне призначення – зберігати перелітних водоплавних птахів під час зимівлі їх у межах заповідника. Заповідник підпорядкований Міністерству сільського господарства СРСР, але уже є пропозиція про передачу його в республіканське підпорядкування, зокрема Академії наук УРСР*1.

4. Асканія Нова – з заповідною незайманою територією в 500 га і з перелоговою цілиною кілька тисяч га – підпорядкована Зональному інституту тваринництва Міністерства сільського господарства УРСР.

5. Хомутовський степ в Сталінській області площею 1112 га – підпорядкований Інституту ботаніки АН УРСР.

6. Кам'яні Могили біля ст[анції] Розівка Сталінської області площею 360 га – підпорядковані Інституту ботаніки АН УРСР, як філіал Хомутовського заповідника.

7. Стрілецький байбаковий заповідник у Ворошиловградській області*2 площею 525 га – підпорядкований Інституту ботаніки АН УРСР.

*1 Див. док. № 121.

*2 З березня 1958 р. – Луганська обл.

8. Михайлівська цілина в Сумській області площею 200 га – підпорядкована Інституту ботаніки АН УРСР.

Перелічені заповідники разом складають площі 70 842 га або 708 км², тобто 0,12% від території республіки.

Коли ж взяти площу суто степових заповідників, тобто нерозораних первісних степових ділянок, то вона не перевищує 3000 га або складає лише 0,00005% площі республіки.

Цілком зрозуміло, що як кількісний стан, так і просторове розміщення заповідників в республіці не може задовольнити сучасних потреб науки, культури і народного господарства. Отже ідея створення раціональної мережі заповідників – це ідея актуальна, назріла [...].

Комісія по охороні природи АН УРСР, на основі пропозицій Президії АН СРСР та враховуючи пропозиції інших установ, пропонує створити в межах УРСР такі заповідники республіканського значення:

1. Карпатський – на основі центрального гірського лісового масиву в районі Чорногори та з приєднанням до нього ряду філіалів, тобто малих ділянок в різних районах Карпат і Прикарпаття.

2. Український лісостеповий заповідник – на основі відновлення колишніх заповідників лісостепової зони України: Канівського, Чорноліського, приєднання до них існуючого заповідника «Михайлівська цілина» в Сумській області площею 200 га (підпорядкований Інституту ботаніки АН УРСР) та встановлення нових заповідних лісостепових ділянок (Кременецькі гори, дубово-грабовий ліс «Парасоцьке» Полтавської області та ін.).

3. Український степовий заповідник – на основі існуючих заповідників: «Асканія Нова» (підпорядкована Зональному інституту тваринництва Міністерства сільського господарства УРСР), «Хомутовського степу» і «Кам'яних могил» в Сталінській області, «Стрілецького степу» у Ворошиловградській області (підпорядковані Інституту ботаніки АН УРСР) та з приєднанням до нього нових ділянок, що були раніше заповідниками (Карлівська цілина у Полтавській області, Провальський степ у Ворошиловградській області, гори Артема в Сталінській області, Обіточна коса в Запорізькій області, «Кам'яна могила» біля с. Терпіння Мелітопольського р[айо]ну Запорізької обл., або які повинні бути об'явлені заповідниками (ділянка мису Тарханкут в Кримській області, діброва «Старий Манзір» в Одеській області, Саур-Могила в Сталінській області, степові ділянки по р. Кучургану в Одеській обл., грабовий ліс у верхів'ях р. Міуса в Сталінській області та ін.).

4. Зональний український поліський заповідник – на основі центрального лісового масиву в Олевському і прилеглих районах Житомирської та Ровенської областей з філіалами у Волинській, Київській і Чернігівській областях.

Для точного визначення меж і розмірів Українського поліського заповідника потрібно виділити спеціальну міжвідомчу комісію, яка повинна зважити на потребу якнайраціональнішого розподілу заповідних ділянок в межах українського Полісся з врахуванням того, що зональний поліський заповідник утворюється також в Білоруській РСР.

5. Для збереження плавневих ділянок в дельтах р[ічок] Дунаю і Дністра, як місць зимівлі і гніздування цінних водоплавних птахів та як своєрідних пам'ятників

природи південної України, – потрібно виділити як заповідники значні ділянки цих дельт.

Ці заповідники можуть бути виділені в окремі заповідники або можуть бути підпорядковані існуючому Чорноморському заповіднику.

6. Давно уже порушувалося питання про відновлення заповідного режиму в районі Карадазької^{*1} біологічної станції АН УРСР. Цей район являє собою єдину в своєму роді місцевість на території України з ландшафтом згаслого вулкану та недавніх тектонічних розломів, а також реліктами південногірських рослин і тварин.

Оголошення району Карадагу заповідником ще більше сприятиме розвитку науково-дослідних робіт, які веде Карадазька біологічна станція та інші науково-дослідні установи, що працюють в співдружності з нею.

Усі названі заповідники, при відсутності республіканського управління у справах заповідників, пропонується підпорядкувати Академії наук УРСР.

В перелічених заповідниках в першу чергу треба організувати Карпатський заповідник, характер якого, значення і межі уже визначені (додаток № 2)^{*2} та оголосити заповідником район Карадагу.

Заповідник «Асканія Нова» разом з заповідним степом, цілиною, зоопарком і дендропарком треба виділити з підпорядкування Зонального інституту тваринництва та зробити центром Українського степового заповідника.

Потрібно прискорити справу передачі Чорноморського заповідника в республіканське підпорядкування.

Крім перерахованих вище заповідників республіканського значення, потрібно мати мережу заповідників обласного і районного значення. Орієнтовний список заповідних ділянок і парків, які треба взяти під охорону в областях і районах, подано в додатку № 3.

Для здійснення справи впорядкування, розміщення і здійснення раціональної мережі заповідників в УРСР в першу чергу треба видати закон про охорону природи в республіці (такі закони вже прийняті в Латвійській, Литовській, Естонській, Грузинській РСР), на основі якого можна буде здійснити ряд заходів, які на даному етапі розвитку охорони природи в республіці не мають під собою юридичної бази.

Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 806, арк. 379–383. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Тут і далі – так у документі. Правильно: Карадазької.

^{*2} Тут і далі – додатки не публікуються.

**КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ПРО ЗМІНУ КАТЕГОРІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ
ДЕРЖАВНОГО МУЗЕЮ Т. Г. ШЕВЧЕНКА АН УРСР
ЯК НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ УСТАНОВИ**

22 лютого 1958 р.

Президія Академії наук УРСР просить Раду Міністрів Української РСР піднести клопотання перед Державним комітетом по труду і заробітній платі при Раді Міністрів СРСР про віднесення Державного музею Т. Г. Шевченка АН УРСР до другої категорії науково-дослідних установ АН УРСР.

Відомо, що Державний музей Т. Г. Шевченка АН УРСР у Києві належить до найвидатніших музеїв Радянського Союзу. За обсягом та рівнем своєї роботи він є першим на Україні.

Державний музей Т. Г. Шевченка веде не тільки культурно-освітню, а й велику науково-дослідну роботу. За своїм типом і характером роботи Державний музей Т. Г. Шевченка подібний до літературного музею О. М. Горького Академії наук СРСР, музею Янки Купала АН БРСР, музею Акакія Церетелі АН Груз[инської] РСР та ін. Але обсяг роботи Музею Т. Г. Шевченка ширший, оскільки він є літературно-художнім музеєм і охоплює діяльність Т. Г. Шевченка не лише як великого поета-революціонера, а й як великого художника – основоположника українського реалістичного живопису.

Включення Музею Т. Г. Шевченка [...] ^{*1} в систему науково-дослідних закладів Академії наук УРСР благотворно позначилось на всій його діяльності. В ній різко зросла питома вага науково-дослідної роботи, яка провадиться в тісному контакті з Інститутом літератури та Інститутом мистецтвознавства, фольклору і етнографії АН УРСР. Музей Т. Г. Шевченка фактично перебудовано з культурно-освітнього закладу, яким він був раніше, на науково-дослідний заклад, що сполучає виконання значної наукової і широкої культурно-освітньої роботи.

Про те, що музей фактично перетворився в науково-дослідний заклад і працює на тих же засадах, що і інші наукові інститути АН УРСР, свідчить наукова робота, виконана в музеї з 1951 року.

За цей час співробітники музею разом з співробітниками Інституту мистецтвознавства, фольклору і етнографії АН УРСР підготували до друку VII, VIII, IX, X томи академічного видання творів Т. Г. Шевченка, а решту томів підготували працівники Інституту літератури АН УРСР. Таким чином, з 10-томного видання творів Т. Г. Шевченка працівники музею брали участь у підготовці до друку чотирьох томів і виконували цю роботу на рівні з працівниками інших інститутів Академії наук УРСР.

Працівники музею беруть участь у складанні словника мови Т. Г. Шевченка, тобто ведуть таку ж роботу, як і наукові працівники Інституту мовознавства АН УРСР. Музей видав і видає науково-документальні і критичні збірники, присвячені Т. Г. Шевченкові («Т. Г. Шевченко в критиці», «Біографія Т. Г. Шевченка в спогадах сучасників», «Наукові записки», путівники по музею, буклети тощо).

^{*1} Тут і далі – знято деталізацію включення музею до складу АН УРСР.

Музей виконує спеціальну роботу по виявленню, збереженню і по критичному дослідженню документів і даних, що стосуються біографії Т. Г. Шевченка, вшанування та увічнення його пам'яті.

Але всіх заходів [...] про передачу музею у відання Академії наук УРСР, ще не здійснено: юридично Музей Т. Г. Шевченка прирівняно до інших науково-дослідних закладів Академії наук УРСР, і він, як було сказано, виконує відповідно цьому наукову роботу, а щодо штатного розкладу та оплати праці наукових співробітників, Музей Т. Г. Шевченка і досі існує за статутом установ Міністерства культури, а не Академії наук. Це гальмує роботу музею, позбавляє можливості посилювати його кадри науковими працівниками вищої кваліфікації. Музеї О. М. Горького, Янки Купали, Акакія Церетелі та інші, що працюють над вивченням життя і діяльності цих письменників, користуються всіма правами науково-дослідних установ Академії наук СРСР та союзних республік, і наукові співробітники цих музеїв одержують зарплату такого ж рівня, як і в науково-дослідних установах Академії наук. До цієї ж категорії Рада Міністрів УРСР віднесла і Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР, робота якого має чимало аналогічного з роботою Музею Т. Г. Шевченка.

Президія Академії наук УРСР вважає, що в інтересах розвитку радянської науки на Україні і піднесення на вищий рівень роботи по вивченню життя і діяльності великого сина українського народу Т. Г. Шевченка, по збереженню його спадщини та вшануванню пам'яті, назріла потреба віднести Державний музей Т. Г. Шевченка в Києві до наукових закладів Академії наук УРСР другої категорії.

Президент Академії наук УРСР
академік *О. В. Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. М. Федорченко*

На документі помітка: «Д[о] с[прави]-5. 30.VI.58 р. ще раз доповідалося тов. Гречусі М. С. За його вказівками повідомлено АН УРСР (т. [І. М.] Федорченка), що це питання буде враховане при уніфікації зарплати, яка передбачається. 30.VI.58. *Г. Романов*».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 5018, арк. 82–84. Оригінал. Машинопис.

№ 100

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ФІЗИЧНОЇ ХІМІЇ
ім. Л. В. ПИСАРЖЕВСЬКОГО АН УРСР АКАД. О. І. БРОДСЬКОГО ПРО
ОРГАНІЗАЦІЮ В ІНСТИТУТІ ГРУПИ ПАРАМАГНІТНОГО РЕЗОНАНСУ^{*1}**

24 лютого 1958 р.

Недавно открытый советским ученым К.^{*2} Завойским²⁶ парамагнитный резонанс стал за короткое время одним из самых перспективных современных методов

^{*1} Доповідню записку адресовано Президії АН УРСР.

^{*2} Помилка в документі. Правильно: Е. К. Завойским.

химического исследования. По значению его можно сравнить с введением молекулярной спектроскопии в химию. С его помощью можно решать разнообразные проблемы химического строения, механизма реакций, превращений и природы свободных радикалов и т. д. Несмотря на новизну этого метода и сложность аппаратуры, уже сейчас ежегодно печатается много десятков работ, посвященных его применению в химии. Открытие и разработка парамагнитного резонанса были недавно отмечены Ленинской и Нобелевской премиями.

В США аппаратура для парамагнитного резонанса с прошлого года выпускается серийно. В СССР, насколько мне известно, применение его в химии еще ограничивается тремя лабораториями (группа [Е. К.] Завойского в Казани, Ин[ститут]т высокомолек[улярных] соед[инений] АН СССР и Ин[ститут]т химической физики АН СССР).

В нашем институте организация парамагнитной спектроскопии предусмотрена пятилетним планом 1955–[19]60 гг., а также – семилетним планом по союзной проблеме химического строения и реакционной способности. В отличие от других учреждений, мы его будем сочетать с уже применяемыми в течение ряда лет изотопными методами. Это сочетание позволит экспериментально решать ряд задач, которые до сих пор не были доступны прямому изучению: открытие и выяснение строения короткоживущих промежуточных продуктов химических реакций и окончательное выяснение детального механизма многих из них, изучение распределения электронных плотностей (и следовательно – реакционной способности) в разных частях молекул, изучение сольватов и других промежуточных образований в растворах, измерение кинетики ультрабыстрых реакций изотопного обмена, сложные случаи изотопного анализа и др. В организации парамагнитной спектроскопии заинтересованы также другие ин[ститут]ты АН УССР для решения проблем органической химии, биохимии и др.

Отделом химии изотопов АН УССР уже выполнена некоторая работа по подготовке методики парамагнитного резонанса. В частности, выяснены номенклатура и места заказов звеньев установок и уже выполнено одно исследование на установке ИФХ АН СССР в Москве.

Сейчас представляется исключительная возможность ускорить организацию парамагнитной спектроскопии в нашем институте, т. к. Киевский институт приборостроения, начавший постройку опытных приборов для парамагнитного резонанса, сворачивает эту работу, и единственный в Киеве специалист-инженер Л. Н. Ганюк может быть привлечен к работе у нас. С его помощью, при дополнительном штате в два инженера, мы сможем, как я полагаю, уже к концу этого года закончить и ввести в действие установку для электронного парамагнитного резонанса, а к середине 1957 г.*¹ – вторую установку для ядерного резонанса, после чего мы будем располагать всем нужным для выполнения указанных задач. Расходы по изготовлению этой аппаратуры вероятно уложатся в общую смету института.

Я предполагаю, что эта лаборатория станет организующим центром для развития парамагнитной спектроскопии для химии в УССР.

---

*¹ Помилка в документі. Правильно: 1959 г.

Для выполнения этого плана институту необходим следующий дополнительный штат, сверх уже полученного на 1958 г.

Главный конструктор лаборатории – 1500 руб.

Старший инженер – 1200 руб.

Инженер – 980 руб.

Следует отметить, что вместе с этими 3 новыми должностями, увеличение штата института на 1958 г. все же останется значительно меньше ранее утвержденного Президиумом АН УССР на этот год по пятилетнему плану.

На основании всего изложенного, я прошу Президиум АН УССР утвердить организацию группы парамагнитного резонанса при отделе химии изотопов и дать указанные три штатные единицы в 1 кв[артале] с. г. с тем, чтобы уже в этом квартале можно было приступить к постройке прибора.

Директор ИФХ АН УССР
академик АН УССР А. И. Бродский.

Науковий архів Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського НАН України, оп. 1, спр. 503, арк. 13–15. Копія. Машинопис;

ІА НБУВ, ф. 7, оп. 3, спр. 13, арк. 51–53. Копія. Машинопис.

№ 101

ДОВІДКА АН УРСР ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ КОМПЛЕКСНОГО ВИВЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ КАРПАТ І ПРИЛЕГЛИХ ЗОН

5 березня 1958 р.

Вивченням геологічної будови Карпат, Прикарпаття та Закарпаття Академія наук УРСР почала займатися з перших днів возз'єднання українських земель в єдиній радянській державі. Перші дослідження на північно-східних схилах Карпат почалися з 1939 р., а на південно-західних схилах та Закарпатті – з 1945 р. До 1949 р. цією справою займався Інститут геологічних наук та його відділ у Львові; на базі цього відділу в 1949 р. було створено Інститут геології корисних копалин АН УРСР.

Інститут геологічних наук провадить дослідження більш загального характеру з геотектоніки, геофізики, геоморфології, гідрогеології, четвертинної геології.

Інститут геології корисних копалин^{*1} основну увагу приділяє проблемі нафтогазоносності, провадить дослідження геологічної будови (в тому числі і геофізичними методами), стратиграфії, петрографії і мінералогії, вивчає геологічні умови залягання та можливі шляхи розробки і використання ряду важливих корисних копалин.

За післявоєнні роки співробітники обох інститутів зробили значний вклад в геологічне вивчення Карпат, в справу розшуків та розвідки корисних копалин, в проведення геологічних зйомок в Карпатах тощо. Дослідження в Карпатах збагатили новими фактами радянську геологічну науку та дали основу для нових теоретичних узагальнень.

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі синім олівцем.

Інститутом геології корисних копалин складена нова тектонічна схема Карпат і Передкарпаття, випущені монографічні роботи про геологічну будову радянських Карпат і прилеглих територій за даними геофізичних досліджень.

Великим колективом геологів за провідною участю співробітників Академії наук УРСР складено другу частину 5-го тому «Геології СРСР», присвячену геології Карпат.

Велика увага приділяється вивченню геологічної будови та нафтоносності Передкарпаття, основної зони промислової нафтогазоносності, які підсумовані у великій монографічній роботі. Вивчаються колекторські властивості гірських порід, умови утворення нафти, її міграції, формування родовищ нафти і газу і подається значна безпосередня допомога нафтогазорозвідувальним організаціям. Розроблена зведена схема стратиграфії флішевих і моласових товщ Карпат і Передкарпаття, що виконується за участю геологів-розвідників і має велике значення для правильного проведення геологозйомних та розшукових робіт.

Внаслідок цих робіт в Передкарпатті відкриті крупні родовища газу, а також відкрито Долинський нафтоносний район, який став основним у Станіславській області^{*1} по нафтодобуванню. Розроблені геологічні прогнози щодо дальшої глибинної нафтової газоносності Бориславського району.

Вивчення складу та властивостей нафти і нафтопродуктів, яке провадиться Інститутом геології корисних копалин, дало можливість розробити нові способи використання відходів нафтопродуктів (одержання нейтральної бітумної маси як замінювача нафтового бітума та ін.).

В Передкарпатті відкрита крупніша в Радянському Союзі провінція сірчанних руд. На Роздольському родовищі цієї зони збудовано сірчаний комбінат. Установи Академії наук УРСР подають допомогу Роздольському сірчаному комбінату, який буде найпотужнішим в Радянському Союзі, в освоєнні розробки сірчаного родовища.

При активній участі і постійній допомозі співробітників Інституту геологічних наук АН УРСР відкрито Львівсько-Волинський кам'яновугільний басейн, який зараз успішно освоюється.

Інститутом загальної і неорганічної хімії Академії наук УРСР розроблено метод гідротермічної переробки Карпатських соляних родовищ на багаті калійні добрива. Цей метод опрацьовано на півпромисловій установці, яку побудовано на Стеблівському комбінаті у 1956–1957 рр. На підставі цього методу має бути запроектовано завод по виробництву багатих калійних добрив, потужністю до 100 тисяч тонн на рік.

Інститутом геології корисних копалин протягом ряду років проводяться глибокі геохімічні та технологічні дослідження менілітових сланців Карпат. Зараз розроблено і передано для виробничого впровадження метод освоєння дешевого пористого матеріалу – карпазиту для виготовлення легких бетонів. Розроблено і передано у виробництво метод виготовлення безсвинцевої лазурі; розроблено і впроваджено застосування менілітових сланців як мінеральної основи асфальтно-бетонного покриття шляхів.

Велику увагу приділено вивченню Закарпатського вулканічного хребта. Видано монографію по петрографії і історії формування цього вулканічного району.

^{*1} 3 листопада 1962 р. – Івано-Франківська область.

За допомогою і при участі співробітників Академії наук, геологорозвідувальними організаціями в цьому районі відкриті промислові родовища ртуті. Маються перспективи щодо розшуків в Закарпатті телуру, селену, ознаки яких знайдено в цьому районі і які з'являються важливою сировиною для напівпровідників.

В Передкарпатті проводяться роботи по вивченню стронцію. Закінчується праця над всебічним вивченням древніх кристалічних порід Рахівського масиву Карпат, з яким пов'язані родовища кольорових металів.

На протязі багатьох років провадиться вивчення мінеральних та мінералізованих вод Карпат, відкрито ряд нових цінних джерел мінеральних вод, які з успіхом застосовуються при заходах охорони здоров'я. Однак використання багатих мінеральних джерел як для лікувальних цілей, так і для продажу населенню провадиться Міністерством охорони здоров'я і раднархозами зовсім недостатньо.

У співдружності з виробничими організаціями співробітниками Академії наук УРСР вивчаються цінні родовища бентонітових глин, фосфоритів, будівельних матеріалів, провадяться дослідження родовищ бурого вугілля та лігніту.

Інститутом гірничої справи надавалась допомога Солотвинським шахтам по розробці кам'яної солі.

В зв'язку з проведенням робіт за програмою Міжнародного геофізичного року створено три станції (в Рахові, Стрию та Рівному) для проведення спостережень варіацій пульсацій земних токів, що необхідно для розробки геофізичних методів вишукування і розвідки корисних копалин.

Сейсмічним сектором АН УРСР вивчається проблема сейсмічності Карпатського району. Для проведення систематичних та всебічних сейсмічних спостережень створено сейсмічні станції в Рахові, Ужгороді, Львові та Чернівцях.

Львівським [науково-]природознавчим музеєм АН УРСР у 1957 р. створено високогірний стаціонар в Карпатах, на базі якого вивчаються гірські пасовища та сіножаті Українських Карпат, їх еколого-біологічна характеристика, шляхи використання і поліпшення. В поточному році передбачається закінчення цих досліджень і написання монографічних праць: «Гірські пасовища Українських Карпат» та «Верхня межа лісу в Українських Карпатах і її динаміка». Ведуться також дослідження по вивченню сучасної фауни Карпат і прилеглих територій та викопної фауни і її значення для стратиграфії.

Ботанічним садом АН УРСР закінчені роботи по акліматизації чаю в Закарпатті та внесені пропозиції по введенню його в культуру.

У 1956 році Відділом біологічних наук АН УРСР у Львові була проведена виїзна наукова сесія з питань охорони флори і фауни Карпат. В роботі сесії взяли участь представники 22 установ і учбових закладів м[іст] Києва, Львова, Чернівців, Ужгорода, Станіслава, Ленінграда, Харкова.

Проведена сесія виявила хиби в роботі та визначила основні завдання наукових установ в галузі вивчення рослинних ресурсів, вивчення полонин з метою зміцнення кормової бази, перетворення та збагачення складу флори і фауни Карпат, вивчення історії флори і фауни західних областей УРСР.

Сесія відмітила недопустимість масових суцільних рубок лісу на гірських схилах Карпат, що призводить до розвитку процесів ерозії ґрунтів, явищ їх зсуву та порушення гідрологічного і водного режиму рік, різкої зміни клімату.

[...]*¹

З ініціативи Львівського лісотехнічного інституту в листопаді 1957 р. була проведена велика наукова нарада з питань охорони природи Карпат, в роботі якої взяли участь представники інститутів зоології, ботаніки, Ботанічного саду, комісії та товариства охорони природи АН УРСР.

Радою по вивченню продуктивних сил УРСР були організовані комплексні дослідження з питань розвитку продуктивних сил західних областей України. В 1952 році в м. Львові була проведена наукова конференція, на якій було заслухано і обговорено 67 доповідей.

На основі узагальнення матеріалів конференції [...] були представлені пропозиції по широкому комплексу питань:

1. Використання мінерально-сировинних ресурсів (граніти, базальти, андезити та інші породи Ужгородсько-Хустського хребта; мармури і мармуровидні вапняки Закарпаття, гіпс, скляні кварцові піски, глауконітові піски, мінеральні джерела – вуглекисло-залізисті, соляно-лужні, гідро-карбонатно-натрійові та інші води).

2. Використання місцевих енергетичних ресурсів (тверді види палива, гідро-ресурси).

3. Сільського господарства: по підвищенню родючості ґрунтів; по використанню бурого вугілля як добрива; по підвищенню врожайності різних сільськогосподарських культур (цукрові буряки, кенаф, картопля та ін.); з питань поширення кормової бази і розвитку тваринництва; розвитку лісового, водного та рибного господарства.

На основі матеріалів конференції видано збірник наукових праць «Питання розвитку західних областей Української РСР» обсягом 23 друкованих аркуші.

В 1957 році в м. Львові було проведено наукову нараду з питань комплексного використання природних багатств Львівського економічного району. На нараді були представлені 30 наукових установ, вузів, проектних, планових і виробничих організацій, в тому числі: інститути Академії наук УРСР – геологічних наук, геології корисних копалин, економіки, суспільних наук, машинознавства і автоматики; низка львівських вузів – Державний університет, Політехнічний інститут, Торговельно-економічний інститут; представники Львівського раднаргоспу, геологічних, планових і виробничих організацій.

На нараді були заслухані наукові доповіді з питань використання корисних копалин, палива, будівельних матеріалів. Також була проведена координація наукових досліджень і визначені основні напрями досліджень на найближчі роки.

З метою надання наукової допомоги Радам народного господарства Львівського і Станіславського економічних районів УРСР, Академією наук УРСР провадиться підготовка, спільно з раднаргоспами цих районів, конференцій з багатьох питань, відповідно до спеціалізації кожного з цих районів, зокрема на конференції, присвяченій Станіславському району, передбачено розглянути такі основні питання: корисні копалини та шляхи їх використання (буре вугілля, ртуть, кварцові піски, глауконіти, бентоніти, каоліни, фосфорити, калійні солі, сірка та ін.); питання нафти і газу (газонафтоносність, перспективи розвитку хімічної промисловості на базі використання газу, використання природного газу в побуті, комунальному господарстві і автотранспорті; автоматизація газопромислів та ін.);

*¹ Тут і далі – знято текст про інформування державних органів щодо питань охорони природи Карпат.

будівництво та будівельні матеріали (збірний залізобетон, цемент, глини, метлахські плитки, кровельні сланці, крейда та ін.); лісова і деревообробна промисловість (підвищення продуктивності лісів, питання розвитку лісової, мебльової, деревообробної, лісохімічної, целюлозо-паперової промисловості); харчова промисловість (цукрова, спиртова, м'ясомолочна промисловість, промисловість по переробці плодів та ягід); розвиток різних галузей легкої промисловості; водних ресурсів (гідроенергетичні ресурси та шляхи їх використання, комплексне використання р[ічок] Дністра і Тисси*¹ та ін.).

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*
Головний учений секретар
Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 215, арк. 24–30. Оригінал. Машинопис;
Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 837, арк. 153–159. Копія. Машинопис.

№ 102
ЗВІТ ПРО ВІЗИТ ДО ПОЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
ДЕЛЕГАЦІЇ УЧЕНИХ АН УРСР

20 березня 1958 р.

По приглашению Польской академии наук группа механиков АН УССР в составе: академика АН УССР Г. Н. Савина, члена-корреспондента АН УССР А. Д. Коваленко, члена-корреспондента АН УССР Г. С. Писаренко, профессора Ю. А. Митропольского посетила Польскую академию наук, а также ряд научно-исследовательских и учебных институтов Польши в период с 16 января по 5 февраля 1958 года.

За этот период членами делегации был сделан 21 доклад в институтах Польской академии наук, университетах и других научных учреждениях, в том числе 10 докладов в Варшаве, 6 докладов в Кракове и 5 докладов в Гданьске. Доклады были посвящены обзору состояния механики на Украине, последним достижениям в области механики на Украине, а также ряду результатов, полученных членами делегации и их непосредственными сотрудниками в последнее время в области механики и математики. Содержание докладов базировалось на опубликованных статьях и монографиях.

В Варшаве были прочитаны следующие доклады: [...]*².

Все эти доклады были прочитаны в Институте основных проблем техники Польской академии наук, однако кроме сотрудников этого института присутствовали также ученые других институтов ПАН, университета, Политехнического института, Института лотництва²⁷ и др.

В Кракове были прочитаны следующие доклады: [...].

В Гданьске доклады были прочитаны на совместном заседании сотрудников Политехнического института и Турбинного института Польской академии наук.

*¹ Так у документі. Правильно: Тиси.

*² Тут і далі – знято перелік прочитаних доповідей.

Во всех городах доклады прошли при живом участии аудитории, после докладов задавались многочисленные вопросы и велась оживленная дискуссия.

Помимо докладов, членами делегации устраивались многочисленные консультации для молодежи, проводились беседы и дискутировались научные вопросы во время приемов, посещений лабораторий, отделов, библиотек и т. п.

Кроме чтения докладов, члены делегации подробно ознакомились с научно-исследовательскими институтами Польской академии наук, отраслевыми институтами и соответствующими факультетами университета и политехнических институтов (в области механики, отчасти математики).

Так, в Варшаве делегация посетила лаборатории Института основных проблем техники ПАН, Политехнический институт, Институт математики ПАН, Вычислительный центр ПАН, университет, Институт лотництва, ряд лабораторий Военно-технической академии. В Кракове посетили многочисленные лаборатории Горнометаллургической академии, Политехнический институт, филиал Института математики ПАН. В Гданьске – Турбинный институт ПАН и Политехнический институт. [...]»¹.

В заключение следует остановиться на исключительном внимании и гостеприимстве, которые были оказаны нашей делегации со стороны польских ученых.

При прибытии в Варшаву и при отъезде в Советский Союз нас встречали и провожали академики [В.] Новацкий и [В.] Ольшак, научный сотрудник Зарский, Олесяк. Во время поездок в Краков, в Закопане, Гданьск нас сопровождали. О нашем прибытии и о темах докладов сообщалось в газетах «Трибуна Люду» (Варшава), «Голос берега» (Гданьск), «Краковский вестник» (Краков).

По приезду в каждый город и при отъезде для нашей делегации устраивался обед и, кроме того, во всех институтах и университетах устраивались приемы. Так, например, устроены были приемы в Варшаве: президентом ПАН академиком [Т.] Каторбинским², ректором университета, членом-корреспондентом [С.] Турским, ректором политехникума, академиками [В.] Новацким, [В.] Ольшаком, начальником Военно-технической академии генералом Овчинниковым, директором Института лотництва.

В Кракове – ректором Горнометаллургической академии, ректором Политехнического института; в Гданьске – директором Турбинного института ПАН, член-корреспондентом Шевельским, ректором Политехнического института.

Все приемы происходили в очень теплой, дружественной обстановке. На приемах присутствовал обычно весь руководящий состав института или вуза и велась оживленная беседа между членами нашей делегации и польскими учеными, посвященная научным и научно-организационным вопросам как в польских научно-исследовательских учреждениях, так и в советских.

Кроме того, для членов делегации были организованы экскурсии по осмотру достопримечательностей города (Варшава, Краков, Гданьск), экскурсии в музеи Варшавы и Кракова [...]»³.

¹ Далі знято частину тексту з аналізом стану наукових досліджень у галузі механіки в Польській Народній Республіці.

² Так у документі. Правильно: Котарбинским.

³ Знято перелік екскурсій.

Выводы^{*1}

1. Следует отметить успешность поездки нашей делегации и вообще большую целесообразность поездки целой бригады, которая дает возможность достаточно полно ознакомить польских ученых с состоянием науки у нас на Украине и одновременно ознакомиться с постановкой научно-исследовательской работы и результатами в Польше. До приезда нашей бригады польские ученые, в основном, были знакомы и ориентировались на научные центры только Москвы и Ленинграда.

2. В Польше имеется многочисленная молодежь, которая стремится примкнуть и развивать ряд советских направлений в механике. В связи с этим следует дать широкие возможности польской молодежи для приезда к нам (аспирантура, консультации, постановка докладов, приглашение на сессии и совещания и т. д.).

3. В связи с тем, что в Польше очень серьезно относятся к изучению литературы и их работа стоит на достаточно высоком теоретическом уровне, следует посылать в Польшу только высококвалифицированных специалистов.

4. Необходимо приглашать к нам на сессии, совещания, заседания ученого совета, семинары ученых Польши.

5. Необходимо чаще выезжать для постановки докладов и участия в сессиях и совещаниях Польской академии наук.

6. Следует отметить, что книг издания Украинской академии наук почти нет в Варшаве, Кракове, Гданьске. В связи с этим необходимо наладить прямую связь по обмену изданиями.

7. Необходимо организовать непосредственный контакт между ПАН и Украинской АН в области командировок и взаимопосещения учеными сессий, совещаний и т. п.

Руководитель делегации
академик АН УССР *Г. Н. Савин*

Науковий архів Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України, оп. 1, спр. 543, арк. 1–9. Оригінал. Машинопис.

№ 103^{*2}

**ПРОПОЗИЦІЇ КЕРІВНИЦТВА
ОБЧИСЛЮВАЛЬНОГО ЦЕНТРУ АН УРСР
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕОБХІДНИХ УМОВ
ДЛЯ РОЗГОРТАННЯ ЙОГО НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

20 березня 1958 р.

Секретно^{*3}

В настоящее время внедрение вычислительной техники в военное дело и, в частности, в систему противовоздушной обороны страны является одной из важнейших задач.

^{*1} Підкреслено в документі.

^{*2} Див. док. № 1, 86.

^{*3} На документі штамп: «Розсекречено».

Вычислительный центр АН УССР с 1957 года участвует в правительственной теме «Луч» по разработке комплекса вычислительных машин для автоматического наведения истребительной авиации и зенитных управляемых ракет.

В течение 1957 г. по данной теме был разработан эскизный проект электронной вычислительной машины для автоматического съема данных с радиолокатора. Проект был одобрен специалистами Министерства обороны СССР и принят к реализации НИИ-5 ГАУ МО.

Работы ВЦ АН УССР в области автоматизации систем ПВО могут и должны быть значительно расширены.

Главным препятствием к развертыванию указанных работ в настоящее время является недостаток инженерно-технических и научных кадров и отсутствие производственных площадей для экспериментальных работ и оборудования, а также отсутствие производственной базы.

ВЦ АН УССР в настоящее время имеет на 190 человек сотрудников лишь одного доктора наук и 9 кандидатов наук. Большинство сотрудников ВЦ составляют молодые специалисты, 80% которых не обеспечено жилой площадью. Строящийся жилой дом ВЦ не обеспечивает площадь уже имеющуюся в настоящее время потребность в жилой площади и, тем более, той потребности, которая возникает в связи с приглашением новых сотрудников и развертыванием штата ВЦ до намеченной цифры (400 человек). Имея ввиду неукомплектованность ряда основных отделов руководящими кадрами, ВЦ объявил конкурс на замещение должностей заведующих отделов и старших научных сотрудников со сроком окончания 1 мая 1958 года. Однако, ввиду того, что трест «Укрпромстрой» планирует окончание строительства жилого дома ВЦ лишь в декабре 1958 года, создается реальная угроза того, что принятые по конкурсу сотрудники не будут обеспечены жилой площадью и не смогут приступить к работе^{*1}.

Действующая в настоящее время система должностных окладов инженерно-технического персонала ВЦ также не способствует привлечению высококвалифицированных специалистов: во всех организациях аналогичного профиля, с которым связан ВЦ, действуют значительно более высокие ставки для инженерно-технических работников.

Положение со строительством лабораторного корпуса ВЦ также нельзя считать благополучным. Установленный решением правительства УССР срок пуска в эксплуатацию машинных залов ВЦ и 10 рабочих комнат (15 декабря 1957 г.) по вине треста «Укрпромстрой» был сорван. После смены руководства треста положение несколько улучшилось, однако, и в настоящее время эти работы все еще не закончены. Дальнейшее затягивание строителями сроков пуска объекта в эксплуатацию приведет к тому, что даже при условии крайнего напряжения всех сил сотрудников ВЦ установленные правительством сроки пуска электронных вычислительных машин «Урал» и «Киев» будут сорваны. Следует иметь также в виду, что уменьшение сроков монтажа, вызванное строительными задержками, заставляет отвлекать на монтажные работы значительную часть сотрудников ВЦ, занятых на выполнении других важных тем, в том числе и темы «Луч».

---

*1 Тут і далі – підкреслено в документі ручкою.

Отсутствие на Украине заводов по выпуску полупроводниковых приборов и по производству узлов блоков электронных вычислительных машин самым отрицательным образом влияет на развертывание работ по внедрению вычислительной техники в военное дело и народное хозяйство. Маломощные и малооснащенные мастерские ВЦ не рассчитаны на выпуск сложных приборов и не могут обеспечить большие монтажные работы.

Вычислительный центр АН УССР просит ЦК КПУ:

1. Обязать строительные организации (трест «Укрпромстрой»):

а) Обеспечить сдачу в эксплуатацию здания ВЦ АН УССР к 1 сентября 1958 г., а жилого дома ВЦ – к 1 октября 1958 г.

б) Обеспечить сдачу двух машинных залов и десяти комнат к 15 апреля 1958 года.

2. Учитывая, что строящийся в настоящее время жилой дом ВЦ составляет единый комплекс с лабораторным корпусом ВЦ, предоставить Академии наук УССР право заселения всех 100% квартир в этом доме исключительно сотрудниками Академии. При этом не менее 90% площади в новом доме должно быть выделено для сотрудников ВЦ.

3. Рекомендовать Совету Министров УССР выделить средства (4 миллиона рублей) на строительство в 1958–1959 гг. второго жилого дома ВЦ АН УССР, для которого в настоящее время отведена строительная площадка и производится оформление документации.

4. Поддержать ходатайство Академии наук УССР перед Советом Министров УССР о переводе всего инженерно-технического персонала ВЦ АН УССР на ставки Института точной механики и вычислительной техники АН СССР, которые применяются в настоящее время лишь для небольшой части сотрудников ВЦ.

5. Для привлечения специалистов высокой квалификации (д[октора] ф[изико-]м[атематических] н[аук] [Н. Н.] Красовского²⁸ – г. Свердловск; к[андидата] т[ехнических] н[аук] Пахило – г. Одесса; инженера Михайлова – г. Москва) выделить из городского фонда в мае 1958 г. три отдельных квартиры в распоряжение директора ВЦ АН УССР.

6. Рекомендовать Ворошиловградскому совнархозу специализировать завод электронной аппаратуры при Лисичанском филиале СКБ-245 (пос[елок] Северодонецк) на выпуске элементов и узлов электронных счетных машин (стандартные ячейки, ферритная память, магнитные барабаны и др.).

7. Рекомендовать Киевскому совнархозу ускорить создание завода по выпуску полупроводниковых приборов (кристаллические триоды, фотоэлементы) и рассмотреть вопрос о специализации одного из заводов Киевского совнархоза по выпуску электронных вычислительных машин.

Директор Вычислительного центра АН УССР
доктор физ[ико]-мат[ематических] наук В. М. Глушков
Секретарь п[артийной] о[рганизации] И. Т. Пархоменко

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4699, арк. 12–14. Оригінал. Машинопис.

**КЛОПОТАННЯ ГРУПИ ДИРЕКТОРІВ АКАДЕМІЧНИХ ІНСТИТУТІВ
ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ АНТРОПОЛОГІЧНОГО
ЦЕНТРУ ПРИ ІНСТИТУТІ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА,
ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ АН УРСР**

21 березня 1958 р.

Однією з найменш розроблених наук на Україні є антропология^{*1}. Антропологічні центри в Києві (при Академії наук УРСР) і в Харкові припинили своє існування в 30-х роках. Тим часом дані антропології мають велике значення не тільки для висвітлення питань походження українського народу і спростування реакційних теорій в історії, етнографії та археології, але також для вивчення фізичного розвитку населення України (особливо дітей), встановлення наукових стандартів одягу, взуття, меблів і вирішення ряду інших важливих проблем.

Зважаючи на все це, Президія АН УРСР 9 листопада 1956 року прийняла постанову «Про посилення антропологічних досліджень на території Української РСР»^{*2}, яка ставила своєю метою ліквідацію відставання антропологічної науки на Україні, передбачила створення при ІМФЕ АН УРСР антропологічного центру і розгортання систематичних антропологічних досліджень на Україні.

За 1956–1957 роки ІМФЕ АН УРСР за допомогою Президії АН УРСР провів певну роботу в галузі антропології. 1956 року в Києві була проведена антропологічна нарада, відбулись антропологічні експедиції 1956–1957 років, які обстежили ряд історико-етнографічних і діалектологічних районів УРСР і зібрали також (згідно з постановою Ради Міністрів СРСР) значний матеріал для стандартизації одягу. Зараз передано до друку I том «Матеріалів з антропології України», написаний антропологічний розділ до монографії «Українці», вивчено кілька краніологічних питань.

Проте без висококваліфікованого наукового керівництва невеликий осередок українських антропологів, що складається з 4 молодих робітників (один молодший науковий співробітник, 2 аспіранти і один лаборант), не зможе виконати ті відповідальні завдання, що поставлені в постанові Президії АН УРСР.

Найкращим кандидатом для керівництва антропологічним осередком при Інституті МФЕ АН УРСР є відомий радянський антрополог, старший науковий співробітник Інституту етнографії АН СРСР, доктор біологічних наук, проф. Г. Ф. Дебец²⁹, який дав свою згоду переїхати до Києва і працювати в Інституті МФЕ АН УРСР.

Г. Ф. Дебец – найвидатніший в Радянському Союзі антрополог з світовим ім'ям. Г. Ф. Дебец автор багатьох досліджень про походження і стародавнє розселення населення Європи, Америки, Африки, Передньої Азії. Він узагальнив свої багаторічні дослідження в фундаментальній монографії «Палеоантропология СРСР», де висвітлюється маловідома раніше стародавня історія населення нашої країни. В жодній іншій країні не можна назвати подібної праці.

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі ручкою.

^{*2} Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 62, п. 881 від 9 листопада 1956 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 93.

Більшість сучасних народів СРСР досліджена Г. Ф. Дебецем особисто. В 1946–[19]48 рр. він, очоливши Північно-Східну експедицію Академії наук СРСР, особисто об'їздив і вивчив народи Камчатки, Колими, Чукотки, Східного Сибіру.

Проводячи антропологічну роботу в союзних республіках, Г. Ф. Дебец допомагає організації антропологічних осередків з національних кадрів. Так, він допоміг створити антропологічні центри у Грузії, Азербайджані, Вірменії, Естонії, Північній Осетії, нарешті, на Україні, де Г. Ф. Дебец брав участь в українській антропологічній експедиції 1956 р. і, перебуваючи в Москві, надавав всебічну допомогу антропологам ІМФЕ АН УРСР.

Поруч з вирішенням важливих наукових проблем з усіх галузей антропології велике значення має розроблення Г. Ф. Дебецем методичних питань. Зважаючи на те видатне місце, яке займає Г. Ф. Дебец серед радянських антропологів, він був відраджений як делегат СРСР на Всесвітній з'їзд антропологів в Філадельфії в 1955 р. Нещодавно Академія наук СРСР знову відрадила Г. Ф. Дебеца до Сполучених Штатів Америки для наукових досліджень і налагодження більш тісних наукових зв'язків між радянськими та американськими антропологами.

Перехід професора Г. Ф. Дебеца на роботу до ІМФЕ АН УРСР для керівництва групою українських антропологів дозволив би в короткий термін здійснити постанову Президії АН УРСР про створення на Україні антропологічного центру і широке розгортання антропологічних досліджень на Україні в галузі етнічної антропології і наукової стандартизації, а також сприяв би успіхам в суміжних з етнографією і антропологією науках – археології, морфології людини та ін.

Проте переїхати на роботу на Україну проф. Г. Ф. Дебец може лише одержавши в Києві окрему квартиру хоча б з 2-х кімнат.

Зважаючи на вищезазначене, просимо Президію АН УРСР оформити перехід проф. Г. Ф. Дебеца на роботу до ІМФЕ АН УРСР та забезпечити його в найближчий час відповідною житлоплощею в Києві.

Директор Інституту МФЕ АН УРСР
академік АН УРСР *М. Т. Рильський*
Директор Інституту зоології АН УРСР
академік АН УРСР *В. Г. Касьяненко*^{*1}
Директор Інституту археології АН УРСР
доктор історичних наук *С. М. Бібіков*

На документі резолюція: «На Бюро Президиума. 21.ІІІ.58. *А. Н. Щербань*».

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 821, арк. 85–88. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Так у документі. Правильно: Касьяненко.

ЗВЕРНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УРСР ЩОДО ДОБУДОВИ ПРИМІЩЕННЯ КНИГОСХОВИЩА

28 березня 1958 р.

На протязі кількох років Державна публічна бібліотека АН УРСР добивається вирішення питання про добудову свого книгосховища. Вже після того, як воно було позитивно вирішене у відповідних організаціях міста та Міністерстві вищої освіти УРСР (1955 рік), протягом трьох років ведеться тяганина з боку ректора Київського державного університету тов. Швеця І. Т., який не дає своєї згоди на таку добудову на території університету.

За цей час ми неодноразово зверталися з цим питанням до Президії АН УРСР і ЦК КП України. Змушені послатися тут на листи, написані з цього приводу вже після 1955 року:

січень 1956 р. – дирекція ДПБ УРСР Президенту АН УРСР тов. Палладіну О. В.;

січень 1956 [р.] – Президент АН УРСР тов. Палладін О. В. ректору КДУ тов. Швецю І. Т.;

березень 1956 [р.] – дирекція і парторганізація ДПБ УРСР першому секретарю ЦК КП України тов. Кириченку О. І.;

вересень 1956 [р.] – дирекція ДПБ УРСР на Ваше ім'я*¹;

березень 1957 [р.] – віце-президент АН УРСР тов. Щербань О. Н. ректору КДУ тов. Швецю І. Т.;

листопад 1957 [р.] – Президент АН УРСР тов. Палладін О. В. на Ваше ім'я.

У цих листах докладно викладалася історія питання з добудовою книгосховища та про скрутне положення ДПБ УРСР щодо площі для розміщення своїх фондів.

В даний час це становище стало вже зовсім критичним. До бібліотеки безперервно надходить нова література, що становить понад 400 тис. кн[ижкових] одиниць на рік, але через відсутність будь-якої придатної площі вона розміщується у книгосховищах за рахунок надзвичайно складних переміщень вже діючих книжкових фондів. Ці переміщення полягають у тому, що періодично якась частина діючих фондів знімається з книжкових полиць і складається у штабелі. Це негативно позначається на обслуговуванні читачів та організацій книгою, бо при цьому штучно звужується діючий книжковий фонд, нерідко наявна у бібліотеці книга не видається тільки через те, що її не можна вилучити зі штабелю.

Нещодавно дирекція бібліотеки змушена була з дозволу віце-президента АН УРСР тов. Щербаня О. Н. вивезти з центрального книгосховища бібліотеки до Філії № 1 (район Подолу) архівний примірник друкованих видань Української РСР – найбільш повне зібрання української радянської книги, що являється надто крайньою мірою і завдає великих труднощів у обслуговуванні читачів і, перш за все, наукових установ.

Для того, щоб бібліотека не припинила прийому нових надходжень літератури при даному становищі з приміщенням, доведеться вдаватися до небажаних заходів, які дедалі більше дезорганізують роботу бібліотеки і викликатимуть справедливі нарікання з боку читачів і організацій.

¹ Тут і далі – мається на увазі звернення до секретаря ЦК КПУ С. В. Червоненка.

Звертаючись до Вас ще раз з цього питання, ми просимо зважити на серйозність становища з обслуговуванням бібліотекою учених, фахівців різних галузей народного господарства республіки, різних установ і допомогти вжити заходів до термінового вирішення питання про добудову книгосховища.

Директор ДПБ УРСР В. [С.] Дончак

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 1093, арк. 46–48. Оригінал. Машинопис.

№ 106

**ЛИСТ ІНСТИТУТУ ГІДРОБІОЛОГІЇ АН УРСР
ДО ВІДДІЛУ РИБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ДЕРЖПЛАМУ УРСР
ПРО ЗАЦІКАВЛЕННЯ В НАЛАГОДЖЕННІ СПІЛЬНИХ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ З ІНСТИТУТОМ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА
РУМУНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ**

3 квітня 1958 р.

Інститут гідробіології АН УРСР заінтересован в установленні постійної зв'язи з Інститутом рибного господарства Румунської Народної Республіки, т. к., проводя дослідження в северо-западной часті Чорного моря, на р. Дунає і на прудах, ми сталкиваемся з рішенням общих проблем, которые требуют не только хорошей координации и информации, но и взаимных усилий ученых названных учреждений.

Для сведения сообщаем, что Інститут гідробіології АН УРСР проводить дослідження по следующим основным направлениям:

1. Изучается влияние зарегулирования стока р. Днєпра, в результате гидростроительства, на биологический режим этой реки. В частности проводятся большие исследования по изучению формирования гидрохимического, гидробиологического режима и ихтиофауны Каховского водохранилища, влиянию плотины Каховской ГЭС на условия размножения рыб в низовье Днєпра и другие.

2. В 1958 г. начато комплексное лимнологическое изучение р. Дуная и придунайских водоемов, включая ихтиологические, гидробиологические, гидрохимические, микробиологические и гидрологические исследования. Эти исследования проводятся по согласованной программе с другими придунайскими государствами, включая и Румынию.

3. Исследуется фауна северо-западной части Чорного моря и лиманов. Особое внимание уделяется изучению фитопланктона, зоопланктона, зообентоса и ихтиофауны в связи с зарегулированием стока впадающих рек.

4. Проводятся исследовательские работы, направленные на повышение рыбной продуктивности прудового рыбного хозяйства, в частности, по улучшению породных качеств карпа, гибридизации, акклиматизации амурских рыб, удобрению прудов и т. д.

В связи с общим направлением исследований института было бы желательно установить связь с Институтом рыбного хозяйства в следующем объеме:

1. Организовать регулярный обмен всеми изданиями (труды, монографии, бюллетени и др.).

2. Согласовывать планы и программы исследований в северо-западной части Черного моря, на р. Дунае и в других местах, если это необходимо, а также организовать обмен текущей информацией и материалами (по особой договоренности).

3. Предусмотреть взаимные поездки специалистов из СССР и из Румынской Народной Республики для обмена опытом и сбора материала по отдельным вопросам. В частности, кандидат биологических наук Н. Е. Сальников заинтересован в сборе материалов по ихтиофауне и миграциям рыб на участке р. Дуная до Железных ворот, доктор биологических наук проф. К. А. Виноградов – в сборе полихет из районов черноморского побережья Румынии, кандидат биологических наук Ю. П. Зайцев³⁰ – по ихтиопланктону. Кроме того, в изучении опыта по рыбному хозяйству заинтересован Одесский совнархоз.

4. Считать полезным взаимную публикацию работ советских ученых в изданиях РНР, а румынских – в советских изданиях.

5. Целесообразно проводить научные сессии с участием ученых РНР и СССР, а также практиковать участие их в совместных экспедициях.

Зам[еститель] директора института по научной части
канд[идат] биолог[ических] наук Н. Е. Сальников

Науковий архів Інституту гідробіології НАН України, оп. 1, спр. 249, арк. 23–25. Копія. Машинопис.

№ 107

ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА АН СРСР

**АКАД. АН СРСР О. М. НЕСМЄЯНОВА ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР
АКАД. О. В. ПАЛЛАДІНА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ
СТАНЦІЙ ФОТОСПОСТЕРЕЖЕНЬ ШТУЧНИХ
СУПУТНИКІВ ЗЕМЛІ ПРИ ГАО АН УРСР**

*17 квітня 1958 р.
м. Москва*

Глубокоуважаемый Александр Владимирович!

Президиум Академии наук СССР своим постановлением от 27 декабря 1957 года обязал Астрономический совет АН СССР организовать при астрономических и астрофизических обсерваториях Академии наук СССР, академий наук союзных республик и государственных университетах станции фотографических наблюдений искусственных спутников Земли.

В настоящее время организовано 25 таких станций, в том числе и в системе Вашей Академии наук станция при Главной астрономической обсерватории АН УССР.

Астрономический совет АН СССР оборудовал все станции специальными фотографическими широкоугольными камерами с автоматическим затвором и соответствующим оборудованием для регистрации точного момента прохождения спутника.

Работа некоторых станций встречает трудности из-за отсутствия постоянных работников, выполняющих эту трудоемкую работу.

Для обеспечения нормальной работы станций фотонаблюдений необходимо иметь на каждой из них одного мл[адшего] научного сотрудника и одного ст[аршего] лаборанта.

Имея в виду большое значение фотографических наблюдений искусственных спутников Земли, Президиум Академии наук СССР просит Вас выделить с 1 мая 1958 г. для станции фотографических наблюдений при Главной астрономической обсерватории АН УССР одного младшего научного сотрудника и одного ст[аршего] лаборанта.

Президент Академии наук СССР
академик *А. Н. Несмеянов*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 800, арк. 235–236. Оригінал. Машинопис.

№ 108

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ФІЗИЧНОЇ ХІМІЇ ім. Л. В. ПИСАРЖЕВСЬКОГО АН УРСР АКАД. О. І. БРОДСЬКОГО ПРО ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІНСТИТУТУ

[Не раніше 7 травня 1958 р.]^{*1}

[...]^{*2}

Проблема: «Теория химического строения, кинетики и реакционной способности»^{*3}, устанавливающая закономерности перемещения атомов и групп в химических реакциях от строения молекул, лежит в основе органического синтеза и получения новых соединений, а также разработки технологии их промышленного получения. Успешная работа института по этой проблеме обязана широкому применению метода меченых атомов.

Проблема: «Научные основы подбора и усовершенствования катализаторов» – является ключевой для интенсификации существующих и организации новых химических производств, в особенности переработки природных и промышленных газов в полупродукты для синтетических материалов и производства самих этих материалов.

Проблема: «Научные основы синтеза минеральных сорбентов и свойства ионообменников» приобрела особую актуальность в связи с большими возможностями, открываемыми применением сорбентов определенной структуры для тонкого разделения газовых и жидких смесей, рекуперации ценных веществ, например, улавливания паров растворителей в производстве синтетических материалов и изделий из них, очистки газов и растворов, использованием сорбентов и ионообменников в качестве наполнителей для резины и пластмасс, катализаторов, теплоизоляционных материалов и т. п.

Проблема: «Радиационная химия» – новая для института – приобретает особое значение в связи с открытыми в последние годы возможностями химического

^{*1} Дату встановлено за змістом документа.

^{*2} Тут і далі – знято загальну інформацію про роль хімічної науки у розвитку народного господарства.

^{*3} Тут і далі – підкреслено в документі.

использования ядерных излучений, в частности при получении новых синтетических материалов, и одновременного снижения, тем самым, стоимости атомной энергии.

Проблема: «Фотохимия фотосинтеза» относится, в практическом аспекте, к задаче прямого использования световой радиации для химических целей и к важнейшей задаче будущего – повышения коэффициента полезного использования солнечной энергии растениями.

Подробное изложение содержания работ института по этим проблемам имеется в тематическом плане и в перспективных планах исследования по указанным проблемам.

Для возможно более быстрой передачи результатов теоретических исследований народному хозяйству институт стремится подбирать объекты исследования по возможности из числа представляющих наибольший интерес для промышленности и поддерживать тесную связь при проведении исследований с предприятиями и институтами химической промышленности.

Так, в настоящее время институт связан договорными отношениями по проведению совместных исследований с предприятиями: Рубежанский х[имический] к[омбинат], Лисичанский х[имический] к[омбинат], Киевский з[аво]д медпрепаратов, Киевский завод им. Ломоносова, завод «Красный резинщик», Воскресенский х[имический] к[омбинат], Кузнецкий метал[лургический] комбинат, Ереванский з[аво]д пластмасс, Черкасский завод реактивов, Щелковский х[имический] з[аво]д, трест «Ленинруда», Криворожсталь и др. и с институтами промышленности: ГИАП, ВНИИКИМАШ, п/я 702, п/я 4019, п/я 11, Рубежанский филиал НИОПИК, ГИПХ, ИРЕА, Опытная Горьковская база нефт[яной] промышленности и рядом других.

В результате такой организации работы институтом наряду с решением теоретических вопросов были получены: катализатор для окисления этилена в окись этилена, на базе которого строится первый в СССР завод каталитического получения окиси этилена, разработано и передано промышленности ряд методов синтеза изотопных препаратов (ГИПХ), внедряется метод тонкой фракционной разгонки смесей углеводородов (Рубежанский х[имический] з[аво]д), новые катализаторы для получения фталевого ангидрида (там же), разработан и внедряется на ряде заводов каталитический метод устранения взрывоопасности кислородных установок, метод интенсификации колонн синтеза аммиака (Лисичанский х[имический] к[омбинат]), разработаны методы получения набора гелей определенной пористой структуры, часть которых уже внедрено в промышленность (Кировоградский х[имический] з[аво]д), нашли практическое применение при очистке газов (Горловка), осушке складских помещений, в научных исследованиях и т. п., разработаны и внедрены методы выделения и очистки некоторых фармацевтических препаратов (з[аво]д Медпрепаратов, з[аво]д им. Ломоносова и др.), методы усовершенствования изготовления резиновых изделий (з[аво]д «Красный резинщик») и улавливания бензина (там же), разработано и внедрено ряд новых методов исследования (методы изотопного анализа, метод диафрагм в катализе, некоторые методы спектрального анализа и фотоколориметрии и др.).

Тесная связь с предприятиями и институтами промышленности привели также к широкому распространению среди работников промышленности результатов и выводов теоретических работ института.

[...] институт считает возможным и необходимым:

1. Значительно ускорить решение разрабатываемых институтом проблем.
2. Расширить круг объектов исследования, включив изучение ряда процессов, с промышленным освоением или значительным расширением производства которых придется иметь дело химической промышленности [...].
3. Ускорить внедрение и промышленное освоение результатов работ института.

Для повышения темпов и качества теоретических исследований института необходимо, наряду с расширением и укреплением существующих отделов и лабораторий организовать в институте следующие новые лаборатории:

1. Лабораторию органического катализа, направив ее работу преимущественно на изучение теории избирательного каталитического окисления ненасыщенных углеводородов (этилен, пропилен, бутилен и др.) в соответствующие окиси акролеин и др. полупродукты органического синтеза – возможный руководитель доктор хим[ических] наук М. Я. Рубаник – 1959 г.

2. Лабораторию цепных реакций^{*1}, направив ее работу преимущественно на изучение механизма окисления спиртов в альдегиды процессов полимеризации – возможный руководитель – доктор хим[ических] наук проф. М. В. Поляков – 1959 г.

3. Лабораторию адсорбционных и ионообменных процессов – направив ее работу преимущественно на всестороннее изучение каталитических и ионообменных процессов на синтетических смолах – ионитах – возможный руководитель – доктор хим[ических] наук проф. Д. Н. Стражеско – 1959 г.^{*2}

5. Лабораторию радиационной химии – направив ее работу на исследование жидкофазных процессов окисления, галогенирования, нитрования, аминирования и полимеризации под действием ядерных излучений, а также на действие последних на каталитические процессы и катализаторы.

Лабораторию эту выделить в самостоятельную единицу из отдела фотохимии – в 1961 г.

6. Центральную лабораторию масспектрометрии, выделив ее в самостоятельную единицу из отдела химии изотопов в 1961 г.

В существующих и вновь создаваемых лабораториях намечается расширить и усовершенствовать применение изотопных методов исследования, в частности масспектроскопии и радиометрии, расширить применение рентгеноструктурного анализа, спектрофотометрии и др. ускорить внедрение методов: парамагнитного резонанса, инфракрасной спектроскопии, радиационнохимических методов, электронографии и электронной микроскопии, газовой масспектроскопии и др. современных методов. Усовершенствовать применяемые методы и повысить их точность, заменив устаревшую аппаратуру точными и, по возможности, автоматически действующими приборами и аппаратами.

Списки необходимого оборудования поданы отдельно, заявка на дополнительные штаты лабораторий дается в приложении^{*3}.

^{*1} Слово «реакций» дописано від руки замість закресленого «катализа».

^{*2} Далі викреслено текст: «4. Лабораторию гомогенного катализа – для изучения механизма окислительно-восстановительного и кислотного-основного гомогенного катализа, необходимого для построения теории катализа и выяснения теории конкретных каталитических процессов промышленности – 1960 г.».

^{*3} Згадані додатки не публікуються.

В число объектов исследования на ближайшие годы, кроме модельных реакций, включены следующие процессы, имеющие непосредственное отношение к развитию областей химической промышленности [...], в частности к производству синтетических продуктов:

1. Реакции получения и превращения перекисных соединений в связи с все-растущим значением их в практике – (ракетное топливо, отбелка тканей, дезинфекция и т. п.). В частности будет изучаться их роль в качестве инициаторов полимеризации.

2. Полимеризация этилена в полиэтилен (механизм).

3. Реакции высших окислов и перекисных соединений урана (в связи с применением окиси урана в качестве ядерного топлива).

4. Процессы полимеризации мономеров (цепной механизм, действие радиации и т. п.).

5. Каталитическое окисление спиртов – метанола, этанола и высших спиртов.

6. Каталитическое окисление олефинов (этилена, пропилена, бутилена) в соответствующие окиси и альдегиды.

7. Каталитическое окисление нафталина и бензола соответственно во фталевый и в малеиновый ангидриды.

8. Каталитическое окисление нафталина в нафтохинон (для производства инсектоfungицидов).

9. Синтез спиртов (метанола, изобутанола и др.) на базе природного газа.

10. Синтез аммиака.

11. Сернокислотный катализ.

12. Очистка воздуха каталитическим окислением примесей (ацетилен, паров масла и других).

Список подобных процессов будет пополняться по мере выполнения потребностей промышленности. Проведение теоретических исследований на этих объектах в тесном содружестве с предприятиями и институтами химической промышленности должно приводить к получению конкретных практических результатов, пригодных для непосредственного внедрения.

Непосредственный выход в практику должен дать также работы по синтезу новых марок пористых поглотителей и исследованию областей их применения, а также подобные исследования на синтетических ионообменных смолах и другие работы.

Для дальнейшего укрепления связи с химической промышленностью УССР и расширения опытно-производственной базы института по проведению работ по подготовке к внедрению намечено:

1. Организовать совместную лабораторию промышленного катализа с Лисичанским химкомбинатом – 1959 г.

2. Совместную установку для получения опытных партий силикагеля специальных марок на Черкасском х[имическом] з[аводе] – 1958–[19]59 гг.

3. Укрупненно-лабораторную установку в институте для получения опытных партий сорбентов новых марок – 1958–[19]59 гг.

Для ускорения внедрения уже подготовленных к внедрению работ института, в частности, предложения института по интенсификации колонн синтеза аммиака, каталитического метода очистки воздуха для кислородных установок от ацетилен

и паров масла, усовершенствования каталитического процесса производства фталевого ангидрида, будут поданы соответствующие докладные записки в Госплан УССР и [Госплан] СССР через Президиум АН УССР.

Повышение потребности в научных кадрах как для института, так и для других учреждений, требует повышения приема в аспирантуру ИФХ до 7 человек в год, из них в среднем 1 место для подготовки нужных специалистов для ИФХ в других институтах, например кандидатов – специалистов в области органического синтеза, аналитической химии, физики и др.

Необходимо предоставление институту ежегодно не менее 2-х заграничных командировок и не менее 3–4 длительных (до 1–2 месяцев) научных командировок в другие исследовательские институты и на заводы СССР.

Намечено также расширение научно-организационной деятельности института (созыв республиканских и союзных совещаний по наиболее актуальным вопросам физической химии, усиление работы института по изданию справочной и монографической литературы и т. п.).

В частности, кроме очередного республиканского совещания по физической химии (конец 1958 г.) предполагается в ближайший год организовать совещание по вопросам: «Пути решения проблемы подбора катализаторов» и «Рациональные методы массовых испытаний катализаторов и аппаратура для них».

Развитие работ Института физической химии в настоящее время помещением обеспечено. Однако, уже в 1961 г. необходимо расширение за счет достройки здания для обеспечения развертывания новых лабораторий общей площадью до 800 м².

Кроме того, совершенно необходимо ускорить строительство жилого дома для сотрудников ин[ститу]та и предусмотреть дальнейшее жилищное строительство в 1962–[19]63 году.

В темплан 1958 г. вносятся следующие дополнения:

Новая тема: Изучение макроструктуры цинк-хромового катализатора синтеза изобутанола, формированного в разных условиях.

Новый раздел темы – Исследование структуры цинк-хромового катализатора синтеза изобутилового спирта.

Обе работы поставлены по просьбе Луганского совнархоза и ведутся по договору с Лисхимкомбинатом.

Новая тема: Исследование механизма образования специфических адсорбентов.

Директор института
академик АН УССР *А. И. Бродский*

Науковий архів Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського НАН України, оп. 1, спр. 503, арк. 1–8. Оригінал. Машинопис.

№ 109

**ВИТЯГ З ПОСТАНОВИ РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
«ПРО ВИДІЛЕННЯ АН УРСР ДОДАТКОВИХ АСИГНУВАНЬ
НА 1958 РІК ДЛЯ БУДІВНИЦТВА В м. КИЇВ КОРПУСУ
ВИСОКОМОЛЕКУЛЯРНИХ СПОЛУК ІНСТИТУТУ
ОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ ТА ХІМІЧНОГО КОРПУСУ
ІНСТИТУТУ ВИКОРИСТАННЯ ГАЗУ»^{*1}**

13 травня 1958 р.

1. Виділити на 1958 рік Академії наук УРСР додаткові асигнування на будівництво в м. Києві корпусу високомолекулярних сполук Інституту органічної хімії 1,0 млн крб та хімічного корпусу Інституту використання газу – 0,5 млн крб.

Міністерству фінансів УРСР профінансувати зазначені роботи за рахунок резервного фонду Ради Міністрів УРСР.

2. Зобов'язати Головкиївбуд при Київському міськвиконкомі виконати в 1958 році для Академії наук УРСР додатковий обсяг будівельно-монтажних робіт в розмірі 1,5 млн крб по об'єктах, визначених в п. 1 цієї постанови.

Роботи здійснити в межах встановленої на 1958 рік програми підрядних робіт по Головкиївбуду при Київському міськвиконкомі.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *Я. [Т.] Сірченко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 4047, арк. 200. Оригінал. Машинопис.

№ 110^{*2}

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
«ПРО ПЕРЕДАЧУ ВІДДІЛІВ ДИНАМІКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
МАШИН І МЕХАНІЗМІВ ТА МЕХАНІКИ ҐРУНТІВ ІНСТИТУТУ
МАШИНОЗНАВСТВА АКАДЕМІЇ НАУК УРСР
ДО СКЛАДУ УСТАНОВ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК»^{*3}**

14 травня 1958 р.

З метою зосередження наукових досліджень по механізації сільського господарства в установах Української академії сільськогосподарських наук і підвищення теоретичного рівня цих досліджень Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Передати відділ динаміки сільськогосподарських машин і механізмів та відділ механіки ґрунтів Інституту машинознавства Академії наук УРСР до складу Українського науково-дослідного інституту механізації та електрифікації сільського господарства Української академії сільськогосподарських наук.

^{*1} Заголовок документа.

^{*2} Див. док. № 21, 30.

^{*3} Заголовок документа.

Передачу провести в місячний строк разом з чисельністю наукових і науково-технічних працівників, згідно з додатком*¹, і відповідним фондом заробітної плати, а також устаткуванням, приладами, меблями, літературою, відповідними бюджетними асигнуваннями та спеціальними коштами, зв'язаними з діяльністю цих відділів, зі звільненням приміщень, які вони займають в Інституті машинознавства.

2. Перевести в установленому порядку з Інституту машинознавства Академії наук УРСР в Український науково-дослідний інститут механізації та електрифікації сільського господарства наукових і науково-технічних працівників зазначених відділів.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *Я. [Т.] Сірченко*

На документі помітка: «Погоджено з т. [П. А.] Власюком – Президентом Укр[аїнської] акад[емії] с[ільсько]г[осподарських] наук; з т. [І. М.] Федорченко[м] – Головним ученим секретарем Президії АН УРСР*²».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 4047, арк. 171. Оригінал. Машинопис.

№ 111*³

ПРОПОЗИЦІЇ АН УРСР ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ КООРДИНАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ В ГАЛУЗІ СУСПІЛЬНИХ НАУК

15 травня 1958 р.

[...]*⁴

Останнім часом організація координації науково-дослідницької роботи в галузі суспільних наук стала поліпшуватись. В минулому році була прийнята постановою Президії АН УРСР*⁵ з питань координації, на основі якої були встановлені важливіші проблеми по Відділу суспільних наук і створені координаційні комісії по проблемах.

Створені комісії розробили плани і обговорили напрямки здійснення координації. В деяких інститутах (Інститут мистецтвознавства, фольклору і етнографії, Інститут економіки, Інститут літератури) були широко обговорені проблеми, які підлягають координації.

Не зважаючи на це, справа організації координації наукової роботи в галузі суспільних наук вимагає серйозного поліпшення.

Головний недолік в її організації полягає у відсутності тісних зв'язків між працівниками суспільних кафедр, вузів, [...] і т. п. та співробітниками інститутів

*¹ Додаток не публікується.

*² Підпис не прочитано.

*³ Див. док. № 120.

*⁴ Тут і далі – знято загальну інформацію про необхідність покращення планування та координації в галузі суспільних наук.

*⁵ Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 38, п. 611 від 31 травня 1957 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 170–171.

Відділу суспільних наук. Наукова робота в галузі суспільних наук до останнього часу майже не координувалась, що приводило до паралелізму у розробці проблем, до розпорошених зусиль дослідників, до численного варіювання одних тем і залишення поза увагою дослідника інших і т. п.

Паралелізму в науковій роботі в значній мірі можна було б уникнути, якби була добре налагоджена інформація про наукову роботу, яка ведеться у вузах республіки.

Незадовільно ведеться координація і в межах Відділу суспільних наук. Невиправданим є той факт, що по Відділу суспільних наук координації підлягає лише 8 проблем. [...].

Отже, створені 8 комісій по проблемах не охоплюють і половини тих важливих проблем, які повинні координуватись.

Але коли збільшити кількість проблем для координації з тим, щоб нею охопити всі головні напрямки розвитку суспільних наук, то існуюча організація координації, яку здійснюють координаційні комісії по проблемах, вимагає істотних змін. Створювати таку ж кількість комісій, скільки буде висунуто проблем для координації, очевидно є недоцільним. В зв'язку з цим необхідно організувати в майбутньому координацію по галузях суспільних наук – координаційна комісія з питань філософії, економіки, літератури і т. д. Це дасть можливість охопити координацією всі суспільні науки, а не лише їх окремі проблеми.

З метою поліпшення організації координації наукової розробки в галузі суспільних наук пропонується здійснити такі заходи:

1. Покласти координацію наукових досліджень в галузі суспільних наук на відповідні науково-дослідні інститути, зробивши їх головними в розробці даної галузі науки:

- по філософії – на Інститут філософії АН УРСР
- по економічній науці – на Інститут економіки АН УРСР
- по історії – на Інститут історії АН УРСР

[...]*¹

- по правових науках – на Сектор права АН УРСР
- по літературознавству – на Інститут літератури АН УРСР
- по мовознавству – на Інститут мовознавства АН УРСР
- по мистецтвознавству – на Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР
- по фольклору та етнографії – на Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії [АН УРСР]

- по археології – на Інститут археології АН УРСР.

Для здійснення координаційної роботи в зазначених установах створити координаційні комісії на чолі з директором інституту. До складу цих комісій повинні ввійти провідні вчені інститутів, а також представники кафедр та наукових установ та відомчих організацій, які приймають участь в розробці вказаних галузей суспільних наук.

2. В обов'язки вказаних комісій повинно входити: координація наукових досліджень та їх методологічне керівництво, ув'язка строків виконання наукових

*¹ Знято інформацію про координацію наукових досліджень серед неакадемічних установ.

досліджень, періодичне обговорення стану виконання розробки проблем та висування нових актуальних проблем для дослідження.

Інформаційні матеріали про засідання координаційних комісій повинні друкуватися у відповідних наукових журналах.

Для погодження планів і напрямків наукових досліджень в галузі суспільних наук, які ведуться в різних міністерствах і відомствах, а також для контролю роботи координаційних комісій, створити при Відділі суспільних наук Координаційний комітет в складі: голови бюро Відділу суспільних наук, голів координаційних комісій та заступників міністрів Міністерства вищої освіти УРСР, Міністерства освіти УРСР, Міністерства культури УРСР, Міністерства сільського господарства УРСР та Міністерства охорони здоров'я УРСР, Міністерства юстиції УРСР.

4. Координацію наукової роботи по окремим темам, які розробляються в установах міністерств УРСР, покласти на керівництво цих міністерств.

Віце-президент Академії наук УРСР О. [Н.] Щербань

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 838, арк. 28–31. Копія. Машинопис.

№ 112

ІНФОРМАЦІЯ ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ГЕОЛОГІЇ КОРИСНИХ КОПАЛИН АН УРСР АКАД. В. Б. ПОРФИР'ЄВА ДО НАУКОВО- ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ВІДДІЛУ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗДОЛЬСЬКОГО СІРЧАНОВОГО РОДОВИЩА

*16 травня 1958 р.
м. Львів*

На Ваш запит от 6.V.58 г. за № 9/2079 относительно работ института, связанных с Роздольским серным месторождением, можем сообщить следующее. В плане научно-исследовательских работ Института геологии полезных ископаемых включена тема по геохимическому изучению этого месторождения. Из месторождения отобраны пробы руды, вмещающих пород и вод содержащих сероводород, и в настоящее время этот материал находится в стадии изучения в лаборатории петрографии осадочных пород (проф. Л. Г. Ткачук), лаборатории инженерной геологии и гидрогеологии (ст[арший] научн[ый] сотр[удник] В. Ф. Линецкий) и лаборатории горючих ископаемых (ст[арший] научн[ый] сотр[удник] И. В. Гринберг).

Проблема генезиса сероводорода такого типа месторождений чрезвычайно сложна и до настоящего времени остается не разрешенной и для других аналогичных провинций – Туркменской, Ферганской, Сицилийской и др. По одним представлениям сероводород и сама сера является продуктом биохимических процессов бактериального восстановления гипсов. По другим – это чисто химический процесс восстановления гипсов углеводородами. Есть сторонники взглядов о глубинном сероводороде, связанном с магматическими породами. В данном случае Роздольского месторождения возможны все эти три варианта.

Быть может, следует упомянуть, что первое минералогическое изучение Роздольского месторождения было произведено Институтом геологии полезных

ископаемых. Кроме того, отдел гидрогеологии и инженерной геологии института занят изучением вопроса о причинах оползневых явлений на другом серном месторождении – Язовском, расположенном вблизи г. Львова, результаты этого исследования будут иметь большое значение для Роздольского месторождения, испытывающего огромные трудности того же характера при производстве открытых эксплуатационных работ.

Директор Института геологии полезных ископаемых АН УССР
академик АН УССР В. Б. Порфирьев

Науковий архів Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України, оп. 1, спр. 70, арк. 20–21. Копія. Машинопис.

№ 113

**ЛИСТ-ПОДЯКА ДИРЕКТОРА ЖИТОМИРСЬКОГО ОБЛАСНОГО
КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ В. О. МІСЯЦЯ ДО ДИРЕКТОРА
ІНСТИТУТУ ЗООЛОГІЇ АН УРСР АКАД. В. Г. КАСЬЯНЕНКА
ЗА ДОПОМОГУ У ФОРМУВАННІ ЕКСПОЗИЦІЇ ВІДДІЛУ ПРИРОДИ**

*25 травня 1958 р.
м. Житомир*

Експозиція відділу природи Житомирського обласного краєзнавчого музею, де установлений кістяк мамонта, відкрита для відвідування з 24 травня 1958 року.

Установлений кістяк мамонта в нашому музеї за допомогою увіреного Вам Інституту зоології АН УРСР є один з найкращих експонатів музею, який викликає великий інтерес і захоплення широких кіл трудящих, виховне значення якого не можна недооцінити.

Допомога Інституту зоології в установленні кістяка мамонта в нашому музеї є кращим доказом патріотичного піклування Вашого інституту про розвиток культури та виховання матеріалістичного світогляду широких кіл трудящих нашої Батьківщини.

Колектив музею сповнений радістю за всебічну допомогу, висловлює свою щиру подяку Вам, Володимир Григорович, професору Івану Григоровичу Підплічко, який першим підтримав нашу ініціативу й приклав багато зусиль для здійснення давно наміченої мети, а також висловлюємо подяку старшому лаборанту Володимирі Іллічу Свистуну за його практичну участь.

З великою вдячністю до Вас

Директор Житомирського обласного краєзнавчого музею *В. [О.] Місяць*

ІА НБУВ, ф. 139, оп. 3, спр. 23, арк. 30–31. Оригінал. Машинопис.

**ЛИСТ КЕРІВНИЦТВА КИЇВСЬКОГО МІСЬКОГО
ІНСТИТУТУ УДОСКОНАЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ
ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР З ПОДЯКОЮ ПРОВІДНИМ НАУКОВЦЯМ
АКАДЕМІЇ ЗА НАДАНУ КОНСУЛЬТАЦІЙНУ ТА ЛЕКЦІЙНУ ДОПОМОГУ
ВЧИТЕЛЯМ СЕРЕДНІХ ШКІЛ м. КИЇВ**

26 травня 1958 р.

За останній час багато вчених Академії наук УРСР активно виступають перед учителями середніх шкіл м. Києва з лекціями та доповідями.

Академік Бабко А. К. прочитав лекцію для вчителів хімії про сучасні методи хімічного аналізу; академік Бродський О. І. розповів про використання ізотопів в народному господарстві; академік Делімарський Ю. К. ознайомив учителів хімії з досягненнями хімічної науки за роки радянської влади; член-кореспондент Академії наук УРСР Бурксер Є. С. розповів про досягнення в справі вивчення геохімії землі та космосу; академік Шилов Є. О. доповів про механізми хімічних реакцій; член-кореспондент Академії наук УРСР Ройтер В. О.^{*1} прочитав лекцію про каталіз та його значення в хімічній промисловості; член-кореспондент Академії наук УРСР Фіалков Я. А. ознайомив учителів з сучасними проблемами неорганічної хімії.

Перед учителями біології часто виступає академік Власюк П. А., він читає лекції й доповіді про досягнення агрофізіологічної науки в СРСР, на Україні, а також в зарубіжних країнах. Член-кореспондент Академії наук СРСР та УРСР Фердман Д. Л. прочитав учителям лекцію про походження життя на Землі та шляхи його вивчення.

Систематичну допомогу учителям математики надає академік Гнеденко Б. В. Крім лекцій і доповідей, з якими він систематично виступає перед учителями Києва, Борис Владимирович^{*2} особисто бере участь у проведенні щорічних математичних олімпіад.

З лекцій та доповідей директора Інституту фізики АН УРСР Пасічника М. В. вчителі фізики глибше ознайомились з досягненнями радянських фізиків. Митрофан Васильович особисто керує семінаром вчителів по вивченню напівпровідників.

Доктор історичних наук Супруненко М. І. знайомить вчителів історії з проблемними питаннями розвитку історичної науки на Україні.

Доктор філологічних наук Крутікова Н. Є. зробила цікаву доповідь про братні зв'язки української літератури з російською.

Виступи вчених сприяли підвищенню кваліфікації вчителів, активізації їх боротьби за поліпшення навчально-виховної роботи в школах.

Київський міський інститут удосконалення кваліфікації вчителів, відбиваючи настрої вчителів шкіл м. Києва, висловлює глибоку подяку вченим: Бабко А. К., Бродському О. І., Власюку П. А., Гнеденко Б. В., Делімарському Ю. К., Крутіковій Н. Є., Пасічнику М. В., Супруненко М. І., Шилову Є. О., Фіалкову Я. А., Фердману Д. Л.

^{*1} Так у документі. Правильно: В. А.

^{*2} Так вжито у документі.

за їх безкорисну допомогу вчителям київських шкіл в справі підвищення їх ділової кваліфікації та розширення наукових знань.

Колектив інституту вважає, що налагоджена співдружність між вченими Академії наук УРСР та вчителями середніх шкіл м. Києва буде міцніти й надалі [...]»^{*1}.

В. о. директора Київського міського інституту
удосконалення кваліфікації вчителів Б. Пішоха
Секретар партбюро Г. Літаврін
Голова місцевому Ткаченко

ІА НБУВ, ф. 248, оп. 2, спр. 59, арк. 2–3. Копія. Машинопис.

№ 115

ПЕРЕЛІК ДОСЛІДЖЕНЬ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОГО ЦЕНТРУ АН УРСР, ЩО ВИКОНУЮТЬСЯ ЗА ЗАКРИТОЮ ТЕМАТИКОЮ

4 червня 1958 р.^{*2}

Секретно^{*3}
Екз. № 1

1. С 1958 г. в Вычислительном центре АН УССР ведутся работы, связанные с исследованием устойчивости движения баллистических ракет на активном участке полета. При выполнении этих работ предусматривается широкое использование современной вычислительной техники, в том числе цифровых и моделирующих электронных машин.

Помимо работ, связанных с расчетом устойчивости баллистических ракет на активном участке полета ракеты с заданными конструктивными параметрами, начаты поисковые исследования оптимального выбора этих параметров, в частности изучается вопрос об оптимальном выборе параметров системы управления ракет.

Работы ведутся по заказу ОКБ-586 ГКСМОТ СССР совместно с Институтом математики АН УССР.

2. В 1956 г. для завода п/я № 244 МОП СССР были разработаны принципы определения точки вылета и экстраполяции, точки падения артиллерийских снарядов с использованием электронных вычислительных машин.

Работа докладывалась с НИИ-20 в 5-м Главке МОП и получила положительную оценку.

В соответствии с постановлением Совета Министров СССР с 1957 г. совместно с НИИ-17 Министерства автоматических приборов и Вычислительным центром-3 Министерства обороны ведется разработка экспериментальной универсальной самолетной машины. В настоящее время в Вычислительном центре Академии наук УССР закончено проектирование комплекса устройств и узлов.

Предполагаемый срок окончания работы – декабрь 1958 г.

^{*1} Знято загальну інформацію про співпрацю між ученими АН УРСР та вчителями середніх шкіл м. Київ.

^{*2} Дата супровідного листа.

^{*3} На документі штамп: «Розсекречено».

3. Вычислительный центр АН УССР с 1957 г. участвует в правительственной теме «Луч» по разработке комплекса вычислительных машин для автоматического наведения истребительной авиации и зенитных управляемых ракет.

В течение 1957 г. по данной теме Вычислительным центром АН УССР был разработан эскизный проект электронной вычислительной машины для автоматического съема данных с радиолокатора.

Проект был одобрен специалистами Министерства обороны СССР и принят к реализации НИИ-5 ГАУ Министерства обороны.

В настоящее время отдельные узлы машины изготавливаются ГАУ Министерства обороны и налаживаются в НИИ-5 Главного артиллерийского управления Министерства обороны.

При наличии на Украине соответствующей производственной базы работы в области использования вычислительной техники для целей обороны страны могли бы быть значительно расширены.

Директор Вычислительного центра АН УССР
профессор *В. М. Глушков*
Секретарь парторганизации *И. Т. Пархоменко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4699, арк. 42–44. Оригінал. Машинопис.

№ 116
ЗВІТ ПРО ПЕРЕБУВАННЯ
В ІНСТИТУТІ БУДІВЕЛЬНОЇ МЕХАНІКИ АН УРСР
АКАД. С. П. ТИМОШЕНКА, ЯКИЙ ПОСТІЙНО ПРОЖИВАЄ У США
7 червня 1958 р.

С. П. Тимошенко³¹ посетил институт 3 июня 1958 года и пробыл в институте с 10 ч[асов] 50 мин. до 15 часов^{*1}.

На встрече с С. П. Тимошенко в кабинете директора присутствовали сотрудники Института строительной механики АН УССР: академик АН УССР Г. Н. Савин, академик АН УССР Ф. П. Белянкин, член-корреспондент АН УССР А. Д. Коваленко, член-корреспондент АН УССР Б. Д. Грозин, доктора технических наук – С. В. Малашенко, Д. В. Вайнберг, П. М. Варвак, кандидаты технических наук – П. С. Поляков, П. Г. Подчасов, Ю. В. Благовещенский, А. А. Крицук, начальник 1-го отдела В. И. Степаненко, директор Института математики АН УССР Ю. А. Митропольский, академик АН УССР С. В. Серенсен, член-корреспондент АН УССР Г. С. Писаренко, сотрудница Интуриста, сопровождавшая С. П. Тимошенко, и сотрудники «Проектгальконструкции» [П. М.] Сосис и [В. В.] Тимошевский, затем присутствовал еще Гарф С. Э.^{*2} из Ин[ститу]та машиноведения АН УССР.

В начале встречи академик АН УССР Г. Н. Савин представил всех присутствующих. В совместной беседе С. П. Тимошенко рассказал о системе преподавания

^{*1} Це був перший візит акад. С. П. Тимошенка в Україну після 38-річної еміграції.

^{*2} Помилка в документі. В Інституті машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР працював Михайло Ернестович Гарф. Його старший брат Сергій, згаданий в документі, працював в Інституті будівельної механіки АН УРСР у 1935–1941 рр. та незначний період часу в окупованому Києві.

в высших учебных заведениях США, о подготовке научных кадров, инженеров и отметил, что подготовка инженерных и научных кадров в США поставлена низко по сравнению с Советским Союзом, но некоторые методы преподавания в вузах США заслуживают внимания.

С. П. Тимошенко очень интересовался постановкой подготовки инженерных кадров в Советском Союзе, в частности, программами отдельных предметов, какие предметы и в каком объеме читаются на механико-математическом факультете университетов.

С. П. Тимошенко вспомнил и рассказал немного о своей работе в Киевском политехническом институте, в Академии наук УССР, в Петербургском институте путей сообщения, о своих старых знакомых.

С. П. Тимошенко просил установить тесный обмен научной литературой и он со своей стороны всегда готов выслать любую литературу по нашей просьбе.

В беседе С. П. Тимошенко высказал, что он, когда приедет в США, то напишет и объяснит как высоко поставлена подготовка инженерных и научных кадров в Советском Союзе.

После беседы С. П. Тимошенко сфотографировался с присутствующими*¹.

В связи с тем, что наши сотрудники ушли на похороны академика АН УССР Н. В. Корноухова, С. П. Тимошенко беседовал с Г. С. Писаренко.

Нам кажется, что С. П. Тимошенко недостаточно знает о достижениях Советского Союза как в народном хозяйстве, так и в науке и культуре, и вообще недружественно настроен к Советскому Союзу, употребляет термин «коммунистический режим», Советский Союз называет Россией, города Советского Союза называет дореволюционными названиями.

Выразил возмущение, что ему не разрешили посетить Ромны (Полтавская обл.), где он когда-то учился в реальном училище, и был заинтересован, что в районе Ромны сейчас добывается нефть, о чем он установил ранее по карте. По этому вопросу он высказался, что скажет об этом своему брату³², который занимается экономическим вопросом и находится тоже в США.

Директор института
академик АН УССР Г. Н. Савин

Науковий архів Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України, оп. 1, спр. 541, арк. 27–28. Копія. Машинопис.

*¹ Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 806.

№ 117
**ПРОПОЗИЦІЇ ІНСТИТУТУ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ АН УРСР
ЩОДО РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ^{*1}**

1 липня 1958 р.

[...] ^{*2}

1. Развитие работ по термической переработке каменных углей методами низкотемпературного коксования и газификации с целью получения исходного сырья для химической промышленности.

2. Разработка новых методов и технологических процессов переработки жидких продуктов термического разложения твердых топлив с целью получения ценных химических продуктов для промышленности органического синтеза, в частности для синтетического волокна, пластических масс, моющих средств и др.

3. Ускорение строительства полного комплекса опытной промышленной установки по энерготехнологическому использованию бурых углей Днепровского бассейна в г. Александрии (с установкой по переработке смол).

4. Развитие работ по интенсификации тепло- и массообменных процессов в химической промышленности, в частности промышленности синтетических и искусственных материалов.

б^{*3}. Проведение работ по широкому внедрению установок, разработанных в институте для химической промышленности и промышленности синтетических материалов:

а) испарительно-сушильный агрегат для обезвоживания антибиотиков и различного рода химических продуктов,

б) высокоскоростная сушка искусственных тканей.

7. Разработка научно-технических основ по созданию силовых установок со свободно-поршневыми машинами для дальних газопроводов природного газа.

II. Для развития указанных новых направлений институту необходимо:

1. Организовать отдел общей энергетики

(1958 г. – 8 ч[еловек]; 1965 [г.] – 30 ч[еловек])

2. Организовать филиал института в г. Сталино ^{*4}

(1958 г. – 18 ч[еловек]; 1965 [г.] – 80 ч[еловек])

3. Организовать на основе имеющихся групп в лаборатории термической переработки топлив и лаборатории химической переработки топлив:

а) лабораторию газификации топлив – (1962 г. – 10 ч[еловек])

б) лабораторию технологии продуктов термической переработки твердых топлив – (1963 г. – 12 ч[еловек])

4. Создать в лаборатории теплообмена группу теплообменных устройств для промышленности синтетических материалов (1960 [г.] – 10 ч[еловек]).

5. Расширить состав лаборатории тепловых двигателей по группе СПГТ (1959–1960 гг. – 12 ч[еловек]).

^{*1} Документ направлено до Відділу технічних наук АН УРСР.

^{*2} Знято інформацію про передумови підготовки пропозицій.

^{*3} Тут і далі – нумерацію пунктів арабськими та римськими цифрами порушено в документі.

^{*4} Див. док. № 139.

6. Для работ по созданию установок со свободно-поршневыми машинами осуществить пристройку к кислородной станции.

7. Для проведения работ на опытно-промышленной установке энерготехнологического использования бурых углей в г. Александрии создать экспедиционную группу на этом предприятии.

8. Создать научно-исследовательскую группу на Семеновском заводе горного воска.

IV. Подготовка кадров через аспирантуру (прием)

Год	Количество	Специальность
1958 г.	1	Термич[еская] перераб[отка] топлив
1959 г.	2	Энерготехнологическое использование и термическая переработка топлив
1961 г.	2	– « –
1963 г.	2	– « –
1959 г.	1	Теплообмен и массообмен в промышленности синтетических материалов
1960 г.	1	– « –

V. Предоставление научных командировок сотрудникам института в научные учреждения СССР и страны народной демократии:

1. По СССР

по вопросам получения сырья для химической промышленности из продуктов термического разложения и газификации твердых топлив.

1. Москва: Институт нефти АН СССР и горючих ископаемых и пластмасс.

2. Ленинград: Н[аучно]-ис[следовательский] институт сланцевой промышленности «ВНИИПС».

3. Таллин: Политехнический институт, Институт химии АН ЭССР.

4. Рига: Институт химии АН ЛССР.

5. Иркутск: Восточно-Сибирский филиал АН СССР.

Наряду с институтами предусматривается посещение ряда заводов соответствующего профиля и установление контакта с этими заводами.

2. Командировки в страны народной демократии в 1958–60 годах

1. Германская Демократическая Республика

Научно-исследовательские институты Фрайбергской горной академии.

Заводы в Белене, Розитце, Лейне.

Заводы и НИИ искусственных и синтетических материалов – 5 человек.

2. Чехословакия – по вопросам химической переработки топлив. Н[аучно]-ис[следовательский] институт по топливу в г. Праге.

Заводы: в Устье, Мосте, Готвальде, заводы искусственных и синтетических материалов – 5 человек.

VI. Расширить координационную деятельность и кооперировать их исследования со следующими учреждениями: ИГИ АН СССР.

1. Институт нефти АН УССР*¹.

2. Лаборатория двигателей АН СССР.

*¹ Помилка в документі. Правильно: АН СССР.

3. Днепропетровский химико-технологический институт.
4. Украинский углехимический институт.
5. Украинский научно-исследовательский институт кожевенной промышленности.
6. Всесоюзный научно-исследовательский институт жировой промышленности (филиал в Шебекино).
7. ЦНИЛ института им. Крылова.
8. Киевский Дарницкий шелковый комбинат.
9. Комбинат № 512.
10. Завод 1000.
11. Завод медпрепаратов.
12. Центральный научно-исследовательский институт шелка.
13. Центральный научно-исследовательский институт искусственного волокна.
14. Всесоюзный научно-исследовательский институт химического машиностроения.

Для обеспечения научно-исследовательских работ, предусмотренных данным предложением, необходимо выделить ассигнования и осуществить строительство экспериментального корпуса института со сроком окончания в 1960 г.

В соответствии с пунктом 6-в решения Президиума АН УССР от 29 апреля с. г. (протокол № 27-б, § 290) просим Ваше ходатайство выделить институту на второе полугодие 1958 г. по статье 16 дополнительные ассигнования в сумме 72 тыс. руб.

Заместитель] директора института по научной части
кандидат] техн[ических] наук *П. И. Лавров*
Ученый секретарь *М. М. Назарчук*

Науковий архів Інституту технічної теплофізики НАН України, оп. 1, спр. 216, арк. 87–92. Оригінал. Машинопис.

№ 118

ЗВЕРНЕННЯ ІНСТИТУТУ МОВОЗНАВСТВА ІМ. О. О. ПОТЕБНІ АН УРСР ДО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА УРЕ АКАД. М. П. БАЖАНА ЩОДО СТВОРЕННЯ ПРИ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПОСТІЙНОЇ АРХЕОГРАФІЧНОЇ КОМІСІЇ

11 липня 1958 р.

Інститут мовознавства АН УРСР ставить перед Президією АН УРСР питання про створення при Президії постійної Археографічної комісії³³, яка налагодила б і забезпечувала б надалі справу видання пам'яток української мови.

Інститут просить до 14.VII висловити свої пропозиції з таких питань:

1. Положення про Археографічну комісію (типове).
2. Склад Археографічної комісії (крім загальних рекомендацій виділити і своїх представників).
3. Установи в республіці та за її межами, з якими координувалася б ця робота.

Питання плану та методики видань пам'яток української мови розробила б уже сама Археографічна комісія, тому що представники різних галузей гуманітарних наук мають до видання пам'яток свої специфічні вимоги.

Питання про Археографічну комісію розглядатиметься Президією АН УРСР 16–17 липня.

Директор інституту
академік АН УРСР Л. А. Булаховський*¹
Учений секретар
кандидат філологічних наук Т. Б. Лукінова

На документі помітка: «До справ. Розглянутий М. П. Бажаном 14.VII.58 р. Надіслана відповідь 14.VII.58 р. В. М. Терлецький».

ЦДАВО України, ф. 4750, оп. 1, спр. 15, арк. 18. Оригінал. Машинопис.

№ 119

ДОВІДКА ПРО СТАН ТА ОХОРОНУ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ВІДАННІ АН УРСР*²

29 липня 1958 р.

В відання Академії наук Української РСР, згідно рішень Ради Міністрів УРСР, передані дві видатні археологічні пам'ятки всесоюзного значення:

а) городище стародавнього античного міста Ольвії, розташованого на правому березі Бузького лиману біля с. Парутино Очаківського району Миколаївської області. На місці городища створений історико-культурний заповідник, підпорядкований Інституту археології АН УРСР. Заповідник має невеликий постійний штат наукових і допоміжних працівників, які в ньому працюють і живуть протягом всього року.

На городищі (площа його перевищує 30 га) щорічно провадяться археологічні розкопки археологами київських та ленінградських наукових установ.

Пам'ятка потребує пильної охорони від руйнувань збоку несвідомих елементів місцевого населення і особливо від випасу на городищі худоби, яка руйнує розкопані об'єкти (залишки кам'яних будівель, ремісничих майстерень тощо).

Штатом вартових заповідник не забезпечений, а абсолютна безкарність за руйнування пам'ятки сприяє широкому випасу худоби на заповіднику і навіть прямому руйнуванню людьми самих пам'яток та майна заповідника (розбирання кам'яних будівель, знімання огорожі тощо).

б) Видатна пам'ятка первісного мистецтва та ідеології – Кам'яна Могила на р. Молочній поблизу с. Терпіння Мелітопольського району Запорізької області та заповідна територія навколо неї. Пам'ятка уявляє собою високий піщаний горб-останець в заплаві р. Молочної, вкритий великими плитами пісковика, на площинах яких знаходяться різноманітні зображення, виконані первісними людьми в епохи

*¹ Замість Л. А. Булаховського документ підписав заступник директора з наукової роботи К. К. Цілуйко.

*² Документ направлено до Президії АН УРСР.

неоліту та міді-бронзи. Кам'яна Могила – єдина подібна пам'ятка на Україні і одна з небагатьох у всьому світі.

Зараз пам'ятка охороняється одним вартовим, що перебуває в штаті Інституту археології.

Пам'ятці загрожує постійна небезпека збоку місцевих організацій – колгоспів та сусіднього лісництва, які систематично намагаються використати кам'яні плити з рисунками і підстилаючи їх пісок для будівництва та господарських потреб.

Для забезпечення належної охорони цих археологічних пам'яток (і багатьох інших, що перебувають в віданні Міністерства культури УРСР), необхідно прийняти спеціальний закон, який би передбачав матеріальну і навіть кримінальну відповідальність за зруйнування пам'яток культури. Відомі постанови Ради Міністрів СРСР від 14 жовтня 1948 р. «Про заходи поліпшення охорони пам'яток культури» ніяких мір впливу (і покарання) не передбачають, а тому й самі ці постанови в галузі охорони пам'яток фактично не виконуються.

Виходячи з того, що пам'ятки культури, в тому числі археологічні, є загальнонародною (державною) власністю, було б доцільно застосувати до винних в їх зруйнуванні міри впливу і покарання, передбачені за розкрадання соціалістичної власності.

Було б доцільно передати справу охорони пам'яток культури в відання Міністерства внутрішніх справ (подібно до архівної справи), оскільки Міністерство культури забезпечити її не має можливості.

Заст[упник] голови науково-методичної ради
по охороні пам'яток культури
при Президії АН УРСР *І. Г. Шовкопляс*

Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. 62, оп. 1, спр. 325, арк. 8–9.
Оригінал. Машинопис.

№ 120*¹

**ОСНОВНІ ЗАХОДИ З ОРГАНІЗАЦІЙНО-МАТЕРІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНИХ НАУК
В УКРАЇНСЬКІЙ РСР НА 1959–1965 рр., РОЗРОБЛЕНІ АН УРСР**

8 серпня 1958 р.

З метою забезпечення перспективного розвитку гуманітарних наук в Українській РСР на 1959–1965 рр. необхідно здійснити такі заходи:

I. Створення нових і реорганізація існуючих науково-дослідних та науково-допоміжних установ АН УРСР*²

1. Здійснити виконання рішення Президії АН УРСР про створення на базі Інституту мистецтвознавства, фольклору і етнографії АН УРСР Інституту народної творчості і етнографії АН УРСР та Інституту мистецтвознавства АН УРСР.

Виконує Президія АН УРСР.
Строк – 1959 р.

*¹ Див. док. № 111.

*² Тут і далі – підкреслено в документі.

2. Здійснити виконання постанови Президії АН УРСР про реорганізацію Сектору держави і права АН УРСР в Інститут права АН УРСР.

Виконує Президія АН УРСР.

Строк – 1959 р.

3. В Інституті економіки АН УРСР відкрити відділи: економіки комплексних транспортних проблем, обігу, організації праці і заробітної плати, економіки країн народної демократії.

Виконують: Відділ суспільних наук та інституту Відділу.

Строк – 1959–1965 рр.

4. В Інституті археології АН УРСР організувати відділи: античної археології, наукового архіву, комплексну лабораторію археологічної технології та опрацювання археологічних матеріалів, Археологічний музей.

Виконують: Відділ суспільних наук та Інститут археології АН УРСР.

Строк – 1959–1965 рр.

5. В Інституті історії АН УРСР створити відділ допоміжних історичних дисциплін, історіографії та відділ історії країн Сходу.

Виконують: Відділ суспільних наук та Інститут історії АН УРСР.

Строк – 1959–1965 рр.

6. В Інституті літератури АН УРСР створити відділ зарубіжних літератур, відділ літератур народів СРСР та відділ бібліографії.

Виконують: Відділ суспільних наук та Інститут літератури АН УРСР.

Строк – 1959–1965 рр.

7. Провести розділення Відділу суспільних наук АН УРСР на Відділ історичних, економічних, філософських і правових наук АН УРСР та Відділ літератури і мови АН УРСР.

Виконує Президія АН УРСР.

Строк – 1960–1965 рр.

8. Організувати в Києві Центральний державний етнографічний музей УРСР.

Виконує Міністерство культури УРСР.

Строк – 1960–1965 рр.

9. В Інституті мовознавства реорганізувати відділ української мови у відділ історії української мови з топонімікою і сучасної української літературної мови, культури мови і теорії перекладу; відділ загального і слов'янського мовознавства перетворити у відділ слов'янського мовознавства та відділ загального і романо-германського мовознавства; відкрити кабінет експериментальної фонетики.

Виконують: Відділ суспільних наук та Інститут мовознавства АН УРСР.

Строк – 1959–1961 рр.

10. Поставити перед директивними органами питання про:

– організацію державного архіву літератури і мистецтва;

– утворення єдиного органу по охороні пам'ятників мистецтва і архітектури при Раді Міністрів УРСР;

- утворення на території Республіканської виставки передового досвіду етнографічного музею-заповідника;
- створення Республіканського товариства істориків, археологів та етнографів з відповідними секціями;
- створення археологічної комісії УРСР.

Виконують: Президія АН УРСР,
Міністерство вищої освіти УРСР,
Міністерство освіти УРСР,
Міністерство культури УРСР.
Строк – 1959–1965 рр.

II. Підготовка наукових кадрів

1. Піднести клопотання перед директивними органами про збільшення в республіці кількості вчених рад інститутів АН УРСР та вищих учбових закладів з правом прийому докторських та кандидатських дисертацій.

Виконують: Президія АН УРСР,
Міністерство вищої освіти УРСР,
Міністерство культури УРСР.

2. Ширше організувати відрядження наукових працівників в інші республіки СРСР та до зарубіжних наукових центрів для наукової роботи та для обміну науковим досвідом.

Вести в практику підготовки спеціалістів з гуманітарних наук шляхом відрядження аспірантів АН УРСР до АН СРСР.

Виконують: Президія АН УРСР,
Міністерство вищої освіти УРСР,
Міністерство освіти УРСР,
Міністерство культури УРСР.
Строк – 1959–1965 рр.

III. Матеріальне забезпечення

науково-дослідних установ та організацій

1. Поліпшити постачання інститутів Відділу суспільних наук АН УРСР папером, збільшити штат друкарок та створити при Відділі машинописне бюро.

Виконує Відділ суспільних наук АН УРСР.

2. Забезпечити Інститут економіки АН УРСР лічильними машинами, Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії – найновішою апаратурою звукозапису, Інститут археології – новою землерийною технікою.

Виконує Президія АН УРСР.
Строк – 1959–1960 рр.

IV. Видавнича діяльність

1. З метою забезпечення своєчасної публікації наукової продукції інститутів необхідно значно розширити видавничу базу, забезпечити Видавництво АН УРСР повними комплектами шрифтів різних мов та знаками міжнародної фонетичної транскрипції, створити цех кольорового друку і тоневої продукції.

Виконують: Президія АН УРСР,
Міністерство культури УРСР.
Строк – 1958–1960 рр.

2. Створити нові журнали: «Філософський журнал» періодичністю 4 рази на рік, «Радянське мовознавство» – 6 разів на рік, «Українське мистецтвознавство» – 4 рази на рік.

Виконують: Президія АН УРСР,
Міністерство вищої освіти УРСР,
Міністерство культури УРСР.
Строк – 1959–1965 рр.

3. Поставити перед директивними органами питання про:

а) створення нових видавництв словників, театро-кіновидавництва та юридичної редакції при Держполітвидаві УРСР;

б) створення періодичних видань: журнал «Кіно» (щомісячно), журнал «Бібліотекар» (щомісячно), журнал «Радянська бібліографія» (4 рази на рік);

в) відновлення журналів «Музика» та «Радянський музей»;

г) перетворення науково-інформаційного бюлетеня Архівного управління МВС УРСР в архівознавчий журнал.

Виконують: Міністерство вищої освіти УРСР,
Міністерство освіти УРСР,
Міністерство культури УРСР.
Строк – 1958–1961 рр.

V. Наукові бібліотеки інститутів

1. Збільшити асигнування на комплектування фаховою науковою літературою всіх установ Відділу суспільних наук АН УРСР.

Виконує Президія АН УРСР.

2. Створити республіканський центр для широкого книгообміну виданнями Української РСР з зарубіжними організаціями та установами.

В складі Республіканської бібліотеки УРСР створити Міжнародний бібліотечний абонемент для задоволення потреб учених та фахівців різних галузей народного господарства.

Виконує Міністерство культури УРСР.
Строк – 1959–1960 рр.

3. Створити єдину бібліотеку Відділу суспільних наук АН УРСР. Організувати реферування іноземної літератури і періодики з гуманітарних знань, для чого утворити групи референтів при Державній публічній бібліотеці АН УРСР, Державній історичній бібліотеці та Республіканській бібліотеці.

Виконують: Президія АН УРСР,
Міністерство культури УРСР.
Строк – 1958–1959 рр.

Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР І. [М.] Федорченко*¹

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 809, арк. 243–247. Оригінал. Машинопис.

*¹ Замість І. М. Федорченка документ підписала невстановлена особа.

№ 121*¹

**РОЗПОРЯДЖЕННЯ РМ УРСР ПРО ПЕРЕДАЧУ ДО СКЛАДУ АН УРСР
ЧОРНОМОРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ЗАПОВІДНИКА**

9 серпня 1958 р.

Прийняти пропозицію Міністерства сільського господарства УРСР і Президії Академії наук УРСР про передачу до складу заповідників АН УРСР Чорноморського державного заповідника, який, згідно з наказом Міністерства сільського господарства Союзу РСР № 175 від 4 липня 1958 року, передається в республіканське підпорядкування.

Академії наук УРСР забезпечити прийом зазначеного державного заповідника за станом на 1 липня 1958 року³⁴.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 4111, арк. 147. Оригінал. Машинопис.

№ 122

**КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ЩОДО ВКЛЮЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ АКАДЕМІЇ
ДО СКЛАДУ НАУКОВО-ПРОМИСЛОВОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ
ДО БЕРЕГІВ ЗАХІДНОЇ АФРИКИ**

11 серпня 1958 р.

На виконання постанови Ради Міністрів УРСР від 28 травня 1958 р. № 668 Херсонський раднаргосп направляє на початку вересня 1958 р. в південну частину Атлантичного океану до берегів Західної Африки науково-промислову експедицію для освоєння промислового лову сардини, тунця, бонто^{*2} та інших риб.

Робота експедиції розрахована на 5–6 місяців.

В складі експедиції направляється також група наукових співробітників, яка має вивчити сировинну базу лову риби і провести відповідні іхтіологічні, гідрологічні та інші дослідження в середній та південній частинах Атлантичного океану на чолі з заступником директора по науковій частині Інституту гідробіології АН УРСР кандидатом біологічних наук М. Є. Сальниковим.

За повідомленням Державної планової комісії Ради Міністрів УРСР та Кримського державного рибпромислового тресту Херсонського раднаргоспу до складу наукової групи експедиції можуть бути включені 7 наукових співробітників Академії наук УРСР, в тому числі 3 чоловіки будуть зараховані до основного складу експедиції, а інших 4-х співробітників АН УРСР повинна командувати за свій рахунок.

Президія Академії наук УРСР вважає за доцільне, щоб співробітники АН УРСР прийняли участь в роботі згаданої експедиції. Під час експедиції співробітники АН УРСР поруч з наданням наукової допомоги по освоєнню нових районів

^{*1} Див. док. № 173, 207.

^{*2} Тут і далі – підкреслено в документі.

рибальства, мали б можливість провести також ряд наукових досліджень і спостережень в галузі гідробіології, зоології та ботаніки, зібрати колекційний матеріал світової фауни, що необхідно для розв'язання науково-дослідних проблем у відповідних інститутах АН УРСР.

Президія АН УРСР рекомендує командувати в складі рибпромислової експедиції до берегів Західної Африки:

I. Від Інституту гідробіології АН УРСР:

1) заступника директора по науковій частині кандидата біологічних наук М. Є. Сальникова (керівник групи, він же затверджений керівником всієї експедиції);

2) молодшого наукового співробітника О. І. Денисову.

II. Від Інституту зоології АН УРСР:

1) старшого наукового співробітника кандидата біологічних наук Г. В. Бошка;

2) старшого наукового співробітника кандидата біологічних наук П. М. Мажугу;

3) молодшого наукового співробітника кандидата біологічних наук А. П. Федоренка.

III. Від Інституту ботаніки АН УРСР:

1) молодшого наукового співробітника кандидата біологічних наук Н. О. Мошкову.

IV. Від Одеської біологічної станції Інституту гідробіології АН УРСР молодш[ого] наук[ового] співробітника кандидата біологічних наук О. І. Іванова.

Надсилаючи при цьому біографічні довідки та характеристики М. Є. Сальникова, О. І. Денисової, Г. В. Бошка, П. М. Мажуги, А. П. Федоренка, Н. О. Мошкової та О. І. Іванова, Президія Академії наук УРСР просить дозволити їм наукове відрядження в вересні 1958 р. в складі рибпромислової експедиції до берегів Західної Африки, строком на 6 місяців кожному.

Додаток^{*1}: 1. Копія листа Державної планової комісії Ради Міністрів УРСР від 16.VI.1958 р. № 45/2–573 – на 1 арк.

2. Копія листа Кримського державного рибпромислового тресту Херсонського раднаргоспу від 15.VII.1958 р. № 9–197 – на 1 арк.

3. Біографічні довідки та характеристики на 7 чоловік.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*
Головний учений секретар
Президії Академії наук УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 1160, арк. 302–303. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Додатки не публікуються.

№ 123
**ЗВЕРНЕННЯ ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ
МІНЕРАЛЬНИХ РЕСУРСІВ АН УРСР Ю. Ю. ЮРКА
ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ОГОЛОШЕННЯ
ЧЕРВОНИХ ПЕЧЕР КРИМУ РЕСПУБЛІКАНСЬКИМ ЗАПОВІДНИКОМ**

14 серпня 1958 р.

м. Сімферополь

Дирекция Института минеральных ресурсов возбудила перед Президиумом АН УССР – академиком А. В. Палладиным ходатайство о необходимости объявить Красные пещеры (с. Краснопещерное, Симферопольского района) с прилежащим к ним водосбором республиканским заповедником.

Одним из мотивов такой просьбы является необходимость сохранения в пещерах естественного режима стока карстовых вод, естественного режима карстовой аккумуляции в виде натечных кор, сталактитов и сталагмитов, а также нормального естественного процесса фильтрации атмосферных осадков в водосборах прилежащего к пещерам участка в типических условиях развития на его поверхности почвенно-растительного покрова.

Следует в связи с этим заметить, что в горном Крыму уже нет ни одной легко или труднодоступной пещеры, имеющей хотя бы несколько целых форм карстовой аккумуляции.

Неорганизованный и организованный туризм в пещерах Крыма делает невозможным постановку в их полостях наблюдательных приспособлений приборов, особенно автоматических, реперов, устройств для наблюдения за стоком и т. п.

В то же время нарушение целостности почвенно-растительного покрова крайне отрицательно влияет на режим фильтрации осадков в трещиноватые известняки и на режим источников, создавая искусственные, крайне нерепрезентативные условия их функционирования.

Поскольку все известные районы с пещерами в горном Крыму отличаются такими условиями, целесообразно хотя бы в одном районе воссоздать нормальную обстановку перехода поверхностного стока в подземный. Эта обстановка может быть достигнута только при включении водосборов Красных пещер в заповедник.

Вновь открытые полости в нижней Красной пещере обладают значительными скоплениями сталактитов и сталагмитов, а также имеют новый участок подземной карстовой реки. Последнее обстоятельство дает особые возможности для производства систематических наблюдений по вопросам:

- 1) режима подземной карстовой реки (скорости, расходы, уровни);
- 2) взаимосвязей между элементами режима реки и ходом осадков, температур воздуха и испарением на поверхности;
- 3) взаимосвязей между элементами режима, гидрометеоявлениями и водообеспеченностью карстовой реки;
- 4) установлению закономерностей существования непрерывного и прерывистого стока карстовой реки по сезонам года;
- 5) установлению причин возникновения в развитии, а также характеристик естественной зарегулированности карстовой реки системой гидрокарстов и сифонной циркуляции;

6) установлению причин ориентированного в определенных направлениях развития глубинного карста района Красных пещер;

7) установлению особенностей химизма подземной реки в разные сезоны и выявление связи его с химизмом поверхностных вод. Установление влияния изменения химизма воды карстовых полостей на направленность и темпы выщелачивания горных пород;

8) установлению условий и причин возникновения и развития отдельных карстовых явлений в Красных пещерах и их водосборах.

Перечисленные гидрогеологические и карстологические вопросы являются по своей сложности и актуальности весьма важными для всего горного Крыма, а в плане разрешения теоретических проблем карстовой гидрографии – для всех горных стран, в которых имеется карст. В частности, постановка таких наблюдений и экспериментальных работ позволит решить вопрос о размерах статических и динамических запасов карстовых вод в горном массиве, имеющем определенные карстологические характеристики (трещиноватость и состав пород, характер залегания пород, характер поверхностных водосборов, их закарстованность и ее интенсивность, гидродинамическая зональность и др.).

Проделанный отделом гидрогеологии и карстоведения сбор значительного материала по ряду горных массивов Главной гряды Крымских гор в плане перечисленных карстологических характеристик дает возможность широкой интерпретации получаемых из района Красных пещер результатов наблюдений для целого ряда закарстованных водосборов.

Заповедание Красных пещер откроет возможности стационарной карстологической, гидрогеологической исследовательской работы, производства систематических наблюдений и получение количественных данных, столь необходимых для весьма сложной обстановки, какой является горный карст.

Народнохозяйственное значение подобных систематических работ бесспорно, хотя бы потому, что огромный дефицит бытовой и промышленной воды на южном берегу Крыма и в бассейнах рек северного склона Главной горной гряды не может быть ликвидирован без тщательного изучения формирования статических и динамических запасов карстовых вод. Последнее же возможно проводить только в обстановке нормально охраняемого заповедного объекта.

Директор института
доктор геолого-минералогич[еских] наук
профессор Ю. Ю. Юрк

ИА НБУВ, ф. 139, оп. 3, спр. 114, арк. 1–3. Оригінал. Машинопис.

№ 124
**ЗВІТ ПРО РЕКОГНОСЦІРУВАЛЬНІ ОБСТЕЖЕННЯ
ГІРСЬКИХ МАСИВІВ КРИМУ КОМПЛЕКСНОЮ
ЕКСПЕДИЦІЄЮ УСТАНОВ АН УРСР У 1958 р.*¹**

*3 вересня 1958 р.
м. Сімферополь*

Предисловіє^{*2}

Согласно постановлению Президиума АН УССР от 25.III.1958 г., протокол 22-б, § 235 в летний экспедиционный период 1958 г.^{*3} участниками комплексной карстовой экспедиции АН УССР были проведены рекогносцировочные обследования отдельных объектов в пределах закарстованных горных массивов Крыма. В обследовании на разных его этапах принимали участие представители следующих институтов:

Институт зоологии АН УССР – доктор биологических наук Воинственский М. А. с сотрудниками.

Институт археологии АН УССР – доктор исторических наук Бибиков С. Н.,
мл[адший] научный сотрудник Домбровский О. И.,
мл[адший] научный сотрудник Щепинский А. А.

Институт гидрологии и гидротехники АН УССР – ст[арший] научный сотрудник Мокляк В. И.

Институт минеральных ресурсов АН УССР – ст[арший] научный сотрудник Иванов Б. Н.,

мл[адший] научный сотрудник Дублянский В. Н.

Рекогносцировочные обследования были произведены 25–26 мая, 2–3, 11 июня и 28 сентября – 2 октября 1958 года. Целью их было наметить объекты I и II очереди работ комплексной карстовой экспедиции в 1959 году и получить представление о специфике работ отдельных институтов в условиях закарстованных яйл Горного Крыма. В предлагаемом ниже информационном отчете излагаются основные результаты проведенных институтами – участниками комплексной экспедиции рекогносцировок.

I. Район Красных пещер (Кизил-Коба).

Участники: доктор биол[огических] наук Воинственский М. А., доктор историч[еских] наук Бибиков С. Н., ст[арший] научный сотрудник Б. Н. Иванов, мл[адший] научный сотрудник Домбровский О. И., Щепинский А. А., Дублянский В. Н.

При рекогносцировочном обследовании района Красных пещер (Симферопольский район, у с. Краснопещерное), установлено, что, несмотря на более чем столетнюю историю исследования этого района, целый ряд вопросов геологии, гидрологии, гидрогеологии, а также – археологии, зоологии и палеозоологии этого района остался нерешенным.

*¹ Звіт направлено віце-президенту АН УРСР акад. М. П. Семененку.

*² Тут і далі – підкреслено в документі.

*³ Помилка в документі. Правильно: 28.III.1958 р. Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 22-Б, п. 235 від 28 березня 1958 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 253–254.

А. Для карстологического отряда комплексной экспедиции особый интерес представляет выяснение следующих особенностей строения и истории района Красных пещер.

1. Выяснение связи различных этажей пещер с определенными литологическими комплексами и основными направлениями трещиноватости в них.

2. Определение количества этажей Красных пещер, установление связи их с речными террасами р. Салгир и таким образом, примерная датировка их.

3. Пространственное расположение известных и вновь обнаруженных полостей Красных пещер в пределах левого борта долины р. Су-Учхан, связь их с вновь открытыми и известными ранее карстовыми полостями на Долгоруковском яйле.

4. Круглогодичное изучение гидрологических и гидрогеологических особенностей района Красных пещер и водосборов подземной реки в течение ряда гидрологических лет.

5. Исследование обводненности глубинных полостей и установление взаимосвязей между ними, в целях познания закономерностей формирования карстовых вод для водного типа карста.

Б. Для археологического и палеозоологического отрядов большой интерес представляют следующие вопросы:

1. Изучение всех костных остатков и остатков материальной культуры в окрестностях Красных пещер и в их вновь открытых полостях.

2. Изучение известных ранее и вновь обнаруженных остатков обожженных и необожженных костей человека (?) и животных в пределах Красных пещер.

3. Изучение современной фауны (предположительно свыше 20 видов) Красных пещер.

В пределах, известных до 1958 г., район Красных пещер принят по трудности работ в качестве объекта первой очереди.

II. Маршрутное обследование нижнего плато Чатырдага.

Участники: доктор биологических наук Воинственский М. А., мл[адший] научный сотрудник Дублянский В. Н.

2–3 июня 1958 г. обследовано нижнее плато Чатырдага от урочища Суат до подножья верхнего плато. Осмотрены подходы и обследована окрестность 7 пещер и колодцев:

1. – колодец Топсюс-Хосар («Бездонный»).

2. – пещера Узун-Хоба («Длинная»).

3. – Суук-Хоба («Холодная»).

4. – Бимбаш-Хоба («Тысячеголовая»).

5. – Кинаус-Хоба.

6. – пещера № 4 – по А. А. Круберу.

7. – пещера № 5 – по А. А. Круберу.

При обследованиях было установлено:

1. Несмотря на хорошую изученность и наличие планов (Дмитриев В. Н. – 1891, Ковалевский С. А. – 1955–[19]56) пещер Суук-Хоба и Бимбаш-Хоба, имеются перспективы новых, неизвестных ранее полостей. Особенно перспективна в этом отношении пещера Бимбаш-Хоба, связь которой с пещерой № 4 – по А. А. Круберу до сих пор не установлена.

2. Требуют проверки и крайне интересны сведения с периодическим сероводородным заражением озера в пещере Суук-Хоба.

3. Весьма интересны и перспективны в гидрогеологическом отношении слабо изученные пещеры и колодец Эмине-баир (Эмине-баир-Хоба и Эмине-баир-Хосар).

4. Наиболее интересен «Бездонный» колодец – Топсюс-Хосар. Несмотря на две попытки спуска (1927 г. – Вялов О. С.; 1928 г. – Двойченко П. А.) до сих пор неизвестна даже его общая глубина, не говоря уже о подробностях геологического строения. Между тем, учитывая его значительную глубину (более 100 м) и особенности геологического строения района, можно предположить, что на дне колодца имеются большие горизонтальные (или наклонные) полости, возможно частично обводненные.

5. Большой интерес представляют все колодцы, как осмотренные с поверхности, так и не посещенные рекогносцировочной группой. В них можно найти костные остатки современных и более древних животных, что представляет большой интерес для зоологов и палеозоологов.

6. Весьма интересно изучение современной фауны озера в пещ[ере] Суук-Хоба.

7. Необходимо тщательно изучить человеческие костные остатки пещеры Бимбаш-Хоба (возможно, остатки некрополя?) и обломки костей животных, находящиеся *in situ**¹ в одном из ходов этой пещеры (отдельные образцы переданы на определение в Институт зоологии АН УССР).

8. Перспективна в археологическом отношении пещера Узун-Хоба, где, возможно, была стоянка древнего человека.

Первоочередными объектами для работ на Чатырдаге следует считать:

пещеру Суук-Хоба, Бимбаш-Хоба, Эмине-баир-Хоба, № 3, 4 и 5 по А. А. Круберу и все прилегающие к ним, а также – к району бездонного колодца – более мелкие колодцы и шахты, а также воронки с трещинными понорами.

Учитывая трудность организации спуска и работ в Бездонном колодце, его следует отнести к наиболее сложным объектам II очереди.

III. Маршрутное обследование одного из карстовых водосборов Ай-Петринской яйлы.

Участники: – доктор биологических наук Воинственский М. А.

ст[арший] научный сотрудник Иванов Б. Н.

ст[арший] научный сотрудник Мокляк В. И.

мл[адший] научный сотрудник Дублянский В. Н.

Проведено рекогносцировочное обследование нескольких участков Приайпетринской котловины и Центрального карстового плато Ай-Петринской яйлы. Эти участки были намечены ранее сотрудниками ИМП АН УССР как первоочередные объекты для работ карстовой экспедиции АН УССР и гидрогеологической станции Института минеральных ресурсов.

В результате обследования установлено:

1. Первоочередными объектами для работ карстовой экспедиции 1959 г. намечены 4–5 карстовых шахт и колодцев в пределах Приайпетринской котловины.

Шахта 309/1955, ввиду необходимости организации сложных спуско-подъемных работ, выделена как объект II очереди.

*¹ На месте (лат.). Фразу «*in situ*» вписано від руки.

2. Большой интерес представляют находки обильного и разнообразного костного материала в колодце, расположенном в 150 м к З¹ от «Трехглазки». Костный материал необходимо передать на изучение в Институт зоологии АН УССР.

3. В условиях Приайпетринской котловины поверхностный сток наблюдается, главным образом, в пределах отдельных разобщенных микроводосборов. Этот поверхностный сток не концентрируется с увеличением площади водосбора в единый водоток, а поглощается карстовыми полостями и трещинами на отдельных участках водосбора, переходя таким образом, непосредственно в подземный сток.

В силу указанных особенностей и формирования поверхностного стока затрудняется его количественное определение даже в пределах небольших частных водосборов.

Использование поверхностного стока в пределах этих водосборов практически исключается.

В отдельных весьма немногочисленных случаях, в силу структурных и литологических особенностей водосбора, отмечены случаи небольшой концентрации поверхностного и подземного (грунтового) стока с выходом его на дневную поверхность. Этот сток частично используется для хозяйственных целей (район Бештекне).

4. Для изучения приходно-расходной части водного баланса района Приайпетринской котловины следует уделить основное внимание изучению испарения с поверхности грунта.

При этом желательно получить конкретные величины испарения в условиях известного многообразия ландшафтно-грунтовых условий изучаемого района. Принятый для определения испарения с грунта весовой метод (метод испарителей) является рациональным. Следует иметь в виду возможность использования теоретических схем расчета испарения с поверхности почвы (Скворцов, Константинов, Глухов).

Получение конкретных данных о величине осадков и испарения позволит установить величину слоя стока, идущего на пополнение запасов подземных вод.

5. Считать целесообразным поставить в массовых масштабах опыты по изучению инфильтрации в различных условиях почв и грунтов, крутизны склонов, экспозиции их и первоначальной влажности.

Эти данные позволят подойти к определению количественных показателей формирования подземных вод.

6. Организовать в пределах котловины Бештекне наблюдательный узел, оборудовав его установками для измерения поверхностного стока (плоский водослив, лимниграф) и подземного стока (водомер), а также – осадкомерами для определения количества выпадающих осадков. Этим работам должны сопутствовать оконтуривание поверхностного и, по мере возможности, подземного водораздела котловины Бештекне и детальное изучение ее геолого-литологических особенностей.

Следует, однако, отметить, что полученные данные с небольшого частного бассейна не могут быть использованы для широких обобщений.

7. Особенности перехода поверхностного стока в подземный в условиях значительного разнообразия почв и грунтов в пределах закарстованного горного

---

*¹ Возможно: «Западу».

массива затрудняют использование обычных методов изучения этого процесса, основанных на наблюдениях за динамикой влажности. Учесть особенности перехода поверхностного стока в подземный путем инфильтрации можно для каждого конкретного случая лишь путем постановки специально организованных наблюдений.

Полученные данные также нельзя использовать для широких обобщений.

8. Для изучения расходов воды в условиях сформировавшегося карстового водостока, протекающего в более или менее выработанном подземном русле в Красных пещерах, кроме метода окрашивания (флюоресцеин), дающего, главным образом, качественную характеристику движения потока, можно применить электрометрический способ определения расхода, предложенный Пикушем Н. В., Караушевым [А. В.] и др.

Этот способ позволит подойти к количественной оценке изучаемого процесса.

9. Принимаемая во внимание сложность природно-климатических условий горных закарстованных районов, следует считать, срок в три года, установленный по плану Института минеральных ресурсов АН УССР на проведение работ по изучению некоторых элементов баланса подземных вод Приайпетринской котловины – недостаточным.

10. Решение задач, намеченных планом исследований по работам карстовой экспедиции АН УССР потребует и в дальнейшем участия в этих работах ряда институтов АН УССР, в том числе и Института гидрологии и гидротехники АН УССР.

Связь с упомянутым институтом может осуществляться по линии методических консультаций, знакомства с работами Боголюбской научно-исследовательской гидрологической станции по изучению элементов водного баланса, использования некоторых приборов, имеющихся в Институте гидрологии и гидротехники, а также – непосредственного участия сотрудников Института гидрологии и гидротехники АН УССР в некоторых разделах работ карстовой экспедиции АН УССР.

Приложение: схема расположения обследованных районов*¹.

Мл[адший] научный сотрудник ИМП [АН УССР] *В. Н. Дублянский*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 1009, арк. 70–78.
Оригінал. Машинопис.

№ 125

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ АН УРСР АКАД. М. Т. РИЛЬСЬКОГО ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКОГО КОБЗАРЯ Є. Х. МОВЧАНА У МІЖНАРОДНОМУ З'ЇЗДІ СЛАВІСТІВ У МОСКВІ

20 вересня 1958 р.

За побажаннями ряду делегацій та голови Радянського комітету славістів³⁵, академіка [АН СРСР] Виноградова В. В.³⁶ я запросив на Міжнародний з'їзд славістів у м. Москву відомого кобзаря Є. Х. Мовчана³⁷.

*¹ Схема не публікується.

Під час моєї доповіді в актовому залі Московського державного університету про український героїчний епос Мовчан Є. Х. виступив з думою «Невільничий плач» та з власною піснею «Ниво моя, ниво». Наступного дня він виступив перед широкою аудиторією учасників з'їзду. Крім того, Є. Х. Мовчан виступив перед студентами університету в актовому залі. Виступи кобзаря зробили на присутніх величезне враження. Дехто з делегатів з'їзду порівнювали музику «Невольничого плачу» з музикою Бетховена. Гості з Болгарії говорили, що ця дума, яка нагадала їм рідні пісні, довела їх до сліз. Індійські вчені, що спеціально прийшли послухати нашого кобзаря, просили дати їм магнітофонні записи його співу.

Ми одержали від іноземних і радянських славістів багато усних і письмових відгуків, в яких дається найвища оцінка як українській епічній творчості, так і її видатному виконавцеві кобзарю Єгору Мовчану.

Голова комітету академік Виноградов В. В. в заключному слові виніс подяку кобзареві Мовчану Є. Х. Президія АН СРСР відзначила його медаллю з'їзду та грамотою. Виступам Є. Х. Мовчана дали високу оцінку «Литературная газета» (Москва) та «Літературна газета» (Київ).

В зв'язку з цим прошу розглянути питання про відзначення Є. Х. Мовчана грошовою премією в розмірі 1000 крб за рахунок Президії АН УРСР, а також затвердити витрати на відрядження тов. Мовчана Є. Х. та його поводиря з с. Великої Писарівки Сумської обл. до Москви і назад, згідно даного кошторису, в сумі 2093 крб за рахунок ст. 5 кошторису інституту на 1958 рік*¹.

Директор інституту
академік *М. Т. Рильський*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 825, арк. 26. Оригінал. Машинопис.

№ 126

РОЗПОРЯДЖЕННЯ РМ УРСР ПРО РЕОРГАНІЗАЦІЮ ІНСТИТУТУ МАШИНОЗНАВСТВА І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ МЕХАНІКИ АН УРСР В ІНСТИТУТ ЛИВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА АН УРСР

26 вересня 1958 р.

1. Прийняти пропозицію Президії Академії наук УРСР про реорганізацію Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки Академії наук УРСР в Інститут ливарного виробництва Академії наук УРСР³⁸.

2. Встановити, що основним завданням Інституту ливарного виробництва АН УРСР є розробка і впровадження у виробництво нових прогресивних технологічних процесів, створення досконалого ливарного устаткування, впровадження комплексної механізації та автоматизації основних процесів ливарного виробництва і застосування нових формувальних матеріалів.

*¹ Текст абзацу виділено синім чорнилом на лівому полі документа.

3. Зобов'язати Президію Академії наук УРСР затвердити структуру і штати Інституту ливарного виробництва АН УРСР в межах штатів і фонду заробітної плати, встановлених для Академії на 1958 рік, без збільшення асигнувань з бюджету.

Заступник Голови Ради Міністрів УРСР *І. [С.] Сенін*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 4113, арк. 50. Оригінал. Машинопис.

№ 127*¹

**ДОВІДКА ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ УСТАНОВ АН УРСР
У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ АТОМНОЇ ЕНЕРГІЇ
У МИРНИХ ЦІЛЯХ У 1957–1958 рр.**

30 вересня 1958 р.

Количество учреждений и лабораторий Академии наук Украинской ССР, применяющих радиоактивные и стабильные изотопы и излучения в научных исследованиях, с каждым годом расширяется. В наиболее широком масштабе эти исследования ведутся в Институте физики, Физико-техническом институте, в Институте физической химии, в Институте биохимии, в Институте физиологии имени А. А. Богомольца и др.

Первые работы в области ядерной физики были начаты в Харьковском физико-техническом институте в начале 30-х годов.

На созданных в этом институте электростатических генераторах-инжекторах для линейных ускорителей и прецизионном генераторе на энергию 4 МэВ в настоящее время изучается взаимодействие протонов с ядрами (поляризация при рассеянии, резонансный захват, поляризация γ -излучения, испускаемого при захвате, и т. д.).

В этом же институте был создан первый в СССР линейный ускоритель на энергию 20 МэВ (1956 г.) и линейный ускоритель на энергию протонов 10 МэВ для синхрофазотрона Объединенного института ядерных исследований³⁹.

Наряду с этими работами в Харьковском физико-техническом институте разрабатываются новые типы ускорителей тяжелых частиц, а также линейные ускорители электронов.

В Институте физики были разработаны и построены низковольтные генераторы, а также электростатический генератор в сжатом газе на энергию 2,5 МэВ, позволяющие получать нейтроны с энергиями до 18 МэВ. Разработана оригинальная аппаратура для регистрации и спектроскопии нейтронов. Проведены обширные исследования взаимодействия быстрых нейтронов с ядрами. В этих районах было впервые показано влияние структуры ядра на характер взаимодействия нейтронов с ядрами.

В 1956 г. в этом институте вступила в строй циклотронная установка на энергию дейтронов 14 МэВ и наряду с дальнейшим развитием работ по нейтронной физике началось систематическое изучение взаимодействия протонов и дейтронов с ядрами.

В настоящее время в Институте физики заканчивается строительство атомного реактора.

*¹ Див. док. № 12, 15, 47, 59, 62, 139.

В этом же институте с помощью меченых атомов изучается влияние примесей на электрические свойства германия.

В Институте металлофизики с помощью радиоактивных изотопов изучено влияние типа решетки, легирующих примесей и деформации на подвижность атомов в сплавах, а также влияние облучения на физические свойства сплава на никелевой основе. Сделаны определения термодинамических характеристик сплавов железо-алюминия.

В Институте электросварки им. [Е. О.] Патона изучено влияние химического состава сварных швов мало- и среднеуглеродистых сталей на внутрикристаллическую ликвацию серы и фосфора. Применение радиоактивных изотопов дало возможность получить количественные зависимости величины внутрикристаллической ликвации.

В Институте металлокерамики и спецсплавов исследуется электроперенос молибдена, хрома и вольфрама в железе и его сплавах. Обнаружено донорно-акцепторное взаимодействие компонентов в бинарных сплавах.

В Институте машиноведения с помощью Co^{60} исследуется долговечность деталей сельскохозяйственных тракторов с целью ее повышения.

В Институте машиноведения и автоматики ведется разработка методов повышенной точности и эффективности телеизмерительной системы на одножильном кабеле.

В Институте физической химии методом изотопного обмена широко ведутся исследования химического строения. Систематическое изучение обмена водорода дало возможность разработать и экспериментально подтвердить общую теорию водородного обмена.

Изучение обмена кислорода в неорганических кислотах и солях привело к установлению закономерности его зависимости от строения и его механизма.

Выяснена зависимость подвижности серы и ее изотопного обмена в органических соединениях от природы связей и строения. Впервые изучен изотопный обмен азота в аминокислотах.

С помощью тяжелого изотопа кислорода выяснен механизм основных технологических реакций получения перекиси водорода, а также механизм атмосферной коррозии железа, кадмия и магния.

Найдены закономерности ионообменной адсорбции на угле в неводных растворителях.

Разработана масспектрометрическая методика изотопного анализа свинца и систематически изучается возраст пород украинских геологических образований свинцовым методом.

Разработан ряд методик синтеза меченых препаратов для активной промышленности.

В Институте общей и неорганической химии исследуется строение комплексных соединений хрома: изучаются свойства хлоридных комплексов и подвижность связи галлоидных аддендов с хромом в зависимости от химических и физических факторов.

Радиоактивные изотопы применяются также для исследования области получения цветных и редких металлов высокой чистоты.

В Институте органической химии с помощью дейтерия, трития и углерода-14 изучается механизм реакций присоединения и замещения в ненасыщенных молекулах в растворах, изотопных эффектов в реакциях галогенирования; продолжается,

совместно с Институтом земледелия МСХ УССР, изучение механизма биосинтеза в ряде изопреновых соединений с целью выяснения промежуточных этапов в биосинтезе каучука и каротиноидов.

В Институте геологических наук совместно с Институтом физической химии ведется определение абсолютного возраста геологических формаций (различных минералов) свинцовым и аргоновым методами. Для определения тория применяется радиоактивный изотоп тория UX1, изготавливаемый в институте. Ведется работа по освоению углеродного метода.

Ведется также исследование изотопного состава земной коры, в частности, изучение изотопного состава кислорода в железных рудах Кривого Рога для освещения их генезиса и анализ минералов с применением рубидия-86 и стронция-89.

В Институте биохимии широко разрабатывается проблема биохимии нервной системы. Так, с помощью углерода C-14 изучается углеводный обмен при состоянии возбуждения и торможения нервной деятельности. С помощью фосфора-32 исследуется обмен белков и нуклеиновых кислот в периферических нервах. С помощью S-35 исследуется обновляемость белков головного мозга. Путем применения углерода-14 исследуется структура гликогена мозга и его обмен при различных состояниях организма.

С помощью радиоактивных углерода-14, серы-35 и стабильного изотопа азота-15 ведется широкое исследование обмена веществ животного организма при его различных функциональных состояниях, в частности, изучение процессов синтеза и распада углеводов в мышцах, обновления амидного азота в них, влияния обмена витаминов на обмен животного организма.

В этом же институте ведется исследование действия рентгеновского и ультрафиолетового излучений на характер нарушения комплексообразования нуклеиновых кислот с белками.

В Институте физиологии им. А. А. Богомольца завершено обширное исследование по комплексной терапии экспериментальной острой лучевой болезни. Найдены эффективные методы выведения из организма радиоактивных фосфора, стронция, кальция и цезия, дающие возможность улучшить течение лучевой болезни и снизить смертность.

В этом же институте широко исследуется механизм нарушения функций организма при воздействии ионизирующих излучений. Изучаются морфологический состав периферической крови и костного мозга при лучевой болезни и изменения органов и тканей на разных ее этапах.

В Институте ботаники с помощью радиоизотопов изучается влияние условий корневого питания на рост побегов и образование фосфорных соединений в органах яблони.

В настоящее время при Институте физической химии ведется строительство лаборатории радиационной химии, наличие которой дает возможность значительно расширить работы в этой области.

Ведущиеся в настоящее время исследования будут продолжены и развиты в 1959 г.

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ міжнародних зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 47, арк. 106–109. Копія. Машинопис.

**ІНФОРМАЦІЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РАДИ З КООРДИНАЦІЇ
НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АКАДЕМІЙ НАУК СОЮЗНИХ
РЕСПУБЛІК І ФІЛІАЛІВ АН СРСР ПРО СТАН ПІДГОТОВКИ
НАУКОВИХ КАДРІВ ПРОТЯГОМ 1955–1958 рр.
ТА ПЕРСПЕКТИВУ НА 1959–1960 рр.**

7 жовтня 1958 р.

При этом направляем сведения о подготовке научных кадров в Академии наук Украинской ССР за 1950–1958 гг. по специальностям: математика, физика, вычислительная математика и техника и химия, а также материалы о потребности институтов АН УССР в кадрах докторов и кандидатов наук по этим специальностям на 1959–1965 гг. и источниках пополнения.

По математике, физике и по большинству химических специальностей подготовка научных кадров может быть осуществлена путем подготовки их через аспирантуру институтов АН УССР, а также за счет научного роста наличных кадров. Часть научных кадров по этим специальностям предполагается привлечь по конкурсу.

Что же касается таких новых для АН УССР специальностей как химия высокомолекулярных соединений, радиационная химия, химия и технология газов, а также вычислительная математика и техника, то научные учреждения АН УССР не располагают специалистами должной квалификации для подготовки необходимого количества научных кадров.

В связи с этим Президиум АН УССР просит оказать содействие в деле подготовки этих кадров через аспирантуру соответствующих институтов Академии наук СССР.

План прикомандирования аспирантов намечается нами следующий:

Специальность	Всего	По годам (чел.)			
		1959	1960	1961	1962
а) Химия высокомолекулярных соединений	12	3	3	3	3
б) Химия технологии газов	5	2	2	1	–
в) Вычислительная математика	8	2	2	2	2

По радиационной химии желательно получить двух кандидатов наук, оканчивающих аспирантуру Института физхимии АН СССР: в 1960 г. – 1 чел. и в 1961 г. – 1 чел.

По вычислительной математике и технике, кроме прикомандирования в аспирантуру, весьма необходимо прохождение в 1959–1960 гг. практики 6 сотрудниками Вычислительного центра АН УССР в учреждениях АН СССР сроком на 6–12 месяцев каждый:

1) У академика С. А. Лебедева – по специальности «узлы и устройства быстроедействующих электронных вычислительных машин».

2) У академика А. А. Дородницына⁴⁰ – по методам вычислительной математики.

*¹ Див. док. № 78, 150, 187.

3) У члена-корреспондента АН СССР С. И.*¹ Брук[а]⁴¹ – по управляющим математическим машинам.

4) У профессора Л. И. Гутенмахера⁴² – по элементам вычислительной техники на ферритовых изделиях.

5) У профессора А. А. Ляпунова⁴³ – по теории алгоритмов и математической логике.

6) У профессора М. Р. Шура-Бура⁴⁴ – по методам автоматизации программирования для БМЦМ.

Приложение^{*2}: № 1, 2, 3, 4, 5, 6 и 7 на 9^{*3} листах.

Вице-президент АН УРСР
академик АН УРСР А. [Н.] Щербань

Приложение № 7^{*4}

ОБЪЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

к плану потребности научных кадров вновь организуемых
и существующих институтов Академии наук Украинской ССР
и источников покрытия на 1959–1965 гг. по математике, физике и химии

По новым институтам

В составе АН УССР вновь организованы и в ближайшие годы будут организованы следующие научные учреждения: Вычислительный центр, Институт полупроводников, Физико-математический институт, Институт полимеров и мономеров, Институт коллоидной химии, Институт редких металлов и Лаборатория химии и технологии обработки воды.

Потребность в научных кадрах для этих институтов приведена в приложении № 5.

Источники покрытия потребности следующие:

а) По физике. Потребность в докторах наук выражается в количестве 10 чел., ее покрытие будет удовлетворено за счет научного роста наличных кадров в существующих институтах АН УССР – 7 чел. и за счет привлечения по конкурсу – 3 чел.

Потребность в кандидатах наук – 65 чел., источниками пополнения является подготовка через аспирантуру и научный рост наличных кадров, работающих в существующих институтах АН УССР – 50 чел. и привлечение по конкурсу – 15 чел.

Из этого количества по специальности «полупроводники» дополнительная потребность в докторах наук – 4 чел. и кандидатах наук – 32 чел. может быть покрыта за счет научного роста наличных кадров и путем подготовки через аспирантуру в системе АН УССР.

б) По математике. Потребность в научных кадрах приводится только для намеченного к организации Физико-математического института: докторов наук – 6 чел., из которых 3 чел. могут быть переведены из существующего Института

*¹ Помилка в документі. Правильно: И. С.

*² Тут і далі – підкреслено в документі.

*³ Цифра «9» написана від руки.

*⁴ Така послідовність додатків в архівній справі.

математики АН УССР и 3 человека по конкурсу, и кандидатов наук – 30 чел., из которых 20 чел. могут быть переведены из Института математики АН УССР и 10 человек привлечением по конкурсу.

в) По вычислительной математике и технике. Дополнительная потребность в докторатах наук – 8 чел., пополнение которых может быть за счет научного роста наличных кадров – 5 чел. и привлечением по конкурсу – 3 человека.

Потребность в кандидатах наук – 40 чел., из которых 30 чел. могут быть подготовлены через аспирантуру АН УССР и научный рост наличных кадров и 10 человек путем привлечения по конкурсу.

г) По химии. Дополнительная потребность в докторатах наук составляет 29 человек, из которых 14 чел. могут быть пополнены за счет научного роста наличных кадров и 15 чел. должны быть привлечены по конкурсу.

Из этого количества необходимо 8 докторов наук по специальности «химия высокомолекулярных соединений». За счет научного роста наличных кадров может быть только 1 чел. и 7 чел. должны быть привлечены по конкурсу.

Потребности в кандидатах наук составляет 180 человек, из которых 103 чел. будут пополнены путем подготовки через аспирантуру и 77 чел. должны быть приглашены по конкурсу.

По специальности «химия высокомолекулярных соединений» дополнительная потребность в кандидатах наук определяется в количестве 50 чел., из которых 30 чел. должны быть подготовлены через аспирантуру АН СССР и АН УССР, а также за счет научного роста наличных кадров, а 20 человек привлечены по конкурсу.

По существующим институтам

а) По физике. Потребность в докторатах наук составляет 21 чел., из которых 18 чел. может быть пополнено за счет научного роста наличных кадров и 3 чел. по конкурсу.

Из указанного общего количества физиков необходимы будут 4 доктора наук, пополнение которых может быть за счет научного роста наличных кадров – 3 человека и привлечены по конкурсу 1 чел.

Дополнительная потребность в кандидатах наук по ядерной физике составит 20 человек, которые могут быть подготовлены через аспирантуру АН УССР и путем научного роста наличных кандидатов.

б) По математике. Потребность в докторатах наук составляет 3 человека и кандидатов наук 82 чел. Покрывается она за счет научного роста наличных кадров и подготовкой через аспирантуру АН УССР.

в) По химии. Дополнительная потребность в докторатах наук по всем химическим специальностям определяется в количестве 29 чел., в том числе по радиационной химии 1 чел. и по химии технологии и газа 2 чел. Покрывается она главным образом за счет научного роста наличных кадров – 27 чел. и приглашением по конкурсу – 2 чел., в том числе 1 чел. по радиационной химии.

Дополнительная потребность в кандидатах наук составит 160 чел., в том числе по радиационной химии 2 чел. и по химии и технологии газа 11 чел. Покрытие ее может быть осуществлено путем подготовки через аспирантуру АН УССР научного роста наличных кадров – 145 чел., подготовкой в аспирантуре соответствующих институтов АН СССР – 10 чел. и привлечением по конкурсу – 5 чел.

Подготовка кадров через аспирантуру АН СССР намечается по радиационной химии – 2 человека и по химии и технологии газа – 8 человек.

Нач[альник] отдела научных кадров АН УССР Г. [В.] Руденко

Приложение № 1

СВЕДЕНИЯ

о защите докторских диссертаций научными сотрудниками институтов Академии наук Украинской ССР за 1955–1958 г.
(по состоянию на 1.VIII.1958 г.)

Специальность	1955 г.	1956 г.	1957 г.	1958 г.	Всего
1. Математика	2	–	–	–	2
2. Физика	4	2	2	1	9
в т. ч. полупроводники	–	1	–	1	2
ядерная физика	–	1	–	–	1
3. Химия	1	4	2	–	7
в т. ч. высокополимеры	–	–	–	–	–
радиац[ионная] химия	–	–	–	–	–
4. Вычислительная математика и техника* ¹	–	–	–	–	–

Нач[альник] отдела научных кадров АН УССР Г. [В.] Руденко

Приложение № 2

СВЕДЕНИЯ

о защите кандидатских диссертаций аспирантами и сотрудниками институтов Академии наук Украинской ССР за 1955–1958 гг. (по состоянию на 1.VIII.1958 г.)

Специальность	1955 г.	1956 г.	1957 г.	1958 г.	Всего
1. Математика	3	–	4	3	10
2. Физика	9	8	12	7	36
в т. ч. полупроводники	1	–	3	–	4
ядерная физика	2	2	–	1	5
3. Химия	7	10	3	6	26
в т. ч. высокополимеры	–	–	–	–	–
радиац[ионная] химия	–	–	–	–	–
4. Вычислительная математика и техника	–	–	–	–	–

Нач[альник] отдела научных кадров АН УССР Г. [В.] Руденко

*¹ Словосполучення «и техника» дописане від руки олівцем.

СВЕДЕНИЯ

о приеме и выпуске аспирантов с отрывом от производства
по институтам Академии наук Украинской ССР
за 1955–1958 гг. (по состоянию на 1.VIII.1958 г.)

Специальность	1955 г.		1956 г.		1957 г.		1958 г. (план)		Всего	
	Прием	Выпуск	Прием	Выпуск	Прием	Выпуск	Прием	Выпуск	Прием	Выпуск
1. Математика	3	1	5	4	5	4	10	2	23	11
2. Физика. в том числе:	14	14	13	15	10	11	21	10	58	50
а) ядерная физика	–	1	–	2	1	1	3	–	4	4
б) полупроводники	2	–	1	1	–	2	2	1	5	4
3. Химия в том числе:	6	7	2	6	8	8	25	5	41	26
высокополимеры	–	–	–	–	2	–	3	–	5	–
радиационная химия	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. Вычислительная математика и техника	1	–	2	–	1	–	4	1	8	1

Примечание:

1. Из числа окончивших аспирантуру по математике 4 чел. направлены на преподавательскую работу в вузы, остальные работают в соответствующих институтах АН УССР.

2. Из числа окончивших аспирантуру по физике 2 чел. направлены на преподавательскую работу в вузы, остальные, в т. ч. все по ядерной физике и полупроводникам, оставлены для работы по специальности в соответствующих институтах АН УССР.

3. Из числа окончивших аспирантуру по химии 2 чел. направлены на преподавательскую работу в вузы, остальные работают по специальности в соответствующих институтах АН УССР.

4. Оканчивающий в 1958 году аспирантуру по вычислительной математике будет оставлен для работы в Вычислительном центре АН УССР.

Нач[альник] отдела научных кадров АН УССР [Г. В. Руденко]

СВЕДЕНИЯ

о наличии аспирантов с отрывом от производства
в институтах Академии наук Украинской ССР
по состоянию на 1.VIII.1958 г.

Специальность	Всего аспирантов	В том числе			План приема 1958 г.
		выпуска 1958 г.	выпуска 1959 г.	выпуска 1960 г.	
1. Математика	10	–	6	4	10
2. Физика	29	6	13	10	23
в т. ч. полупроводники	2	1	1	–	2
ядерная физика	1	–	–	1	3
3. Химия	15	5	2	8	25
в т. ч. высокополимеры	2	–	–	2	3
радиацион[ная] химия	–	–	–	–	–
4. Вычислительная математика и техника	4	1	3	–	2

Нач[альник] отдела научных кадров АН УССР Г. [В.] Руденко

Дополнительная потребность
в научных кадрах вновь организуемых институтов Академии наук Украинской ССР
на 1959–1965 гг.

Специальность	Дополнительная потребность по годам (чел.)												Всего на 1959–1965 гг.			
	1959 г.		1960 г.		1961 г.		1962 г.		1963 г.		1964 г.		1965 г.		док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук
	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук				
1. Физика	2	6	1	4	1	5	–	5	2	2	15	2	15	10	65	
в том числе:																
а) полупроводники	2	4	1	4	1	5	–	5	–	–	5	–	4	4	32	
2. Математика	–	–	–	–	–	–	–	–	2	10	2	10	2	6	30	
3. Вычислительная математика и техника	3	10	2	5	1	5	2	5	–	5	–	5	–	8	40	
4. Химия	5	21	6	26	4	29	7	29	2	32	3	23	2	29	18	
в том числе:																
а) высокомолекулярных соединений	1	5	1	5	–	10	1	10	–	10	1	5	–	4	50	
Всего	10	37	9	35	6	39	9	39	6	62	7	53	6	53	315	

Нач[альник] отдела научных кадров АН УССР Г. [В.] Руденко

Дополнительная потребность

в научных кадрах для развития существующих институтов Академии наук Украинской ССР на 1959–1965 гг.

Специальность	Дополнительная потребность по годам (чел.)												Всего на 1959–1965 гг.			
	1959 г.		1960 г.		1961 г.		1962 г.		1963 г.		1964 г.		1965 г.		док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук
	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук	док-т[о-ров] наук	кан-д[и-да-тов] наук				
1. Математика	–	6	1	4	1	12	1	15	–	15	–	15	–	3	82	
2. Физика	5	18	4	20	4	20	2	20	2	20	–	20	1	18	138	
в том числе:																
а) ядерная физика	1	2	1	2	1	3	1	3	–	3	–	3	–	4	20	
3. Химия	4	21	5	19	5	25	4	28	3	25	4	24	4	29	160	
в том числе:																
а) радиационная химия	–	–	–	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	1	2	
б) химия и технология газа	–	2	–	2	–	2	1	2	1	1	–	1	–	2	11	
Всего	9	45	10	43	10	57	7	63	5	60	4	59	5	50	380	

Нач[альник] отдела научных кадров АН УССР Г. [В.] Руденко

**ЛИСТ ПРАЦІВНИКА ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОЗВАРІЮВАННЯ
ім. Є. О. ПАТОНА АН УРСР І. В. НОВІКОВА ДО ДИРЕКТОРА
ІНСТИТУТУ ЧЛ.-КОР. Б. Є. ПАТОНА ПРО ЕКСПОНУВАННЯ
РОЗРОБЛЕНОГО В ІНСТИТУТІ ОБЛАДНАННЯ НА ВСЕСВІТНІЙ
ПРОМИСЛОВІЙ ВИСТАВЦІ ЕКСПО-58 У БРЮССЕЛІ*²**

18 жовтня 1958 р.

м. Брюссель

Здравствуйте, уважаемый Борис Евгеньевич!

Наконец наступает долгожданный день! Завтра закрытие выставки. Ждали Вас все 6 месяцев и, к сожалению, Вы не смогли посетить Брюссель. Многие сварщики Бельгии, Германии и Франции хотели бы Вас здесь видеть. Их интересует более подробное ознакомление с электрошлаковой сваркой и коммерческая сторона вопроса, где и как приобрести аппараты. Мы их направляем в Торгпредство, но многие просили адрес института, чтобы к Вам обратиться за подробностями. Машиноэкспорт и Торгпредство вопрос продажи продвигают очень медленно. Сегодня была у нас 3-я группа инженеров из Франции. Очень крупные специалисты: из Военно-морского министерства и представитель судостроительной компании. Говорили, что группа в 5 человек уже запросили разрешения поехать в институт. Очень много интересуется шлаковой сваркой атомщиков.

Борис Евгеньевич, мне просто неудобно перед директором нашего павильона. Только Барнаульский завод прислал согласие на продажу обечайки в 12 тонн. Больше ничего нет. Новокраматорский завод молчит, а уже 20-го начинается демонтаж быстрыми темпами. Думаю, что в середине ноября уже буду дома.

Электроды от Аркоса уже получены и ждут отправки.

Провели мы демонстрации нашей аппаратуры успешно. Записано 46 отзывов в нашей «Ливр д'Ор» – Золотой книге, как их здесь принято называть. Получен Гранд При*³ – высшая оценка жюри конкурса. Никаких происшествий не было, если не считать прижатого нового костюма [Е. П.] Донцова, моего старого и двух прожженных рубашек. Но это было до открытия выставки и посторонних не было. Попал мокрый флюс. После этого мы перед каждой сваркой ходили в ресторан, кланялись поварам и сушили целую ночь флюс. Влаги здесь в избытке все время.

Здесь идут разговоры об отправке части экспонатов в Америку. Мне еще об этом никто не говорил, официально. Но если отбросить все привходящие причины, то нашу аппаратуру следует основательно подновить, т. к. сварки оставили ощутимые следы.

Кроме того, нет мундштуков, т. к. имеющиеся все износились.

*¹ Див. док. № 139.

*² Виставка проходила з 17 квітня до 19 жовтня 1958 р.

*³ Так у документі. Правильно: Золотая медаль «Гран-При».

Надо учесть, что аппаратура 6 месяцев простояла под открытым небом, т. к. грибок был слабой защитой. Весь никель потускнел и даже местами проступила ржавчина. Единственным надежным средством были чехлы.

Вот пока и все новости.

С приветом всем товарищам Ваш *И. [В.] Новиков*

На документі помітка: «Посылаю сигнальные отпечатки собственных снимков».

Науковий архів Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України, оп. 1, спр. 965, арк. 21–21зв. Оригінал. Рукопис.

№ 130

КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ВКЛЮЧЕННЯ НАУКОВЦІВ ІНСТИТУТУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ АН УРСР ДО РЕДКОЛЕГІЙ ЖУРНАЛІВ «КІНО», «ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО», «МУЗИКА» ТА «ТЕАТР»

20 жовтня 1958 р.

Необхідність дальшого піднесення мистецтвознавства в республіці вимагає забезпечення цієї важливої ділянки культури спеціальними щомісячними періодичними органами – журналами «Кіно», «Образотворче мистецтво», «Музика», «Театр».

Підтримуючи ініціативу створення таких журналів, Президія і партійний комітет Академії наук Української РСР піднімають клопотання про те, щоб вони були також органами і Академії наук УРСР, зокрема Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії. Ця пропозиція Президії АН УРСР обумовлена необхідністю координації наукової роботи Академії наук в галузі мистецтвознавства з роботою інших мистецьких закладів республіки, потребами організаційного об'єднання зусиль мистецтвознавців Академії наук з усіма діячами українського мистецтва для вирішення важливих актуальних питань, що стоять перед ними.

Безпосередня участь науковців Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР в редколегіях мистецьких журналів буде сприяти кращій організації їх роботи, оскільки вищезгаданий інститут є науковою установою, яка спеціально займається питаннями музикознавства, театрознавства, кінознавства та образотворчого мистецтва.

Досвід роботи журналів «Радянське літературознавство», «Народна творчість та етнографія» свідчить про доцільність такого науково-організаційного об'єднання.

Виходячи з вищевикладеного, Президія Академії наук УРСР виділяє з 1959 року для нових журналів «Кіно», «Музика», «Образотворче мистецтво» і «Театр» по одній штатній одиниці для посади головних редакторів або їх заступників.

Віце-президент АН УРСР *О. Н. Щербань*
Секретар парткому АН УРСР *І. І. Іщенко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 965, арк. 180. Оригінал. Машинопис;
Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 838, арк. 174. Копія. Машинопис.

№ 131
ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ
ТРЕТЬОГО ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР
НА ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРАХ АКАДЕМІЇ

6 листопада 1958 р.

На додаток до нашого листа від 23 жовтня ц. р. № 9/449 Президія Академії наук УРСР просить дозволити провести на Загальних зборах АН УРСР 18 листопада ц. р. вибори третього віце-президента АН УРСР на вільну вакансію, яка є в штатному розкладі Президії Академії. Проведення виборів впливає з потреб посилення керівництва окремими ділянками роботи Академії наук.

У зв'язку з тим, що за умовами роботи Президент та один з віце-президентів АН УРСР часто бувають відсутні, бюро Президії АН УРСР вимушене вирішувати важливі питання діяльності Академії у неповному складі, інколи при одному постійному члені бюро Президії. Через відсутність третього віце-президента члени бюро Президії перевантажені роботою і не завжди мають можливість глибоко вникати в усі питання діяльності Академії, зокрема, в питання видавничої роботи АН УРСР, матеріально-технічного постачання, роботи наукових товариств, організації роботи бюро Відділів Академії та інші питання.

Згідно з п. 33 Статуту Академії наук УРСР в складі Президії АН УРСР передбачено чотири віце-президенти, а в наявності є лише два^{*1}.

Президія АН УРСР вважає, що на посаду третього віце-президента може бути обраний академік АН УРСР Максим Федотович Гулий, який, працюючи членом Президії АН УРСР, виявив себе як здібний, енергійний і наполегливий організатор. М. Ф. Гулий добре обізнаний з діяльністю Академії наук і користується заслуженим авторитетом серед працівників АН УРСР.

Характеристика академіка АН УРСР М. Ф. Гулого додається^{*2}.

Президент Академії наук УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар
Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 974, арк. 287. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Підкреслено в документі від руки.

^{*2} Характеристика не публікується.

№ 132*¹
КЛОПОТАННЯ АН УРСР ДО РМ УРСР
ЩОДО ЗБІЛЬШЕННЯ КОНТРОЛЬНИХ ЦИФР АСИГНУВАНЬ
ТА ОБСЯГІВ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА
НА 1959–1965 рр.

4 грудня 1958 р.

Держплан Ради Міністрів УРСР листом № 13/554 від 24.IX.1958 р. повідомив Академію наук УРСР, що Рада Міністрів УРСР розглянула та схвалила такі контрольні цифри на житлове будівництво Академії наук УРСР на 1959–1965 рр.:

	Обсяг робіт на житлове будівн[ицтво]	Введено в дію жилої площі (т[ис]. м ²)
Всього по АН УРСР	150,38	120,0
в т. ч. 1959 р.	25,5	18,5
1960 р.	34,11	27,5
1961 р.	25,83	21,0
1962 р.	17,32	14,0
1963 р.	19,53	16,0
1964 р.	12,37	10,0
1965 р.	15,72	13,0

Відповідно до зазначених контрольних цифр, а також, враховуючи необхідність першочергового забезпечення житлом наукових співробітників АН УРСР – Академія наук складала план житлового будівництва в територіальному розрізі, в тому числі по м. Києву:

	Обсяг робіт на житлове будівн[ицтво] (в млн крб)	Введення в дію житлової площі (т[ис]. м ²)
Всього по м. Києву	103,25	82,0
в т. ч. 1959 р.	20,0	14,0
1960 р.	24,33	20,0
1961 р.	14,76	12,0
1962 р.	12,37	10,0
1963 р.	12,21	10,0
1964 р.	9,90	8,0
1965 р.	9,68	8,0

Київський міськвиконком при складанні плану житлового будівництва на 1959 р. визначив Держплану РМ УРСР для Академії наук обсяг житлового будівництва – 13 млн крб з введенням в дію 8,0 т[ис]. м² жилої площі.

*¹ Див. док. № 188.

Академія наук УРСР не могла погодитися з цими лімітами і опротестувала їх [...]»^{*1}.

Президія Академії наук УРСР просить Вас зобов'язати Київський міськвиконком та Держплан РМ УРСР встановити Академії наук по м. Києву введення в дію житлової площі на 1959–1965 рр. – 82 т[ис.] м² на 1959 [р.] – 13,6 т[ис.] м^{2*}^{*2}.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6480, арк. 40–41. Оригінал. Машинопис.

№ 133^{*3}

**ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАПРЯМИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ІНСТИТУТУ ХІМІЇ ПОЛІМЕРІВ І МОНОМЕРІВ АН УРСР
ТА ЗМІНУ ТАРИФНОЇ СІТКИ ОПЛАТИ ЙОГО ПРАЦІВНИКІВ^{*4}**

4 грудня 1958 р.

В соответствии с постановлениями ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 23 июля 1958 г. № 795 в составе Академии наук Украинской ССР создан Институт химии полимеров и мономеров, со штатом на 1959 год 118 чел. (в том числе 35 научных сотрудников) и на 1965 год – 300 чел. (в том числе 100 научных сотрудников).

На созданный институт возложена разработка вопросов получения синтетических волокон и пластических масс на основе использования нефтяного газа и продуктов коксохимической промышленности. Планом научно-исследовательских работ Института химии полимеров и мономеров АН УССР предусмотрена разработка ряда важнейших научно-технических проблем, в том числе:

1. Синтез новых видов полимеров, пригодных для производства синтетических волокон и пластмасс, и изучение физико-химических свойств;
2. Синтез мономеров и изучение физико-химических свойств продуктов их полимеризации;
3. Синтез линейных полимеров типа «Лавсан»;
4. Синтез антистатических веществ;
5. Синтез и изучение физико-химических свойств ионообменных смол;
6. Синтез мономеров для изготовления термостойких смол.

На Институт химии полимеров и мономеров АН УССР возложена координация в УССР исследований в области полимерных соединений и контроль за ходом их выполнения.

В связи с отсутствием в республике квалифицированных специалистов, институт комплектуется за счет привлечения научных сотрудников химических

^{*1} Знято інформацію про подання АН УРСР заперечень щодо плану обсягу робіт на житлове будівництво в м. Київ.

^{*2} Абзац виділений на лівому полі документа.

^{*3} Див. док. № 139.

^{*4} Інформацію направлено до Державного комітету РМ СРСР з питань праці та заробітної плати.

институтів АН УРСР і висококваліфікованих спеціалістів, пригласяє-
мих с научних урядів Москви, Ленінграда і других городов.

Исходя из важности возложенных правительством на Институт химии полимеров и мономеров АН УРСР задач, а также учитывая, что для работы в нем привлекаются научные сотрудники из институтов первой категории, Совет Министров Украинской ССР просит отнести вновь созданный Институт химии полимеров и мономеров Академии наук Украинской ССР к научно-исследовательским учреждениям первой категории*¹.

Заместитель Председателя
Совета Министров УССР М. [С.] Гречуха

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 4319, арк. 74–75. Копія. Машинопис.

№ 134

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКЦІЇ ІНСТИТУТУ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ АН УРСР ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ В ІНСТИТУТІ КАБІНЕТУ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ФОНЕТИКИ

7 грудня 1958 р.

Вивчення усної мови не можливе зараз без застосування точних інструментальних методів дослідження. Особливо гостро на сучасному етапі відчувається потреба в експериментальних методах вивчення народних говорів. У зв'язку з цим, при науково-дослідних установах нашої країни, в університетах і педінститутах в останні роки все ширше розгортається робота кабінетів і лабораторій інструментальної (експериментальної) фонетики.

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР, який організовує і спрямовує всю науково-дослідну і практичну роботу з мовознавства на Україні, до цього часу зовсім не забезпечений будь-якими засобами експериментального дослідження мови, що не дозволяє інституту розробляти багато науково-теоретичних і практичних питань мовознавства, особливо з української мови.

У зв'язку з цим, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, виконуючи рішення Республіканської наради з питань розвитку гуманітарних наук в Українській РСР, вважає необхідним організувати кабінет експериментальної фонетики з застосуванням точних методів дослідження мовних явищ, зокрема діалектологічних.

Просимо Президію АН УРСР: 1) з 1-го січня 1959 р. відкрити при Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР кабінет експериментальної фонетики; 2) виділити для кабінету експериментальної фонетики на 1959 рік чотири штатні одиниці: завідуючого кабінетом – старшого наукового співробітника, молодшого наукового співробітника, старшого лаборанта, техніка; 3) для обладнання кабінету апаратурою першої черги асигнувати на 1959 рік 160 тисяч карбованців; 4) передбачити з 1959 року забезпечення кабінету робочими приміщеннями до 100 м² (для

*¹ Інститут віднесено до 1-ї категорії оплати праці згідно з постановою Державного комітету РМ СРСР з питань праці та заробітної плати від 3 січня 1959 р. № 7.

студії звукозапису, апаратної, кімографування, прослуховування, фотообробки кіноплівки, осцилограм).

Додаток: список апаратури першої черги кабінету експериментальної фонетики.

Директор інституту
академік АН УРСР Л. А. Булаховський*¹
В. о. ученого секретаря М. М. Пещак

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 885, арк. 112–113. Оригінал. Машинопис.

№ 135

**ЛИСТ-ПОДЯКА ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОГО СОЮЗНОГО
НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ
ПІДШИПНИКОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ О. І. СПРИШЕВСЬКОГО
СПІВРОБІТНИКАМ ІНСТИТУТУ БУДІВЕЛЬНОЇ МЕХАНІКИ АН УРСР
ЗА ПРОДУКТИВНУ СПІВПРАЦЮ*²**

*16 грудня 1958 р.
м. Москва*

Научно-исследовательский и экспериментальный институт подшипниковой промышленности на протяжении ряда лет проводит совместно с Институтом строительной механики АН УССР на основе творческого содружества научно-исследовательские работы по увеличению долговечности подшипников качения. Основной результат работ заключается в определении влияния технологических факторов обработки деталей на физическое состояние внешних слоев несущих поверхностей подшипников качения, что имеет большое научное и практическое значение.

Отмечая научное и практическое значение работ, выполненных в отделе металловедения и контактной прочности, выражаю благодарность дирекции Института строительной механики АН УССР, заведующему отделом члену-корреспонденту АН УССР Грозину Б. Д., старшему научному сотруднику Семирог-Орлику В. Н. и коллективу отдела, участвовавшему в выполнении совместной работы.

Директор института *А. И. Стришевский**³

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 886, арк. 307. Оригінал. Машинопис.

*¹ Замість Л. А. Булаховського доповідню записку підписав заступник директора з наукової роботи К. К. Цілуйко.

*² Лист направлено Президенту АН УРСР акад. О. В. Палладіну, копія – в. о. директора Інституту будівельної механіки АН УРСР чл.-кор. А. Д. Коваленку.

*³ Помилка в документі. Правильно: Стришевский.

**ЗВІТ ПРО РОБОТУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ АН УРСР
ПІД ЧАС 12 РЕЙСУ АНТАРКТИЧНОЇ КИТОБІЙНОЇ ФЛОТИЛІЇ «СЛАВА»
1958 р.**

Основною метою експедиції було збирання порівняльного матеріалу з різних груп хребетних та безхребетних тварин, а також зоо- і фітопланктону для забезпечення тематики як поточної, так і передбаченої на майбутнє, ряду відділів Інституту зоології АН УРСР та Одеської біологічної станції Інституту гідробіології АН УРСР. Передбачалось також поповнення систематичної частини зоологічного музею зразками світової океанічної фауни.

Відповідно до зазначеного відділами інститутів були розроблені програмні завдання, які й були покладені в основу роботи експедиції.

Експедиція була оформлена як наукова група Академії наук УРСР на антарктичній китобійній флотилії «Слава»⁴⁵ і укомплектована чотирма співробітниками: [1] – ст[арший] наук[овий] співробітник Ін[ститу]ту зоології АН УРСР канд[идат] біол[огічних] наук В. І. Тарашук – керівник групи; 2 – мол[одший] наук[овий] співр[обітник] Одеської біологічної станції Інституту гідробіології АН УРСР канд[идат] біол[огічних] наук О. І. Іванов – мол[одший] наук[овий] співр[обітник] групи; 3 – аспірант Інституту зоології АН УРСР – В. І. Монченко⁴⁶ – мол[одший] наук[овий] співр[обітник] групи; 4 – лаборант-таксидерміст – В. Н. Бондаренко.

Під час перебування в рейсі наукова група АН УРСР працювала в тісному контакті і співдружності з науковою групою китобійної флотилії, укомплектованою співробітниками ВНІРО (Всесоюзного ін[ститу]ту морського рибного промислу та океанографії), подаючи допомогу консультаціями і безпосередньо в роботі, насамперед в галузі гідробіології і зоології. З свого боку наукова група флотилії допомагала співробітникам Академії наук, в першу чергу даними гідрологічних досліджень та заготівлею матеріалів, які надходять безпосередньо в процесі промислу і обробки китів.

Експедиція тривала з 18 листопада 1957 р. по 27 травня 1958 року, тобто 6 місяців і 10 днів, враховуючи і час переходів та стоянок в портах.

Збирання матеріалу провадилось регулярно під час промислу в полярних районах Атлантичного, Індійського та західної частини Тихого океанів, а почасти і під час переходів біля берегів Нової Зеландії і Австралії (р-н м. Натураліст), Африки (о[стрі]в Сокотра, м. Гвардафуй), а також в Аденській затоці, в районі порту Аден, Червоному морі та в Суецькій затоці і на Суецькому рейді. Наукові спостереження виконувались систематично на протязі усього рейсу і фіксувались в робочих щоденниках та за допомогою фото- і вузькоплівочного кіноапаратів.

Під час перебування в атлантичному секторі Антарктики було здійснено висадки на безлюдні острови Завадовського⁴⁷ та Монтегю⁴⁸ з групи південних Сандвічевих островів, відкритих експедицією Белінсгаузена в 1820 р. За існуючими даними на острів Монтегю пощастило висадитись вперше. Крім наукового, ці висадки мають велике пропагандистське значення, оскільки демонструють традиційність вивчення Антарктики російськими і радянськими вченими і моряками.

*¹ Див. док. № 141, 147, 196.

В результаті роботи експедиції зібрано такі матеріали:

I. Взято 618 проб фітопланктону, в тому числі 127 південніше від полярного кола. На переходах паралельно з фітопланктонними пробами відібрано проби води на гідрохімічний аналіз з Чорного, Мармурового, Егейського, Середземного та Червоного морів і Атлантичного та Індійського океанів. В порядку співдружності з науковою групою флотилії зібрано матеріал для вивчення фітопланктону в зв'язку з динамікою кормових полів китоподібних. Відповідна тема ще до початку роботи експедиції була включена в науковий план ВНПРО і затверджена Одеським раднаргоспом (виконавець мол[одший] наук[овий] співр[обітник] Ін[ститу]ту гідробіології АН УРСР О. І. Іванов).

II. В галузі вивчення морських безхребетних тварин взято 274 мікро- та мезопланктонних проби і зібрано понад 800 екз. різних представників макропланктону: вільноплаваючих кишковопорожнинних (медузи, сифонофори), реброплавів, червів (пелагічні поліхети), ракоподібних, пелагічних молюсків і т. п.

В міру можливості провадилось також збирання зообентосу. Переважно шляхом драгування здобуто понад 1000 зразків фауни кишковопорожнинних, губок, червів, молюсків, ракоподібних, мшанок голкошкірих та ін. В окремих випадках драгування провадилось в малодосліджених районах біля берегів Антарктиди, і зібрані матеріали є унікальними (те ж саме значною мірою стосується фіто- та зоопланктонних проб). Крім того, збирались екто- та ендопаразити китоподібних, океанічних птахів та риб – всього понад 100 зразків.

III. За час експедиції зібрано понад 400 зразків хребетних тварин у вигляді шкір, скелетів та формалінових, спиртових і законсервованих шляхом засолу матеріалів. Найбільш повно представлені антарктичні справжні тюлені (4 види) та птахи (33 види), в тому числі в Антрактиці – 27, значно більше, ніж досі зазначалось в літературі.

Повні скелети тюленів та птахів, зібрані значними серіями, мають велике значення як порівняльний матеріал для морфологічних та палеонтологічних досліджень. Не менш важливими для потреб порівняльної морфології є законсервовані цілі тушки і частини тіла (в першу чергу пояси кінцівок тюленів). Шкури тюленів і шкірки птахів є істотним поповненням систематичної частини музею.

Слід зазначити, що здобутий в числі інших тюлень Росса вважається великою рідкістю і за найновішими даними загальна кількість екземплярів цього виду в наукових установах усього світу досі не перевищувала 50. Цінним придбанням є також повний скелет кашалота, переданий капітаном-директором флотилії О. І.^{*1} Соляником Інституту зоології АН УРСР.

Крім ссавців та птахів, у різних морях, переважно тропічних, здобуто біля 130 екз. риб.

Співробітники наукової групи АН УРСР В. І. Тарашук та В. Н. Бондаренко взяли участь в проведенні роботи по вивченню міграцій китів шляхом мічення. З 248 китів, помічених усіма 25 китобійними суднами флотилії, на долю наукової групи АН УРСР припадає 52.

Під час перебування китобійної флотилії у Велінгтоні співробітники наукової групи АН УРСР відвідали наукові установи Нової Зеландії: Університет Вікторії

^{*1} Помилка в документі. Правильно: О. М.

у Велінгтоні, Кентерберійський університет в місті Крайсчорч, Велінгтонський національний музей та Ново-Зеландський океанологічний інститут і ознайомились з провідними біологами та основними напрямками роботи цих установ.

В процесі бесід з'ясована взаємна заінтересованість інститутів зоології та гідробіології АН УРСР і вчених Нової Зеландії в обміні літературою та колекційними матеріалами. Як початок дальших більш регулярних наукових стосунків науковою групою АН УРСР було передано Національному музею та Університету Вікторії видання Академії наук УРСР, а також невелику колекцію птахів і дрібних ссавців України. Вчені Нової Зеландії з свого боку подарували видання Національного музею, університетів Вікторії та Кентерберійського, відділу рибальства Морського департаменту, Ново-Зеландської субантарктичної експедиції та інші – всього понад 100 назв.

Інституту зоології було передано біля 40 екз. представників ендемічної фауни безхребетних тварин. Виявом виключної доброзичливості до радянського народу і науки з боку вчених Нової Зеландії слід вважати подарований безвідшкодно екземпляр гатерії – єдиного нині живучого представника дуже давніх плазунів, який зберігся тільки в Новій Зеландії і знаходиться під абсолютною охороною закону. Досить зазначити, що в інші країни дозволяється вивозити лише один екземпляр гатерії на рік, для чого потрібне рішення спеціальної урядової комісії, затверджене прем'єр-міністром. Виняток, зроблений для Академії наук УРСР, є єдиним.

Для вчених і інтелігенції Нової Зеландії було прочитано доповідь про наукову роботу на китобійній флотилії «Слава» (В. І. Тарашук). В ході доповіді і у відповідях на запитання коротко поінформовано про організацію біологічних, і насамперед зоологічних, досліджень в установах АН УРСР.

Учасники експедиції брали активну участь в громадсько-політичному житті флотилії. В. І. Тарашук прочитав 2 лекції для екіпажу китобійних суден про походження людини. Текст лекції на цю тему, спеціально відредагований і заново перероблений, було передано політвідділу флотилії для використання в майбутньому. Аспірант В. І. Монченко та мол[одший] наук[овий] співробітник [О.] І. Іванов давали регулярні консультації морякам, які заочно навчаються у середній школі та інших учбових закладах.

Підсумовуючи наслідки експедиції, слід зазначити, що найбільш плановий і цінний матеріал зібрано по фіто- та зоопланктону і ссавцях та птахів Антарктики.

На жаль, досить фрагментарними і нерідко випадковими є матеріали по рибам, що пояснюється специфікою роботи флотилії. Разом з тим дуже бажано і необхідно, зокрема для відділу палеозоології, здобути серійні матеріали, насамперед з фауни риб південної Атлантики, для чого доцільно взяти участь в експедиціях, які можуть бути організовані в ці райони.

Керівник наукової групи АН УРСР
на китобійній флотилії «Слава»
ст[арший] наук[овий] співробітник Інституту зоології АН УРСР
канд[идат] б[іологічних] н[аук] В. І. Тарашук

**ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ АН УРСР
З УЧЕНИМИ СХІДНИХ РЕСПУБЛІК СРСР
ТА КРАЇН АЗІЇ І АФРИКИ В РАМКАХ
ПРОЕКТУ ЮНЕСКО «СХІД–ЗАХІД»**

[1958 р.]^{*2}

Выполняя программу, намеченную ЮНЕСКО в рамках основного проекта «Восток–Запад», научные учреждения Академии наук УССР значительно активизировали работу по укреплению и развитию научных связей с исследовательскими учреждениями и отдельными учеными стран Азии и Африки.

Ученые УССР, развивая творческие контакты и сотрудничество со странами Азии и Африки, исходят из принципов глубокого уважения к национальной науке и культуре этих стран и отвергают бытирующую в некоторых западных странах идею противопоставления науки Запада и Востока и вытекающую из этой идеи несостоятельную теорию «имманентного отставания» народов Востока в области науки и культуры.

Наши научные связи и сотрудничество со странами Азии и Африки ничего общего не имеют с проповедуемой в некоторых странах идеей «европеизации» культуры и науки этих стран.

Мы считаем, что ученые стран Востока в такой же степени, как и деятели науки стран Запада, способны прокладывать самостоятельные пути в развитии мировой науки. Опыт показывает, что наука стран Востока заимствует у Запада все то, что находит полезным для себя, причем это заимствование не является ни слепым подражанием, ни тем не менее – подчинением.

Научные связи ученых УССР и стран Востока основаны на благородных принципах взаимного уважения и взаимопомощи.

В тесном творческом сотрудничестве работают ученые Украины и братских советских республик Средней Азии и Закавказья. Деятельность ученых постоянно координируется и направляется едиными комплексными планами. Созданный при Академии наук СССР Совет по координации научной деятельности академий наук союзных республик^{*3} способствует тесному научному сотрудничеству ученых всех республик Союза ССР. На ежегодных сессиях Совета по координации ученые Украины, Средней Азии и Закавказья имеют возможность подробно обсудить направление и методику совместных научных исследований. Такие научные контакты безусловно способствуют постоянному укреплению братской дружбы и взаимопомощи между нашими народами.

Совместными усилиями ученых Академии наук УССР и академий наук Грузии, Армении, Азербайджана, Узбекистана, Казахстана, Туркмении, Таджикистана и Киргизии решается ряд важнейших научных проблем. Среди них проблемы нефтегазоносности, физиологии, математики, астрономии и т. п. Широко

^{*1} Див. док. № 91, 147, 181, 227.

^{*2} Дату встановлено за змістом документа.

^{*3} Так у документі. Мається на увазі: Совет по координации научной деятельности академий наук союзных республик и филиалов Академии наук СССР.

развернулся книгообмен между институтами АН УССР и республиками азиатской части СССР.

Так, Центральной научной библиотеке Академии наук Таджикской ССР в течение 1957 года нами отослано 93 книжно-журнальных единицы, за I квартал 1958 г. – 12 ед[иниц] по интересующей ее тематике: истории, археологии, философии, естественным наукам, геологии, мелиорации.

Активно ведется обмен литературой с Центральной научной библиотекой Академии наук Казахской ССР. Библиотеки обменивались тематическими планами издательств академий и посылают друг другу свои публикации. Библиотеке Академии наук Казахской ССР в 1957 году отправлено 117 кн[ижно]-журн[альных] единиц и в 1958 г. – 39 ед[иниц] по технике, медицине, физике, математике и гуманитарным наукам.

В течение 1957 года Центральной научной библиотеке Академии наук Киргизской ССР отослано 106 кн[ижных] ед[иниц], в 1958 г. – 9 ед[иниц]. Книги посылались по различным профилям: технике, медицине, геологии, математике, физике, химии и общественно-политическим наукам.

Центральной научной библиотеке Академии наук Туркменской ССР в 1957 г. направлено 84 кн[ижных] ед[иницы], в 1958 г. – 11 ед[иниц] – по сельскому хозяйству, философии, микробиологии, химии, физике, по общественным наукам.

Фундаментальная библиотека Академии наук Узбекской ССР получила от нас 121 кн[ижную] ед[иницу] в 1957 г. и 17 ед[иниц] в 1958 г. – по технике, физико-математическим наукам, химии, геологии, сельскому хозяйству и общественным наукам.

Не менее активно осуществляется обмен литературой и с библиотеками академий наук республик Закавказья.

В числе 99 изданий, отправленных за 1957 г. Центральной библиотеке Академии наук Грузинской ССР, книги по технике, геологии, естественным и гуманитарным наукам. В 1958 г. отправлено 15 кн[иг].

Центральная библиотека Академии наук Армянской ССР получает от ГПБ АН УССР литературу по всем интересующим ее отраслям знания, например, по технике, медицине, сельскому хозяйству, геологии и т. д. За 1957 год отправлено – 94 кн[ижно]-журн[альных] ед[иницы] и в 1958 г. – 12 ед[иниц].

В Центральную библиотеку Академии наук Азербайджанской ССР Гос[ударственная] публичная библиотека АН Украинской ССР в 1957 г. выслала 105 кн[ижных] ед[иниц] по общественным наукам, химии, физике, биологии и технике. В 1958 г. выслано 16 ед[иниц].

Наряду с фундаментальными библиотеками академий наук Гос[ударственная] публичная библиотека АН УССР ведет книгообмен со многими научно-исследовательскими институтами академий наук союзных республик.

Библиотека также проводит постоянный книгообмен со многими научно-исследовательскими институтами, лабораториями и музеями других ведомств, книжными палатами и крупными библиотеками союзных республик.

Активно развиваются научные связи между учеными АН УССР и деятелями науки зарубежных стран Азии и Африки. Эти связи проявляются в самых разнообразных формах. Среди них взаимное посещение ученых для ознакомления с опытом научных исследований, совместное участие в национальных и междуна-

родных научных сессиях и конференциях, оказание взаимной научной помощи по отдельным вопросам науки, обмен технической документацией и научной информацией, обмен научными изданиями и т. п.

Крепнущая с каждым днем советско-китайская дружба является прочной основой для развития творческого сотрудничества ученых СССР и Китайской Народной Республики.

Тысячелетняя наука и культура Китая вызывает чувства глубокого уважения и восхищения советского народа и его ученых.

Провозглашение Китайской Народной Республики раскрыло широкие перспективы для укрепления советско-китайских научных связей. С каждым днем крепнет содружество ученых Китая и Украинской ССР.

Ученые Украины установили тесные связи с деятелями науки и культуры Китайской Народной Республики.

Достижения ученых КНР привлекают пристальное внимание деятелей науки Украинской ССР. Большой интерес, например, представляет разработанная китайскими учеными терапия лечения многих заболеваний при помощи методов иглоукалывания. Для коллектива Ин[ститу]та физиологии им. А. А. Богомольца, где только начинаются аналогичные исследования, очень полезным был приезд в 1957 г. в Киев делегации китайских ученых-биологов во главе с заместителем Министра здравоохранения КНР товарищем Цзянь Синь-Чжуном.

Ученые Украинской ССР с радостью отдают свой опыт и помогают своим китайским коллегам ускорить развитие науки в КНР. Во время посещения Ин[ститу]та электросварки им. Е. О. Патона в феврале 1957 г. глава делегации ученых научно-исследовательских железнодорожных учреждений КНР тов. Юй Гуан-шен сказал: «В период пребывания нашей делегации в г. Киеве Вы и другие товарищи ознакомили нас с Вашими успехами с новой сварочной техникой. Теперь, перед началом нашей второй пятилетки, эта новая техника имеет особенно большое значение для дальнейшего развития железных дорог КНР. Ваша братская искренняя и бескорыстная помощь – это могучая поддержка делу строительства социализма в Китае». В течение 1957 г. около 50 ученых Народного Китая ознакомились с достижениями ученых Академии наук УССР. В январе–феврале 1957 г. большая делегация ученых КНР посетила институты физики, электросварки, электротехники, теплоэнергетики и др. В апреле прошлого года Академия наук УССР принимала большую делегацию китайских ученых и специалистов, которые вместе с советскими учеными работают над проблемой комплексного использования р. Амур. Среди членов этой делегации, которую возглавлял заместитель Министра водного хозяйства КНР тов. Фен Чжун-юнь, были представители геологических, гидротехнических, почвоведческих и др. научно-исследовательских учреждений КНР.

В Институте гидробиологии в июле 1957 г. побывала делегация китайских ученых гидробиологов, которые детально ознакомились с исследованиями коллектива института и принимали участие в совместном научном совещании, посвященном обмену опытом в гидробиологических исследованиях.

[...]*¹

---

*¹ Знято інформацію про перебування китайської делегації в Інституті філософії АН УРСР.

[С] научными исследованиями Института горного дела ознакомился доцент Пекинского горного института Ма Ци.

Большую помощь китайским ученым оказывают учреждения АН УССР в деле обучения и специализации аспирантов и молодых научных работников КНР. В 1957 г. китайские специалисты проходили обучение в институтах машиноведения, общей и неорганической химии и др. По просьбе президента Академии наук КНР академика Го Можо Полтавская гравиметрическая обсерватория АН УССР приняла на специализацию двух молодых китайских астрономов Цзоу И-синь и Ли Ши-гуа, которые в течение ноября–декабря 1957 г. детально изучили теорию и практику широтных наблюдений.

Значительный объем работ провели в минувшем году учреждения АН УССР по изготовлению для Китайской Народной Республики технической документации. Институт электросварки подготовил и передал китайской стороне техническую документацию на изготовление многих аппаратов для автоматической электросварки. Институт математики отослал Министерству ирригации КНР техническую документацию на изготовление прибора ЭГДА для исследования фильтрации под гидравлические сооружения.

Тесные научные связи установились между учеными Академии наук УССР и Кореической Народно-Демократической Республикой.

В течение 1957 г. 15 ученых Народно-демократической Кореи посетили учреждения Академии наук УССР и обменялись опытом научной работы с украинскими учеными.

В августе в Институте гидробиологии побывали декан Вонсанского сельскохозяйственного института Бек Сан, директор Научно-исследовательского института рыбной промышленности Ким Док Цен, заместитель директора этого же института Тянь Ир Хен, директор Научно-исследовательского института пресноводных рыб Бек Сен Хен и др.

В конце сентября в Киев прибыла большая делегация корейских ученых во главе с президентом Академии наук КНДР академиком Пек Нам Уном. В составе делегации были вице-президент АН КНДР Цой Сам Ер, член-корреспондент АН КНДР экономист Ким Гван Дин, директор Института технических наук Ким Дек Мо, директор Института истории Ким Сек Хен, директор Института литературы и языка Ким Бен Де и др. Корейские ученые детально ознакомились с научными исследованиями институтов биохимии, органической химии, общей и неорганической химии, физической химии, электросварки, машиноведения, физики, истории, литературы и языковедения. Приезд в Киев делегации ученых Академии наук КНДР сыграл большую роль в укреплении творческого сотрудничества между украинскими и корейскими учеными.

Большое значение для развития научных контактов между украинскими и японскими биохимиками имел приезд на Украину в 1957 г. японского ученого проф. Исимото. В 1957 г. в Институте физиологии АН УССР побывали ливанские врачи.

Больших размеров приобрел обмен научной литературой между Академией наук УССР и научными учреждениями и библиотеками КНР, КНДР, Вьетнама, Индии, Цейлона, Японии, Алжира, Объединенной Арабской Республики, Мадагаскара, Марокко, Туниса, Южно-Африканского Союза и Ливана. Академия наук УССР осуществляет книгообмен с 86 учреждениями стран Востока.

За 1957 г. в эти страны было отправлено 2155 томов научной литературы, а за I кв. 1958 г. – 480 томов. В минувшем году из этих стран получено Академией наук УССР 1427 томов, а за I кв. 1958 г. – 407 томов.

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ міжнародних зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 30, арк. 1–8. Копія. Машинопис.

№ 138

ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ОХОРОНИ ПРИРОДИ ТА СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИХ БАГАТСТВ ПРИ АН УРСР

[1958 р.]^{*1}

З метою посилення охорони державних заповідників і впорядкування охорони пам'ятників природи та забезпечення участі широких мас в справі охорони природи Рада Міністрів у своїй постанові від 26 липня 1946 р. № 1273 «Про заходи до впорядкування охорони державних заповідників та пам'ятників природи на території Української РСР» дозволила Головному управлінню по заповідниках при Раді Міністрів УРСР організувати Українське товариство охорони природи, а також зобов'язала затвердити статут цього товариства, а Міністерство фінансів УРСР передбачити за республіканським бюджетом по кошторису Головного управління кошти на витрати по організації Українського товариства охорони природи і на витрати по проведенню обліку пам'ятників природи.

Для виконання цієї постанови по утворенню Українського товариства охорони природи ініціативна група в складі:

1. Член[а]-кореспондента АН УРСР Е. В.^{*2} Зверезомб-Зубовського
2. Професора, доктора біологічних наук М. І. Котова
3. Начальника Головного управління по заповідниках при Раді Міністрів УРСР Л. А. Мартинюка
4. Академіка АН УРСР П. С. Погребняка
5. Академіка АН УРСР Д. К. Третьякова
6. Академіка АН УРСР Н. Г.^{*3} Холодного
7. Академіка Б. І. Чернишова.

Ініціативна група утворила оргбюро, до складу якого надійшли представники наукових закладів відомств і міністерств, розробила статут, накреслила план організаційної, пропагандистсько-масової роботи та видавничої діяльності товариства.

Але [через] відсутність спеціальних асигнувань, а також відповідного штату товариство не стало масовим і об'єднувало лише науковців АН УРСР та працівників заповідників.

На той період в товаристві перебувало всього...^{*4}

^{*1} Дату встановлено за змістом документа.

^{*2} Тут і далі – так у документі. Правильно: Є. В.

^{*3} Те саме. Правильно: М. Г.

^{*4} Крапки в документі.

Рада Міністрів УРСР в своїй постанові від 3 червня 1949 р. № 1432 «Про охорону природи на території Української РСР» зобов'язала Головне управління по заповідниках при Раді Міністрів УРСР розгорнути діяльність Українського товариства охорони природи, а виконкоми обласних Рад депутатів трудящих організувати обласні філії Українського товариства охорони природи і подати їм дійову допомогу в роботі*¹. Цією постановою зобов'язане Державне видавництво сільськогосподарської літератури України та видавництво «Радянська школа» забезпечити щорічно видання по 25 аркушів популярної літератури і плакатів по охороні природи за замовленням Українського товариства охорони природи.

Про утворення обласних філій свідчать такі дані:

Кількість обл[асних] філій	Роки						Всього
	1946	1947	1948	1949	1950	1951	
	1	2	2	18	2	1	26

Ці дані свідчать, що після постанови Ради Міністрів від 3 червня 1949 р. дуже швидко була розгорнута діяльність [по] утворенню обласних філій, але період їх організації затягнувся до 1952 р.

Лише в 1953 р. назріла необхідність і виникла матеріальна можливість скликати республіканський з'їзд Українського товариства охорони природи.

Рада Міністрів УРСР в постанові № 2738 від 25 вересня 1951 р. «Про заповідники» поклала контроль за діяльністю Українського товариства охорони природи на Академію наук УРСР*².

Після ліквідації Головного управління по заповідниках при Раді Міністрів УРСР загальне керівництво і нагляд за станом охорони природи на території України фактично стало здійснювати Українське товариство охорони природи, яке було підпорядковане згаданому управлінню*³.

Республіканський з'їзд відбувся 15–16 липня 1953 р. в м. Києві. Протягом 2-х днів були заслухані провідні доповіді та обговорення їх.

Звітну доповідь про роботу Українського товариства охорони і завдання товариства зробив голова оргбюро акад. АН УРСР П. С. Погребняк.

[...]*⁴

На з'їзді було підняте питання про зміну назви товариства, яке після з'їзду стало називатись: «Українське товариство охорони природи та сприяння розвитку природних багатств при АН УРСР».

Були також вирішені організаційні питання:

1. Обрана Республіканська рада в складі 34 чол.

2. Президія Республіканської ради в такому складі:

а) Члени:

академік АН УРСР П. С. Погребняк (голова)

член-кореспондент АН УРСР Є. В. Зверезомб-Зубовський (зам[існик] голови)

професор, доктор біол[огічних] наук І. Г. Підоплічко (зам[існик] голови)

проф., доктор біол[огічних] наук М. І. Котов

Д. Л. Сергієнко

*¹ Речення виділено ручкою на лівому полі документа.

*² Абзац виділено ручкою на лівому полі документа.

*³ Слово «управлінню» вписано від руки замість закресленого «комітету».

*⁴ Далі знято перелік виголошених доповідей.

б) Кандидати:

канд[идат] біол[огічних] наук О. П. Корнев

О. О. Грошевой

Д. Л. Сергієнко за його власним бажанням був виведений із складу президії в зв'язку з перевантаженням по роботі, замість нього дообрано члена Республіканської ради І. В. Котвицького (з 1955 р.).

На з'їзді була обрана ревізійна комісія в такому складі:

канд[идат] біол[огічних] наук С. С. Харкевич

С. А. Дем'яненко

М. І. Загородній

З'їзд прийняв постанову, в якій накреслені завдання товариства на наступний період.

Постановою Президії Академії наук УРСР від 23 квітня 1954 р. (прот[окол] № 10, § 221) затверджено статут Українського товариства охорони природи та сприяння розвитку природних багатств.

Президія Академії наук УРСР постановою від 13 червня 1955 р. (протокол № 45-б, § 656) «Про організацію комісії по охороні природи» віднесла утворені Комісію по охороні природи та Українське товариство охорони природи та сприяння розвитку природних багатств до Відділу біологічних наук АН УРСР.

З утворенням Комісії по охороні природи при АН УРСР товариство погоджує свою діяльність з цією комісією і часто провадить спільні з нею міроприємства по охороні природи. До складу Комісії по охороні природи входять члени президії і кожний 3-й член Республіканської ради товариства.

Основною формою діяльності товариства є залучення громадян і установ до товариства, які сплачують членські внески і нагромаджують цим кошти, що є матеріальною основою для проведення конференцій, доповідей, виставок, лекцій і засідань секцій та видавничої діяльності.

Період з липня 1953 р. до липня 1958 р. характеризується розгортанням діяльності в усіх напрямках, насамперед по організаційному зміцненню товариства, видавничій діяльності, пропаганді охорони природи та інше.

При президії Республіканської ради утворені такі секції:

1. Ботанічна (голова – проф[есор], доктор біол[огічних] наук М. І. Котов).

2. Зоологічна (з підсекцією голубівництва) (голова – проф[есор], доктор М. А. Воїнственський, а з початку 1958 р. – канд[идат] біол[огічних] наук І. Т. Сокур).

3. Озеленення (з підсекцією бджільництва) (О. О. Грошевой).

В травні 1958 р. утворені нові секції, а саме: геолого-географічна секція і секція охорони водойм, та при секції озеленення – підсекція лісівництва.

На засіданні президії ради та секції були заслухані доповіді про стан охорони природи та заходи щодо його поліпшення і підготовлені або обговорені проекти рішень, які направлялись в урядові інстанції: проект закону по охороні природи, проект постанови РМ УРСР про заходи по охороні природи, [...] ^{*1}, проект постанови про утворення голубих зон навколо міст, проект постанови про охорону корисних птахів і звірів в зелених зонах, проект постанови про раціональну сітку

^{*1} Знято перелік проектів другорядних постанов.

заповідників СРСР, проект постанови про раціональну сітку заповідників УРСР, проект постанови про впорядкування рубок лісу та інше.

Підготовка згаданих проектів вимагала від президії та її апарату налагодити зв'язки з багатьма установами, відомствами і науковими закладами, на що витрачалось багато часу. Але організаційним питанням президія приділяла велике значення, тому що відсутність постанов уряду приводить до негативного стану охорони природи і утруднює діяльність товариства.

До 1953 р. було видано лише статут товариства та «Календар природи України» (1951 р.).

Автори-виконавці: Е. В. Зверезомб-Зубовський, О. О. Корнєєв, Й. І. Короткий, О. Б. Кістяківський, А. І. Барбарич, В. П. Конопльова, І. К. Половко, М. В. Шарлемань, Л. А. Мартинюк, А. О. Яковкін.

За період з 1953 [р.] до 1957 р. видано окремими брошурами або книгами:

1954 р. – Положення про юнацьку секцію.

1955 р. – «День птахів» Н. Е.^{*1} Кононова (лекція), «Пам'ятка садоводу», «Охорона та приваблювання птахів» Ю. Й. Пашенко, «Акваріум і акваріумні рибки» (лекція) Н. Є. Кононова.

«Календар природи» В. В. Пархоменко, статут товариства.

1956 р. – «Боротьба з шкідниками і хворобами декоративних і плодкових насаджень» В. Ф. Бондаренко, В. Ю. Пархоменко.

«Акваріумні риби» Н. Е. Кононова.

«Ерозія почв і боротьба с нею»^{*2} [О. С.] Скородумов.

1957 р. – Тези доповідей на нараді по охороні природи в західних областях України, Ч. I і Ч. II.

Спільно з Міністерством рибного гос[подарст]ва УРСР видано «Пам'ятку по охороні та відтворенню запасів риби і річного рака у внутрішніх водоймах Української РСР». Виконавці: Д. В. Макеєв, М. Є. Сальников^{*3}, С. Я. Бродський.

Значну питому вагу, особливо в останні 2 роки (1956, 1957 рр.), у видавничій діяльності займало видання плакатів, листівок, закликів.

З 1954 [р.] до 1957 р. видано 5 плакатів, загальним тиражем 42 000 прим., закликів по охороні зелених насаджень, садків, квітів – 12 назв, загальним тиражем 130 000 прим., по охороні водойм і рибних запасів – 9 назв, загальний тираж – більше 54 000 прим., по охороні корисних птахів і звірів – 12 назв тиражем 12 000 прим.

Звернення до юннатів – 5 назв – загальний тираж – 21 000 прим.

Президія Республіканської ради товариства має апарат працівників в складі: керівника оргінструкторської роботи, інструктора, старшого бухгалтера і секретаря (друкарки). Обласні ради до 1954 року не мали свого апарату. Посаду відповідального секретаря-інструктора надано лише Чернівецькій обласній філії (в 1954 р.), Львівській обласній філії (в 1957 р.) і Кримській обласній філії (в 1958 р.), а це приводить до значного збільшення обсягу роботи президії Республіканської ради і її апарату, недостатньо налагодженої звітності, планування, збирання членських внесків і виконання роботи обласними філіями. Тому апарату президії Республіканської ради товариства (оргінструкторській частині) приходиться виконувати

^{*1} Тут і далі – так у документі. Правильно: Н. Є.

^{*2} Так подано назву праці у тексті документа.

^{*3} Так у документі. Правильно: М. Є. Сальников.

значну роботу в Київській обласній філії, [пов'язану з] виготовленням і оформленням членських квитків та розсилкою їх, виїздом на обстеження, підготовкою письмових консультацій, відповідей на численні листи членам товариства поряд з виконанням роботи по видавничій діяльності, підготовки до проведення засідань президії та секцій.

Значним явищем в роботі товариства була Львівська нарада 14–16 листопада 1957 р. по охороні природи в західних областях УРСР. Нарада була скликана за ініціативою Львівського лісотехнічного інституту і Українського товариства охорони природи. На нараді було заслухано понад 50 доповідей та понад 30 виступів представників наукових, виробничих установ і організацій обласного і республіканського підпорядкування. В роботі наради прийняло [участь] понад 350 чол.

Сучасний стан охорони природи відбитий в прийнятій на нараді резолюції, в якій розроблені конкретні заходи, спрямовані на охорону, збагачення і раціональне використання природних багатств.

Проведена екскурсія показала дуже незадовільний стан охорони природи Українських Карпат.

Тези доповідей і резолюція надруковані і розповсюджені серед членів товариства, надіслані в обласні філії та установам і міністерствам для використання в роботі.

26–28 лютого 1958 р. Українським товариством охорони природи спільно з Республіканським науково-технічним товариством сільського і лісового господарства проведена науково-виробнича конференція з актуальних питань захисту бджіл під час застосування запилення і обприскування садків і посівів сильно діючими ядами, охорони кормової бази бджільництва та її розвитку і інше.

На незадовільний стан захисту бджіл від отруєння ядохімікатами в зазначених випадках члени нашого товариства звернули увагу через журнал «Пчеловодство» № 4, 1958 р.

Конференція викликала значну зацікавленість з боку громадськості, і прибули для участі в її роботі представники 20 областей України, в кількості 100 пасічників колгоспних і радгоспних пасік, представників облбджолоконтр, ветеринарів, ентомологів, медиків.

Всього в роботі конференції прийняло участь 200 чол. (враховуючи членів товариства, що мешкають в м. Києві).

На конференції виступили академік АН УРСР П. С. Погребняк, зам[існик] міністра сільського господарства член-кореспондент УАСГН [І. Г.] Зорін, кандидат сіль[сько]госп[одарських] наук М. М. Глушков, В. А. Нестерводський, канд[идати] біол[огічних] наук Ф. М. Алексенко і А. П. Волосевич, В. К. Пельменев, канд[идати] медичних наук І. Ф. Кононенко і М. М. Прокопович. Всього виступило 20^{*1} чол[овік]: акад[еміків] – 1, канд[идатів] наук – 7, колгоспників і працівників облбджолоконтр – 14, [членів] т[овариств]а – 7.

Протягом 26–28 лютого для учасників конференції були проведені:

1. Екскурсія в зоомузей при Інституті зоології АН УРСР (відпов[ідальний] член това[рист]ва канд[идат] біол[огічних] наук [В. П.] Жежерин).

^{*1} Така цифра в документі.

2. Екскурсія в ботанічний музей при Інституті ботаніки АН УРСР (відп[овідальний] член тов[арист]ва професор, доктор біол[огічних] наук М. І. Котов).

3. Екскурсії в історичні місця м. Києва (відп[овідальний] член тов[арист]ва Г. А. Гончаренко).

4. Перегляд панорамного кінофільму «Широка страна моя родная» (відп[овідальний] член тов[арист]ва Г. А. Гончаренко).

27.II.1958 р. на вечірньому засіданні була вислухана доповідь директора Н[ауково]-д[ослідного] інституту бджільництва тов. [М. М.] Глушкова про враження від поїздки в Чехословацьку і Польську демократичні республіки, а також Австрію і Фінляндію.

Активну участь в організації і проведенні конференції прийняли члени товариства Коваленко, Мартинов, Велик, Веднаровський, Меленевський, Придатко, Поштаренко, які виконували значну роботу в громадському порядку.

Науково-виробнича конференція прийняла резолюцію, направлену на усунення недоліків в справі охорони бджіл, кормової бази та її дальшого розвитку.

Тези доповідей та резолюція будуть видані в 1958 р. значним тиражем.

26.V.[19]58 року в м. Києві проведена нарада, організована Українським товариством охорони природи та сприяння розвитку природних багатств спільно з Спілкою радянських письменників України, художників УРСР. На нараду були запрошені представники редакцій видавництв, міністерств, урядових установ. Присутніх було понад 100 чол. На нараді були заслухані такі доповіді:

1. Роль митця в справі охорони природи, голови президії ради товариства охорони природи академіка АН УРСР П. [С.] Погребняка.

2. Природа і письменники, академіка АН УРСР М. [Т.] Рильського.

3. Природа – джерело радянського патріотизму, письменника М. [І.] Чабанівського.

4. Охорона українського краєвиду, заслуженого діяча мистецтв УРСР М. [П.] Глушценка.

5. Нові форми озеленення міст, начальник[а] Управління зеленої зони м. Києва канд[идата] економ[ічних] наук О. О. Лаптева.

Нарада ставила своїм завданням обговорення сучасного стану охорони природи в зв'язку з її естетичним значенням, намічення шляхів мобілізації громадських зусиль на покращення стану охорони природи з залученням до цієї справи письменників, художників, журналістів, працівників органів преси, радіо, культурно-освітніх установ, вчених-біологів, на пропаганду знань про закони природи, на виховання почуття радянського патріотизму, розвитку естетичних почуттів, на прищеплення бережного відношення до скарбів природи.

Нарада відмітила незадовільний стан охорони природи на Україні, прийняла резолюцію, в якій передбачено ряд заходів, направлених на покращення стану охорони природи (див[итися] повідомлення в газетах): «Київська правда» 28.V.1958 р., «Літературна газета» 30.V.1958 р., «Вечірній Київ» 29.V.1958 р.⁴⁹

Останнім часом президія організувала виступи в газетах з питань охорони природи (див[итися] газети): «Правда України», 06.IV.[19]58 р. – «Лес – народное богатство» акад. АН УРСР П. С. Погребняк; «Правда України», 31.V.[19]58 р. – «Посадившего дерево – поблагодарят и внуки»; «Колхозное село» [07.VI.1958 р.] – «Наше богатство украшение земли» акад. АН УРСР П. С. Погребняк⁵⁰; «Вечірній

Київ» – «Природа та письменники» акад. АН УРСР М. Т. Рильський та в інших молодіжних газетах.

Все це було позитивним явищем [...] ^{*1} про поліпшення охорони природи на території УРСР.

ЦДАВО України, ф. 4698, оп. 1, спр. 72, арк. 1–11. Копія. Машинопис.

№ 139^{*2}
ЗВІТ ПРО НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ УСТАНОВ АН УРСР
ЗА 1958 р.

[1958 р.]^{*3}

[...] ^{*4}

Значительный вклад в развитие науки внесли также ученые Академии наук УССР.

Коллективом сотрудников Вычислительного центра создана электронная вычислительная машина «Киев», которая может выполнять до 5–6 тыс. операций в секунду ^{*5}.

Физико-техническим институтом осуществлены крупные исследования в области теории и создания образцов линейных ускорителей, а также в разработке методов вакуумной металлургии для получения особо чистых металлов.

Институтом физики достигнуты значительные успехи в области физики полупроводников, катодной электроники, а также нейтронной физики.

Институтом радиофизики и электроники успешно завершены работы по генерированию сверхвысоких частот сантиметрового и миллиметрового диапазонов радиоволн.

В Институте общей и неорганической химии разработан метод комплексной переработки полиметаллических руд, который внедряется на ряде заводов цветной металлургии.

В Институте органической химии создан и испытан в полевых условиях новый инсектицидный препарат «Киев-20-35», являющийся весьма эффективным средством борьбы со свекловичным долгоносиком.

Учеными Института геологии в содружестве с инженерами-геологами открыты новые месторождения цветных металлов, редких земель, урана и других полезных ископаемых.

Значительных успехов достиг Институт биохимии в исследовании биохимии нервной системы, физико-химических свойств и структуры белка, повышения жирности молока у коров, создания ценных лечебных препаратов.

К достижениям Института микробиологии следует отнести получение стимулятора роста растений – гиббереллина.

^{*1} Знято текст про інформування урядових установ УРСР з питань охорони природи.

^{*2} Див. док. № 47, 92, 127, 179, 230.

^{*3} Дата складання документа.

^{*4} Знято частину тексту про загальний розвиток народного господарства і промисловості СРСР у 1958 р.

^{*5} Див. док. № 224.

Отмечая крупные успехи Института электросварки им. Е. О. Патона, Совет Министров СССР утвердил его головным институтом Советского Союза по вопросам сварочной техники*¹. За создание индустриального метода строительства нефтяных хранилищ больших размеров старший научный сотрудник института Г. В. Раевский удостоен в 1958 г. звания лауреата Ленинской премии.

Большое народнохозяйственное значение имеет проведенная Институтом черной металлургии [...]***² работа в области применения в доменном производстве природного газа, обогащенного кислородом.

Значительных успехов достиг Институт металлокерамики и специальных сплавов в области порошковой металлургии и получения новых металлокерамических и специальных сплавов. Правительство Украинской ССР приняло постановление о создании в республике заводов порошковой металлургии на базе технологии, разработанной Институтом металлокерамики и спецсплавов АН УССР. Правительством УССР институт признан ведущим научным учреждением республики в этой области.

Институтами Отделения общественных наук в 1958 г. издан ряд крупных работ, в том числе: «Зарождение рабочего класса на Украине» (И. А. Гуржий), «Польско-украинский словарь» (коллектив авторов), «Очерки словообразовательной системы украинского актового языка XIV–XV вв.» (Л. Л. Гумецкая), «Межславянские литературные связи» (коллектив авторов), «Украинско-русский словарь», том 2 (коллектив авторов), «Украинское народное поэтическое творчество» и др.

За истекший год правительством Советского Союза и правительством Украинской ССР на учреждения АН УССР был возложен ряд заданий по созданию новой техники и выполнению важнейших исследований, что является свидетельством повышения роли Академии наук УССР и ее учреждений в решении первоочередных народнохозяйственных задач.

[...]. Президиум и бюро Отделений АН УССР направляли деятельность учреждений академии на всемерное укрепление связи научных исследований с практикой, дальнейшее внедрение результатов законченных работ в народное хозяйство, улучшение координации научных исследований учреждений АН УССР, вузов и отраслевых институтов по важнейшим проблемам, укрепление лабораторной базы и материального обеспечения институтов, а также перестройку и улучшение руководства учреждениями АН УССР.

[...]

Для обеспечения развития новых научных направлений и решения актуальных задач, выдвигаемых народным хозяйством, были приняты меры для создания новых и реорганизации существующих институтов, а также организации новых отделов и лабораторий.

В составе Отделения химических и геологических наук создан новый Институт химии полимеров и мономеров с лабораториями: мономеров, полимеризационных и конденсационных процессов, физической химии полимеров, ионного обмена, технологии пластмасс и отдела главного механика*³.

*¹ Див. док. № 214.

*² Тут і далі – знято деталізовану інформацію про виконання планових завдань установами АН УРСР.

*³ Див. док. № 133.

Институт машиноведения и сельскохозяйственной механики реорганизован в Институт литейного производства АН УССР^{*1}, в составе которого организованы такие отделы: формовочных материалов и технологии форм, чугунных отливок, прочности, металловедения и термической обработки, механизации и автоматизации литейного производства и др.

В Институте машиноведения и автоматики создан отдел теории электрических цепей, в Институте теплоэнергетики – отдел общей энергетики и отдел внедрения промышленных установок по комплексному использованию топлив. В Институте использования газа организованы отделы: химической переработки газа, промышленных печей и промышленной технологии.

В Полтавской гравиметрической обсерватории создана лаборатория широтных наблюдений, в ГАО – отделы фундаментальной астрономии, фотографической астрономии, физики Солнца и астрофизики, в Институте органической химии: лаборатории цвета и строения органических соединений, физиологически активных веществ и др.

В Институте экономики организован отдел экономики транспорта.

В составе Института литературы организованы отдел франковедения и группа библиографии^{*2}.

В целях приближения научных учреждений к производственной базе в 1958 г. переведен в г. Сталино Институт горного дела АН УССР, которому представлен новый лабораторный корпус.

Кроме того, в ряде крупных промышленных центров республики созданы отделы и филиалы институтов, в том числе отдел прочности Института строительной механики в Днепропетровске, филиал Института теплоэнергетики в Сталино^{*3}. Организованы два сектора экономики Института экономики в г[ородах] Сталино^{*4} и Днепропетровске.

В 1958 г. учреждения АН УССР, укрепляя связь непосредственно с предприятиями, внедряли в производство и проводили промышленно-производственную проверку более 170 работ, а также выполняли работы на основе 400 хозяйственных договоров с заводами, проектно-конструкторскими и другими организациями на общую сумму около 26 млн руб., что также является весьма действенной формой внедрения результатов законченных научных исследований в практику.

Придавая весьма важное значение координации научных исследований, сосредоточению научных сил на выполнение главнейших научных направлений, а также ликвидации ненужного дублирования научных исследований, Президиум АН УССР и бюро Отделений провели большую работу в этой области, особенно в связи с составлением проекта семилетнего плана научных исследований.

Президиумом и бюро Отделений было создано около 90 бригад ученых для составления проектов планов на 1959–1965 гг. по важнейшим направлениям и проблемам науки [...].

С целью координации научных исследований были проведены координационные совещания по наиболее важным проблемам, на которых обсуждались проекты

^{*1} Див. док. № 126.

^{*2} Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 37, п. 447 від 27 червня 1958 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 273.

^{*3} Див. док. № 117.

^{*4} Помилка в документі. Правильно: Харькове.

семилетних планов, определялись состав, участники и направления научных исследований.

[...] в связи с особым значением координации научных исследований в области общественных наук, было проведено республиканское совещание учреждений Отделения общественных наук АН УССР и кафедр гуманитарных наук вузов республики, на котором обсуждены основные научные направления на 1959–1965 гг. в области гуманитарных наук и рассмотрены проекты проблемных планов, изданные и предварительно разосланные участникам совещания*¹.

Была выполнена также большая работа по координации и мобилизации усилий учреждений АН УССР, кафедр вузов и отраслевых научно-исследовательских учреждений химического профиля [...]. С этой целью была проведена сессия Академии наук УССР, в которой приняли участие работники химических заводов, проектно-конструкторских учреждений, кафедр, вузов, совнархозов, Госплана УССР и других организаций*².

Большинство созданных комиссий для координации научных исследований по важнейшим проблемам рассмотрели итоги работы за 1958 г. и обсудили перспективные планы на 1959–1965 гг. и тематические планы на 1959 г.

В 1958 г. Президиум и Отделения АН УССР в значительной мере добились перестройки и улучшения руководства работой научных учреждений. Президиум АН УССР и бюро Отделений заслушали доклады многих руководителей важнейших проблем об итогах и перспективах развития научных исследований, в том числе в области полупроводников, редких и цветных металлов, создания химических средств борьбы с вредителями сельского хозяйства, химии изотопов и многих других, а также обсудили доклады директоров институтов литейного производства, горного дела, химии полимеров и мономеров и др. о состоянии и перспективах развития научных исследований.

Члены Президиума АН УССР в течение года ознакомились с работой всех периферийных учреждений АН УССР, а также с работой многих учреждений г. Киева.

Президиум АН УССР упростил порядок составления и утверждения отчетов за 1958 г. В значительной мере повышена роль ученых советов и общественных организаций институтов в оценке итогов их работы.

По сравнению с 1957 г. улучшилось обеспечение институтов ассигнованиями, штатами, а также рабочими площадями.

В 1958 г. бюджетные ассигнования составляли 169 725 тыс. руб., т. е. больше, чем в 1957 г., на 19%.

Штатная численность сотрудников учреждений АН УССР возросла на 745 человек, что связано в основном с развитием новых научных исследований. В 1958 г. в состав Академии наук УССР избрано два академика и 13 членов-корреспондентов АН УССР.

Значительно расширилось в 1958 г. капитальное строительство лабораторных корпусов и жилых домов, а также проектирование новых. В 1958 г. выполнено

*¹ Див. док. № 111.

*² Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 47, п. 558 від 28 серпня 1958 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 282–283.

строительно-монтажных работ на 45 млн руб., что позволило закончить строительство ряда объектов атомного реактора, ввести в эксплуатацию лабораторный корпус Института гидрологии и гидротехники, лабораторный корпус № 1 Института радиофизики и электроники и др., а также три жилых дома общей площадью около 5400 м².

Наряду с этим Президиум АН УССР и бюро Отделений еще не преодолели многих серьезных недостатков в работе учреждений АН УССР как в области развития важнейших научных исследований и укрепления связи с практикой, так и ликвидации многотемности и малой значимости многих тем. Значительно отстает подготовка кадров высокой квалификации, особенно докторов наук. Еще многие институты не имеют надлежаще оборудованных лабораторий, экспериментальной базы и т. д.

[...]

ВЫПОЛНЕНИЕ ПЛАНА ВНЕДРЕНИЯ*¹

[...] научные учреждения Академии наук УССР усилили связь с производством и в 1958 г. внедряли в народное хозяйство 178 законченных научно-исследовательских работ. Из этого числа 122 работы внедрялись учреждениями Отделения технических наук АН УССР, 24 – учреждениями Отделения химических и геологических наук АН УССР, 13 – учреждениями Отделения физико-математических наук и 19 – учреждениями Отделения биологических наук АН УССР.

Кроме перечисленных плановых работ выполнялось около 400 работ по хозяйственным договорам с предприятиями и различными организациями.

[...]²

КООРДИНАЦИЯ НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Научная деятельность в Академии наук Украинской ССР в 1958 г. координировалась комиссиями по комплексным проблемам при Президиуме, Отделениях и научных учреждениях АН УССР. В их состав вошли ведущие ученые Академии наук УССР, отраслевых научно-исследовательских учреждений, работники Госплана УССР, совнархозов, министерств и ведомств, промышленных предприятий и конструкторских бюро.

Работу координационных комиссий направляли и контролировали бюро Отделений, Совет по координации научной деятельности и Президиум АН УССР.

Координация научной деятельности проводилась по трем основным направлениям.

1. Участие научных учреждений АН УССР в разработке комплексных проблем, координируемых Академией наук СССР.

В этой разработке принимали участие почти все научные учреждения Академии наук УССР. Координация осуществлялась путем согласования планов научных исследований и обсуждения результатов работы в научных учреждениях АН СССР³, на всесоюзных конференциях, совещаниях и т. п.

Из числа важнейших комплексных проблем, которые координирует АН СССР, научные учреждения Отделения физико-математических наук разрабатывали

¹ Тут і далі – підкреслено в документі.

² Знято частину тексту з детальною інформацією щодо впровадження в промислову виробництво результатів закінчених наукових досліджень.

³ В оригіналі документа аббревіатура «АН УССР» виправлено ручкою на «АН СССР».

девять проблем: ядерная физика, полупроводники, физические основы прочности и пластичности, физические основы получения жаропрочных сплавов, вычислительная техника, радиофизика и электроника, радиоастрономия и др.; институты Отделения биологических наук – одиннадцать: биохимия нервной системы, белок и его биологические функции, основные закономерности работы высших отделов центральной нервной системы человека и животных в норме и патологии, взаимодействие между корой головного мозга и внутренними органами, основные закономерности действия ядерных излучений на живой организм, управление обменом веществ микроорганизмов с целью интенсификации микробиологических процессов в промышленности и сельском хозяйстве, флора и растительность, их историческое развитие, использование, реконструкция и обогащение, фауна СССР и соседних территорий и акваторий и др.; учреждения Отделения химических и геологических наук – пятнадцать: химия редких элементов, научные основы получения высокомолекулярных соединений и материалов на их основе, теория химического строения кинетики и реакционной способности и ее применение к решению задач новой техники, химия природных и биологически важных соединений, научные основы подбора катализаторов, радиационная химия, геохимия, закономерности размещения главнейших полезных ископаемых в земной коре, закономерности размещения месторождений редких и рассеянных элементов, геохронологическая шкала СССР, стратиграфия, методы разведывательной геофизики, изучение землетрясений и сейсмическое районирование и др.; институты и лаборатории Отделения технических наук – десять: интенсификация существующих и изыскание новых металлургических процессов, разработка сплавов с особыми свойствами, комплексное использование твердого топлива, комплексное использование горючих газов, научные основы автоматизации производственных процессов, научные основы прочности и пластичности, интенсификация существующих и изыскание новых технологических процессов в горном деле, научно-технические основы создания эффективных газовых турбин, комплексное использование водных ресурсов, повышение эффективности и надежности радиотехнических устройств и электронных приборов и др. [...]*

Высокая научная квалификация ученых и авторитет Института биохимии, а также актуальность и большое теоретическое значение проводимых в нем научных исследований дали возможность этому институту занять ведущее место в области изучения биохимии нервной системы. Институт биохимии АН УССР осуществляет во всесоюзном масштабе координацию научных исследований по этой важной проблеме.

[...] на Институт электросварки им. Е. О. Патона как на головной институт по сварке в СССР возложены обязанности по осуществлению координации всех научно-исследовательских работ в области сварки в СССР. В соответствии с этим институт осуществляет: координацию научно-исследовательских работ в области сварочной техники, проверку состояния работ по внедрению новой сварочной техники, рассмотрение совместно с соответствующими организациями новых типов электросварочного оборудования и подготовку предложений о производстве этого оборудования, оказание помощи совнархозам в разработке и внедрении

---

*1 Тут і далі – знято зайву деталізацію комплексних проблем, що координуються установами АН УРСР.

новой сварочной техники, проведение широких совещаний и конференций по вопросам развития науки и техники в СССР в области сварки. В институте создан координационный Совет, в состав которого входят 59 ведущих специалистов Советского Союза по сварке.

2. Разработка важнейших проблем, координируемых комиссиями при Президиуме Академии наук УССР.

К числу таких проблем относятся проблемы редких и цветных металлов, жаростойких и жаропрочных сплавов, пластических масс и синтетического волокна, радиофизики, радиотехники и электроники, фотосинтеза, Международного геофизического года, полупроводников и активных воздействий на атмосферные явления.

В разработке проблемы редких и цветных металлов принимало участие семь институтов АН УССР, Главное геологическое управление УССР, ряд геологических трестов УССР, отраслевые научно-исследовательские институты республики, вузы и другие учреждения и предприятия. Проблема решалась в трех направлениях: геологии, химии и химической технологии редких и цветных металлов. В 1958 г. все учреждения, участвующие в разработке проблемы, руководствовались планом, утвержденным на координационном совещании. Результаты исследований 1958 г. обсуждались на координационном совещании, где основные исполнители выступили с научными докладами.

На заседаниях двух секций – секции геологии и обогащения и секции химии и химической технологии редких элементов – было заслушано 40 докладов. На координационном совещании после широкого обсуждения был утвержден перспективный план исследований по проблеме на 1959–1965 гг. и сводный план работ на 1959 г. В работе совещания приняло участие 160 чел.

Проблема жаростойких и жаропрочных сплавов разрабатывалась научными учреждениями трех Отделений АН УССР в соответствии с постановлением Совета Министров УССР. Результаты работы обсуждались на ежеквартальных семинарах и в конце года на координационном совещании. Кроме того, комиссия по проблеме выпускала бюллетени с материалами научных исследований.

В 1958 г. развернулась работа по проблеме пластических масс и синтетического волокна. [...] ¹ был пересмотрен сводный план исследований по проблеме на семилетку, в конце года на координационном совещании этот план после всестороннего обсуждения был утвержден.

В разработке проблемы принимали участие институты АН УССР, отраслевые научно-исследовательские институты, кафедры вузов Украины и ряд предприятий республики.

19–21 ноября 1958 г. состоялась сессия Академии наук УССР вместе с Госпланом УССР, Государственным научно-техническим комитетом при Совете Министров УССР, Министерством высшего образования УССР и Киевским совнархозом по вопросу о развитии исследований в области химии [...]. В работе сессии приняло участие более 800 человек. На пленарных заседаниях и заседаниях семи секций – пластмасс и синтетического волокна, коллоидных явлений в высокомолекулярных соединениях, промышленного катализа, химического использования

¹ Тут і далі – знято інформацію про завдання директивних органів СРСР.

минеральных ресурсов, химического использования горючих газов, нефти и угля, химического машиностроения и автоматизации химического производства – заслушано около 70 научных докладов и широко обсуждены перспективные планы исследований по важнейшим проблемам химической науки на 1959–1965 гг., записки по которым были предварительно изданы типографским способом и разосланы участниками сессии. Перспективные планы по всем проблемам в основном были одобрены.

Сессия способствовала укреплению связи научно-исследовательских учреждений АН УССР с химическими предприятиями, совнархозами, отраслевыми научно-исследовательскими институтами, химическими кафедрами вузов.

Большая работа в 1958 г. выполнена в области исследований по программе Международного геофизического года*¹. Результаты ее обсуждались на двух совещаниях. Согласован и утвержден сводный план исследований на 1959 г. Работы по программе МГГ проводят учреждения трех Отделений АН УССР, кафедры вузов и другие научные учреждения республики.

Очень слабо работала комиссия по проблеме фотосинтеза. Как и в 1957 г., совершенно не работала комиссия по радиофизике, радиотехнике и электронике, возглавляемая членом-корреспондентом АН УССР А. Я. Усиковым и членом-корреспондентом АН УССР Н. Д. Моргулисом.

В 1958 г. созданы две новые комиссии по координации комплексных проблем – полупроводники и активные воздействия на атмосферные явления. В сравнительно короткий срок обе комиссии провели необходимые организационные меры, составили планы работ, обсудили и утвердили их на совещаниях. В настоящее время научные учреждения АН УССР, а также соответствующие ведомственные учреждения и организации приступили к разработке проблем.

В разработке проблем, координируемых комиссиями при Президиуме АН УССР, принимало участие свыше 20 научных учреждений АН УССР, большое число отраслевых научно-исследовательских институтов республики, кафедры вузов Украины, исследовательские лаборатории ведомств и предприятий и т. п. Так, по проблеме пластических масс и синтетического волокна исследования по плану комиссии по координации проводили институты органической, физической и неорганической химии, теплоэнергетики, использования газа и экономики АН УССР, Киевский, Харьковский и Львовский политехнические институты, Днепропетровский химико-технологический институт, Украинский научно-исследовательский углехимический институт. Лисичанский и Рубежанский химические комбинаты, которые разрабатывали 40 тем.

3. Координация научных исследований по комплексным проблемам комиссиями при Отделениях Академии наук УССР.

В научных учреждениях Отделения биологических наук разрабатывалось восемь комплексных проблем: сельскохозяйственная микробиология, антибиотика, радиационная биология, белок, физиология и патология высшей нервной деятельности, флора и фауна УССР и др.; в институтах Отделения химических и геологических наук – семь проблем: радиационная химия, коллоидная химия, химия комплексных соединений, изучение четвертичного периода и др.;

*¹ Див. док. № 29, 217.

в учреждениях Отделения технических наук – шесть проблем: научные основы прочности и пластичности, научные основы автоматизации производственных процессов, широкое использование руд Керченского месторождения, повышение износостойкости деталей машин, газовые турбины, история техники и технических наук в УССР; в научных учреждениях Отделения общественных наук – проблемы по основным отраслям гуманитарных наук: истории, философии, языкознанию, литературоведению, экономике, искусствознанию, фольклору и этнографии, праву.

В 1958 г. созданы две комиссии по координации комплексных проблем при Отделении физико-математических наук: быстродействующие математические цифровые машины и физика ультразвука и его применение для практических целей, две комиссии при Отделении биологических наук по проблемам: флора и фауна УССР, четыре комиссии при Отделении химических и геологических наук по проблемам: теория химического строения, кинетики и реакционной способности, закономерности формирования^{*1} и размещения месторождений нефти и газа УССР и др. Упразднены комиссия по электрохимии при этом же отделении, комиссия по разработке месторождений на больших глубинах при Отделении технических наук и все комиссии при Отделении общественных наук (вследствие перестройки координационной деятельности отделения).

Кроме перечисленных основных форм координации научной деятельности, в Академии наук УССР существуют и другие: по некоторым проблемам координацию исследований в республике осуществляют отдельные институты (Институт теплоэнергетики, Институт математики, Институт органической химии и др.) и даже лаборатории (лаборатория коллоидной химии дисперсных минералов ИОНХ АН УССР). Эта работа дополняет планомерную деятельность по координации основных научных направлений.

В 1958 г. по каждой из комплексных проблем, координируемых комиссиями при Президиуме и бюро Отделений АН УССР, проведены одно-два координационных совещания. На них обсуждены и утверждены сводные планы работ по проблеме, перспективные планы работ на 1959–1965 гг., заслушаны научные доклады и сообщения о результатах работы в 1958 г.

Следует отметить большую организационную работу, проведенную в 1958 г. Отделением общественных наук в области создания эффективной системы координационной деятельности в масштабах Украинской ССР. На республиканской координационной сессии обсуждены перспективные планы исследований на семилетку, определены ведущие учреждения по проблемам, созданы координационные комиссии по отраслям гуманитарных наук при институтах АН УССР, а также координационный комитет при Отделении общественных наук, в который вошли представители АН УССР, Министерства высшего образования и Министерства культуры УССР.

Совет по координации научной деятельности при Президиуме АН УССР, возглавляемый вице-президентом АН УССР академиком АН УССР Н. П. Семененко, в 1958 г. на заседаниях заслушивал и утверждал сводные отчеты и планы общеакадемических комиссий по координации комплексных проблем; отчеты

^{*1} Слово «формирования» вписано від руки замість слова «формации».

бюро Отделений о работе комиссий Отделений и информации комиссий по важнейшим научным проблемам, о составлении перспективных планов исследований на 1959–1965 гг. Кроме того, были рассмотрены вопросы о прямом получении железа и о борьбе с засухой на юге Украинской ССР и приняты конкретные решения, обязывающие научные учреждения АН УССР, ряд вузов, отраслевых научно-исследовательских институтов, ведомства и предприятия УССР широко развернуть исследования с целью быстрого решения этих проблем.

Большая работа проведена в 1958 г. по составлению перспективных планов научных исследований на 1959–1965 гг. Первоначальные планы подверглись переработке [...], содержание ряда проблем подверглось уточнению, некоторые проблемы признано целесообразным объединить и т.п. В результате этой работы четко определены основные научные направления учреждений Академии наук УССР и разработаны детальные планы исследований, исходящие из задач развития народного хозяйства страны на период 1959–1965 гг.

В 1958 г. большинство комиссий по координации активно руководили разработкой комплексных проблем, в значительной степени преодолен имевшийся ранее формализм в координационной деятельности. Комиссии определяют тематику исследований для учреждений – участников разработки проблем, устраняют ненужный параллелизм, добиваются исключения неактуальных тем и т. д.

Весьма важным следует признать усиление связей комиссий с неакадемическими учреждениями, совнархозами, министерствами, ведомствами и предприятиями.

Наряду с этим все еще имеются существенные недостатки в области координации научной деятельности. Не изжиты еще тенденции подменить координацию при разработке комплексных проблем фиксацией существующего положения.

Большим недостатком работы Совета по координации научной деятельности при Президиуме АН УССР следует признать тот факт, что, как и в 1957 г., совет не принял мер для обеспечения работы комиссии по такой важной проблеме, как радиофизика, радиотехника и электроника.

Не было оказано помощи комиссии по фотосинтезу и она в 1958 г. не улучшила свою деятельность, а, наоборот, несколько свернула ее.

Бюро Отделений по-настоящему не руководили работой отделенческих комиссий по координации и в ряде случаев пустили это дело на самотек (Отделение химических и геологических наук АН УССР). Бюро Отделения физических и математических наук в 1958 г. оставалось в стороне от работы по координации и до 1958 г. в Отделении не было создано ни одной комиссии. В 1958 г. созданы только две комиссии, что является абсолютно недостаточным.

Дальнейшее развитие координации и устранение отмеченных недостатков является одной из задач улучшения координации научной деятельности учреждений АН УССР, вузов и отраслевых научно-исследовательских учреждений.

ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

В 1958 г. Редакционно-издательский совет АН УССР и Издательство АН УССР уделяли основное внимание выполнению тематического плана изданий, посвященных [...] IV Международному съезду славистов, повышению качества подготовки рукописей к печати.

Редакционно-издательский совет АН УССР за отчетный период настойчиво занимался решением важнейших вопросов издательской деятельности АН УССР

и прежде всего вопросами улучшения и расширения полиграфической базы Издательства АН УССР.

Тематический план изданий на 1958 год утвержден Президиумом АН УССР в количестве 483 названий, общим объемом 5300 печ[атных] листов. Выполнение издательского плана АН УССР за 1958 г. характеризуется следующими показателями: количество названий – 404 (82,7%), объем в печ[атных] листах – 3737, 2 (70,5%).

По категориям выпущенная литература распределяется так:

	Число названий	Число печ[атных] листов	%
Монографии	86	1229,0	33,0
Сборники и научные записки	53	625,2	16,7
Брошюры	67	216,6	5,8
Заказные издания	82	466,0	12,5
Журналы	115	1200,2	32,0

Основная масса выпущенной литературы в 1958 г. (67%) приходится на монографии и журналы.

Выполнение плана издания АН УССР характеризуется по Отделениям следующим образом:

Отделения	По плану		Выполнено	
	Число названий	Объем в печ[атных] л[истах]	Число названий	Объем в печ[атных] л[истах]
Общественных наук	142	1777	98	886,3
Биологических наук	60	623	47	416,3
Физико-математических наук	25	286	21	120,0
Химических и геологических наук	63	782	53	449,2
Технических наук	64	598	47	423,3
Журналы	108	1130	115	1209,2
Всего	462	5178	381	3504,0

Выполнение плана изданий по Отделениям показывает, что большая часть выпущенной книжной продукции (за исключением журналов) приходится на Отделение общественных наук, труды которого составляют в ней 39%.

Как видно из приводимых данных Издательство АН УССР не выполнило плана издания литературы 1958 г.

Основной причиной невыполнения плана изданий АН УССР в 1958 г., как и в прошлые годы, является слабость полиграфической базы издательства и неудовлетворительная организация производства в типографиях и в самом издательстве. Большим злом, повлиявшим на выполнение плана, была чрезмерная авторская и редакторская правка в корректурах.

Для обеспечения выполнения плана изданий 1958 г. предполагалось с начала года расширить производственные площади Киевской и Львовской типографий, а также ввести в строй четыре новых линотипа^{*1}. Однако в первом квартале 1958 г. был получен и введен в эксплуатацию лишь один линотип, а остальные три фактически вошли в строй в четвертом квартале.

Для расширения производственных площадей во втором полугодии Киевская типография получила новые помещения площадью около 500 м², но они лишь частично были использованы в самом конце года.

Не менее серьезной причиной невыполнения плана была порочная практика подготовки рукописей в институтах, при которой авторы «дотягивали» книги в стадии версток. Этому содействовало отсутствие эффективных мер борьбы с указанным злом со стороны издательства, пока не были приняты специальные постановления РИСО и Президиума АН УССР о подписании авторами книг к печати в оригинале^{*2}.

[...]^{*3}

В 1958 г. Академия наук УССР издавала 17 журналов – всего 115 выпусков в год, объемом 1209,2 печ[атного] листа, общим тиражом 265 тыс. экз.

Создание [...] ^{*4} ряда новых журналов АН УССР: «Украинский исторический журнал», «Советское литературоведение», «Экономика Советской Украины», «Народное творчество и этнография», «Советское право», «Украинский физический журнал» способствовало повышению уровня научной работы.

Увеличение периодичности и объема некоторых журналов АН УССР дало возможность улучшить их работу и прежде всего ликвидировать большой разрыв между сроками поступления статей в редколлегии и выходом их в свет.

В основном упорядочен вопрос о выделении штатных работников редколлегий журналов. Все редколлегии журналов имеют должность редактора-организатора, журнал «Советское литературоведение» имеет 7 штатных единиц, «Украинский исторический журнал» – 6 единиц, «Советское право» и «Народное творчество и этнография» – по 4 единицы. В результате этого редколлегии журналов АН УССР значительно улучшили свою работу и добились дальнейшего повышения научного и идейного уровня журналов.

В работе редколлегий журналов АН УССР имеются существенные недостатки. [...] В «Физиологическом журнале», «Вестнике АН УССР», «Автоматике» совсем не публикуются дискуссионные статьи по важнейшим проблемам науки, в «Украинском математическом журнале» за 1958 г. не опубликовано ни одной обобщающей обзорной статьи. Многие рецензии сводятся к аннотации, не раскрывают недостатков рецензируемой книги («Вестник АН УССР», № 7 и 10, «Украинский исторический журнал», № 1 за 1958 г.).

^{*1} Див. док. № 93, 185.

^{*2} Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 27-Б, п. 282 від 29 квітня 1958 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 259–260.

^{*3} Знято перелік опублікованих видань АН УРСР. Див.: Список видань і наукових праць співробітників АН УРСР (1956–1960). – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 773–922.

^{*4} Тут і далі – знято частину тексту, що не стосується видавничої діяльності.

Следует отметить также неудовлетворительное состояние подписки на журналы АН УССР на 1959 г. По отдельным журналам («Автоматическая сварка», «Физиологический журнал», «Украинский математический журнал») подписка на 1959 г. снизилась по сравнению с 1958 г. на 25–30%.

На протяжении ряда лет Академия наук УССР вынуждена печатать лишь часть научной продукции, при этом ежегодно выполнение даже урезанных по объему тематических планов выпуска научной литературы Издательством АН УССР срывается из-за слабости полиграфической базы. Поэтому РИСО и Президиум АН УССР проводят необходимые меры для укрепления и расширения полиграфической базы Издательства АН УССР.

Во втором полугодии 1958 г. издательству переданы помещения, освобожденные Институтом горного дела, общей площадью более 500 м². Это значительно улучшит условия работы Киевской типографии и увеличит ее производительные мощности.

В соответствии с постановлением Президиума АН УССР Киевская типография открывает филиал в Феофании в помещениях, освобожденных Вычислительным центром, и в пристройке для печатного цеха. Это будет по сути новая типография, которая должна войти в эксплуатацию во втором полугодии 1959 г.

Планом на 1959 г. предусмотрено, что филиал типографии в Феофании до конца года должен выпустить 600 печ[атных] листов. С введением в эксплуатацию типографии в Феофании Издательство АН УССР должно выпустить в 1959 г. в общем 6 тыс. печ[атных] листов.

Президиум АН УССР постановил приступить с 1959 г. к строительству новой типографии Издательства АН УССР производственной мощностью 15 тыс. печ[атных] листов в год.

О СОСТОЯНИИ НАУЧНЫХ КАДРОВ В ИНСТИТУТАХ АН УССР И ПОДГОТОВКЕ ИХ В 1958 г.

За отчетный период произошли некоторые изменения в качественном и количественном составе научных кадров АН УССР.

В ноябре 1958 г. Общим собранием Академии наук УССР избраны в состав Академии наук два академика и 13 членов-корреспондентов.

На 1 января 1959 г. в составе Академии наук УССР было 90 академиков и 123 члена-корреспондента АН УССР, из которых в учреждениях АН УССР работали 57 академиков или 63,3% и 70 членов-корреспондентов или 57,0%.

Всего научных сотрудников насчитывалось 1960, из них: докторов наук 223, кандидатов наук 1079 и научных сотрудников, не имеющих степени, 658.

Число лиц, не имеющих ученых степеней, в 1958 г. несколько возросло по сравнению с 1957 г. за счет закончивших аспирантуру и еще не успевших защитить кандидатские диссертации, а также за счет пришедших в Академию наук УССР с большим практическим опытом по специальности.

[...]*¹

---

*¹ Знято деталізовану інформацію про атестацію наукових кадрів.

В результате конкурсов в институты АН УССР привлечено 17 новых сотрудников.

Проведение конкурсов и аттестаций в институтах АН УССР дало положительные результаты. С одной стороны, институты частично освободились от малоперспективных в научном отношении лиц и пополнились кандидатами наук и лицами, имеющими достаточный практический опыт по специальности, а с другой – научные сотрудники почувствовали большую требовательность к ним дирекции институтов и Президиума АН УССР.

За отчетный период из числа руководящих работников сменилось шесть директоров (в Институте математики, в Музее этнографии и художественного промысла, в Научно-природоведческом музее, в Ботаническом саду, в Институте гидрологии и гидротехники, в Институте горного дела), четыре заместителя директоров по научной части (в институтах: философии, истории, физики, горного дела) и четыре ученых секретаря.

Анализ состояния научных кадров АН УССР показывает, что число докторов наук по-прежнему остается недостаточным.

Из 341 отдела и лаборатории более 50% должностей заведующих занимают кандидаты наук.

Если учесть, что с каждым годом существующие научные учреждения АН УССР расширяются и возникают новые, то разница между потребностью в докторах наук и фактической подготовкой их все больше увеличивается, так как рост числа докторов из молодых ученых по-прежнему небольшой.

Так как привлечение докторов наук со стороны в институты АН УССР по конкурсу в настоящее время не дает нужных результатов в связи с отсутствием жилплощади, вопрос о подготовке высококвалифицированных кадров из числа сотрудников институтов АН УССР остается на 1959 г. и на последующие годы весьма актуальным.

Подготовка докторов наук осуществляется путем дальнейшего повышения квалификации научных сотрудников институтов АН УССР и подготовки диссертаций на соискание ученой степени доктора наук без отрыва от основной работы; подготовка кандидатов наук проходила за счет аспирантов, а также младших научных сотрудников и инженеров, работающих над диссертациями без отрыва от основной работы.

В течение 1958 г. 14 научных сотрудников защитили докторские диссертации и 14 представили к защите, которая намечена на 1959 г. За это же время 123 чел. защитили кандидатские диссертации, в том числе 63 чел., прошедших аспирантскую подготовку, и 60 сотрудников подготовили диссертации без отрыва от основной работы. Кроме того, аспирантами и сотрудниками подготовлено 48 кандидатских диссертаций, которые будут защищены в 1959 г.

В 1958 г. окончило срок аспирантуры всего 62 чел., из них 57 успешно выполнили план подготовки, а пять по разным причинам не закончили научных работ в установленные сроки. Из числа закончивших срок аспирантской подготовки 57 чел. оставлены для научной работы в институтах Академии, а пять рекомендованы на преподавательскую работу в вузы или на практическую работу.

На 1958 г. был запланирован прием 150 новых аспирантов в институты АН УССР с отрывом от производства и 30 чел. в заочную аспирантуру.

Отделения	С отрывом от производства		Заочная аспирантура	
	план	зачислено	план	зачислено
Физико-математических наук	38	40	3	2
Химических и геологических наук	37	37	9	8
Биологических наук	20	18	4	4
Технических наук	35	37	2	3
Общественных наук	20	19	12	15
Всего	150	151	30	32

За счет недобора аспирантов с отрывом от производства по отдельным институтам и специальностям несколько увеличен фактический прием в аспирантуру по математике, органической химии и автоматике.

В связи с намеченной на 1959–1965 гг. организацией новых институтов АН УССР, а также расширением существующих и возрастающей в связи с этим потребностью в квалифицированных научных кадрах на 1959 г. запланирован прием в аспирантуру 200 чел. с отрывом от производства.

На 1 января 1959 г. по всем институтам числится 295 аспирантов с отрывом от производства и 99 в заочной аспирантуре. Кроме того, в аспирантуру институтов прикомандировано из других учреждений шесть человек, из них: один аспирант АН Армянской ССР и два аспиранта из Китайской Народной Республики.

Аспиранты АН УССР распределяются по годам обучения таким образом:

Год выпуска	Число аспирантов	
	С отрывом от производства	Заочная аспирантура
1959	64	1
1960	80	36
1961	151	31
1962	–	31

Научными руководителями аспирантов являются: 39 академиков (готовят 89 аспирантов), 47 членов-корреспондентов (103 аспиранта), 70 докторов наук (113 аспирантов), 56 кандидатов наук (89 аспирантов).

[...]^{*1}

НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКАЯ ПРОПАГАНДА И ИНФОРМАЦИЯ

[...]^{*2}

Совет научно-технической пропаганды, институты и научно-исследовательские учреждения АН УССР проводили работу в области пропаганды научных

^{*1} Знято звіт про міжнародну діяльність АН УРСР у 1958 р. Див. док. № 147.

^{*2} Знято частину тексту про загальні завдання в галузі популяризації науки і техніки.

достижений Академии наук УССР, пропаганды передовой советской и зарубежной науки и техники. В 1958 г. институты и научные учреждения АН УССР лучше информировали научную общественность, специалистов и работников производства о результатах важнейших исследований и внедрения их в практику: большая работа была проведена также в области пропаганды научных достижений среди широких кругов трудящихся, усилилась связь с Республиканским обществом по распространению политических и научных знаний и его отделениями, научными, научно-техническими и другими обществами.

Так, за отчетный период в городах и селах Украины для научных, инженерно-технических работников, специалистов различных отраслей науки и техники, в научных учреждениях, учебных заведениях, совнархозах, на заводах, шахтах, новостройках, колхозах и совхозах, в воинских частях и других организациях учеными Академии наук УССР прочитано более 6,5 тыс. лекций и докладов по различным отраслям науки и техники. С лекциями и докладами, статьями в периодической печати, по радио и телевидению выступило около 1300 научных сотрудников Академии наук.

Ведущими учеными АН УССР прочитано 19 лекций из цикла «Академических чтений» (Н. П. Семененко, В. Г. Бондарчук, К. К. Хренов, Б. В. Гнеденко, С. П. Родионов, А. А. Яковкин, С. Я. Брауде и др.).

Советом научно-технической пропаганды совместно с общественными организациями проведено шесть вечеров-встреч ученых АН УССР с трудящимися; на этих вечерах присутствовало от 300 до 2 тыс. человек.

Заслуживает внимания новая форма научно-технической пропаганды – вечера вопросов и ответов, которые пользуются большой популярностью среди трудящихся. Таких вечеров проведено – 27 (главным образом институтами: физиологии им. А. А. Богомольца, философии, геологических наук и др.). Значительная работа проведена Советом НТП АН УССР и отдельными институтами в воинских частях, где, в основном, ведущими учеными прочитано 128 лекций и докладов, проведено пять вечеров-встреч ученых с воинами (А. Н. Щербань, К. К. Хренов, И. Т. Швец, Р. Е. Кавецкий, С. П. Родионов, А. Ф. Макаренко, В. М. Глушков, А. А. Яковкин и др.).

Институтами Отделений технических, физико-математических, химических и геологических наук, биологических наук проведена определенная работа по показу научных достижений Академии наук на Выставке передового опыта в народном хозяйстве УССР. Отдельные работы институтов (электросварки, горного дела, металлокерамики и спецсплавов) демонстрировались на Всемирной промышленной выставке в Брюсселе. Экспозиция Института электросварки по электрошлаковой сварке, представленная на Всемирную промышленную выставку, удостоена высшей премии «Гранд При»^{*1}. Ботанический сад АН УССР был участником Всесоюзной сельскохозяйственной выставки 1958 г.

Важную роль в пропаганде научных достижений и внедрении их в производство играют научно-технические семинары, проводимые Отделением технических наук, в работе которых участвуют представители заинтересованных промышленных предприятий и совнархозов.

^{*1} Див. док. № 129. Так у документі. Правильно: Золотая медаль «Гран-При».

По сравнению с 1957 г. значительно расширилось участие институтов АН УССР в конференциях, совещаниях и семинарах. Большая работа проведена Отделениями и институтами по организации научных, научно-технических и экономических конференций в промышленных центрах и районах Украины, в том числе первая научно-техническая конференция промышленных предприятий Сталинского района г. Киева.

Институтами и научными учреждениями АН УССР дано в 1958 г. различным научно-исследовательским учреждениям, вузам, совнархозам, предприятиям и другим организациям страны около 10 тыс. письменных и устных научных консультаций, рецензий и заключений.

Институтами АН УССР написано, а различными издательствами издано 56 научно-популярных брошюр (из них 27 – Издательством АН УССР). Следует отметить, что 10 брошюр были подготовлены Институтом машиноведения и автотоники.

Издано и разослано заинтересованным организациям республики и Союза ССР 162 информационных письма (из них 100 Институтом металлокерамики) по законченным научным исследованиям. Для Выставки передового опыта в народном хозяйстве УССР составлено значительное число буклетов.

В союзных, республиканских и местных газетах и журналах напечатано около тысячи статей научных сотрудников АН УССР.

По союзному, республиканскому и областным радиокомитетам, а также по телевидению было передано 137 выступлений ученых АН УССР о научных достижениях.

Одной из важных форм научно-технической пропаганды являются экскурсии, которых было проведено в 1958 г. более 4 тыс., из них более 1300 институтами и научными учреждениями Отделения биологических наук.

В 1958 г. выпущено шесть научно-технических и научно-популярных короткометражных кинофильмов (три – об Институте электросварки, один – об Институте минеральных ресурсов, один – об Институте физиологии им. А. А. Богомольца и один – о Полтавской гравиметрической обсерватории). В настоящее время готовятся съемки кинофильма о достижениях АН УССР и 10 короткометражных кинофильмов.

Большую работу в области пропаганды научных достижений проводил вагон-лаборатория Института электросварки^{*1}; в 1958 г. им совершено три рейса по маршрутам: 1) предприятия Станиславского совнархоза УССР, г[орода]: Станислав, Дрогобыч, Черновцы. Здесь было обслужено 16 предприятий, 50 экскурсионных групп (более 1000 чел.), подготовлено три группы электросварщиков (80 чел.); 2) предприятия «Главнефтемонтаж», г[орода]: Черниковск, Бугульма, Омск, Саратов, Сталинград; обслужено 10 предприятий, 35 экскурсионных групп (700 чел.), подготовлено пять групп электросварщиков (200 чел.); 3) предприятия Запорожского совнархоза УССР; г[орода]: Запорожье, Мелитополь, Бердянск. Обслужено 13 предприятий, 65 экскурсионных групп (1300 чел.), подготовлено две группы электросварщиков (60 чел.).

^{*1} Див.: Історія Національної академії наук України. 1951–1955 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2012. – С. 469. Також див. док. № 39.

Значительную работу в области научно-технической пропаганды вели институты: электросварки им. Е. О. Патона, металлокерамики и спецсплавов, машиноведения и автоматики, геологических наук, органической химии, физиологии им. А. А. Богомольца, математики, истории, философии, общественных наук (во Львове), литературы, Сектор государства и права, Главная астрономическая обсерватория и некоторые другие.

Ряд ученых Академии наук УССР наряду с большой научно-пропагандистской работой ведет значительную работу в республиканском, областных и городских отделениях Общества по распространению политических и научных знаний, научно-технических, химических, биологических, охраны природы и других обществах, комиссиях и т. д. по организации пропаганды научных достижений и внедрению их в народное хозяйство (А. В. Палладин, А. Н. Щербань, Н. П. Семенов, М. Ф. Гулый, И. М. Федорченко, К. К. Хренов, Р. Е. Кавецкий, В. Г. Касьяненко, В. М. Корецкий, П. С. Погребняк, П. Н. Першин, И. Т. Швец, В. И. Билай, В. М. Глушков, Б. Г. Савинов, А. С. Короед, Н. Е. Крутикова, Е. П. Кирилук, А. А. Нестеренко, И. П. Крипякевич, И. Г. Пидопличко, М. В. Пасечник, Б. В. Добровольский, А. А. Яковкин и многие другие).

Необходимо, чтобы пропаганда научных достижений институтов и научно-исследовательских учреждений рассматривалась руководителями институтов и научных учреждений АН УССР, как неотъемлемая составная часть всей научно-исследовательской работы, как средство связи науки с жизнью, как один из важнейших способов внедрения научных достижений в производство.

ИСПОЛНЕНИЕ СМЕТЫ ЗА 1958 ГОД

Увеличение штатной численности и финансирование научно-исследовательских учреждений АН УССР производились в 1958 г. применительно к утвержденным Президиумом АН УССР планам научных исследований с преимущественным обеспечением главных научных направлений.

За 1958 г. численность работников по основному бюджетному штату с учетом переукомплектования за 1957 г. на 65 чел. увеличилась на 745 чел., в том числе научных работников на 195 чел.

Основное увеличение численности распределялось по учреждениям следующим образом.

Научные учреждения	Число штатных единиц
Институт физики	64
Институт радиофизики и электроники	21
Институт теплоэнергетики	50
Институт строительной механики	32
Институт горного дела	58
Институт металлокерамики и специальных сплавов	38
Институт физической химии	25
Институт органической химии (для лаборатории химии полимеров и мономеров)	27
Институт геологических наук	52
Институт минеральных ресурсов	30
Институт экономики	17

За счет указанного прироста обеспечен рост штата отдела и лабораторий полупроводников Института физики, чем создана база для предстоящей организации Института полупроводников.

Институту теплоэнергетики предоставлен штат для организации филиала в Сталино для развития исследований по переработке топлив и топливоиспользованию.

Институт горного дела переведен из Киева в Сталино и на новой базе произведено комплектование расширенного штата. Увеличена также штатная численность отдела по борьбе с силикозом в Кривом Роге.

Существенно укреплены штаты институтов геологического профиля для обеспечения развития исследований в области редких и редкоземельных элементов, а также созданы предпосылки для организации Института геофизики.

В составе Института экономики организованы отделы экономики промышленности в Харькове, Днепропетровске и Сталино.

Штат работников для выполнения научно-исследовательских работ по договорам с министерствами и предприятиями увеличился на 250 чел., что обеспечило условия для внедрения научных исследований в производство.

В целом по Академии наук УССР план комплектования за 1958 г. выполнен на 100%.

Все отпущенные из республиканского бюджета средства (кроме государственных капиталовложений на строительство) использованы в 1958 г. полностью и по назначению.

[...]^{*1}

Финансирование научно-исследовательских работ по договорам с предприятиями, проектно-конструкторскими учреждениями и организациями в 1958 г. составило 23 млн руб. против 17,5 млн руб. в 1957 г.

КАПИТАЛЬНОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО

Капитальное строительство Академии наук УССР в 1958 г. финансировалось из трех источников:

		Млн руб.
1.	Государственные капиталовложения	45,07
2.	Резервный фонд Совета Министров СССР	5,0
3.	Резервный фонд Совета Министров УССР	5,38

В 1958 г. проводилось строительство следующих объектов: 1) комплекса сооружений атомного реактора; 2) Вычислительного центра; 3) Института радиофизики и электроники (в Харькове); 4) лабораторного корпуса Института электросварки; 5) Института физической химии; 6) здание для институтов Отделения общественных наук; 7) химического корпуса Института использования газа; 8) лаборатории высокомолекулярных соединений и ряда других объектов.

Кроме того, в 1958 г. строилось четыре жилых дома: 1) Института физики; 2) Вычислительного центра; 3) Института черной металлургии (в Днепропетровске); 4) лаборатории Института общей и неорганической химии (в Одессе).

При годовом плане государственных капиталовложений в сумме 45,07 млн руб., в том числе на строительные-монтажные работы 28,87 млн руб., израсходовано за

^{*1} Знято фактичні цифри бюджетного фінансування АН УССР.

1958 г. – 47,8 млн руб., из них на строительно-монтажные работы 35,2 млн руб. (перевыполнение плана по строительно-монтажным работам произошло за счет тех объектов, строительство которых проводилось по двум источникам – из государственных капиталовложений и резервных фондов).

Кроме того, Академия наук УССР выполнила работы на 1,22 млн руб. за счет объектов, строящихся только по ассигнованиям из резервного фонда Совета Министров УССР.

Недовыполнение плана капиталовложений в целом по Академии наук УССР (за счет всех источников финансирования) объясняется тем, что только по атомному реактору союзной промышленностью не поставлено специальное оборудование на сумму 6,6 млн руб. и по Вычислительному центру на 0,5 млн руб.

Кроме того, недовыполнен план по строительству Института радиофизики и электроники на 2,5 млн руб. за счет резервного фонда Совета Министров СССР, который был выделен в конце мая 1958 г.

За 1958 г. введено в эксплуатацию:

1.	Институт гидрологии и гидротехники	27 100 м ³
2.	Башня 70-сантиметрового рефлектора Главной астрономической обсерватории	2340 м ³
3.	Ряд объектов атомного реактора:	
	а) котельная	5898 м ³
	б) склад оборудования	4500 м ³
	в) газораспределительный пункт	96 м ³
	г) водопровод с колодцами	4132 пог[онных] м[етра]
	д) теплосеть с колодцами	1550 пог[онных] м[етров]
	е) канализация с колодцами	94 пог[онных] м[етра]
	ж) ливнестоки с колодцами	750 пог[онных] м[етров]
	з) газопроводы с колодцами	2635 пог[онных] м[етров]
4.	Лабораторный корпус № 1 Института радиофизики и электроники, гараж и котельная, а также ряд других объектов	20 158 м ³

Введено в эксплуатацию три жилых дома:

1) Института физики	1570 м ²
2) Вычислительного центра	2776 м ²
3) Института черной металлургии (Днепропетровск)	1046 м ²
Всего в 1958 г. введено жилой площади	5392 м ²

Не введены в эксплуатацию:

а) главный корпус атомного реактора в связи с тем, что союзная промышленность неполностью поставила специальное технологическое оборудование;

б) здание Вычислительного центра из-за непоставки промышленностью специальных установок по кондиционированию воздуха и холодильных агрегатов и электронно-вычислительной машины М-20;

в) Биологическая станция в Одессе из-за неудовлетворительной работы на этом объекте Одесского облстроя;

г) жилой дом лаборатории Института общей и неорганической химии в Одессе из-за отсутствия леса (который был занаряжен*¹ на третий квартал, а получен в конце декабря 1958 г.).

В 1958 г. за счет внелимитных капитальных вложений проводилось строительство Ботанического сада АН УССР и заповедника «Александрия». Всего по этим объектам выполнено работ на 2008,0 тыс. руб., в том числе по Ботаническому саду – 1640 тыс. руб. и по заповеднику «Александрия» – 368 тыс. руб.

На капитальный ремонт всех научно-исследовательских институтов и учреждений АН УССР израсходовано 4169 тыс. руб.

На 1958 г. Совет Министров УССР выделил Академии наук УССР лимит на проектно-изыскательские работы в сумме 950,0 тыс. руб., который в течение года в связи с значительными капиталовложениями на 1959 г. был увеличен до 1780,0 тыс. руб.

В 1958 г. проводилось проектирование зданий следующих учреждений: 1) Института полупроводников; 2) лабораторного корпуса высокомолекулярных соединений и литотеки; 3) Института электротехники; 4) Института использования газа; 5) Института теплоэнергетики.

Было начато изготовление технической документации: 1) Радиоастрономической обсерватории в Харькове; 2) Института литейного производства в Киеве; 3) Института металлокерамики и спецсплавов в Киеве и др.

Кроме перечисленных объектов, в 1958 г. изготовлялись рабочие чертежи на все объекты строительства 1958 г.

Значительный лимит на проектно-изыскательские работы был израсходован на составление технической документации жилищного строительства.

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 923, арк. 1–149. Ротапринт.

№ 140

АКТ ПЕРЕВІРКИ РОБОТИ ІНСТИТУТУ ОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ АН УРСР ЗА 1958 р., ПІДГОТОВЛЕНИЙ КОМІСІЄЮ ВІДДІЛУ ХІМІЧНИХ І ГЕОЛОГІЧНИХ НАУК АН УРСР

7 січня 1959 р.

В 1958 г. институт имел значительные успехи в изучении зависимости цветности от строения, механизма органических реакций, химии цианиновых, тиазоловых, феназиновых и фосфорорганических соединений, химии витаминов и сахаров. Были синтезированы и изучены сотни новых соединений, в том числе – имеющих значение, как фотосенсибилизаторы*², биологически-активные вещества и инсектициды. Были развиты работы в направлении получения новых синтетических полимеров.

*¹ Так у документі.

*² Тут і далі – підкреслено в документі олівцем.

В этих исследованиях широко применялись, наряду с синтетическими, современные методики: инфракрасная спектроскопия, изотопные методы, хроматография, изучение кинетики и др.

Особо следует отметить большие успехи по внедрению или подготовке к внедрению ряда результатов 1958-го и прошлых годов. Так, на основе данных института был выполнен проект и сейчас организуется на Киевском заводе бактериальных препаратов цех по производству комбинированного препарата из биомицина и витамина В₁₂, стимулирующего рост домашней птицы. Закончено внедрение производства фруктозных соков: в ближайшее время состоится приемка построенного для этого Маркизовского завода. По методу института выполнен проект и начата постройка на Мурафском сахарном заводе цеха ионообменной очистки сока второй сатурации. Также по разработанному в ин[ституте]те методу закончено проектирование и начата постройка опытного цеха для производства ионитного молока на Киевском молочном заводе. На Киевском витаминном заводе частично уже вошел в действие цех получения витамина Е по разработанным в ин[ституте]те методам. Весьма успешно в значительном масштабе произведено испытание нового синтезированного в ин[ституте]те инсектисада (К-20-35), который оказался очень эффективным для борьбы с свекловичным долгоносиком. Впервые получены и успешно испытаны препараты стимулятора роста гиббереллина из отечественных штаммов. Киевскому заводу косяного угля передана новая методика обезжиривания костей, а управлению автотранспорта рекомендован новый препарат для увеличения адгезии асфальта к щебенке. Для фармзавода им. Ломоносова разработан синтез полупродукта производства синтомицина, что уже дало заводу в 1958 г. свыше 2 мл[н] р[уб.] экономии.

Таким образом, в 1958 г. институт резко повысил свою помощь промышленности и завершил ряд внедрений, по которым в прошлые годы отмечалось отставание.

Нужно также отметить, что развив в 1958 г. работы по химии полимеров, институт подготовил этим ядро будущего Института мономеров и полимеров^{*1}, организация которого уже начата.

Институт имеет также успехи в подготовке руководящих кадров. В 1958 г. были утверждены ученые степени доктора четверем сотрудникам на основании защит диссертаций, состоявшихся в 1957 г. В 1959 г. предполагается защита трех докторских диссертаций, а в 1960 г. – еще четырех. Удачно выполнен набор аспирантов. В 1958 г. их было принято 12 (большой частью – с производственным стажем), что более чем удвоило количество аспирантов в институте. Значительно хуже шло оформление кандидатских степеней. Ряд сотрудников, окончивших в прошлые годы аспирантуру, еще не представили диссертаций. В 1958 г. состоялась одна защита аспиранта, окончившего стаж^{*2} еще в 1956 г., одна защита закончившего в 1957 г. и одна защита закончившего в 1958 г.

В 1958 г. институт опубликовал 64 работы и сдал 77 работ в печать. Заканчивается издание двух монографий в области химии сахара (чл.-корр. П. В. Головин и докт[ор] техн[ических] наук И. Р. Роминский). Кроме этих монографий, институт в течение последних лет не дал обобщающих работ или книг в других областях его деятельности, несмотря на наличие в нем ряда крупных специалистов.

^{*1} Так у документі. Правильно: Інститут хімії полімерів і мономерів АН УРСР.

^{*2} Так у документі.

Успешно проходила популяризаторская деятельность института. В 1958 г. его сотрудниками было прочитано 160 лекций в рабочих клубах, колхозах, на предприятиях и др., а также опубликовано 25 газетных и журнальных статей.

Комиссия констатирует, что все 17 тем плана 1958 г., относящегося к 6 проблемам, а также 6 тем по внедрению и 6 хозяйственных договоров выполнены. По мнению комиссии тема 4 («Выделение активного агента из «неоцида») не заслуживала выделение в отдельную тему с участием нескольких квалифицированных сотрудников, а тема 11 («Синтез новых полимеров, пригодных для производства синтетических волокон и пластмасс») названа слишком неконкретно и широко, хотя по ней получены существенные научные результаты. Комиссии были представлены достаточно полный директорский отчет и технические отчеты по всем темам. Отчет по теме 12 слишком краток и, по-видимому, недостаточно отражает объем выполненной работы.

Констатируя успешную работу института и ряд значительных успехов, Комиссия считает нужным отметить следующие недостатки:

Отсутствие в течении ряда лет обобщающих работ и монографий по основным направлениям, кроме проблемы химии сахаров.

Задержка с оформлением и защитой кандидатских диссертаций рядом сотрудников, закончивших в прошлые годы аспирантуру.

Полное отсутствие методологической работы.

Комиссия также отмечает тесноту помещений института, не только мешающую его дальнейшему росту, но серьезно влияющую на методический уровень и безопасность работы, даже в настоящем объеме.

Члены Комиссии от ОХГН АН УССР
Академик АН УССР А. В. Думанский
Академик АН УССР А. И. Бродский

ІА НБУВ, ф. 7, оп. 3, спр. 81, арк. 3–6. Копія. Автограф О. І. Бродського.

№ 141*¹

ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЧЕНИХ ІНСТИТУТУ ЗООЛОГІЇ АН УРСР ПІД ЧАС ЗАРУБІЖНИХ ВІДРЯДЖЕНЬ У 1958 р.

20 січня 1959 р.

На протяжении 1958 г. за пределы Советского Союза в научные командировки выезжали следующие сотрудники ин[ститу]та: акад. АН УССР А. П. Маркевич (Лондон, Чехословакия, Болгария), д[окто]р биол[огических] наук М. А. Воинственский (Болгария), д[окто]р биол[огических] наук С. М. Гершензон (Чехословакия), ст[арший] науч[ный] сотр[удник] В. И. Тарашук и асп[ирант] В. И. Монченко (участники рейса китобойной флотилии «Слава» в Антарктику).

Результаты научной командировки А. П. Маркевича*²

Во время пребывания в Англии А. П. Маркевич ознакомился со многими лекциями Британского музея естественной истории, с типами многочисленных

*¹ Див. док. № 147.

*² Тут і далі – підкреслено в документі.

видов изучаемых им паразитических веслоногих СССР и сопредельных стран, а также со специальной литературой, что позволило выяснить запутанную синонимику ряда видов ракообразных, по которым составляется фундаментальная монография для серии «Фауна СССР». К сожалению, за краткий срок пребывания в Англии и учитывая участие в работе Международного зоол[огического] конгресса, А. П. Маркевич смог сделать только часть того, что ему было необходимо. В связи с этим было бы весьма желательно предоставить ему специальную 3-месячную командировку в Британский музей для работы над богатейшими коллекциями, собранными в самых различных странах мира, особенно принимая во внимание, что в адрес АН СССР поступило приглашение от Британского музея, который также проявил заинтересованность в обработке А. П. Маркевичем вышеуказанных коллекций.

По теме «История изучения фауны УССР» во время командировки в Чехословакию А. П. Маркевич смог использовать печатные, но отсутствующие в наших библиотеках работы многочисленных фаунистов, которые ранее вели исследования на территории западных областей УССР.

По теме «История зоологии в Чехословакии», которая выполняется акад. А. П. Маркевичем по просьбе Акад[емии] наук Чехословакии, собраны значительные материалы, обеспечивающие исполнителю выполнение темы.

Акад. А. П. Маркевич на заседании ученого совета ин[ститу]та и перед научной общественностью в Доме ученых сообщил о результатах своих поездок. Материалы этих выступлений переданы в печать для опубликования.

Результаты научной командировки д[окто]ра биол[огических] наук

М. А. Воинственского

В результате научной командировки в Народную Республику Болгарию д[окто]ра биол[огических] наук М. А. Воинственского был собран большой фактический материал по его плановой теме орнитофауне Крыма и ее происхождении, в частности сравнительный материал по птицам Болгарии, позволяющий сделать важные выводы по вопросу о прошлых континентальных связях Крыма с другими Причерноморскими странами.

Помимо этого, был установлен личный контакт с зоологами Болгарии, специалистами по разл[ичным] группам наземных позвоночных, позволивший наметить направления будущих совместных зоологических исследований.

Во время пребывания в Н[ародной] Р[еспублике] Болгарии М. А. Воинственский ознакомился также с постановкой работы, выставочными и фондовыми коллекциями Зоологич[еского] музея Болгар[ской] акад[емии] наук, опыт работы которого будет использован в процессе дальнейшего разворота работы зоологич[еского] музея Ин[ститу]та зоол[огии] АН УССР.

Результаты научной командировки

д[окто]ра биол[огических] наук С. М. Гершензона

В течение 10-дневной командировки в Прагу д[окто]р биол[огических] наук С. М. Гершензон принял участие в работе 1-й Международной конференции по патологии и биологической борьбе с ними, организованной Чехословацкой и Словацкой академиями наук, где выступил с двумя научными докладами, и ознакомился с работой ряда лабораторий (лаборатории патологии насекомых, экспериментальной зоологии и генетики, биохимии, радиобиологии Чехословацкой академии наук, кафедры генетики Пражского университета).

Сведения, полученные д[окто]ром С. М. Гершензоном как на упомянутой конференции, так и при ознакомлении с лабораториями, используются им сейчас в научной работе, при выполнении плановой темы «Изучение генетической роли нуклеиновых кислот». Это выражается, в частности, в следующем. В работе по выделению нуклеопротеидов и нуклеиновых кислот из тканей животных (мышь, рыба, шелкопряды) в отделе генетики Института зоологии АН УССР сейчас внедрена новейшая методика выделения и очистки клеточных ядер, разработанная в лаборатории биохимии Чехословацкой академии наук д[окто]ром [И.] Ржизаном и его сотрудниками. При введении получаемых препаратов нуклеопротеидов и ДНК животных с целью изменения их генетических свойств используется метод, предложенный в той же лаборатории и заключающийся в одновременном введении животным гиалуронидазы, облегчающей проникновение ДНК в клетки. В опытах, проводимых отделом генетики с энтомопатогенными вирусами, используются вирусные штаммы, отсутствовавшие ранее в СССР и переданные д[окто]ру С. М. Гершензону во время его поездки в Прагу д[окто]ром [Я.] Вейзером (лаборатория патологии насекомых Чехословацкой академии наук), а именно штамм цитоплазматического полиэдренного вируса чешуекрылых насекомых и штамм ядерного полиэдренного вируса пилильщикова; еще шире эти штаммы будут использованы в работе, которая будет вестись будущим летом. Из той же лаборатории привезены поливольтинная камбоджийская порода тутового шелкопряда и один вид диких шелкопрядов, представляющие удобства для экспериментирования; этот материал находится сейчас на зимнем хранении и будет использован с началом летнего сезона выкормок.

Кроме того, из Чехословацкой академии наук д[окто]р С. М. Гершензон привез некоторые реактивы, которых не удавалось достать в СССР (5-бромурацил, оротовая кислота), которые сейчас применяются им в работе по генетике энтомопатогенных вирусов.

Во время пребывания в Праге, д[окто]р С. М. Гершензон значительно пополнил библиографический список работ по вирусам насекомых, составленный им для монографии по этому вопросу, над которой он работает, ознакомился с рядом новых опубликованных работ в этой области, отсутствующих в библиотеках СССР, и завязал научные связи с учеными ряда стран, занимающимися исследованиями энтомопатогенных вирусов, в результате чего как во время конференции в Праге, так и в последующие месяцы им получены десятки оттисков новейших научных статей, напечатанных в разных зарубежных изданиях. Материалы этих статей широко используются сейчас в работе отдела генетики, так же как и сведения, полученные из докладов участников конференции.

Подробные сведения о работе конференции в Праге и о достижениях чехословацких лабораторий, посещенных д[окто]ром С. М. Гершензоном, были сообщены им в двух докладах, один из которых был сделан для сотрудников отдела генетики (в августе 1958 г.), а другой – на расширенном заседании ученого совета Института зоологии АН УССР (в ноябре 1958 г.).

Результаты научной экспедиции в Антарктику на китобойной флотилии «Слава»*¹

Экспедиция АН УССР, командированная в 12-й рейс АКФ «Слава» и укомплектованная в основном за счет Ин[ститу]та зоологии АН УССР, получила чрез-

*1 Див. док. № 136.

вычайно ценный сравнительный материал, который обеспечит работу прежде всего отделов сравнительной морфологии, палеозоологии, фауны беспозвоночных и позвоночных.

Приобретение этих материалов другим путем потребовало бы больших затрат иностранной валюты для их покупки за границей.

Большое пропагандистское значение представляет обогащение зоолог[ического] музея новыми экспонатами, которые освещают животный мир Антарктики – района, который весьма интересует трудящихся нашей страны, как места развивающегося советского китобойного промысла.

Во время рейса участники экспедиции оказывали научные консультации китобойцам при разработке вопросов прогноза и разведки мест концентрации китов, изучения их миграций, а также принимали участие в политвоспитательной работе среди экипажей судов.

Во время посещения порта Веллингтон установлены научные связи с учеными Новой Зеландии и получены от них ценные зоол[огические] экспонаты, в том числе уникальный экземпляр гаттерии, которая может быть ежегодно вывезена в другие страны не больше чем в одном экземпляре.

Директор Института зоологии
академик АН УССР *В. Г. Касьяненко*

IA НБУВ, ф. 258, оп. 1, спр. 385, арк. 1–6. Оригінал. Машинопис.

№ 142

ДОВІДКА ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ГЕОЛОГІЇ КОРИСНИХ КОПАЛИН АН УРСР АКАД. В. Б. ПОРФИР'ЄВА ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МЕНІЛІТОВИХ СЛАНЦІВ КАРПАТ ЯК СИРОВИНИ ДЛЯ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ^{*1}

*28 січня 1959 р.^{*2}
м. Львів*

Своеобразный комплекс третичных отложений, так называемая «менилитовая серия» третичного возраста, представляющая в основном довольно мягкую сланцеватую породу с подчиненными количествами пластов крепкого песчаника и твердых кремнистых прослоев, широко распространена в зоне Карпат. Она выходит на поверхность длинными полосами, образующими в долинах рек высокие обнажения.

Характерной особенностью менилитовых сланцев является высокое содержание органического вещества, местами до 20 и более процентов. Характер органической массы позволяет относить их к разряду битумизных^{*3} сланцев. В польский период они испытывались методом сухой перегонки, но выход смолы порядка

^{*1} Документ направлено до Держплану УРСР.

^{*2} Дата супровідного листа.

^{*3} Так у документі. Правильно: битуминозних.

3–5% оказался низким и огромное количество отходов в виде черного сажистого порошка – «полукокса» делало это предприятие нерентабельным.

В советский период менилитовые сланцы подверглись в Институте геологии полезных ископаемых АН УССР глубокому геохимическому изучению в плане возможного отношения их к образованию карпатской нефти. В результате этих исследований были получены новые данные по составу и природе менилитовых сланцев, позволившие реализовать практически проблему промышленного использования этой породы, до последнего времени остававшейся «бесполезным ископаемым».

Не затрагивая проблему использования менилитовых сланцев в качестве весьма эффективного нового вида удобрения (точнее – стимулятора развития и ускорения роста) всех видов растений, остановимся только на ряде возможностей комплексной их переработки для получения ряда новых видов строительных материалов и сырья для химической промышленности.

Данные наших исследований показывают, что специфические свойства сланцев открывают возможности широкого использования их для следующих промышленных целей.

I. Для изготовления самых разнообразных по техническим характеристикам легких вспученных материалов^{*1}.

II. Для выпуска местных безобжиговых цементов и строительных деталей автоклавного твердения на их основе.

III. Для производства крупноразмерных керамических изделий.

IV. В качестве заполнителя для асфальтобетонов.

V. Как компонент легкоплавких глазурей.

Менилитовые сланцы представляют собой породу серого, коричнево-серого или темно-коричневого цвета обусловленного наличием органического вещества и сернистого железа. Химический состав минеральной части сланцев колеблется в довольно широких пределах (Табл[ица] № 1)^{*2}.

По литологическому составу могут быть выделены кремнистоглинистые, кремнистые и карбонатно-глинистые разновидности. Кремнезем представлен аморфным опаловым веществом, иногда раскристаллизованным до халцедона.

Различают несколько типов сланцев, от грубосланцеватых до листоватых разновидностей.

Удельный вес сланцев лежит в пределах 2,49 – 2,84. Объемный вес в пределах 2,17 – 2,8 т/м³, а пористость 1,24 – 17,64%.

Известково-пуццолановый цемент на базе менилитовых сланцев

Как и большинство гидравлических добавок вулканического происхождения, менилитовые сланцы в своем химическом составе содержат значительные количества Ю_2 и $\text{А}_2\text{О}_3$. По своей активности, как^{*3} гидравлическая добавка менилитовые сланцы приближаются к карадагскому трассу. В смеси с известью в соотношении 80:20 менилитовые сланцы дают низкомарочное гидравлическое вяжущее, отличающееся медленным твердением. Значительную прочность приобретают образцы из этих вяжущих после пропарки их в автоклаве даже при небольшом давлении

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

^{*2} Згадані тут і далі таблиці – не публікуються.

^{*3} Фразу «активности, как» вписано від руки поперек рядка.

в 1,5 атмосферы в течении 3-х часов. Механическая прочность растворов менилитовых цементов (1:3) после пропарки в автоклаве при давлении 1,5 атм[осферы] дана в табл[ице] № 2.

На основании этих данных можно вывести заключение, что менилитовый цемент может быть рекомендован как безобжиговое вяжущее для изготовления ряда строительных деталей, получаемых методом автоклавного твердения, где этот цемент с успехом может заменить клинкерные цементы.

Легкие вспученные материалы из сланцев

Внедрение в строительную практику новых прогрессивных конструкций и материалов является одним из важнейших условий ускорения темпов и снижения стоимости строительства. В связи с этим приобретает первостепенное значение производство строительных деталей и изделий из материалов с малым объемным весом, хорошими теплоизоляционными свойствами и достаточной для целей строительства прочностью и долговечностью.

На основании многочисленных исследований, целью которых было установление оптимальных составов сланца для изготовления легких пористых материалов, возможно все менилитовые сланцы разбить на три группы:

1. Сланцы бескарбонатные или малокарбонатные с повышенным содержанием соединений железа (68% Fe_2O_3) и щелочей (2–3% K_2O). Эти сланцы отличаются длинноплавкостью, они легко спучиваются и могут быть использованы для изготовления легкого заполнителя для бетонов – керамзитового гравия, при обжиге во вращающейся печи и ячеистой керамике, при обжиге в шамотных формах или на поду печной вагонетки.

2. Сланцы карбонатные с содержанием CaO – 10–15% они отличаются сравнительно малым интервалом между температурой размягчения и полного плавления. Этот тип сланцев может быть рекомендован для изготовления легкого вспученного материала на спекательной решетке. Полученный из этих сланцев аглопорит отличается прочностью и малым объемным весом и является высококачественным заполнителем для легких бетонов. Изготовленный на базе этого заполнителя бетон марок «100» – «150» имеет, при расходе цемента 220–250 $\text{кг}/\text{м}^3$ бетона, объемный вес 900–1100 $\text{кг}/\text{м}^3$.

3. Сланцы малокарбонатные с пониженным содержанием как щелочей (менее 1,5% K_2O), так и соединений железа. Сланцы этой группы сами по себе дают при обжиге сравнительно плохо вспученный материал, но могут быть переведены в разряд хорошо вспучивающихся путем прибавления к ним некоторых добавок – вспучивателей. Такими вспучивателями могут служить отходы Калушского и Стебникского калийных комбинатов (лангбейнит, калимаг, кианит). Необходимое количество таких добавок лежит в пределах 3–10%.

Наиболее приемлемым материалом для изготовления ячеистых материалов являются сланцы 1-ой группы – для керамзитового гравия и 2-ой – для аглопорита.

Температура вспучивания сланцев различных месторождений даны в ниже лежащей таблице № 3.

Первичная обработка сланца перед обжигом состоит только в дроблении его.

Объемный вес и предел прочности при сжатии вспученного материала из исследуемых сланцев лежит в пределах приведенных в таблице № 4.

Крупноразмерные керамические блоки из менилитовых сланцев

В настоящее время основным стеновым строительным материалом все еще является кирпич, хотя кладка из него представляет собой трудоемкий длительный процесс, связанный с затратой ручного труда и расходом большого количества строительного раствора.

Вопросы ускорения строительства и индустриализации строительных работ ставят перед работниками промышленности строительных материалов вопрос о скорейшем освоении новых эффективных стеновых материалов – крупноразмерных стеновых блоков. Изготовление крупногабаритных керамических изделий непосредственно из глины, путем обжига отформованного из нее сырца, не представляется возможным, так как глины при сушке и последующем обжиге дают усадку, что влечет за собой деформацию и растрескивание изделий.

Исследования показали, что для данной цели с успехом могут быть использованы менилитовые сланцы некоторых месторождений горной зоны Карпат. Молотый сланец, непосредственно сам или в смеси с небольшим количеством глины (5–12%), дает с водой массу, пластичность которой вполне обеспечивает формовку изделий как способом пластического прессования, так и полусухого трамбования. Отформованные изделия при сушке и последующем обжиге дают небольшую линейную усадку порядка 0,0–3,0%. Иногда при обжиге имеет место некоторый рост обжигаемых образцов, что объясняется наличием в массе их халцедона и модификационными превращениями кремнезема, связанными с увеличением объема, компенсирующим усадку массы при ее спекании.

Водопоглощение и механическая прочность обожженных образцов изготовленных из менилитовых сланцев лежат в следующих пределах (табл[ица] № 5).

Обожженные образцы выдерживаются без признаков разрушения 10-ти кратное замораживание при температуре $-15^{\circ}[C]$ последующим оттаиванием в воде при температуре $15^{\circ}[C]$.

Данные лабораторных испытаний, подтвердившие возможность использования менилитовых сланцев в качестве сырья для производства крупногабаритных изделий, легли в основу полузаводских испытаний крупноразмерных блоков.

Обжиг блоков проводился в туннельной печи Яворовского кирпичного завода при температуре $1000^{\circ}[C]$.

Вес блока с размерами – длина 600 мм

ширина 400 мм

высота 230 мм

составляет 49,0 кг.

Объемный вес блоков $1,1 \text{ г/см}^3$. Предел прочности при сжатии – 75 кг/см^2 . Блоки с успехом могут быть использованы в качестве стенового материала, особенно в жилищном строительстве.

Сланцевая смола

Как мы уже отмечали выше, менилитовые сланцы содержат значительное количество органического вещества в форме, позволяющей получить из него ряд ценных химических продуктов и проблема практического использования именно органической массы сланцев представляет исключительный интерес, если учесть, что запасы сланцев практически безграничны и условия их разработки предельно просты и дешевы.

Практически проблема эта решается комплексностью переработки с полным использованием минеральной и органической составляющей. При этом стоимость добычи и переработки распределяется и на стройматериалы на сланцевую смолу.

Продуктами перегонки менилитовых сланцев являются сланцевая смола, подсмольные воды, газ и полукокк. Выход смолы, как это видно из приводимых таблиц № 6 колеблется в пределах от 1 до 7% в разных районах. Составляя в среднем 4%, он поднимается в отдельных случаях (Синеводско-Недельная) до 7%.

Как указывалось выше температура при которой уходят при перегонке летучие компоненты от 500 до 550°C. Температура расплавления минеральной массы выше 1000°C. Поэтому комплексная переработка осуществляется на одной установке по выжигу карпазита с отбором смолы в температурном интервале 500–600°C. Но процесс перегонки может быть прекращен при температуре 600°C и остаток, представляющий сыпучий сажистый черный порошок может быть использован с успехом на изготовление тех же строительных материалов – цемент, кирпич и пр., как и естественный сланец.

Технологическая схема сухой перегонки сланцев чрезвычайно проста. В качестве горючего может быть использован местный бурый уголь (Станиславская и Закарпатская области) и горючий газ (Станиславская и Дрогобычская области). В значительной мере может быть использован газ, получающийся при перегонке сланца.

По данным наших исследований средний выход смолы может быть принят в 4–6%. Из нее может быть получено 8–15% бензина, 25–40% керосина, 35–45% масел и 8–10% дорожного битума. Остаток полукокка – в количестве 70–80% от веса исходного сланца. Кроме того горючий газ и подсмольные воды, содержащие ценные органические вещества в виде фенолов и пиридиновых оснований.

Однако отмечаются пути использования отдельных фракций Карпатской сланцевой смолы не только и не столько в виде горючего, но и для производства ряда синтетических продуктов, и в частности пленкообразующих с заменой пищевого жирового сырья, синтетических дубителей, органических красителей и др. ценных синтетических продуктов.

Весьма ценной частью продуктов сухой перегонки менилитовых сланцев является сланцевый горючий газ, получающийся в количестве в среднем 30 лит[ров] на кг сухого сланца.

По предварительным подсчетам около 50% энергетических расходов, связанных с процессом сухой перегонки, компенсируется собственным газом. Однако, учитывая наличие значительного количества водорода и непредельных углеводородов, газы также представляют ценность в плане их химического превращения.

Опыты по использованию битумных остатков, после разгонки смолы, для асфальтовых и асфальтобетонных смесей показали их явное преимущество по сравнению с нефтяными битумами.

Комплексное использование сланцев без всяких отходов (поскольку полукокк используется на изготовление строительных материалов) решает проблему совершенно исключительного народно-хозяйственного значения, что станет ясно, если принять во внимание, что количество органического вещества в менилитовых

сланцах, могущего быть превращенным в «нефть», только в верхней их части от земной поверхности до глубины 100 м, превышает мировые запасы нефти.

По инициативе Института геологии полезных ископаемых АН УССР в настоящее время в г. Львове заканчивается строительство первой установки по выжигу карпазита по нашей схеме на 20 000 т/год.

Проведенные широкие междуведомственные совещания показали, интерес и возможности получения дешевого и высококачественного вспученного заполнителя для легких бетонов очень велик. Равно, большой интерес проявляют к сланцевой смоле различные организации химической промышленности.

Академия архитектуры и строительства берет на себя дальнейшие изыскания в области технологии изготовления карпазита и крупноблочных изделий в заводских условиях.

Дальнейшее развитие всего этого столь перспективного дела тормозится тем, что менилитовые сланцы не являются официально признанным «полезным ископаемым» и в сферу компетенции государственных геологоразведочных организаций не входят. Поэтому никто не ведет никаких геологоразведочных и оценочных работ по этому объекту, а следовательно отсутствуют официальные данные, характеризующие экономическую сторону вопроса.

Поэтому мы обращаемся в Госплан с просьбой поручить одному из проектных институтов произвести соответствующие техно-экономические расчеты и определить дальнейший путь практического использования этого ценного сырья.

Директор Института геологии полезных ископаемых АН УССР
академик АН УССР *В. Б. Порфирьев*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 995, арк. 21–32. Оригінал. Машинопис.

№ 143

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРІВ ІНСТИТУТІВ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ АН УРСР ПРО СКЛИКАННЯ НАУКОВОЇ НАРАДИ З ВИЗНАЧЕННЯ ДАТИ ЗАСНУВАННЯ МІСТА КИЄВА*¹

4 лютого 1959 р.

Совещание⁵¹ ставит своей целью обсудить вопрос о времени возникновения Киева среди специалистов, чтобы выяснить их мнение о возможности установления абсолютной или относительной даты основания Киева.

На совещание приглашаются ученые, непосредственно работающие по истории древнего Киева – работники Института археологии АН УССР, Института истории АН УССР, Института общественных наук АН УССР, работники кафедр истории Киевского и Львовского университетов, Киевского исторического музея, а также ученые Москвы и Ленинграда – академики Б. А. Рыбаков и [М. Н.] Тихомиров и проф. М. К. Каргер. Методом работы совещания явится деловой обмен мнениями и взаимная консультация между участниками совещания по вопросу

⁵¹ Доповідну записку направлено до Відділу суспільних наук АН УРСР.

о времени возникновения Киева и возможности установления абсолютной или относительной даты его основания. В виду того, что все имеющиеся по этому вопросу источники опубликованы и интерпретированы в научной литературе, нет необходимости ставить на совещании специальные доклады для обсуждения.

Совещание откроется вступительным словом директора Института археологии члена-корреспондента АН УССР С. Н. Бибикова, в котором будут поставлены задачи совещания и предложен порядок его работы.

В выступлениях участников будут освещены письменные и археологические источники, касающиеся древнейшей истории Киева, под углом зрения выяснения вопроса о времени возникновения Киева и отыскания даты его основания. В частности будут рассмотрены:

- 1) Древнейшие летописные известия о Киеве;
- 2) Известие восточных писателей о древнейшем Киеве;
- 3) Сведение о начальном Киеве в византийских источниках;
- 4) Археологические памятники древнейшего Киева.

Совещание даст оценку указанных источников насколько они могут быть основанием для установления начальной даты исторической жизни Киева. Совещание должно выработать рекомендации о дальнейших исследованиях, имеющих целью уточнение датировки возникновения Киева. Совещание организуется Институтом археологии АН УССР и Институтом истории АН УССР.

Совещание намечается провести 20 марта с. г. ^{*1}

Директор
Института археологии АН УССР
С. Н. Бибиков

Директор
Института истории АН УССР
А. К. Касименко

Науковий архів Інституту історії України НАН України, оп. 1, спр. 798, арк. 6–7. Оригінал. Машинопис.

№ 144
ІНФОРМАЦІЯ ЧЛ.-КОР. А. А. ГОРШКОВА
ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ЛИВАРНОГО
ВИРОБНИЦТВА АН УРСР^{*2}

21 лютого 1959 р.

ІНСТИТУТ ЛИТЕЙНОГО ПРОИЗВОДСТВА АН УССР^{*3}

Инженерная общественность за последние годы неоднократно через центральную и республиканскую печать поднимала вопрос о создании в Украинской ССР крупного научно-исследовательского центра по вопросам литейного производства.

Было ясно, что в такой Республике, как советская Украина, где производится не менее 1/3 продукции всего машиностроения СССР, где уже ныне потребляется в год свыше 3-х миллионов *тонн* чугунных и стальных отливок, должен функцио-

^{*1} Захід відбувся 8 травня 1959 р.

^{*2} Інформацію підготовлено для опублікування в журналі «Литейное производство», який видавало Науково-технічне товариство машинобудівної промисловості СРСР.

^{*3} Тут і далі – підкреслено в документі.

нирывать мощный научно-исследовательский институт, разрабатывающий научные проблемы совершенствования литейного производства.

Совет Министров УССР, в соответствии с ходатайством Президиума Академии наук УССР, своим решением от 26 сентября 1958 г. реорганизовал бывший Институт машиноведения и сельскохозяйственной механики АН УССР в Институт литейного производства АН УССР*¹.

Во вновь созданном институте остались существовавшие отделы: чугунного литья, формовочных материалов и конструктивной прочности, а также группа трения и износа из состава бывшего Института машиноведения АН УССР. Уже в 1958 г. созданы два новых отдела: отдел металловедения и термической обработки литых сплавов и отдел механизации и автоматизации литейного производства.

К концу 1958 г. отдел чугунного литья института (научный руководитель отдела – член-корреспондент АН УССР А. А. Горшков) достиг некоторых успехов в области исследований теоретических и технологических вопросов, связанных с получением высокопрочного чугуна с шаровидным графитом. Выполнены теоретические исследования по вопросам образования шаровидного графита в чугуне при обработке его кальцием, литием, стронцием и газообразными и твердыми углеводородами. На основе исследований физико-химических процессов, происходящих в жидком чугуне при вводе в него магния и других элементов, выполнены работы по созданию новых методов обработки жидкого чугуна магнием и, в частности, создана конструкция нового полуавтоматического устройства ввода магния (фиг[ура] 1)*². Исследован механизм образования «черных пятен» в магниевом чугуне и разработаны мероприятия, устраняющие появление этого дефекта [...]***³.

Разработана и внедрена оригинальная технология изготовления коленчатых валов из высокопрочного магниевых чугуна для дизелей в условиях серийного производства. Установлены закономерности химической стойкости чугуна с шаровидным графитом в кислых и щелочных средах, в проточных и канализационных водах, а также в условиях воздействия блуждающих токов. Основные работы сотрудников этого отдела за последние 4–5 лет опубликованы в следующих книгах и статьях (1–14)*⁴.

Институт имеет некоторые достижения и в области изучения физико-химических и технологических свойств бентонитов украинских месторождений, как связующего материала для литейных форм. Например, установлены закономерности в изменении технологических свойств в зависимости от состава поначенного*⁵ комплекса бентонитов. Разработан новый метод улучшения технологических свойств бентонитов и обычных глин путем введения малых добавок солей (активацией), что позволило значительно повысить качество песочно-глинистых формовочных смесей и, следовательно, повысить качество отливок. На основе работ института происходит внедрение бентонитовых глин украинских месторождений

*¹ Див. док. № 126.

*² Ілюстративні матеріали до інформації в архівній справі відсутні.

*³ Знято частину тексту про спільні розробки з харківськими заводами.

*⁴ Переліки згаданих тут і далі наукових праць в архівній справі відсутні.

*⁵ Так у документі.

в литейное производство украинских (в том числе и киевских заводов). Работы отдела опубликованы в следующих статьях (15–19)*¹.

Под руководством академика С. В. Серенсена отдел конструктивной прочности провел большую работу по изучению усталостной прочности чугуна с шаровидным графитом в связи с его структурой и термообработкой. В частности, исследовано сопротивление усталости этого вида чугунов, чувствительность их к концентрации напряжений и накопление усталостного повреждения в чугуне с шаровидным графитом, соответствующем по структуре и химическому составу коленчатому валу нового двигателя СМД.

Натурные испытания на усталость коленвалов в этом отделе производятся на оригинальных машинах, созданных конструктором этого отдела, к.т.н. М. Э. Гарф[ом] (20). Это единственная в СССР лаборатория, где производятся натурные испытания этих деталей. Валы Сталинградского тракторного завода, валы автомашины «Волга», дизельных двигателей СМД проходили испытания в этой лаборатории. Институт в 1958 г. поставил подобные машины для натурных испытаний заводам и институтам, расположенным в Москве, Горьком, Кутаиси, Харькове, Запорожье и других городах СССР. В настоящее время подобная машина идет на выставку в Нью-Йорк. При этом отделе создано конструкторское бюро по проектированию машин и других типов для натурных испытаний отливок и конструкций. Работы сотрудников этого отдела последних 3–4 лет опубликованы в следующих сборниках, монографиях и журналах (1, 14, 20–33).

Группа трения и износа (руководитель – к.т.н. В. И. Стеценко) проделала большую работу по исследованию износа натуральных деталей коленчатых валов и поршневых колец двигателей внутреннего сгорания в зависимости от режима работы машин. Сконструирована и изготовлена установка для испытания на износостойкость колен коленчатых валов. Эта установка позволила впервые в СССР изучить характер износа во времени стальных и чугунных коленчатых валов двигателя СМД с бронзовыми подшипниками и подшипниками из алюминиевого сплава. Испытания поршневых колец на двигателе Д-14 позволили установить основные зависимости износа поршневых колец при различных режимах работы двигателя. При изучении износа в лаборатории группы используется уникальная установка с применением радиоактивных изотопов. Установка этого типа – единственная на территории УССР. Работы группы: за последние 4–5 лет опубликованы в следующих монографиях, сборниках и журналах (33–39).

За последние годы в институте установилась хорошая традиция к комплексному выполнению тематики, что можно иллюстрировать на примере исследования коленчатых валов. Отдел прочности вносил коррективы в конструкцию вала, отдел чугунного литья разрабатывал технологию изготовления его, далее, отдел прочности определял конструктивную усталостную прочность, а группа трения и износа – износоустойчивость – одну из важнейших характеристик этой детали.

---

*¹ Перед даним абзацом та декількома абзацами далі по тексту на лівому полі документа є авторська помітка «Вставка». Текст вставок подано автором на окремих аркушах без цілісного логічного викладу у вигляді коротких нотаток з великою кількістю специфічних скорочень. Тому вказані частини тексту документа при публікації опущено.

Перед вновь созданным Институтом литейного производства Совет Министров УССР поставил следующие основные задачи:

- а) разработка и внедрение в производство новых прогрессивных технологических процессов;
- б) создание совершенного литейного оборудования;
- в) внедрение комплексной механизации и автоматизации основных технологических процессов в литейное производство;
- г) разработка и внедрение новых формовочных материалов.

Поставленные перед институтом задачи в научно-исследовательской работе будут осуществляться такими отделами и лабораториями:

1. Отдел формовочных материалов и технологии формы с лабораториями: формовочных материалов, органических крепителей и технологии формы.

2. Отдел чугунного литья с лабораториями: высокопрочного чугуна, лаборатории специального чугунного литья и плавки чугуна.

3. Отдел стального литья с лабораториями: металлургия стали для отливок и стального литья.

4. Отдел отливок из цветных сплавов с лабораториями: литье на основе меди, алюминия и новых цветных сплавов.

5. Отдел неметаллических отливок с лабораториями: кристаллизации расплавов и промышленных исследований.

6. Отдел металловедения и термической обработки литых сплавов с лабораториями: химической, физико-химических методов исследования, спектрографической, электронографической и металлографической.

7. Отдел механизации и автоматизации литейного производства с лабораториями: спецвидов литья, механизации и автоматизации.

8. Отдел конструктивной прочности с лабораториями: усталостных испытаний, несущей способности и динамической нагруженности.

9. Лаборатория трения и износа.

10. Отдел моделей с лабораториями: металлических моделей и неметаллических моделей.

11. Отдел очистки и покрытий с лабораториями: новых методов очистки покрытий, дефектоскопии и покрытий.

Из перечисленных отделов пока функционируют с неполным составом лабораторий только отделы: чугунного литья, формовочных материалов, металловедения и термообработки литых сплавов, механизации и автоматизации литейного производства, конструктивной прочности и лаборатория трения и износа.

Все остальные отделы и лаборатории института будут созданы в ближайшие 5–7 лет.

Утвержденный ученым советом института перспективный проблемный план научно-исследовательских работ на 1959–65 гг. направляет научно-исследовательскую деятельность института на интенсификацию существующих и изыскание новых технологических процессов в литейном производстве. Этим планом предусматривается изыскание и совершенствование технологии производства литых заготовок из высокопрочных и специальных (жаропрочных и антикоррозионных) чугунов, углеродистой и легированной стали, цветных сплавов в отделе металловедения литых сплавов (руководитель – профессор, доктор техн. наук М. П. Браун).

Большое место в работе отдела чугунного литья займет изучение кристаллизации модифицированных чугунов в условиях центробежного литья. Это вызывается громадной потребностью в литых чугунных трубах для строительной, химической и других отраслей промышленности; предлагаемый институтом способ изготовления труб из ЧШГ даст возможность получить из того же тоннажа чугуна в 2 раза больший метраж труб (40)*¹.

Большое место в работе института займут исследования в области изучения основных свойств формовочных материалов и выяснения сущности механизма влияния этих материалов на структуру и степень чистоты литых сплавов. Результатом этих исследований явятся конкретные рекомендации методов и путей устранения пригара и повышения точности литых заготовок. По этой проблеме следует назвать такие конкретные темы, разрабатываемые сейчас в институте, как исследование противопригарных свойств активированных бентонитовых глин.

Утвержденная тематика института уделяет большое внимание изучению антикоррозионных свойств легированного высокопрочного и вообще модифицированного чугуна.

Будет изучаться природа хрупкости литой конструкционной стали с целью рекомендации производству безникелевой недефицитной стали.

С помощью метода радиоактивных изотопов и других новейших методов будут проводиться исследования свойств поверхностных слоев литых металлов и сплавов в условиях внешнего трения при нормальной и высокой температурах.

В перспективном проблемном плане научно-исследовательских работ отдела автоматизации и механизации (руководитель – к.т.н. О. М. Крыжановский) одно из центральных мест занимают исследовательские работы по созданию систем автоматизации и механизации, как основных для технологических процессов литейного производства, так и комплексной автоматизации. Эти исследования, базирующиеся на современных достижениях электроники, радиотехники и телемеханики, позволят разработать научные основы автоматизации и механизации всего комплекса технологических процессов литейного производства и создать законченные системы автоматического управления и контроля. В частности, будут продолжаться начатые в 1958 г. и уже опубликованные (37) работы по автоматизации ваграночной плавки с применением экстрем-контроля дутья.

Институт будет работать в направлении создания новых эффективных и безвредных для здоровья рабочих методов очистки отливок.

Задачи эти велики и потребуют широкой координации со многими научно-исследовательскими и учебными институтами.

Предполагается привлечь к разработке намеченных проблем кафедры Киевского, Харьковского, Одесского политехнических институтов, Донецкого индустриального института и Днепропетровского металлургического института.

Институт предполагает сотрудничать в решении поставленных перед ним задач с институтами литейного производства [стран] народной демократии.

Предстоит сейчас большая организаторская работа по обеспечению всех необходимых условий для обеспечения нормальной работы института и для его дальнейшего развития.

---

*¹ Фразу «предполагаемый институтом ... метраж труб (40)» вписано автором від руки.

Помещение площадью около 1000 м², занимаемое сейчас институтом, недостаточно для размещения в нем оборудования и научного персонала, вновь создаваемых лабораторий и отделов. Механические мастерские, хотя и получили за последние годы хорошее оборудование, но не имеют еще высококвалифицированных кадров, и большинство работ выполняются медленно по кооперации с другими предприятиями.

Литейному институту должна быть оказана действенная помощь в деле подбора квалифицированных научных и инженерных кадров.

Уже в 1959 году началось строительство нового корпуса института общей рабочей площадью в 10 000 м² и жилых корпусов для его сотрудников.

Нет сомнения, что вновь созданный институт займет подобающее место среди родственных ему научных учреждений Советского Союза и стран народной демократии!

А. А. Горшков

ІА НБУВ, ф. 24, оп. 1, спр. 33, арк. 1–14. Оригінал. Машинопис з авторськими правками.

№ 145

ІНФОРМАЦІЯ ІНСТИТУТУ МОВОЗНАВСТВА ІМ. О. О. ПОТЕБНИ АН УРСР ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ В ГАЛУЗІ ЛЕКСИКОГРАФІЇ ТА ЛЕКСИКОЛОГІЇ^{*1}

28 лютого 1959 р.

Научно-исследовательские работы по лексикографии и лексикологии ведутся на Украине в основном в Институте языковедения им. А. А. Потебни АН УССР в отделе словарей и частично в других отделах института.

Лексикографические работы института на 1959 г. и ближайшие последующие годы предопределены [...] ^{*2}, соответствующим решением Президиума АН УССР ^{*3}, а также насущными потребностями развития украинской советской культуры и языковой практики населения УССР и других республик Союза ССР.

Основными работами по данной проблеме являются следующие:

1. В 1959 г. заканчивается редактирование и планируется корректура III тома Украинско-русского словаря (I том издан в 1955 [г.], II том – в 1958 [г.]); параллельно с этим ведется редактирование IV тома Украинско-русского словаря, последнего тома этого фундаментального издания, объем которого превышает 400 авторских листов.

2. В 1959 г. институт продолжает работу над темой «Толковый словарь украинского языка», начатой в 1958 г. Словарь этот создается как крайне необходимый в широкой языковой практике населения УССР свод лексического состава украинского языка с соответствующими иллюстрациями всех значений каждого слова и другими данными. Составление словаря объемом 750–800 авт. листов (10 томов) запланировано на 15 лет.

^{*1} Документ направлено до вченого секретаря Словникової комісії Відділення літератури і мови АН СРСР Б. В. Горнунга.

^{*2} Тут і далі – знято інформацію про рішення директивних органів УРСР з підготовки та видання словників.

^{*3} Мається на увазі постанова Президії АН УРСР від 22 серпня 1955 р. Див.: Історія Національної академії наук України. 1951–1955 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2012. – С. 510–511.

3. С 1959 г. планируется подготовительная работа к изданию к 1963 г. дополненного и переработанного «Русско-украинского словаря» в 2-х томах, объем – 200–220 авт. листов.

4. В 1959 г. планируется окончание работ по редактированию и корректуре двух переводных (русско-украинских) терминологических словарей, составленных в Институте языковедения [...] – «Словаря технической терминологии» (объем – 60–65 авт. листов) и «Словаря сельскохозяйственной терминологии» (объем – 45–50 авт. листов).

5. В 1959 г. будет продолжаться доработка «Словаря языка Т. Г. Шевченко» (в 2-х томах) и редактирование I тома Словаря с тем, чтобы он вышел в свет к 100-летию со дня смерти великого украинского поэта-революционера (начало 1961 года).

6. С 1959 г. институт приступает к составлению «Этимологического словаря украинского языка», который будет издаваться отдельными выпусками (2 выпуска в год по 5 авт. листов) в течение десяти лет. Словарь имеет целью исследование лексического состава украинского языка в сравнительно-историческом аспекте (тема выполняется в отделе общего и славянского языкознания).

7. Обобщению опыта украинских лексикографов посвящены кандидатские диссертации аспирантов Института языковедения «Лексикографическая разработка украинского глагола» (выполнение в соответствии с научно-тематическим планом заканчивается в 1959 г.) и «Ненормативная лексика украинского литературного языка и ее отображение в переводных словарях» (завершение темы планируется на 1960–[19]61 гг.).

8. В 1959 г. в Институте языковедения будет разрабатываться также тема «Топонимика Днепропетровской области», которая даст материалы для исследования истории украинского языка, в частности его лексического состава, а также для изучения истории края, процесса его заселения, этнического состава и т.п. (тема выполняется в отделе украинского языка).

9. Среди других учреждений, ведущих лексикографическую работу на Украине, следует отметить отдел языкознания Института общественных наук АН УССР (г. Львов), который выполняет весьма важную для украинского языкознания работу «Исторический словарь украинского языка».

В ряде вузов УССР языковеды кафедр ведут работу по составлению переводных двуязычных словарей, прежде всего словарей, составными компонентами которых являются языки стран народной демократии и язык украинский.

10. Как и в предыдущие годы, в 1959 г. и в последующие годы Институт языковедения им. [А. А.] Потебни АН УССР будет издавать «Лексикографический бюллетень», в котором печатаются статьи и исследования по вопросам лексикологии и теории лексикографии.

Директор Института
академик АН УССР Л. А. Булаховский
В.и.о. заведующего отделом Л. С. Паламарчук

Науковий архів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, оп. 1, спр. 229, арк. 5–7. Засвідчена копія. Машинопис.

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ АН УРСР
ПРО СТАН ТА ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ДОПОМІЖНИХ
ІСТОРИЧНИХ НАУК В УРСР*¹**

[Не пізніше лютого 1959 р.]²

Розвиток радянської історичної науки значною мірою залежить від стану допоміжних історичних наук (архівознавство, джерелознавство, археографія, палеографія, дипломатика, хронологія, історична географія, топоніміка, метрологія, історична бібліографія, геральдика, сфрагістика).

Між тим ряд допоміжних історичних наук дуже відстав від сучасних потреб. На історичних факультетах більшості університетів вони не викладаються. Майже припинилась підготовка відповідних фахівців та серйозна наукова робота в галузі історичної географії, топоніміки, палеографії, нумізматики. Більш того, нумізматичні колекції окремих музеїв законсервовані за відсутністю спеціалістів. В Інституті історії АН УРСР розробляються тільки питання археографії. Конче потрібно прискорити розвиток архівознавства на Україні, бо лише при наявності організованої широкої документальної бази можливо справді наукове всестороннє дослідження історії Української РСР.

Перед архівами, бібліотеками, музеями стоїть завдання підготувати путівники, наукові описи та огляди документальних матеріалів, бібліографічні довідники, які б допомогли вивченню величезних історичних скарбів, що зберігаються в їх сховищах.

В найближчий час потрібно підготувати посібники по архівознавству, джерелознавству, українській палеографії, правила публікації документів, писаних українською мовою XVI–XVIII ст. та років громадянської війни.

Слід розпочати підготовку історичних словників. Конче необхідно критично переглянути принцип комплектування, фондування та експертизи документальних матеріалів для визначення термінів їх збереження і т. д.

Назріло питання створити Центральний державний архів літератури та мистецтв УРСР [...]»³.

Для розвитку допоміжних історичних наук слід якнайшвидше організувати при Інституті історії АН УРСР відділ допоміжних історичних наук.

Для координації наукової роботи по публікації документів утворити при Відділі суспільних наук АН УРСР Археографічну комісію.

В міру необхідності утворити інші комісії по окремим допоміжним наукам, які контактували б творчу наукову діяльність відповідних фахівців УРСР.

Встановити по Видавництву АН УРСР для археографічних видань окремий щорічний ліміт в кількості не менше 300 друк. арк.

Для обговорення стану і завдання розвитку допоміжних історичних наук при Інституті історії АН УРСР слід скликати в лютому–березні 1959 року нараду⁵² відповідних спеціалістів університетів, Центрального та обласних архівів УРСР, му-

*¹ Документ направлено до Відділу суспільних наук АН УРСР.

*² Дату встановлено за змістом документа.

*³ Знято деталізацію заходів з подальшого розвитку допоміжних історичних дисциплін.

зеїв, бібліотек, скликання наради погодити з Міністерством вищої освіти, Міністерством освіти, Міністерством культури УРСР та Архівним управлінням УРСР.

До цього додається орієнтовний порядок денний наради*¹.

Директор Інституту історії АН УРСР О. К. Касименко

Науковий архів Інституту історії України НАН України, оп. 1, спр. 884, арк. 177–179.
Копія. Машинопис.

№ 147*²

ДОВІДКА ПРО МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ АН УРСР У 1958 р.*³

10–11 березня 1959 р.

Протягом 1958 року значно розширились міжнародні наукові зв'язки установ Академії наук УРСР. Співробітництво українських і зарубіжних вчених проявляється в найрізноманітніших формах – це взаємні відвідання делегацій і окремих учених, широкий обмін друківаними науковими виданнями і науково-технічною інформацією, участь у роботі міжнародних наукових сесій, конференцій, експедицій тощо.

Наукові досягнення Академії наук УРСР привертають пильну увагу широких кіл наукової громадськості зарубіжних країн. Зарубіжні наукові установи для ознайомлення з досвідом українських радянських учених командують до Української РСР з кожним роком все більше своїх представників, запрошують учених АН УРСР до своїх країн для обміну досвідом, для участі в роботі наукових сесій, конференцій та конгресів.

Про це свідчить, зокрема, зростання кількості зарубіжних делегацій, які відвідали установи Академії протягом останніх років. Так, у 1954 році в АН УРСР побувало 9 делегацій і окремих вчених, 1955 році – 40, 1956 році – 70, 1957 році – 120, у 1958 році – 160.

Якщо в 1955 році з діяльністю науково-дослідних установ Академії наук УРСР ознайомилось близько 200 зарубіжних учених, то в 1958 році ця цифра зросла до 336.

У 1958 р. в Академії побували вчені майже всіх країн народної демократії, а також Індії, Англії, Аргентини, США, Франції, Японії, Австралії, Австрії, Голландії, Фінляндії, Таїланду та багатьох інших країн.

Значно зросла в порівнянні з попередніми роками і кількість наукових зарубіжних відряджень співробітників АН УРСР. Якщо у 1957 році у закордонних наукових відрядженнях за кордоном побувало 45 вчених АН УРСР, то в 1958 р. виїжджав закордон 151 науковий співробітник АН УРСР, в тому числі країни народної демократії відвідало 97 учених АН УРСР та капіталістичні країни 54 чол., 21 науковий співробітник АН УРСР виїжджав в закордонні відрядження по персональних запрошеннях.

*¹ Додаток в архівній справі відсутній.

*² Див. док. № 46, 91, 137, 141, 181, 227.

*³ Довідку направлено до РМ УРСР.

В роботі міжнародних конференцій, з'їздів, конгресів та іншого роду наукових нарад приймали участь 54 співробітники АН УРСР, що набагато більше, ніж за попередні 3 роки разом взяті.

Протягом 1958 року Академія наук УРСР була організатором ряду крупних заходів в галузі розвитку міжнародних наукових зв'язків. Так, протягом 16–29 вересня 1958 р. в м. Києві і Львові було проведено IV з'їзд Карпато-Балканської геологічної асоціації⁵³. В роботі з'їзду і в геологічній екскурсії по Карпатах, крім радянських учених, взяли участь делегації Чехословаччини, Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії – всього 50 чоловік. В травні 1959 року в м. Києві проходила XIV Всесоюзна астрономічна конференція*¹, в роботі якої також взяв участь ряд зарубіжних учених.

В 1958 році науково-дослідні установи АН УРСР здійснювали активний взаємообмін з зарубіжними країнами науково-дослідною інформацією та документацією. Ряд науково-інформаційних матеріалів, креслень, описів технологій і технічної документації надіслали до КНР у 1958 р.: інститути електрозварювання ім. Є. О. Патона, загальної та неорганічної хімії, гідрології та гідротехніки. Технічну документацію було передано також науково-дослідним установам Чехословаччини, Німецької Демократичної Республіки, Польщі та іншим країнам. В свою чергу установи АН УРСР у 1958 році одержали з країн народної демократії ряд науково-інформаційних матеріалів.

Про широкі міжнародні зв'язки науково-дослідних установ АН УРСР свідчить зростаючий книгообмін з зарубіжними країнами. У 1958 році Академія наук УРСР здійснювала книгообмін з 865 науковими установами понад 52 зарубіжних країн. Із загальної кількості зарубіжних наукових установ, що провадять книгообмін з АН УРСР, 341 припадає на країни народної демократії і 542 на інші країни. Найбільш активний книгообмін Академія веде з науково-дослідними установами Чехословацької Республіки, Німецької Демократичної Республіки, Польської і Румунської Народних Республік. В 1958 році поширився обмін друкованою продукцією з дослідними установами Англії, США, Франції, Японії, ФРН, Індії, Швеції.

За минулий рік шляхом книгообміну АН УРСР одержала 16 239 книг і журналів. (Для порівняння слід сказати, що в 1954 році АН УРСР одержала близько 3 тисяч книг, в 1955 р. – 9 тисяч книг, у 1956 р. – 12 тис. книг і 1957 [р.] – 15 тис. книг). Крім того, у 1958 році установи АН УРСР одержали з-за кордону по підписці більше 37 тисяч екземплярів наукових монографій, журналів і газет.

В 1958 році АН УРСР надіслала за кордон 19 570 екземплярів видань наукових установ АН УРСР.

Необхідно особливо відзначити, що як і в минулі роки, найбільш активно розвивались в 1958 році творчі взаємовідносини між установами АН УРСР і країн народної демократії. Це пояснюється, в першу чергу, тим, що між країнами соціалістичного табору існує співробітництво, засноване на принципах братерської, взаємодопомоги і відвертого обміну досвідом. До того ж ряд наукових досліджень, що здійснюються в Академії наук УРСР та наукових установах академій наук країн народної демократії, становлять спільний інтерес до вивчення досвіду

*¹ Помилка в документі. Конференція відбулася 27–30 травня 1958 р. як 14 астрономічна конференція СРСР.

також науково-організаційної діяльності республіканської Академії наук УРСР, яка за своєю структурою, організаційними формами і масштабами роботи стоїть до них ближче, ніж крупна багатопрофільна Академія наук Союзу РСР. В зв'язку з цим керівництво академій наук європейських країн народної демократії неодноразово ставили питання про необхідність встановлення безпосереднього співробітництва з Академією наук УРСР.

Велике значення для розв'язання цього питання мала поїздка до Польської Народної Республіки Президента Академії наук УРСР академіка О. В. Палладіна, який очолював делегацію АН УРСР в переговорах з керівництвом Польської академії наук про наукове співробітництво на 1959 рік. Під час цих переговорів було покладено початок розробці плану практичних заходів по спільному опрацюванню важливіших наукових проблем, що становлять спільний інтерес для обох сторін.

Зміцненню співробітництва між науково-дослідними установами АН УРСР і Болгарської академії наук сприяв приїзд до м. Києва наприкінці 1958 року делегації Президії БАН на чолі з віце-президентом БАН академіком С. Гановським. Керівництво Болгарської академії наук також висловилося за доцільність налагодження безпосереднього планового співробітництва між українськими і болгарськими ученими.

І. Участь учених АН УРСР в роботі міжнародних

і важливіших національних зарубіжних наукових конференцій і конгресів^{*1}

Протягом звітнього періоду вчені Академії наук УРСР брали участь в роботі 37 міжнародних наукових конференцій та важливіших зарубіжних національних конференцій.

Ряд важливих міжнародних наукових конференцій, в яких брали участь вчені АН УРСР було присвячено актуальним питанням сучасної біологічної науки. Так, Президент Академії наук УРСР академік О. В. Палладін і академік АН УРСР М. Ф. Гулий брали участь в роботі IV Міжнародного конгресу біохіміків, що відбувся в серпні–вересні 1958 року в м. Відні (Австрія). Академік О.В. Палладін виступив на конгресі з науковою доповіддю на тему: «До вивчення білків нервової системи».

Академік АН УРСР М. Ф. Гулий виступив з науковою доповіддю на тему: «Роль інсуліну в лимонікислому циклі тваринних тканин».

В роботі VII Міжнародного конгресу по ракових захворюваннях, що відбувся в Англії у липні 1958 р., взяв участь академік АН УРСР Р. Є. Кавецький. Крім того у 1956 році вчені-біологи АН УРСР брали участь у роботі XV Міжнародного зоологічного конгресу в Англії, Міжнародної конференції з проблем старості в Норвегії, VII Міжнародного конгресу з мікробіології в Швеції, Міжнародного симпозіуму по вивченню вітамінів у НДР, I-ої Міжнародної конференції по патології та інші.

Представники наукових установ АН УРСР протягом 1958 р. брали активну участь в роботі багатьох міжнародних конференцій і конгресів, присвячених питанням фізико-математичних наук. Делегація вчених АН УРСР на чолі з академіком АН УРСР О. Н. Щербанем взяла участь в роботі II Міжнародної конференції по мирному використанню атомної енергії. Академія наук УРСР була представлена також своїми вченими на Міжнародному математичному конгресі в м. Единбурзі (Шотландія).

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

На II генеральній конференції Міжнародного агентства по мирному використанню атомної енергії в Австрії, на Міжнародному конгресі з напівпровідників (США), на Міжнародному конгресі з ядерної фізики (Франція).

Вчені установ Відділу технічних наук протягом 1958 р. брали участь в роботі XXV Міжнародного конгресу з ливарного виробництва (Бельгія), Міжнародного конгресу з великих гребель (США). В роботі XI-ої сесії Міжнародного інституту зварювання (Австрія) взяли участь академіки АН УРСР К. К. Хренов і Б. Є. Патон.

В галузі хімічних наук у 1958 році також було проведено ряд важливих міжнародних конгресів, в яких брали участь вчені Української РСР. Академік АН УРСР А. І. Кіпріанов виступав з науковою доповіддю про синтез ціанінових барвників <на> XIV Міжнародному конгресі з промислової хімії, що відбувся в м. Льежі (Бельгія).

Академік АН УРСР Є. О. Шилов брав участь в роботі Міжнародної конференції з питань будови і реакційної здатності хімічних сполук, що відбулась в Англії. Вчені АН УРСР брали також участь в роботі національних наукових з'їздів з різних питань хімії в Польщі, Чехословаччині та НОР^{*1}.

Українські геологи у 1958 році брали активну участь в роботі міжнародних геологічних конгресів і конференцій. Особливо велике значення мала проведена в Києві і Львові IV сесія Карпато-Балканської геологічної асоціації Міжнародного геологічного конгресу. Велику роботу по організації і проведенню цієї сесії провів оргкомітет на чолі з членом-кореспондентом АН УРСР Є. К. Лазаренком. Геологи АН УРСР брали участь в роботі IV Міжнародного конгресу по стратиграфії і геології карбона, I Міжнародного конгресу з петрології вугілля, що відбулись в Голландії. Великий обсяг роботи протягом 1958 р. провів, очолюваний академіком АН УРСР М. П. Семененком Національний комітет геологів УРСР по підготовці до участі в роботі XXI Міжнародного геологічного конгресу, що відбудеться у 1960 р. в м. Копенгагені (Данія).

Співробітники Відділу суспільних наук АН УРСР протягом 1958 р. брали участь в роботі конференції Асоціації міжнародного права (США), наукової конференції з ономастики (Угорщина), а також в роботі археологічних і історичних наукових конференцій у Чехословаччині і Румунії.

Важливу роль у зміцненні наукових зв'язків установ Відділу суспільних наук АН УРСР з зарубіжними організаціями мав IV-й Міжнародний з'їзд славістів⁵⁴, що відбувся у вересні минулого року в м. Москві. В порядку підготовки до з'їзду було видано ряд колективних наукових збірників, присвячених проблемам міжслов'янських зв'язків, видано декілька монографічних робіт. В роботі з'їзду взяли участь 62 представники АН УРСР, 10 з яких виступили з науковими доповідями і 24 чол. взяли участь в обговоренні доповідей. Праці українських учених були широко представлені на виставці книг з слов'янознавства.

II. Наукові зв'язки

з країнами народної демократії

ЧЕХОСЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА. Понад 50 вчених Чехословацької Республіки побували протягом 1958 р. в установах АН УРСР. Директор Інституту економіки

^{*1} Так у документі. Можливо: НДР.

Словацької АН проф. П. Турчан відвідав Інститут економіки АН УРСР. Директор Державного науково-дослідного інституту захисту матеріалів д[окто]р М. Роубал побував в Інституті металокераміки і спецсплавів. В інститутах геологічних наук і геології корисних копалин АН УРСР був прийнятий директор Геологічного інституту Словацької АН академік Д. Андрусів. З роботами Інституту чорної металургії АН УРСР детально ознайомився директор Металургійного інституту Чехословацької АН д[окто]р Р. Стубел. Велика група металургів – працівників феросплавного заводу «Ковоугути істебне» на чолі з головним інженером заводу І. У. Петерманом відвідала Інститут електрозварювання АН УРСР. Делегації було передано докладні матеріали і технічну документацію по зварюванню міді під флюсом і по методиках спектрального аналізу матеріалів.

В наукові відрядження до Чехословацької Республіки в 1958 році виїжджало 33 співробітники АН УРСР. Ряд українських вчених приймали участь і в роботі наукових з'їздів, що проходили в Чехословаччині. Зокрема в роботі з'їзду працівників паливної промисловості ЧСР прийняли участь директор Інституту використання газу АН УРСР член-кореспондент АН УРСР В. Ф. Копитов, зав[ідуючий] лабораторією Інституту теплоенергетики АН УРСР член-кореспондент АН УРСР В. І. Толубинський та заст[упник] директора Інституту теплоенергетики АН УРСР П. І. Лавров, які виступили на з'їзді з науковими доповідями та прийняли участь в обговоренні інших наукових питань, що розглядались на з'їзді.

В роботі II з'їзду Науково-технічного товариства силікатної промисловості Чехословаччини по питанню використання силікатної сировини прийняв участь зав[ідуючий] лабораторією Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР Ф. Д. Овчаренко. На цьому з'їзді Ф. Д. Овчаренко зробив доповідь на тему: «Гідрофільність глин та її структурно-механічні властивості».

Для ознайомлення з дослідженнями науково-дослідних установ та промислових підприємств, а також з метою обміну досвідом роботи до Чехословаччини виїжджали член-кореспондент АН УРСР І. М. Федорченко, член-кореспондент АН УРСР В. Н. Гріднев, канд[идат] геолого-мінералогічних наук А. Є. Бабинець та інші провідні науковці установ АН УРСР.

Для проведення наукових консультацій та надання науково-технічної допомоги до Чехословаччини виїжджали доктор біологічних наук В. Й. Білай, академік АН УРСР О. С. Вялов, інженер Інституту електрозварювання АН УРСР В. Я. Дубовецький та інші співробітники АН УРСР.

НАРОДНА РЕСПУБЛІКА БОЛГАРІЯ. 33 вчених і спеціалістів НРБ відвідали у 1958 році установи АН УРСР. У вересні 1958 р. Академія наук УРСР прийняла делегацію Президії Болгарської академії наук на чолі з віце-президентом БАН академіком С. Гановським. Члени делегації ознайомились з організацією наукових досліджень в АН УРСР та з роботами ряду інститутів АН УРСР. Під час перебування делегації в Києві нею було порушено питання про доцільність організації безпосереднього планового співробітництва між АН УРСР і БАН.

Крім того, в 1958 році з роботами Інституту фізичної хімії АН УРСР ознайомився директор Інституту фізхімії БАН член-кореспондент Р. Каїшев. Директор Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії БАН д[окто]р А. Петров відвідав Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. Болгарські вчені ознайомились також з дослідженнями інститутів археології, економіки,

історії, фізики, біохімії, фізіології, гідробіології та ін. Науковий співробітник БАН музикознавець Р. К. Кукудова брала участь у роботі експедиції Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії по збиранню музичного фольклору на півдні УРСР.

В минулому році до Народної Республіки Болгарії виїжджало 6 співробітників АН УРСР. Так, з метою виявлення архівних матеріалів, що стосуються україно-болгарських літературних зв'язків, виїжджала доктор філологічних наук Н. Є. Крутікова. Старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР В. І. Клоков ознайомився з архівними матеріалами про антифашистську боротьбу болгарського народу в роки другої світової війни. Цінну наукову інформацію одержав від болгарських зоологічних установ доктор біологічних наук М. А. Воїнственський. Під час відрядження до НРБ він також детально ознайомився з методикою вивчення фауни Болгарії, обмінявся досвідом наукової роботи в галузі зоології, зокрема орнітології.

На запрошення Президії Болгарської академії наук академік АН УРСР О. П. Маркевич провів наукові консультації та прийняв участь в роботі координаційної наради по питанню стану та перспектив розвитку болгарського прісноводного рибицтва.

ПОЛЬСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА. Протягом 1958 року з діяльністю установ АН УРСР ознайомилось 50 польських вчених. Зокрема, проф. В. Томасі побував в Інституті фізхімії, проф. А. Г. Осташинський відвідав Інститут органічної хімії, проф. К. Заранкевич ознайомився з дослідженнями Інституту математики. Інститут фізіології приймав голову Всепольського товариства фізіологів проф. В.^{*1} Валєвського. Директор обсерваторії Познанського університету І. І. Вітковський та директор обсерваторії Краківського університету Є. В. Рибка брали участь в роботі 14-ої астрономічної конференції, що проходила в м. Києві у травні 1958 року. В Секторі держави та права АН УРСР побувала делегація польських юристів в складі академіка С. Сливинського, проф. Ю. Бардаха і проф. І. Березовського.

В 1958 році в наукові відрядження до Польської Народної Республіки виїжджало 22 співробітники АН УРСР. Президент АН УРСР академік О. В. Палладін під час перебування в Польщі у 1958 р. виступив перед науковою громадськістю ряду міст з науковими доповідями з різних проблем біохімії. Поїздка академіка О. В. Палладіна до ПНР мала велике значення для дальшого розвитку творчих наукових зв'язків між українськими і польськими вченими. Група українських вчених механіків та математиків в складі 4 чоловік, в тому числі академік АН УРСР Г. М. Савін, члени-кореспонденти АН УРСР А. Д. Коваленко, Ю. О. Митропольський та Г. С. Писаренко виїжджали до ПНР з метою ознайомлення з досвідом роботи вчених та науково-дослідних установ ПНР в галузі механіки та математики. Наукові співробітники АН УРСР М. М. Дідковський та В. Л. Максимчук ознайомились з наслідками наукових досліджень польських спеціалістів в галузі гідравліки та гідротехніки. Зав[ідуючий] лабораторією Інституту електроніки^{*2} АН УРСР доктор технічних наук О. Г. Івахненко прийняв участь у роботі наукової конференції з автоматики, а також виступив з науковою доповіддю; в роботі з'їзду польських енергетиків прийняв участь директор Інституту теплоенергетики АН УРСР Г. М. Щоголев.

^{*1} Так у документі. Правильно: Ю.

^{*2} Те саме. Правильно: Інституту електротехніки.

Українські вчені-історики доктор історичних наук В. А.^{*1} Голобуцький та кандидат історичних наук П. М. Калениченко на запрошення польських істориків прийняли участь у роботі VIII загального з'їзду польських істориків, на якому виступили з науковими повідомленнями.

Для ознайомлення з архівними матеріалами в наукові відрядження до ПНР виїжджав ряд наукових співробітників Інституту літератури [ім. Т. Г. Шевченка] та [Інституту] історії. Наукові консультації з питань міжнародного права на прохання Інституту юридичних наук Польської академії наук подав академік АН УРСР В. М. Корецький та з питань математичних наук – академік АН УРСР Б. В. Гнєденко.

НІМЕЦЬКА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА. В установах АН УРСР протягом 1958 р. побувало 27 вчених Німецької Демократичної Республіки. З роботами інститутів органічної хімії та біохімії ознайомився директор Інституту каталізу НДР президент Німецького хімічного товариства академік В. Лангенбек. Близько 15 вчених і спеціалістів-електрозварювальників відвідало у 1958 році Інститут електрозварювання [ім. Є. О. Патона] АН УРСР. Зокрема в цьому інституті побував директор Центрального інституту зварювання НДР проф. В. Гільде. Німецький орнітолог В. Бергер брав участь у роботі експедиції Інституту зоології АН УРСР по вивченню фауни Криму.

Протягом 1958 року до Німецької Демократичної Республіки було відряджено 13 наукових співробітників АН УРСР. Для ознайомлення з роботами в галузі обчислювальної техніки до НДР виїжджав науковий співробітник Обчислювального центру АН УРСР В. В.^{*2} Черняк; з питання розділу вуглеводневих газів на промислових підприємствах НДР ознайомився зав[ідуючий] відділом Інституту використання газу АН УРСР О. П. Клименко та інші.

В роботі наукових з'їздів та конференцій, що проходили в НДР, прийняли участь 4 представники АН УРСР. Зокрема, в роботі Міжнародного симпозиуму по вітамінах приймав участь член-кореспондент АН УРСР Р. В. Чаговець, який виступив з науковою доповіддю на тему «Про обмін вітаміну при певних функціональних станах тваринного організму». Академік АН УРСР Є. О. Шилов, який прийняв участь в науковій нараді з питань каталізу хімічних процесів, зробив доповідь про механізм каталітичної дії амінокислот.

Група наукових співробітників Інституту теплоенергетики АН УРСР на чолі з директором цього інституту Г. М. Щоголевім провела наукові консультації з питань брикетування та коксування бурого вугілля.

УГОРСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА. 20 вчених Угорщини в 1958 р. побували в установах АН УРСР. Зокрема, директор Національного музею у м. Будапешті д[окто]р Ф. Фюлеп відвідав Інститут історії АН УРСР. Група бібліотечних працівників Угорської академії наук детально вивчала досвід бібліотечної роботи в Державній публічній бібліотеці АН УРСР. Угорський вчений-математик А. Прекоп ознайомився з дослідженнями Інституту математики; біохімік доцент Елоді побував в Інституті біохімії. Угорські вчені ознайомились також з дослідженнями інститутів фізики, історії, фізичної хімії, електротехніки.

В минулому році в наукові відрядження в Угорську Народну Республіку виїжджало 8 співробітників АН УРСР, з них 7 вчених спеціально для ознайомлення з

^{*1} Так у документі. Правильно: В. О.

^{*2} Те саме. Правильно: Р. Я.

станом науково-дослідної роботи угорських установ та обміну досвідом роботи. Так, з досягненнями угорських учених в галузі високих частот та радіоапаратури ознайомився кандидат технічних наук І. В. Акаловський; з дослідженнями в галузі конструювання геофізичної апаратури – наукові співробітники Інституту геологічних наук АН УРСР В. В. Кравець та Т. С. Лебедев^{*1}, з постановкою справи бібліотечного комплектування та міжнародного книгообміну – заступник директора Державної публічної бібліотеки АН УРСР М. П. Рудь. Академік АН УРСР В. П. Комісаренко і науковий співробітник Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця Т. К. Валуєва протягом чотирьох тижнів знайомились в Угорщині з дослідженнями в галузі патофізіології та ендокринології.

В роботі міжнародної конференції з ономастики прийняв участь заст[упник] директора Інституту мовознавства [ім. О. О. Потебні] АН УРСР К. К. Цілуйко.

РУМУНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА. В Академії наук УРСР у 1958 році побувало 16 румунських вчених і спеціалістів. Серед них проф. [Д.] Манжерон (математик), який побував в Інституті математики; група металознавців відвідала Інститут металокераміки і спецсплавів; делегація географів ознайомилась з дослідженнями Інституту геологічних наук АН УРСР.

До Румунської Народної Республіки в 1958 році виїжджали в наукові відрядження 7 співробітників АН УРСР.

Група українських учених-геологів в складі академіків АН УРСР В. Г. Бондарчука і В. Б. Порфир'єва^{*2}, члена-кореспондента АН УРСР С. І. Субботіна та доктора геолого-мінералогічних наук В. Г. Ткачука^{*3} провели разом з румунськими геологами дослідження з питань розподілу родовищ нафти та інших корисних копалин в районі Карпатського та Марамурешського масивів; знайомились з питаннями сейсмічності Карпатської зони, регіональної тектоніки Карпат та ін.

З роботами румунських науково-дослідних установ, що проводять гідробіологічні дослідження р. Дунаю, познайомився під час наукового відрядження член-кореспондент АН УРСР Я. В. Ролл.

На запрошення Румуно-Радянського інституту Румунської академії наук в роботі наукової сесії з питань румуно-російських та румуно-радянських відносин прийняв участь зав[ідуючий] відділом Інституту історії АН УРСР Ф. П. Шевченко. Він прийняв участь в обговоренні питань, що розглядались на цій сесії, а також виступив з доповіддю «Участь румун в партизанському русі на Україні в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу».

КИТАЙСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА. 35 вчених Народного Китаю протягом 1958 року вивчали досвід роботи установ АН УРСР. У липні 1958 року велика делегація наукових співробітників установ Відділу технічних наук Академії наук КНР на чолі з головою Відділу професором Ян Цай-ци знайомилась з дослідженнями Інституту металокераміки і спецсплавів та інших установ АН УРСР. Майже рік в Інституті загальної та неорганічної хімії АН УРСР проходив спеціалізацію проф. Шен Цин-нан. Проф. Чжан Гуан-цзен знайомився з дослідженнями Інституту фізики в галузі оптики. Проф. Чен Тін-хуа детально ознайомився з дослідженнями

^{*1} Так у документі. Правильно: Лебедев.

^{*2} Те саме. Правильно: Порфир'єв.

^{*3} Те саме. Правильно: Валентина Георгіївна Ткачук.

Інституту електрозварювання [ім. Є. О. Патона] АН УРСР. В цьому інституті побувало ще кілька китайських учених.

Директор Нанкінської обсерваторії проф. Чжан Юй-чжи^{*1 55} брав участь у роботі 14 астрометричної конференції^{*2}, що відбулася в м. Києві у травні 1958 року. Велика група китайських учених відвідала Інститут біохімії. Вчені народного Китаю побували також в інститутах зоології, будівельної механіки, археології, ліварного виробництва та в інших установах АН УРСР.

За минулий рік до Китайської Народної Республіки біло відряджено 8 співробітників АН УРСР. Зокрема, відповідно до угоди про науково-технічне співробітництво в лютому 1958 р. строком на 2 роки до КНР був відряджений ст[арший] науковий співробітник Інституту електрозварювання [ім. Є. О. Патона] АН УРСР Ю. М. Готальський для надання науково-технічної допомоги в галузі електрозварювання.

Ряд українських учених виїжджали до КНР з метою ознайомлення з дослідженнями науково-дослідних установ та обміну досвідом з різних галузей науки і техніки. Так, член-кореспондент АН УРСР А. М.^{*3} Белевцев ознайомився з питаннями розподілу залізородних родовищ докембрія, науковий співробітник Інституту гідробіології АН УРСР П. С. Вовк – з постановкою та організацією наукових гідробіологічних та рибогосподарських досліджень в наукових установах КНР, доктор біологічних наук П. Г. Костюк – з питаннями в галузі медицини.

На запрошення китайської сторони в грудні 1958 року до КНР строком на 6 місяців виїхав зав[ідуючий] відділом Інституту гідрології та гідротехніки АН УРСР член-кореспондент АН УРСР Б. А. Пишкін з метою проведення науково-технічних консультацій в галузі гідрології та читання курсу лекцій для наукових співробітників та студентів з питань гідрології та гідротехніки^{*4}.

Великий обсяг робіт здійснили у 1958 році ряд інститутів АН УРСР по виконанню Угоди між СРСР і КНР від 18 січня 1958 р. «Про спільне проведення дослідних робіт у галузі науки і техніки і подання допомоги Радянським Союзом Китаю у розв'язанні найважливіших науково-технічних проблем». Інститут електрозварювання [ім. Є. О. Патона] АН УРСР, який є головним інститутом, відповідальним за виконання в цілому теми VII-5-4 «Дослідження зварювання, зварювальних матеріалів і зварювального обладнання», передав КНР велику кількість технічної документації з різних питань автоматичного зварювання металів. Інститут теплоенергетики АН УРСР надіслав до КНР технічну документацію по термічній переробці палив. Інститут електротехніки АН УРСР передав КНР технічну документацію на виготовлення зварювальних керамічних флюсів.

III. Наукові зв'язки з дослідними установами капіталістичних країн

1958 рік був роком дальшого розвитку і зміцнення творчих контактів з вченими країн Західної Європи, Америки і інших капіталістичних країн. Збільшилась кількість вчених Індії, які відвідують АН УРСР. Важливе значення для розвитку

^{*1} Так у документі. Правильно: Чжан Юй-чже.

^{*2} Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 805.

^{*3} Так у документі. Правильно: Я. М.

^{*4} Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 812.

наукового співробітництва між ученими Індії і Української РСР мав приїзд до Києва президента Індійської академії наук, лауреата Міжнародної Ленінської премії миру академіка Ч. В. Рамана*¹. З інститутами Відділу суспільних наук ознайомився індійський вчений-філолог, голова Індійсько-Радянського товариства культурного зв'язку проф. Суніті Кумар [Чаттерджі]. В Інституті геологічних наук побував професор Пенджабського університету Сані.

У травні 1958 року велика делегація французьких економістів ознайомилась з дослідженнями Інституту економіки АН УРСР. Японські філософи проф. С. Масаїта та Т. Ої відвідали Інститут філософії АН УРСР. Австралійський мікробіолог проф. Р. Д. Суейбі детально вивчив досвід роботи Інституту мікробіології АН УРСР, голландський астроном проф. [М.] Мінарт*² ознайомився з дослідженнями Головної астрономічної обсерваторії АН УРСР. Велика делегація інженерів-електрозварювальників Фінляндії відвідала Інститут електрозварювання [ім. Є. О. Патона] АН УРСР.

Група англійських хіміків відвідала Інститут органічної хімії. Делегація співробітників технологічного коледжу у м. Бірмінгемі (Англія) побувала в Інституті чорної металургії АН УРСР. Англійські вчені побували також в інститутах гідробіології, мікробіології та фізіології АН УРСР.

Понад 40 вчених США протягом 1958 року ознайомились з досвідом наукової роботи багатьох установ АН УРСР. У липні в Києві гостювала велика делегація професорів американських університетів. Вони ознайомились з дослідженнями Відділу суспільних наук, побували в інститутах фізіології, загальної та неорганічної хімії та ін. Делегація американських учених-механіків ознайомилась з роботами Інституту будівельної механіки. Директор Масачусетського технологічного інституту проф. Еліот відвідав Інститут чорної металургії. В Обчислювальному центрі АН УРСР побувала делегація американських математиків в складі проф. Карра, Скотта, Перліса і Робертсона. Делегація американських лікарів обмінялась досвідом наукової та медичної роботи з співробітниками Інституту фізіології АН УРСР. Вчені США побували протягом 1958 року також в інститутах зоології, гідробіології, біохімії, економіки та ін.

Протягом минулого року 54 співробітники АН УРСР виїжджали в наукові, а також службові відрядження до капіталістичних країн. Так, до Англії виїжджало 6 українських учених, до Австрії – 8, до Бельгії – 15, до Бразилії – 1, до Голландії – 1, до Італії – 2, до Норвегії – 1, до США – 3, до ФРГ*³ – 3, до Франції – 3, до Швейцарії – 6, до Швеції – 3, до берегів західної Африки в складі рибпромислової експедиції – 2.

Вчені АН УРСР виїжджали до капіталістичних країн в основному для участі в роботі міжнародних наукових з'їздів та конференцій в складі делегацій СРСР, що формувалися Академією наук СРСР та іншими загальносоюзними міністерствами і відомствами. В роботі цих міжнародних з'їздів приймали участь провідні наукові співробітники АН УРСР, які виступали з доповідями та обговорювали наукові питання, що розглядалися на з'їздах. В період відрядження українські вчені мали

*¹ Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 809.

*² Так у документі. Правильно: Міннарт (Minnaert).

*³ Тут і далі – так у документі. Правильно: ФРН.

можливість ознайомитись в певних рамках з роботою науково-дослідних установ, лабораторій та промислових підприємств капіталістичних країн.

Крім участі в роботі міжнародних з'їздів та нарад, наукові співробітники АН УРСР виїжджали в зарубіжні відрядження до капіталістичних країн з метою ознайомлення з досвідом та досягненнями зарубіжної науки та техніки. Так, директор Інституту електрозварювання АН УРСР академік АН УРСР Б. Є. Патон знайомився з станом розвитку електрозварювання в Італії, Франції та ФРН, ст[арший] науковий співробітник цього ж інституту І. К. Походня під час відрядження до Швеції ознайомився з питаннями виробництва зварювального обладнання та електродів.

12 вчених АН УРСР, спеціалістів різних галузей науки, ознайомились в 1958 році з експозицією Всесвітньої виставки, яка була організована в Брюсселі. На Брюссельській виставці в радянському павільйоні протягом 6 місяців працював співробітник Інституту електрозварювання АН УРСР І. В. Новіков, який демонстрував електрозварювальне обладнання, що використовується в Радянському Союзі*¹.

В вересні 1958 року до Англії строком на 9 місяців для спеціалізації на Ротамстедській науково-дослідній станції виїхав молодший науковий співробітник Інституту геологічних наук АН УРСР Ю. О. Русько.

Ряд громадських діячів Української РСР, співробітників АН УРСР, виїжджали до капіталістичних країн, де приймали участь в роботі міжнародних нарад прихильників миру (академік АН УРСР М. П. Семененко), а також були відряджені урядом СРСР в складі парламентських делегацій (академік АН УРСР М. Т. Рильський).

Наслідки зарубіжних наукових відряджень співробітників АН УРСР за 1958 рік

Спеціально для ознайомлення з досягненнями зарубіжної науки і техніки та вивчення досвіду роботи науково-дослідних установ за кордон виїжджало 70 учених АН УРСР. Переважна більшість цих відряджень була здійснена до країн народної демократії. Наукові співробітники АН УРСР мали великі можливості ознайомитись з досягненнями зарубіжної науки під час закордонних поїздок для участі в міжнародних конгресах і конференціях (40 чол.), а також внаслідок ознайомлення з експозицією Всесвітньої промислової виставки 1958 р. в м. Брюсселі*² (12 чол.).

Наукові зарубіжні відрядження надавались у 1958 році в першу чергу співробітникам установ, які працюють у галузі технічних наук – 28 чол., та хімічних і геологічних наук – 17 чол. По 9 наукових співробітників виїжджали у зарубіжні відрядження з установ Відділу біологічних наук АН УРСР і Відділу суспільних наук АН УРСР та 7 науковців з установ Відділу фізико-математичних наук АН УРСР.

В результаті відряджень одержані цінні відомості, які мають велике значення для прискорення розв'язання проблем, над якими працюють науково-дослідні установи АН УРСР, а також для розв'язання окремих питань розвитку народного господарства країни. Ознайомлення з роботою наукових установ та промислових підприємств зарубіжних країн, особливо Чехословаччини, Німецької Демократичної Республіки та ін., дало змогу творчо використати одержані відомості і дати практичні рекомендації підприємствам країни, зокрема з таких питань як підви-

*¹ Див. док. № 129.

*² Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 808.

шення продуктивності праці, удосконалення технології виробничих процесів, поліпшення якості промислової продукції.

По окремих галузях науки і техніки наслідки зарубіжних наукових відряджень за минулий рік характеризуються такими даними:

В галузі технічних наук – у закордонні наукові відрядження виїжджали співробітники інститутів ливарного виробництва, гірничої справи, теплоенергетики, металокераміки і спеціальних сплавів та інших установ АН УРСР технічного профілю.

Цінні відомості та матеріали були одержані в результаті відрядження до Чехословацької Республіки зав[ідуючого] відділом Інституту металокераміки та спеціальних сплавів АН УРСР члена-кореспондента АН УРСР І. М. Федорченка. Внаслідок використання цих матеріалів має бути прискорене впровадження в промисловість металокерамічних поршневих кілець та удосконалена технологія виготовлення ферритів і більш раціонально буде провадитись вибір елементів шихти фракційних матеріалів, що дозволить значно поліпшити їх якість.

[...]^{*1}. Наукові доповіді про розвиток промисловості порошкової металургії в Чехословаччині були зроблені для спеціалістів та працівників Запорізького, Київського та Львівського раднаргоспів, що сприяло прийняттю рішень про розвиток промисловості порошкової металургії в системі згаданих раднаргоспів.

Матеріали, одержані під час наукового відрядження до Чехословаччини члена-кореспондента АН УРСР І. М. Францевича та доктора технічних наук Г. В. Самсонова, дали можливість значно прискорити виконання планових тем в Інституті металокераміки та спеціальних сплавів АН УРСР, а також були дані промисловим підприємствам рекомендації з цих питань. Так, матеріали по виробництву та магніт вимірюваннях ферритів були передані на підприємства м. Львова (поштова скринька Р 63) і використані при створенні нових ферритних композицій.

На основі аналізу одержаних за кордоном відомостей було дано ряд рекомендацій установам та промисловим підприємствам директором Інституту ливарного виробництва АН УРСР членом-кореспондентом АН УРСР А. А. Горшковим, який виїжджав у наукові відрядження до Німецької Демократичної Республіки та Бельгії для ознайомлення з новими методами термічної обробки металів, контролю якості литва та іншими питаннями ливарного виробництва.

Важливіші з них такі:

1) заводам «Ленінська кузня», мотоциклетному та ін. – по питанню виготовлення поршнів та циліндрів з алюмінію;

2) ДНТК УРСР – по організації автоматизованих типових ливарних цехів з можливою умовною річною ефективністю в 5 млрд крб;

3) одержані в Бельгії зразки бентонітових глин досліджуються з метою використання наслідків цих досліджень для виробничих процесів заводу глинопорошків в м. Черкаси;

4) набуті відомості використані для опрацювання пропозицій щодо розвитку труболиварної промисловості в СРСР [...]^{*2}.

^{*1} Знято інформацію про подання відомостей до директивних органів УРСР.

^{*2} Те саме.

Матеріали відрядження були також опубліковані в бюлетенях науково-технічної інформації та журналах.

Група співробітників інститутів теплоенергетики та використання газу АН УРСР в складі членів-кореспондентів АН УРСР В. Ф. Копитова, В. І. Толубінського*¹ та кандидата технічних наук П. І. Лаврова в результаті відрядження до Чехословаччини змогла дати ряд пропозицій підприємствам Київського раднаргоспу. Зокрема, метод очистки смоли напівкоксуванням був рекомендований для застосування в цеху хімічної переробки смоли в м. Олександрія; відомості про окремі конструктивні вузли установок «Лурги», про методи хроматермографії, про напівкоксування вугілля твердим теплоносієм та інші питання мають велике практичне значення і пропозиції по них в стадії підготовки.

З питаннями конструювання та виробництва підйомних канатів для шахт на Богумінському канатному заводі в Чехословаччині ознайомились зав[ідуючий] лабораторією Інституту гірничої справи АН УРСР член-кореспондент АН УРСР П. П. Нестеров та інженер цієї лабораторії М. Н. Козюберца. Під час відрядження поряд з практичним освоєнням технології виробництва 3-гранопрядних канатів була одержана вся необхідна документація по технологічному процесу їх виробництва. Ознайомлення з роботами чехословацьких підприємств дало можливість встановити, що 3-гранопрядні канати, строк служби яких складає 1,5–2 і більше років, можуть бути з успіхом використані на шахтах та інших підприємствах нашої країни.

Відповідні рекомендації по цьому питанню детально розробляються і будуть найближчим часом надіслані зацікавленим відомствам та промисловим підприємствам.

Група співробітників з Інституту гідрології та гідротехніки АН УРСР, яка ознайомилась з станом гідрологічних досліджень в Польщі, надіслала відповідні рекомендації Управлінню гідрометеорологічної служби УРСР. Зокрема запропоновано закінчувати обробку матеріалів спостережень підрахунками водного балансу окремих басейнів та підготувати і видати монографії, в яких вміщати рекомендації з гідрологічних розрахунків по окремих басейнах, що значно спростило б роботу проектних організацій.

В результаті відряджень встановлено доцільність використання досвіду польських учених в питаннях проведення досліджень руслових процесів на напірних повітряних моделях з застосуванням матеріалу дна, який переміщується під впливом потоку, застосування для приладів «ЭГДА» парафіносажової маси замість застосування електропровідного паперу, застосування приладів трьохвісного стискання для дослідження механічних властивостей ґрунтів тощо.

Незважаючи на високий рівень розвитку в СРСР електрозварювання, наукові працівники Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР під час закордонних наукових відряджень знайшли ряд цікавих розв'язань деяких технічних питань у цій галузі науки та виробництва. Так певний інтерес становлять окремі зразки устаткування, що закупаються зараз за пропозицією інституту Міністерством зовнішньої торгівлі СРСР в Швеції, матеріали, одержані І. К. Походнею під час відрядження до Швеції; будуть використані для дослідження і розробки високопродуктивних електродів для зварювання певних сортів сталі і алюмінію;

*¹ Так у документі. Правильно: Толубінського.

вивчено спосіб віддалення ґрату, що буде використано при контактному зварюванні труб малого діаметра і т. ін.

Матеріали, одержані Д. А. Дудко в лабораторіях фірми «АРКОС» та на Всесвітній промисловій виставці в Бельгії використовуються для удосконалення зварювання труб, горизонтальних швів на вертикальній поверхні та зварювання в середовищі вуглекислого газу при змінному струмі.

В галузі хімічних та геологічних наук – значний інтерес являють наслідки наукового відрядження до Бельгії академіка А. І. Кіпріанова. Ця поїздка виявилась особливо корисною для науково-дослідних робіт, що ведуться в Інституті органічної хімії АН УРСР з питань одержання та промислового застосування ціанінових барвників – сенсібілізаторів, одержання ацетілена з нафти, нових засобів копіювання друкованого тексту, здійснення контролю за радіоактивністю повітря при виготовленні рентгеноплівки і ін.

Відповідні рекомендації були направлені в Інститут наукової інформації АН СРСР, на фабрики кіноплівки в м. Шостка та м. Казані.

На основі відомостей, одержаних під час роботи III Міжнародного конгресу по реології, в якому прийняв участь кандидат хімічних наук Ю. Ф. Дейнега, опрацьовані рекомендації щодо розвитку робіт по теоретичній експериментальній реології, в першу чергу по реології високополімерів, методам реологічних вимірів, розширенню комплексного дослідження діелектричних, оптичних, калориметричних та реологічних властивостей дисперсних систем.

Згадані рекомендації використовуються лабораторіями Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР та в наукових відрядженнях в Румунії, Німецькій Демократичній Республіці, Польщі та інших країнах народної демократії. Одержані в результаті цих відряджень відомості використовуються при розробці в інститутах геологічних наук, геології корисних копалин та в Інституті мінеральних ресурсів АН УРСР таких тем, як «Застосування сейсморозвідки з метою вивчення геологічної будови», «Рідкі та розсіювані елементи Чирвинського та Раховського масивів» та ін. Крім того, виробничим організаціям та відповідним відомствам дано ряд рекомендацій щодо практичного використання одержаних відомостей. Зокрема, Всесоюзному міжвідомчому стратиграфічному комітету доктором геолого-мінералогічних наук П. Л. Шільгою^{*1} рекомендовано переглянути стратиграфічний розподіл карбону на кордоні його нижнього та середнього відділів з метою геологічного картографування.

В результаті відрядження до НДР старшого наукового співробітника Інституту геологічних наук АН УРСР Соллогуба В. Б. виробничим організаціям дані рекомендації з питань використання ультразвуку, високочастотної сейсмики та інженерної геофізики. Крім того, в ультразвуковій дослідженні, що проводяться в інституті, впроваджується застосування магнітностректійних та титано-барієвих датчиків. Будуть проведені також спеціальні дослідження в гірських розробках.

Ознайомлення з досвідом роботи чехословацьких спеціалістів в галузі використання мінеральних ресурсів дало можливість зав[ідуючому] відділом Інституту мінеральних ресурсів АН УРСР С. Г. Гребньову^{*2} надіслати Держплану СРСР та УРСР, ДНТК СРСР та УРСР, Херсонському раднаргоспу, Комиш-Бурунському

^{*1} Так у документі. Правильно: Шульгою.

^{*2} Те саме. Правильно: С. К. Гребневу.

комбінату та іншим зацікавленим організаціям та підприємствам відповідні рекомендації щодо розробки проектів дослідних та промислових печей. Виходячи з досвіду роботи науково-дослідних установ Чехословаччини, замовлено також лабораторне обладнання для контролю за складом газової фази в випалювальних печах лабораторного та промислового типу при випалюванні залізної руди. Готується доповідь Держплану УРСР щодо використання досвіду чехословацьких підприємств по проектуванню підприємств Комиш-Бурунського комбінату.

В галузі біологічних наук. Участь академіка АН УРСР Р. Є. Кавецького в роботі VII Міжнародного конгресу по ракових захворюваннях дало можливість розширити тематику досліджень у галузі вивчення ролі гормонів у компенсаторних реакціях організму та застосувати нові методи визначення стероїдних гормонів. У зв'язку з цим Міністерству охорони здоров'я УРСР дано ряд рекомендацій щодо дослідження причин захворювань раком та нових методів його лікування. Використання цих рекомендацій буде сприяти запобіганню та більш активному лікуванню злоякісних пухлин.

Відрядження доктора медичних наук П. Є. Візіря до Швеції на Міжнародний конгрес мікробіологів дало можливість одержати певне уявлення про стан розробки в зарубіжних країнах проблеми генетики мікроорганізмів. Одержані відомості допомагають в організації експериментальних досліджень по вивченню найбільш актуальних питань проблеми мінливості мікроорганізмів, зокрема по вивченню феномена трансформації у бактерій, що розробляється в лабораторіях Інституту мікробіології [ім. Д. К. Заболотного] АН УРСР.

Наукове відрядження до Китайської Народної Республіки кандидатів біологічних наук П. С. Вовка дало можливість ознайомитись з станом та розвитком рибоводства в Китаї та запропонувати відповідним організаціям в УРСР використати позитивний досвід працівників рибного господарства Китаю.

Зокрема, рекомендується:

1) акліматизувати у водоймищах УРСР такий вид промислової риби як чорний амур та товстолобик, що дасть можливість забезпечити більш повне використання кормової бази ставків і відповідно значне підвищення їх рибопродуктивності;

2) застосувати метод відлову личинок риби з допомогою конусних сіток-ловушок та невеликих садків-приймників;

3) використати для сортування заготовлених в водоймищах личинок риб спеціальні сита з різними чарунками;

4) для пересадки риби та послідууючої сортировки застосувати плаваючі садки, що запобігає втратам при вилові.

Відрядження зав[ідуючого] відділом Інституту зоології АН УРСР академіка АН УРСР О. П. Маркевича до Англії та Чехословаччини дало можливість з'ясувати заплутану синоніміку ряду видів ракоподібних, по яких готується спеціальна монографія для серії «Фауна СРСР», та використати друковані твори, які відсутні в бібліотеках нашої країни.

Цікаві наукові матеріали, а також біологічні препарати та реактиви, відсутні до цього часу в СРСР, були одержані в результаті відрядження до Чехословаччини доктором біологічних наук С. М. Гершензоном.

Цінний порівняльний матеріал, який забезпечив роботу ряду відділів Інституту зоології АН УРСР (порівняльної морфології, палеозоології та ін.) було одержано

під час відрядження групи співробітників цього інституту на суднах китобійної флотилії «Слава»^{*1}. В результаті відрядження музей інституту поповнився рядом цінних експонатів, одержаних під час експедиції.

Крім біологічних досліджень, члени наукової групи надали керівництву експедиції наукові консультації при розробці питань щодо прогнозів та розвідки місць концентрації китів, вивчення їх міграції тощо.

В галузі фізико-математичних наук було здійснено 7 наукових відряджень співробітників установ АН УРСР.

Група співробітників Обчислювального центру АН УРСР під час наукових відряджень до Чехословаччини та Німецької Демократичної Республіки ознайомилась з роботами зарубіжних учених у галузі обчислювальної техніки, в тому числі з роботами по магнітному запису електронних обчислювальних машин, конструюванню та виготовленню магнітних головок тощо. Одержані матеріали використовуються при розробці планових тем: «Синтез електронних голічних схем» та «Розробка системи магнітного запису з застосуванням напівпровідникових та феритових елементів».

Передбачено використати науковий досвід працівників Вищої технічної школи в м. Дрездені (НДР) по технології виготовлення мініатюрної магнітної головки. Творче використання набутого досвіду дасть можливість скоротити час на розробку та освоєння виробництва згаданої магнітної головки. При конструюванні нових магнітних барабанів та окремих вузлів обчислювальних машин стало можливим використати окремі рішення, розроблені ученими Німецької Демократичної Республіки та Чехословацької Республіки.

Наслідки зарубіжних відряджень учених-математиків – академіка АН УРСР Б. В. Гнеденка, члена-кореспондента АН УРСР Ю. О. Митропольського та інших мають переважно теоретичний характер і використані при розробці відповідних планових тем. Так, під час відрядження до Польської Народної Республіки українські вчені обмінялись досвідом по ряду питань, що розробляються відділом теорії ймовірності в Інституті математики. На основі робіт, з якими академік АН УРСР Б. В. Гнеденко ознайомився в Польщі, були піддані математичній критиці методи підрахунку корисних копалин певних районів Казахської РСР.

Відомості, одержані під час відрядження до Угорщини доктором фіз[ико]-мат[ематичних] наук Ю. М. Березанським, прискорили розв'язання і краще розуміння деяких питань функціонального аналізу і були використані в роботі над темою «Дослідження спектра і спектральних розкладів для диференціальних і різницевих рівнянь».

В галузі суспільних наук було здійснено 9 наукових відряджень співробітників АН УРСР. Ці відрядження були використані українськими істориками, літературознавцями, мистецтвознавцями та працівниками ДПБ АН УРСР в основному для ознайомлення та вивчення фондів зарубіжних архівів. Вони дозволили значно глибше та повніше висвітлити окремі важливі питання планових тем, які розробляються в інститутах АН УРСР, а також ознайомитись з постановкою, методами та організацією науково-дослідної роботи окремих зарубіжних установ.

[...]*²

^{*1} Див. док. № 136, 196.

^{*2} Знято деталізовану інформацію про відрядження до Польщі с.н.с. Інституту історії АН УРСР Р. Г. Симоненка.

Ознайомлення старшим науковим співробітником Інституту історії АН УРСР В. І. Клоковим в Болгарії з архівними матеріалами про антифашистську боротьбу болгарського народу в роки II світової війни дозволило більш повно опрацювати планову тему про боротьбу слов'янських народів з фашизмом, що розробляється в цьому інституті.

Такими ж корисними виявились відрядження до Польської Народної Республіки наукових співробітників Інституту історії П. М. Каленіченка^{*1}, Д. М. Сташевського, співробітниці Інституту літератури [ім. Т. Г. Шевченка] В. П. Ведіної^{*2} та ін.

Внаслідок наукового відрядження до Чехословаччини зав[ідуючої] відділом Інституту суспільних наук АН УРСР Л. Л. Гумецької стало можливим детально ознайомитись з станом розвитку чеської та словацької лексикографії, зокрема з роботами вчених Чехословацької Республіки над історичним словником чеської мови. Одержані в ході відрядження відомості в значній мірі допомогли вдосконалити організацію підготовчих робіт по виконанню центрального планового завдання інституту – складання історичного словника української мови, а також були використані в розробці теоретичних принципів, які покладено в основу роботи над згаданим словником.

З доповідями про наслідки свого відрядження до Чехословаччини Л. Л. Гумецька виступила на ряді конференцій та зборах громадськості м. Львова.

В результаті наукового відрядження до Угорської Народної Республіки заступника директора Державної публічної бібліотеки АН УРСР М. П. Рудя стало можливим творчо використати досвід роботи наукових бібліотек Угорщини для вдосконалення бібліотечної справи в Українській РСР. Запозичено корисний досвід з питань мікрофільмування та фотокопіювання наукових матеріалів, реставрації унікальних видань, бібліографічного обслуговування, механізації окремих бібліотечних робіт. Про наслідки ознайомлення з роботою бібліотечних установ Угорщини заплановано зробити на початку 1959 року ряд доповідей для працівників бібліотек м. Києва.

Наведені вище далеко неповні практичні наслідки зарубіжних наукових відряджень співробітників АН УРСР, розширення їх наукових познань, як наслідок таких відряджень та інформація спеціалістів і наукової громадськості про стан розвитку певних галузей науки і виробництва закордоном свідчать про доцільність дальшого ще більш активного розвитку наукових зв'язків установ Академії наук УРСР з зарубіжними науковими установами та окремими вченими.

Додаток^{*3}: Список зарубіжних делегацій і осіб, які відвідали в 1958 році установи АН УРСР, список співробітників АН УРСР, які виїжджали у закордонні відрядження в 1958 році, та перелік міжнародних наукових конференцій 1958 року, в роботі яких взяли участь співробітники АН УРСР.

Зав[ідуючий] сектором наукових зв'язків АН УРСР
з зарубіжними організаціями С. [М.] Пархомчук

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6484, арк. 82–110. Копія. Машинопис.

^{*1} Так у документі. Правильно: Калениченка.

^{*2} Те саме. Правильно: Ведіної.

^{*3} Додаток не публікується.

**ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЛАН НАУКОВОЇ РОБОТИ УСТАНОВ
ВІДДІЛУ БІОЛОГІЧНИХ НАУК АН УРСР У ГАЛУЗІ
ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИБІОТИКІВ НА 1959–1965 рр.**

[Не пізніше 25 березня 1959 р.]^{*1}

Для служебного використання^{*2}

В первой трети XX столетия благодаря внедрению в практику вакцин и лечебных сывороток были достигнуты большие успехи в борьбе с инфекционными заболеваниями человека. С 1935 г. открылись новые возможности весьма успешной борьбы с инфекциями путем использования химиотерапевтических препаратов, а с начала 40-х годов – и антибиотиков.

С введением в практику химио- и антибиотикотерапии стало возможным лечение некоторых, считавшихся прежде неизлечимыми, инфекционных болезней (например, туберкулезного менингита) и резкое ограничение смертельных исходов при других инфекционных болезнях таких, как сепсис, пневмококковые инфекции (воспаление легких), брюшной тиф, дизентерия и пр. Некоторые инфекции в СССР (сифилис, малярия) почти исчезли: существует возможность резкого ограничения распространения туберкулеза и других тяжелых инфекционных заболеваний.

Такие успехи достигнуты в результате громадных материальных затрат на науку и колоссального труда тысяч ученых всех стран, после того как было открыто более пятисот антибиотиков и синтезировано несколько тысяч химиотерапевтических препаратов. Лишь около 20 первых и 40 вторых вошло в практику, но они полностью окупили все затраты на их изыскание. В последние годы антибиотики стали успешно применять также для борьбы с инфекциями сельскохозяйственных животных и культурных растений, при откорме животных и хранении скоропортящихся пищевых продуктов. Полученные результаты дают основание ожидать, что применение антибиотиков в этих отраслях народного хозяйства позволит сберечь миллионы рублей.

Несмотря на достигнутые успехи, в учении об антибиотиках есть еще много важных неразрешенных вопросов.

В результате применения антибиотиков <в> клинической практике в ряде случаев^{*3} возникли резистентные к ним формы возбудителей инфекций. Для лечения заболеваний, вызванных такими бактериями, требуются другие антибиотики, не говоря уже о том, что значительное число лиц^{*4} обладает индивидуальной чувствительностью к определенным антибиотикам. Все это обуславливает необходимость поисков новых антибиотиков для лечения бактериальных инфекций.

Еще более сложные задачи связаны с необходимостью изыскания антибиотиков для лечения вирусных инфекций, против которых терапевтических средств нет вовсе.

^{*1} Дата подання плану до Видавництва АН УРСР.

^{*2} Тут і далі – підкреслено в документі.

^{*3} Словосполучення «в ряде случаев» дописано від руки поперек рядка.

^{*4} Словосполучення «значительное число лиц» вписано замість закресленого «многие люди».

Важнейшей задачей является изыскание антибиотиков для лечения злокачественных опухолей.

Необходимо расширить поиски антибиотиков для борьбы с заболеваниями сельскохозяйственных животных и культурных растений, а также для использования их в качестве стимуляторов роста животных и растений и для консервирования пищевых продуктов.

[...]^{*1}

Важность и перспективность разработки проблемы антибиотиков не требует особых пояснений.

В РСФСР, кроме ряда лабораторий при различных научных учреждениях, изучающих антибиотики, имеется четыре института антибиотиков: в Москве – два, в Свердловске и Ленинграде – по одному. В УССР таких институтов нет, и работы над изысканием новых антибиотиков ведутся в недостаточном объеме в Институте микробиологии АН УССР, в Харьковском институте вакцин и сывороток, в Днепропетровском институте эпидемиологии и микробиологии, в Никитском ботаническом саду, в Институте органической химии АН УССР, на кафедре микробиологии Киевского и Одесского университетов, во Львовском политехническом институте и некоторых других учреждениях.

В то время как в РСФСР работают главным образом над изысканием антибиотиков микробного происхождения, в УССР основное внимание сосредоточено на антибиотиках из высших растений (Институт микробиологии АН УССР, Никитский ботанический сад, Одесский университет). В меньшем объеме ведутся работы по грибным антибиотикам (Харьков, Киев, Днепропетровск).

Из изложенного вытекает настоятельная необходимость расширить в УССР изыскание новых антибиотиков. Такая задача должна стать в первую очередь перед Институтом микробиологии АН УССР, который в настоящее время по решению Президиума АН УССР возглавляет и координирует всю проблему антибиотиков на Украине.

ПУТИ РАЗРАБОТКИ ПРОБЛЕМЫ И СОДЕРЖАНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ

Необходимость изыскания новых антибиотиков природного происхождения выдвигает задачу развития работы в области изучения антибиотических веществ микробного происхождения – из бактерий, плесневых грибков, актиномицетов, дрожжей. Это направление еще мало развито на Украине. Расширение работ в этой области весьма перспективно, так как применяемые в практике антибиотики в подавляющем большинстве получены из микробов.

Развивая разработку антибиотиков микробного происхождения, ученые УССР должны сконцентрировать свое внимание также на антибиотиках из высших растений, богатством видов которых отличается Украина. К этому побуждают и сравнительно малая изученность высших растений в этом направлении, и уже доказанная возможность получения из них антибиотиков.

Следующим направлением в разработке проблемы антибиотиков является получение и изучение антимикробных веществ из животных тканей. Небольшой

---

^{*1} Знято загальну інформацію про роль розробки антибіотиків для розвитку окремих галузей народного господарства СРСР.

опыт получения антибиотиков животного происхождения свидетельствует о перспективности и этого направления работы.

Наконец, необходим синтез веществ, построенных по типу природных активных антибиотиков, но по тем или иным причинам требующих изменений в химической структуре. Синтез таких веществ предусматривает предварительное изучение строения природных антибиотиков.

Изучение антибиотиков природного происхождения, как и синтез подобных им веществ, должно быть направлено в первую очередь на изыскание лечебных препаратов против заболеваний, не поддающихся излечению имеющимися в настоящее время средствами. К ним относятся:

- а) злокачественные новообразования у человека;
- б) вирусные инфекции человека, животных и растений;
- в) грибковые заболевания человека, животных и растений;
- г) бактериальные заболевания человека, животных и растений, вызываемые устойчивыми к антибиотикам возбудителями.

Для изучения возможности практического применения антибиотиков необходимо предварительно определить фармакологические, токсикологические и другие биологические свойства выделяемых веществ, их терапевтическую активность, испытать их в клиниках, в животноводстве и растениеводстве, а также разработать технологию производства антибиотиков и передать ее для использования в промышленности.

Соответственно этому к разработке проблемы должны быть привлечены микробиологи, ботаники, химики – аналитики и синтетики, фармакологи, физиологи, врачи, ветеринары и растениеводы.

ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТ ПО ПРОБЛЕМЕ

Ведущим институтом в разработке проблемы является Институт микробиологии АН УССР. В нем намечено расширить и организовать новые лаборатории, что станет возможным по осуществлении запланированного строительства нового здания института (1961–1962 гг.). При отделе патогенных микроорганизмов института намечена организация лабораторий антибиотиков из высших растений, лаборатории экспериментальной химиотерапии (бактериальные, грибные, вирусные инфекции и злокачественные опухоли) и лаборатории химического анализа и синтеза. Изучение антибиотиков микробного происхождения будет осуществляться в лаборатории физиологии грибов и биологически активных веществ. Кроме того, в 1959 г. в институте организуется специальный отдел для изучения антибиотиков, который должен впоследствии развиваться в Институт антибиотиков, создаваемый в системе АН УССР.

К разработке проблемы привлекаются, кроме учреждений, перечисленных ниже, также и сельскохозяйственные научно-исследовательские опытные станции для проверки в полевых условиях новых антибиотиков в борьбе с инфекциями растений, а также медицинские и ветеринарные лечебные учреждения для испытания в клиниках антибиотиков, проверенных в лабораториях. Возможно дальнейшее расширение связи и комплексирования работ с другими учреждениями. Изучение антибиотиков будет проводиться в определенной степени в контакте с учеными стран народной демократии (Чехословакии, Польши, Болгарии).

Организация работ в области изыскания новых антибиотиков возлагается на комиссию в следующем составе: академик АН УССР В. Г. Дроботько (председатель),

доктор биологических наук Б. Е. Айзенман (ученый секретарь), академик АН УССР А. И. Киприанов, член-корреспондент АН УССР В. П. Тульчинская (Одесский госуниверситет), доктор биологических наук В. И. Билай (Институт микробиологии АН УССР), член-корреспондент АМН СССР В. С. Деркач (Харьковский институт вакцин и сывороток), директор Никитского ботанического сада А. С. Коверга (Крым), проф. Е. И. Демиховский (Днепропетровский мединститут), проф. Н. Н. Туркевич (Львовский мединститут), проф. М. Н. Ротмистров (Киевский госуниверситет), проф. С. С. Дяченко (Киевский мединститут).

Распределение основной тематики

№ п/п	Наименование работ	Исполнители (учреждения)	Сроки исполнения
1	2	3	4
1.	Изыскание и изучение новых антибиотиков из растений	Институт микробиологии АН УССР, Одесский госуниверситет, Никитский ботанический сад, Киевский госуниверситет, Украинский институт консервной промышленности, Институт физиологии растений Академии сельскохозяйственных наук	1959–1965 гг.
2.	Изыскание и изучение новых антибиотиков из микроорганизмов	Институт микробиологии АН УССР, Днепропетровский мединститут, Одесский тубинститут	1959–1965 гг.
3.	Изыскание и изучение противовирусных антибиотиков	Институт микробиологии АН УССР, Никитский ботанический сад, Одесский госуниверситет	1959–1965 гг.
4.	Изыскание и изучение антибластомных веществ	Институт микробиологии АН УССР, Харьковский институт вакцин и сывороток, Институт органической химии АН УССР	1959–1965 гг.
5.	Синтез и изучение аналогов и гомологов природных антибиотиков	Институт органической химии АН УССР, Львовский политехнический институт, Львовский мединститут, Институт микробиологии АН УССР, Киевский тубинститут, Харьковский мединститут, Киевский госуниверситет	1959–1965 ^{*1} гг.
6.	Изучение механизма действия и испытание антибиотиков	Институт микробиологии АН УССР, Львовский тубинститут, Черновицкий мединститут, Одесский тубинститут, Киевский тубинститут, Днепропетровский мединститут, Киевский ИЭМ, Одесский ИЭМ, Киевский госуниверситет	1959–1965 гг.

ІА НБУВ, ф. 21, оп. 2, спр. 65, арк. 55–61. Ротапринт.

*¹Рік вписано від руки.

**ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ АН УРСР ЗА НАУКОВИМИ
НАПРЯМАМИ І НАЙВАЖЛИВИШИМИ ПРОБЛЕМАМИ,
ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВИРІШЕННЮ В 1959–1965 рр.^{*2}***15 квітня 1959 р.*

В області фізико-математических наук^{*3} – розробка теорії і методів для рішення питань про ядрені сили, структуру і основні властивості ядра; розвиток теорії оболонок і ядрені процесів дифракційного типу; рішення питань про теорію коливань плазми і взаємодії частинок з плазмою; розробка і використання електронних і іонних приладів; вивчення ядрені реакцій з метою отримання квантових характеристик і інших їх властивостей, встановлення альфа- і бета-розпаду ядер, а також гамма-випромінювання і розробки світлої апаратури; рішення питань про квантову теорію твердого тіла і розробка методів спектрального аналізу і контролю застосовано до окремих галузям промисловості; рішення теоретических питань фізических основ міцності і пластичності для отримання матеріалів з заданими властивостями; розвиток теорії напівпровідників і напівпровідникових приладів і створення нових напівпровідникових матеріалів і приладів; вивчення властивостей рідкого гелію і його ізопоів як квантової рідкості і властивостей металів при низьких температурах; розвиток теорії і створення схем вичислювальних машин, розробка методів програмування і промислових процесів і рішення завдань математическої фізики; вивчення радіолокації Сонця і планет; розробка методів застосування ультразвука в дослідженнях металів і сплавів і в окремих галузях народного господарства; розвиток теорії аеродинаміки і рішення питань динаміки і стійкості тіл при великих швидкостях; розробка геофізических методів і апаратури для пошуку і розвідки корисних копалин.

В області хіміческих наук – розробка загальної теорії полімеризації, поліконденсації і вивчення кінетики і механізму цих процесів з метою знаходження шляхів управління процесами і регулювання властивостей утворюваних полімерів; розробка нових методів синтезу мономерів і вихідних матеріалів для отримання практически важливих високомолекулярних сполучень; отримання іонообмінних смол з високою ємністю і селективністю і дослідження кінетики іонного обміну; синтез нових фізіологічески активних речовин і препаратів (протиракових, протитуберкульозних, протилучевих і т. п.); вивчення хімії вуглеводів (олігосахаридів, сахароз), білків і ряду природних біологічески активних сполучень (токофіролі, рістотворчі речовини, вітаміни); синтез нових фосфорорганіческих сполучень з метою отримання високоєфективних ядохімікатів; розробка теоретических основ хіміческих і електрохіміческих методів отримання рідких металів і їх сплавів; розробка нових і удосконалення існуючих способів збагачення рідкометалічних руд, а також технологіческих

^{*1} Див. док. № 61, 62.

^{*2} Заголовок документа. Документ є додатком № 1 до постанови XVII сесії Ради з координації наукової діяльності академії наук союзних республік і філіалів Академії наук СРСР, яка відбулася 30–31 березня 1959 р., про завдання академії наук союзних республік і філіалів АН СРСР.

^{*3} Тут і далі – підкреслено в документі.

схем получения германия, титана, циркония, гафния, ниобия, ванадия и др. металлов; изыскание эффективных способов разделения редких земель; разработка вопросов теории химического строения, кинетики и реакционной способности с помощью изотопов; разработка методов получения металлов высокой частоты с применением изотопов; получение новых катализаторов с целью интенсификации химико-технологических процессов; разработка теории цветности и строения органических красителей; синтез и исследование состава и строения комплексных соединений; разработка методов очистки питьевых и сточных вод.

В области геологических наук – установление металлогении, закономерностей размещения и концентрации металлов в складчатых зонах Украинского кристаллического щита, в железных рудах Криворожья, Керчи, а также в районе Южного Донбасса, Крыма и Карпат и составление металлогенических карт; исследования в области стратиграфии и литологии каменноугольных отложений Большого Донбасса, Львовско-Волынского бассейна и Приднестровья; разработка теории миграции и установления условий формирования нефтяных и газовых месторождений; составление геохронологической шкалы по УССР для прогноза поисков и разведки полезных ископаемых.

В области биологических наук – изучение взаимосвязи между структурными особенностями и физиологическими функциями белков, биологического синтеза; изучение белков различных отделов нервной системы и их обмена в филогенезе и онтогенезе; разработка вопросов функциональной биохимии центральной нервной системы; изучение физиологических, биохимических и морфологических основ биологического действия ионизирующих излучений на живые организмы и разработка методов защиты; изучение свойств и динамики процессов возбуждения и торможения в головном мозгу и общих закономерностей и механизмов деятельности нервной системы; изучение механизма возникновения наследственных изменений у животных; изыскание и изучение новых антибиотиков и биологически активных веществ для применения их в медицине и сельском хозяйстве; изучение изменчивости микроорганизмов и их особенностей обмена веществ; развитие теории фотосинтеза и овладение его процессами; проведение экспериментальных исследований по внутри- и межвидовым отношениям в растительном мире; разработка методов рационального использования полезной флоры; экспериментальные исследования по изучению закономерностей полового и бесполого воспроизведения растений и полиплоидии у растений; завершение издания обобщающих трудов по флоре Украины, видового состава, динамики численности и перспектив развития современной фауны.

В области технических наук – разработка теории и инженерных методов построения быстродействующих и точных устройств и новых технических средств для автоматического и телемеханического управления производственными процессами угольной, химической, газовой, металлургической и машиностроительной промышленности и энергосистем; развитие теории и создание мощных генераторов сверхвысоких частот и других радиотехнических средств для нужд различных областей народного хозяйства; развитие теории физики и техники миллиметровых и субмиллиметровых волн и методов их применения; решение научных вопросов развития эффективного использования энергосистем; разработка научных основ создания новых типов крупных электрических машин и повышение эффективности тепловых электростанций; исследование железных

руд Керченського местородження з метою їх раціонального використання; розробка теоретических основ для изыскания нових металургических процесов доменной плавки и непрерывного способа передела чугуна в сталь; решение теоретических вопросов и проведение экспериментальных исследований в целях повышения производительности прокатных станов и получения высококачественных прокатных изделий; разработка теории порошковой металлургии и технологических процесов получения металлокерамических материалов для новых областей техники; получение жаропрочных сплавов с заданными свойствами для применения их в ракетной технике, атомной энергетике и турбостроении; научное обоснование и совершенствование технологии и средств разработки угольных, рудных и нерудных месторождений при открытом и подземном способах выемки; разработка научных основ и создание эффективных газовых и гидравлических турбин транспортного типа, разработка методов и энерготехнологических схем комплексной переработки твердых топлив и природных газов; установление закономерностей статической и динамической прочности и пластической деформации металлов, полимеров и тонкостенных конструкций и инженерных сооружений; развитие теории электросварки металлов, совершенствование технологических процесов и создание новых высокопроизводительных электросварочных машин для различных областей техники; разработка методов гидрологических расчетов и основ рационального проектирования гидротехнических сооружений.

В области общественных наук – создание многотомного обобщающего труда по истории Украинской ССР, сводной многотомной археологической карты Украины, многотомной истории украинской литературы; написание монографий по вопросам теории литературы, взаимосвязей украинской литературы с другими национальными литературами, истории и теории украинского искусства, истории диалектов, исторической грамматики украинского языка, сравнительно-историческому изучению славянских языков [...] ^{*1}, философии и естествознания; разработка предложений и методов повышения производительности труда и снижения себестоимости в металлургической, машиностроительной, угольной, легкой и сахарной промышленности и сельском хозяйстве Украины; размещение производства, специализации и комплексного развития хозяйства экономических районов Украины; разработка основных научных принципов кодификации законодательства Украинской ССР.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 71, спр. 236, арк. 23–27. Копія. Машинопис.

№ 150^{*2}

ДОВІДКА ПРО СТАН НАУКОВИХ КАДРІВ ІНСТИТУТІВ АН УРСР ТА ЇХ ПОТРЕБУ НА 1959–1965 рр.

27 квітня 1959 р. ^{*3}

За останні роки Академія наук УРСР значно розвинулась, зросла матеріально-технічна база її інститутів, чисельність наукових і науково-допоміжних кадрів, підвищилась їх кваліфікація.

^{*1} Знято зайву деталізацію завдань у галузі суспільних наук.

^{*2} Див. док. № 78, 128, 187.

^{*3} Дата супровідного листа.

Академія наук УРСР зараз має у своєму складі 46 науково-дослідних установ, де працює понад 2000 наукових працівників і близько 1900 чол. науково-допоміжного персоналу з вищою спеціальною освітою. Серед наукових співробітників більше 220 докторів наук, близько 1100 чол. кандидатів наук і майже 700 молодших наукових співробітників без ученого ступеня.

Маючи такий значний колектив висококваліфікованих наукових і науково-допоміжних кадрів, Академія наук УРСР за останні роки має певні досягнення у розробці важливих питань в різних галузях науки і культури радянської держави.

Говорячи про наукові кадри, слід відмітити, що в більшості інститутів академії ще й досі дуже мало докторів наук, у зв'язку з чим 155 посад директорів і заступників директорів по науковій частині інститутів, зав[ідуючих] відділами і лабораторіями займають кандидати наук. Особливо мало докторів наук у таких інститутах: радіофізики та електроніки – 4 чол., Обчислювальному центрі – 1 чол., гідрології та гідротехніки – 2 доктори, електрозварювання – 1 доктор, машинознавства та автоматики – 2 чол., теплоенергетики – 3 чол. (всі працюють за сумісництвом), використання газу – 3 чол., ливарного виробництва – 3 чол. (з них 1 сумісник), лабораторії гідравлічних машин – 1 чол., філософії – 1 чол., мовознавства – 2 чол. (з них 1 сумісник), мистецтвознавства, фольклору та етнографії – 4 чол. (з них 3 за сумісництвом) і в ряді інших.

В основному це є наслідком, з одного боку, слабкої роботи по підготовці докторів наук з числа наявних ст[арших] наукових співробітників інститутів і, з другого боку, – неможливості запрошувати докторів наук з інших міст через відсутність в академії необхідної жилої площі для них.

Стан з докторськими кадрами погіршується тим, що серед них багато осіб уже пенсійного і передпенсійного віку: по АН УРСР в середньому їх налічується половина всього складу. Особливо багато докторів наук, що мають 55–60 і більше років, в таких інститутах: ботаніки, де всі 8 докторів наук мають такий вік, гідробіології – 66%, мікробіології – 66%, фізіології – 72%, Ботанічний сад – усі 3 доктори наук, геологічних наук – 70%, органічної хімії – 75%, мінеральних ресурсів – 80%, гідрології і гідротехніки – обидва доктори наук, економіки – 75%, історії – 60%, мистецтвознавства, фольклору та етнографії – 75% і в ряді інших інститутів.

Також несприятливий за віком стан і з кадрами старших наукових співробітників – кандидатів наук, як джерелом докторських кадрів. Наприклад, в інститутах Відділів біологічних і хімічних та геологічних наук працює майже половина таких співробітників, що мають пенсійний або близький до нього вік.

Особливо багато таких літніх ст[арших] наукових співробітників працює в інститутах ботаніки, мікробіології, гідробіології, загальної та неорганічної хімії, геологічних наук, гідрології і гідротехніки, теплоенергетики, історії, археології, мистецтвознавства, фольклору та етнографії й інших.

Багато наукових співробітників, які за останні роки захистили докторські дисертації, дуже довго працювали над їх підготовкою, нерідко 15–20 років після захисту кандидатської дисертації і в багатьох випадках захищали їх у віці понад 50 років.

[...]*¹

*¹ Знято загальну інформацію про необхідність поліпшення підготовки наукових кадрів.

Для забезпечення розвитку досліджень у найбільш перспективних наукових напрямках, вирішення крупних теоретичних завдань, а також забезпечення ви-мог народного господарства і культури в 1959–1965 рр. перспективним планом розвитку Академії наук УРСР намічено організувати 24 нові наукові установи і філіали інститутів АН УРСР, в тому числі:

1. Інститут напівпровідників (м. Київ)
2. Філіал Фізико-технічного інституту (м. Сталіно)
3. Фізико-технічний інститут (м. Дніпропетровськ)
4. Фізико-математичний інститут (м. Львів)
5. Інститут геофізики (м. Львів)
6. Інститут геофізики*¹
7. Інститут рудних родовищ, мінералогії і петрографії (м. Київ)
8. Інститут колоїдної хімії (м. Київ)
9. Інститут очистки води і промстоків (м. Київ)
10. Лабораторія проблем переробки нафти (м. Львів)
11. Інститут рідкісних металів (м. Одеса)
12. Інститут хімії полімерів і мономерів (м. Київ)
13. Інститут біофізики (м. Київ)
14. Інститут фотосинтезу і біохімії рослин (м. Київ)
15. Інститут машинознавства (м. Харків)
16. Інститут радіотехнічних проблем (високочастотної техніки) (м. Київ)
17. Філіал Інституту гірничої справи (м. Дніпропетровськ)
18. Філіал Інституту гірничої справи (м. Кривий Ріг)
19. Філіал Інституту теплоенергетики (м. Сталіно)
20. Філіал Інституту використання газу (м. Шебелінка, Харківської обл.)
21. Філіал Інституту використання газу (м. Станіслав)
22. Інститут права (м. Київ)
23. Інститут історії мистецтв (м. Київ)
24. Інститут етнографії і народної творчості (м. Київ)

Останні два інститути утворюються поділом Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії.

12 нових інститутів намічено організувати на базі відділів і лабораторій існуючих наукових установ АН УРСР, 6 філіалів та одна лабораторія мають бути організовані відповідними існуючими інститутами та 5 нових наукових установ ніякої бази ще не мають (фізико-математичний, два фізико-технічних, географії та біохімії рослин і фотосинтезу) і структура їх теж ще не визначена.

Крім організації нових наукових установ передбачено значне розширення існуючих інститутів АН УРСР.

У відповідності з цим Держплан Ради Міністрів УРСР в проекті плану розвитку народного господарства Української РСР на 1959–1965 рр. визначив ріст штатної чисельності бюджетних установ Академії наук УРСР на 8275 чол., в тому числі наукових співробітників на 2750 чол. Лише новоорганізовані установи мають збільшити чисельність наукових кадрів на 1175 чол.

*¹ Так у документі.

Загальна додаткова потреба в наукових кадрах існуючих і новоутворюваних установ на 1959–1965 рр. становитиме близько 2750 чол., з яких коло 300 докторів наук і близько 2450 кандидатів наук по багатьох спеціальностях.

Додаткова потреба в докторих наук необхідна для заміщення посад керівників новоутворюваних відділів і лабораторій, а також цих категорій посад, які тимчасово заміщені кандидатами наук. За цей період з числа ст[арших] наукових співробітників близько 250 чол. зможуть підготувати і подати на захист докторські дисертації, але новоутворювані структурні одиниці потребуватимуть значної кількості докторів наук по спеціальностях, по яких інститути АН УРСР не мають відповідного контингенту ст[арших] наукових співробітників для підготовки з них докторів наук. Це такі спеціальності: радіотехніка, радіофізика, астрономічна геодезія, електротехніка, автоматика і телемеханіка, фізика металів, гірничі спеціальності, аналітична хімія, фізична хімія, рентгенометалофізика, фізика напівпровідників і інші фізико-математичні, технічні, хімічні, біологічні спеціальності.

Потреба в докторих наук по цих спеціальностях може бути задоволена на протязі семирічки лише запрошенням відповідних спеціалістів з інших установ за конкурсом.

Потреба в старших і молодших наукових співробітниках, кандидатах наук на цей період визначається в кількості орієнтовно 2450 чол., з яких ст[арших] наукових співробітників – 700 чол. і молодших наукових співробітників коло – 1750 чол.

Покриття потреби в ст[арших] наукових співробітниках намічено: близько 400 чол. за рахунок наукового росту наявних працівників інститутів і 300 чол. можуть запрошуватись з інших установ за конкурсом при наявності у АН УРСР необхідної для них жилплощі. Ст[арші] наукові співробітники потрібні по тих же спеціальностях, що і доктори наук.

Потреба в молодших наукових співробітниках визначається орієнтовно в 1750 чол., переважно кандидатів наук. Інститути АН УРСР за період 1956–1965 рр. зможуть підготувати з числа своїх співробітників і частково перевести з госпдогвірних робіт майже 400 кандидатів наук. За цей же час заплановано випуск аспірантів по наукових установах академії 1100–1200 чол., а решта, приблизно 200–250 молодших наукових співробітників, може бути прийнята з інших установ, в тому числі висококваліфіковані спеціалісти з виробництва і виробничих організацій (див. додаток № 1).

У зв'язку з тим, що сучасна матеріально-технічна база ряду інститутів АН УРСР недостатня, це викличе значні труднощі у підготовці запланованої кількості наукових кадрів через аспірантуру по важливих спеціальностях, наприклад, по інститутах математики, металофізики, загальної та неорганічної хімії, органічної хімії, електротехніки, будівельної механіки і інших. Послаблення цих труднощів настане через декілька років після побудування намічених приміщень для цих інститутів.

Академія наук УРСР має необхідні кадри висококваліфікованих керівників аспірантів і лише по ряду нових і ще не розвинених в АН УРСР спеціальностях підготовка буде здійснюватись в інших наукових установах СРСР і, в першу чергу, в установах Академії наук СРСР.

Такими спеціальностями для АН УРСР є: різні спеціальності обчислювальної математики і техніки, електронна автоматика, радіотехніка, хімія і технологія полімерних матеріалів, органічний синтез, біохімія рослин і фотосинтез, біофізика, радіаційна хімія, вірусологія й інші (див. додаток № 2).

Підготовка наукових кадрів по цих спеціальностях може здійснюватись прикомандируванням аспірантів АН УРСР на 3 роки до відповідних наукових установ Академії наук СРСР та академій союзних республік, а також спеціалізація там же наукових працівників інститутів АН УРСР шляхом відрядження їх на більш короткі строки.

В ряді інститутів потрібна невелика кількість наукових кадрів по спеціальностях, які є не основними для цих інститутів, наприклад, Інституту металокераміки і спецсплавів – по фізичній хімії, аналітичній хімії, фізиці, механіці, металофізиці, Інституту хімії полімерів і мономерів – по фізичній хімії, фізиці, механіці, Інституту електрозварювання – по металофізиці і неорганічній хімії і інші. Підготовка цих кадрів може бути успішно здійснена у відповідних установах АН УРСР.

Забезпечення ефективної розробки наукових питань вимагає значної кількості науково-допоміжних кадрів – спеціалістів з вищою освітою на посади інженерів і старших лаборантів. На 1959–1965 рр. їх потрібно буде для інститутів АН УРСР близько 4000 чол. по всіх спеціальностях, наприклад:

для інститутів Відділу фіз[ико]-мат[ематичних] наук	понад 1000 чол.
« хім[ічних] і геолог[ічних] наук	« 800 «
« біологічних	« « 350 «
« технічних	« « 1600 «
« суспільних	« « 250 «

Приблизно половину цих спеціалістів інститути академії мусять одержати з відповідних вузів УРСР в порядку розподілу молодих спеціалістів, а частина може бути прийнята з числа спеціалістів, які працюють у народному господарстві.

Решта близько 800 чол. – це спеціалісти середньої кваліфікації для заміщення посад техніків, майстрів, старших лаборантів тощо.

Необхідно відзначити, що Держплан Ради Міністрів УРСР не завжди задовольняє заявки Академії наук УРСР на молодих спеціалістів, особливо по гостродефіцитних спеціальностях і це створює певні труднощі в укомплектуванні інститутів академії потрібними для виконання тематики кадрами. Наприклад, на 1959 рік була подана заявка на 25 молодих спеціалістів по радіотехніці № 0701, а передається випускників лише 12 чол., по технології машинобудування № 0501 заявка була на 24 чол., а передається лише 10 чол. і інші.

Крім того, АН УРСР і досі не має права першочергового відбору для себе випускників вузів і тому якість направлених на роботу молодих спеціалістів не завжди задовольняє вимогам наукових установ академії.

Коли прийняти до уваги, що контингенти молодих спеціалістів, що передаються Академії наук УРСР, з'являються певним резервом для підготовки з них майбутніх наукових працівників, то задоволення потреби АН в таких спеціалістах набуває серйозного значення.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ*¹

1. Додаткова потреба інститутів АН УРСР в докторих наук на 1959–1965 рр. становитиме приблизно 300 чол., або в середньому по 43 чол. на рік. Ця потреба буде задовольнятися з великими труднощами, маючи на увазі, що за останні роки щорічний приріст кількості докторів наук в цілому по СРСР, в тому числі по

*¹ Підкреслено в документі.

Україні і, зокрема по Академії наук УРСР, зовсім незначний у порівнянні з потребою в працівниках цієї категорії. В АН УРСР за останні три роки захищено всього 37 докторських дисертацій.

Основною причиною такого повільного росту чисельності докторських кадрів є порочна система присудження учених ступенів науковим працівникам, які за сукупністю опублікованих ними праць заслуговують на присудження їм ученого ступеня, але за існуючим порядком повинні писати ще й дисертації.

Тому переважна більшість наукових працівників, які достойні присудження докторського ступеня, будучи перевантажені творчою роботою, не мають часу, а нерідко і бажання, витратити дуже багато часу на непродуктивну роботу по написанню на базі уже опублікованих праць докторських дисертацій.

Виходячи з цього, головним заходом, що сприятиме значному росту чисельності докторських кадрів, повинна бути докорінна зміна існуючого порядку присудження докторського ступеня не на основі захисту дисертації, а по сукупності опублікованих наукових робіт, а також за крупні монографії, крупні винаходи, за впроваджені роботи великого народногосподарського значення, за крупні оригінальні і цінні конструкторські і проектні розробки і за фундаментальні оригінальні підручники і учебні посібники.

2. Необхідно надати Академії наук УРСР право першочергового відбору молодих спеціалістів у вузах УРСР, маючи на увазі, що вони не просто спеціалісти з вищою освітою, а в значній частині з'являються майбутніми науковими працівниками.

3. Для поповнення кадрів наукових працівників інститутів необхідно розширити право АН УРСР на залучення висококваліфікованих спеціалістів різних галузей народного господарства без ученого ступеня на посади старших і молодших наукових співробітників з оплатою у відповідності з посадою, яку вони займають.

4. Міністерство вищої освіти повинно розширити контингент прийому студентів по гостродефіцитних спеціальностях для підготовки молодих спеціалістів, потрібних для народного господарства і для наукових установ.

5. Необхідно дозволити установам АН УРСР персонально відбирати найбільш здібних студентів, починаючи з 3–4-го курсу, для проходження практики у відповідних інститутах, де після закінчення вузу вони будуть працювати.

6. У зв'язку з тим, що в АН УРСР деякі наукові спеціальності ще не розвинуті, але мусять розвиватись, необхідно подати до Ради по координації наукової діяльності академій наук союзних республік заявку на підготовку в установах АН СРСР і академій наук республік кандидатів наук по цих спеціальностях (додаток № 3).

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР О. [Н.] Щербань

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 907, арк. 156–166. Копія. Машинопис.

ПЛАН

додагкової потреби в наукових кадрах інститутів Академії наук УРСР на 1959–1965 рр.
і джерела поповнення їх

Відділи АН УРСР	Доктори наук			Наукові співробітні[ки] – кандидати наук			Мол[одші] наукові співробітніки – кандидати наук			
	Всього	В т. ч. за рахунок наукового росту своїх співробітніків]	За курсом з інших установ	Всього	В т. ч. за рахунок наукового росту своїх співробітніків]	За курсом з інших установ	Всього	В т. ч. за рахунок наукового росту своїх співробітніків]	Підготовка через аспірантуру	Прійом з інших установ
Фіз[ико]-мат[ематичних] наук	540	15	35	120	50	70	370	60	270	40
Хім[ічних] і геолог[ічних] наук	610	30	30	140	80	60	410	80	280	50
Біологіч[их] [наук]	390	30	20	70	60	10	270	70	150	50
Техніч[их] [наук]	800	50	60	240	140	100	450	120	280	70
Суспільних [наук]	410	20	10	130	70	60	250	70	120	40
Всього	2750	300	155	700	400	300	1750	400	1100	250

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 907, арк. 167. Копія. Машинопис.

ПЕРЕЛІК

дефіцитних спеціальностей і кількість випускників вузів,
потрібних Академії наук УРСР на посади інженерів і ст[арших] лаборантів
на 1959–1965 рр.

№ № п. п.	Спеціальності	Кількість молодих спеціалістів
1	Обчислювальна техніка	50
2	Прилади та установки радіометричних і дозиметричних вимірювань	30
3	Теоретична фізика	20
4	Ядерна фізика і техніка	170
5	Атомно-енергетичні установки	60
6	Прилади ядерних вимірювань (автоматика і електроніка)	75
7	Радіофізика	20
8	Фізика напівпровідників	85
9	Фізична електроніка	40
10	Спектроскопія	40
11	Радіоелектроніка	40
12	Радіотехніка	180
13	Органічний синтез	85
14	Технологія полімерних матеріалів	20
15	Радіаційна хімія	45
16	Технологія рідкісних і розсіяних елементів	70
17	Хімія і технологія газу	25
18	Контрольно-вимірювальні прилади	30
19	Автоматика і телемеханіка	45
20	Термічна переробка палива	25
	Всього	1155 чол.

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 907, арк. 168. Копія. Машинопис.

СПЕЦІАЛЬНОСТІ

по яких необхідна підготовка кандидатів наук для Академії наук УРСР
в інших установах на 1959–1965 рр.

№ № п. п.	Спеціальності	Кількість спеціалістів
1	Обчислювальна математика і техніка	10 чол.
2	Радіотехніка	10 [чол.]
3	Автоматичні вимірювальні прилади	2 [чол.]
4	Органічний синтез	10 [чол.]
5	Технологія полімерів	4 [чол.]
6	Радіаційна хімія	4 [чол.]
7	Хімія і технологія газу	4 [чол.]
8	Біохімія рослин і фотосинтез	8 [чол.]
9	Біофізика	4 [чол.]
10	Вірусологія	4 [чол.]
	Всього	60 чол.

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 907, арк. 169. Копія. Машинопис.

№ 151

**ДОВІДКА ПРО РОБОТУ ІНСТИТУТУ ВИКОРИСТАННЯ ГАЗУ
В КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ПРОМИСЛОВОСТІ
АН УРСР ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДУ ЗБАГАЧЕННЯ
РУД КЕРЧЕНСЬКОГО РОДОВИЩА
І КРИВОРІЗЬКОГО БАСЕЙНУ*¹**

Травень 1959 р.

Согласно указанному постановлению Институт использования газа АН УССР должен совместно с Механобром и Механобрчерметом разработать метод обжиг-магнитного обогащения табачных руд Керченского месторождения, окисленных кварцитов и бурых железняков Криворожского бассейна и подать в мае 1959 года в Совет Министров УССР предложения об обогащении указанных руд.

Во исполнение этого постановления Институтом использования газа АН УССР (руководитель работы академик АН УССР Н. Н. Доброхотов):

1. Разработан эскизный проект однозонного реактора с кипящим слоем для обжига табачных руд Керченского месторождения. Этот проект сдан Гидростали и заводу Азовсталь для реализации, т. е. для рабочего проектирования, постройки и промышленного испытания с участием института.

*¹ Довідка підготовлена за результатами виконання постанови РМ УРСР і ЦК КПУ від 28.10.1958 р. № 1534 «Про розвиток залізорудної і марганцевої промисловості Української РСР» і постанови Президії АН УРСР від 30.12.1958 р., прот. № 69-Б, п. 837.

2. Разработан эскизный проект шахтной печи для обжига кусковых окисленных кварцитов и бурых железняков Криворожского бассейна производительностью 550 *т/сутки* с применением природного газа. Этот проект сдан Днепропетровскому Гипромезу для рабочего проектирования с тем, чтобы по этому проекту построить действующую шахтную печь в Кривом Роге.

3. Разработан эскизный проект четырехъярусного реактора с кипящим слоем для обжига мелкозернистых кварцитов и бурых железняков Криворожского месторождения. Этот проект сдан для рабочего проектирования Сибэлектростали. Реактор по этому проекту будет построен на Южном обогатительном комбинате в Кривом Роге в конце 1959 года.

Промышленные испытания всех трех указанных установок будут сделаны не раньше конца 1959 года.

Директор Института В. Ф. Копытов
Ученый секретарь А. М. Палиенко

Науковий архів Інституту газу НАН України, оп. 1, спр. 211, арк. 30–31. Копія. Машинопис.

№ 152
ІНФОРМАЦІЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ СТВОРЕННЯ
ІНСТИТУТУ БІОЛОГІЇ МОРЯ НА БАЗІ КАРАДАЗЬКОЇ,
ОДЕСЬКОЇ ТА СЕВАСТОПОЛЬСЬКОЇ БІОЛОГІЧНИХ СТАНЦІЙ

5 травня 1959 р.

В семилетнем плане развития народного хозяйства СССР большое внимание уделяется развитию морского и океанического рыболовства.

Значительную роль в экономике Украинской ССР играют Черное и Азовское моря, омывающие на протяжении более 2370 км 6 административных областей с 5 совнархозами.

В настоящее время ряд совнархозов уже приступил к промыслу рыбы в Атлантическом океане, а Одесский совнархоз производит промысел китов в Антарктике.

Решение этих практических задач требует не только достаточной технической оснащенности советского рыболовства и промысла китов на указанных водоемах, но и организации соответствующей научной базы.

С этой целью Президиум АН УССР считает целесообразным создать Институт биологии моря на базе трех разрозненных научно-исследовательских учреждений – Карадагской и Одесской биологических станций АН УССР и Севастопольской биологической станции АН СССР.

Задачей этого института явилось бы развитие широких научных исследований по изучению биологической продуктивности указанных морей с целью наиболее рациональной организации рыбного хозяйства в них и освоения рыбных богатств в открытом океане.

Поставленная проблема будет разрешаться путем проведения комплексных гидробиологических, ихтиологических, гидрологических и гидрохимических исследований Черного, Азовского морей и океанов для всестороннего изучения биологии водных организмов в связи с условиями их существования.

Исходя из вышеизложенного, Президиум Академии наук Украинской ССР просит решить вопрос о передаче Севастопольской биологической станции АН СССР, расположенной на территории Украины, в ведение Академии наук Украинской ССР⁵⁶.

Вице-президент АН УССР *Н. [П.] Семененко*
И. о. Главного ученого секретаря
Президиума АН УССР *Г. [И.] Гладышев*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 1250, арк. 99. Оригінал. Машинопис;
Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 907, арк. 193. Копія. Машинопис.

№ 153
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
ПРОВІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ
ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ
В СИСТЕМІ АКАДЕМІЇ ІНСТИТУТУ КІБЕРНЕТИКИ

13 травня 1959 р.*¹

Широкие возможности, открываемые развитием кибернетики в разных областях науки, техники и медицины, а также весьма большое значение этой науки для обороны определило повышенное внимание ряда научных коллективов к разработке проблем, связанных с ее прогрессом в Советском Союзе.

Значительный размах исследований по кибернетике за пределами СССР привел к весьма существенным результатам за последние годы как в теоретическом, так и в прикладном аспектах.

Некоторые работы в указанном направлении были начаты и в Киеве совместными усилиями математиков, медиков, физиологов и инженеров.

Для дальнейшего успешного развития работ в области кибернетики существующие формы сотрудничества ученых, работающих в различных учреждениях, оказываются совершенно недостаточными. Необходимо постоянное, каждодневное сотрудничество, при котором различные направления науки проникают друг в друга и вырабатывают общие точки зрения на коренные вопросы, а также методы для их разрешения.

В связи со сказанным, мы считаем необходимым создать в Киеве в системе Академии наук Украинской ССР специальный Институт кибернетики. Создание только отдела при одном из уже существующих институтов не достигнет цели, т. к. не позволит сосредоточить ведущих ученых и начать работу в нескольких особенно актуальных направлениях.

---

^{*1} Дату встановлено за діловодним штампом на документі.

Авторы настоящей записки выражают желание принять непосредственное участие в работах Института кибернетики и в его организации.

Б. В. Гнеденко
*Н. М. Амосов*⁵⁷
*П. Г. Костюк*⁵⁸
*А. И. Кухтенко*⁵⁹
*Ю. Г. Корнилов*⁶⁰

*А. Л. Михнев*⁶¹
А. Н. Милях
*А. Г. Ивахненко*⁶²
Д. Ф. Острынин
*А. И. Хомазюк*⁶³
Е. А. Шкабара

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 891, арк. 287. Оригінал. Машинопис.

№ 154
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ПРО СТАН БУДІВНИЦТВА БОТАНІЧНОГО САДУ АН УРСР

20 травня 1959 р.*1

Президія Академії наук Української РСР доповідає [...]»² про стан капітального і зеленого будівництва Ботанічного саду АН УРСР⁶⁴.

По пункту 1 постанови»³

За станом на 1.III.1958 р. були виготовлені і схвалені Вченою радою техно-робочі проекти по всіх основних ботаніко-географічних і експозиційних ділянках Саду. Розроблено конкретний план посадки і поповнення колекцій рослин на 1959–1961 роки (на час відкриття). Весняна посівна і посадкова кампанії пройшли цілком задовільно. Так, було поповнено колекції деревних і кущових порід на 435 видів, трав'яних – 795 видів, квіткових – 106 видів і форм, рослин культурної флори – 291 вид і сорт, створено 12 000 м² нових газонів. В травні проводиться робота по догляду за рослинами, боротьбі з бур'янами, а також продовжуються роботи по дернуванню схилів, посіву газонів, люпинізації. На день відкриття Саду (травень 1961 р.) по лінії зеленого будівництва буде створено 90% передбачених генеральним планом колекцій і експозиційних груп.

У зв'язку з тим, що головним завданням колективу Ботанічного саду на ближчі два роки є закінчення будівництва, план науково-дослідних робіт протягом січня–березня було переглянуто. Із 23 розроблюваних тем 11 безпосередньо пов'язані з створенням експозиційних ділянок, а 12 тем присвячені розробці теоретичних питань акліматизації, фізіології, екології, генетики і селекції рослин, необхідних для розробки теоретичних основ зеленого будівництва Саду. Розробкою питань, пов'язаних з зеленим будівництвом, займається 85% складу наукових співробітників. Відповідно до цього сплановано і використання коштів на науково-дослідну роботу.

Для цілей зеленого будівництва і впровадження у виробництво цінних декоративних і технічних рослин Президія зобов'язала Ботанічний сад»⁴ максимально

*1 Дата супровідного листа.

*2 Доповідну записку направлено до директивних органів УРСР.

*3 Тут і далі – підкреслено в документі.

*4 Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 17, п. 267 від 10 квітня 1959 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 336–337.

поліпшити справу розвитку питомників. З цією метою вирішено довести в ближчі два–три роки площі під питомниками в дендропарку «Олександрія» до 15 га, «Софіївка» – до 12 га, «Тростянець» – до 20 га. Устимівський дендропарк вирішено перетворити в спеціальну репродукційну базу по розмноженню цінних декоративних рослин, а також створюються декоративні питомники на базі АН УРСР в Феофанії.

По пункту 2 постанови

Планом капітального будівництва на 1959 р. передбаченні асигнування в сумі 4 млн крб для будівництва таких основних об'єктів:

Будівництво доріг –	500 тис. крб
Огорожа території –	450 « «
Будівництво головного входу –	562 « «
Будівництво фонтану біля входу –	150 « «
Теплично-парникові споруди –	300 « «
Басейн на розаріумі –	475 « «
Зелене будівництво –	100 « «
Трансформаторна підстанція –	37,6 « «
Будівництво громадських вбиралень –	150 « «
Зовнішнє освітлення –	54 « «
Технічний водогін і насосна станція –	593 « «
Газифікація –	63 « «
Реставрація Видубицького монастиря –	300 « «
Інші витрати на будівництво –	265 « «

Для виконання вказаних робіт Головкиївбуд виділив будівельний трест «Земледорбуд» (керівник т. Попович), договір з яким було підписано лише 16 березня ц. р. До цього часу будівельні роботи здійснювались трестом «Гідробуд» (керівник т. Зарукін). Стан будівництва і освоєння відпущених коштів згаданими будівельними організаціями здійснюється незадовільно; за станом на 1 травня освоєно лише 682 тис. крб.

В травні місяці будівельні роботи помітно пошавлено, зокрема, проводиться будівництво основних і екскурсійних доріг, будується головний вхід з фонтаном, будуються громадські вбиральні, розпочато виготовлення деталей для огорожі території, що ж до інших об'єктів, то їх будівництво ще й досі не розпочато. Необхідно відмітити, що Інститут «Київпроект» не витримує графіка виготовлення проектної документації, що також є однією з причин затримки розгортання фронту будівельних робіт.

Для відселення проживаючих сторонніх осіб на території Ботанічного саду в будинках, що підлягають знесенню, планом 1959 р. передбачено будівництво двох житлових будинків з вводом в експлуатацію одного з них в IV кварталі ц. р. На житлове будівництво асигновано 2300 тис. крб. В I та II кварталах підрядна організація «Хрещатикбуд» (керівник т. Кураченко) повинна була освоїти 650 тис. крб, за станом на 1 травня ц. р. освоєно лише 162 тис. крб. Після вжитих Президією АН УРСР заходів в травні місяці роботи по житловому будівництву помітно пошавились.

Президія Академії наук УРСР 19 травня ц. р. представила на затвердження Раді Міністрів Української РСР пропозицію про відкриття Саду для широкого відвідування трудящими в травні місяці 1961 року і графік виконання основних будівельних робіт на 1959–1961 рр.

В січні місяці ц. р. Президія АН УРСР розглянула справу про керівництво Ботанічним садом, зміцнила його, призначивши директором кандидата біологічних наук Кондратюка Є. М., а також встановила посаду заступника директора Саду по зеленому будівництву і садово-парковій архітектурі.

Президія Академії наук УРСР вважає, що загальний стан роботи Ботанічного саду за останній час поліпшився і вживає заходів до безумовного виконання плану капітального будівництва в 1959 році.

Віце-президент АН УРСР М. [Ф.] Гулий
В. о. Головного вченого секретаря Президії АН УРСР К. [М.] Ситник

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 907, арк. 213–216. Копія. Машинопис.

№ 155*¹

ДОВІДКА ПРО ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗВ'ЯЗКИ З ВИРОБНИЦТВОМ ІНСТИТУТУ МАШИНОЗНАВСТВА ТА АВТОМАТИКИ АН УРСР*²

29 травня 1959 р.
м. Львів

1. Основные направления научной деятельности*³

Тематический план Института машиноведения и автоматики АН УССР включает в себя 18 тем, из них: поисковых 2 темы, по плану внедрения 7 тем. Все темы актуальны и связаны с запросами развития науки и техники.

Научная деятельность института развивается в двух направлениях: 1) автоматизация измерительной техники и производственных процессов, 2) прочность машин и механика материалов.

Из наиболее актуальных тем, имеющих непосредственный выход в народное хозяйство, следует отметить тематику по созданию приборов для аэроэлектроразведки полезных ископаемых (руководители К. Б. Карандеев и Л. Я. Мизюк) – аппаратура по методу бесконечно длинного кабеля (вертолетный вариант), <которая> уже принята правительственной комиссией и эксплуатируется на Кольском полуострове в районе г. Никель. В настоящий момент происходит сдача аппаратуры по методу индукции для аэроэлектроразведки (самолетного варианта), являющейся последним словом в вопросах геофизической разведки.

Следует отметить разработки по созданию усовершенствованной автоматизированной многоканальной аппаратуры для геофизических исследований нефтяных и газовых скважин (руководитель В. Н. Михайловский). В настоящее время заканчивается изготовление опытного заводского образца 10-канальной станции для электрокаротажа. В отличие от существующих 1–2 канальных станций, разработанная аппаратура позволяет в 5–10 раз ускорить процесс каротажа автоматизи-

*¹ Див. док. № 158.

*² Довідку складено комісією Відділу технічних наук АН УРСР за результатами перевірки діяльності інституту.

*³ Тут і далі – підкреслено в документі. Така нумерація в документі.

ровано, что облегчает работу оператора и снижает влияние посторонних факторов на точность измерения. Окончено изготовление 4-х канальной системы для радиоактивной разведки скважин. Новая аппаратура позволяет исследовать не только интенсивность различного вида радиоактивных излучений, но и их спектральный состав. В установке применены радиоактивные индикаторы с люминесцентными кристаллами высокой эффективности, выращенные в институте; быстродействие этой установки в 5–10 раз увеличено по сравнению с имеющимися аналогичными установками.

Институт за последние два года получил от Комитета по делам изобретений и открытий при Совете Министров СССР 32 свидетельства о приоритете на приборы, полностью разработанные, испытанные и доведенные до промышленного образца.

Представляет интерес тематика, посвященная исследованию влияния внешней среды на механические характеристики стали (руководитель Г. В. Карпенко). В институте закончено исследование влияния обработки поверхности деталей машин на механические характеристики металла детали при ее эксплуатации в активных средах, что имеет большое значение для химической промышленности. Исследования ползучести и циклической прочности стали и сплавов в жидкометаллических расплавах, применяемых сейчас в качестве теплоносителя в атомных реакторах, парогутных котлах, клапанах авиадвигателей и т. п. также представляет практический интерес.

Обеспечение научными кадрами

Институт имеет всего 20 научных сотрудников, имеющих ученые степени, из них: 2 доктора и 2 человека подготовили докторские диссертации к защите. Необходимо отметить наличие высококвалифицированного научно-вспомогательного персонала (инженеры, техники и механики).

Наиболее хорошо обеспечено научное направление по механике материалов (два доктора и 11 кандидатов наук).

Имеет место текучесть научных кадров, работавших в области автоматического приборостроения, из-за недостатка фонда жилплощади и материальной обеспеченности. Часть научных работников ушли из института в связи с организацией Сибирского филиала АН СССР^{*1}, другие в связи с переходом на более высокие должности. Например, чл.-корр. АН УССР К. Б. Карандеев с группой кандидатов наук, кандидаты наук С. К. Иванов, Л. О. Малец и др.

Сроки исполнения научных работ

Институт машиноведения и автоматики показал пример значительного сокращения времени, необходимого для научных разработок, построения макетов приборов их всестороннего испытания, усовершенствования и внедрения в народное хозяйство. Так, в этом институте за 6 мес[яцев] были разработаны теоретические основы и схемы приборов: «Электроразведочный счетно-решающий автокомпенсатор», «Электронный автокомпенсатор с непосредственным отсчетом» и др. Все эти приборы были переданы заказчикам в виде всесторонне отработанных опытных образцов.

---

^{*1} Так у документі. Правильно: Сибирское отделение АН СССР.

Такая значительная скорость научных разработок была достигнута, во-первых, благодаря интенсификации труда научных работников в связи с повышением соотношений научно-вспомогательного персонала к научному до 7:1 за счет хоздоговоров; во-вторых, благодаря сокращению количества тем и концентрации на их выполнении значительных коллективов сотрудников института; в-третьих, в качестве окончательного продукта научной разработки в институте был принят действующий макет приборов, доведенный до промышленного образца, сдаваемый заказчику со всеми необходимыми научными расчетами и пояснениями, однако без рабочих чертежей и без разработанной технологии изготовления.

Однако имеет место неправильное планирование тематического плана по срокам выполнения. Имеются темы, сроки выполнения которых рассчитаны на 4–5 лет. В то же время отдельные этапы работ заканчиваются в более короткие сроки (2–3 года) и внедряются в промышленность.

Связь с промышленностью

Институт имеет большие связи с промышленностью.

Показателем хорошей связи с промышленностью является разработка научно-исследовательских тем по хоздоговорам. Так, в 1958 г. выполнено хоздоговорных тем на 1850 т[ыс]. руб. В денежном выражении хоздоговорная тематика в последние годы преобладает над госбюджетной тематикой. Это помогает быстрейшему внедрению новых разработок в производство.

Кроме хоздоговорных работ, в институте проводились работы на основании договоров по союдружеству между институтом и предприятиями Львовского совнархоза. Так, например, совместно с работниками Львовского завода автопогрузчиков институтом был разработан и внедрен на этом заводе автомат для выбраковки лопаток масляных насосов. На Львовском автобусном заводе были проведены исследования серонасыщения при помощи радиоактивных изотопов, в котором принимали участие работники завода.

В практике института организация отделов или лабораторий совместно с совнархозами или промышленными предприятиями отсутствует.

Институт внедряет на предприятиях Львовского совнархоза некоторые свои научные разработки. Например, на Заводе приводных прессов совместно с токарем-новатором В. Гургалем был внедрен метод обкатки колен вала гильотинных ножниц, давший повышение производительности труда в два раза; на Заводе автопогрузчиков была внедрена обкатка плунжеров автопогрузчиков вместо шлифовки, повысившая производительность труда и улучшившая качество продукции.

Одним из показателей хорошей связи с предприятиями Львовского совнархоза являются непрерывно проводимые институтом испытания шахтных каналов для Ново-Волынского угольного бассейна (в 1958 г. проведено свыше 2000 испытаний).

Ряд работ института, законченных в последние два года и внедренных в производство, дали значительный эффект повышения производительности труда. Например, в Криворожском бассейне внедрен прибор для измерения кривизны скважин, проходящих в ферромагнитных средах, который позволил ускорить измерение кривизны скважин в 15 раз по сравнению с существующими приборами. При этом точность измерения повышена, а результаты измерения регистрируются на специальном бланке. Прибор передан решением Министерства геологии и

охраны недр СССР для массового выпуска Барнаульскому приборостроительному заводу.

Разработанный институтом прибор для измерения азимута и зенитных углов при бурении увеличивает скорость этих измерений в 20 раз по сравнению с работой на существующих приборах.

Разработанный институтом магнитометр, по сравнению с применяющимся в настоящее время магнитометром М-2, сокращает время работы в 3–4 раза и значительно уменьшает утомляемость операторов. Все эти приборы осваиваются для массового изготовления Барнаульским приборостроительным заводом и Ленинградским заводом «Геологоразведка».

Кроме того, разработанные институтом приборы (ЭСК-1, КСР-1, ЭАК-1, ЭДА-57) для электроразведки постоянным током внедрены в производство и уже выпускаются промышленностью (Ленинградским заводом «Геологоразведка» и Мытищенским приборостроительным заводом).

Большой эффект в повышении производительности труда дает разработанная в институте аппаратура для электроразведки полезных ископаемых с воздуха: с вертолета и самолета. Достаточно сказать, что при сдаче заказчику этой аппаратуры было выполнено задание разведки полезных ископаемых в одном из районов Хмельницкой области за 7–8 дней и полученная карта простирания тел повышенной проводимости оказалась более точной, чем карта, созданная в результате многомесячной работы большой наземной геофизической партии.

Значительно хуже обстоит дело с внедрением научных разработок по госбюджету. Так, в институте разработаны и внедрены на оросительных системах Каменко-Днепровской и Ингулецкой на Украине и на Ереванской Армянской ССР опытные экземпляры приборов по автоматизации и телемеханизации контроля распределения воды в оросительных системах. Эти приборы неоднократно демонстрировались на Республиканской и Всесоюзной сельскохозяйственных выставках, где получили положительную оценку. Институт и ряд сотрудников получили 10 медалей и дипломов участников сельскохозяйственных выставок. В настоящее время водомер-регулятор демонстрируется на международной передвижной выставке по механизации и автоматизации сельского хозяйства.

В свое время Министерство приборостроения и средств автоматизации СССР включило в план массовый выпуск этих приборов, так как их массовое внедрение на оросительных системах в Советском Союзе освободило бы десятки тысяч обходчиков и объездчиков, занятых сейчас на орошении. Однако после ликвидации этого министерства, несмотря на явную заинтересованность министерств сельского хозяйства как УССР, так и СССР, Госпланы Украины и Союза не включили в программу каких-либо совнархозов выпуск водомеров и водомеров-регуляторов.

Необходимо отметить, что работы института по телемеханизации оросительных систем могут быть широко использованы для телемеханизации нефте- и газопроводов, строительство которых в семилетии предусматривается особо бурными темпами. Здесь нужна помощь Госплана СССР и ГНТК, который призван распространить передовой опыт в стране.

Таким образом, в институте внедрение осуществляется через хозяйственные договоры, через договоры по союдружеству с промышленными предприятиями и

по линии госбюджета. Наиболее эффективным оказывается внедрение через хозяйственные договоры, заключаемые с промышленными предприятиями, ведомствами и совнархозами. В этом случае сдача заказчику работы фактически уже является для института завершением внедрения.

ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ

[...]*¹

Комиссия констатирует, что оба научных направления в институте, а именно: автоматика, телемеханика и приборостроение и машиноведение (прочность в машиностроении и механика материалов) успешно развиваются в институте, не мешая в развитии друг другу, причем по обоим научным направлениям профиль института четко установлен.

Нормальной работе института в выполнении поставленных перед ним задач мешает неудовлетворительное снабжение оборудованием (разрывные машины, рентгеновские установки, измерительная аппаратура, электронно-счетные моделирующие машины), полуфабрикат[ами] (часовые механизмы, сильфоны, радио-детали), материалами, обмоточный провод, спец[иальной] стали и др.

Недостаточное обеспечение рабочими площадями в институте требует ускорения сроков строительства здания института, с тем, чтобы начать это строительство в 1960 году.

Особенно острым вопросом, мешающим проведению работ по геофизическим исследованиям и телемеханике и сокращению сроков их выполнения, является отсутствие транспортных средств, а именно: грузовых автомобилей ГАЗ-63 и легковых автомобилей ГАЗ-69 – машин повышенной проходимости, необходимых для проведения экспедиционных работ.

В целях пресечения текучести кадров института целесообразно форсировать строительство жилых домов и пересмотреть штатное расписание института в целях повышения окладов научно-вспомогательного персонала высокой квалификации (инженеры, механики по точным приборам, физико-механики, электромеханики и др.) и увеличения численности научно-вспомогательного персонала.

Остро необходимо развить и расширить мастерские, так как имеющиеся в институте мастерские расположены в затопляемом водой помещении и не обеспечивают качественного выполнения тематики по автоматизации производства.

Считать необходимым отделу теории электрических цепей (штат 13 чел., руководитель В. П. Сигорский) ликвидировать оторванность теоретических исследований от вопросов практики и приблизить содержание его работы к заданиям, выполняемым институтом в области создания средств автоматизации.

В целях обеспечения успешного решения вопросов автоматизации строящегося Калушского магниевого химкомбината новым отделом «Автоматизация непрерывных производственных процессов» (руководитель Ю. И. Ситницкий) считать целесообразным обеспечить дополнительно этот отдел рабочей площадью, изъяв относительный излишек площади в отделе теории электрических цепей.

Просить Президиум АН УССР выделить новому отделу спецоборудование по особой строке.

*¹ Знято загальну інформацію про завдання інституту.

Для более широкого внедрения научных разработок института и улучшения связи с промышленностью, необходимо усилить информацию о выполненных работах через совнархозы.

Председатель комиссии *А. Н. Милях*
Члены комиссии: *О. М. Крыжановский*
А. Л. Иванов

ИА НБУВ, ф. 124, оп. 1, спр. 77, арк. 13–22. Оригінал. Машинопис.

№ 156
ДОВІДКА ІНСТИТУТУ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ АН УРСР
ПРО ЗАВЕРШЕНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ У ПРОМИСЛОВІСТЬ*¹

30 травня 1959 р.
м. Дніпропетровськ

Институт черной металлургии закончил и внедрил в промышленность ряд работ, имеющих большое народнохозяйственное значение. [...] ².

Отдел металлургии чугуна совместно с металлургами заводов [...] ³ разработал и внедрил на 12 доменных печах новый технологический режим с вдуванием в горн природного газа. На одной из указанных печей освоен, кроме того, режим совместного вдувания природного газа и обогащенного кислородом дутья. Этой работой впервые в практике доменного производства доказана эффективность применения в доменной плавке вместо дефицитного кокса дешевого и весьма транспортабельного топлива – природного газа.

Народнохозяйственное значение работы определяется тем, что при широком внедрении указанного технологического режима будет обеспечено производство в стране до 14–18% дополнительного чугуна без строительства новых доменных печей, шахт и коксовых батарей. Экономический эффект от применения природного газа без кислорода – снижение расхода кокса до 10%, то же с кислородом – снижение расхода кокса до 20% и повышение производительности доменных печей до 10%.

[...] ⁴ на работу по новому технологическому режиму будет переведено еще 50 доменных печей. Это накладывает большую ответственность на доменщиков института, призванных возглавить общее руководство указанной работой.

Кроме того, доменщики Института черной металлургии разработали технологию производства офлюсованного агломерата из керченских руд с проплавкой его в доменных печах завода «Азовсталь». Экономия от внедрения указанной технологии составляет 5,46 млн руб. в год.

¹ Довідку підготовлено і надіслано начальнику науково-організаційного відділу АН УРСР С. М. Бухалу.

² Знято загальну інформацію про завдання інституту на наступний період.

³ Знято перелік металургійних заводів.

⁴ Знято загальну інформацію про завдання інституту на наступний період.

Большие задачи стоят перед доменщиками института по исследованию доменного процесса на сверхмощных доменных печах объемом 1700 м³ и выше. В ближайшее время необходимо разработать рекомендации относительно оптимальных размеров профиля доменных печей, а также по технологическим особенностям их работы.

С 1959 года институт ставит, как самостоятельную, крупную проблему прямого получения железа из руд, минуя доменный процесс. Решение этой проблемы даст возможность получить достаточно чистый металл из сравнительно небогатых руд при высокой производительности агрегата.

Сталеплавильщики института разработали способ передела фосфористого чугуна в конвертере путем продувки его кислородом сверху и сбоку до заданного содержания углерода. Большое количество экспериментов пришлось провести в лаборатории на дуговой электроплавильной печи и полупромышленном полутонном конвертере, пока не была разработана эта технология. При этом обеспечивается получение пригодных для удобрения фосфатшлаков, что имеет важное значение.

В 1959–1965 гг. в области металлургии стали будут вестись исследования по использованию высококалорийного топлива, в том числе природного газа, для отопления мартеновских печей. Перевод мартеновских печей на природный газ позволит упростить их конструкцию, улучшить качество и снизить себестоимость стали.

Последнее время мысли сталеплавильщиков направлены на изыскание нового способа передела чугуна в сталь. Над решением этой проблемы в предстоящем семилетии будут работать сталеплавильщики института. Имеется в виду разработать проекты, осуществить строительство и опробовать на одном из металлургических заводов агрегаты непрерывного действия, основанные на обработке кислородом и флюсами потока и струи чугуна.

В результате выполнения этой работы будет выяснена возможность получения стали непрерывным способом, являющимся более производительным, причем с меньшими затратами на единицу продукции, нежели при существующих в настоящее время способах производства стали.

Прокатный отдел института [...] ^{*1} провел комплексное исследование нового технологического процесса одновременной прокатки двух слитков на блуминге, показал возможность и целесообразность прокатки по новому способу. Способ этот освоен и внедрен в производство. В настоящее время все операторы блуминга полностью освоили новый способ прокатки сдвоенных слитков и стан работает только на этом режиме. Прокатка по новому способу позволила в I полугодии 1958 года поднять среднесуточное производство до 7200 тонн против аналогичного показателя в 1957 году – 5922 тонны. Повышение производительности при прокатке по новому способу различных типов слитков и профилеразмеров составило от 15 до 30%.

В 1959–1965 гг. прокатный отдел института будет проводить исследования по разработке и внедрению на заводах методов прокатки экономичных профилей (облегченных, специальных, периодических), по изысканию новых типов и раз-

---

^{*1} Знято перелік металургійних заводів.

работке новых конструкций жестких рабочих клетей прокатных станов, а также по широкому исследованию процесса непрерывной прокатки как простых, так и фасонных профилей.

Большое внимание прокатчиками института будет уделено выполнению ранее начатых исследований по интенсификации работы действующих прокатных станов. На основании полученных данных будут производиться расчеты технически возможной производительности, устанавливаться узкие места прокатных станов, а также определяться пути их реконструкции и мероприятия по устранению узких мест и дальнейшему повышению производительности.

[...]*¹

Отдел термической обработки разработал совершенно новый технологический режим термической обработки железнодорожных колес. Промышленная установка этого процесса в настоящее время изготовлена [...]*². Макет этой установки экспонируется на Республиканской выставке передового опыта УССР.

В настоящее время на повестку дня стал вопрос о повышении прочности прокатных изделий из малоуглеродистых сталей путем термической обработки. Отдел в этом направлении уже проделал большую работу, доказав, что переход металлургических заводов на термическую обработку сортового проката позволит сберечь от 20 до 30% стали в машиностроении и металлургических конструкциях.

В ближайшие годы будет определена скорость охлаждения стали после проката, разработана технология повторного подогрева стали, условия закалки и, в случае необходимости, отпуска, а также разработаны устройства, обеспечивающие закалку изделий сложной формы (балки, швеллера, угловая сталь).

Литейная группа разработала технологию производства чугунных шаров взамен стальных для мельниц горнообогатительных комбинатов. Это мероприятие позволяет сэкономить десятки тысяч тонн стали, и, естественно, несколько десятков миллионов рублей в год. Проведенной в этом направлении работой показано, что износостойкость чугунных шаров, отлитых по технологии, разработанной институтом, в 1,5–2,0 раза выше износостойкости применяемых в настоящее время стальных шаров.

Результаты работы послужили основанием для начала строительства на Криворожском металлургическом заводе полупромышленной установки для отливки шаров. Одна из мельниц ЮГОК'а уже переведена на работу на чугунные шары, полученные по технологии, разработанной институтом.

В 1959–1965 гг. будут продолжены работы по дальнейшему усовершенствованию и внедрению в промышленность технологии производства и механизации процесса кокильной отливки чугунных помольных шаров. Кроме того, будут вестись работы по усовершенствованию технологического процесса выплавки низкоуглеродистого чугуна в конвертерах, работающих на кислородном дутье. Намечается широкое исследование чугунов, легированных малыми добавками магния, телура, бора, титана как материалов, стойких в условиях абразивного износа и ударных нагрузок.

*¹ Знято загальну інформацію про розвиток народного господарства СРСР у 1959–1965 рр.

*² Знято перелік металургійних заводів.

В области металловедения ведутся работы по исследованию влияния кремния на кристаллизацию и структуру чугуна и стали, а также ряд исследований о влиянии мышьяка, фосфора и ванадия на структуру и свойства чугуна с целью установления возможности применения керченских чугунов в качестве компонента шихты для чугунного литья.

В области автоматизации и механизации металлургического производства в 1959–1965 гг. предполагается разработать рекомендации для создания унифицированных распределительных устройств, отвечающих требованиям автоматизации пневматических устройств, применяемых на производстве. Кроме того, будет разработана методика расчета основных узлов обжимных прокатных станов для проектантов и машиностроителей.

Кроме перечисленных направлений, тематическим планом института предусмотрена работа над проблемой использования железных руд Керченского месторождения. Проблема эта является комплексной и разрабатывается всеми отделами института при участии промышленных предприятий и ряда научно-исследовательских учреждений и учебных заведений.

Широкое использование руд этого месторождения сдерживается рядом нерешенных вопросов, основным из которых является выяснение влияния мышьяка на свойства металлов.

В ближайшие годы будут продолжены работы по дальнейшему изучению процессов, протекающих при агломерации, а также причин, обуславливающих качество агломерата. В области металлургии стали будут проведены исследования процессов шлакообразования и дефосфорации металла при комбинированном вводе дутья в конвертер и разработаны методы контроля и управления процессом продувки ванны.

Предполагается выяснить поведение мышьяка, фосфора и ванадия при выплавке стали в конвертере, исследовать пластичность мышьяксоодержащего металла при высоких температурах, макроструктуру, механические и некоторые физические свойства сталей, содержащих мышьяк, фосфор и ванадий после различных термообработок.

Решение всех этих вопросов позволит приступить к широкому использованию в металлургии железных руд Керченского месторождения.

Директор института
член-корреспондент АН УССР З. [И.] Некрасов*¹
Ученый секретарь
кандидат технических наук В. [Д.] Чехранов

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 995, арк. 176–182.
Оригінал. Машинопис.

*¹ Замість чл.-кор. З. І. Некрасова документ підписав заступник директора з наукової роботи к.т.н. М. І. Красавцев.

№ 157
**ДОВІДКА ПРО МІЖНАРОДНИЙ КНИГООБМІН
ДЕРЖАВНОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УРСР
З НАУКОВИМИ УСТАНОВАМИ І БІБЛІОТЕКАМИ США^{*1}**

6 червня 1959 р.^{*2}

Державна публічна бібліотека Академії наук УРСР провадить міжнародний книгообмін з 98 науковими установами і бібліотеками США.

Найбільш активно провадиться міжнародний книгообмін з такими науковими установами США:

1. Harvard College Library, Slavic Section
(Бібліотека Гарвардського коледжу, Слов'янський відділ)
2. Johns Hopkins University Library
(Бібліотека Університету Дж. Хопкінса)
3. Library of Congress
(Бібліотека Конгресу)
4. National Library of Medicine
(Національна медична бібліотека)
5. New York Public Library
(Нью-Йоркська публічна бібліотека)
6. University of California Library
(Бібліотека Каліфорнійського університету)

За п'ять місяців 1959 року бібліотека відправила американським науковим закладам і бібліотекам 659 видань АН УРСР і одержала в свою чергу 1003 книжкових одиниць.

В 1959 р. бібліотека одержує з США шляхом книгообміну 116 назв наукових журналів.

Серед книг, що надійшли в порядку обміну з США за останній час найбільш цікаві такі:

Дж. Хьюз. Про атомну енергію. 1957.

Р. Кінг. Теорія лінійних антен з схемами і таблицями для практичного застосування. 1956.

Флейтчер Г. Уатсон. Серед планет. З Гарвардських книг по астрономії.

Т. Лонгеберг. Загальна семантика. Вступ. 1937.

Международный словарь по физике и электронике. 1956.

Бернард Бозанке. Історія естетики.

ДПБ АН УРСР надсилає науковим установам і бібліотекам США видання АН УРСР – монографії, журнали та наукові праці інститутів.

ЦДАВО України, ф. 5110, оп. 1, спр. 1193, арк. 2–3. Копія. Машинопис.

^{*1} Заголовок документа.

^{*2} Дату встановлено за рукописною поміткою на документі.

№ 158*¹
**ІНФОРМАЦІЯ ІНСТИТУТУ МАШИНОЗНАВСТВА
ТА АВТОМАТИКИ АН УРСР
ПРО РОЗРОБКУ АПАРАТУРИ ДЛЯ АЕРОЕЛЕКТРОРОЗВІДКИ
КОРИСНИХ КОПАЛИН**

*13 червня 1959 р.
м. Львів*

Настоящим сообщаем Вам*², что Институт машиноведения и автоматики АН УССР успешно выполнил задание Совета Министров СССР (постановление от 29.XI–1955 г. за № 8032 рс): разработку аппаратуры для аэроэлектроразведки по методу индукции⁶⁵.

В результате выполнения этого постановления разработана впервые в Советском Союзе принципиально новая аппаратура для разведки полезных ископаемых с воздуха, которая дает возможность производить аэроэлектроразведку полезных ископаемых в любом месте, в том числе и в местах совершенно непроходимых. Она, в отличие от ранее разработанной нами аппаратуры по методу бесконечно длинного кабеля, полностью монтируется на самолете ИЛ-12 (как генераторная, так и измерительная группа).

Разработанная аппаратура позволяет в десятки раз увеличить производительность геологоразведочных работ [...]»³.

Указанная аппаратура в мае–июне этого года проходила летные испытания в районе Шепетовки, которые подтвердили высокую производительность и эффективность аппаратуры и возможность успешно использовать ее для поисков рудных полезных ископаемых.

Аппаратура передана заказчику – Всесоюзному научно-исследовательскому институту методики и техники разведки (ВИТР) МГИОН СССР (г. Ленинград) и в настоящее время эксплуатируется в Северном Казахстане в районе г. Джезказган, где производятся опытно-производственные работы, в которых принимают участие три сотрудника нашего института.

Ранее разработанный комплект аэроэлектроразведочной аппаратуры по методу бесконечно длинного кабеля (БДК), устанавливаемый на вертолет МИ-4, переданный в марте 1959 г. заказчику ВИТР МГИОН СССР и в период март–май использовался на Кольском полуострове (Заполярье, Мурманская область) в производственных целях для поисков рудных месторождений никеля. За два с половиной месяца были проведены опытные работы на известном месторождении Алла-Акка-Ярви и произведена геофизическая съемка в масштабе 1 : 25 000 на площади в 1500 м² в районе озера Копос. Несмотря на трудные условия местности Заполярья и зимне-весеннее время года аппаратура работает бесперебойно. На заснятой территории обнаружен ряд ценных аномалий, на которых после допол-

*¹ Див. док. № 155.

*² Інформацію направлено Президенту АН УРСР акад. О. В. Палладіну та голові бюро Відділу технічних наук АН УРСР акад. К. К. Хренову. Про розгляд питання див. також: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 43-Б, п. 677 від 28 серпня–4 вересня 1959 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 375.

*³ Тут і далі – знято загальну інформацію про розвиток народного господарства СРСР.

нительных наземных работ будет поставлено геологоразведочное бурение. В этих работах от нашего института принимали участие три сотрудника.

Первые в СССР производственные работы с вертолетной аппаратурой по схеме БДК проводились в системе Западного геофизического треста (ЗГТ). По имеющимся в ИМА АН УССР отзывам специалисты (ЗГТ) остались весьма довольны аппаратурой и новым методом разведки полезных ископаемых.

В настоящее время аэроразведочная аппаратура по схеме БДК в производственных целях используется на Южном Урале. В августе–октябре этого года аппаратура БДК будет в производственных целях испытываться в Северном Казахстане.

[...]

Директор Института
д[окто]р техн[ических] наук профессор *Г. В. Карпенко*
Секретарь парторганизации Института
канд[идат] физ[ико-]мат[ематических] наук *В. В. Панасюк*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 893, арк. 23–23зв. Оригінал. Машинопис.

№ 159
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ОДЕСЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ
ІНСТИТУТУ ГІДРОБІОЛОГІЇ АН УРСР ЗА 1954–1958 рр.*¹

15 червня 1959 р.
м. Одеса

Одесская биологическая станция Института гидробиологии АН УССР с самого начала своего существования (лето 1954 года) была заинтересована в гидробиологическом изучении Егорлыцкого и Тендровского заливов.

В связи с этим, летом 1954 года на э[кспедиционном] с[удне] «Академик Зернов»⁶⁶ были проведены экспедиционные работы в западной части Тендровского залива (ст[анции] № 29, 30, 31, 32, 33, 89, 91, 92, 99, 100, 101, 102, 111, 112), а также сделана съемка Егорлыцкого залива (ст[анции] № 96, 97, 98, 113, 114, 122, 123, 124, 125, 126, 127), ориентированные, главным образом, на выяснение картины распределения устричных россыпей в этом заливе.

Кроме того, летом 1954 года была обследована на э[кспедиционном] с[удне] «Академик Зернов» вся прибрежная зона вдоль морской стороны кос Тендра и Джарылгач в пределах 20-ти мильной полосы, начиная от «стрелки» на Тендре вплоть до маяка Джарылгач и Скадовска.

В летние периоды 1954 и 1955 гг. на базе рыбпункта Тендра (и 22-ой ставки) функционировал ихтиологический наблюдательный пост Одесской биологической станции.

⁶⁶ Інформацію направлено директору Чорноморського державного заповідника АН УРСР М. М. Ла-тишеву, копії – директору Інституту гідробіології АН УРСР чл.-кор., доктору біологічних наук, професору Я. В. Роллу та директору Інституту зоології АН УРСР акад., доктору біологічних наук, професору В. Г. Касьяненко.

В марте 1955 года в западной части Тендровского залива на э[кспедиционном] с[удне] «Академик Зернов» были взяты ст[анции] № 198, 199, 200, в июле ст[анции] № 242, 243 и в августе ст[анции] № 277, 278.

В августе же 1955 года в западной части Егорлыцкого залива были взяты на э[кспедиционном] с[удне] «Академик Зернов» станции № 274, 275 и 276.

В ноябре 1955 года Егорлыцкий залив был посещен совместной экспедицией Азчерниро и Одесской биологической станции на э[кспедиционном] с[удне] «Тайфун», специально изучавшей устриц залива. Эта же экспедиция провела ряд драгировок вдоль кос Тендра и Джарылгач и в Забакальской части Каркинитского залива. Мелководный Джарылгачский залив был обследован при помощи мотобота «Волга».

В декабре 1955 года в Егорлыцкий залив был совершен выход сотрудником Одесской биостанции В. А. Сальским на сейнере «СЧС-19», также в связи с изучением устриц.

В летние периоды 1954 и 1955 гг. функционировали ихтиологические наблюдательные посты Одесской биостанции в Скадовске и на Чурюмской косе.

В июле 1956 г. на э[кспедиционном] с[удне] «Академик Зернов» вновь проводились гидробиологические работы в западной части Тендровского залива (ст[анции] № 353, 355, 362) и в Егорлыцком заливе (ст[анции] № 354, 358, 359, 360, 361), а группой наблюдателей обследованы литоральные водоемы островов Круглый, Долгий и Покровские озера.

В августе 1956 года группой наблюдателей Одесской биологической станции были обследованы также: западная часть Джарылгачского залива (район Ново-Алексеевки), о. Устричное и о. Джарылгач.

В июне–июле 1957 года на э[кспедиционном] с[удне] «Академик Зернов» были проведены работы в западной части Тендровского залива (ст[анции] № 419, 420, 421) и обследована, вторично после 1954 года, вся прибрежная зона в районе кос Тендра и Джарылгач, а также Каркинитский залив вплоть до мыса Карт-Казак в его самой восточной части.

В августе 1957 года в Каркинитском и Джарылгачском заливах работала экспедиция Одесской биостанции на мотоботе «Лебедь», обследовавшая бентос заливов при помощи группы аквалангистов секции подводного спорта Одесского морского клуба ДОСААФ. Тогда же была обследована на «Лебеде» и восточная (мелководная) часть Тендровского залива в районе островов Бабин, Смолене.

В 1958 году э[кспедиционное] с[удно] «Академик Зернов» посетило западную часть Тендровского залива в сентябре (ст[анции] № 550, 552, 553).

В июле–августе 1958 года Егорлыцкий и Джарылгачский заливы снова были подвергнуты гидробиологическому обследованию аквалангистами на мотоботе «Лебедь».

Из сделанного выше, в порядке информации, перечня проведенных в 1954–1958 гг. в Егорлыцком, Тендровском, Джарылгачском и Каркинитском заливах гидробиологических работ видно, что Одесская биологическая станция уже сейчас располагает довольно значительными данными по гидробиологии этих заливов, причем текущим летом 1959 года (во второй половине июля и в августе) в этих заливах вновь будет работать совместная водолазная экспедиция О[десской] б[иологической] с[танции] и Одесского морского клуба ДОСААФ.

Одесская биологическая станция охотно принимает Ваши предложения относительно организации в Егорлыцком и Тендровском заливах согласованных с интересами заповедника стационарных гидробиологических исследований.

С этой точки зрения, как нам кажется, особый интерес могло бы представить детальное сравнительно-типологическое гидробиологическое изучение разнообразных мелководных водоемов прибрежной зоны (Покровские озера, водоемы островов Круглый, Долгий), а также своеобразной литоральной зоны кутовых и прибрежных частей заливов Тендровского, Егорлыцкого, Джарылгачского (и других) в связи с колебаниями уровня воды в заливах при обычных бризовых или сгонно-нагонных ветрах.

Для Одесской биостанции существенный интерес представили бы также Ваши данные относительно выедания птицами компонентов донной и пелагической фауны заливов, в частности, молоди рыб.

Большой обоюдный интерес представило бы, вероятно, паразитологическое обследование беспозвоночных, рыб и птиц, обитающих в заливах, поскольку это позволило бы расшифровать до сих пор еще не изученные жизненные циклы многих паразитов.

Стационарные работы в заливах позволили бы детально изучить биологию устриц, обитающих в Егорлыцком и Джарылгачском заливах, в связи с перспективами организации культурного паркового устричного хозяйства, полнее выяснить некоторые биогеографические особенности состава компонентов морской фауны в заливах (древние реликты, возможно Тетис), своеобразный «гигантизм» некоторых форм в заливах (по сравнению с морскими) и т. д.

Весьма желательно провести было бы детальное изучение явления «гидрологических фронтов», возникающих как в заливах, так и в прилегающих участках моря, особенно в районе проливов («перебоин»), в связи с различным характером вод заливов и открытого моря и образованием концентраций планктона и рыб именно в этих районах.

Имеющиеся в распоряжении Одесской биостанции материалы по зообентосу и ихтиофауне заливов будут опубликованы во втором выпуске «Ученых записок»⁶⁷ Одесской биостанции, планируемом к выходу из печати на 1960 год.

Возможно, что в дальнейшем целесообразно было бы договориться и об издании с заповедником совместных тематических сборников, посвященных изучению мелководных заливов северо-западной части Черного моря, включающих как орнитологические, так и гидробиологические материалы.

В связи с изложенным выше, помимо ранее запланированных водолазных гидробиологических работ в заливах, Одесская биологическая станция может направить во второй половине лета текущего года (после 20.VII и до 25.VIII с. г.) группы наблюдателей-гидробиологов и ихтиологов в районы: а) с. Покровка, б) Очаковское, в) о. Орлов, г) знак Тендровский Железный и д) д. Новочерноморье для проведения рекогносцировочных работ в этих районах, план которых может быть с Вами согласован несколько позднее.

Директор О[десской] б[иологической] с[танции]
профессор *К. А. Виноградов*

Науковий архів Інституту гідробіології НАН України, оп 1, спр. 255, арк. 101–105.
Оригінал. Машинопис.

КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ ІНСТИТУТУ ГЕОФІЗИКИ АН УРСР У м. ЛЬВІВ

22 червня 1959 р.

За останні роки геофізичні методи досліджень, спрямовані на розшуки і розвідку родовищ корисних копалин та вивчення глибинних зон земної кори і Землі в цілому, набувають вирішального значення.

[...]»¹. В даний час накопичено значний матеріал геофізичних досліджень території Української РСР, які провадились на протязі кількох років рядом виробничих та науково-дослідних установ.

Науково-дослідні роботи в галузі геофізики провадяться в лабораторіях інститутів АН УРСР: геологічних наук, геології корисних копалин, Сейсмічним сектором та сейсмічними і магнітними станціями АН УРСР.

З метою концентрування всіх наукових досліджень та забезпечення широкого розвитку геофізичних досліджень в УРСР, наукового узагальнення одержаних наслідків робіт в цій галузі, з'ясування теоретичних питань геофізики, розвитку робіт з методики обробки матеріалів, теорії та методики інтерпретації наслідків спостережень назріла необхідність створення на Україні в складі Академії наук УРСР крупного наукового геофізичного центру – Інституту геофізики АН УРСР⁶⁸.

На Інститут геофізики АН УРСР буде покладено вивчення питань будови земної кори, для вирішення питань тектоніки, пов'язаних з розшуками та розвідкою родовищ корисних копалин.

Основними науковими напрямками Інституту геофізики АН УРСР є:

1. Геофізичні дослідження території УРСР з метою виявлення нових родовищ корисних копалин.
2. Узагальнення та фізична і геологічна інтерпретація даних геофізичних досліджень території УРСР в цілому, а також окремих її регіонів.
3. Розробка теорії і методики нових, а також удосконалення існуючих геофізичних методів досліджень.
4. Вивчення фізичних параметрів гірничих порід і мінералів як основи інтерпретації геофізичних даних для виявлення нових кореляційних ознак вікових відкладень гірничих порід.
5. Проведення комплексних геофізичних досліджень з метою вирішення вузлових питань, пов'язаних з вивченням тектоніки окремих регіонів та участків.
6. Вивчення питань внутрішньої будови Землі та вивчення зв'язків тектонічних процесів з явищами, які відбуваються в мантії Землі.
7. Вивчення причин коливальних рухів земної кори.
8. Проведення наукових досліджень у галузі гравітації, сейсмології і сейморозвідки, магнітометрії, електророзвідки, промислової геофізики та ін.

Інститут геофізики АН УРСР буде створений на базі відділів геофізики і геоелектрики, геоелектричних станцій (Ужгородської і Кременецької) та геомагнітної станції (с. Степанівка Одеської обл.), Інституту геології корисних копалин АН УРСР, Сейсмічного сектора АН УРСР (м. Львів) і його сейсмічних станцій (Львівської,

¹ Знято загальну інформацію про розвиток народного господарства СРСР.

Ужгородської, Рахівської, Чернівецької), а також геофізичної групи і магнітної станції (с. Димер) Інституту геологічних наук АН УРСР (м. Київ).

Роботи Інституту геофізики будуть комплектуватись з Інститутом [машинознавства та] автоматики АН УРСР, який знаходиться в м. Львові і має великий досвід в галузі автоматизації геофізичних приладів.

Президія Академії наук УРСР просить Раду Міністрів УРСР дозволити створити в складі Академії наук УРСР в 1959 році Інститут геофізики АН УРСР в м. Львові та філіал цього інституту на базі магнітної станції Інституту геологічних наук АН УРСР в м. Києві.

Додаток^{*1}: доповідна записка.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАВО, ф. 2, оп. 9, спр. 6484, арк. 148–149. Оригінал. Машинопис;

Архів Президії НАН України, ф. 281, оп. 1, спр. 909, арк. 153–154. Копія. Машинопис.

№ 161^{*2}

ДОВІДКА ПРО НАПРЯМИ І РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІНСТИТУТУ ЗАГАЛЬНОЇ ТА НЕОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ АН УРСР^{*3}

15 липня 1959 р.^{*4}

Работа Института общей и неорганической химии АН УССР направлена на решение следующих проблем:

І. «Химия цветных и редких металлов».

Основной задачей исследований по проблеме является:

а) Разработка теоретических основ новых методов (электрохимических, амальгамных, экстракционных, диспропорционирования и др.) получения металлов особой чистоты: индия, галлия, таллия, германия, циркония, гафния, бериллия, ниобия, титана, цинка, кадмия, хрома, свинца, сплавов никель-молибден и никель-вольфрам, а также метода переработки полиметаллического сырья с извлечением из него всех денных компонентов.

б) Разработка новых методов анализа микропримесей металлов и неметаллов в цирконии, титане, хrome, кадмии, цинке и др.

в) Разработка теории коррозионной стойкости двухкомпонентных растворов металлов и теории полярографии на твердых электродах.

^{*1} Підкреслено в документі. Додаток не публікується.

^{*2} Див. док. № 3, 47, 211, 230.

^{*3} Довідку направлено Президенту АН УРСР акад. О. В. Палладіну та Головному ученому секретарю Президії АН УРСР чл.-кор. І. М. Федорченку і розглянуто на засіданні Бюро Президії АН УРСР 18 серпня 1959 р. Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 40-Б, п. 645 від 18 серпня 1959 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 372.

^{*4} Датовано за діловодним реєстраційним штампом.

В результате проведенных исследований по проблеме за последние 2–3 года достигнуты следующие результаты:

а) Разработаны и внедрены на заводе «Электроцинк» и Челябинском электролитном цинковом заводе новые методы получения индия высокой чистоты.

б) Успешно прошли опытно-промышленную проверку: метод получения кадмия высокой чистоты (з[аво]д «Укрцинк»), метод получения таллия высокой чистоты (Челябинский электролитный цинковый завод), метод получения цинка высокой чистоты (з[аво]д «Укрцинк»), метод осаждения и очистки от фтора гидроокиси циркония (Ждановское рудоуправление), метод получения богатого гафниевого концентрата (Ждановское рудоуправление), метод получения галлия (з[аво]д «Электроцинк»).

в) Начато проектирование и строительство установок и цехов для внедрения: метода получения циркония (Ждановское рудоуправление), метода получения хрома высокой чистоты (з[аво]д «Укрцинк»), метода получения цинка высокой чистоты (з[аво]д «Укрцинк»), метода комплексной переработки полиметаллического сырья (Кировоградский медеплавильный комбинат, Усть-Каменогорский свинцово-цинковый комбинат).

г) Разработаны и применены ряд новых методов для определения макроколичеств примесей в цветных и редких металлах и сплавах (колориметрический, полярографический и др.).

д) Получены сверхчистые железо, медь, кадмий, пригодные для особо ответственных полупроводниковых приборов (испытаны в Институте физики АН УРСР).

е) Получены монокристаллы бериллия.

II. «Лиофильность и устойчивость дисперсных систем».

Основной задачей исследований по проблеме является разработка теории лиофильности дисперсных систем и решение вопросов образования, устойчивости и коагуляции дисперсных систем.

Работа проводится в направлении:

а) Исследования коллоидно-химических свойств волокнообразующих высокополимеров, синтетических моющих средств и консистентных смазок;

б) Исследования и получения концентрированных золь с лиофобными дисперсными фазами (металлоколлоидные смазки, спецтопливо);

в) Исследования и получения модифицированных бентонитов.

На основании проведенных исследований разработан и внедрен на Киевском заводе им. Дзержинского новый метод получения металло-коллоидных смазок; даны рекомендации по использованию бентонитов Черкасского месторождения.

III. «Химия комплексных соединений».

Главной задачей научных исследований по проблеме является развитие химии комплексных соединений редкоземельных элементов (рзэ) и разработка методов их разделения.

В результате проведенной работы:

а) Составлена технологическая схема разделения рзэ в виде гидроокисей.

б) Изготовлена установка для переработки редкоземельного сырья на Иртышском химико-металлургическом заводе. Такая же установка для выделения индивидуальных редких земель из украинских моноцитов сооружается в экспериментально-производственном отделе ИОНХ АН УССР в г. Одессе.

IV. «Изучение водоемов и очистка питьевых и промышленных сточных вод».

Основной задачей исследований по проблеме является:

а) Разработка новых методов очистки питьевых и технических вод.

б) Разработка новой технологии очистки стоков предприятий химической промышленности.

в) Разработка методов автоматического контроля и регулирования процессов очистки воды и стоков.

По проблеме достигнуты следующие результаты:

а) Разработаны и внедрены на Днепровском водопроводе: метод снижения коррозионной активности воды, новый смешанный алюмо-железный коагулянт для очистки и осветления воды, автоматические приборы для контроля осветления воды в отстойниках и контроля и регулирования дозы коагулянта.

На Рубежанском химкомбинате внедрена адсорбционно-десорбционная установка для очистки стоков с утилизацией трихлорфенола.

б) Успешно прошли опытно-промышленную проверку: технологическая схема очистки промстоков Рубежанского химкомбината; автоматические приборы для контроля мутности, цветности pH и агрессивности воды, а также для контроля промывки фильтров на Днепровском водопроводе.

в) Разработана окислительная технология обработки (обесцвечивание и обеззараживание) питьевых вод озоном.

За последние годы издано 10 монографий, в которых обобщены результаты проведенных исследований.

Основной причиной, тормозящей развитие научно-исследовательских работ, является острая нехватка рабочих площадей.

[...]^{*1} необходимо:

1. Ускорить надстройку 3-го этажа, как над основным, так и над вспомогательным корпусом.

2. Сосредоточить основные усилия Института общей и неорганической химии над решением проблемы химии цветных, редких и редкоземельных элементов, для чего:

а) на базе лабораторий коллоидной химии организовать и начать проектировать в 1959 г. здание Института коллоидной химии АН УССР;

б) выделить в 1959 году лабораторию химии и технологии воды в самостоятельную единицу.

3. Улучшить жилищно-бытовые условия сотрудников, для чего необходимо построить 25-ти квартирный жилой дом.

Директор Института
академик АН УССР *А. В. Думанский*

На документі резолюція: «Делимарскому Ю. К. Прошу Вас обсудить этот вопрос на бюро Отделения, а затем представить свои предложения. 28.07.[1959]. *С. М. Бухало*».

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 892, арк. 173–176. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Знято загальну інформацію з розвитку народного господарства.

№ 162
**ВІДОМОСТІ ПРО РОБОТИ, ВИКОНАНІ
В ОБЧИСЛЮВАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ АН УРСР
НА МАШИНІ «УРАЛ»^{*1}**

22 липня 1959 р.

За время опытной эксплуатации машины «Урал»⁶⁹ (с 16 марта 1959 г.) из 57 поступивших задач решено полностью 22, частично 15 (отлажены программы и просчитан ряд вариантов), в стадии отладки и программирования находится 15 задач.

В частности выполнено решение следующих задач:

1. Расчет экономического распределения нагрузки между электростанциями, связанными в единую энергосистему. Заказчик – Ин[ститу]т электротехники АН УССР. Затрачено 32 часа.

2. Аналогичный расчет для энергосистемы – Киевское кольцо. Заказчик – Киев-энерго. Затрачено 5 часов. В дальнейшем подготовленные программы могут быть использованы для планирования суточного наиболее экономического режима работы станций.

3. Расчет объема земляных работ при проектировании автомобильных дорог. Пробный вариант.

4. В порядке внедрения для Союздорпроекта и Укргипродорожтранс были выполнены расчеты по определению объема земляных работ для дорог Ковель–Люблин и Золотоноша–Шрамовка. На решение задач затрачено 7 часов.

5. Определение картины затвердевания слитка при непрерывной разливке стали. Заказчик – Гипросталь, Харьков. В математическом отношении задача сводится к решению эллиптического уравнения с подвижной границей. Время решения задачи на «Урале» – 45 часов.

6. Расчет автокорреляционных функций для Обсерватории АН УССР – расчет одной функции занимает 4 часа на «Урале». Выполнено 5 вариантов из 100.

7. Аналогичные расчеты выполнены для Киевского высшего инженерного радиотехнического училища (9 вариантов).

8. Составление графика движения поездов. Задача решена для Ростовского ин[ститу]та инженеров ж[елезно]д[орожного] транспорта с целью выяснения возможности применения цифровых автоматических машин для управления движением. Затрачено 15 мин.

9. Спецрасчеты для п/я 24. Затрачено 100 часов.

10. Спецрасчеты для п/я 20 (Харьков). Всего затрачено 54 часа.

11. Расчеты для п/я 42 и п/я 203. Затрачено 260 часов.

12. Решение системы алгебраических уравнений (21-го порядка) Института строительной механики АН УССР в связи с исследованием гладких цилиндрических оболочек. Затрачено 16 часов.

13. Спецзадача для Николаевского судостроительного ин[ститу]та. Затрачено 6 час[ов]. (Проверка алгоритма раскроя по заданным шаблонам).

14. Вычисление двойных интегралов для Бердянского пединститута. Затрачено 24 часа.

---

^{*1} Заголовок документа. Відомості надіслано віце-президенту АН УРСР акад. М. П. Семененку.

15. Вычисления для Одесского электротехнического ин[ститу]та связи. Затрачено 40 часов.

16. Вычисления для Харьковского автодорожного ин[ститу]та (табулирование интегралов для исследования устойчивости решения дифференциальных уравнений).

17. Расчеты по нелинейной теории генератора обратной волны. Заказчик – Ин[ститу]т электротехники АН УССР. Затрачено 45 часов. (Расчеты будут продолжены).

18. Прогноз геопотенциала на среднем уровне (один из этапов краткосрочного прогноза погоды). Разработка методики. (Затрачено 18 часов). Заказчик – Ин[ститу]т гидрометеорологии АН УССР^{*1}.

19. Задачи ядерной физики. Заказчик – Объединенный институт ядерных исследований. Затрачено 10 час[ов]. (Расчеты будут продолжены).

20. Спецрасчеты для Киевского высшего инженерно-авиационного училища. Затрачено 10 часов.

21. Расчеты в связи с исследованием изменений кинетических режимов вдоль длинного слоя катализатора. Заказчик Ин[ститу]т физической химии АН УССР. Затрачено 16 часов. (Расчеты будут продолжаться).

22. Расчеты статических характеристик для отдельных станций годового производства. (Начаты расчеты).

23. Расчеты распределения нагрузок в газовой сети. Заказчик Ин[ститу]т использования газа АН УССР. (Начаты расчеты).

24. Задача о колебании крыла самолета. (Определение нагрузки при продувке машины). Заказчик п/я 4. (Затрачено 10 часов).

25. Определение критических нагрузок для куполов. Заказчик Ин[ститу]т легкой промышленности.

26. Ряд задач, связанных с научно-исследовательской тематикой ВЦ АН УССР. (Затрачено около 100 час[ов]).

Всего полезное время машины «Урал» составило на 10.07.[1959] в общем итоге около 1000 часов. Из них на отладки, испытание методов и контроль вычислений затрачено около 400 часов. На вычисления по отлаженным программам 600 часов.

Экономический эффект от использования машины «Урал» составляет за истекшее время около 100 человеко-лет ручной работы.

Врио директора Вычислительного центра АН УССР
к[андидат] т[ехнических] н[аук] *Б. Н. Малиновский*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 1009, арк. 124–126.
Оригінал. Машинопис.

^{*1} Помилка в документі. Такого інституту в системі АН не було. Очевидно мається на увазі Український науково-дослідний гідрометеорологічний інститут.

ПРОПОЗИЦІЇ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР ЩОДО СТВОРЕННЯ В СИСТЕМІ АКАДЕМІЇ ІНСТИТУТУ ГЕОГРАФІЇ

4 серпня 1959 р.

[...]²

Розв'язання цих завдань вимагає відповідного розвитку науки, які займаються вивченням природних ресурсів республіки, в тому числі географії та її спеціальних галузей – фізичної та економічної географії, геоморфології, кліматології, гідрології, картографії та ін., покликаних провадити наукову розробку проблем, зв'язаних з розміщенням продуктивних сил УРСР, її енергетичних, мінеральних, транспортних і сільськогосподарських ресурсів з урахуванням всіх географічних і економічних факторів, а також географо-економічних спеціалізацій областей і районів республіки.

Українська РСР є одною з найбільших республік у Радянському Союзі, має різноманітні природно-географічні та економічні умови. До цього часу на території УРСР незадовільно проводились роботи по вивченню природно-географічних умов республіки, не розроблені ще в достатній мірі питання фізико-географічного і економічного районування України в інтересах дальшого підвищення продуктивності сільського господарства і росту індустрії нашої республіки у зв'язку з основними напрямками розвитку народного господарства СРСР. Географічні дослідження в республіці, які проводяться різними організаціями, не координуються, не спрямовуються в певному напрямку, їх матеріали не зосереджуються і не вивчаються в достатній мірі. Теоретичні питання географії майже не розробляються, рівень географічної науки в республіці дуже низький. Це пояснюється відсутністю науково-дослідного інституту географії на Україні, хоч такі інститути є в складі багатьох академій союзних республік і в усіх європейських країнах.

На протязі ряду років географічна громадськість Радянського Союзу, і в тому числі Української РСР, неодноразово ставила питання перед Президією АН УРСР про необхідність організації Інституту географії в системі АН УРСР³.

Президія Академії наук УРСР вважає, що зараз є всі необхідні умови для створення в складі АН УРСР Інституту географії в 1959 році.

Основними науковими напрямками Інституту географії АН УРСР будуть:

1) Комплексне вивчення природних умов та природних ресурсів і економіки як УРСР в цілому, так і окремих фізико-географічних і економічних районів з метою активного сприяння дальшому росту індустрії республіки і підвищенню продуктивності сільського господарства.

2) Фізико-географічне та економ-географічне районування УРСР.

3) Вивчення економічних зв'язків УРСР, окремих областей та їх раціоналізація на підставі поліпшення географічного розміщення продуктивних сил республіки, економічних адміністративних районів і областей.

*¹ Див. док. № 1.

*² Знято загальну інформацію про завдання щодо розвитку продуктивних сил УРСР.

*³ Див.: Історія Національної академії наук України. 1951–1955 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2012. – С. 139, 748–749.

До роботи в Інституті географії будуть залучені відомі вчені Української РСР – доктори геолого-мінералогічних наук П. К. Заморій⁷⁰, В. П. Попов⁷¹, О. Т. Діброва⁷², К. І. Геренчук⁷³, ряд кандидатів наук та інші спеціалісти.

Вважаючи організацію Інституту географії конче необхідною, Президія Академії наук Української РСР просить Раду Міністрів УРСР дозволити організувати в складі АН УРСР Інститут географії.

- Додаток^{*1}: 1) Доповідна записка.
2) Проект постанови Ради Міністрів УРСР.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*
В. о. головного вченого секретаря
Президії АН УРСР *К. [М.] Ситник*

ЦДАВО України ф. 2, оп. 9, спр. 6484, арк. 206–207. Оригінал. Машинопис.

№ 164

ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ СКЛАДУ УКРАЇНСЬКОГО КОМІТЕТУ СЛАВІСТІВ ПРИ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР

7 серпня 1959 р.

На додаток до постанови Президії АН УРСР від 27 лютого 1959 року (протокол № 9, § 130) «Про створення при Президії АН УРСР Українського комітету славистів» Президія Академії наук УРСР постановляє:

Затвердити Український комітет славистів при Президії АН УРСР в такому складі:

1. Академік АН УРСР Л. А. Булаховський (голова)
2. Академік АН УРСР І. К. Білодід (заступник голови)
3. В. о. голови Відділу суспільних наук АН УРСР О. С. Короїд⁷⁴ (заступник голови)
4. Заст[упник] директора Інституту мовознавства [ім. О. О. Потебні АН УРСР] К. К. Цілуйко⁷⁵ (заступник голови)
5. Старший науковий співробітник Інституту літератури [ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР] Г. Д. Вервес⁷⁶ (відповідальний секретар)
6. Академік АН УРСР М. П. Бажан
7. Академік [АН УРСР] О. І. Білецький
8. Професор Дніпропетровського держуніверситету В. С. Ващенко⁷⁷
9. Професор Київського педінституту П. К. Волинський
10. Доцент Одеського держуніверситету І. Є. Грицютенко⁷⁸
11. Академік АН УРСР М. К. Гудзій
12. Старший науковий співробітник Інституту суспільних наук [АН УРСР] Л. П.^{*2} Гумецька⁷⁹ (Львів)
13. Доцент Ужгородського держуніверситету Й. О. Дзензелівський⁸⁰

^{*1} Підкреслено в документі. Додатки не публікуються.

^{*2} Так у документі. Правильно: Л. Л.

14. Доцент Київського держуніверситету А. О. Ішук
15. Член-кореспондент АН УРСР Є. П. Кирилук
16. Заступник директора ІМФЕ АН УРСР К. Г. Гуслистий
17. Академік [АН УРСР] О. Є. Корнійчук
18. Старший науковий співробітник Інституту мовознавства [ім. О. О. Потебні АН УРСР] В. Т. Коломієць⁸¹
19. Член-кореспондент АН УРСР Н. Є. Крутікова
20. Професор Львівського держуніверситету Є. В. Кротевич
21. Старший науковий співробітник Інституту суспільних наук АН УРСР О. Н. Мороз
22. Доцент Харківського держуніверситету В. П. Невзорова-Беседіна^{*1 82}
23. Доцент Львівського держуніверситету Р. Н.^{*2} Пачовський⁸³
24. Член-кореспондент АН УРСР П. М. Попов
25. Доцент Чернівецького держуніверситету [О. С.] Пулинець⁸⁴
26. Академік [АН УРСР] М. Т. Рильський
27. Доцент Запорізького педінституту С. П. Самійленко⁸⁵
28. Старший науковий співробітник ІМФЕ [АН УРСР] Г. С. Сухобрус
29. Академік АН УРСР П. Г. Тичина.
30. Професор Дніпропетровського університету Л. І.^{*3} Іванов⁸⁶.

Президент АН УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
В. о. головного вченого секретаря
Президії АН УРСР *К. [М.] Ситник*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 875, арк. 189–190. Оригінал. Машинопис;

Науковий архів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, оп. 1, спр. 220, арк. 28–29. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 165

ЗВЕРНЕННЯ РАДИ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ЛАТВІЙСЬКОЇ РСР ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР АКАД. О. В. ПАЛЛАДІНА ПРО ВКЛЮЧЕННЯ ДО ПЛАНУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ ІНСТИТУТУ ЛИВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА АН УРСР НА 1960 р. РОЗРОБОК ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ЛАТВІЇ

*24 серпня 1959 р.
м. Рига*

На Рижском вагоностроительном заводе Институт литейного производства Академии наук Украинской ССР проводит работы по применению теплоизоляционных прирубных оболочек для фасонного стального литья. Ознакомление с данными проводимых работ дает возможность сделать весьма обнадеживающий

^{*1} Так у документі. Правильно: Беседіна-Невзорова.

^{*2} Те саме. Правильно: Т. І.

^{*3} Те саме. Правильно: Л. Д.

вывод о том, что применение указанных оболочек позволяет значительно увеличить выход годного стального литья и получить большую экономию металла.

Кроме того нам известно, что Институт литейного производства Академии наук Украинской ССР разработал противопопригарные формовочные смеси и краски на цирконовой основе, позволяющие получать стальное и чугунное литье с чистой поверхностью. Указанные работы имеют большое значение для литейных цехов заводов Латвийского совнархоза.

Совет народного хозяйства Латвийской ССР просит Вас включить в план научно-исследовательских работ на 1960 г. проведение указанных ниже тем по вагоностроительному, электромашиностроительному, турбомеханическому, Ригасельмаш и другим заводам.

Темы следующие:

- а) исследование и внедрение технологии отливки стальных деталей с применением теплоизоляционных прибылей;
- б) исследование и внедрение технологии отливки стальных и чугунных деталей с применением цирконовых покрытий.

Председатель Совета народного хозяйства Латвийской ССР Г. [И.] Гайле*¹

На документі резолюція віце-президента АН УРСР акад. О. Н. Щербаня: «Начальнику научно-орг[анизационного] отдела С. М. Бухало. Прошу согласовать с Институтом и подготовить ответ». 31.VIII.[1959]. *А. Н. Щербань*».

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 965, арк. 69–70. Оригінал. Машинопис.

№ 166

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ГОЛОВИ КОМІСІЇ ПО ОХОРОНІ ПРИРОДИ АН УРСР І. Г. ПІДОПЛІЧКА ЩОДО МІСЦЯ СПОРУДЖЕННЯ ГРЕБЛІ КИЇВСЬКОЇ ГЕС

8 вересня 1959 р.

Комиссия Академии наук Украинской ССР по охране природы считает крайне важным при выборе места сооружения плотины Киевской ГЭС учесть необходимость сохранения в районе Киева памятников природы и культуры прошлого и настоящего. Оценить эти памятники в денежных показателях невозможно, но в области развития культуры и ее показателей в нашей стране, они играют большую роль и, в связи с дальнейшим развитием культуры, еще большую роль будут играть у грядущих поколений коммунистического общества.

Из материалов, представленных Укргидэпом, явствует, что плотина может быть сооружена выше с. Вышгород или ниже Вышгорода в 8–10 км. Исходя из интересов сохранения памятников природы и культуры можно согласиться только с вариантом, предусматривающим сооружение плотины выше Вышгорода. Сооружение плотины выше Вышгорода не принесет району Киева ущерба в сохранении

*¹ Замість Г. І. Гайле документ підписала інша особа. Підпис не прочитано.

прежде всего уступа правого берега р. Днепра, сложенного палеогеновыми и неогеновыми отложениями, последние выходы которых на поверхность имеются в районе Вышгорода, и далее к северу до окончания Европейского материка нигде не проявляются в таком комплексе. Выходы палеогеновых и неогеновых отложений на границе с полесской равниной имеют большое значение при изучении геологической истории территории Украины и должны еще долго служить объектом пристального исследования ученых. Район Вышгорода единственное место на Украине, где и теперь еще можно добывать для научных исследований янтарь, а, как показала практика, ископаемые остатки организмов, которые представляют научный интерес, попадают в янтаре раз в десятки лет. В десятки лет один-два раза попадают здесь и другие окаменелости, как показало недавнее открытие в районе Вышгорода неогеновых моллюсков в серии полтавских песков – до сих пор считавшихся немymi. Таким образом просто изучить за 1–2 года эти объекты нельзя. Необходимо хотя бы часть обнажений, заключающих киевский янтарь и неогеновую фауну моллюсков, сохранить для научных изысканий в будущие десятилетия и столетия. Сохранение названных обнажений вполне возможно при выборе варианта сооружения плотины выше Вышгорода. Этот вариант необходимо принять еще и потому, что тогда сохранится часть поймы между устьем рр. Десны и Днепра, которая сама по себе представляет памятник природы с соответствующей фауной и флорой.

К этому же комплексу примыкает заповедник Староселье, где сохранен сосновый лес и луга и соответствующие им биоценозы, крайне необходимые как эталоны для изучения природы пойменных лесов и лугов вообще и в частности истории развития динамики численности населяющих их животных.

Кроме того сам по себе сосновый бор Староселья, как эталон зрелого соснового леса, заслуживает сохранения на будущее в качестве заповедника ибо другого более подходящего участка соснового леса для вечного сохранения в районе Киева нет. Участок поймы рр. Днепра и Десны ниже Вышгорода важен также как природное место нереста рыбы, пополняющей запасы ниже лежащих районов реки. Затопление обширной поймы рр. Днепра и Десны ниже Вышгорода в силу ее природных особенностей создаст вблизи самого города Киева обширное мелководье, то есть искусственный рассадник комаров, чего нельзя допустить, исходя из интересов здоровья трудящихся г. Киева.

Не менее важно сохранить на территории Вышгорода и ниже его места исторического значения, еще не изученные и не исследованные в надлежащей мере. Известно, что в раннее время истории Киевской Руси Вышгород имел большое значение. На территории самого Вышгорода и между Вышгородом и Киевом еще могут быть найдены памятники, которые раскроют древнейшие страницы истории «матери русских городов» Киева. Значительная часть этих памятников связана именно с поймой, прилегающей к правому берегу. Обнаружить все эти сокровища в пойме Днепра и Десны можно только в процессе разных работ в течение десятков лет. Если же залить эту территорию – это значит закрыть доступ к историческим памятникам на тысячи лет вперед. Вопрос же древнейшей истории Киева имеет важнейшее культурно-историческое и политическое значение. Только недавно ученые пришли к правильному выводу, что Киеву больше лет, чем думали до сих пор. Однако и дата в 1400 лет, определенных для существования Киева, не

окончательна. Киев может быть древнее. Документация этих выводов возможна только на основании археологических материалов, в частности керамики, монет, древнего оружия и т. п., еще хранимых в пойме р. Днепра и р. Десны возле Киева, в обрывах правого берега р. Днепра в Киеве на Куреневке и в Вышгороде, на дюнных холмах борových террас и в других местах. Все это не должно оказаться под водами Киевского водохранилища, а поэтому необходимо принять вариант сооружения плотины Киевской ГЭС выше Вышгорода.

Председатель Комиссии АН УССР по охране природы
д[окто]р биол[огических] наук И. Г. Пидопличко

ІА НБУВ, ф. 139, оп. 3, спр. 121, арк. 1–3. Копія. Машинопис.

№ 167

ПОСТАНОВА РМ УРСР ПРО ВІДНЕСЕННЯ РАДИ ПО ВИВЧЕННЮ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УРСР АН УРСР ДО СКЛАДУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ АКАДЕМІЇ

29 вересня 1959 р.

Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Прийняти пропозиції Президії Академії наук УРСР про віднесення Ради по вивченню продуктивних сил Академії наук УРСР до складу науково-дослідних установ Академії на правах Інституту.

2. Доручити Президії Академії наук УРСР внести відповідні зміни в штатний розпис Академії наук УРСР в межах штатних контингентів Академії на 1959 рік*¹.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *К. [П.] Бойко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 5377, арк. 216. Оригінал. Машинопис.

№ 168

ВІДЗИВ АКАД. І. П. КРИП'ЯКЕВИЧА НА НАУКОВО- ДОСЛІДНУ РОБОТУ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МУЗЕЮ ЕТНОГРАФІЇ ТА ХУДОЖНЬОГО ПРОМИСЛУ АН УРСР

25 жовтня 1959 р.

м. Львів

Український державний музей етнографії та художнього промислу веде значну науково-дослідну роботу в галузі етнографії та мистецтвознавства. Завдяки своїм виданням, кількість яких зростає з року в рік, музей завоював собі значний авторитет у працівників в галузі гуманітарних наук.

*¹ Див. док. № 209.

Наукова продукція музею має високі якісні та кількісні показники. Тільки за останні роки музей підготував до друку 15 монографій, декілька щорічних збірників «Матеріали з етнографії та мистецтвознавства» та інші видання. Значна кількість цих робіт вже надрукована та зустрілася з високою оцінкою*¹ спеціалістів. З-поміж ряду видань музею на окрему увагу заслуговує така велика та серйозна робота, як альбом «Народний одяг західних областей УРСР», підготований старшим науковим співробітником музею О. Л. Кульчицькою.

Поряд з тим музей з успіхом веде музейну, культурно-освітню та консультативну роботу. Вся ця складна та велика по об'єму робота підпорядкована науково-дослідній діяльності музею та тісно з нею пов'язані. Особливо треба підкреслити те, що науковий колектив музею з успіхом пов'язує свою науково-дослідну роботу з практичною діяльністю підприємств художньої промисловості. Зокрема це виявляється у великій консультативній роботі в питаннях використання культурної спадщини і широкого застосування мотивів народного мистецтва в сучасному виробництві предметів народного споживання.

Приведені дані характеризують музей як серйозну наукову установу, що вносить значний вклад в радянську етнографічну і мистецтвознавчу науку. Музей з успіхом розробляє актуальні проблеми української культури і побуту та знаходить практичне застосування результатів своєї науково-дослідної роботи. Враховуючи всі вищеприведені дані, вважаю доцільним підтримати клопотання музею про переведення його із категорії установ в категорію науково-дослідних інститутів.

Академік АН УРСР *І. [П.] Крип'якевич*

Науковий архів Інституту народознавства НАН України, оп. 1, спр. 127, арк. 20–21.
Оригінал. Машинопис.

№ 169

**ЛИСТ ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ АН ВІРМЕНСЬКОЇ РСР
А. Б. АРУТІОНЯНА ДО ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ АН УРСР
О. К. КАСИМЕНКА ПРО ПІДСУМКИ ПЕРШОЇ
УКРАЇНО-ВІРМЕНСЬКОЇ НАУКОВОЇ СЕСІЇ**

12 листопада 1959 р.

м. Єреван

Глубокоуважаемый Александр Карпович!

Мы жалеем, что Вы были очень заняты и не смогли участвовать в работе совместной сессии⁸⁷. Однако, мы хотим отметить Вашу помощь в подготовке и проведении встречи украинских и армянских ученых, подчеркивая высокий идейный и научный уровень докладов и сообщений ученых-историков И. П. Крипьякевича, И. И. Слинько, В. В. Гробовецкого*², Е. А. Яцкевича, научного сотрудника Львовского исторического музея Н. К. Кривонос, директора Львовского област-

*¹ Так у документі. Мається на увазі: отримали високу оцінку.

*² Так у документі. Правильно: Грабовецького.

ного архива Г. С. Сизоненко, научного сотрудника ЛЦГИА П. Х. Пироженко, зав[едующей] отделом древних актов Киевского ЦГИА т. Поповой Л. А.

Эта сессия показала, что наши украинские коллеги уже успели проделать значительную работу по изучению исторических связей и дружбы наших народов. Мы с удовлетворением должны отметить и тот факт, что Институт общественных наук Львовского филиала АН Украинской ССР включил ряд тем по истории армянских поселений на Украине и украино-армянских взаимоотношений.

Нет сомнения, что после этой сессии ученые Украины и Армении еще более глубоко и всесторонне будут заниматься историей многовековых связей народов многонационального государства, координируя работы по этой теме.

Желаем украинским ученым новых творческих успехов.

На документі помітки: «Уч[еному] секрет[арю]. Ознайомити завіду[ючих] відділами. *О. К. Касименко*»; «Ознайомлено».

С уважением
Директор Института истории АН Арм[янской] ССР
доктор исторических наук, профессор *А. Б. Арутюнян*

Науковий архів Інституту історії України НАН України, оп. 1, спр. 884, арк. 201.
Оригінал. Машинопис.

№ 170*¹

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ВЧЕНИХ-ФІЗИКІВ Б. І. ВЕРКІНА,
О. О. ГАЛКІНА ТА І. М. ДМИТРЕНКА ПРО СПЕЦІАЛЬНУ ТЕМАТИКУ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ФІЗИКО-ТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ
НИЗЬКИХ ТЕМПЕРАТУР АН УРСР**

*17 листопада 1959 р.*²
м. Харків*

Секретно*³
Экз. № 1

В 1958 году при составлении перспективного семилетнего плана развития науки в СССР Президиум АН УССР*⁴ включил в этот план пункт о необходимости создания на Украине первого в стране Института физики низких температур*^{5 88} [...] *⁶.

После значительной подготовительной работы (обеспечившей определение группы научных сотрудников в составе 30 человек и накопление минимально необходимой аппаратуры и технической базы) Президиум АН УССР, а также Днепропетровский обком КПУ вошли с ходатайством в ЦК КПУ о создании в Днепропетровске Физико-технического института низких температур АН УССР.

*¹ Див. док. № 1, 194.

*² Дата супровідного листа.

*³ На документі штамп: «Розсекречено».

*⁴ Так у документі. Правильно: СССР.

*⁵ Тут і далі – підкреслено в документі від руки.

*⁶ Знято інформацію про затвердження плану директивними органами СРСР.

[...]^{*1} в апреле 1959 года была представлена составленная нами докладная записка, содержащая анализ и сопоставление успехов в области физики низких температур в СССР и США, а также краткое изложение научной тематики Института физики низких температур.

Если до Великой Отечественной войны 1941–1945 годов физика низких температур в СССР занимала ведущее место в мире, то после войны, когда она стала важной при решении ряда технических и оборонных задач, больше проявляется глубокое отставание в этой области физики у нас в стране по сравнению с передовыми капиталистическими странами.

В настоящее время в США насчитывается свыше 60 научных учреждений (лабораторий и институтов), активно работающих в области физики низких температур.

В СССР долгие годы работали две лаборатории физики низких температур (в Институте физических проблем АН СССР и в Физико-техническом институте АН УССР). В последние годы созданы и строятся еще 15 лабораторий такого типа, однако они не всегда располагают достаточным числом квалифицированных кадров и в большинстве случаев являются вспомогательными лабораториями, не отвечающими основным направлениям деятельности тех институтов, где они создаются, и поэтому не могут быстро развиваться и укреплять свою материально-техническую базу.

[...]^{*2}

Физики Советского Союза, работающие в области физики низких температур, имеют ряд выдающихся достижений главным образом в некоторых вопросах, имеющих научно-теоретический интерес и значение (гальваномагнитные свойства металлов, циклотронный и магнитоакустический резонанс в металлах, свойства жидкого гелия, низкотемпературный магнетизм). Однако фронт исследований в области сверхпроводимости, резонансных явлений, физических свойств жидкости и газов при низких температурах, методов сжижения и разделения газовых смесей очень мал^{*3}. Так, явлением сверхпроводимости (важным для развития низкотемпературной электроники) в СССР занимаются 3–4 ученых. Свойствами жидкого гелия занимаются 6 ученых. До войны в Харькове (Липовая роща) работал крупный институт (Опытная станция глубокого охлаждения – ОСГО)^{*4}, занимавшаяся научными основами техники сжижения и разделения газов, после войны он не был возрожден и сейчас этими вопросами практический никто в СССР не занимается.

Мы уверены в том, что даже такого краткого сопоставления достаточно для указания на важность области физики низких температур и для постановки и решения вопроса о необходимости создания специализированного Института физики низких температур.

Физико-технический институт низких температур АН УССР будет вести комплексные экспериментальные и теоретические исследования в области низко-

^{*1} Знято інформацію про звернення АН УРСР до директивних органів.

^{*2} Знято інформацію про дослідження в галузі фізики низьких температур у США.

^{*3} Речення виділено ручкою на лівому полі документа.

^{*4} Мається на увазі філіал криогенної лабораторії Українського фізико-технічного інституту в Липовій рощі (передмістя Харкова).

температурной электроники, радиоспектроскопии, разделения газовых смесей, физических основ искусственного дождевания, физических свойств твердых тел (металлов, полупроводников) при низких температурах, в области пластичности и прочности материалов (включая низкотемпературное материаловедение), научных основ сжижения и разделения газовых смесей и свойств свободных радикалов.

Наряду с исследованиями, важными для дальнейшего развития современных физических представлений и теорий, планируемые 5 экспериментальных отделов института (возможные руководители отделов: доктор физ[ико]-мат[ематических] наук Веркин Б. И., Галкин А. А., Есельсон Б. Н., кандидат физ[ико]-мат[ематических] наук Старцев В. И. – представивший к защите в 1959 г. докторскую диссертацию, и Дмитренко И. М.) имеют в виду организацию работ в областях, тесно связанных с проблемами новой техники и имеющих важное народнохозяйственное и военное значение.

Ниже приводим краткое обоснование этих работ.

1. Низкотемпературная болометрия (индикация малых энергий)

Повышение чувствительности болометров связано с необходимостью уменьшения их теплоемкости, увеличением температурного коэффициента сопротивления и уменьшением их теплопроводности и температуры шумов. Следует указать, что резкое увеличение чувствительности обычных болометров приводит к увеличению постоянной времени, что сильно ограничивает круг их прикладных применений.

Для индикации малых энергий, а также для создания системы пассивной локализации целей (инфракрасного видения) необходимо создание чувствительных болометров с малой постоянной времени. Поэтому большое значение представляют исследования по применению низких температур для достижения этих целей.

Теплоемкость твердых тел очень сильно (по закону T^3) уменьшается с понижением температуры; уменьшение температуры от комнатной до 1°K приводит к уменьшению теплоемкости в 20 миллионов раз. С другой стороны, при использовании в болометрах сверхпроводников температурный коэффициент сопротивления увеличивается тоже во много раз. Понижение температуры в болометре приводит к уменьшению шумов, что в совокупности и позволит обеспечить большую чувствительность электронно-усилительных схем болометров.

Намереваясь заниматься этими вопросами, Физико-технический институт низких температур должен пытаться создать высокочувствительные низкотемпературные болометры с малой постоянной времени, пригодные для использования их в качестве элементов пассивной локализации целей*¹.

2. Новые типы высококалорийного горючего

Грузоподъемность, время разгона и точность наводки современных ракет дальнего действия в очень большой степени зависит от применяемого горючего.

Как известно, горючее составляет большую часть веса ракеты. Поэтому, при прочих равных условиях, применение топлива с большой теплотворной способностью может привести к резкому увеличению грузоподъемности ракет, дальности их полета и существенному уменьшению размеров.

Ряд свободных радикалов (например, атомарный водород) является в этом смысле удачным горючим, обладающим очень большой теплотворной способностью.

*¹ Текст абзаца выделено черной ручкой на левом поле документа.

Однако при обычных температурах (из-за очень сильной химической активности радикалов) свободные радикалы не удается иметь в сколько-нибудь больших количествах. В связи с этим применение их представляет сложную проблему.

Применение низких температур позволяет резко снизить химическую активность радикалов и создать низкотемпературные конденсаторы этого высококалорийного горючего.

Физико-технический институт низких температур АН УССР одной из своих проблем ставит задачу изучения физических свойств ряда свободных радикалов. Решение ее позволит оценивать качество горючего и правильно выбрать типы низкотемпературных конденсаторов этого высококалорийного горючего*¹.

3. Низкотемпературные элементы счетно-решающих устройств

Как уже отмечалось выше, использование различных свойств сверхпроводников позволило (к сожалению, в США) создать новые типы элементов электронных счетно-решающих машин, элементов, обладающих рядом ценных качеств. Так, например, при заданных габаритах вычислительного устройства появляются возможности сильного увеличения емкости запоминающих блоков и существенного уменьшения потребляемой машиной мощности. Наряду с этим обеспечивается достаточное быстроедействие и надежность работы устройства в целом.

Физико-технический институт низких температур планирует работу по изучению и разработке новых низкотемпературных элементов памяти и по созданию схем и конструкций, основанных на таких элементах, пригодных для решения конкретных задач счетно-решающей техники*².

4. Квантовые генераторы и усилители

Исследования в области электронного парамагнитного резонанса при низких температурах позволят создавать малошумящие квантовые (парамагнитные) генераторы и усилители, что обеспечивает сильное увеличение чувствительности приемных систем и позволяет успешно решить задачи обеспечения радиосвязи в пределах солнечной системы.

Физико-технический институт низких температур АН УССР планирует широкий круг исследований в области электронного парамагнитного резонанса, диамагнитного резонанса в полупроводниках и циклотронного резонанса в металлах, а также участие в проблеме подыскания методов и веществ, обеспечивающих высокий коэффициент преобразования и в проблеме создания необходимых квантовых генераторов и усилителей на исследованных веществах.

5. Вследствие уменьшения температуры шумов явление сверхпроводимости может быть использовано для детектирования и преобразования в диапазоне сверхвысоких частот с большим коэффициентом полезного действия и высокой чувствительности.

Не исключена возможность создания и полупроводниковых детекторов с большой чувствительностью, работающих с малым уровнем шумов при низких температурах.

6. Тематика Физико-технического института низких температур АН УССР предусматривает также участие в проблеме разработки малогабаритных и вместе

---

*¹ Текст абзаца выделено черной ручкой на левом поле документа.

*² Те саме.

с тем достаточно экономных сжижительных установок с замкнутым циклом, пригодных для длительной эксплуатации вдали от наземных баз. Такие сжижители призваны обеспечить работу низкотемпературных конденсаторов высококалорийного горючего и малогабаритных счетно-решающих устройств с низкотемпературными элементами.

Как уже говорилось выше, руководство пятью отделами института, планирующими указанную выше работу, обеспечено людьми, дающими свое согласие работать в нем и переехать с этой целью в город Днепропетровск. Кроме указанных выше трех докторов физ[ико]-мат[ематических] наук и двух кандидатов наук дали свое согласие работать в новом институте еще 25 квалифицированных научных работников, имеющих нужный опыт работы, большое число завершенных и частично опубликованных в открытой печати работ, связанных общностью идей и интересов. В этой группе имеется еще 10 кандидатов физ[ико]-мат[ематических] наук и 7 человек, закончивших свои диссертационные исследования.

Дальнейшее комплектование института кадрами возможно за счет привлечения некоторой группы ученых Днепропетровска и молодых специалистов, оканчивающих низкотемпературные кафедры и специализации Московского и Харьковского университетов, а также ряд кафедр Киевского университета, Казанского университета, Московского инженерно-физического института, Ленинградского и Харьковского политехнического институтов.

Академией наук УССР в своих институтах (главным образом в Институте радиофизики и электроники АН УССР) за счет дополнительных ассигнований в 1959 году подготовлено основное оборудование для нового института. Приобретен малый азотный сжижитель, заканчивается изготовление водородного и гелиевого сжижителей, на заводе п/я 240 размещен заказ на изготовление мощных электромагнитов, имеется некоторое станочное оборудование, значительное количество радиотехнического оборудования и электроизмерительной аппаратуры.

Мы обращаемся к Вам с просьбой ускорить решение вопросов о создании Физико-технического института низких температур АН УССР.

Временное предоставление институту административного здания Днепропетровского совнархоза (проспект К. Маркса, 104) позволит немедленно начинать исследовательские и конструкторские работы по тематике, параллельно с этим занимаясь вопросами проектирования и строительства основных корпусов института, которые Президиум АН УССР и Днепропетровский совнархоз планируют в сумме 16 миллионов рублей и обещают завершить в течение 2–3 лет.

Доктор физ[ико]-мат[ематических] наук
профессор *Б. И. Веркин*

Доктор физ[ико]-мат[ематических] наук
профессор *А. А. Галкин*

кандидат физ[ико]-мат[ематических] наук *И. М. Дмитренко*

**ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР ПРО РОЗМІЩЕННЯ
ІНСТИТУТІВ АРХЕОЛОГІЇ, ЛІТЕРАТУРИ ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА
ТА СЕКТОРУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА АН УРСР**

20 листопада 1959 р.

Рада Міністрів УРСР своїм рішенням № 610*¹ від 15 червня 1957 р. передала будинок по б[ульвару] Шевченка, 14, який займало Міністерство сільського господарства УРСР, – Київському державному університету ім. Т. Г. Шевченка. В частині цього будинку розміщено інститути Відділу суспільних наук АН УРСР (Інститут історії, Інститут археології, Інститут мовознавства та Інститут літератури АН УРСР).

Це рішення було винесене без погодження з Академією наук УРСР і без урахування тяжких умов роботи установ Відділу суспільних наук.

В новому будинку по вул. Кірова, 4, що зараз будується для установ Відділу суспільних наук АН УРСР, проект будівництва якого був затверджений Радою Міністрів УРСР 15 червня 1954 р. № 825 (та Держбудом СРСР 2 вересня 1955 р. № 707), не передбачалося розміщення всіх установ Відділу суспільних наук. В ньому намічалось розміщення інститутів археології, економіки, історії, філософії, мистецтвознавства та фольклору і етнографії.

Таким чином згідно з рішенням Ради Міністрів УРСР від 15. VI–1954 р. переведення до нового будинку інститутів літератури, мовознавства та Сектора держави і права не передбачалося. Намічалось лише за рахунок перерозподілу звільнених приміщень у будинку по бульвару Шевченка, 14 покращити умови роботи наукових співробітників інститутів, які залишаються в цьому будинку.

Крім цього, треба мати на увазі те, що чисельність наукових працівників в інститутах Відділу суспільних наук зросла з 400 в 1954 р. до 700 в 1959 році. По семирічному плану розвитку Академії наук число наукових співробітників інститутів Відділу суспільних наук буде зростати.

Про виключно тяжкі умови роботи науковців Відділу суспільних наук свідчать наступні факти. В середньому на одного наукового працівника установ Відділу припадає 2,5 м² корисної площі, а в інститутах філософії, економіки, мистецтвознавства, фольклору і етнографії – по 2 м², в Ін[ститут]ті літератури та Секторі держави і права – трохи більше як 1 м² площі. В результаті цього значна частина наукових співробітників не має робочих місць і змушена працювати в бібліотеках та дома, що різко знижує продуктивність їх праці та негативно відбивається на трудовій дисципліні.

Щодо Інституту археології, де зберігається дуже важлива кількість надзвичайно цінних наукових матеріалів, здобутих археологічними експедиціями протягом ряду десятиліть і, враховуючи значну давність і незадовільну збереженість багатьох з цих матеріалів, транспортування їх в інше приміщення може привести до їх зруйнування, що нанесе велику шкоду науці. До того ж, розгортання академічного Археологічного музею, створення якого вже вирішене, може бути здійснене

*¹ Тут і далі – підкреслено в документі олівцем.

лише в приміщенні по б[ульвару] Шевченка, 14. Приміщення по вул. Кірова для розгортання Археологічного музею абсолютно не придатне.

Новий будинок по вул. Кірова, 4 має корисної площі 3598 м² (без конференц-залу, археологічного музею, бібліотек і лабораторій). В разі переведення до нового будинку всіх інститутів Відділу суспільних наук на одного працівника припадатиме тільки 2,6 м², тобто залишиться нестерпне становище сьогодняшнього дня.

У зв'язку з цим, Президія Академії наук УРСР просить Раду Міністрів УРСР схвалити намічене Президією розміщення Інституту археології, Інституту літератури та Сектору держави і права, який з 1960 року перетворюється в Інститут права, в будинку по бульвару Шевченка, 14⁸⁹, залишивши це приміщення за Академією наук УРСР.

Лише в цьому разі можна буде створити більш-менш нормальні умови для роботи наукових працівників Відділу суспільних наук АН УРСР.

Віце-президент АН УРСР академік АН УРСР *М. Ф. Гулий*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. М. Федорченко**1

На документі помітка: «Д[о] с[прави]-5. Доповідалося тов. Гречусі М. С. 17.XII.59. Додатково вивчити питання разом з відділом науки і культури ЦК КПУ. Питання контролюється: картка № 171. *Г. Романов*».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6484, арк. 270–271. Оригінал. Машинопис.

№ 172

**ЛИСТ ЗАСТУПНИКА ГОЛОВИ ДЕРЖАВНОГО КОМІТЕТУ РМ СРСР
З ХІМІЇ С. М. ТИХОМИРОВА ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР
АКАД. О. В. ПАЛЛАДИНА ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ РОЗШИРЕННЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ОТРИМАННЯ СИНТЕТИЧНИХ ЦЕОЛІТІВ
В ІНСТИТУТІ ФІЗИЧНОЇ ХІМІЇ ім. Л. В. ПИСАРЖЕВСЬКОГО АН УРСР***2
*24 листопада 1959 р.
м. Москва*

Постановлением Совета Министров СССР от 24 января 1959 года № 103 на Академию наук СССР и Государственный комитет Совета Министров СССР по химии возложено проведение в 1959–[19]60 гг. научно-исследовательских работ по получению синтетических цеолитов (молекулярные сита) для глубокой просушки газов.

Синтетические цеолиты представляют собой индивидуальные кристаллические минералы (обычно алюмогидросиликат), получаемые путем гидротермального синтеза. О сложности решения проблемы синтеза искусственных цеолитов

*1 Замість Головного ученого секретаря Президії АН УРСР документ підписав його заступник кандидат біологічних наук К. М. Ситник.

*2 На ім'я Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна у грудні 1959 р. також надійшов лист з цього питання від заступника академіка-секретаря Відділення хімічних наук АН СРСР акад. АН СРСР О. П. Виноградова з проханням розширити штат та залучити до робіт з отримання цеолітів лабораторію адсорбентів Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР.

свидетельствует участие до 300 различных химических и нефтяных фирм США в деле разработки и осуществления промышленного производства этих искусственных адсорбентов.

Синтетические цеолиты находят широкое применение в народном хозяйстве в качестве осушителей, а также для разделения газовых смесей и выделения чистых компонентов нефтяных и других газов, являющихся сырьем для производства полимеров.

По имеющимся сведениям в Институте физической химии Академии наук УССР (лаборатории адсорбентов) проводятся лабораторные исследования по синтезу указанных цеолитов.

Учитывая народнохозяйственное значение этой работы и сроки его^{*1} выполнения, установленные правительством, Государственный комитет по химии просит расширить и усилить эти работы в Институте физической химии и установить содружество с институтами Госхимкомитета, ведущими работы в этой области (НИОХИМ и предприятие п/я № 11), для скорейшей совместной разработки технологии производства и организации выпуска опытных партий цеолитов.

С. [М.] Тихомиров

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 1009, арк. 244. Оригінал. Машинопис.

№ 173^{*2}

**ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ЧОРНОМОРСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ
ЗАПОВІДНИКУ АН УРСР НА 1959–1975 рр.^{*3}**

*9 грудня 1959 р.^{*4}
м. Гола Пристань*

1. В предстоящем пятнадцатилетии перспектив развития народного хозяйства СССР коллектив научных сотрудников Черноморского госзаповедника АН УССР будет разрабатывать проблему: «Сохранение и восстановление природных ресурсов северо-западного Причерноморья».

Решение поставленной проблемы связано с неотложным расширением заповедных территорий в северо-западном Причерноморье.

С развитием народного хозяйства Советского Союза в ближайшие 10–15 лет природные ресурсы Причерноморья будут включены полностью в эксплуатацию, вследствие чего необходимо расширить заповедную территорию Черноморского госзаповедника АН УССР за счет присоединения к нему острова Джарылгач, площадь которого около 3 тыс. га, Конских островов в Ягорлыцком заливе, с прибрежной километровой зоной; Лебяжьих или Сарыбулатских о[стро]вов, в Каркинитском заливе, в Крымской области; Днестровских плавней на площади

^{*1} Так у документі. Правильно: ее.

^{*2} Див. док. № 121, 207.

^{*3} Пропозиції направлено керівництвом заповідника до Комісії по охороні природи АН УРСР.

^{*4} Дата супровідного листа.

около 8 тыс. га; Дунайских плавней, на площади 10 тыс. га; рыбного заповедника «Красная хатка», Голопристанского района. Тогда Черноморский госзаповедник будет единым комплексным научно-исследовательским и природоохранительным учреждением АН УССР в северо-западном Причерноморье.

Для решения поставленной проблемы необходимо сосредоточить все усилия научных сотрудников и материальные возможности заповедника на изучении экологии, динамики численности и увеличении запасов охотничьих и промысловых зверей, птиц и других животных, полезных в сельскохозяйственном производстве.

Изучение экологии и динамики численности хозяйственнополезных и вредных зверей, птиц, рептилий, рыб и массовых видов энтомофитов лесов и садов позволит вскрыть и установить общие биологические закономерности, которые послужат основанием к преобразованию природных комплексов северо-западного причерноморского географического района.

Поскольку в состав заповедной территории входят морские острова – Тендра, Долгий и другие, площади которых в целом исчисляются тысячами гектар, животный и растительный мир их крайне беден в видовом и количественном отношении, для сельскохозяйственного использования они не пригодны, но могут быть использованы для интродукции полезных растений и животных.

Так, например, на острове Тендра вполне возможна интродукция суслика-песчаника и сайгака. Эти животные могут размножаться в течение ближайших 10 лет и значительно пополнить пушно-сырьевые и мясные ресурсы Херсонской области.

На заповедной территории необходимо создать дендропарки путем интродукции и натурализации быстро растущих, хозяйственно полезных, декоративных, лекарственных и плодово-ягодных деревьев и кустарников.

Создание дендропарков на заповедной территории должно служить прообразом, начальной стадией, преобразования природы нижнеднепровской песчаной арены и отвечать культурным и эстетическим запросам населения.

На участке Волыжин лес нужно организовать зоосад, – по типу «Аскании Нова» – с целью решения, практически и экспериментально, вопросов интродукции и натурализации полезных в хозяйственном и культурно-эстетическом значении зверей, птиц, рептилий и рыб.

Зоосад должен отвечать культурно-эстетическим запросам населения Херсонской и Николаевской областей.

Конечной целью всех научных исследований, проводимых в Черноморском заповеднике АН УССР в предстоящем пятнадцатилетии, должно быть разработано стройное учение по преобразованию природных комплексов северо-западного Причерноморья с целью значительного увеличения сырьевых ресурсов этого географического района.

[...]^{*1}

2. Подготовка научных кадров^{*2}

В предстоящем пятнадцатилетии (1959–1975 гг.) Черноморскому госзаповеднику АН УССР необходимо подготовить двух докторов и восемнадцать кандидатов наук.

^{*1} Знято загальну інформацію про народногосподарське значення Причерноморського регіону.

^{*2} Підкреслено в документі.

Подготовку научных кадров для заповедника считаем возможной, в основном, через аспирантуру очную и заочную, которую должны проходить будущие ученые в заповеднике, и диссертации писать на материале, собранном в северо-западном Причерноморье и в развитии проблемы, решаемой научным коллективом заповедника.

Желательно, чтобы Президиум АН УССР ежегодно, начиная с 1961 года и до 1975 г., закреплял одно–два аспирантских места за Черноморским госзаповедником.

Зоологический институт*¹ АН УССР сможет готовить для заповедника кандидатов и докторов наук через очную аспирантуру и докторантуру, что позволит быстро и хорошо подготовить научные кадры желаемого профиля и знающие условия работы в заповеднике.

Директор Черноморского госзаповедника АН УССР *Н. [Н.] Латышев*
Зам[еститель] директора по научной части *А. [И.] Гизенко*

ІА НБУВ, ф. 139, оп. 3, спр. 98, арк. 25–27. Оригінал. Машинопис.

№ 174

**ЛИСТ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДУ ІНСТИТУТУ БІОХІМІЇ АН УРСР
ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЧОРНОМОРСЬКИХ МОЛЮСКІВ
ЯК СИРОВИННОЇ БАЗИ В НАРОДНОМУ ГОСПОДАРСТВІ**

16 грудня 1959 р.

Президиум Академии наук Украинской ССР поддерживает представленный Институтом биохимии Академии наук Украинской ССР «Комплексный метод использования моллюсков для получения кормовых продуктов для птицеводства и животноводства» (авторы проекта инженер И. М. Гайлонский, старший научный сотрудник В. П. Вендт, инженер А. И. Тютин и доцент В. И. Безпалый) и рекомендует его для внедрения в народное хозяйство республики.

Указанное предложение представляет собой технический проект типового предприятия по добыче черноморских моллюсков (мидий) и их переработке в крайне необходимые для животноводства и птицеводства республики белковый и минеральный корма. Промысловые запасы мидий в районах Черноморского побережья Украины исчисляются миллионами центнеров и являются надежной сырьевой базой для организации нового вида кормодобывающей промышленности.

Президент Академии наук Украинской ССР
академик *А. В. Палладин*
Главный ученый секретарь
Президиума АН УССР
член-корресп[ондент] АН УССР *И. М. Федорченко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 909, арк. 329. Копія. Машинопис.

*¹ Так у документі. Правильно: Інститут зоології.

№ 175

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
«ПРО ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ІНСТИТУТУ БУДІВЕЛЬНОЇ
МЕХАНІКИ АН УРСР В ІНСТИТУТ МЕХАНІКИ АН УРСР»^{*1}**

28 грудня 1959 р.

Рада Міністрів Української РСР постановляє:

Погодитись з пропозицією Президії Академії наук УРСР про перейменування Інституту будівельної механіки АН УРСР, в зв'язку з розширенням його профілю, в Інститут механіки Академії наук УРСР⁹⁰.

В зв'язку з цим внести відповідні зміни в структуру Академії наук УРСР, затверджену постановою Ради Народних Комісарів УРСР від 17 липня 1944 року № 810^{*2}.

Зазначені зміни в структурі АН УРСР здійснити в межах затверджених штатів і бюджетних асигнувань на 1960 рік.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *К. [П.] Бойко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 5616, арк. 25. Оригінал. Машинопис;
Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 851, арк. 134. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 176

**ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАЙВАЖЛИВІШІ РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ
ІНСТИТУТУ МІКРОБІОЛОГІЇ ім. Д. К. ЗАБОЛОТНОГО АН УРСР
ЗА 1958–1959 рр. ТА НАПРЯМИ ПЕРСПЕКТИВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

[Не раніше 31 грудня 1959 р.]^{*3}

В качестве наиболее важных результатов работы института за указанные выше годы следует отметить данные по таким темам:

I. «Микробиологические исследования ризосферы пшеницы» – показали, что микроорганизмы ризосферы пшеницы служат источником дополнительного, в частности, витаминного питания этого растения, а корневые выделения пшеницы создают благоприятные условия для развития неспорозных ризосферных бактерий. Эти данные являются теоретическим вкладом в изучение механизма взаимоотношений между растением и микроорганизмами его ризосферы. В процессе этих исследований выделена культура «*Pseudomonas sinuosa*»^{*4}, давшая в полевых опытах повышение урожайности пшеницы до 11–13%, и в настоящее время проходит широкую производственную проверку в качестве нового бактериального удобрения под пшеницу.

^{*1} Заголовок документа.

^{*2} Див.: Історія Національної академії наук України. 1941–1945 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2007. – С. 302–304.

^{*3} Дату встановлено за змістом документа.

^{*4} Назва культури «*Pseudomonas sinuosa*» вписана від руки латиною.

II. «Изучение желтухи сахарной свеклы и ее возбудителя на Украине». Изучение в 1958–1959 гг. условий перезимовки вируса и носительства его среди культурных и сорных растений показало, что:

а) главным местом перезимовки вируса являются корни сахарной свеклы и поэтому основным источником распространения инфекции на Украине являются семенные высадки свеклы. Среди сорных растений наиболее опасным резервуаром вируса является подорожник, т. к. вирус может перезимовывать в его корневище и весной передаваться глями на другие растения. Полученные результаты важны для разработки агротехнических и других мероприятий для борьбы с вирусной желтухой сахарной свеклы.

III. «Изучение оптимальных условий для брожения бутиловых бактерий на средах из непищевого сырья» – тщательное физиолого-биохимическое изучение селекционированной в институте новой расы бутиловых бактерий показало, что качественный состав аминокислот кормовой патоки, пентозных гидролизатов подсолнечной лузги и кукурузной кочерыжки соответствует потребностям этой расы бактерий в источниках азотного питания для нормальной жизнедеятельности и продукции бутилового спирта. Данные этих исследований ставят вопрос об использовании селекционированных бутиловых бактерий для производства бутанола на заторах из непищевого сырья. Изучение и решение этого вопроса в полупроизводственных условиях организовано и осуществляется в настоящее время на Докшукинском ацетон-бутиловом заводе Кабардино-Балкарского совнархоза.

IV. «Изучение бактериозов овощных культур (помидоры, капуста, картофель, огурцы) – при разработке одного из разделов этой темы, а именно, изучение мероприятий борьбы с бактериальным раком томатов, был выделен и изучен новый антибиотик аренарин из растения Бессмертник песчаный, который в полевых полупроизводственных опытах дал снижение заболеваемости томатов, стимулировал их развитие и значительно – до 20–30% – повышал урожайность этого растения.

В настоящее время соответствующая документация об этом представлена Госплану УССР на предмет передачи аренарина для широкого использования в сельскохозяйственной практике.

V. «Испытание растительных и других веществ при злокачественных опухолях» – при разработке методики испытания антибластомной активности антибиотиков в 1958 году была разработана, а в 1959 году значительно улучшена, оригинальная методика быстрого, в течение 5–30 минут, определения действия антибиотического вещества на клетки злокачественных новообразований, что имеет исключительно важное значение для ускорения первичного отбора и изучения антибластомных препаратов, так как до настоящего времени это представляет значительные трудности.

VI. «Изучение некоторых биологически активных веществ грибного происхождения» – по одному из разделов этой темы изучено около 100 штаммов гриба Фузариум монилоформе, выделенных из различных субстратов в УССР. В результате проведенной работы отобраны штаммы, выделенные из фузариозных зерен кукурузы, которые продуцируют гиббереллин, отличающийся от описанных в зарубежной и отечественной литературе как по своим физико-химическим, так и по некоторым биологическим свойствам. Препарату присвоено название – Гиббереллин К^о.

На ближайшие годы научная деятельность института будет осуществляться в таких направлениях:

а) Изучение процессов обмена веществ и физиологии развития микроорганизмов.

б) Изучение изменчивости микроорганизмов под влиянием различных условий среды, в частности, ионизирующих излучений.

в) Поиски и изучение антибиотиков для использования в медицине, сельском хозяйстве и промышленности.

г) Изучение взаимоотношений между микроорганизмами и высшими растениями с целью разработки методов борьбы с вредоносными и использования полезных микроорганизмов для повышения урожайности сельскохозяйственных культур.

Известные трудности в более широком развертывании и повышении качества научных исследований создают – недостаточность штатов, в частности, научно-вспомогательного персонала, а также лабораторных помещений для организации более мощного отдела вирусологии и нового отдела антибиотиков; недостаточность в снабжении Института современной аппаратурой – спектрофотометры, скоростные и рефрижераторные центрифуги, политермостаты, измерительные приборы, а также в снабжении химическими препаратами – аминокислотами, витаминами и т. д.; отсутствие возможности, из-за скученности в лабораториях, постановки исследований с применением изотопов.

Директор Института академик АН УССР В. Г. Дроботько*¹

Науковий архів Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, оп. 1, спр. 501, арк. 1–4. Оригінал. Машинопис.

№ 177

ДОВІДКА ПРО ІСТОРІЮ СТВОРЕННЯ ТА НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІДДІЛУ МІЦНОСТІ ІНСТИТУТУ МЕТАЛОКЕРАМІКИ І СПЕЦСПЛАВІВ АН УРСР ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ЧЛ.-КОР. Г. С. ПИСАРЕНКА

[Не раніше 1959 р.]^{*2}

В связи с развитием научных исследований в отделе физико-химии металлургических процессов Института черной металлургии АН УССР, руководимым членом-корреспондентом АН УССР И. Н. Францевичем, направленных на создание новых типов металлокерамических материалов, возникла настоятельная необходимость всестороннего исследования прочности, как создаваемых новых материалов, так и изготавливаемых из них элементов конструкций.

В связи с этим в сентябре 1950 года в отдел физико-химии Института черной металлургии АН УССР, по решению Президиума АН УССР, из Института

*¹ Замість В. Г. Дроботька документ підписав заступник директора з наукової роботи доктор медичних наук П. Є. Візір.

*² Дату встановлено за змістом документа.

строительной механики АН УССР был переведен профессор, доктор технических наук Г. С. Писаренко, которому было поручено организовать группу прочности.

Эта группа, в которую в начале, кроме руководителя, входил один инженер и один механик, с первых дней своего существования занялась изучением механических свойств металлокерамических <материалов> <пр>и высоких температурах. Особое внимание при этом было обращено на разработку новых методик и создания испытательных средств, учитывающих специфику металлокерамических материалов.

В дальнейшем, после преобразования отдела, руководимого И. Н. Францевичем, в самостоятельную Лабораторию спецсплавов АН УССР, выделившуюся из Института черной металлургии, на базе группы прочности был создан отдел высокотемпературной прочности. При этом состав отдела пополнился талантливой молодежью за счет выпускников КПИ, к числу которых следует отнести В. Г. Тимошенко, начавшего свою деятельность в отделе с 1951 г., будучи еще студентом, Г. Н. Третьяченко и В. Н. Руденко.

Значительное развитие получил отдел прочности после преобразования в апреле 1955 г. Лаборатории спецсплавов в Институт металлокерамики и специальных сплавов АН УССР. При этом в отделе прочности института под общим руководством профессора Г. С. Писаренко была создана отдельная структурная единица института – лаборатория стендовых испытаний, для руководства которой был привлечен из Института строительной механики ст[арший] н[аучный] с[отрудник], к. т. н. В. Г. Попков, который работал в институте с 1955 г. по 1959 г.

За время своего существования отдел выполнил целый ряд работ, связанных с изучением статической и динамической прочностью жаропрочных материалов и конструктивных элементов с использованием оригинальных методик и новых испытательных установок, разработанных в отделе. К числу таких установок, нашедших внедрение в различных научно-исследовательских учреждениях и заводских лабораториях как в СССР, так и за его пределами, следует отнести: три типа установок для изучения длительной прочности и ползучести металлокерамических и деформируемых материалов; установки для изучения длительной прочности при программном регулировании нагрузки и температуры; три типа установок для изучения выносливости металлокерамических материалов; газодинамический стенд для изучения стойкости материала и элементов машин против теплового удара, три типа установок с магнитострикционным возбуждением колебаний для изучения усталости при звуковых и ультразвуковых частотах (созданных в СССР впервые), два типа ультразвуковых установок для определения упругих постоянных; баллистический копер для изучения ударной вязкости хрупких материалов, 5 типов установок для изучения рассеяния энергии в материале при различных видах колебаний, разностной стенд для изучения предельной несущей способности элементов роторов турбин в поле центробежных сил и др.

Указанная серия установок, создание которых было продиктовано новыми требованиями к методам испытаний и спецификой исследуемых объектов, позволили получить ряд новых закономерностей по поведению хрупких материалов при различных видах силовых и тепловых нагрузок и уровнях температур (до 2000⁰С и выше).

Впервые так же были найдены новые важные закономерности по рассеянию энергии в материале с учетом большого числа различных факторов.

Развитие научно-исследовательских работ в отделе прочности, в соответствии с основным профилем Института металлокерамики и специальных сплавов АН УССР, позволило отделу установить определенное научное направление. Таким основным направлением следует считать изучение статической и динамической прочности материалов и деталей машин при высоких температурах.

Имея при этом ввиду, что комплекс исследований, объединяемый указанным направлением, включает такие вопросы, развиваемые в настоящее время в отделе: изучение статической (кратковременной и длительной) прочности и выносливости материалов и конструктивных элементов в условиях нормальных, высоких и сверхвысоких температур при различных видах нагружения с учетом конструктивно-технологических факторов; изучение ползучести и релаксации напряжений жаропрочных материалов; изучение стойкости против теплового удара и термической усталости жаропрочных материалов и деталей машин; определение упругих постоянных новых типов жаропрочных материалов; изучение рассеяния энергии в материале при различных температурах; исследование прочности деталей и узлов машин в условиях стендовых испытаний, приближающихся к эксплуатационным; развитие статистических теорий прочности жаропрочных материалов, являющихся по своей природе хрупкими и неоднородными, с учетом закономерностей характера их разрушения в зависимости от структуры композиций и конструктивно-технологических факторов; разработка рациональных конструкций деталей машин из жаропрочных металлокерамических материалов и создания методов их расчета. Это направление предусматривает также широкое развитие работ, направленных на создание новых испытательных машин, приборов и стендов для изучения прочности материалов и элементов конструкции при высоких температурах.

Широкое развитие исследований в отделе в области высокотемпературной прочности, т. е. в относительно новой и перспективной области, учитывая развитие газотурбостроения, ракетной техники и атомной энергетики, способствовало росту научных кадров в отделе.

В настоящее время всего в отделе работает 44 человека, из которых научно-инженерный состав (включая аспирантов) составляет 26 человек.

За время существования отдела, руководимого членом-корреспондентом АН УССР Г. С. Писаренко (избранного в Академию в январе 1957 г.), состоящего исключительно из молодежи, подготовлено 13 кандидатских диссертаций, из которых 10 защищено, в том числе кандидатам наук В. Т. Трощенко и В. Г. Тимошенко присвоены ученые звания старших научных сотрудников.

Все указанные кандидаты наук в настоящее время работают в отделе. При отделе имеется также 5 аспирантов, кроме того, в работах отдела систематически принимают участие аспиранты кафедры сопротивления материалов КПИ, научным руководителем которых является Г. С. Писаренко. В настоящее время таких аспирантов 5.

Науковий архів Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України, оп. 1, спр. 517, арк. 58–62. Копія. Машинопис.

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МУЗЕЮ
ЕТНОГРАФІЇ ТА ХУДОЖНЬОГО ПРОМИСЛУ АН УРСР ПРО СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МУЗЕЮ**

[1959 р.]*¹

м. Львів

Широке розгорнення науково-дослідної роботи в музеї в галузі етнографії та мистецтвознавства та перспективи дальшого зростання його наукової діяльності вимагають створення музеєві усіх умов для успішного виконання поставлених перед ним завдань. На сьогоднішній день Музей етнографії та художнього промислу є однією з двох у нашій республіці (поряд з Інститутом мистецтвознавства, фольклору і етнографії) установ, що ведуть науково-дослідну роботу в галузі етнографії та мистецтвознавства. Перед цими двома установами стоїть важливе завдання розвивати ці обидві галузі науки, які на Україні ще значно відстають. Переведення музею з категорії установ в категорію науково-дослідних інститутів буде однією з умов, що сприятиме успішному виконанні цього важливого завдання.

Для надання музеєві категорії науково-дослідного інституту є всі об'єктивні дані. За час перебування музею в системі Академії наук УРСР він виріс у серйозну науково-дослідну установу, відому своїми роботами й поза межами республіки. Науковий доробок музею за останні три роки (1956–1958) характеризується такими показниками:

1. Підготовка до друку 15-ти монографій:

- а) Симоненко І. Ф. – Соціалістичні перетворення в побуті трудящих с. Нересниця Закарпатської області. Вийшла друком в 1957 р.;
- б) Ломова М. Т. – Етнографічна діяльність Івана Франка. Вийшла друком в 1957 р.;
- в) Жолтовський П. М. – Визвольна боротьба українського народу в пам'ятках мистецтва XVI–XVIII ст. Вийшла друком в 1958 р.;
- г) Матейко К. І. – Українська художня кераміка. Здана до друку в 1956 р. В наборі;
- д) Суха Л. М. – Художні металеві вироби українців Східних Карпат. Здана до друку в 1957 р. В наборі;
- е) Запаско Я. П. – Орнаментика української рукописної книги. Здана до друку в 1957 р. В наборі;
- є) Будзан А. Ф. – Народна різьба по дереву західних областей УРСР. Здана до друку в 1957 р.;
- ж) Рожанківський В. Ф. – Українське художнє скло. Здана до друку в 1957 р.;
- з) Сенів І. В. – Творчість О. Л. Кульчицької. Здана до друку в 1957 р.;
- и) Гарасимчук Р. П. – Розвиток хореографічного мистецтва західних областей УРСР. Том I. – Гуцульські танці. Здана до друку в 1957 р.;
- і) Жолтовський П. М. – Художнє лиття на Україні в XIV–XIX ст. Здана до друку в 1958 р.;
- ї) Козакевич М. З. – Житло Українського Полісся в другій половині XIX – першій половині XX ст. Підготована до друку;

*¹ Дату встановлено за змістом документа.

й) Гембарович М. П.^{*1} – Скульптура західних областей УРСР XV– XVIII ст. Підготована до друку;

к) Долинський Л. В. – Український художній фарфор. Підготована до друку;

л) Фіголь Д. І. – Побут робітників радянського Львова. Підготована до друку. Загальний об'єм монографій понад 165 др. арк.

2. Підготовка по окремому завданню Президії АН УРСР та подача до друку 6-ти альбомів зразків українського народного й декоративно-прикладного мистецтва:

а) Альбом народного одягу західних областей УРСР – підготувала Кульчицька О. Л.;

б) Альбом вишивки Станіславської і Тернопільської областей – підготувала Добрянська І. О.;

в) Альбом вишивки Дрогобицької і Львівської областей – підготувала Кравчук Л. Т.;

г) Альбом народної кераміки Станіславської області – підготувала Матейко К. І.;

д) Альбом народної різьби по дереву Станіславської області – підготувив Будзан А. Ф.;

е) Альбом українського художнього металу – підготувив Жолтовський П. М. Загальний об'єм альбомів 300 таблиць та 8 друківаних аркушів тексту.

Всі альбоми здані у Видавництво АН УРСР в 1955 р. і за всіма даними повинні вийти у світ в 1959 році.

3. Підготовка й опублікування щорічного збірника: «Матеріали з етнографії та мистецтвознавства».

Чотири випуски збірника надруковані, 5 випуск в наборі, а черговий 6-й зданий до друку. Загальний об'єм збірників 60 др. арк.

4. Підготовка й випуск у світ «Довідника по фондах Музею». 1-ший випуск – об'ємом 8 др. арк. – надрукований, 2-ий випуск – об'ємом 15 др. арк. – зданий до друку.

5. Підготовка і здача до друку розділів до історико-етнографічної монографії «Українці».

6. Підготовка і здача до друку позапланових робіт, у тому числі одного каталогу, об'ємом 10 др. арк. та цілого ряду статей у фахових журналах («Советская этнография», «Советская археология», «Народна творчість і етнографія», «Декоративное искусство» та інші).

Видання музею являють собою серйозний вклад в українську етнографічну й мистецтвознавчу науку, яка ще має значні прогалини, в зв'язку з чим кожна нова опублікована робота в цих галузях науки є значним досягненням.

Широку програму науково-дослідної роботи намітив музей на семиріччя 1959–1965 рр. В музеї будуть розроблятися такі важливі теми як: «Український історико-етнографічний атлас». Ця тема виконуватиметься спільно з Інститутом мистецтвознавства, фольклору і етнографії АН УРСР по таким підтемам:

а) Сільськогосподарські знаряддя;

б) Поселення, двір і житло;

в) Одяг;

^{*1} Так у документі. Правильно: М. Т.

- г) Домашні ремесла і промисли;
- д) Народне мистецтво;
- е) Харч і домашній посуд;
- є) Звичаї і обряди.

«Нариси історії українського народного й декоративно-прикладного мистецтва», що розроблятиметься по таким підтемам:

- а) Народні тканини;
- б) Килими;
- в) Народний одяг;
- г) Вишивка;
- д) Народна різьба по дереву;
- е) Монументальна різьба по дереву;
- є) Народний розпис;
- ж) Народний художній метал;
- з) Народна художня кераміка;
- и) Фарфор і фаянс;
- і) Меблі;
- ї) Різьба по каменю;
- й) Гравіровка по кості;
- к) Писанка.

[...]^{*1}. Всі ці роботи підпорядковані науково-дослідній діяльності музею і тісно з нею пов'язані. Побудова постійної експозиції здійснюється у відповідності з детально розробленим планом, який також підготований в порядку науково-дослідної роботи; пояснювальні тексти до експозиції та методичні тексти для екскурсиводів складаються в результаті ґрунтовного вивчення тих питань, що висвітлюються в експозиції; систематичне вивчення фондів необхідне для підготовки монографій, альбомів, розділів до довідників по фондах і статей до збірника; збирання експонатів, з метою систематичного поповнення фондів, ведеться в першу чергу з точки зору наукових інтересів музею. Широкі зв'язки з підприємствами художньої промисловості, найчастіше у формі консультацій в питаннях використання культурної спадщини в сучасному виробництві, а також допомога художнім навчальним закладам дають хороші результати завдяки спеціалізації наукових співробітників в окремих галузях народного та декоративно-прикладного мистецтва.

Допомогою музею користувалися такі підприємства і установи: Московське трикотажне ательє № 1, Текстильна фабрика «Трехгорная мануфактура» – Москва, Перша ситценабивна фабрика – Москва, Фарбувально-обробна фабрика – Москва, Росхудожпромсоюз – Москва, Центральна науково-дослідна лабораторія Головного управління текстильної промисловості – Москва, Обробна фабрика – Московська область, Обуховський килимовий комбінат – Московська область, Ткацько-фарбувальна фабрика – Ленінград, Гардино-тюлева фабрика – Ленінград, Текстильна фабрика «Красная Галка»^{*2} – Іваново, Льоно-прядильна і ткацька фабрика – Вілянді, Естонська РСР, Ризький будинок моделей – Рига, Шовковий комбінат – Нухма^{*3}, Азерб[айджанська] РСР, Дарницький шовковий комбінат, Київський шовковий

^{*1} Знято перелік інших видів робіт музею.

^{*2} Так у документі. Правильно: Красная Галка.

^{*3} Те саме. Правильно: Нуха.

комбінат, Центральна художньо-експериментальна лабораторія Укрхудожпром-союз – Київ, Київський будинок моделей, Баранівський, Городницький, Довбиський, Київський, Коростенський, Полонський фарфорові заводи, Будянський фаянсовий завод, Львівський, Стрийський, Київський, Романівський, Пісочанський склозаводи, Львівська скульптурна фабрика, Львівська ювелірна фабрика, Львівський будинок моделей, Львівські трикотажні фабрики № 1, 2 і 3, Львівська вишивальна артіль ім. Лесі Українки та багато інших підприємств. Крім підприємств допомогою музею широко користувалися такі навчальні заклади та творчі установи: Московський художній інститут ім. Суркова*¹, Ленінградський художній інститут ім. Рєпіна, Ленінградське вище художнє училище, Талінський художній інститут, Київське училище прикладного мистецтва, Кролевецький художній технікум, Вижницьке і Косівське училища прикладного мистецтва, Львівський інститут декоративного і прикладного мистецтва, Львівське училище прикладного мистецтва, Львівський поліграфічний інститут, Київська кіностудія художніх фільмів, театри Києва, Львова, Риги, будинки народної творчості, народні майстри, художники і т. д.

Про цю роботу музей має ряд відзивів від підприємств і установ з подяками і признанням.

В музеї працює зараз 12 кандидатів наук, що становить більше чим половину складу наукових співробітників. Найближчим часом кількість кандидатів збільшиться в зв'язку з передбаченою в найближчому часі подачею на захист вже підготовлених дисертацій.

Кандидатські дисертації, за винятком двох, написані в музеї, в результаті роботи над плановими темами.

Крім ученого ступеня значній частині наукових співробітників присвоєні також учені звання старшого наукового співробітника або молодшого наукового співробітника.

Таким чином, Музей етнографії та художнього промислу по своїй науково-дослідній роботі, по публікації наукових праць та по розмірах всієї роботи в цілому виріс до рівня науково-дослідного інституту. Будучи однією з двох науково-дослідних установ в УРСР, що працюють в галузі етнографії та мистецтвознавства, музей, як науково-дослідний заклад, має республіканське значення. Вклад, який вносить музей в українську радянську етнографічну і мистецтвознавчу науку має доволі велике значення для її дальшого розвитку.

Враховуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що Український державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР піднявся до рівня науково-дослідного інституту та що переведення його в цю категорію створить кращі умови до дальшої науково-дослідної діяльності в галузі радянської етнографії та радянського мистецтвознавства.

Директора музею *Ю. [Г.] Гошко*
Учений секретар *Л. [В.] Долінський*

Науковий архів Інституту народознавства НАН України, оп. 1, спр. 127, арк. 22–29.
Оригінал. Машинопис.

*¹ Помилка в документі. Правильно: ім. В. І. Сурикова.

**ЗВІТ ПРО ОСНОВНІ ПІДСУМКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
УСТАНОВ АН УРСР У 1959 р.*²***[Не раніше 1 січня 1960 р.]*^{*3}[...]^{*4}

Наші вчені в 1959 році домоглися певних успіхів у своїй роботі. За участь в розвідці та відкритті Шебелинського родовища природного газу старшому науковому співробітнику Інституту геологічних наук М. Ф.*⁵ Балуховському присуджено у 1959 році звання лауреата Ленінської премії. Президія Академії наук висунула роботи колективів інститутів металокераміки і спеціальних сплавів, електротехніки, геологічних наук, радіофізики і електроніки, чорної металургії на здобуття Ленінської премії за 1960 рік.

У Фізико-технічному інституті завершено багаторічний цикл теоретичних і експериментальних робіт в галузі лінійних прискорювачів.

Внаслідок створення у Фізико-технічному інституті лінійних прискорювачів протонів і електронів та введення в експлуатацію одного з кращих в Радянському Союзі атомних реакторів – реактора Інституту фізики, Академія наук Української РСР перетворилася у крупний науковий центр, в якому ведуться дослідження в галузі ядерних реакцій при енергіях частинок, що стикаються, від одного до ста мільйонів електронівольт.

Зростання наукових кадрів і наявність сучасного обладнання дозволили розгорнути в ряді інститутів АН УРСР – Фізико-технічному, інститутах фізики, радіофізики і електроніки, металокераміки і спецсплавів – комплекс робіт, пов'язаних з головною проблемою сучасної науки – проблемою керування термоядерними реакціями. Успішне розв'язання цієї задачі відкриває небачені перспективи в забезпеченні народного господарства практично невичерпними джерелами енергії.

Хоча дослідження в цій галузі розпочалися півтора-два роки тому, але вже виконано важливі теоретичні і експериментальні дослідження властивостей іонізованої плазми, що складається з вільних електронів і атомних ядер, в яких тільки і можуть бути здійснені керовані реакції термоядерного синтезу.

Досліджено високовакуумні насоси з граничним вакуумом до 10^{-9} – 10^{-10} мм рт. ст. і швидкістю відкачки до 40 000 л/сек та нові типи конденсаційних та адсорбційних насосів. Повністю освоєно методи діагностики плазми оптичними і мікрохвильовими методами.

В галузі теоретичних досліджень з квантової теорії поля і теорії ядра одержані результати, які становлять значний інтерес для з'ясування ядерних взаємодій між нуклонами.

В Інституті фізики одержано ряд істотних даних з питань розвитку теорії ядра та ядерних перетворень. На основі теорії напівпровідності М. М. Боголюбова

*¹ Див. док. № 47, 92, 139, 230.

*² Доповідь виголошено Головним ученим секретарем Президії АН УРСР чл.-кор. І. М. Федорченком на сесії Загальних зборів АН УРСР 31 березня 1960 р.

*³ Дату встановлено за змістом документа.

*⁴ Тут і далі – знято частину тексту з інформацією про загальний розвиток науки і результати наукових досліджень в СРСР, Україні та, зокрема, в АН УРСР.

*⁵ Так у документі. Правильно: М. П.

проведено облік колективних збуджень ядерної матерії та розраховано енергію основного стану і елементарних збуджень надплинного нуклонного газу.

В галузі фізики напівпровідників в основному завершено створення теорії напівпровідникових кубічних кристалів; розвинуто методи виявлення в монокристалах германію мікродислокацій і вищущування монокристалів германію, майже вільного від дислокацій, що має важливе значення для розробки германійових напівпровідникових приладів. У найближчий час в Академії наук УРСР передбачається створити Інститут напівпровідників.

У Фізико-технічному інституті виконано ряд важливих досліджень з фізики металів, які сприятимуть дальшому розвитку вакуумної металургії. Завершені основні дослідження фізичних властивостей корозійностійких магній-берилійових сплавів та жароміцних магнійових сплавів. Розроблена промислова технологія виробництва цих сплавів і окремих виробів з них.

В Інституті металофізики одержано нові дані щодо впливу ступеня чистоти і структури на пластичні властивості хрому. Розроблено спосіб очистки хрому від домішок азоту, що дозволяє зменшити вміст азоту в хромі майже в 100 разів і понизити поріг холодноламкості хрому на 100–150°C.

У Фізико-технічному інституті збудована установка для одержання наднизьких температур, що розширює можливості проведення нових досліджень при низьких температурах. На основі застосування низьких температур одержано ряд важливих даних з фізики міцності і пластичності твердих тіл, з молекулярної фізики та ізотопії.

В Інституті радіофізики і електроніки досліджено новий вид резонансу в розчинах хлористого натрію в аміаці при пропусканні через них електричного струму та встановлено електронну природу провідності цих розчинів, що необхідно для створення нових типів молекулярних генераторів та підсилювачів. Досліджено умови генерування магнітних хвиль в нелінійних середовищах. Побудована кінетична теорія поширення і відбиття електромагнітних хвиль від напівобмеженої електронно-іонної плазми в сталому магнітному полі.

В галузі обчислювальної техніки в Обчислювальному центрі розроблено метод синтезу абстрактних автоматів, що є частиною загальної теорії цифрових автоматів, яка відкриває можливості для здійснення проектування оптимальних схем цифрових автоматів з допомогою самих обчислювальних машин. Розроблено принципи побудови керуючих обчислювальних машин для автоматизації управління виробничими процесами в металургійній і хімічній промисловості. Розроблено та виготовлено 12 машин для електричного моделювання і розрахунків стержневих систем і тонкостінних конструкцій.

В Інституті математики продовжувались дослідження по розробці нових методів розв'язування задач математичної фізики. Розвинута теорія інтегральних багатообразностей, що забезпечує якісне дослідження нелінійних рівнянь з малими параметрами та знаходить застосування для розв'язування ряду задач з теорії стійкості. Досліджено широкий клас випадкових процесів, що найбільш повно відображають реальний хід масового обслуговування.

В астрономічній та гравіметричній обсерваторіях поряд з плановими спостереженнями та узагальненнями цих спостережень, виконаних за програмою Міжнародного геофізичного року, проведено велику роботу по науково-технічній пропаганді в зв'язку із запуском космічних ракет.

Установи Відділу фізико-математичних наук АН УРСР у 1960 р. особливу увагу повинні приділити розвитку таких напрямів науки, як фізика високих енергій, радіаційна фізика, електролюмінесценція, геометрія, а також значно розширити дослідження у галузі термоядерного синтезу, ядерної фізики середніх і низьких енергій, теорії автоматичного регулювання і створення машин для керування виробничими процесами, металофізики та фізики планет і Сонця; провадити дослідження з таких найважливіших проблем, як керовані термоядерні реакції, напівпровідники та їх технічне застосування, фізика металів, радіофізика і електроніка та ряд інших актуальних тем сучасної математики і фізики.

В галузі хімічних наук значну увагу в 1959 р. приділялось дослідженням з хімії полімерів і мономерів. Інститутом хімії полімерів і мономерів одержано цілий ряд нових трикарбонових кислот, їх ефірів і нітрилів на основі ціанурової кислоти. Синтезовано 25 нових сполук полімерів, серед них поліуритан, температура розм'якшення якого перевищує 300°C , що дає можливість створити пластмаси для роботи в умовах підвищених температур.

Синтезовано ряд похідних іміноссульфокислот і вивчено їх властивості. Цими роботами в Інституті органічної хімії АН УРСР розпочато дослідження нового широкого класу органічних сполук.

Багато похідних сульфокислот мають велике практичне значення в різних галузях науки і техніки, зокрема для виготовлення сульфамідних препаратів, барвників, штучних дубильних речовин, пластмас.

В розробці питань хімії кольорових та рідкісних металів досягнуто значних наукових і практичних результатів. Розроблено проект установки для виробництва хрому високої чистоти, електролітичний метод виробництва хрому високої чистоти, електролітичний метод виробництва металічного цирконію з розтоплених солей; удосконалено існуючі та розроблено нові засоби розподілу і одержання цирконію і гафнію, а також розроблено технологію одержання індію і талію та методи вилучення галію з відходів цинкової промисловості; розроблено нові ефективні методи одержання германію з різних видів сировини. Це має важливе значення для розвитку промисловості рідкісних та кольорових металів на Україні.

Важливими результатами роботи інститутів геологічного профілю є видання нової «Тектонічної карти УРСР і МРСР» з монографією та нова фундаментальна праця по геології Української РСР.

Вперше складено «Атлас вугілля нижнього карбону західного та південного Донбасу», який характеризує можливості використання вугілля для хімічної переробки і обґрунтовує розвідувальні роботи.

Виявлено значне поширення лужного метасоматозу в породах Українського кристалічного щита, що має велике значення для розвідувальних робіт на металічні корисні копалини.

Вперше дана інженерно-геологічна характеристика властивостей глинистих порід району будівництва Канівської ГЕС; прогноз стійкості правобережного схилу Дніпра в створі майбутньої ГЕС.

При всіх безперечних успіхах наших хімічних і геологічних інститутів у їх роботі все ще залишаються серйозні недоліки в плануванні і організації наукових досліджень. Зокрема, в Інституті загальної та неорганічної хімії не провадилися дослідження по радіохімії, неорганічному синтезу, у галузі хімії легких металів.

Слабо розгорнуті роботи по природних фізіологічних активних речовинах в Інституті органічної хімії. Дуже повільно розгортаються роботи по радіаційній хімії та фотосинтезу в Інституті фізичної хімії. Геологічні інститути недостатньо розвивають роботи по мінералогії, геохімії та переробці мінеральної сировини і технології збагачення руд. В планах хімічних інститутів майже відсутні пошукові роботи, не передбачається створення монографій.

Установи Відділу хімічних і геологічних наук вже в 1960 р. повинні розширити роботи по синтезу нових сенсibilізаторів, нових інсектицидних препаратів, штучних фізіологічно активних речовин, по важкому органічному синтезу, радіаційній хімії, розвідувальні роботи по вивченню закономірностей осадкоутворення, генезису нафтових вуглеводів, питань міграції нафти та мінерального складу підземних вод.

У галузі біологічних наук в 1959 р. було звернуто увагу на розробку теоретичних питань, важливих для охорони здоров'я і сільського господарства.

В Інституті біохімії внаслідок вивчення білків з'ясовано, що штучні комплекси білків та білкових гідролізатів з вітамінами є ефективними препаратами, перспективними для застосування в медицині та тваринництві. Розроблено метод одержання очищених препаратів протромбіну, що містять в собі 50% ферментного білка, який є об'єктом для вивчення процесу перетворення неактивного попередника в активний фермент.

Вивчення білків нервової тканини дозволило встановити своєрідні особливості білкового складу різних частин центральної та периферичної нервової системи, а також встановити розподіл деяких ферментів між мікроструктурами нервових клітин.

В Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця вивчення патофізіології шизофренії, маніакально-депресивного психозу та епілепсії дало змогу розкрити ряд закономірностей соматичних розладів, що має значення для клініки.

В Інституті мікробіології досліджено позитивний вплив ряду мікроелементів на життєдіяльність ризосферних бактерій, завдяки чому стало можливим обґрунтувати раціональні прийоми застосування мікродобрив.

Одержано антибіотик «Новоіманін» – ефективний препарат при лікуванні зовнішніх гнійних процесів, особливо тяжких опіків, який в 10 разів активніший за іманін.

В Інституті зоології закінчено роботу над підготовкою двох нових томів «Фауни України», в Інституті ботаніки видано черговий, 9 том «Флори УРСР». Дослідження торфовищ, проведені Інститутом ботаніки, знайшли широке застосування в торфовій промисловості.

В Інституті гідробіології узагальнені багаторічні дослідження з гідрохімії гирлових областей великих річок Чорноморського басейну, дана лімнологічна характеристика частини Дунаю. Одержані дані про хід формування складу рибного населення і чисельності риб в Каховському водосховищі.

В той же час в науковій діяльності біологічних інститутів нашої Академії мають місце значні недоліки.

Інститут зоології АН УРСР вже багато років вивчає фауну України. В результаті цієї роботи підготовлені і видані томи «Фауни УРСР». Але дані цих фауністичних досліджень недостатньо використовуються для потреб народного госпо-

дарства і культури. Є мало робіт, в яких би на основі вивчення фауни розроблялись важливі для розвитку еволюційної теорії питання систематики, філогенії, видоутворення. Дирекція Інституту зоології багато уваги приділяє розвитку морфологічних і генетичних досліджень, однак треба ще більше уваги приділяти основній проблемі, яку розробляє інститут, – дослідженню і реконструкції фауни республіки. Зокрема, в інституті не знаходять належного розвитку ентомологія, біологія окремих видів хребетних тварин, хоч саме ці розділи зоологічної науки можуть бути найбільш корисними для сільськогосподарської практики.

Багаторічні дослідження флори республіки дозволили Інституту ботаніки АН УРСР випустити досить цінну багатотомну працю «Флора УРСР», але цей інститут ще мало вносить пропозицій по використанню нової рослинної сировини, якою багата наша республіка. Роботи по вивченню рослин з метою добування з них цінних хімічних речовин, геоботанічні дослідження природних луків і лісів, дослідження флори грибів недостатньо використовуються практично в промисловості, сільському і лісовому господарстві.

Інституту Відділу біологічних наук вже дещо зробили для розвитку робіт по вірусології, фотосинтезу, біохімії рослин, ці важливі з теоретичного і практичного боку наукові проблеми і надалі вимагають до себе повсякденної уваги.

Біологічні інститути повинні більше дбати про забезпечення їх найновішим науковим обладнанням і застосування сучасних методів дослідження.

Біологічні інститути Академії наук у 1960 р. мають своїм завданням якнайшвидше позбавитись згаданих недоліків.

[...]

Розроблена і виготовлена Інститутом електротехніки разом з заводом ім. Горького схема двокоординатного цифрового програмного управління фрезерними верстатами. Ця схема дозволяє повністю автоматизувати процес обробки виробів складної криволінійної форми, забезпечує високу точність обробки і майже повністю виключає ручну працю.

В цьому ж інституті розроблено удосконалений екстремальний регулятор для автоматизації ряду процесів енергетичної і хімічної промисловості. Впровадження у широких масштабах систем регулювання дозволить в багатьох випадках створити комплексно автоматизовані підприємства і дати значний економічний ефект.

Сконструйовано електромагнітний напівавтоматичний регулятор збудження, який сам настроюється, для потужних синхронних двигунів.

Інститутом використання газу разом з інженерно-технічними працівниками підприємств розроблена і створена телемеханічна система газорозподільної станції, якими обладнано групу газових свердловин. Застосування телемеханічних систем дозволяє контролювати роботу газорозподільних станцій з диспетчерського пункту на відстані 100–200 км, що значно скорочує кількість обслуговуючого персоналу, підвищує якість управління і його надійність.

Успішно проведені випробування автоматів парових котлів, які переводяться на газове паливо. Організоване серійне виробництво автоматичних приладів, розроблених в Інституті використання газу.

В Інституті фізики розроблені фотоелементи, фотоопори, напівпровідникові і металеві болометри, які впроваджуються при автоматизації різних виробничих процесів.

В Інституті ливарного виробництва створено дослідний прилад екстремального регулятора дуття у вагранці і запропоновано наукові основи аналізу динаміки систем екстремального регулювання в ливарному виробництві.

Великих успіхів досягнуто в галузі механізації і автоматизації зварювальних процесів.

Розроблено і сконструйовано автоматичне і напівавтоматичне устаткування з використанням нових електродних матеріалів, зварювання порошковим дротом, електронним пучком, зварювання в захисному середовищі вуглекислого газу тонким електродним дротом, що підвищує продуктивність праці в 8–10 разів.

Розроблена технологія зварки титанових сплавів у вигляді виробів великих товщин.

Завершено роботи в галузі стикової електрозварки і зварки плоскозгорнутих труб, що дозволяє повністю механізувати всі процеси і забезпечити поточну організацію процесу будівництва трубопроводів. Крім того, впровадження плоскозгорнутих труб дозволяє заощадити до 50% сталі.

В зв'язку з великим значенням робіт, які виконує Інститут електрозварювання, і його провідною роллю в галузі зварювання постановою уряду цей інститут визначено головним інститутом Союзу РСР в цій галузі.

Значні роботи по створенню автоматичної апаратури і приладів для геофізичних досліджень і аероелектророзвідки виконані в 1959 р. в Інституті машинознавства і автоматики АН УРСР. З допомогою цієї апаратури геофізичні дослідження та аероелектророзвідка виконуються в кілька разів швидше, ніж старими методами, точність вимірювань також значно збільшується.

Великі завдання покладені Радою Міністрів СРСР на установи АН УРСР в галузі створення теоретичних основ автоматизації підприємств чорної металургії і коксохімії. Для дальшого розгортання робіт по автоматизації Президія збільшила кількість працівників інститутів, що вивчають ці питання, на 350 чол. Буде створено ряд нових відділів і лабораторій, конструкторських бюро та ін. Бюро Відділу технічних наук повинно приділити більше уваги виконанню і організації робіт по автоматизації.

В Інституті чорної металургії досягнуто певних успіхів по розробці Керченської проблеми, застосуванню природного газу в доменному і мартенівському виробництві, розробці технології одночасної прокатки двох злитків на блюмінгу, що дає можливість підвищити продуктивність стану майже на 30%.

В Інституті гірничої справи розроблено методи розрахунків вентиляції глибоких шахт.

У великих масштабах провадилися дослідження з проблеми порошкової металургії в Інституті металокераміки і спеціальних сплавів. Роботами по дослідженню теоретичних основ процесів спікання внесено значний вклад у теорію спікання одно- і багатокомпонентних систем.

Розроблено і освоєно процес прокатки листів з порошку заліза, нікелю і міді.

Створено нові контактні композиції для точної апаратури.

Розроблені нові металокерамічні фільтри для фільтрації розтопленого натрію, які успішно пройшли випробування на Запорізькому заводі і дуже потрібні у виробництві титану.

Враховуючи велике народногосподарське значення робіт, проведених Інститутом металокераміки і спеціальних сплавів АН УРСР, та провідну роль, яку відіграє колектив цього інституту в розробці найважливіших теоретичних і практичних питань порошкової металургії і спеціальних сплавів, Рада Міністрів СРСР в своїй постанові визначила цей інститут як головний в Радянському Союзі в галузі порошкової металургії.

Інститутом механіки АН УРСР проведені значні роботи по розробці наукових основ міцності і пластичності, по підвищенню зносостійкості деталей машин.

Інститут ливарного виробництва запропонував для використання цирконові формувальні суміші, цирконові формувальні фарби і припили для сталюого і чавунного литва, а також розроблені формувальні суміші на українських бен-тонітах.

Інститут використання газу АН УРСР разом з заводом «Ростсільмаш» розробив і випробував у виробничих умовах першу в СРСР піч безокислювального нагріву металу під кування і гарячу штамповку на механічних пресах принципово нової конструкції. Застосування цієї печі дає можливість значно зменшити втрати (угар) металу, одержувати поковки більш точних розмірів, внаслідок чого зменшується обсяг механічної обробки деталей.

Розроблено і досліджено метод підвищення білизни і просвічування фарфору шляхом випалу у вибілюючому газовому середовищі. Відпалені в дослідній печі за цим способом вироби Барановського фарфорового заводу експонувались на виставці в Нью-Йорку.

В Інституті теплоенергетики АН УРСР досягнуто значних успіхів у вдосконалюванні парових та газових турбін і підготовлена методика розрахунку теплових схем великих паротурбінних установок.

Установи Відділу технічних наук в 1960 р. головну увагу повинні приділяти розробці проблем автоматизації і механізації виробничих процесів, інтенсифікації існуючих і створенню нових технологічних процесів в основних галузях промисловості, комплексного використання природних ресурсів, створення нового обладнання, приладів, матеріалів тощо.

[...]

У галузі мовознавства колективом авторів в основному завершена праця «Курс історії української літературної мови» (радянський період) та закінчено підготовку і передано до видання II том «Польсько-українського словника».

Ряд важливих монографічних досліджень завершено співробітниками Інституту літератури, серед них: [...], «Поезія, людина, сучасність», [...], «Теорія драми і українська драматургія», «Народ і слово». Завершено колективну працю з історії стародавньої української літератури.

У галузі права завершено колективну монографію «Історія держави і права Української РСР». У вигляді макета ця робота була широко обговорена і одержала позитивну оцінку.

У 1959 р. видано 142 книги в галузі суспільних наук, з них 95 монографій. [...]

Інститутом філософії видано [...] монографію «Філософські питання вчення сучасної фізики про будову і властивості матерії» та ін.

Цінним вкладом у вивченні історії України було видання таких крупних монографій: «Історія Києва», т. I, «Селянський рух на Україні в зв'язку з проведенням

реформи 1861 р.», «Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст.», [...], «Політичні і економічні зв'язки України з Росією в середині XVII ст.» та ін.

Значну роботу по дослідженню пам'яток різних періодів провів колектив Інституту археології.

В галузі літератури та мистецтвознавства вийшли в світ монографії: «Т. Г. Шевченко. Життя і творчість», «Сатира Шевченка», [...], «Український драматичний театр», «Нариси з історії українського радянського кіномистецтва 1930–1954 рр.» (в 2 томах) і ряд ін.

Підготовлено і видано макет 1-го тому історико-етнографічної монографії «Українці», який широко обговорювався науковою громадськістю республіки.

[...]

Поряд з цим в роботі інститутів Відділу суспільних наук не усунуті ще серйозні недоліки.

[...]

Інститути суспільних наук АН УРСР ще мало підготували глибоких теоретичних досліджень. Саме недостатнім зв'язком з практикою, з життям і пояснюється невисокий науковий і теоретичний рівень деяких робіт, підготовлених працівниками наших суспільних інститутів.

[...]

Тематика наукових досліджень суспільних інститутів АН УРСР в основному відповідає тим завданням, які ставляться сьогодні перед суспільними науками. Проте ще не переборений в ряді інститутів Відділу суспільних наук застарілий ухил до історичної тематики. Особливе занепокоєння викликає той факт, що більшість провідних вчених Відділу суспільних наук (академіки, члени-кореспонденти, доктори наук), як правило, очолюють розробку історичних напрямів. Це особливо стосується інститутів літератури, історії і філософії. [...]. Захоплення історичною тематикою приводить до того, що в деяких інститутах суспільних наук навіть ті відділи, яким за їх обов'язком належить займатись розробкою сучасної тематики, намагаються обійти її. Так, в своїй постанові кілька місяців тому Президія АН УРСР відмітила, що відділ радянської літератури Інституту літератури ім. [Т. Г.] Шевченка займається переважно розробкою тем, пов'язаних з українською літературою 20-х і 30-х років, залишаючи, таким чином, поза увагою сучасний літературний процес. Після постанови цей відділ дещо перебудував свою роботу, і все ж в більшості робіт досліджується літературний процес довоєнного періоду (до 1941 р.).

[...]

Відповідальнішим завданням інститутів Відділу суспільних наук у 1960 р. є також високоякісне і своєчасне завершення тих праць, які готуються до Декади української літератури і мистецтва в Москві.

Впровадження наслідків науково-дослідних робіт у практику^{*1}

Включившись у всенародну боротьбу за дострокове виконання семирічного плану, вчені Академії наук Української РСР у 1959 р. значно посилили науково-технічну допомогу народному господарству. У різних галузях промисловості у 1959 р.

^{*1} Тут і далі – текст виділено в документі.

було впроваджено близько 130 закінчених робіт. Ряд робіт пройшли успішну перевірку в дослідно-виробничих умовах і будуть впроваджуватися в 1960 р.

Як і в попередні роки, Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона виконував великий обсяг робіт по впровадженню у промисловість електрошлакового зварювання.

У 1959 р. цей прогресивний метод було успішно застосовано для зварювання елементів потужних гідропресів із сталі підвищеної міцності і елементів потужних гідротурбін. Розроблений інститутом високоефективний спосіб електрошлакового переплаву спеціальних сталей і сплавів дає можливість одержувати високоякісну сталь для виготовлення підшипників особливо важливого призначення, для виробництва високоякісних поковок дисків і роторів газових і парових турбін та ін. На багатьох заводах була впроваджена прогресивна технологія наплавки алюмінієвої бронзи на деталі металургійного обладнання. Застосування цієї технології лише на одному Алчевському металургійному заводі дозволило заощадити до 50 т бронзи на рік, що у грошовому виразі становить економію близько півмільйона карбованців.

Великі роботи проведено по механізації зварювальних процесів при спорудженні доменних комплексів, що дозволило скоротити час зварювання кожуха доменної печі з 30 до 11 днів.

Розроблено і впроваджено технологію механізованого зварювання бандажів і корпусів цементних печей.

У 1959 р. на ряді металургійних заводів успішно впроваджувався розроблений в Інституті чорної металургії новий метод роботи доменних печей із застосуванням природного газу як на звичайному дутті, так і в поєднанні з дуттям, збагаченим киснем. Перевод доменних печей на нову технологію супроводиться значним поліпшенням основних показників їх роботи: зниження витрати коксу та підвищення потужності печей.

Розроблено і впроваджено на ряді заводів технологію роботи мартенівських печей на природному газі. Нова технологія дозволила підвищити продуктивність печей на 3–5%, знизивши витрати палива на тонну сталі на 5,8%, і підвищити якість сталі. Витрати на будівництво однієї нової мартенівської печі місткістю 400–500 т в разі опалювання природним газом знижується на 1 млн крб.

Інститут гірничої справи у співдружності з метробудівцями Москви розробив механізований прохідний щит діаметром 2,6 м, який пройшов успішні випробування на трасі московського метро. Застосування нового щита дозволяє повністю механізувати роботи по виїманню ґрунту і кріпленню підземних виробок.

Ряд важливих результатів досліджень було впроваджено у промисловості Інститутом металокераміки і спецсплавів, в якому розроблена технологія виробництва ряду тугоплавких сполук (бориди, карбіди, силіциди і нітриди). На ряді заводів впроваджено технологію виготовлення металокерамічних виробів на основі залізлатунних композицій. Раніше ці вироби виготовлялись лише із латуні. Впровадження нової технології тільки на п'яти типах деталей дає економію до 290 кг латуні на кожні 5000 т виробів, що становить економію до 270 000 крб на рік. Розроблена і впроваджена у виробництво напівпровідникова термopара для вимірювання температур розплавлених металів, що має велике значення для автоматизації металургійних процесів.

На ряді заводів республіки освоєний розроблений Інститутом механіки АН УРСР технологічний процес залізнення з послідовним оксидуванням хромованої поверхні поршневих компресійних кілець до трактора ДТ-54. Цей інститут дав виробникам ряд цінних рекомендацій щодо поліпшення технології виготовлення підшипників кочення газових турбін.

Важливе значення для дальшого розвитку ливарного виробництва має запропонована Інститутом ливарного виробництва методика застосування цирконових пісків, фарб і припилів для формувальних матеріалів.

Інститут гідрології і гідротехніки запропонував проектним установам ряд оригінальних методик розрахунків гідравлічних споруд. Розпочаті роботи по будівництву гребель з автоматично діючими кришовидними затворами, а також водоскидів, обладнаних зливними підлогами.

Інститут теплоенергетики запропонував для впровадження на текстильних підприємствах методи швидкісної контактної і повітряної сушки тканин, натуральних і штучних ниток.

В цьому ж інституті розроблено аеродинамічну схему асиметричного вихлопного патрубку турбіни, який впроваджено на Південнотурбінному заводі. Це дозволило заводу істотно спростити технологію виготовлення турбін і знизити їх собівартість. Проте треба відмітити, що інститут ще недостатньо впроваджує свої дослідження у виробництво.

Ряд важливих для промисловості робіт завершили в 1959 р. інститути, які ведуть дослідження в галузі хімічних наук.

Інститут фізичної хімії впровадив на Рубіжанському хімічному комбінаті каталізатори, які підвищують вихід фталевого ангідриду на 6–7%, що на 25% зменшує непродуктивні витрати нафталіну.

Установами Відділу біологічних наук протягом 1959 р. впроваджувались нові ефективні методи вирощування ряду сільськогосподарських культур, тарана дубильного і т. п.

Інститут мікробіології запропонував для впровадження нові бактеріальні добрива, а також нові антибіотичні препарати, зокрема аренарин, застосування якого підвищує врожайність помідорів на 25–40%.

Інститут біохімії впровадив на Київському вітамінному заводі новий, більш досконалий метод виробництва вітаміну D₃.

За пропозицією Інституту органічної хімії на Київському вітамінному заводі введено в дію цех синтезу вітаміну Е, пущено цех іонітного молока на Київському молочному заводі.

На Рубіжанському хімічному комбінаті в 1959 р. Інститутом органічної хімії була проведена велика робота по організації виробництва високоефективного інсектицидного препарату «Київ-20-35», застосування якого дає прекрасні наслідки у боротьбі з буряковим довгоносиком.

Інститут загальної і неорганічної хімії запропонував для промисловості ряд раціональних методів одержання чистих і надчистих металів. Інститут розробив технологію схеми озонування питної води і нові методи очистки стоків хімічних підприємств.

Поряд з цими успіхами по впровадженню наукових робіт у виробництво треба відзначити і деякі недоліки. Ще не все гаразд з впровадженням в установах

Відділу фізико-математичних наук, багато відділів Інституту фізики не мають тісного зв'язку з виробництвом і не впроваджують свої розробки в практику. Неодноразові пропозиції Держплану УРСР та багатьох підприємств по розробці спектральних методів контролю не зустрічають підтримки з боку відділу спектроскопії цього інституту.

Інститут металофізики АН УРСР має ще недостатні зв'язки з промисловістю.

Виконання робіт за господарськими договорами

Розширюючи і зміцнюючи зв'язки з виробництвом, установи Академії за останні роки значно розширили виконання робіт за господарськими договорами з підприємствами і раднархозами.

У 1959 р. установами АН УРСР було укладено понад 460 господарських договорів на загальну суму 37 366 тис. крб, в тому числі установами Відділу технічних наук на 24 470 тис. крб, Відділу фізико-математичних наук на 7685 тис. крб, Відділу хімічних і геологічних наук на 4915 тис. крб, Відділу суспільних наук на 350 тис. крб і Відділу біологічних наук на 46,2 тис. крб.

Значні роботи за господарськими договорами з підприємствами веде лише частина установ Академії наук УРСР: Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інститут металокераміки і спецсплавів, Інститут теплоенергетики, Інститут чорної металургії, Інститут радіофізики і електроніки, Інститут електротехніки, Обчислювальний центр, Інститут машинознавства і автоматики, Інститут гідрології і гідротехніки і деякі інші.

[...]

Наше завдання полягає в дальшому розширенні великих робіт, що виконуються за господарськими договорами і прямо виходять з основної тематики інститутів. Виконання робіт за господарськими договорами треба взяти під контроль бюро Відділів і Президії АН УРСР, а також нашої громадськості. Ці роботи є одним з найважливіших показників зв'язків установ з виробництвом і впровадження наслідків робіт у практику.

Наближення установ АН УРСР до виробництва

Академія наук Української РСР в попередні роки провела певну роботу по наближенню установ АН УРСР до виробництва. Було переведено з Києва до Дніпропетровська Інститут чорної металургії АН УРСР і до Сталіно Інститут гірничої справи. Організовано філіали інститутів теплоенергетики і органічної хімії в Сталіно, Інституту гірничої справи у Кривому Розі.

[...]

Уже організовано і розгорнуто роботу дослідно-експериментальних лабораторій і опорних пунктів на заводах «Точелектроприлад», на Комиш-Бурунському комбінаті, а також на ряді великих підприємств Дніпропетровська, Запоріжжя, Миколаєва, Львова, Харкова, Сталіно. Але в організації опорних пунктів безпосередньо на підприємствах є ще ряд недоліків.

Установам, які мають лабораторії на заводах, необхідно серйозно подумати про забезпечення цих опорних пунктів кваліфікованими науковими кадрами або, якщо це неможливо, подумати про інші форми зв'язків наукових установ з підприємствами.

Створено великий експериментальний завод Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона і буде створено відповідно до рішення уряду виробничі бази

Інституту радіофізики і електроніки та Обчислювального центру АН УРСР. Першочерговим завданням, яке, на жаль, ще не знайшло позитивного розв'язання, є також створення крупної експериментальної бази Інституту металокераміки і спецсплавів АН УРСР як головного інституту Радянського Союзу в галузі порошкової металургії, а також Інституту фізики, Інституту металофізики та ряду інших.

Координація наукової діяльності

Виконуючи своє завдання як наукового центру республіки, Академія наук УРСР за останній час провела значну роботу по координації науково-дослідних робіт в республіці. Для координації наукової діяльності по найбільш важливих проблемах було створено 52 комісії і ради, до складу яких залучені провідні вчені Академії наук УРСР, вищих учбових закладів, галузевих науково-дослідних інститутів, спеціалістів управліннь раднаргоспів.

Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР провадив велику координаційну роботу з проблеми «Електрозварювальні процеси, їх механізація та автоматизація».

Широко розгорнута координація наукових досліджень з проблеми «Рідкісні і розсіяні елементи, кольорові метали та одержання хімічно чистих металів». Відповідно до постанови уряду Інститут хімії полімерів і мономерів АН УРСР розгорнув роботу по координації досліджень з проблеми «Наукові основи одержання високомолекулярних сполук, мономерів і проміжних речовин».

Значна робота по координації наукових досліджень ведеться Інститутом металокераміки і спецсплавів Академії наук УРСР.

Велика координаційна робота здійснюється Академією наук УРСР з проблем «Біохімія нервової системи», «Активні впливи на атмосферні явища», «Напівпровідники та їх застосування», «Міжнародний геофізичний рік» та ін.

Значна робота проведена Академією наук УРСР по складанню колективами вчених перспективних планів наукових досліджень на 1959–1965 рр. та на 1959–1975 рр. Всього було підготовлено і видано тиражем 200–300 примірників 69 перспективних планів наукових досліджень на 1959–1965 рр. по найважливіших проблемах. Перспективні плани установ АН УРСР було обговорено і схвалено на сесії Загальних зборів АН УРСР і зборах Відділів. Багато вчених АН УРСР брали активну участь в складанні перспективних планів на 20 років по завданнях ДНТК та Держплану УРСР. Держплан УРСР відмітив дуже корисну роботу інститутів електротехніки та економіки АН УРСР.

Але в роботі по координації є ще багато формалізму, не завжди досягається справжня координація наукових сил і засобів на виконання найважливішої проблематики, актуальної для народного господарства. Координація в основному здійснюється тільки між установами одного Відділу та і то не завжди. В роботі координаційних комісій не завжди беруть участь представники вузів та галузевих інститутів.

Повільно налагоджується координація науково-дослідної роботи в галузі суспільних наук. В тематиці, яку розробляють представники суспільних наук республіки, все ще багато паралелізму, дублювання і однакових тем.

Необхідно значно підвищити роль Академії наук УРСР в координації наукової діяльності науково-дослідних установ і вузів Української РСР.

Діяльність Ради по вивченню продуктивних сил УРСР

Значна робота за звітний період була проведена Радою по вивченню продуктивних сил Української РСР. Її діяльність була спрямована на вивчення і комплексне розв'язання питань, які мають важливе значення для розвитку економіки Української РСР в цілому та окремих економічних районів зокрема. До цих питань відносяться: горючі гази, тверде паливо, мінеральна сировина, водні ресурси тощо.

В опрацюванні тематики по проблемах Ради в 1959 р. брало участь 104 організації, в тому числі, 10 інститутів АН УРСР, 24 галузевих науково-дослідних інститутів, 33 вузи, 37 проектних та виробничих організацій.

Рада провадила свою роботу в тісному контакті з Держпланом УРСР, Радами народного господарства та Радою по вивченню продуктивних сил АН СРСР.

В 1959 р. були проведені широкі науково-технічні конференції з питань розвитку продуктивних сил Львівського і Станіславського економічних районів, наукова нарада з питань комплексного використання паливно-енергетичних ресурсів УРСР та ін.

Внаслідок роботи цих конференцій опрацьовані рекомендації з широкого комплексу питань, які враховані підприємствами, раднаргоспами та Держпланом УРСР при складанні перспективних планів розвитку народного господарства республіки на семиріччя.

На основі узагальнення досліджень з комплексних проблем в 1959 р. видано 14 робіт, в тому числі такі роботи, як комплексне використання паливно-енергетичних ресурсів України; промислове використання петрургічної сировини України; питання застосування синтетичних матеріалів у легкій і деревообробній промисловості; використання природного газу Шебелинського родовища та ін.

Стан і підготовка наукових кадрів

За станом на кінець 1959 р. в наукових установах Академії працювало 7950 чоловік, в тому числі 2226 наукових співробітників, з них 234 доктори наук і 1185 кандидатів наук.

Із загального числа 87 академіків і 121 члена-кореспондента в установах Академії наук УРСР працювало 58 академіків (66,6%) і 69 членів-кореспондентів (57,0%).

В 1959 р. 14 працівників захистили докторські дисертації і 28 подали дисертації до захисту. За цей же час 96 чоловік захистили кандидатські дисертації і 44 подали до захисту. За планом було намічено прийняти 200 аспірантів з відривом від виробництва і 25 без відриву, план виконано.

За станом на 1 січня 1960 р. в аспірантурі АН УРСР навчається 424 чол. з відривом від виробництва і 109 чол. без відриву від виробництва.

Незважаючи на деяке поліпшення, стан підготовки наукових кадрів залишається ще незадовільним і не забезпечує всезростаючої потреби в наукових кадрах з ученими ступенями, особливо докторів наук.

Інститути та Відділи Академії дуже погано організують підготовку наукових кадрів середньої та вищої кваліфікації.

Внаслідок недостатньої підготовки докторів наук майже 40% посад керівників відділів і лабораторій займають кандидати наук.

Керівники установ і бюро Відділів не приділяють належної уваги справі підготовки докторів наук, не створюють належних умов, які б сприяли більш швидкому завершенню докторських дисертацій.

Не всі провідні вчені Академії наук (академіки і члени-кореспонденти) приділяють серйозну увагу підготовці аспірантів. Мало підготували кандидатів наук академіки АН УРСР О. С. Вялов, Б. В. Гнеденко, К. К. Хренов, В. Є. Лашкар'юв, члени-кореспонденти АН УРСР З. І Некрасов, К. О.^{*1} Новик, Є. Я. Ремез, Ю. Д. Соколов, К. П. Бунін, С. М. Кожевніков^{*2}, Д. Х. Острянин.

Слід також зазначити, що наші керівні кадри – директори інститутів, завідувачі відділами та лабораторіями, крупні вчені ще не приділяють належної уваги питанням виховної роботи. Цілком зрозуміло, що ніхто краще, ніж ці авторитетні члени нашого колективу, не може вплинути на думки, світогляд, на ідеї нашої молоді, співробітників своїх лабораторій, інститутів.

Тому почесний обов'язок наших видатних вчених, керівників, наукових працівників вести повсякденну виховну роботу з колективами, в яких вони працюють.

Недостатньо ця робота провадиться також через вчені ради інститутів.

Видавнича діяльність Академії наук УРСР

Видавнича діяльність АН УРСР за звітний період дещо покращала. Зміцніла поліграфічна база Видавництва, введено в експлуатацію нову друкарню у Теофанії. Протягом 1959 р. було видано 447 назв книг загальним обсягом 5275 видавничих аркушів, тобто на 29% більше, ніж у 1958 р. З усієї кількості літератури, виданої в 1959 р., більше половини – 51,2% припадає на монографії, що майже на 2/3 більше, ніж у 1958 р.

Серед виданих у 1959 р. книг є багато важливих монографій.

Визначною подією в житті Академії наук УРСР є вихід у світ перекладних термінологічних словників: фізичного, математичного, хімічного, гірничого, геологічного та машинознавства і машинобудування.

Проте слід зазначити, що в роботі РВР та Видавництва АН УРСР ще не усунуто ряд недоліків. Видавництво АН УРСР недовиконало план видань 1959 р. по кількості друкованих аркушів – на 13%, по тиражу – на 49%.

Основною причиною недовиконання Видавництвом плану видань 1959 р. є, по-перше, погана підготовка рукописів інститутами, що викликає велику авторську правку в коректурах, і, по-друге, незадовільна організація роботи друкарень по використанню існуючих потужностей наборних та друкарських машин та затримка коректур у Видавництві з вини коректорів та редакторів.

Ряд наукових установ Відділу біологічних наук (Ботанічний сад, Науково-природознавчий музей, Інститут гідробіології та ін.) подають до друку малоактуальні, вузькі тематично і малоцінні наукові праці.

Великим недоліком у видавничій діяльності Академії наук є зараз вкрай незадовільно поставлена справа торгівлі науковою літературою, що випускає Видавництво АН УРСР.

Залишки нереалізованої літератури на складах книжкового магазину Видавництва систематично зростають і на 1 січня 1960 р. становили 5 млн 460 тис. крб.

Основним завданням в галузі видавничої діяльності АН УРСР зараз є рішення поліпшення справи розповсюдження книг Видавництва АН УРСР. Для розв'язання цієї важливої справи Видавництво АН УРСР повинно докорінно перебудувати свою роботу.

^{*1} Так у документі. Правильно: К. Й.

^{*2} Те саме. Правильно: Кожевніков.

Тепер, коли видавнича база Академії зміцніла і може задовольнити наші потреби в друкуванні літератури, РВР не має необхідності займатись скороченням і багаторазовим переглядом планів видань Відділів і установ, чим воно вимушено було займатись в попередні роки. РВР та Видавництво повинні тепер всю увагу спрямувати на боротьбу за підвищення якості наукової продукції.

У звітний період проводилась велика робота по підготовці і випуску у світ Української Радянської Енциклопедії. Було завершено комплектування кваліфікованими кадрами Головної редакції УРЕ, яка тепер нараховує близько 200 працівників.

Зараз вийшов у світ перший том УРЕ, що є великою подією в культурному житті трудящих нашої республіки. Але ж стан підготовки до щорічного видання п'яти томів викликає велику тривогу. Треба найближчим часом розробити конкретні заходи щодо випуску в світ запланованих на кожний рік томів УРЕ відповідно до постанови уряду.

Науково-технічна пропаганда

[...]

Різноманітними і дійовими стали форми і методи науково-технічної пропаганди: лекції і доповіді, вечори запитань і відповідей, науково-технічні конференції, виступи в пресі, по радіо і телебаченню.

У 1959 р. вченими АН УРСР було прочитано понад 7,5 тис. лекцій і доповідей, тобто на 2,5 тис. більше, ніж за 1958 р. З лекціями і доповідями в періодичній пресі, по радіо і телебаченню виступило 1300 наукових працівників Академії наук.

[...]

У 1959 р. було створено 10 науково-популярних і хронікально-документальних кінофільмів про досягнення інститутів Академії наук. Вчені АН УРСР беруть активну участь в діяльності Республіканського товариства для поширення політичних і наукових знань.

[...]

Міжнародні наукові зв'язки

У 1959 р. значно розширилися наукові зв'язки Академії наук з науковими установами зарубіжних країн.

У 1959 р. було прийнято 593 зарубіжних учених та інженерно-технічних працівників. Було проведено три конференції та сесії з участю іноземних учених.

Деякі зарубіжні учені виступили з доповідями в інститутах АН УРСР.

У 1959 р. 77 наукових співробітників АН УРСР були в науковому відрядженні за кордоном, 36 учених АН УРСР брали участь у роботі 27 міжнародних і національних наукових з'їздів і конференцій, що відбувалися за кордоном.

Проте в питаннях міжнародного наукового обміну в АН УРСР є ще серйозні недоліки.

Даючи іноземним ученим всі можливості для ознайомлення з результатами своїх наукових досягнень, інститути АН УРСР ще недостатньо використовують їх перебування в АН УРСР для ознайомлення з станом розвитку зарубіжної науки і техніки, рідко організують виступи іноземних учених.

Не всі зарубіжні наукові відрядження співробітників АН УРСР були в однаковій мірі корисними. Це пояснюється тим, що у відрядження за кордон виїжджали в ряді випадків працівники, недостатньо підготовлені для цієї мети, без знання

мови відповідної країни, без попереднього вивчення по літературі тих наукових питань, які мають для нас практичний інтерес.

У майбутньому наукові відрядження за кордон необхідно надавати тільки в тому разі, коли вони будуть сприяти швидкому і більш ефективному розв'язанню актуальних наукових проблем установ АН УРСР.

Науково-організаційний відділ АН УРСР не аналізує ефекту наукових відряджень, а сектор зарубіжних зв'язків не в достатній мірі пов'язує свої плани з науковою тематикою інститутів.

Ріст установ, капітальне будівництво та фінансові асигнування

У 1959 р. Академія наук продовжувала зміцнення діючих установ, переважно інгородних, зокрема за рахунок організації нових структурних підрозділів.

Зараз Академія об'єднує 60 установ, в тому числі 50 науково-дослідних, з них 38 інститутів.

Чисельність персоналу, працюючого в АН УРСР, збільшилася за звітний період на 1800 чол.

Переважна увага приділялася дальшому зміцненню установ Відділів фізико-математичних, технічних і хімічних та геологічних наук для забезпечення виконання головних наукових проблем.

Загальна сума видатків за рахунок бюджету становила 201 млн крб проти 166,7 млн крб у 1958 р., тобто приріст дорівнював 20%.

Вартість виконаних науково-дослідних робіт по господарсько-договірній тематиці становила 27 млн крб.

На капітальне будівництво у 1959 р. Академії наук УРСР було асигновано 82,21 млн крб. Фактичне виконання становило 80,6 млн крб або 98%.

У 1959 р. введено в дію 190,6 тис. м³ лабораторних приміщень, в тому числі: атомний реактор Інституту фізики, Обчислювальний центр, лабораторний корпус та дослідний завод Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона, корпус № 2 Інституту радіофізики і електроніки та інші об'єкти.

У 1959 р. продовжувалось будівництво службових будинків таких інститутів: теплоенергетики, використання газу, будівельної механіки, ливарного виробництва, хімії полімерів і мономерів та ряд інших.

Планом капітального будівництва на 1960 р. передбачені асигнування в сумі 88,4 млн крб, в тому числі на житлове будівництво 26,3 млн крб.

Це безумовно значні капіталовкладення, але ми ще не задовольняємо гостру потребу наукових установ в лабораторних приміщеннях і житловій площі.

[...]

Можна з впевненістю сказати, що вчені АН УРСР не пошкоднують енергії і творчої ініціативи, щоб з честю виконати покладені на них завдання, і в 1960 р. доб'ються нових значних успіхів на благо нашої великої вітчизни.

Доповіді АН УРСР. – 1960. – № 6. – С. 843–857.

№ 180
ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
«ПРО РОЗШИРЕННЯ ПРАВ БЮРО ВІДДІЛІВ АН УРСР
ТА ДИРЕКТОРІВ УСТАНОВ АН УРСР»^{*1}

8 січня 1960 р.

З метою підвищення ролі бюро Відділів у науково-організаційній роботі та розширення їх прав Президія Академії наук постановляє:

1. Надати бюро Відділів такі додаткові права:

- а) вносити зміни у строки виконання планових тем на строк до півроку, про що доводити до відома науково-організаційного відділу Президії АН УРСР;
- б) представляти на розгляд Президії АН УРСР кандидатури наукових співробітників, які за планом своєї роботи потребують наукового відрядження за кордон;
- в) вирішувати питання про видання наукових праць в межах затвердженого Президією АН УРСР плану;
- г) надавати директорам інститутів і установ Відділу та бюро відпустки і відрядження в межах УРСР;

2. Надати директорам установ АН УРСР такі додаткові права:

- а) після рішення вченої ради про присвоєння звання молодшого наукового співробітника вирішувати питання про призначення на посаду молодшого наукового співробітника;
- б) звільняти з роботи в інституті молодших наукових співробітників за рекомендацією вченої ради інституту у випадках, передбачених трудовим законодавством;
- в) за рекомендацією вченої ради інституту скорочувати або подовжувати виконання окремих етапів наукової роботи в межах запланованих термінів, а також замінити, в разі необхідності, виконавців тієї або іншої теми;
- г) вирішувати питання про укладання господарських договорів;
- д) здійснювати тимчасове пересування коштів з однієї статті кошторису до інших з тим, щоб в кінці року були додержані річні ліміти по кожній статті витрат;
- е) перерозподіляти штати між відділами і лабораторіями в межах штатного розпису інституту, за винятком штатів, які Президія виділяє цільовим призначенням.

Президент АН УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
В. о. Головного вченого секретаря
Президії АН УРСР *К. [М.] Ситник*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 938, арк. 142–143. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Заголовок документа.

**ДОВІДКА ПРО МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ АН УРСР
У 1959 р.**

25 січня 1960 р.

1959 рік характеризується значним зміцненням і поглибленням міжнародних наукових зв'язків установ Академії наук УРСР. Зростаючий інтерес наукової громадськості зарубіжних країн до досягнень українських учених проявився в минулому році у відвіданні дослідних установ Академії наук УРСР великою кількістю іноземних делегацій та окремих вчених, активній участі зарубіжних учених у роботі наукових конференцій, що проходили на Україні, у значному розширенні обміну друкованими науковими виданнями, технічною документацією та науковою інформацією.

Якщо у 1958 році з діяльністю науково-дослідних установ Академії наук УРСР ознайомилось 336 зарубіжних учених, то в 1959 році установами АН УРСР було прийнято 593 зарубіжних учених, серед яких 305 вчених майже з усіх соціалістичних країн та 288 учених з капіталістичних країн (США, Англії, Франції, ФРН, Італії, Швеції, Канади, Японії, Індії, Бразилії, Аргентини, Голландії, Філіппін та ін.).

Визначною подією в міжнародних наукових зв'язках установ АН УРСР було проведення в м. Києві 15–25 липня 1959 р. ІХ Міжнародної конференції з фізики високих енергій^{*2}. В роботі цієї конференції взяли участь як делегати – 299 вчених з 32 країн світу. Крім того, на конференції були присутні біля 200 провідних радянських вчених з цієї галузі науки, а також близько 100 чол. гостей – представників наукових установ Української РСР. В роботі конференції приймали активну участь видатні радянські вчені-спеціалісти в галузі фізики високих енергій Д. І. Блохінцев, М. М. Боголюбов, В. Й. Векслер, В. П. Джелепов, І. Є. Тамм та інші.

З провідних зарубіжних вчених з доповідями на конференції виступили Л. Альварець (Каліфорнійський університет, США), Г. Бернардіні (ЦЕРН, Женева), Г. Леманн (Інститут теоретичної фізики Гамбурзького університету, ФРН), В. Пановський (Стенфордський університет, США), А. Салам (Імперський університет, Англія) та інші.

Наприкінці травня минулого року в Києві була проведена VIII Всесоюзна нарада з хімії комплексних сполук. В роботі цієї наради взяла участь група чехословацьких і польських хіміків. На початку вересня 1959 р. відбулась виїзна наукова конференція в м. Кременці Тернопільської області, присвячена 150-річчю з дня народження відомого письменника Ю. Словацького, в роботі якої взяли участь представники Польської академії наук.

У порівнянні з 1958 р. в минулому році дещо скоротилась кількість зарубіжних відряджень наукових співробітників АН УРСР, а саме з 151 до 77. Країни народної демократії відвідало 54 чол. та капіталістичні країни – 23 чол. Для участі в роботі міжнародних та національних з'їздів і конференцій виїжджало за кордон 39 співробітників АН УРСР. Характерним явищем виїздів за кордон було значне збільшення відряджень у формі наукового туризму. За туристськими путівками з науковою метою виїжджали за кордон 15 співробітників АН УРСР. 19 співробіт-

^{*1} Див. док. № 46, 91, 137, 147, 227.

^{*2} Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 815.

ників АН УРСР виїжджали в закордонні відрядження за персональними запрошеннями, що також переконливо свідчить про великий інтерес зарубіжної наукової громадськості до наукових досягнень учених радянської України.

Зменшення виїздів наукових співробітників АН УРСР у зарубіжні відрядження у 1959 році, порівняно з попереднім роком, пояснюється рядом причин, а саме:

– більш ретельним відбором кандидатур згідно з вказівками директивних органів;

– вивченням представниками АН УРСР проблем, що цікавили їх, в період зарубіжних наукових відряджень у попередні роки;

– істотним скороченням з боку Державного науково-технічного комітету Ради Міністрів СРСР зарубіжних відряджень до країн народної демократії з метою ознайомлення з станом і наслідками науково-дослідних робіт в академічних установах певних країн. Питання ці мають надалі вирішуватись лише через Академію наук СРСР;

– зменшенням Академією наук СРСР, порівняно з минулим роком, ліміту для співробітників Академії наук УРСР на наукові відрядження до країн народної демократії на засадах безвалютного обміну;

– незважаючи на скорочення зарубіжних наукових поїздок наукових співробітників АН УРСР, найбільш важливі та обґрунтовані заявки АН УРСР на такі відрядження в 1959 році все ж були задоволені. Учені Академії наук УРСР мали певні можливості ознайомитись з наслідками наукової діяльності у важливіших галузях науки значної кількості зарубіжних країн.

І. Наукові зв'язки з країнами народної демократії*¹

Чехословацька Республіка. 60 вчених та спеціалістів Чехословацької Республіки побували в минулому році в науково-дослідних установах АН УРСР. Директор Інституту права Чехословацької АН член-кореспондент ЧСАН Віктор Кнапп відвідав і ознайомився з роботою Сектору держави та права АН УРСР, Інституту історії АН УРСР та Київського державного університету. Директор Інституту географії Словацької АН член-кореспондент САН доктор [М.] Кончек знайомився з дослідницькими роботами Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР, Українського гідрометеорологічного інституту. Директор Інституту механізації скляної промисловості Чехословаччини професор Загалка відвідав Інститут використання газу в комунальному господарстві та промисловості АН УРСР.

Вчені та спеціалісти-електрозварники Чехословацької Республіки Ярський, Кржиж, Фішер і Штайф побували в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР. Ряд чехословацьких вчених побував в інститутах металокераміки і спецсплавів, загальної та неорганічної хімії, фізичної хімії, гідрології і гідротехніки, металофізики, математики, фізіології та мікробіології, де знайомилися з наслідками наукової діяльності цих установ АН УРСР.

Протягом минулого року до Чехословацької Республіки виїжджало 16 співробітників АН УРСР. Ряд вчених приймав участь в роботі міжнародних та національних наукових з'їздів, що проходили в Чехословаччині. Зокрема зав[ідуючий] відділом Інституту математики АН УРСР академік АН УРСР В. Б.*² Гнеденко на

¹ Тут і далі – підкреслено в документі.

² Так у документі. Правильно: Б. В.

запрошення чехословацьких вчених взяв участь в роботі II Празької конференції з питань теорії інформації, статистичних вирішальних функцій та випадкових процесів. Зав[ідуючий] лабораторією Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР академік АН УРСР А. К. Бабко брав участь в роботі III Міжнародної конференції з питань аналітичної хімії. Українські науковці-історики В. І. Клоков, І. М. Мельникова, І. А. Петерс взяли участь в роботі наукового з'їзду чехословацьких істориків та наукової конференції, присвяченої XV роковинам Словацького народного повстання.

Наукові співробітники АН УРСР протягом минулого року виїздили до ЧСР також для ознайомлення з роботою науково-дослідних установ та промислових підприємств, для обміну досвідом роботи. Так, для ознайомлення з досягненнями чехословацьких спеціалістів в галузі напівпровідникових приладів та обчислювальною машиною САПО до ЧСР виїжджав науковий співробітник Обчислювального центру АН УРСР кандидат технічних наук А. І. Кондалев. У наукові відрядження до Чехословаччини виїжджали також зав[ідуючий] лабораторією Інституту електротехніки АН УРСР доктор технічних наук О. М. Мілях та ст[арший] науковий співробітник Інституту теплоенергетики АН УРСР Р. П. Говорова.

Відповідно до пропозицій IV Міжнародного з'їзду славистів, який відбувся в 1958 р. в м. Москві, – в серпні 1959 р. в Празі працювала III літня школа славистів. Своїм завданням згадана школа мала поглибити знання славистів, які працюють в інших країнах, з чеської мови і літератури, з історії, економіки та культури Чехословаччини. Для участі в роботі цієї школи до ЧСР виїжджали наукові співробітники Інституту мовознавства АН УРСР Т. Б. Лукінова, А. Й. Багмут та аспірант Інституту економіки АН УРСР З. З. Данилюк.

З метою ознайомлення з експонатами промислової виставки в м. Брно до Чехословаччини за власний рахунок було відряджено 5 співробітників Інституту економіки АН УРСР.

Польська Народна Республіка. У 1959 році 57 польських вчених ознайомились з діяльністю багатьох установ АН УРСР. Делегація в складі 6 вчених на чолі з професором Брамірським була прийнята в Обчислювальному центрі АН УРСР. Делегація в складі 8 вчених-археологів на чолі з професором К. [К.] Маєвським докладно ознайомилась з науковими роботами Інституту археології АН УРСР. У цьому ж інституті побував директор Інституту історії Польської академії наук професор Вітольд Гензель. Професори Маріан Якубець та Євген Савримович відвідали Інститут літератури АН УРСР.

Директор Інституту водного будівництва Польської академії наук професор Вітольд Тубелевич докладно знайомився з науковою діяльністю Інституту гідрології та гідротехніки АН УРСР. На науковому семінарі в цьому інституті була заслухана доповідь професора [В.] Тубелевича на тему: «Динаміка і захист південних берегів Балтики».

П'ять вчених на чолі з професором В. Адамським були прийняті в Інституті геологічних наук АН УРСР. Вчені Гурський, Яскула та Марціновський відвідали Фізико-технічний інститут АН УРСР у м. Харкові. Польські вчені та спеціалісти були також в інститутах електротехніки, загальної і неорганічної хімії, фізіології, металокераміки і спецсплавів, використання газу та інших наукових установах АН УРСР.

В наукові відрядження до Польської Народної Республіки протягом 1959 р. виїжджало 9 співробітників АН УРСР, з них 5 чол. брали участь в роботі міжнародних та національних наукових з'їздів, що відбулись в ПНР. Так, директор Інституту органічної хімії АН УРСР академік АН УРСР А. І. Кіпріанов на запрошення Польського хімічного товариства взяв участь в VI ювілейному з'їзді згаданого товариства, на якому виступив з доповіддю: «Про вплив просторових перешкод на сольватохромію органічних фарбників».

В роботі 32-го з'їзду Польського геологічного товариства брав участь зав[ідувачий] відділом Інституту геології корисних копалин АН УРСР академік АН УРСР О. С. Вялов; в роботі III Міжнародного симпозіуму з вітамінів взяв участь заступник директора Інституту біохімії АН УРСР член-кореспондент АН УРСР Р. В. Чаговець, український вчений-мовознавець кандидат філологічних наук К. К. Цілуйко взяв участь в роботі Координаційної комісії з питань топоніміки та ономастики.

На запрошення Варшавського політехнічного інституту та Польського хімічного товариства до ПНР був відряджений директор Інституту фізичної хімії АН УРСР академік АН УРСР О. І. Бродський. Під час відрядження О. І. Бродський виступив з науковими доповідями, а також ознайомився з роботою науково-дослідних установ міст Варшави та Вроцлава в галузі фізичної та неорганічної хімії.

Для ознайомлення з матеріалами польських архівів та бібліотеки, а також для ознайомлення з роботами польських вчених в галузі гідротехніки виїжджали до ПНР співробітники Інституту історії АН УРСР та Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР.

Китайська Народна Республіка. 51 китайський вчений ознайомився з діяльністю ряду установ АН УРСР. Відомий вчений-біохімік Китайської академії наук професор Шень Тун був прийнятий Президентом Академії наук УРСР академіком О. В. Палладіним та ознайомлений з науковою діяльністю Інституту біохімії АН УРСР. Делегація в складі 8 спеціалістів, на чолі з тов. Чень-Ху, ознайомила з наслідками наукових досліджень Інституту електрозварювання АН УРСР. Вчені Яо Ін-чень та Чжао Ши-ге відвідали Інститут металокераміки і спецсплавів АН УРСР. Китайські спеціалісти Хан-Суо, Вей Вень-де і Цай Ян-фу в Інституті електротехніки АН УРСР знайомились з роботами лабораторій електричних станцій та енергосистем з питань автоматичного регулювання напруження і стійкості енергосистем. Решта китайських вчених, які приїздили до Києва, побували в інститутах мистецтвознавства, фольклору і етнографії, фізики, фізіології та Обчислювальному центрі АН УРСР.

За минулий рік до Китайської Народної Республіки було відряджено 5 співробітників АН УРСР. Так, для читання циклу лекцій з питань порошкової металургії для китайських спеціалістів був відряджений до КНР директор Інституту металокераміки і спецсплавів АН УРСР член-кореспондент АН УРСР І. М. Францевич. Для надання науково-технічної допомоги зацікавленим організаціям Китаю виїжджав строком на 3 міс[яці] ст[арший] науковий співробітник Фізико-технічного інституту АН УРСР кандидат фізико-математичних наук О. І. Судовцев*¹.

---

*¹ Так у документі. Правильно: О. Й. Судовцов.

Інші українські вчені виїжджали до КНР з метою ознайомлення з дослідженнями науково-дослідних установ та обміну досвідом. Зокрема, директор Інституту математики АН УРСР член-кореспондент АН УРСР Ю. О. Митропольський протягом 4 тижнів знайомився з роботами китайських математиків у галузі теорії нелінійних коливань, теорії сталості та диференціальних рівнянь.

Під час наукового відрядження до КНР старший науковий співробітник Ботанічного саду АН УРСР кандидат біологічних наук І. О. Дрига ознайомився з досвідом китайських ботаніків та садоводів в галузі декоративного садівництва та озеленення, а також з асортиментом корисних рослин в КНР з метою їх інтродукції в СРСР.

Німецька Демократична Республіка. Протягом минулого року в наукових установах АН УРСР побувало ряд вчених з НДР. Доктор математичних наук Карл Хейнц Бахман побував у Обчислювальному центрі АН УРСР. Вчений-фізіолог доктор Вальтер відвідав Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця. Три наукових співробітника АН НДР були прийняті в Інституті теплоенергетики АН УРСР та два наукових співробітника ознайомилися з роботами Інституту математики АН УРСР.

У червні 1959 року вчені Академії наук УРСР приймали у себе урядову делегацію Німецької Демократичної Республіки на чолі з тов. Вальтером Ульбріхтом. Делегація ознайомилась з роботою Інституту фізики та Обчислювального центру Академії наук УРСР. Крім того, протягом 1959 року в установах АН УРСР було прийнято 23 вчених НДР.

Протягом 1959 р. до Німецької Демократичної Республіки виїжджало 7 наукових співробітників АН УРСР. Так, з метою надання науково-технічної допомоги промисловим підприємствам та науковим установам до НДР виїжджав віце-президент АН УРСР академік АН УРСР О. Н. Щербань. В роботі наукової конференції з питань зварювальної техніки брав участь старший науковий співробітник Інституту електрозварювання АН УРСР канд[идат] техн[ічних] наук В. Є. Патон.

Ряд українських вчених побували у відрядженнях в НДР з метою ознайомлення з роботою наукових установ та промислових підприємств. Зокрема, директор Інституту електротехніки АН УРСР член-кореспондент АН УРСР А. Д. Нестеренко протягом місяця ознайомився з питаннями електроприладобудування в НДР, а також з роботами німецьких спеціалістів, пов'язаних з підвищенням якості електровимірювальних приладів та їх точності. Для ознайомлення з роботами в галузі електрозварювання, а також для підсилення робочого плану спільних робіт Інституту електрозварювання АН УРСР та Центрального інституту ливарної техніки НДР в наукове відрядження виїжджав ст[арший] науковий співробітник Інституту електрозварювання АН УРСР канд[идат] тех[нічних] наук В. І.^{*1} Лакомський. Інші вчені АН УРСР ознайомились в НДР з роботами в галузі теплоенергетики та фізіології.

Народна Республіка Болгарія. Протягом минулого року установи АН УРСР відвідав 41 вчений з Народної Республіки Болгарії. Дві делегації болгарських вчених-біологів на чолі з професорами Кумановим та Станчевим детально ознайомились з біологічною станцією в Одесі Інституту гідробіології АН УРСР. Вчені-фізики Ангел Іванов, Разум Андрейчин та Марія Никифорова відвідали Інститут

^{*1} Так у документі. Правильно: В. Й.

фізики АН УРСР. Вчені-астрономи Ангел Бонов і М. Попова побували в Головній астрономічній обсерваторії АН УРСР. Вчений Цветан Пенків ознайомився з дослідженнями Інституту теплоенергетики АН УРСР по використанню бурого вугілля.

В наукові відрядження до Болгарії виїжджало 5 співробітників АН УРСР. На запрошення Президії Болгарської академії наук протягом місяця в НРБ перебував Президент АН УРСР академік О. В. Палладін, який виступав з науковими лекціями з питань біохімії, проводив наукові консультації, а також ознайомився з роботами болгарських вчених в галузі біохімії.

Відповідно до клопотання болгарської сторони і Міністерства геології та охорони надр СРСР до НРБ строком на 2 роки виїхав доктор геолого-мінералогічних наук ст[арший] науковий співробітник Інституту геологічних наук АН УРСР М. Ф.^{*1} Балуховський з метою надання відповідним болгарським організаціям науково-технічної допомоги.

У наукових відрядженнях у Болгарії були директор Інституту зоології академік АН УРСР В. Г. Касьяненко та наукова співробітниця Інституту літератури Є. В. Шпільова^{*2}.

Румунська Народна Республіка. Минулого року установи АН УРСР відвідало 32 румунських вчених, що у два рази більше ніж у 1958 році. Директор Інституту гідрології Румунської академії наук професор С. Думитреску з групою наукових співробітників ознайомився з роботою Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР. Ректор Клузького політехнічного інституту професор Олександр Домина та вчений-металознавець Протопопеску побували в Інституті металокераміки і спецсплавів АН УРСР. Доктор Ф. Л. Ільєску протягом місяця знайомились в Інституті фізіології АН УРСР ім. О. О. Богомольця з методикою наукової роботи, зокрема методами сріблення аргірофільної речовини, гістохімічного вивчення полісахаридів, методом перфузії. Вчені-археологи Митру Букур і Петреску Дембовіца^{*3} ознайомилися з науковими дослідженнями Інституту археології АН УРСР. Доктор М. Букур на засіданні відділу слов'янської археології інституту виступив з доповіддю про розкопки пам'ятників черняхівської культури на території Румунії в останні роки.

Три делегації наукових співробітників на чолі з професорами А. Кереуш, І. Каутиш та Сколка Хідоріус ознайомилися з роботою Одеської біологічної станції Інституту гідробіології АН УРСР.

В 1959 р. до Румунської Народної Республіки виїжджало 5 наукових співробітників АН УРСР. Для ознайомлення з питаннями створення нафтових родовищ і закономірностей їх розміщення в районі Карпат до РНР виїжджав заст[упник] директора Інституту геології корисних копалин АН УРСР Г. Н. Доленко. В науковому відрядженні в РНР знаходився старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР С. М. Пархомчук, який вивчав матеріали румунських архівів і бібліотек.

На запрошення Президії Румунської академії наук до РНР виїжджали академік АН УРСР Хренов К. К. та зав[ідуючий] відділом Інституту мікробіології АН УРСР член-кореспондент АН УРСР М. М. Підоплічко, які знайомилися з роботою відповідних науково-дослідних установ Румунської академії наук, а також виступили з науковими лекціями перед румунськими вченими.

^{*1} Так у документі. Правильно: М. П.

^{*2} Те саме. Правильно: О. В. Шпільова.

^{*3} Те саме. Правильно: М. Петреску-Димбовіца.

Угорська Народна Республіка. У 1959 році установи АН УРСР відвідав 21 учений з Угорської Народної Республіки. Академік Угорської АН Ласло Редєй був прийнятий в Президії АН УРСР та ознайомлений з науковими досягненнями Обчислювального центру АН УРСР. Вчені Інституту біохімії Угорської АН Томаш Келегі і Ласло Етвеш знайомились з роботою Інституту біохімії АН УРСР. Угорські вчені-математики Андор Кертес, Янош Сендрей та Іштван Вінц побували в Інституті математики АН УРСР. Угорський спеціаліст Д'єрдь Патакі*¹ пройшов тривале стажування у галузі напівпровідників в Інституті фізики АН УРСР. Директор підприємства дослідних приладів і апаратури Угорської АН Ференц Палвельді та головний інженер того ж підприємства Лайош Варга ознайомилися з роботами, що їх цікавили, Інституту електротехніки АН УРСР.

Протягом 1959 р. до Угорської Народної Республіки було відряджено 3 співробітники АН УРСР, які брали участь в роботі наукових з'їздів та конференцій з питань геології. Так, зав[ідуючий] відділом Інституту геологічних наук АН УРСР доктор геолого-мінералогічних наук О. К. Каптаренко-Черноусова взяла участь в роботі Міжнародної наукової конференції по дослідженню мезозою Угорщини, на якій виступила з доповіддю: «Стратиграфія мезозойських відкладень Української РСР». Старший науковий співробітник Інституту геології корисних копалин АН УРСР кандидат геолого-мінералогічних наук В. П. Костюк брав участь в складі делегації АН УРСР в роботі Міжнародної геохімічної конференції. В роботі наукового симпозиуму з питань геофізики, що проходив в Угорщині, брав участь старший науковий співробітник Інституту геологічних наук АН УРСР В. Б. Соллогуб.

Народна Республіка Албанія. В 1959 р. до НРА виїжджав академік АН УРСР М. Е. Омельяновський, який протягом тижня виступав перед вченими та науковою громадськістю Албанії з циклом лекцій в галузі філософії. Згадане відрядження було організоване АН УРСР.

Федеративна Народна Республіка Югославія. Протягом минулого року установи АН УРСР відвідали 16 югославських вчених. Професор, економіст Рудольф Турк докладно знайомився з діяльністю Інституту економіки АН УРСР та відвідав українську Сільськогосподарську академію*². Член-кореспондент Сербської академії наук Милутин Радованович відвідав Інститут зоології АН УРСР. Професор Міленко Маріанов побував в Інституті гідрології і гідротехніки АН УРСР та ознайомився з напрямком діяльності відділу гідрології. Югославський вчений доктор фізичних наук Церинео Міхо пройшов шестимісячне наукове стажування у циклотронній лабораторії Інституту фізики АН УРСР, детально ознайомився з методикою вимірювань при роботі на циклотроні.

В 1959 р. у відрядженні у ФНРЮ був академік АН УРСР К. К. Хренов, який в складі делегації радянських вчених брав участь в роботі XII конгресу Міжнародного інституту зварювання*³. Крім участі в роботі конференції, академік АН УРСР К. К. Хренов ознайомився також з роботою деяких науково-дослідних установ та промислових підприємств ФНРЮ.

*¹ Так у документі. Правильно: Патакі.

*² Те саме. Правильно: Українська академія сільськогосподарських наук.

*³ Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 816.

II. Наукові зв'язки з дослідницькими установами капіталістичних країн

У 1959 році продовжувалось дальше зміцнення наукових зв'язків установ АН УРСР з вченими дослідницьких установ країн Західної Європи, Сполучених Штатів Америки та інших капіталістичних держав.

Внаслідок поширення обміну науковими делегаціями між СРСР і США у минулому році в установах АН УРСР побувало 133 американських вчених, тобто у троє більше проти 1958 року. 7 делегацій, у яких взяли участь 60 американських вчених, протягом року ознайомилися з роботою та відповідними науковими дослідженнями ряду інститутів АН УРСР. Зокрема, група американських вчених^{*1} на чолі з професором [Г.] Картером побувала в Інституті біохімії АН УРСР. П'ять американських професорів на чолі з доктором Е. В. Аствудом ознайомилися з роботою Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР. В інституті побували директор Центрального Нью-Йоркського медичного інституту професор Д. Уртіс і доктор медичних наук Фінкельстайн, професор Колумбійського університету Н. Клайн, професори Гламберг, Хартман, Еджкомб і Аронстон. Професор Е. [В.] Аствуд виступав в Інституті фізіології ім. [О. О.] Богомольця АН УРСР з лекцією на тему: «Людський гормон росту». Тут була організована лекція також американського професора Р. Левіна на тему: «Механізм дії інсуліну».

Вчені-економісти Гелбрайт, Матіас і Ройнольде відвідали Інститут економіки АН УРСР. Академік Е. Хідд побував в Інституті математики АН УРСР. Вчені-юристи Альфред Огден і Альфред Бінгал були прийняті в Секторі держави та права АН УРСР.

Наприкінці травня 1959 р. в Інституті фізики АН УРСР було організовано лекцію завідуючого відділом півпровідників^{*2} американської лабораторії «Дженерал електрик» доктора Апкер на тему: «Про нові оптичні і фотоелектричні дослідження у лабораторії «Дженерал електрик».

Протягом 1959 р. установи АН УРСР відвідали 29 французьких учених. Велика група французьких учених ознайомилась з дослідженнями інститутів електрозварювання та металокераміки і спецсплавів АН УРСР. Французький вчений-філолог почесний член АН СРСР Андре Мазон побував у Інституті мовознавства АН УРСР, французький економіст Шантоль Бокур відвідала Інститут економіки АН УРСР, професор П. Грабар ознайомився з дослідними роботами Інституту біохімії та Інституту мікробіології АН УРСР. В Інституті біохімії була влаштована лекція професора [П.] Грабар[а] на тему: «Застосування імунохімічних методів у дослідженнях білків». Директор науково-дослідних лабораторій державних заводів «Рено» професор Жак Поме (Франція) ознайомився з роботами інститутів ливарного виробництва та електрозварювання АН УРСР.

В установах АН УРСР у минулому році побувало 25 англійських вчених. У травні 1959 року Інститут електротехніки АН УРСР відвідала делегація англійських вчених та спеціалістів на чолі з професором імперського коледжу Лондонського університету Тастінім. Англійський професор металофізики Аллен ознайомився з дослідними роботами інститутів електрозварювання і металофізики АН УРСР.

^{*1} Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 817.

^{*2} Так вжито у документі.

Вчений А. Камерон побував в Інституті будівельної механіки АН УРСР, де була організована його лекція «Про сучасні методи розробки змашування».

Протягом минулого року в установах АН УРСР побували також 18 канадських вчених, 18 італійських вчених, 6 індійських, 5 японських, вчені Австрії, Норвегії, Бельгії, Греції, Данії, Швейцарії, Австралії, Аргентини, Бразилії та інших капіталістичних країн.

Виїзди учених АН УРСР до капіталістичних країн

Протягом 1959 року 23 співробітники АН УРСР виїжджали в наукові, а також службові відрядження до капіталістичних країн. Так, до Австрії виїжджало 4 українських вчених, до Англії – 1, до Аргентини – 2, до Іспанії – 1, до Італії – 2, до Канади – 1, до США – 5, до ФРН – 1, до Франції – 5, до Швейцарії – 1.

Переважна більшість вчених АН УРСР виїжджали до капіталістичних країн з метою участі в роботі міжнародних та національних наукових з'їздів і конференцій в складі загальносоюзних радянських делегацій, що формувались Академією наук СРСР та іншими союзними міністерствами або відомствами.

Так, академік АН УРСР Ю. К. Делімарський брав участь в роботі XVII міжнародного конгресу <з> чистої та прикладної хімії (Федеративна республіка Німеччина), на якому виступив з доповіддю «Полярографія розплавлених солей». Член-кореспондент АН УРСР І. М. Федорченко очолював делегацію радянських вчених, які брали участь в роботі конференції з питань порошкової металургії. І. М. Федорченко у співавторстві з Р. О. Андрієвським виступив на цій конференції з доповіддю «До питання про механізм спікання однокомпонентних систем». Академік АН УРСР В. Б. Порфир'єв^{*1} та канд[идат] техн[ічних] наук В. Л. Максимчук виїжджали до США для участі в роботі Міжнародного океанографічного конгресу; член-кореспондент АН УРСР М. М. Сиротинін та доктор біологічних наук П. Г. Костюк – до Аргентини, де взяли участь у роботі Міжнародного з'їзду фізіологів; член-кореспондент АН УРСР А. А. Горшков – до Іспанії, де взяв участь у роботі 26 Міжнародного конгресу з питань ливарного виробництва^{*2} і т. ін.

Під час таких закордонних відряджень провідні наукові співробітники АН УРСР виступали з доповідями та науковими повідомленнями, брали активну участь в обговоренні актуальних питань науки, що розглядалися на конгресах, конференціях, симпозіумах. Крім того, в період відрядження більшість вчених мала можливість в певних рамках ознайомитись з роботами науково-дослідних установ та промислових підприємств відповідних капіталістичних країн.

Крім участі в роботі наукових з'їздів та конференцій, українські вчені виїжджали до капіталістичних країн для ознайомлення з досвідом та досягненнями зарубіжної науки і техніки. Зокрема, директор Обчислювального центру АН УРСР член-кореспондент АН УРСР В. М. Глушков під час відрядження до США знайомився з станом розвитку наукових досліджень американських спеціалістів в галузі обчислювальної техніки^{*3}. З ливарними заводами в Іспанії ознайомився директор Інституту ливарного виробництва АН УРСР член-кореспондент АН УРСР А. А. Горшков, який одночасно брав участь в 26 Міжнародному конгресі ливарного виробництва.

^{*1} Так у документі. Правильно: Порфир'єв.

^{*2} Мається на увазі 26 Міжнародний конгрес ливарників, що відбувся 7–10 жовтня 1959 р. в Мадриді.

^{*3} Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 814.

Для ознайомлення з експонатами Міжнародного ярмарку та виставки в м. Марселі (Франція) виїжджав директор Інституту радіофізики і електроніки АН УРСР член-кореспондент АН УРСР О. Я. Усиков.

Для роботи стендистом на радянській виставці в США та Франції виїжджав старший інженер Інституту електрозварювання АН УРСР І. В. Новіков.

Вчені АН УРСР за дорученням відповідних міністерств та відомств брали участь в роботі II Генеральної конференції Міжнародного агентства по атомній енергії, що відбулась в Австрії (члени-кореспонденти АН УРСР М. В. Пасічник та О. Ф. Макарченко та доктор фіз[ико]-мат[ематичних] наук Б. І. Веркін).

В роботі XIV сесії асамблеї Всесвітньої федерації асоціації сприяння ООН, що відбулась в Швейцарії, брав участь академік АН УРСР М. В.*¹ Корецький.

III. Обмін науково-технічною документацією

Протягом 1959 року установи АН УРСР здійснили великий обсяг робіт по передачі країнам народної демократії науково-технічної документації. Так, вченим Чехословацької республіки Інститутом гірничої справи АН УРСР було передано технічну документацію по проведенню гірничих робіт за допомогою вибухів. Інститут електротехніки АН УРСР передав Німецькій Демократичній Республіці науково-технічну документацію по захисту генераторів від замикання на землю.

Обчислювальний центр АН УРСР здійснив великий обсяг робіт і передав Польській Народній Республіці технічну документацію по виготовленню універсальної обчислювальної машини «Київ»^{*2}. Інститут електрозварювання АН УРСР, виконуючи угоду між урядом СРСР і урядом КНР від 18 січня 1958 р., протягом 1959 року передав китайським друзям велику кількість робочих креслень та іншої технічної документації по автоматизації зварювального виробництва.

В свою чергу ряд установ Академії наук УРСР одержав від вчених країн народної демократії науково-технічну інформацію та документацію з різних питань науки і техніки. Так, Інститут геології корисних копалин АН УРСР одержав з Румунської Народної Республіки науковий звіт по темі: «Класифікації гравіметричних аномалій Румунії і їх зв'язки з геологією і з даними інших геофізичних методів». Інститут теплоенергетики АН УРСР одержав з Чехословацької республіки звіт та науково-технічну документацію з питань досліджень спалення твердого палива у циклонних топках. Активно продовжували обмінюватись технічною документацією лабораторія канатів Інституту гірничої справи АН УРСР і Богумінський канатний завод (Чехословакія)^{*3}.

IV. Міжнародний книгообмін установ АН УРСР

Установи АН УРСР обмінюються своєю друкованою науковою продукцією в централізованому порядку через Державну публічну бібліотеку АН УРСР. Проте одноразові надсилки за кордон наукової літератури на відповідні запити здійснюють також наукові установи АН УРСР безпосередньо. Обліку надісланої таким чином літератури та одержання літератури з-за кордону не ведеться.

Завданням міжнародного книгообміну АН УРСР в централізованому порядку через ДПБ в 1959 році, як і в минулі роки, було забезпечення наукових установ АН УРСР

*¹ Так у документі. Правильно: В. М.

*² Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 795.

*³ Так вжито у документі.

новою науковою зарубіжною літературою та літературою за минулі роки, щоб поповнити прогалини у фондах бібліотек установ АН УРСР. З цією метою в 1959 році було додатково встановлено книгообмін з 66 зарубіжними організаціями і, з різних причин, припинено обмін з 70 зарубіжними закладами.

Шляхом обміну одержано 16 727 іноземних видань – на 889 видань більше ніж у минулому році. Половина всіх одержаних видань була передана до наукових установ АН УРСР і Львівської бібліотеки АН УРСР, друга половина – до фондів ДПБ АН УРСР.

Через обмін надходить 1422 річних комплекти іноземних журналів (в міру виходу в світ окремих номерів). З них: 229 – з Польщі, 250 – з Чехословаччини, 116 – з Китаю, 99 – з США, 54 – з Англії, 60 – з Франції і т. д.

Важливим наслідком роботи є одержання для різних інститутів АН УРСР комплектів цінних французьких, американських і німецьких журналів за 5–10–12 останніх років.

В 1959 році відбувся значний обмін мікрофільмами рукописів з Польською академією наук. В Польщу було надіслано 8741 кадр мікрофільмів документів з історії Польщі і польської культури і одержано 14 956 кадрів мікрофільмів документів з історії України, що зберігаються в польських архівах.

Крім того, одержано за замовленням Інституту суспільних наук мікрофільми документів Австрійського міністерства фінансів (від Австрійської національної бібліотеки).

Зав[ідуючий] сектором наукових зв'язків АН УРСР
з зарубіжними організаціями С. [М.] Пархомчук

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків з зарубіжними організаціями, спр. 103, арк. 1–17. Копія. Машинопис.

№ 182*¹

ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР «ПРО ВІДКРИТТЯ РЕАКТОРА ІНСТИТУТУ ФІЗИКИ АН УРСР»*²

2 лютого 1960 р.

Заслухавши інформацію директора Інституту фізики АН УРСР чл.-кор. АН УРСР М. В. Пасічника, Бюро Президії АН УРСР постановляє:

1. Схвалити поданий Інститутом фізики АН УРСР план заходів по відкриттю атомного реактора Ін[ститу]ту фізики Академії наук УРСР.

Введення в дію атомного реактора провести в урочистій обстановці як подію, що має важливе значення для розвитку радянської науки в Українській РСР.

2. Встановити орієнтовний строк відкриття реактора 10–12 лютого 1960 р.

На відкриття реактора дозволити Ін[ститу]ту фізики запросити до 50 іногородніх гостей.

3. Просити Раду Міністрів УРСР дозволити провести прийом з нагоди відкриття реактора на 150 чол. за рахунок УС АН УРСР.

*¹ Див. док. № 50, 184.

*² Заголовок документа.

5.*¹ Доручити Управлінню справами АН УРСР разом з адмінгоспчастиною Інституту фізики АН УРСР забезпечити господарське обслуговування відкриття реактора (місця в готелях, залізничні квитки, урочисті збори, прийом тощо).

Президент Академії наук УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 939, арк. 10. Оригінал. Машинопис.

№ 183
ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО СТВОРЕННЯ
КОМІСІЇ З ТОПОНІМІКИ І ОНОМАСТИКИ

10 лютого 1960 р.

Розглянувши подання бюро Відділу суспільних наук АН УРСР та зважаючи на необхідність посилення досліджень в галузі української топоніміки та ономастики, що має важливе теоретичне і практичне значення для культурного будівництва УРСР, Бюро Президії Академії наук УРСР постановляє:

1. Створити при бюро Відділу суспільних наук АН УРСР Комісію з топоніміки і ономастики.

2. Доручити бюро Відділу суспільних наук АН УРСР затвердити склад, положення та програму роботи зазначеної комісії.

Президент Академії наук УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 939, т. 2, арк. 48. Оригінал. Машинопис.

№ 184*²
ІНФОРМАЦІЯ З ГАЗЕТИ «ВЕЧІРНІЙ КИЇВ» ПРО ВВЕДЕННЯ В ДІЮ
ДОСЛІДНОГО АТОМНОГО РЕАКТОРА В ІНСТИТУТІ ФІЗИКИ АН УРСР

13 лютого 1960 р.

За останні роки на одній з мальовничих околиць столиці України виросло наукове містечко. Тут розмістилися корпуси ряду науково-дослідних інститутів і лабораторій Академії наук УРСР [...]»³.

Тепер до комплексу будівель наукового містечка приєдналися нові споруди. Це – атомний реактор Інституту фізики – один з найкращих експериментальних

*¹ Така нумерація пунктів у документі.

*² Див. док. № 50, 182. Також див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 819.

*³ Тут і далі – знято інформацію, що не стосується АН УРСР.

реакторів країни. Споруджений в короткий строк – за два роки – він дасть змогу вченим ще ширше розгорнути дослідження в галузі мирного використання атомної енергії.

Велика радість у київських фізиків і тих, хто своїми працюючими руками споруджував і оснащував першокласним устаткуванням новий науково-дослідний заклад. [...].

Учора, 12 лютого, відбулося урочисте засідання наукової громадськості Академії наук УРСР з участю представників партійних, радянських органів республіки, Київської області і м. Києва та представників наукових закладів Москви, Ленінграда, братніх республік країни, присвячене пускові атомного реактора. В головному залі реактора зібралися вчені, інженери, конструктори, будівельники, представники громадськості столиці України.

[...]

Урочисте засідання відкриває президент АН УРСР Герой соціалістичної праці академік О. В. Палладін.

[...]

У своїй промові академік [О. В.] Палладін говорить, що завдяки [...] дружній допомозі братніх союзних республік, Академії наук СРСР, конструкторських бюро і заводів Головатом, Академія наук Української РСР дістала можливість збудувати один з найкращих у Радянському Союзі ядерних реакторів.

Дослідження в галузі фізики атомного ядра було почато на Україні ще в 30-х роках у Фізико-технічному інституті в Харкові. Ці роботи зв'язані з ім'ям одного з видатних учених фізиків нашого часу, тричі Героя соціалістичної праці академіка Ігоря Васильовича Курчатова, який працював тоді в цьому інституті. Він вніс величезний вклад у розв'язання грандіозного завдання сучасності – використання невичерпних запасів атомної енергії на користь людства.

Учасники засідання вставанням вшанували світлу пам'ять академіка І. В. Курчатова, під науковим керівництвом і з безпосередньою участю якого була створена і досягла величезних успіхів радянська атомна наука, техніка, промисловість.

Тепер, продовжує академік Палладін, завдяки дальшим роботам інститутів Академії наук УРСР наша республіка вийшла на перше місце серед братніх республік нашої країни в галузі досліджень ядерних реакцій при середніх енергіях частинок.

Тепер, коли до ладу стає атомний реактор Інституту фізики, база для розвитку ядерної фізики і роботи по мирному використанню атомної енергії ще більше розширюються. З введенням у дію реактора, який служитиме для виробництва радіоізотопів, перед нами відкриваються нові широкі можливості по застосуванню радіоактивних елементів і ядерних випромінювань у різних галузях науки, промисловості, в сільському господарстві і охороні здоров'я. Атомний реактор буде також базою для підготовки наукових кадрів.

[...]

Слово надається директорові Інституту фізики членові-кореспондентові АН УРСР М. В. Пасічнику. Введення в дію першого на Україні атомного реактора, говорить він, – велика подія в науковому житті країни. [...]. Розширенню сфери застосування «мирного атома» послужить один з кращих в СРСР реактор Інституту фізики АН УРСР.

Далі тов. [М. В.] Пасічник розповів про принципи будови і роботи реактора. Він підкреслив, що управління цією складною атомною установкою цілком автоматизоване і здійснюється з пульта оператора. В системі управління реактором налічується близько двох тисяч приладів і пристроїв, зв'язаних між собою кабелями і проводами, загальна довжина яких становить 55 тисяч метрів.

При будівництві передбачено комплекс захисних пристроїв, які гарантують повну безпеку для обслуговуючого персоналу і експериментаторів, що працюють безпосередньо на реакторі, а також для населення. Активна зона реактора, в якій відбувається ланцюгова реакція, огорожена товстим шаром води, чавуну, бетону. Всі приміщення забезпечені потужною вентиляційною системою. Робота з радіоактивними препаратами проводиться за допомогою спеціальних маніпуляторів у «гарячих камерах», добре захищених від проникання радіації. Спеціальними дозиметричними приладами гарантується автоматичний контроль за безпекою роботи в приміщеннях.

В нашому реакторі, сказав наприкінці тов. [М. В.] Пасічник, втілена технічна думка і праця представників народів братніх республік Радянського Союзу. Створення такого реактора стало можливим на основі тривалих досліджень, проведених під керівництвом тричі Героя соціалістичної праці академіка І. В. Курчатова та інших радянських учених. В матеріальному забезпеченні реактора брали участь заводи багатьох міст країни. Від імені колективу вчених тов. [М. В.] Пасічник дякує всім.

[...]

Атомний реактор запущено. Українські вчені дістали чудову експериментальну базу для дальшого розвитку фізичної науки.

Вечірній Київ. – 1960. – 13 лютого. – С. 1–2.

№ 185*1

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРО СТАН
ДРУКАРЕНЬ ВИДАВНИЦТВА АН УРСР
ТА БУДІВНИЦТВО НОВОЇ ДРУКАРНІ У ФЕОФАНІЇ*2**

1 березня 1960 р.

Видавництво Академії наук УРСР повідомляє, що відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР від 2 березня 1959 року (протокол № 295, п. 6) в 1959 році виробничі площі Київської друкарні видавництва розширено на 1000 м² внаслідок введення в експлуатацію в четвертому кварталі філії друкарні в селищі Феофанії. Тепер виробничі площі і потужності друкарень видавництва забезпечують виконання виробничих завдань на 1960 і 1961 роки.

З метою забезпечення збільшення виробничої програми відповідно до перспективного плану видавничої діяльності Академії наук УРСР на 1959–1965 рр. в 1960 році буде оформлена технічна документація і в 1961 році буде розпочато будівництво в селищі Феофанії нової друкарні видавництва, яке передбачається закінчити в 1965 році.

*1 Див. док. № 93.

*2 Документ направлено до РМ УРСР.

Вжито належних заходів до укомплектування інженерно-технічного персоналу друкарень видавництва працівниками з вищою спеціальною освітою, і вже тепер на посади заступника директора Київської друкарні і начальників двох цехів призначені інженери-поліграфісти.

Віце-президент Академії наук УРСР
академік АН УРСР О. Н. Щербань

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 976, арк. 61. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 186^{*1}

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ЧЛ.-КОР. С. Я. БРАУДЕ
ПРО РАДІОАСТРОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
В ІНСТИТУТІ РАДІОФІЗИКИ І ЕЛЕКТРОНІКИ АН УРСР^{*2}**

*23 березня 1960 р.
м. Харків*

В дополнение к докладным запискам, направленным Вам 27.04 и 26.08.1959 г., сообщая о состоянии работ по радиоастрономии в ИРЭ АН УССР.

В соответствии с планом исследований в октябре 1959 г. были начаты наблюдения радиоизлучений Солнца в диапазоне волн 10–15 м с помощью малого радиотелескопа, разработанного в лаборатории радиоастрономии ИРЭ АН УССР. Радиотелескоп состоит из двух антенных полей. На каждом антенном поле расположено 24 вибратора, которые с помощью специально разработанных согласователей коммутируются таким образом, чтобы диаграмма антенны могла быть направлена на Солнце. С помощью передатчика, установленного на самолете, были сняты диаграммы антенн, которые совпали с ранее рассчитанными. В декабре месяце были начаты наблюдения Солнца и радиоисточника в созвездии Лебедь А на волнах 10–15 м. Как следует из предварительных данных наблюдения радиоизлучение Солнца состоит из ряда всплесков, интенсивность которых значительно превышает излучение спокойного Солнца.

К сожалению, из-за местных условий (отсутствие готовых лабораторных помещений, дороги для проезда к антеннам и т. п.) работы на базе с января 1960 г. и до 20 марта 1960 г. были приостановлены и только сейчас вновь возобновлены.

Кроме измерений за истекший период, был введен в эксплуатацию: а) построенныйхозспособом жилой дом площадью 35 м², где располагаются экспедиция, лаборатории, б) артезианская скважина глубиной 56 м с часовым дебетом воды 4–6 м³, в) окончено строительство дизельной и установлен дизель на 15 кВт.

В настоящее время лаборатория приступает к систематическому накоплению экспериментальных данных.

По заданиям ИРЭ АН УССР в 1959 г. ГСПИ Министерства связи [СССР] закончил разработку строительных объектов Радиоастрономической обсерватории

^{*1} Див. док. № 51.

^{*2} Доповідну записку направлено віце-президенту АН УРСР акад. М. П. Семененку.

и в июле 1960 г. должен выдать рабочие чертежи уникального 300 м x 300 м радиотелескопа.

В этой связи считаю необходимым довести до Вашего сведения следующие соображения.

Судя по газетным данным (сообщения Тасс 12/486 от 11 февраля 1960 г.), в Америке проведены успешные опыты по радиолокации Солнца. Из отрывочных данных, приведенных в сообщении, следует, что локация Солнца удалась еще в апреле 1959 г., однако сигнал, который был получен, оказался в 50 000 раз слабее помех и поэтому для того чтобы убедиться, что наблюдалось отражение, авторы в течение 10 месяцев обрабатывали свои данные. Для науки такой результат является недостаточным. Мы предполагали построить установку, где сигнал должен превышать помехи в 10–20 раз. Тогда имея такой сигнал можно изучать процессы на Солнце, а не только говорить через год после опыта был ли эффект или нет.

Очевидно, что дальнейшая разработка радиоустановок пойдет по пути увеличения отношения полезного сигнала к помехам. В связи с тем, что такие исследования уже ведутся в США, необходимо всемерно ускорить постройку у нас большого радиотелескопа. Поэтому необходимо в 1961–1962 гг. выполнить весь объем строительных работ, предусмотренный в смете ГСПИ по Радиоастрономической обсерватории на сумму 18646,9 тысяч рублей.

Совершенно очевидно, что выполнение такого строительства без постановления СМ УССР в указанные сроки – нереально. В связи с изложенным направляю Вам проект письма и постановления*¹ и прошу войти в ходатайство в СМ УССР по вопросу о строительстве радиоастрономической обсерватории при ИРЭ АН УССР.

Член-корреспондент АН УССР С. Я. Брауде

Науковий архів Інституту радіофізики і електроніки ім. О. Я. Усикова НАН України, оп. 1, спр. 23, арк. 44–46. Копія. Машинопис.

№ 187*²

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
«ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ПЛАНУ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ
ПО АКАДЕМІЇ НАУК УРСР НА 1960–1965 рр.»*³**

31 березня 1960 р.

Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Схвалити поданий Академією наук УРСР план підготовки наукових кадрів по Академії на 1960–1965 рр. в кількості 2044 чол., в тому числі докторів наук 270 чол. і кандидатів наук 1774 чол., згідно з додатками № 1–3.

2. Зобов'язати Академію наук УРСР (т. [О. В.] Палладіна) розробити конкретні заходи по забезпеченню виконання передбаченого п. 1 цієї постанови плану підготовки наукових кадрів, відповідно до потреб науково-дослідних установ та перспективного розвитку Академії наук УРСР. При цьому передбачити використання

*¹ Згадані документи не публікуються.

*² Див. док. № 78, 128, 150.

*³ Заголовок документа.

всіх форм підготовки кваліфікованих наукових працівників, особливо підготовки їх без відриву від виробництва.

3. Для забезпечення підготовки кандидатів наук без відриву від виробництва по іноземних мовах, дозволити Академії наук УРСР в межах асигнувань по кошторисах Академії витратити щороку по 36 тис. крб на оплату викладачів іноземних мов.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів *К. [П.] Бойко*

Додаток № 1
до постанови Ради Міністрів УРСР
від 31 березня 1960 р. № 474*¹

План
підготовки наукових кадрів на 1960–1965 рр. по Академії наук УРСР

(чол.)

Форма підготовки	1960 р.	1961 р.	1962 р.	1963 р.	1964 р.	1965 р.	Всього
Підготовка докторів наук з числа наукових співробітників інститутів АН УРСР без відриву від основної роботи	30	35	45	50	55	55	270
Підготовка кандидатів наук	128	230	276	345	385	410	1774
в тому числі:							
а) за рахунок випуску з аспірантури АН УРСР	78	155	191	250	290	310	1274
б) з числа співробітників інститутів АН УРСР без відриву від основної роботи	50	75	85	95	95	100	500

Керуючий справами Ради Міністрів *К. [П.] Бойко*

*¹ Тут і далі – підкреслено в документі.

План
підготовки наукових кадрів на 1960–1965 рр. по Академії наук УРСР
через аспірантуру з відривом від виробництва по спеціальностям

(чол.)

Спеціальність	Випуск аспірантів по роках:						Всього
	1960	1961	1962	1963	1964	1965	
1	2	3	4	5	6	7	8
Математика	4	13	17	18	20	22	94
Фізика	11	21	19	25	34	37	147
Лічильно-розв'язуючі прилади і пристрої (в тому числі кібернетика)	–	1	3	11	11	11	37
Астрономія	2	3	4	4	4	4	21
Хімія неорганічна	–	6	7	8	8	8	37
Хімія органічна	3	8	10	10	10	11	52
Хімія білка	–	–	1	2	2	2	7
Хімія аналітична	1	2	–	2	2	2	9
Хімія фізична	3	5	8	8	10	10	44
Радіаційна хімія	–	–	–	4	4	4	12
Хімія високомолекулярних сполук	2	4	9	11	13	13	52
Хімія колоїдна	1	1	2	2	4	4	14
Геологічні науки	4	8	13	14	14	15	68
Геофізика	2	3	1	4	8	9	27
Географія	–	–	–	1	3	5	9
Ботаніка	3	6	7	6	7	7	36
Геологія	1	2	6	5	5	5	24
Геохімія	1	3	2	5	5	6	22
Гідробіологія	1	1	2	4	4	4	16
Біологія	–	–	1	2	3	2	8
Фізіологія тварин і людини	–	4	5	4	4	4	21
Біофізика	2	2	2	4	6	6	22
Мікробіологія	2	1	5	6	6	8	28
Гідрологія і гідротехніка	1	4	3	3	3	3	17
Механіка	7	8	12	12	12	12	63

Автоматика і телемеханіка	–	3	6	12	16	19	56
Електротехніка	2	2	5	6	7	7	29
Радіотехніка	–	1	–	8	13	14	36
Електрозварювання	–	1	–	2	2	3	8
Гірничі спеціальності	2	3	5	5	5	5	25
Чорна металургія	2	2	1	4	4	5	18
Порошкова металургія	1	4	2	5	6	6	24
Тепловикористання, теплоенергетика	1	3	5	6	6	7	28
Ливарне виробництво	2	3	3	5	5	5	23
Машинобудування	1	3	1	3	3	4	15
Філософія	1	3	3	1	1	1	10
Економіка	3	5	4	10	12	12	46
Історія та археологія	4	4	4	2	2	2	18
Літературознавство	3	2	2	1	1	1	10
Мовознавство	1	3	2	1	1	1	9
Фольклор та етнографія	2	5	2	2	2	2	15
Мистецтвознавство	2	2	7	1	1	1	14
Правові науки	–	–	–	1	1	1	3
Разом	78	155	191	250	290	310	1274

Керуючий справами Ради Міністрів К. [П.] Бойко

План
підготовки докторів наук по Відділах Академії наук УРСР
на 1960–1965 рр.

(чол.)

Відділи АН УРСР	1960 р.	1961 р.	1962 р.	1963 р.	1964 р.	1965 р.	Всього
Фізико-математичних наук	5	5	11	12	14	15	62
Хімічних і геологічних наук	16	13	16	16	16	16	93
Біологічних наук	2	2	4	5	4	4	21
Технічних наук	5	7	7	12	16	16	63
Суспільних наук	2	8	7	5	5	4	31
Разом	30	35	45	50	55	55	270

Керуючий справами Ради Міністрів *К. [П.] Бойко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6788, арк. 226–230. Оригінал. Машинопис.

№ 188^{*1}

**ДОВІДКА ПРО ВИКОРИСТАННЯ АН УРСР КАПІТАЛОВКЛАДЕНЬ,
ВВЕДЕННЯ В ЕКСПЛУАТАЦІЮ ЛАБОРАТОРНИХ ПРИМІЩЕНЬ
І ЖИТЛОВОЇ ПЛОЩІ У 1946–1960 рр. ТА ПЛАН НА 1959–1965 рр.^{*2}**

31 березня 1960 р.^{*3}

За 13 послевоенных лет, с 1946–1958 гг., Академией наук УССР освоено капитальных вложений в сумме 172,3 млн руб., в том числе на жилищное строительство – 27,6 млн руб.

За указанный период введено в действие 226,0 тыс. м³ лабораторных помещений и 16,43 тыс. м² жилой площади^{*1}.

Введены в эксплуатацию:

1. Главный и высоковольтный корпуса Физико-технического института в г. Харькове – 20,6 т[ыс]. м³
2. Лабораторные корпуса для Института металлокерамики и спецсплавов в г. Киеве – 24,7 тыс. м³
3. Лабораторные помещения Института электросварки – 6,0 тыс. м³
4. Лабораторные корпуса Института физики, г. Киев – 36 тыс. м³

^{*1} Див. док. № 132.

^{*2} Документ направлено до РМ УРСР.

^{*3} Дата супровідного листа.

5. Лабораторный корпус Института минеральных ресурсов г. Симферополь – 16,9 тыс. м³
6. Частичный ввод комплекса сооружений атомного реактора – 10,5 тыс. м³
7. Институт гидрологии и гидротехники – 27,1 тыс. м³
8. Корпус № 1 Института радиофизики и электроники – 19,5 тыс. м³
9. Павильоны и лабораторные помещения Главной астрономической обсерватории – 7,2 тыс. м³ и ряд других лабораторных помещений.

1959 год^{*1}

В 1959 году общий объем выполненных капитальных вложений составил 80,6 млн руб., в том числе по отраслям:

наука	62,4 млн руб.
жилстроительство	18,2 млн руб.

В 1959 году введены в эксплуатацию:

1. Главный корпус атомного реактора – 43,3 тыс. м³
2. Вычислительный центр – 33,2 тыс. м³
3. Институт физической химии – 31,4 тыс. м³
4. Лабораторный корпус и опытный завод Института электросварки – 54,4 тыс. м³
5. Лабораторные помещения Лаборатории гидравлических машин в г. Харькове – 3,5 тыс. м³
6. Корпус № 2 Института радиофизики и электроники в г. Харькове – 9,3 тыс. м³
7. Лабораторные помещения Института черной металлургии в г. Днепропетровске – 2,0 тыс. м³
8. Лабораторный корпус Института гидрологии и гидротехники – 6,6 тыс. м³
9. Лабораторные помещения для институтов строительной механики, теплоэнергетики и общей и неорганической химии общей кубатурой – 6,8 тыс. м³

Всего в 1959 году введено в действие 190,5 тыс. м³ лабораторных помещений и 8944 м² жилой площади, в том числе:

г. Киев	7125 м ²
г. Харьков	1702 м ²
Крымская область	117 м ²

1960 год

На 1960 год Академии наук УССР утвержден объем капитальных вложений в сумме 88,4 млн руб., в том числе по отраслям:

наука	62,1 млн руб.
жилстроительство	26,3 млн руб.

В 1960 году планом предусмотрено ввести в действие 260,73 тыс. м³ лабораторных помещений в том числе:

1. Корпус электростатических генераторов Института физики – 26,5 тыс. м³
2. Экспериментальный корпус станции жидкого азота, кислорода и воздуха и другие объекты Института химии полимеров – 23,17 тыс. м³
3. Здание для институтов Отделения общественных наук – 55 тыс. м³
4. Технологический корпус Института литейного производства – 29 тыс. м³

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

5. Химический корпус Института использования газа – 20,1 тыс. m^3
6. Инженерная лаборатория Института строительной механики – 19,0 тыс. m^3
7. Экспериментальный корпус Института теплоэнергетики – 20,16 тыс. m^3
8. Лаборатория высокомолекулярных соединений – 29,5 тыс. m^3
9. Механическая мастерская Института горного дела, г. Сталино – 15,4 тыс. m^3
10. Криогенная лаборатория Института радиофизики и электроники, г. Харьков – 8,5 тыс. m^3

Две сейсмические станции и другие объекты общей кубатурой – 14,4 тыс. m^3

Кроме того, в 1960 году предусмотрено ввести в действие 20,53 [тыс.] m^2 жилой площади, в том числе:

1. г. Днепропетровск	1,42 тыс. m^2
2. г. Киев	15,98 тыс. m^2
3. г. Полтава	0,71 тыс. m^2
4. г. Сталино	2,04 тыс. m^2
5. г. Симферополь	0,38 тыс. m^2

1961 год

Проектом плана капитальных вложений на 1961 год Академия наук УССР предусматривает объем работ в сумме 106,33 млн руб., в том числе по отраслям:

наука	80,5 млн руб.
жилстроительство	25,83 млн руб.

В 1961 году предусмотрен ввод в действие следующих объектов:

1. Лабораторные помещения Института химии полимеров и мономеров – 28,1 тыс. m^3
  2. Корпус Института металлокерамики и спечсплавов – 8,71 тыс. m^3
  3. Институт полупроводников – 37,2 тыс. m^3
  4. Экспериментальный корпус, изотопная лаборатория и другие объекты Института литейного производства – 23,2 тыс. m^3
  5. Технологический и вспомогательные корпуса Института использования газа – 19,9 тыс. m^3
  6. Институт теплоэнергетики – 35,26 тыс. m^3
  7. Институт электротехники – 51,9 тыс. m^3
  8. Лаборатория радиационной химии Института физической химии – 2,7 тыс. m^3
  9. Институт горного дела, г. Сталино – 47,65 тыс. m^3
  10. Институт ботаники – 40,1 тыс. m^3
- и другие объекты общей кубатурой 35,6 тыс. m^3

Всего в 1961 году предусматривается ввести в действие 330,32 тыс. m^3 лабораторных помещений.

Кроме того, в 1961 году предусматривается ввод в действие жилой площади в количестве 19,5 тыс. m^2 , в том числе:

г. Киев	9,31 тыс. m^2
г. Днепропетровск	1,26 тыс. m^2
г. Кривой Рог	1,26 тыс. m^2
г. Львов	2,12 тыс. m^2
г. Симферополь	1,15 тыс. m^2
г. Сталино	2,2 тыс. m^2
г. Харьков	2,2 тыс. m^2

Общий объем капитальных вложений по Академии наук УССР на 1959–1965 годы установлен 604 млн руб., в том числе по отраслям:

наука 454,0 млн руб.

жилищное строительство 150 млн руб.

За указанный период должно быть введено 1,65 млн m^3 лабораторных и экспериментальных помещений и 120 тыс. m^2 жилой площади.

В текущей семилетке будут введены в эксплуатацию:

1. Институт химии полимеров и мономеров, г. Киев.

2. Институт полупроводников, г. Киев.

3. Физико-технический институт низких температур в г. Харькове.

4. Радиоастрономическая обсерватория в г. Харькове.

5. Институт редких и цветных металлов, г. Одесса.

6. Филиалы институтов теплоэнергетики и органической химии в г. Сталино.

7. Институт машиноведения и автоматики в г. Львове.

8. Институт металлокерамики и спечсплавов, г. Киев.

9. Институт литейного производства, г. Киев.

10. Институт использования газа, г. Киев.

11. Институт биофизики, г. Киев, и ряд других объектов.

Перспективным планом развития Академии наук УССР на 1959–1980 годы предусматривается 18,43 миллиардов руб., в том числе по отраслям:

наука 12,03 миллиардов руб.

жилищное строительство 6400 млн руб.

За указанный период должно быть введено 39,9 млн m^3 лабораторных и экспериментальных помещений и около 6 млн m^2 жилой площади.

Будут построены ряд уникальных сооружений для вновь организованных институтов и созданы экспериментальные базы 3 опытными заводами.

Перспективным планом предусмотрено строительство:

1. Институт физики частиц и высоких энергий, г. Киев.

2. Институт атомной энергетики с опытным заводом в районе строительства атомных станций на Украине.

3. Институт физики твердого тела, г. Харьков.

4. Институт высоких энергий с линейным электронным ускорителем, г. Харьков.

5. Институт физической электроники и физики плазмы, г. Киев.

6. Институт вычислительной техники и кибернетики, г. Киев.

7. Институт биологической кибернетики, г. Киев.

8. Институт физики атомного ядра, г. Киев.

9. Институт тяжелого органического синтеза с опытным заводом в г. Сталино.

10. Институт радиотехнических проблем, г. Киев.

11. Институт радиационной химии и радиохимии, г. Днепропетровск.

12. Институт физики полимеров, г. Львов.

13. Институт физики атмосферы, г. Одесса.

14. Радиоастрономический центр в г. Харькове.

15. Институт черной металлургии, г. Днепропетровск.

16. Институт аэрогазодинамики, г. Днепропетровск.

17. Институт проблем бурения, г. Львов.

18. Институт новых методов получения электроэнергии, г. Запорожье.

19. Институт химической физики, г. Харьков.
20. Институт геологии морского дна в г. Одессе.
21. Институт физики и радиобиологии в г. Харькове.
22. Институт вирусологии в г. Харькове.
23. Институт космической биологии в г. Днепропетровске и другие.

Вице-президент АН УССР
академик АН УССР Н. [П.] Семененко

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 976, арк. 111–118. Копія. Машинопис.

№ 189

ДОВІДКА ДИРЕКТОРА ВИДАВНИЦТВА АН УРСР І. Ю. РОДАЧЕНКА ПРО ХІД ВИДАННЯ ПОВНОГО ДЕСЯТИТОМНОГО ЗІБРАННЯ ТВОРІВ Т. Г. ШЕВЧЕНКА*¹

*[6 квітня 1960 р.]*²

Повне десяти томне академічне видання творів Т. Г. Шевченка² розпочато Видавництвом АН УРСР за спеціальною постановою уряду у 1939 р. Члени редакційної колегії цього видання: акад. О. І. Білецький, Д. Д. Копиця, акад. О. Є. Корнійчик, чл.-кор. АН УРСР С. І. Маслов, чл.-кор. АН УРСР П. М. Попов, акад. М. Т. Рильський, акад. АН УРСР П. Г. Тичина.

I–VI томи готував до друку Інститут літератури [ім. Т. Г. Шевченка] АН УРСР, а VII–X томи (живописні і графічні твори Т. Г. Шевченка) – Інститут мистецтвознавства, фольклору й етнографії АН УРСР та Державний музей Т. Г. Шевченка.

До 1941 р. було видано I і II томи творів.

Робота над виданням зібрання творів Т. Г. Шевченка була відновлена у 1948 р. Тоді ж була відновлена і передплата на це видання.

У 1949 р. вийшли III і IV томи. У 1951 р. вийшов V том, а у 1957 р. – VI.

За ухвалою Президії Академії наук УРСР у післявоєнний час I і II томи в зв'язку з тим, що вони стали бібліографічною рідкістю, були перевидані тиражем 10 000 прим. Томи I–V видані тиражем 10 000 прим., том VI – 7000 прим.

Зменшення тиражу, починаючи з т. VI, пояснюється тим, що видання розтяглося на багато років і значна частина передплатників втратила надію на можливість одержання чергових томів.

Особливо затримався випуск VII–X томів, які містять живописні та графічні твори Шевченка.

Видавництво розпочало роботу над цими томами у 1955 р. Брак досвіду поліграфічних підприємств республіки у випуску таких видань надовго затримав справу. Лише у 1957 р. при Київській фабриці кольорового друку Головополіграфвидаву Міністерства культури УРСР було створено спеціальний цех для виготовлення проб репродукцій VII тому.

¹ Довідку направлено заступнику Голови РМ УРСР М. С. Гречусі.

² Дату встановлено за змістом та резолюцією на документі.

Протягом двох років було виготовлено проби 367 сюжетів VII тому, в червні 1959 р. Видавництво підписало цей том до друку. Але несподівано для видавництва фабрика припинила всі роботи над томом. Це сталося у зв'язку з організацією у Києві Головополіграфвидавком комбінату кольорового друку і в зв'язку з тим, що безпосередній керівник поліграфічними роботами інженер Наконечний О. В. був переведений на посаду головного інженера комбінату.

За розпорядженням Головополіграфвидаву (від 18 серпня 1959 р.) друкування VII тому і виготовлення проб VIII тому (негативи і діапозитиви якого були здані 29 травня 1959 р. на фабрику кольорового друку) було передано на новостворений комбінат.

Оскільки Видавництво АН УРСР перебуває у дуже важкому фінансовому стані і не має можливості оплатити вартість виконаних робіт, комбінат відмовився продовжувати роботу і протягом березня ц. р. не надрукував жодного аркуша. На 5 квітня комбінатом з 60 арк. надруковано лише 14 арк. З цих же причин затримується видання і т. VIII.

Видавництву АН УРСР не виділено спеціальних оборотних коштів на це багаторічне видання, що характеризується великою складністю поліграфічного виконання, а тим часом протягом ряду років воно витратило на оплату за папір, картон, палітурні тканини, за фотографування, виготовлення проб понад 600 тис. крб.

Через відсутність коштів Видавництво не може оплатити вартість матеріалів, замовлених для VIII тому, і розпочати фотографування сюжетів і виготовлення проб для IX і X томів.

Протягом 1961–1962 рр. Видавництвом передбачено видання Повного зібрання творів Т. Г. Шевченка (літературна спадщина) у шести томах.

Директор Видавництва АН УРСР *І. [Ю.] Родаченко*

На документі резолюція: «[Г.] Романов. Прошу розібратись і доповісти. *М. С. Гречуха*».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 7989, арк. 67–69. Оригінал. Машинопис.

№ 190
КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ
ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ АН УРСР

6 квітня 1960 р.

Президія Академії наук УРСР надає великої уваги видавничій діяльності і реалізації наукової і науково-технічної літератури. З метою поліпшення реалізації видань Академії кілька років тому з дозволу уряду було відкрито в Києві книжковий магазин з підпорядкуванням його видавництву Академії. Проте єдиний книжковий магазин, що реалізує наші наукові видання, за даних умов уже не може задовольнити потреби і попит читачів в усіх областях і містах республіки. У 1959 році, наприклад, видавництво випустило літератури на суму 8110 тис. крб. Природно, що реалізувати літературу на таку суму єдиний магазин видавництва

не зможе. У зв'язку з щорічним зростанням обсягу видавничої діяльності Академії робота магазину все більше і більше ускладнюється. Створення ж видавництвом своєї сітки магазинів неминуче викликало б великі організаційні затрати і разом з тим непотрібний паралелізм у роботі цих магазинів і розгалуженої сітки «Укркниги».

Щодо книготорговельних організацій республіки, то вони [...] ^{*1} недооцінювали значення наукових і науково-технічних видань Академії наук УРСР, замовляли ці видання в наймінімальній кількості. Були випадки, коли окремі видання зовсім не замовлялися для республіки, хоча на ці видання були значні замовлення для експорту. Якщо у 1959 р. один книжковий магазин видавництва реалізовував літератури на 2369 тис. крб, то не набагато більшу суму (на 2398 тис. крб) закупили у видавництва книг «Укркнига» і Укоопспілка для всієї книготорговельної мережі республіки. Така практика приводила до того, що дуже потрібні, актуальні книги не доходили до радянського читача (особливо в промислових та наукових центрах), багато літератури залишалось нереалізованою на складі книжкового магазину, а це приводило до того, що гальмувалася важлива державна справа – пропаганда і впровадження досягнень науки в народне господарство.

[...] зважаючи на пропозиції з боку Президії АН УРСР, «Укркнига» в останній час стає начебто на вірний шлях щодо реалізації наукових і науково-технічних видань Академії наук УРСР. У першому кварталі цього року «Укркнига» намітила відкрити в магазинах обласних центрів і міст республіканського підпорядкування спеціальні відділи наукової і науково-технічної книги Видавництва АН УРСР. Це безперечно може сприяти поліпшенню реалізації наукової і науково-технічної літератури і доведенню її до читача, на якого вона розрахована.

Однак прохання Президії АН УРСР до Міністерства культури УРСР про значне збільшення з боку «Укркниги» замовлень на наукову і науково-технічну літературу Видавництва АН УРСР не одержали підтримки.

Президія Академії наук УРСР вважає, що книготорговельні організації, [...] зважаючи на велике наукове і народногосподарське значення літератури, яку випускає Видавництво АН УРСР, мусять докорінно і назавжди змінити своє ставлення до цієї літератури і замовляти не менше 70% наших видань. Щодо книжкового магазину Видавництва АН УРСР, то він, як і до цього часу, спроможний і надалі забезпечити реалізацію 30% літератури свого видавництва.

Президія Академії наук УРСР просить Раду Міністрів Української РСР:

1. Зобов'язати Міністерство культури УРСР запропонувати підпорядкованій йому книготорговельній сітці закупити у Видавництва АН УРСР актуальну наукову літературу і забезпечити відділи наукової книги в магазинах «Укркниги» в обласних центрах і найбільших містах республіки науковою літературою в достатній кількості – на суму 50–75 тис. крб для кожного відділу магазину, з урахуванням місцевих особливостей (профілю наукових та вищих учбових закладів, спеціалізації економічних адміністративних районів).

2. Зобов'язати Міністерство культури УРСР, починаючи з квітня 1960 р., закуповувати для реалізації в підпорядкованій йому книготорговельній сітці видання Академії наук УРСР, значну частину тиражів, запланованих Академією наук УРСР і погоджених з «Укркнигою».

^{*1} Тут і далі – знято частину тексту, що не стосується АН УРСР.

3. Для забезпечення планування реальних тиражів зобов'язати «Укркнигу» і Президію Академії наук УРСР створити відповідну тиражну комісію, забезпечити участь в її роботі зацікавлених установ АН УРСР.

4. Збільшити норматив оборотних коштів Видавництва АН УРСР по оптовій реалізації наукової та науково-технічної літератури на 2 млн крб та виділити цю суму на приріст оборотних коштів для забезпечення розрахунків видавництва з постачальниками.

Віце-президент Академії наук УРСР *М. [П.] Семененко*
Головний вчений секретар Президії АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

На документі резолюція: «т. Білозуб, Наруцький. Пр[ошу] розглянути. 8.IV.[1960]. *М. С. Гречуха*».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 7944, арк. 69–71. Оригінал. Машинопис.

№ 191

ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР «ПРО ВПОРЯДКУВАННЯ СТРУКТУРИ НАУКОВИХ УСТАНОВ АН УРСР ТА ПОЛПШЕННЯ ОБЛІКУ СПІВРОБІТНИКІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЮ РОБОТОЮ»^{*1}

22 квітня 1960 р.

На протязі останніх років у переважній більшості наукових установ Відділів технічних, фізико-математичних, хімічних і геологічних, біологічних і, в меншій мірі, суспільних наук безпосередньо науковою творчою роботою займаються, крім наукових співробітників, спеціалісти, які не мають учених ступенів і звань: старші лаборанти, інженери, старші, провідні і головні інженери (механіки, технологи, геологи, хіміки та ін.). Як правило, спеціалісти вищої кваліфікації цієї категорії, а саме: старші, провідні і головні інженери – керують групами, що складаються з молодших наукових співробітників, інженерів, техніків, механіків, лаборантів, і ці групи виконують окремі наукові теми, частини або розділи тем.

По аналогії з відомчими науково-дослідними установами провідні спеціалісти цих категорій фактично виконують функції керівників груп, неструктурних лабораторій і навіть старших наукових співробітників.

Проте в умовах наукових установ Академії наук УРСР ці систематично зайняті безпосередньо творчою роботою спеціалісти не віднесені до категорії наукових співробітників, що негативно впливає на стан планування наукового процесу, встановлення чіткої внутрішньої структури наукових установ, а також штучно знижує кількість працівників, які фактично працюють в АН УРСР на творчій роботі.

Існуючий за формальними ознаками облік наукових кадрів Академії не повністю відображає фактичну кількість наукових співробітників і викривляє показники співвідношення кількості наукових і науково-технічних працівників.

^{*1} Заголовок документа.

З метою усунення зазначених недоліків та дальшого упорядкування обліку наукових кадрів Президія Академії наук УРСР постановляє:

1. Прийняти до керівництва, що, відповідно до постанови Ради Міністрів Союзу РСР від 20 березня 1948 року № 832 та інструкції ЦСУ СРСР від 5 листопада 1959 р. про встановлення єдиної системи персонального обліку наукових співробітників у міністерствах і відомствах, до категорії наукових співробітників наукових установ відносяться:

а) академіки і члени-кореспонденти академії;

б) всі особи, які мають вчений ступінь доктора наук, кандидата наук або вчене звання професора, доцента, старшого наукового співробітника, молодшого наукового співробітника;

в) всі особи, які займають у наукових установах науково-керівні посади (директор установи, заступник директора по науковій роботі, вчений секретар, керівники наукових відділів і лабораторій), а також посади старших і молодших наукових співробітників, незалежно від наявності у них вченого ступеня або вченого звання;

г) всі особи з вищою освітою, на яких покладено систематичне безпосереднє виконання науково-дослідних тем по затвердженому плану робіт, хоч би вони і не займали посад наукових співробітників.

2. Встановити, що на посади молодших наукових співробітників наукових установ АН УРСР, за поданням керівників відділів і лабораторій, можуть призначатись особи, які мають вищу освіту та за рівнем своєї кваліфікації можуть вести безпосередньо науково-дослідну роботу, самостійно виконуючи розділи, частини розділів або частини тем. Дозволити встановлювати посадові оклади для цієї категорії молодших наукових співробітників, залежно від рівня досвіду роботи і кваліфікації, в розмірі 830, 905 і 980 крб на місяць.

Дозволити також зараховувати на посади молодших наукових співробітників з теоретичних спеціальностей випускників вищих учбових закладів, які зарекомендували себе здібними до наукової роботи, встановлюючи для цієї категорії молодих спеціалістів мінімальний оклад молодшого наукового співробітника в розмірі 830 крб.

3. Доручити директорам інститутів і установ АН УРСР, за поданням керівників відділів і лабораторій, внести до Бюджетно-штатної комісії АН УРСР пропозиції про заміну на посади молодших наукових співробітників посад інженерів і старших лаборантів, які систематично і безпосередньо виконують науково-дослідні теми або розділи тем і заслуговують на переведення у категорію молодших наукових співробітників.

4. Ураховуючи досвід організації наукової роботи в АН УРСР, дозволити науковим установам застосувати в міру потреби таку структуру відділів і лабораторій, яка передбачала б наявність в складі структурних підрозділів груп, керованих як науковими співробітниками з ученим ступенем, так і старшими, провідними і головними спеціалістами без вченого ступеня при умові, що вони виконують дослідження по окремих темах або розділах тем наукового плану установ АН УРСР.

5. З метою упорядкування заробітної плати старшим, провідним і головним спеціалістам, залежно від обсягу і характеру їх роботи, встановити такі приблизні

співвідношення посад для неструктурних груп в складі структурних підрозділів установ АН УРСР:

а) група, якою керує старший інженер, повинна складатися з 2-х і більше спеціалістів з вищою освітою і необхідної кількості науково-технічного персоналу. Такій групі може бути доручена розробка частини розділу або частини теми;

б) група, якою керує провідний спеціаліст-інженер, повинна складатися з одного і більше старших інженерів та трьох і більше спеціалістів з вищою освітою і відповідної кількості науково-технічного персоналу. Такій групі може бути доручена розробка крупного розділу або частини теми; при цьому провідний спеціаліст-інженер є відповідальним виконавцем розділу або частини теми;

в) головні спеціалісти є відповідальними виконавцями тем, керують двома і більше групами «а» і «б» або декількома темами, виконують роль старшого наукового співробітника, заступаючи в необхідних випадках завідуючого відділом або лабораторією.

Прізвища старших, провідних і головних спеціалістів як відповідальних виконавців тем, розділів і частин тем, а також інших працівників, які систематично і безпосередньо зайняті виконанням наукових тем, заносяться в тематичні плани наукових установ. Науково-організаційному відділу разом з директорами науково-дослідних установ також внести їх в плани 1960 року.

6. Затвердити інструкцію про порядок добору, призначення та атестації старших, провідних і головних спеціалістів в установах АН УРСР (додаток*¹).

7. Доручити директорам науково-дослідних інститутів і установ АН УРСР до 1-го липня 1960 року привести посадовий стан старших, провідних і головних спеціалістів у відповідність з п. 5 цієї постанови та затвердженою інструкцією. Призначення на вакантні посади вказаних категорій провадити в повній відповідності з вищевказаною інструкцією.

8. Доручити головному юрисконсульту АН УРСР т. Пасічнику М. В. до 15 травня ц. р. підготувати проект подання до Державного комітету Ради Міністрів СРСР з питань праці і заробітної плати про обчислення стажу наукової роботи для працівників, які систематично і безпосередньо зайняті виконанням науково-дослідної роботи, але не мають учених ступенів і звань і не займають по штатному розпису посад наукових співробітників.

9. Розповсюдити дану постанову як на штат установ, що утримуються за рахунок бюджету, так і на штат для виконання науково-дослідних робіт по господарських договорах.

10. Встановити, що ця постанова не розповсюджується на осіб, які займають посади старших, провідних і головних спеціалістів (хіміків, інженерів, конструкторів, енергетиків), але в обов'язок яких входить лише технічне обслуговування наукових установ, лабораторій і відділів, без безпосередньої участі в науково-дослідній роботі.

11. Доручити відділу наукових кадрів АН УРСР підготувати інструктивні вказівки установам АН УРСР про порядок персонального обліку наукових працівників відповідно до цієї постанови. Облік наукових працівників згідно з цією

*¹ Додаток не публікується.

постановою провадити як по звітності для органів ЦСУ, так і в бухгалтерських звітах по лінії Міністерства фінансів.

12. Контроль за правильним виконанням цієї постанови покласти на бюро Відділів та відділ наукових кадрів АН УРСР.

Президент АН УРСР академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 940, арк. 290–293. Оригінал. Машинопис.

№ 192
ДОВІДКА ПРО ЗАХОДИ З РОЗВИТКУ ХІМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В УСТАНОВАХ АН УРСР

25 квітня 1960 р.

[...]^{*1}. Академія наук УРСР наметила ряд важних заходів по дальшому розвитку хімічної науки на Україні і впровадженню результатів наукових досліджень в практику в текущому десятилітті.

Однак стан матеріально-технічної і експериментальної баз хімічних інститутів АН УРСР і наявні в них кадри в теперішній час не можуть забезпечити успішне виконання завдань [...]. Особливо невдоволеною є ситуація з робочими площами. (Так, в Інституті загальної і неорганічної хімії на одного співробітника доводиться 2,5 м², в Інституті органічної хімії – близько 4 м² при існуючій нормі для хімічних науково-дослідницьких інститутів 15–20 м²).

Академією наук УРСР визначені наступні основні напрями в області хімічної науки: наукові основи синтезу і переробки нових полімерних матеріалів, дослідження в області важкого органічного синтезу, хімія природних і біологічно важких сполучень, теорія хімічного будови, кінетики, реакційної здатності і каталізу, фізико-хімія промислово важких дисперсних систем, радіохімія і хімічне дієвство проникаючих випромінювань, проблеми фотохімії, хімія напівпровідникових матеріалів і електрохімічних джерел струму, хімія рідких і кольорових металів, хімія і технологія очищення промислових і питтьових вод і др.

Для забезпечення розробки вказаних напрямів в короткі терміни необхідно здійснити наступні заходи:

1. Створити в системі АН УРСР такі наукові установи:
Інститут важкого органічного синтезу в м. Сталіно,
Інститут хімії і технології рідких елементів в м. Одесі,
Інститут колоїдної хімії в м. Києві,
Інститут хімії і технології очищення промислових і питтьових вод в м. Вишгороді (Київська область).

^{*1} Знято частину тексту, що не стосується АН УРСР.

Кроме того, значительно расширить существующие химические институты и создать новые лаборатории:

в Институте химии полимеров и мономеров: лабораторию технологии и переработки пластмасс, лабораторию радиационной химии, лабораторию технологии и синтеза полимеров, Львовский нефтехимический филиал;

в Институте органической химии: лабораторию химии гербицидов, лабораторию химии белка;

в Институте общей и неорганической химии: лабораторию легких металлов, лабораторию химии полупроводниковых материалов, лабораторию неорганических полимеров и химии силикатов;

в Институте физической химии: филиал Института физической химии в г. Харькове с лабораториями: высокомолекулярных электролитов, белковых веществ.

2. Создать единый комплекс химических институтов в Дарницком районе г. Киева, где сосредоточены заводы химической промышленности, в составе: строящегося Института химии полимеров и мономеров, Института органической химии, Института неорганической химии, Института коллоидной химии, для чего построить соответствующую лабораторно-экспериментальную базу.

Кроме того, необходимо построить такие же базы для Института тяжелого органического синтеза в г. Сталино, Института химии и технологии редких металлов в Одессе, Института химии и технологии очистки промышленных и питьевых вод в Вышгороде.

Общая стоимость строительства указанных баз составляет 163,3 млн руб., в том числе на строительные-монтажные работы 116,9 млн руб. (см. приложение^{*1}). Для обеспечения жильем необходимо около 10 тыс. м² жилой площади, что составляет дополнительно 12 млн руб.

С целью ускорения строительства этих лабораторно-экспериментальных баз будут использованы разработанные типовые и повторно применяемые проекты ГИПРОНИИ АН СССР и специализированных проектных организаций химической промышленности.

Указанное строительство лабораторных корпусов и экспериментальных баз институтов химического профиля возможно только частично осуществить за счет общих ассигнований на капитальное строительство, намеченных перспективным планом Академии наук Украинской ССР на 1959–1965 гг.

Для выполнения всего плана строительства лабораторно-экспериментальной базы химических институтов, предусмотренного данными мероприятиями, необходимо выделить Академии наук УССР дополнительно 107,0 млн руб. на 1960–1963 гг.

3. Для обеспечения нормальной работы лабораторий химических институтов республики необходимо наладить производство уникальной аппаратуры и оборудования, химического стекла с нормальными шлифами, широкого ассортимента химических реактивов, деревянной лабораторной мебели и металлической арматуры, для чего организовать специальные производства в соответствующих совнархозах УССР.

^{*1} Додаток не публікується.

4. Для удовлетворения потребности в научных кадрах необходимо расширить контингент приема студентов университетов и технических вузов по химическим специальностям, соответствующим основным направлениям развития химической науки в УССР. Только по АН УССР на 1960–1965 гг. потребность в молодых специалистах выразится около 1000 чел.

5. Учитывая намечающееся интенсивное развитие химической промышленности и химической науки в УССР, целесообразно организовать при Совете Министров УССР Республиканский комитет по химии, на который возложить контроль и руководство развитием химической промышленности УССР, включая подготовку сырьевой базы (промышленной переработки нефти, газа, твердых минеральных ископаемых и др.) и координацию научных исследований в соответствии с задачами химизации народного хозяйства УССР.

6. Предусмотреть выделение для химических научных учреждений АН УССР необходимых лимитов на приобретение оборудования по импорту, иностранную литературу и на научные командировки за границу.

Вице-президент АН УССР *А. [Н.] Щербань*
Главный ученый секретарь
Президиума АН УССР *И. [М.] Федорченко*

На документі помітка: «З матеріалами ознайомлений. Питання про виділення додаткових коштів на капітальне будівництво розглядається в Раді Міністрів УРСР в зв'язку з уточненням контрольних цифр семирічного плану. т. [О. Н.] Щербаня повідомлено*¹».

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 31, спр. 1482, арк. 64–67. Оригінал. Машинопис.

№ 193
ПОВІДОМЛЕННЯ ІНДІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРО ОБРАННЯ
АКАД. В. М. КОРЕЦЬКОГО ПОЧЕСНИМ ЧЛЕНОМ

[Не раніше 10 травня 1960 р.]*²
м. Нью-Делі, Індія

Дорогой сэръ!

Индийское общество международного права⁹³ было учреждено в феврале месяце прошлого года группой лиц, специализирующихся по международному праву.

Я прилагаю экземпляр правил и наставлений, которые также содержат цели общества, для ознакомления.

Счастливым случаем для общества является то, что мистер Джавахарлал Неру – премьер-министр Индии – является патроном, мистер Синха – министр юстиции Индии – почетным президентом, а мистер В. К. Кришна Менон – министр обороны – президентом.

^{*1} Підпис не прочитано.

^{*2} Дату встановлено за змістом документа.

Имея в виду Ваш большой опыт, знания и ценную службу, которые Вы оказываете развитию международного права в различных областях, исполнительный совет на своем заседании, состоявшемся 10 мая 1960 г., единогласно избрал Вас почетным членом общества, в соответствии со статьей 4(с) конституции общества.

Я отдаю себе полный отчет в том, что Вы перегружены руководством и участием в нескольких организациях. Тем не менее мы надеемся, что Вы согласитесь быть почетным членом нашего общества, это даст нам уверенность, что мы сможем получить Ваш огромный опыт и знания.

Общество, поэтому, будет считать привилегией, если Вы любезно согласитесь быть почетным членом.

Я бы высоко оценил краткий ответ, содержащий Ваше согласие, когда Вам это удобно.

Вице-президент Нагедра Синх

Науковий архів Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, оп. 1, спр. 195, арк. 24. Переклад. Машинопис.

№ 194^{*1}

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
«ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ФІЗИКО-ТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ
НИЗЬКИХ ТЕМПЕРАТУР АКАДЕМІЇ НАУК УРСР»^{*2}**

11 травня 1960 р.

З метою розвитку досліджень з фізики низьких температур, що має важливе наукове і народногосподарське значення, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Прийняти пропозицію Академії наук УРСР про організацію у складі АН УРСР у 1960 році в м. Харкові Фізико-технічного інституту низьких температур та експериментально-виробничого відділу при ньому на госпрозрахунку.

Організацію цього інституту провести в межах бюджетних асигнувань і штатної чисельності, затверджених Академії наук УРСР на 1960 рік.

2. Покласти на Фізико-технічний інститут низьких температур АН УРСР проведення експериментальних і теоретичних досліджень термодинамічних властивостей зріджених газів, вивчення процесів розділення газових сумішей, резонансних процесів у твердих тілах, вивчення електричних, магнітних і теплових властивостей металів, зокрема надпровідників, а також досліджень у галузі низькотемпературної кристалофізики, металооптики та електроніки.

3. Зобов'язати Держбуд УРСР забезпечити силами Українського державного проектного інституту «Укрміськбудпроект» розробку протягом II кварталу 1960 року проектного завдання на будівництво Фізико-технічного інституту низьких температур АН УРСР і видати у серпні ц. р. робочі креслення прив'язки основного лабораторного корпусу.

^{*1} Див. док. № 170. Також див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 31, п. 393 від 13 травня 1960 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 448.

^{*2} Заголовок документа.

4. Зобов'язати Харківський раднаргосп (т. [М. О.] Соболев) протягом 1960–1961 рр. закінчити будівництво першої черги Фізико-технічного інституту низьких температур АН УРСР.

5. Зобов'язати виконком Харківської міської ради депутатів трудящих виділити в 1960 р. для працівників Фізико-технічного інституту низьких температур АН УРСР 5 квартир в рахунок будівництва жилого фонду цього інституту.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *К. [П.] Бойко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6796, арк. 142–143. Оригінал. Машинопис.

№ 195

ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР «ПРО ЗАВДАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА»^{*1}

13 травня 1960 р.

Президія Академії наук Української РСР постановляє:

1. Вважати найголовнішим завданням Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР всемірний розвиток досліджень з основних теоретичних питань мовознавства, розробку відстаючих розділів українського мовознавства і порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов, питань теорії й методології мовознавства.

[...]^{*2}

У галузі порівняльно-історичного вивчення мов продовжити розробку питань дальшого удосконалення порівняльно-історичного методу у мовознавстві, історії літературних мов і історії загальнонародних розмовних мов у зв'язку з історією діалектів, типологічних особливостей мов, що має велике значення і для справи машинного перекладу, нормалізації літературних мов на сучасному етапі їх розвитку.

У галузі українського мовознавства зосередити на найближчі роки увагу на розробці питань сучасної української літературної мови та історії її розвитку, мови української художньої літератури, [...], посилити боротьбу за культуру української і російської мов, зокрема з порушеннями норм сучасної української літературної мови, розширити обсяг роботи з стилістики, забезпечити видання різного типу словників української мови, інтенсифікувати коментоване видання пам'яток української мови, праць з топоніміки, ономастики, діалектології та історії українського мовознавства.

2. Зобов'язати Інститут мовознавства АН УРСР забезпечити з 1961 року видання ряду ґрунтовних монографічних досліджень та збірників з найактуальніших проблем мовознавства, завершити в 1961 р. видання українсько-російського словника (т. IV і V), у 1964 р. – російсько-українського словника і словника

^{*1} Заголовок документа.

^{*2} Тут і далі – знято частину тексту, що містить деталізовану інформацію завдань.

мови творів Т. Г. Шевченка, видати в 1964 р. перший том Діалектологічного атласу української мови і до 1965 р. завершити підготовку до друку останніх трьох томів атласу.

3. Зобов'язати Інститут мовознавства АН УРСР як координуючий центр забезпечити постійну й дійову координацію в галузі мовознавства, основою якої повинно бути налагодження комплексного виконання головних мовознавчих завдань спільними зусиллями інститутів мовознавства і суспільних наук АН УРСР та мовознавчих кафедр вузів республіки; активніше сприяти організації і проведенню республіканських і регіональних конференцій, нарад і дискусій, на яких обговорювалися б найактуальніші питання сучасного мовознавства.

4. З метою піднесення ролі координації й кооперування в справі розвитку мовознавства на Україні вважати за доцільне піднести клопотання перед відповідними органами про створення з 1961 р. мовознавчого періодичного журналу, розрахованого на працівників науково-дослідних установ, викладачів і студентів університетів і педагогічних інститутів, вчителів масової школи і працівників редакцій і видавництв (орієнтовний тираж біля 3000 прим[ірників]).

Доручити Інституту мовознавства до 1 серпня 1960 р. подати Президії АН УРСР всі матеріали і пропозиції про організацію такого журналу.

5. Зобов'язати Інститут мовознавства забезпечити виконання плану підготовки докторів на семирічку, підготовку кадрів з відстаючих ділянок українського мовознавства як через аспірантуру інституту, так і через аспірантуру науково-дослідних установ Радянського Союзу, зокрема з спеціальностей, не представлених в інституті.

Ширше залучати до роботи в інституті спеціалістів вищої кваліфікації для керівництва розробкою найважливіших проблем мовознавства.

Зобов'язати Інститут мовознавства до 1 червня ц. р. подати Президії АН УРСР пропозиції про збільшення плану набору до аспірантури інституту з найбільш дефіцитних спеціальностей в галузі мовознавства на наступні роки.

6. Для посилення науково-організаційної роботи і забезпечення виконання наукових завдань, які стоять перед Інститутом мовознавства АН УРСР, реорганізувати з I.VI.1960 р. словниковий відділ у два відділи: тлумачного і споріднених словників та перекладних і споріднених словників.

В міру підготовки і поповнення інституту відповідними кадрами протягом семирічки, здійснити таке вдосконалення його структури і в такій послідовності:

а) на базі існуючого відділу української мови створити відділ сучасної української літературної мови та відділ історії української мови;

б) реорганізувати відділ загального і слов'янського мовознавства у два відділи: відділ загального мовознавства (з групою східних мов) і відділ слов'янського мовознавства.

7. Доручити Інституту мовознавства скласти план підготовки і видання словників на 20 років і до 1 вересня 1960 р. подати Президії АН УРСР свої пропозиції з цього питання

8. Зобов'язати Академпостач АН УРСР вжити заходів до забезпечення Інституту мовознавства обладнанням для лабораторії експериментальної фонетики.

9. Зобов'язати Інститут мовознавства до 15 грудня ц. р. подати на розгляд Президії штатний розклад лабораторії експериментальної фонетики.

10. Для забезпечення видання мовознавчих праць зобов'язати Видавництво АН УРСР протягом 1960 року придбати необхідні шрифти та знаки.

Інституту мовознавства до І.VII. ц. р. подати до Видавництва АН УРСР перелік усіх необхідних шрифтів.

Доручити вченому секретареві РВР АН УРСР Д. І. Бакуліну з'ясувати питання про загублення Видавництвом АН УРСР зразків шрифтів і доповісти Бюро Президії АН УРСР.

11. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на бюро Відділу суспільних наук та науково-організаційний відділ АН УРСР.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *О. [Н.] Щербань*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 941, арк. 55–58. Оригінал. Машинопис.

№ 196*¹

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА
ОДЕСЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ ІНСТИТУТУ
ГІДРОБІОЛОГІЇ АН УРСР ПРОФ. К. О. ВІНОГРАДОВА
ПРО УЧАСТЬ НАУКОВЦІВ СТАНЦІЇ У РОБОТІ
АНТАРКТИЧНОЇ КИТОБІЙНОЇ ФЛОТИЛІЇ «СЛАВА»*²**

*13 травня 1960 р.
м. Одеса*

Согласно решений бюро Отделения биологических наук, Президиума Академии наук УССР, санкционированных Госпланом УССР, в порядке сближения интересов науки и практики, предусмотрена организация на Одесской биологической станции в 1960 году научной группы для гидробиологического изучения районов советского китобойного промысла в Антарктике.

Управление советских антарктических китобойных флотилий, учитывая просьбу станции, выделило для участия в очередном рейсе китобойных флотилий «Советская Украина» и «Слава» в 1960–1961 гг. три места на исследовательском корабле «Иван Носенко» для сотрудников Одесской биостанции, оформление которых должно быть произведено уже теперь.

Одесская биостанция выделяет для этой цели к[андида]та биолог[ических] наук А. И. Иванова, имеющего уже опыт работы в Антарктике в 12 рейсе А[нтарктической] к[итобойной] ф[лотилии] «Слава», механика-гидролога П. П. Булавинцева и одного из новых сотрудников, из числа кончающих в 1960 году университет, фамилия которого будет сообщена дополнительно.

Подробный план работы группы, включающий изучение фитопланктона, ихтиопланктона и биохимии планктона будет выслан также дополнительно, после

*¹ Див. док. № 136, 147.

*² Доповідна записка направлена директору Інституту гідробіології АН УРСР проф. О. В. Топачевському.

возвращения в Одессу китобойной флотилии и согласования его с научной группой флотилии.

Возможно, поскольку нынешний состав научной группы в следующий рейс не пойдет, научная группа Одесской биостанции, подкрепленная силами технического персонала китобойной флотилии, возьмет на себя работы по сбору материалов и по зоопланктону.

Учитывая уже имеющийся опыт сотрудничества с научной группой китобойной флотилии, когда сотрудники научной группы флотилии и сотрудники Одесской биостанции оказывали друг другу взаимное содействие в сборе научных материалов и их обработке (1955–1956, 1957–1958, 1959–1960 гг.), Одесская биостанция считает вызванным деловой необходимостью и дальнейший контакт с сотрудниками научной группы китобойной флотилии.

В связи с этим, Одесская биостанция планирует предоставление в новом лабораторном корпусе временного рабочего места для старшего научного сотрудника китобойной флотилии Г. А. Соляника для обработки зоопланктона, собранного в Антарктике, полагая, что это будет только способствовать пользе дела.

Руководитель Одесской биостанции
профессор *К. А. Виноградов*

Науковий архів Інституту гідробіології НАН України, оп. 1, спр. 276, арк. 101–102.
Оригінал. Машинопис.

№ 197

ДОВІДКА ПРО СТАН І РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЇВ АН УРСР*¹

18 травня 1960 р.

В системе Академии наук Украинской ССР числятся следующие музеи: Научно-природоведческий музей (г. Львов), Украинский государственный музей этнографии и художественного промысла (г. Львов), Государственный музей Т. Г. Шевченко (г. Киев), Каневский государственный музей-заповедник «Могила Т. Г. Шевченко» (г. Канев), Дом-музей Т. Г. Шевченко (г. Киев), Литературно-мемориальный музей Т. Г. Шевченко (с. Шевченково Черкасской обл.).

1. Научно-природоведческий музей^{*2} – является научно-исследовательским учреждением, в котором разрабатываются вопросы природных ресурсов западных областей УССР, в частности Карпат, и перспектив их рационального использования, а также ископаемой фауны с целью выяснения стратиграфии осадочных пород и палеогеографии.

В музее собраны палеонтологические, геологические, зоологические и ботанические коллекционные фонды, насчитывающие около 300 тысяч экспонатов.

В 1959 году музей посетили около 32 000 человек, а также проведено 587 экскурсий.

*¹ Довідка направлена до Ради з координації наукової діяльності академій наук союзних республік і філіалів АН СРСР.

*² Тут і далі – підкреслено в документі.

В музее систематически организовываются тематические выставки.

В Научно-природоведческом музее работает 45 человек, из них: 1 чл.-корр. АН УССР, 1 доктор биологических наук, 9 кандидатов наук, 8 научных сотрудников без ученых степеней и 26 человек вспомогательного персонала.

При музее в настоящее время проходят обучение 5 аспирантов.

Сотрудниками музея в последнее время подготовлен к печати и издан ряд крупных работ: «Белоусовые пастбища субальпийского пояса Украинских Карпат», «Короед-печатник в лесах западных областей Украины», «Источники и пути инвазии сельскохозяйственных животных западных областей УССР возбудителями фасциоллеза и меры борьбы с этими заболеваниями» и др.

В 1965 году планируется создание Института природы Карпат и Прикарпатья на базе Львовского научно-природоведческого музея АН УССР.

2. Украинский государственный музей этнографии и художественного промысла АН УССР является научно-исследовательским и культурно-просветительным учреждением. Основной его задачей является широкое развертывание научной и культурно-просветительской работы в области этнографии, художественного промысла и прикладного искусства украинского народа.

Музей проводит большую работу по научной разработке теоретических проблем этнографии, художественного промысла и прикладного искусства, а также по разработке планов экспозиций музея, выставок, принципов обработки музейных фондов, методических пособий.

В 1959 г. музеем был опубликован ряд важных работ общим объемом 112 п. л. Среди них: альбомы «Народный костюм западных областей УССР» (объем 34 п. л.), «Украинский художественный металл» (объем 14 п. л.); монографии «Художественные металлические изделия украинцев Восточных Карпат», «Народная керамика западных областей УССР», «Украинское художественное стекло» и др.

Фонды музея насчитывают более 60 тысяч экспонатов, среди которых образцы народного искусства, художественного промысла украинского народа, а также русского прикладного искусства и искусства зарубежных стран.

Из года в год расширяется работа музея по оказанию помощи предприятиям художественной и легкой промышленности, а также творческим организациям, народным мастерам и художественным учебным заведениям. Только в 1959 г. научными сотрудниками музея было дано около 800 консультаций. За этот же год музей посетило около 65 тысяч человек, в том числе более 20 тысяч организованным порядком (экскурсии).

Музеем систематически организовываются выставки.

[...]*¹

В Украинском государственном музее этнографии и художественного промысла числится 57 сотрудников, в том числе – 24 научных сотрудника, из них – 13 кандидатов наук.

3. Государственный музей Тараса Шевченко АН УССР в Киеве принадлежит к крупнейшим музеям Советского Союза.

---

*¹ Тут і далі – знято деталізовану інформацію про роботу музеїв АН УРСР.

Государственный музей Т. Г. Шевченко освещает жизнь Т. Г. Шевченко и его многогранную деятельность как поэта, художника, мыслителя, революционера-демократа.

В 28 экспозиционных залах музея и его фондах насчитывается около 5500 экспонатов.

Музей проводит большую экспозиционно-музейную и культурно-просветительную работу. Количество его посетителей достигает 150–160 тысяч человек в год.

Музей проводит большую научную работу по изучению биографии, литературного и художественного наследия Т. Г. Шевченко. Так, только за последние годы музей издал научно-документальные и критические сборники, посвященные Т. Г. Шевченко: «Шевченко в критике», «Биография Т. Г. Шевченко по воспоминаниям современников», «Летопись жизни и творчества Т. Г. Шевченко», «Художественное наследие Шевченко», «Жизнь и творчество Т. Г. Шевченко», «Шевченковские места Украины», «Шевченко – патриот родины», «Шевченко и славяне» и др. Огромную работу музей проводит по организации выставок, по подготовке экспозиций для многих литературно-мемориальных музеев.

Научные сотрудники музея совместно с сотрудниками Института искусствоведения, фольклора и этнографии АН УССР подготовили к печати VII–VIII–IX–X тома академического издания изобразительных работ Т. Г. Шевченко.

В настоящее время музей, совместно с Институтом литературы [им. Т. Г. Шевченко] АН УССР, готовит к печати новое шеститомное научное издание литературного наследия Т. Г. Шевченко.

В содружестве с Институтом языкознания [им. А. А. Потебни] АН УССР музей принимает участие в составлении словаря языка Т. Г. Шевченко.

4. В Государственном музее-заповеднике «Могила Т. Г. Шевченко» собраны экспонаты, освещающие жизненный и творческий путь Т. Г. Шевченко, историю его могилы и увековечение памяти поэта [...].

Могилу Т. Г. Шевченко ежегодно посещает более 100 тысяч человек.

5. В Литературно-мемориальном музее на родине Т. Г. Шевченко экспонируется материал, широко освещающий детские и юношеские годы поэта, его пребывание на родине.

6. Литературно-мемориальный дом-музей Т. Г. Шевченко в Киеве освещает период пребывания Т. Г. Шевченко на Украине. В музее собраны также материалы о чествовании и увековечении памяти Т. Г. Шевченко братскими народами Советского Союза.

Ежегодно Дом-музей Т. Г. Шевченко посещает более 30 тыс. человек.

Научно-природоведческий музей и Украинский государственный музей этнографии и художественного промысла АН УССР постановлением Совета Министров СССР от 5.VI.1957 года № 660 отнесены к научно-исследовательским учреждениям II категории. Зарплата директора кандидата наук составляет 3400 руб., старших научных сотрудников канд[идатов] наук – 2500 руб., младших научных сотрудников канд[идатов] наук – 1500–1750 руб., а без ученой степени – 980 руб.

Государственный музей Т. Г. Шевченко постановлением СНК СССР от 22.V.1943 г. № 571 отнесен к музеям I категории. Зарплата директора этого музея кандидата наук составляет 2000 руб., научных сотрудников кандидатов наук – 1300 руб., а научных сотрудников без ученой степени – 790 руб. В результате такой

оплаты многие научные сотрудники Государственного музея Т. Г. Шевченко, защитившие диссертации, оставляют работу в музее. Только за последнее время перешло с музея на другую работу 4 кандидата наук.

По состоянию на 1 мая 1960 года в Государственном музее Т. Г. Шевченко АН УССР из 50 сотрудников работает только один кандидат наук.

Президиум Академии наук Украинской ССР считает, что в интересах развития советской науки на Украине и поднятия на высший уровень исследование жизни и деятельности великого сына украинского народа Т. Г. Шевченко, по сохранению его наследия и увековечивания памяти необходимо отнести Государственный музей Т. Г. Шевченко АН УССР в Киеве к научным учреждениям.

Главный ученый секретарь Президиума АН УССР
член-корреспондент АН УССР И. [М.] Федорченко.

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 977, арк. 113–117. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 198

ПОВІДОМЛЕННЯ АН УРСР ЩОДО УМОВ ПЕРЕМІЩЕННЯ ГАЗЕТОСХОВИЩА ДЕРЖАВНОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УРСР З ПРИМІЩЕННЯ ТРАПЕЗНОЇ СОФІЙСЬКОГО СОБОРУ*¹

28 травня 1960 р.

Відносно звільнення приміщення по вул. Володимирській № 24 «Тепла Софія»⁹⁴, зайнятого під газетосховище Державної публічної бібліотеки АН УРСР, Президія АН УРСР повідомляє таке:

1) Приміщення «Тепла Софія» зайняте Державною публічною бібліотекою АН УРСР під газетосховище більше 30 років тому. Тут обладнано читальний зал і зроблено відповідне устаткування для розташування численного газетного архіву, в складі якого є газети від початку XVIII століття і до наших днів. Загальна кількість газет, що там зберігаються, більше 7 млн примірників, якими користуються читачі не тільки м. Києва, Української РСР, а й інших міст Радянського Союзу.

2) Вартість бібліотечного устаткування, яке встановлено відповідно до конструкції приміщення «Теплої Софії», дорівнює 102 000 крб і не може бути використане в іншому приміщенні.

3) Будинок, в якому розташований газетний архів Державної публічної бібліотеки АН УРСР, знаходиться в доброму стані. В ньому Академією наук УРСР зроблено центральне опалення, а сам будинок в міру необхідності ремонтується. Розташування в ньому газетосховища не псує цю архітектурну споруду.

4) Для звільнення приміщення «Теплої Софії» від газетного архіву необхідно:

- а) надати приміщення бібліотеці в центрі міста загальною площею в 1600 м²;
- б) виділити асигнування для оплати транспорту, робочої сили і виготовлення обладнання, на якому можуть бути розташовані газети, вартістю 180 000 крб.

*¹ Документ надіслано до РМ УРСР.

На нашу думку, єдиним правильним рішенням згаданого вище питання є будівництво ближчим часом нового будинку для Державної публічної бібліотеки АН УРСР, що дало б змогу звільнити не тільки будинок «Теплої Софії», про який йде мова, а й інші архітектурні пам'ятки, які бібліотека займає на території колишнього Видубицького монастиря і Києво-Печерської лаври.

Таке будівництво передбачається перспективними планами Академії наук УРСР, але не раніш 1965 року.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 976, арк. 186–187. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 199
ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
«ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПРИ ГАО АН УРСР
ЦЕНТРАЛЬНОГО БЮРО МІЖНАРОДНОЇ СЛУЖБИ ШИРОТИ»^{*1}

3 червня 1960 р.

Розглянувши подання ГАО АН УРСР від 23 травня 1960 р., Бюро Президії АН УРСР постановляє:

Вважати доцільною організацію Центрального бюро Міжнародної служби широти⁹⁵ при Головній астрономічній обсерваторії Академії наук УРСР.

Віце-президент Академії наук УРСР
академік Академії наук УРСР *М. [П.] Семененко*
Головний учений секретар Президії Академії наук УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 941, арк. 185. Оригінал. Машинопис.

№ 200
ДОВІДКА З РОЗРАХУНКАМИ АН УРСР
ЩОДО ЗБІЛЬШЕННЯ ФІНАНСОВИХ І ШТАТНИХ РЕСУРСІВ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

10 червня 1960 р.

За основу для составлення плана увеличения численности работников научных учреждений, а также определения объема бюджетных ассигнований на содержание учреждений и проведение научно-исследовательских работ в Академии

^{*1} Заголовок документа.

наук УССР принимается проблемный план развития научных исследований по важнейшим направлениям, рекомендованным Советом по координации научных исследований академий наук союзных республик и филиалов АН СССР и одобренных правительством республики.

Таких наиболее важных проблем и направлений в учреждениях АН УРСР разрабатывается по плану на 1959–1965 гг. около 80.

Направленная целесообразность использования выделяемых Академии денежных и штатных ресурсов характеризуется такими показателями за 1959–1965 гг., т. е. в первые годы семилетки:

За период с 1 января 1959 г. по 1 января 1961 г. (последнее по ожидаемому исполнению) основной штат научных учреждений увеличился с 6670 чел. до 10 000 чел., т. е. на 3300 ед[иниц] или на 50%, в том числе научных работников соответственно с 1960 чел. до 2870 ед[иниц] или на 910 чел., т. е. на 32%;

по учреждениям физических и математических наук количество работников увеличилось на 1020 ед[иниц] или на 96%;

по учреждениям химических и геологических наук на 700 ед[иниц] или на 61%;

по учреждениям технических наук на 1210 ед[иниц] или на 69%;

по биологическим наукам на 235 ед[иниц] или на 19%;

по общественным наукам на 180 ед[иниц] или на 14%.

Наибольшее усиление штата произведено по таким научным учреждениям Академии, представляющим ведущие направления:

	На 1.1.1959 г.	Ожид[ается] на 1.1.1961 г.	Абсо- лютно[ый] прир[ост]	% к 1959 г.
1. Институт математики	59	129	70	118
2. Институт физики с атомным реактором	390	707	317	81
3. Институт радиофизики и электроники с радиоастрономической обсерваторией	175	321	146	83
4. Вычислительный центр	189	469	280	148
5. Институт черной металлургии	139	220	81	58
6. Институт электротехники с отделами радиотехнических проблем	134	238	104	78
7. Институт механики	157	288	131	83
8. Институт горного дела с филиалом в г. Кривом Роге	189	380	191	101

9. Институт электросварки	172	273	101	59
10. Институт металлокерамики и специальных сплавов	255	436	181	71
11. Институт литейного производства	81	154	73	90
12. Институт машиноведения и автоматики	93	195	102	110
13. Химические институты (4)	531	973	442	83
14. Геологические ин[ститу]ты (3)	614	872	258	42

Следует, однако, отметить, что в Академии наук УССР нет пока полностью развившихся институтов с мощной лабораторной и экспериментальной базой и новейшим первоклассным оборудованием.

Бюджет Академии наук УССР по основной деятельности, без капиталовложений и хозяйственных средств, изменялся в таком направлении:

	1958 г.	1959 г.	%	1960 г.	%
Всего в тыс. руб. в т. ч. зарплата	168 746	205 875	122	246 292	120
научно-исследовательские работы	28 769	42 254	147	49 257	117
приобретение оборудования и инвентаря	24 935	29 549	119	27 852*1	94
<u>из общей суммы:</u> *2					
учреждения физико-математических наук	29 939	40 657	136	50 686	125
учреждения химических и геологических наук	27 631	34 494	125	41 296	120
учреждения технических наук	47 942	59 871	125	69 930	117
учреждения биологических наук	25 762	31 333	122	35 315	113
учреждения общественных наук	25 733	28 460	110	31 686	111

*1 По примеру прошлых лет предполагается возбудить ходатайство перед Советом Министров УССР об увеличении ассигнований по ст[атье] 12 на 1960 г. на 14 млн руб. – Примітка в документі.

*2 Тут і далі – підкреслено в документі.

Наибольший прирост бюджета имеет место по следующим учреждениям (в млн руб.):

	1958 г.	1960 г.	% увеличения
1. Институт математики	1,65	3,34	102
2. Институт физики	10,67	19,58	84
3. Вычислительный центр	3,05	10,30	237
4. Институт механики	4,36	6,91	58
5. Институт электросварки	6,72	10,16	51
6. Институт металлокерамики и спецсплавов	7,74	12,0	55
7. Институт литейного производства	2,39	3,39	42
8. Институт машиноведения и автоматики	2,60	3,84	48
9. Институт общей и неорганической химии	6,25	7,90	26
10. Институт органической химии	3,12	4,86	56
11. Институт геологических наук	7,56	9,80	30
12. Институт геологии полезных ископаемых	3,37	4,43	31

За указанный период созданы: Институт химии полимеров и мономеров, Физико-технический институт низких температур, филиал Института горного дела в Кривом Роге, филиалы Института теплоэнергетики и Института органической химии в г. Сталино, радиоастрономическая обсерватория и Института радиопизики и электроники, а также значительно усилена структура действующих учреждений.

Всего за 1959–1960 гг. в действующих институтах, имевших на 1 января 1959 г. 300 структурных подразделений, создано около 80 новых научных отделов и лабораторий со штатом в 1200 ед[иниц], главными из которых являются:

В Институте математики

Отдел геометрии	4 ед[иницы]
Отдел динамики и моделирования систем уравнений	9 ед[иниц]
Отдел моделирования высшей нервной деятельности	9 ед[иниц]
Лаборатория № 1	17 ед[иниц]
Отдел теории функции комплексной переменной	8 ед[иниц]

В Институте металлофизики

Лаборатория нейтронографии	5 ед[иниц]
Лаборатория ультразвука	9 ед[иниц]

В Институте физики

Атомный реактор	150 ед[иниц]
-----------------	--------------

Лаборатория физики плазмы	26 ед[иниц]
Отдел радиационной физики	14 ед[иниц]
Лаборатория радиоспектроскопии	2 ед[иницы]
Лаборатория электролюминесценции	5 ед[иниц]
Лаборатория оптики полупроводников	8 ед[иниц]
Лаборатория полупроводниковых приборов	10 ед[иниц]
<u>В Вычислительном центре</u>	
Отдел технической кибернетики	8 ед[иниц]
Отдел автоматизации и планирования	7 ед[иниц]
Исследовательско-конструкторский отдел	121 ед[иница]
Лаборатория специального программирования	18 ед[иниц]
<u>В Институте радиофизики и электроники</u>	
Лаборатория низкотемпературной электроники	5 ед[иниц]
Отдел теоретической электроники	9 ед[иниц]
Расчетное математическое бюро	4 ед[иницы]
<u>В Институте черной металлургии</u>	
Отдел качественных сталей в г. Запорожье	10 ед[иниц]
Лаборатории технологии металлургического литья	5 ед[иниц]
Комплексная лаборатория по использованию руд Керченского месторождения при Камыш-Бурунском комбинате	3 ед[иницы]
Проектно-исследовательский отдел по разработке новых технологических процессов в металлургии	11 ед[иниц]
<u>В Институте теплоэнергетики</u>	
Отдел ядерной энергетики	16 ед[иниц]
Отдел общей энергетики	13 ед[иниц]
<u>В Институте электротехники</u>	
Отдел радиотехнических проблем	33 ед[иницы]
<u>В Институте металлокерамики и специальных сплавов</u>	
Отдел тугоплавких соединений и полупроводников	31 ед[иница]
Отдел № 10	16 ед[иниц]
Отдел в г. Запорожье	18 ед[иниц]
<u>В Институте литейного производства</u>	
Лаборатория новых методов очистки и покрытий	5 ед[иниц]
Отдел каменного литья	5 ед[иниц]
Лаборатория усталости конструкций машин	11 ед[иниц]
Отдел автоматизации литейного производства	31 ед[иница]
<u>В Институте машиноведения и автоматики</u>	
Отдел автоматизации распределенных объектов	14 ед[иниц]
Электро-рентгенографическая лаборатория	11 ед[иниц]
<u>В Институте физической химии</u>	
Отдел фотохимии и лаборатория радиационной химии	22 ед[иницы]
Лаборатория ионного обмена и адсорбции	6 ед[иниц]
Лаборатория катализа органических веществ	30 ед[иниц]
Лаборатория цепных реакций и полимеризации	12 ед[иниц]
<u>В Институте общей и неорганической химии</u>	
Лаборатория аэрозолей	11 ед[иниц]

Лаборатория коллоидных металлов	6 ед[иниц]
Лаборатория рассеянных и редкоземельных элементов	5 ед[иниц]
<u>В Институте геологических наук</u>	
Отдел литологии	6 ед[иниц]
Лаборатория абсолютного возраста	6 ед[иниц]
<u>В Институте геологии полезных ископаемых</u>	
Отдел сейсморазведки	6 ед[иниц]
Отдел интерпретации и обобщений	7 ед[иниц]
Отдел геологии нефтяных и газовых месторождений	12 ед[иниц]
Отдел геомагнетизма	17 ед[иниц]
<u>В Институте минеральных ресурсов</u>	
Опорная лаборатория при Камыш-Бурунском комбинате	16 ед[иниц]
Отдел нерудных ископаемых и петрографии	5 ед[иниц]
<u>В Институте ботаники</u>	
Отдел биохимии растений	11 ед[иниц]
Отдел фотосинтеза	5 ед[иниц]
<u>В Институте микробиологии</u>	
Отдел антибиотиков	6 ед[иниц]
Отдел физиологии грибов и биологически активных веществ	12 ед[иниц]
<u>В Институте физиологии</u>	
Лаборатория по изучению действий биологически активных веществ	8 ед[иниц]
<u>В Институте экономики</u>	
Отдел экономики оценки природных ресурсов	5 ед[иниц]
Отдел экономики транспорта	6 ед[иниц]
Заново был реорганизован Институт механики в направлении выполнения исследований по специальной технике.	

Продолжалась работа по реорганизации Института литейного производства в направлении переключения тематики на область технологии литейного производства и Института горного дела в направлении исследований по проблематике глубоких шахт Донбасса.

В ближайшее время планируется создание Института физики полупроводников, Института геофизики, Института химии и технологии воды, Института горнорудных проблем, базой для которых является достаточно окрепшие структурные отделы в соответствующих действующих институтах, а также зарезервированы необходимые для этого штатные контингенты.

Материально-техническое обеспечение развития научных исследований по важнейшим проблемам на 1959 и 1960 гг. характеризуется такими данными:

1. Вычислительная техника и вычислительная математика

В разработке этой проблемы по состоянию на 1 января 1959 г. было занято в академических учреждениях 189 чел. Для дальнейшего развития работ по этой проблеме выделен в 1959 [г.] и на 1960 г. дополнительный штат в количестве 296 ед[иниц].

2.*¹ В области ядерной физики и работ на атомном реакторе до 1.1.1959 г. было занято 230 чел. В связи с пуском атомного реактора Института физика и

*¹ Така нумерація розділів і пунктів у документі.

дальнейшим развитием работ в этом направлении был увеличен штат соответствующих отделов института на 240 един[иц] и, кроме того, в Институте теплоэнергетики организован отдел ядерной энергетики в составе 16 чел. Также значительно усилена материальная база и штаты по проблеме ядерной физики в Физико-техническом институте АН УССР за счет ресурсов Министерства среднего машиностроения СССР.

3. Полупроводники и их практическое применение

Работы по данной проблеме выполняются рядом отделов и лабораторий в составе Института физики АН УССР в количестве работников на 1.1.1959 г. 84 чел. В целях развития работ организованы в 1959–1960 гг. новые отделы и лаборатории и пополнен их штат на 36 ед[иниц]. В настоящее время в этой области занято 120 чел., чем создана база для организации отдельного Института физики полупроводников, для которого строится отдельный лабораторный корпус.

4. Химия полимеров и мономеров

Для решения этой проблемы организован в конце 1958 г. Институт химии полимеров и мономеров, который фактически формировался, начиная с 1959 года. На 1.1.1959 г. в этом институте было занято только 28 чел., а на 1.1.1961 г. ожидаемое исполнение*¹ составит больше 200 чел. В настоящее время для этого института завершено строительство первой очереди лабораторного корпуса и начато строительство основной экспериментально-лабораторной базы и жилых домов в Дарнице. В составе института уже организованы 7 отделов и лабораторий.

5. Научные основы автоматизации производственных процессов

В области этой комплексной проблемы ведет исследования ряд лабораторий и отделов таких институтов: электротехники, машиноведения и автоматики, литейного производства, черной металлургии, использования газа, Института физики, Вычислительного центра и др.

Для развития работ в области автоматизации [...] *² были увеличены штаты соответствующих отделов институтов примерно на 100 чел. и выделено дополнительно на 1960 год больше 150 ед[иниц].

6. Радиофизика и электроника

В разработке данной проблемы участвуют три института: радиофизики и электроники, физики и электротехники. В области этих исследований работало на 1.1.1959 г. 246 чел., а на 1.1.1961 г. ожидается 437 чел., т. е. прирост составит 191 чел.

Для Института радиофизики и электроники построена первая очередь помещений, в текущем году строится корпус для криогенных отделов.

Для дальнейшего развития научных исследований в области радиотехники в соответствии с решением союзного правительства организуется в 1960–1961 гг. Институт радиотехнических проблем.

7. Редкие, рассеянные и цветные металлы

Для усиления работ по этой проблеме в 1959 году установлен дополнительный штат в количестве 60 ед[иниц], а на 1960 год 50 ед[иниц].

*¹ Так у документі.

*² Знято частину тексту з другорядною інформацією.

8. Научные основы порошковой металлургии
Создание жаростойких и жаропрочных сплавов

Исследованиями по этой важной проблеме занято было до 1959 года 255 чел.; для усиления развития этих работ на 1959–1960 гг. дополнительно установлено 180 чел.

Показатели занятости персонала в разработке указанных проблем относятся только за счет бюджетного штата, занятого в отделах и лабораториях и в области их обслуживания. Наряду с этим имеется еще персонал хозрасчетных экспериментально-технических отделов.

Особое внимание Президиум Академии наук УССР уделяет также обеспечению развития научных работ в области интенсификации металлургических процессов, комплексного использования руд Керченского месторождения, новой технологии добычи каменного угля, в том числе безлюдной выемки угля, способу работ на больших глубинах, новой технологии литейного производства, биохимии нервной системы, проблеме белка, химии природных соединений, проблемам закономерностей размещения полезных ископаемых и др.

Вице-президент Академии наук УССР
академик АН УССР А. [Н.] Щербань

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 975, арк. 64–74. Копія. Машинопис.

№ 201
ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
«ПРО РОЗВИТОК НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
З ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПЛАСТИЧНИХ МАС
У МАШИНОБУДУВАННІ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННІ»^{*1}

13 червня 1960 р.

Перша Українська науково-технічна конференція з питань застосування пластичних мас у машинобудуванні та приладобудуванні, що була скликана за постановою Центрального Комітету КП України і Ради Міністрів Української РСР від 21 жовтня 1959 р. № 1634, відмітила, що в ряді науково-дослідних інститутів УРСР, у тому числі в Інституті хімії полімерів і мономерів та Інституті механіки АН УРСР, ведуться дослідження у галузі створення нових пластмас, переробки їх у вироби, конструювання деталей з пластмас; досліджуються міцність і деформативність пластмас при тривалій і короткочасній дії навантаження в умовах звичайних і підвищених температур, їх фізико-механічні характеристики, антифрикційні властивості поліамідів та інші питання.

Разом з тим конференція відмітила, що науково-дослідні роботи не задовольняють численних зростаючих потреб промисловості, особливо у визначенні фізико-механічних властивостей пластмас і переробки пластмас у вироби. Науково-дослідні інститути республіки недостатньо займаються питанням комплексного

^{*1} Заголовок документа.

вивчення властивостей полімерних матеріалів. Відсутня належна координація в проведенні досліджень у цій галузі.

Бюро Президії Академії наук УРСР постановляє:

1. Зобов'язати Інститут хімії полімерів і мономерів АН УРСР передбачити в тематичних планах робіт розробку наукових полімерних матеріалів, які мають високу теплостійкість, необхідну для виготовлення деталей машин, що працюють при високих навантаженнях і температурах.

2. З метою розширення наукових досліджень і експериментальних робіт по широкому застосуванню пластмас у всіх галузях машинобудування і приладобудування зобов'язати Інститут механіки АН УРСР провести дослідження фізико-механічних властивостей склопластиків, визначення фізико-механічних характеристик, дослідження тривалої втомлювальної міцності пластмас.

3. Організувати в складі відділу міцності Інституту механіки АН УРСР спеціалізовану лабораторію міцності пластмас для комплексного вивчення фізико-механічних властивостей пластмас і пластиків. Організацію лабораторії провести в межах штатної чисельності Інституту механіки на 1960 рік.

4. Зобов'язати голову координаційної ради при Президії АН УРСР з проблеми «Полімери» доктора хімічних наук К. А. Корнева передбачити в плані роботи ради:

– координацію науково-дослідних робіт, що проводяться у республіці установами АН УРСР та іншими організаціями в галузі створення нових видів пластмас, комплексного вивчення основних властивостей їх;

– координацію науково-дослідних робіт у галузі методів переробки пластмас у виробі, створення нових видів приладів для виробництва пластмас і виготовлення з них виробів, вишукування нових галузей застосування пластмас у машинобудуванні, приладобудуванні і окремих галузях промисловості;

– координація планів науково-дослідних робіт з відповідними організаціями союзного підпорядкування;

– установа контактів з Всесоюзним інститутом пластмас (м. Москва) та іншими інститутами і організаціями з питань застосування пластмас у техніці.

5. Координацію досліджень з питань вивчення фізико-механічних властивостей пластмас і пластиків, розробки методів розрахунку і конструювання деталей і конструкцій з пластмас покласти на Інститут механіки АН УРСР через секцію «Фізико-механічних випробувань полімерних матеріалів», що входять в координаційну раду по проблемі «Полімери».

6. Ввести додатково до складу координаційної ради з проблеми «Полімери» вчених та працівників установ, які займаються застосуванням пластмас у техніці:

1. Ю. С. Рибчевського (ДНТК, головний спеціаліст важкого машинобудування).

2. М. Г. Савченко (Держплан РМ УРСР, нач[альник] підвідділу хіміч[ного] машинобудув[ання], відділу важкого машинобудув[ання]).

3. З. О. Міцкевич (Держплан УРСР, Інститут місцевої промисловості, заввідділом пластмас).

4. В. Д. Безуглого (Харківський раднаргосп, Інститут хіміч[них] реактивів, зав[ідуючий] відділом пластмас).

5. Доктора технічних наук Д. А. Драйгора (Інститут механіки АН УРСР).

7.*¹ Контроль за виконанням цієї постанови покласти на науково-організаційний відділ Президії АН УРСР.

Президент АН УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
В. о. головного вченого секретаря
Президії АН УРСР *К. [М.] Ситник*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 941, арк. 209–210. Оригінал. Машинопис.

№ 202
ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ПРО РОБОТУ СЕЙСМІЧНОГО СЕКТОРУ
ІЗ СЕЙСМОРАЙОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ УРСР*²

23 червня 1960 р.

Виконуючи постанову Ради Міністрів УРСР від 8 лютого 1960 р. № 132, Сейсмічним сектором АН УРСР проведено значну підготовчу роботу по сейсморайонуванню території УРСР.

Зібрано і оброблено матеріал спостережень мережі сейсмічних станцій Української РСР з 1952 року. Результати обробки видані в формі бюлетенів та каталогів. Визначено 7 епіцентрів землетрусів, які розміщені в Карпатському районі, в межах УРСР, або недалеко від них.

Складено «Каталог землетрусів України за період з 1000 по 1940 рік», який є одним з основних вихідних матеріалів для рішення проблеми сейсмічного районування.

Складена попередня сейсмотектонічна карта Карпатського району УРСР та зроблена спроба виявлення зв'язків між сейсмікою та геологічними умовами.

Розпочато дослідження про нові тектонічні рухи в районі Карпат, які дадуть можливість оцінити градієнти вертикальних переміщень в Карпатах.

Вивчається енергетичний режим румунських вогнищ землетрусів, які відчуються на території УРСР з силою в 5 балів і вище.

Всі ці дослідження, які мають продовжуватись і розвиватись далі в 1961–[19]62 роках, становлять теоретичний фундамент проблеми сейсморайонування.

Сейсмічним сектором АН УРСР проведено значний обсяг робіт в галузі організації та розвитку сейсмічної мережі УРСР. Тепер працює 4 сейсмічні станції – в м. Львові, Ужгороді, Чернівцях, Рахові.

В цьому році передбачається ввести в експлуатацію сейсмічну станцію в м. Косові Станіславської області та павільйон при сейсмічній станції «Ужгород», а також спорудити новий будинок сейсмічної станції «Рахів».

Відповідно до рішення Ради по сейсмології АН СРСР в 1961–[19]62 рр. планується створення 3-х нових станцій: в м. Виноградів*³, районі Межигір'я Закарпатської області і на Українському кристалічному масиві в Житомирській області.

*¹ Така нумерація пунктів у документі.

*² Доповідна записка направлена до РМ УРСР.

*³ Підкреслено в документі олівцем.

Після 1962 року передбачається будівництво сейсмічних станцій в мм. Києві та Одесі.

Сейсмічному сектору АН УРСР необхідно виділити 2 спеціальні автомашини (малолітражні автобуси РАФ-10), на яких повинні бути обладнані пересувні сейсмічні станції для проведення досліджень по сейсморайонуванню і, особливо, мікросейсморайонуванню, та для вибору місць дислокації нових сейсмічних станцій.

Будівельні та проектні організації не дотримуються термінів, встановлених урядом та договорами. Облвиконкоми, особливо Закарпатський, не надають належної допомоги Сейсмічному сектору в цій важливій державній справі. Так, в 1959 році Львівський філіал «Діпроміст» на півроку пізніше строків виготовив технічну документацію для будівництва сейсмічної станції «Рахів», в результаті чого будівництво її в 1959 р. було зірване. Не дивлячись на постанову Ради Міністрів УРСР від 8.ІІ.60 р. № 132, яка зобов'язала Закарпатський облвиконком закінчити в цьому році будівництво сейсмічної станції «Рахів», роботи ведуться незадовільно. До цього часу не завезено основних будівельних матеріалів на буд[івельний] майданчик (цегла, ліс і т. д.).

Президія АН УРСР просить Раду Міністрів УРСР прийняти постанову, проект якої додається*¹.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 7987, арк. 95–96. Оригінал. Машинопис;
Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 976, арк. 202–203. Засвідчена копія.
Машинопис.

№ 203*²

**ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА АН СРСР
АКАД. АН СРСР О. М. НЕСМЄЯНОВА ДО ПРЕЗИДЕНТА АН УРСР
АКАД. О. В. ПАЛЛАДИНА ЩОДО СПРИЯННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ
КАРПАТСЬКОГО ЗАПОВІДНИКА*³**

*3 липня 1960 р.
м. Москва*

В 1957 г. Академия наук СССР внесла в советы министров союзных республик предложения о расширении сети заповедников в СССР (Постановление Президиума АН СССР от 13 сентября 1957 г. № 677 «О рациональной сети заповедников»).

*¹ Проект постанови не публікується.

*² Див. док. № 97, 98.

*³ Див.: Історія Національної академії наук України. 1951–1955 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2012. – С. 796–797.

В соответствии с этими предложениями организовано в стране за 1957–1960 гг. 47 заповедников, в том числе: в РСФСР – 8, БССР – 1, Казахской ССР – 3, Грузинской ССР – 14, Азербайджанской ССР – 3 и т. д. Однако в УССР новых заповедников не создано, хотя уже на протяжении ряда лет обсуждается вопрос об организации Карпатского заповедника. Необходимость в создании этого заповедника стала особенно очевидной в связи со всерасширяющимся использованием природных ресурсов Карпат. Наряду с этим нужно учитывать и тот исключительный интерес, который проявляется к охране природы Карпат за рубежом, в частности, в Чехословакии и Польше. Когда области Западной Украины относились к территории этих стран, там имелись заповедники.

Таким образом, положительное решение вопроса об организации Карпатского заповедника приобрело уже не только общесоюзное, но и международное значение.

Учитывая вышеизложенное, я просил бы Вас содействовать организации Карпатского заповедника. Этот вопрос желательно решить до намечаемой в конце этого месяца научной конференции по изучению флоры и фауны Карпат и сопредельных территорий, в которой, наряду с советскими учеными, должны принять участие представители ряда зарубежных стран.

Президент Академии наук СССР
академик *А. Н. Несмеянов*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 961, арк. 230. Оригінал. Машинопис.

№ 204

ІНФОРМАЦІЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ЩОДО ВИВЧЕННЯ І РОЗРОБКИ УСТАНОВАМИ АН УРСР МАГНІТОГІДРОДИНАМІЧНОГО МЕТОДУ ОДЕРЖАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ*

13 липня 1960 р.

Обговоривши листа міністра електростанцій Союзу РСР тов. [І. Т.] Новікова від 16.V.1960 р. № Н-2984 про вивчення і розробку питання одержання електроенергії шляхом створення магнітогідродинамічного генератора, Президія Академії наук УРСР вважає за доцільне розробку цієї актуальної проблеми доручити науковим колективам інститутів фізики, теплоенергетики, електротехніки і металокераміки АН УРСР, координуючи її виконання з Державним науково-технічним комітетом та Держпланом Ради Міністрів УРСР.

Підкреслюючи велику важливість розвитку магнітогідродинамічного методу одержання електроенергії в нашій країні, слід вказати на необхідність проведення науково-дослідними організаціями великого об'єму робіт по створенню магнітогідродинамічного генератора, основними з яких є будівництво і експлуатація експериментальних генераторів, розробка теорії магнітогідродинамічних генераторів різних типів, виробництво, підбір і експериментальна перевірка жаростійких матеріалів для теплообмінників, облицювання і електродів, вивчення електропровідності в гарячих газах, включаючи дослідження каталітичної дії різних присадок і т. ін.

*1 Документ направлено до РМ УРСР.

На наш погляд, роботи по розробці магнітогідродинамічного методу слід вести як в напрямі генерації постійного струму, про що згадується в американській пресі, так і в напрямі дослідження можливості реалізації ідей, що дозволяють створити магнітогідродинамічні генератори змінного струму.

З метою розгортання роботи по проблемі «Магнітогідродинаміка» Інститут теплоенергетики може взяти на себе дослідження в галузі горіння, теплообміну, газодинаміки, а також термодинамічний аналіз різних циклів, побудованих на гідродинамічному методі виробництва енергії. Інститут металокераміки може вести роботу в напрямі вишукування жаростійких сплавів, які за своїми фізико-технічними характеристиками могли б бути використаними для виготовлення магнітогідродинамічного генератора. Інститут електротехніки буде вирішувати електротехнічні питання, а Інститут фізики працюватиме над вивченням фізичних явищ, що відбуваються при умовах роботи*¹ агрегатів такого генератора.

В Академії наук УРСР створюється координаційна рада з представників відповідних інститутів Академії, а також ДНТК Ради Міністрів УРСР, яка буде здійснювати практичне керівництво роботою по розв'язанню проблеми одержання електроенергії магнітогідродинамічним способом.

Ряд провідних вчених АН УРСР увійшли до складу створеної при ДНТК Ради Міністрів УРСР спеціальної координаційної комісії по проблемі «Магнітогідродинаміка» і приймають участь разом з представниками ДНТК і Держплану в розробці пропозицій по даному питанню.

Необхідно підкреслити, що до цього часу жоден з інститутів Академії не займався розробкою такої проблеми і не має відповідної матеріально-технічної бази для ведення необхідних досліджень в цьому напрямі.

Розгортання роботи по розв'язанню проблеми одержання електроенергії магнітогідродинамічним способом буде зв'язано з значними матеріальними витратами на спорудження спеціальних установок, будівництво робочих приміщень, придбання відповідного обладнання для створення спеціальних лабораторій, а також на виділення допоміжних штатів, наукових працівників.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР М. [Ф.] Гулий
В. о. Головного вченого секретаря
Президії АН УРСР Г. [І.] Гладишев

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 976, арк. 232–233. Засвідчена копія. Машинопис.

*¹ Фразу «що відбуваються при умовах роботи» вписано від руки.

№ 205
КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ЩОДО НАДАННЯ ДЕРЖАВНІЙ ПУБЛІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УРСР
ПЛАТНОГО ОБОВ'ЯЗКОВОГО ПРИМІРНИКА КАРТОГРАФІЧНИХ,
ІЗОГРАФІЧНИХ ТА НОТНИХ ВИДАНЬ,
ЯКІ ВИДАЮТЬСЯ В СРСР

14 липня 1960 р.

В Державній публічній бібліотеці Академії наук УРСР зібрані надзвичайно цінні фонди карт, нот та графічних видань. Цими, єдиними на Україні, унікальними фондами користуються для своєї наукової роботи працівники, композитори, працівники мистецтва, географі тощо.

До останнього часу ці видання збиралися за рахунок одержання обов'язкового безоплатного примірника, тобто примірника кожного твору друку, що виходить в світі, і, згідно з існуючим законодавством, надсилається Всесоюзною книжковою палатою в числі інших організацій і до найкрупніших державних бібліотек.

Згідно з рішенням Ради Міністрів СРСР № 572 від 29.V.1959 р. та Головліту СРСР № 331 від 29.VII.1959 р. Державна публічна бібліотека АН УРСР з 1 вересня 1959 р. не одержує від Всесоюзної книжкової палати безоплатного обов'язкового примірника; по платному ж обов'язковому примірнику одержує все, за винятком карт, нот та графічних видань.

Це призвело до того, що у бібліотеці тепер утворюються значні прогалини, які за існуючих умов не можна поповнити. Книжкові магазини Києва, Москви та інших міст не можуть забезпечити повноту комплектування цими виданнями через обмежений асортимент, який є в їх розпорядженні. Особливо складні умови одержання безоплатних видань, які зовсім не надходять на книжковий ринок.

Президія Академії наук УРСР просить Раду Міністрів УРСР піднести клопотання про надання Державній публічній бібліотеці АН УРСР платного обов'язкового примірника картографічних, ізографічних та нотних видань, які видаються в Радянському Союзі російською мовою.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР М. [Ф.] Гулий
В. о. Головного вченого секретаря
Президії АН УРСР Г. [І.] Гладишев

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 976, арк. 234. Копія. Машинопис.

№ 206
ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
«ПРО РОЗГОРТАННЯ В УСТАНОВАХ АН УРСР
ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ КОСМІЧНОЇ БІОЛОГІЇ»^{*1}

29 липня 1960 р.

Розглянувши і обговоривши питання про розгортання досліджень у галузі космічної біології в установах Академії наук УРСР, Президія АН УРСР постановляє:

1. Вважати доцільним розгортання досліджень у галузі космічної біології в установах АН УРСР (інститути фізіології, мікробіології та ботаніки).

2. Створити в 1961 році лабораторію космічної фізіології в Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР.

3. Підготовчу роботу по організації цієї лабораторії розпочати в 1960 році.

4. Визначити для лабораторії космічної фізіології такі наукові напрямки:

а) розробка питань, зв'язаних з біологічним кругообігом речовин в герметично замкненому просторі;

б) вивчення відновлення життєво важливих функцій організму при клінічній смерті в умовах екстремальних станів (аноксія, перевантаження, невагомість);

в) вивчення впливу перевантаження на організм тварини і людини при різних станах (гальмування кори, гіпотермія та інші).

5. Зобов'язати бюджетно-штатну комісію АН УРСР виділити додатково Інституту фізіології в 1961 році необхідні кошти на придбання для лабораторії космічної фізіології унікального обладнання та передбачити виділення в 1961 році штатів для лабораторії (зав[ідуючий] лабораторією – 1, ст[арші] наукові співробітники – 2, мол[одші] наукові співробітники – 2, інженер – 1, лаборанти – 4, препаратори – 2).

Вище-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [П.] Семененко*
В. о. Головного вченого секретаря
Президії АН УРСР *Г. [І.] Гладішев*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 942, арк. 271. Оригінал. Машинопис.

№ 207^{*2}
КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ЩОДО СТВОРЕННЯ В ДЕЛЬТІ р. ДУНАЙ
ФІЛІАЛУ ЧОРНОМОРСЬКОГО ЗАПОВІДНИКА
ІНСТИТУТУ ЗООЛОГІЇ АН УРСР

30 липня 1960 р.

Створення філіалу Чорноморського заповідника⁹⁶ в дельті р. Дунаю має велике наукове і народногосподарське значення. Це єдина на Україні ділянка

^{*1} Заголовок документа.

^{*2} Див. док. № 121, 173.

плавневого ландшафту, створеного природою на протязі віків, яку населяють різні види цінних мисливсько-промислових тварин.

В районі дельти Дунаю живе більше 50 видів риб, які дають за рік в середньому до 20 тис. центнерів рибопродукції; серед них такі цінні промислові види, як дунайський оселедець, дунайський лосось, осетрові та ін. В дельті р. Дунаю відбувається нагул молоді, в основному частикових риб, які складають значну частину промислу.

В плавнях у великій кількості гніздяться птахи, серед яких багато цінних мисливсько-промислових видів, а також видів рідкісних, зникаючих: лебедь-шипун, косар, пелікан, каравайка, велика й мала білі чаплі, сіра гуска, що майже зникла як гніздуючий птах з усіх інших районів республіки, ряд видів качок, пастушкових, куликових та ін. Дельта р. Дунаю є одним з найбільших районів масової зимівлі водоплавних птахів.

В плавнях Дунаю потребують охорони також цінні хутрові звірі: видра, норка та ін. Крім того, в районі дельти зустрічається білочеревий тюлень – рідкісний для Чорного моря вид, який потребує охорони.

Все це робить природу дельти Дунаю унікальною по своєму значенню не лише в межах України, але й всього Радянського Союзу і Європи. Організований тут заповідник матиме світове значення і стане одним з самих багатих заповідників Європи, звідки птахи і риби будуть поповнювати мисливські і риболовні угіддя півдня СРСР.

Міжнародний союз охорони природних ресурсів на засіданні в м. Единбурзі в 1958 р. підняв питання про створення «європейських заповідників» для охорони водоплавних птахів і рідкісних видів тварин. В даний час такі заповідники вже організовані в ряді країн, зокрема, в Чехословаччині, в Польщі та ін. В Румунії створюється заповідник в дельті р. Дунаю, межа якого буде прилягати до території СРСР.

З усього вищесказаного виникає необхідність організації філіалу Чорноморського заповідника в дельті р. Дунаю на площі біля 8000 га з приєднанням до нього кілометрової зони водних площ Чорного моря.

[...]*¹

Наукову роботу філіалу будуть виконувати наукові співробітники Чорноморського заповідника, використовуючи базу Інституту гідробіології АН УРСР біля м. Вилково.

Необхідними штатами філіал забезпечить Академія наук УРСР.

Додаток*²: Карта плавневих островів дельти Дунаю, проект постанови Ради Міністрів УРСР.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР *М. [Ф.] Гулий*
В. о. Головного вченого секретаря
Президії АН УРСР *Г. [І.] Гладішев*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 7987, арк. 180–182. Оригінал. Машинопис;
Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 976, арк. 257–259. Копія. Машинопис.

*¹ Знято частину тексту про межі філіалу Чорноморського заповідника.

*² Підкреслено в документі. Додатки не публікуються.

**ЛИСТ ДИРЕКЦІЇ ХАРКІВСЬКОГО ТУРБІННОГО ЗАВОДУ
ДО ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ЩОДО РОЗШИРЕННЯ НАПРЯМІВ СПІВПРАЦІ
З ЛАБОРАТОРІЄЮ ГІДРАВЛІЧНИХ МАШИН АН УРСР**

*16 серпня 1960 р.
м. Харків*

Семилетний план развития народного хозяйства СССР предусматривает резкое увеличение выпуска энергетических установок.

В обеспечении выполнения этого плана большой вес имеет продукция Харьковского турбинного завода.

Перед заводом стоят задачи по освоению производства новых типов мощных паровых, газовых и гидравлических турбин.

При решении задачи по созданию мощных турбоагрегатов возникает много проблемных вопросов, разрешение которых требует широкого участия научно-исследовательских организаций.

В настоящее время Харьковский турбинный завод в этом отношении получает помощь от Лаборатории гидравлических машин АН УССР.

В частности, лабораторией для завода выполняются следующие основные работы:

1. Исследование высоконапорных поворотно-лопастных гидротурбин. По этой работе уже получены ценные результаты в части создания рабочих колес с высокими энергетическими и кавитационными качествами, проведенными на стендах как лаборатории, так и Ленинградского металлического завода.

2. Лаборатория приступила по договору с заводом к разработке нового типа горизонтальных гидротурбин, применение которых позволит резко сократить стоимость строительства гидроэлектростанций.

3. В содружестве с заводом лаборатория ведет исследования методов расчета потерь в паровых турбинах сверхкритических параметров и разработку методов регулирования и защиты их в работе.

4. Большую помощь заводу оказывает лаборатория в разработке методов расчета деталей турбомашин на прочность и вибрацию. Примененные на заводе предложенные лабораторией методы расчета с применением электронных счетных машин уже дали весьма положительные результаты в части резкого сокращения сроков проектирования и выбора оптимальных вариантов.

Кроме этого, в настоящее время ведется совместная разработка метода расчета тепловых схем мощных паровых турбин с применением электронных счетных машин. Применение в практике завода этого метода позволит в кратчайшие сроки решить вопрос о выборе наиболее рациональной схемы паротурбинной установки.

Однако объем выполняемых лабораторией проблемных задач для завода исчерпывает только малую часть наших запросов. Поэтому завод считает, что уже назрела необходимость в резком увеличении производственной мощности лаборатории. С этой точки зрения Харьковский турбинный завод считает целесообразным

*¹ Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 807, 823, 826, 827.

преобразование Лаборатории гидравлических машин АН УССР в Проблемный институт энергетического машиностроения Академии наук УССР⁹⁷ с тем, чтобы перед таким институтом для разрешения поставить и проблемные задачи, необходимые для нашего завода:

- а) по разработке новых экономических схем и циклов двигателей, повышению их единичной мощности;
- б) разработке новых методов расчета процессов и прочности статической и динамической турбомашин с применением электронной вычислительной техники и пр.;
- в) развитию методов экспериментальных исследований деталей машин;
- г) исследованию свойств новых материалов для машиностроения;
- д) по разработке автоматических систем регулирования турбомашин и др.

И. о. главного инженера завода *Золотухин*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 964, арк. 138–139. Оригінал. Машинопис.

№ 209^{*1}

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРО НАПРЯМИ НАУКОВОЇ РОБОТИ
ТА ОРГАНІЗАЦІЙНУ СТРУКТУРУ РАДИ ПО ВИВЧЕННЮ
ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УРСР АН УРСР^{*2}**

19 серпня 1960 р.^{*3}

Постановою Ради Міністрів Української РСР № 1532 від 29 вересня 1959 р. Рада по вивченню продуктивних сил Академії наук УРСР віднесена до складу науково-дослідних установ Академії наук УРСР на правах інституту.

Постановою Державного комітету Ради Міністрів СРСР з питань праці і заробітної плати за № 482 від 2 квітня 1960 р. Рада по вивченню продуктивних сил Академії наук Української РСР віднесена, відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 5 червня 1957 р. за № 660, до другої категорії по оплаті праці керівних і наукових працівників.

Відповідно до статуту Академії наук Української РСР, а також урахувуючи статут Академії наук СРСР, Рада по вивченню продуктивних сил існує при Президії АН УРСР для організації комплексної роботи по вивченню природних багатств і продуктивних сил України та її окремих економічних районів.

Рада по вивченню продуктивних сил, на базі широкій координації, організує комплексні дослідження з найбільш актуальних питань, спрямованих на піднесення народного господарства Української РСР.

Рада проводить дослідження з низки комплексних проблем та узагальнює наслідки робіт установ, що залучені до опрацювання питань по комплексному вивченню продуктивних сил. Рада веде свою роботу в тісному контакті з Держ-

^{*1} Див. док. № 167.

^{*2} Доповідну записку направлено до Президії АН УРСР.

^{*3} Дата розгляду доповідної записки на засіданні Президії АН УРСР. Див.: Регести протоколів засідань Президії АН УРСР (1956–1960), прот. № 49-Б, п. 641 від 19 серпня 1960 р. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 2. Додатки. – Київ, 2015. – С. 473.

планом УРСР, ДНТК УРСР, раднаргоспами та іншими організаціями і сприяє впровадженню на практиці наслідків комплексних досліджень.

Виходячи з цих загальних напрямків та враховуючи розширення ради як наукової установи з одночасним виконанням функцій координаційного центру в республіці, на перспективу 1960–1965 рр. передбачається опрацювання таких комплексних проблем, що мають загальносоюзне значення:

1. Комплексне використання паливно-енергетичних ресурсів з метою раціонального розвитку паливного господарства, електрифікації та хімізації народного господарства:

а) тверді види палива (кам'яне вугілля, буре вугілля, торф);

б) горючі гази України (природні гази, нафтово-попутні, промислові гази – коксові, доменні та ін.).

2. Комплексне використання водних ресурсів Української РСР.

3. Використання мінеральної сировини УРСР (соляні ресурси Сиваша, калійні солі Західних областей України, петругічна сировина, фосфорити, каоліни, бентоніти та ін.).

4. Розвиток продуктивних сил крупних економічних районів УРСР (східних економічних районів важкої індустрії УРСР – Донбасу, Придніпров'я, Приазов'я, Центральних і Західних районів).

5. Трудові ресурси УРСР та їх використання в народному господарстві.

Виходячи з наміченої проблематики на перспективу до 1965 р., проектується створення в складі Ради по вивченню продуктивних сил на найближчі роки слідуєчих 7 відділів:

1. Східних економічних районів важкої індустрії УРСР.

2. Економічних районів Центру УРСР.

3. Західних економічних районів УРСР.

4. Використання трудових ресурсів УРСР.

5. Використання мінеральних ресурсів УРСР.

6. Використання паливних ресурсів УРСР.

7. Комплексного використання водних ресурсів УРСР.

В 1960 році, враховуючи запроектовані штати та реальні можливості комплектування науковими співробітниками, намічено утворення слідуєчих 4 відділів: 1) Східних економічних районів важкої індустрії; 2) Центральних і Західних економічних районів; 3) Комплексно-галузевих проблем, який тимчасово буде охоплювати питання, пов'язані з дослідженнями природних багатств республіки; 4) Відділу трудових ресурсів.

[...]*¹

В послідуєчі роки, відповідно до проєктировок штатних контингентів по АН УРСР на перспективу до 1965 року, намічається деяке поширення Р[В]ПС за рахунок збільшення структурних підрозділів, зокрема – в 1961 році передбачається виділення з відділу комплексно-галузевих проблем спеціального відділу використання мінеральних ресурсів; в 1962 р. виділяється з другого відділу спеціальний відділ Західних економічних районів; в 1963 р. додатково створюється відділ паливно-енергетичних ресурсів; в 1964 р. – відділ водних ресурсів. В 1965 р.

*¹ Знято інформацію про штатний розпис ради на 1960 р.

передбачається довести розширення штатних контингентів Р[В]ПС приблизно до 100–120 чол.

Рада по вивченню продуктивних сил УРСР просить Президію АН УРСР схвалити перспективи розгортання роботи Р[В]ПС і затвердити організаційну структуру Ради та штатні контингенти на 1960 рік.

Голова Ради по вивченню продуктивних сил УРСР
академік АН УРСР *П. [М.] Першин*
Учений секретар Ради
кандидат економічних наук *Г. [М.] Давидов*

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 963, арк. 135–139. Оригінал. Машинопис.

№ 210

**ІНФОРМАЦІЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПРО ЗАХОДИ
ЩОДО СТВОРЕННЯ ТА НАПРЯМИ НАУКОВОЇ РОБОТИ
ІНСТИТУТУ РАДІОТЕХНІЧНИХ ПРОБЛЕМ АН УРСР**

25 серпня 1960 р.

Секретно*¹

Екз. № 1

Постановлением ЦК КПСС и Совета Министров СССР № 832–372 от 21 июля 1959 года на Совет Министров УССР и Академию наук УССР возложена организация в 1960–1961 годах Института радиотехнических проблем АН УССР на базе радиотехнических отделов Института электротехники АН УССР с целью проведения работ по созданию мощных генераторов и усилителей сантиметрового диапазона радиоволн с широкими полосами электронной перестройки частоты применительно к создаваемым системам радиолокационного противодействия, противодействия системам управления реактивными снарядами, противодействия системам разведки на разведывательных спутниках потенциального противника, космической радиосвязи и управления ракетами.

Решение об организации нового института для срочного выполнения работ государственной важности на базе отделов Института электротехники АН УРСР объясняется тем, что коллектив указанных отделов в течение 10 лет проводил работы по созданию мощных генераторов по постановлениям правительства и техническим условиям Главного артиллерийского управления МО СССР по темам «Залив», «Зерно», «Интервал-1», «Интервал-2», «Лавина», «Фонтан» и получил значительные результаты, стоящие на уровне новейших в этой области мировой науки.

В соответствии с постановлением Совета Министров СССР № 526–321 заводы № 277 и № 328 (гор[ода] Ленинград и Саратов) начали изготовление опытных образцов систем противодействия.

В настоящее время из-за отсутствия необходимых производственных площадей и малой численности коллектива нет возможности обеспечить возросший объем разработок.

*¹ На документі штамп: «Розсекречено».

[...]*¹

Таким образом, проблема создания высоких мощностей, которой посвятил несколько лет назад свои усилия коллектив радиотехнических отделов Института электротехники АН УРСР, находит самое широкое применение в народном хозяйстве и новой оборонной технике. [...].

Подготавливаются данные по «неопознанному спутнику» с целью разработки системы противодействия и др[угие] задания.

Для развертывания работ [...] *² необходимо в соответствии с планом формирования обеспечить институт 6–8 тыс. м² производственных площадей, что при застройке по повторно применяемому проекту потребует ассигнований в 11–13 млн рублей.

Учитывая очень тяжелое положение с производственными площадями, т. к. коллектив формируемого института размещается в 10 комнатах по [улице] Чкалова, 55-б, просим ЦК КПУ и Совет Министров УССР оказать помощь в следующем:

1. Выделить 350–400 тыс. руб. для осуществления привязки повторно применяемого проекта на площадке, представленной Киевским горсоветом по ул[ице] Эжена Потье, № 8 (отвод участка и строительный паспорт оформлены).

2. Обязать Гипрогражданпромстрой провести проектные работы по привязке повторно применяемого проекта с окончанием в октябре–ноябре 1960 года.

3. Рассмотреть вопрос о выделении целевым назначением для строительства Института радиотехнических проблем Академии наук УССР ассигнований на 1961 год.

4. Рассмотреть вопрос о возможности передачи во временное пользование до окончания строительства лабораторного корпуса Института радиотехнических проблем АН УССР помещения площадью 1,5–2,0 тыс. м² за счет других организаций. (Например за счет помещения по [улице] Тверской, 6, которое значительно меньше загружено в связи с перебазированием Института автоматики Госплана УССР в новый корпус на Нагорной улице).

Вице-президент АН УРСР
член-корреспондент АН УССР *И. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 5113, арк. 49–51. Оригінал. Машинопис.

№ 211 *³

**ОБҐРУНТУВАННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ В СКЛАДІ АКАДЕМІЇ
ІНСТИТУТУ ПРОБЛЕМ ХІМІЇ І ТЕХНОЛОГІЇ ОБРОБКИ ВОДИ**

30 серпня 1960 р.

Постачання населення та промисловості міст і селищ доброякісною водою є важливою народногосподарською проблемою.

*¹ Тут і далі – знято інформацію про звернення військових державних органів щодо прискорення розвитку радіотехнічних засобів та завдання в цій галузі, а також інформацію про успіхи закордонних вчених у галузі розробки генераторів високих потужностей та перспективи їх застосування.

*² Знято інформацію, що не стосується АН УРСР.

*³ Див. док. № 3, 34.

Забруднення промисловими стоками водоймищ, що використовуються як основні джерела питного та технічного водопостачання, приводить до ускладнення і значного подорожчання технології підготовки питної води для населення, води для електростанцій та багатьох галузей промисловості, скорочення зрошувальної площі землеробства, викликає загибель риби та зменшення її нересту, загибель значної території лісних масивів, а також отруєння підземних водоносних горизонтів і завдає внаслідок цього державі великі матеріальні збитки, які досягають багатьох мільярдів карбованців.

Радянський уряд за останні роки приділяє значну увагу питанням охорони водоймищ від забруднення промисловими водами і розробці прогресивної технології очистки питної води.

Проте, радикальні зміни в стані охорони водоймищ та водопостачанні населення доброякісною питною водою можуть бути досягнуті лише на підставі глибокого вивчення режиму водоймищ, розробки теорії технології очистки води та створення нової техніки водообробки.

На Україні наукові дослідження в галузі хімії очистки води на протязі ряду років фактично провадяться лише в лабораторії хімії і технології обробки води Інституту загальної і неорганічної хімії АН УРСР. Робота цієї лабораторії була спрямована на вивчення питань охорони водоймищ від забруднення стічними водами підприємств, розробку нових методів раціональної технології очистки питних вод, а також питань автоматизації технологічних процесів очистки води.

За останні роки лабораторія виконала ряд досліджень, які мають значне науково-теоретичне і практичне значення, та зайняла провідне місце в цій галузі.

На базі розвинутої лабораторією теорії знешкодження та очистки питної води створені хлоратори та іонатори, розроблені нові коагулюючі суміші для інтенсифікації процесів прояснення води в зимових умовах, створено схему окислювальної обробки питної води, що забезпечує високу якість води.

Окислювальний метод очистки води озоном за пропозицією Держплану УРСР впроваджується лабораторією хімії і технології обробки води на Деснянському і Дніпровському водогоні. Внаслідок робіт у галузі технології очистки промислових стічних вод лабораторією створено технологічну схему централізованої очистки стоків аніліно-барвникових комбінатів, яка впроваджується за пропозицією Державного комітету по хімії на Тамбовському аніліно-барвниковому заводі. Були розроблені і впроваджені на Рубіжанському комбінаті локальні установки, що дозволили одночасно з очисткою стічних вод повертати цінні продукти у виробництво.

Внаслідок досліджень у галузі автоматизації хімічних процесів очистки води лабораторією створено і в значній мірі впроваджено автоматичні прилади для контролю та керування цими процесами.

Лабораторія подає в значних масштабах науково-технічну допомогу підприємствам раднаргоспів та проектним установам Держплану УРСР і Держплану СРСР.

Дослідження лабораторії по хімічній очистці питної води та методів очистки промислових стоків використовуються при проектуванні нових водопроводів на трасах каналів Донець–Донбас та Дніпро–Кривий Ріг, у проекті Калушського хіміко-металургійного комбінату, на Дарницькому комбінаті штучного волокна та на Устькам'яногорському свинцево-цинковому комбінаті.

Враховуючи те, що успішне рішення таких важливих для народного господарства питань, як охорона водоймищ від забруднення та постачання населення доброякісною питною водою, вимагає дальшого розширення науково-дослідних робіт у цій галузі і беручи до уваги те, що в Академії наук УРСР є висококваліфікований колектив наукових співробітників і спеціальна технічно обладнана експериментальна база з дослідними очисними спорудами, Президія Академії наук УРСР вважає необхідним організувати в складі Академії наук Української РСР на базі лабораторії хімії і технології води Інституту загальної і неорганічної хімії АН УРСР Інститут проблем хімії та технології обробки води АН УРСР⁹⁸.

На інститут буде покладено:

вивчення природи і динаміки змінення органічних і мінеральних речовин вод відкритих водоймищ, в першу чергу Дніпра, Десни, Дністра, Північного Бугу, Північного Дінця та інших великих водоймищ УРСР; (лабораторія покращання якості питної води та ін. лаборат[орії]);

вивчення принципів конструювання апаратів та споруд для очистки питних і промислових вод (лабораторія технологічних процесів і апаратури);

розробка окислювальних та адсорбційних методів поліпшення якості питної води (лабораторія покращання якості питної води);

вивчення питань обробки технічних вод і промислових стоків, в першу чергу стоків заводів органічного синтезу, високополімерних сполук, штучного волокна, металургійної та вугільної промисловості (лабораторії очистки промислових стічних вод, підготовки технічних вод та лабораторія біологічних досліджень питних та стічних вод);

розробка методів автоматичного контролю хіміко-технологічних процесів очистки питних, технічних і промислових стічних вод, а також розробка методів автоматичного керування цими процесами (лабораторія автоматизації хімічних процесів обробки води);

опрацювання спеціальних методів обробки води і аналізу мікродомішок токсичних сполук у водоймищах (спецлабораторія та лабораторія методів аналізу);

розробка чутливих методів аналізу забруднень промислових стоків та джерел водопостачання (лабораторія методів аналізу).

Створення інституту передбачається провести послідовно по етапах – в першу чергу створити лабораторії, які забезпечені керівними кадрами, а саме:

- 1) Лабораторію технологічних процесів і апаратури,
- 2) Лабораторію покращання якості питної води,
- 3) Лабораторію очистки промислових стічних вод,
- 4) Лабораторію автоматизації хімічних процесів обробки води.

Крім того, з метою прискорення втілення наслідків^{*1} наукових робіт у народне господарство до складу інституту буде передано 3 опорні пункти (на Дарницькому комбінаті штучного волокна, на Деснянському водопроводі м. Києва та на Дніпропетровському водопроводі).

Після підготовки або залучення необхідних керівних кадрів на протязі найближчих 2–4 років передбачається організувати лабораторію біологічних досліджень питних та стічних вод, лабораторію методів аналізу промислових стоків та

^{*1} Так у документі. Правильно: результатів.

джерел водопостачання, спецлабораторію, лабораторію підготовки технічних вод та відділ втілення з підпорядкованими йому 5 опірними пунктами (крім згаданих вище, мають бути організовані опірні пункти при Луганському та Станіславському раднаргоспах).

Таким чином, у складі Інституту проблем хімії і технології води буде створено 8 перелічених вище лабораторій та відділ втілення з п'ятьма опірними пунктами, з яких, у першу чергу, 4 лабораторії з трьома опірними пунктами.

Щоб очолити створенні лабораторії будуть залучені спеціалісти у галузі технології очистки питних, промислових і стічних вод – доктор технічних наук професор Л. А. Кульський, старші наукові співробітники кандидати хімічних наук М. О. Шевченко, О. М. Кагановський, І. Т. Гороновський.

Крім того, проводяться переговори про залучення до роботи в інституті спеціалістів з інших міст республіки.

Зараз у лабораторії хімії і технології води Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР є 42 співробітника, з яких комплектуватиметься штат Інституту проблем хімії і технології обробки води. Ці спеціалісти вже мають великий досвід роботи по дослідженню в галузі очистки води і складатимуть основний кістяк лабораторії.

У 1960 році штатна чисельність інституту буде доведена до 78 чол., а в 1965 р. – до 160 чоловік.

Утримання інституту на рік в 1961 році складатиме близько 2 млн крб. і в 1965 році досягне 4 млн крб.

Базою для створення Інституту проблем хімії і технології обробки води є будинок, в якому зараз розміщується лабораторія хімії і технології води Інституту загальної та неорганічної хімії, що знаходиться на території Київської Дніпровської водогінної станції у Вишгороді і має площу 1427 м². В цьому будинку розміщені дослідні очисні споруди, майстерні, допоміжні приміщення та 14 лабораторних кімнат, які обладнані необхідним устаткуванням та апаратурою. Вказане приміщення може забезпечити роботу майбутнього Інституту проблем хімії і технології обробки води на найближчі 2–3 роки.

У відповідності до перспективного плану Академії наук УРСР на семирічку намічено будівництво спеціального будинку для інституту площею 3,5–4,5 м² поблизу дослідної станції на території селища Дніпровського водогону.

Президія Академії наук Української РСР просить Центральний Комітет КП України розглянути питання про організацію в складі Академії наук УРСР Інституту проблем хімії і технології обробки води.

[...]*¹

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР О. [Н.] Щербань
Головний учений секретар
Президії АН УРСР І. [М.] Федорченко

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 975, арк. 176–179. Копія. Машинопис.

*¹ Знято інформацію про додатки, які не публікуються.

№ 212*¹

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
«ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ В СКЛАДІ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР
ІНСТИТУТУ НАПІВПРОВІДНИКІВ»*²**

3 вересня 1960 р.

З метою розвитку наукових досліджень з питань фізики напівпровідників і напівпровідникових приладів та їх застосування в техніці, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Прийняти пропозицію Академії наук УРСР про організацію в складі Академії наук УРСР в 1960 році в м. Києві Інституту напівпровідників*³.

Організацію цього інституту провести в межах бюджетних асигнувань і штатної чисельності, затверджених Академії наук УРСР на 1960 рік.

2. Покласти на Інститут напівпровідників АН УРСР проведення теоретичних та експериментальних досліджень у галузі фізики напівпровідників і напівпровідникових приладів і розроблених фізичних основ їх застосування в техніці.

3. Зобов'язати Академію наук УРСР (т. [О. В.] Палладіна) надати Інституту напівпровідників необхідні приміщення та укомплектувати його кваліфікованими науковими кадрами.

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *К. [П.] Бойко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6832, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

№ 213

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР «ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ
В СКЛАДІ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР ІНСТИТУТУ ГЕОФІЗИКИ»*⁴**

16 вересня 1960 р.

З метою розвитку наукових досліджень в галузі теоретичної та прикладної геофізики, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Прийняти пропозицію Академії наук УРСР про організацію в складі Академії наук УРСР у 1960 р. в м. Києві Інституту геофізики з філіалом у м. Львові*⁵.

Організацію Інституту геофізики АН УРСР і його філіалу провести в межах бюджетних асигнувань і штатної чисельності, затверджених Академії наук УРСР на 1960 рік.

2. Покласти на Інститут геофізики АН УРСР та його філіал розробку нових і удосконалення існуючих методів геофізичних досліджень, їх теорії, методів і апаратури,

*¹ Див. док. № 1, 61.

*² Заголовок документа.

*³ Президія АН УРСР зверталася до РМ УРСР з клопотаннями про створення Інституту напівпровідників 25 травня 1957 р. та 19 серпня 1960 р.

*⁴ Заголовок документа.

*⁵ Президія АН УРСР зверталася до державних органів з клопотаннями про реорганізацію Інституту геофізики 9 листопада 1959 р., 27 травня 1960 р. та 23 серпня 1960 р.

вивчення питань будови земної кори та узагальнення наслідків розвідувальних геофізичних робіт на території Української РСР в цілому і її окремих геологічних районів з метою прогнозу розвідувань родовищ корисних копалин.

3. Зобов'язати Академію наук УРСР (т. [О. В.] Палладіна) надати Інституту геофізики та його філіалу необхідні приміщення і укомплектувати їх кваліфікованими науковими кадрами.

Заступник Голови Ради Міністрів УРСР *І. [С.] Сенін*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *К. [П.] Бойко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6834, арк. 99. Оригінал. Машинопис.

№ 214

ПОСТАНОВА РМ СРСР «ПРО РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ГОЛОВНОГО ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОЗВАРЮВАННЯ ім. Є. О. ПАТОНА АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР З КЕРІВНИЦТВА РОЗВИТКОМ ЗВАРЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ В СРСР»^{*1}

*17 вересня 1960 р.
м. Москва*

[...]^{*2} Совет Министров Союза ССР постановляет:

1. В целях дальнейшего увеличения масштабов применения сварочной техники в промышленности, строительстве и на транспорте предоставить главному Институту электросварки им. Е. О. Патона Академии наук Украинской ССР широкие полномочия в деле координации работы предприятий, научно-исследовательских и конструкторских учреждений в области сварки, организации внедрения новых методов сварки и экономичных сварных конструкций и осуществления других мероприятий, связанных с развитием сварочной техники в СССР.

2. Обязать Институт электросварки им. Е. О. Патона ежегодно, начиная с 1961 года, разрабатывать рекомендации – контрольные цифры по объемам производства в СССР экономичных сварных конструкций, развитию наплавочных работ, уровням механизации сварки, созданию специализированных сварочных производств и наращиванию мощностей по выпуску сварочных материалов и оборудования с учетом перспективного развития народного хозяйства^{*3}.

Госэкономсовету СССР, Госплану СССР, Советам Министров союзных республик, совнархозам, министерствам и ведомствам СССР учитывать рекомендации Института электросварки им. Е. О. Патона и, в зависимости от их важности и значения, включать необходимые задания соответственно в годовые и перспективные планы развития народного хозяйства СССР и союзных республик, планы совнархозов, министерств, ведомств, предприятий, строек и организаций и пре-

^{*1} Заголовок документа. РМ УРСР також ще 13 серпня 1958 р. прийняла постанову «Про дальше впровадження у виробництво зварювальної техніки» та 29 листопада 1960 р. «Про розширення прав головного Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона Академії наук УРСР по керівництву розвитком зварювальної техніки в СРСР».

^{*2} Тут і далі – знято загальну інформацію про розвиток зварювальної техніки в СРСР.

^{*3} Тут і далі – підкреслено в документі від руки.

дусматривать выделение необходимых для развития сварочного производства денежных и материальных средств.

3. Поручить Институту электросварки им. Е. О. Патона организовать систематический контроль за ходом внедрения в народное хозяйство передовой сварочной техники и подготавливать по итогам проверки предложения по обеспечению выполнения планов производства сварных конструкций, развития наплавочных работ, повышения уровня механизации сварочных процессов, выпуска сварочных материалов и оборудования.

Обязать Советы Министров союзных республик, совнархозы, министерства, ведомства, предприятия и строительные организации рассматривать эти предложения Института электросварки им. Е. О. Патона и принимать меры, необходимые для выполнения планов развития сварочного производства.

4. Возложить на Институт электросварки им. Е. О. Патона координацию научно-исследовательских, проектно-конструкторских и технологических работ в области сварочной техники.

В целях осуществления указанной координации поручить совнархозам, министерствам и ведомствам СССР обязать подведомственные им предприятия и организации:

а) ежегодно, не позднее июня, представлять Институту электросварки им. Е. О. Патона проекты планов на последующий год по научно-исследовательским, проектно-конструкторским и технологическим работам в области сварочной техники;

б) ежегодно, не позднее февраля, представлять Институту электросварки им. Е. О. Патона годовые отчеты о законченных научно-исследовательских, проектно-конструкторских и технологических работах;

в) учитывать предложения Института электросварки им. Е. О. Патона по корректировке указанных в подпункте «а» проектов планов.

5. Обязать Институт электросварки им. Е. О. Патона рассматривать совместно с соответствующими организациями новые типы сварочного оборудования и материалов и представлять совнархозам, министерствам и ведомствам СССР предложения об изготовлении этой продукции и снятии с производства устаревших сварочных материалов и оборудования.

Поручить совнархозам, министерствам и ведомствам СССР обязать подведомственные им предприятия и организации учитывать эти предложения в планах производства.

6. В целях оказания технической помощи совнархозам, предприятиям и стройкам в развитии и внедрении сварочной техники, а также для организации систематического контроля на местах за ходом выполнения планов производства сварных конструкций, сварочных материалов и оборудования, разрешить Институту электросварки им. Е. О. Патона создать до 1 января 1961 г. группу уполномоченных института из числа высококвалифицированных инженеров-сварщиков.

Совету Министров Украинской ССР и Министерству финансов СССР с участием Института электросварки им. Е. О. Патона в двухмесячный срок рассмотреть и решить вопрос об увеличении штата Института электросварки им. Е. О. Патона в связи с организацией группы уполномоченных, предусмотрев должностные оклады уполномоченным институту на уровне окладов главных специалистов управлений совнархозов.

7. Обязать Государственный комитет Совета Министров СССР по автоматизации и машиностроению и Госстрой СССР с участием Института электросварки им. Е. О. Патона разработать и издать в 1961 году необходимые материалы, которыми следует руководствоваться при проектировании сварных конструкций наиболее металлоемких машин, оборудования и сооружений. Указанные материалы периодически обновлять по мере накопления новых данных в области сварочной техники и направлять их совнархозам, проектным и конструкторским организациям, а также соответствующим предприятиям.

8. Обязать Центральное статистическое управление при Совете Министров СССР:

а) в месячный срок по согласованию с Институтом электросварки им. Е. О. Патона разработать и утвердить формы учета и отчетности в народном хозяйстве по выполнению планов производства сварных конструкций, наплавочных работ, производства сварочного оборудования и материалов и повышения уровней механизации процессов сварки и наплавки;

б) начиная с 1961 года к 1 апреля составлять за истекший год сводные данные о выполнении указанных в подпункте «а» планов.

9. Советам Министров союзных республик, государственным комитетам Совета Министров СССР, министерствам и ведомствам СССР с 1 января 1961 г. включать должность главного сварщика в штаты подведомственных им проектных, проектно-технологических и конструкторских организаций, занятых проектированием металлоемких машин, оборудования и сооружений, с годовым планом проектно-конструкторских работ свыше 10 млн рублей, и назначать работников на указанную должность по представлению Института электросварки им. Е. О. Патона.

10. В целях успешного внедрения экономичных сварных конструкций на крупнейших машиностроительных предприятиях и стройках страны поручить Госплану СССР ежегодно выделять до 1000 единиц сварочного оборудования в распоряжение Института электросварки им. Е. О. Патона для распределения его в течение года между указанными предприятиями и стройками.

11. Предоставить Институту электросварки им. Е. О. Патона право привлекать для разработки предложений и мероприятий, связанных с координацией научно-исследовательских и опытно-производственных работ и контролем за выполнением планов внедрения сварочной техники, специалистов научно-исследовательских и проектных организаций и предприятий, занятых производством сварочных материалов и оборудования.

12. Поручить Совету Министров Украинской ССР до 1 января 1961 г. рассмотреть и решить вопрос о дальнейшем развитии Института электросварки им. Е. О. Патона [...].

Зам[еститель] Председателя
Совета Министров Союза ССР А. [Н.] Косыгин
Управляющий делами
Совета Министров СССР Г. [С.] Степанов

Науковий архів Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України, оп. 1, спр. 1063, арк. 28–30. Засвідчена копія. Машинопис.

**ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ДО РМ УРСР
ПРО ДОЗВІЛ РЕОРГАНІЗУВАТИ БУДИНОК-МУЗЕЙ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
У ФІЛІАЛ ДЕРЖАВНОГО МУЗЕЮ Т. Г. ШЕВЧЕНКА АН УРСР**

23 вересня 1960 р.

Президія Академії наук УРСР просить дозволу реорганізувати Будинок-музей Т. Г. Шевченка у філіал (відділ) Державного музею Т. Г. Шевченка АН УРСР.

Будинок-музей Т. Г. Шевченка у Києві утворений у 1928 році. Це перший Шевченківський музей на Україні. В ньому висвітлювалися не лише літературно-меморіальні матеріали про перебування Т. Г. Шевченка в Києві, а весь біографічно-творчий шлях поета-художника.

За весь час свого існування будинок-музей відіграв велику роль у пропаганді творчої спадщини Тараса Шевченка. Його зали відвідали сотні тисяч трудящих з усіх кінців Радянського Союзу.

З відкриттям у Києві Державного музею Т. Г. Шевченка, де в 22 залах ґрунтовно висвітлено життя, творчість і громадсько-політичну діяльність Т. Г. Шевченка та зібрано майже всі його оригінальні образотворчі роботи, закономірно виникає потреба змінити профіль експозиції Будинку-музею Т. Г. Шевченка. Тепер недоцільно в обох київських музеях показувати одні й ті ж експонати. До того ж у Державному музеї експонуються оригінальні роботи, а в будинку-музеї переважно копії. У зв'язку з цим вирішено перебудувати експозицію будинку-музею з тим, щоб висвітлити лише одну тему: «Перебування Т. Г. Шевченка у Києві». Внаслідок цих обставин будинок-музей тепер по суті стає тематичним доповненням до Державного музею Т. Г. Шевченка. Функція його як самостійної культурно-освітньої установи на даному етапі відпадає. Ось чому буде доцільно перетворити Будинок-музей Т. Г. Шевченка у філіал (відділ) Державного музею Т. Г. Шевченка АН УРСР.

Державний музей забезпечить методичне керівництво в філіалі, буде безпосередньо відповідати за його роботу, зокрема за побудову експозиції та лекційну пропаганду.

Об'єднання дасть економію в зарплаті, бо будуть скорочені зайві штатні одиниці Будинку-музею Т. Г. Шевченка (директор, бухгалтер).

Додаток*¹: проект постанови.

Президент Академії наук УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар Президії АН УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 7987, арк. 194–195. Оригінал. Машинопис.

*¹ Підкреслено в документі. Додаток не публікується.

№ 216*¹
**ВІДОМОСТІ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ У ПРАКТИКУ ВИРОБНИЦТВА ВІДКРИТТІВ,
 ВІНАХОДІВ ТА РОЗРОБОК ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ АН УРСР
 ЗА 1957–1960 рр.**

[Не пізніше вересня 1960 р.]²

№ п/п	Номер и дата выдачи удостоверения о регистрации Комитетом по делам изобретений и открытий при СМ СССР, перечень участников разработок	Наименование предложения, краткое изложение его сути с указанием основных характеристик, выгодно его отличающих от других подобных предложений	Где предложение внедрено, какие при этом получены экономические, производственные и другие положительные показатели	Примечание
1	2	3	4	5
1.	№ 13515, 7/VII-59 [г.] канд[идат] техн[ических] наук Сирота И. М. инж[енер] Богаченко А. Е.	Разработка и испытание моделей шинного трансформатора тока нулевой последовательности на ток 7200 А. Трансформатор необходим для обеспечения надежной защиты новых крупных генераторов ТЭЦ.	Монтируется опытная установка на ТЭЦ № 1 Курскэнерго. Высокая чувствительность защиты.	
2.	№ 13517, 7/VII-59 [г.] канд[идат] техн[ических] наук Сирота И. М. ст[арший] инж[енер] Островская А. В. мех[аник] по точным приборам Левиков М. З.	Исследование реле защиты на основе применения полупроводников с большой подвижностью электронов. Подлучаются схемы реле, обладающие преимуществами по сравнению с существующими.	Результаты исследования опубликованы в журнале «Электричество».	
3.	№ 13507, 7/VII-59 [г.] к.т.н. Цукерник Л. В. ст[арший] научный сотрудник Шестопапов В. Н.	Разработка устройств автоматической разгрузки энергосистемы.	Результаты разработки опубликованы в журналах «Электрические станции» и «Автоматика». Проводится опытная эксплуатация на ГЭС-1 Киевэнерго.	

*¹ Див. док. № 33.

*² Дату встановлено за змістом документа.

4.	№ 13508, 7/VII-59 [г.] к.т.н. Сирота И. М. ст[арший] инж[енер] Островская А. В.	Исследование возможности осуществления реле защиты на основе эффекта Холла.	Результаты исследования опубликованы в журнале «Вестник электропромышленности».	
5.	№ 5101 от 17/XI-56 [г.] к.т.н. Пукерник Л. В. к.т.н. Костюк О. М. гл[авный] инж[енер] Рыбинский В. Е.	Устройство для возбуждения токов тональных частот в электрической сети энергосистемы.	Находится в стадии опытно-промышленной проверки в системе Клевэнерго.	
6.	№ 13884 от 25/V-59 [г.] академик Хренов К. К. ст[арший] н[аучный] с[отрудник] Кушнерев Д. М. мл[адший] н[аучный] с[отрудник] Гребельник М. П.	Керамический флюс марки К-8 для автоматической сварки нержавеющей стали марки 1×18Н9Т. Предложен керамический флюс для автоматической сварки стали марки 1×18Н9Т с использованием стандартной сварочной проволоки. Обеспечивает высокие антикоррозийные и механические свойства металла шва. Флюс имеет высокие технологические свойства.	Предложенный флюс К-8 внедрен на ряде заводов страны. В результате внедрения повышено качество химической аппаратуры из нержавеющей стали, увеличена производительность сварки.	
7.	№ 13512 от 25 мая 1959 [г.] академик Хренов К. К. главный конструктор Гурский П. И.	«Разработка конструкции ручных клещей КС-6 для холодной стыковой сварки проводов». Клещи позволяют сваривать в монтажных условиях алюминиевые провода сечением 2,5 до 10 мм ² , медные сечением 2,5–4 мм ² и алюминиевые с медными. Соединение холодной сваркой применяется взамен пайки и электрической сварки.	Клещи КС-6 внедрены в тресте «Киевэлектромонтаж», на Киевском чугуно-кровельном заводе и других монтажных организациях и заводах. Внедрение одного комплекта клещей КС-6 дает годовую экономию 14 000 руб., улучшает качество соединения и облегчает условия труда.	
8.	№ 13509 от 25 мая 1959 [г.] академик Хренов К. К. гл[авный] конструктор Гурский П. И.	«Разработка конструкции настольного станка СНС-2 для холодной стыковой сварки проводов». Станок позволяет сваривать в условиях заводов и электромонтажных мастерских алюминиевые провода сечением до 25 мм ² , медные сечением до 10 мм ² и алюминиевые провода с медными. Соединение холодной сваркой применяется взамен пайки и электрической сварки.	Станок СНС-2 внедрен в тресте «Киевэлектромонтаж». По данным треста, внедрение одного станка СНС-2 дает годовую экономию 35 000 руб., улучшает качество соединения, облегчает условия труда, позволяет заменять алюминиевые провода взамен медных.	

9.	<p>№ 13505 от 25 мая 1959 [г.] академик Хренов К. К. главный конструктор Гурский П. И.</p>	<p>«Разработка конструкции ручных клещей КН-4 для холодной сварки проводов внахлестку». Клещи позволяют сваривать внахлестку в монтажных условиях два или три алюминиевых провода сечением 2,5 и 4 мм². Соединение проводов холодной сваркой применяется взамен пайки и электрической сварки.</p>	<p>Клещи КН-2 прошли лабораторные испытания и на их основе были разработаны клещи КН-4, опытная партия которых изготавливается в III квартале] 1960 г. Предполагаемая экономия от применения одного комплекта клещей КН-4 составит около 10 000 рублей. Применение холодной сварки улучшает качество соединения проводов и облегчает условия труда.</p>	
10.	<p>№ 13506 от 7 августа 1959 г. академик Хренов К. К. ст[арший] н[аучный] с[отрудник] Моравский В. Э. к.т.н. Свечников С. В. ст[арший] инж[енер] Хоменко И. З.</p>	<p>«Разработка конструкции и электрической схемы универсальной шовной конденсаторной машины ШКМ-3 для сварки цветных и черных металлов толщиной от 0,05–0,7 мм поперечными и продольными швами. Машина имеет электронное управление и является новейшей разработкой в данной области.</p>	<p>Внедрена на нескольких оборонных заводах взамен пайки специзделий из металлов малых толщин, что позволило в 1,5–2 раза увеличить производительность труда и получить большую экономию олова.</p>	
11.	<p>№ 13510 от 7 августа 1959 г. академик Хренов К. К. ст[арший] н[аучный] с[отрудник] Моравский В. Э. к.т.н. Свечников С. В. ст[арший] инж[енер] Хоменко И. З.</p>	<p>«Разработка конструкции и электрической схемы шовной конденсаторной машины ШКМ-2 для сварки цветных и черных металлов поперечными швами толщиной от 0,05+0,05 мм до 0,4+0,4 мм». Имеет электронное управление и является одной из первых разработок в данной области.</p>	<p>Внедрена на заводах п/я 429 в г. Москве, п/я 143 в г. Куйбышеве и Рижском заводе «Гидрометприборов» при сварке мембранных коробок приборов. Замена при этом пайки позволила повысить в 2–2,5 раза производительность труда и получить экономию олова.</p>	
12.	<p>№ 13511 от 7 августа 1959 [г.] академик Хренов К. К. ст[арший] н[аучный] с[отрудник] Моравский В. Э.</p>	<p>«Разработка конструкции точечной конденсаторной машины ТКМ-7 для сварки цветных и черных металлов толщиной 0,02–0,7 мм». Машина имеет ряд преимуществ по сравнению с машиной ТКМ-4: стабилизированное напряжение зарядки конденсаторов, увеличенный полезный вылет, лучшие условия работы для обслуживания.</p>	<p>В 1958–60 гг. (к 1/VI) выпущено около 200 машин ТКМ-7, которые внедрены на многих заводах СССР.</p>	

13.	№ 13885 от 8 августа 1959 г. академик Хренов К. К. ст[арший] инженер Семергеев С. И.	«Разработка конструкции точечной конденсаторной машины ТКМ-6 для сварки цветных и черных металлов толщиной 0,05–0,8 мм». Машина ТКМ-6 имеет итронный контактор в разрядной цепи конденсаторов и предназначена для сварки крупных деталей приборов и других изделий (полезный вылет машины 250 мм).	Внедрена на Московском заводе малолитражных автомобилей, киевских заводах п/я 50, «Арсенал» и порционных автоматов.	
14.	№ 13886 от 8 августа 1959 г. академик Хренов К. К. ст[арший] н[аучный] с[отрудник] Моравский В. Э.	«Разработка конструкции точечной конденсаторной машины ТКМ-4 для сварки цветных и черных металлов толщиной 0,02–0,5 мм». Машина ТКМ-4 была одной из начальных разработок в этой области и с 1954 по 1959 год выпускалась серийно в г. Киеве. Имеет весьма значительные габариты, удобна и надежна в работе, отличается простотой конструкции и электрической схемы, а также высокой стабильностью сварки (при колебаниях напряжения в сети до ±5%).	Всего выпущено более 1000 (одной тысячи) машин ТКМ-4, которые внедрены на нескольких ста ^{*1} заводах СССР. Замена клепку, пайку и другие виды неразъемного соединения деталей, машины ТКМ-4 позволяют повысить производительность труда в 2–2,5 раза, получить экономии припаяв и улучшить условия труда.	
15.	[№] 12460 [от] 11/III–1959 [г.] доктор техн[ических] наук Иващенко А. Г. младший научный сотрудник Ситов Б. А.	Шаговый двигатель и схемы его коммутации. Шаговый двигатель развивает значительный момент при высоком быстродействии.	Харьковский электромеханический завод (ХЭМЗ). Разработанный Институтом электротехники АН УССР и выпускаемый ХЭМЗом шаговый двигатель, а также схемы его коммутации использованы в системе цифрового программно управления фрезерным станком, осуществленной Институтом электротехники АН УССР. Данные шаговые двигатели применены так же в системе программного управления вальцетокарного станка, разработанной ХЭМЗом.	

*1 Так у документи.

16.	[№] 12462 [от] 11/III-1959 [г.] д.т.н. Иващенко А. Г. инженер Пепина Н. В.	Стабилизатор отжига для совместных процессов волочения и отжига медной проволоки. В качестве исполнителю элемента применен регулируемый вольтодобавочный трансформатор.	Завод «Укркабель» на волоочильных машинах ВМ-9. Улучшение качества проволоки.	
17.	[№] 12463 [от] 11/III-1959 [г.] д.т.н. Иващенко А. Г. м[а]д[и]ш[и]й н[а]учный с[от]рудник Кунцевич В. М. ст[а]рший н[а]учный с[от]рудник Парра И. К.	Разработка универсального экстремального регулятора с измерительными связями непрерывного действия. Разработано устройство, позволяющее автоматически отыскивать наилучший (оптимальный) режим работы контролируемого процесса, что позволяет в некоторых случаях за оператора, в задачу которого входили выбор установок регуляторов. Разработанный регулятор позволяет применять его для очень инерционных объектов.	ВНИИГидроуголь ОРГРЭС (Южное отделение). Улучшение качества очистки забоя и возможность полной автоматизации гидродобычи угля.	
18.	[№] 12461 [от] 11/III-1959 [г.] ст[а]рший н[а]учный с[от]рудник Нечаев Г. К. инж[енер] Панасюк Л. С. инж[енер] Пиневич М. М.	Устройство температурной сигнализации УТС-1. В устройстве использован релейный эффект в цепи с термоспротивлением, что позволяет избежать применения усилителей и значительно упростить схему.	Серийный выпуск на заводе «Теплоконтроль» г. Львов. Установка 100 комплектов дает экономии по зарплате около 5 млн руб. На 1960 г. завод имеет план 200 комплектов. Заявки на УТС-1 значительно превышают план 1960 г.	

И. о. директора института канд[идат] техн[ических] наук Г. А. Клименко
Ученый секретарь канд[идат] техн[ических] наук Н. А. Качанова

ИА НБУВ, ф. 263, оп. 1, спр. 334, арк. 1-6. Оригинал. Машинопис.

**ЗВІТ ПОЛТАВСЬКОЇ ГРАВИМЕТРИЧНОЇ ОБСЕРВАТОРІЇ АН УРСР
ПРО АСТРОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В РАМКАХ ПРОВЕДЕННЯ
МІЖНАРОДНОГО ГЕОФІЗИЧНОГО РОКУ ТА РОКУ
МІЖНАРОДНОЇ ГЕОФІЗИЧНОЇ СПІВПРАЦІ*²**

5 жовтня 1960 р.

м. Полтава

§ 1. Продовжались спостереження на двох зеніт-телескопах: Цейсса з отвeрстием об'єктива 135 мм і фокусним відстанню 1760 мм і Бамберга з отвeрстием об'єктива 110 мм і фокусним відстанню 1290 мм*³.

В течение всего периода МГГ и МГС наблюдения на обоих инструментах производились по общей программе, составленной из 32 звездных пар, объединенных в 8 звеньев по 4 пары в каждом. Звенья объединены в четыре двухчасовые группы со средними прямыми восхождениями 0^h, 6^h, 12^h и 18^h. В указанный период к этой программе было добавлено еще одно звено со средним прямым восхождением 22^h.

С 1 января 1960 г. программа наблюдений на зенит-телескопе Бамберга сокращена. Наблюдаются только основные двухчасовые группы из прежней программы, располагающиеся около 6^h и 18^h по прямому восхождению.

За период времени с 1 января 1958 г. по 1 октября 1960 г. общее число наблюдений звездных пар составляет: на зенит-телескопе Цейсса – 4760*⁴ на зенит-телескопе Бамберга – 3992.

В дополнение к основной программе проводились наблюдения близ-зенитных и ярких зенитных звезд α Persei и η Ursae Majoris*⁵ на зенит-телескопе Цейсса. При этом в течение всего рассматриваемого периода сделано 1199 наблюдений. Те же яркие зенитные звезды наблюдались на зенит-телескопе Бамберга с 1.XII.1957 г. по 12.I.1960 г. Число наблюдений их – 440.

§ 2. С июня месяца 1960 г. начаты регулярные наблюдения на призменной астролябии Данжона.

§ 3. Полтавская гравиметрическая обсерватория продолжала вычислять координаты полюса для нужд советской Службы времени по методу А. Я. Орлова. Для этих вычислений использовались результаты широтных наблюдений Пулкова, Полтавы, Астрономической обсерватории им. Энгельгардта, Китаба и Иркутска*⁶.

Полтавская гравиметрическая обсерватория в течение отчетного периода участвовала в Международной срочной службе широты.

§ 4. Об обработке рядов широтных наблюдений, инструментальных и теоретических исследованиях.

*¹ Див. док. № 29.

*² Звіт направлено голові Комісії № 19 Міжнародного астрономічного союзу, директору Головної астрономічної обсерваторії АН УРСР доктору фізико-математичних наук Є. П. Федорову.

*³ Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 812

*⁴ Тут і далі в документі – кількісні показники спостережень вписано від руки З. М. Аксентьевою.

*⁵ Латинські назви зірок вписано від руки.

*⁶ Словосполучення «и Иркутска» вписано від руки.

1) С. В. Дроздов опубликовал результаты наблюдений над колебаниями широты Полтавы, произведенных на зенит-телескопе Цейсса по программе слабых зенитных звезд за время 1946.5–1947.5. Им же опубликован каталог склонений 197 звезд этой программы, полученных разными способами посредством зенит-телескопа.

2) Е. В. Лаврентьева произвела сводную обработку наблюдений склонений 67 звезд Полтавской широтной программы, выполненных в ГАО АН УССР, в Одесской астрономической обсерватории и в Астрономической обсерватории им. Энгельгардта, и получила каталог склонений и собственных движений этих звезд.

3) Группой авторов – сотрудников Полтавской гравиметрической обсерватории опубликованы результаты всех широтных наблюдений, произведенных во время МГТ в Полтаве на 2-х инструментах, как по основной программе, так и по программе ярких зенитных звезд.

4) Ло Дин-Цзян, Н. И. Панченко, А. П. Цапова вычисляли движение полюса Земли для периода 1955–1957 гг. по данным наблюдений станций МСШ и изолированных обсерваторий.

5) Н. И. Панченко исследовал вопрос о затухании свободной нутации Земли, используя периодическую часть движения полюса по данным в системе А. Я. Орлова с 1897 по 1957 гг. Он получил, что амплитуда свободной нутации уменьшается в $e - e$ – раз в течение 90 лет и что период свободной нутации равен 1,186 года.

6) Е. П. Федоров, Цзоу-И-Синь, а затем И. И. Глаголева занимались вопросом об определении цены оборота винта окулярного микрометра по наблюдениям прохождений близзенитных звезд.

7) А. Е. Филиппов исследовал вопрос об одном источнике систематических ошибок при определении широты на зенит-телескопе, зависящем от неперпендикулярности оси талькоттовского уровня к горизонтальной оси инструмента.

8) Н. А. Попов производил экспериментальные работы для изучения колебаний азимута земного предмета. Попутно он изучал систематические ошибки пассажного инструмента, в частности, зависящие от направления вращения его трубы.

9) А. А. Рубашевский и Е. П. Федоров занимались вопросом об оценке точности широтных наблюдений.

10) А. А. Рубашевский произвел сравнение избирательности комбинаций А. Я. Орлова и П. Мелькиора, применяемых для вычисления средней широты.

11) Е. П. Федоров, Ю. И. Продан, Д. Н. Пономарев составили список звезд широтных программ для перенаблюдения этих звезд на меридианных кругах.

12) Е. П. Федоров и А. П. Цапова занимались вопросом о приведении результатов МАС в единую систему. Они показали на материале широтных наблюдений станции МСШ Мидзусава за время 1900–1934 [гг.], что методы А. Я. Орлова и П. Мелькиора, применяемые для определения средней широты, приводят к результатам, практически одинаковым. При этом метод А. Я. Орлова дает более широкие возможности для детального исследования вариаций широты.

§ 5. Н. А. Попов был командирован Полтавской гравиметрической обсерваторией в Монгольскую Народную Республику, где он оказал помощь монгольским

астрономам в организации широтной станции в Улан-Баторе. А именно, он принял участие в установке и исследовании зенит-телескопа.

Приложение: справки о публикациях работ Полтавской гравиметрической обсерватории.

В 1958 году опубликовано^{*1}:

1. Том VII Трудов Полтавской гравиметрической обсерватории. В нем три астрономические статьи (541, 559, 560).

2. Монография Е. П. Федорова «Нутация и вынужденное движение полюсов Земли по данным широтных наблюдений» (557).

3. Монография А. Я. Орлова «Служба широты» (551).

4. В Астрономическом циркуляре (539, 547, 552, 553, 556).

5. В Астрономическом журнале (540).

6. В Трудах 13-ой Астрометрической конференции (549).

В 1959 году опубликовано:

7. Том VIII Трудов Полтавской гравиметрической обсерватории (567, 568, 569).

8. В Астрономическом журнале (563, 570).

9. В Известиях АН СССР (571).

10. В *Astronomical Journal*^{*2} (572).

Примечание. Трехзначные числа, поставленные в скобках, означают порядковые номера статей по «Библиографии» А. А. Корсунь. Те номера, которые подчеркнуты, относятся к статьям, не отраженным в отчете Комиссии № 19 предыдущей Генеральной ассамблее МАС.

В 1960 году опубликовано:

В Сборнике «Предварительные результаты исследований колебаний широт и движения полюсов Земли» – 4 статьи, содержащие результаты широтных наблюдений за время МГГ (1957.6–1959.0), выполненных как по основной программе на двух зенит-телескопах, так и по программе ярких зенитных звезд.

Там же. А. А. Рубашевский и Е. П. Федоров «К вопросу об оценке точности широтных наблюдений».

Там же. Н. А. Попов «Изменения положения горизонтальной оси пассажного инструмента, зависящие от направления вращения трубы».

Там же. И. И. Глаголева «Определение цены оборота винта окулярного микрометра по наблюдениям прохождений зенитных звезд».

В Трудах 14-ой Астрономической конференции.

К. С. Мансурова «О системах склонений, получаемых в результате широтных наблюдений».

Е. П. Федоров, Ю. И. Продан, Д. Н. Пономарев «Список звезд широтных программ для наблюдений на меридианных кругах».

Е. П. Федоров «Некоторые соображения о реорганизации работ по изучению движения полюса».

Е. П. Федоров и А. П. Цапова «О приведении результатов МАС в единую систему».

^{*1} Тут і далі – підкреслено в документі.

^{*2} Назву журналу вписано від руки.

А. А. Рубашевский «О методе Лябрустов и сравнении избирательности комбинаций А. Я. Орлова и П. Мелькиора».

Н. И. Панченко «К вопросу о затухании свободной нутации Земли».

Е. И. Обрезкова «Об изменениях средних широт трех международных станций».

Н. А. Попов «Об организации азимутальных наблюдений в Полтаве».

Директор Полтавской гравиметрической обсерватории
чл.-корр. АН УССР *З. Н. Аксентьева*

На документі помітка рукою З. М. Аксентьевої: «Для личного хранения!».

ІА НБУВ, ф. 203, оп. 2, спр. 34, арк. 1–6. Оригінал. Машинопис.

№ 218*¹

**ІНФОРМАЦІЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ПРО ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НОВИХ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ У 1960–1980 рр.*²**

27 жовтня 1960 р.

Академия наук Украинской ССР на заседаниях Отделений и Президиума АН УССР совместно с представителями Министерства высшего и среднего специального образования УССР, Министерства здравоохранения УССР, Госплана Совета Министров Украинской ССР, Академии сельскохозяйственных наук и Академии строительства и архитектуры УССР рассмотрела и уточнила, исходя из основных научных направлений генеральной перспективы, сеть научных учреждений Академии, рост штатной численности научного и научно-вспомогательного персонала и капиталовложений.

В результате уточнений одобрена следующая сеть научных учреждений Академии наук УССР на 1960–1980 гг. (приложение № 1)*³ и сеть научных учреждений в областном разрезе (приложение № 2).

По сравнению с ранее представленными материалами внесены следующие основные изменения:

Дополнительно предусмотрена организация в течение 1960–1980 гг. таких институтов:

по Отделению физико-математических наук*⁴ – Институт металлофизики, г. Днепропетровск, 1975 г.; Физико-технический институт, г. Днепропетровск, 1967 г.; Институт полупроводниковых материалов и приборов, г. Запорожье, 1972 г.; Институт физики, г. Львов, 1968 г.; Институт математики с вычислительным центром, г. Сталино, 1970 г.; Институт физического приборостроения, г. Сумы, 1967 г.; Физико-математический институт, г. Симферополь, 1980 г.;

*¹ Див. док. № 226.

*² Інформацію направлено голові Ради з координації науковою діяльністю академій наук союзних республік і філіалів АН УРСР, Президенту АН СРСР академіку АН СРСР О. М. Несмеянову у відповідь на його лист від 12 жовтня 1960 р.

*³ Згадані тут і далі додатки – не публікуються.

*⁴ Тут і далі – підкреслено в документі.

по Отделению технических наук – Институт добычи нефти, г. Станислав, 1970 г.; Институт высоких напряжений и электроизоляции, г. Киев, 1971 г.; Институт теплоэнергетики и топливоиспользования, г. Сталино, 1965 г.; Институт истории техники, г. Киев, 1980 г.; Филиал Харьковского института машиностроения, г. Краматорск, 1968 г.;

по Отделению химических и геологических наук – Институт очистки атмосферного воздуха, г. Константиновка, 1962 г.; Институт гидрохимии, Крымская область, 1972 г.; Институт химии коррозионных процессов, г. Запорожье, 1975 г.; Институт химии и технологии легких металлов, г. Киев, 1965 г.; Институт химии и технологии титана, г. Житомир, 1970 г.; Филиал Днепропетровского института гидрогеологии и инженерной геологии, г. Одесса, 1978 г.;

по Отделению биологических наук – Институт эволюционной биохимии и физиологии, г. Харьков, 1966 г.; Институт технической микробиологии, г. Киев, 1969 г.; Институт белка, г. Киев, 1966 г.; Институт генетики, г. Киев, 1969 г.; Институт биохимии и физиологии беспозвоночных, г. Одесса, 1976 г.; Институт энтомологии, г. Харьков, 1976 г.;

по Отделению общественных наук – Институт экономики и промышленности, г. Киев, 1968 г. (вместо предусматривавшегося ранее Института славяноведения в г. Львове).

Кроме того, уточнены наименования некоторых институтов и места их расположения.

При уточнении сети научных учреждений одобренная Госпланом УССР численность работников и ассигнований по Академии наук УССР на 1959–1980 гг. (приложение № 2), а также объем капитальных вложений на строительство научных учреждений, экспериментальных баз и жилого фонда на этот период (приложение № 3), остались без изменения.

При разработке перспективного плана Президиум Академии наук УССР исходил из рекомендованных общих плановых показателей по обеспечению развития науки в СССР, учитывая особенности Украинской ССР.

По данным ЦСУ УССР за 1958 год общее количество научных работников по УССР составляло 36,5 тыс. чел. или 12,8% к показателю по СССР, а всего занято в науке и в научном обслуживании примерно 110 тыс. чел. или 13,7% к аналогичному показателю по СССР.

Предварительные данные за 1960 год дают 45 тыс. чел. научных работников и 135 тыс. чел., занятых в науке и в научном обслуживании, что составляет соответственно 13,6[0%], и 13,8% к показателям по Союзу. Количество научных работников по отношению к общей численности рабочих и служащих УССР за указанные годы составляет 0,42% (0,52% по Союзу) и 0,50% (0,57% по Союзу).

Из приведенных показателей видно, что по отчетным за 1958 год и по ожидаемым данным за 1960 год, количество научных работников и работников, занятых в науке, по Украинской ССР составляет (1/8 и 1/7) часть их количества по СССР.

Учитывая, что по количеству населения Украинская ССР имеет (1/5 часть от всего населения СССР и что примерно это соотношение останется на конец планируемого периода, было бы целесообразно исправить соотношение количества научных работников и всех работников, занятых в УССР в науке, с 1/8 в 1958 году

до 1/5 в 1975–1980 гг. к планируемым показателям по СССР. Это относится также и к показателям численности научных работников по отношению к общей численности рабочих и служащих на начало и конец планируемого периода, занятых в народном хозяйстве УССР.

Принимая за основу рекомендованные показатели по обеспечению развития науки в СССР на 1980 год, получаем, что в УССР к этому времени должно быть научных работников около 320 тыс. чел., из них 30% со степенью кандидата наук или 96 тыс. чел., в научном и хозяйственном обслуживании 768 тыс. чел. (по соотношению 2,4 чел. на 1 научного работника), а всего занятых в научных учреждениях около 5% от численности рабочих и служащих по УССР, т. е. 1100 тыс. чел.

Таким образом, если по СССР увеличение количества научных работников, по сравнению с 1960 годом, планируется примерно в 5 раз, кандидатов наук в 4,8 раза и общего количества занятых в научных учреждениях в 5,5 раза, то по УССР целесообразно предусмотреть рост соответственно в 7; 6,9 и 8,0 раз.

При этом темпы роста кадров научных работников в общей численности занятых в научных учреждениях по УССР будут большими против запланированных для СССР соответственно в 9% и 10% годовых.

По данным за 1958 год количество научных работников, занятых в учреждениях Академии наук УССР, составило 1,95 тыс. чел. или 5,3% от количества по УССР, а вся численность персонала научных учреждений составляла 6,7 тыс. чел. или около 6% от занятых в научных учреждениях республики.

Начиная с 1958 года вопросам укрепления академий наук союзных республик уделяется большое внимание. По ожидаемым показателям за 1960 год научные работники АН УССР по отношению к их количеству в УССР будут составлять около 6%, а вся численность персонала научных учреждений – 7%.

Для обеспечения новых важных научных направлений и выполнения заданий по разработанному проблемному плану необходимо довести общую численность работников научных учреждений Академии наук УССР в 1980 году до 144 тыс. чел., (13% к показателю по УССР), из них научных работников 30 тыс. чел. (9,4% к УССР).

По сравнению с 1960 годом это дает увеличение в 14,5 раза по общей численности, в 11,3 раза по количеству научных работников и в 6,4 раза по количеству кандидатов наук. При этом темпы подготовки количества кандидатов наук по УССР представляются в следующем виде:

	<u>По республике</u>	<u>В т. ч. по Академии наук УССР</u>
1959 г.	600 чел.	130 ч[ел].
1960 г.	1000 чел.	200 ч[ел].
1961–1965 гг.	12,45 тыс. чел. : 5=2490 чел. [в] ср[еднем] в год;	1,25 т[ыс.] ч[ел.]; 250 ч[ел.] в г[од].
1966–1970 гг.	8,60 тыс. чел. : 5=3720 чел.	« «; 1,45 «; 290 «
1971–1975 гг.	24,05 тыс. чел. : 5=4810 чел.	« «; 2,20 «; 440 «
1976–1980 гг.	27 тыс. чел. : 5=5400 чел.	« «; 2,70 «; 540 «

Всего за 1961–1980 [г]г. 82,10 тыс. чел.; – 4100 чел. в год; 7,6 т[ыс.] ч[ел.] – 380 чел. в г[од].

Предоставляемые показатели развития науки по плану генеральной перспективы на 1959–1980 гг. по Академии наук УССР рассмотрены и одобрены Коллегией Госплана Совета Министров Украинской ССР 21 марта 1960 года, а также одобрены ранее Советом по координации научных исследований академий наук союзных республик.

В связи с этим Президиум Академии наук УССР считает необходимым внести исправления в план капиталовложений на строительство научных учреждений и в план по труду Академии наук УССР на период 1961–1965 гг. (согласно приложениям № 5, № 6), и просит Совет по координации научных исследований академий наук союзных республик*¹ поставить этот вопрос перед правительством Союза ССР.

Эти изменения находятся в пределах соответствующих показателей по развитию науки на 1960–1980 гг.

Материалы по развитию научных исследований и сети научных учреждений других ведомств Украинской ССР будут высланы Вам дополнительно.

Президент Академии наук УССР
академик АН УССР А. В. Палладин
В. о. главного ученого секретаря
Президиума АН УССР К. М. Сытник

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 977, арк. 199–203. Копія. Машинопис.

№ 219
ІНФОРМАЦІЯ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ПРО НАУКОВІ РОЗРОБКИ УСТАНОВ АКАДЕМІЇ
У ГАЛУЗІ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ РАКУ*²

23 листопада 1960 р.

1. В соответствии с постановлением Совета Министров СССР от 2.1.1959 г. и Совета Министров УССР от 31.1.1959 г. «Об усилении научных исследований по раку» Президиумом АН УССР совместно с Министерством здравоохранения УССР создана Комиссия по координации научных исследований в области изучения проблемы рака в Украинской ССР, которой предоставлено право привлечения к разработке этой проблемы научных учреждений различных ведомств (председатель комиссии – академик АН УССР Р. Е. Кавецкий).

2. В настоящее время синтез веществ, могущих обладать антибластическими свойствами, проводится в Институте органической химии АН УССР, в плане которого на 1961 г. включено три специальные темы по двум лабораториям (лаборатории химии биологически активных веществ и лаборатории, руководимой членом-корр[еспондентом] АН УССР А. В. Кирсановым).

*¹ Так у документі. Мається на увазі: Совет по координации научной деятельности академий наук союзных республик и филиалов Академии наук СССР.

*² Інформацію направлено голові Комісії з координації наукових досліджень у галузі вивчення проблем раку, Президенту Академії медичних наук СРСР дійсному члену АМН СРСР М. М. Блохину у відповідь на його лист від 17 жовтня 1960 р.

Получаемые вещества испытываются во вновь организованном Институте экспериментальной и клинической онкологии Министерства здравоохранения УССР.

3. В Институте микробиологии им. Д. К. Заболотного АН УССР в лаборатории, руководимой академиком АН УССР В. Г. Дроботько, выделяются и испытываются на антибластические свойства вещества из высших растений, а в лаборатории биологически активных веществ (руководитель – доктор биологических наук В. И. Билай) выделяются токсины микроскопических грибов, которые испытываются в Институте экспериментальной и клинической онкологии.

Президент Академии наук УССР
академик А. В. Палладин

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 977, арк. 219. Копія. Машинопис.

№ 220

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ДИРЕКТОРА ОБСЕРВАТОРІЇ
ПРИ ХАРКІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
АКАД. М. П. БАРАБАШОВА, ДИРЕКТОРА ІНСТИТУТУ
РАДІОФІЗИКИ І ЕЛЕКТРОНІКИ АН УРСР ЧЛ.-КОР. О. Я. УСІКОВА
ТА ЗАСТУПНИКА ДИРЕКТОРА ЦЬОГО ІНСТИТУТУ ЧЛ.-КОР. С. Я. БРАУДЕ
ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ БУДІВНИЦТВА І ФУНКЦІОНУВАННЯ
РАДІОАСТРОНОМІЧНОЇ ОБСЕРВАТОРІЇ ПРИ ІНСТИТУТІ
РАДІОФІЗИКИ І ЕЛЕКТРОНІКИ АН УРСР*¹**

*13 грудня 1960 р.
м. Харків*

В последние годы благодаря достижениям радиофизики и электроники широкое развитие получила новая область астрономии – радиоастрономия.

Проведенные исследования в области радиоастрономии позволили по-новому осветить вопросы, связанные с космологией, происхождением космических лучей, динамикой звездной системы, строением галактик, радиоизлучением Солнца, планет и комет.

Исключительно важное значение имеют радиоастрономические исследования для космонавтики и космической радиосвязи.

Учитывая большое значение радиоастрономических исследований Академия наук УССР организовала в середине 1957 года первую на Украине радиоастрономическую обсерваторию при Институте радиофизики и электроники АН УССР.

Эта обсерватория расположена в 80 км к юго-востоку от г. Харькова, в трех километрах от села Волохов Яр Чугуевского района, на площади 140 *гектар*, выделенной институту решением Совета Министров УССР (распоряжение 455-р от 16 мая 1957 г.).

*¹ Документ направлено заступнику Голови РМ УРСР М. С. Гречусі.

За три года с момента выделения площадки на отведенном для радиоастрономической обсерватории участке проведены большие работы. Построен интерференционный радиотелескоп декаметрового диапазона, на котором ведутся наблюдения за источниками космического радиоизлучения, введен в эксплуатацию оптический хромосферный телескоп, строится и будет закончен в 1961 г. радиотелескоп на 128 вибраторов, начато строительство уникального радиотелескопа на 3000 вибраторов. Общая стоимость первой очереди строительства, которая должна быть закончена в 1963–1964 гг., составляет около 19 млн рублей. Вторая очередь строительства предусматривает установку к 1967 г. огромных вращающихся 100–200 м зеркал, стоимостью около 1500 млн рублей.

Уникальное оборудование, которое установлено и будет построено в дальнейшем, по своим техническим данным явится единственным в Советском Союзе и превосходит известные по литературным данным установки за рубежом.

Для нормальной работы оптических и радиотелескопов, которые будут использоваться на площадке обсерватории, необходимо обеспечить минимальный уровень помех.

Хорошо известно мешающее действие сварки, искрящих контактов и других источников помех промышленного типа на работу обычных приемников. Если учесть, что приемные устройства радиотелескопов в десятки тысяч раз более чувствительны чем обычные приемники, то становится совершенно ясной необходимость защиты радиотелескопов от различного типа помех.

Именно поэтому, выбирая в конце 1956 г. площадку для радиоастрономической обсерватории, учитывалось, что территория вблизи села Волохов Яр являлась, в то время, глухим необжитым местом, вполне пригодным для наблюдений.

В настоящее время в связи с развитием промышленности все ближе и ближе к обсерватории начинают размещаться различные объекты, которые могут в дальнейшем стать источниками интенсивных помех.

В связи с этим в 1959 году Президиум Академии наук УССР возбудил ходатайство перед Советом Министров УССР о том, чтобы для обеспечения нормальной работы радиоастрономической обсерватории в радиусе 40–50 км этой обсерватории не проводилось строительство предприятий, которые могут создавать оптические, механические или электрические помехи, без согласования с Академией наук УССР.

Указанный радиус в 40–50 км был согласован с Харьковским совнархозом и областным исполкомом.

О том, что требуемые нами защитные радиусы 40–50 км не являются чрезмерными, свидетельствуют литературные данные о защитных мерах, которые приняты и принимаются для охраны национальной радиоастрономической обсерватории в Америке (Журнал радиоинженеров, том 46, стр. 38, 1958 г.).

Так, в августе 1956 г. был принят закон о запрещении работы действующего электрооборудования в зоне 16 км, если оно создает помехи выше минимального уровня. В зоне 80 км запрещается ввод в работу нового оборудования без согласования с радиоастрономами.

В радиусе 240 км запрещается работа телевизионных станций в районе излучения водорода (1420 МГц), а также на радиоканалах, у которых вторая и третья гармоники попадают в зону излучения водорода.

Учитывая изложенное, просим Вас принять решение по защите от помех радио-астрономической обсерватории Института радиофизики и электроники АН УССР*1.

Директор Обсерватории при Харьковском госуниверситете,
депутат Верховного Совета СССР,
действительный член Академии наук УССР *Н. П. Барабашев**2
Директор Института радиофизики и электроники АН УССР,
лауреат Ленинской премии,
член-корреспондент Академии наук УССР *А. Я. Усиков*
Заместитель директора Института радиофизики
и электроники АН УССР, лауреат Сталинской премии,
член-корреспондент Академии наук УССР *С. Я. Брауде*

На документі резолюція: «Андріанову С. М., Піснячевському Д. П., Соїч О. В. Прошу врахувати при розгляді планів будівництва. 3.І.61 р. М. [С.] Гречуха».

На документі помітка: «Д[о] с[прави]-1036. Копії листа надіслані тт. [С. М.] Андріанову, [Д. П.] Піснячевському, [О. В.] Соїчу і до відома Академії наук. 6.І.61. Г. Романов».

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 7989, арк. 141–143. Оригінал. Машинопис.

№ 221

ВИСНОВКИ КОМІСІЇ ПРЕЗИДІЇ АН УРСР ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ЧЛ.-КОР. М. М. ПІДОПЛІЧКА ПРО ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ АН УРСР

[Не раніше 13 грудня 1960 р.]*3

м. Львів

За дорученням Президії Академії наук Української РСР комісія в складі члена-кореспондента АН УРСР М. М. Підоплічка (голова), члена-кореспондента АН УРСР С. З. Гжицького, члена-кореспондента АН УРСР Г. С. Кияка, доктора біологічних наук Ф. І. Страутмана та кандидата біологічних наук І. Ф. Олійника ознайомилась з 8 по 13 грудня 1960 р. з діяльністю Львівського науково-природознавчого музею АН УРСР та прийшла до таких висновків:

[...]*4

Західні райони Української РСР відрізняються від східних районів перш за все тим, що на їх території містяться величезні масиви ще більш-менш незайманої природи такі, як Карпати, ліси Західного Полісся тощо. Крім того, на цій території скупчена величезна кількість боліт, різних водойм, пасовищ.

Отже вивчення рослинних і тваринних ресурсів, шляхів їх раціонального використання, відновлення і збільшення кількості корисних представників флори і фауни, питання охорони природи мають тут дуже велике значення.

*1 Далі закреслено речення: «Проект рішення прилагаєм».

*2 Так у документі. Правильно: Барабашов.

*3 Дату встановлено за змістом документа.

*4 Знято загальну інформацію про перспективи розвитку науки в країні.

Однак ці райони, за станом вивчення їх флори і фауни є в гіршому становищі, ніж інша частина УРСР. Між тим, поруч з великим теоретичним інтересом, всебічні дослідження флори і фауни цих районів є дуже актуальними і щодо розв'язання важливих народногосподарських проблем, щодо розвитку продуктивних сил, використання природних багатств. Вони необхідні для раціонального використання лісів і планомірного їх відновлення, для раціонального режиму використання пасовищ як гірських, так і рівнинних, а також луків, підвищення їх продуктивності (збільшення врожаю кормових трав, поліпшення їх видового складу за рахунок збільшення кількості цінніших в кормовому відношенні видів), для використання в народногосподарських цілях боліт, рибних ресурсів і їх збільшення, використання і відтворення ресурсів промислових хутряних тварин і т. д.

Разом з цим надзвичайно важливими і потрібними є дослідження шкідливих для народного господарства представників флори і фауни в цих районах, як от, наприклад, дослідження шкідників і збудників паразитарних хвороб лісових деревних і культурних рослин, паразитарних, інвазійних хвороб свійських тварин та риб, переносників їх збудників, ектопаразитів і розробка заходів боротьби з ними.

Дуже потрібними для вивчення історії флори і фауни є палеоботанічні і палеозоологічні дослідження. Не мале значення вони мають і для використання корисних копалин.

З метою проведення досліджень на сучасному рівні для більшості з них потрібне широке впровадження експериментальних методів і належного обладнання, що є в рівній мірі необхідним для розв'язання як теоретичних проблем біології, так і проблем з конкретною практичною цілеспрямованістю.

Місцем для створення такої наукової установи, яка могла б займатися переліченими вище проблемами в Західних районах УРСР, найбільше відповідає місто Львів як великий культурний центр і в більш-менш однаковій мірі наближений до районів дослідження. Основною базою для дальшого розвитку робіт в цьому напрямі повинен стати Львівський науково-природознавчий музей АН УРСР, в якому уже провадяться такі дослідження по ряду проблем і який може бути науковим осередком для вирощування потрібних молодих кадрів.

Фонди музею по сучасній і викопній фауні мають виключну наукову цінність. Велику цінність являє собою і новостворений гербарій при відділі ботаніки музею.

На кінець 1960 року в музеї працювало: 2 доктори наук (1 – член-кореспондент АН УРСР), 10 кандидатів наук (2 оформили для подачі до захисту докторські дисертації), 8 наукових співробітників без ученого ступеня (1 оформив для подачі до захисту кандидатську дисертацію), 4 аспіранти (третього і другого року навчання і 2 першого року – один без відриву від виробництва), 12 чоловік науково-допоміжного персоналу.

Ряд фахівців виконує теми союзного значення.

Зараз в музеї (крім власне музею) є 3 відділи:

1. Відділ палеозоології (3 науков[і] співробіт[і]тників) і 1 аспірант).
2. [Відділ] зоології (10 [наукових співробітників] і 1 [аспірант]).
3. [Відділ] ботаніки (7 [наукових співробітників] і 2 аспіранти).

Є всі можливості і доцільність в 1961 році створити в музеї 2 нових відділи:

1. Відділ паразитології (5 науков[их] співробітників і 1 аспірант), виділивши групу паразитологів з відділу зоології. Для цього відділу є і керівник (ст[арший]

наук[овий] співроб[ітник] В. І. Здун, що вже оформив для подачі до захисту докторську дисертацію).

2. Відділ геоботаніки (4 наукові співробітники), виділивши групу геоботаніків з відділу ботаніки. Є кандидатура і для завідування цим відділом (ст[арший] наук[овий] співроб[ітник] [К. А.] Малиновський).

Комісія вважає, що потрібно створити умови для дальшого розвитку відділу ботаніки і відділу зоології, щоб, готуючи кадри при цих відділах, в наступні роки було можливо, відчленовуючи від них, організувати нові лабораторії і відділи.

Так, наприклад, у відділі зоології, після відокремлення відділу паразитології, лишиться по одному фахівцю по ссавцям, орнітології, ентомології, іхтіології (1 аспірант по зоології хребетних). Крім ентомології, зовсім не представлено вивчення ряду важливих систематичних груп безхребетних тварин, що мають велике значення в природі і в народному господарстві. Тому треба приділити серйозну увагу посиленню цього відділу (зоології) шляхом запрошення фахівців з інших установ і інших міст, а також шляхом підготовки кадрів через аспірантуру, в потрібних випадках відкомандировуючи аспірантів до відповідних установ в інших містах СРСР.

Треба домогтися принаймні в 1963 році організації відділу ентомології (зараз у відділі зоології працює лише один кваліфікований ентомолог над шкідниками лісу), зважаючи на велике значення комах в народному господарстві і в житті людини, особливо шкідливих представників ентомофауни.

Для цього є в музеї і відповідна база, оскільки в ньому зберігаються найбільші в УРСР ентомологічні фонди, що налічують до 80 тисяч видів комах. Потрібно вжити заходів до залучення до роботи в музеї фахівців ентомологів з інших установ та підготовки кадрів через аспірантуру.

Потрібно також вжити заходів по добору і підготовці кадрів для організації в 1964–1965 рр. лабораторії експериментальної екології тварин.

Потрібно вжити заходів, щоб уже в 1961 році створити можливості для проведення експериментальних робіт відділу паразитології, які мають велике народно-господарське значення (парамфістомоз рогатої худоби, паразити риб). Для цього потрібно створити не тільки відповідні лабораторні умови для експериментів, а й польову базу з експериментальними ставочками.

По відділу палеозоології треба вже в 1961 році прийняти аспіранта по викопній макрофауні Крейдяного періоду.

По відділу ботаніки треба вжити заходів по підготовці і залученню кадрів по спеціальностям, що вже в ньому представлені, і особливо по тим, які в ньому не представлені.

Зокрема, в умовах Карпат і Прикарпаття, Полісся великий інтерес являють їстівні гриби, що є важливим джерелом для збільшення продовольчих ресурсів, гриби, що уражають деревні породи, і т. д.

Отже, потрібно вжити заходів по підготовці або залученню відповідних кадрів мікологів – по вищим грибам і мікроміцетам. Підготовку аспірантів можна провадити з прикріпленням їх до відповідних установ Києва та Ленінграда.

Те саме можна сказати і про вивчення водоростей в водоймах та в ґрунтах. В перспективному плані, від відділу ботаніки, таким чином, доцільно буде відокремити лабораторію мікології та лабораторію альгології.

Треба вжити заходів, щоб у відділі ботаніки вже в 1963 р. була організована група по біохімії рослин, з тим, щоб в 1965 році вона вже могла відчленуватись в окрему лабораторію. Робота в цьому напрямі у відділі вже почата. Одночасно з цим треба провадити заходи по організації лабораторії експериментальної морфології і екології рослин.

Безумовний інтерес мають вже розпочаті у відділі дослідження з біофізики, що особливо має значення, оскільки дослідження охоплюють гірські райони. Поки що ці дослідження недостатньо добре організовані. Організацію їх треба поліпшити, комплексувавши роботу з Львівським державним університетом, а в дальшому передбачити створення групи біофізиків.

Біохімічні дослідження потрібні і при відділі зоології, проте комісія вважає, що організація лабораторії біохімії рослин і тварин зіткнеться зі значними труднощами перш за все в доборі керівника такої об'єднаної лабораторії. Тому доцільніше починати підготовку кадрів біохіміків у обох відділах. Для цього треба передбачити і аспірантуру в цих відділах з прикріпленням аспірантів, для одержання керівництва, до інших установ. Щодо підготовки і залучення кадрів з біохімії тварин бажано домогтися допомоги від Львівського інституту фізіології і біохімії тварин (згода на це члена-кореспондента АН УРСР С. З. Гжицького вже одержана).

Так само стоїть справа і з організацією відділу охорони природи. Принаймні як перший крок в цьому напрямі, на думку комісії, потрібно залучити співробітників у відділ ботаніки і відділ зоології для виконання тематики з питань охорони природи.

Музей не має фотолабораторії, що утруднює фіксацію результатів досліджень. В цьому відношенні він потребує допомоги.

Музею потрібна допомога і в організації належного використання високогірного стаціонару, що має відіграти значну роль у вивченні флори Карпат.

Запроектований Карпатський заповідник в науковому відношенні має підлягати музеєві і потрібне належне забезпечення його відповідними кадрами.

Комісія вважає за необхідне створення заповідних пам'ятників викопної фауни в Західних районах УРСР.

Все перелічене вище говорить про те, що назва «Науково-природничий музей» не відповідає не тільки тим завданням, які перед ним стоять, як перед солідною науково-дослідною установою в західних областях УРСР, а не цілком відповідає вже і змісту роботи, яку зараз колектив його провадить. Ця формальна сторона відбивається в певній мірі і на зв'язках його з іншими науковими установами та з господарськими організаціями, не кажучи вже і про його становище в системі установ АН УРСР. Зокрема, керівники відділів музею одержують зарплату, як звичайні старші наукові співробітники, а це утруднює залучення до роботи в музеї висококваліфікованих кадрів.

На думку комісії, вже в 1961 році потрібно перетворити Львівський науково-природознавчий музей АН УРСР в інститут. Сам по собі музей, який має величезну наукову цінність за багатством своїх фондів, має бути на правах відділу такого інституту. Експозиційна частина його буде і далі виконувати велику роль в пізнанні природи рідного краю для населення, а його наукові фонди в цілому будуть використовуватись для наукових досліджень інших відділів інституту і поповнюватись ними.

Назва такого інституту має бути підпорядкована його завданням і змісту роботи. Пропонувалась назва: «Інститут природи Карпат і Прикарпаття». Ця назва дуже широка, бо вона включає в себе і геологію, і кліматологію і т. д., що не може бути об'єктом досліджень такого інституту. Близькою до змісту його роботи була б назва «Інститут флори і фауни Карпат і Прикарпаття». Однак, виявляється, що зараз роботу в Карпатах провадять, в основному, ботаніки музею, а палеозоологи, паразитологи і в більшості зоологи свої дослідження провадять в рівнинних районах аж до Західного Полісся. А в дальшому виконання важливих народногосподарських завдань, стисло перерахованих вище, в яких заінтересовані господарські організації західних областей (вивчення і освоєння боліт, водойм, поліпшення пасовищ і т. д.), безперечно будуть вимагати уваги інституту не тільки до Карпат і Прикарпаття, але і до рівнинних районів аж до Західного Полісся.

Тому комісія, як найбільш придатну для такого інституту, визнала назву «Інститут флори і фауни Західних районів УРСР». Така назва об'єднає дослідження і сучасної, і викопної флори і фауни цих районів. Вона не виключає і широке застосування сучасних експериментальних методів досліджень. Така назва визнана за придатну і на розширеному засіданні Вченої ради музею.

Робота такого інституту, звичайно, має координуватись по встановленим в АН УРСР проблемам з іншими установами Академії наук і різних відомств.

Немає сумніву, що такий інститут має стати потужним центром біологічної науки в Західних областях УРСР.

Однак на перешкоді до дальшого розвитку робіт музею є брак лабораторних приміщень. Відділ ботаніки з непридатного для експериментальної роботи приміщення перейшов в приміщення, що дозволяє проводити дослідження сучасними методами. Проте це приміщення за своєю площею недостатнє для належного дальшого розвитку робіт.

В незадовільному становищі перебуває також відділ зоології і особливо група паразитологів. Навіть дальша підготовка кадрів буде обмежуватись браком приміщення. Будівництво нового будинку для музею надовго затримає його дальший розвиток, бо коли, навіть, такий будинок колись і буде збудований, то не буде підготовлених кадрів для вчасного розвитку в ньому лабораторних досліджень.

Тому комісія вважає за потрібне просити Львівські директивні організації виділити додаткові приміщення в м. Львові для музею, що конче потрібні для розвитку його науково-дослідних робіт.

Одночасно просити Президію вже в 1961 році надати музеєві потрібну кількість – 10 штатних одиниць і вакансій для аспірантів – 7.

Голова комісії М. [М.] Підоплічко
Члени [комісії]: С. [З.] Гжицький
Г. [С.] Кияк
Ф. [І.] Страутман
І. [Ф.] Олійник

Науковий архів Державного природознавчого музею НАН України, оп. 1, спр. 122, арк. 1–10. Оригінал. Машинопис.

№ 222

**ПОСТАНОВА РАДИ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР «ПРО ЗАХОДИ
ПО ДАЛЬШОМУ УПОРЯДКУВАННЮ МІСЦЬ, ЗВ'ЯЗАНИХ З ЖИТТЯМ
І ДІЯЛЬНІСТЮ Т. Г. ШЕВЧЕНКА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РСР»^{*1}**

14 грудня 1960 р.

В зв'язку з підготовкою до відзначення 150 років з дня народження великого українського поета, художника, революціонера-демократа Т. Г. Шевченка і з метою дальшого упорядкування місць на території УРСР, зв'язаних з його життям і діяльністю, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Зобов'язати Академію наук УРСР здійснити протягом 1960–1963 років будівництво:

- а) гранітних сходів на могилі Т. Г. Шевченка, артезіанської свердловини та виконати високоякісний ремонт Будинку-музею Т. Г. Шевченка в м. Каневі;
- б) жилого будинку на 8 квартир для працівників Канівського музею;
- в) гранітного обеліска в с. Моринцях – на місці, де стояла хата, в якій народився Т. Г. Шевченко.

Зазначене будівництво провести в межах щорічних нижчелімітних капітало-вкладень Академії наук УРСР.

[...]^{*2}

Голова Ради Міністрів УРСР *Н. [Т.] Кальченко*
Керуючий справами Ради Міністрів УРСР *К. [П.] Бойко*

ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6870, арк. 237–239. Оригінал. Машинопис.

№ 223

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ЩОДО ЗАХОДІВ З ЛІКВІДАЦІЇ ЗАБРУДНЕННЯ
АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ПРОМИСЛОВИМИ ВИКИДАМИ^{*3}**

16 грудня 1960 р.

Рада Міністрів Української РСР своєю постановою від 7 вересня 1960 року № 1485 «Про заходи по ліквідації забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств у містах Української РСР» доручила Академії наук УРСР:

- а) включити до планів науково-дослідних робіт Академії наук питання розробки методів найбільш ефективної очистки повітря від промислових викидів, а також розробки методів максимального використання виловлених з повітря відходів промислових підприємств як сировини для виробництва різної продукції;
- б) в двомісячний строк подати Раді Міністрів УРСР погоджені з Держпланом УРСР пропозиції про організацію в складі Академії наук УРСР науково-дослідної організації для розробки спільно з відповідними галузевими інститутами питань очистки від забруднення повітря промисловими викидами в атмосферу.

^{*1} Заголовок документа.

^{*2} Знято частину тексту, що не стосується зобов'язань для АН УРСР.

^{*3} Доповідну записку направлено до РМ УРСР.

На виконання зазначеної постанови Ради Міністрів УРСР Бюро Президії Академії наук Української РСР постановило:

1. Створити в 1961–1962 роках при Донецькому філіалі Інституту теплоенергетики АН УРСР лабораторію очистки повітря, на яку покласти розробку методів найбільш ефективної очистки повітря від промислових викидів, зокрема тих, що викидаються коксохімічними заводами, доменними печами, а також розробку методів максимального використання виловлених з повітря відходів промислових підприємств як сировини для виробництва різної продукції.

2. Доручити Інституту використання газу АН УРСР включити до плану науково-дослідних робіт на 1961 р. розробку конструкцій пальникових устаткувань, що забезпечуватимуть повноту згорання газового палива. З метою зменшення забруднення атмосфери посилити роботи по заміні твердого палива на газ.

3. Доручити Інституту фізичної хімії АН УРСР включити до плану науково-дослідних робіт 1961 р. роботи по очистці повітря шляхом каталітичного окиснення шкідливих домішок у нешкідливі продукти, а також шляхом адсорбції цих домішок пористими сорбентами.

4. Доручити Інституту загальної і неорганічної хімії АН УРСР включити до плану науково-дослідних робіт на 1961 р. роботу по темі: «Розробка високоефективних і високопродуктивних пилозахоплюючих фільтрів на основі багаторазового зрошення пилових потоків і конденсаційного обважіння частинок», яка виконуватиметься лабораторією аерозолей Інституту загальної та неорганічної хімії.

5. Створити при Президії АН УРСР наукову раду по проблемі очистки атмосферного повітря від викидів промислових підприємств.

6. Просити Міністерство охорони здоров'я та Держплан УРСР доручити підлеглим їм організаціям до 20 грудня ц. р. розробити пропозиції з першочергових проблем очистки повітря для включення їх відповідно у плани робіт інститутів теплоенергетики, використання газу, фізичної хімії, загальної та неорганічної хімії АН УРСР згідно з їх профілем.

7. У зв'язку з відсутністю достатньої кількості спеціалістів високої кваліфікації по очистці повітря та відповідної матеріально-технічної бази Президія АН УРСР вважає доцільним на початковому етапі зосередити науково-дослідну роботу по цій проблемі в окремих існуючих лабораторіях інститутів АН УРСР згідно з їх профілем, а також у створюваній лабораторії Інституту теплоенергетики.

В міру зміцнення вищевказаних лабораторій при інститутах буде розглянуто питання про створення окремого науково-дослідного закладу з цієї проблеми в системі АН УРСР. До моменту створення окремого закладу координацію робіт з проблеми доручається Науковій раді при Президії АН УРСР.

Віце-президент АН УРСР
академік АН УРСР О. [Н.] Щербань
В. о. головного вченого секретаря
Академії наук УРСР Г. [І.] Гладишев

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 976, арк. 381–383. Засвідчена копія. Машинопис.

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ПРО УЧАСТЬ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОГО ЦЕНТРУ АН УРСР
У ЗАХОДАХ З РОЗВИТКУ КОМПЛЕКСНОЇ МЕХАНІЗАЦІЇ
ТА АВТОМАТИЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ УРСР*¹**

22 грудня 1960 р.

Президія Академії наук УРСР доводить до Вашого відома, що на виконання постанови Ради Міністрів СРСР від 6 червня 1959 р. № 614 «Про заходи по розвитку комплексної механізації і автоматизації виробничих процесів на Магнітогорському, Кузнецькому і Нижне-Тагільському металургійних комбінатах, металургійному заводі ім. Дзержинського, Баглійському коксохімічному заводі і Запорізькому заводі вогнетривів» Обчислювальний центр АН УРСР 4 листопада 1960 р. здійснив дослідну плавку і повалку конвертора на Дніпродзержинському металургійному заводі за допомогою електронної обчислювальної машини «Київ»⁹⁹, встановленої в Обчислювальному центрі в м. Києві. Поточна інформація про хід плавки від датчиків, встановлених в конверторі, передавалась у натуральному масштабі часу до Обчислювального центру АН УРСР по телеграфному каналу зв'язку. По такому ж каналу було передано сигнал на повалку конвертора.

Досвід керування на великій відстані процесом виплавки сталі у бесемерівському конверторі за допомогою швидкодіючої обчислювальної машини було здійснено вперше у світовій практиці.

Остаточне розв'язання проблеми використання електронних обчислювальних машин для автоматизації конверторного процесу, зокрема для визначення моменту повалки конвертора, дозволить одержати великий економічний ефект. Буде значно скорочено строк простою конверторів для аналізу проміжних проб металу, внаслідок чого підвищується продуктивність конверторів і збільшується випуск конверторної сталі (по бесемерівському цеху з[аво]ду ім. Дзержинського на 50–70 тис. тонн на рік).

Крім того, цей досвід відкриває перспективи для автоматизації ряду інших виробничих процесів без установки дорогоцінних цифрових керуючих машин на виробництві.

В процесі виконання роботи по автоматизації бесемерівського процесу співробітники заводу ім. Дзержинського і Дніпропетровського металургійного заводу-вузу створили і встановили на конверторі систему надійних водоохолоджувальних датчиків. Колектив Обчислювального центру АН УРСР розробив і виготовив спеціальну багатоканальну цифрову реєструючу установку для обробки інформації, що одержується від датчиків. Зараз ця установка безвідмовно працює на заводі.

Колектив Обчислювального центру АН УРСР продовжує роботи по створенню серії обчислювальних машин для використання їх у промисловості. З метою впровадження в народне господарство завершених Обчислювальним центром АН УРСР

⁹⁹ Документ направлено до РМ УРСР.

розробок Держплан УРСР запланував випуск 10 керуючих машин широкого призначення на заводі «Радіоприлад» Київського раднаргоспу.

Якнайшвидший випуск нових обчислювальних машин сприятиме створенню досконалих систем автоматичного керування виробничими процесами.

Вице-президент АН УРСР О. [Н.] Щербань
Головний учений секретар
Академії наук УРСР І. [М.] Федорченко

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 975, арк. 284–285. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 225

**ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ АН СРСР ПРО ПРИСУДЖЕННЯ
ПРЕМІЇ ім. І. П. ПАВЛОВА АН СРСР ДОКТОРУ БІОЛОГІЧНИХ НАУК
ЗАВІДУВАЧУ ЛАБОРАТОРІЇ ЗАГАЛЬНОЇ ФІЗІОЛОГІЇ
ІНСТИТУТУ ФІЗІОЛОГІЇ ім. О. О. БОГОМОЛЬЦЯ АН УРСР
П. Г. КОСТЮКУ**

23 грудня 1960 р.

Президиум Академии наук СССР постановляет:

В соответствии с повторным решением Экспертной комиссии по премии имени И. П. Павлова от 19 декабря 1960 г. и постановлением Бюро Отделения биологических наук АН СССР от 18 октября 1960 г. присудить премию имени И. П. Павлова 1960 г. в размере 20 000 рублей д.б.н. П. Г. Костюку за работы «Микроэлектродная техника», 1960 г. и «Двухнейронная рефлекторная дуга», 1959 г. и д.б.н. А. Б. Когану¹⁰⁰ за работы «Основы физиологии высшей нервной деятельности», 1959 г. и «Электрофизиологическое исследование центральных механизмов некоторых сложных рефлексов», 1949 г., в виде исключения разделив сумму премии поровну между обоими соискателями.

Вице-президент Академии наук СССР
академик А. В. Топчиев
Главный учений секретарь Президиума Академии наук СССР
академик Е. К. Федоров

Науковий архів Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, оп. 1, спр. 246, арк. 37. Засвідчена копія. Машинопис.

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ПРЕЗИДІЇ АН УРСР
ДО ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЩОДО ЗБІЛЬШЕННЯ
АСИГНУВАНЬ ДЛЯ ПРИСКОРЕНОГО РОЗВИТКУ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА 1961–1965 рр.**

31 грудня 1960 р.

Таємно*²

Прим. № 1

Рада по координації наукових досліджень академій наук союзних республік і філіалів Академії наук Союзу РСР у зв'язку з складанням генеральної перспективи розвитку науки в Радянському Союзі на 1960–1980 рр. розглянула сучасний стан науки в союзних республіках.

При цьому виявилось, що деякі союзні республіки, в тому числі й Українська РСР, по розвитку науки значно відстають. Якщо в цілому по СРСР кількість наукових працівників в наукових установах без працівників вузів на кінець 1958 року становила 134,8 тис. чол., то по Українській РСР, яка по кількості населення становить 20 процентів від населення Радянського Союзу, наукових працівників було лише 12,7 тис. чол. або 9,5 процента від загальної кількості наукових працівників в СРСР.

На Україні з розрахунку на 10 тис. чол. населення наукові співробітники становлять всього 2,9 чол., в той час, як по Радянському Союзі в цілому 6,4 чол. Цей показник по Українській РСР нижче, ніж Казахській, Узбецькій, Таджикиській, Киргизькій, Туркменській, Грузинській, Вірменській і Азербайджанській союзних республіках.

Такий стан склався внаслідок того, що асигнування, які виділялись на створення матеріально-технічної бази для розвитку науки на Україні, були недостатніми.

Особливо негативно це відбилось на створенні дослідно-виробничої бази наукових установ Академії наук Української РСР, яка є найстарішою республіканською академією в Радянському Союзі.

В той же час учені України внесли і вносять істотний вклад у розвиток важливіших галузей радянської науки. Нашим ученим належить пріоритет у створенні потужних лінійних прискорювачів елементарних часточок, розвитку науки про зварювання металів, порошкової металургії, в створенні вітчизняних електронних обчислювальних і керуючих машин, у відкритті крупних родовищ мінеральної сировини. Вагомий вклад внесли українські вчені в розвиток математики, хімії, біології й інших галузей науки.

Академія наук Української РСР має значний науковий багаж і кваліфіковані кадри для розробки важливіших для технічного прогресу наукових проблем, таких як керовані термоядерні реакції, напівпровідники, технічна і біологічна кібернетика, фотосинтез, рідкісні й розсіяні елементи тощо.

Виходячи з завдань дальшого розвитку народного господарства нашої республіки, а також з метою подолання відставання розвитку науки на Україні від загального рівня науки в Радянському Союзі, Рада по координації наукових досліджень

*¹ Див. док. № 218.

*² На документі штамп: «Розсекречено».

академії наук союзних республік при Президії Академії наук Союзу РСР вважає необхідним передбачити в генеральній перспективі більш високі темпи розвитку науки в нашій республіці. Цю думку повністю поділяє і підтримує Президія АН УРСР.

У зв'язку з цим просимо позитивно вирішити такі питання:

1. Встановити обсяг капіталовкладень на 1961–1965 рр. на будівництво науково-дослідних інститутів і їх експериментально-виробничих баз по Академії наук в обсязі 78,2 млн крб (в масштабах нових цін), замість 33,5 млн крб, передбачених планом (додаток № 1^{*1}).

2. Встановити асигнування на цей же період на житлове будівництво по Академії наук УРСР в сумі 53,3 млн крб (в масштабах нових цін), замість 10,7 млн крб, передбачених планом (додаток № 1).

3. Встановити приріст чисельності працівників наукових установ АН УРСР на 1961–1965 рр. в кількості 16,6 тис. чол. (додаток № 3).

4. Встановити співробітникам Академії наук Української РСР, які не мають ученого ступеня, ставки заробітної плати на рівні діючих ставок в академіях наук Казахської, Туркменської, Киргизької РСР і філіалах Академії наук СРСР.

Президія Академії наук УРСР просить також уже на 1961 рік збільшити обсяг бюджетних асигнувань по Академії наук УРСР на придбання устаткування, капітальне та житлове будівництво.

Зокрема на придбання наукового устаткування Академії наук УРСР необхідно 5,0 млн крб (в масштабах нових цін), замість 2,9 млн крб, як це передбачено планом на 1961 рік, в той час, як в 1960 році Академія наук УРСР витратила 4,0 млн крб (в масштабах нових цін).

Для додаткового введення в дію 160 тис. м³ лабораторних приміщень необхідно збільшити план капітальних вкладень на науку на 2,0 млн крб (в масштабах нових цін).

З метою забезпечення наукових працівників житлом відповідно до плану розвитку АН УРСР необхідно збільшити план капітальних вкладень на житлове будівництво на 3,6 млн крб (в масштабах нових цін), в тому числі по м. Києву – 1,6 млн карбованців.

Додаток^{*2}: на 5 аркушах н/т.

Президент Академії наук УРСР
академік *О. [В.] Палладін*
Головний учений секретар Академії наук УРСР
член-кореспондент АН УРСР *І. [М.] Федорченко*

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 533, арк. 6–8. Оригінал. Машинопис.

^{*1} Згадані тут і далі додатки – не публікуються.

^{*2} Підкреслено в документі.

**ДОВІДКА ПРО МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ УСТАНОВ
АКАДЕМІЇ НАУК УРСР ЗА 1960 р.***Грудень 1960 р.*[...]^{*2}

Яскравим прикладом зростаючого інтересу вчених багатьох країн світу до наукової діяльності українських вчених є значне збільшення кількості відвідувань зарубіжними вченими установ Академії наук УРСР з метою ознайомлення з станом роботи та наслідками творчої праці вчених.

Якщо у 1958 році з діяльністю науково-дослідних установ Української академії наук ознайомилися 336 зарубіжних учених, а в 1959 – 593, то в 1960 році установами АН УРСР було прийнято 725 зарубіжних учених та спеціалістів, серед яких 415 чол. майже з усіх країн народної демократії та 310 чол. з капіталістичних країн (США, Англії, Франції, Італії, Австрії, Канади, Федеративної Республіки Німеччини, Індії та ін.).

Десятки наукових співробітників і спеціалістів зарубіжних країн цього року пройшли тривалу спеціалізацію та підвищували свої знання в багатьох установах АН УРСР, в тому числі в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона (з КНР, НДР, Чехословаччини, Індії), Інституті біохімії (з Болгарії, Чехословаччини та Польщі), Інституті металокераміки і спецсплавів (з Китаю, Чехословаччини, НДР), Інституті електротехніки (з Чехословаччини, Китаю, Болгарії та Угорщини), Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця (з Китаю, Чехословаччини, Румунії, Болгарії), Інституті геологічних наук, Інституті загальної і неорганічної хімії та ін.

Важливою подією в міжнародних зв'язках Української академії наук було проведення на початку цього року у м. Києві III Всесоюзного з'їзду географів. В роботі з'їзду, поряд з академіками [АН СРСР] І. П. Герасімовим, Є. М.^{*3} Павловським, професором П. К. Заморій та іншими відомими радянськими географами, взяли участь науковці 12 зарубіжних країн, в тому числі такі провідні в цій галузі вчені, як болгарський академік А. Бешков, польський академік С. Лещіцький, румунські професори М. Сирбу та І. Шандру, чехословацький професор М. Блажек.

З провідних вчених капіталістичних країн в роботі з'їзду географів взяли участь: віце-президент Міжнародної географічної спілки, професор Чикагського університету Ч. Гарріс, президент Канадського географічного товариства професор Т. Ллойд, віце-президент Італійського географічного товариства О. Бальдаччі та ін.

Переконливим прикладом зміцнення творчих взаємовідносин між науковими установами Академії наук УРСР і академії країн народної демократії було проведення у м. Львові в червні–липні ц. р. Конференції по вивченню флори і фауни Карпат^{*4}, в роботі якої корисну участь взяли вчені Румунії, Болгарії, Чехословаччини, Угорщини та Польщі. Унаслідок відвертого обміну досвідом українських

*¹ Див. док. № 46, 91, 137, 147, 181.

*² Знято загальну інформацію про розвиток міжнародних наукових зв'язків у державі.

*³ Так у документі. Правильно: Є. Н.

*⁴ Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 822.

учених та вчених вищезгаданих країн, на конференції були визначені важливі теми наступних взаємних досліджень вчених всіх прикарпатських країн.

Протягом 1960 року закордонні відрядження здійснили 100 вчених Академії наук УРСР (проти 79 чол. у 1959 р.). Країни народної демократії відвідали 66 чол., та капіталістичні країни – 34 чол. Для участі в роботі міжнародних і національних конференцій виїжджало закордон 27 наукових співробітників АН УРСР. 30 співробітників АН УРСР були в закордонних відрядженнях за персональним запрошенням зарубіжних організацій, що також переконливо свідчить про зростаючий інтерес зарубіжної громадськості до наукових досягнень учених радянської України.

Здійснюючи зарубіжні відрядження, радянські вчені знайомилися з досягненнями науки і техніки за кордоном, беруть активну участь в обговоренні наукових проблем і, як правило, виступали там з науковими доповідями та лекціями. Так, приймаючи участь у IV Міжнародному конгресі геологів в Голландії, директор Інституту геології корисних копалин АН УРСР академік АН УРСР В. Б. Порфір'єв^{*1} виступив з доповіддю на тему: «Процеси змінювання органічної речовини в копалинному стані та умови утворення різних видів вугілля». Директор Інституту математики член-кореспондент АН УРСР Ю. О. Митропольський, взявши участь в роботі Міжнародного конгресу по прикладній механіці, що відбувся в м. Стрезі (Італія), виступив з доповіддю на тему: «Аналітичні методи в теорії нелінійних коливань». Заступник директора Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР член-кореспондент АН УРСР В. А. Ройтер виступив на II Міжнародному конгресі по каталізу у Франції з доповіддю: «Про механізм окисного каталізу окислами металів». Член-кореспондент АН УРСР А. Н.^{*2} Погорелов під час відрядження до Швейцарії виступив перед зарубіжними вченими з доповіддю в галузі диференціальної геометрії та топології. З великим інтересом були прийняті зарубіжними вченими лекції з питань автоматичного управління, з якими виступили в Англії під час свого відрядження наші вчені: доктор технічних наук О. Г. Івахненко та член-кореспондент АН УРСР В. М. Нікітін.

Наукові зв'язки з країнами народної демократії^{*3}

Чехословацька Соціалістична Республіка. 185 вчених та спеціалістів Чехословацької Соціалістичної Республіки побували протягом цього року в науково-дослідних установах АН УРСР^{*4}. Провідний вчений Чехословацької академії наук в галузі біохімії професор А. Клейнцеллер відвідав Інститут біохімії АН УРСР і був ознайомлений з його науковою діяльністю директором цього інституту, президентом Академії наук УРСР академіком О. В. Палладіним, академіком АН УРСР В. А.^{*5} Беліцером та членом-кореспондентом АН УРСР Р. В. Чаговцем.

Обмінюючись досвідом, чехословацький вчений, в свою чергу, виступив перед радянськими біохіміками з доповіддю про вплив йонів калія на процеси обміну речовин в клітинах тваринного організму. З діяльністю Інституту біохімії АН УРСР в зацікавлених галузях ознайомилися чехословацькі вчені В. Мезель, Я. Лієбл та ін.

^{*1} Тут і далі – так у документі. Правильно: Порфір'єв.

^{*2} Так у документі. Правильно: О. В.

^{*3} Тут і далі – підкреслено у документі.

^{*4} Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 818.

^{*5} Так у документі. Правильно: В. О.

Директор Інституту радіотехніки та електроніки Чехословацької академії наук професор С. [М.] Дядьков відвідав і ознайомився з науковою діяльністю Інституту електротехніки, Обчислювального центру та Інституту математики АН УРСР. З наслідками досліджень Інституту електротехніки АН УРСР ознайомилися також наукові співробітники Чехословацької академії наук І. Гашковець і Ю. Карпінський.

Вчені та спеціалісти Чехословацької Соціалістичної Республіки К. Ярський, А. Светил, В. Горак, Я. Шимка і М. Гудець ознайомилися з визначними науковими досягненнями в галузі методів зварювання прославленого колективу Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона. Ряд чехословацьких вчених побував в Інституті металокераміки і спецсплавів, Інституті органічної хімії, Інституті ботаніки, Інституті фізики, Інституті гідрології і гідротехніки, Інституті зоології та інших установах АН УРСР.

30 наукових співробітників АН УРСР побували за цей час в наукових установах Чехословацької академії наук.

У липні ц. р. президент АН УРСР академік О. В. Палладін за запрошенням Чехословацької Академії наук взяв участь в роботі симпозиуму «Транспорт через мембрани і обмін речовин». Під час перебування у Празі академік О. В. Палладін ознайомився з станом дослідницьких робіт Інституту біології, Інституту хімії та науковими роботами вищезгаданого професора А. Клейнцеллера.

Група наукових співробітників Інституту мистецтвознавства фольклору та етнографії, Інституту мовознавства, Інституту літератури та Інституту історії АН УРСР протягом серпня ц. р. перебували в 4-й літній школі славістів, яка була в Чехословаччині.

Цього року у Чехословацькій Соціалістичній Республіці побували в наукових відрядженнях академік АН УРСР О. С. Вялов, співробітники Інституту зоології Г. В. Бошко, Є. М. Ємчук та ін.

Польська Народна Республіка. Цього року установи АН УРСР відвідали 70 польських вчених та спеціалістів. Професор Вроцлавського університету, член Президії Комітету слов'янознавства Польської академії наук М. Якубець та науковий співробітник кафедри польської літератури Вроцлавського університету доктор М. Інглот протягом місяця ознайомилися в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР з цікавими для них науковими роботами та рукописною спадщиною українського поета-демократа Т. Г. Шевченка. Наукові співробітники Інституту основних проблем техніки Польської академії наук доцент В. Паєвський та магістр З. Павловський відвідали Інститут металофізики АН УРСР та Інститут металокераміки і спецсплавів АН УРСР і ознайомилися з науково-дослідницькими роботами в галузі ультразвукових досліджень і вимірювань.

Науковий співробітник Лабораторії автоматики Польської академії наук К. Маньчак в Інституті електротехніки, Обчислювальному центрі та Інституті ливарного виробництва АН УРСР ознайомився з роботами в галузі систем екстремального регулювання основних типів і застосування цих систем у промисловості.

Тривалий час підвищували свої знання польські аспіранти: М. Юрковський – в Інституті мовознавства АН УРСР та Інституті суспільних наук АН УРСР, А. Рафальський – в Інституті загальної та неорганічної хімії АН УРСР, З. Шульц – в Інституті економіки АН УРСР, В. Липка – в Інституті фізичної хімії АН УРСР та ін.

У наукових відрядженнях в Польській Народній Республіці побували 10 співробітників АН УРСР. Ст[арший] науковий співробітник Інституту металокераміки і спецсплавів АН УРСР кандидат технічних наук В. Т. Трощенко під час відрядження до ПНР взяв участь у національній Конференції з питань втоми металів, на якій виступив з науковою доповіддю в зазначеній галузі. Ст[арший] науковий співробітник Комісії по охороні природи АН УРСР кандидат біологічних наук А. П. Федоренко під час відрядження до Польщі взяв участь в роботі VII сесії Генеральної асамблеї та VIII технічної наради Міжнародної спілки охорони природи і природних ресурсів.

Народна Республіка Болгарія. Протягом першого півріччя ц. р. установи АН УРСР прийняли 45 болгарських вчених. Професор Академії наук Болгарії Анастас Гіндев був ознайомлений віце-президентом АН УРСР академіком АН УРСР О. Н. Щербанем з творчою діяльністю вчених Академії наук УРСР. Науковий співробітник Інституту патології сільськогосподарських тварин Академії наук Народної Республіки Болгарії В. Живков протягом трьох місяців підвищував свої знання в Інституті біохімії АН УРСР. Він докладно ознайомився з дослідницькими роботами в галузі хроматографічного поділу нуклеотидів, методів виділення та очистки тканинних ферментів, а також методів використання сполук, мічених радіоізотопами.

Професор Софійського інженерно-будівельного інституту Т. Радославов ознайомився з науковою діяльністю Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР та обмінявся досвідом роботи болгарських вчених в галузі гідрології і гідротехніки.

Тривалу спеціалізацію пройшов в Інституті загальної та неорганічної хімії АН УРСР науковий співробітник Софійського державного університету С. Карайванов. Науковий співробітник Р. Григорова протягом двох місяців підвищувала свою кваліфікацію в Інституті зоології АН УРСР. Болгарські археологи І. Чангова та В. Мавродінова побували в Інституті археології АН УРСР, де ознайомились з рядом дослідницьких робіт. Болгарський економіст В. Димитров в Інституті економіки АН УРСР ознайомився з роботами в галузі продуктивності праці в сільському господарстві УРСР.

В наукові відрядження до Болгарії в 1960 р. виїжджали 7 вчених АН УРСР. Директор Інституту геологічних наук академік АН УРСР В. Г. Бондарчук, ст[арший] науковий співробітник цього інституту кандидат геолого-мінералогічних наук В. Я. Дідковський і завідуючий відділу Інституту геології корисних копалин АН УРСР професор Л. Г. Ткачук протягом місяця ознайомилися з будовою, магматизмом та закономірностями розміщення корисних копалин Народної Республіки Болгарії*¹. Академік АН УРСР В. Г. Бондарчук під час відрядження виступив перед болгарськими геологами з науковою доповіддю і обмінявся з ними досвідом наукової діяльності українських вчених.

Унаслідок обговорення ряду важливих теоретичних питань геології України і Болгарії та суміжних областей з провідними геологами Болгарської Народної Республіки, а також аналізу даних лабораторних досліджень зібраного матеріалу визначилась можливість по-новому вирішити ряд кардинальних теоретичних питань

*¹ Див.: Фотодокументи. – Історія Національної академії наук України. 1956–1960 : Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2015. – С. 825.

геології, в однаковій мірі важливих для України і Болгарії; магматизму умов нагромадження опадів, формування та розміщення найважливіших мінеральних корисних копалин у платформених та геосинклінальних умовах.

Заступник директора Інституту біохімії АН УРСР член-кореспондент АН УРСР Р. В. Чаговець та ст[арший] науковий співробітник того ж інституту кандидат хімічних наук В. П. Вендт під час перебування в Болгарії в листопаді ц. р. взяли активну участь в роботі Міжнародної конференції по вітамінам та здійснили творчі зустрічі з провідними вченими в галузі біохімії ряду країн народної демократії, що також брали участь у вищезгаданій конференції.

Наукове відрядження до Болгарії здійснили також заступник головного вченого секретаря Президії АН УРСР кандидат біологічних наук К. М. Ситник та ст[арший] науковий співробітник Інституту зоології АН УРСР П. М. Мажуга.

Китайська Народна Республіка. В установах АН УРСР прийнято 40 китайських вчених і спеціалістів. В Обчислювальному центрі АН УРСР була прийнята делегація китайських вчених в складі 5 чоловік на чолі з директором Інституту обчислювальної техніки Китайської академії наук професором Ян Пей-Лінем. 9 китайських спеціалістів на чолі з інженером У-Чен-Ця протягом трьох місяців спеціалізувались в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР. Наукові співробітники Хун Гуань-Вень, Цзень Цін-Хуа та Ван Мін-Фу ознайомились з дослідницькими роботами в Інституті гідрології та гідротехніки АН УРСР. Китайський вчений Чжан Мін-хуа відвідав Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР. Тривалу спеціалізацію пройшов в Головній астрономічній обсерваторії АН УРСР китайський астроном Мяо Юнь-жуй.

Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інститут металокераміки і спецсплавів та інші установи Академії наук виконали значний обсяг робіт по підготовці та передачі Китайській Народній Республіці технічної документації та наукової інформації.

Румунська Народна Республіка. 25 румунських вчених і спеціалістів відвідали установи Академії наук УРСР. Академік Ніараді був прийнятий в Президії АН УРСР і ознайомлений з творчою діяльністю українських вчених. Директор Інституту рибоводних досліджень Румунської академії наук професор Г. Мірке та начальник Головного управління рибної промисловості РНР П. Табанопол ознайомилися з науковою діяльністю біологічної станції Інституту гідробіології АН УРСР в м. Одесі. Наукові співробітники Румунської академії наук М. Дума, інженери М. Дербаш, Г. Думитреску та П. Балбашан побували в Обчислювальному центрі АН УРСР. Провідний вчений Румунської академії наук в галузі геології професор М. Філіпеску протягом місяця перебував в Інституті геології корисних копалин та Інституті геологічних наук АН УРСР з метою сумісного проведення дослідження крейдяного фліну Прикарпаття. Науковий співробітник І. Хаулік тривалий час знайомився в Інституті біохімії та Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця з дослідженнями в галузі хімізму мозку.

Наукові відрядження до Румунської Народної Республіки цього року здійснили керівник Одеської біологічної станції Інституту гідробіології АН УРСР доктор біологічних наук К. О. Виноградов та заступник директора Інституту гідробіології АН УРСР кандидат біологічних наук М. Є. Сальников, які взяли там творчу участь в роботі симпозіуму, присвяченому вивченню біологічного режиму Чорного моря.

До Румунії виїжджав у наукових цілях також ст[арший] співробітник Інституту фізіології АН УРСР доктор медичинських наук А. В.*¹ Мельниченко.

Німецька Демократична Республіка. Установи Академії наук УРСР відвідали 35 вчених та спеціалістів Німецької Демократичної Республіки. Німецький академік Айзенкольб відвідав Інститут металокераміки і спецсплавів АН УРСР та ознайомився з дослідницькими роботами в галузі порошкової металургії. Вчені-біологи Г. Сегель та К. Гейнц були прийняті в Інституті фізики АН УРСР. Німецькі наукові співробітники В. Маусхаке, А. Кнаушер, інженери Ф. Моріц та К. Ропат ознайомилися з дослідними роботами в галузі методів зварки в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР. Спеціалісти в галузі обчислювальної техніки Г. Тенфер, Ф. Місбах, З. Пільц та Г. Вайнгартен ознайомились з науково-дослідною роботою Обчислювального центру АН УРСР. Вчені Г. Енгельбрехт, К. Обелінг та Г. Шуман взяли участь в роботі 3-ї конференції паразитологів УРСР, що відбулась в листопаді ц. р. у м. Харкові.

Наукові відрядження до Німецької Демократичної Республіки в цьому році здійснили 4 представника Української академії наук. Віце-президент Академії наук УРСР академік АН УРСР М. Ф. Гулий та академік АН УРСР В. О. Беліцер у вересні ц. р. взяли участь в роботі симпозіуму по вивченню структури та біологічних функцій білкової молекули, що відбувся в м. Берліні. Побували в наукових установах Академії наук НДР директор Інституту теплоенергетики АН УРСР кандидат технічних наук Г. М. Щоголев та науковий співробітник Інституту фізики АН УРСР кандидат фізико-математичних наук В. П. Вертебний.

Угорська Народна Республіка. Протягом 1960 року в установах АН УРСР побували 25 угорських вчених і спеціалістів. Завідуючий фізіологічної лабораторії Угорської академії наук професор Оскар Кореф ознайомився з науковою діяльністю Інституту фізіології АН УРСР та взяв участь в роботі конференції з питань біофізики і механізму дії іонізуючої радіації, проведеної в м. Києві Інститутом біофізики АН СРСР та Інститутом фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР.

Аспірант кафедри мінералогії та петрографії Будапештського університету ім. Л. Етвеша Імре Кубович під час двотижневого наукового відрядження на Україну ознайомився з дослідженнями Інституту геології корисних копалин АН УРСР в галузі вулканічних утворень. Угорський економіст Тібор Тотт протягом місяця вивчав наслідки дослідження Інституту економіки АН УРСР в галузі господарського розрахунку та вичислення собівартості. Вчений-ботанік Аттіла Борхіці разом з співробітниками Інституту ботаніки АН УРСР тривалий час проводив дослідження в галузі систематики рослин.

Аспірант Угорської академії наук Й. Рейман в Інституті математики АН УРСР ознайомився з роботами в галузі теорії імовірностей. Інженери Т. Цейд, І. Бенош, В. Стрейц, Ф. Дарабаш, Ф. Надь відвідали Обчислювальний центр АН УРСР і ознайомилися з роботами в галузі обчислювальної техніки.

У наукових відрядженнях в Угорській Народній Республіці цього року побували 16 наукових працівників Української академії наук. Директор Обчислювального центру член-кореспондент АН УРСР В. М. Глушков та ст[арший] науковий співробітник Обчислювального центру кандидат фізико-математичних

*¹ Так у документі. Правильно: Г. В.

наук В. С. Михалевич^{*1} взяли творчу участь у II Національному математичному з'їзді, що відбувся в м. Будапешті. Завідуючий відділом Інституту зоології АН УРСР доктор біологічних наук Воїнственський М. А. протягом трьох тижнів вивчав наслідки^{*2} досліджень угорських вчених в галузі палеонтологічних колекцій. Ст[арший] науковий співробітник Інституту фізики АН УРСР кандидат фізико-математичних наук М. М. Пучеров взяв участь в роботі Міжнародного колоквиуму з питань ядерної фізики низьких енергій. З успішними дослідженнями угорських вчених в галузі гідрології ознайомився ст[арший] науковий співробітник Інституту гідрології і гідротехніки Г. І. Швець. На запрошення Угорської академії наук до Угорщини виїжджав у наукове відрядження директор Інституту фізичної хімії академік АН УРСР О. І. Бродський, який прочитав там ряд лекцій, що привернули до себе велику увагу угорських вчених.

Здійснюючи закордонні відрядження вчені Української академії наук знайомляться з новітніми методами розробки наукових проблем, переймають передовий досвід досліджень, щоб потім успішно використати їх в творчій діяльності дослідних закладів АН УРСР.

Директор Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР академік АН УРСР Б. Є. Патон, наприклад, під час перебування у науково-технічному відрядженні в Англії ознайомився там з станом та перспективами розвитку зварювальної техніки. Привезені ним матеріали по виробництву електродів, а також дані про контактне і автоматичне зварювання конкретних виробів тепер використовуються в зв'язку з будівництвом та обладнанням флюоелектродного цеху Інституту електрозварювання.

Заступник директора Інституту електрозварювання кандидат технічних наук А. М. Макара цього року брав участь в роботі XVII Конгресу Міжнародного інституту зварки, що відбувся в Бельгії, та ознайомився з застосуванням зварювання на деяких бельгійських підприємствах. Матеріали, які привіз А. М. Макара з закордону, успішно використовуються у науково-дослідницькій роботі інституту.

Інститутом електрозварювання ім. Є. О. Патона також успішно використовуються зібрані за кордоном його працівниками матеріали по переплавці високолегованих сталей і по плазменому різанню та зварюванню металів.

Академік АН УРСР А. І. Кіпріанов по запрошенню Спілки швейцарських хіміків цього року взяв участь в роботі симпозіуму по хімії барвників, що відбувся в м. Баделі.

Використовуючи зарубіжний досвід, лабораторія Інституту органічної хімії АН УРСР, яку очолює академік АН УРСР А. І. Кіпріанов, розробила новий метод синтезу нового фарбника, а також запланувала розробку відповідного класу фарбників.

Унаслідок зарубіжних відряджень, що здійснили наукові працівники Інституту геології корисних копалин АН УРСР, в тому числі директор інституту академік АН УРСР В. Б. Порфір'єв (до Угорщини, Болгарії та Чехословаччини), академік АН УРСР О. С. Вялов (в Чехословаччину), ст[арший] науковий співробітник Г. Н. Доленко (в Чехословаччину та Румунію) і ін. зібрали цінні матеріали, які творчо використані для розробки: «Тектонічної схеми районування українських

^{*1} Так у документі. Правильно: Михалевич.

^{*2} Тут і далі – так вжито у документі. Мається на увазі: результати.

східних Карпат», «Стратиграфічної схеми міоценових відкладів Закарпаття і Предкарпаття» та інших тем.

Здійснення наукового відрядження співробітником Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР Р. Т. Слободяном до Угорської Народної Республіки допомогло прискорити розв'язання деяких питань методики лабораторних досліджень та контролю-виміральної апаратури, зокрема для досліджень у фільтраційних лотках.

Позитивний досвід організації досліджень угорськими вченими стоку в карстових районах, а також по дослідженню стоку річок з малих басейнів зараз успішно використовується на Богуславській гідрологічній станції та при дослідженнях в Криму, що є прямим наслідком поїздки до Угорщини співробітника Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР Г. І. Швеця.

Обмін науково-технічною документацією

Установи Української академії наук у 1960 році здійснили великий обсяг робіт по підготовці та передачі країнам народної демократії науково-технічної документації. Так, Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР передав Китайській Народній Республіці науково-технічну документацію по проблемі V–IV (напрямок VII), в тому числі такі роботи: «Синтетичні еталони для спектрального аналізу», «Локальний спектральний аналіз зварних сполучень та металосплавів», «Установка для електро-променевої зварки виробів з тугоплавких та хімічних активних металів», а по темі № 2064 – «Легіруючі напрямні флюси для автоматичної та напівавтоматичної зварки».

Значну частину науково-технічної документації по найважливіших методах електрозварки Інститут [електрозварювання] ім. Є. О. Патона передав Народній Республіці Болгарії, Чехословаччині, Угорщині та ін.

Інститут гірничої справи АН УРСР передав Ляолянському заводу гірничорудних машин КНР науково-технічну документацію з питань виготовлення сталевих канатів та деформатору для виготовлення багатопрядних канатів.

Інститут використання газу АН УРСР передав Чехословацькій Соціалістичній Республіці науково-технічну документацію по безполум'яному спалюванню газу.

Інститут металокераміки і спецсплавів АН УРСР цього року передав Китаю науково-технічну документацію в галузі технології теплостійких матеріалів та металокерамічних контактів різних марок.

Значний обсяг робіт по передачі науково-технічної документації країнам народної демократії здійснили Одеська лабораторія Інституту загальної та неорганічної хімії, Інститут електротехніки та інші установи АН УРСР.

Країни народної демократії і, зокрема, Чехословаччина, Румунія та Німецька Демократична Республіка по запрошенню АН УРСР також передали установам АН УРСР необхідну науково-технічну документацію, в тому числі Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона, Гідравлічній лабораторії у м. Харкові, Інституту математики, Інституту геології корисних копалин та ін.

Міжнародний книгообмін

В системі Академії наук УРСР міжнародний книгообмін ведеться виключно через Державну публічну бібліотеку, яка за дорученням Президії АН УРСР здійснює цю роботу для всіх наукових установ та бібліотек АН УРСР в централізованому порядку.

За станом на 15.XII.1960 р. обмін виданнями здійснюється з 900 організаціями 55 країн світу, в тому числі з 113 університетами, 45 академіями, 33 націо-

нальними бібліотеками, 35 музеями, а також з багатьма науковими товариствами, астрономічними обсерваторіями, науково-дослідними інститутами, книготорговельними фірмами і, частково, з окремими науковцями зарубіжних країн.

З загальної кількості наукових установ, з якими провадиться міжнародний книгообмін, 372 установи припадає на країни народної демократії та 528 – на інші зарубіжні країни.

Щодо кількості точок обміну, на першому місці стоять такі країни: Чехословаччина – 105 точок обміну, США – 105, Польща – 95, Англія – 54, Франція – 53, Японія – 43, Федеративна Республіка Німеччина – 41, Німецька Демократична Республіка – 36, Румунія – 31, Болгарія – 21 та Угорщина – 21.

Найбільш активний обмін виданнями здійснюється з академіями наук та крупнішими бібліотеками країн народної демократії, яким за угодою надсилаються всі видання АН УРСР або якась їх частина (видання з гуманітарних чи природознавчих наук, в залежності від домовленості), зразу після їх надходження у продаж. Серед них – Фундаментальна бібліотека Чехословацької академії наук, Центр розповсюдження наукових видань Польської академії наук, Бібліотека Академії наук Румунської Народної Республіки, бібліотеки академії наук Китайської Народної Республіки, Угорської Народної Республіки, Німецької Демократичної Республіки, а також Державна Пекінська бібліотека, Слов'янська бібліотека в Празі, Державна бібліотека ім. Василя Каларова в Болгарії, Державна бібліотека Німецької Демократичної Республіки.

Постійний та значний книгообмін здійснюється також з такими науковими установами та бібліотеками капіталістичних країн, як бібліотека Конгресу в США, бібліотека Британського музею в Лондоні, бібліотека університету в Кіото (Японія), Національна бібліотека Франції, Слов'янський інститут Гейдельберзького університету (ФРН) та іншими.

Протягом 1960 року всім зарубіжним організаціям було надіслано шляхом міжнародного книгообміну біля 20 000 видань АН УРСР і одержано від них понад 15 000 зарубіжних видань.

Серед нових надходжень, одержаних бібліотекою в результаті обміну, – цілий ряд цінних науково-технічних видань, що висвітлюють актуальні питання в галузі фізики, математики, історії, біології та інших наук, а також цінні бібліографічні покажчики, енциклопедії та довідники.

Протягом 1960 року бібліотека систематично одержує по обміну з країн народної демократії – 972 назви журналів та з капіталістичних країн – 548 назв. Крім того, ДПБ АН УРСР та інститути АН УРСР одержують комплекти цінної періодичної літератури також за минулі роки, які передаються в наукові установи АН УРСР на їх замовлення.

Аналіз міжнародних наукових зв'язків Академії наук УРСР свідчить про те, що науково-дослідні установи Української академії наук за останній час значно зміцнили наукове співробітництво з вченими країн народної демократії, яке набирає все більш цілеспрямованого характеру. Вчені АН УРСР, здійснюючи зарубіжні відрядження, стали глибше вивчати досвід наукової діяльності зарубіжних дослідних установ і більш старанно збирати наукові матеріали, що мають певне практичне значення. Установи АН УРСР помітно покращили організацію прийому зарубіжних вчених.

Поряд з тим в справі здійснення міжнародних зв'язків мають місце значні недоліки, основними з яких є:

Установи АН УРСР, за невеликим винятком, недостатньо цілеспрямовано опрацьовують проблеми та теми наукового співробітництва з дослідними установами країн народної демократії. Особливо мало приділяється уваги визначенню проблем і тем, що мають взаємно велике наукове і народногосподарське значення, які можливо було б скоріше і без зайвих витрат розробити сумісно з ученими країн народної демократії.

Керівники деяких установ АН УРСР недостатньо уважно ставляться до вибору тем та визначення конкретної мети зарубіжних відряджень наукових співробітників. Унаслідок цього зарубіжні поїздки деяких науковців набувають екскурсійного характеру і не приносять будь-якої користі. Необхідно також покращити справу підбору кандидатур для зарубіжних відряджень, особливо за рахунок найбільш здатних науковців.

В галузі прийому в установах АН УРСР зарубіжних вчених, особливо з капіталістичних країн, серйозним недоліком є те, що відвідання зарубіжними вченими наших інститутів в багатьох випадках організується односторонньо. Знайомлячи зарубіжних гостей з дослідницькими роботами наші вчені не завжди проявляють інтерес до наслідків наукових досліджень зарубіжних вчених та установ, представниками яких вони з'являються. Саме цим пояснюється надзвичайна скупість інформації інститутів про наслідки прийому зарубіжних вчених.

Мають місце факти слабкої підготовки до прийому в установах АН УРСР зарубіжних вчених і, зокрема, делегацій з капіталістичних країн. Унаслідок цього бесіди, що проводяться з такими делегаціями та окремими вченими, нерідко носять надзвичайно пасивний, а іноді й аполітичний характер, як це було під час перебування делегації американських економістів в Інституті економіки АН УРСР.

Рівень прийому делегацій та окремих вчених з капіталістичних країн знижується також з тієї причини, що іноземний відділ АН СРСР та ДНТК СРСР своєчасно не орієнтують в належній мірі АН УРСР про склад та характер іноземних делегацій або окремих вчених, не визначають основних питань, якими вони будуть цікавитись, відвідуючи установи АН УРСР. Заважає нормальній роботі в цьому напрямку також те, що працівники окремих союзних установ, особливо ДНТК СРСР та «Техпромекспорт СРСР» нерідко відряджають в установи АН УРСР зарубіжних вчених та спеціалістів без попереднього погодження з АН УРСР строків прийому.

Ще мають місце факти, коли окремі керівники установ АН УРСР порушують встановлений порядок оформлення співробітництва з зарубіжними організаціями. Так, директор Інституту зоології АН УРСР академік АН УРСР В. Г. Касьяненко цього року без відповідного дозволу Президії АН УРСР фактично запросив в Інститут зоології одного з болгарських вчених. Заступник директора Інституту використання газу АН УРСР М. О. Захаріков^{*1} без відома Президії АН УРСР безпосередньо уклав договір про наукове співробітництво з директором одного з чехословацьких інститутів.

^{*1} Так у документі. Правильно: М. А. Захаріков.

В справі взаємного обміну науково-технічною документацією серйозним недоліком залишається порушення інститутами АН УРСР строків підготовки та передачі країнам народної демократії запланованої документації. Так, Одеській лабораторії Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР ще в 1959 році було доручено підготувати та передати для Корейської Народно-Демократичної Республіки відповідну технічну документацію, яка була передана лише в листопаді ц. р. з великим запізненням.

Президія АН УРСР своєчасно реагувала відповідним шляхом на всі зазначені та інші порушення встановленого порядку про наукове співробітництво з зарубіжними країнами та приймає необхідні заходи до усунення відмічених недоліків в цьому напрямку.

Зав[ідуючий] Сектором наукових зв'язків АН УРСР з зарубіжними організаціями В. [П.] Козоброд

Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків з зарубіжними організаціями, спр. 135, арк. 25–41. Копія. Машинопис.

№ 228

ЗВІТ ПРО РОБОТУ КОМІСІЇ З ІСТОРІЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ ВІДДІЛУ ТЕХНІЧНИХ НАУК АН УРСР ЗА 1960 р.

[Грудень 1960 р.]^{*1}

В 1960 году Комиссия по истории техники ОТН АН УССР осуществляла, как и в предыдущие годы, руководство разработкой комплексной проблемы ОТН АН УССР «История развития техники и технических наук в УССР».

Проблема разрабатывалась научными учреждениями ОТН АН УССР, секциями Украинского отделения Советского национального объединения историков естествознания и техники: истории энергетики (руководитель акад. И. Т. Швец), истории горного дела и металлургии (руководитель акад. Н. Н. Доброхотов), истории механики и машиностроения (руководитель акад. А. А. Василенко), организованной в 1960 году секцией истории строительной техники и архитектуры (руководитель акад. Г. В. Головкин) и филиалами Комиссии в городах Днепропетровске (руководитель член-корреспондент АН УССР Н. С. Поляков) и Сталино (руководитель кандидат технических наук Н. З. Гармаш).

Главной задачей при разработке проблемы ставилось изучение истории развития техники и технических наук на Украине в советский период.

Особое внимание было уделено розыску и сбору архивных и ведомственных материалов, а также привлечению к выполнению научных исследований работников производственных организаций, принимающих непосредственное участие в создании новой техники.

За 1960 год по проблеме проделана следующая основная работа:

В Институте литейного производства АН УССР продолжалась разработка темы «История литейного производства на Украине». Руководитель – член-

^{*1} Дату встановлено за змістом документа.

корресп[ондент] АН УССР А. А. Горшков, ответственный исполнитель – инж[енер] Б. Б. Цизин.

В 1960 г. производился сбор и изучение материалов по истории развития на Украине труболитейного производства. Результаты исследования были доложены членом-корр[еспондент] АН УССР А. А. Горшковым в ноябре 1960 г. на конференции по истории естествознания и техники на секции по истории горного дела и металлургии.

На эту же тему подготовлена статья для опубликования в сборнике научных трудов Комиссии по истории техники.

В Институте гидрологии и гидротехники АН УССР разрабатывалась тема «Развитие водного строительства Киева». Руководитель – член-корресп[ондент] АН УССР Б. А. Пышкин, исполнитель – канд[идат] техн[ических] наук С. И. Штепанек.

В 1960 г. закончен сбор и обработка материалов по следующим разделам:

1. Гидрографическая сеть города.
2. Днепр и регулиционные работы в районе города.
3. Пароходство на Днестре.
4. Пристани, набережные, гавани.
5. Переправы и мостовые переходы в районе города.
6. Оползни и борьба с ними.
7. Водоснабжение города.
8. Канализация и стоки.

Подготовлена также библиография и по некоторым разделам частично написан текст. На основе проделанной работы в 1961 г. будет подготовлена монография объемом 12 п. л.

В отделе истории техники в 1960 г. разрабатывалось 5 тем:

1. История развития горного машиностроения на заводах Украины.
2. История развития энергетической техники в УССР.
3. История развития сварочной техники в СССР.
4. История развития техники разведочного бурения в СССР.
5. История развития скоростных методов резания металлов на предприятиях г. Киева.

Тема: «Развитие горного машиностроения на заводах Украины». Научный руководитель и ответственный исполнитель – член-корресп[ондент] АН УССР П. С. Кучеров, исполнитель – инженер В. Д. Гаврилов.

В течение 1960 г. была выполнена следующая работа:

1. Выявлены, изучены и обобщены необходимые и достаточные материалы по истории развития на Украине горной промышленности в дореволюционный период, по которым составлен текст первой главы монографии;

2. Изучены и обобщены материалы по истории развития горной промышленности Украины в советский период, по которым составлен текст второй главы монографии;

3. Изучены и обобщены архивные и фондовые материалы и литературные источники о развитии производства врубовых машин на Горловском заводе, по которым составлена третья глава монографии.

4. Подготовлены к изучению и обобщению литературные источники о развитии производства на заводе «Свет шахтера» конвейерных приводов и скребковых транспортеров;

5. Подготовлены к изучению и обобщению материалы и литературные источники о производстве на заводах им. Ворошилова и «Коммунист» породопогрузочных машин и о проектах навалочных и закладочных машин.

По теме: «История развития энергетической техники в УССР» велись исследования по двум подтемам: 1. «История развития газовой техники в УССР» и 2) «Развитие электроэнергетики г. Киева».

Подтема 1. «История развития газовой техники в УССР» разрабатывалась при участии Института газа АН УССР. Научный руководитель – академик Н. Н. Доброхотов, исполнитель – старший научный сотрудник отдела истории техники канд[идат] техн[ических] наук П. И. Гнып.

В 1960 г. изучены материалы по газификации УССР в Государственном научно-техническом комитете при Совете Министров УССР, Гипростройгазе и Институте использования газа АН УССР, а также вышедшие в течение года печатные материалы по этому вопросу. Закончены проработка литературы и подбор иллюстративных материалов. Написаны две главы монографии «История развития газовой техники в УССР» общим объемом 8 печ[атных] л. и к 1 января 1961 г. будет закончена третья заключительная глава ориентировочным объемом 4–5 печ[атных] листов. Часть материалов, собранных по теме, опубликована в 1960 г. в сборнике «Нариси історії техніки» № 6.

Подтема 2. «Развитие электроэнергетики г. Киева» выполнялась отделом истории техники при участии Института электротехники АН УССР. Научный руководитель – академик АН УССР К. К. Хренов, консультант – канд[идат] техн[ических] наук И. М. Сирота, исполнитель – инженер В. А. Каменева.

В 1960 г. проводилось изучение архивных документов по истории развития электроэнергетики Киева в период 1943–1955 гг.

Были изучены архивные материалы Министерства электростанций (Москва) и материалы ведомственного архива Киевэнерго (Киев).

Написаны разделы монографии, охватывающие период 1917–1941 гг. Эта часть рукописи доложена В. А. Каменевой в Киевэнерго и после обсуждения одобрена.

Заключительный раздел монографии, охватывающий период 1943–1955 гг., в настоящее время составляется и будет закончен к 1 января 1961 г. Материалы о развитии электроэнергетики Киева до 1917 г. опубликованы в сборнике «Нариси з історії техніки» № 6. Развитие электроэнергетики Киева в послевоенный период описано в статье, сданной в сборник № 7.

Тема: «История развития сварочной техники в СССР» разрабатывалась отделом истории техники совместно с лабораторией электротермии Института электротехники АН УССР. Научный руководитель – академик К. К. Хренов. Исполнитель – младший научный сотрудник Н. М. Матийко.

В 1960 г. продолжалось изучение и обобщение материалов по развитию сварочной техники в СССР в довоенный и, главным образом, послевоенный период.

Основное внимание при этом уделялось самым распространенным в отечественной промышленности способам сварки: электродуговой, газоэлектрической, контактной, электрошлаковой и др.

Значительная часть результатов исследования опубликована в 1960 г. в монографиях «Розвиток дугового електричного зварювання на Україні», автор Н. М. Матийко; «Развитие дуговой электросварки в СССР» (1917–1960 гг.), Госэнергоиздат,

Москва, 1960 г., 18 п. л. под редакцией и при участии акад. К. К. Хренова, авторы Н. М. Матийко и Л. Д. Радунский.

Кроме того, подготовлена рукопись книги «Очерк истории сварочной техники в СССР» объемом 25 печ[атных] л.

Тема: «История развития техники разведочного бурения в СССР». Ответственный исполнитель – старший научный сотрудник канд[идат] техн[ических] наук Ю. А. Анисимов, исполнитель – инженер А. А. Бугаев.

В 1960 г. производился сбор материалов по развитию техники разведочного бурения в СССР [...]»^{*1}.

Собраны в Москве архивные материалы в Центральном государственном архиве Октябрьской революции и социалистического строительства, в архиве Министерства геологии и охраны недр СССР и Центральном статистическом управлении. С части материалов были сняты машинописные копии и микрофильмы. Подобраны материалы о деятельности выдающихся буровиков Советского Союза.

Наряду со сбором материалов об уже разработанных методах бурения производился сбор материалов о применении в бурении новейших способов разрушения горных пород, а также находящихся в экспериментальной стадии. Производилась систематизация всех собранных данных по истории развития техники разведочного бурения в СССР и составление рукописи монографии, которая будет закончена к концу декабря 1960 г.

История развития техники бурения в дореволюционный период была опубликована в сборнике «Нариси з історії техніки» № 5.

Тема: «История развития скоростных методов резания металлов на предприятиях Киева» разрабатывалась отделом при участии Института строительной механики АН УССР и кафедры технологии машиностроения Киевского политехнического института. Руководитель – д[окто]р техн[ических] наук С. С. Рудник, консультант – д[окто]р техн[ических] наук Б. А.^{*2} Драйгор, исполнитель – младший научный сотрудник А. А. Михайленко.

В 1960 г. по теме производился дополнительный сбор материала о достижениях в области создания инструмента, автоматизирующего процессы резания металлов. Кроме того, прорабатывалась специальная литература и велось составление рукописи работы по этому вопросу. Подготовлен историко-технический очерк: «Развитие скоростных методов резания металлов на предприятиях г. Киева» (послевоенный период). Частично материалы исследования опубликованы в статье, помещенной в сборнике «Нариси з історії техніки» № 6.

Помимо работы по указанным темам в связи с переходом в отдел в мае 1960 г. старшего научного сотрудника А. А. Рутенко был начат сбор материалов по теме: «История технического развития угольной промышленности Донбасса».

Дополнена библиография по истории развития Донбасса в дореволюционный период и собрано значительное число документальных материалов на шахтах Донбасса – № 29, 31, 31^{*3}. Подобраны также некоторые архивные документы в Центральном государственном историческом архиве Ленинграда.

^{*1} Тут і далі – знято деталізацію досліджуваних періодів та місць виявлення архівних документів.

^{*2} Так у документі. Правильно: Д. А.

^{*3} Так у документі.

В 1960 г. членом-корресп[ондентом] АН УССР П. С. Кучеровым под руководством и при участии вице-президента АН УССР академика А. Н. Щербаня была проведена работа по разработке перспективного плана исследований по истории развития Донецкого бассейна. На основе этой программы составлен план работы отдела на 1960–65 гг., предусматривающий комплексное изучение истории развития Донецкого бассейна с привлечением как академических учреждений, так и ряда других научно-исследовательских и производственных организаций.

Большая работа была проделана комиссией и отделом по подготовке научной конференции по истории естествознания и техники, проведенной 22–24 ноября 1960 г. в Киеве. Академиком К. К. Хреновым, являющимся председателем Комитета Украинского отделения Советского национального объединения историков естествознания и техники, был сделан доклад о работе отделения и его задачах. Академик И. Т. Швец выступил на пленарном заседании. На секционных заседаниях было заслушано 28 докладов по истории техники, распределившихся по секциям следующим образом: [...]*

Всего на конференции работало 8 секций, объединявших специалистов различных отраслей науки и техники. В работе пленарного и секционных заседаний приняло участие около 300 чел., обсудивших 54 доклада. В работе конференции приняли участие представители Киева, Харькова, Львова, Сталино, Днепропетровска, Одессы, Николаева, Луганска, Полтавы, Каменец-Подольска, Ужгорода, а также научные работники Москвы, Ленинграда и Новосибирска.

Работа конференции освещалась республиканскими газетами и в радиопередачах.

Конференцией были подведены итоги работы по изучению истории естественных наук и техники в УССР и намечены основные направления научных исследований на ближайший период.

В 1960 г. получила дальнейшее развитие издательская деятельность.

В течение года опубликованы:

1. Сборник научных трудов Комиссии и отдела «Нариси з історії техніки» № 6, 10 п. л.
2. «Развитие дуговой электросварки в СССР», объем – 18 п. л. под редакцией и при участии акад. К. К. Хренова, соавторы Н. М. Матийко и Л. Д. Радунский.
3. «Розвиток дугового електрозварювання на Україні», объем 10 п. л. под редакцией акад. Б. Е. Патона, автор – Н. М. Матийко.
4. «Ф. Н. Чернышев», объем 4 п. л., автор – канд[идат] техн[ических] наук Ю. А. Анисимов (Киев).
5. «Н. А. Артемьев», объем 4 п. л., автор В. А. Каменева.
6. «Е. О. Патон», объем 4,5 п. л., авторы Н. М. Матийко, А. И. Коренной.
7. «3 лабораторій в цехи», объем 3 п. л., авторы акад. К. К. Хренов, В. Д. Гаврилов.
8. «Електрозварювання і прогрес техніки», объем 2 п. л., авторы Н. М. Матийко, А. И. Коренной.
9. «С. И. Тетельбаум», объем 1,5 п. л. Авторы – канд[идат] техн[ических] наук И. В. Аколовский*² и канд[идат] техн[ических] наук В. В. Огиевский.

*¹ Знято перелік доповідей.

*² Так у документі. Правильно: Акаловський

Днепропетровским филиалом Комиссии подготовлены и изданы в 1960 г.:

1. «Очерки истории Днепродзержинского металлургического завода», объем 12 печ[атных] л. Авторы: В. Малюк, В. Попруга, С. Скоробогатова, А. Сорокин, Ш. Тульчинский (под общей редакцией директора завода канд[идата] техн[ических] наук Г. Г. Орешкина).

2. «История родного завода», объем 12 печ[атных] л., посвященная истории одного из старейших на Юге Трубопрокатного завода. Авторы: Г. Ступаков, П. Воробьев, И. Гуляев, М. Шак, П. Потапенко, К. Соловьева.

3. «Ученые Днепропетровщины на службе семилетки», объем 4,5 печ[атных] л., автор – канд[идат] техн[ических] наук И. М. Шаповал.

4. Кроме этого, в 1960 г. опубликовано 19 научных статей по истории техники и подготовлены 22 статьи для УРЭ.

5. В 1960 г. в составе отдела истории техники при Бюро ОТН АН УССР произошли следующие изменения: вместо выдвинутого на руководящую работу ст[аршего] научн[ого] сотр[удника] В. А. Шевченко в отдел переведен из научно-организационного отдела Президиума АН УССР кан[идат] ист[орических] наук А. А. Рутенко.

Отделу выделена дополнительно должность техника.

Таким образом к концу 1960 г. в отделе работало:

старших научных сотрудников	– 4
младших научных сотрудников	– 3
инженеров	– 2
старших лаборантов	– 1
техников	– 1

Всего: – 11 чел.

Обязанности заведующего отделом выполнялись старшим научным сотрудником Ю. А. Анисимовым.

Сотрудниками отдела велась систематическая работа по повышению своей научной квалификации.

Старшим научным сотрудником членом-корресп[ондентом] АН УССР П. С. Кучеровым закончен подбор материалов для докторской диссертации и произведена частичная обработка его.

Значительные материалы для докторских диссертаций были собраны ст[аршими] научными сотрудниками кандидатами техн[ических] наук Ю. А. Анисимовым и П. И. Гньпом.

Младшим научным сотрудником Н. М. Матийко передана в Институт электросварки им. Е. О. Патона для защиты кандидатская диссертация «История развития техники электросварки в УССР».

Полностью собраны материалы для диссертации «История развития в СССР режущего инструмента для обработки металлов точением» мл[адшим] научн[ым] сотрудником А. А. Михайленко.

Инженером В. Д. Гавриловым сдан полностью кандидатский минимум; за исключением одного экзамена, сдал минимум также инженер А. А. Бугаев.

В 1960 г. сотрудниками отдела истории техники прочитано 37 лекций, из них значительная часть на периферии (Кривой Рог, Кировоград, Александрия, Белая Церковь и др.).

[...]*¹

В 1960 г. успешно развивались научные связи с историками техники стран народной демократии. В течение года велся регулярный обмен научными трудами по истории техники с Польской Народной Республикой, Германской Демократической Республикой и Китайской Народной Республикой.

Комитету истории науки и техники Польской академии наук оказана помощь в розыске материалов по истории развития польской нефтяной промышленности.

В свою очередь из Польской Народной Республики присланы для отдела истории техники материалы по истории развития газовой техники.

В ноябре 1960 г. в Киев приезжал руководитель секции истории кинотехники Комитета истории науки и техники Польской академии наук профессор В. В. Евсеницкий, сделавший сообщение о работах по истории науки и техники, проводящихся в Польше.

В 1960 г. комиссией и отделом истории техники проводилась значительная научно-организационная деятельность.

Организована секция по истории архитектуры и строительной техники, вошедшая в состав Украинского отделения Советского национального объединения историков естествознания и техники и проводящая значительную работу по координации ведущихся исследований в этой области по объединению членов секции для работы по созданию обобщающих трудов о развитии в УССР строительной техники и архитектуры.

Систематически осуществлялось руководство работой Сталинского и Днепропетровского филиалов Комиссии по истории техники.

В 1960 г. комиссией и отделом истории техники было проведено 6 научных семинаров, на которых обсуждались следующие вопросы:

1. «История развития в СССР электроизмерительных приборов» – докладчик инж[енер] Б. П. Сухов (Киев).

2. «Основные этапы развития в СССР инструмента для точения металлов» – докладчик мл[адший] научн[ый] сотрудник отдела истории техники В. А.*² Михайленко.

3. Обсуждение рукописи «История завода «Ленинская кузница»» – авторы главный конструктор завода А. Б. Байбаков и канд[идат] техн[ических] наук Р. С. Кац.

4. Обсуждение рукописи «История завода транспортного машиностроения» – автор – зам[еститель] главного технолога завода Ю. С. Незым (Харьков).

5. Обсуждение рукописи «История Харьковского тракторного завода» – авторы Г. А. Жамойдо и М. А. Корсун.

6. «М. В. Ломоносов и разработка соляных промыслов Украины в XVIII ст.» – докладчик мл[адший] научн[ый] сотр[удник] Г. А. Андреева (Ленинградское отделение института истории естествознания и техники АН СССР).

Особенно большая работа была проделана Комиссией по истории техники и отделом истории техники по подготовке и проведению научной конференции по истории естествознания и техники Украинского отделения Советского нацио-

*¹ Знято перелік публікацій у періодичній пресі.

*² Так у документі. Правильно: А. А.

нального объединения историков естествознания и техники, проходившей в Киеве 22–24 ноября с. г.

Продолжалась работа по организации совместно с Гостехиздатом УССР издания серий «Люди отечественной науки и техники» и «Истории заводов УССР». В настоящее время ведется подготовка брошюр для издания в 1961 г. о М. В. Ломоносове, К. М. Феофилактове и А. Н. Диннике.

[...]*¹

В мае 1960 г. в Киеве было проведено специальное совещание историко-технического актива по вопросам подготовки печатных работ по истории техники и улучшения их качества.

В работе совещания принял участие ответственный секретарь журнала «Вопросы истории естествознания и техники» (Академия наук СССР) С. Я. Плоткин.

В сентябре 1960 г. в Киевэнерго было проведено широкое обсуждение подготовленной мл[адшим] научн[ым] сотруд[удником] отдела истории техники В. А. Каменевой работы по истории развития электроэнергетики Киева.

В 1960 г. активизировалась работа филиалов Комиссии по истории техники в Сталино и Днепропетровске.

Сталинским филиалом организована разработка 4-х научно-исследовательских тем:

1. «Развитие открытых горных работ на Украине». Исполнитель – канд[идат] техн[ических] наук Н. З. Гармаш.

2. «История строительства гидроэлектростанций на Днестре». Исполнитель – канд[идат] техн[ических] наук И. И. Колодяжный.

3. «Пожарная опасность и борьба с подземными пожарами в угольных шахтах СССР за период 1945–59 гг.». Исполнитель – канд[идат] техн[ических] наук В. М. Сухаревский.

4. «История горной механики в Донбассе».

Исполнитель – канд[идат] техн[ических] наук Р. А. Бретош.

Филиалом проводится большая работа по привлечению к научно-исследовательской работе по истории техники инженерно-технических работников Донбасса и осуществляется пропаганда истории отечественной техники путем печатных выступлений в местной прессе, а также по радио и телевидению.

Днепропетровским филиалом, помимо уже отмеченной в отчете активной издательской деятельности, ведется сбор и обработка материалов по истории втузов Днепропетровска.

Подготовлено исследование деятельности Научно-технического общества черной металлургии, показывающее большой вклад металлургов Днепропетровской и Запорожской областей в технический прогресс.

Филиалом ведется организационная работа по созданию авторских коллективов на заводах Приднепровья для написания истории заводов.

Особенно большое значение для расширения работы на периферии будет иметь проведение в 1960 г. научной конференции по истории естествознания и техники, поставившей перед историками техники УССР ясные и конкретные задачи.

*¹ Знято перелік досліджуваних тем з історії заводів України.

Несмотря на некоторые успехи в развитии работы по изучению истории техники, в 1960 г. имелись также и определенные недостатки.

Все еще имела место распыленность научных сил в связи с большим числом выполняемых научно-исследовательских тем и различной их актуальности. Большинство институтов Отделения технических наук не ведет разработки научных тем по истории техники.

Отдел истории техники не располагает необходимыми штатами, а также и помещением для того, чтобы вести полноценную работу научно-методического центра по истории техники в УССР. Последнее обстоятельство ощущается особенно остро в настоящее время, когда отдел приступает к разработке ответственной научной комплексной проблемы: «История развития Донецкого бассейна».

Издающийся раз в год сборник научных трудов комиссии «Нариси з історії техніки» не может удовлетворить потребностей в печатании своих работ значительно расширившегося за последние годы коллектива историков техники, объединяющихся вокруг комиссии и отдела истории техники.

Следует улучшить работу научных семинаров комиссии и отдела истории техники и секций истории машиностроения, энергетики, горного дела и металлургии.

К недостаткам следует отнести также и то, что несмотря на сравнительно широкое развитие в УССР исследований по истории техники и установление связей с историками техники стран народной демократии, представители Комиссии по истории техники до сих пор не принимали участия ни в одной из весьма многочисленных за последние годы сессий и конференций в этой области, проводимых за рубежом. Советские историки техники были представлены в этих случаях, как известно, исключительно представителями Института истории естествознания и техники Академии наук СССР.

Председатель Комиссии по истории техники ОТН АН УССР
академик К. К. Хренов
Ученый секретарь Комиссии
канд[идат] техн[ических] наук Ю. А. Анисимов

ІА НБУВ, ф. 48, оп. 1, спр. 125, арк. 7–20. Копія. Машинопис.

№ 229

ДОВІДКА ПРО ЗВ'ЯЗОК ЛАБОРАТОРІЙ І НАУКОВИХ ВІДДІЛІВ ФІЗИКО-ТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ АН УРСР З ПРОМИСЛОВІСТЮ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ У ВИРОБНИЦТВО*¹

*[Грудень 1960 р.]**²
м. Харків*

В течение более чем 10 лет в тематическом плане ФТИ АН УССР значительное место занимают исследования по проблемам новой техники и новой технологии.

*¹ Заголовок документа.

**² Дату встановлено за змістом документа.

Большое количество научных тем выполняется по постановлениям правительства и имеет важное народно-хозяйственное значение.

Поэтому вопрос о связи института с промышленностью и внедрении результатов исследований в производство следует рассматривать, прежде всего, с точки зрения выполнения им правительственных заданий, которые в каждом случае связаны с решением какой-либо крупной технической задачи (разработка новых энергетических установок, новых типов двигателей, новых технологических процессов в производстве и т. д.). Кроме этого, существует также непосредственная связь института с производством по конкретным вопросам в виде консультативной помощи, проведения некоторых исследований для заводов, участия в разработке и усовершенствовании новых технологических процессов и, наконец, внедрения некоторых результатов исследований в производство, вплоть до разработки новых типов промышленного оборудования и его наладки.

I. Выполнение исследовательских работ по правительственным заданиям

В институте ведутся исследовательские работы по важнейшим проблемам физики, например, по физике плазмы и проблеме управляемых термоядерных реакций, по ядерной физике и физике частиц высокой энергии, по вакуумной металлургии и ядерным энергетическим установкам, по физике низких температур и физике твердого тела.

По развитию этих направлений приняты соответствующие правительственные решения, которыми на институт возложены определенные задания, обусловленные жесткими сроками. Помимо решения научных проблем, связанных с исследованием определенных физических явлений, например, исследования по физике плазмы, по взаимодействию элементарных частиц или изучению физики твердого тела, эти задания включают в себя ряд проблем, относящихся непосредственно к новой технике и новой технологии. Из числа таких проблем, часть из которых уже решена или будет разрешена в ближайшие 1–2 года, необходимо отметить следующие:

1. Разработка методов защиты молибдена, никеля и хрома от окисления при высоких температурах. В 1961 году опыты по защите этих металлов должны проводиться в условиях производства.

В настоящее время в институте уже разработан метод защиты молибдена керамикой и только из-за отсутствия массового производства литого молибдена задерживается внедрение этого метода.

2. Внедрение в промышленность вакуумной технологии производства тепловыделяющих элементов для тяжеловодного энергетического реактора с газовым охлаждением. В течение 7 лет в одной из лабораторий института ведутся исследования жаростойких магний-бериллиевых и других сплавов магния, представляющих интерес для реакторостроения. Результатом исследований явилась разработанная промышленная технология производства нового типа тепловыделяющего элемента, который будет использован в реакторе, поставляемом Советским Союзом Чехословацкой Республике. Новый метод производства тепловыделяющих элементов намечен к внедрению на заводе в 1961 году.

3. Проектирование вакуумного прокатного стана для промышленности и разработка вакуумной камеры для 1000-тонного пресса. Эти проектные работы представляют собой результат проведенных в институте исследований свойств металлов и сплавов, подвергнутых вакуумной обработке. Метод вакуумирования

металлов и сплавов, внедряемый в настоящее время институтом в промышленность, позволит получать новые жаропрочные и жаростойкие материалы для современной техники.

4. В предыдущие годы лабораториями института были проведены большие исследовательские работы по чистым металлам, результатом чего явилась разработка нового метода вакуумной дистилляции, позволяющей получать металлы с количеством примесей менее 0,001%. Институтом была предложена для внедрения в промышленность технология очистки от примесей бериллия, железа и марганца. Очистка бериллия по этой технологии уже производится на одном из опытных заводов страны.

В дальнейшем метод вакуумной дистилляции в сочетании с так называемой зонной плавкой позволил получить цинк и кадмий чистотой 99,99998%. Этот метод положен в основу технологии производства чистого олова на Новосибирском заводе.

5. Из числа технических разработок институтом передан в промышленность электростатический ускоритель типа ВП-4 и ВП-2,5 и подготовлен к передаче малогабаритный ускоритель на 2 МэВ.

При выполнении этих правительственных заданий, представляющих собой часть большой комплексной работы, институт поддерживает постоянную связь с большим числом предприятий и научных учреждений.

Так, например, при исследовании влияния вакуумной обработки на жаропрочность сплавов, совместные работы выполнялись с 5 институтами и 3 заводами. Исследования по защите тугоплавких металлов от окисления проводились при участии 4 институтов, двух конструкторских бюро и одного завода. В процессе исследовательских работ по новым типам тепловыделяющих элементов поддерживается постоянная связь с 6 институтами, тремя конструкторскими бюро и тремя заводами.

При такой связи предприятиям передается имеющийся в институте опыт и в ряде случаев готовое, разработанное институтом, оборудование (вакуумные печи, вакуумные станы, вакуумные насосы и др.). В тех случаях, когда эксперименты ведутся при участии других институтов и заводов, пишутся совместные отчеты или статьи.

Следует, однако, отметить, что ряд разработанных конструкций, в частности высоковакуумные насосы, в промышленность еще не внедрены из-за отсутствия заинтересованных предприятий и институт вынужден изготавливать эти насосы или вакуумные установки в массовом количестве в своих мастерских, выполняя заказы как научно-исследовательских учреждений, так и производственных предприятий.

II. Связь с заводами, заводскими лабораториями и другими предприятиями и институтами

На протяжении ряда лет институт оказывает консультативную помощь многим заводам, заводским лабораториям и научно-исследовательским институтам. Так, например, отдел ядерной физики (акад. А. К. Вальтер) поддерживает постоянную связь с лабораторией изотопов Завода контрольно-измерительных приборов (КИП) и оказывает помощь в решении ряда вопросов автоматизации и механизации производственных процессов в металлургической и рудообогатительной промышленности. В частности, при участии ФТИ АН УССР разрешены следующие вопросы:

1. Разработка гамма-реле, ныне выпускаемых заводом.
2. Разработка радиоактивных плотномеров для железнорудной промышленности. Эти приборы в настоящее время проходят испытания на Криворожском горно-обогатительном комбинате.

Отдел физики низких температур (акад. Б. Г. Лазарев) имеет многочисленные связи с промышленными предприятиями и научными учреждениями, заинтересованными в применении низкотемпературной техники. В отделе разработана вакуумная система для длительной эксплуатации на самолетах; эта система широко применяется на практике.

В ЦАГИ с участием отдела создается испытательное устройство со сверхмощной низкотемпературной откачивающей системой.

Постоянно даются консультации по конструкциям и методике эксплуатации адсорбционных насосов (Всесоюзный вакуумный институт, Институт нефти Каз[ахской] АН ССР, Институт физики Аз[ербайджанской] АН ССР, Институт физики металлов АН СССР, ФТИ АН Груз[инской] ССР, п/я 2168, п/я 367, п/я 412 и др.) и применению низких температур (завод п/я 201, завод п/я 87, титано-магниевый завод в Запорожье и др.).

Большая помощь оказывается институтам и предприятиям <в> организации криогенных лабораторий (Институт физики металлов АН СССР в Свердловске, Институт физики АН УССР, ФТИ АН Гр[узинской] ССР, ИРЭ АН УССР, Сибирское отделение АН СССР, Институт ядерной физики АН Каз[ахской] ССР, Институт физики АН Аз[ербайджанской] ССР, Польской и Чехословацкой академиям наук, Институту ядерной физики в Пекине и Институту физики металлов в Шанхае и др.).

Отделом вакуумной металлургии оказывается помощь в организации лабораторий вакуумной металлургии заводу Электросталь, Институту металлов (Харьков), Политехническому институту (Харьков), ЦНИИЧМ (Москва), Институту металлофизики и Институту металлокерамики и спечсплавов АН УССР, предприятию п/я 186 и др.

Однако, несмотря на большие связи лабораторий и научных отделов ФТИ АН УССР с другими институтами и промышленными предприятиями, большое количество результатов исследований, имеющих практическое значение, внедряется слабо (например, вакуумная техника, разработанная Институтом, технология производства тонких фольг из бериллия, некоторые представляющие интерес для техники керамические материалы, высокотемпературные нагреватели и т. д.).

Причиной этого, в первую очередь, являются трудности, с которыми институт сталкивается при внедрении, так как заводы, ограниченные производственными планами, неохотно идут на постановку производственных экспериментов. Поэтому одной из ближайших задач института, записанных в 15-летнем плане, является строительство своего опытного завода, на котором все технологические разработки должны будут доводиться в производственных условиях до применения в промышленных масштабах.

Директор ФТИ АН УССР *К. Д. Синельников*

Науковий архів ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут», оп. 1, спр. 203, арк. 9–14. Оригінал. Машинопис.

№ 230*¹
ПІДСУМКИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
АКАДЕМІЇ НАУК УРСР ЗА 1960 р.

[Грудень 1960 р.]*²

[...]*³

В галузі фізико-математичних наук*⁴. В звітному 1960 році теоретичні та експериментальні дослідження все більше спрямовувалися на розв'язання практичних задач, поставлених проблемами дальшого розвитку науки, техніки, раціонального планування, економіки, народного господарства в цілому.

Значні досягнення мають українські фізики. Багато важливих теоретичних і експериментальних досліджень виконано з фізики атомного ядра, фізики елементарних часток, фізики металів і сплавів, фізики і техніки низьких температур, радіофізики і електроніки, фізичної оптики, спектроскопії, фізики напівпровідників, астрометрії, астрофізики тощо.

По проблемі «Ядерна фізика» (керівники – академік АН УРСР К. Д. Синельников, академік [АН УРСР та АН СРСР] М. М. Боголюбов, член-кореспондент АН УРСР М. В. Пасічник) проведено дослідження атомних зіткнень пружного розсіювання елементарних часток на ядрах деяких елементів, ядерної спектроскопії. Здійснені теоретичні дослідження колективних збуджень та їх вплив на обертові моменти ядер поглиблюють наші уявлення про структуру атомних ядер.

Для досліджень в різних галузях науки почав використовуватися атомний реактор Інституту фізики АН УРСР, пуск якого на номінальну потужність здійснено в 1960 р.

Вивчення властивостей плазмених хвилеводів, яке було проведено під керівництвом академіка АН УРСР А. К. Вальтера, показало можливість використання їх як сповільнюючих систем в лінійних прискорювачах.

В галузі напівпровідників (керівник проблеми – академік АН УРСР В. Є. Лашкарьов) закінчено дослідження з топографії та властивостей поверхневих електронних станів деяких напівпровідників, розвинуто метод аналізу мікро домішок, розроблено нові напівпровідникові прилади для автоматики та обчислювальної техніки.

Багато важливих теоретичних і експериментальних робіт виконано в звітному році по комплексній проблемі «Фізика металів».

Під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР А. А. Смирнова розроблено теорію розсіювання рентгенівських променів у сплавах з спотвореною решіткою, а також магнітного і однофононного розсіювання нейтронів кристалами. Ці дослідження мають велике значення для створення теорії металічного стану.

Вперше в світі у Фізико-технічному інституті низьких температур спостерігалось явище парамагнітного резонансу на електронах провідності міді та алюмінію.

*¹ Див. док. № 47, 92, 139, 179.

*² Дата підготовки документа. Доповідь виголошена Головним ученим секретарем Президії АН УРСР чл.-кор. І. М. Федорченком на сесії Загальних зборів АН УРСР 15 квітня 1961 р.

*³ Знято інформацію про загальний розвиток народного господарства і науки в СРСР і Україні.

*⁴ Тут і далі – виділено жирним шрифтом у документі.

Значно розширився фронт наукових досліджень математиків, з'явилися нові наукові напрями. Почалася розробка проблеми «Біологічна кібернетика», що стоїть на стику математики, біології та кібернетики.

По проблемі «Математична фізика» певних успіхів досягнуто в галузі рівнянь математичної фізики, теорії диференціальних рівнянь, теорії функцій комплексного змінного, теорії наближення функцій тощо.

При дослідженні стійкості руху динамічних систем з малим параметром під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР Ю. О. Митропольського одержано результати, які мають важливе практичне значення, зокрема при розрахунку систем автоматичного регулювання.

Член-кореспондент АН УРСР Ю. Д. Соколов істотно узагальнив теорію та застосування запропонованого ним оригінального методу осереднення функціональних поправок, який є одним з методів розв'язання широкого класу різноманітних задач математичної фізики.

Доктор фізико-математичних наук, професор П. Ф. Фільчаков запропонував ефективний наближений метод конформного відображення з допомогою відрізка степеневого ряду. Цей метод дозволяє здійснити відображення з будь-якою точністю, а також оцінити похибку відображення, що важливо, наприклад, для здійснення розрахунків гідротехнічних споруд.

Значні досягнення мають наукові та інженерно-технічні працівники Обчислювального центру, в якому під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР В. М. Глушкова розроблялися дві важливі проблеми: «Кібернетика» та «Швидкодійні математичні цифрові машини». Зокрема, В. М. Глушковым створено основи абстрактної теорії автоматів, яка має велике значення для синтезу дискретних керуючих систем.

Розроблено нові обчислювальні машини, опрацьовуються шляхи застосування їх до автоматизації наукових та інженерно-технічних розрахунків, до питань економіки і раціонального планування. Для автоматизації найрізноманітніших технологічних процесів у промисловості і для здійснення складних експериментальних досліджень створено керуючу машину широкого призначення.

З допомогою електронних машин власної конструкції та виготовлення працівники Обчислювального центру здійснили успішний дослід по керуванню на відстані роботою бесемерівського конвертора металургійного заводу. Важко переоцінити значення цього експерименту для майбутнього.

Академік АН УРСР М. П. Барабашов разом з своїми співробітниками та працівниками Академії наук СРСР досліджував фотографії протилежної сторони Місяця, які було одержано Автоматичною міжпланетною станцією. Результати вивчення цих фотографій, опубліковані у спеціальному Атласі, високо оцінено на Міжнародному з'їзді астронавтів у Копенгагені і широко відомі усьому світові.

У галузі біологічних наук. В 1960 р. основну увагу було приділено розробці теоретичних і практичних питань, важливих для охорони здоров'я, сільського господарства і промисловості.

По проблемі «Біохімія нервової системи» (науковий керівник – академік О. В. Палладін) встановлені особливості поновлення білків і локалізація деяких ферментів у різних клітинних структурах тканини головного мозку. Досліджено вплив іонів кальцію і магнію на аденозинтрифосфатазу мікросом, ядер і мітохондрій. Одержані дані мають важливе наукове значення для з'ясування функціональної

ролі окремих структур нервової клітини, а також окремих хімічних речовин, які містяться в цих структурах, і для виявлення біохімічних процесів, що лежать в основі зміни функціонального стану нервової системи.

Дослідженнями по проблемі «Хімічна структура і біологічна функція білкових речовин» (керівники – академіки АН УРСР М. Ф. Гулий та В. О. Беліцер) з'ясовано, що утворення міжбілкових комплексів пов'язане з регуляцією біологічних функцій взаємодіючих білків, розкритий механізм цієї регуляції.

Встановлена тотожність порушення обміну речовин при сахарному^{*1} діабеті та обміну речовин в трикарбонному окислювальному циклі, що відкриває нові шляхи до розуміння патогенезу та лікування діабету.

При розробці питань, які входять в проблему «Основні закономірності роботи вищих відділів центральної нервової системи в нормі і патології» (керівник – член-кор. АН УРСР О. Ф. Макаренко), доктором біологічних наук П. Г. Костюком встановлені особливості перебігу процесу збудження в сомі, початковому і наступних сегментах аксона. Ці дані розширюють відомості про механізм генерації мотонейроном основного виду своєї активності – ритмічної імпульсації.

Встановлено зв'язок між деструкцією нервової системи та взаємовідношенням основних нервових процесів, що дає змогу по-новому підійти до розуміння перебігу психічних захворювань.

В результаті досліджень, проведених по проблемі «Компенсація порушених функцій» (керівник – акад. АН УРСР Р. Є. Кавецький), розроблений новий методичний прийом застосування колоїдних радіоактивних ізотопів при лікуванні пухлинних хвороб.

Внаслідок вивчення дії випромінювань на тваринний організм (керівник – член-кор. АН УРСР О. О. Городецький) одержані нові дані про ефективність поєднання профілактичних і лікувальних заходів, спрямованих на лікування гострої променевої хвороби.

При розробці проблеми «Фотосинтез, живлення і розвиток рослин» (керівники – чл.-кор. УАСГН А. С. Оканенко і доктор біол[огічних] наук М. А. Любінський^{*2}) одержані нові дані щодо механізму поступання вуглекислоти в листки рослин та встановлена залежність інтенсивності фотосинтезу від вмісту в листках фосфорних сполук. Ці дані розкривають шляхи підвищення ефективності фотосинтезу. Колективи наукових співробітників, які працювали по проблемі «Флора і рослинність Української РСР, їх розвиток, освоєння і реконструкція» (керівники – акад. АН УРСР Д. К. Зеров), підготували до видання черговий том (XI) флори вищих рослин УРСР.

Закінчено складання макета карти рослинності УРСР масштабу 1:1 000 000.

Дослідженнями по проблемі «Взаємовідношення між мікроорганізмами і вищими рослинами» (керівник – чл.-кор. АН УРСР Л. Й. Рубенчик), проведеними кандидатом біологічних наук В. Т. Смолієм, встановлено, що ризосферні бактерії та актиноміцети позитивно впливають на нагромадження вітамінів у зеленій масі і в насінні пшениці. Ці дані розкривають один з механізмів впливу цих мікроорганізмів на продуктивність пшениці і є теоретичним обґрунтуванням для застосування їх як бактеріальні добрива. Одержані культури грибів як продуцентів антибіотиків, стимуляторів росту рослин та інших біологічно активних речовин.

^{*1} Так вжито у документі. Правильно: цукровому.

^{*2} Так у документі. Правильно: Любінський.

Проведеними дослідженнями по вивченню нових антибіотиків (керівник – акад. АН УРСР В. Г. Дроботько) вперше встановлена здатність рослин виробляти і підвищувати вміст фітонцидів в своїх тканинах під впливом інфекції, що є дуже важливим для розробки теорії природного імунітету.

Внаслідок проведених досліджень в минулому році по проблемі «Фауна України, її історія і шляхи освоєння» (керівник – акад. АН УРСР О. П. Маркевич) підготовлений до друку 2-й випуск XXI тому «Фауна УРСР». Закінчені дослідження попелиць, червців, щитівок та гедзів Карпат, внаслідок чого написані розділи видання «Фауна УРСР». Ці дослідження дадуть змогу розробити найбільш ефективні заходи боротьби з цими шкідниками і паразитами.

Внаслідок роботи по гідробіологічних проблемах (керівник – доктор біол[огічних] наук О. В. Топачевський) встановлені закономірності гідрохімічного і гідробіологічного режимів Каховського водоймища та ставків України, які є науковою основою для прогнозування режимів нових водосховищ Дніпра і для розробки системи ведення ставкового рибного господарства по зонах України.

Закінчені лімнологічні дослідження нижньої частини Дунаю, які мають велике значення для комплексного використання дельти Дунаю і розробки генеральної схеми регулювання стоку Дунаю при будівництві гідроелектростанцій.

По проблемах «Акліматизація рослин» та «Наукові основи зеленого будівництва в УРСР» розроблений метод фотоперіодичної індукції, застосування якого дасть можливість одержувати насіння південних однорічних рослин в більш північних районах СРСР, та проведена значна робота по дальшому будівництву Центрального республіканського ботанічного саду, по реконструкції та розширенню головних паркових насаджень, а також поповненню видового складу дендропарків «Олександрія», «Софіївка» і «Тростянець».

В галузі хімічних і геологічних наук. Інститути хімічного і геологічного профілю головну увагу приділяли дослідженню кольорових, рідкісних і розсіяних елементів, ліофільності і стійкості дисперсних систем, теорії хімічної будови, кінетики і реакційної здатності тощо, а також з'ясуванню закономірностей утворення і поширення гірських порід і пов'язаних з ними корисних копалин, вивченню будови земної кори, умов формування і поширення підземних вод та ін.

Важливим досягненням по проблемі «Кольорові, рідкісні та розсіяні елементи» (керівники – академіки АН УРСР Ю. К. Делімарський, А. К. Бабко, М. П. Семенов, В. Г. Бондарчук) було одержання в Інституті загальної та неорганічної хімії нових результатів по безперервному технологічному процесу виділення металів з розчинів у вигляді гідроокисів, експериментальних обґрунтувань для низькотемпературного луго-вапнякового методу розкладу алюмінієвої сировини. В інститутах геологічних наук, мінеральних ресурсів і неорганічної хімії було проведено ряд геологічних, технологічних і хімічних досліджень, в результаті яких встановлена можливість комплексного використання нефелінових порід УРСР як сировини для одержання глинозему, рідкісних металів, содопродуктів і цементу. В Інституті мінеральних ресурсів розроблено нову технологію збагачення флотацийним методом самотканських титано-цирконових руд, що дає великий економічний ефект.

По проблемі «Ліофільність і стійкість дисперсних систем» (керівник – чл.-кор. АН УРСР Ф. Д. Овчаренко) досліджено процес модифікування поверхні природних

сорбентів, колоїдну розчинність миючих речовин, реологічні властивості розплавів волокнуотворюючих полімерів, вплив електричного поля на структуру консистентних мастил. Ці дослідження є теоретичною основою раціонального використання багатьох колоїдних систем в промисловості. Під керівництвом доктора хім[ічних] наук І. О. Неймарка синтезовано штучні цеоліти, що широко застосовуються в практиці.

Вперше одержано нові класи сіркоорганічних сполук, що мають теоретичне і практичне значення, по проблемі: «Хімія інсектицидів» (керівник – чл.-кор. АН УРСР О. В. Кірсанов). Синтезовано також ряд нових типів похідних фосфорилованих амідинів, серед яких знайдені активні антибластомні речовини і інсектициди.

Дослідженнями по проблемі «Колір і будова органічних сполук» (керівник – акад. АН УРСР А. І. Кіпріанов) одержано важливі дані з синтезу нових ціанінових барвників, деякі з них використовуються в промисловості як сенсibiliзатори кольорової плівки. Проведено синтез світлостійких барвників для натурального і синтетичного волокна.

Важливі результати одержано по проблемі «Теорія хімічної будови, кінетики і реакційної здатності» (керівники – академіки АН УРСР О. І. Бродський, Є. О. Шилов; виконавці – І. П. Грагеров, Г. Ф. Рекашева, В. А. Луньонко, Б. О. Геллер, Г. С. Фоменко), розроблено прилад для дослідження спектрів електронного парамагнітного резонансу (Л. М. Ганюк); цей метод дасть змогу вивчити поведінку вільних радикалів в хімічних реакціях і процесах, що пов'язані з переробкою і деструкцією полімерів.

Дослідженнями по проблемі «Наукові основи підбору і вдосконалення каталізаторів» під керівництвом чл.-кор. АН УРСР В. А. Ройтера з'ясовано механізм каталітичного синтезу метанолу на цинк-хромових каталізаторах, в результаті чого запропоновано засіб виготовлення більш активних, стійких каталізаторів і дано рекомендації по вдосконаленню технічного процесу промислового синтезу спиртів з окисів вуглецю і водню.

По проблемі «Наукові основи одержання високомолекулярних сполук і мономерів» (керівник – доктор хім[ічних] наук К. А. Корнев; виконавці – А. П. Греков, З. Н.*¹ Пазенко, М. С. Маринець, В. Г. Островерхов та ін.), одержано ряд нових номерів на основі ціанурової кислоти; високотермостійкі сополімери, що можуть вживатись як органічне скло для спеціальних цілей, а також нові гідрофобізуючі домішки для бітумних покриттів, антистатичні домішки тощо.

Внаслідок досліджень по проблемі «Вивчення водоймищ і очистка питних і промислових стічних вод» (керівник – докт[ор] хім[ічних] наук Л. А. Кульський) було складено кілька типових варіантів технологічних схем адсорбційної очистки стоків підприємств аніліно-барвникової промисловості, що дадуть можливість захистити річки Донбасу від шкідливих органічних решток хімічної промисловості*².

По проблемі «Залізородні формації УРСР» під керівництвом акад. АН УРСР М. М.*³ Семененка і чл.-кор. АН УРСР Я. М. Белевцева*⁴ вивчено геологію, структуру, рудоносність і метаморфізм комплексу порід південної частини Криворізького залізородного басейну, складені попередні металогенічні і прогнозні карти

*¹ Так у документі. Правильно: З. М.

*² Див. док. № 161.

*³ Помилка в документі. Правильно: М. П.

*⁴ Те саме. Правильно: Белевцева.

залізорудної провінції УРСР і Кременчуцько-Криворізької структурно-фаціальної зони, виділені нові перспективні розшукові райони. В Інституті мінеральних ресурсів АН УРСР (керівник – докт[ор] геол[ого]-мін[ералогічних] наук Ю. Ю. Юрк) детально вивчена мінералогія залізорудної формації Керченського басейну, що дало змогу дати рекомендації по використанню різних типів цих руд. В результаті досліджень по проблемі «Геологічна історія формування магматичних і метаморфічних комплексів УРСР та їх металогенія» (керівники – акад. АН УРСР М. П. Семененко, чл.-кор. АН УРСР С. П. Родіонов, канд[идат] геол[ого]-мін[ералогічних] наук І. С. Усенко) розроблена нова стратиграфічна схема докембрію України, складена з використанням нових даних з абсолютної геохронології, що має велике значення для порівняльного вивчення докембрійських платформ світу.

По проблемі «Геологічна структура південно-західної частини Руської платформи і прилеглих районів» (керівник – акад. АН УРСР В. Г. Бондарчук) вперше складена геоморфологічна карта УРСР масштабу 1:750 000, що має істотне значення для проведення інженерно-геологічних досліджень і вибору напрямку розшуків четвертинних розсіпних родовищ. Почались дослідження по розробці методики глибинного сейсмічного зондування в умовах УРСР, в процесі яких вперше на території УРСР на південному схилі Українського щита встановлена потужність земної кори, що становить близько 35 км.

Найбільш важливими досягненнями по проблемі «Закономірності формування і поширення підземних вод на території УРСР як основа гідрогеологічних прогнозів» (керівник – канд[идат] геол[ого]-мін[ералогічних] наук А. Є. Бабинець) є розробка методу збільшення ресурсів підземних вод Донбасу шляхом заповнення заплави р. Північний Донець, що виключає необхідність перекиду води з Дніпра; застосування методу розсіяних нейтронів і гамма-променів для вивчення режиму вологості і щільності порід, що дало можливість встановити контроль за безперервним рухом вологи до водоносних порід без порушення умов стійкості земляних мас гірничими виробками. Ці дослідження вперше провадяться на Україні.

При дослідженні фізичних полів Волині і Подолії*¹ (проблема «Вивчення будови земної кори за даними геофізичних досліджень», керівник – чл.-кор. АН УРСР С. І. Субботін) була виявлена область неглибокого залягання порід кристалічного фундаменту на північний схід від м. Сарни. Петрографічні особливості порід, що складають це підняття, дають можливість рекомендувати його як першочерговий об'єкт для розшуків рідкісних і розсіяних елементів.

По проблемі «Вивчення ізотопного складу хімічних елементів в земній корі і абсолютний вік геологічних формацій в земній корі» (керівники – акад. АН УРСР М. П. Семененко, чл.-кор. АН УРСР Є. С. Бурксер) складена геохронологічна шкала докембрію Радянського Союзу, основні положення якої прийняті на IX сесії Комісії АН СРСР з абсолютного віку геологічних формацій. Інститутом фізичної хімії (керівник – акад. АН УРСР О. І. Бродський) завдяки розробці ряду нових удосконалень маспектрометрів досягнуто значне підвищення точності ізотопних аналізів свинцю і аргону. Все це забезпечило точне визначення геологічного віку свинцевим і аргоновим методами.

*¹ Так у документі. Правильно: Поділля.

В галузі технічних наук. Основну увагу наукових працівників Академії наук УРСР у 1960 році було спрямовано на розробку наукових основ автоматизації та механізації виробничих процесів, підвищення продуктивності праці, створення нових досконалих технологічних процесів, матеріалів, машин, механізмів і приладів. Результати проведених досліджень розширюють наукову базу для забезпечення дальшого технічного прогресу в ряді галузей народного господарства країни. Значних успіхів досягнуто, як і в минулі роки, в розробці проблеми «Зварювальні процеси, їх механізація і автоматизація» (керівник – акад. АН УРСР Б. Є. Патон).

Розвиток зварювальної науки і техніки за минулий рік характеризувався дальшим збільшенням класів сталей, кольорових металів і сплавів, з'єднання яких з успіхом здійснювалося різноманітними механізованими і автоматизованими методами зварювання, поширенням діапазону зварювальних товщ (від сотих долей міліметра до кількох метрів), підвищенням швидкостей зварювання, створенням і розвитком принципово нових методів зварювання.

Почалася розробка нового напрямку, а саме, дослідження фізичних основ електродугової плавки і зварювання тугоплавких металів та їх сполук, які широко використовуються в нових галузях сучасної техніки. Розроблені принципи і створено устаткування для нового зварювального процесу – електронно-променевого зварювання.

Запропоновано принципово новий прогресивний спосіб краплевого захисту зварювальної дуги та ін.

[...]^{*1}. В цій галузі Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона займає провідне місце в Радянському Союзі і за його межами.

В 1960 р. важливі результати досліджень одержані по проблемах «Наукові основи порошкової металургії», «Розробка сплавів з особливими властивостями для нових галузей техніки», «Теорія жароміцності, технологія виготовлення жароміцних матеріалів і виробів» (керівники – члени-кореспонденти АН УРСР І. М. Францевич, І. М. Федорченко і доктор техн[ічних] наук Г. В. Самсонов). Теоретичні дослідження процесів спікання підтвердили правильність дифузійної теорії спікання і велику роль в цьому поверхневих процесів.

На основі теоретичних досліджень розроблені ефективні методи спікання порошків нержавіючих сталей і сплавів з високим вмістом хрому.

В результаті робіт 1960 р. оформилось як новий напрям створення магнітом'яких матеріалів із залізного порошку, які виготовляються методами пресування і спікання, а також прокатки. Створено універсальний стан для одержання прокату різних металів з порошків.

На основі широких рентгеноструктурних і рентгеноспектральних досліджень фосфідів, нітридів, карбонітридів і германідів титану, силіцидів та інших матеріалів встановлено особливості електронної будови структур цих з'єднань і визначена природа міжатомного зв'язку.

Завершено дослідження кінетики насичення пористих металевих і карбідних тіл розтопленими металами, що дало змогу сформулювати основні закономірності цього процесу.

^{*1} Знято інформацію про оцінку діяльності Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР.

Широко випробувані тугоплавкі з'єднання і вироби з них в різних галузях техніки. Визначено потребу промисловості СРСР в тугоплавких матеріалах.

Закінчено розробку феноменологічної теорії фізичних властивостей боридів рідкісноземельних металів. Розроблено технологічні принципово нові методи одержання тугоплавких і напівпровідникових з'єднань рідкісноземельних металів з сіркою. Одержано ряд нових жароміцних сплавів. Створено ефективні електроди для різки сталі під водою.

Слід відзначити, що в розробці згаданих проблем Академія наук УРСР займає провідне місце в Радянському Союзі, а Інститут металокераміки і спецсплавів є головною координуючою установою в масштабах нашої країни.

По проблемі «Наукові основи автоматизації виробничих процесів» (керівники – акад. АН УРСР К. К. Хренов, чл.-кор. АН УРСР С. М. Кожевников і доктор техн[ічних] наук А. Г.*¹ Івахненко) в 1960 р. одержано нові важливі для народного господарства результати. В Інституті електротехніки закінчено створення промислового зразка автоматичного самонастроювального регулятора збудження для потужних синхронних двигунів, який підвищує економічність їх роботи і стійкість енергосистем. Створено макет автоматичного регулятора сильної дії, який підвищує стійкість енергосистем з дальніми електропередачами.

Інститутом використання газу вперше розроблено основні питання статичної і динамічної регулювання газопромислів, закінчено теоретичні дослідження по електромодельованню міських газових сіток низького тиску із застосуванням двоімпульсних регуляторів.

Інститутом машинознавства і автоматики розроблено ряд методів і пристроїв для підвищення точності, стабільності, чутливості і термостійкості сцинтиляційних лічильників радіоактивних випромінювань.

Розроблено комплекс споруд і апаратури для автоматизації та телемеханізації контролю і розподілу води на зрошувальних системах. Вибрано методи вимірювання параметрів, необхідних при автоматизації калійно-магнієвого виробництва, створено електромагнітний витратомір для розплавлених солей магнію.

В Інституті гірничої справи розроблено, виготовлено і проведено виробничі випробування елементів для систем автоматичного регулювання і телекерування вугледобувними і прохідницькими машинами і агрегатами.

Інститутом ливарного виробництва розроблено комплекс апаратів і пристроїв для автоматизації вагранки.

В Інституті чорної металургії закінчена розробка проекту модернізації подаючого апарату стана пілігрімової прокатки труб.

Важливі для народного господарства результати наукових досліджень в минулому році одержано по проблемах інтенсифікації існуючих і винайдення нових технологічних процесів у різних галузях промисловості. Зокрема, в галузі металургійних процесів Інститутом чорної металургії розроблено технологічний режим плавки на доменній печі об'ємом 1719 м³ із застосуванням природного газу. Витрата коксу при цьому зменшилась до 580–595 кг на 1 т чавуну. На основі досліджень, проведених інститутами використання газу і чорної металургії, вста-

*¹ Помилка в документі. Правильно: О. Г.

новлено оптимальні параметри процесу плавки і теплового режиму роботи мартенівських печей на природному газі.

Закінчені дослідження по встановленню загальних закономірностей і аналітичних методів визначення основних параметрів поздовжньої прокатки. Розроблено наукові основи і нову технологію термічної обробки прокатних виробів із маловуглецевої сталі. Створений і випробуваний спосіб безперервної відливки чавунних помельних шарів діаметром 125 мм.

В галузі технологічних процесів в ливарному виробництві в 1960 р. розроблено ефективний метод зменшення пригару на відливках шляхом введення у формувальні суміші активуючих добавок, що підвищує продуктивність праці і знижує собівартість продукції.

Підібрано склад красок для форм і стержнів із рідинноскляної суміші, який забезпечує одержання якісної поверхні чавунних виливок.

В Інституті гірничої справи розроблено методи вирішення основних питань розкриття і розробки кам'яновугільних родовищ на великих глибинах, запропоновано методи визначення виробничої потужності шахт, розрахунку шахтних полів і підготовки родовищ.

Розроблені заходи по боротьбі з пилом на збагачувальних і дробильно-сортувальних фабриках Криворізького гірничо-збагачувального комбінату. Впровадження цих заходів дозволяє зменшити концентрацію пилу на робочих місцях до допустимої норми.

По проблемі «Винайдення ефективних тепло- і масообмінних пристроїв теплоенергетичних і промислових установок» (керівник – акад. АН УРСР О. Н. Щербань) Інститутом теплоенергетики розроблено теоретичні основи і методику розрахунку однокамерних термокаталітичних датчиків метану, створено макет приладу для визначення окису вуглецю. Ця апаратура може бути включена до схем автоматичного регулювання шахтної атмосфери.

Дослідження по проблемі «Широке використання руд Керченського родовища» (керівник – чл.-кор. АН УРСР З. І. Некрасов) дали можливість розробити метод видалення миш'яку в процесі випалмагнітного збагачення руд.

Результати досліджень по цій проблемі дозволяють розширити область застосування в машинобудуванні сталей, які містять миш'як.

Важливих успіхів досягнуто в розробці проблеми «Комплексне використання водних ресурсів УРСР» (керівники – акад. АН УРСР Г. Й. Сухомел, члени-кореспонденти АН УРСР Б. А. Пишкін, Б. Є.^{*1} Павленко). Закінчено і узагальнено багаторічні дослідження по захисту берегів водоймищ від розмиву і затоплення. Розроблено методику розрахунку температурних напружень в гравітаційних греблях при нарощуванні їх з врахуванням змінності модуля пружності і температур. Закінчені дослідження і перевірка в натурних умовах руху суден в каналах з надкритичними швидкостями. Це дозволяє підвищити продуктивність флоту на найбільш вузьких ділянках водних шляхів.

По проблемі «Комплексне використання горючих газів» (керівники – акад. АН УРСР М. М. Доброхотов і чл.-кор. АН УРСР В. Ф. Копитов) розроблялись і науково обґрунтовувались прогресивні методи використання газового палива в

^{*1} Помилка в документі. Правильно: Г. Є.

різних галузях промисловості. Спроековано піч для безокислювального нагріву металу під штамповку з підігрівом повітря в рекуператорі. Розроблено режим відновлювального відпалу швидкоріжучої сталі. Розроблено і доведено до стадії технічного проектування процес одержання чотирихлористого вуглецю шляхом хлорування метану. Створено конструкції різних типів випромінюючих газових пальників та інших газових приладів.

Значні результати досліджень одержані в минулому році по проблемі «Наукові основи міцності і пластичності» (керівники – акад. АН УРСР С. В. Серенсен, члени-кореспонденти АН УРСР А. Д. Коваленко, А. П. Філіпов^{*1}).

Зокрема, розв'язана задача для циклічної оболонки, навантаженої осесиметричним імпульсом. Запропоновано новий метод аналізу перехідних процесів в складних механічних системах. Знайдено розв'язання в спеціальних функціях задач про несиметричну деформацію пологих сферичних і конічних оболонок, підданих дії силових навантажень і температурного поля. Закінчено теоретичні дослідження напруженого стану різних конструкцій та інші важливі для машинобудування і нової техніки роботи.

Важливі для науки і практики результати досліджень одержано також по проблемах «Підвищення зносостійкості деталей машин», «Добування і транспортування вугілля гідравлічним способом», «Розробка нових типів електромашин і електроприводу змінного струму», «Комплексне використання твердого палива», «Гідравлічні машини» та ін.

В галузі суспільних наук. [...]*2.

У звітному році було завершено ряд фундаментальних монографічних праць, розпочатих в попередні роки.

[...]

Закінчено і підготовлено до друку [Інститутом економіки] такі важливі і крупні колективні праці, як: «Передові методи праці і їх ефективність в промисловості», «Економічна ефективність капіталовкладень і впровадження нової техніки в промисловість УРСР», [...] та ін.

Інститутом філософії в основному закінчено колективне дослідження по темі «Нарис історії філософської думки на Україні» (керівник авторської групи – чл.-кор. АН УРСР Д. Х. Острянин^{*3}). У вигляді макета «Нарис» готується до видання для широкого обговорення.

[...]

Значну роботу по дослідженню пам'ятників матеріальної культури було здійснено Інститутом археології в районах водосховищ Київської, Канівської та Дніпродзержинської ГЕС, Південно-Бугського каскаду гідроелектростанцій, в зоні будівництва Північно-Кримського каналу. Внаслідок цих досліджень одержано нові археологічні матеріали з стародавньої історії населення Української РСР.

Ряд важливих монографічних досліджень завершено науковими співробітниками Інституту мовознавства АН УРСР, серед них: «Курс історії української літе-

^{*1} Так у документі. Правильно: Філіпов.

^{*2} Тут і далі – знято загальну інформацію про спрямування досліджень у галузі суспільних наук в установах АН УРСР.

^{*3} Так у документі. Правильно: Острянин.

ратурної мови» (радянський період), т. II (керівник – акад. АН УРСР І. К. Білодід), «Історія української лексикографії» (П. І. Городецький^{*1}) та ін.

Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії видано і передано для широкого обговорення наукової громадськості у вигляді другого макета історико-етнографічну монографію «Українці» (т. I). Завершено колективну працю «Український драматичний театр», т. I (дореволюційний період).

У галузі правових наук завершено і передано до видання велике колективне монографічне дослідження «Історія держави і права УРСР (1917–1958 рр.)» та ін.

Наукові співробітники установ Відділу суспільних наук АН УРСР, зокрема Інституту економіки, брали активну участь в розробці багатьох проблем генеральної перспективи розвитку народного господарства Української РСР.

За минулий рік установами Відділу суспільних наук видано 133 праці, з них 57 монографій. Значна частина монографічних праць присвячена найважливішим питанням сучасності. [...].

Значним вкладом у вивченні історії України було видання Інститутом історії таких колективних фундаментальних монографічних досліджень, як: «Історія Києва», т. II (радянський період), «Історія міста-героя Севастополя».

Значним досягненням українського радянського літературознавства є видання двотомної наукової праці «Від давнини до сучасності» (О. І. Білецький), монографії «Художник і народ» (М. З. Шамота) та ін. робіт.

Ряд цінних праць було видано до Декади української літератури та мистецтва в Москві. Серед них «Братерство народів – братерство культур», виконана Інститутом літератури разом з Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, «Історія Української РСР (короткий історичний нарис)» (О. К. Касименко) та ін.

Значну наукову і науково-організаційну роботу за минулий рік було проведено Українським державним музеєм етнографії та художнього промислу, Державним музеєм Т. Г. Шевченка, Державною публічною та Львівською бібліотеками АН УРСР.

Рада по вивченню продуктивних сил УРСР. Велику роботу в звітному році провела рада в тісному контакті з Держпланом УРСР, ДНТК УРСР, раднаргоспами економічних районів України з широкою координації досліджень по проблемах: розвитку продуктивних сил економічних адміністративних районів, використання паливно-енергетичних, мінеральних і водних ресурсів України. З цих проблем було проведено наукове узагальнення результатів досліджень, розробка рекомендацій для практики і підготовка до видання наукових праць.

Особливо багато рекомендацій було зроблено з питань використання природних супутних, скраплених коксових та інших газів, розвитку скляної та фарфорофаянсової промисловості на Україні, охорони водоймищ та поліпшення якості води, використання петрургічних ресурсів України, бентонітів тощо.

У розробці тематики з проблем ради в 1960 р. брали участь 105 організацій, в тому числі 10 інститутів АН УРСР, 35 галузевих науково-дослідних і проектних інститутів, 24 вуза і 36 виробничих організацій.

З метою координації, узагальнення наукових досліджень, розробки рекомендацій для впровадження в практику народного господарства і визначення перспектив

^{*1} Помилка в документі. Правильно: П. Й. Горещький.

розвитку окремих економічних районів України протягом звітного року було проведено чотири науково-технічних конференції та наради.

У 1960 р. в складі установ Академії наук УРСР створено 4 нових науково-дослідних інститути, один філіал інституту, 14 нових лабораторій та 12 нових відділів, реорганізовано 1 інститут, 11 відділів і лабораторій, а також створено ряд експериментальних баз як у складі установ АН УРСР, так і на промислових підприємствах.

У Відділі фізико-математичних наук створено у м. Харкові Фізико-технічний інститут низьких температур та Інститут напівпровідників у м. Києві; у Відділі технічних наук – Інститут радіотехнічних проблем з метою значного розширення робіт у галузі радіотехніки та радіоелектроніки; у Відділі хімічних і геологічних наук – Інститут геофізики в м. Києві – для розробки нових та удосконалення існуючих методів геофізичних досліджень.

В установах Відділів біологічних та суспільних наук створено ряд нових відділів і лабораторій.

В 1960 р. установи Відділів добилися деякого розширення і зміцнення експериментальних баз.

Поруч із значними досягненнями в розробці наукових проблем в минулому році мали місце і ряд істотних недоліків. Зокрема, дослідження по деяких важливих проблемах не набули достатнього розмаху. Це стосується таких проблем, як «Фотосинтез», «Безпосереднє перетворення теплової і хімічної енергії в електричну» та ін.

У ряді випадків недостатньо уваги приділяється застосуванню нових методів досліджень сучасної апаратури і приладів, що знижує науковий рівень і цінність результатів досліджень. Особливо слід звернути на це увагу наших біологічних установ, які надзвичайно обмежено застосовують фізичні і математичні методи в своїх роботах. Про це свідчить той факт, що з 33 молодих спеціалістів, на яких була зроблена заявка у 1960 р. по Відділу біологічних наук, не було передбачено жодного фізика, математика або інженера.

У Відділі хімічних і геологічних наук недостатньо уваги приділяється дослідженням з питань хімії комплексних сполук, хімії білка, гербіцидів, дослідженням по геохімії, вугільній геології. Мав місце паралелізм в дослідженнях геології нафти, гідрогеології.

В галузі технічних наук мало розроблювалось розшукових тем. Деякі наукові установи до цього часу не мають свого, чітко визначеного наукового профілю (інститути використання газу, теплоенергетики).

По ряду важливих тем занадто розтягнуто строки виконання робіт. Так, по Інституту гірничої справи тему «Кріплення капітальних виробок глибоких горизонтів шахт «Донбасу»» планується виконувати 6 років та ін.

Більшість установ Академії наук не вивчає глибоко техніко-економічних питань наукових проблем, що не дає змоги визначити народногосподарське значення результатів досліджень.

[...]

В деяких установах Відділу суспільних наук АН УРСР розробка найважливіших проблем сучасності ще не зайняла провідного місця в науково-дослідній роботі.

Одною з причин наявності недоліків в науково-дослідній і науково-організаційній роботі установ Академії є те, що бюро Відділів недостатньо вивчають роботу установ, слабо здійснюють контроль за виконанням планів науково-дослідної роботи і фактично обмежуються перевіркою роботи інститутів лише в кінці року в зв'язку з підготовкою звітів. В той же час в ряді випадків ця перевірка проходить формально і не дає бажаних наслідків.

Незважаючи на значне збільшення асигнувань на капітальне будівництво в 1960 р., як і в минулі роки, інститути Академії відчували гостру нестачу в лабораторній та житловій базах, що негативно відбивалося на проведенні наукових досліджень. Це стосується перш за все інститутів відділів технічних, хімічних і геологічних наук.

Впровадження в народне господарство наслідків^{*1} наукових досліджень. Протягом 1960 р. наукові установи Академії наук УРСР продовжували активно зміцнювати творчі зв'язки з виробництвом, посилили науково-технічну допомогу народному господарству, значно збільшили обсяг робіт по впровадженню в практику наслідків своїх досліджень.

Якщо у 1958 р. наукові установи АН УРСР впроваджували в народне господарство 197 завершених робіт, а у 1959 р. – 241, то у 1960 р. число таких робіт зросло до 281. Переконливим свідченням зміцнення творчої дружби між нашими інститутами і промисловими підприємствами є невинне зростання обсягу робіт, які виконуються установами АН УРСР за господарськими договорами. У 1959 р. інститути АН УРСР виконували 466 договорів на загальну суму 37 млн крб, а в 1960 р. число укладених договорів збільшилось до 618 і їх загальна сума – до 57 мільйонів карбованців (у старому масштабі цін). Установи Відділу технічних наук виконали у 1960 р. робіт за господарськими договорами на суму понад 20 млн крб, Відділу фізико-математичних наук – на суму близько 15 млн крб, Відділу геологічних і хімічних наук – на суму 5 млн крб. Дуже слабо представлена господарсько-договірна тематика в установах Відділу біологічних наук.

Роботи, виконані установами АН УРСР за планом впровадження і понад цей план, внесли значний вклад у дальший технічний прогрес народного господарства країни.

Інститут електрозварювання успішно впроваджував в різні галузі народного господарства нові методи і апаратуру для автоматизації зварювального виробництва. Впровадження пропозицій інституту дає великий економічний ефект. Так, завдяки застосуванню запропонованого інститутом прогресивного методу наплавки валків прокатних станів у 1960 р. тільки по УРСР досягнуто скорочення витрат валків на 4168 т. Впровадження нової технології наплавки бронзи на сталь тільки на п'яти заводах країни дозволило заощадити за 1960 р. близько 1300 т бронзи.

У 1960 р. на металургійних заводах республіки продовжувалося впровадження розробленого Інститутом чорної металургії режиму доменної плавки із застосуванням природного газу. Ця робота у 1960 р. удостоєна Ленінської премії. Протягом 1960 р. на нову технологію переведено ще 11 доменних печей. Всього в республіці зараз працює на природному газі вже 45 доменних печей.

^{*1} Тут і далі – так вжито у документі. Мається на увазі: результатів.

Здійснено серійний випуск розроблених в Інституті чорної металургії збірних лемехів із змінним лезом, що заощаджує 20–25 тис. *t* сталі на 1 млн штук лемехів або 10 млн крб на рік в нових цінах.

Інститут металокераміки і спецсплавів здійснив широкий комплекс робіт по впровадженню в різних галузях народного господарства нових прогресивних технологій виготовлення металокерамічних виробів і спеціальних сплавів. Протягом 1960 р. створено спеціальні дільниці порошкової металургії на заводах Харківського, Київського, Львівського, Одеського, Луганського, Ленінградського та інших раднаргоспів. Встановлено, що впровадження кожної 1000 *t* металокерамічних виробів забезпечує економію 1,56 млн крб (в нових цінах), 2600 *t* металу, визволяє 260 робітників і 152 верстати.

В порівнянні з попередніми роками дещо активізував роботу по впровадженню своїх досліджень Інститут гірничої справи, який поряд з багаторічними роботами по впровадженню нових типів підйомних канатів і вентиляторів, запропонував для гірничої промисловості ряд нових методів обезпилення підземних бункерів, методи розробки кам'яновугільних родовищ на великих глибинах.

Проте обсяг роботи по впровадженню наукових досягнень Інституту гірничої справи слід вважати ще недостатнім і таким, що далеко ще не задовольняє всезростаючі потреби вугільної промисловості.

Значну допомогу енергетичній і машинобудівній промисловості подали інститути електротехніки, ливарного виробництва, гідрології і гідротехніки та ін. Ряд цінних робіт в галузі промислового використання газу запропонував Інститут використання газу.

Активно продовжувалось впровадження у виробництво нових обчислювальних машин, розроблених Обчислювальним центром АН УРСР. Зараз в проектних організаціях з успіхом використовуються для розрахунків інженерних конструкцій 22 моделюючі машини ЭМСС-7.

Для хімічної промисловості у 1960 р. було запропоновано ряд нових прогресивних технологій і ефективних методів одержання цінних хімічних продуктів. Розроблено методи одержання електролітичного цинку високої чистоти і солей реактивно-чистих рідкоземельних елементів. Продовжувалось впровадження розроблених Інститутом органічної хімії нових фотосенсибілізаторів; Інститут фізичної хімії впроваджував нові каталізatori, нові методи одержання сорбентів і проводив інші роботи.

У 1960 р. установи Відділу біологічних наук впровадили ряд цінних робіт у сільське господарство і практику охорони здоров'я.

Продовжувалось впровадження методів поліпшення високогірних пасовиськ Українських Карпат, методу розведення риб на штучних гніздах і підвищення рибопродуктивності ставків Полісся. Інститутом мікробіології розроблено нові ефективні бактеріальні добрива.

Інститут біохімії завершив впровадження методу підвищення жирномолочності корів.

В лікувальну практику впроваджувались нові методи діагностики клінічних форм раку, методи застосування ультразвуку при лікуванні захворювань периферичної нервової системи.

Продовжувалось впровадження в практику охорони здоров'я розроблених установами АН УРСР таких нових лікувальних препаратів, як синантрин-С₁, спленін, АТФ та ін.

У 1960 р. поліпшилась робота по пропаганді досягнень науки і техніки на республіканській, союзній та міжнародних виставках і ярмарках, на яких демонструвалось 76 тем і експонатів, представлених 22 установами АН УРСР.

Найбільш значні роботи таких інститутів: електрозварювання, металокераміки і спецсплавів, електротехніки, машинознавства та автоматики, ливарного виробництва, біохімії, органічної хімії, фізіології ім. О. О. Богомольця, Обчислювального центру, Центрального республіканського ботанічного саду були нагороджені золотими, срібними і бронзовими медалями, почесними грамотами і дипломами виставок. Так, інститутами було одержано тільки медалей близько 200.

Проте в справі впровадження в народне господарство завершених установами АН УРСР наукових досліджень є ще ряд істотних недоліків.

Не можна вважати задовільним стан впровадження деяких робіт по Інституту механіки. Так, наприклад, з п'яти тем роботу в повному обсязі виконано лише по двох темах, а інші лишилися невиконаними з вини як промислових підприємств, так і самого інституту.

Інститут теплоенергетики не провадив у 1960 р. передбачених планом робіт на дослідно-промисловій установці по енерготехнологічній переробці бурого вугілля в м. Олександрії. Вже більше року інститут не може підготувати пропозицій про раціональне використання Олександрійської установки.

В ряді випадків промислові підприємства самі затягують строки впровадження запропонованих Академією наук УРСР робіт. Так, Київським раднаргоспом не було здійснено заплановане на 1960 р. будівництво безперервно діючої газової печі для випалу фарфору за методом Інституту використання газу.

Дуже повільно впроваджується ряд робіт, запропонованих Інститутом фізичної хімії. Майже 10 років не може пробити собі дорогу в хімічну промисловість запропонований цим інститутом дрібнозернистий каталізатор синтезу аміаку, хоча перевага цього каталізатора ні в кого не викликає сумніву. Надто повільно проходять промислово перевірку нові методи одержання аерогелів, силікагелів спеціальних марок, молекулярних сит та ін.

Серйозним гальмом у справі впровадження у виробництво нових приладів, розроблених установами АН УРСР, є відсутність в республіці відповідних спеціалізованих приладобудівних заводів. Вже сьогодні установи Академії наук УРСР можуть запропонувати для серійного виготовлення понад 100 видів нових приладів найрізноманітнішого призначення.

Координація наукових досліджень. [...]*¹.

В справі координації у нас є деякі позитивні наслідки.

В 1960 р. під керівництвом Ради по координації наукової діяльності при Президії АН УРСР (голова – академік АН УРСР М. П. Семененко) проведено значну роботу.

Координація наукових досліджень по окремих проблемах здійснювалась координаційними комісіями, кількість яких в 1960 р. становила 56.

¹ Тут і далі – знято загальну інформацію про необхідність удосконалення системи координації планів науково-дослідних робіт і зв'язків між установами.

Внаслідок координаційної діяльності рад та комісій наукові плани на 1961 р. значно відрізняються від планів 1960 р., вони охоплюють більш широке коло питань з проблем сучасної науки і техніки, більш актуальні теми. Але разом з позитивними моментами в координаційній діяльності мають місце істотні недоліки.

Деякі координаційні комісії по проблемах, як, наприклад, «Математична фізика» (голова – чл.-кор. АН УРСР Ю. О. Митропольський), «Мистецтвознавство в УРСР» (голова – канд[идат] мистецтвознавчих наук В. Д. Довженко), «Право в УРСР» (голова – акад. АН УРСР В. М. Корецький) та ін. майже зовсім не працювали.

Незадовільно здійснювала координацію робіт Рада по проблемі «Використання атомної енергії» (голова – чл.-кор. АН УРСР М. В. Пасічник). Треба сказати, що Президія АН УРСР неодноразово розглядала це питання, створила координаційну раду в цілому по проблемі і координаційні комісії по питаннях досліджень на атомному реакторі та досліджень, які проводяться з застосуванням радіоізотопів, проте до цього часу чіткої ясності в організації і координації досліджень по цій важливій проблемі ми не маємо і сьогодні. Лише за останній час відчувається деяке поживлення в роботі цієї ради.

Незадовільно ведеться координація в питаннях фауни. Наукові сили університетів та інших наукових установ не залучені для забезпечення більш швидкого видання багатотомної фауни України.

Частина координаційних комісій обмежує свою діяльність лише розглядом наукових планів, не турбується за їх виконання, не розробляє конкретних пропозицій щодо впровадження закінчених робіт у виробництво.

З метою поліпшення координації наукових досліджень установ АН УРСР, галузевих інститутів і вищих учбових закладів, необхідно значно підвищити роль Академії наук УРСР в координації наукової діяльності науково-дослідних установ республіки, організувати координацію наукових досліджень таким чином, щоб вона сприяла ліквідації паралелізму, концентрувала сили вчених та спеціалістів для розробки найважливіших проблем, підвищувала рівень наукових досліджень та забезпечувала якнайшвидше впровадження досягнень науки у виробництво.

[...]

Редакційно-видавнича діяльність АН УРСР. За звітний період Видавництвом випущено значну кількість монографій – 114 назв загальним обсягом 1739 др. арк. Розширилась тематика виданих праць, підвищився їх ідейно-науковий рівень. Питання, які висвітлюються у монографіях, збірниках наукових праць та журналах, наблизились до життя.

У 1960 р. збільшена періодичність журналів «Прикладна механіка» та «Автоматика». В 1961 р. почав виходити в світ новий журнал «Порошкова металургія».

Поряд з цим слід відзначити, що Видавництво АН УРСР у 1960 р. не виконало річний план по всіх показниках. План випуску літератури по назвах виконано лише на 70,4%, по друкованих аркушах – на 62,7 [%], по тиражах – на 91%.

Основною причиною невиконання плану видань на 1960 р. було незадовільне планування виробничо-фінансової діяльності Видавництва, а також недостатня наполегливість керівництва Видавництва в боротьбі за виконання плану, слабка організація роботи редакцій та друкарень, невикористання значних виробничих резервів.

Великим гальмом у роботі Видавництва була несвоєчасність подання інститутами рукописів і дуже низька якість їх підготовки.

Значного поліпшення потребує робота Видавництва по розповсюдженню літератури як в республіці, так і за її межами.

Протягом 1960 р. вийшли з друку перших три томи Української Радянської Енциклопедії, що стало великою подією у культурному житті нашої республіки.

Науково-технічна пропаганда. Наукові сесії, конференції та наради. [...] інститути і наукові установи, Рада науково-технічної пропаганди АН УРСР провели в 1960 р. значну роботу по пропаганді наукових досягнень Академії наук УРСР, передової радянської та зарубіжної науки і техніки.

За звітний період з лекціями і доповідями в періодичній пресі, по радіо і телебаченню в університетах культури, військових частинах виступило близько 1600 наукових працівників Академії наук. Ними було прочитано більше 8200 лекцій і доповідей з різних галузей науки і техніки, що майже на 1000 лекцій і доповідей більше, ніж у минулому році. Провідними вченими прочитано 14 лекцій з циклу «Академічних читань».

В періодичній пресі – газетах і журналах – було опубліковано більше 2900, науково-популярних, оглядових і хронікальних статей наукових співробітників. У 1959–1960 рр. Академією наук разом з кіностудіями створено шість науково-популярних і хронікально-документальних кінофільмів.

По радіо і телебаченню було передано 160 виступів вчених по наукових і політичних питаннях, про досягнення інститутів і наукових установ Академії наук УРСР.

Але поряд з цим слід відзначити, що установи Академії мають ще значні недоліки в справі науково-технічної пропаганди. Ряд інститутів до цього часу не виконав постанови Президії АН УРСР про створення в установах виставок закінчених наукових робіт, не всі інститути беруть активну участь в республіканських, всесоюзних і міжнародних виставках. Створені бюро науково-технічної*¹ пропаганди подекуди працюють формально, не залучають до цієї справи широкі кола науковців. Не виявляється належна активність щодо виступів з лекціями і бесідами на науково-популярні теми і серед деяких наших провідних учених. Зокрема, дуже рідко виступають перед трудящими тт. С. М. Бібіков, Д. Х. Острянин, Н. Д. Моргуліс і інші. Із 46 академіків, які працюють в АН УРСР, участь у пропаганді науки беруть лише 21, а з 63 членів-кореспондентів – 48.

Наукові установи Академії наук Української РСР у 1960 році приділяли велику увагу проведенню наукових сесій, конференцій та нарад, яких відбулося близько 70, кількість учасників становила понад 10 200 чоловік. В тому числі такі значні конференції, як II Всесоюзна конференція по обчислювальній математиці і техніці, IV Всесоюзна конференція по радіоелектроніці, III конференція з питань електрофізіології нервової системи, республіканська нарада по філософських питаннях в біології та ін.

Недоліком в цій важливій справі є те, що рішення, які були прийняті на нарадах, конференціях, сесіях не завжди виконуються, деякі сесії проходили на недостатньому організаційному рівні.

*¹ Так у документі.

Стан і підготовка наукових кадрів. За звітний період була проведена значна робота по якісному зміцненню складу наукових кадрів шляхом проведення курсів, атестацій, підбору, розстановки і підготовки наукових кадрів.

За станом на кінець 1960 р. в наукових установах Академії працювало 9920 чоловік, в тому числі 3689 наукових співробітників, з них 236 докторів наук і 1323 кандидатів наук. Число докторів наук за звітний період збільшилось на 36 чоловік, кандидатів наук на 138 чоловік. Президією АН 133 працівникам надано звання старшого наукового співробітника.

Із 84 академіків і 119 членів-кореспондентів в установах Академії наук УРСР працювало на штатних посадах 46 академіків (54,8%) і 63 члени-кореспонденти (53%).

В 1960 р. 31 науковий співробітник захистив докторську дисертацію і 16 подали дисертації до захисту. За цей же час 97 чоловік захистили кандидатські дисертації і 55 подали до захисту.

За станом на 1 січня 1961 р. в аспірантурі АН УРСР навчається 579 чоловік з відривом від виробництва і 141 без відриву від виробництва. Крім того, в порядку допомоги, в нашій аспірантурі навчається 15 аспірантів академії наук союзних республік.

В минулому році Академія поповнилась 337 молодими спеціалістами, але ця кількість молодих спеціалістів покриває потребу Академії лише на 50%.

Необхідно відзначити, що у звітному році план підготовки наукових кадрів в цілому по Академії виконано. Проте слід відзначити, що зовсім недостатня кількість докторів і кандидатів наук готується по таких важливих спеціальностях, як автоматизація виробничих процесів, радіотехніка, ливарне виробництво, хімія білків, біофізика, генетика, політична економія соціалізму та ін.

Необхідно, щоб директори інститутів, завідувачі відділами та лабораторіями [...] більше приділяли уваги питанням виховної роботи, рішуче поліпшували роботу з молодими науковцями, домагалися б більш швидкого росту їх кваліфікації, створювали необхідні умови для їх плідної роботи, маючи на увазі, що саме ця молодь є основним джерелом поповнення кадрів вищої кваліфікації.

Треба пам'ятати, що питання підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації є найбільш гострою проблемою для наших наукових установ.

Міжнародні наукові зв'язки Академії наук УРСР. В 1960 р. зміцніло та поглибилось міжнародне співробітництво вчених Української академії наук. Якщо 5–7 років тому Академію наук УРСР відвідували лише окремі зарубіжні вчені, то в 1960 р. з діяльністю наших установ ознайомились 725 зарубіжних учених.

Протягом 1960 р. 146 зарубіжних наукових співробітників та спеціалістів проходили спеціалізацію і підвищували свої знання в багатьох установах Академії наук УРСР.

У минулому році в закордонних відрядженнях побувало більше 100 наукових співробітників Академії наук УРСР.

Однак слід відзначити, що далеко не всі зарубіжні відрядження наукових співробітників приносять користь. Закордонні відрядження деяких наукових співробітників АН УРСР все ще носять екскурсійний характер і не дають

корисних наслідків. Причина цього криється, головним чином, в тому, що керівники установ АН УРСР недостатньо приділяють уваги вибору найбільш актуальних тем та питань і розробці програм на зарубіжні відрядження та не організують обговорень на вчених радах звітів працівників, які побували за кордоном, і не дають оцінок відносно того, що дійсно нового дало кожне відрядження.

[...]^{*1}

Доповіді Академії наук Української РСР. – 1961. – № 5. – С. 558–577.

---

^{*1} Знято інформацію про завдання АН УРСР на 1961 р.

НАУКОВІ КОМЕНТАРІ ДО ДОКУМЕНТІВ

1. Чаплигін Сергій Олексійович (05.04.1869–08.10.1942) – фізик, математик, учений в галузі теоретичної механіки, один з основоположників сучасної гідро- та аеродинаміки; доктор прикладної математики (1903), професор (1903), академік АН СРСР (1929). Заслужений діяч науки і техніки РРФСР (1929). Народився у м. Раненбург Рязанської губернії (нині м. Чаплигін Липецької обл., РФ). У 1890 р. закінчив фізико-математичний факультет Московського університету, у 1893 р. став магістром і за поданням М. Є. Жуковського був залишений на факультеті для підготовки до професорського звання. Захистив докторську дисертацію «О газовых струях» (1902), яка поклала початок новій галузі механіки – газовій динаміці. З 1893 р. викладав фізику і механіку у різних середніх спеціальних та вищих навчальних закладах; організатор і директор Московських вищих жіночих курсів (1905–1918), які під його керівництвом стали крупним вищим навчальним закладом. З 1918 р. – ректор 2-го Московського університету; також брав участь у розробці питань наддалекої стрільби у складі Комісії особливих артилерійських дослідів при Головному артилерійському управлінні і співпрацював у Науково-експериментальному інституті шляхів сполучення.

Взяв участь в організації Центрального аерогідродинамічного інституту (ЦАГІ), де працював головним науковим керівником і головою колегії (1921–1930), директором-начальником (1928–1931). У наступні роки керував створенням в СРСР найбільших аеродинамічних лабораторій цього інституту. За час його роботи в ЦАГІ була підготовлена плеяда вчених, які зробили значний внесок у математику і механіку (М. В. Келдиш, Л. І. Седов, М. О. Лаврентьєв, С. О. Християнович, М. Є. Кочин, Л. М. Сретенський та ін.). В АН СРСР з 1932 р. займав посаду керівника групи технічної механіки Відділення математичних, природничих та технічних наук АН СРСР, реорганізованої пізніше в Інститут механіки; виконував обов'язки голови комісій з гідродинаміки і аеродинаміки та технічної термінології АН СРСР (1933–1942). З 1939 р. – начальник Московської аеродинамічної лабораторії. В евакуації у м. Новосибірськ керував будівництвом лабораторних корпусів наукового центру і був обраний головою Комітету вчених (1942). Провів наукові дослідження у галузі гідродинаміки, аеродинаміки, теорії пружності, балістики та ін. Теореми та розробки вченого стали основою сучасної механіко-математичної освіти, а вивчення стисливості повітря та створені нові форми елементів літаків, зокрема серії профілів крила, дозволили значно підвищити їхні бойові якості під час Другої світової війни. Брав активну участь у громадській діяльності: член ради Московського товариства повітроплавання (1910), секретар Московського математичного товариства (1911), почесний член Московського товариства випробувачів природи (1916), голова Центральної науково-технічної ради НТТ Вищої ради народного господарства (1922), голова Всесоюзної асоціації математичних установ (1933), член Технічної ради АН СРСР (1934), голова конкурсу імені М. Є. Жуковського на кращу працю з аеродинаміки (1940). Обирався членом московської міської і московської обласної рад робітничих і селянських депутатів (1928). Автор праць: «Механика системы» (ч. 1–2, 1905–1907), «О газовых струях» (1902), «О давлении плоскопараллельного потока на преграждающие

тела (к теории аэроплана)» (1910), «Теория решётчатого крыла» (1914), «К общей теории крыла моноплана» (1922), «К теории открьлка и закрылка» (1931) та ін. Редактор численних термінологічних словників АН СРСР. Був нагороджений Великою золотою медаллю Петербурзької АН (1899), премією ім. М. Є. Жуковського (1925), 4 державними орденами. Герой соціалістичної праці (1941). У 1942 р. Академія наук СРСР заснувала премію ім. С. О. Чаплигіна «За крашу оригінальну роботу з теоретичних досліджень в галузі механіки». На честь вченого було перейменовано м. Раненбург на м. Чаплигін (1948), його ім'я носять вулиці у містах Москва і Новосибірськ, Науково-дослідний інститут авіації у м. Новосибірськ, кратер на зворотному боці Місяця. У м. Москва діє меморіальний музей-квартира С. О. Чаплигіна, на території ЦАГІ встановлено пам'ятник вченому (1959). – Док. № 1.

Джерела та літ.: Академик Сергей Алексеевич Чаплыгин: к пятидесятилетию научной деятельности // Известия Академии наук СССР. – 1941. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nauka1941-1945.ru/files/pdf/EP_1941_AKS_00000082.pdf; Гумилевский Л. И. Чаплыгин. – М., 1969. – 272 с.; Сергей Алексеевич Чаплыгин (1869–1942) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nplit.ru/books/item/f00/s00/z0000044/st024.shtml>; История СибНИА: СибНИА в лицах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sibnia.ru/institut/istoriya-instituta/sibnia-v-liczah.php>.

2. «Трибуна народів» («Trybuna Ludów», «Tribune des peuples»). Видавництво Інституту ім. Оссолінських у м. Вроцлав 11 січня 1956 р. звернулося до Президії АН УРСР з проханням посприяти у відзначенні 100-річчя від дня смерті найвидатнішого польського поета, засновника польського романтизму, діяча національно-визвольного руху Адама Міцкевича. Видавництво Інституту ім. Оссолінських у м. Вроцлав мало намір підготувати фотоофсетну репродукцію щоденної політичної газети, засновником, видавцем та головним редактором якої упродовж 1849–1850 рр. був А. Міцкевич. Ініціатором та науковим редактором цього видання був Генеральний секретар Польської академії наук д.і.н. Г. Яблонський. На час звернення збереглося лише два повних комплекти видань цієї газети: один – у м. Париж, другий – у Львівській бібліотеці АН УРСР.

17 січня 1956 р. Президент Польської академії наук акад. Я. Дембовський звернувся до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна з проханням про надання у тимчасове користування (на декілька місяців) газети «Трибуна народів»; зі своєї сторони Польська академія наук гарантувала належне зберігання та, після закінчення виготовлення фотоофсетних репродукцій, повернення газет з м. Вроцлав до м. Львів без найменших ушкоджень. Керівництво Львівської бібліотеки АН УРСР виступило проти передачі цієї газети у зв'язку з унікальністю видання та зважаючи на те, що згідно з існуючими положеннями про видачу книг бібліотеки не мають права видавати літературу за межі своєї установи. Але все ж воно запропонувало перевезти зазначену газету або до м. Київ з метою її мікрофільмування у Державній публічній бібліотеці АН УРСР, або виготовити відповідні фотознімки у м. Львів. 24 лютого 1956 р. Президія АН УРСР прийняла рішення передати з фондів Львівської бібліотеки АН УРСР газету «Трибуна народів» до Польської академії наук та доручила Бібліотечній комісії АН УРСР попередньо забезпечити зняття фотокопій з оригіналів цієї газети у Державній публічній

бібліотеці АН УРСР. У 1956 р. унікальний комплект газет «Трибуна народів» був подарований Польській академії наук. На сьогоднішній день фотокопії примірників цієї газети зберігаються у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. – Док. № 5.

Джерела та літ.: Архів НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 700, арк. 292; спр. 707, арк. 66, 68, 70–71; Науковий архів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, оп. 1, спр. 1440, арк. 3–6.

3. Постанова РМ СРСР від 8 вересня 1955 р. № 1655 про трудовий стаж, працевлаштування та пенсійне обслуговування громадян, необґрунтовано притягнутих до карної відповідальності і згодом реабілітованих. Вийшла після завершення роботи державної комісії з вивчення питання про культ особи Й. В. Сталіна та його наслідків, яка вказала на численні зловживання владою, що стало причиною масових репресій, арештів, заслань тощо. У ній передбачалося, що особам, які були необґрунтовано притягнуті до карної відповідальності, а згодом звільнені у зв'язку із закриттям кримінальної справи чи виправданням у суді, час їхнього перебування у місцях позбавлення волі чи на засланні зараховується у загальний трудовий стаж та стаж роботи за спеціальністю. Керівники міністерств, відомств, підприємств і установ були зобов'язані працевлаштувати таких осіб, записуючи у їхні трудові книжки відомості про загальний та безперервний трудовий стаж і час перебування в ув'язненні. Із попереднього місця роботи реабілітованим виплачувалася заробітна плата відповідно до наявної на день реабілітації місячної ставки за посадами, які вони займали до арешту. Якщо підприємство чи установа були ліквідовані, то двохмісячна заробітна плата виплачувалася їхнім правонаступником або відповідним міністерством чи відомством. У разі посмертної реабілітації особи, двохмісячна заробітна плата сплачувалась її сім'ї, якій також надавалися пільги, встановлені для працівників підприємств і установ, що знаходяться у районах Крайньої Півночі. Пенсії реабілітованим нараховувалися при наявності трудового стажу, а пенсії за віком – при досягненні встановленого віку незалежно від того, працювали вони після звільнення з місць позбавлення волі, заслання чи ні. У випадку посмертної реабілітації пенсія особи виплачувалась її сім'ї у зв'язку із втратою годувальника. Виконавчі комітети ради депутатів трудящих були зобов'язані забезпечувати житловою площею насамперед реабілітованих осіб. З часу публікації постанови розпочався період перегляду справ засуджених за політичними причинами і юридична реабілітація осіб через відсутність складу злочину; у 1954–1961 рр. загалом було реабілітовано понад 700 тис. осіб, серед яких і співробітники АН УРСР. – Док. № 6.

Джерела та літ.: Постановление Совета Министров СССР «О трудовом стаже, трудоустройстве и пенсионном обеспечении граждан, необоснованно привлеченных к уголовной ответственности и впоследствии реабилитированных», 8 сентября 1955 г. № 1655 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memory.irk.ru/p13.htm>.

4. Комісія з визначення абсолютного віку геологічних формацій АН СРСР. У 1931 р. при Радієвому інституті у м. Ленінград (нині – ВАТ «Радієвий інститут імені В. Г. Хлопіна» держкорпорації «Росатом») за ініціативою та під керівництвом В. І. Вернадського створено Міжвідомчу комісію з визначення абсолютного віку

порід. До її складу входили: В. І. Вернадський (голова), В. Г. Хлопін (заступник голови), Й. О. Старик (вчений секретар). Встановлення абсолютного віку формацій дає змогу скласти геохронологічну таблицю (таблицю геологічного літочислення), в якій геологічний час поділяють на еони, ери та періоди, встановити початок і закінчення певних епох формування рельєфу Землі, появи живих організмів, а також має першочергове значення для геологорозвідки родовищ корисних копалин тощо. Упродовж 1935–1937 рр. у Радієвому інституті Й. О. Старик організував лабораторію з визначення абсолютного віку порід радіоактивними методами.

У 1937 р у м. Москва на XVII сесії Міжнародного геологічного конгресу В. І. Вернадський в доповіді «Про завдання радіогеології» сформулював головні цілі геохронологічних досліджень, серед яких виділив необхідність розробки питань уточнення тривалості орогенічних циклів, синхронності геологічних подій у різних частинах планети, встановлення віку найдавніших геологічних порід. За пропозицією В. І. Вернадського на конгресі було створено Комісію з визначення віку порід радіоактивними методами (голова комісії – А. Лейн, заступник – В. І. Вернадський). Комісія організувала проведення досліджень у різних установах м. Ленінград (РРФСР), а з 1939 р., за погодженням з В. І. Вернадським, також і в м. Київ. Уся подальша робота Комісії проходила під впливом ідей В. І. Вернадського, проте невдовзі була перервана Другою світовою війною. У 1950 р. Комісія з визначення абсолютного віку геологічних формацій відновила свою діяльність при АН СРСР за ініціативи чл.-кор. АН СРСР Й. О. Старика. До неї увійшли: Й. О. Старик (голова), Д. І. Щербаков, В. І. Баранов (заступники голови), Т. Б. Пекарська (вчений секретар). Згодом головами комісії були чл.-кор. АН СРСР Г. Д. Афанасьєв, чл.-кор. АН СРСР О. І. Тугарінов, акад. АН УРСР М. П. Щербак.

У 1991 р. після розпаду СРСР Комісія з визначення абсолютного віку геологічних формацій при АН СРСР припинила діяльність.

Радіологічні дослідження в Україні пов'язані з діяльністю Є. С. Бурксера, який у 1910 р. створив при Одеському відділенні Російського технічного товариства першу в Російській імперії радіологічну лабораторію. Її завданням було вивчення радіоактивних гірських порід, вод та мінералів. У повоєнні роки чл.-кор. АН УРСР Є. С. Бурксер продовжив свої дослідження вже у м. Київ на посаді керівника відділу геохімії Інституту геологічних наук АН УРСР. У 1959 р. він організував відділ абсолютного віку геологічних формацій та ядерної геології, де був виконаний великий обсяг робіт з визначення абсолютного віку гірських порід радіологічними методами – аргоновим, рубідій-стронцієвим і свинцевим.

Упродовж 1950–1970-х рр. в АН УРСР також діяла Геохронологічна комісія під керівництвом акад. М. П. Семененка, яка, ґрунтуючись на даних лабораторії абсолютного віку Інституту геологічних наук АН УРСР, а пізніше – Інституту геохімії та фізики мінералів АН УРСР, працювала над складанням геохронологічної карти Українського кристалічного щита. Сесії комісії скликалися 1 раз на 2 роки, міжнародні симпозіуми з геохронології, ізотопної геології та космохімії – 1 раз на 2–3 роки. Окремі наукові заходи комісії проводились в Україні спільно з іншими установами АН УРСР. Так, 1–5 жовтня 1965 р. у м. Ужгород проходила 14 сесія комісії, а 4–10 жовтня 1966 р. був проведений симпозіум, присвячений питанням вивчення докембрійських відкладень ізотопними методами. На цих наукових

заходах українські геологи і радіогеохронологи виголосили доповіді про вік найдавніших порід Українського кристалічного щита та з питань вивчення періоду докембрію на території України.

Нині в Україні такі дослідження проводяться у двох підкомісіях Національного стратиграфічного комітету України: з фанерозою (голова – акад. П. Ф. Гожик) та докембрію (голова – акад. М. П. Щербак), та в Інституті геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України – у трьох відділах: геології та хроностратиграфії докембрію, радіогеохронології, геохімії ізотопів і маспектрометрії. – Док. № 10.

Джерела та літ.: Загородній А. Г., Волков С. В., Онищенко О. С., Шестопапов В. М. В. І. Вернадський – вчений, мислитель, організатор науки // Вісник НАН України. – 2002. – № 11. – С. 35–36; Пономаренко О. М., Кульчицька Г. О., Черниш Д. С. Розвиток мінералогічних ідей Володимира Вернадського в Україні // Мінералогічний журнал. – 2013. – Т. 35, № 1. – С. 14–23.

5. Реорганізація Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР в Інститут машинознавства АН УРСР відбулася згідно з постановами РМ УРСР і ЦК КПУ від 14 лютого 1956 р. № 253 та Президії АН УРСР від 23 березня 1956 р. № 211. У результаті цього подальша діяльність установи зосереджувалася на розробленні наукових основ конструювання, виробництва та вдосконалення машин, що працюють при змінному навантаженні та у контакті з середовищами змінних властивостей, на дослідженні питань динаміки машин і механізмів, динаміки впливу машин на ґрунт, проблем міцності, тертя і зношування, технології лиття. Відповідно до зміни профілю діяльності установи вищезазначеною постановою Президії АН УРСР змінювалася й назва Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки на Інститут машинознавства. Разом з тим зміна назви не була закріплена урядовою постановою, тому не мала юридичної сили, хоча використовувалася в офіційних документах інституту, АН УРСР і навіть АН СРСР до 1958 р., коли Інститут машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР розпорядженням РМ УРСР був реорганізований в Інститут ливарного виробництва АН УРСР. Див. також коментар № 38 до док. № 126. – Док. № 21.

Джерела та літ.: Науковий архів Фізико-технологічного інституту металів і сплавів НАН України, оп. 1, спр. 159, арк. 1–8, спр. 177, арк. 1–4.

6. Про реорганізацію Львівського філіалу АН УРСР. Львівський філіал АН УРСР був створений постановою РМ УРСР від 24 березня 1951 р. № 561 з метою здійснення керівництва діяльністю установ АН УРСР у м. Львів, а саме інститутів суспільних наук, геології корисних копалин, агробіології, машинознавства та автоматики, Сейсмічного сектору, Українського державного музею етнографії та художнього промислу, Науково-природознавчого музею (у 1951 р. включений до складу Інституту агробіології, з 1954 р. – переданий до Інституту геології корисних копалин) та Львівської бібліотеки АН УРСР. Для здійснення покладених на філіал функцій було створено президію, при якій діяла вчена рада. Постановою ЦК КПУ і РМ СРСР від 14 лютого 1956 р. № 253 Інститут агробіології Львівського філіалу АН УРСР передано Міністерству сільського господарства УРСР.

Беручи до уваги, що президія філіалу відіграла свою позитивну роль в укріпленні і розвитку львівських наукових установ, та виходячи з потреб безпосереднього керівництва ними, Президія АН УРСР своєю постановою від 23 березня 1956 р. № 213 звернулася до уряду УРСР з проханням дозволити з 1 травня 1956 р. ліквідувати президію Львівського філіалу АН УРСР, його працівників перевести до наукових установ АН УРСР у м. Львів, а наукові установи організаційно підпорядкувати Президії АН УРСР, у науковому відношенні – відповідним Відділам наук АН УРСР.

РМ УРСР своєю постановою від 27 червня 1956 р. № 687 дала дозвіл на відповідну реорганізацію Львівського філіалу АН УРСР. Постановою від 13 липня 1956 р. № 522 Президія АН УРСР створила комісію на чолі з чл.-кор. Я. І. Середою, яка до 1 вересня 1956 р. забезпечила проведення організаційних заходів з ліквідації апарату президії Львівського філіалу АН УРСР та перепідпорядкування його наукових установ відповідно до березневої постанови Президії АН УРСР. Під час реорганізації Науково-природознавчий музей був виокремлений у науково-дослідну установу у складі Відділу біологічних наук АН УРСР, виробничо-технічний відділ філіалу, що займався обслуговуванням всіх львівських установ, увійшов зі збереженням його початкових функцій до складу Інституту машинознавства та автоматики АН УРСР під назвою експериментально-виробничий відділ, Сейсмічний сектор АН УРСР був підпорядкований створюваному у м. Київ Інституту геофізики АН УРСР. Функції, що виконували відділ кадрів і спецвідділ були передані установам АН УРСР у м. Львів, як і вивільнені від ліквідації штатні одиниці. Адміністративні, господарські, житлові будівлі та гуртожитки філіалу були передані на баланс Інституту машинознавства та автоматики АН УРСР, Інституту геології корисних копалин АН УРСР та Львівської бібліотеки АН УРСР, майно розподілене між усіма львівськими академічними установами. – Док. № 23.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 695, арк. 247; спр. 697, арк. 196–199.

7. Інститут проблем реактивного руху (аерогазодинаміки). У лютому 1956 р. АН СРСР і Рада по координації наукової діяльності академії наук союзних республік АН СРСР спільно розглянули питання про перспективи розвитку наукової діяльності АН УРСР і для проведення досліджень у галузі проблем реактивної техніки внесли пропозицію про організацію Інституту газогідромеханіки у м. Дніпропетровськ. Постановою від 25 травня 1956 р. Президія АН УРСР запланувала створення у структурі АН УРСР у 1956–1959 рр. Інституту аерогазодинаміки (м. Дніпропетровськ); проектні роботи передбачалося розпочати в 1957 р., а будівництво закінчити у 1959 р. Бюро Президії АН УРСР постановою від 2 серпня 1956 р. доручило академікам Б. В. Гнеденку та Г. М. Савіну провести попередню роботу з відбору керівних кадрів для цієї установи. Проте клопотання Президії АН УРСР до директивних органів щодо створення інституту не отримало вирішення і розгляд цього питання був відкладений на невизначений термін. Незважаючи на це, у системі АН УРСР проводилися науково-дослідні роботи у сфері аерогазодинаміки, зокрема, піднімалися питання щодо надання додаткових штатів і фінансування для розширення досліджень у цій галузі в академічних інститутах будівельної механіки, металокераміки і спецсплавів, машинознавства та

автоматики, математики та в Обчислювальному центрі АН УРСР, а 10 липня 1959 р. при Президії АН УРСР було організовано Раду з координації комплексних наукових досліджень по проблемі «Аерогазодинаміка і ракетна техніка» під керівництвом акад. О. Н. Щербаня.

Розвиток ракетно-космічної техніки зумовлював необхідність створення спеціалізованих структурних підрозділів та окремих установ, які б проводили фундаментальні та прикладні дослідження у сфері аеро- та газодинаміки, міцності та надійності конструкцій і розробку нових двигунів, технологій, матеріалів тощо. Відповідно до цього за ініціативою акад. М. К. Янгеля у 1966 р. у складі Дніпропетровської філії Інституту механіки АН УРСР було створено сектор проблем технічної механіки у складі 4-х відділів. У 1968 р. сектор був реорганізований у Дніпропетровське відділення Інституту механіки АН УРСР, а в 1980 р. на його базі утворено Інститут технічної механіки АН УРСР. Установа розгорнула дослідження за такими напрямками: динаміка механічних і гідромеханічних систем; аеротермогазодинаміка енергетичних установок, літальних і космічних апаратів та їх підсистем; міцність, надійність і оптимізація механічних систем, ракет-носіїв і космічних апаратів; механіка взаємодії твердого тіла з іонізованим середовищем і електромагнітним випромінюванням; системний аналіз тенденцій розвитку ракетно-космічної техніки та ін. і здійснювала наукове забезпечення діяльності СКБ «Південне». З 1993 р. інститут має подвійне підпорядкування: НАН України та Державному космічному агентству України, від 1995 р. виконує функції головної установи ракетно-космічної галузі України. – Док. № 26.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 696, арк. 227; спр. 697, арк. 270; спр. 725, арк. 363; спр. 871, арк. 252; спр. 875, арк. 21; Архівні фонди установ Національної академії наук України: путівник. – Київ, 2008. – С. 67; Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування. – Київ, 2008. – С. 120, 243–244; Національна академія наук України. 1918–2013: хронологія. – Київ, 2013. – С. 316.

8. Стаття «Налагодити роботу мистецтвознавчого центру» була опублікована в газеті «Радянська культура» від 27 червня 1956 р. (автор – К. Стразов) і присвячена визначенню причин недоліків у діяльності Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, які сформульовані автором у типовій для радянської преси яскраво-пафосній формі. Автор статті піддав критиці діяльність інституту та відсутність у бібліотеках УРСР наукових праць з історії українського театру, музики, кіно, живопису та народної творчості. Були відзначені й деякі позитивні моменти і тенденції у роботі наукової установи, зокрема, висвітлено підготовку ґрунтовної монографії «Українці» для серії «Народи світу», діяльність заступника директора з наукової роботи к.і.н. К. Г. Гуслистого та співробітників – кандидатів мистецтвознавства В. Д. Довженка, М. М. Гордійчука, М. К. Йосипенка. Зазначено, що планом роботи інституту на 1956 р. було передбачено підготовку та видання узагальнюючих праць: «Історія української театральної культури», «Історія українського кіномистецтва», «Українське образотворче мистецтво» тощо.

Серед недоліків у роботі інституту автор статті вказав на переважно об'єктивні причини – невідповідність між величезними науковими завданнями та можливостями щодо їхнього виконання, а саме: недостатню кількість співробітників та відсутність у кадровому складі установи висококваліфікованих фахівців; відділи

установи очолюють не доктори наук, а кандидати, деякі з них лише нещодавно захистили дисертації. Над значними науковими темами часто працює один, максимум три співробітники, наприклад, над виданням «Нариси з історії української радянської музики (з 1917 до 1955 рр.)» працює лише к.мист. В. Д. Довженко. В установі не вистачає робочих місць, довідкових матеріалів, видань, кіномонтажних апаратів та іншого устаткування, а також коштів на придбання цінних архівів, експедиційну роботу; працює лише 2 друкарські машинки на весь інститут тощо. У статті автор також розкритикував відсутність досліджень сучасного мистецтва, творчих зв'язків та співпраці з театрами, кіностудіями, композиторами, художньою громадськістю республіки, звернув увагу на багатопрофільність установи і запропонував на базі інституту створити два – Інститут мистецтвознавства й Інститут фольклору та етнографії, зміцнити їх кадрами і створити умови для ефективної роботи. Вказану пропозицію про поділ інституту підтримали колективи Державного музею театрального мистецтва УРСР та Центрального будинку народної творчості УРСР. Пізніше питання розглядалося на засіданні Президії АН УРСР 2 серпня 1956 р., 8 січня 1957 р. та 17 травня 1957 р., але практичного вирішення не знайшло. – Док. № 28.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 697, арк. 251; спр. 711, арк. 195–198; спр. 741, арк. 139; спр. 745, арк. 284; Радянська культура. – 1956. – 27 червня.

9. Міжнародний геофізичний рік (МГР). Проводився з 1 липня 1957 р. до 31 грудня 1958 р. за участю 67 країн світу, серед яких була й Україна. Його мета – вивчення природних явищ і процесів, що відбуваються в земній корі, Світовому океані, земній атмосфері, навколосемному просторі, а також здійснення комплексу досліджень спільно з науковими організаціями різних країн за узгодженою міжнародною програмою. Проведення МГР та його початковий план були ухвалені влітку 1953 р. у м. Брюссель, де відбулась перша конференція міжнародного Спеціального комітету по проведенню Міжнародного геофізичного року, створеного Міжнародною радою наукових спілок (ICSU).

11 червня 1956 р. РМ СРСР прийняла постанову № 789 «Про підготовку до проведення Міжнародного геофізичного року», якою зобов'язала Міністерство вищої освіти УРСР і АН УРСР завершити до 1 червня 1957 р. підготовку діючих і новостворених станцій та експедицій до проведення спостережень за програмою МГР та забезпечити виконання науково-дослідних робіт згідно з планом, затвердженим Міжвідомчим комітетом по підготовці і проведенню МГР при Президії АН СРСР. Відповідно до зазначеної постанови на 1956 р. були збільшені асигнування на капіталовкладення, операційні витрати, проведення експедицій та інші заходи.

З метою проведення заходів, пов'язаних із підготовкою до МГР, 22 червня 1956 р. при АН УРСР створено оргкомітет, який очолив акад. В. Г. Бондарчук. У рамках МГР проводились геофізичні спостереження і дослідження за єдиною програмою та методикою. Дослідження, проведені у 1957 р., становили великий інтерес для геофізиків, оскільки в цей період сонячна активність була рекордно високою. Основним завданням МГР було отримання геофізичних даних для планети в цілому. Програма включала океанографічні, гляціологічні, магнітні, гравіметричні

та сейсмічні дослідження, спостереження на станціях та суднах, дослідження іоносфери, зокрема за допомогою вертикального зондування. Головною подією МГР став запуск в СРСР першого в світі штучного супутника Землі. В 1958 р. на орбіту виведено першу у світі наукову геофізичну лабораторію «Супутник-3». Саме під час МГР були розпочаті комплексні дослідження в Антарктиці, з 1956 р. почала організовуватись мережа радянських антарктичних станцій, що була приурочена до проведення МГР.

Міжнародний геофізичний рік за кількістю учасників і виконаними дослідженнями став найбільшим міжнародним проектом середини ХХ ст. До успіхів МГР слід віднести налагодження наукової співпраці різних держав, яка заклала основу для майбутніх великих міжнародних проектів. Одним із важливих підсумків МГР став Договір про Антарктику, що був підписаний 1 грудня 1959 р. представниками 12 держав. На п'ятій асамблеї Спеціального комітету МГР, яка відбулась у липні–серпні 1958 р. у м. Москва, було вирішено продовжити дослідження за програмою МГР у 1959 р. у рамках Міжнародного геофізичного співробітництва. Аналогічні міжнародні програми, хоча й менші за масштабами, виконувалися у таких роках: Міжнародні полярні роки – в 1882–1883 рр. та 1932–1933 рр., Міжнародний рік спокійного Сонця – в 1964–1965 рр., Міжнародний рік сонячного максимуму – у 1979–1980 рр. – Док. № 29.

Джерела та літ.: Будзика Г. А. Історія становлення міжнародного співробітництва у дослідженнях Антарктики // Нариси з історії природознавства і техніки. – 2011. – Вип. 46. – С. 78–83; Міжнародний Полярний Рік 2007–2008: загальна інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uac.gov.ua/SitePages/InternationalCooperation/ipr.aspx>; Международный геофизический год [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gcras.ru/intl_year.html.

10. Створення Інституту енергетичного машинобудування АН УРСР на базі Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР. Плани Президії АН УРСР зі створення Інституту енергетичного машинобудування АН УРСР у м. Харків шляхом розширення наукової діяльності Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР у 1956 р. не були реалізовані. Натомість, у 1964 р. Лабораторію гідравлічних машин було реорганізовано у Харківський філіал Інституту механіки АН УРСР, а в 1970 р. – Харківський філіал Інституту технічної теплофізики АН УРСР. У 1972 р. на базі цього філіалу створено Інститут проблем машинобудування АН УРСР, якому в 1996 р. було присвоєно ім'я першого директора, акад. А. М. Підгорного. – Док. № 32.

Джерела та літ.: Архівні фонди установ Національної академії наук України: путівник. – Київ, 2008. – С. 165–166.

11. Будівництво атомного реактора при Інституті фізики АН УРСР. У червні 1957 р. відповідно до розпорядження Ради Міністрів СРСР від 12 березня 1955 р. № 1863-рс при Інституті фізики АН УРСР було розпочате будівництво атомного водно-водяного реактора ВВР-М з тепловою потужністю 10 мВт та максимальним потоком нейтронів в активній зоні до $1,2 \times 10^{14} \text{ н}/(\text{см}^2 \cdot \text{с})$. Реактор виробляв ізотопи, необхідні для застосування у промисловості та медицині. Для будівництва атомного реактора потрібна була велика кількість особливого бетону – в 2–2,5 рази важчого за звичайний, тому у бетон додавали дрібний металевий лом у вигляді

обрізків арматури, стружки, а також карбіду бору. Комбінована суміш поглинала компоненти ядерного випромінювання і таким чином забезпечувала біологічний захист. Капіталовкладення на будівництво головного корпусу атомного реактора складали 10 млн 577 тис. крб, на обладнання – 21 млн 797 тис. крб. Прокладено 40 км кабелю, 15 км проводів, 10,5 км труб, виготовлено 570 приборів. У виготовленні обладнання взяли участь промислові заводи Росії (31), України (21), Вірменії (4), Білорусії (3), Естонії (2), Латвії (2), Грузії (1), Узбекистану (1). Для забезпечення безпеки обслуговуючого персоналу, дослідників та населення, яке проживає і працює на відстані 500–600 м від реактора, було побудовано конструкцію для захисту від опромінюючої дії реактора (30 см чавуну і 27 м важкого бетону з боків, 3 м води і 60 см чавуну зверху) та так звані «гарячі камери», робота в яких з радіоактивними препаратами проводилася за допомогою маніпуляторів, збудовано вентиляційний центр.

Постановою Президії АН УРСР від 1 лютого 1960 р. науковим керівником реактора ВВР-М було призначено директора Інституту фізики АН УРСР чл.-кор. М. В. Пасічника та створено комісію із запуску реактора у складі 15 чол. Урочисте відкриття атомного реактора ВВР-М Інституту фізики АН УРСР відбулось 12 лютого 1960 р., вступне слово виголосив Президент АН УРСР акад. О. В. Палладін. Ця подія була відображена у газетах «Радянська Україна» № 36 від 13 лютого 1960 р., «Правда України» № 31 від 14 лютого 1960 р та «Київська правда» № 31 від 14 лютого 1960 р.

Дослідницький ядерний реактор забезпечив експериментальну базу для розвитку фундаментальних і прикладних досліджень у різних галузях науки і техніки для багатьох наукових та науково-технічних установ АН УРСР, зокрема, у галузі ядерної та нейтронної фізики, атомної енергетики, радіаційного матеріалознавства, радіаційної фізики напівпровідників, фізики конденсованого стану речовини, радіаційної хімії, біології, медицини, екології. Вчені Академії наук виконали важливі прикладні роботи та технологічні розробки з нейтронно-активаційного аналізу, нейтронного легування кремнію, нейтронографії, створення й тестування різноманітних датчиків внутрішньо-реакторного контролю, виробництва радіоактивних ізотопів для промисловості та медицини. – Док. № 50.

Джерела та літ.: Науковий архів Інституту фізики НАН України, оп. 1, спр. 422, арк. 19, 174; спр. 440, арк. 1, 4–8, 30–31.

12. Організація радіоастрономічної бази при Інституті радіофізики і електроніки АН УРСР. Одним із провідних завдань радіоастрономічного напряму досліджень АН УРСР у 1956–1960 рр. було введення у дію великих радіотелескопів для проведення спостережень у діапазоні декаметрових хвиль ($10 \div 30$ м, частота $30 \div 10$ МГц). З пропозицією про розвиток цього напряму та створення при Інституті радіофізики і електроніки АН УРСР (далі – ІРЕ АН УРСР) радіоастрономічної лабораторії у 1955 р. виступив д.т.н. С. Я. Брауде. Лабораторія почала працювати під його керівництвом з лютого 1956 р. На початку 1957 р. директор інституту к.ф.-м.н. О. Я. Усиков звернувся до Президії АН УРСР з проханням про виділення ділянки розміром 160 га для будівництва радіоастрономічної бази, на якій планувалося побудувати астрономічний квартал – окремі будинки на площі 10 га для лабораторних приміщень для спостережень, силової підстанції, ремонтних

майстерень. Відповідно до розпорядження РМ УРСР від 16 травня 1957 р. № 455-р було виділено земельну ділянку площею 160 га поблизу с. Гракове Чугуївського р-ну Харківської обл. для розміщення першої в Україні локаційної радіоастрономічної обсерваторії ІРЕ АН УРСР. Попередня вартість будівництва складала 12,9 млн крб. На території обсерваторії почали встановлювати радіоастрономічні антени декаметрових хвиль. Спочатку це були досить прості прилади (ІД-1, ІД-2, антенні решітки 2×128, УТР-1), які дозволяли вивчати можливості вирішення астрофізичних завдань у декаметровому діапазоні і розробити обґрунтування для створення великих широкодіапазонних антен-решіток. Очолив обсерваторію д.т.н. С. Я. Брауде.

У 1971 р. під керівництвом С. Я. Брауде був створений унікальний радіотелескоп декаметрових хвиль УТР-2 (Український Т-подібний радіотелескоп, 2-га модель), який і до цього часу залишається найбільшим, а завдяки безперервній модернізації – і найсучаснішим у світі приладом для вивчення хвиль декаметрового діапазону. Навесні 1980 р. було організовано відділ радіоастрономії ІРЕ АН УРСР, а постановою Президії АН УРСР від 29 листопада 1985 р. № 437 – Радіоастрономічний інститут АН УРСР, який очолив акад. Л. М. Литвиненко. На сьогоднішній день радіоастрономічна обсерваторія імені С. Я. Брауде входить до складу Радіоастрономічного інституту НАН України. В обсерваторії ведеться поетапне створення системи ГУРТ (Гігантський український радіотелескоп), яка нині нараховує 550 антенних елементів. За її допомогою науковці інституту планують вивчати грозові розряди на Урані, Юпітері, розкрити нові особливості міжпланетного середовища, що визначає космічну погоду, впливаючи і на земні процеси. У різний час обсерваторією керували доктори наук Є. П. Коноваленко, В. В. Кримкін, В. С. Шипер, О. Д. Христенко, Н. А. Мірошніченко. – Док. № 51.

Джерела та літ.: Радиоастрономический институт НАН Украины: 25 лет / Л. Н. Литвиненко, Д. М. Ваврив, А. А. Коноваленко [и др.]. – Харьков, 2010. – С. 13–20; Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування. – Київ, 2008. – С. 269–270.

13. Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) (International Atomic Energy Agency) – міжнародна міжурядова організація сприяння науково-технічній співпраці у галузі мирного використання ядерних технологій, розташована у м. Відень. До складу агентства входить 162 країни (станом на травень 2014 р.), генеральний директор – Ю. Аmano. МАГАТЕ входить до загальної системи міжнародних організацій ООН (відносини з ООН базуються на відповідній угоді від 30 жовтня 1959 р.).

Свою діяльність організація розпочала 29 липня 1957 р. Однією з передумов створення МАГАТЕ став виступ Президента США Д. Ейзенхауера на Генеральній Асамблеї ООН 8 грудня 1953 р., у якому він запропонував ідею створення організації для сприяння розвитку досліджень з мирного використання атомної енергії. Відповідно до резолюції ІХ Генеральної Асамблеї ООН № 810 «Про міжнародну співпрацю у справі розвитку мирного використання атомної енергії», яка була одностайно прийнята 4 грудня 1954 р., та з метою розвитку дослідження способів застосування атомної енергії у мирних цілях шляхом міжнародної співпраці 8–20 серпня 1955 р. у м. Женева було скликано міжнародну технічну конференцію

під егідою ООН. Серед представників делегації УРСР були: Президент АН УРСР акад. О. В. Палладін, голова Відділу біологічних наук АН УРСР акад. Р. Є. Кавецький, директор Інституту фізики АН УРСР к.ф.-м.н. М. В. Пасічник, голова Відділу хімічних і геологічних наук АН УРСР акад. Ю. К. Делімарський, директор Інституту машинознавства та автоматики АН УРСР д.т.н. Г. В. Карпенко. Українська делегація долучилася до обговорення проекту Статуту МАГАТЕ (ухвалений 26 жовтня 1956 р.) і в цілому підтримала його, проте внесла поправку: «використовувати Агенцію для міжнародної співпраці лише в галузі мирного використання атому». Згідно зі Статутом діяльність агентства спрямована на досягнення широкого використання атомної енергії в мирних цілях і сприяння поширенню ядерних технологій, контроль за мирним використанням атомної енергії та забезпечення того, щоб допомога агентства не використовувалась у військових цілях. Під егідою цієї організації було розроблено та схвалено 12 міжнародних конвенцій у сферах ядерної безпеки та ядерної відповідальності.

Україна стала фундатором та членом МАГАТЕ і з моменту її створення брала активну участь у міжнародній співпраці. У 60–70-х рр. ХХ ст. українська сторона була пов'язана переважно з реалізацією Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, підписаного СРСР, США, Великобританією та ще понад 60 країнами 1 липня 1968 р. (набрав чинності 5 березня 1970 р.). 21 вересня 1995 р. підписано, а 22 січня 1998 р. ратифіковано Угоду України з МАГАТЕ про застосування гарантій у зв'язку з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї. 15 серпня 2000 р. Україна підписала та 24 січня 2006 р. ратифікувала Додатковий протокол до цієї Угоди. Зазначені документи є правовою і технічною основою для співробітництва з агентством. У відносинах з агентством уповноваженими на здійснення державної політики є Міністерство енергетики та вугільної промисловості, Державна інспекція ядерного регулювання та Державне агентство з управління зоною відчуження України. Також з МАГАТЕ тісно співпрацює Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут НАН України», який провів виїзну технічну нараду МАГАТЕ «Імітація на прискорювачах і моделювання радіаційних ефектів в матеріалах» (2008). Завдяки співпраці Інституту геохімії навколишнього середовища НАН України і МНС України за проектом МАГАТЕ було виконано комплексну оцінку безпеки радіоактивних відходів в Україні. Значний внесок у зміцнення міжнародних зв'язків української ядерної науки зробили українські вчені – акад. М. В. Пасічник представляв Україну на сесіях ООН, а згодом у МАГАТЕ і тривалий час очолював делегації нашої держави, акад. Б. І. Веркін був членом делегації УРСР на конгресах МАГАТЕ у 1958, 1959, 1966 рр., акад. В. Г. Бар'яхтар – членом групи міжнародного проекту «Чорнобиль» при цьому агентстві. – Док. № 54.

Джерела та літ.: 60 Years of «Atoms for Peace» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iaea.org/newscenter/news/60-years-atoms-peace>; Національна комісія з радіаційного захисту населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nkrzu.gov.ua/index.php?id=135>; Про Міжнародне агенство з атомної енергії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vienna.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/iaea/about>.

14. Будівництво Обчислювального центру АН УРСР. Центр було створено відповідно до постанови РМ УРСР від 28 листопада 1957 р. № 1353-56 «Про

створення Обчислювального центру Академії наук УРСР» та постанови Президії АН УРСР від 13 грудня 1957 р. № 81 з метою поліпшення науково-дослідних робіт у галузі обчислювальної математики і техніки на базі Лабораторії обчислювальної техніки (Лабораторія № 2) Інституту математики АН УРСР.

У 1950 р. у цій лабораторії, яка на той час була структурним підрозділом Інституту електротехніки АН УРСР, під керівництвом акад. С. О. Лебедева створено Малу електронну обчислювальну машину (МЕОМ) – першу в континентальній Європі ЕОМ з автоматичним виконанням обчислень за програмою, що зберігалася в її пам'яті. У 1954 р. лабораторію акад. С. О. Лебедева переведено з Інституту електротехніки АН УРСР до Інституту математики АН УРСР. На базі лабораторії акад. С. О. Лебедева та групи вчених Інституту математики АН УРСР, які займалися числовими методами та програмуванням, у складі цього інституту було створено лабораторію обчислювальної математики й обчислювальної техніки. У 1956 р. лабораторію очолив д.ф.-м.н. В. М. Глушков, вчений, який розробив теорії цифрових автоматів, дискретних перетворювачів інформації, макроконверсних обчислень, автоматизованих систем управління.

Основним напрямком діяльності Обчислювального центру АН УРСР стала розробка проблеми «Швидкодіючі цифрові обчислювальні машини». У 1958 р. сконструйовано обчислювальну машину «Київ», розраховану на виконання 5–6 тис. операцій за секунду. Згідно з постановою РМ УРСР від 23 грудня 1961 р. № 1704 і постановою Президії АН УРСР від 11 травня 1962 р. у складі Відділу фізико-математичних наук АН УРСР у м. Київ було організовано Інститут кібернетики АН УРСР з включенням до нього Обчислювального центру АН УРСР. У 1982 р. інституту присвоєно ім'я акад. В. М. Глушкова. – Док. № 62.

Джерела та літ.: Науковий архів Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України, оп. 1, спр. 2, арк. 1–3; спр. 6, арк. 1–10; Малиновський Б. М. Відоме і невідоме в історії інформаційних технологій в Україні. – Київ, 2001. – С. 214; Малиновський Б. Н. Очерки по истории компьютерной науки и техники в Украине. – Київ, 1998. – С. 6.

15. Міжнародний союз охорони природи і природних ресурсів (МСОП; з 1990 – Всесвітній союз охорони природи) – міжнародна неурядова організація з консультативним статусом при ЮНЕСКО та наглядовим статусом при Генеральній Асамблеї ООН. Створена 5 жовтня 1948 р. з ініціативи ЮНЕСКО. Пріоритетною у діяльності МСОП була допомога у справі збереження біорізноманіття і впровадження екологічно чистих та сталих методів використання природних ресурсів, розробка програм, стратегій і тактичних засобів охорони природи, збір даних про рідкісні і зникаючі види рослин і тварин. Керівний орган союзу – Генеральна асамблея, головний офіс знаходиться у м. Гланд (Швейцарія). Згідно зі статутом, прийнятим 5 жовтня 1948 р. на Установчій асамблеї МСОП у м. Фонтенбло (Франція), членами союзу можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, державні, наукові, національні організації. Від СРСР з 1956 р. до МСОП входили відділ з охорони природи, заповідників, лісового і мисливського господарства Держагропрому СРСР, Всеросійське товариство охорони природи, Туркменське товариство охорони природи, Інститут еволюційної морфології і екології тварин ім. О. М. Северцова АН СРСР. На сучасному етапі його членами є 78 країн,

112 урядових та 735 неурядових організацій (в тому числі й українських), а також вчені зі 181 країни світу.

Вагомими міжнародними природоохоронними акціями МСОП стали випуск Червоної книги (1-й том вийшов у 1968 р.), прийняття XIV сесією Генеральної асамблеї МСОП у 1978 р. (м. Ашхабад, СРСР) офіційного програмного документа союзу – Всесвітньої стратегії охорони природи та Хартії охорони природи. Організація активно співпрацює з іншими міжнародними об'єднаннями: ООН («Програма ООН з навколишнього середовища»), ЮНЕСКО (програма «Людина і біосфера»), Світовим фондом дикої природи, Римським клубом, Міжнародним інститутом системних досліджень та ін. МСОП публікує щомісячні бюлетені, матеріали науково-технічних нарад, видання Червоної книги, окремі серійні випуски, зокрема «Список національних парків і еквівалентних резерватів» та ін. – *Док. № 67.*

Джерела та літ.: Грицик В. Екологія довкілля. Охорона природи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/12889-48-mjnarodna-spvpratsya-v-galuz-ohoroni-prirodi.html>; Міжнародні екологічні організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.knteu.kiev.ua/blog/read/?pid=5104&uk>; Международный союз охраны природы и природных ресурсов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/29370>.

16. Комісія по створенню галузевих термінологічних словників АН УРСР

(так вжито у документі, офіційна назва – Комісія по створенню галузевих словників науковій термінології АН УРСР). З перших років від заснування Української академії наук у 1918 р. перед нею постало завдання розробки теоретичних основ вітчизняної науково-технічної термінології. З 27 лютого 1919 р. при Історично-філологічному відділі УАН почала діяти Правописно-термінологічна комісія під керівництвом акад. О. І. Левицького, яку після включення до УАН у 1921 р. Українського наукового товариства у м. Київ з Термінологічною комісією реорганізовано в Інститут української наукової мови ВУАН під керівництвом акад. А. Ю. Кримського. У 1923–1933 рр. інститутом було укладено та видано 24 томи словників галузевої термінології, він став головною нормативною установою в УРСР з питань термінології. Потім робота з розробки таких словників майже припинилась і в 1934–1935 рр. зосереджувалась в Інституті мовознавства АН УРСР, який видав лише 5 «корегувальних» бюлетенів. Загалом після перегляду директивними органами 21 підготовленого російсько-українського термінологічного словника був опублікований лише «Словник медичної термінології» під редакцією І. М. Кириченка (1936), інші частково залишили для внутрішнього використання в інститутах.

Питання про розробку українських галузевих термінологічних словників знову було піднято в середині 1950-х рр., а вже постановою Президії АН УРСР від 1 березня 1957 р. затверджено рішення про організацію комісії по створенню таких словників у структурі АН УРСР на чолі з акад. Й. З. Штокалом. До її складу увійшли: к.філол.н. В. С. Ільїн (заступник голови комісії), міністр освіти УРСР акад. І. К. Білодід, академіки – В. Г. Бондарчук, Л. А. Булаховський, М. Ф. Гулий, Д. К. Зеров, О. П. Маркевич, члени-кореспонденти – Р. В. Чаговець, Г. С. Писаренко, д.х.н. І. А. Шека, головний редактор Видавництва АН УРСР М. Т. Яценко, віцепрезидент Української академії сільськогосподарських наук акад. П. Д. Пшеничний, ректор Київського медичного інституту к.мед.н. І. П. Алексєнко, проректор з

наукової роботи Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка д.ф.-м.н. О. З. Жмудський, м.н.с. Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні к.філол.н. Г. М. Гнатюк (вчений секретар комісії). Завданням комісії було: опрацювання основних принципів укладання термінологічних словників, розгляд і затвердження проспектів видань, координація роботи, затвердження до друку готових словників тощо. З метою організації роботи комісії скликалися наради представників інститутів АН УРСР та галузевих установ і видавництв, було складено план підготовки і видання словників, інструкції для авторів. У 1957 р. комісія запланувала розробку 12 російсько-українських і українсько-російських словників термінології таких галузей наук: ботаніки, геології, зоології, математики, механіки й машинобудування, гірничої справи, медицини, електротехніки, радіотехніки і автоматики, фізики, теплотехніки й металургії, фізіології й біохімії, хімії. Загалом за 10 років (1957–1967) було підготовлено і видано 20 російсько-українських галузевих термінологічних словників.

Діяльність, розпочату Комісією по створенню галузевих словників наукової термінології АН УРСР, продовжив Комітет наукової термінології, створений при Президії АН УРСР у 1978 р. За його керівництвом видано «Російсько-український словник термінів лісівництва» (1980), «Російсько-українсько-латинський зоологічний словник. Термінологія і номенклатура» (1983), «Російсько-український юридичний словник» (1985) та ін. У 1994–1998 рр. під егідою Комітету наукової термінології, Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні та Інституту української мови НАН України було підготовлено фундаментальний «Російсько-український словник наукової термінології» в 3-х томах. З 1996 р. почали організовуватись спочатку всеукраїнські, а потім міжнародні наукові конференції «Українська термінологія і сучасність» (відбулось 9 таких конференцій). Нині Комітет наукової термінології НАН України очолює акад. Д. М. Гродзинський, вчений секретар – к.філол.н. Л. О. Симоненко. – *Док. № 68.*

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 742, арк. 46, 100–131; спр. 871, арк. 124–153; спр. 939, арк. 124–149; Гнатюк Г. М. Деяко з історії Інституту мовознавства // *Мовознавство.* – 2010. – № 4–5. – С. 77–79; Історія Української академії наук. 1918–1923. Документи і матеріали. – Київ, 1993. – С. 259, 387–389; Кочан І. М. Українські термінологічні словники 20-х років ХХ століття з позицій сьогодення // *Термінологічний вісник.* – 2011. – № 1. – С. 156–163; *Термінологія // Українська радянська енциклопедія.* Т. 14. – Київ, 1963. – С. 359.

17. Постанова РМ СРСР від 5 червня 1957 р. № 660 про оплату праці працівників науки була прийнята для упорядкування заробітної плати вчених, підвищення їхньої матеріальної зацікавленості у результатах проведених досліджень. З цією метою було встановлено три категорії для оплати праці наукових працівників науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів. До першої категорії РМ СРСР віднесла науково-дослідні установи, які розробляють важливі наукові проблеми державного значення. До другої категорії – науково-дослідні установи, які розробляють проблеми, що мають вагомe значення для провідних галузей народного господарства і розвитку культури. До третьої категорії – усі інші науково-дослідні установи. Під час визначення категорій внарахування значення галузі народного господарства і культури, для яких вони готували кадри.

Розподіл науково-дослідних установ по зазначених категоріях здійснювали Державний комітет Ради Міністрів СРСР з питань праці і заробітної плати, Академія наук СРСР, Міністерство вищої освіти СРСР і Міністерство фінансів СРСР. У кошторисі науково-дослідних установ і науково-дослідних секторів вчнз мав бути спеціальний фонд для преміювання працівників науки за вирішення важливих наукових проблем і впровадження наукових і технічних досягнень у виробництво. Керівникам науково-дослідних установ і вчнз було надано право вирішувати питання оплачуваного сумісництва керівних працівників і старших наукових співробітників, які мають наукові ступені чи вчені звання, а також професорів і доцентів. Сумісництво дозволялося тільки на одному підприємстві, в науково-дослідній установі чи вчнз, з оплатою не більше 50% ставки по посаді. Керівництву вчнз оплата за сумісництво посади завідувача кафедри не здійснювалась, оплата за педагогічну роботу проводилася по часоно.

Для залучення до роботи у науково-дослідних установах висококваліфікованих спеціалістів, які не мали наукових ступенів, дозволили, як виняток, при прийнятті таких осіб на посади директора інституту, заступника директора з наукової роботи, завідувачів відділів, лабораторій і керівників секторів нараховувати їм на період до трьох років ставки, які виплачувалися кандидатам наук на відповідних посадах.

На виконання даної постанови в АН УРСР було проведено розподіл всіх установ за визначеними категоріями. Постановою РМ СРСР від 11 липня 1957 р. він був затверджений. – Док. № 75.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 726, арк. 233–234; спр. 747, арк. 186–187; Науковий архів Фізико-технологічного інституту металів та сплавів НАН України, оп. 1, спр. 213, арк. 10–12; Науковий архів Інституту газу НАН України, оп. 1, спр. 203, арк. 2; ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 9343, арк. 19–20.

18. В'яземський Терентій Іванович (03.05.1857–23.09.1914) – доктор медицини (1901), приват-доцент кафедри фізіології Московського університету, психіатр, громадський діяч. Народився у с. Путятіно (нині – Рязанська обл., РФ). Закінчив Рязанську духовну семінарію (1878), вступив на історико-філологічний факультет Московського університету, потім перевівся на медичний факультет, який закінчив у 1883 р. Досліджував питання електрофізіології тканин тварин і рослин. З 1886 р. працював асистентом клініки нервових хвороб у м. Москва. У рамках закордонного наукового відрядження вивчав медицину в університеті м. Галле (Німеччина) (1889–1891). Повернувшись до Росії, продовжив дослідження у галузі бальнеології і гідротерапії. У 1901 р. захистив докторську дисертацію на тему «Електричні явища рослин» і з 1902 р. працював приват-доцентом кафедри фізіології Московського університету; став членом Московського товариства дослідників природи.

У 1901 р. придбав маєток «Карадаг» для наукової станції. В 1907 р., залучивши інвестиції доктора медицини, професора Московського університету Л. З. Мороховця та землевласника С. С. Крима, розпочав будівництво станції. У 1914 р. вона була збудована і оснащена приладами закордонного виробництва. Вчений передав станції також власну бібліотеку в 40–50 тис. томів (близько половини праць – іноземними мовами), яка вважалася однією з кращих приватних бібліотек Росії

того часу. 19 травня 1914 р. станція, бібліотека та ділянка землі були передані вченим у дар Товариству сприяння успіхам дослідних наук і їх практичних застосувань ім. Х. С. Леденцова, і тоді ж товариство обрало Т. І. В'яземського на посаду завідувача станції. Невдовзі вчений продовжив вести лікарську практику, захворів на запалення легень і помер. Товариство ухвалило рішення про присвоєння станції ім'я її засновника. З нагоди відзначення 100-річчя від дня народження Т. І. В'яземського у 1957 р. Президія АН УРСР зверталась до РМ УРСР з пропозицією присвоїти ім'я Т. І. В'яземського станції, але це клопотання підтримки в урядових колах не знайшло. – *Док. № 83.*

Джерела та літ.: Калмыкова М. М. Терентий Иванович Вяземский и его библиотека: из истории формирования фондов библиотеки ТНУ // Вісник Одеського національного університету. Сер.: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2008. – Т. 13, вип. 8. – С. 279–289; Ніколайчук І. Магічне тяжіння Карадагу: до 95-річчя Карадазької наукової станції та 30-річчя Карадазького природного заповідника НАН України // Світ. – 2009. – № 35–36. – С. 1–2.

19. Укрдрідмет – Український філіал Державного науково-дослідного інституту рідкісних металів. 5 березня 1910 р. при Одеському відділенні Імператорського російського технічного товариства Є. С. Бурксер організував першу в Росії «Хімічну та радіологічну лабораторію». Після 1918 р. лабораторія функціонувала у складі Науково-технічного товариства при Одеському окружному раднаргоспі, а в 1924 р. всі хімічні лабораторії, які входили до відділу хімії товариства, були об'єднані в Інститут прикладної хімії і радіології. В 1926 р. цей інститут змінив назву на Науково-дослідний хіміко-радіологічний інститут. У жовтні 1928 р. рішенням уряду на його базі створено Український науково-дослідний хіміко-радіологічний інститут при РНК УСРР. За час роботи установою було накопичено значний досвід, тому у 1932 р. на його базі було створено дві наукові установи: Український філіал Державного науково-дослідного проектного інституту рідкісних металів (Укрдрідмет) та Український науково-дослідний хімічний інститут (Укрніхім). Упродовж 1932–1934 рр. Укрдрідмет входив у систему загально-союзного науково-дослідного інституту Дірідрмет (м. Москва), а в 1934 р. був включений до складу Укрніхіма як сектор рідкісних металів. У 1936 р. Укрдрідмет відновив свою діяльність як окремий інститут.

У цей період в установі була створена та успішно розвивалась одна з перших вітчизняних шкіл аналітичної хімії, яку очолив проф. А. С. Комаровський та його учні – к.х.н. М. С. Полуєтков (з 1922 р. – академік АН УРСР) і співробітник В. А. Назаренко (з 1922 р. – член-кореспондент АН УРСР); створено численні методики визначення хімічного складу рідкісних і кольорових металів в рудах, їх застосування у народному господарстві; проведені дослідження у польових умовах і сконструйована похідна лабораторія. Ще в 1932 р. було організоване виробництво перших вітчизняних полярографів. На приладі, сконструйованому у цьому інституті, у СРСР вперше були проведені дослідження з полярографії. У 1936 р. чл.-кор. Є. С. Бурксер організував Всесоюзні курси з вивчення полярографічного аналізу, після чого у країні розпочалось активне використання цього методу. У складі інституту також діяла дослідно-промислова база – Державна промислова лабораторія (ДПЛ), яка була єдиним виробником солей літію, рубідію, цезію на

території СРСР. У 1940 р. в інституті розпочались дослідження з добування із кам'яного вугілля германію. Науково-дослідна робота інституту була перервана війною, у перші дні якої співробітники інституту розробили спосіб виготовлення запалів до протитанкових гранат та організували їх виробництво. 3 серпня 1941 р. Укрдідмет евакуювали до м. Новосибірськ (завод № 2 Дірідмету); обладнання, матеріали та спеціалістів розподілили по заводах з виробництва кольорових металів.

З 1944 р. інститут знову працював у м. Одеса. У цей період до його складу входили лабораторії: ДПЛ, технології рідкісних елементів, аналітична, аналітичної хімії рідкісноземельних елементів, спектрального аналізу, які проводили дослідження в галузі хімії і технології рідкісних металів, зокрема германію, цирконію, гафнію та рідкісноземельних елементів. Наукові розробки вчених Укрдідмету були високо оцінені. Зокрема, за розробку та впровадження технології отримання чистого металічного германію у 1952 р. О. С. Глушко став лауреатом Державної премії СРСР в галузі науки і техніки, а к.х.н. М. С. Полуєтков у 1955 р. був нагороджений Першою премією Президії АН СРСР за роботи, пов'язані із застосуванням радіоактивних ізотопів. У вересні 1957 р. у зв'язку з ліквідацією Міністерства кольорової металургії СРСР та зміною профілю Дірідмету його український філіал разом з підприємством п/с № 32 було передано до системи АН УРСР як Одеські лабораторії Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР. У 1977 р. ці лабораторії були реорганізовані під керівництвом акад. О. В. Богатського у Фізико-хімічний інститут АН УРСР. З 1984 р. інститут носить ім'я О. В. Богатського. – Док. № 85.

Джерела та літ.: Фізико-химический институт им. А. В. Богатского НАН Украины: страницы истории. – Одесса, 2007. – С. 7–17.

20. Літературно-меморіальний музей О. П. Довженка. З метою вшанування пам'яті визначного українського письменника, кінорежисера та кінодраматурга О. П. Довженка при Спільці письменників України було створено комісію під керівництвом Ю. К. Смолича, яка розробила план увічнення пам'яті великого митця, зокрема, створення музею у с. Сосниця Чернігівської області, де він народився. У 1958 р. держава виділила кошти на відкриття філіалу музею О. П. Довженка при Сосницькому краєзнавчому музеї. Першими експонатами, занесеними до інвентарної книги в 1959 р., стали речі митця, передані з м. Москва його дружиною – Ю. І. Солнцевою. Серед них – відзнаки, вітальні адреси, значна кількість фотографій, особисті речі, нагороди тощо. Пізніше до колекції увійшли фотографії з різних міст, книги з автографами, особисті речі, речі родини Довженків у с. Сосниця. Музей розміщений у старій хаті (збудована наприкінці XIX ст.), у якій свого часу проживала родина Довженків, було відкрито 23 січня 1960 р. Першим директором музею став краєзнавець Д. І. Лав'юк. У 1964 р. було збудоване нове приміщення і створено літературну частину експозиції. У серпні 1965 р. на подвір'ї встановлено гранітне погруддя О. П. Довженка (скульптор Л. В. Козуб); у 1984 р. завершено будівництво кінозалу, кіноапаратної кімнати, фондового приміщення, оновлено літературну частину експозиції, реставровано садибу-музей. Біля хати розташовано паркову композицію «Юний Сашко» (скульптор А. С. Фуженко, архітектор А. Ф. Ігнащенко). До 1968 р. музей перебував у складі Сосницького

краєзнавчого музею, в 1969 р. став філіалом Чернігівського історичного музею, а з 1992 р. є самостійним закладом обласного підпорядкування.

На сьогодні Літературно-меморіальний музей О. П. Довженка складається з двох частин: меморіальної садиби та приміщення літературної експозиції. У меморіальній хаті зібрані ужиткові речі, різні знаряддя праці, старовинний одяг, посуд, особисті речі родини Довженків: стара дерев'яна колиска, коряк та цукорниця, годинник, велике дзеркало в дерев'яній рамі, родинні ікони, старі фотографії. Хатина щедро прикрашена вишиваними рушниками з характерними для регіону орнаментами. Приміщення літературної експозиції знайомить з дорослим та творчим шляхом митця. Відтворено робочий кабінет письменника з особистими речами.

Музей є одним з популярних об'єктів туризму Чернігівського регіону. У його фонді зберігається понад 6 тис. експонатів, більшість з яких оригінали; на його базі проводяться літературні і кінематографічні зустрічі, творчі вечори. – Док. № 87.

Джерела та літ.: Літературно-меморіальний музей О. П. Довженка у Сосниці. – Мена. – 13 с.; Стах А. Довженкова Сосниця // Літературна Україна. – 2013. – 29 серпня. – С. 16.

21. Робота з видання «Української радянської енциклопедії» (УРЕ). Спроби підготовки фундаментального вітчизняного енциклопедичного видання здійснювались ще з 30-х років ХХ ст. Так, у листопаді 1927 р. засновано першу державну видавничо-енциклопедичну установу Українська радянська енциклопедія, серед фундаторів якої були Всеукраїнська академія наук та Наркомат освіти республіки. Проте з 9 листопада 1934 р. робота над підготовкою енциклопедії припинилася. Зібрані матеріали до видання були переважно знищені, а редакторський колектив розпушений.

У 1944 р. на виконання постанови РНК УРСР та ЦК КП(б)У від 30 жовтня 1944 р. № 1441 «Про видання Української радянської енциклопедії» організовано Головну редакційну колегію УРЕ на чолі з акад. О. О. Богомольцем, до складу якої увійшли академіки М. П. Бажан, Є. О. Патон, П. Г. Тичина та інші вчені. Головна редколегія УРЕ та видавництво «Укрдержвидав» мали розпочати підготовку видання енциклопедії 1 листопада 1944 р.; постановою РНК УРСР та ЦК КП(б)У від 9 лютого 1945 р. № 212 було затверджено план видання, штати редколегії і кошторис, заплановано підготовку до видання 11 томів обсягом 330 др. арк. У 1946 р. вищим партійним керівництвом республіки розглядалось питання про створення наукового інституту УРЕ з 24 відділами для підготовки упродовж наступних 7 років 20 томів та одного тому настільної енциклопедії (упродовж 1–2 років). Однак спроба відродження проекту УРЕ у 1944–1947 рр. також не була завершена.

Новий етап відновлення роботи над підготовкою видання «Українська радянська енциклопедія» відзначено постановою ЦК КПУ і РМ УРСР від 18 грудня 1957 р. № 1426; розробку енциклопедії покладено на АН УРСР. Головним редактором УРЕ постановою від 23 січня 1958 р. Президія АН УРСР призначила акад. М. П. Бажана, відповідальним секретарем постановою від 31 січня 1958 р. – к.і.н. В. М. Терлецького. Завідувачами окремих спеціалізованих підрозділів Головної редакції УРЕ були: чл.-кор. Є. П. Кирилюк – редакції літератури, мови і фольклору, к.філол.н. Я. П. Білоштан – редакції мистецтв, к.і.н. М. Д. Дятленко,

потім к.і.н. І. І. Компанієць – редакції історії, археології та етнографії, к.ю.н. Б. М. Бабій, потім к.ю.н. І. М. Разнатовський – редакції держави і права, к.г.-м.н. В. П. Франчук – редакції геології та географії, Г. О. Лебедев – редакції техніки, будівництва і архітектури, Д. Ю. Чепур – редакції фізико-математичних і хімічних наук, Ю. О. Меженко – редакції бібліографії, к.пед.н. М. П. Ніжинський – редакції педагогіки і народної освіти, С. В. Розумовський – виробничого відділу редакції УРЕ. Загальний контроль та підтримку діяльності Головної редакції УРЕ з лютого 1960 р. здійснював віце-президент АН УРСР акад. О. Н. Щербань, з 10 липня 1958 р. вона була підпорядкована Президії АН УРСР на правах науково-дослідної установи.

Підготовці видання УРЕ Президія АН УРСР присвячувала багато уваги – 27 її постанов за період 1956–1960 рр. стосувались питань створення видавництва енциклопедії та спеціальної поліграфічної бази для друку, виділення окремого приміщення для редакції, організації роботи та забезпечення підготовки статей. Вирішувались питання щодо забезпечення редакції висококваліфікованими кадрами шляхом переведення наукових співробітників установ АН УРСР на роботу до редакції; до написання статей залучались провідні вчені галузевих установ та вчнз. Перше видання УРЕ було опубліковане у 1959–1965 рр. До нього увійшло 16 запланованих томів і спеціальний 17 том – «Українська Радянська Соціалістична Республіка», російську та англійську версії якого було видано у 1967–1969 рр. У 1968 р. додатково підготовлено й опубліковано «Алфавітний предметно-іменний покажчик» видання.

З 1974 р. Головна редакція «УРЕ» діяла в системі Держкомвидаву УРСР (нині – Державний комітет телебачення і радіомовлення України). Друге видання УРЕ у 12 томах було здійснене у 1977–1985 рр.; головним редактором також був акад. М. П. Бажан, у підготовці енциклопедії взяли участь провідні науковці АН УРСР. У 1983–1986 рр. обов'язки головного редактора УРЕ виконував к.і.н. А. В. Кудрицький, у 1986–1989 рр. – акад. Ф. С. Бабичев. Загалом у 1957–1989 рр. Головна редакція УРЕ підготувала і опублікувала понад 160 томів універсальних та галузевих енциклопедій, енциклопедичних словників і довідників, тираж яких перевищує 7 млн примірників.

Наказом Держкомвидаву УРСР від 20 березня 1989 р. Головна редакція УРЕ була трансформована на республіканське видавництво «Українська радянська енциклопедія імені М. П. Бажана», з 1991 р. воно отримало назву «Всеукраїнське державне спеціалізоване видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана». правонаступником цього видавництва згідно Указу Президента України «Про Велику українську енциклопедію» від 2 січня 2013 р. № 1/2013 затверджено Державну наукову установу «Енциклопедичне видавництво» (керівник – проф., д.і.н. А. М. Киридон). – Док. № 89.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 874, арк. 50–118; спр. 876, арк. 255–272; спр. 943, арк. 1–18; спр. 944, арк. 89–127; Борчук С. Маловідома сторінка «розширення прав союзних республік»: «Українська Радянська Енциклопедія» – 2 (1944–1947 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_1/29.pdf; Демиденко Т. Маловідомі сторінки з історії української енциклопедистики: спроба відродження проекту УРЕ у 1944–1947 рр. // Український історичний збірник. – 2009. – Вип. 12. – С. 215–224; Черниш Н. Науково-методичні проблеми видання

українських енциклопедій (сучасне осмислення редакторської спадщини М. Бажана) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_1/chernysh_n_m_naukovo-metodychni_problemy_vydannya_.pdf.

22. Інтегратор ЕГДА – електричний пристрій, робота якого базується на принципі електрогідродинамічної аналогії. Постійний електричний струм, що пропускається у відповідному напрямі через електропровідну модель, дозволяє визначати електричні потенціали в окремих її точках. Апарат ЕГДА–8/56 був створений в 1947 р. у лабораторії електромодельовання Інституту математики АН УРСР д.ф.-м.н. П. Ф. Фільчаковим та інженером В. Г. Панчишиним на базі приладу електрогідродинамічних аналогій акад. АН СРСР М. М. Павловського. У ньому вперше як провідне середовище застосовувався електропровідний папір, що значно розширило можливості інтеграторів. 10 сортів такого паперу були розроблені і виготовлені на замовлення Інституту математики АН УРСР Центральним науково-дослідним інститутом паперу у м. Ленінград під керівництвом Б. Б. Гутмана.

Інтегратор використовувався для таких цілей: проведення розрахунків для осушення шахт і кар'єрів; визначення напружень в основах споруд; дослідження процесів руху нафти і газів у пластах; розв'язання задач – обтікання гідравліки відкритих водних потоків, профілів із циркуляцією і зливом струменів, фільтрації, кручення та плоского вигину тощо. Станом на 1958 р. 64 інтегратори типу ЕГДА–6/51 і ЕГДА–6/53, і 2 інтегратори типу ЕГДА–8/56 були виготовлені та впроваджені у роботу гідротехнічних, теплотехнічних, авіаційних, будівельних та інших науково-дослідних інститутів, а також проектних бюро заводів. За допомогою інтегратора ЕГДА були проведені дослідження, пов'язані з проектуванням Каховської та інших ГЕС. З метою розвитку співпраці з зарубіжними науковими установами і організаціями Інститут математики АН УРСР у 1957 р. передав Міністерству іригації КНР технічну документацію на виготовлення приладу ЕГДА–8/56 для дослідження проблем фільтрації. У СРСР був налагоджений серійний випуск інтеграторів ЕГДА, вони демонструвалися на Міжнародних ярмарках і виставках у Берліні, Марселі, Парижі, Пловдиві, Варшаві, Будапешті та інших містах і були відзначені дипломами та медалями. Двічі інтегратор ЕГДА демонструвався на Міжнародній пересувній виставці приладів і засобів вимірювання, що застосовуються під час наукових досліджень, яка відбулась у м. Москва 25 січня–29 березня 1959 р. та 15 листопада–15 грудня 1960 р. і був нагороджений дипломом виставки другого ступеня. У 1970 р. авторам інтегратора ЕГДА П. Ф. Фільчакову і В. Г. Панчишину присуджено Державну премію УРСР. – *Док. № 94.*

Джерела та літ.: Інститут архівознавства НБУВ, ф. 264, оп. 1, спр. 165, арк. 53–68; спр. 347, арк. 24; оп. 2, спр. 165-а, арк. 6–9.

23. Брюхоненко Сергій Сергійович (30.04.1890–20.04.1960) – російський фізіолог, доктор медичних наук (1935). Народився у м. Козлов (нині – м. Мічурінськ Тамбовської обл., РФ). Закінчив медичний факультет Московського університету (1914). Під час Першої світової війни працював військовим лікарем. З 1919 р. – асистент відділення клінічної патології та терапії 2-го Московського державного університету. Упродовж 1926–1930 рр. очолював хіміко-терапевтичну лабораторію Всесоюзного науково-дослідного хіміко-фармацевтичного інституту.

В 1931–1935 рр. – завідувач Лабораторії експериментальної терапії Центрального інституту гематології та переливання крові МОЗ СРСР, а з 1935 р. – директор заснованого за його ініціативою на базі цієї лабораторії Науково-дослідного інституту експериментальної фізіології і терапії. В 1948–1951 рр. був співробітником Науково-дослідного інституту ім. М. В. Скліфосовського. Протягом 1951–1958 рр. керував лабораторією в Інституті експериментального хірургічного обладнання та інструментів, у 1958–1960 рр. – завідувач московської лабораторії штучного кровообігу Інституту експериментальної біології і медицини Сибірського відділення АН СРСР. Сконструював перший у світі прилад штучного кровообігу – автожектор (1920–1926), що здійснював кровообіг по замкнутому контуру. Спільно з іншими вченими довів можливість відкритих операцій на серцевих клапанах. Автор праць: «Аппарат для искусственного кровообращения теплокровных» (1928), «Применение метода искусственного кровообращения для оживления организма» (1937), «Теоретические проблемы искусственного кровообращения» (1957). – *Док. № 95.*

Джерела та літ.: Брюхоненко Сергій Сергійович // Українська радянська енциклопедія. Т. 2. – Київ, 1960. – С. 113; Пухов В. Сергей Брюхоненко // Наука и жизнь. – 1985. – № 12. – С. 48–53.

24. Бергстрем Карл Суне Детлоф (10.01.1916–15.08.2004) – шведський біохімік, доктор медицини (1944), член (з 1965 р.) та Президент Шведської королівської академії наук (1983). Народився у м. Стокгольм (Швеція). У 1944 р. отримав диплом медика у Каролінському інституті (м. Стокгольм) й був призначений асистентом відділу біохімії Нобелівського медичного інституту (при Каролінському інституті). У 1946 р. працював науковим співробітником Бернського університету (Швейцарія). У 1947–1958 рр. – професор фізіологічної хімії Лундського університету (Швеція). У 1958–1980 рр. знов працював у Каролінському інституті – професором хімії, деканом медичного факультету (1963–1966), ректором (1969–1977). З 1975 р. входив до складу ради директорів Нобелівського комітету. Упродовж 1977–1982 рр. – голова Консультативного комітету з медичних досліджень Всесвітньої організації охорони здоров'я. Проводив дослідження гепарину, утворення і метаболізму жовчних кислот та холестерину, виділення, структуру і діяльність простагландину. У 1982 р. за відкриття простагландинів і близьких до них біологічно активних речовин спільно з Б. Самуельсоном і Д. Вейном був удостоєний Нобелівської премії з фізіології і медицини. Член багатьох академій наук, зокрема, Шведської королівської академії інженерних наук (з 1965 р.), Американської академії мистецтв та наук (м. Бостон) (з 1965 р.), Національної академії наук (м. Вашингтон) (з 1973 р.), Німецької академії природодослідників «Леопольдіна» (м. Галле) (з 1977 р.), іноземний член АН СРСР (з 1976 р.) і АМН СРСР (з 1982 р.) та ін. Лауреат багатьох наукових премій. – *Док. № 95.*

Джерела та літ.: Бергстрем Суне Карл [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sonkol.ru/nobel/med/956.html>; Академії наук Європи: у 2 кн. – Київ, 2012. – Кн. 1. – С. 592.

25. Стаття «Упорядкувати бібліографічну справу» була опублікована в газеті «Радянська Україна» від 27 грудня 1956 р. (автори: літературознавець, к.філол.н., с.н.с. Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР М. Д. Деркач, українська

письменниця, поетеса Н. Л. Забіла, письменник, драматург, фольклорист, м.н.с. Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР М. П. Стельмах, літературознавець, к.філол.н., с.н.с. Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР О. Є. Засенко, поет і журналіст О. Я. Ющенко, літературознавець та перекладач Ю. І. Назаренко). Стаття присвячена нараді, яка проходила в грудні 1956 р. у Державній публічній бібліотеці УРСР щодо стану розробки бібліографії видань українських письменників та митців. За результатами обговорення учасники наради зробили висновок про незадовільний стан цієї справи і відзначили необхідність створення у м. Київ колекції творів українських класиків і праць сучасних авторів республік СРСР, присвячених їх вивченню, матеріалів та відповідної інформації з періодичних видань. Спілка письменників України запропонувала залучити до цієї важливої роботи й Українське товариство культурних зв'язків із закордоном. Матеріали з літературознавства було рекомендовано сконцентрувати в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, а з мистецтвознавства – теж в якомусь спеціальному місці, з вільним доступом до них. Ці матеріали пропонувалось збирати шляхом книгообміну, виявлення інформації у періодичній пресі, радіо- і телепередачах, фільмах тощо, та публікувати бібліографічні покажчики виданої в інших республіках СРСР літератури, що висвітлює розвиток української культури. У статті наводився приклад Литовської РСР та Білоруської РСР, де вже було розпочато роботу зі збору колекцій подібних матеріалів і налагодження контактів з установами і організаціями усіх республік СРСР, видання щорічних бібліографічних покажчиків. Автори статті висловили побажання, щоб робота зі збору і класифікації матеріалів, що відображають розвиток української культури у періодичній пресі, розпочалася на базі Державної публічної бібліотеки УРСР. – Док. № 96.

Джерела та літ.: Радянська Україна. – 1956. – 27 грудня.

26. Завойський Євген Костянтинович (28.09.1907–09.10.1976) – фізик, доктор фізико-математичних наук (1945), академік АН СРСР (1964). Народився у м. Могилів-Подільський (Вінницька обл.). У 1930 р. закінчив Казанський державний університет (нині – Казанський (Приволзький) федеральний університет, РФ), був зарахований до аспірантури. У 1933 р. захистив кандидатську дисертацію і залишився працювати на посаді доцента кафедри експериментальної фізики з виконанням обов'язків завідувача кафедри. У 1945 р. захистив докторську дисертацію та був затверджений у вченому званні професора. Одночасно з роботою в університеті у 1946–1947 рр. завідував відділом фізики Казанської філії АН СРСР. З 1947 р. працював у Лабораторії вимірювальних приладів АН СРСР (нині – Російський науковий центр «Курчатовський інститут», м. Санкт-Петербург, РФ). Наприкінці 1947 р. був переведений у Конструкторське бюро КБ-11 (Арзамас-16), де брав участь у роботах зі створення атомної бомби. У 1951 р. повернувся до роботи у Лабораторії вимірювальних приладів АН СРСР. Був членом Комітету з присудження державних премій при РМ СРСР (1967–1975), головним редактором журналу «Успіхи фізичних наук» (1976). Автор праць з проблем електронного парамагнітного резонансу та фізики плазми. Відкрив явище електронного парамагнітного резонансу (1944), яке поклало початок новому розділу фізики – магнітної радіоспектроскопії. Розробляв методи застосування релятивістських

електронних пучків для керованого термоядерного синтезу (1968). Заснував казанську наукову школу магнітної радіоспектроскопії. Лауреат державних премій СРСР (1949, 1957), Герой соціалістичної праці (1969); нагороджений чотирма орденами, медалями. Ім'я вченого присвоєно Казанському фізико-технічному інституту та міжнародній премії за наукові досягнення в галузі магнітного резонансу. – Док. № 100.

Джерела та літ.: Романова Л. Е. К. Завойский и Казанский университет (К 100-летию со дня рождения) // Гасырлар авазы – Эхо веков. – 2007. – № 2. – С. 137–142; Силкин И. И. Евгений Константинович Завойский: документальная хроника научной и педагогической деятельности в Казанском университете. – Казань, 2005. – 240 с.; Евгений Константинович Завойский (1907–1976): материалы и биографии. – Казань, 1998. – 95 с.

27. Інститут лотництва (Instytut Lotnictwa) – науково-дослідний Інститут авіації (м. Варшава, Польща). Заснований 1 серпня 1926 р.; у 1926–1939 рр. мав назву Інститут технічних досліджень авіації (Instytut Badań Technicznych Lotnictwa). Його колективом здійснювались інженерні та наукові дослідження в авіаційній та аерокосмічній галузях, експертизи та сертифікація літаків. Згодом інститут став провідним науково-дослідним центром Польщі, всі довоєнні польські військові літаки були випробувані і сертифіковані в ньому. З початком Другої світової війни діяльність цієї установи було призупинено, а в 1945 р. відновлено у якості Інституту авіаційних технологій (Instytut Techniczny Lotnictwa). У післявоєнні роки він розташовувався у будівлях аеропорту м. Варшава і окрім створення нових видів літаків розпочав розробку та тестування ракет. У 1948 р. його було перейменовано на Центральний інститут авіації (Główny Instytut Lotnictwa), а з 1952 р. він носить сучасну назву. Керівництвом установи значна увага приділялась обміну досвідом між вченими Польщі та СРСР. Так, у 1958 р. на запрошення Польської академії наук група науковців АН УРСР у складі акад. Г. М. Савіна, чл.-кор. А. Д. Коваленка, чл.-кор. Г. С. Писаренка, чл.-кор. Ю. О. Митропольського відвідали низку науково-дослідних установ, зокрема й цей інститут та його лабораторію у м. Варшава. У цей період тут під керівництвом головного конструктора проф. Т. Солтика розроблялись літаки TS-Bies, TS-Iskra, прототип тренувального літака TS-Grot, вертольоти, імпульсні реактивні двигуни, пізніше – чотирьохмісний, композитний пасажирський літак нового покоління I-23 Manager. Міжнародне визнання отримала й метеорологічна ракета Meteor-1.

Нині інститут є установою, яка спеціалізується на забезпеченні високої якості інженерних авіаційних досліджень, проектуванні та тестуванні літаючих об'єктів, зокрема ракет, обладнання для авіаційних двигунів. Інститут щорічно організовує проведення багатьох міжнародних конференцій, є членом міжнародних організацій, зокрема з аеронавтики та ін. У складі установи з 1926 р. діє науково-технічна бібліотека, яка на сьогодні є провідною авіаційною бібліотекою Польщі. Інститут видає наукові записки «Prace Instytutu Lotnictwa» (з 1956 р.). Міжнародне співробітництво підтримується з відповідними установами країн Європейського Союзу та трансатлантичними промисловими корпораціями (General Electric, Engineering Design Center та ін.) у сфері розробки авіадвигунів, авіаційних конструкцій і тестування матеріалів, дослідження питань аеродинаміки та екології. Також плідно

співпрацює з компаніями Boeing, Airbus, Pratt & Whitney і проводить дослідження для інших секторів економіки Польщі. – Док. № 102.

Джерела та літ.: Z kart historii. Instytut Lotnictwa [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ilot.edu.pl/o-instytucie-lotnictwa/historia/z-kart-historii>; Grzegorzewski J. 80 lat Instytutu lotnictwa. – Wyd. 2, popr. – Warszawa : Wydawn. Naukowe Instytutu Lotnictwa, 2006. – 276 p.

28. Красовський Микола Миколайович (07.09.1924–04.04.2012) – російський математик та механік, доктор фізико-математичних наук (1957), академік АН СРСР (1968). Народився у м. Єкатеринбург (РФ). У 1949 р. закінчив металургійний факультет Уральського політехнічного інституту (м. Єкатеринбург, РФ), одержав освіту інженера з пластичної та термічної обробки металів. Працював на кафедрі вищої математики цього інституту (1949–1955, 1957–1959); навчався у докторантурі і працював в Інституті механіки АН СРСР (1955–1957). Також працював в Уральському державному університеті: завідувач кафедр теоретичної механіки, обчислювальної та прикладної математики (1959–1970), професор кафедри механіки (1959–2012). У 1970–1977 рр. – директор Інституту математики та механіки Уральського відділення РАН, пізніше – головний науковий співробітник цього інституту (1977–2012). Засновник наукової школи з теорії оптимального управління динамічними системами. Пріоритети наукових інтересів вченого лежали у сфері якісної теорії диференціальних рівнянь, теорії стійкості, теорії стабілізації руху, математичній теорії управління, теорії диференціальних ігор. Автор праць: «Некоторые задачи об устойчивости движения» (1957), «Теория управления движением» (1968), «Управление динамической системой» (1985) та ін. Нагороджений 4 орденами, Герой соціалістичної праці (1974), лауреат державних премій СРСР (1976, 1984). – Док. № 103.

Джерела та літ.: Лукьянин В. П. Тайна, что лежит у края: [памяти академика Н. Н. Красовского] // Наука. Общество. Человек (Вестник УрО РАН). – 2012. – № 1 (39). – С. 17–33; Николай Николаевич Красовский (К девяностолетию со дня рождения) // Труды Института математики и механики. – Екатеринбург, 2014. – Т. 20. – № 3. – С. 5–25; Памяти академика Н. Н. Красовского // Наука. Общество. Человек (Вестник УрО РАН). – 2012. – № 2 (40). – С. 3–9; Прощание с учителем // Наука Урала. – 2012. – № 8 (1056). – С. 4–5.

29. Дебєц Георгій Францевич (07.12.1905–19.01.1969) – антрополог, доктор біологічних наук (1941), професор (1944). Народився у м. Томськ (РФ). Закінчив Іркутський державний університет (1925), одержав спеціальність археолога. У 1927 р. вступив до аспірантури Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова. Після закінчення працював у МДУ – в Інституті антропології, Музеї антропології ім. Д. М. Анучина та на кафедрі антропології. У 1937 р. без захисту дисертації йому присуджено науковий ступінь кандидата біологічних наук, в 1941 р. – доктора біологічних наук. З 1945 р. працював в Інституті етнографії АН СРСР. Сфера наукових інтересів вченого – краніологія (дослідження будови черепа давніх людей і представників сучасних народностей). Провів антропологічні дослідження народів Європейської частини СРСР (росіян, татар, комі, мордві, естонців, латишів, литовців та ін.); наукові експедиції та дослідження охоплювали значні регіони центральної Росії, Сибіру, Забайкалля, Чукотки, Камчатки, Далекого Сходу,

Середньої Азії, Кавказу, Афганістану та Фінляндії. Вперше склав опис скелета неандертальця-дитини з печери Тешик-Таш (Узбекистан), досліджував пізньопалеолітичні знахідки біля с. Костьонки (Воронезька обл., РФ), мезолітичні та неолітичні кістяки, виявлені у Криму, черепи середньовічних кочовиків на Слобожанщині та Донбасі. Проводив дослідження кісткових решток корінних жителів Аляски (США) та антропологічні дослідження сучасних ескімосів та алеутів. З 1956 р. представляв СРСР у міжнародних організаціях, на антропологічних конгресах – генеральний секретар 7-го Міжнародного конгресу антропологічних й етнографічних наук у Москві (1964), співголова симпозиуму ЮНЕСКО (1964) з біологічних аспектів расової проблеми, віце-президент Міжнародного союзу антропологічних та етнографічних наук (1968). Основні наукові праці присвячені вивченню проблем етнічної антропології, палеоантропології, краніології, расознавства та антропогенезу. Серед них «Черепи кочевників. Из раскопок В. А. Городцова в Озюмском и Бахмутском уездах» (1929), «Об антропологических особенностях скелета человека из Тешик-Ташской пещеры» (1940), «Палеоантропология СССР» (1948), «Антропологические данные о заселении Африки» (1951), «Проблема заселения Европы по антропологическим данным» (1951), «Краниология. Методика антропологического исследования» (у співавторстві, 1964) та ін. – Док. № 104.

Джерела та літ.: Бадер О. Н. Г. Ф. Дебеч (7.XII.1905 – 19.I.1969) [некролог] // Советская археология. – 1969. – № 4. – С. 313–315; Георгий Францевич Дебеч [некролог] // Советская этнография. – 1969. – № 1. – С. 184–189; Заседание Ученого совета Института этнографии АН СССР, посвященное памяти Г. Ф. Дебеца // Советская этнография. – 1986. – № 6. – С. 127–124; Рычков Ю. Г. Об одном неосуществленном проекте Г. Ф. Дебеца: антропогеография, геногеография и генофонд населения // Этнографическое обозрение. – 1996. – № 4. – С. 85–98.

30. Зайцев Ювеналій Петрович (18.04.1924) – гідробіолог, доктор біологічних наук (1964), професор (1968), академік НАН України (1997). Заслужений діяч науки і техніки України (2003). Народився у с. Миколаївка-Новоросійська (нині – Одеська обл.). Закінчив Одеський державний університет (1949) за спеціальністю «гідробіологія». В 1949–1956 рр. – лаборант кафедри зоології хребетних, виконував обов'язки завідувача гідробіологічної станції університету. З 1956 р. працював на посадах молодшого наукового співробітника, старшого наукового співробітника, завідувача відділу гіпонеїстону (1966–1972), керівника (1972–1989) Одеського відділення Інституту біології південних морів АН УРСР (з 2014 р. – Інституту морської біології НАН України), з 1989 р. – головний науковий співробітник, радник при дирекції даної установи. У 1980 р. на запрошення урядової організації Японії «Товариство сприяння розвитку науки» прочитав курс лекцій «Морська нейстонологія» в Міжнародному університеті Сімідзу, виступив з оглядовими лекціями у містах Токіо, Хакодате, Сендай, Цукуба і Нагоя. Очолив першу японську експедицію із вивчення нейстону у затоці Суруга. У 1990-х рр. як експерт ООН у галузі біології та екології брав участь у роботі міжнародних комісій з питань екологічного стану Чорного моря. Учасник наукових експедицій в Чорному, Азовському, Каспійському, Балтійському, Середземному, Карибському морях, Мексиканській затоці, деяких районах Атлантичного і Тихого океанів. За результатами наукових досліджень виявив у п'ятисантиметровому поверхневому

шарі Світового океану нове співтовариство бактерій, рослин і тварин (біоценоз); заклав основи нового напрямку в гідробіології – нейстонології. Автор понад 300 наукових монографій і статей, зокрема: «Морская нейстонология» (1970, перекладена на англ. мову), «Marine Biological Diversity in the Black Sea. A Study of Change and Decline» (у співавторстві, 1997), «Черное море: состояние экосистемы и пути его улучшения» (2000) та ін. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2013). – Док. № 106.

Джерела та літ.: НАН України: персональний склад. 1918–2013. – Київ, 2013. – С. 51; 80-летний юбилей доктора биологических наук, академика Национальной академии наук Украины, заслуженного деятеля науки и техники Украины Ювеналия Петровича Зайцева // Морський екологічний журнал. – 2004. – Т. III, № 1. – С. 91–92.

31. Тимошенко Степан Прокопович (23.12.1878–29.05.1972) – вчений у галузі механіки, професор, академік Української академії наук (1918), член-кореспондент АН СРСР (1928), іноземний член АН СРСР (1964). Народився у 1878 р. у с. Шпотівка Конотопського повіту Чернігівської губернії (нині – Сумська обл.) в родині землеміра. Навчався у Роменському реальному училищі та Петербурзькому інституті інженерів шляхів сполучення (1901). З 1903 р. працював у механічній лабораторії Петербурзького політехнічного інституту; влітку 1904–1906 рр. з метою ознайомлення з німецькими технічними школами прослухав лекції у Мюнхенському політехнічному інституті та працював у лабораторіях м. Геттінген над питаннями свого дисертаційного дослідження. Захистив дисертацію на ступінь ад'юнкта прикладної механіки (1906) і переїхав до м. Київ, де працював професором на кафедрі опору матеріалів Київського політехнічного інституту; в 1909–1911 рр. – декан інженерно-будівельного факультету. У період 1912–1917 рр. – професор інститутів: політехнічного, електротехнічного та інженерів шляхів сполучення (м. Петербург, Росія); консультант будівництв суден російського військового флоту. В 1918–1920 рр. – професор на кафедрі опору матеріалів Київського політехнічного інституту. У 1918 р. працював у Комісії для вироблення законопроекту про заснування УАН та обстоював положення про необхідність розвитку природознавчо-прикладних напрямів досліджень. У 1918–1920 рр. очолював кафедру технічної механіки Фізично-математичного відділу УАН, засновник та перший директор Інституту технічної механіки УАН (нині – Інститут механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України); деякий час був секретарем Фізично-математичного відділу УАН¹.

Наприкінці 1919 р. виїхав з України, спочатку до Югославії (1920), де працював професором Політехнічного інституту м. Загреб, потім – до м. Філадельфія (США) (1922), де був науковим консультантом дослідницького відділу компанії «Вестінгауз» (1923–1927). З 1927 р. – професор кафедри механіки Мічиганського університету, з 1936 р. – завідувач кафедри механіки, а з 1943 р. – професор Стенфордського університету (США). Організував секцію механіки при Американському товаристві інженерів-механіків (1927). У 1960–1972 рр. мешкав у Західній Німеччині (м. Вупперталь, ФРН). До СРСР приїздив на наукові симпозиуми двічі: у 1958 р. і 1967 р. Першого разу побував у містах Львів, Харків, Київ, Москва,

¹ Більше інформації про роботу акад. С. П. Тимошенка в УАН див.: Історія Академії наук України. 1918–1923. Документи і матеріали. – Київ, 1993. – С. 511.

Ленінград; зустрівся з віце-президентом АН СРСР акад. А. Ф. Йоффе, з яким був знайомий ще з часів навчання у Роменському реальному училищі. Відвідав Політехнічний інститут у м. Ленінград, Московське технічне училище, Московський державний університет, Інститут механіки АН УРСР у м. Київ. За результатами цієї поїздки написав книгу «Инженерное образование в России», у якій аналізував стан технічної вищої освіти в СРСР. Під час другого відвідування побував у містах Ромни, Київ, Москва та Ленінград. Здійснив значний вплив на розвиток інженерної освіти. Основні напрями наукової роботи – фундаментальні розробки і подальший розвиток актуальних проблем механіки твердого тіла: міцності, стійкості й коливання механічних систем, будівельної механіки і теорії споруд. Особливо великий внесок зробив у розвиток прикладної теорії пружності, теорії стійкості різних систем, створив «енергетичний метод» (нині – «метод Тимошенка»). Автор багатьох фундаментальних праць і підручників, перекладених на різні мови, зокрема, це «Курс сопротивления материалов» (1911; 11 видань), «Прикладная теория упругости» (1930), «Теория колебаний в инженерном деле» (1934), «Стойкость упругих систем» (1946) та ін. Член академій наук СРСР (1928), Польської (1935), Французької (1939), Італійської (1948) та Лондонського королівського товариства (1944). Почесні докторські звання йому присвоїли 6 провідних вчз: Лехайський (США; 1936), Мічиганський (США; 1938), Болонський (Італія; 1954) університети, Цюрихський вищий технічний університет (Швейцарія; 1947), Загребський (Югославія; 1956) та Туринський (Італія; 1960) політехнічні інститути. Його ім'я присвоєно лабораторії механіки Стенфордського університету (США), Інституту механіки НАН України. За працю «Об устойчивости упругих систем» (1910) був удостоєний Премії ім. Д. І. Журавського Політехнічного інституту м. Санкт-Петербург (1911). У 1957 р. став першим лауреатом медалі ім. С. Тимошенка Американського товариства інженерів-механіків (м. Нью-Йорк). – Док. № 116.

Джерела та літ.: Геній інженерної справи – Степан Тимошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://krasnews.at.ua/news/genij_inzhenernoji_spravi_stepan_timoshenko/2013-12-23-3505; Горбань Т. Формування підрозділу прикладного природознавства в структурі УАН в період її організаційного становлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/INB_title_2014_2_8.pdf; Григолюк Э. Трудное возвращение. Академик С. П. Тимошенко и его труды в Советском Союзе // Наука и жизнь. – 2003. – № 12. – С. 102–106; Історія Академії наук України. 1918–1923. Документи і матеріали. – Київ, 1993. – С. 25–28, 113–115, 126–136.

32. Тимошенко Володимир Прокопович (25.04.1885–15.08.1965) – економіст, академік УВАН, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Народився у с. Шпотівка (Чернігівщина), брат вчених Степана і Сергія Тимошенків. У 1911 р. закінчив економічний факультет Політехнічного інституту м. Санкт-Петербург, де прослухав курс М. І. Туган-Барановського. Працював у міністерствах Російської імперії. У 1917 р. переїхав в Україну і працював консультантом з питань економіки Міністерства торгівлі УНР. З 1918 р. – керівничий над працями Інституту для виучування економічної кон'юнктури та народного господарства України УАН; вивчав проблеми економіки сільського господарства України, її місце у світовому господарстві. У січні 1919 р. був делегований як радник в справах торгу і промисловості у складі делегації УНР на Паризьку мирну конференцію, в Україну не

повернувся. У Парижі прожив декілька років, був представником Дніпровської спілки споживчих товариств і Об'єднання центральних українських кооперативних спілок за кордоном. Активно підтримував контакти з головою делегації УНР, дипломатичною місією УНР, а також із закордонним бюро Українського Червоного Хреста у м. Відень (Австрія), Французьким національним кредитним банком та іншими установами з метою придбання у ліквідаційної комісії Експедиційної американської армії у Франції військового майна, зброї, медикаментів, автомобілів та переправлення їх в Україну. З 1922 р. працював у Чехії – доцент, професор Українського вільного університету (м. Прага) і Української господарської академії м. Подебради, де викладав економічну географію та економічну політику. У 1925 р. отримав стипендію Фонду Рокфеллера та виїхав на рік на навчання у доктораті з економічних наук Корнельського університету (м. Нью-Йорк, США). Повернувшись з США до Чехії, продовжив академічну діяльність, проте в 1928 р. знову повернувся до США на запрошення викладати у Мічиганському університеті (м. Енн-Арбор) економічні й статистичні дисципліни. У 1928–1931 рр. працював в Інституті харчування Стенфордського університету (Каліфорнія, США), у 1934–1936 рр. – старшим економістом з сільського господарства Департаменту сільського господарства Федерального уряду США (м. Вашингтон). У 1936–1950 рр. повернувся до наукової діяльності в Стенфордському університеті – спочатку як науковий співробітник Інституту харчування, потім професор економіки. Вийшовши на пенсію, залишився консультантом цього інституту. Основним напрямом наукових досліджень були економіка сільськогосподарського виробництва, розвиток світових ринкових відносин, економіка СРСР, зокрема питання української економіки. Розрахував відношення цін на сільськогосподарську продукцію, що пізніше було названо «індексом Тимошенка». Був членом багатьох наукових товариств і організацій. Автор близько 50 наукових праць, серед яких праці з питань української економічної ситуації іноземними мовами, а також монографії «Картелі і трести: модерні форми організації промисловості» (1923) та «Світове господарство» (1924). – Док. № 116.

Джерела та літ.: Володимир Тимошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/peoples/0190c8e645abea36>; Гловінський Є. Проф., д-р В. П. Тимошенко [до 70-ліття з дня народження] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.sumynews.com/xx/1917-1918--ukrajinska-revoljutsiya-lyudi-podijji-dokumenty/item/151-e-gloviniskij-prof-d-r-vp-timoshenko-do-70-littya-z-dnya-narodzhennya.html>; Історія Академії наук України. 1918–1923. Документи і матеріали. – Київ, 1993. – С. 539; Ковдик В. В., Косолап Н. Є. Володимир Тимошенко – український економіст зі світовим ім'ям // Сумська старовина. – 2010. – № XXXI–XXXII. – С. 171; ЦДАВО, ф. 4454, анотація до фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsdavo.gov.ua/4/stocks/62568796/62601497>.

33. Питання про створення при Президії АН УРСР постійної Археографічної комісії постало у зв'язку з пропозицією вчених Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР відновити розпочату Археографічною комісією УАН/ВУАН/АН УРСР (1919–1934) роботу з вивчення і видання пам'яток української мови та листом за підписом акад. М. П. Бажана і відповідального секретаря Головної редакції Української радянської енциклопедії к.і.н. В. М. Терлецького від

14 липня 1958 р., у якому було висловлено підтримку цій ініціативі та прохання зарезервувати в комісії місце для представника Головної редакції УРЕ.

Проте розгляд питання про Археографічну комісію на засіданні Президії АН УРСР не відбувся, але пізніше постановою Президії АН УРСР від 10 квітня 1959 р. № 266 на відділі Інституту історії АН УРСР, зокрема археографії (пізніше – відділ допоміжних історичних дисциплін), були покладені завдання: підготовка до публікації історичних документів, розширення тематики і покращення науково-теоретичного рівня видань. Систематична робота з підготовки до публікації давніх текстів у серії «Пам'ятки української мови» з кінця 1950-х рр. здійснювалась й Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. Так, у 1961 р. інститутом було розроблено «Правила видання пам'яток української мови», опубліковано «Лексикон словенороський Памви Беринди», у 1964 р. – «Лексис» Лаврентія Зизанія» та ін.

Археографічну комісію АН УРСР як міжвідомчий координаційний центр з видання документальних джерел і писемних пам'яток було утворено у 1969 р. на базі Інституту історії АН УРСР (керівник – акад. А. Д. Скаба). Нею було розроблено план видань, опубліковано «Львівський літопис» та «Острозький літописець» та ін. Однак невдовзі діяльність комісії знову припинилась. Наприкінці 1987 р. діяльність Археографічної комісії АН УРСР було відновлено під керівництвом чл.-кор. П. С. Соханя, а в квітні 1991 р. відповідно до постанови Президії АН УРСР від 10 липня 1990 р. № 213 на її базі організовано Інститут української археографії АН УРСР, нині – Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, що здійснює розробку теоретично-методологічних проблем сучасної археографії та джерелознавства, систематичне виявлення, опрацювання й видання документів і пам'яток писемної історико-культурної спадщини, координацію та науково-методичне керівництво діяльністю наукових установ, навчальних та інших закладів України у цій галузі.

Комісія, а пізніше інститут у своїй роботі продовжували традиції археографічної роботи і джерелознавчих досліджень установ і громадських організацій середини ХІХ – початку ХХ ст.: Київської археографічної комісії (1843–1921), що діяла при канцелярії київського, подільського і волинського генерал-губернатора з метою виявлення та публікації документальних матеріалів, археографічної комісії Наукового товариства імені Т. Шевченка (1895–1918), наукових, навчальних та культурно-освітніх осередків початку ХХ ст., Археографічної комісії Всеукраїнської академії наук (1919–1934), археографічної комісії Центрального архівного управління УСРР (1928–1934). – *Док. № 118.*

Джерела та літ.: ЦДАВО, ф. 4750, оп. 1, спр. 15, арк. 20; Едиційна археографія в Україні у ХІХ–ХХ ст.: плани, проекти, проспекти видань. – Київ, 1993. – Вип. 1. – 230 с.; Сохань П. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України – двадцять років служіння // Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (1991–2011). Історія закладу та бібліографія видань за 20 років діяльності. – Київ, 2011. – С. 9–10.

34. Передача Чорноморського державного заповідника у відання АН УРСР.

Організація Чорноморського біосферного заповідника розпочалась на виконання постанови РНК УРСР від 14 липня 1927 р. № 172 «Про утворення надморських

заповідників по берегах Чорного і Азовського морів». Такі заповідники були підпорядковані Наркомзему УРСР і склали єдину структуру. У 1932 р. території заповідників входили до складу заповідника «Асканія-Нова». З 1 січня 1933 р. на базі цього заповідника були утворені дві самостійні установи – Чорноморський та Азово-Сиваський державні заповідники.

На виконання розпорядження РМ УРСР від 9 серпня 1958 р. № 946 Президією АН УРСР була прийнята постанова від 5 вересня 1958 р. № 49, яка регламентувала процес передавання Чорноморського державного заповідника від Міністерства сільського господарства СРСР до структури АН УРСР. Передача заповідника відбулась протягом липня–серпня 1958 р., акт приймання заповідника у відання АН УРСР затверджено Президією АН УРСР 5 вересня 1958 р. У науковому, адміністративному та господарському відношенні заповідник був підпорядкований Інституту зоології АН УРСР, у фінансовому – безпосередньо фінансовому відділу та центральній бухгалтерії Президії АН УРСР. Інституту зоології АН УРСР було доручено розширити наукову тематику з вивчення фауни, а Інституту ботаніки АН УРСР – розпочати вивчення рослинності заповідника. Директором заповідника призначено вченого-гідробіолога М. М. Латишева.

25 листопада 1983 р. за постановою Президії АН УРСР № 538 Чорноморський державний заповідник був реорганізований у біосферний. У 1985 р. Чорноморський біосферний заповідник АН УРСР увійшов до Світової мережі біосферних резерватів під патронажем ЮНЕСКО.

У роки незалежності України Указом Президента України «Про біосферні заповідники в Україні» від 26 листопада 1993 р. Чорноморський біосферний заповідник було внесено до «Переліку біосферних заповідників в Україні, що включені Бюро Міжнародної координаційної ради з програми ЮНЕСКО «Людина та біосфера» до міжнародної мережі біосферних заповідників». За указами Президента України від 2 травня 1998 р. та від 25 лютого 2009 р. територія заповідника була значно розширена. Біосферний заповідник створений з метою збереження у природному стані унікальних та типових природних екосистем, проведення екологічного моніторингу, розробки наукових засад збереження природних комплексів на підставі багаторічних екологічних та біоценотичних досліджень, вивчення навколишнього природного середовища та його змін під дією антропогенних факторів. До складу заповідника входить три групи ділянок: лісостепові, розташовані на Нижньодніпровських пісках між Ягорлицькою затокою і Дніпровським лиманом; ділянки солончакових цілинних станів, що займають узбережжя Ягорлицької і Тендрівської заток Чорного моря; острови – Тендра, Бабин, Смолений та Орлів у Тендрівській затоці, Круглий та Довгий в Ягорлицькій затоці і південна частина острова Джарилгач у Чорному морі. – Док. № 121.

Джерела та літ.: Всеукраїнська громадська організація «Асоціація природоохоронних територій України»: Чорноморський біосферний заповідник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zapovidnyk.org/p/blog-page_3372.html; Чорноморський біосферний заповідник Національної академії наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bsbr.ks.ua/uk/inform>; Указ Президента України «Про біосферні заповідники в Україні» № 563/93 від 26.10.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/563/93>.

35. Радянський комітет славістів (РКС) – науково-координаційний орган, який сприяв розвитку слов'янознавства в СРСР (нині – Національний комітет славістів Російської Федерації). Діяльність комітету полягала в забезпеченні співпраці науково-дослідних установ у галузі лінгвістики, літературознавства, мистецтвознавства, історії країн слов'янських народів, розробки перспективних планів досліджень профільних установ і об'єднань, обговорення результатів проведеної роботи й організації міжнародних, союзних, республіканських наукових заходів.

Дослідження у галузі слов'янознавства у післявоєнний період у Радянському Союзі здійснювались у багатьох науково-дослідних установах; розвивались вони й за кордоном, зокрема у Східній Європі. У рамках Міжнародного з'їзду славістів 15–22 вересня 1955 р. у м. Белград (Югославія) відбулась міжнародна нарада зі слов'янознавства, участь у якій взяла й делегація вчених АН СРСР. Головними темами наради були об'єднання наукових сил, визначення напрямів подальшого розвитку слов'янознавства як наукової галузі, обмін теоретичним досвідом. На нараді було прийнято рішення про створення наукового об'єднання – Міжнародного комітету славістів (МКС) як виконавчого органу, який мав скликати з'їзди кожні 5 років у різних слов'янських країнах та координувати діяльність національних комітетів і міжнародних славістичних комісій (зокрема, з дослідження історії слов'янознавства, слов'янських літературних мов, поезики та стилістики, фонетики і фонології, лексикології, лексикографії, середньовічних слов'янських культур, розробки загальнослов'янського лінгвістичного атласу тощо).

З метою підготовки з'їзду МКС у м. Москва постановою Президії АН СРСР при Відділенні літератури і мови АН СРСР у 1956 р. було засновано Радянський комітет славістів (РКС). До нього увійшли: акад. АН СРСР В. В. Виноградов (голова), чл.-кор. АН СРСР М. П. Алексєєв, чл.-кор. АН СРСР Д. С. Ліхачов, директор Інституту мовознавства АН СРСР д.філол.н. В. І. Борковський (заступник), директор Інституту слов'янознавства АН СРСР д.і.н. П. М. Третьяков, співробітник Інституту слов'янознавства АН СРСР к.філол.н. Н. І. Толстой, професори Московського державного університету С. Б. Бернштейн, В. І. Чічеров та Т. П. Ломтев, директор Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР акад. АН УРСР Л. А. Булаховський, голова Відділу суспільних наук АН УРСР д.філол.н. І. К. Білодід, акад. АН Білоруської РСР К. К. Атрахович та ін. РКС не лише здійснював підготовку до проведення міжнародного славістичного з'їзду, але й координував роботу республіканських комітетів славістів України, Білорусії та сприяв діяльності наукових установ, що займалися вивченням слов'янських мов, літератур тощо, формуванню вітчизняної славістичної науки, укріпленню її зв'язків із зарубіжним слов'янознавством.

У різні роки комітет очолювали: акад. АН СРСР В. В. Виноградов (1956–1969), акад. АН СРСР М. П. Алексєєв (1970–1981), акад. АН СРСР Г. В. Степанов (1981–1986), акад. РАН Н. І. Толстой (1986–1996), акад. РАН О. Н. Трубочов (1996–2002). З 2002 р. головою Національного комітету славістів Російської Федерації є директор Інституту російської мови ім. В. В. Виноградова РАН акад. РАН О. М. Молдован. Нині Національний комітет славістів РФ продовжує свою діяльність під керівництвом Відділення історико-філологічних наук РАН і є складовою

Міжнародного комітету славистів, який об'єднує національні комітети 40 країн світу. – Док. № 125.

Джерела та літ.: IX Международный съезд славистов. Материалы дискуссии. Языкознание. – Київ, 1986. – 324 с.; Виноградов В. В. Международное совещание славяноведов в Белграде // Вестник РАН. – 1955. – № 12. – С. 43; Журавлев В. К. Славянская компаративистика. Итоги и перспективы // Известия АН СССР. Отделение литературы и языка. – 1980. – Т. 39, вып. 3. – С. 242–251; Крупное событие в международной научной жизни // Вестник РАН. – 1958. – № 8. – С. 84; Решения, принятые на заседании Международного комитета славистов в Москве 17–22 мая 1956 г. – М., 1956. – 11 с.

36. Виноградов Віктор Володимирович (12.12.1895–14.10.1969) – мовознавець, доктор філологічних наук, професор, академік АН СРСР (1946), голова Відділення літератури та мови АН СРСР (1950–1963). Народився у м. Зарайськ (нині – Рязанська обл., РФ). Закінчив історико-філологічний інститут Петроградського університету та одночасно Петроградський археологічний інститут (1917). З 1919 р. працював викладачем 1-го педагогічного інституту м. Петроград (1919), професор Археологічного інституту (1920), професор Ленінградського університету (1920–1929); одночасно працював у Державному інституті історії мистецтв – науковий співробітник (1921–1924), завідувач сектору (1925–1929). З 1930 р. жив і працював у м. Москва (з перервами) – професор 2-го Московського державного університету (1930), професор Інституту нових мов (1932–1934). У 1934 р. був заарештований у «справі славистів» і засуджений до трьох років заслання у м. Вятка. У 1936 р. завдяки клопотанням відомих російських літературознавців М. О. Цявловського та В. В. Вересаєва був достроково звільнений і до 1938 р. проживав у м. Можайськ, де займався дослідженням творчої спадщини класиків російської літератури. У 1939 р. отримав дозвіл повернутися на постійне місце проживання до м. Москва і до 1941 р. працював професором Московського державного педагогічного інституту. Під час Другої світової війни перебував в евакуації, де працював завідувачем кафедри Омського державного педагогічного інституту (1941–1943). Після повернення у 1943 р. з евакуації, працював в установах АН СРСР: старший науковий співробітник Інституту мови та мислення (1943–1944); директор Інституту мовознавства (1950–1954); директор Інституту російської мови (1958–1968); у 1968–1969 рр. – завідувач сектору Інституту російської літератури (Пушкінський Дім). Одночасно працював у Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова на посаді завідувача кафедри (1945–1969). Наукові дослідження присвятив розробці проблем лексикології, історичної фонетики та фонології, фразеології, літературної стилістики та поезики російської мови, історії російських лінгвістичних вчень тощо. Брав участь в укладанні та редагуванні академічних словників, керував роботою зі створення «Словника мови Пушкіна» (т. 1–4, 1956–1961). Активно займався громадською діяльністю, зокрема очолював Міжнародний комітет славистів (1956–1958), Радянський комітет славистів (1956–1969), Міжнародну асоціацію викладачів російської мови та літератури (1967–1969). Автор наукових праць: «Поэзия Анны Ахматовой: стилистические очерки» (1925), «Очерки по истории русского литературного языка XVII–XIX вв.» (1934, 1938), «Язык Пушкина» (1935), «Из истории изучения русского синтаксиса (от Ломоносова до Потебни и Фортунатова)» (1958), «Проблема авторства и

теория стилей» (1961), «Проблемы литературных языков и закономерностей их образования и развития» (1967) та ін. Лауреат Державної премії СРСР (1951), премії ім. О. С. Пушкіна АН СРСР (1971, посмертно). – *Док. № 125.*

Джерела та літ.: Аннушкин В. И. Виктор Владимирович Виноградов (1895–1969) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.centri-zlatoust.ru/index.php?name=encyclopediya&id=13>; Библиография академика В. В. Виноградова // Режим доступу: <http://danefae.org/lib/vvv/>; Виктор Владимирович Виноградов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruslang.ru/agens.php?id=vvv>; Галкина-Федорук Е. М. Творческий путь академика В. В. Виноградова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://danefae.org/pprs/vvv/0/vtoput.htm>; Долгушев В. Г. Академик В. В. Виноградов в вятской ссылке [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.herzenlib.ru/almanac/number/detail.php?NUMBER=number2&ELEMENT=vinogradov>.

37. Мовчан Єгор Хомич (01.05.1898–22.11.1968) – український музикант, представник «харківської школи» кобзарства. Народився у с. Велика Писарівка (нині – Сумська обл.). У десять років, перехворівши на віспу, втратив зір. У 1907–1909 рр. вчився у музичній школі-інтернаті для сліпих графині Н. Уварової у м. Харків, у 1911–1913 рр. – кобзарського мистецтва у відомого кобзаря С. А. Пасюги. Потім почав одноосібно мандрувати та виступати з піснями. У 1933 р. став учасником Першої республіканської наради кобзарів і лірників. З 1939 р. входив до складу Державного ансамблю кобзарів, який виступав у різних містах України. У 1940 р. – учасник Всесоюзної наради народних співців у м. Москва, де виступав в установах АН СРСР, університеті, клубі Спілки письменників СРСР та на радіо. У часи Другої світової війни складав антифашистські пісні (зокрема «Коли течуть криваві ріки» на слова А. Малишка та ін.). У 1955 р. виступив на Всесоюзній нараді з вивчення епосу східних слов'ян. У 1958 р. на запрошення голови Радянського комітету славістів акад. АН СРСР В. В. Виноградова на IV Міжнародному з'їзді славістів у м. Москва виконав музичні композиції, що справили велике враження на гостей – вчених Болгарії, Угорщини, Польщі, Чехословаччини. Після цього виступу був нагороджений медаллю і спеціальною грамотою Президії АН СРСР. Репертуар кобзаря складався з історичних дум і народних пісень (історичних, побутових, жартівливих). Автор пісень: «Дума про мир», «Насувалась грізна хмара», «Задумали вражі німці», «Ниво моя, ниво моя», «Дума про голод» (понад півстоліття була під забороною) та ін. Останні роки життя провів у Будинку ветеранів сцени в Пущі-Водиці (Київська обл.). В Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського НАН України зберігаються записи репертуару Є. Х. Мовчана, а в Шевченківському національному заповіднику (м. Канів, Черкаська обл.) – його знаменита бандура із зображенням Т. Г. Шевченка, подарована акад. М. Т. Рильським. У 1978 р. у с. Велика Писарівка встановлено пам'ятник кобзареві та на його честь названо одну з вулиць. – *Док. № 125.*

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 825, арк. 264; Бугаєвич І. В. Дума про голод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nartuzan.livejournal.com/75967.html>; Співець людської долі: до дня народження кобзаря-земляка Є. Х. Мовчана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vpr.sm.gov.ua/index.php/ru/gumanitarna-politika/kultura-mystetstvo/124-spivets-lyudskoj-doli-do-dnya-narodzhennya-kobzarya-zemlyaka-e-kh-movchana>; Желлинський Б. Мовчан Єгор Хомич [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://kobzari.org.ua/?page=articles&subpage=8>; Збагачуючи традиції – Георгій Ткаченко про Єгора Мовчана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://honchar.org.ua/p/zbahachuyuchy-tradytsiji/>; Мовчан Єгор Хомич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kharkivkobza.narod.ru/Spivci.html>; Мовчан Єгор Хомич // Українська радянська енциклопедія. Т. 9. – Київ, 1962. – С. 278–279.

38. Створення Інституту ливарного виробництва АН УРСР. Інститут ливарного виробництва АН УРСР був створений згідно з розпорядженням РМ УРСР від 26 вересня 1958 р. на базі технологічних відділів колишнього Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР для здійснення науково-дослідних робіт, спрямованих на розробку і впровадження у виробництво нових прогресивних технологічних процесів, комплексної механізації й автоматизації основних процесів ливарного виробництва і застосування нових формувальних матеріалів, удосконаленого ливарного устаткування. Відділи інституту, пов'язані з сільськогосподарською тематикою, упродовж 1956–1958 рр. були передані до складу Української академії сільськогосподарських наук. Першим директором Інституту ливарного виробництва АН УРСР став чл.-кор. А. А. Горшков.

Постановою РМ УРСР від 18 травня 1960 р. № 740 цей інститут був визнаний головним інститутом у галузі ливарного виробництва і виробництва виробів з кам'яного лиття в УРСР та почав здійснювати координацію наукових досліджень і виробничих процесів організацій різних відомств (галузевих інститутів ливарного профілю, заводських лабораторій і кафедр внз). Постановою Президії АН УРСР від 5 вересня 1963 р. було окреслено науковий профіль установи і визначено напрями наукових досліджень: вивчення теоретичних основ формування твердих тіл з розплавів, процесів кристалізації, модифікації і легування литих сплавів, створення нових технологічних процесів лиття чорних, кольорових і рідкісних металів та сплавів, розробка спеціалізованих обчислювальних машин для автоматичного управління ливарними процесами. У 1964 р. Інститут ливарного виробництва АН УРСР був перейменований в Інститут проблем лиття АН УРСР, а в 1996 р. – реорганізований у Фізико-технологічний інститут металів і сплавів НАН України. У різні роки інститут очолювали к.т.н. М. В. Фіксен (1962–1966), акад. В. О. Єфімов (1966–1988), з 1988 р. – акад. В. Л. Найдек. В інституті працювали видатні вчені – акад. В. І. Дубодєлов, члени-кореспонденти Ю. З. Бабаскін, Г. П. Борисов, В. П. Гаврилюк, В. О. Перелома, Л. О. Позняк та інші вчені. – *Док. № 126.*

Джерела та літ.: Науковий архів Фізико-технологічного інституту металів і сплавів НАН України, оп. 1, спр. 195, арк. 1–12; спр. 177, арк. 1–4; Фізико-технологічний інститут металів і сплавів НАН України. Історична довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ptima.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=28&lang=uk.

39. Об'єднаний інститут ядерних досліджень (ОІЯД) (м. Дубна Московської обл., РФ). Після завершення Другої світової війни у м. Дубна почав створюватися секретний науково-дослідний центр для вивчення ядерних процесів. У 1947 р. за ініціативою групи фізиків на чолі з акад. І. В. Курчатовим розпочалося будівництво найбільшого на ті часи прискорювача заряджених часток – синхротрону, який був запущений у дію у 1949 р. В інституті була розгорнута

широка програма фундаментальних і прикладних досліджень у галузі атомної енергетики. У середині 1950-х рр. до досліджень у галузі ядерної фізики почали залучатись іноземні наукові установи та вчені. 26 березня 1956 р. 11 країн підписали угоду про створення у м. Дубна Об'єднаного інституту ядерних досліджень. Основними напрямками його діяльності були: фізика елементарних частинок, ядерна фізика, вивчення нових властивостей матеріалів, вивчення механізму дії на живі клітини іонізуючих випромінювань. Першим директором інституту став чл.-кор. АН СРСР Д. І. Блохінцев, віце-директорами – професори М. Даниш (Польща) та В. Вотруба (Чехословаччина). У формуванні основних наукових напрямів інституту брали участь видатні фізики багатьох країн.

З 1957 р. у м. Дубна почав працювати потужний синхрофазотрон (10 MeV), а також унікальний ядерний реактор ІБР–30. Інститутом вперше були синтезовані елементи – ліверморій, nobelій, унуноктій, унунпентій, унунтрій, флеровій. У 1961 р. була затверджена премія інституту за теоретичні, експериментальні, науково-технічні та практичні дослідження у галузі ядерної фізики. На даний час у його роботі беруть участь фізики 18 країн світу: Азербайджану, Вірменії, Білорусії, Болгарії, В'єтнаму, Грузії, Казахстану, Кореї, Куби, Молдови, Монголії, Польщі, Росії, Румунії, Словаччини, Узбекистану, України та Чехії. Такі країни, як Німеччина, Угорщина, Італія і Франція уклали з Росією окремі угоди, що регламентують їх участь у наукових програмах інституту. Наукову політику інституту розробляє вчена рада, до складу якої, крім видатних вчених країн-учасників, входять відомі фізики Німеччини, Італії, США, Франції.

Вищим керівним органом установи є Комітет уповноважених 18 країн-учасників. У складі ОІЯД діє 7 лабораторій: нейтронної фізики ім. І. М. Франка, теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова, фізики високих енергій ім. В. І. Верслера і О. М. Балдіна, ядерних проблем ім. В. П. Джелєпова, ядерних реакцій ім. Г. М. Фльорова, інформаційних технологій, радіаційної біології. В ОІЯД працюють близько 5000 осіб, із них понад 1200 наукових співробітників, в т. ч. 260 докторів і 630 кандидатів наук. Інститут підтримує наукові зв'язки з 700 науковими центрами і університетами в 60 країнах світу. У різні роки його роботою керували: чл.-кор. АН СРСР Д. І. Блохінцев (1956–1965), акад. АН СРСР і АН УРСР М. М. Боголюбов (1965–1988), акад. Угорської АН Д. Кіш (1989–1992), акад. РАН В. Г. Кадишевський (1992–2005), акад. РАН О. Н. Сісакян (2006–2010), д.ф.-м.н. М. Г. Іткіс (2010–2012), акад. РАН В. А. Матвєєв (з 2012 р.). – *Док. № 127.*

Джерела та літ.: Об'єднаний інститут ядерних досліджень // Українська радянська енциклопедія. Т. 10. – Київ, 1962. – С. 219; Объединенный институт ядерных исследований [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wwwinfo.jinr.ru/JINR_r_50.htm; Устав Объединенного института ядерных исследований [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_096.

40. Дородніцин Анатолій Олексійович (02.12.1910–07.06.1994) – вчений у галузі фізики, механіки, математики, кандидат фізико-математичних наук (1939), доктор технічних наук (1943), академік АН СРСР (1953). Народився у с. Башино (Тульська обл., РФ), потім жив в Україні (с. Березань, Київська обл.). У 1925 р. його сім'я переїхала до м. Грозний, де у 1931 р. закінчив гірничий факультет Грозненського нафтового технікуму (з 1929 р. – Грозненський нафтовий інститут).

Потім працював спостерігачем, керівником сейсмічних геологорозвідувальних партій на Уралі, в Туркменії та Башкирії. У 1935–1941 рр. займав посади старшого обчислювача та старшого наукового співробітника Головної геофізичної обсерваторії імені А. І. Воейкова (м. Ленінград) та навчався в аспірантурі цієї установи (1936–1938). У 1941–1945 рр. працював на різних посадах у Центральному аерогідродинамічному інституті ім. М. Є. Жуковського; у 1945–1955 рр. – в Математичному інституті ім. В. А. Стеклова АН СРСР, спочатку на посаді старшого наукового співробітника відділу механіки, а з 1951 р. – завідувачем сектору відділу прикладної математики. У 1952–1960 рр. – заступник керівника Центрального аерогідродинамічного інституту ім. М. Є. Жуковського. У 1955–1989 рр. очолював Обчислювальний центр АН СРСР, з 1989 р. – почесний директор та науковий керівник центру. Наукову роботу поєднував із викладацькою діяльністю: доцент кафедри вищої математики Ленінградського гірничого інституту (1939–1940); професор кафедр теоретичної аеродинаміки Московського авіаційного інституту (1944–1946); аеродинаміки фізико-технічного факультету Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова (1948–1951); також працював у Московському фізико-технічному інституті (1947–1994), де очолював кафедри аеродинаміки, газової динаміки, прикладної математики, математичної фізики.

Виконав низку важливих досліджень у галузі фізики атмосфери, аеродинаміки літальних апаратів при високих швидкостях, обчислювальних методів для гідродинамічних задач, у сфері диференціальних рівнянь тощо. Був членом Комітету з присудження Державних премій СРСР у галузі науки і техніки при РМ СРСР (1960–1989); членом Вищої атестаційної комісії Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР (1965–1986); президентом Міжнародної федерації з обробки інформації (IFIP) (1968–1971); головним редактором «Журнала вычислительной математики и математической физики» (з 1961 р.) та ін. Автор фундаментальних праць, зокрема: «Пограничный слой в сжимаемом газе» (1942), «Влияние рельефа земной поверхности на воздушные течения» (1950), «Использование математических методов в геологических исследованиях» (1966), «Проблемы математического моделирования в описательных науках» (1983) та ін. Лауреат Державних премій СРСР: за дослідження в галузі аеродинаміки літака при великих швидкостях (1946), за розробки нових типів крил швидкісних літаків (1947), роботи у сфері аеродинаміки (1951); інших наукових премій: ім. М. М. Крилова АН УРСР (1972), ім. О. М. Крилова АН СРСР (1978), РМ СРСР (1981), ім. В. М. Глушкова АН УРСР (1983). Нагороджений дев'ятьма орденами, Герой соціалістичної праці (1970). У 2000 р. ім'я вченого було присвоєно Обчислювальному центру РАН. – *Док. № 128.*

Джерела та літ.: Анатолий Алексеевич Дородницын (1910–1994) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccas.ru/personal/aador/ador.html>; Воспоминания об академике А. А. Дородницыне: к 100-летию со дня рождения: сб. ст. – М., 2010. – 165 с.; Дикусар В. В., Дородницына В. В., Шевченко В. В. 100 лет со дня рождения академика Анатолия Алексеевича Дородницына [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccas.ru/personal/aador/Dor2.htm>; Дородницын Анатолий Алексеевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mi.ras.ru/index.php?c=inmemoriapage&id=22010>; Евтушенко Ю. Г. Памяти академика А. А. Дородницына: к 100-летию со дня рождения //

Кибернетика и системный анализ. – 2010. – № 5. – С. 150–151; Список основных научных трудов А. А. Дородницына [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ccas.ru/personal/aador/ador.html#list>.

41. Брук Исаак Семенович (08.11.1902–06.10.1974) – вчений у галузі обчислювальної техніки та електротехніки, доктор технічних наук (1939), член-кореспондент АН СРСР (1939), дійсний член Академії артилерійських наук (1947). Народився у м. Мінськ (Білорусь). У 1920 р. закінчив реальне училище, а в 1925 р. – електротехнічний факультет Московського вищого технічного училища. Працював у Всесоюзному електротехнічному інституті, де брав участь у розробці асинхронних двигунів та займався питаннями паралельної роботи електрогенераторів. У 1930–1935 рр. під його керівництвом на Харківському електротехнічному заводі розроблено та побудовано кілька електричних машин нових конструкцій, зокрема, вибухобезпечних асинхронних двигунів. З 1935 р. почав працювати в Енергетичному інституті АН СРСР, де організував лабораторію електросистем. У 1939 р. на засіданні Президії АН СРСР зробив доповідь про створення під його керівництвом механічного інтегратора для обчислення диференціальних рівнянь до 6-го порядку. Під час Другої світової війни продовжував дослідження у сфері електроенергетики, а також розробив синхронізатор авіаційної гармати. В грудні 1948 р. разом з Б. І. Рамєєвим отримав перше авторське свідоцтво в СРСР на винахід цифрової електронно-обчислювальної машини (ЕОМ). У 1950–1951 рр. під керівництвом вченого була розроблена малогабаритна електронна автоматична цифрова машина М-1. У 1952–1953 рр. взяв участь у створенні та введенні в експлуатацію ЕОМ М-2, на якій проводилися розрахунки для низки інститутів АН СРСР. В 1955–1956 рр. розробив та економічно обґрунтував концепцію малих ЕОМ і ввів у науковий обіг термін «малогабаритна машина». У 1958–1964 рр. очолював Інститут електронних управляючих машин АН СРСР (з 2008 р. носить ім'я вченого), що займався розробкою теорії, принципів побудови та застосування електронно-обчислювальних машин. Під його керівництвом також було створено такі ЕОМ: М-4 (1957–1960); М-5 (1959–1960); М-7-200 та М-7-800 (1966–1969), що використовувалися для вирішення різноманітних завдань, пов'язаних з управлінням технологічними процесами та обробкою статистичної інформації з метою вивчення, обліку, планування та моделювання в економіці. Автор понад 100 наукових робіт та близько 50 патентів на винаходи. Нагороджений чотирма орденами, відзнаками та медалями. – *Док. № 128.*

Джерела та літ.: Брук Исаак Семенович [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rntbcats.org.by/belnames/F_НТМ/Bruk.НТМ.html; Исаак Брук [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://chernykh.net/content/view/453/665/>; Исаак Брук (Isaak Brook). Биография [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.peoples.ru/science/mathematics/brook/>; Исаак Семенович Брук (1902–1974) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.inventor.perm.ru/persons/inventor_bruk.htm; Руководители ИНЭУМ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ineum.ru/rukovoditeli-ineum>.

42. Гутенмахер Лев Израїльович (1908–1981) – математик та кібернетик, фахівець у галузі електричного моделювання; доктор технічних наук (1940), професор (1943). Народився в 1908 р. у с. Тарутине Бессарабської губернії

(нині – смт. Тарутине Одеської обл.). У 1931 р. закінчив Донський політехнічний інститут, потім навчався в аспірантурі. В 1934 р. захистив кандидатську дисертацію і почав викладати в цьому інституті (нині – Новочеркаський політехнічний інститут). З 1938 р. працював в Енергетичному інституті АН СРСР, де в 1939 р. заснував і очолив лабораторію електромодельовання та створив новий обчислювальний апарат – електроінтегратор. Після виголошеної на одній із наукових конференцій доповіді «Про засади електричного моделювання фізичних процесів» у 1940 р. за пропозицією акад. А. О. Дородніцина йому присвоєно науковий ступінь доктора технічних наук. У роки Другої світової війни під його керівництвом були розроблені прилади управління автоматичним зенітним вогнем; у 1945–1946 рр. брав участь у розробці перших електронних аналогових обчислювальних машин. У 1948 р. його лабораторія електромодельовання у складі 8 відділів увійшла до створюваного Інституту точної механіки та обчислювальної техніки АН СРСР (діяла в цьому інституті до 1956 р., потім – у складі Всесоюзного інституту наукової та технічної інформації АН СРСР). У 1950 р. представив проект електронної обчислювальної машини (ЕОМ) з використанням електромагнітних безконтактних реле на ферит-діодних елементах, розроблених в його лабораторії на основі магнітних підсилювачів трансформаторного типу. Машина ЛЕМ-1, побудована на основі цього проекту в 1954 р., стала альтернативою створюваним обчислювальним машинам на електронних лампах. Пізніше на базі цих розробок було створено трійковий комп'ютер «Сетунь» на феритових логічних елементах – одну з найбільш оригінальних ЕОМ у світовій історії. Паралельно з науковою роботою викладав у Московському інженерно-фізичному інституті. В останні роки життя проживав у м. Одеса та був професором кафедри автоматизації обчислювальних процесів Одеського політехнічного інституту. Став одним із перших вчених, які розпочали вивчення електронно-обчислювальних (комп'ютерних) технологій у СРСР. Автор більше 100 патентів на винаходи та 100 публікацій, у яких він детально дослідив різні аспекти збереження і вилучення інформації, програмного забезпечення, комп'ютерної техніки, зв'язку по телефонних каналах та низки теоретичних робіт у галузі кібернетики, зокрема, монографій «Электрическое моделирование: электроинтегратор» (1943), «Электронные информационно-логические машины» (1960, 1962), «Импульсное электро моделирование» (1983), окремі з яких перекладені на англійську, німецьку, французьку та іспанську мови. Лауреат державних премій СРСР (1948, 1962). – *Док. № 128.*

Джерела та літ.: Подгаєцький О. О. Застосування обчислювальних засобів до винаходу цифрових електронно-обчислювальних пристроїв // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2011. – № 1. – С. 123–131; Козлов Э. С. У истоков возникновения в г. Пензе аналогового направления вычислительной техники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.computer-museum.ru/histussr/avm_penza.htm; Лев Израйльович Гутенмахер: біографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.people.su/ua/32660>.

43. Ляпунов Олексій Андрійович (08.10.1911–23.06.1973) – математик, доктор фізико-математичних наук (1950), професор (1950), член-кореспондент АН СРСР (1964). Автор праць із теорії множин, математичних питань кібернетики, математичної лінгвістики. Наприкінці 1920-х рр. працював під керівництвом

акад. АН СРСР П. П. Лазарева в Інституті фізики і біофізики АН СРСР. У 1930–1932 рр. був лаборантом лабораторії сейсміки Державного геофізичного інституту. У 1932 р. став учнем акад. АН СРСР М. М. Лузіна, під керівництвом якого отримав математичну освіту та розпочав наукову діяльність у галузі вивчення дескриптивної теорії множин, а в 1939 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Про уніформізацію аналітичних доповнень». У 1942 р. пішов на фронт добровольцем і в 1943–1945 рр. був командиром топографічного взводу артилерії. На викладацькій роботі з 1936 р. Викладав: у Московському державному університеті (асистент, доцент кафедри аналізу, професор кафедри обчислювальної математики механіко-математичного факультету); Калінінському вчительському інституті; Московському педагогічному інституті; Артилерійській академії, м. Москва; Новосибірському державному університеті. З 1939 р. працював в АН СРСР – с.н.с. Інституту математики ім. В. А. Стеклова (1939–1942), у післявоєнні роки навчався у докторантурі цього інституту (1946–1949) і в 1950 р. захистив дисертацію. У 1961 р. переїхав до м. Новосибірськ і почав працювати у новоствореному Сибірському відділенні АН СРСР. У 1970 р. перейшов на роботу в Інститут гідродинаміки Сибірського відділення АН СРСР і організував в ньому лабораторію кібернетики, якою керував до кінця свого життя. Під керівництвом вченого почали розроблятися перші в СРСР дослідження у галузі кібернетики. Наприкінці 1950-х рр. сформулював головні її напрями, з урахуванням яких упродовж наступних десятиліть отримали розвиток загальні та математичні основи кібернетики, обчислювальних машин, програмування та інші напрями науки; розробив математичну теорію керуючих (кібернетичних) систем; створив операторний метод програмування і організував перші навчальні курси програмування. Заклав основи машинного перекладу і математичної лінгвістики, біологічної кібернетики і математичних методів у біології. Головний редактор збірника «Проблеми кібернетики» (з 1958 р.), серії «Кібернетика в монографіях» і перевидань російською мовою зарубіжних праць з цієї проблематики. Автор 62 наукових праць з теорії множин та теорії функцій, математичних питань кібернетики, математичної лінгвістики. Нагороджений численними орденами і медалями. – Док. № 128.

Джерела та літ.: Алексей Андреевич Ляпунов (1911–1973) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.math.nsc.ru/LBRT/u2/nauka/lyapun.html>; Олексій Андрійович Ляпунов: біографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.people.su/ua/68020>; Алексей Андреевич Ляпунов (1911–1973) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.math.nsc.ru/LBRT/u2/nauka/lyapun.html>.

44. Шура-Бура Михайло Романович (21.10.1918–14.12.2008) – кібернетик, доктор фізико-математичних наук (1954). Заслужений діяч науки Російської Федерації (1999). Народився у с. Парафіївка (нині – Чернігівська обл.). У 1935–1940 рр. навчався на механіко-математичному факультеті МДУ. У 1940–1947 рр. викладав на кафедрі математики Артилерійської академії у м. Москва. Навчався в аспірантурі НДІ математики МДУ (1944–1947), захистив дисертацію на тему «Проекційні спектри бікомпактних просторів» (1947). Потім викладав на кафедрі математики фізико-технічного факультету Московського університету (у 1951 р. реорганізований у Московський фізико-технічний інститут (МФТІ)) на посадах старшого викладача, доцента, професора. В 1954 р. захистив докторську дисертацію на тему

«Питання вирішення математичних задач з великим числом операцій». З 1955 р. працював у МДУ: професор кафедри обчислювальної математики механіко-математичного факультету (1955–1970); завідувач кафедри системного програмування (1970–1993); професор кафедри системного програмування факультету обчислювальної математики і кібернетики (з 1994 р.). У 1947–1948 рр. брав участь у науковій роботі відділу наближених обчислень Математичного інституту ім. В. А. Стеклова АН СРСР. У 1948 р. разом зі своїм відділом перейшов до Інституту точної механіки та обчислювальної техніки АН СРСР. У 1953 р. почав працювати у Відділенні прикладної математики Математичного інституту ім. В. А. Стеклова, де очолив відділ автоматизації програмування. Першим результатом роботи цього відділу було створення програм для ЕОМ «Стріла» для розрахунку енергії ядерних вибухів (1953–1955). У середині 1950-х рр. відділ програмування був залучений до розрахунків траєкторій штучних супутників Землі – розроблено програми для ЕОМ «Стріла», а потім М-20, з 1957 р. вони забезпечували цілодобовий режим обробки даних траєкторій супутників, у 1961 р. використовувалися при розрахунках першого польоту в космос Ю. О. Гагаріна, загалом були у застосуванні до 1970-х рр. Вчений був співавтором архітектури ЕОМ М-20, втіленої згодом у декількох серіях напівпровідникових вітчизняних ЕОМ та автором знаменитої свого часу системи ІС-2. У 1980-х рр. взяв участь у створенні системного і прикладного програмного забезпечення для космічного човна «Буран». Написав перший в СРСР підручник з програмування – «Решение математических задач на автоматических цифровых машинах. Программирование для быстродействующих электронных счётных машин» (у співавторстві, 1952). Лауреат державних премій СРСР (1955, 1978), заслужений професор Московського державного університету (1994). Нагороджений чотирма орденами та медаллю. – *Док. № 128.*

Джерела та літ.: М. Р. Шура-Бура. Автобіографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://keldysh.ru/pages/shb80/shbr5.htm>; Отзвй о научной деятельности М. Р. Шура-Бура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://keldysh.ru/pages/shb80/shbr1.htm>; Филинов Е. Н., Томилин А. Н. Михаил Романович Шура-Бура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.computer-museum.ru/galglory/shurabur.htm>.

45. Китобійна флотилія «Слава». Флотилія була побудована на суднобудівній верфі «Swan Hunter» на замовлення норвежця Йохана Карстена Расмусена і в 1929 р. розпочала свою роботу під назвою «Вікінген» у складі корабля-бази та 5 китобійних суден, оснащених паровими двигунами, які працювали на вугіллі. Корабель-база був довжиною 150 м, шириною 22 м, мав 5 палуб, водомісткість 28 тис. тонн та ходову швидкість 12 вузлів. Китобійні судна-мисливці мали водомісткість 500 тонн та ходову швидкість 14,5 вузлів. У 1935 р. до складу флотилії увійшли ще 3 кораблі. В 1938–1945 рр. кораблем-базою володіла Німеччина. У 1945 р. у м. Кіль базу захопили союзні війська, а в жовтні 1946 р. у м. Ліверпуль вона була передана СРСР в рахунок післявоєнних репарацій і отримала назву «Слава». Очолив флотилію полярний дослідник В. І. Воронін, у минулому капітан кораблів «Георгій Сєдов», «Челюскін» та криголама «Єрмак»; у 1947–1959 рр. капітан-директором був О. М. Соляник.

У 1946 р. флотилія здійснила першу антарктичну експедицію СРСР. Портами приписки флотилії були Одеса (1947–1965) та Владивосток (1966–1970). У 1956 р.

флотилію «Слава» було поповнено новим типом китобійних суден з дизельним електричним двигуном та сталевим корпусом, висока швидкість яких (до 17,2 вузлів) дозволяла почати промисел найшвидших видів китів – малих смугастих та сейвалів. З введенням у дію нових сучасних китобійних флотилій значення «Слави» зменшувалось, і в 1965 р., вийшовши в рейс з м. Одеса, вона вирушила в новий порт приписки – м. Владивосток та відпрацювала ще 4 рейси у північній частині Тихого океану. В 1970 р. технічно зношена база була продана Японії, де працювала протягом одного року під назвою «Фудзі-мару». В 1971 р. судно було продане на Тайвань як металобрухт.

У першому рейсі флотилією «Слава» було виловлено 384 кити, в другому вдвічі більше – 820. Найбільш успішний за результатами був 17 рейс флотилії, під час якого вдалося виловити понад 2000 китів. Починаючи з 11 рейсу, для пошуку китів стали використовувати вертоліт. Упродовж 1947–1970 рр. флотилія виловила 59 136 китів – більше, ніж будь-яка інша промислова команда СРСР. У складі її екіпажу працювало понад 10 Героїв соціалістичної праці. – Док. № 136.

Джерела та літ.: История советского китобойного флота [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://grey-croco.livejournal.com/511766.html>; Козунова Р. История китобойного промысла [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.science-techno.ru/nt/article/istoriya-kitoboinogo-promysla?page=show>; Охота на китов: История китобойного промысла в СССР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fishtour.by/news.php?id=2103>; Пирожкова Д. Советские китобои. Герои поневоле? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-22291/>; Томилин А. Г. История слепого кашалота. – М., 1965. – 192 с.

46. Монченко Владислав Іванович (02.04.1932) – зоолог, доктор біологічних наук (1989), професор (1995), академік НАН України (2003). Заслужений діяч науки і техніки України (2008). Народився у м. Москва. Закінчив біологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1955). У 1955–1958 рр. навчався в аспірантурі Інституту зоології АН УРСР під керівництвом акад. О. П. Маркевича. З 1958 р. працював в Інституті зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України на посадах: молодший науковий співробітник (1958–1960), науковий співробітник (1964–1980), заступник директора інституту з наукової роботи (1980–1987, 1993–1999), завідувач відділу фауни і систематики безхребетних (1980–2004), головний науковий співробітник (з 2004 р.). Сформулював низку узагальнюючих положень у галузі зоогеографії, уперше встановив ендемізм ракоподібних на рівні роду у фауні Понто-Каспійського басейну, що стало основою для створення нових уявлень про генезис Понто-Каспійського автохтонного і Середземноморського зоогеографічного комплексів в Азовському і Чорному морях. Описав 37 нових видів, виділив 7 нових родів і одну підродину циклопід. Дослідження про фактори-перемикачі сезонної індукції, що стимулюють масовий перехід копепод у стадію спокою і вихід з неї, здобули світове визнання. Член Національної комісії з питань Червоної книги України, редакційних рад «Вісника зоології», «Acta Zoologica Bulgarica» та ін. Автор понад 185 наукових праць, зокрема: «Фауна України» (т. 27, вип. 3; 1974), «Свободноживущие циклопообразные копеподы Понто-Каспийского бассейна» (2003) та ін. Лауреат

премії ім. Д. К. Заболотного АН УРСР (1975), Державної премії України в галузі науки і техніки (2007). – Док. № 136.

Джерела та літ.: 80-річчя академіка НАН України В. І. Монченка // Вісник НАН України. – 2012. – № 4. – С. 68–69; Анистратенко В. В. Монченко Владислав Іванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ieenas.org/index.php?option=com_content&task=view&id=226&Itemid=77; НАН України: персональний склад. 1918–2013. – Київ, 2013. – С. 93; Токарев Ю. Н. К юбилею академика Владислава Ивановича Монченко // Морський екологічний журнал. – 2012. – Т. XI, № 2. – С. 107–108.

47. Острів Завадовського входить до архіпелагу Південні Сандвічеві острови в Атлантичному океані; місцезнаходження – $56^{\circ}18'$ пд. ш. $27^{\circ}34'$ зх. д. Розташований на відстані 540 км на південний схід від острова Південна Георгія; разом із сусідніми островами Лескова та Високим утворює архіпелаг Траверсе. Має вулканічне походження, округлу форму та площу близько 25 км^2 . Рельєф острова переважно гірський, окрім пологої східної частини, утвореної витеклою лавою. Найвищою точкою острова є згаслий вулкан Маунт-Кері у західній частині острова, що досягає висоти 551 м. Відкритий у січні 1820 р. учасниками Першої російської антарктичної експедиції 1819–1821 рр., здійсненої Ф. Ф. Беллінсгаузенем та М. П. Лазаревим на вітрильних шлюпах «Мирний» та «Восток». Отримав назву на честь капітана-лейтенанта зі шлюпа «Восток» Івана Івановича Завадовського (1780–1837) – учасника блокади Варни та морської битви під Браїловом під час російсько-турецьких воєн, кавалера орденів св. Анни 3 ступеня та св. Георгія 4 ступеня, майбутнього контр-адмірала (1828). На острові мешкає одна з найбільших антарктичних популяцій пінгвінів. Також на острові розташована метеорологічна станція південноафриканського інституту SANAP. Архіпелаг належить Великобританії з 1908 р. і має статус заморської території. З 1982 р. відкритий для туристів. – Док. № 136.

Джерела та літ.: Беллинсгаузен Ф. Ф. Двукратные изыскания в Южном Ледовитом океане и плавание вокруг света в продолжение 1819, 1820 и 1821 годов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.club/book.php?book=145242>; Завадовский Иван Иванович // Большая биографическая энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/133747/Завадовский; Росіяни відкривають Антарктиду. Перші відкриття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://antarktyka.ru/rosiyany-vidkryvayut-antarktydu/pershi-vidkrytya/>; Южные Сандвичевы острова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ostrov-mira.ru/yuzhnye-sandvichevy-ostrova/#more-828>.

48. Острів Монтегу найбільший з островів архіпелагу Південні Сандвічеві острови в Атлантичному океані; місцезнаходження – $58^{\circ}25'$ пд. ш. $26^{\circ}23'$ зх. д. Розташований на відстані 60 км на південь від о. Саундерс. Загальна площа острова понад 110 км^2 . Рельєф на узбережжі рівнинний, проте ближче до центральної частини острова розташований вулкан Белінда висотою 1370 м, що є найвищою точкою всього архіпелагу. Практично 90% поверхні острова вкрито льодовиками та снігом. Острів відкритий у січні 1778 р. англійським мореплавцем Д. Куком (1728–1779) під час його третього навколосвітнього плавання у 1776–1779 рр. Головним завданням цієї експедиції було виявити морський шлях через північноамериканський континент, що з'єднав би Атлантичний та Тихий океани. За традицією

острів названо ім'ям тогочасного першого лорда Адміралтейства Великобританії Джона Монтегю, графа Сандвіча (1718–1792). Д. Кук на острів не висаджувався. Першими людьми, які відвідали острів були британські та норвезькі вчені на початку ХХ століття. Постійного населення немає. Належить до заморських територій Великобританії. – Док. № 136.

Джерела та літ.: Беллингаузен Ф. Ф. Двукратные изыскания в Южном Ледовитом океане и плавание вокруг света в продолжение 1819, 1820 и 1821 годов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.club/book.php?book=145242>; Кук Дж. Третье плавание капитана Джеймса Кука: плавание в Тихом Океане в 1776–1780 гг. – М. : Мысль, 1971. – 638 с.; Свет Я. М. Джеймс Кук. – М., 1979. – 110 с.; Южные Сандвичевы острова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ostrov-mira.ru/yuzhnye-sandvichevy-ostrova/#more-828>.

49. Повідомлення у періодичній пресі про результати наради з питань охорони природи. У статтях «За красу рідного краю» («Київська правда» від 28 травня 1958 р.), «Щедрий зелений друг» («Вечірній Київ» від 29 травня 1958 р.) та «Охороняти рідну природу» («Літературна газета» від 30 травня 1958 р.) висвітлено роботу наради з питань охорони природи та її естетики, яка відбулася 26 травня 1958 р. у Будинку вчених у м. Київ. Цей захід був організований Українським товариством охорони природи та сприяння розвитку природних багатств при Відділі біологічних наук АН УРСР, Спілкою письменників України, Спілкою художників УРСР з метою обговорення нагальних питань охорони і відновлення природи в республіці та шляхів докорінного і швидкого поліпшення цієї важливої справи. Участь у нараді брали вчені, літератори, митці, зокрема академіки П. С. Погребняк і М. Т. Рильський, письменник і журналіст М. І. Чабанівський, заслужений діяч мистецтв УРСР М. П. Глущенко, а також вчителі, співробітники підприємств та організацій, адміністративно-господарські працівники. На нараді виступив голова товариства акад. П. С. Погребняк, який підкреслив роль митців у справі охорони природи, порушив питання, пов'язані із подальшим озелененням міст і сіл республіки, збереженням природних ресурсів. Академік М. Т. Рильський наголосив, що письменники черпають у природі творче натхнення. Відомий український пейзажист М. П. Глущенко розповів про свої полотна, написані на берегах р. Дніпро та в різних місцях України. Він запропонував створити державні лісові заповідники навколо Києва, випускати художні плакати про охорону природи. Учасники наради одностайно прийняли резолюцію, у якій накреслили ряд практичних заходів щодо охорони і відновлення природи. – Док. № 138.

Джерела та літ.: Київська правда. – 1958. – 28 травня; Вечірній Київ. – 1958. – 29 травня; Літературна газета. – 1958. – 30 травня.

50. Публікації у газетах акад. П. С. Погребняка щодо стану охорони природи. У статтях акад. П. С. Погребняка «Лес – народное богатство» від 6 квітня 1958 р. і «Наше богатство – украшение земли» від 7 червня 1958 р. у газеті «Колгоспне село», а також у редакційній статті «Посадившего дерево – поблагодарят и внуки» від 31 травня 1958 р. у газеті «Правда України» висвітлюється роль природних багатств в економічному та екологічному житті УРСР. У своїх статтях голова Українського товариства охорони природи та сприяння розвитку природних

багатств АН УРСР акад. П. С. Погребняк зазначає, що деревина – цінний промисловий продукт; ліс відіграє велику роль для підтримки стабільності клімату місцевості, режиму ґрунтів і ґрунтових вод, має екологічне та рекреаційне значення. Вчений дає кількісну та якісну характеристику лісового господарства УРСР. Він із занепокоєнням зазначав, що станом на 1958 р. в УРСР лісів освоїли на 15–20 років наперед – були вирубані ті дерева, які планувалося вирубати в 1980–1985 рр., та підкреслив, що «ми не можемо жити за рахунок майбутніх поколінь».

Вчений ставить питання: «Як вийти з даної ситуації?», «Які заходи повинні бути прийняті для того, щоб якомога швидше підвищити продуктивність лісів?» і пропонує наступні заходи для зміни ситуації у лісовому господарстві УРСР: використання лісів лише на науковій основі, обґрунтований розрахунок лісовирубок; в умовах гірського рельєфу перехід до поступових вирубок у так званому «виробничому лісовому господарстві», при якому деревина вирубується у розмірі річного приросту, але гори завжди залишаються покритими лісами; повна заборона вирубок на гірських схилах (понад 30°), а також у межах зелених зон міст, курортів і на берегах річок; найшвидше запровадження на достатньо широкій площі посадок швидкоростучої тополі, білої акації, грецького горіха, верби та інших видів дерев, які можуть забезпечити промисловість УРСР деревиною у стислі терміни. Підкреслюючи, що важливим заходом з охорони природи є організація державних обласних, районних заповідників, академік також звернув увагу на незаконний вилов риби у заборонених місцях (відведених для нересту), у недозволеній спосіб та час (коли риба нереститься). Фабрики та заводи скидають свої неочищені стічні води в річки, у результаті чого знищується не тільки риба, а й водорості і прибережні рослини. Найбільшими забруднювачами повітря є промислові й транспортні підприємства, теплоелектроцентралі, які викидають у повітря велику кількість вугільного пилу та сірчистого газу. Для охорони природи має велике значення піклування про чистий ґрунт і повітря в населених пунктах і біля них. З метою поширення знань про ліс і лісове господарство, способи охорони лісу від різноманітних шкідників та хвороб акад. П. С. Погребняк пропонував проводити популяризаційну роботу з охорони природи у пресі, за допомогою створення тематичних радіопередач та кінофільмів та закликав громадськість сприяти діяльності Українського товариства охорони природи. – Док. № 138.

Джерела та літ.: Колгоспне село. – 1958. – 6 квітня; Колгоспне село. – 1958. – 7 червня; Правда України. – 1958. – 31 травня.

51. Нарada, присвячена дослідженню проблеми визначення дати заснування м. Київ відбулася 8 травня 1959 р. У вступному слові директор Інституту історії АН УРСР д.і.н. О. К. Касименко підкреслив важливість вирішення проблеми визначення віку м. Київ. З доповідями виступили директор Інституту археології АН УРСР чл.-кор. АН УРСР С. М. Бібіков та директор Інституту історії матеріальної культури АН СРСР акад. АН СРСР Б. О. Рібаков. С. М. Бібіков у доповіді окреслив стан справ щодо визначення віку м. Київ за даними археологічних досліджень, зокрема підкреслив, що на сучасній території міста людина оселилася ще за доби пізнього палеоліту (20–25 тис. років тому). Пізніше тут існували поселення доби неоліту, трипільської культури, епохи бронзи і раннього залізного віку, однак зазначав, що всі ці поселення не мали безпосереднього відношення до

майбутнього м. Київ, тому від них починати історію міста не можна. На його думку, попередниками Києва можна вважати старослов'янські поселення, які виникли на цій території на межі нашої ери, хоча виявлена літописна згадка про заснування міста не датована і не дає відповіді на питання про час заснування. Академік АН СРСР Б. О. Рибаків підготував свою доповідь на основі дослідження давньоруських літописів та іноземних письмових джерел. Він прийшов до висновку, що літописний Кий був справжньою історичною постаттю – князем руського племені полян, що дає достатньо підстав вважати його реальним засновником Києва. На основі співвіднесення часу заснування міста Київ з діяльністю князя Кия та періодом правління візантійського імператора Юстиніана I (527–565) було підраховано, що місту мало бути близько 1400 років, тому він запропонував у найближчі роки відзначити саме цю річницю заснування Києва.

В обговоренні доповідей взяли участь співробітники Інституту історії АН УРСР – д.і.н. А. О. Введенський і к.і.н. К. Г. Гуслистий та Інституту археології АН УРСР – к.і.н. В. М. Даниленко, к.і.н. М. Ю. Брайчевський, к.і.н. Л. Д. Дмитров, к.і.н. І. М. Самойловський, к.і.н. В. А. Богусевич, Д. Т. Березовець, С. Р. Кілієвич. Учасники дебатів в більшості підтримали пропозицію академіка Б. О. Рибаків, хоча археологи В. А. Богусевич, Л. Д. Дмитров, С. Р. Кілієвич наголосили на необхідності проведення широких і систематичних археологічних досліджень Києва. Історик А. О. Введенський, підтримуючи основні тези доповіді Б. О. Рибаків, також підкреслив необхідність проведення подальших досліджень з означеної проблеми. Серед учасників засідання були і противники теорії виникнення Києва у VI ст. У підсумковій постанові засідання була схвалена основна теза доповіді академіка Б. О. Рибаків про виникнення Києва у VI ст. і правомірність відзначення у найближчі роки 1400-річчя м. Київ. – *Док. № 143.*

Джерела та літ.: Зотиков А. Л. Дни Киева имени Боба Саныча Фишера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ineresniy.kiev.ua/dni-kieva-imeni-boba-sanyicha-fishera/>; Обговорення питання про час заснування Києва // Український історичний журнал. – 1959. – № 4. – С. 163; Рыбаков Б. А. Рождение Руси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lib.ru/HISTORY/RYBAKOW_B_A/russ.txt_with-big-pictures.html.

52. Республіканська нарада з питань розвитку допоміжних історичних дисциплін була ініційована Інститутом історії АН УРСР та Міністерством вищої освіти УРСР і відбулась у м. Київ 14–15 травня 1959 р. На ній були присутні науковці, викладачі, співробітники архівів і музеїв, бібліотек, представники академічних установ – Інституту історії, Інституту суспільних наук, Інституту археології, а також Управління державними архівами Міністерства внутрішніх справ УРСР, Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, Львівського державного університету ім. І. Франка, Запорізького педагогічного інституту, Державної історичної бібліотеки УРСР, Міністерства вищої освіти УРСР, Ермітажу (м. Ленінград) та ін.

Виголошені доповіді були присвячені переважно питанням досліджень у галузі архівознавства, джерелознавства, археографії (акад. І. П. Крип'якевич, д.і.н. М. А. Рубач, к.і.н. І. Л. Бутич, к.і.н. А. В. Бондаревський, к.і.н. К. Г. Гуслистий, доцент Я. П. Кісь), сфрагістики та геральдики (доцент В. І. Стрельський), дипломатики (професор А. О. Введенський), нумізматики (к.і.н. І. Г. Спаський,

к.і.н. М. Ю. Брайчевський, Є. І. Чернов), історичної бібліографії (Ф. П. Максименко, Н. М. Шеліхова, Р. С. Кац), української палеографії (к.і.н. В. А. Дядиченко) та метрології (к.і.н. А. З. Барабой, к.і.н. І. Д. Бойко, Я. Д. Ісаєвич). Учасники наради привітали створення в Інституті історії АН УРСР спеціального відділу допоміжних історичних дисциплін та висловили сподівання, що він стане центром розвитку цих галузей науки в Україні. Також була висловлена думка про необхідність утворення при АН УРСР археографічної комісії для координації і керівництва роботою з видання історичних документів. Для забезпечення широкого розгортання в УРСР досліджень у галузі допоміжних історичних дисциплін нарада рекомендувала Інституту історії АН УРСР та Інституту суспільних наук АН УРСР, історичним кафедрам вчз, архівам та музеям, науковим бібліотекам включати до своїх тематичних планів розробку наукових проблем, підготовку монографій, підручників, посібників, наукових довідників та покажчиків з цих дисциплін. – Док. № 146.

Джерела та літ.: Бевзо О. А. Республіканська нарада з питань розвитку допоміжних історичних дисциплін // Український історичний журнал. – 1959. – № 4. – С. 159–162; Інститут історії України НАН України. 1936–2006. – Київ, 2006. – С. 147.

53. IV з'їзд Карпато-Балканської геологічної асоціації відбувся 16–29 вересня 1958 р. у м. Київ та м. Львів; у ньому взяли участь геологи СРСР, Болгарії, Польщі, Румунії, Угорщини та Чехословаччини. Карпатську асоціацію було створено у 1922 р. на XIII сесії Міжнародного геологічного конгресу для зміцнення зв'язків між вченими-геологами країн Карпатського регіону. Після III з'їзду в 1931 р. (Чехословаччина) діяльність асоціації фактично припинилася і була відновлена лише рішенням XX сесії Міжнародного геологічного конгресу в 1956 р. Тоді ж її переймували на Карпато-Балканську у зв'язку зі вступом до неї балканських країн – до складу асоціації у той час входили Болгарія, Польща, Румунія, СРСР, Чехословаччина та Югославія. З'їзди Карпато-Балканської асоціації за її статутом мали відбуватись кожні два роки на території однієї з країн-учасниць.

У роботі IV з'їзду взяли участь понад 250 делегатів. Головою організаційного комітету був чл.-кор. АН УРСР Є. К. Лазаренко. На з'їзді було заслухано та обговорено 19 доповідей, у яких розглядалися питання тектоніки, стратиграфії, палеогеографії, вулканізму Карпат і формування покладів корисних копалин. Під час проведення з'їзду було організовано дві геологічні екскурсії: одноденна в район Канівських дислокацій та п'ятиденна у Прикарпаття–Карпати–Закарпаття. У рішеннях з'їзду акцентовано увагу на необхідності складання уніфікованої схеми стратиграфічного поділу мезокайнозойських відкладень та єдиної схеми металогенії Карпат, відзначено недостатню увагу до розробки теорії походження нафти, формування нафтових покладів, теоретичних досліджень з геології нафти. З'їзд ініціював проведення подальших спільних досліджень геологів країн Карпато-Балканського регіону; для їхньої координації було утворено постійні комісії: а) тектонічну (керівник – представник Чехословаччини); б) стратиграфії, палеографії та палеонтології (Польщі); в) магматизму і мінералогії (Угорщини); г) гідрогеології (Болгарії); д) геологічної карти (Румунії). Також були висловлені думки й про поліпшення обміну досвідом між вченими-геологами, наголошено на необхідності

складення словників та довідників з питань узгодження геологічної термінології різних країн тощо. – Док. № 147.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 811, арк. 182–183; спр. 826, арк. 67; Вісник АН УРСР. – 1958. – № 12. – С. 63–67; Внесок Є. К. Лазаренка у вивчення мінералогії і металогенії Карпатського регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Zumt_2012_9_12.pdf; Съезд геологов Карпатских и Балканских стран [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ras.ru/FStorage/download.aspx?id=a8433052-b967-4e01-86ff-1361f6c9ab87>.

54. IV Міжнародний з'їзд славістів відбувся 1–10 вересня 1958 р. у Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова. У ньому взяли участь понад 2 тис. осіб (1600 делегатів та близько 400 гостей) – спеціалістів із слов'янських мов і літератур з Австралії, Австрії, Азербайджану, Бельгії, Білорусії, Болгарії, Великобританії, Вірменії, Грузії, Данії, Естонії, Ізраїлю, Індії, Італії, Кореї, Канади, Казахстану, Киргизії, Китаю, Литви, Латвії, Монголії, Молдови, Нідерландів, НДР, Норвегії, Туркменії, Таджикистану, Угорщини, Узбекистану, України, Польщі, РРФСР, Румунії, США, ФРН, Фінляндії, Франції, Чехословаччини, Швейцарії, Швеції, Югославії. Головував на з'їзді голова Міжнародного комітету славістів директор Інституту російської мови АН СРСР акад. АН СРСР В. В. Виноградов.

Під час роботи з'їзду було виголошено майже 300 доповідей з питань світової слов'янознавчої науки. Поза пленарними засіданнями, на яких було прочитано головні доповіді, робота з'їзду проходила у трьох секціях – лінгвістичній, літературознавчій і лінгвістично-літературознавчій. Активну участь у з'їзді брала українська делегація на чолі з головою Українського комітету славістів директором Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР акад. Л. А. Булаховським (141 делегат). Бойкотували з'їзд вчені-славісти українського походження, які працювали у західних університетах та наукових установах.

На об'єднаному засіданні секцій важливе питання художніх перекладів з однієї слов'янської мови на іншу підняв у своїй доповіді директор Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР акад. АН СРСР і АН УРСР М. Т. Рильський. Також на підсекції народної творчості він зробив доповідь про український героїчний епос, під час якої виступив кобзар Є. Мовчан з козацькою думою «Невільничий плач» та власною піснею «Ниво моя». Наступного дня кобзар виступив на з'їзді перед широкою аудиторією, і його спів справив на присутніх величезне враження. З великою увагою на підсекції слов'янських літератур XVIII–XIX ст. і їх зв'язків було прослухано блискучу доповідь директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР акад. АН СРСР і АН УРСР О. І. Білецького «Українська література серед інших слов'янських літератур».

На міжнародному заході також були виголошені доповіді вчених Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР – завідувача відділу д.філол.н. Г. Д. Вервеса «Основні проблеми польсько-українських літературних взаємин в XIX столітті», завідувача відділу чл.-кор. Є. П. Кирилюка – «Шевченко і слов'янські народи», завідувача відділу д.філол.н. Д. В. Чалого «Становлення реалізму в українській літературі», чл.-кор. П. М. Попова «Початковий період книгодрукування у

слов'ян», заступника директора з наукової роботи чл.-кор. Н. Є. Крутікової «Лев Толстой і українська література», завідувача відділу акад. М. К. Гудзія «Література Київської Русі і найдавніші інослов'янські літератури». Широчінь інтересів українських лінгвістів показав акад. Л. А. Булаховський у доповіді, присвяченій слов'янській акцентології.

Жваву участь в обговоренні з питань народної творчості брали і співробітники Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, зокрема, заступник директора інституту з наукової роботи к.і.н. К. Г. Гуслистий, завідувач відділу к.філол.н. Ф. І. Лавров, старші наукові співробітники к.філол.н. Г. С. Сухобрус, к.філол.н. В. С. Бобкова, к.філол.н. А. М. Кінько, м.н.с. П. Д. Павлій та інші. З нагоди з'їзду Державна публічна бібліотека УРСР організувала у м. Київ спеціальну виставку, присвячену досягненням української філології в СРСР та закордоном. – Док. № 147.

Джерела та літ.: Вопросы славянского языкознания на IV Международном съезде славистов // Вопросы языкознания. – № 1. – 1959. – С. 3–15; Літературна газета. – 1958. – 5 вересня, 9 вересня; Свобода. Український щоденник (США). – 1958. – 2 жовтня; Старовойт С. В. Започаткування славістичного руху в Україні та участь у ньому вчених Академії наук УРСР // Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку: тези доповідей Міжнар. наук. конф. до дня слов'янської писемності і культури (Київ, 21 трав. 2015 р.). – Київ, 2015. – С. 90–94; IV Международный съезд славистов в Москве // Известия Академии наук СССР. Отделение литературы языка. – Т. XVII, вып. 4. – 1958. – С. 297–301.

55. Чжан Юй-чже (кит. 张钰哲, англ. Y. C. Chang) (16.02.1902–21.07.1986) – основоположник сучасної китайської астрономії, академік Китайської академії наук. Народився у провінції Фуцзянь. Упродовж 1919–1923 рр. здобував вищу освіту в Цінхуанському університеті. У 1923–1925 рр. навчався у магістратурі Чиказького університету (США), упродовж 1925–1929 рр. – в докторантурі Єркської обсерваторії Чиказького університету, де здобув ступінь доктора астрономії. Під час навчання у м. Чикаго в 1928 р. відкрив астероїд, який отримав номер 1125. Вчений назвав його «Китай». У 1929 р. повернувся до Китаю і працював викладачем у Центральному державному університеті (Нанкінський університет). У 1941–1950 рр. – директор Науково-дослідного інституту астрономії при Центральному державному університеті. З 1946 р. до 1948 р. стажувався в США. У 1950–1984 рр. – директор Обсерваторії Цзицзіньшань (Обсерваторія Фіолетової гори) у м. Нанкін Китайської академії наук. Почесний директор цієї обсерваторії (з 1984 р.). Протягом багатьох років активно досліджував рух комет, малих планет, орієнтацію площин орбіт подвійних зірок. За його наукові досягнення у серпні 1978 р. астероїд № 2051 був названий на його честь. – Док. № 147.

Джерела та літ.: Yuzhe Zhang (Y. C. Chang) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://english.pmo.cas.cn/au/ds/>; В астрономическом совете (Пленум Комиссии по физике планет) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ras.ru/FStorage/download.aspx?id=63e6457c-6da9-422f-aa68-b6587a9ae999>.

56. Передача Севастопольської біологічної станції ім. О. О. Ковалевського АН СРСР до структури АН УРСР. Питання про передачу станції у

відання АН УРСР було вирішено в 1961 р. На виконання постанови ЦК КПРС і РМ СРСР від 3 квітня 1961 р. № 299 «Про поліпшення координації науково-дослідних робіт у країні і діяльності Академії наук СРСР» Бюро Президії АН УРСР 3 жовтня 1961 р. ухвалило прийняти цю станцію до складу Відділу біологічних наук АН УРСР. На посаді директора станції затвердили чл.-кор. В. О. Водяницького. Основними напрямками роботи було визначено: вивчення механізмів адаптації, трансформації і еволюції морських систем в умовах кліматичних змін і антропогенного впливу; вирішення гідробіологічних і біотехнічних проблем управління прибережними зонами з метою раціонального використання природних ресурсів. У 1963 р. за постановою Президії АН УРСР від 25 липня 1963 р. на базі цієї та Карадазької і Одеської біологічних станцій АН УРСР створено Інститут біології південних морів ім. О. О. Ковалевського АН УРСР. – *Док. № 152.*

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 1015-а, арк. 317–318; Архівні фонди установ Національної академії наук України: путівник. – Київ, 2008. – С. 252–253.

57. Амосов Микола Михайлович (06.12.1913–12.12.2002) – учений у галузі торакальної хірургії та біокібернетики, доктор медичних наук (1953), член-кореспондент АМН СРСР (1961), академік АН УРСР (1969), академік АМН України (1993). Народився у с. Ольховому (нині – Вологодська обл., РФ). Закінчив Архангельський державний медичний інститут (1939), Всесоюзний заочний індустріальний інститут (1940). У роки Другої світової війни – провідний хірург польового госпіталю (1941–1945). Після війни працював завідувачем операційного корпусу Московського міського науково-дослідного інституту швидкої допомоги ім. М. В. Скліфосовського (1946). У 1947 р. переїхав до м. Брянськ, де обіймав посади головного хірурга Брянської області та завідуючого відділенням Брянської обласної лікарні (1947–1952). У 1952 р. разом із сім'єю переїхав до м. Київ, де очолив клініку торакальної хірургії Київського інституту туберкульозу і грудної хірургії. У 1983 р. вона була реорганізована в Київський науково-дослідний інститут серцево-судинної хірургії Міністерства охорони здоров'я УРСР, директором якого було призначено М. М. Амосова. З 1988 р. вчений займав посаду почесного директора цього інституту. З 1970 р. очолював відділ біологічної кібернетики Інституту кібернетики АН УРСР. Став основоположником резекційної хірургії легень і серцевої хірургії у вітчизняній медицині. Першим в Україні почав проводити резекції легень (1952), хірургічне лікування серцевих хвороб (1955), уперше на теренах СРСР виконав операцію з протезування мітрального клапана (1963), першим у світі створив і запровадив у практику антитромботичні протези клапанів серця (1965). Свою наукову роботу поєднував з активною громадською діяльністю, був депутатом ВР СРСР п'яти скликань. Автор понад 600 наукових праць, присвячених питанням хірургічного лікування легень, серця, моделювання мислення і психічних функцій мозку. Серед них: «Мысли и сердце» (1964), «Записки из будущего» (1965), «ППГ 2266 (Записки полевого хирурга)» (1975), «Размышления» (2000) та ін. Талант і досягнення вченого відзначено багатьма державними нагородами. Його іменем названо малу планету № 2948. У 2003 р. було засновано дві премії НАН України імені Амосова Миколи Михайловича – «За видатні наукові роботи в галузі кардіо- та судинної хірургії і трансплантології» (Відділення

біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України) та «За видатні роботи в галузі біокибернетики, проблем штучного інтелекту та розробки нових інформаційних технологій» (Відділення інформатики НАН України). – *Док. № 153*.

Джерела та літ.: Інститут архівознавства НБУВ, ф. 52, оп. 1, спр. 179, арк. 1–22, спр. 182, арк. 1–114; Закусило О. Пам'яті видатного вченого і великого хірурга Амосова М. М. // *Серце і судини*. – 2006. – № 4. – С. 117–118; Микола Михайлович Амосов: легенда світової науки: бібліограф. покажч. – Київ, 2009. – 80 с.; Трахтенберг И. Энциклопедия Амосова – интеллектуальное достояние настоящего и будущего // *Запоздалые заметки. Вновь вспоминая и размышляя*. – Київ, 2002. – С. 78–93; Феномен Амосова // *Медицина и искусство*. – Харьков, 2008. – С. 181–184; Шалимов А. Брянская улица нас в Киев привела... // *Зеркало недели*. – 1998. – № 49. – С. 11.

58. Костюк Платон Григорович (20.08.1924–10.05.2010) – фізіолог, нейрофізіолог, біофізик, доктор біологічних наук (1957), професор (1961), академік АН УРСР (1969), АМН України (1994), АН СРСР (1974). Заслужений діяч науки і техніки України (2004). Член Німецької академії природознавців «Леопольдіна» (1966), Чехословацької АН (1990), Угорської АН (1990), Європейської академії (1989), Нью-Йоркської академії наук (1994). Народився у м. Київ, навчався в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка (1946) і Київському медичному інституті (1949). З 1946 р. працював у Київському університеті, з 1958 р. – в Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України (у 1966–2010 рр. – директор). Водночас упродовж 1982–2010 рр. – засновник і завідувач кафедри мембранної біофізики Київського відділення Московського фізико-технічного інституту. У 1992–2010 рр. – ініціатор створення і директор Міжнародного центру молекулярної фізіології НАН України, а також з 2000 р. – засновник і завідувач кафедри молекулярної і клітинної фізіології при центрі. Віце-президент НАН України (1993–1998), голова Українського фізіологічного товариства (1968–2010). Проводив наукові дослідження у галузях нейрофізіології, молекулярної біології та клітинної біофізики, вивчав мембранні й молекулярні механізми нервових процесів. Зробив вагомий внесок у дослідження гомеостазу іонів кальцію у нервових клітинах та його порушень при мозковій патології, ішемії, гіпоксії, епілепсії, цукровому діабеті, больових синдромах, фенілкетонурії, хворобі Альцгеймера. Підготував більше 100 докторів і кандидатів наук. Входив до складу керівних органів багатьох міжнародних товариств фізіологів, нейрофізіологів, патофізіологів, біофізиків. Упродовж 1980–1990 рр. – депутат, у 1985–1990 рр. – Голова Верховної Ради УРСР. Співавтор 1 відкриття, 7 винаходів. Засновник і головний редактор журналу «Нейрофизиология» (1969–1988), головний редактор журналу «Доповіді Національної академії наук України» (з 1993 р.). Автор понад 400 наукових праць, зокрема «Микроэлектродная техника» (1960), «Физиология центральной нервной системы» (1971, 1977), «Структура и функция нисходящих систем спинного мозга» (1973), «Кальций и клеточная возбудимость» (1986) та ін. Герой соціалістичної праці (1984), Герой України (2007). Лауреат премії ім. І. П. Павлова АН СРСР (спільно з О. Б. Коганом, 1960), Державної премії України в галузі науки і техніки (1976, 1992, 2003), Державної премії СРСР (1983), премії ім. О. О. Богомольця АН УРСР (1987), ім. І. М. Сеченова АН СРСР і РАН (1977, 2009), ім. Луїджі Гальвані (США, 1992) та ін., нагороджений

Золотою медаллю ім. В. І. Вернадського НАН України (2004), 6 орденами СРСР і України. – Док. № 153.

Джерела та літ.: Бондарчук П. М. Костюк Платон Григорович // Енциклопедія історії України. Т. 5. – Київ, 2008. – С. 231; Костюк Платон Григорович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amnu.gov.ua/links/1/4/78/kostyuk-platon-grigorovich>; Лук'янець О. О. Костюк Платон Григорович // Енциклопедія сучасної України. Т. 14. – Київ, 2014. – С. 744.

59. Кухтенко Олександр Іванович (11.03.1914–18.12.1994) – вчений у галузі технічної кібернетики, доктор технічних наук (1954), професор (1956), академік АН УРСР (1972). Заслужений діяч науки УРСР (1974). Народився у м. Городня (Чернігівська обл.). Закінчив електромеханічний факультет Донецького індустріального інституту (1936), де залишився працювати викладачем кафедри теоретичної механіки (1937–1941). У 1946 р. отримав ступінь кандидата технічних наук і почав працювати в Інституті гірничої справи ім. М. М. Федорова АН УРСР: старший науковий співробітник (1946–1948), завідувач лабораторії автоматики (1949–1955). У 1955–1961 рр. працював у Київському інституті інженерів цивільної авіації: професор кафедри математики і теоретичної фізики (1955–1956), завідувач кафедри автоматики (1957–1978), проректор з науково-дослідної роботи (1958–1961). З 1963 р. і до кінця життя працював в Інституті кібернетики АН УРСР: завідувачем відділу (1963–1988), радником директора Інституту (з 1988 р.). Учений став основоположником наукової школи у галузі теорії інваріантності, теорії автоматичного управління, фізичної кібернетики та математичної теорії систем. Був членом Національного комітету СРСР з автоматичного управління (1962), головою київської секції Наукової ради з проблеми «Управління рухом і навігацією» АН СРСР (1972), членом Національного комітету СРСР з теоретичної і прикладної механіки (1985), заступником головного редактора видання «Енциклопедія кібернетики» (1968–1974). За його участю у Київському політехнічному інституті на базі науково-дослідного сектору кафедри математичних методів системного аналізу у 1990 р. створено Науково-дослідний інститут міждисциплінарних досліджень (НДІМД). Автор близько 170 наукових праць, присвячених аналітичній механіці, теорії автоматичного управління, теорії систем, зокрема: «Проблема инвариантности в автоматике» (1963), «Кибернетика и фундаментальные науки» (1987), «Аналитическая теория логико-динамических систем» (1994). Досягнення вченого були відзначені багатьма державними нагородами, зокрема державними преміями України у галузі науки і техніки (1978, 1991). – Док. № 153.

Джерела та літ.: Александр Иванович Кухтенко. – Київ : Наукова думка, 1991. – С. 1–48; Глебова А. Н., Кухтенко Т. А. А. И. Кухтенко и его научная школа // Наука и наукознание. – 2007. – № 4. – С. 87–114.

60. Корнілов Юрій Георгійович (03.12.1907–30.07.1985) – фахівець у галузі автоматики, доктор технічних наук (1955), професор (1959). Заслужений діяч науки і техніки РРФСР (1977). Народився у с. Миропіль (Житомирська обл.). У 1930 р. закінчив електромеханічний факультет Ленінградського політехнічного інституту. Упродовж 1930–1935 рр. працював асистентом Ленінградського індустріального інституту. Під час Другої світової війни працював на електростанціях Уралу.

У 1952 р. переїхав до м. Києва, де очолив відділ автоматики в Інституті використання газу в комунальному господарстві та промисловості АН УРСР. З 1958 р. вчений працював у Київському політехнічному інституті: старшим викладачем кафедри автоматизації металургійних процесів і печей, професором (1959), а в 1960 р. очолив нову кафедру теоретичних основ автоматики та автоматизації хімічного виробництва при хіміко-технологічному факультеті. У 1963 р. перевівся на роботу до Краснодарського політехнічного інституту, де організував і очолив кафедру автоматизації виробничих процесів, якою завідував до виходу на пенсію. Автор праць: «Основы теории автоматического регулирования в приложениях к теплосиловым установкам» (1947), «Основные проблемы автоматического управления в газовой промышленности» (1958), «Теоретические основы автоматического регулирования: Учебное пособие» (1965) та ін. У 1947 р. разом з колективом авторів отримав Державну премію СРСР за розробку системи автоматичного регулювання парових котлів. – *Док. № 153.*

Джерела та літ.: Історія Національної академії наук України. 1951–1955: Частина 2. Додатки. – Київ, 2012. – С. 625; Корнилов Юрий Георгиевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kubstu.ru/data/tibbon/2316/spravka.pdf>; Петриченко Г. С. Корнілов Юрій Георгійович // Енциклопедія сучасної України. Т. 14. – Київ, 2014. – С. 531–532.

61. Міхньов Анатолій Львович (01.07.1909–03.10.1970) – вчений-терапевт, доктор медичних наук (1948), професор (1950). Заслужений діяч науки УРСР (1958). Народився у с. Радуль (нині – смт Ріпкинського р-ну Чернігівської обл.). Закінчив Київський медичний інститут (1933), навчався в його аспірантурі і з 1936 р. працював на посаді асистента кафедри терапії. Після захисту кандидатської дисертації (1938) став доцентом (1939–1941) і професором (1944–1950) у цьому інституті. У роки Другої світової війни був провідним терапевтом евакогоспітально, потім – заступником начальника лікувальної частини госпітально; за цей час опублікував 7 праць з воєнно-польової терапії поранених. Після демобілізації відновив педагогічну, клінічну та наукову роботу у Київському медичному інституті. З 1949 р. – заступник директора з наукової роботи Українського науково-дослідного інституту клінічної медицини (нині – Національний науковий центр «Інститут кардіології імені академіка М. Д. Стражеска» НАМН України), у 1952–1970 рр. – його директор. Досліджував порушення обміну речовин при захворюваннях внутрішніх органів. Під його керівництвом захищено близько 40 кандидатських та докторських дисертацій. Був заступником редактора журналу «Врачебное дело», депутатом Київської міської ради. Автор близько 200 праць, зокрема «Очерки по военно-полевой терапии» (1946), «Опыт клинического изучения нарушения обмена при заболеваниях печени» (1949). Нагороджений чотирма орденами, медалями. – *Док. № 153.*

Джерела та літ.: Анатолій Львович Міхньов (до 100-річчя від дня народження) // Український кардіологічний журнал. – 2009. – № 3. – С. 118–119; Краткие вехи биографии А. Л. Михнева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/8705>; Міхньов Анатолій Львович // Українська радянська енциклопедія. В 12 т. Т. 7. Вид. 2-е. – Київ, 1982. – С. 46.

62. Івахненко Олексій Григорович (30.03.1913–16.10.2007) – вчений у галузі автоматичного керування, кібернетики та інформатики, доктор технічних

наук (1954), професор (1956), академік НАН України (2003). Заслужений діяч науки УРСР (1972). Народився у м. Кобеляки (Полтавська обл.). У 1938 р. закінчив Ленінградський електротехнічний інститут. Упродовж 1938–1941 рр. працював у Всесоюзному електротехнічному інституті, де досліджував проблеми автоматичного регулювання в лабораторії під керівництвом проф. С. О. Лебедева. Протягом Другої світової війни працював на заводі Народного комісаріату суднобудівної промисловості СРСР (1941–1944). З 1944 р. вчений жив і працював у м. Київ – у Інституті електротехніки АН УРСР: старший науковий співробітник (1944–1956), завідувач лабораторії автоматичного регулювання виробничих процесів (1956–1962), завідувач відділу технічної кібернетики (1962–1963) та одночасно – старшим науковим співробітником Інституту будівельної механіки АН УРСР (1944–1948). У 1963 р. на запрошення акад. В. М. Глушкова перейшов до Інституту кібернетики АН УРСР, де в 1967–1989 рр. керував відділом комбінованих систем управління, з 1989 р. був головним науковим співробітником, з 1995 р. – радником дирекції. Протягом 1945–1986 рр. – доцент, професор кафедри автоматики і телемеханіки Київського політехнічного інституту. Розробив нові принципи автоматичного регулювання швидкості електродвигунів змінного струму; теорію інваріантних систем автоматичного керування; сформулював основи побудови прогностичних кібернетичних пристроїв; теорію самоорганізації моделей складних систем. Засновник і головний редактор (1956–1988) журналу «Автоматика». Автор першої в СРСР праці у галузі технічної кібернетики – «Техническая кибернетика» (1965), також низки праць, присвячених проблемам кібернетики: «Кибернетические системы с комбинированным управлением» (1966); «Принятие решений на основе самоорганизации» (1976); «Непрерывность и дискретность» (1990) та ін. Двічі лауреат Державної премії України (1991, 1997). – *Док. № 153.*

Джерела та літ.: Бобрищев К. В. Отчий край. – Полтава, 2002. – С. 285–293; Олексій Григорович Івахненко: життєвий і творчий шлях ученого. – Київ, 2003. – 29 с.

63. Хомазюк Анастас Іванович (22.12.1923–22.10.2009) – патофізіолог, доктор медичних наук (1961), професор (1963). Народився у с. Мощенка (нині – Городнянський р-н, Чернігівська обл.). Під час Другої світової війни перебував у складі військово-морської бригади на Карельському, а потім на І Білоруському фронтах. Після демобілізації закінчив Дніпропетровський державний медичний інститут, у 1951 р. був зарахований до його аспірантури і після закінчення залишився працювати асистентом кафедри патофізіології. Науковим керівником кандидатської, а потім і докторської дисертацій вченого був акад. АМН СРСР і АН СРСР В. М. Черніговський. З 1955 р. – керівник відділу патофізіології, з 1958 р. – заступник директора з наукової роботи Українського інституту клінічної медицини ім. академіка М. Д. Стражеска. У 1968 р. був призначений заступником голови Вченої медичної ради Міністерства охорони здоров'я УРСР. У 1970–1971 рр. працював за програмою наукового обміну в наукових та освітніх закладах США. У 1972–1975 рр. – голова Вченої медичної ради Міністерства охорони здоров'я УРСР. Досліджував фундаментальні проблеми фізіології та патології ендокринної та серцево-судинної систем; взаємодію гормональних та медіаторних реакцій вінцевих судин із функцією та метаболізмом міокарда; патогенез гіпертонії

малого кола кровообігу тощо. Колектив науковців під його керівництвом вперше дослідив механізм взаємодії нервових і гормональних систем у регуляції функції кровопостачання, метаболізму міокарда за умов цілісного організму. Брав активну участь у діяльності українських наукових товариств патофізіологів, кардіологів, ендокринологів. Був членом спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій, членом редакційних колегій провідних наукових журналів. Автор близько 400 наукових праць. У 1996 р. Президія НАН України відзначила серію праць вченого «Патофізіологія вінцевого кровообігу» премією ім. М. Д. Стражеска. Нагороджений двома орденами та медалями. – Док. № 153.

Джерела та літ.: Анастас Іванович Хомазюк: до 80-річчя від дня народження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.journal.ukrcardio.org/cardio_archive/2003/6/khomazjuk_jub.htm; Анастас Іванович Хомазюк // Фізіологічний журнал. – 2009. – Т. 55, № 5. – С. 110–111; Євсієнко М. І. Словник видатних імен Городнянщини. – Городня, 2002. – С. 47.

64. Стан будівництва Ботанічного саду АН УРСР. У 1935 р. відповідно до постанови РНК УРСР від 22 вересня 1935 р. № 1220 засновано Ботанічний сад Інституту ботаніки АН УРСР, а за постановою від 23 березня 1944 р. № 243 «Про відновлення будівництва і наукової роботи Центрального республіканського ботанічного саду Академії наук УРСР у м. Києві» сад отримав статус самостійної установи у складі АН УРСР і назву Ботанічний сад АН УРСР. Відповідно до останньої постанови в Інституті ботаніки АН УРСР під керівництвом першого директора Ботанічного саду акад. М. М. Гришка було розроблено генеральний план його будівництва. З 1956 р. за пропозицією Держплану УРСР будівництво саду здійснювалося за рахунок позалімітних капіталовкладень. Академія наук щороку включала до плану підрядних робіт управління Головкивбуд кошторис необхідних асигнувань, проте Держплан УРСР не виділяв достатньо коштів для виконання будівельних робіт. Через це строки будівництва саду значно затягувались.

З метою прискорення будівництва Ботанічного саду АН УРСР РМ УРСР розпорядженням від 12 лютого 1959 р. № 168-Р «Про прискорення будівництва Ботанічного саду АН УРСР», зобов'язала Головкивбуд виконати в 1959 р. будівельно-монтажні роботи обсягом 3,7 млн крб, а Держплан УРСР – запланувати виділення будівельних матеріалів для проведення цих робіт. Постанова дещо посприяла пожвавленню будівництва та благоустрою території саду, хоча остаточні строки закінчення будівництва і відкриття саду переносились декілька разів. Відкриття саду відбулося 29 травня 1964 р. – Док. № 154.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 843, арк. 133; Науковий архів Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України, оп. 1, спр. 284, арк. 1–8; ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 7992, арк. 120–122.

65. Розробка апаратури для аероелектророзвідки. Постановою РМ СРСР від 29 листопада 1955 р. № 8032 АН УРСР було доручено розробити нову аерогеофізичну апаратуру для проведення аероелектророзвідки. Своєю постановою від 6 грудня 1955 р. Президія АН УРСР доручила цю розробку Інституту машинознавства та автоматики АН УРСР (ІМА АН УРСР) і зобов'язала низку інших академічних інститутів надати наукову допомогу ІМА АН УРСР у розробці трьох-

осного силового гіроскопічного стабілізатора. Такий прилад розробили співробітники Інституту математики АН УРСР та Інституту будівельної механіки АН УРСР під керівництвом академіків О. Ю. Ішлінського та Г. М. Савіна. Макет приладу був переданий ІМА АН УРСР. Лабораторні дослідження в ІМА АН УРСР виявили, що гідростабілізатор відповідає вимогам технічного завдання; завдяки оригінальним принципам розробки та конструктивному рішенню він мав низку позитивних якостей, які дозволили провести в 1957 р. полігонні дослідження аероелектророзвідувальної апаратури на високому рівні. У листопаді 1958 р. до м. Львів було направлено державну комісію Міністерства геології і охорони надр СРСР з метою випробування апаратури аероелектророзвідки, розробленої ІМА АН УРСР, за схемою безкінечно довгого кабелю. Комісія прийшла до висновку, що ця розробка буде мати велике народногосподарське значення, оскільки дозволяє значно підвищити продуктивність геофізичних робіт.

У 1959 р. Джекказганська геофізична експедиція Казахського геофізичного тресту Міністерства геології і охорони надр Казахської РСР спільно з Всесоюзним науково-дослідним інститутом техніки розвідки проводили дослідно-методичні роботи з аероелектророзвідки з макетом апаратури, розробленої і виготовленої співробітниками Інституту машинознавства та автоматики АН УРСР. Проведені в Джекказганському районі дослідно-методичні роботи показали, що з аналогічною, більш удосконаленою апаратурою можливо проводити роботи з аероелектророзвідки, що сприятимуть геологічному картуванню і тим самим значно прискорять пошук міді у цьому регіоні. У зв'язку з цим було укладено договір на розробку і виготовлення дослідного зразка аероелектророзвідувальної апаратури, удосконаленого з врахуванням досвіду попередньої експлуатації Казахським геофізичним трестом Міністерства геології і охорони надр Казахської РСР та ІМА АН УРСР. – Док. № 158.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 768, арк. 269; спр. 886, арк. 310; оп. Планова комісія, спр. 962, арк. 262.

66. Дослідне судно «Академік Зернов» – науково-дослідне судно малого тону, призначене для виконання експедиційних робіт у галузі гідробіології, гідрології та гідрографії Чорноморського басейну. Назване на честь Сергія Олексійовича Зернова (1871–1945), відомого вченого-гідробіолога, засновника гідробіології в Росії, організатора науки, академіка АН СРСР (1931), який з 1902 р. був завідувачем Севастопольської біологічної станції. У 1914–1930 рр. – професор Московського сільськогосподарського інституту, де створив і почав викладати курс гідробіології. О. С. Зернов – один із організаторів Головного управління рибництва, Плавучого морського інституту і Мурманської біологічної станції. Наукові праці О. С. Зернова присвячені питанням біоценології і планктонології. У 1952 р. на замовлення Інституту гідробіології АН УРСР його було переобладнано з серійного риболовного сейнера АЧС-150 і передано Одеській біологічній станції АН УРСР для експлуатації з науковою метою. У процесі переобладнання на судні було розміщено загальну та гідрохімічну лабораторії, додатково встановлено гідробіологічну лебідку для проведення досліджень на глибинах до 100 м і створено кубрик та три житлових каюти для наукових співробітників; у 1954 р. – оснащено ехолотом типу НЕЛ-5р для рибопошукових та навігаційних цілей. Судно могло безперервно

знаходиться у морі та вирішувати поставлені завдання упродовж шести днів. Екіпаж судна нараховував 6 осіб, науковий персонал – 7 осіб.

Упродовж 1954–1960 рр. під час плавання науково-дослідного судна було отримано гідробіологічні дані та проведено типізацію гідробіологічного режиму у північно-західній частині Чорного моря. Наукові дослідження на цьому судні здійснювалися до 1963 р., після чого його було виключено зі складу експедиційного флоту і до 1965 р. воно використовувалося як несамохідна плавуча лабораторія на Каховському водосховищі. Начальником та науковим керівником низки рейсів судна «Академік Зернов» був директор Одеської біологічної станції д.б.н. К. О. Виноградов. На зміну цьому судну Одеська біологічна станція у 1960 р. отримала у своє розпорядження риболовний сейнер РС-1021, що був побудований у 1959 р. на суднобудівному заводі «Авангард» і перейменований на «Міклухо-Маклай». – *Док. № 159.*

Джерела та літ.: «Академік Зернов» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prokorabli.ru/nif/akademik-zernov.htm>; Зернов Сергій Олексійович // Українська радянська енциклопедія. Т. 5. – Київ, 1961. – С. 271–272; Зайцев Ю. П. Одесская биологическая станция АН УССР: основные задачи, первые успехи (воспоминания современника) // Экология моря. – 2003. – Вып. 63. – С. 12–16; Игнатъев С. М., Иванов А. В. Экспедиционный флот Института биологии южных морей: исторический очерк. – Севастополь, 2008. – 269 с.

67. Наукові записки Одеської біологічної станції – щорічний збірник наукових праць, що видавався Одеською біологічною станцією Інституту гідробіології АН УРСР з 1959 р. до 1964 р. Заснований у 1959 р., розрахований на спеціалістів у галузі біології, гідрології та рибного господарства. Відповідальним редактором збірника був директор Одеської біологічної станції д.б.н. К. О. Виноградов. Головою редакційної колегії збірника у 1959 р. був чл.-кор. Я. В. Ролл, у 1960–1964 рр. – чл.-кор. О. В. Топачевський. У збірнику висвітлювалися результати досліджень біологічного режиму та гідрології північно-західної частини Чорного моря, лиманів північно-західного Причорномор'я, значна увага приділялася питанням біохімії морських тварин і рослин. Всього у 1959–1964 рр. вийшло 5 випусків збірника: 1959, вип. 1, 157 с.; 1960, вип. 2, 110 с.; 1961, вип. 3, 133 с.; 1962, вип. 4, 91 с.; 1964, вип. 5, 110 с. – *Док. № 159.*

Джерела та літ.: Науковий архів Інституту гідробіології НАН України, оп. 1, спр. 260, арк. 1–174; спр. 278, арк. 1–167; Наукові записки Одеської біологічної станції. Вип. 1. – Київ, 1959. – 157 с.; Наукові записки Одеської біологічної станції. Вип. 2. – Київ, 1960. – 110 с.; Наукові записки Одеської біологічної станції. Вип. 3. – Київ, 1961. – 133 с.; Наукові записки Одеської біологічної станції. Вип. 4. – Київ, 1962. – 91 с.; Наукові записки Одеської біологічної станції. Вип. 5. – Київ, 1964. – 110 с.

68. Створення Інституту геофізики АН УРСР. Про необхідність створення в Україні великого наукового геофізичного центру та його основні наукові напрямки діяльності йшлося у клопотанні Президії АН УРСР від 22 червня 1959 р. до уряду УРСР. Президія АН УРСР просила дозволити створити Інститут геофізики АН УРСР у м. Львів.

На інститут планувалось покласти вивчення будови земної кори, тектоніки, питань, пов'язаних з розшуками та розвідкою родовищ корисних копалин, особливо залізної руди, нафти і газу в Україні для забезпечення потужною сировинною базою народного господарства. Уряд вивчив та підтримав пропозицію Академії наук про організацію Інституту геофізики за рахунок впорядкування мережі і структури існуючих науково-дослідних установ геологічного профілю, але установу було вирішено створити у м. Київ. Розташування інституту в столиці України надавало можливість для щоденних ділових контактів з державними відомствами – Головним управлінням геології і охорони надр при РМ УРСР, Українським геофізичним розвідувальним трестом, Київським заводом геофізичного приладобудування та академічними установами – інститутами фізики, геологічних наук, Обчислювальним центром, Головною астрономічною обсерваторією та іншими.

Інститут геофізики АН УРСР був створений з метою розвитку наукових досліджень у галузі теоретичної та прикладної геофізики у 1961 р. у м. Київ з філіалом у м. Львів відповідно до постанов РМ УРСР від 10 вересня 1960 р. № 1558 та Президії АН УРСР від 23 грудня 1960 р. № 996. Його організація відбулась на базі об'єднання геофізичної лабораторії та Димерської магнітної станції Інституту геологічних наук АН УРСР, геофізичних відділів і станції Інституту геології корисних копалин та Сейсмічного сектору АН УРСР. – Док. № 160.

Джерела та літ.: Науковий архів Інституту геофізики ім. С. І. Суботіна НАН України, оп. 1, спр. 8, арк. 1–6; ЦДАВО, ф. 2, оп. 9, спр. 6478, арк. 151–152; Нужен геофизический научный центр: письмо в редакцию // Рабочая газета. – 1959. – 28 квітня.

69. Роботи, виконані в Обчислювальному центрі АН УРСР на машині «Урал». У 1959 р. у план роботи Обчислювального центру АН УРСР було включено теми, що мали важливе значення для автоматизації промисловості. На той час центр був обладнаний електронною обчислювальною машиною «Урал», створеною під керівництвом Б. І. Рамеєва (вироблялась у м. Пенза, РРФСР), та першим екземпляром ЕОМ «Київ», розробка якої завершилася під керівництвом чл.-кор. В. М. Глушкова; другу ЕОМ «Київ» придбав Об'єднаний інститут ядерних досліджень у м. Дубна.

Обчислювальний центр АН УРСР досліджував проблему «Швидкодійні математичні цифрові машини», до якої входили 12 науково-дослідних тем. За темою «Розробка питань автоматизації програмування» виконувались роботи зі складання низки стандартних підпрограм для обчислювальних машин «Київ» та «Урал». Зокрема за період 16 березня–22 липня 1959 р. під час експериментальної експлуатації машини «Урал» було виконано 22 із 57 запланованих на рік завдань повністю, 15 – частково. За результатами досліджень у 1959 р. встановлено, що існує можливість забезпечити автоматизацію діагностики захворювань. Розроблену програму для визначення типу захворювань за ознаками було перевірено та налагоджено на машині «Урал». Ефективність використання ЕОМ та практичні результати робіт довели необхідність розробки нових машин, зорієнтованих і на застосування у галузі економіки. – Док. № 162.

Джерела та літ.: Науковий архів Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України, оп. 1, спр. 40, арк. 1–12; спр. 49, арк. 1–9; Малиновський Б. М. Відоме і невідоме в історії інформаційних технологій в Україні. – Київ, 2001. – С. 19.

70. Заморій Петро Костянтинович (25.06.1906–26.03.1975) – геолог, доктор геолого-мінералогічних наук (1950), професор (1950). Заслужений діяч науки УРСР (1959). Народився у с. Висунськ (Березнегуватинський р-н, Миколаївська обл.). Закінчив Херсонський сільськогосподарський інститут (1926). У 1926–1927 рр. працював на Херсонській дослідній станції, у 1927–1930 рр. – на Київській на-сінневій станції. З 1933 р. працював в Інституті геологічних наук АН УРСР на посадах: старшого наукового співробітника (1933–1938, 1946–1951), завідувача відділу четвертинної геології (1938–1945), завідувача відділу геотектоніки і геоморфології (1952–1954). Водночас з 1944 р. працював у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка – доцентом (1944–1949), завідувачем кафедри геоморфології та палеогеографії (1950–1975). У 1957–1964 рр. – президент Українського географічного товариства. З 1973 р. до 1975 р. – головний редактор міжвідомчого наукового збірника «Фізична географія та геоморфологія». Досліджував проблеми антропогенних відкладів і геоморфології України, розсипних родовищ різних типів корисних копалин і неотектонічних рухів земної кори. Проводив комплексні гідрохімічні дослідження Лівобережжя Дніпра та о. Сиваш. Створив серію карт геоморфологічних і четвертинних відкладів на території України. Здійснив вагомий внесок у розвиток вітчизняної палеогеографії, зокрема реконструював клімат та ландшафтні умови формування четвертинних відкладів, детально висвітлив будову лесової товщі території України. Вчений неодноразово піднімав перед вищими органами державної влади питання про створення у структурі АН УРСР Інституту географії, що було реалізовано лише у 1991 р. Автор наукових праць: «Рухи земної кори за четвертинний період на території УРСР» (1950), «Четвертинні відклади Української РСР» (ч. 1, 1961), «Корисні копалини Української РСР» (1961) та ін. – Док. №163.

Джерела та літ.: Палієнко Е. Т. Заморій Петро Костянтинович // Енциклопедія сучасної України. Т. 10. – Київ, 2010. – С. 216; Заморій Петро Костянтинович // Українська радянська енциклопедія. Т. 5. – Київ, 1961. – С. 164; Історія Українського географічного товариства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geokyiv.org/about-us/history>.

71. Попов Валентин Петрович (29.04.1894–06.09.1976) – агрометеоролог та кліматолог, доктор географічних наук (1943), професор (1952). Народився у м. Рильськ (нині – Курська обл., РФ). У 1913–1915 рр. навчався у Київському університеті Св. Володимира, а в 1916–1918 рр. – у Московському університеті. У 1918–1921 рр. – спеціаліст метеорологічної секції Сільськогосподарського наукового комітету України (м. Київ). У 1921–1930 рр. – керівник відділу агрометеорології Мліївської садово-городньої дослідної станції (нині – Черкаська обл.). У 1931–1938 рр. – керівник лабораторії агрометеорології Українського науково-дослідного інституту соцземлеробства. У 1938–1941 рр. – заввідділу агрометеорології Бориспільської науково-дослідної геофізичної обсерваторії. У 1941–1945 рр. – начальник Агрометеорологічної станції м. Алма-Ата (Казахська РСР). Захистив докторську дисертацію на тему «Баланс вологи в ґрунті і його географічні коефіцієнти». В 1944–1948 рр. – директор Київської науково-дослідної геофізичної обсерваторії. У 1946–1949 рр. – старший науковий співробітник відділу регіональної гідрогеології Інституту геологічних наук АН УРСР. З 1948 р. працював у Київському

державному університеті ім. Т. Г. Шевченка: заввідділу фізичної географії НДІ географії при університеті (1948–1952); професор (з 1952 р.), завкафедри метеорології та кліматології географічного факультету (1953–1974). Читав курси: «Кліматологія», «Метеорологія». Досліджував проблематику фізико-географічного районування України, займався питаннями агрометеорології, агрокліматології. Автор більше 60 наукових праць, зокрема: «Методика и материалы по изучению почвенной влаги» (1932), «Физико-географическое районирование Украинской ССР» (1968), «Климат и агроклиматическое районирование УССР и СССР. Национальный атлас» (у співавторстві, т. I, 1972). – Док. № 163.

Джерела та літ.: Енциклопедія Київського національного університету. Попов Валентин Петрович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eu.univ.kiev.ua/departments/meteorologiyi-ta-klimatologiyi/popov-valenty-n-petrovych-/?sphrase_id=12978; Енциклопедія українознавства. Словникова частина (ЕУ–II). – Париж, Нью-Йорк, 1970. – Т. 6. – С. 2258–2270 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/encycl/eu1169.htm>; Історія Національної академії наук України. 1946 – 1950: Частина 2. Додатки. – Київ, 2008. – С. 352; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Географічний факультет. Кафедра метеорології та кліматології. Загальна історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geo.univ.kiev.ua/uk/kafedri/meteorologiji-ta-klimatologiji.html>; Попов Валентин Петрович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.geo.univ.kiev.ua/images/kafedra/meteoandklimat/foto_zav_meteo.doc.

72. Діброва Олексій Тимофійович (25.02.1904–21.01.1973) – географ, доктор географічних наук (1959), професор (1960). Народився у с. Тупичів (нині – Городянський р-н, Чернігівська обл.). Закінчив Київський кооперативний інститут (1927) та аспірантуру Українського науково-дослідного інституту географії та картографії у м. Харків (1932). Викладав у Київському кооперативному інституті (1927–1929, 1934–1941), Харківському фінансовому інституті торгівлі (1930–1933), Ленінградському державному педагогічному інституті (1933–1934). З 1944 р. працював у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка: директор науково-дослідного інституту географії при університеті (1944–1947), завідувач кафедри економічної географії (1959–1973). Водночас у 1944–1956 рр. завідував кафедрою економічної географії у Київському державному педагогічному інституті. У 1966–1972 рр. – головний редактор міжвідомчого наукового збірника «Економічна географія». Вивчав питання економічного районування території України, зокрема, розробив схему економіко-географічних районів з їхнім чітким обґрунтуванням та обліком природних історичних особливостей. Під керівництвом вченого проводилося комплексне дослідження економічного розвитку Київської, Черкаської, Житомирської та Чернігівської областей. Як науковий консультант, рецензент і автор низки статей брав участь у підготовці «Української радянської енциклопедії», «Білоруської радянської енциклопедії» та «Дитячої енциклопедії», чотирьохтомного видання «Видатні вітчизняні географи, мандрівники та мореплавці» (1951–1957). Автор наукових праць «Природные богатства УССР» (1948), підручника «Географія УРСР», який у 1960–1971 рр. був перевиданий 11 разів (російською, польською та угорською мовами) та ін. – Док. № 163.

Джерела та літ.: Видатні вчені економісти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/matikitaekonomiki/cikava-ekonomika/vidatni-vceni-ekonomisti>;

Видатні особистості. Діброва Олексій Тимофійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://novopetrivske-osoba.edukit.mk.ua/vidatni_geografi/dibrova_oleksij_timofijovich; Олійник Я. Б. Діброва Олексій Тимофійович // Енциклопедія сучасної України. Т. 7. – Київ, 2007. – С. 668.

73. Геренчук Каленик Іванович (14.11.1904–05.02.1984) – географ, геоморфолог, ландшафтознавець, доктор географічних наук (1958), професор (1960). Народився у с. Біла (нині – Чемеровецький р-н, Хмельницька обл.). У 1923–1925 рр. навчався у Кам'янець-Подільському інституті народної освіти. В 1925 р. працював завідувачем дитячого будинку в м. Дунаївці (нині райцентр Хмельницької обл.). З кінця 1920-х років працював завідувачем Смотрицького районного відділу освіти і викладав у школах м. Кам'янець-Подільський. У 1932–1935 рр. – працював на посаді асистента та в. о. доцента економічної географії у Кам'янець-Подільському інституті соціального виховання (з 1933 р. – Кам'янець-Подільський педагогічний інститут). У 1935–1938 рр. навчався в аспірантурі Науково-дослідного інституту географії Московського державного університету (з 1937 р. – Московський державний університет). У 1938–1941 рр. – завідувач кафедри фізичної географії, декан географічного факультету Ростовського-на-Дону державного університету. У 1945–1954 рр. – доцент, завідувач кафедри фізичної географії, декан географічного факультету Чернівецького державного університету. З 1954 р. і до кінця життя працював у Львівському державному університеті ім. І. Франка: у 1954–1974 рр. – завідувач кафедри фізичної географії, в 1974–1984 рр. – професор, науковий консультант цієї кафедри. Очолював Львівський відділ Географічного товариства УРСР; почесний член Географічного товариства СРСР. Досліджував питання фізичної географії та фізико-географічного районування території України, геоморфології, ландшафтознавства тощо. Один із засновників структурної геоморфології. Основні праці: «Тектонические закономерности в орографии и речной сети Русской равнины» (у співавторстві, 1960), «Природа Українських Карпат» (у співавторстві, 1968), «Основні проблеми фізичної географії» (у співавторстві, 1969) та ін. Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради УРСР (1961) та медаллю «За доблесну працю» (1970). – *Док. № 163.*

Джерела та літ.: Каленик Іванович Геренчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://geografica.net.ua/publ/cikavinki/vidomi_vcheni_geografi/kalenik_ivanovich_gerenchuk/51-1-0-948; Геренчук Каленик Іванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tovtry.km.ua/ua/history/statti/postati/gerenchuk.html>.

74. Коройд Олексій Степанович (10.07.1911–22.12.1988) – економіст, кандидат економічних наук (1949), член-кореспондент АН УРСР (1961), голова Відділу суспільних наук АН УРСР (1957–1963). Народився у м. Слюдянка (нині – Іркутська обл., РФ). Закінчив Ніжинський педагогічний інститут (1932), Харківський державний університет (1933), у 1942 р. – Вищу партійну школу при ЦК ВКП(б) та аспірантуру Академії суспільних наук (1949). У 1942–1952 рр. перебував на державно-партійній роботі. У 1955–1965 рр. – заступник директора з наукової роботи Інституту економіки АН УРСР. З 1965 р. працював у Київському інституті народного господарства: ректор (1965–1971), завідувач кафедри (1971–1976), професор (1976–1988). Наукові дослідження присвячені питанням комплексного розвитку

продуктивних сил в Україні, проблемам економіки сільського господарства та ін. Автор наукових праць: «Вопросы статистической методологии и статистико-экономического анализа» (1969), «Совершенствование управления производством в условиях научно-технического прогресса» (1975) та ін. Нагороджений орденом та медалями. – Док. № 164.

Джерела та літ.: Беляєв О. О. Короїд Олексій Степанович // Енциклопедія сучасної України. Т. 14. – Київ, 2014. – С. 552; Короїд Олексій Степанович // Українська радянська енциклопедія. Т. 7. – Київ, 1962. – С. 251; Представники школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kneu.edu.ua/ua/science_kneu/scientific_schools/socpolit/soc_zasn/soc_predst/.

75. Цілуйко Кирило Кузьмович (03.08.1908–13.10.1981) – мовознавець, к.філол.н. (1947), доцент. Народився у с. Покровське Дніпропетровської обл. Навчався у Дніпропетровському інституті народної освіти (1930), Інституті дипломатичних і консульських працівників у м. Москва (1936), аспірантурі Ленінградського відділення Центрального інституту мови та писемності народів СРСР (1932–1934). Працював у Народному комісаріаті закордонних справ СРСР (1934–1939), Московському інституті іноземних мов: доцент (1934–1938), завідувач кафедри (1938–1941). У часи Другої світової війни воював у протитанкових військах. З 1946 р. працював в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР: вчений секретар (1947–1949), завідувач відділів: загального мовознавства романогерманських мов (1949–1955), українського мовознавства (1955), російської мови, слов'янських мов і загального мовознавства (1956), українського мовознавства (1958–1964), історії мови (1964–1977); заступник директора інституту з наукової роботи у 1957–1964 рр. Досліджував українську діалектологію і ономастику, вперше в Україні почав розробку теоретичних засад ономастики як окремої галузі мовознавства і став організатором ономастичних досліджень в Україні, зокрема, склав велику за обсягом картотеку з топоніміки. У 1957 р. постановою Президії АН УРСР був призначений заступником голови Українського комітету славистів і взяв участь в організації IV Міжнародного з'їзду славистів у м. Москва (вересень 1958 р.). Ініціював заснування Української ономастичної комісії при АН УРСР (очолював її в 1959–1981 рр.), яка функціонує й нині при Відділенні літератури, мови і мистецтвознавства НАН України. Був організатором проведення першої республіканської конференції з ономастики в Україні (1959). З кінця 1950-х рр. започаткував цикл передач на українському радіо про походження географічних назв і прізвиськ. З 1961 р. став членом ономастичної комісії при Міжнародному комітеті славистів, а в 1966 р. – членом Міжнародної комісії ономастичних наук при ЮНЕСКО (м. Левен, Бельгія). Був головним редактором серії «Повідомлення Української ономастичної комісії» (1966–1976). Входив до складу редколегії журналу «Мовознавство» (з 1949 р.), комісії зі створення другого видання «Українського правопису» (1960; у співав.), відповідальний редактор видань «Словник гідронімів України» (1979), «Українсько-російський словник географічних назв Української РСР» (1964), збірника наукових праць «Територіальні діалекти і власні назви» (1965) та ін., матеріалів п'яти республіканських ономастичних конференцій (1959–1975); редактор топономастичної частини фундаментального видання «Історія міст і сіл УРСР» (26 томів, 1967–1974). Автор більше 40 наукових

праць, зокрема «Основні питання розвитку українського правопису в ХІХ столітті» (1948), «Програма збирання матеріалів для вивчення топоніміки України» (1962), «Про складання національних ономастичних атласів» (1967). Нагороджений орденом та медалями за бойові заслуги. – Док. № 164.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 747, арк. 95–142; спр. 749, арк. 172–211; спр. 751, арк. 59–136; спр. 811, арк. 33–75; спр. 875, арк. 189–190; ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6484, арк. 82–110; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. 1930–2005. Матеріали до історії. – Київ, 2005. – С. 243–251; Історія Національної академії наук України. 1946–1950: Частина 2. Додатки. – Київ, 2008. – С. 138, 338, 658; Історія Національної академії наук України. 1951–1955: Частина 2. Додатки. – Київ, 2012. – С. 524, 525, 704; Українська ономастика: бібліогр. покажч. – Київ, 2013. – С. 4; Шевельов Ю. Цілуйко Кирило // Енциклопедія українознавства: Словникова частина: [у 10 т.]. – Париж–Нью-Йорк, 2000. – Т. 10. – С. 3685.

76. Вервес Григорій Давидович (15.04.1920–09.01.2001) – літературознавець, доктор філологічних наук (1959), професор (1962), академік НАН України (1995). Народився у с. Петрове (нині – Кіровоградська обл.). Навчався в Об'єднаному українському інституті у м. Кзил-Орда (1942, КазРСР), Рязанському артилерійському училищі (1943, РФ). Учасник Другої світової війни – був офіцером-артилеристом, воював на 1-му Українському та 2-му Білоруському фронтах. З 1945 р. працював в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР: у 1949–1950 рр. – вчений секретар, з 1950 р. – старший науковий співробітник, з 1958 р. – завідувач відділу слов'янських літератур. Досліджував питання польської, сербської, болгарської, чеської та словенської літератур, їх зв'язків з українською літературою, теоретико-методологічні аспекти сучасної компаративістики, питання регіонального, загальнослов'янського та світового контексту національної літератури. Згуртував колектив талановитих учених-славістів та очолив українську славістичну школу. Викладав у Київському національному славістичному університеті, де став ініціатором створення і керівником кафедри полоністики, читав спецкурси про творчість А. Міцкевича, Ю. Словацького. З середини 1950-х рр. брав участь у славістичних з'їздах і конференціях, часто був у наукових відрядженнях за кордоном, співпрацював із колегами-славістами. Під час підготовки до ІV Міжнародного з'їзду славістів (вересень 1958 р., м. Москва) увійшов до складу створеного при Президії АН УРСР Українського комітету славістів як його відповідальний секретар; пізніше був обраний заступником голови Українського комітету славістів, а також головою Українського комітету Міжнародної асоціації з вивчення і поширення слов'янських культур при ЮНЕСКО та членом бюро цієї асоціації; увійшов до складу Комісії України у справах ЮНЕСКО (1993). Автор більше 300 наукових праць, зокрема: «Адам Міцкевич в українській літературі» (1952, 1955), «Шевченко і Польща» (1964), «Польська література і Україна» (1985); «Українці на рандеву з Європою» (1996) та ін., окремі з них видані польською, російською, болгарською, англійською мовами. Брав активну участь у підготовці двадцятитомного видання творів М. Т. Рильського, голова редколегії видання «Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: У 5 т.» (1987–1994), заступник головного редактора п'яти-томного видання «Історія української культури» (т. 1–2, 2001). Лауреат премії ім. Івана

Франка НАН України (1997). Був нагороджений бойовими орденами та медалями, медаллю Польської Народної Республіки «За заслуги» III-го ступеня, іншими відзнаками та нагородами. – Док. № 164.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 473, арк. 63–126; спр. 811, арк. 139–196; Історія Національної академії наук України. 1946–1950: Частина 2. Додатки. – Київ, 2008. – С. 280, 609; Історія Національної академії наук України. 1951–1955: Частина 2. Додатки. – Київ, 2012. – С. 227, 495, 579; Невтомний опрацьовувач перелогів слов'язнознавства: до 80-річчя академіка Г. Д. Вервеса // Проблеми слов'язнознавства. – 2000. – Вип. 51. – С. 216–218; Скрипник П. І. Вервес Григорій Давидович // Енциклопедія історії України. Т. 1. – Київ, 2003. – С. 479.

77. Ващенко Василь Семенович (11.03.1905–12.11.1993) – мовознавець, доктор філологічних наук (1959), професор (1959). Заслужений діяч науки і техніки України. Народився у м. Ніжин (Чернігівська обл.). У 1930 р. закінчив Дніпропетровський інститут народної освіти. У 1933–1977 рр. працював (з перервами) у Дніпропетровському державному університеті на різних посадах (асистент, доцент, завідувач кафедри української мови, декан філологічного факультету). Одночасно з 1958 р. працював старшим науковим співробітником в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. Основні напрями наукової роботи зосереджувалися на дослідженнях української діалектології та лінгвогеографії, історії українського мовознавства та української літературної мови. Підготував 19 кандидатів наук. Був відповідальним редактором 15-ти збірників наукових праць. Учасник міжнародних з'їздів славістів, всесоюзних, республіканських конференцій, республіканських діалектологічних нарад тощо. Наукова спадщина налічує близько 200 праць, серед яких: 35 монографій та підручників: «З історії та географії діалектних слів» (1962), «Лінгвістична географія Наддніпрянщини» (1968), «Стилістика речення в українській мові» (1968), «Мова Тараса Шевченка» (1963), «Синонімічний словник-мінімум української мови» (1972), «Українська мова» (1959; 1961), та ін. Лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки (1989). – Док. № 164.

Джерела та літ.: Василь Ващенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/peoples/23fb54b5b67aa535/>; Ващенко Василь Семенович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://clgphil.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/30deps/50modernukrlang/10history/40noted/030vaschenko>; Ващенко Василь Семенович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gorod.dp.ua/tema/persons/?pageid=1846>; Дослідник мови української [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://doneckusufit.ucoz.ua/bibl_cult_mas/Vashenko_V.S.pdf; Професори Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара: біобібліогр. довід. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 76; Тараненко О. О. Ващенко Василь Семенович // Українська мова: енциклопедія. – Київ, 2004. – С. 64.

78. Грицютенко Іван Єфремович (08.11.1914–17.07.1995) – мовознавець, доктор філологічних наук (1976), професор (1977). Народився у с. Золотарівка (нині – Попаснянський р-н, Луганська обл.). У 1938 р. закінчив Київський державний університет. Завідував кафедрами української мови Вінницького державного педагогічного інституту (1950–1953) та Одеського державного університету

ім. І. І. Мечникова (1953–1959). Працював у Львівському державному університеті ім. Івана Франка: завідувач кафедри (1972–1988), професор (1988–1993). Досліджував історію української літературної мови, теорію мовознавства, порівняльну граматику, лінгвостилістику. Займався вивченням говірок Одеської області. Автор праць: «Очерки по сравнительной грамматике восточнославянских языков» (у співавторстві, 1958), «Естетична функція художнього слова (в українській прозі 30–60 рр. ХІХ ст.)» (1972), «Іван Франко і питання теорії художньо-образного мовлення» (1985) та ін. – *Док. № 164*.

Джерела та літ.: Українська літературна енциклопедія. Т. 1. – Київ, 1988. – С. 494; Регушевський С. С. Грицютенко Іван Єфремович // Українська мова: енциклопедія. – Київ, 2004. – С. 122; Кобзей Н. В. Грицютенко Іван Єфремович // Енциклопедія сучасної України. Т. 6. – Київ, 2006. – С. 492.

79. Гумецька Лукія Лук'янівна (18.01.1901–24.01.1988) – мовознавець, історик української мови, лексикограф, полоніст, доктор філологічних наук (1957), професор (1962). Народилася у с. Лівча (Польща). У 1928 р. закінчила Інститут французької мови і літератури у м. Тур (Франція), у 1929 р. – Львівський університет. З 1931 р. до 1945 р. викладала українську мову у гімназії та школах міст Броди та Львів. З 1946 р. до 1950 р. – викладач польської мови у Львівському національному університеті ім. І. Франка. Одночасно впродовж 1945–1965 рр. працювала в системі АН УРСР: спочатку у Львівському відділі Інституту мовознавства, а з 1951 р. – в Інституті суспільних наук (Львів): завідувач відділу мовознавства (1956–1971), старший науковий співробітник (з 1971). Організувала перший в Україні осередок істориків-лексикографів Львівської ономастичної школи. Була учасником вітчизняних і міжнародних славістичних заходів: конгресу (1964, Краків), з'їздів славістів – ІV (1958, Москва), V (1963, Софія), VI (1968, Прага). Автор понад 100 наукових праць: «Нариси з історії української мови» (1952), «До історії українсько-польських мовних зв'язків» (1969), «Народні форми хрещених імен в українській мові ХІV–ХV ст.» (1985) та ін. Вона є одним із укладачів і відповідальним редактором «Польсько-українського словника» (т. 1–2, 1958–1960), керівником наукового колективу і головою редколегії «Словника староукраїнської мови ХІV–ХV ст.» (т. 1–2, 1977–1978). Лауреат премії ім. І. Я. Франка АН УРСР (1980). – *Док. № 164*.

Джерела та літ.: Вчені кафедри слов'янської філології. – Львів, 1998. – С. 26; Хобзей Н. В. Гумецька Лукія Лук'янівна // Енциклопедія сучасної України. Т. 6. – Київ, 2006. – С. 631; Закревська Я. В. Гумецька Лукія Лукіянівна // Українська мова: енциклопедія. – Київ, 2000. – С. 125; Онишкевич М. М. Гумецька Лукія Лук'янівна // Українська літературна енциклопедія. Т. 1. – Київ, 1988. – С. 519; Гумецька Лукія Лук'янівна // Українська радянська енциклопедія. Т. 3. – Київ, 1960. – С. 526.

80. Дзензелівський Йосип Олексійович (17.02.1921–15.08.2008) – мовознавець, доктор філологічних наук (1961), професор (1963). Народився у с. Мазурове (нині – Кривоозерський р-н, Миколаївська обл.). З 1939 р. навчався в Одеському державному університеті спочатку на математичному, а потім на філологічному факультетах. З 1941 р. брав участь у військових діях під час Другої світової війни. У 1945 р. поновив навчання в університеті, який закінчив у 1947 р., а в 1947–1951 рр. навчався в аспірантурі цього університету. У 1951–1996 рр. працював в Ужгородському державному університеті на різних посадах,

зокрема завідувача кафедри української мови (1962–1986) та декана філологічного факультету (1968–1972). Фахівець з історії української мови, слов'янської та української діалектології, лексикології, лексикографії та лінгвогеографії. Брав участь у міжнародних славистичних з'їздах, які проходили у містах Софія (1963), Прага (1968), Варшава (1970), Київ (1983); республіканських діалектологічних конференціях (1978, 1982); міжнародних конгресах українців, що відбулись у містах Київ (1991), Львів (1993), Харків (1996) та ін. З 1989 р. був дійсним членом Наукового товариства імені Т. Шевченка у м. Львів та ініціатором і засновником осередку цього товариства у Закарпатті. Засновник діалектологічної наукової школи Ужгородського університету. Підготував 21 кандидата наук. Науковий доробок складає понад 500 мовознавчих досліджень: «Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області України» (т. 1, 1958; т. 2, 1960; т. 3, 1993), «Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі» (1969), «Українське і слов'янське мовознавство» (1996), та ін. Нагороджений двома орденами та п'ятьма бойовими медалями. – *Док. № 164.*

Джерела та літ.: Видатні закарпатці. Дзєндзелівський Йосип Олексійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biblioteka.uz.ua/zak/show.php?showFull=102>; Йосип Олексійович Дзєндзелівський (17.02.1921–15.08.2008) // Українська мова. – 2009. – № 1. – С. 136–138; Закревська Я. В. Дзєндзелівський Йосип Олексійович // Українська мова: енциклопедія. – Київ, 2004. – С. 140.

81. Коломієць Віра Титівна (22.09.1922–20.01.1993) – мовознавець, доктор філологічних наук (1974), професор (1985). Народилася у м. Умань (Черкаська обл.). У 1946 р. закінчила Київський державний педагогічний інститут, а в 1946–1949 рр. навчалася в його аспірантурі. У 1950–1982 рр. працювала в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. Одночасно у 1979–1981 рр. викладала на посаді професора у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка. З 1983 р. – завідувач кафедри Київського державного педагогічного інституту іноземних мов. Вивчала проблеми лексики і словотворення української мови, історичної типології слов'янських мов. У 1958–1989 рр. – секретар Українського комітету славистів, а в 1979–1983 рр. – Міжнародного комітету славистів. Була одним із укладачів «Етимологічного словника української мови» у 7 томах (т. 1–4, 1982–2003). Основні праці: «Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період» (1973), «Історична типологія слов'янських мов» (1986) та ін. – *Док. № 164.*

Джерела та літ.: Л. Б. Лукінова. Коломієць Віра Титівна // Енциклопедія сучасної України. – Т. 14. – Київ, 2014. – С. 93; Плющ М. Я. Коломієць Віра Титівна // Українська мова: енциклопедія. – Київ, 2004. – С. 260; Учені-слависти в Київському університеті: матеріали до біобібліографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/kdsm_2011_14_30.pdf.

82. Бєсєдіна-Невзорова Віра Павлівна (21.08.1894–06.03.1971) – мовознавець, славіст, педагог, доктор філологічних наук (1965), професор (1967). Заслужений діяч науки УРСР (1968). Народилася у м. Юр'єв (нині – м. Тарту, Естонія). У 1914 р. закінчила Вищі жіночі курси у м. Юр'єв. В 1914–1918 р. навчалася на Вищих жіночих курсах при Харківському університеті, у 1920–1921 рр. – на

Тимчасових вищих педагогічних курсах (з 1920 р. – Академія теоретичних знань) у м. Харків. У 1924–1925 рр. – студентка факультету профосвіти, аспірантка, науково-педагогічний співробітник мовознавчої науково-дослідної кафедри Харківського інституту народної освіти. Викладати почала з часу навчання на Вищих жіночих курсах, працювала вчителем російської мови у різних навчальних закладах – школах, гімназії, на підготовчих курсах у Харківській консерваторії та Академії теоретичних знань. З 1930 р. – працювала у Харківському державному університеті (до 1933 р. – Харківський педагогічний інститут професійної освіти) – викладач, доцент (з 1935 р.), професор (з 1967 р.). Досліджувала питання фонетики й граматики слов'янських мов. Автор низки наукових праць: «Порядок слов и его место в грамматическом строе славянских языков» (1956), «Старославянський язык» (1962), «До історії складних форм майбутнього часу в українській мові» (1962) та ін. – *Док. № 164.*

Джерела та літ.: Бесєдіна-Невзорова Віра Павлівна // Енциклопедія сучасної України. Т. 2. – Київ, 2003. – С. 546; Бесєдіна-Невзорова Віра Павлівна // Українська мова: енциклопедія. – Київ, 2004. – С. 48; Бесєдіна-Невзорова Віра Павлівна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrbooks.ru/2011/08/23/besyedina-nevzorova/>.

83. Пачовський Теокист Іванович (1907–1984) – літературознавець, кандидат філологічних наук (1947), доцент (1947). У 1933 р. закінчив Львівський університет, де залишився викладати: асистент (1933–1939), доцент (1939–1973). Читав курси з історії давньої та нової української та польської літератур. Досліджував літературну творчість Т. Г. Шевченка, І. Я. Франка, польських письменників П. Свенцицького, Ю. Словацького та ін. У своїх літературознавчих працях приділяв велику увагу вивченню українсько-польських культурних взаємин. Автор наукових праць: «Деякі питання українсько-польських літературних зв'язків кінця XIX – початку XX ст.» (1958), «Поезії І. Франка польською мовою» (1965), «Заповіт» Тараса Шевченка польською мовою» (1978), «Основоположник київського книгодрукування: 430 років з дня народження Єлисея Плетенецького» (1984). – *Док. № 164.*

Джерела та літ.: Пачовський Теокист Іванович // Шевченківський словник. У 2-х т. – Т. 2. – Київ, 1978. – С. 80; Українська полоністика з перспективи XXI століття. – Київ, 2011. – С. 211–228.

84. Пулинець Олександр Степанович (05.12.1903–30.10.1980) – літературознавець, кандидат філологічних наук. З 1935 р. до 1941 р. – завідувач кафедри літератури Луганського педагогічного інституту. Учасник Другої світової війни (1941–1945). У 1945–1978 рр. викладав у Чернівецькому державному університеті на посадах доцента та завідувача кафедри української мови та літератури. Займався дослідженням проблем теорії літератури та походження літературознавчих термінів. Автор наукових праць: «Словник літературознавчих термінів» (у співавторстві, 1961, 1965, 1971), «Короткий нарис розвитку естетичних вчень та теоретико-літературної думки» (1968). – *Док. № 164.*

Джерела та літ.: Гусар Ю. 5 грудня – 105 років літературознавцю, заслуженому працівнику культури України Олександрові Степановичу Пулинцю (1903–1980) // Буковинський календар: ювілей. – 2008. – Чернівці, 2008. – С. 106; Климов А. О. Вища педагогічна

освіта на Луганщині в 30-і роки ХХ століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1916/52/>; Олександр Степанович Пулинець // Радянський студент. – 1967. – 27 лютого. – С. 3.

85. Самійленко Степан (Стефан) Пилипович (25.12.1906–26.10.1977) – мовознавець, педагог, доктор філологічних наук (1960), професор (1962). Народився у с. Станіслав (нині – Білозерський р-н, Херсонська обл.). Після закінчення школи навчався у сільськогосподарському технікумі та деякий час працював агрономом. У 1926–1930 рр. навчався у Херсонському інституті народної освіти; в 1930–1933 рр. – в аспірантурі Державного інституту мовної культури (м. Ленінград). У 1933 р. захистив кандидатську дисертацію. У 1933–1950 рр. викладав у Полтавському та Ворошиловградському державних педагогічних інститутах. У 1950–1977 рр. працював у Запорізькому державному педагогічному інституті: доцент, професор, потім завідувач кафедри української мови (1961–1975). Досліджував діалектологію, лексикографію, славістику, також займався питаннями діахронічного дослідження граматичної будови української мови, проблемами мови художньої літератури тощо. Був членом Українського комітету славістів, брав участь у роботі IV і V Міжнародних з'їздів славістів (1958, м. Москва; 1962, м. Софія, Болгарія). Автор праць: «Історична граматики української мови» (у співавторстві, 1957, 1962, 1980), «Нариси з історичної морфології української мови» (1964), «Загальне мовознавство. Історія лінгвістичної думки» (1985) та ін. – *Док. № 164*.

Джерела та літ.: Бочарова Л. Примножуючи славу Alma mater [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.znu.edu.ua/gazeta/data.php?data=44&article=423>; Славетні запоріжці. Самійленко Стефан Пилипович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sites.znu.edu.ua/news_details.php?news_id=6993&lang=ukr; Степан Пилипович Самійленко: до 100-річчя від дня народження: бібліогр. покажч. – Запоріжжя, 2006. – 45 с.; Чабаненко В. А. Самійленко Стефан Пилипович // Українська мова: енциклопедія. – Київ, 2004. – С. 569.

86. Іванов Леонід Дмитрович (16.04.1913–29.11.1972) – літературознавець, доктор філологічних наук (1953), професор (1954). Народився у м. Катеринослав (нині – м. Дніпропетровськ). У 1935–1936 рр. викладав у Миколаївському педагогічному інституті; з 1938 р. – у Київському педагогічному інституті. Одночасно з 1936 р. до 1939 р. навчався в аспірантурі Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1940 р. повернувся до Дніпропетровського державного університету, де працював на посадах: декана філологічного факультету (1940–1941), доцента (1940–1953), завідувача кафедри української та зарубіжної літератури (1954–1964). У 1965–1972 рр. був професором Харківського державного університету. Вивчав питання новітньої української та зарубіжної літератур. Автор наукових праць: «Зарубіжна література 1871–1917 рр.» (1959), «Новітня зарубіжна література» (1962), «Історія української літератури кінця ХІХ – початку ХХ ст.» (1967) та ін. – *Док. № 164*.

Джерела та літ.: Олійник Н. П. Іванов Леонід Дмитрович // Професори Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара: біобібліогр. довід. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 183; Олійник Н. П. Іванов Леонід Дмитрович // Енциклопедія сучасної України. Т. 11. – Київ, 2011. – С. 100–101.

87. Перша україно-вірменська наукова сесія. Перша з трьох, проведених у 1950–1970-х рр. наукових сесій, присвячених україно-вірменським історичним зв'язкам, відбулася 23–27 жовтня 1959 р. у м. Єреван (Вірменська РСР). Наукова сесія була присвячена історичним зв'язкам народів й організована Інститутом історії АН Вірменської РСР за участю науково-дослідного Інституту стародавніх рукописів імені Месропа Маштоца при РМ Вірменської РСР (інша назва – Матенадаран), Інституту історії та Інституту суспільних наук АН УРСР. Також у ній взяли участь окремі провідні вчені Грузії і Росії.

Сесію відкрив директор Інституту історії АН Вірменської РСР д.і.н. професор А. Б. Арутюнян, який привітав українських істориків і закликав учасників сесії сприяти посиленню україно-вірменської наукової співпраці. Доповіді українських науковців були присвячені: питанням історії вірмен Галичини – співробітників Інституту суспільних наук АН УРСР акад. І. П. Крип'якевича (зачитана к.і.н. М. К. Івасютою), к.і.н. В. В. Грабовецького, к.і.н. Є. А. Яцкевича (зачитана Я. Д. Ісаєвичем), наукового працівника Львівського історичного музею Н. К. Кривоніс; огляду матеріалів українських архівів про україно-вірменські історичні зв'язки – директора Державного архіву Львівської області Г. С. Сизоненко, начальника відділу стародавніх актів Центрального державного історичного архіву УРСР у м. Київ Л. А. Попової, наукового працівника Центрального державного історичного архіву УРСР у м. Львів П. Х. Пироженка.

Значний інтерес викликали доповіді вірменських науковців, зокрема, співробітника Інституту історії АН Вірменської РСР к.і.н. В. А. Акоюна і співробітника Матенадарану к.і.н. М. О. Дарбіняна про вірменські рукописні твори XVI–XVII ст., що містять інформацію про Україну й українців, директора Матенадарану к.і.н. Л. С. Хачікяна та співробітника Інституту історії АН Вірменської РСР к.і.н. В. К. Восканяна – про середньовічну історію вірмен в Україні. Багато доповідей представників вірменської сторони були присвячені дослідженням вірмено-українських взаємовідносин новітнього часу (чл.-кор. АН Вірменської РСР Л. М. Меліксет-Бека, співробітників Інституту історії Вірменської РСР д.і.н. А. Н. Мнацаканяна, к.і.н. В. А. Аветисяна, к.і.н. К. Б. Удумяна). На підсумковому засіданні учасники сесії окреслили подальші заходи з координації зв'язків між ученими республік, зокрема, щодо публікації українськими істориками матеріалів з історії вірменських поселень в Україні, а вірменськими – матеріалів з історії України, які містяться в єреванських архівах та у Матенадарані. Результати сесії були опубліковані у збірнику «Исторические связи и дружба украинского и армянского народов. Сборник материалов науч. сессии» (1961). – Док. № 169.

Джерела та літ.: Ананян Ж. А. О дружбе украинского и армянского народов («Исторические связи и дружба украинского и армянского народов», изд. АН Арм. ССР, Єреван, 1961 г. // ՀԱՍՈՒ ԳՍ Տեղեկագիրը հասարակական գիտությունները. – 1961. – № 6. – Р. 73–77; Восканян В. К., Грабовецький В. В., Слинько І. І. Історичні зв'язки українського і вірменського народів // Український історичний журнал. – 1960. – № 1. – С. 143–145; Хачатрян К. Г. Опыт и перспективы сотрудничества ученых Армении и Украины в области исследования армяно-украинских исторических связей // Из истории армяно-украинских, венгерских и молдавских отношений: сб. ст. и мат. / Сост.: К. Хачатрян, О. Алексанян / Ред. К. Хачатрян. – Єреван, 2012. – С. 13.

88. Створення Фізико-технічного інституту низьких температур АН УРСР (ФТІНТ АН УРСР). Фізико-технічний інститут низьких температур Відділення фізико-математичних наук АН УРСР у м. Харків створено згідно з постановами РМ УРСР від 11 травня 1960 р. № 681 та Президії АН УРСР від 13 травня 1960 р. Організації інституту передувала підготовча робота ініціативної групи під керівництвом д.ф.-м.н. Б. І. Веркіна, на той час співробітника Харківського фізико-технічного інституту АН УРСР. До цієї групи входили: д.ф.-м.н. О. О. Галкін, д.ф.-м.н. І. М. Дмитренко, д.ф.-м.н. Б. Н. Єсельсон і к.т.н. В. І. Старцев. Велику підтримку надав акад. АН СРСР П. Л. Капиця, який очолював у той час Раду з проблеми фізики низьких температур АН СРСР. Рада на своєму засіданні у липні 1959 р. схвалила наукову тематику майбутнього інституту і прийняла рішення про надання допомоги в його організації.

Остаточне рішення про створення інституту у м. Харків було прийняте не відразу; висувались пропозиції щодо розміщення його у м. Дніпропетровськ як одному із центрів космічної промисловості. До роботи у ньому планувалося залучити молодих спеціалістів, наукових співробітників вчз, інженерів проектних і конструкторських установ і підприємств цього міста. Дніпропетровський раднаргосп дав згоду на передачу для інституту навчального корпусу, майстерень і гуртожитку Гірничого технікуму; для наукових співробітників нового інституту планувалося виділити 25 квартир. Проте була прийнята пропозиція ініціативної групи про розміщення його у м. Харків, адже саме в Харківському фізико-технічному інституті АН УРСР у 1931 р. організовано першу в країні кріогенну лабораторію, науковим керівником якої був видатний фізик проф. Л. В. Шубніков. Роботи вченого і його учнів заклали основи Харківської школи фізики низьких температур. Високий рівень досліджень цієї наукової школи, їх широкий діапазон сприяли тому, що саме у Харкові було створено Фізико-технічний інститут низьких температур, ядром якого стали учні та співробітники акад. Б. Г. Лазарева. Наукові традиції цієї школи було продовжено у ФТІНТ АН УРСР д.ф.-м.н. Б. І. Веркіним, який очолив новостворений інститут та багато років був незмінним його директором (1960–1988). У 1963 р. цю установу було передано у підпорядкування Відділення фізики АН УРСР. У 1991 р. постановою Президії АН України від 11 грудня 1991 р. № 329 інституту присвоєно ім'я його засновника та першого директора – акад. Б. І. Веркіна.

Основними напрямками діяльності установи у галузі експериментальної та теоретичної фізики були дослідження електронних явищ у провідних і надпровідних системах, квантова фізика рідин, кріокристалів, низькотемпературний магнетизм, біофізика, низькотемпературна фізика макромолекул. У галузі математики – математична фізика та математичний аналіз, геометрія і топологія; у галузі прикладної фізики – низькотемпературне матеріалознавство і приладобудування. Відповідно до його наукових та науково-практичних завдань було організовано або передано з інших установ 6 відділів, 9 лабораторій, організовано конструкторське бюро, експериментально-виробничий відділ, пізніше перейменований в експериментально-виробничі майстерні (з 1972 р. – дослідне виробництво).

На початку 1960-х рр. середній вік співробітників інституту становив 26 років. Вже на рубежі 1960–1970-х рр. ФТІНТ АН УРСР одержав загальне наукове визнання у країні і за її межами завдяки експериментальним і теоретичним

дослідженням надпровідності, фізики криокристалів, рідкого та твердого гелію, низькотемпературного матеріалознавства. Розвивались дослідження та науково-конструкторські програми з космічного матеріалознавства, користувалися широким попитом прикладні розробки з криогенного приладобудування, розроблено й запущено у дію різноманітні установки для одержання низьких і наднизьких температур. Співробітниками інституту у різні роки були відомі вчені України: академіки НАН України В. В. Єременко, В. Г. Манжелій, В. О. Марченко, Л. А. Пастур, М. Ф. Харченко, С. Л. Гнатченко, Є. Я. Хруслов, а також члени-кореспонденти НАН України О. М. Омелянчук, Й. В. Островський, Е. Я. Рудацький, М. О. Стржемечний, М. В. Щербина. – *Док. № 170.*

Джерела та літ.: Науковий архів Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна, історична довідка до фонду; ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6484, арк. 151–153; Архівні фонди установ Національної академії наук України: путівник. – Київ, 2008. – С. 95–97.

89. Розміщення інститутів археології, літератури та Сектору держави і права АН УРСР у приміщенні будівлі за адресою м. Київ, б-р Т. Шевченка, № 14. У 1950-х роках установи Відділу суспільних наук АН УРСР розміщувалися у приміщенні за адресою м. Київ, б-р Т. Шевченка, № 14, яке знаходилося на балансі Міністерства сільського господарства УРСР, проте площа приміщення була занадто малою для нормальної роботи установ.

Проект будівництва приміщення для установ Відділу суспільних наук АН УРСР у м. Київ по вул. Кірова, № 4 (нині – вул. М. Грушевського) був затверджений постановою РМ УРСР від 15 червня 1954 р. № 825 та рішенням Держбуду СРСР від 2 вересня 1955 р. № 707. Кошторисна вартість будівлі становила 11 млн 163 тис. крб, спорудження розпочалося у 1955 р. У цьому будинку архітекторами В. Є. Ладним та З. Г. Хлебніковим запроєктовано 195 робочих кімнат площею 4856 м², археологічний музей площею 570 м², конференц-зал площею 570 м² та 24 кімнати для книгосховищ, читальних залів, залів засідань та приміщень архівів загальною площею 1008,6 м². Тут передбачалося розміщення інститутів Відділу суспільних наук АН УРСР: археології (з музеєм), економіки, мистецтвознавства, фольклору та етнографії, філософії, історії, а також апарату цього Відділу. Однак корисна площа будівлі становила всього 3598 м², що не могло задовольнити всіх потреб.

Звільнені приміщення у будинку по б-ру Т. Шевченка, № 14 мали бути перерозподілені між академічними інститутами, які залишались у ньому, проте 15 червня 1957 р. РМ УРСР прийняла постанову № 610, якою передала будівлю за адресою б-р Т. Шевченка, № 14 Київському державному університету ім. Т. Г. Шевченка.

Виходячи з того, що за умови переміщення всіх установ Відділу суспільних наук АН УРСР до нового приміщення фактичне положення інститутів не покращувалося, Президія АН УРСР неодноразово зверталася до директивних органів республіки залишити приміщення за адресою б-р Т. Шевченка, № 14 у віданні Академії наук для розміщення у ньому Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР та Сектору держави і права АН УРСР. За неможливості залишити цю будівлю за АН УРСР Президія АН УРСР пропонувала передати Академії приміщення адміністративного корпусу Київського медінституту по б-ру Т. Шевченка, № 13. Натомість Академії наук

було запропоновано подати розрахунки на розміщення установ у будинку по вул. Кірова, № 4 та тих, що звільняються по б-ру Т. Шевченка, № 14 у зв'язку з переїздом усіх інститутів Відділу суспільних наук АН УРСР. Таким чином, у результаті розгляду цього питання усі клопотання Президії АН УРСР були відхилені.

У 1960 р. будівлю по вул. Кірова, № 4 було введено в експлуатацію, у ній розмістилися установи Відділу суспільних наук АН УРСР. Сьогодні за адресою вул. М. Грушевського, № 4 розміщується низка установ Відділення історії, філософії та права НАН України – Інститут історії України, Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського, та Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України – Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – *Док. № 171.*

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 837, арк. 127–131; ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6484, арк. 216–217; Київ : Архитектурно-исторический очерк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kievjournal.com/index.php?option=com_content&view=article&id=402.

90. Про перейменування Інституту будівельної механіки АН УРСР в Інститут механіки АН УРСР. У другій половині 50-х рр. ХХ ст. у зв'язку з потребами економічного розвитку перед наукою постало завдання поглибленої розробки нових проблем механіки твердого тіла, пов'язаних зі створенням міцних і жорстких конструкцій з найменшою вагою. Вони мали велике значення для розвитку машинобудування, авіації, суднобудування і створення балістичних та міжконтинентальних ракет. Президія АН УРСР звернулася до уряду УРСР з клопотанням про затвердження нових напрямів наукових досліджень Інституту будівельної механіки АН УРСР та про його перейменування відповідно до розширеного профілю роботи.

Постановою РМ УРСР від 28 грудня 1959 р. № 1995 та постановою Президії АН УРСР від 8 січня 1960 р. № 3 Інститут будівельної механіки АН УРСР перейменовано в Інститут механіки АН УРСР. В основу наукових досліджень Інституту механіки АН УРСР було покладено розробку проблем нелінійної механіки складних систем із врахуванням пружно-пластичних деформацій, теорії пружності, нелінійної теорії оболонок, створення теорії подібності оболонок, міцності, розвиток теорії термопружності, термопластичності, термоповзучості, постановка широкого моделювання основних механічних явищ конструкцій. – *Док. № 175.*

Джерела та літ.: ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4924, арк. 69–70; Інститут механіки ім. С. П. Тимошенка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inmech.kiev.ua>.

91. Забезпечення співробітників АН УРСР житлом. На кінець 1950-х рр. забезпечення співробітників АН УРСР житлом залишалося незадовільним, тому керівництво Академії вживало нагальних заходів для вирішення цієї проблеми. Президія АН УРСР неодноразово зверталася з клопотаннями до директивних органів держави щодо збільшення асигнувань на будівництво житла для своїх працівників та окрім безкоштовного державного житла намагалася допомагати співробітникам будувати кооперативне. Так, постановою від 5 квітня 1956 р. Президія АН УРСР схвалила організацію житлово-будівельного кооперативу АН УРСР

для будівництва житлових будинків на 512 квартир і звернулася із клопотанням до РМ СРСР про надання кооперативу безвідсоткової позики у розмірі 70% від витрат на будівництво строком на 15 років. Таким чином, у 1959 р. вдалося ввести в експлуатацію будинок кооперативу. З метою розв'язання житлової проблеми 5 червня 1959 р. створено Комісію з житлових питань при Президії АН УРСР під керівництвом акад. М. Ф. Гулого, яка здійснювала розподіл житлової площі між співробітниками Академії.

Станом на 1 січня 1960 р. на квартирній черзі в АН УРСР перебувало 1935 родин співробітників: з них 713 взагалі не мали житла і винаймали кутки у чужих оселях, 103 родини проживало у різних гуртожитках, 27 родин – у гуртожитках спільно з холостяками, 13 родин – в гуртожитку декілька сімей в одній кімнаті, 180 родин – у кутках, бараках, аварійних будинках, 85 родин – у підвалах, непридатних для проживання, 131 родина проживала на площі менше 3 м² на одну людину. Загалом норма житла на той час складала на одну людину 6 м².

За звітом АН УРСР у 1960 р. на будівництво житла для співробітників Академії держава асигнувала 25,65 млн крб, було здано в експлуатацію 12 житлових будинків (670 квартир) загальною площею 19 тис. м². Загалом упродовж 1946–1960 рр. для співробітників АН УРСР збудовано 43 тис. 909 м² житла у містах Київ, Львів, Дніпропетровськ, Полтава, Сталіно та Сімферополь. – *Док. № 188.*

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 695, арк. 306; спр. 874, арк. 105; спр. 974, арк. 1–3; спр. 976, арк. 119; Отчет о научной деятельности учреждений Академии наук Украинской ССР за 1960 год. – Киев, 1961. – С. 136–137.

92. Повне зібрання творів Т. Г. Шевченка у 10 томах. Творча спадщина класика української літератури досліджувалася в Українській академії наук з кінця 1918 р. Комісією для видання пам'яток новітнього українського письменства під керівництвом акад. С. О. Єфремова. У період 1920–1922 рр. це завдання здійснювала Постійна комісія для видання творів Т. Г. Шевченка, М. П. Драгоманова, В. Б. Антоновича і І. Я. Франка, передана до складу Академії Всеукраїнським видавничим комітетом («Всеукрвидав»), з 1923 р. – знову Комісія для видання пам'яток новітнього українського письменства. Головне редагування творів Т. Г. Шевченка покладалось на історика літератури та письменника П. І. Зайцева. До 1924 р. комісія погодила питання про видання творів Кобзаря з Державним видавництвом УСРР і створила спеціальну підкомісію під керівництвом акад. С. О. Єфремова, яка склала план академічного видання у 10 томах: т. I–II – Поезії; т. III – Листування, т. IV – Щоденник, т. V–VI – Російські повісті й поеми, т. VII Малюнки, т. VIII–X – Дослідження про Т. Г. Шевченка, нові матеріали до його біографії, можливо, укладення повної біографії. З метою виявлення праць та листування Т. Г. Шевченка здійснювалися наукові експедиції; було проведено велику наукову роботу для уточнення оригінального написання текстів. Проте невдовзі ця робота була припинена і чимало шевченкознавців, зокрема акад. С. О. Єфремов, П. П. Филипович, В. В. Міяковський, С. В. Пилюпенко та інші, зазнали репресій. Із запланованого було опубліковано лише т. IV («Щоденник», 1927 р.), т. III («Листування», 1929 р.) та залишилися 5 сигнальних примірників невиданого т. VIII, укладеного істориком мистецтва акад. О. П. Новицьким, оскільки у 1934 р. весь наклад цього тому було знищено у 1-й друкарні м. Київ. Наступною спробою стала підготовка повного

академічного видання творів Т. Г. Шевченка під редакцією В. П. Затонського, А. А. Хвилі та Є. С. Шабліовського, до т. I якого увійшли вірші періоду 1838–1847 рр., т. II – поезії 1847–1861 рр. Після публікації перших двох томів у 1935 р. та 1937 р. підготовку видання також довелося припинити.

Постановою Президії АН УРСР від 2 серпня 1938 р. було затверджене рішення про участь АН УРСР у відзначенні 125-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка у 1939 р. та про розробку плану ювілейних заходів, до яких належало й створення нового академічного видання творів у 10 томах. На її виконання у 1939 р. було підготовлено й опубліковано два томи «Повного академічного видання творів Т. Г. Шевченка у 10 томах», з позначкою «Видання ювілейне: 1814–1939 рр.». Воно мало стати першим повним виданням творів великого Кобзаря, до якого б увійшли всі відомі твори з його творчої спадщини, зокрема й ті, які раніше не публікувались; також до нього планувалося ввести записи усної народної творчості. Тексти звірялися з автографами та іншими авторитетними джерелами і були очищені від тих змін, що допускалися у попередніх виданнях; вперше було подано всі варіанти творів літературної спадщини Т. Г. Шевченка, а російські повісті – за оригінальними текстами. У постанові від 31 березня 1941 р. Президія АН УРСР відзначала затримку у підготовці видання творів Т. Г. Шевченка Інститутом української літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР і встановила такі строки видання: т. III – опублікувати до 1 липня 1941 р., т. V подати до видавництва до 13 травня, т. IV – до 1 жовтня, т. VI – до 1 листопада 1941 р. Друга світова війна та військові дії в Україні змінили ці плани: робота над виданням продовжувалася, хоч і не в такому обсязі, в евакуації у м. Уфа (Башкирська РСР) і в м. Новосибірськ (РРФСР), куди були вивезені гуманітарні інститути АН УРСР та частина оригіналів творів Т. Г. Шевченка.

У післявоєнний час питанню підготовки видання було присвячено близько 10 постанов Президії АН УРСР. Наукова робота проводилась дуже активно понад 14 років і наступні 8 томів «Повного академічного видання творів Т. Г. Шевченка у 10 томах» були опубліковані у 1949–1964 рр., при чому тт. VII–X, до яких увійшли 652 мистецькі твори Т. Г. Шевченка періоду 1830–1861 рр., у 1961–1964 рр. – *Док. № 189.*

Джерела та літ.: Історія Академії наук України. 1918–1923. Документи і матеріали. – Київ, 1993. – С. 226, 229, 395–396; Історія Національної академії наук України (1938–1941): Документи і матеріали. – Київ, 2003. – С. 430, 447; Історія Національної академії наук України (1941–1945): Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2007. – С. 252; Історія Національної академії наук України (1941–1945): Частина 2. Додатки. – Київ, 2007. – С. 154; Історія Національної академії наук України. 1946–1950: Частина 1. Документи і матеріали. – Київ, 2008. – С. 87–88, 207, 439; Історія Національної академії наук України. 1951–1955: Частина 2. Додатки. – Київ, 2012. – С. 89, 272–273, 401; Карпінчук Г. В. Видання творів Тараса Шевченка 20–30 рр. XX ст. в колекції Музею книги і друкарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goo.gl/RCh8lR>; Карпінчук Г. Видання творів Тараса Шевченка у 1920–1960-х роках за редакцією Михайла Новицького // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 2. – С. 1–3.

93. Індійське товариство міжнародного права (The Indian Society of International Law) – створене у 1959 р. у м. Нью-Делі (Індія) як установа сприяння освіти

та розвитку наукових досліджень у галузі міжнародного права в Індії. Ініціатором створення та першим президентом товариства став міністр оборони Індії В. К. Крішна Менон (V. K. Krishna Menon), патроном товариства – перший прем'єр-міністр Індії Дж. Неру (J. Nehru), віце-президентом – Н. Сінх (N. Singh). Діяльність товариства була спрямована на популяризацію основ міжнародного права серед громадськості Індії через національні форуми та публікації, посилення їх практичного впровадження та вивчення впливу на громадськість; заохочення до вивчення та порівняння досвіду інших країн щодо практики застосування міжнародного права. Друкованим органом товариства з 1960 р. є щоквартальне періодичне видання «Індійський журнал міжнародного права». На сучасному етапі товариство очолює президент д-р Е. М. Сударшана Натчаппан (E. M. Sudarsana Natchiappan) та віце-президент проф. Л. Джамбхолкар (L. Jambholkar). Це престижний науково-навчальний центр міжнародного права, відомий не лише в Індії, але й за кордоном. – Док. № 193.

Джерела та літ.: The Indian Society of International Law (ISIL) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.isil-aca.org/about_ISIL.htm.

94. Тепла Софія (Трапезна, або Мала Софія) – пам'ятка архітектури в стилі українського бароко, одна з головних споруд Софійського монастирського ансамблю (м. Київ, вул. Володимирська, 24). Двоповерхову кам'яну будівлю збудовано упродовж 1722–1730 рр. У середині XVIII ст. Трапезна зазнала пожежі, після чого близько 1769 р. було проведено її реконструкцію, у якій брав участь відомий український архітектор І. Г. Григорович-Барський. Після закриття Софійського монастиря в 1786 р. будівля використовувалась як церква. За розпорядженням митрополита Євгенія (в миру – Є. О. Болховітинов) у 1822 р. почалися роботи з перебудови колишньої Трапезної на зимовий (теплий) храм (архітектор А. І. Мезенський). Церкву освятили 12 листопада 1822 р.; відтоді вона, на противагу холодному взимку соборові, отримала назву «Теплої» або «Малої Софії». Найбільшу перебудову церкви здійснено упродовж 1869–1872 рр. за проектом архітектора М. Є. Юргенса, коли її було істотно розширено. У 1919 р. й на початку 1920-х рр. служби у храмі велись українською мовою, потім до 1929 р. тут знаходилася слов'янська парафія Українського екзархату Московського патріархату.

З 1934 р. у його будівлі розміщувався газетний відділ Центральної наукової бібліотеки АН УРСР. Станом на липень 1957 р. фонд відділу нараховував 7,5 млн одиниць зберігання. Восени 1967 р. фонди відділу перевезено до основного будинку Центральної наукової бібліотеки АН УРСР на вул. Володимирська, № 62, а до «Теплої Софії» переміщено літературу з Михайлівської церкви Видубицького монастиря.

У 1970 р. внаслідок проведених науково-дослідних робіт було виявлено первісні архітектуру та декор будівлі, уточнено її історію, зокрема, знайдено фундаменти споруди, яка стояла на цьому місці у XVII ст. На основі отриманих даних під керівництвом архітектора В. Ф. Отченашко споруді було частково повернуто початкові архітектурні форми зі збереженням більшості прибудов, зроблених у 1872 р. Після реставрації вона була пристосована для показу виставок та експозицій. Своєрідний силует Трапезної, виразність її архітектурних форм роблять

будівлю цінною пам'яткою української барокової архітектури. Трапезна церква у складі комплексу монастирських споруд собору Святої Софії внесена до переліку Світової спадщини ЮНЕСКО під № 527. Пам'ятка культурної спадщини національного значення занесена до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. – Док. № 198.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 749, арк. 10; Науковий архів НБУВ, оп. 1, спр. 1346, арк. 110; Трапезна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sofiyskiy-sobor.polnaya.info/ua/trapezna_sofiya_kyivska.shtml.

95. Міжнародна служба широти (МСШ) (International Latitude Service, ILS).

Питання щодо необхідності створення спеціальної служби широти для проведення систематичних досліджень з метою отримання більш точних даних, що дозволяють детально вивчити рух полюсів Землі, обговорювалися на Другій міжнародній геодезичній конференції у 1895 р. у м. Берлін. Невдовзі після з'їзду служба була організована у м. Потсдам (Німеччина), а її керівний орган – Центральне бюро – приступило до вироблення єдиної програми спостережень, вибору місць для станцій, типу інструменту та конструкції павільйону, однакових для всіх станцій тощо. У 1899 р. розпочала свою роботу перша мережа з шести астрономічних станцій, розташованих близько 39° пн. ш.: «Гайтерсбург», США (Gaithersburg, USA); «Цінціннаті», США (Cincinnati, USA); «Юокая», США (Ukiah, USA); «Мізусава», Японія (Mizusawa, Japan); «Чарджуй», Російський Туркестан (Chargui in Russian Turkestan); «Карлофорте», Італія (Carloforte, Italy). Дещо пізніше, у 1922–1938 рр., Центральне бюро цієї служби перебувало у м. Мізусава (Японія), а в 1939–1960 рр. – у м. Турін (Італія).

На Х Генеральній асамблеї Міжнародного астрономічного союзу (МАС), яка проходила у м. Москва у 1958 р., відомий вчений-астроном, президент Комісії № 19 «Змінність широт» МАС Є. П. Федоров порушив питання про необхідність реорганізації служби та переміщення її Центрального бюро. Результатом стало прийняття рекомендації щодо організації широкої дискусії серед наукової громадськості про стан та майбутні напрями робіт з вивчення коливання широт і руху полюсів Землі, заплановано проведення спеціального симпозіуму з цих питань у 1960 р. у м. Гельсінкі (Фінляндія).

Вважаючи, що дослідження в СРСР проводяться на достатньо високому рівні, Є. П. Федоров висунув пропозицію голові Астрономічної ради АН СРСР чл.-кор. АН СРСР О. О. Михайлову про перенесення Центрального бюро Міжнародної служби широти в СРСР до Головної астрономічної обсерваторії АН УРСР у м. Київ. Цю ініціативу підтримали Астрономічні ради АН УРСР і АН СРСР, проте вона не була реалізована. У 1962 р. службу реорганізовано у Міжнародну службу руху полюса Землі (IPMS, International Polar Motion Service), а місцем для її Центрального бюро обрано м. Мізусава, Японія.

У 1987 р. з ініціативи Міжнародного астрономічного союзу і Міжнародного геодезичного та геофізичного союзу на базі Міжнародної служби руху полюса Землі і відділу спостережень за обертанням Землі Міжнародного бюро часу була створена Міжнародна служба обертання Землі (IERS, International Earth Rotation and Reference Systems Service) з Центральним бюро у м. Париж (Франція). На сьогодні ця служба продовжує дослідження та здійснює оцінку параметрів обертання і

координат Землі; вона відповідальна за уточнення даних щодо всесвітнього координованого часу, стандартної небесної та земної систем координат. – Док № 199.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 961, арк. 46–49; Науковий архів ГАО НАН України, оп. 1, спр. 272, арк. 35; Євген Павлович Федоров: нариси та спогади про вченого. – Київ, 2009. – С. 27–28; IERS. Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iers.org/IERS/EN/Organization/organization.html?sessionId=277C1CFF242DA1879DA0F4B9180CF6F3.live2>; Yokoyama K., Manabe S., Sakai S. History of the International Polar Motion Service / International Latitude Service // Polar Motion Historical and Scientific Problems, ASP Conference Series. – Vol. 208. – 2000. – P. 147–149, 159.

96. Створення філіалу Чорноморського державного заповідника у дельті р. Дунай. Питання про необхідність створення філіалу Чорноморського заповідника у дельті р. Дунай неодноразово піднімалося та обґрунтовувалося Президією АН УРСР перед вищими органами влади України. У 1964 р. Міжвідомча комісія АН УРСР з комплексного використання природних ресурсів р. Дунай також рекомендувала організувати державний заповідник в українській частині дунайської дельти. Природоохоронну зону у дельті Дунаю з режимом пам'ятки природи республіканського значення було створено за постановою РМ УРСР від 24 липня 1967 р. № 490; її територія включила смугу плавневих земель прибережної частини Чорного моря шириною 1 км углиб материка (3 тис. га) та однокілометрову зону морської акваторії.

Пізніше постановою РМ УРСР від 20 лютого 1973 р. № 84 на площі 7758 га було створено Дунайську філію Чорноморського державного заповідника АН УРСР, на виконання постанови РМ УРСР від 23 квітня 1981 р. № 203 – Державний природний заповідник «Дунайські плавні» АН УРСР на території 14 851 га. Указом Президента України від 10 серпня 1998 р. № 861/98 на базі Державного природного заповідника «Дунайські плавні» утворено Дунайський біосферний заповідник НАН України. Площа заповідника встановлена у розмірі 46 403 га з протоками і внутрішніми водоймами та двокілометровою смугою в акваторії Чорного моря, яка займає 6890 га. – Док. № 207.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 962, арк. 207–209; спр. 976, арк. 257–259; Інститут архівознавства НБУВ, ф. 258, оп. 1, спр. 391, арк. 1–19; спр. 410, арк. 1–66; спр. 443, арк. 1–80; ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 6175, арк. 4–5; Дунайський біосферний заповідник: історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dbr.org.ua/uk/page/history>.

97. Реорганізація Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР в інститут. У 1960 р. з ініціативою реорганізації лабораторії в інститут виступило керівництво не лише Харківського турбінного заводу, але й виробничого підприємства з ремонту обладнання електростанцій «Харківенергоремонт». Проте деякий час питання реорганізації залишалося відкритим. На виконання постанови РМ УРСР від 28 грудня 1963 р. № 1408 Президія АН УРСР постановою від 15 січня 1964 р. реорганізувала Лабораторію гідравлічних машин АН УРСР у Харківський філіал Інституту механіки АН УРСР. Відповідно до постанови Президії АН УРСР від 26 лютого 1970 р. № 73 цей філіал був підпорядкований Інституту теплофізики АН УРСР.

Реорганізація Харківського філіалу Інституту теплофізики АН УРСР в Інститут проблем машинобудування АН УРСР відбулася лише в 1972 р. на виконання постанов РМ УРСР від 27 квітня 1972 р. № 190 та Президії АН УРСР від 11 травня 1972 р. № 177. Створення інституту зумовлювалось необхідністю розширення досліджень у галузі енергетичного машинобудування. На установу покладалися завдання розробки фізико-технічних проблем енергетики, дослідження механіки деформованого твердого тіла, механіки рідини та газу. Постановою Президії НАН України від 23 жовтня 1996 р. № 340 інституту присвоєно ім'я акад. А. М. Підгорного. – Док. № 208.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 960, арк. 31; Архівні фонди установ Національної академії наук України: путівник. – Київ, 2008. – С. 165–166; Історія Академії наук Української ССР. – Київ, 1979. – С. 621.

98. Створення Інституту проблем хімії та технології обробки води АН УРСР.

Питання про створення в структурі АН УРСР окремої установи, яка б займалася вивченням проблем охорони водоймищ від забруднень стічними водами, розробкою нових методів технології очищення питної води та автоматизації технологічних процесів очищення води активно ставилися керівництвом АН УРСР перед директивними органами з 1950-х рр. Так, у 1958 р. Президент АН УРСР акад. О. В. Палладін звертався до РМ УРСР з клопотанням щодо виокремлення зі складу Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР лабораторії хімії та технології обробки води під керівництвом д.т.н. Л. А. Кульського і надання їй самостійного статусу у складі АН УРСР. У 1959 р. Президія АН УРСР звернулася до РМ УРСР з клопотанням, у якому обґрунтовувала доцільність створення у системі АН УРСР Інституту проблем хімії та технології обробки води на базі лабораторії хімії і технології обробки води та дослідної станції технології води Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР.

Ці плани щодо створення окремого Інституту проблем хімії та технології обробки води АН УРСР не були реалізовані. Проте у 1968 р. згідно з постановами РМ УРСР від 29 грудня 1967 р. № 847 та Президії АН УРСР від 22 січня 1968 р. № 25 на базі сектору хімії та технології води і сектору фізичної хімії дисперсних систем Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР у складі Академії наук організовано Інститут колоїдної хімії та хімії води.

На відзначення 100-річчя від дня народження видатного вченого у галузі колоїдної хімії в Україні акад. А. В. Думанського відповідно до постанови Президії АН УРСР від 11 червня 1980 р. № 293 інституту було присвоєно ім'я вченого. Директорами інституту були: акад. Ф. Д. Овчаренко (1968 р.), чл.-кор. О. Д. Куриленко (1968–1975), акад. А. Т. Пилипенко (1975–1988). З 1988 р. установу очолює акад. В. В. Гончарук. – Док. № 211.

Джерела та літ.: ЦДАВО України, ф. 2, оп. 9, спр. 5020, арк. 30–31; Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 909, арк. 251–253.

99. Розробка електронної обчислювальної машини «Київ» розпочалась у 1954 р. за ініціативою акад. Б. В. Гнеденка у лабораторії обчислювальної техніки Інституту математики АН УРСР. Ці дослідження здійснювалися колективом, який раніше під керівництвом акад. С. О. Лебедева вже створив першу у Європі

«Малу електронну обчислювальну машину» (МЕОМ). При розробці машини ставилось завдання створити потужну обчислювальну машину, яка б могла увійти до складу головного обладнання майбутнього Обчислювального центру АН УРСР (створений у грудні 1957 р. у м. Київ на базі лабораторії № 2 Інституту математики АН УРСР). Вирішення поставленого завдання вимагало знаходження розумного компромісу між швидкістю, об'ємом пам'яті, зручністю програмування та надійністю її роботи.

На початковому етапі керівництво розробкою машини «Київ» здійснював акад. Б. В. Гнеденко спільно зі старшими науковими співробітниками к.т.н. Л. Н. Дашевським і к.ф.-м.н. К. Л. Ющенко. З 1956 р. розробкою машини «Київ» керував д.ф.-м.н. В. М. Глушков. Завершальні роботи – технічне проектування, складання та налагодження – були проведені науковими співробітниками та інженерами Обчислювального центру АН УРСР. 30 травня 1960 р. Президія АН УРСР прийняла постанову, відповідно до якої перша електронна обчислювальна машина «Київ» була введена до числа діючого обладнання центру, друга – придбана Об'єднаним інститутом ядерних досліджень (м. Дубна, РРФСР).

В Обчислювальному центрі АН УРСР була виконана велика робота з розвитку різних аспектів теорії ЕОМ і її впровадженню в конкретні розробки. На базі загальної теорії автоматів, що створювалася в ці роки, були запропоновані практичні методики проектування окремих блоків і вузлів ЕОМ. Так, 4 листопада 1960 р. вперше у світі за допомогою ЕОМ «Київ» проводились експерименти з дистанційного управління технологічними процесами у конвекторному цеху Дніпродзержинського металургійного комбінату, відстань від якого до місця розташування машини перевищувала 500 км. Під керівництвом акад. В. М. Глушкова на цій ЕОМ було виконано серію унікальних на той час експериментів з використанням штучного інтелекту, машинного розпізнавання простих геометричних фігур, моделюванням автоматів для розпізнавання друкованих та письмових літер. – Док. № 224.

Джерела та літ.: Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 941, арк. 152; спр. 945, арк. 59; спр. 960, арк. 313; ЦДАГО, ф. 1, оп. 31, спр. 1482, арк. 252–253; Глушков В. М., Ющенко Е. Л. Вычислительная машина «Киев»: математическое описание. – Киев, 1962. – С. 3–6.

100. Коган Олександр Борисович (13.08.1912–02.12.1989) – нейрофізіолог і нейрокібернетик, доктор біологічних наук (1946). Заслужений діяч науки РРФСР (1982). Народився у м. Ростов-на-Дону (Росія). Закінчив Ростовський медичний інститут (1932), у якому працював асистентом, потім доцентом кафедри фізіології до 1942 р. У цей період створив методику реєстрації електричних потенціалів мозку за допомогою вживлення електродів, яка стала класичною у всіх електрофізіологічних лабораторіях світу. Захистив кандидатську дисертацію (1936). У 1942–1945 рр. – майор медичної служби на фронті. У 1945 р. повернувся до Ростовського державного університету, де згодом очолив кафедру фізіології людини і тварин. Захистив докторську дисертацію, присвячену дослідженню електрофізіологічного аналізу складних безумовних рефлексів (1946). У 1950-х роках зосередився на розробці і втіленні в нейрофізіологію комплексних електрофізіологічних та цитохімічних досліджень. З середини 1960-х рр. займався створенням

нового наукового напрямку – кібернетичного вивчення принципів організації та інформаційної діяльності мозку. Одночасно з науково-педагогічною діяльністю в університеті у 1971 р. організував і до 1980 р. очолював Науково-дослідний інститут нейрокібернетики у складі Північно-Кавказького наукового центру вищої школи (тепер – Науково-дослідний інститут нейрокібернетики ім. О. Б. Когана Південного федерального університету, м. Ростов-на-Дону, РФ). Лауреат премій ім. І. П. Павлова (спільно з П. Г. Костюком, 1960) та ім. І. М. Сеченова АН СРСР (1980). Наукові праці стосуються питань фізіології людини та тварин, біологічної кібернетики, електрофізіології, фізіології вищої нервової діяльності, зокрема: «Электрофизиологическое исследование центральных механизмов некоторых сложных рефлексов» (1949), «Основы физиологии высшей нервной деятельности» (1959), «Электрофизиология: учебник для студентов биологических специальностей университетов» (1969), «Функциональная организация нейронных механизмов мозга» (1979) та ін. – Док. № 225.

Джерела та літ.: Коган В. А. Мои дорогие родители [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rsue.ru/Academy/Archives/197/roditeli.htm>; НИИ нейрокібернетики ім. А. Б. Когана Южного федерального університета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.krinc.ru>; Потери науки: Александр Борисович Коган // Физиологический журнал СССР им. И. М. Сеченова. – 1990. – Т. 76, № 7. – С. 953–954.

ФОТОДОКУМЕНТИ

Робоче засідання науковців Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР з підготовки 20-томного видання творів І. Я. Франка. Перший ряд зліва направо: с.н.с. відділу рукописів к.філол.н. М. Д. Деркач; с.н.с. відділу літератур слов'янських країн народної демократії к.філол.н. І. Ю. Журавська; невстановлена особа; с.н.с. відділу рукописів к.філол.н. Т. І. Франко; м.н.с. відділу української дожовтневої літератури к.філол.н. Й. Я. Куп'янський. Другий ряд зліва направо: м.н.с. відділу української дожовтневої літератури к.філол.н. А. А. Каспрук; м.н.с. відділу рукописів к.філол.н. М. І. Дяченко. *Київ, 18 лютого 1956 р.*

Джерело: Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування / НАН України, Національна б-ка України імені В. І. Вернадського; Голов. ред. Б. Є. Патон. – Київ : Вид-во КММ, 2008. – С. 101.

Співробітниці лабораторії обчислювальної математики та техніки Інституту математики АН УРСР. Зліва направо: інженери Е. К. Ядренко, Л. Д. Заїка; с.н.с. відділу обчислювальної математики та теорії ймовірності к.ф.-м.н. К. Л. Ющенко; керівник групи техніків-обчислювачів О. П. Святоха; техніки-обчислювачі Т. Ф. Остапенко, О. С. Козленко; Г. П. Шохалевич; невстановлена особа; техніки-обчислювачі Г. Я. Машбіц, Ж. М. Ковальова, Р. П. Грезсва та Г. А. Поскачим. *Київ, березень 1956 р.*

Джерело: Інститут кібернетики НАН України: все починалося у Феюфанії... (1956–1958) – Спогади. Ч.1 – Надія Міщенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberua.info/novyny/ik-nanu-vse-pochynalosja-u-feofaniji-sphady-ch1-nadija-mishchenko/>. – Загол. з екрана.

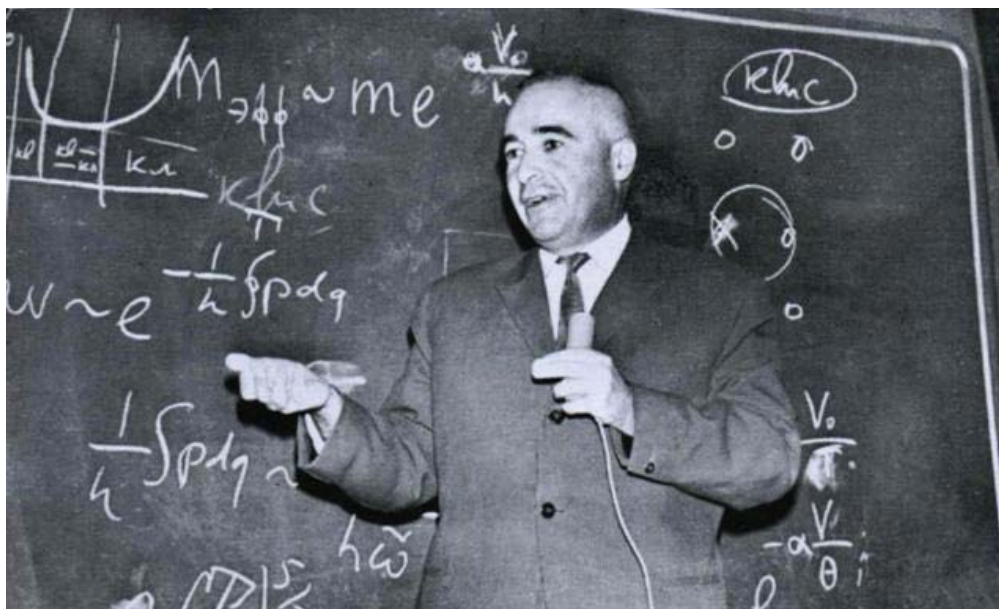
Заввідділу гідромеханіки Інституту математики АН УРСР чл.-кор. АН УРСР Ю. Д. Соколов (2-й зліва) зі співробітниками кафедри вищої математики і теоретичної механіки Київського інженерно-будівельного інституту. *Київ, травень 1956 р.*

Джерело: 1945–1961: Підготовка фахівців та науково-педагогічних кадрів у повоєнні роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kpi.ua/history-training_1941-1960. – Загол. з екрана.

Учасники II Республіканської наукової конференції паразитологів: завідувач відділу паразитології Інституту зоології АН УРСР акад. АН УРСР О. П. Маркевич (3-й зліва); директор Зоологічного інституту АН СРСР акад. АН СРСР Є. Н. Павловський (4-й зліва). *Київ, 17–22 грудня 1956 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 121, оп. 3, спр. 10, арк. 2.

Виступ на науковому семінарі завідувача науково-теоретичного відділу № 2 Фізико-технічного інституту АН УРСР чл.-кор. АН УРСР І. М. Ліфшиця. *Москва, 1956 р.*

Джерело: Ілья Михайлович Лифшиц: ученый и человек / Редкол.: А. С. Бакай, А. В. Волобуев [и др.]. – Харьков : Изд-во Синтекс, ЛТД, 2006. – 717 с.

Перша в Європі електронна обчислювальна машина «Київ» з триадресною мовою програмування, а також першою системою цифрової обробки зображень і моделювання примітивних інтелектуальних процесів, розроблена науковцями Інституту математики АН УРСР: директором інституту акад. АН УРСР Б. В. Гнеденком; завідувачем лабораторії обчислювальної математики і техніки д.ф.-м.н. В. М. Глушковым; с.н.с. лабораторії № 1 обчислювальної техніки к.т.н. Л. Н. Дашевським; с.н.с. відділу обчислювальної математики та теорії ймовірностей к.ф.-м.н. К. Л. Ющенко; с.н.с. лабораторії № 1 обчислювальної техніки к.т.н. К. О. Шкабарою; інженером С. Б. Погребинським. *Київ, 1956 р.*

Джерело: До зали В. М. Глушкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icfst.kiev.ua/MUSEUM/PHOTOS/KIEV_u.html. – Загол. з екрана.

Розробники першого в світі апарату для електрошлакового зварювання в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР. Зліва направо: с.н.с. електротехнічного відділу к.т.н. Г. З. Волошкевич; директор інституту чл.-кор. АН УРСР Б. Є. Патон; завідувач лабораторії нових методів зварювання к.т.н. Д. А. Дудко; старший інженер О. І. Коренной. *Київ, 1956 р.*

Джерело: з фондів Меморіального музею акад. Є. О. Патона Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України.

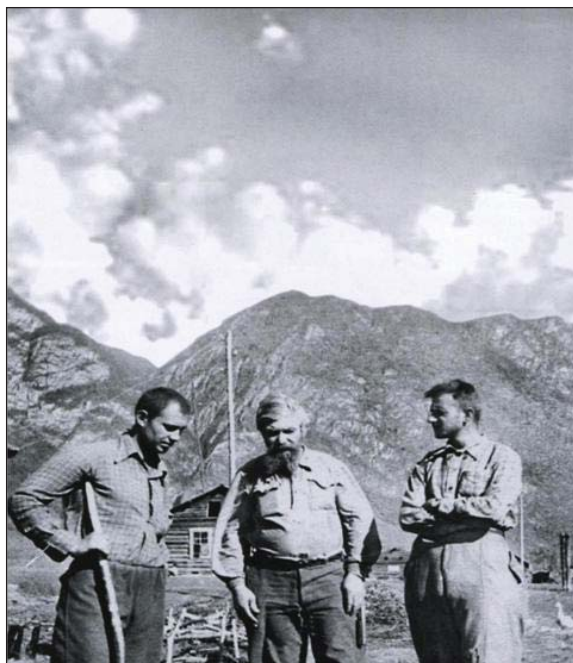
Впровадження шлангового напівавтомату для зварювання під флюсом, розробленого Інститутом електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР під час будівництва риболовного траулера. Зліва направо: М. Т. Овчаренко; завідувач лабораторії технології виготовлення зварних конструкцій інституту к.т.н. О. А. Казимиров; старший майстер дільниці зварювання заводу М. П. Коломієць; начальник корпусного цеху заводу Л. К. Вишневський; зварниця В. С. Убель. *Київ, 1956 р.*

Джерело: з фондів Меморіального музею акад. Є. О. Патона Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України.

Учасники розширеного засідання вченої ради в Інституті чорної металургії АН УРСР. Перший ряд зліва направо: в. о. вченого секретаря Інституту металокераміки і спецсплавів АН УРСР В. Р. Бранцевич; директор Інституту чорної металургії АН УРСР чл.-кор. АН УРСР З. І. Некрасов; завідувач кафедри термічної обробки і металознавства Московського інституту сталі акад. АН СРСР М. Т. Гудцов; директор Дніпропетровського металургійного заводу І. І. Коробов; заввідділу використання газу в металургії Інституту використання газу в комунальному господарстві та промисловості АН УРСР акад. АН УРСР М. М. Доброхотов. Другий ряд зліва направо: завідувач прокатного відділу Інституту чорної металургії АН УРСР акад. АН УРСР О. П. Чекмарьов; завідувач відділу термообробки Інституту чорної металургії АН УРСР чл.-кор. АН УРСР К. Ф. Стародубов; заввідділу металургії зварювання Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР д.т.н. І. І. Фрумін; вчений секретар Інституту чорної металургії АН УРСР к.т.н. В. Д. Чехранов; завідувач кафедри прокатного виробництва Жданівського металургійного інституту д.т.н. Д. І. Старченко; директор Інституту металокераміки і спецсплавів АН УРСР чл.-кор. АН УРСР І. М. Францевич; завідувач кафедри фізичного матеріалознавства Донецького індустріального інституту Й. Ю. Брайнін; м.н.с. прокатного відділу Інституту чорної металургії АН УРСР к.т.н. В. І. Мелешко; завідувач кафедри електрометалургії Дніпропетровського металургійного інституту д.т.н. С. Й. Хитрик; М. Є. Осада; І. Ф. Філічкін; завідувач кафедри теорії металургійних процесів Дніпропетровського металургійного інституту С. Т. Ростовцев; заступник директора з наукової і навчальної роботи Жданівського металургійного інституту д.т.н. І. Г. Казанцев; заступник директора з наукової роботи Інституту металокераміки і спецсплавів АН УРСР д.т.н. І. М. Федорченко. *Дніпропетровськ, 1956 р.*

Джерело: Інститут чорної металургії ім. З. І. Некрасова НАН України.

Наукова експедиція співробітників Фізико-технічного інституту АН УРСР до Алтаю. Зліва направо: н.с. В. Г. Бар'яхтар; директор метеостанції; н.с. Г. О. Сіленок-Бельський. 1956 р.

Джерело: Академик НАН України Виктор Григорьевич Барьяхтар: жизнь в науке / НАН Украины, ННЦ «Харьковский физико-технический институт». – Киев : Наукова думка, 2010. – 328 с.

Заввідділу конструктивної міцності сільськогосподарських машин Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР акад. АН УРСР С. В. Серенсен (1-й зліва) у Брістольському університеті. *Великобританія, м. Брістоль, 1956 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 385, оп. 1, спр. 65, арк. 8.

Учасники першої Всесоюзної наради з мінералогії біля Львівського державного університету ім. І. Франка. Зліва направо: Л. Н. Кудреса; с.н.с. відділу геології палеозойських відкладів Інституту геологічних наук АН УРСР к.г.-м.н. Т. Ю. Лапчик; завідувач відділу неметалевих корисних копалин Інституту геології рудних родовищ, петрографії, мінералогії і геохімії АН СРСР д.г.-м.н. В. П. Петров; М. Ф. Вакулова; с.н.с. відділу петрографії Інституту геології корисних копалин АН УРСР чл.-кор. АН УРСР Є. К. Лазаренко; І. І. Гінзбург; директор Інституту геології рудних родовищ, петрографії, мінералогії і геохімії АН СРСР чл.-кор. АН СРСР Ф. В. Чухров; директор науково-геологічного музею Інституту геологічних наук АН УРСР чл.-кор. АН УРСР С. П. Родіонов; В. О. Приклонський; М. І. Горбунов; співробітник кафедри кристалографії геологічного факультету Ленінградського державного університету к.г.-м.н. В. А. Франк-Камінський. *Львів, травень 1957 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 155, оп. 1, спр. 39, арк. 2.

Заступник директора з наукової роботи Фізико-технічного інституту АН УРСР акад. АН УРСР Б. Г. Лазарев (2-й зліва у 1-му ряду) серед учасників IV Всесоюзної наради з фізики низьких температур в Інституті фізичних проблем АН СРСР. Москва, 2–8 липня 1957 р.

Джерело: Национальный научный центр ХФТИ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kipt.kharkov.ua/itp/lazarev/photo.html>. – Загол. з екрана.

Участь голови Відділу суспільних наук АН УРСР, міністра освіти УРСР, голови української делегації акад. АН УРСР І. К. Білодіда у роботі XX Міжнародної конференції у справах освіти, організованої Міжнародним бюро освіти та ЮНЕСКО. Швейцарія, м. Женева, 8–17 липня 1957 р.

Джерело: ІА НБУВ, ф. 39, оп. 1, спр. 161, арк. 27.

Виступ завідділу конструктивної міцності сільськогосподарських машин Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР акад. АН УРСР С. В. Серенсена на заході «Осінні металургійні дні» (Journées métallurgiques d'Automne). Франція, м. Париж, 7–12 жовтня 1957 р.

Джерело: ІА НБУВ, ф. 385, оп. 1, спр. 59, арк. 9.

Виступ українського кобзаря С. Х. Мовчана на творчому вечорі у будинку української поетеси П. Ю. Амбросій. Зліва направо: П. Ю. Амбросій; директор Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР акад. АН УРСР М. Т. Рильський. Село Задубрівці, Садгирський район, Чернівецька область, 10–11 грудня 1957 р.

Джерело: Відділ архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, ф. 14–9/248, арк. 5.

Учасники виїзної сесії Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР в Літературно-меморіальному музеї Ольги Кобилянської. Зліва направо: невідомий чоловік; м.н.с., вчений секретар інституту к.філол.н. В. Г. Бойко; с.н.с. відділу етнографії к.і.н. Г. Ю. Стельмах; м.н.с. відділу музики та музичного фольклору к.мист. М. П. Загайкевич; заввідділу словесного фольклору к.філол.н. Ф. І. Лавров; директор інституту акад. АН УРСР М. Т. Рильський; заввідділу образотворчого мистецтва В. І. Касян; невідомий чоловік; заввідділу музики та музичного фольклору к.мист. М. М. Гордійчук; заступник директора з наукової роботи, заввідділу етнографії к.і.н. К. Г. Гуслистий, невідомий чоловік. *Чернівці, 10–11 грудня 1957 р.*

Джерело: Відділ архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, ф. 14–9/185, арк. 2.

Молодший науковий співробітник лабораторії палеоботаніки Інституту геологічних наук АН УРСР к.г.-м.н. Т. А. Іщенко у робочому кабінеті. *Київ, 1957 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 5, оп. 1, спр. 103, арк. 5.

Старший науковий співробітник відділу рудних родовищ Інституту геологічних наук АН УРСР к.г.-м.н. М. Г. Дядченко у робочому кабінеті. *Київ, 1957 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 5, оп. 1, спр. 103, арк. 7.

Завідувач відділу геології палеозойських відкладень Інституту геологічних наук АН УРСР д.г.-м.н. П. Л. Шульга у робочому кабінеті. Київ, 1957 р.

Джерело: ІА НБУВ, ф. 5, оп. 1, спр. 103, арк. 6.

Відвідування дослідної станції Інституту зоології АН УРСР на Теремках віце-президентом Всесоюзної академії сільськогосподарських наук, директором Гельмінтологічної лабораторії АН СРСР акад. АН СРСР К. І. Скрябіним. Зліва направо: завідувач відділу паразитології Інституту зоології АН УРСР акад. АН УРСР О. П. Маркевич; К. І. Скрябін; директор інституту акад. АН УРСР В. Г. Касьяненко. Київ, 1957 р.

Джерело: ІА НБУВ, ф. 121, оп. 3, спр. 12, арк. 1.

Співробітники Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР на урочистостях з нагоди 70-річчя від дня народження директора інституту акад. АН УРСР Л. А. Булаховського. Перший ряд зліва направо: с.н.с. відділу тлумачного і спорідненого словників к.філол.н. П. П. Доценко; м.н.с. відділу загального мовознавства і слов'янських мов Н. П. Романова; Л. А. Булаховський; с.н.с. відділу тлумачного і спорідненого словників к.філол.н. М. Ф. Бойко; лаборант відділу діалектології М. І. Бойко. *Київ, квітень 1958 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 62, оп. 1, спр. 29, арк. 5.

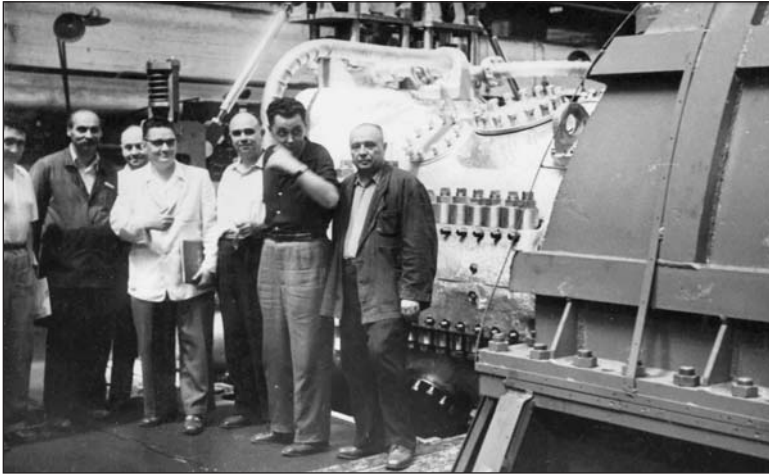
Науковий візит директора Обсерваторії Цицзіньшань Китайської академії наук (Zijinshan Astronomical Observatory) професора Чжан Юй-чже до обсерваторії Харківського університету. Зліва направо: професор Чжан Юй-чже (4-й); директор обсерваторії акад. АН УРСР М. П. Барабашов (5-й). *Харків, травень 1958 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 226, оп. 1, спр. 1, арк. 1.

Зустріч колективу Інституту будівельної механіки АН УРСР з першим директором наукової установи акад. АН УРСР С. П. Тимошенком. Перший ряд зліва направо: заступник голови Відділу технічних наук АН УРСР, заввідділу металознавства та контактної міцності чл.-кор. АН УРСР Б. Д. Грозін; заввідділу міцності конструкцій акад. АН УРСР Ф. П. Белянкін; директор інституту акад. АН УРСР Г. Н. Савін; акад. АН УРСР С. П. Тимошенко; заввідділу конструктивної міцності сільськогосподарських машин Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР акад. АН УРСР С. В. Серенсен; заввідділу технічної теорії пружності чл.-кор. АН УРСР А. Д. Коваленко. Другий ряд зліва направо: с.н.с. відділу математичної теорії пружності к.т.н. Ю. В. Благовещенський; заступник директора з наукової роботи к.т.н. П. С. Поляков; с.н.с. відділу стійкості конструкцій д.т.н. П. М. Варвак; завідувач лабораторії виміральної техніки к.т.н. М. П. Хотьїнцев; с.н.с. відділу технічної теорії пружності д.т.н. Д. В. Вайнберг; вчений секретар інституту к.т.н. А. А. Крицук; заввідділу динамічної міцності к.т.н. М. І. Черняк. *Київ, 3 червня 1958 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 385, оп. 1, спр. 61, арк. 1; ф. 158, оп. 2, спр. 150, арк. 1.

Завідділу робочих процесів теплових двигунів Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР, головний конструктор Харківського турбінного заводу чл.-кор. АН УРСР Л. О. Шубенко-Шубін (4-й зліва) з працівниками заводу біля стенда з першою паровою турбіною ПАК-150. Харків, липень 1958 р.

Джерело: ІА НБУВ, ф. 281, оп. 1, спр. 100, арк. 1.

Урочисте вручення віце-міністром освіти Польщі Софією Дембінською Командорського хреста ордена Відродження Польщі за заслуги в популяризації польської культури і мистецтва директору Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР акад. АН УРСР М. Т. Рильському. Київ, 19 серпня 1958 р.

Джерело: Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-87552.

Завідділу механізації та автоматизації металургійного виробництва Інституту чорної металургії АН УРСР чл.-кор. АН УРСР С. М. Кожевников (другий ряд, 8-й зліва) у складі наукової делегації на Всесвітній виставці (Exposition Universelle et Internationale de Bruxelles). Бельгія, м. Брюссель, серпень 1958 р.

Джерело: ІА НБУВ, ф. 290, оп. 2, спр. 95, арк. 1.

Директор Інституту органічної хімії АН УРСР акад. АН УРСР А. І. Кіпріанов за роботою. Київ, вересень 1958 р.

Джерело: Інститут органічної хімії НАН України.

Бесіда завідувача відділу № 2 фізичної електроніки Інституту фізики АН УРСР чл.-кор. АН УРСР Н. Д. Моргуліса (справа) та директора Науково-дослідного інституту вакуумної техніки акад. АН СРСР С. А. Векшинського. Москва, 16 листопада 1958 р.

Джерело: ІА НБУВ, ф. 237, оп. 1, спр. 12, арк. 2.

Візит президента Індійської академії наук, лауреата Нобелівської премії з фізики акад. Ч. В. Рамана до Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР. Зліва направо: м.н.с. відділу фотохімії к.х.н. Й. Й. Ділунг; заввідділу фотохімії д.х.н. Б. Я. Дайн; директор інституту акад. АН УРСР О. І. Бродський; завідувач лабораторії пористих сорбентів д.х.н. І. О. Неймарк; вчений секретар інституту к.х.н. Я. В. Жигайло; Ч. В. Раман; заступник директора інституту з наукової роботи чл.-кор. АН УРСР В. А. Ройтер; с.н.с. відділу фотохімії к.х.н. М. С. Ашкіназі; с.н.с. відділу фотохімії к.х.н. Т. С. Глікман, не-встановлена особа. Київ, 1958 р.

Джерело: ІА НБУВ, ф. 7, оп. 6, спр. 23, арк. 3; ф. 31, оп. 1, спр. 73, арк. 1.

Співробітники відділу палеозоології Інституту зоології АН УРСР із завідувачем лабораторії ссавців Палеонтологічного інституту АН СРСР д.б.н. В. І. Громовою. Перший ряд зліва направо: В. І. Громова; заввідділу д.б.н. І. Г. Підоплічко. Другий ряд зліва направо: аспірант В. І. Свистун; К. В. Капеліст; м.н.с. О. Л. Короткевич; невідома особа; А. С. Шевченко; м.н.с. Н. Л. Коваль. *Київ, 1958 р.*

Джерело: Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України.

Наукові співробітники лабораторії хімії інсектицидів і гербіцидів Інституту органічної хімії АН УРСР. Зліва направо: завідувач лабораторії чл.-кор. АН УРСР О. В. Кірсанов; м.н.с. к.х.н. Г. І. Деркач; с.н.с. к.х.н. В. І. Шевченко; с.н.с. к.х.н. К. С. Левченко. *Київ, 1958 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 243, оп. 1, спр. 23, арк. 1.

Директор Інституту ґрунтознавства та агрохімії Української академії сільськогосподарських наук акад. АН УРСР О. Н. Соколовський у робочому кабінеті. Харків, 1958 р.

Джерело: ІА НБУВ, ф. 166, оп. 1, спр. 17, арк. 3.

На захисті докторських дисертацій учнів завідувача лабораторії аналітичної хімії Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР акад. АН УРСР А. К. Бабко. Перший ряд зліва направо: доцент кафедри органічної хімії КДУ ім. Т. Г. Шевченка к.х.н. Ф. С. Бабичев; заввідділу № 4 фізико-хімічних методів дослідження металокерамічних матеріалів Інституту металокераміки і спецсплавів АН УРСР к.х.н. В. Н. Єременко; заввідділу геохімії Інституту геологічних наук АН УРСР чл.-кор. АН УРСР Є. С. Бурксер; акад. АН СРСР І. В. Тананасв; акад. АН УРСР А. К. Бабко. Київ, 1958 р.

Джерело: А. К. Бабко (фотоальбом) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.achem.univ.kiev.ua/history/persons/babko/babko1.htm>. – Загол. з екрана.

Завідувач лабораторії широтних спостережень Полтавської гравіметричної обсерваторії АН УРСР д.ф-м.н. Є. П. Федоров досліджує зеніт-телескоп Бамберга. *Полтава, 1958 р.*

Джерело: Євген Павлович Федоров: нариси та спогади про вченого / Головна астрономічна обсерваторія НАН України; Редкол.: Я. С. Яцків (гол.), І. І. Глаголева, Д. П. Дума, А. О. Корсунь. – Київ : Наукова думка, 2009. – 247 с.

Зустріч на вокзалі китайськими студентами завідувача відділу гідротехніки Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР чл.-кор. АН УРСР Б. А. Пишкіна. *Китай, м. Ухань, 1 лютого 1959 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 17, оп. 1, спр. 107, арк. 1.

Науковий семінар в Інституті органічної хімії АН УРСР. Зліва направо: с.н.с. лабораторії механізмів органічних реакцій к.х.н. І. В. Смирнов-Замков; завідувач лабораторії механізмів органічних реакцій акад. АН УРСР Є. О. Шилов; м.н.с. В. І. Станінець; с.н.с. лабораторії механізмів органічних реакцій к.х.н. Ф. М. Вайнштейн; м.н.с. Д. Ф. Миронова. Київ, березень 1959 р.

Джерело: Інститут органічної хімії НАН України.

Делегація вчених АН УРСР та АН СРСР у компанії International Business Machines «ІВМ» ознайомлюється з першим американським серійним ламповим комп'ютером ІВМ-705. Зліва направо: керівник конструкторського бюро промислової автоматики Міністерства радіотехнічної промисловості СРСР к.ф.-м.н. В. С. Полін; директор Єреванського науково-дослідного інституту математичних машин чл.-кор. АН СРСР та акад. АН Вірменської РСР С. М. Мергелян; директор Інституту точної механіки та обчислювальної техніки АН СРСР акад. АН СРСР та АН УРСР С. О. Лебедев; заввідділу теорії цифрових автоматів, директор Обчислювального центру АН УРСР чл.-кор. АН УРСР В. М. Глушков; інженер, член Державного комітету РМ СРСР з радіоелектроніки Ю. Я. Базилевський; заступник міністра приладобудування СРСР В. С. Петров. *Сполучені Штати Америки, м. Нью-Йорк, 20 квітня 1959 р.*

Джерело: В зал В. М. Глушкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icfest.kiev.ua/MUSEUM/PHOTOS/IBM-Lebedev_r.html. – Загол. з екрана.

Учасники ІХ Міжнародної конференції з фізики високих енергій. Зліва направо: с.н.с. відділу № 4 теоретичної фізики Інституту фізики АН УРСР д.ф.-м.н. М. Ф. Дейген; не-встановлена особа; заввідділу № 6 оптики і спектроскопії Інституту фізики АН УРСР чл.-кор. АН УРСР А. Ф. Прихотько; вчений секретар Інституту фізики АН УРСР к.ф.-м.н. М. Т. Шпак; співробітник Інституту фізичних проблем АН СРСР акад. АН СРСР Л. Д. Ландау; не-встановлена особа. *Київ, 15–25 липня 1959 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 340, оп. 1, спр. 126, арк. 1.

Директор Інституту гірничої справи ім. М. М. Федорова АН УРСР К. С. Борисенко (другий ряд, 5-й зліва) серед делегатів І Всесоюзного з'їзду науково-технічних товариств СРСР. *Москва, жовтень 1959 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 219, оп. 1, спр. 82, арк. 1.

Директори Головної астрономічної обсерваторії АН УРСР – чл.-кор. АН УРСР А. О. Яковкін (зліва) і д.ф.-м.н. С. П. Федоров. Урочисте засідання колективу з нагоди призначення на посаду директора обсерваторії С. П. Федорова. *Київ, жовтень 1959 р.*

Джерело: Євген Павлович Федоров: нариси та спогади про вченого / Головна астрономічна обсерваторія НАН України; Редкол.: Я. С. Яцків (гол.), І. І. Глаголева, Д. П. Дума, А. О. Корсунь. – Київ : Наукова думка, 2009. – 247 с.

Голова Відділу технічних наук АН УРСР, завідувач лабораторії електротермії Інституту електротехніки АН УРСР акад. АН УРСР К. К. Хренов (3-й зліва) на XII конгресі Міжнародного інституту зварювання. *Югославія, листопад 1959 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 184, оп. 1, спр. 45, арк. 7.

Делегація американських учених-біохіміків в Інституті біохімії АН УРСР. Другий ряд зліва направо: лауреат Нобелівської премії з фізіології та медицини, професор біохімії Стенфордського університету А. Корнберг; президент АН УРСР, директор Інституту біохімії АН УРСР акад. АН УРСР О. В. Палладін; професор Г. Картер; Р. Блок; доктор філософії з хімії А. Ленінджер. Третій ряд зліва направо: В. З. Горкін; завідувач лабораторії біохімії м'язової діяльності інституту чл.-кор. Д. Л. Фердман; вчений секретар, с.н.с. лабораторії біохімії нервової системи інституту к.б.н. Я. В. Белік; завідувач лабораторії ферментів інституту акад. АН УРСР В. О. Беліцер. *Київ, 1959 р.*

Джерело: Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування / НАН України, Національна б-ка України імені В. І. Вернадського; Голов. ред. Б. Є. Патон. – Київ : Вид-во КММ, 2008. – С. 96.

Урочистий виступ поета, літературознавця, фольклориста, директора Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР акад. АН УРСР М. Т. Рильського з нагоди прибуття польської делегації «потягом дружби». *Київ, 1959 р.*

Джерело: Відділ архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Ф. 14–9/179, арк. 14.

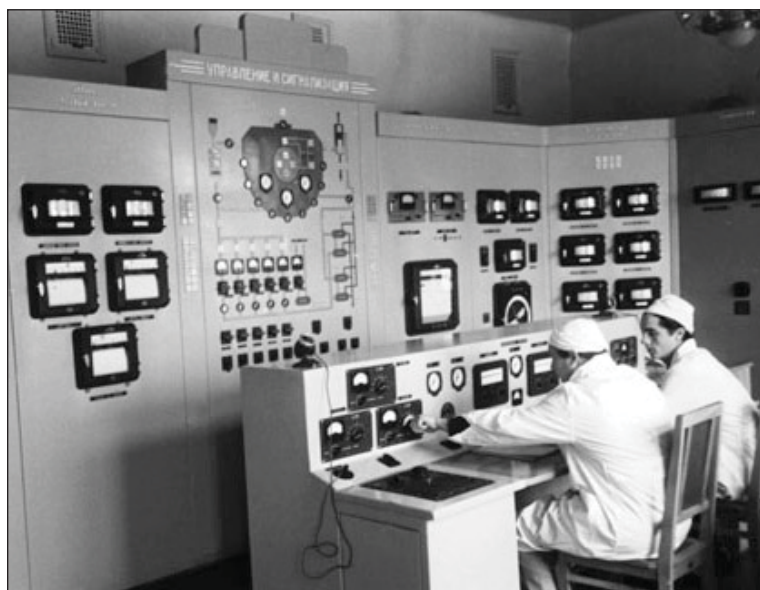
Робочий візит співробітника Моравського музею у м. Брно (Чехословаччина) Рудольфа Мусіля до відділу палеозоології Інституту зоології АН УРСР. Перший ряд зліва направо: м.н.с. О. Л. Короткевич; заввідділу д.б.н. І. Г. Підолічко; Р. Мусіль; м.н.с. Н. Л. Коваль. Другий ряд зліва направо: аспірант Г. О. Бачинський; Н. Г. Тимченко; м.н.с. В. І. Свистун; Є. С. Сергеев; с.н.с. к.б.н. В. І. Тарашук; вчений секретар інституту к.б.н. В. О. Топачевський; м.н.с. к.б.н. А. Л. Путь. *Київ, 8 лютого 1960 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 139, оп. 5, спр. 30, арк. 1.

Збори співробітників Інституту фізики АН УРСР біля атомного реактора з нагоди його запуску. Київ, 12 лютого 1960 р.

Джерело: Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного, од. обл. 2-157494.

Головний пульт управління атомним реактором в Інституті фізики АН УРСР. Зліва направо: інженер-оператор І. Г. Сисевич і оператор Н. С. Озімай. Київ, жовтень 1960 р.

Джерело: Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-89202.

Заступник директора з наукової роботи Інституту органічної хімії АН УРСР чл.-кор. АН УРСР О. В. Кірсанов приймає колег. Зліва направо: завідувачий лабораторією фтор-органічних сполук Інституту елементоорганічних сполук АН СРСР акад. АН СРСР І. Л. Кнунянц; О. В. Кірсанов; викладач Військової академії хімічного захисту О. В. Фокін. *Київ, квітень 1960 р.*

Джерело: Інститут органічної хімії НАН України.

Урочисте зібрання співробітників Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР, присвячене 80-річчю від дня народження завідувача лабораторії морфології нервової системи акад. АН УРСР О. І. Смирнової-Замкової. Перший ряд зліва направо: виступає с.н.с. лабораторії біофізики к.мед.н. С. Ю. Чеботарьов; О. І. Смирнова-Замкова; с.н.с. відділу клінічної та експериментальної патології нервової системи д.мед.н. М. Б. Маньківський. *Київ, 31 травня 1960 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 15, оп. 2, спр. 39, арк. 1.

Чл.-кор. АН УРСР А. Д. Нестеренко (перший ряд, 5-й зліва) серед учасників Все-союзної наради по електровимірвальній техніці в Київському політехнічному інституті. Київ, червень 1960 р.

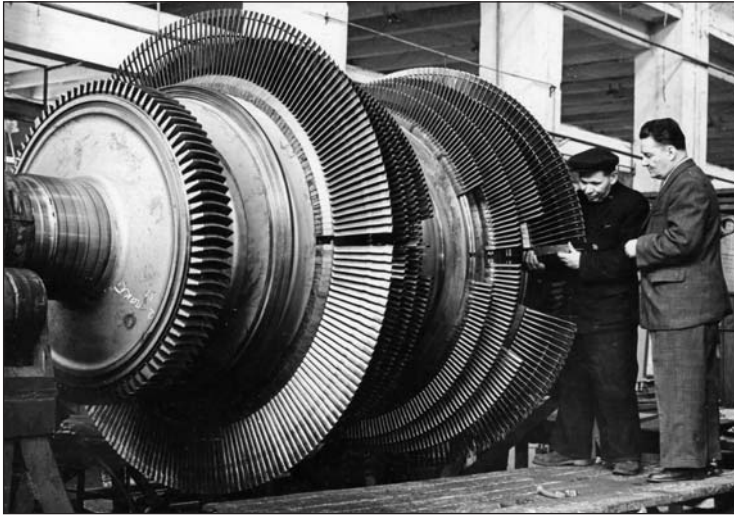
Джерело: ІА НБУВ, ф. 131, оп. 2, спр. 27, арк. 2.

Президія Міжнародної конференції з питань вивчення флори й фауни регіону Карпат та прилеглих територій. Перший ряд зліва направо: н.с. Зоологічного інституту АН СРСР д.б.н. М. К. Верещагін; заввідділу екології рослин Старосільської біологічної станції Ботанічного саду АН УРСР акад. АН УРСР П. С. Погребняк; заввідділу фауни безхребетних і паразитології Інституту зоології АН УРСР акад. АН УРСР О. П. Маркевич; директор Інституту географії Сибіру і Далекого Сходу Сибірського відділення АН СРСР акад. АН СРСР В. Б. Сочава; директор Інституту ботаніки АН УРСР акад. АН УРСР Д. К. Зеров; заввідділу вищих рослин Інституту ботаніки АН УРСР д.б.н. М. І. Котов. Другий ряд зліва направо: заввідділу ботаніки Львівського науково-природознавчого музею АН УРСР чл.-кор. АН УРСР А. С. Лазаренко; завідувач кафедри ботаніки Сільськогосподарської академії ім. К. А. Тимірязєва д.б.н. В. Г. Хржанівський; проректор з наукової роботи, декан біологічного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка д.б.н. Ф. І. Страутман; невідома особа; м.н.с. відділу флори та рослинності СРСР Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР к.б.н. В. І. Чопик. *Львів, 2 липня 1960 р.*

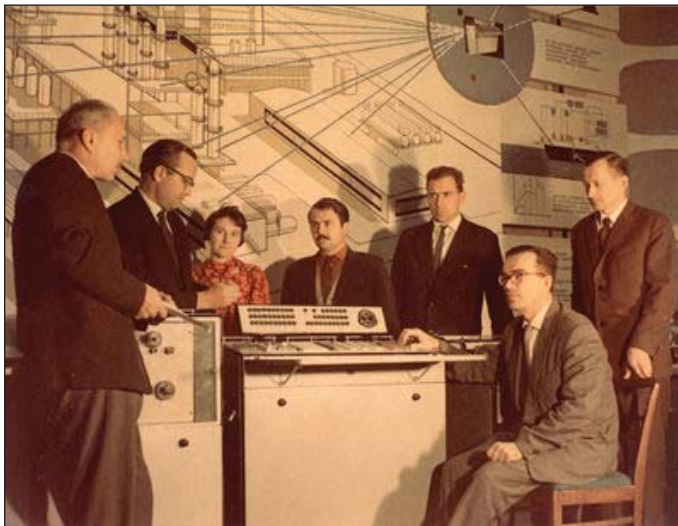
Джерело: ІА НБУВ, ф. 121, оп. 3, спр. 18, арк. 3.

Заввідділу робочих процесів теплових двигунів Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР, головний конструктор Харківського турбінного заводу чл.-кор. АН УРСР Л. О. Шубенко-Шубін (справа) у турбінному цеху. *Харків, 1960 р.*

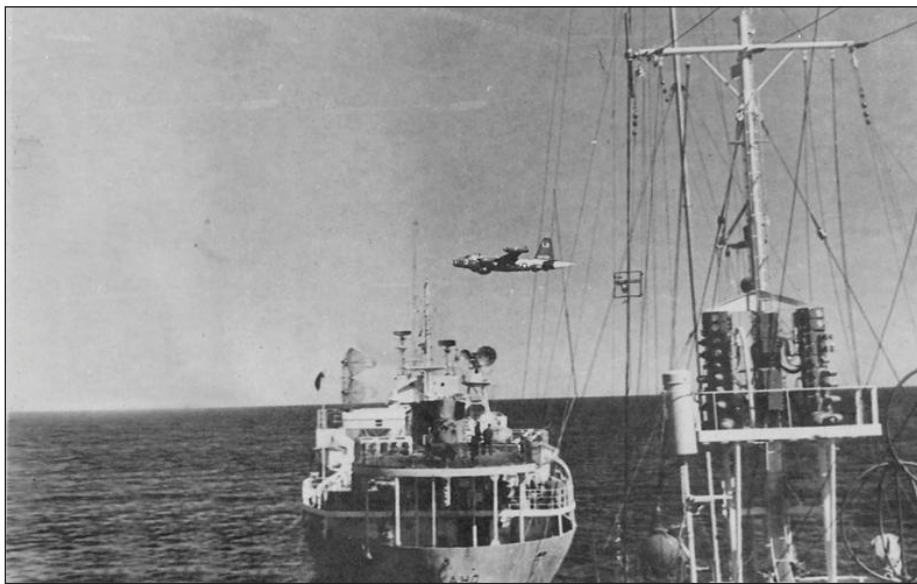
Джерело: ІА НБУВ, ф. 281, оп. 1, спр. 103, арк. 1.

Співробітники Обчислювального центру АН УРСР біля пульта керуючої машини широкого призначення КМШП «Дніпро». Зліва направо: с.н.с. відділу спеціалізованих управляючих машин к.т.н. В. І. Скуріхін; Л. О. Коритна; Л. А. Жук; В. С. Каленчук; директор центру, заввідділу теорії цифрових автоматів чл.-кор. АН УРСР В. М. Глушков; заступник директора центру з наукової роботи к.т.н. Б. М. Малиновський. *Київ, 1960 р.*

Джерело: В зал В. М. Глушкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icfst.kiev.ua/MUSEUM/PHOTOS/Dnepr-BM_r.html. – Загол. з екрана.

Оригінальні радіолокаційні приймально-передавальні системи, встановлені на суднах «Коканд» і «Капітан Федотов», які розроблені в Інституті радіофізики і електроніки АН УРСР. За їхньою допомогою вперше у світі розпочалося вивчення дальнього тропосферного поширення радіохвиль над Світовим океаном, а також проводилися дослідження над Атлантичним океаном. *Атлантичний океан, 1960 р.*

Головний механік, керівник групи співробітників Інституту радіофізики і електроніки АН УРСР, розробник методології дослідження дальнього тропосферного поширення радіохвиль на кораблі В. Ф. Шульга. *Атлантичний океан, 1960 р.*

Джерело: Інститут радіофізики і електроніки ім. О. Я. Усикова НАН України.

Директор Інституту геологічних наук АН УРСР акад. АН УРСР В. Г. Бондарчук (зліва) та к.г.-м. с.н.с. відділу геології кайнозойських відкладень цього інституту В. Я. Дідковський (справа) під час геологічної експедиції до Болгарії. *Болгарія, 1960 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 288, оп. 1, спр. 126, арк. 2.

Директор Головної астрономічної обсерваторії АН УРСР д.ф.-м.н. Є. П. Федоров у робочому кабінеті. *Київ, 1960 р.*

Джерело: Євген Павлович Федоров: нариси та спогади про вченого / Головна астрономічна обсерваторія НАН України; Редкол.: Я. С. Яцків (гол.), І. І. Глаголева, Д. П. Дума, А. О. Корсунь. – Київ : Наукова думка, 2009. – 247 с.

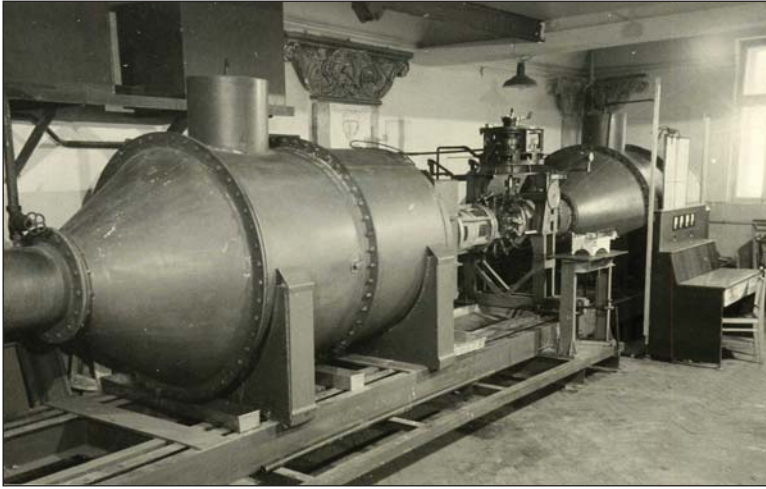
Провідні співробітники Інституту чорної металургії АН УРСР. Перший ряд зліва направо: Л. П. Серьогіна; завідувач відділу термообробки акад. АН УРСР К. Ф. Стародубов; невстановлена особа; директор інституту чл.-кор. АН УРСР З. І. Некрасов; заступник директора інституту з наукової роботи к.т.н. М. І. Красавцев. Другий ряд зліва направо: І. Т. Сердюк; с.н.с. прокатного відділу к.т.н. В. Л. Павлов; завідувач лабораторії технології металургії лиття д.т.н. Н. О. Воронова; заввідділу металознавства чл.-кор. АН УРСР К. П. Бунін; заступник директора інституту з наукової роботи к.т.н. В. Д. Чехранов. *Дніпропетровськ, 1960 р.*

Джерело: Інститут чорної металургії ім. З. І. Некрасова НАН України.

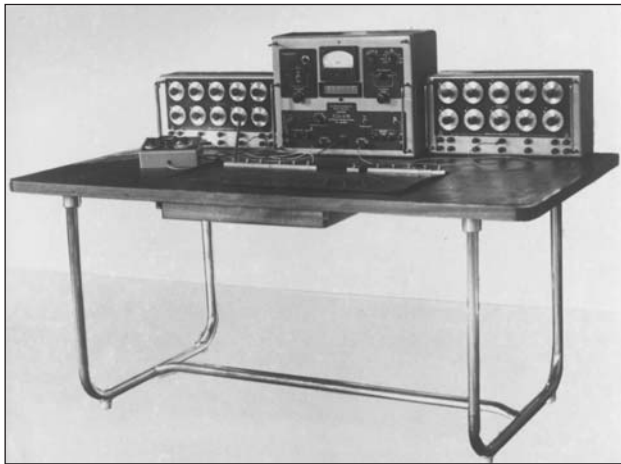
Кавітаційний стенд під час випробування контрроторної поворотно-лопатевої гідротурбіни у Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР. Зліва направо за пультом інженери: А. Е. Сушко, Л. О. Шелудяков та механік В. Хіжковий. *Харків, 1960 р.*

Джерело: Приватний архів співробітника Інституту проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного НАН України Л. О. Шелудякова.

Енергокавітаційний стенд уперше створений в Україні у Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР спільно з Харківським турбінним заводом для випробувань моделей горизонтальних капсульних гідротурбін спеціально для дослідження робочого процесу гідротурбін Київської і Канівської ГЕС. *Харків, 1960 р.*

Джерело: Приватний архів співробітника Інституту проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного НАН України Л. О. Шелудякова.

Інтегратор «ЕГДА 9/60». Розробка д.ф.-м.н. с.н.с. відділу диференціальних рівнянь Інституту математики АН УРСР П. Ф. Фільчакова та головного механіка В. Г. Панчишина дозволила значно розширити можливості та спростила технічне моделювання складних задач для гідротехнічних, гідрологічних, технологічних, суднобудівних, авіаційних, будівельних та інших науково-дослідних інститутів та навчальних закладів, а також спеціальних конструкторських бюро і проектних бюро заводів. *Київ, 1960 р.*

Джерело: ІА НБУВ, ф. 264, оп. 2, спр. 165а, арк. 13.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Абрамов Ф. О. – 180
Аветисян А. А. – 136
Аветисян В. А. – 780
Адаменко О. І. – 23
Адамс А. – 330
Адамський В. – 579
Айзенман Б. Е. – 498
Акаловський І. В. (Акаловский И. В.) – 23, 292, 315, 485, 685
Акопян В. А. – 780
Аксентьева З. М. (Аксентьева З. Н.) – 53, 205, 651, 654
Александров А. П. – 225, 226
Алексапольський Д. Я. – 321
Алексеевский В. П. – 161
Алексенко Ф. М. – 437
Алексєєв М. П. – 743
Алексєєнко І. П. – 725
Аллен – 584
Алмазов О. М. – 208
Альварець Л. – 577
Аmano Ю. – 722
Амбросій П. Ю. – 801
Амосов М. М. (Амосов Н. М.) – 14, 52, 288, 289, 512, 761
Андреев Е. – 106
Андреева Г. А. – 687
Андрейчин Р. – 581
Андріанов С. М. – 660
Андрієвський О. І. – 112
Андрієвський Р. О. – 585
Андрусов Д. – 482
Анжелеску Є. – 326
Анисимов Ю. А. – 684–686, 689
Антоненко В. Г. – 30
Антонович В. Б. – 784
Апель Е. – 56, 191, 192
Апкер – 584
Аронстон – 584
Артамонов О. Я. – 25, 204, 337
Артемьев Н. А. – 685
Арутюнян А. Б. – 540, 541, 780
Астафьев Н. Б. – 136
Аствуд Е. В. – 584
Атрахович К. К. – 743
Афанасьев А. Д. – 26
Афанасьев Г. Д. – 715
Ахієзер О. І. (Ахиезер А. И.) – 179, 180, 242
Ашкіназі М. С. – 809
Бабаскін Ю. З. – 746
Бабинець А. Є. – 206, 333, 482, 698
Бабичев Ф. С. – 731, 811
Бабій Б. М. – 731
Бабійчук Р. В. – 317
Бабко А. К. – 43, 273, 333, 386, 579, 696, 811
Багмут А. Й. – 579
Бажан М. П. – 37, 56, 316, 392, 393, 535, 730, 731, 740
Базилевич А. – 195
Базилевський Ю. Я. – 814
Байбаков А. Б. – 687
Байбаков Н. – 106
Бакулін Д. І. – 612
Балабай П. П. – 29
Балбашан П. – 675
Балицький І. – 195
Балуховський М. П. – 560, 582
Бальдаччі О. – 671
Барабашов М. П. (Барабашов Н. П.) – 17, 227, 658, 660, 694, 805
Барабой А. З. – 758
Баранов В. І. – 715
Барбарич А. І. – 334, 436
Бардах Ю. – 483
Бар'яхтар В. Г. – 723, 798
Бахман К. Х. – 581

Бачинський Г. О. – 818
 Безпальний В. И. – 550
 Безуглий В. Д. – 625
 Бек Сан – 323, 432
 Бек Сен Хен – 323, 432
 Беллінгаузен Ф. Ф. – 754
 Бенош І. – 676
 Бергер В. – 484
 Бергстром С. (Карл Суне Детлоф) – 352, 733
 Березанський Ю. М. – 493
 Березовець Д. Т. – 757
 Березовський І. – 483
 Бернардіні Г. – 577
 Бернштейн М. Д. – 337
 Бернштейн С. Б. – 743
 Беседіна-Невзорова В. П. – 536, 777
 Бешков А. – 671
 Белевцев Я. М. – 486, 697
 Белік Я. В. – 817
 Беліцер В. О. – 326, 334, 672, 676, 695, 817
 Беляєв В. Г. – 282
 Белянкін Ф. П. (Белянкін Ф. П.) – 11, 21, 109, 335, 388, 806
 Бібіков С. М. (Бибииков С. Н.) – 38, 372, 402, 470, 709, 756
 Білай В. Й. (Билай В. И.) – 208, 456, 482, 498, 658
 Білецький О. І. – 42, 215, 277, 283, 313, 316, 535, 600, 703, 759
 Білик Г. І. – 334
 Білодід І. К. – 10, 32, 33, 38, 58, 181, 306, 316, 535, 703, 725, 743, 800
 Білозуб – 603
 Білоштан Я. П. – 730
 Бінгал А. – 584
 Бірнс Р. – 330
 Благовещенський Ю. В. (Благовещенский Ю. В.) – 388, 806
 Блажек М. – 671
 Блок Р. – 817
 Блохін М. М. – 657
 Блохінцев Д. І. (Блохинцев Д. И.) – 123, 577, 747
 Бобкова В. С. – 760
 Боброва А. О. – 24
 Богатський О. В. – 729
 Боголюбов М. М. – 560, 577, 693, 747
 Богомолець О. А. – 125
 Богомолець О. О. – 30, 730
 Богусевич В. А. – 757
 Бозанке Б. – 523
 Бойко А. О. – 31, 210
 Бойко В. Г. – 802
 Бойко І. Д. – 325, 326, 348, 758
 Бойко К. П. – 539, 551, 593, 595, 596, 610, 641, 642, 665
 Бойко М. І. – 805
 Бойко М. Ф. – 805
 Бокур Ш. – 584
 Болховітінов Є. О. – 786
 Бондаревський А. В. – 757
 Бондаренко В. Н. – 426, 427
 Бондаренко В. Ф. – 436
 Бондарівський Д. Г. – 34
 Бондарчук В. Г. – 19, 48, 191, 206, 216, 271–273, 303, 316, 333, 454, 485, 674, 696, 698, 719, 725, 825
 Бонов А. – 582
 Борисенко К. С. – 815
 Борисов Г. П. – 746
 Борковський В. І. – 743
 Бородін В. С. – 282
 Борош Й. – 327
 Борхіці А. – 676
 Бошко Г. В. – 133, 399, 673
 Брайнін Й. Ю. – 797
 Брайчевський М. Ю. – 325, 757, 758
 Бранцевич В. Р. – 797
 Брауде С. Я. – 15, 51, 205, 332, 454, 591, 592, 658, 660, 721, 722
 Браун М. П. – 473
 Бретош Р. А. – 688
 Бродський О. І. (Бродский А. И.) – 18, 43, 53, 54, 118, 121, 189, 212, 328, 333, 360, 362, 376, 380, 386, 461, 580, 677, 697, 698, 809
 Бродський С. Я. – 436
 Брук І. С. (Брук И. С.) – 412, 749
 Брюхоненко С. С. – 352, 732
 Бугаєв А. А. – 684, 686

- Будзан А. Ф. – 556, 557
 Букур М. – 582
 Булавинцев П. П. – 612
 Булаховський Л. А. – 51, 210, 306, 393, 425, 476, 535, 725, 743, 759, 760, 805
 Булганин Н. А. – 114
 Бунеску В. – 326
 Бунін К. П. – 573, 826
 Бурксер Є. С. – 43, 343, 386, 698, 715, 728, 811
 Бутич І. Л. – 757
 Бухало С. М. – 139, 519, 531, 537
 Бухалов Ю. Ф. – 136
- Вайнберг Д. В.** – 388, 806
Вайнгартен Г. – 676
Вайнштейн Ф. М. – 813
Ваксман С. А. – 330
Вакулова М. Ф. – 799
Валуєва Т. К. – 485
Валявський Ю. – 483
Вальтер А. К. – 242, 691, 693
Ван Мін-Фу – 675
Варвак П. М. – 388, 806
Варга Л. – 583
Василенко А. О. (Василенко А. А.) – 53, 169–171, 214, 341, 681
Василенко П. М. – 168, 171
Васильченко С. – 32, 98
Ващенко В. С. – 535, 775
Ващенко З. М. – 18
Введенський А. О. – 757
Веднаровський – 438
Вей Вень-де – 580
Вейзер Я. – 463
Вейн Д. – 733
Векслер В. Й. – 577
Векшинський С. А. – 809
Велік – 438
Вендт В. П. – 550, 675
Вервес Г. Д. – 326, 535, 759, 774
Вересаєв В. В. – 744
Вереш К. – 324
Верещагін М. К. – 822
Вержиковская Н. В. – 125
- Вернадський В. І.** – 714, 715
Вертебний В. П. – 676
Ведіна В. П. – 494
Веркін Б. І. (Веркин Б. И.) – 541, 543, 545, 586, 723, 781
Вильницький М. Б. – 136
Виноградов В. В. – 406, 407, 743–745, 759
Виноградов К. О. (Виноградов К. А.) – 183, 187, 375, 527, 612, 613, 675, 768
Виноградов О. П. – 547
Вишневський Л. К. – 796
Візір П. С. – 492, 553
Вінц І. – 583
Вірник Д. Ф. – 30, 210, 220
Вітковський І. І. – 483
Владов – 328
Власенко В. П. – 282
Власюк П. А. – 9, 43, 53, 54, 117, 225, 316, 382, 386
Вовк П. С. – 208, 486, 492
Вовчок Марко – 194, 195, 276, 278, 280, 348
Водяницький В. О. – 761
Воїнственський М. А. (Воинственский М. А.) – 402–404, 435, 461, 462, 483, 677
Волинський П. К. – 535
Волков А. П. – 292
Волосевич А. П. – 437
Волошкевич Г. З. (Ю. З.) – 21, 219, 335, 796
Вороб'єв П. – 686
Воронін В. І. – 752
Воронова Н. О. – 826
Воронцов Д. С. – 334
Восканян В. К. – 780
Вотруба В. – 747
Вотчал Є. П. – 224
Всехсвятський С. К. – 17
Вульпе – 327
В'яземський Т. І. – 307, 727, 728
Вялов О. С. – 404, 482, 573, 580, 673, 677
- Гаврилов В. Д.** – 682, 685, 686
Гаврилов І. В. – 17
Гаврилюк А. – 98

- Гаврилук В. П. – 746
 Гаврилук В. Т. – 14
 Гагарін Ю. О. – 752
 Гайле Г. І. (Гайле Г. И.) – 537
 Гайлонский И. М. – 550
 Галан Я. О. – 42, 98
 Галкін О. О. (Галкин А. А.) – 541, 543, 545, 781
 Гановський С. – 480, 482
 Ганюк Л. М. (Ганюк Л. Н.) – 361, 697
 Гарасимчук Р. П. – 556
 Гардовський О. – 325
 Гармаш Н. З. – 681, 688
 Гарріс Ч. – 671
 Гарф М. Е. (Гарф М. Э.) – 388, 472
 Гашковець І. – 673
 Гейнц К. – 676
 Гейслер О. – 327
 Гейченко В. В. – 273
 Гелбрайт – 584
 Геллер Б. О. – 697
 Гембарович М. Т. – 557
 Гензель В. – 579
 Гент В. Х. – 330
 Герасименко М. П. – 34
 Герасімов І. П. – 671
 Геренчук К. І. – 535, 772
 Гершензон С. М. – 334, 461–463, 492
 Гжицький С. З. – 660, 663, 664
 Гизенко А. И. – 550
 Гільде В. – 484
 Гіндєв А. – 674
 Глаголева И. И. – 652, 653
 Гладішев Г. І. (Гладышев Г. И.) – 511, 629–632, 666
 Гламберг – 584
 Глікман Т. С. – 809
 Глушко О. С. – 729
 Глушков В. М. – 14, 15, 203, 312, 328, 370, 388, 454, 456, 585, 676, 694, 724, 765, 769, 790, 795, 814, 823
 Глушков М. М. – 437, 438
 Глущенко М. П. – 438, 755
 Глушук Ф. – 195
 Гнатченко С. Л. – 782
 Гнатюк Г. М. – 32, 273, 726
 Гнеденко Б. В. (Гнеденко Б. В.) – 9, 14, 43, 52, 53, 161, 288, 289, 316, 351, 386, 454, 484, 493, 512, 573, 578, 717, 789, 790, 795
 Гнып П. И. – 683, 686
 Го Можо – 322, 432
 Говорова Р. П. – 579
 Гоголев Я. – 276
 Гожик П. Ф. – 716
 Голдовский Л. И. – 136
 Голобуцький В. О. – 31, 484
 Головащук С. І. – 273
 Головин П. В. – 460
 Головка Г. В. – 316, 681
 Голубовська Є. А. – 31
 Гольдман О. Г. – 38
 Гончаренко Г. А. – 438
 Гончаренко Н. В. – 136
 Гончарук В. В. – 789
 Горак В. – 673
 Горалек К. – 121
 Горбунов М. І. – 799
 Гордійчук М. М. – 718, 802
 Горелік Л. Е. – 31, 210
 Горецький П. Й. – 703
 Горєв М. М. – 207
 Горкін В. З. – 817
 Горнунг Б. В. – 475
 Городецький О. О. (Городецкий А. А.) – 123, 207, 695
 Городыский А. В. – 18
 Гороновський І. Т. – 640
 Горшков А. А. – 25, 53, 54, 169, 171, 180, 336, 470, 471, 475, 489, 585, 682, 746
 Готальський Ю. М. – 486
 Гошко Ю. Г. – 559
 Грабар П. – 584
 Грабовецький В. В. (Грабовецкий В. В.) – 540, 780
 Грагеров І. П. – 697
 Гребнев С. К. – 491
 Грезєва Р. П. – 793
 Греков А. П. – 697
 Гречуха М. С. – 56, 132, 174, 191, 192, 196, 226, 292, 307, 360, 424, 547, 600, 601, 603, 658, 660

- Григорова Р. – 674
 Григорович-Барський І. Г. – 786
 Григорьев І. С. (Григорьев И. С.) – 169, 220
 Гринберг І. В. – 384
 Грисейер – 327
 Грицюта М. С. – 282
 Грицютенко І. Є. – 535, 775
 Гришко М. М. – 28, 340, 766
 Гріднев В. Н. (Гриднев В. Н.) – 9, 15, 181, 228, 229, 332, 482
 Грінченко Б. Д. – 32
 Грінченко М. – 163
 Гродзинський Д. М.
 (Гродзинский Д. М.) – 126, 726
 Грозін Б. Д. (Грозин Б. Д.) – 127, 208, 388, 425, 806
 Громова В. І. – 810
 Грошевой О. О. – 435
 Гудець М. – 673
 Гудзій М. К. – 275, 535, 760
 Гудцов М. Т. – 797
 Гулий М. Ф. (Гулый М. Ф.) – 9, 27, 38, 207, 220, 334, 350, 421, 456, 480, 514, 547, 629, 630, 632, 676, 695, 725, 784
 Гуляев І. – 686
 Гуменюк В. С. – 335
 Гумецька Л. Л. (Гумецкая Л. Л.) – 440, 494, 535, 776
 Гургал В. – 516
 Гуржій Д. В. – 324
 Гуржій І. О. (Гуржий И. А.) – 38, 316, 324, 337, 440
 Гурский П. И. – 647, 648
 Гурський – 579
 Гуслистий К. Г. – 53, 220, 316, 536, 718, 757, 760, 802
 Гутенмахер Л. І. (Гутенмахер Л. И.) – 412, 749
 Гутман Б. Б. – 732

 Давидов Г. М. – 636
 Давидов О. С. – 212
 Дайн Б. Я. (Даин Б. Я.) – 189, 809
 Даниленко В. І. – 125
 Даниленко В. М. – 757
 Данильченко П. Т. – 20
 Данилюк З. З. – 579
 Даниш М. – 747
 Данькевич К. Ф. – 316
 Дарабаш Ф. – 676
 Дарбінян М. О. – 780
 Дашевський Л. Н. – 790, 795
 Двойченко П. А. – 404
 Дебец Г. Ф. – 371, 372, 736
 Дега В. – 326
 Дедусенко Ю. М. – 321
 Дей О. І. – 34
 Дейген М. Ф. – 815
 Дейнега Ю. Ф. – 491
 Делімарський Ю. К.
 (Делимарский Ю. К.) – 9, 17, 18, 43, 124, 182, 216, 316, 324, 386, 531, 585, 696, 723
 Дембінська С. – 807
 Дембовський Я. (Дембовский Я.) – 113, 713
 Дементьев Г. П. (Дементьев Г. П.) – 54, 270
 Демиховский Е. И. – 498
 Дем'яненко С. А. – 435
 Денисенко М. С. – 348
 Денисова О. І. – 399
 Дербаш М. – 675
 Деркач В. С. – 498
 Деркач Г. І. – 810
 Деркач М. Д. – 733, 792
 Джамбхолкар Л. – 786
 Джексон Є. – 330
 Джелепов В. П. – 577
 Джемс Ф. – 330
 Дзеверін І. О. – 282
 Дзендзелівський Й. О. – 535, 776
 Димитров В. – 674
 Динник А. Н. – 688
 Діброва О. Т. – 535, 771
 Діденко Г. Д. (Диденко Г. Д.) – 136, 268, 269
 Дідковський В. Я. – 674, 825
 Дідковський М. М. – 324, 483
 Ділунг Й. Й. – 809

- Дімітров – 328
 Дімов – 328
 Дмитренко І. М. (Дмитренко И. М.) – 541, 543, 545, 781
 Дмитров Л. Д. – 757
 Добровольский Б. В. – 456
 Доброхотов М. М. (Доброхотов Н. Н.) – 24, 169, 171, 336, 509, 681, 683, 701, 797
 Добрянська І. О. – 557
 Довгаль М. Ф. – 312
 Довженко В. Д. – 708, 718, 719
 Довженко О. П. (Довженко А. П.) – 99, 312, 313, 729
 Доленко Г. Н. – 324, 582, 677
 Долинський Л. В. – 557, 559
 Домбровский О. И. – 402
 Домина О. – 582
 Донцов Е. П. – 419
 Дончак В. С. – 374
 Дородніцин А. О. (Дородницин А. А.) – 411, 747, 750
 Дорфман А. Ш. – 336
 Доценко П. П. – 805
 Драгоманов М. П. – 32, 784
 Драйгор Д. А. – 21, 625, 684
 Дрига І. О. – 581
 Дроботько В. Г. – 28, 53, 208, 497, 553, 658, 696
 Дроздов С. В. – 652
 Другобицька С. П. – 114
 Дублянський В. Н. – 402–404, 406
 Дубовецький В. Я. – 482
 Дубоделов В. І. – 746
 Дудко Д. А. – 335, 491, 796
 Дума М. – 675
 Думанський А. В. (Думанский А. В.) – 18, 54, 109–111, 333, 461, 531, 789
 Думитреску Г. – 675
 Думитреску С. – 582
 Духнович О. В. – 324
 Дядиченко В. А. – 758
 Дядченко М. Г. – 206, 803
 Дядьков С. М. – 323, 673
 Дятленко М. Д. – 730
 Дяченко М. І. – 792
 Дяченко С. С. – 498
 Еджкомб – 584
 Ейзенхауер Д. – 722
 Еліот – 487
 Елоді – 484
 Емельяненко Г. Г. – 136
 Еміхен М. – 327
 Енгельбрехт Г. – 676
 Еневич Ф. Ф. – 136
 Еременко – 290
 Етвеш Л. – 583
 Євсєєв І. Ф. – 325
 Єлінек Е. (Йелинек Э.) – 51, 192
 Ємельяненко Г. Г. – 220
 Ємчук Є. М. – 673
 Єременко В. В. – 782
 Єременко В. Н. – 811
 Єрмоленко О. Ф. – 348
 Єсельсон Б. Н. (Есельсон Б. Н.) – 543, 781
 Єсипенко Б. Є. – 273
 Єфімов В. О. – 746
 Єфремов С. О. – 784
 Жамоїдо Г. А. – 687
 Жежерин В. П. – 437
 Желажовцева Н. Н. – 352
 Живков В. – 674
 Жигайло Я. В. – 809
 Жмудський О. З. – 272, 273, 316, 726
 Жолтовський П. М. – 556, 557
 Жук Л. А. – 823
 Жуковський М. Є. – 712
 Журавська І. Ю. – 792
 Забіла Н. Л. – 734
 Завадовський І. І. – 754
 Завинягин А. П. – 226
 Завойський Є. К. (Завойский Е. К.) – 360, 361, 734
 Зав'ялов Б. М. – 220, 347
 Загайкевич І. К. – 29
 Загайкевич М. П. – 802
 Загалка – 578

- Загородній М. І. – 435
 Засць А. І. – 17
 Заїка Л. Д. – 793
 Зайцев П. І. – 784
 Зайцев Ю. П. – 375, 737
 Зайчук В. Г. – 268
 Заморій П. К. – 535, 671, 770
 Запаско Я. П. – 35, 556
 Заранкевич К. – 483
 Зарский – 367
 Заруба І. І. – 335
 Зарукін – 513
 Засенко О. Є. – 195, 324, 734
 Затонський В. П. – 785
 Захариков М. А. – 336, 680
 Захарук Ю. М. – 325
 Зверев А. – 106
 Зверезомб-Зубовський Є. В. – 433, 434, 436
 Зейгл – 329
 Зейдлиц П. М. – 242
 Зеке Ю. – 324
 Зелінський М. Д. – 224
 Зернов С. О. – 767
 Зеров Д. К. – 26, 271, 272, 316, 334, 695, 725, 822
 Золотухин – 634
 Зорін І. Г. – 437
 Зубков С. Д. – 122, 282, 304, 354
- Иванов А. Л.** – 519
Иванов Б. Н. – 402, 404
Иванов В. Е. – 241
Иванов С. К. – 515
Ищенко И. Н. – 352
- Ивакін Ю. О.** – 32
Иванов А. – 581
Иванов В. М. – 207
Иванов Л. Д. – 536, 779
Иванов О. І. (Иванов А. И.) – 399, 426–428, 612
Ивантишин М. М. – 206
Ивасюта М. К. – 780
- Ивахненко О. Г. (Ивахненко А. Г.)** – 23, 313, 315, 336, 483, 512, 649, 650, 672, 700, 764
Ігнащенко А. Ф. – 729
Ілієв – 328
Ільєску Ф. Л. – 582
Ільїн В. С. – 270, 272, 725
Інгерсон Е. – 330
Інглот М. – 673
Ісаєвич Я. Д. – 758, 780
Ісімото – 330
Іткіс М. Г. – 747
Ішлінський О. Ю. (Ишлинский А. Ю.) – 108, 161, 767
Іщенко А. М. – 206
Іщенко І. І. – 420
Іщенко Т. А. – 803
Іщук А. О. – 536
- Йосипенко М. К.** – 220, 718
Йоффе А. Ф. – 739
- Кавецький Р. Є. (Кавецкий Р. Е.)** – 9, 53, 125, 183, 216, 316, 329, 334, 454, 456, 480, 492, 657, 695, 723
Кагановський О. М. – 219, 640
Кадишевський В. Г. – 747
Казанцев І. Г. – 797
Казимиров О. А. – 796
Каїшев Р. – 482
Калениченко П. М. – 484, 494
Каленчук В. С. – 823
Кальмар Л. – 329
Кальченко Н. Т. – 153, 167, 191, 239, 287, 312, 317, 381, 382, 398, 539, 551, 593, 610, 641, 665
Каменева В. А. – 683, 685, 688
Камерон А. – 585
Канорський Ю. – 326
Капеліст К. В. – 810
Капиця П. Л. – 781
Каптаренко-Черноусова О. К. – 583
Карайванов С. – 674
Карандєєв К. Б. (Карандеев К. Б.) – 22, 335, 514, 515

- Караушев А. В. – 406
 Каргер М. К. – 469
 Карпенко Г. В. – 22, 108, 208, 316, 335, 515, 525, 723
 Карпенко О. О. – 139
 Карпінський Ю. – 673
 Карра – 487
 Картер Г. – 584, 817
 Касаткін Б. С. – 328, 335
 Касименко О. К. (Касименко А. К.) – 31, 290, 316, 470, 478, 540, 541, 703, 756
 Касян В. І. – 182, 316, 802
 Каспрук А. А. – 282, 792
 Касьяненко В. Г. – 52, 133, 372, 385, 456, 464, 525, 582, 804
 Каутиш І. – 582
 Каховський М. І. – 335
 Кац – 330
 Кац Р. С. – 687, 758
 Квітка К. – 163
 Келдиш М. В. – 712
 Келеті Т. – 583
 Кереуш А. – 582
 Кертес А. – 583
 Киридон А. М. – 731
 Кирилюк Є. П. (Кирилюк Е. П.) – 32, 38, 277, 283, 326, 328, 456, 536, 730, 759
 Кириченко І. М. – 725
 Кириченко О. І. – 225, 317, 373
 Кириченко С. – 195
 Кисельов О. І. – 279
 Кишинівський І. – 326
 Кияк Г. С. – 660, 664
 Кілієвич С. Р. – 757
 Кім Бен Де (Ким Бен Де) – 323, 432
 Кім Гван Дін – 323
 Кім Дек Мо (Ким Дек Мо) – 323, 432
 Кім Док Цен (Ким Док Цен) 323, – 432
 Кім Сек Хен (Ким Сек Хен) – 323, 432
 Кінько А. М. – 760
 Кіпріанов А. І. (Киприанов А. И.) – 9, 18, 206, 329, 333, 481, 491, 498, 580, 677, 697, 808
 Кірсанов О. В. (Кирсанов А. В.) – 18, 657, 697, 810, 820
 Кістяківський О. Б. – 436
 Кісь Я. П. – 757
 Кіш Д. – 747
 Клайн Н. – 584
 Клейнцеллер А. – 323, 672, 673
 Клименко Г. А. – 650
 Клименко О. П. – 336, 484
 Климовицкая З. М. – 126
 Клім Б. – 324
 Клоков В. І. – 337, 483, 494, 579
 Кнапп В. – 578
 Кнаушер А. – 676
 Кнунянц І. Л. – 820
 Кобилянська О. – 328
 Ковалевский А. К. – 148
 Ковалевский А. П. – 290
 Ковалевский С. А. – 403
 Коваленко – 438
 Коваленко А. Д. – 208, 366, 388, 425, 483, 702, 735, 806
 Коваленко Л. М. – 283
 Коваленко С. Ф. – 148, 152
 Коваль Б. А. – 166, 167, 306
 Коваль Н. Л. – 810, 818
 Ковальова Ж. М. – 793
 Коверга А. С. – 498
 Ковригіна М. Д. – 52, 288
 Ковтуненко А. О. – 282
 Коган О. Б. (Коган А. Б.) – 668, 762, 790, 791
 Кодацька Л. Ф. – 282
 Кожевников С. М. (Кожевников С. Н.) – 147, 171, 330, 573, 700, 808
 Козакевич М. З. – 556
 Козицький П. О. – 316
 Козін Я. Д. – 139
 Козленко О. С. – 793
 Козоброд В. П. – 681
 Козуб Л. В. – 729
 Козюберца М. Н. – 490
 Колесник П. Й. – 282
 Колінійчук Ю. М. – 219
 Колодяжный И. И. – 688
 Коломієць В. Т. – 536, 777
 Коломієць М. П. – 796
 Колчинський І. Г. – 17

- Комар А. М. – 316
Комар А. П. – 212, 250
Комаровський А. С. – 728
Комісаренко В. П. – 485
Компан О. С. – 325
Компанієць І. І. – 731
Кондалев А. І. – 579
Кондратович М. А. – 273
Кондратюк Є. М. – 514
Коноваленко Є. П. – 722
Кононенко І. Ф. – 437
Кононов Н. Є. – 436
Конопльова В. П. – 436
Кончек М. – 578
Копелевич М. А. – 125
Копитов В. Ф. (Копытов В. Ф.) – 24, 53, 54, 209, 216, 221, 223, 293, 296, 336, 482, 490, 510, 701
Копиця Д. Д. – 600
Корах М. – 329
Коренной О. І. (Коренной А. И.) – 685, 796
Кореф О. – 676
Корецький В. М. (Корецкий В. М.) – 34, 45, 51, 268, 316, 327, 456, 484, 586, 608, 708
Коритна Л. О. – 823
Корнберг А. – 817
Корнев О. П. – 435
Корнев К. А. – 18, 51, 53, 342, 625, 697
Корнеев О. О. – 436
Корнійчук О. Є. – 316, 536, 600
Корнілов Ю. Г. (Корнилов Ю. Г.) – 24, 209, 512, 763
Корноухов М. В. (Корноухов Н. В.) – 316, 389
Коробов А. В. – 114
Коробов І. І. – 797
Коробчанський І. Є. – 53
Короїд О. С. (Короед А. С.) – 10, 268, 337, 456, 535, 772
Короткевич О. Л. – 810, 818
Короткий Й. І. – 436
Коротченко Д. С. – 197
Корсун М. А. – 687
Корсунь А. А. – 653
Костенко А. І. – 195
Костенко Д. Г. – 287
Костюк В. П. – 583
Костюк З. Д. – 335
Костюк О. М. – 292, 293, 647
Костюк П. Г. – 28, 50, 486, 512, 585, 668, 695, 762, 791
Косыгин А. Н. – 644
Котарбинский Т. – 367
Котвицький І. В. – 435
Котов М. І. – 26, 433, 434, 435, 438, 822
Коцюбинський М. – 277
Кочин М. Є. – 712
Кравець В. В. – 485
Кравець М. М. – 34
Кравчук Л. Т. – 557
Красавцев М. І. – 335, 522, 826
Красицький Д. Ф. – 195
Красовський М. М. (Красовский Н. Н.) – 370, 736
Кремньов О. О. – 24, 336
Кржиж – 578
Кривенко – 195
Кривоніс Н. К. (Кривонос Н. К.) – 540, 780
Крижанівський С. А. – 278
Крим С. С. – 727
Кримкін В. В. – 722
Кримський А. Ю. (Крымский А. Ю.) – 31, 289, 303, 725
Крип'якевич І. П. (Крипякевич И. П.) – 33, 38, 181, 316, 456, 539, 540, 757, 780
Крицой М. П. – 329
Крицук А. А. – 388, 806
Крішна Менон В. К. (Кришна Менон В. К.) – 608, 786
Кротевич Є. В. – 536
Крубер А. А. – 403, 404
Крутікова Н. Є. (Крутикова Н. Е.) – 38, 122, 215, 304, 354, 386, 456, 483, 536, 760
Крыжановский О. М. – 474, 519
Кубович І. – 676
Кудреса Л. Н. – 799
Кудрицький А. В. – 731

- Кузнецов В. І. (Кузнецов В. И.) – 147, 152, 213
 Кузнецов Д. Т. – 139
 Кузьменко П. П. – 273
 Кук Д. – 754
 Кукудова Р. К. – 483
 Кульський Л. А. (Кульский Л. А.) – 17, 176, 179, 216, 219, 333, 343, 640, 697, 789
 Кульчицька О. Л. – 35, 540, 556, 557
 Куманов – 581
 Кунцевич В. М. – 650
 Куп'янський Й. Я. – 282, 792
 Кураченко – 513
 Куриленко О. Д. – 789
 Курчатова І. В. (Курчатова И. В.) – 225, 242, 589, 590, 746
 Кухтенко О. І. (Кухтенко А. И.) – 23, 209, 512, 763
 Кучеров П. С. – 214, 682, 685, 686
 Кушнерев Д. М. – 647
- Лаврентьева Е. В. – 652
 Лаврентьев М. О. – 712
 Лавров П. І. (Лавров П. И.) – 392, 482, 490
 Лавров Ф. І. – 760, 802
 Лав'юк Д. І. – 729
 Ладний В. Є. – 782
 Лазаренко А. С. – 822
 Лазаренко Є. К. – 343, 481, 758, 799
 Лазарев Б. Г. (Лазарев Б. Г.) – 16, 204, 242, 332, 692, 781, 800
 Лазарев М. П. – 754
 Лазарев П. П. – 751
 Лазарян В. А. – 147
 Лакомський В. Й. (Лакомский В. И.) – 170, 581
 Ланг – 330
 Лангенбек В. – 484
 Ландау Л. Д. – 815
 Ланской Л. А. – 184
 Лаптев О. О. – 438
 Лапчик Т. Ю. – 799
 Ласлоне С. – 329
 Латишев Г. Д. – 212
- Латишев М. М. (Латышев Н. Н.) – 54, 525, 550, 742
 Лашкар'єв В. Є. (Лашкарев В. Е.) – 53, 57, 142, 143, 145, 203, 211, 573, 693
 Лашко О. С. – 203
 Лебедєв Г. О. – 731
 Лебедєв С. О. (Лебедев С. А.) – 411, 724, 765, 789, 814
 Лебедєв Т. С. – 485
 Левиков М. З. – 646
 Левицький О. І. – 725
 Левін Р. – 584
 Левченко К. С. – 810
 Лейн А. – 715
 Лейначук Є. І. – 328
 Лейпунський О. І. – 212
 Леманн Г. – 577
 Ленінджер А. – 817
 Леонтович М. Д. (Леонтович Н. Д.) – 99, 337
 Лещенко М. Н. – 31
 Лешицький С. – 671
 Лі Ши-гуа (Ли Ши-гуа) – 322, 432
 Линецький В. Ф. – 384
 Липка В. – 673
 Липський В. М. – 348
 Лисенко М. П. – 311, 312
 Литвиненко Л. М. – 722
 Лихвар Д. Ф. – 112, 134, 135
 Личак І. Л. – 206
 Лієбл Я. – 672
 Ліперт Т. – 329
 Літаврін Г. – 387
 Ліфшиць І. М. (Лифшиц И. М.) – 16, 242, 332, 795
 Ліхачов Д. С. – 743
 Ллойд Т. – 671
 Ло Дин-Цзян – 652
 Лобач-Жученко М. Д. – 195
 Лобко А. О. – 24, 220
 Ломова М. Т. – 556
 Ломоносов М. В. – 687, 744
 Ломтев Т. П. – 743
 Лонгеберг Т. – 523
 Лузін М. М. – 751
 Лукінова Т. Б. – 393, 579

- Луньонук В. А. – 697
 Любименко В. М. – 224
 Любинський М. А. – 695
 Людкевич С. П. – 181
 Ляпунов О. А. (Ляпунов А. А.) – 412, 750
- Ма Ці (Ма Ци) – 322, 432**
 Мавродінова В. – 674
 Масвський К. К. – 325, 579
 Мажуга П. М. – 399, 675
 Мазон А. – 584
 Майборода Г. І. – 164
 Майборода Є. Д. – 273
 Макара А. М. – 677
 Макарченко О. Ф. (Макарченко А. Ф.) – 273, 316, 454, 586, 695
 Макеев Д. В. – 436
 Максименко Ф. П. – 758
 Максимов В. И. – 352
 Максимчук В. Л. – 483, 585
 Малашенко С. В. – 388
 Малец Л. О. – 515
 Малиновський Б. М.
 (Малиновский Б. Н.) – 533, 823
 Малиновський К. А. – 29, 662
 Малишко А. – 745
 Малюк В. – 686
 Мальцев Т. С. – 150
 Манжелій В. Г. – 782
 Манжерон Д. – 485
 Мансурова К. С. – 653
 Маньківський М. Б. – 820
 Маньчак К. – 673
 Маринець М. С. – 697
 Маріанов М. – 583
 Маркевич О. П. (Маркевич А. П.) – 9, 26, 180, 207, 272, 316, 461, 462, 483, 492, 696, 725, 794, 804, 822
 Марковський П. Т. – 24
 Мартинов – 438
 Мартинук Л. А. – 433, 436
 Марціновський – 579
 Марченко В. О. – 782
 Масіта С. – 487
 Маслов С. І. – 600
- Масловська О. І. – 282
 Матвеев Г. К. – 300
 Матвеев В. А. – 747
 Матейко К. І. – 35, 556, 557
 Матійко Н. М. – 683–686
 Матіас – 584
 Матях О. М. (Матях А. М.) – 139, 159
 Маусхаке В. – 676
 Махновець Л. Є. – 282
 Машбіц Г. Я. – 793
 Меженко Ю. О. – 731
 Мезель В. – 672
 Мезенський А. І. – 786
 Мейтус Ю. С. – 164
 Мелашенко Г. В. – 136
 Меленевський – 438
 Мелешко В. І. – 797
 Меліксет-Бек А. Н. – 780
 Мельникова І. М. – 579
 Мельниченко Г. В. – 676
 Мельничук П. І. – 25
 Меньшиков В. А. – 292, 293
 Мергелян С. М. – 814
 Мещеряков Г. Н. – 127
 Мирний Панас – 32, 276, 277
 Миронова Д. Ф. – 813
 Митропольський Ю. О.
 (Митропольский Ю. А.) – 161, 366, 388, 483, 493, 581, 672, 694, 708, 735
 Михайленко А. А. – 684, 686, 687
 Михайленко П. П. – 338
 Михайлов – 370
 Михайлов А. Н. – 148, 152
 Михайлов О. О. – 787
 Михайловський В. М.
 (Михайловский В. Н.) – 335, 514
 Михалек Ш. – 324
 Михалевич В. С. – 677
 Мізюк Л. Я. (Мизюк Л. Я.) – 22, 335, 514
 Мілях О. М. (Милях А. Н.) – 54, 161, 162, 512, 519, 579
 Міннарт М. – 487
 Мірке Г. – 675
 Мірошніченко Н. А. – 722
 Місбах Ф. – 676
 Міселюк О. Г. – 203

- Місяць В. О. – 52, 385
 Міхньов А. Л. (Михнев А. Л.) – 512, 764
 Міхо Ц. – 583
 Міцкевич А. (Мицкевич А.) – 113, 713, 774
 Міцкевич З. О. – 625
 Міяковський В. В. – 784
 Мнацаканян А. Н. – 780
 Мовчан Б. О. – 22
 Мовчан Є. Х. – 33, 406, 407, 745, 759, 801
 Мовчун П. – 195
 Модилевський Я. С. – 26, 207, 334
 Моїсіл Г. – 326
 Мокляк В. И. – 402, 404
 Молдован О. М. – 743
 Молнар М. – 192
 Монтегю Дж. – 755
 Монченко В. І. (Монченко В. И.) – 426, 428, 461, 753
 Моравський В. Е. (Моравский В. Э.) – 336, 648, 649
 Моргуліс Н. Д. (Моргулис Н. Д.) – 53, 205, 332, 446, 709, 809
 Моринц – 327
 Моріц Ф. – 676
 Мороз З. П. – 276, 337
 Мороз О. Н. – 536
 Мороховець Л. З. – 727
 Моссаковский В. И. – 160, 161
 Мотовиловець І. О. – 335
 Мошкова Н. О. – 399
 Музическу – 327
 Муравйов В. П. – 55
 Мусіль Р. – 818
 Мяо Юнь-жуй – 675
- Надь Ф.** – 676
 Назаренко В. А. – 728
 Назаренко І. Д. – 316
 Назаренко Ю. І. – 734
 Назаренко Ю. П. – 273
 Назарчук М. М. – 24, 392
 Найдек В. Л. – 746
 Наконечний О. В. – 601
 Наруцький – 603
 Натансон Э. М. – 18
- Натчаппан Сударшан Е. М. – 786
 Недін В. В. (Недин В. В.) – 23, 194
 Незым Ю. С. – 687
 Неймарк І. О. – 19, 333, 697, 809
 Некрасов З. І. (Некрасов З. И.) – 23, 209, 216, 324, 335, 522, 573, 701, 797, 826
 Некрасова – 327
 Некряч Є. Ф. – 273
 Непорожній П. С. – 166
 Неру Дж. – 608, 786
 Несмеянов О. М. (Несмеянов А. Н.) – 37, 48, 49, 106, 375, 376, 627, 628, 654
 Нестерводський В. А. – 437
 Нестеренко А. Д. – 23, 581, 821
 Нестеренко О. О. (Нестеренко А. А.) – 38, 215, 316, 456
 Нестеров П. П. – 23, 53, 170, 490
 Нечаев Г. К. – 650
 Нечуй-Левицький І. – 195, 276, 280
 Никифорова М. – 581
 Ніжинський М. П. – 731
 Нікітін В. М. – 672
 Нічик В. М. – 30
 Новацкий В. – 367
 Новик К. Й. – 53, 573
 Новицький О. П. – 784
 Новиченко Л. М. – 38
 Новіков І. В. (Новиков И. В.) – 419, 420, 488, 586
 Новіков І. Т. – 628
- Обелінг К.** – 676
 Обрезкова Е. И. – 654
 Овчаренко М. Т. – 796
 Овчаренко Ф. Д. – 9, 17, 206, 216, 333, 343, 482, 696, 789
 Овчаров Г. Ф. – 38
 Овчинников – 367
 Огден А. – 584
 Огиевский В. В. – 685
 Озімай Н. С. – 819
 Оі Т. – 487
 Оканенко А. С. – 695
 Оксінок П. Ф. – 207
 Окснер А. М. – 26

- Олейникова Т. Н. – 125
 Олексієнко І. П. – 272
 Олесяк – 367
 Олійник І. Ф. – 660, 664
 Ольшак В. – 367
 Омелянчук О. М. – 782
 Омеляновський М. Е. – 583
 Орешкин Г. Г. – 686
 Орлов А. Я. – 651–654
 Осада М. Є. – 797
 Остапенко Т. Ф. – 793
 Осташинський А. Г. – 483
 Островерх М. Х. – 220
 Островерхов В. Г. – 697
 Островская А. В. – 646, 647
 Островський Й. В. – 782
 Острянин Д. Х. (Острянин Д. Ф.) – 38,
 49, 53, 135, 136, 215, 316, 512, 573,
 702, 709
 Отченашко В. Ф. – 786
- П**авленко Г. Є. – 20, 701
 Павлій П. Д. – 174, 760
 Павлов В. Л. – 826
 Павлов І. П. – 94, 299
 Павловський Є. Н. – 671, 794
 Павловський З. – 673
 Павловський М. М. – 732
 Пасвський В. – 673
 Пазенко З. М. – 697
 Пак В. С. – 208
 Паламарчук Л. С. – 476
 Палвельді Ф. – 583
 Палиєнко А. Н. – 510
 Палладін В. І. – 224
 Палладін О. В. (Палладин А. В.) – 9, 27, 38,
 42, 49, 52, 54, 113, 117, 123, 132, 133,
 135, 136, 163, 165–167, 193, 194, 196,
 199, 207, 216, 226, 231, 239, 249, 257,
 268, 292, 306, 312, 313, 316, 326, 329,
 334, 351, 355, 360, 373, 375, 400, 421,
 425, 456, 480, 483, 524, 529, 536, 547,
 550, 576, 580, 582, 588, 589, 592, 606,
 626, 627, 641, 642, 645, 657, 658, 670,
 672, 673, 694, 713, 721, 723, 789, 817
- Панасюк В. В. – 525
 Панасюк Л. С. – 650
 Панофський В. – 577
 Панч Петро – 281
 Панченко Н. И. – 652, 654
 Панчишин В. Г. – 732, 827
 Парасюк О. С. – 273
 Парра І. К. – 650
 Пархоменко В. В. – 436
 Пархоменко В. Ю. – 436
 Пархоменко И. Т. – 370, 388
 Пархомчук М. С. – 132, 174, 199
 Пархомчук С. М. – 330, 494, 582, 587
 Пасічник (Пасечник) М. В. – 139, 179,
 180, 203, 225, 227, 231, 316, 332, 386,
 456, 586, 587, 589, 590, 605, 693, 708,
 721, 723
 Пасічник П. П. – 38
 Пастернак С. І. – 29
 Пастур Л. А. – 782
 Патакі Д. – 583
 Патон Б. Є. (Патон Б. Е.) – 21, 22, 191,
 209, 219, 335, 419, 481, 488, 677, 685,
 699, 796
 Патон В. Є. – 581
 Патон Є. О. – 730
 Пахило – 370
 Пачовський Т. І. – 536, 778
 Пащев – 328
 Пащенко Ю. Й. – 436
 Пек Нам Ун – 323, 432
 Пекар С. І. (Пекар С. И.) – 16, 143, 211,
 332, 339
 Пекарська Т. В. – 715
 Пельменєв В. К. – 437
 Пенків Ц. – 582
 Пеньков О. М. – 335
 Перелома В. О. – 746
 Перліс – 487
 Першин П. М. (Першин П. Н.) – 31, 49,
 53, 316, 343, 456, 636
 Петерман І. У. – 482
 Петерс І. А. – 579
 Петина Н. В. – 650
 Петраш Ш. – 324
 Петреску-Димбовіца М. – 327, 582

- Петров А. – 482
 Петров В. П. – 799
 Петров В. С. – 814
 Пещак М. М. – 425
 Пикуш Н. В. – 406
 Пилипенко А. Т. – 789
 Пилипенко С. В. – 784
 Пиневич М. М. – 650
 Пироженко П. Х. – 541, 780
 Писаренко Г. С. – 25, 53, 204, 271, 272, 366, 388, 389, 483, 553–555, 725, 735
 Пишкін Б. А. (Пышкин Б. А.) – 58, 216, 343, 486, 682, 701, 812
 Підгорний А. М. – 720, 789
 Підоплічко І. Г. (Пидопличко И. Г.) – 37, 52–54, 196, 197, 308, 385, 434, 456, 537, 539, 810, 818
 Підоплічко М. М. – 51, 207, 216, 343, 582, 660, 664
 Пік Г. – 326
 Пільц З. – 676
 Піснячевський Д. П. – 660
 Пішоха Б. – 387
 Плачинда С. П. – 282
 Плоткин С. Я. – 688
 Поварніцин В. О. – 26
 Повх І. Л. – 180
 Погорелов О. В. – 672
 Погребинський С. Б. – 795
 Погребиський Й. Б. – 273
 Погребняк П. С. – 36, 53, 54, 147, 229, 231, 340, 433, 434, 437, 438, 456, 755, 756, 822
 Подгрушний І. М. – 136
 Подкользина Г. В. – 152
 Подчасов П. Г. – 388
 Позняк Л. О. – 746
 Полін В. С. – 814
 Половко І. К. – 436
 Полуектов М. С. – 728, 729
 Поляков І. М. – 126
 Поляков М. В. – 378
 Поляков М. С. (Поляков Н. С.) – 147, 681
 Поляков П. С. – 388, 806
 Поме Ж. – 584
 Пономарев Д. Н. – 652, 653
 Попков В. Г. – 554
 Попов В. П. – 535, 770
 Попов Н. А. – 652–654
 Попов П. М. – 536, 600, 759
 Попова Л. А. – 541, 780
 Попова М. – 582
 Попович – 513
 Попруга В. – 686
 Порфир'єв В. Б. (Порфирьев В. Б.) – 19, 51, 206, 216, 334, 384, 385, 464, 469, 485, 585, 672, 677
 Поскачим Г. А. – 793
 Потапенко П. – 686
 Потап'євський О. Г. – 335
 Потебня – 744
 Похилевич Д. Л. – 290
 Походня І. К. – 326, 488, 490
 Поштаренко – 438
 Прекоп А. – 484
 Придатко – 438
 Приклонський В. О. – 799
 Приходько П. Г. – 32
 Прихотько А. Ф. – 204, 211, 815
 Продан Ю. І. – 652, 653
 Прокопович М. М. – 437
 Проскура Г. Ф. – 26, 170, 318, 319
 Протопопов В. П. – 207
 Птуха М. В. – 31, 316
 Пулинець О. С. – 536, 778
 Путь А. Л. – 818
 Пучеров М. М. – 677
 Пчілка Олена – 32
 Пшеничний П. Д. – 725
 Радованович М. – 583
 Радославов Т. – 674
 Раду Б. – 327
 Радунский Л. Д. – 684, 685
 Радченко В. Г. – 282
 Раевский Г. В. – 440
 Разнатовський І. М. – 338, 731
 Райченко О. І. – 25, 336
 Рак Л. К. – 38
 Раман Ч. В. – 58, 487, 809
 Рамєєв Б. І. – 749, 769

- Рапопорт И. М. – 161
 Расмусен Й.-К. – 752
 Раухут Л. – 325
 Рафальський А. – 673
 Ревуцький Л. М. – 38, 164, 181, 316
 Редеї Л. – 583
 Рейман Й. – 676
 Рекашева Г. Ф. (Рекашева А. Ф.) – 352, 697
 Ремез Є. Я. – 14, 203, 273, 573
 Реньї А. – 329
 Решетар І. – 330
 Ржиман Й. – 463
 Рыбаков Б. О. (Рыбаков Б. А.) – 469, 756
 Рибинський В. Є. (Рыбинский В. Е.) – 292, 293, 647
 Рибка Є. В. – 483
 Рибчевський Ю. С. – 625
 Рильський М. Т. – 33, 174, 316, 372, 406, 407, 536, 438, 439, 488, 536, 600, 745, 755, 759, 774, 801, 802, 807, 818
 Ріттер П. Г. (Риттер П. Г.) – 31, 289
 Робертсон – 487
 Родаченко І. Ю. – 56, 600, 601
 Родіонов С. П. (Родионов С. П.) – 9, 53, 216, 333, 454, 698, 799
 Рожанківський В. Ф. – 556
 Розумовський С. В. – 731
 Ройнольде – 584
 Ройтер В. А. – 43, 19, 180, 333, 386, 672, 697, 809
 Роксін Т. – 327
 Ролл Я. В. – 27, 183, 187, 208, 310, 485, 525, 768
 Романенко І. Н. – 31
 Романов Г. – 292, 307, 360, 547, 601, 660
 Романова Н. П. – 805
 Роминский И. Р. – 460
 Ропат К. – 676
 Росс М. – 330
 Ростовцев С. Т. – 797
 Ротмистров М. Н. – 498
 Роубал М. – 482
 Рубаник М. Я. – 378
 Рубач М. А. – 757
 Рубашевский А. А. – 136, 652–654
 Рубенчик Л. Й. (Рубенчик Л. И.) – 207, 334, 695
 Рудавський Е. Я. – 782
 Руденко В. Н. – 554
 Руденко Г. В. – 414–418
 Рудловчакова О. М. – 324
 Рудник С. С. – 684
 Рудницький П. С. – 287
 Рудь М. П. – 485, 494
 Русов М. Т. – 213
 Русько Ю. М. – 488
 Рутенко А. А. – 684, 686
 Рушкевич Є. А. – 207
 Савін Г. М. (Савин Г. Н.) – 9, 53, 108, 114, 139, 161, 175, 176, 203, 204, 366, 368, 388, 389, 483, 717, 735, 767, 806
 Савінов Б. Г. – 333, 456
 Савримович Є. – 579
 Савченко В. О. – 195
 Савченко М. Г. – 625
 Сайковський М. І. – 336
 Сакович Г. Н. – 273
 Салам А. – 577
 Сальников М. Є. (Сальников Н. Е.) – 375, 398, 399, 436, 675
 Сальский В. А. – 526
 Самійленко В. – 276
 Самійленко С. П. – 536, 779
 Самойловський І. М. – 757
 Самофалов В. М. – 316
 Самсонов Г. В. – 24, 25, 336, 489, 699
 Самуельсон Б. – 733
 Сані – 487
 Сахаров В. Я. – 136
 Свечников С. В. – 648
 Свенцицький П. – 778
 Светил А. – 673
 Свечников В. М. – 204
 Свидницький А. – 276, 280
 Свириденко П. О. – 55
 Свистун В. І. – 385, 810, 818
 Світличний О. І. – 282
 Свон Д. – 329
 Святоха О. П. – 793

- Севастьянова В. В. – 126
 Сегель Г. – 676
 Семененко М. П. (Семененко Н. П.) – 9, 38, 139, 147, 159, 161, 162, 202, 206, 216, 225, 228, 233, 300, 333, 366, 399, 402, 423, 447, 454, 456, 481, 488, 511, 529, 532, 535, 591, 600, 603, 617, 627, 631, 696–698, 707, 715
 Семергеев С. И. – 649
 Семирог-Орлик В. Н. – 425
 Сендрей Я. – 583
 Сенів І. В. – 556
 Сенін І. С. – 408, 642
 Сергеев Є. С. – 818
 Сергієнко Д. Л. – 434, 435
 Сердюк І. Т. – 826
 Серебряний С. Б. – 18
 Середа Я. І. – 53, 717
 Середенко М. М. – 210, 215, 220, 337
 Серенсен С. В. – 25, 53, 108, 168, 171, 216, 388, 472, 702, 798, 801, 806
 Серьогіна Л. П. – 826
 Сєдов Л. І. – 712
 Сивков С. И. – 184
 Сигов Б. А. – 649
 Сизоненко Г. С. – 541, 780
 Симоненко І. Ф. – 556
 Симоненко Л. О. – 726
 Симоненко Р. Г. – 337, 493
 Синельников К. Д. (Синельников К. Д.) – 51, 204, 244, 692, 693
 Синх – 608
 Сирбу М. – 671
 Сирота И. М. – 646, 647, 683
 Сиротинін М. М. – 585
 Сиротюк М. Й. – 282
 Сисевич І. Г. – 819
 Ситник К. М. (Сытник К. М.) – 514, 535, 536, 547, 576, 626, 657, 675
 Ситницький Ю. И. – 518
 Сігорський В. П. (Сигорский В. П.) – 112, 210, 335, 518
 Сіленок-Бельський Г. О. – 798
 Сінх Н. (Синх Н.) – 609, 786
 Сірченко Я. Т. – 153, 167, 239, 287, 312, 381, 382
 Сісакян О. М. – 747
 Скаба А. Д. – 741
 Скирда Т. И. – 136
 Скорікова В. К. – 269
 Скоробогатова С. – 686
 Скородумов О. С. – 436
 Скотт – 487
 Скочинский А. А. – 194
 Скрябін К. І. – 804
 Скуріхін В. І. – 823
 Славский Е. П. – 226
 Сливинський С. – 483
 Слинько И. И. – 540
 Слободян Р. Т. – 678
 Словацький Ю. – 577, 774, 778
 Смирнов А. А. – 15, 204, 693
 Смирнов А. Н. – 183, 186
 Смирнов-Замков І. В. – 813
 Смирнова-Замкова О. І. (Смирнова-Замкова А. И.) – 53, 126, 820
 Смогоржевський О. С. – 273
 Смолій В. Т. – 695
 Соболев М. О. – 610
 Соїч О. В. – 660
 Соколов Ю. Д. – 273, 573, 694, 794
 Соколовський І. Л. – 273
 Соколовський О. Н. (Соколовский А. Н.) – 36, 115, 116, 316, 811
 Сокур І. Т. – 435
 Соллогуб В. Б. – 491, 583
 Солнцева Ю. І. – 729
 Соловьева К. – 686
 Соляник Г. А. – 613
 Соляник О. М. – 427, 752
 Сорокин А. – 686
 Сосис П. М. – 388
 Сохань П. С. – 741
 Сочава В. Б. – 822
 Спаський І. Г. – 757
 Співак Е. Г. – 38, 114
 Співак М. С. – 287
 Спирін Г. М. – 324
 Спретнак Ж. – 329
 Спришевський О. І. – 425

- Сребцов А. М. – 127
 Сретєнський Л. М. – 712
 Сталін Й. В. – 714
 Станінець В. І. – 813
 Станчев – 581
 Старик Й. О. – 715
 Стариков М. А. – 23, 209
 Стародубов К. Ф. – 23, 316, 335, 797, 826
 Старцев В. І. (Старцев В. И.) – 543, 781
 Старченко Д. І. – 797
 Шашевський Д. М. – 494
 Стельмах Г. Ю. – 802
 Стельмах М. П. – 734
 Стенфілд Б. – 330
 Степаненко В. И. – 388
 Степанов Г. В. – 743
 Степанов Г. С. – 644
 Стеценко В. И. – 472
 Стражеско Д. Н. – 121, 378
 Стразов К. – 718
 Страутман Ф. І. – 660, 664, 822
 Стрейц В. – 676
 Стрельбицька О. І. – 21
 Стрельський В. І. – 757
 Стржемечний М. О. – 782
 Стубел Р. – 482
 Ступаков Г. – 686
 Субботін С. І. – 19, 20, 207, 334, 485, 698
 Судовцов О. Й. – 580
 Суейбі Р. Д. – 487
 Супруненко М. І. – 38, 53, 54, 386
 Суха Л. М. – 35, 556
 Сухаревський В. М. – 688
 Сухобрус Г. С. – 536, 760
 Сухов Б. П. – 687
 Сухомел Г. Й. – 20, 274, 701
 Сушко А. Е. – 826
- Табанопол П. – 675
 Табачников А. А. – 136
 Тамм І. Є. – 577
 Тананасв І. В. – 811
 Таранов Г. П. – 164
 Тарашук В. І. (Тарашук В. И.) – 426–
 428, 461, 818
- Тастін – 584
 Татаринів К. А. – 240, 241
 Татомир К. І. – 209, 316, 335
 Творун С. Н. – 164
 Генфер Г. – 676
 Терлецький В. М. – 393, 730, 740
 Тетельбаум С. І. (Тетельбаум С. И.) –
 23, 205, 685
 Тиман А. Ф. – 160
 Тимошевський В. В. – 388
 Тимошенко В. Г. – 554, 555
 Тимошенко В. П. – 739
 Тимошенко Сергій П. – 739
 Тимошенко Степан П. – 388, 389, 738,
 739, 806
 Тимченко Н. Г. – 818
 Тихомиров М. Н. – 469
 Тихомиров С. М. – 49, 547, 548
 Тичина П. Г. – 316, 536, 600, 730
 Ткачук В. Г. – 485, 674
 Ткачук Л. Г. – 384
 Толстой Л. – 760
 Толстой Н. І. – 743
 Толубинський В. І. – 24, 336, 482, 490
 Томасі В. – 483
 Топачевський В. О. – 818
 Топачевський О. В. – 27, 612, 696,
 768
 Топчів О. В. (Топчиев А. В.) – 48, 668
 Тотт Т. – 676
 Третьяков Г. І. – 287
 Третьяков Д. К. – 433
 Третьяков П. М. – 743
 Третьяченко Г. Н. – 554
 Трифонов Г. П. – 184
 Трошенко В. Т. – 555, 674
 Трубачов О. Н. – 743
 Тубелевич В. – 579
 Туган-Барановський М. І. – 739
 Тугарінов О. І. – 715
 Тульчинская В. П. – 498
 Тульчинський Ш. – 686
 Тургенєв – 195
 Турк Р. – 583
 Туркевич Н. Н. – 498
 Турський С. – 367

- Турчан П. – 482
Тютин А. И. – 550
Тян Ир Хен (Тян Ир Хен) – 323, 432
- Уатсон Ф.-Г. – 523
Убель В. С. – 796
Удумян К. Б. – 780
Українка Леся – 304, 328
Уломский С. Н. – 184
Ульбріхт В. – 581
Уманцева Г. К. – 282
Уртіс Д. – 584
Усенко І. С. – 216, 698
Усиков О. Я. (Усиков А. Я.) – 15, 205, 216, 332, 446, 586, 658, 660, 721
У-Чен-Ця – 675
- Федоренко А. П. – 197, 399, 674
Федоров Е. К. – 668
Федоров Є. П. (Федоров Е. П.) – 17, 651–653, 787, 812, 816, 825
Федорченко І. М. (Федорченко И. М.) – 9, 24, 25, 38, 48, 228, 231, 233, 239, 246, 249, 257, 268, 286, 300, 305, 308, 311, 331, 336, 355, 358, 360, 366, 382, 397, 399, 421, 456, 482, 489, 529, 547, 550, 560, 585, 588, 603, 606, 608, 612, 616, 617, 627, 637, 640, 645, 668, 670, 693, 699, 797
Фен Чжун-юнь – 322, 431
Фенцл З. – 324
Феофилактов К. М. – 688
Фердман Д. Л. – 27, 126, 207, 386, 817
Филипович П. П. – 784
Филиппов А. Е. – 652
Фіалков Я. Н. (Фиалков Я. А.) – 18, 43, 333, 386
Фіголь Д. І. – 557
Фіксен М. В. – 746
Філатова Н. О. – 24, 336
Філіпеску М. – 675
Філіппов А. П. (Филлипов А. П.) – 170, 208, 210, 318, 702
Філічкін І. Ф. – 797
- Філонов І. – 195
Фільчаков П. Ф. – 14, 694, 732, 827
Фінкельстайн – 584
Фішер – 578
Фокін О. В. – 820
Фольборт Г. В. – 216
Фоменко Г. С. – 697
Фортунагов М. С. – 205
Фортунагов – 744
Франк-Камінський В. А. – 799
Франко І. Я. (Франко И. Я.) – 30, 32, 35, 42, 58, 97–100, 202, 210, 276–278, 281, 326, 556, 776, 778, 784, 792
Франко Т. І. – 792
Францевич І. М. (Францевич И. Н.) – 127, 204, 216, 328, 329, 336, 489, 553, 554, 580, 699, 797
Франчук В. П. – 731
Фрумін І. І. – 797
Фуженко А. С. – 729
Фукс Л. – 329
Фюлеп Ф. – 484
- Хановольт – 329
Хан-Суо – 580
Харкевич С. С. – 435
Хартман – 584
Харченко М. Ф. – 782
Хаулік І. – 675
Хачикян Л. С. – 780
Хвиля А. А. – 785
Хитрик С. Й. – 797
Хідд Е. – 584
Хідоріус С. – 582
Хіжковий В. – 826
Хлебніков З. Г. – 782
Хлопін В. Г. – 715
Холодний М. Г. (Холодний Н. Г.) – 224, 230, 433
Холупяк К. Л. – 147, 152
Хомазюк А. І. (Хомазюк А. И.) – 512, 765
Хоменко И. З. – 648
Хотяїнцев М. П. (Хотяинцев Н. П.) – 108, 806

- Хренов К. К. (Хренов К. К.) – 10, 108, 133, 216, 336, 454, 456, 481, 524, 573, 582, 583, 647–649, 683–685, 689, 700, 816
- Хржанівський В. Г. – 822
- Христенко О. Д. – 722
- Християнович С. О. – 712
- Хруслов Є. Я. – 782
- Худяк М. І. – 207
- Хун Гуань-Вень – 675
- Хьюз Дж. – 523
- Цай Ян-фу** – 580
- Цапова А. П. – 652, 653
- Цвєтков – 328
- Цейд Т. – 676
- Цесевич В. П. – 17
- Цзєнь Цін-Хуа – 675
- Цзоу І-сінь (Цзоу-И-синь) – 322, 432, 652
- Цзянь Синь-Чжун – 322, 431
- Цизин Б. Б. – 682
- Цискінд Е. – 330
- Цілуйко К. К. – 220, 393, 425, 485, 535, 580, 773
- Цои Сам Ер – 323, 432
- Цукерник Л. В. – 23, 209, 292, 293, 646, 647
- Цявлєвський М. О. – 744
- Чабаненко І. І.** – 316
- Чабанівський М. І. – 438, 755
- Чаговець Р. В. – 27, 272, 273, 484, 580, 672, 675, 725
- Чалий Д. В. – 278, 283, 324, 759
- Чангова І. – 674
- Чаплигін С. О. (Чаплыгин С. А.) – 63, 712
- Чаттерджі С. К. – 487
- Чебишев П. Л. – 14
- Чеботарьов Є. Ю. (Чеботарев Е. Е.) – 126, 820
- Чекмарьов О. П. – 23, 209, 335, 797
- Чєн Тін-хуа – 485
- Чєнь-Ху – 580
- Чепур Д. Ю. – 731
- Червоненко С. В. – 373
- Черемшина Марко – 32
- Черкєс В. О. – 207
- Чернецький В. П. – 273
- Чернишов Б. І. – 433
- Черніговський В. М. – 765
- Чернов Є. І. – 758
- Чернышев Ф. Н. – 685
- Черняк М. І. – 220, 806
- Черняк Р. Я. – 484
- Чєхранов В. Д. – 522, 797, 826
- Чжан Гуан-цзєн – 485
- Чжан Мін-хуа – 675
- Чжан Юй-чжє – 58, 486, 760, 805
- Чжао Ші-гє – 580
- Чічеров В. І. – 743
- Чоммер В. – 327
- Чопик В. І. – 26, 822
- Чудновський В. Г. (Чудновский В. Г.) – 108, 335
- Чухров Ф. В. – 799
- Шаблівський Є. С.** – 38, 785
- Шак М. – 686
- Шамота М. З. – 38, 316, 703
- Шандру І. – 671
- Шаповал І. М. – 686
- Шапошникова З. Б. – 18
- Шаргородський С. Д. – 207
- Шарлемань М. В. – 436
- Шац Б. – 195
- Швєць Г. І. – 677, 678
- Швєць І. Т. (Швец И. Т.) – 24, 208, 216, 336, 343, 373, 454, 456, 681, 685
- Шевельський – 367
- Шєвляков Ю. А. – 160, 161
- Шєвченко А. Є. – 810
- Шєвченко В. А. – 686
- Шєвченко В. І. – 810
- Шєвченко М. Н. – 147, 152
- Шєвченко М. О. – 640
- Шєвченко Т. Г. – 30, 32, 35, 36, 42, 55, 56, 98, 100, 195, 275, 278, 280, 281, 359, 360, 476, 567, 600, 601, 611, 615, 616, 645, 665, 673, 745, 759, 774, 775, 778, 784, 785
- Шєвченко Ф. П. – 316, 485

Шека І. А. – 213, 272, 725
Шеліхова Н. М. – 758
Шелудяков Л. О. – 826
Шен Цин-нан – 485
Шень Тун – 580
Шестопалов В. Н. – 646
Шило С. И. – 136
Шилов Є. О. – 43, 211, 329, 386, 481,
484, 697, 813
Шимка Я. – 673
Шипер В. С. – 722
Шкабара К. О. (Шкабара Е. А.) – 512, 795
Шовкопляс І. Г. – 32, 394
Шохалевич Г. П. – 793
Шпак М. Т. – 53, 815
Шпетный А. И. – 244
Шпильова О. В. – 582
Штайф – 578
Штепанек С. І. – 274, 682
Штефан – 327
Штільман Л. – 330
Штокало Й. З. – 139, 272, 273, 725
Шубенко-Шубін Л. О.
(Шубенко-Шубин Л. А.) – 53, 170,
318, 807, 823
Шубравський В. Є. – 282, 283, 313
Шугайлин А. В. – 136
Шульга В. Ф. – 824
Шульга З. П. – 316
Шульга П. Л. – 491, 804
Шульц З. – 673
Шуман Г. – 676
Шура-Бура М. Р. – 412, 751
Шутлив Ф. А. – 189

Щепинский А. А. – 402
Щербак М. П. – 715, 716
Щербаков Д. І – 715
Щербань О. Н. (Щербань А. Н.) – 9, 24,
38, 114, 115, 128, 132, 136, 139, 147,
183, 194, 196, 199, 209, 210, 225, 246,
269, 305, 308, 311, 316, 330, 335, 336,
372, 373, 384, 412, 420, 454, 456, 480,
506, 537, 581, 591, 608, 612, 624, 640,
666, 668, 674, 685, 701, 718, 731

Щербина М. В. – 782
Щоголев Г. М. (Щоголев Г. М.) – 133,
134, 328, 343, 483, 484, 676

Юй Гуан-шен – 322, 431
Юргенс М. Є. – 786
Юрк Ю. Ю. – 20, 54, 181, 216, 343, 400,
401, 698
Юрковський М. – 673
Ющенко К. Л. – 790, 793, 795
Ющенко О. Я. – 734

Яблонський Г. (Яблонский Г.) – 113, 713
Ядренко Е. К. – 793
Яковкін А. О. (Яковкин А. А.) – 17, 51,
53, 199, 200, 205, 436, 454, 456, 816
Якубець М. – 579, 673
Ян Пей-Лін – 675
Ян Цай-ци – 485
Янг Д. – 330
Янгель М. К. – 718
Янковський В. Д. (Янковский В. Д.) –
28, 351–353
Яновська Л. – 276
Яо Ін-чень – 580
Ярський К. – 578, 673
Яскула – 579
Яценко В. П. – 21
Яценко М. Т. – 725
Яцкевич Є. А. (Яцкевич Е. А.) – 540, 780

СПИСОК АБРЕВІАТУР ТА СКОРОЧЕНЬ*¹

авт. лист	– авторский лист
акад.	– академік
АКФ	– арктическая китобойная флотилия
АМН	– Академія медичних наук
АН	– Академія наук
АРСР	– Автономна Радянська Соціалістична Республіка
АТФ	– аденозинтрифосфат
БАН	– Болгарська академія наук
БК	– білковий кровозамінник
БРСР	– Білоруська Радянська Соціалістична Республіка
в т. ч.	– в тому числі
в. о.	– виконуючий обов'язки
ВАК	– Вища атестаційна комісія
ВАСГНІЛ	– Всесоюзна академія сільськогосподарських наук імені В. І. Леніна
ВАСХНИЛ	– Всесоюзная академия сельскохозяйственных наук имени В. И. Ленина
ВАТ	– відкрите акціонерне товариство
ВВР	– водно-водяний реактор
ВВР-М	– водно-водяний модернізований реактор
ВИАМ	– Всесоюзный научно-исследовательский институт авиационных материалов
виконком	– виконавчий комітет
ВИТР	– Всесоюзный научно-исследовательский институт методики и техники разведки
ВМФ	– Военно-морской флот
ВНИИКИМаш	– Всесоюзный научно-исследовательский институт кислородного машиностроения
ВНІРО	– Всесоюзний науково-дослідний інститут рибного господарства і океанографії
Врио	– временно исполняющий обязанности
ВСЕГЕИ	– Всесоюзный научно-исследовательский геологический институт
ВУАН	– Всеукраїнська академія наук
вуз	– вищий навчальний заклад
ВЦ	– вычислительный центр
ГАЗ	– Горьковский автомобильный завод
ГАО	– Головна астрономічна обсерваторія
ГАУ	– Главное артиллерийское управление
ГДР	– Германская Демократическая Республика
ГЕС	– гідроелектростанція

*¹ До списку не включено найпоширеніші загальноприйняті скорочення та окремі скорочення, що розкриті безпосередньо в документах.

ГИАП	– Государственный научно-исследовательский и проектный институт азотной промышленности и продуктов органического синтеза
Гипромез	– Государственный институт по проектированию металлургических заводов
ГИПРОНИИ	– Головной проектный и научно-исследовательский институт
ГИПХ	– Государственный институт прикладной химии
Гиредмет	– Государственный научно-исследовательский и проектный институт редкометаллической промышленности
Гирецмет	– Государственный комитет по черной и цветной металлургии
ГКО	– Государственный комитет обороны
ГКСМОТ	– Государственный комитет Совета Министров СССР по оборонной технике
Главводхоз	– Главное управление водного хозяйства
ГНС	– газонаполнительная станция
ГНТК	– Государственный научно-технический комитет
Головкиївбуд	– Головне управління по житловому й цивільному будівництву при Київському міськвиконкомі
Головліт	– Управління Уповноваженого Ради Міністрів СРСР з охорони військових і державних таємниць у пресі (1946–1953), Головне управління з охорони військових і державних таємниць у пресі при Раді Міністрів СРСР (1953–1963)
Головполіграфвидав	– Головне управління поліграфічної промисловості, видавництва та книжкової торгівлі
горисполком	– городской исполнительный комитет
Госплан СССР	– Государственная плановая комиссия Совета Министров СССР по перспективному планированию народного хозяйства СССР (1955–1957), Государственный плановый комитет Совета Министров СССР (1957–1963)
ГОСТ	– государственный стандарт
Госхимкомитет	– Государственный комитет химической промышленности
ГПБ	– Государственная публичная библиотека
ГТУ	– газотурбинная установка
дендропарк	– дендрологічний парк
Держбуд	– Управління у справах архітектури при Раді Міністрів УРСР (1944–1956), Державний комітет Ради Міністрів УРСР у справах будівництва і архітектури (1956–1958, з 1957 – у складі Міністерства будівництва УРСР), Державний комітет Ради Міністрів УРСР у справах будівництва (1958–1986)

Держкомвидав	– Державний комітет Ради Міністрів УРСР у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі
Держплан УРСР	– Державна планова комісія при Раді Міністрів УРСР
Держполітвидав	– Державне видавництво політичної літератури
ДК	– державний комітет
ДНТК	– Державний науково-технічний комітет
ДОСААФ	– Добровольное общество содействия армии, авиации и флоту
ДПБ	– Державна публічна бібліотека
ДПЛ	– Державна промислова лабораторія
др.	– другие, другое, других
др. арк.	– друкований аркуш
екз.	– екземпляр
ЕОМ	– електронна обчислювальна машина
заввідділом	– завідуючий відділом
зв.	– зворот
ЗГТ	– Западный геофизический трест
и. о.	– исполняющий обязанности
ИГИ	– Институт горючих ископаемых
ИГПИ	– Институт геологии полезных ископаемых
ИМА	– Институт машиноведения и автоматики
ИОНХ	– Институт общей и неорганической химии
ИОХ	– Институт органической химии
ИРЕА	– Институт чистых химических реактивов
ИФ	– Институт физики
ИФМ	– Институт физики металлов
ИФХ	– Институт физической химии
ИЭМ	– Институт экспериментальной медицины
ІА	– Інститут архівознавства
ІМФЕ	– Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії
ІПМ	– Інститут прикладної математики
ІРЕ	– Інститут радіофізики і електроніки
ІФ	– Інститут фізики
КБС	– Карадазька біологічна станція
КГУ	– Киевский государственный университет им. Т. Г. Шевченко
КДУ	– Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка
КИП	– контрольно-измерительный прибор
КНДР	– Корейська Народно-Демократична Республіка, Корейская Народно-Демократическая Республика
КНР	– Китайська Народна Республіка, Китайская Народная Республика
колхоз	– коллективное хозяйство
КП(б)У	– Комуністична партія (більшовиків) України

КПИ	– Киевский политехнический институт
КПРС	– Комуністична партія Радянського Союзу
КПСС	– Коммунистическая партия Советского Союза
КПУ	– Комуністична партія України
ЛатССР	– Латвийская Советская Социалистическая Республика
ЛДУ ім. І. Франка	– Львівський державний університет ім. І. Франка
Лесхоз	– лесное хозяйство
Лісгосп	– лісове господарство
ЛФТИ	– Ленинградский физико-технический институт (с декабря 1960 им. А. Ф. Иоффе)
ЛЭТИ	– Ленинградский электротехнический институт им. В. И. Ульянова (Ленина)
м.н.с.	– молодший науковий співробітник
МАГАТЕ	– Міжнародне агентство з атомної енергії
МАП	– Министерство авиационной промышленности
МАС	– Міжнародний астрономічний союз
МВС	– Міністерство внутрішніх справ
МГГ	– Международный геофизический год
МГиОН	– Министерство геологии и охраны недр
МГР	– Міжнародний геофізичний рік
МГУА	– метод групового урахування аргументів
МДУ	– Московський державний університет ім. М. В. Ломоносова
МИФИ	– Московский инженерно-физический институт
МКХ	– Министерство коммунального хозяйства
МЛХ	– Министерство лесного хозяйства
ММиП	– Министерство машиностроения и приборостроения
ММФ	– Министерство морского флота
МНС	– Міністерство з надзвичайних ситуацій
МО	– Министерство обороны
МОЗ	– Міністерство охорони здоров'я
МОП	– Министерство оборонной промышленности
МПСА	– Министерство приборостроения и средств автоматизации
МРТП	– Министерство радиотехнической промышленности
МСГ	– Міністерство сільського господарства
МСМ	– Министерство среднего машиностроения
МСОП	– Міжнародний союз охорони природи і природних ресурсів
МСП	– Министерство судостроительной промышленности
МСХ	– Министерство сельского хозяйства
МСШ	– Міжнародна служба широти, Международная служба широты
МУП	– Министерство угольной промышленности

МЦМ	– Министерство цветной металлургии
МЧМ	– Министерство черной металлургии
МэВ	– мегаэлектронвольт
МЭИ	– Московский энергетический институт
н.с.	– науковий співробітник
НАН України	– Національна академія наук України
Наркомзем	– Народний комісаріат землеробства
нач.	– начальник
НБУВ	– Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
НДР	– Німецька Демократична Республіка
НИИ ЭХАиИ	– Научно-исследовательский институт экспериментальной хирургической аппаратуры и инструментов
НИОПИК	– Научно-исследовательский институт органических полупродуктов и красителей
НИОХИМ	– Научно-исследовательский институт основной химии
НРБ	– Народна Республіка Болгарія
НТТ	– науково-технічне товариство
НТШ	– Наукове товариство імені Шевченка
од. обл.	– одиниця обліку
ОДУ	– Одеський державний університет ім. І. І. Мечнікова
ОІЯД	– Об'єднаний інститут ядерних досліджень
ОКБ	– опытно-конструкторское бюро
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
оп.	– опис
оргбюро	– організаційне бюро
ОСГО	– Опытная станция глубокого охлаждения
ОТН	– Отделение технических наук
ОХГН	– Отделение химических и геологических наук
п.	– пункт
п. л.	– печатный лист
п/я	– почтовый ящик
ПАН	– Польська академія наук; Польская академия наук
ПВО	– противовоздушная оборона
ПНР	– Польська Народна Республіка
прот.	– протокол
РАН	– Російська академія наук
РВР	– редакційно-видавнича рада
Ревком	– революционный комитет
РИСО	– редакционно-издательский совет
РМ	– Рада Міністрів
РНК, Раднарком	– Рада народних комісарів

РНР	– Румунська Народна Республіка; Румынская Народная Республика
Росатом	– Російська державна корпорація з атомної енергії
РРФСР	– Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РСФСР	– Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика
РФ	– Російська Федерація
с.н.с.	– старший науковий співробітник
САПО	– система автоматизации процессов обучения
СБС	– Севастопольская биологическая станция
СВЧ	– сверхвысокие частоты
СКБ	– спеціальне конструкторське бюро
СМ	– Совет Министров
СНК, Совнаркомом	– Совет народных комиссаров
Союздрук	– Головне управління з розповсюдження і експедиції друку Міністерства зв'язку СРСР
совхоз	– советское хозяйство
спр.	– справа
СРСР	– Союз Радянських Соціалістичних Республік
СССР	– Союз Советских Социалистических Республик
ст.	– століття
США	– Сполучені Штати Америки
ТВЧ	– ток высокой частоты
темплан	– тематичний план
УАН	– Українська академія наук
УАСГН	– Українська академія сільськогосподарських наук
УВАН	– Українська вільна академія наук
Укоопспілка	– Українська республіканська спілка споживчих кооперативних товариств
Укргаз	– Республіканське об'єднання по газопостачанню і газифікації Міністерства житлово-комунального господарства УРСР
Укргідзеп	– Украинское отделение Всесоюзного государственного проектного института «Гидроэнергопроект»
Укргіпрпроводхоз	– Украинский государственный проектно-исследовательский и научно-исследовательский институт по водохозяйственному строительству
Укрдірідмет	– Український філіал Державного науково-дослідного інституту рідкісних металів
Укркнига	– Республіканська контора книжкової торгівлі при Міністерстві культури УРСР (з 1958 р. – Укркниготорг)
Укрнефть	– Государственное объединение нефтяной промышленности Украинской ССР
Укрпромрада	– Українська рада промислової кооперації

УНР	– Українська Народна Республіка
УРЕ	– Українська радянська енциклопедія
УРСР	– Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСРР	– Українська Соціалістична Радянська Республіка
УССР	– Украинская Советская Социалистическая Республіка
ф.	– фонд
ФРН	– Федеративна Республіка Німеччина
ФТИ	– Физико-технический институт
ФТІНТ	– Фізико-технічний інститут низьких температур
ХФТІ	– Харківський фізико-технічний інститут
ц. р.	– цього року
ЦАГІ	– Центральний аерогідродинамічний інститут
ЦГИА	– Центральний государственный исторический архив
ЦГІАЛ	– Центральний державний історичний архів України, м. Львів
ЦДАВО України	– Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
ЦДАГО України	– Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного	– Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного
ЦК	– Центральний комітет
ЦНИИТМАШ	– Центральный научно-исследовательский институт технологии машиностроения
ЦНИИЧермет, ЦНИИЧМ	– Центральный научно-исследовательский институт черной металлургии им. И. П. Бардина
ЦПКБ	– центральное проектно-конструкторское бюро
ЦСУ	– Центральное статистическое управление
ЧДУ	– Чернівецький державний університет
чл.-кор.	– член-кореспондент, член-кореспондент
ЧСР	– Чехословацька Республіка
ШСЗ	– штучний супутник Землі
ЭНИН	– Энергетический институт Академии наук СССР
ЭПО	– экспериментально-производственный отдел
ЭССР	– Эстонская Советская Социалистическая Республіка
ЮГОК	– Южный горно-обогатительный комбинат
ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO)	– Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

1. П'ятирічний проблемний план наукових досліджень і розвитку наукових установ Академії наук Української РСР на 1956–1960 рр. 1956 р.	61
2. Інформація про оптимізацію структури Інституту будівельної механіки АН УРСР. 17 січня 1956 р.	108
3. Доповідна записка директора Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР акад. А. В. Думанського про організацію відділу колоїдної хімії в системі АН УРСР. 17 січня 1956 р.	109
4. Звернення групи львівських науковців щодо доцільності ліквідації Львівського філіалу АН УРСР. 4 лютого 1956 р.	111
5. Лист Президента Польської академії наук акад. Я. Дембовського до Президента АН УРСР О. В. Палладіна про надання у тимчасове користування комплекту газет «Трибуна народів». 17 лютого 1956 р.	113
6. Постанова Президії АН УРСР про виплату заробітної плати колишньому директору Кабінету єврейської культури АН УРСР чл.-кор. Е. Г. Співаку. 20 лютого 1956 р.	114
7. Постанова РМ СРСР про встановлення звань «почесний академік» та «академік» в академіях наук союзних республік. 20 лютого 1956 р.	114
8. Доповідна записка директора Лабораторії ґрунтознавства АН УРСР акад. О. Н. Соколовського щодо доцільності створення Інституту ґрунтознавства в системі АН УРСР. 25 лютого 1956 р.	115
9. Лист директора Інституту фізіології сільськогосподарських рослин і агрохімії АН УРСР акад. П. А. Власюка до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна про недоцільність передавання інститутських лабораторій біологічного напрямку до новостворюваного Інституту землеробства МСГ УРСР. 26 лютого 1956 р.	117
10. Записка завідувача відділу хімії ізотопів Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР акад. О. І. Бродського про роботу та подальший розвиток досліджень відділу у 1956–1960 рр. Лютий 1956 р.	118
11. Лист керівництва Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР до декана філологічного факультету Карлового університету в Празі К. Горалека про встановлення наукових зв'язків та обмін працями. 7 березня 1956 р.	121
12. Інформація про підсумки сесії АН УРСР, присвяченої питанням використання атомної енергії в мирних цілях, яка відбулася 5–8 березня 1956 р. в Києві. 17 березня 1956 р.	122
13. Пропозиції Президії АН УРСР до РМ УРСР про необхідні заходи з покращення умов роботи академічних наукових установ. 28 березня 1956 р.	128
14. Лист директора Інституту зоології АН УРСР акад. В. Г. Касьяненка до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна про передачу до фондів інституту цінних зоологічних колекцій і профільної літератури з Кримського філіалу АН УРСР. 3 квітня 1956 р.	133

15. Доповідна записка виконуючого обов'язки директора Інституту теплоенергетики АН УРСР Г. М. Щоголева до голови бюро Відділу технічних наук АН УРСР акад. К. К. Хренова про створення в структурі АН УРСР координаційного органу досліджень з ядерної енергетики. 4 квітня 1956 р.	133
16. Звернення директора Інституту агробіології АН УРСР Д. Ф. Лихваря щодо передачі до складу новоствореного Інституту землеробства і тваринництва західних районів УРСР Сектору тваринництва АН УРСР. 11 квітня 1956 р.	134
17. Доповідна записка директора Інституту філософії АН УРСР Д. Х. Острянина до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна про заходи з покращення діяльності інституту. 7 травня 1956 р.	135
18. Постанова Президії АН УРСР про зміни в структурі АН УРСР. 25 травня 1956 р.	137
19. Резолюція наради науково-дослідних медичних установ УРСР, присвяченої підсумкам роботи над препаратом «мікроцид» та питанням подальшого застосування його в медичній практиці. [25 травня 1956 р.].....	140
20. Доповідна записка акад. В. Є. Лашкарьова про необхідність організації у м. Київ галузевого науково-дослідного інституту та дослідного виробництва напівпровідникових приладів. 31 травня 1956 р.	142
21. Доповідна записка Президії АН УРСР про зміну назви Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР і переведення його до м. Дніпропетровськ. 3 червня 1956 р.	146
22. Акт приймання-передавання Інституту лісу АН УРСР у підпорядкування Міністерства сільського господарства УРСР. 5 червня 1956 р.	147
23. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про реорганізацію Львівського філіалу Академії наук УРСР». 27 червня 1956 р.	152
24. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про реорганізацію Кримського філіалу Академії наук УРСР». 27 червня 1956 р.	153
25. Довідка Президії АН УРСР про штат наукового та науково-допоміжного персоналу установ АН УРСР на 1956 р. 30 червня 1956 р.	154
26. Доповідна записка Президії АН УРСР щодо створення Інституту проблем реактивного руху (аерогазодинаміки). 17 липня 1956 р.	160
27. Клопотання Президії АН УРСР до РМ УРСР про затвердження іменних премій АН УРСР за видатні наукові роботи. 19 липня 1956 р.	162
28. Клопотання президії Спілки композиторів України до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна щодо відновлення в структурі Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР відділу музичного фольклору. 24 липня 1956 р.	163
29. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про підготовку до проведення Міжнародного геофізичного року». 3 серпня 1956 р.	165
30. Доповідна записка про перспективи розвитку наукової діяльності Інституту машинознавства АН УРСР. 6 серпня 1956 р.	168
31. Доповідна записка Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР про необхідність поділу інституту на дві самостійні установи та відкриття профільних вакансій у складі дійсних членів та членів-кореспондентів АН УРСР. 10 серпня 1956 р.	171

32. Інформація Президії АН УРСР про перспективи розвитку Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР. 25 серпня 1956 р.	174
33. Довідка Президії АН УРСР про напрями наукової діяльності та перспективи розвитку Інституту електротехніки АН УРСР. 25 серпня 1956 р.	175
34. Довідка професора Л. А. Кульського про завдання хімічної науки в галузі охорони водоймищ і покращення якості питної і промислової води. [Не пізніше 31 серпня 1956 р.].....	176
35. Звернення Президії АН УРСР до директивних органів щодо внесення змін у перелік вакансій для виборів до складу академіків та членів-кореспондентів АН УРСР. 12 вересня 1956 р.	179
36. Висновок директора Інституту гідробіології АН УРСР чл.-кор. Я. В. Ролла та керівника Одеської біологічної станції цього інституту проф. К. О. Виноградова про стан та перспективи розвитку Карадазької біологічної станції АН УРСР. 17 вересня 1956 р.	183
37. Звернення Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР до Президії АН УРСР щодо організації та проведення робіт з радіаційної хімії. [Не пізніше вересня 1956 р.]	188
38. Пропозиції Інституту геологічних наук АН УРСР до Ради з координації наукової діяльності академій наук союзних республік і філіалів АН СРСР щодо покращення організації геологічної служби в СРСР. 9 жовтня 1956 р.	189
39. Звернення міністра важкого машинобудування НДР Е. Апеля до заступника голови РМ УРСР М. С. Гречухи щодо можливості передачі пересувної зварювальної лабораторії Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР у тимчасове користування. 22 жовтня 1956 р.	191
40. Лист-подяка дирекції літературного архіву Народного музею в Празі до Львівської бібліотеки АН УРСР за передачу листування чеського письменника Едварда Єлінека. 12 листопада 1956 р.	192
41. клопотання Комісії по боротьбі з силікозом АН СРСР до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна щодо відкриття у м. Кривий Ріг спеціалізованої науково-дослідної пилоventedильційної лабораторії АН УРСР. 27 листопада 1956 р.	193
42. Доповідна записка Президії АН УРСР про виготовлення експозицій Літературно-меморіального музею Марка Вовчка в м. Нальчик Кабардинської АРСР. 27 листопада 1956 р.	194
43. Інформація голови Комісії по охороні природи АН УРСР проф. І. Г. Підплічка до бюро Відділу біологічних наук АН УРСР про роботу комісії у 1956 р. та необхідність її штатного укомплектування. 2 грудня 1956 р.	196
44. Звернення Президії АН УРСР до РМ УРСР про забезпечення належних умов для діяльності Інституту мінеральних ресурсів АН УРСР у м. Сімферополь 14 грудня 1956 р.	198
45. Інформація директора Головної астрономічної обсерваторії АН УРСР чл.-кор. А. О. Яковкіна про забезпечення наукових досліджень Сонця і Місяця. Грудень 1956 р.	199
46. Відомості про міжнародні наукові зв'язки АН УРСР у 1956 р. [Грудень 1956 р.]	200

47. Основні підсумки наукової діяльності установ Академії наук УРСР за 1956 р. та завдання на 1957 р. [<i>Грудень 1956 р.</i>]	202
48. Інформація директора Інституту використання газу в комунальному господарстві та промисловості АН УРСР В. Ф. Копитова про результати наукової діяльності інституту та необхідність розширення його експериментальної бази. <i>10 січня 1957 р.</i>	221
49. Звернення Президії АН УРСР до РМ УРСР про повернення Інституту фізіології сільськогосподарських рослин і агрохімії з відомства Міністерства сільського господарства УРСР до складу Відділу біологічних наук АН УРСР. <i>31 січня 1957 р.</i>	223
50. Доповідна записка директора Інституту фізики АН УРСР М. В. Пасічника про стан будівництва атомного реактора. <i>11 лютого 1957 р.</i>	225
51. Клопотання Президії АН УРСР до РМ УРСР про створення радіоастрономічної бази при Інституті радіофізики і електроніки АН УРСР. <i>12 лютого 1957 р.</i>	227
52. Доповідна записка директора Інституту металофізики АН УРСР чл.-кор. В. Н. Гріднева про заходи з покращення лабораторної бази інституту. <i>13 лютого 1957 р.</i>	228
53. Звернення акад. П. С. Погребняка до Президії АН УРСР щодо покращення матеріально-технічного стану Старосільської біологічної станції Ботанічного саду АН УРСР. <i>17 лютого 1957 р.</i>	229
54. Клопотання Президії АН УРСР щодо відрядження наукових працівників та інженерів від УРСР для роботи в Раді керуючих Міжнародного атомного агентства. <i>19 лютого 1957 р.</i>	231
55. Інформація Президії АН УРСР про нові напрями науково-дослідної роботи Інституту електротехніки АН УРСР та необхідність виділення для нього додаткового приміщення. <i>21 лютого 1957 р.</i>	232
56. Доповідна записка Президії АН УРСР до РМ УРСР про перспективи розвитку мінерально-сировинної бази УРСР по титану і рідкісних металах. [<i>Не раніше 22 лютого 1957 р.</i>]	233
57. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про премію імені академіка О. О. Богомольця». <i>25 лютого 1957 р.</i>	239
58. Інформація директора Львівського науково-природознавчого музею АН УРСР К. А. Татарінова про організацію високогірного біологічного стаціонару музею на Пожижевській полонині. [<i>Лютий 1957 р.</i>]	240
59. Доповідна записка Фізико-технічного інституту АН УРСР про стан та подальший розвиток досліджень у галузі ядерної фізики та ядерної енергетики. [<i>Не раніше лютого 1957 р.</i>]	241
60. Доповідна записка Президії АН УРСР про структуру штатів центрального апарату та установ АН УРСР. <i>1 березня 1957 р.</i>	244
61. Обґрунтування Президії АН УРСР щодо доцільності організації в системі АН УРСР Інституту напівпровідників. <i>5 березня 1957 р.</i>	247
62. Доповідна записка Президії АН УРСР «Про стан та необхідні заходи по розвитку науково-дослідних і експериментальних робіт по деяких важливих наукових проблемах». <i>6 березня 1957 р.</i>	249

63. Довідка Президії АН УРСР «Про стан і перспективи розвитку радіофізики, електроніки і радіотехніки в системі Академії наук УРСР». 6 березня 1957 р.	257
64. Доповідна записка Президії АН УРСР щодо збільшення обсягу та періодичності видання низки академічних журналів. 20 березня 1957 р.	266
65. Звернення Міністерства юстиції УРСР до Президії АН УРСР щодо залучення Сектору держави і права АН УРСР до розробки проектів кодексів законів УРСР. 4 квітня 1957 р.	268
66. Постанова Президії АН УРСР «Про заходи по поліпшенню роботи архівів інститутів та установ АН УРСР». 15 квітня 1957 р.	269
67. Звернення Комісії по охороні природи АН СРСР до Комісії по охороні природи АН УРСР щодо членства у Міжнародному союзі охорони природи і природних ресурсів. 25 квітня 1957 р.	269
68. Доповідна записка Комісії по створенню галузевих словників наукової термінології АН УРСР про хід підготовки словників. 3 травня 1957 р.	270
69. Клопотання Інституту гідрології і гідротехніки АН УРСР до Президії АН УРСР щодо придбання спеціального експериментального катера. 6 травня 1957 р.	273
70. Інформація Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР про штатно-структурну організацію та основні напрями наукових досліджень у 1957–1960 рр. 8 травня 1957 р.	274
71. Довідка про наукові розробки Інституту металокераміки і спеціальних сплавів АН УРСР у галузі порошкової металургії. 15 травня 1957 р.	283
72. Витяг із постанови Ради Міністрів Української РСР «Про підсумки впровадження в 1956 р. в народне господарство закінчених наукових робіт». 27 травня 1957 р.	286
73. Доповідна записка директора Інституту математики АН УРСР акад. Б. В. Гнеденка і заввідділу Українського науково-дослідного інституту туберкульозу ім. Ф. Г. Яновського проф. М. М. Амосова до міністра охорони здоров'я СРСР М. Д. Ковригіної щодо впровадження у виробництво апарата вимірювання тиску, розробленого в Інституті математики. 6 червня 1957 р.	288
74. Пропозиції Інституту історії АН УРСР щодо досліджень сходознавства в Україні. 7 липня 1957 р.	289
75. Постанова Державного комітету РМ СРСР з питань праці та заробітної плати «Про віднесення науково-дослідних установ Академії наук Української РСР до категорій по оплаті праці працівників науки». 11 липня 1957 р.	290
76. Лист директора Центрального проектно-конструкторського бюро № 3 Міністерства морського флоту СРСР В. [А.] Меньшикова про співпрацю з Інститутом електротехніки АН УРСР у розробці та впровадженні передової техніки на морському флоті. 24 липня 1957 р.	292
77. Доповідна записка директора Інституту використання газу в комунальному господарстві та промисловості АН УРСР чл.-кор. В. Ф. Копитова про необхідність масового виготовлення пристроїв для автоматизації газового обладнання, розроблених в інституті. 3 серпня 1957 р.	293

78. Звернення Президії АН УРСР до органів влади СРСР та УРСР щодо надання права прийому до захисту докторських та кандидатських дисертацій низці установ АН УРСР. <i>13 серпня 1957 р.</i>	296
79. Лист Інституту геологічних наук АН УРСР до новоствореного Управління геології та охорони надр при РМ УРСР про налагодження творчої співпраці. <i>26 серпня 1957 р.</i>	300
80. Пропозиції Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР щодо розширення зв'язків з країнами Сходу та розвитку сходознавства в АН УРСР. <i>3 вересня 1957 р.</i>	303
81. Звернення Президії АН УРСР до директивних органів УРСР щодо необхідності створення Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР. <i>4 вересня 1957 р.</i>	304
82. Клопотання Президії АН УРСР, Міністерства освіти УРСР та Міністерства вищої освіти УРСР до РМ УРСР щодо дозволу на перевидання зміненого «Українського правопису». <i>10 вересня 1957 р.</i>	306
83. Лист Президії АН УРСР до РМ УРСР з пропозицією присвоїти Карадазькій біологічній станції ім'я Т. І. В'яземського. <i>11 вересня 1957 р.</i>	307
84. Доповідна записка Інституту гідробіології АН УРСР до Президії АН УРСР про заходи з відновлення рибних запасів у пониззі Дніпра. <i>5 листопада 1957 р.</i>	308
85. Довідка Президії АН УРСР щодо включення до складу Академії філіалу Державного науково-дослідного інституту рідкісних металів «Укрдирідмет». <i>20 листопада 1957 р.</i>	310
86. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про створення Обчислювального центру Академії наук УРСР». <i>28 листопада 1957 р.</i>	311
87. Клопотання Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР про відкриття меморіального музею О. П. Довженка в м. Сосниця Чернігівської області. <i>2 грудня 1957 р.</i>	312
88. Доповідна записка дирекції Інституту електротехніки АН УРСР до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна про стан розробки теми «Цифрове програмне управління металоріжучим станком». <i>14 грудня 1957 р.</i>	313
89. Постанова Центрального Комітету КП України і Ради Міністрів УРСР «Про видання Української Радянської Енциклопедії». <i>18 грудня 1957 р.</i>	315
90. Інформація про наукові дослідження Лабораторії гідравлічних машин АН УРСР у 1956–1957 рр. [<i>Грудень 1957 р.</i>]	317
91. Звіт АН УРСР про міжнародні наукові зв'язки у 1957 р. [<i>Грудень 1957 р.</i>].....	321
92. Основні підсумки наукової діяльності Академії наук УРСР за 1957 р. і завдання на 1958 р. [<i>Грудень 1957 р.</i>].....	331
93. Інформація Президії АН УРСР про стан та перспективи роботи Київської та Львівської друкарень АН УРСР. <i>6 січня 1958 р.</i>	349
94. Лист директора Інституту математики АН УРСР акад. Б. В. Гнеденка до Президії АН УРСР про доцільність виготовлення інтегратора ЕГДА-8/56 на замовлення Німецької академії наук. <i>25 січня 1958 р.</i>	351

95. Звіт про впровадження у промислове виробництво ендокринного препарату «Синантрин С», розробленого науковцями Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР. 29 січня 1958 р.	351
96. Звернення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР до Державної публічної бібліотеки УРСР про утворення в складі бібліотеки відділу творів українських письменників іноземними мовами. 11 лютого 1958 р.	353
97. Постанова Президії АН УРСР «Про раціональну мережу заповідників в Українській РСР». 21 лютого 1958 р.	354
98. Пропозиції Комісії по охороні природи АН УРСР щодо створення в УРСР раціональної мережі заповідників. 21 лютого 1958 р.	355
99. Клопотання Президії АН УРСР до РМ УРСР про зміну категорії оплати праці для працівників Державного музею Т. Г. Шевченка АН УРСР як науково-дослідної установи. 22 лютого 1958 р.	359
100. Доповідна записка директора Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР акад. О. І. Бродського про організацію в інституті групи парамагнітного резонансу. 24 лютого 1958 р.	360
101. Довідка АН УРСР про дослідження в галузі комплексного вивчення та використання природних ресурсів Карпат і прилеглих зон. 5 березня 1958 р.	362
102. Звіт про візит до Польської Народної Республіки делегації учених АН УРСР. 20 березня 1958 р.	366
103. Пропозиції керівництва Обчислювального центру АН УРСР щодо забезпечення необхідних умов для розгортання його наукової діяльності. 20 березня 1958 р.	368
104. Клопотання групи директорів академічних інститутів до Президії АН УРСР щодо організації антропологічного центру при Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. 21 березня 1958 р.	371
105. Звернення Державної публічної бібліотеки УРСР щодо добудови приміщення книгосховища. 28 березня 1958 р.	373
106. Лист Інституту гідробіології АН УРСР до відділу рибної промисловості Держплану УРСР про зацікавлення в налагодженні спільних наукових досліджень з Інститутом рибного господарства Румунської Народної Республіки. 3 квітня 1958 р.	374
107. Звернення Президента АН СРСР акад. АН СРСР О. М. Несмеянова до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна щодо забезпечення роботи станції фотоспостережень штучних супутників Землі при ГАО АН УРСР. 17 квітня 1958 р.	375
108. Доповідна записка директора Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР акад. О. І. Бродського про основні напрями наукових досліджень інституту. [Не раніше 7 травня 1958 р.].....	376
109. Витяг з постанови Ради Міністрів Української РСР «Про виділення АН УРСР додаткових асигнувань на 1958 рік для будівництва в м. Київ корпусу високомолекулярних сполук Інституту органічної хімії та хімічного корпусу Інституту використання газу». 13 травня 1958 р.	381

110. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про передачу відділів динаміки сільськогосподарських машин і механізмів та механіки ґрунтів Інституту машинознавства Академії наук УРСР до складу установ Української академії сільськогосподарських наук». 14 травня 1958 р.	381
111. Пропозиції АН УРСР щодо покращення координації науково-дослідної роботи в галузі суспільних наук. 15 травня 1958 р.	382
112. Інформація директора Інституту геології корисних копалин АН УРСР акад. В. Б. Порфир'єва до науково-організаційного відділу Президії АН УРСР про наукові дослідження Роздольського сірчаного родовища. 16 травня 1958 р.	384
113. Лист-подяка директора Житомирського обласного краєзнавчого музею В. О. Місяця до директора Інституту зоології АН УРСР акад. В. Г. Касьяненко за допомогу у формуванні експозиції відділу природи. 25 травня 1958 р.	385
114. Лист керівництва Київського міського інституту удосконалення кваліфікації вчителів до Президії АН УРСР з подякою провідним науковцям Академії за надану консультаційну та лекційну допомогу вчителям середніх шкіл м. Київ. 26 травня 1958 р.	386
115. Перелік досліджень Обчислювального центру АН УРСР, що виконуються за закритою тематикою. 4 червня 1958 р.	387
116. Звіт про перебування в Інституті будівельної механіки АН УРСР акад. С. П. Тимошенка, який постійно проживає у США. 7 червня 1958 р.	388
117. Пропозиції Інституту теплоенергетики АН УРСР щодо розвитку наукових досліджень у галузі хімічної промисловості. 1 липня 1958 р.	390
118. Звернення Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР до головного редактора УРЕ акад. М. П. Бажана щодо створення при Президії АН УРСР постійної Археографічної комісії. 11 липня 1958 р.	392
119. Довідка про стан та охорону археологічних пам'яток, що перебувають у віданні АН УРСР. 29 липня 1958 р.	393
120. Основні заходи з організаційно-матеріального забезпечення розвитку гуманітарних наук в Українській РСР на 1959–1965 рр., розроблені АН УРСР. 8 серпня 1958 р.	394
121. Розпорядження РМ УРСР про передачу до складу АН УРСР Чорноморського державного заповідника. 9 серпня 1958 р.	398
122. Клопотання Президії АН УРСР щодо включення працівників Академії до складу науково-промислової експедиції до берегів Західної Африки. 11 серпня 1958 р.	398
123. Звернення директора Інституту мінеральних ресурсів АН УРСР Ю. Ю. Юрка до Президії АН УРСР про необхідність оголошення Червоних печер Криму республіканським заповідником. 14 серпня 1958 р.	400
124. Звіт про рекогносцирувальні обстеження гірських масивів Криму комплексною експедицією установ АН УРСР у 1958 р. 3 вересня 1958 р.	402
125. Доповідна записка директора Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР акад. М. Т. Рильського до Президії АН УРСР про участь українського кобзаря Є. Х. Мовчана у Міжнародному з'їзді славістів у Москві. 20 вересня 1958 р.	406

126. Розпорядження РМ УРСР про реорганізацію Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки АН УРСР в Інститут ливарного виробництва АН УРСР. <i>26 вересня 1958 р.</i>	407
127. Довідка про дослідження установ АН УРСР у галузі використання атомної енергії у мирних цілях у 1957–1958 рр. <i>30 вересня 1958 рр.</i>	408
128. Інформація Президії АН УРСР до Ради з координації наукової діяльності академій наук союзних республік і філіалів АН СРСР про стан підготовки наукових кадрів протягом 1955–1958 рр. та перспективу на 1959–1960 рр. <i>7 жовтня 1958 р.</i>	411
129. Лист працівника Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР І. В. Новікова до директора інституту чл.-кор. Б. С. Патона про експонування розробленого в інституті обладнання на Всесвітній промисловій виставці ЕКСПО-58 у Брюсселі. <i>18 жовтня 1958 р.</i>	419
130. Клопотання Президії АН УРСР про включення науковців Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР до редколегій журналів «Кіно», «Образотворче мистецтво», «Музика» та «Театр». <i>20 жовтня 1958 р.</i>	420
131. Звернення Президії АН УРСР щодо необхідності проведення виборів третього віце-президента АН УРСР на Загальних зборах Академії. <i>6 листопада 1958 р.</i>	421
132. Клопотання АН УРСР до РМ УРСР щодо збільшення контрольних цифр асигнувань та обсягів житлового будівництва на 1959–1965 рр. <i>4 грудня 1958 р.</i>	422
133. Інформація про напрями наукової діяльності Інституту хімії полімерів і мономерів АН УРСР та зміну тарифної сітки оплати його працівників. <i>4 грудня 1958 р.</i>	423
134. Доповідна записка дирекції Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР до Президії АН УРСР про організацію в інституті кабінету експериментальної фонетики. <i>7 грудня 1958 р.</i>	424
135. Лист-подяка директора Державного союзного науково-дослідного та експериментального інституту підшипникової промисловості О. І. Спришевського співробітникам Інституту будівельної механіки АН УРСР за продуктивну співпрацю. <i>16 грудня 1958 р.</i>	425
136. Звіт про роботу науково-дослідної експедиції АН УРСР під час 12 рейсу антарктичної китобійної флотилії «Слава». <i>1958 р.</i>	426
137. Інформація про наукові зв'язки АН УРСР з вченими східних республік СРСР та країн Азії і Африки в рамках проекту ЮНЕСКО «Схід–Захід». <i>[1958 р.]</i>	429
138. Огляд діяльності Українського товариства охорони природи та сприяння розвитку природних багатств при АН УРСР. <i>[1958 р.]</i>	433
139. Звіт про наукову діяльність установ АН УРСР за 1958 р. <i>[1958 р.]</i>	439
140. Акт перевірки роботи Інституту органічної хімії АН УРСР за 1958 р., підготовлений Комісією відділу хімічних і геологічних наук АН УРСР. <i>7 січня 1959 р.</i>	459
141. Інформація про наукові дослідження вчених Інституту зоології АН УРСР під час зарубіжних відряджень у 1958 р. <i>20 січня 1959 р.</i>	461

142. Довідка директора Інституту геології корисних копалин АН УРСР акад. В. Б. Порфир'єва щодо використання менілітових сланців Карпат як сировини для хімічної промисловості та будівельних матеріалів. 28 січня 1959 р.	464
143. Доповідна записка директорів інститутів історії та археології АН УРСР про скликання наукової наради з визначення дати заснування міста Києва. 4 лютого 1959 р.	469
144. Інформація чл.-кор. А. А. Горшкова про діяльність Інституту ливарного виробництва АН УРСР. 21 лютого 1959 р.	470
145. Інформація Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР про науково-дослідну роботу в галузі лексикографії та лексикології. 28 лютого 1959 р.	475
146. Доповідна записка Інституту історії АН УРСР про стан та завдання розвитку допоміжних історичних наук в УРСР. [Не пізніше лютого 1959 р.]..	477
147. Довідка про міжнародні наукові зв'язки АН УРСР у 1958 р. 10–11 березня 1959 р.	478
148. Перспективний план наукової роботи установ Відділу біологічних наук АН УРСР у галузі дослідження антибіотиків на 1959–1965 рр. [Не пізніше 25 березня 1959 р.].....	495
149. Основні завдання досліджень АН УРСР за науковими напрямками і найважливішими проблемами, що підлягають вирішенню в 1959–1965 рр. 15 квітня 1959 р.	499
150. Довідка про стан наукових кадрів інститутів АН УРСР та їх потребу на 1959–1965 рр. 27 квітня 1959 р.	501
151. Довідка про роботу Інституту використання газу в комунальному господарстві та промисловості АН УРСР щодо розроблення методу збагачення руд Керченського родовища і Криворізького басейну. Травень 1959 р.	509
152. Інформація Президії АН УРСР щодо доцільності створення Інституту біології моря на базі Карадазької, Одеської та Севастопольської біологічних станцій. 5 травня 1959 р.	510
153. Доповідна записка провідних українських учених до Президії АН УРСР про необхідність організації в системі Академії Інституту кібернетики. 13 травня 1959 р.	511
154. Доповідна записка Президії АН УРСР про стан будівництва Ботанічного саду АН УРСР. 20 травня 1959 р.	512
155. Довідка про основні напрями наукової діяльності та зв'язки з виробництвом Інституту машинознавства та автоматики АН УРСР. 29 травня 1959 р.	514
156. Довідка Інституту чорної металургії АН УРСР про завершені наукові дослідження та їх впровадження у промисловість. 30 травня 1959 р.	519
157. Довідка про міжнародний книгообмін Державної публічної бібліотеки УРСР з науковими установами і бібліотеками США. 6 червня 1959 р.	523
158. Інформація Інституту машинознавства та автоматики АН УРСР про розробку апаратури для аероелектророзвідки корисних копалин. 13 червня 1959 р.	524

159. Інформація про результати наукових досліджень Одеської біологічної станції Інституту гідробіології АН УРСР за 1954–1958 рр. 15 червня 1959 р.	525
160. Клопотання Президії АН УРСР до РМ УРСР про доцільність створення Інституту геофізики АН УРСР у м. Львів. 22 червня 1959 р.	528
161. Довідка про напрями і результати наукових досліджень Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР. 15 липня 1959 р.	529
162. Відомості про роботи, виконані в Обчислювальному центрі АН УРСР на машині «Урал». 22 липня 1959 р.	532
163. Пропозиції Президії АН УРСР до РМ УРСР щодо створення в системі Академії Інституту географії. 4 серпня 1959 р.	534
164. Постанова Президії АН УРСР про затвердження складу Українського комітету славістів при Президії АН УРСР. 7 серпня 1959 р.	535
165. Звернення Ради народного господарства Латвійської РСР до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна про включення до плану науково-дослідних робіт Інституту ливарного виробництва АН УРСР на 1960 р. розробок для підприємств Латвії. 24 серпня 1959 р.	536
166. Доповідна записка голови Комісії по охороні природи АН УРСР І. Г. Підоплічка щодо місця спорудження греблі Київської ГЕС. 8 вересня 1959 р.	537
167. Постанова РМ УРСР про віднесення Ради по вивченню продуктивних сил УРСР АН УРСР до складу науково-дослідних установ Академії. 29 вересня 1959 р.	539
168. Відзив акад. І. П. Крип'якевича на науково-дослідну роботу Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР. 25 жовтня 1959 р.	539
169. Лист директора Інституту історії АН Вірменської РСР А. Б. Арутюняна до директора Інституту історії АН УРСР О. К. Касименка про підсумки Першої україно-вірменської наукової сесії. 12 листопада 1959 р.	540
170. Доповідна записка вчених-фізиків Б. І. Веркіна, О. О. Галкіна та І. М. Дмитренка про спеціальну тематику наукових досліджень Фізико-технічного інституту низьких температур АН УРСР. 17 листопада 1959 р.	541
171. Звернення Президії АН УРСР до РМ УРСР про розміщення інститутів археології, літератури ім. Т. Г. Шевченка та Сектору держави і права АН УРСР. 20 листопада 1959 р.	546
172. Лист заступника голови Державного комітету РМ СРСР з хімії С. М. Тихомирова до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна щодо необхідності розширення наукових досліджень з отримання синтетичних цеолітів в Інституті фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР. 24 листопада 1959 р.	547
173. Пропозиції щодо розвитку наукових досліджень в Чорноморському державному заповіднику АН УРСР на 1959–1975 рр. 9 грудня 1959 р.	548
174. Лист Президії АН УРСР до РМ УРСР про впровадження методу Інституту біохімії АН УРСР щодо використання чорноморських моллюсків як сировинної бази в народному господарстві. 16 грудня 1959 р.	550

175. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про перейменування Інституту будівельної механіки АН УРСР в Інститут механіки АН УРСР». 28 грудня 1959 р.	551
176. Інформація про найважливіші результати роботи Інституту мікробіології ім. Д. К. Заболотного АН УРСР за 1958–1959 рр. та напрями перспективних досліджень. [Не раніше 31 грудня 1959 р.].....	551
177. Довідка про історію створення та напрями наукових досліджень відділу міцності Інституту металокераміки і спецсплавів АН УРСР під керівництвом чл.-кор. Г. С. Писаренка. [Не раніше 1959 р.].....	553
178. Доповідна записка Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР про стан та перспективи науково-дослідної роботи музею. [1959 р.].....	556
179. Звіт про основні підсумки наукових досліджень установ АН УРСР у 1959 р. [Не раніше 1 січня 1960 р.]	560
180. Постанова Президії АН УРСР «Про розширення прав бюро Відділів АН УРСР та директорів установ АН УРСР». 8 січня 1960 р.	576
181. Довідка про міжнародні наукові зв'язки АН УРСР у 1959 р. 25 січня 1960 р.	577
182. Постанова Президії АН УРСР «Про відкриття реактора Інституту фізики АН УРСР». 2 лютого 1960 р.	587
183. Постанова Президії АН УРСР про створення Комісії з топоніміки і ономастики. 10 лютого 1960 р.	588
184. Інформація з газети «Вечірній Київ» про введення в дію дослідного атомного реактора в Інституті фізики АН УРСР. 13 лютого 1960 р.	588
185. Доповідна записка про стан друкарень Видавництва АН УРСР та будівництво нової друкарні у Феофанії. 1 березня 1960 р.	590
186. Доповідна записка чл.-кор. С. Я. Брауде про радіоастрономічні дослідження в Інституті радіофізики і електроніки АН УРСР. 23 березня 1960 р.	591
187. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про затвердження плану підготовки наукових кадрів по Академії наук УРСР на 1960–1965 рр.». 31 березня 1960 р.	592
188. Довідка про використання АН УРСР капіталовкладень, введення в експлуатацію лабораторних приміщень і житлової площі у 1946–1960 рр. та план на 1959–1965 рр. 31 березня 1960 р.	596
189. Довідка директора Видавництва АН УРСР І. Ю. Родаченка про хід видання повного десяти томного зібрання творів Т. Г. Шевченка. [6 квітня 1960 р.]	600
190. Клопотання Президії АН УРСР до РМ УРСР щодо покращення реалізації наукової та науково-технічної літератури АН УРСР. 6 квітня 1960 р.	601
191. Постанова Президії АН УРСР «Про впорядкування структури наукових установ АН УРСР та поліпшення обліку співробітників, які займаються науково-дослідною роботою». 22 квітня 1960 р.	603
192. Довідка про заходи з розвитку хімічних досліджень в установах АН УРСР. 25 квітня 1960 р.	606

193. Повідомлення Індійського товариства міжнародного права про обрання акад. В. М. Корецького почесним членом. <i>[Не раніше 10 травня 1960 р.]</i>	608
194. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про організацію Фізико-технічного інституту низьких температур Академії наук УРСР». <i>11 травня 1960 р.</i>	609
195. Постанова Президії АН УРСР «Про завдання і перспективи наукових досліджень у галузі українського мовознавства». <i>13 травня 1960 р.</i>	610
196. Доповідна записка директора Одеської біологічної станції Інституту гідробіології АН УРСР проф. К. О. Виноградова про участь науковців станції у роботі антарктичної китобійної флотилії «Слава». <i>13 травня 1960 р.</i>	612
197. Довідка про стан і результати наукової діяльності музеїв АН УРСР. <i>18 травня 1960 р.</i>	613
198. Повідомлення АН УРСР щодо умов переміщення газетосховища Державної публічної бібліотеки УРСР з приміщення трапезної Софійського собору. <i>28 травня 1960 р.</i>	616
199. Постанова Президії АН УРСР «Про організацію при ГАО АН УРСР центрального бюро Міжнародної служби широти». <i>3 червня 1960 р.</i>	617
200. Довідка з розрахунками АН УРСР щодо збільшення фінансових і штатних ресурсів для забезпечення виконання пріоритетних досліджень. <i>10 червня 1960 р.</i>	617
201. Постанова Президії АН УРСР «Про розвиток наукових досліджень з питань застосування пластичних мас у машинобудуванні та приладобудуванні». <i>13 червня 1960 р.</i>	624
202. Доповідна записка Президії АН УРСР про роботу Сейсмічного сектору із сейсморайонування території УРСР. <i>23 червня 1960 р.</i>	626
203. Звернення Президента АН СРСР акад. АН СРСР О. М. Несмеянова до Президента АН УРСР акад. О. В. Палладіна щодо сприяння організації Карпатського заповідника. <i>3 липня 1960 р.</i>	627
204. Інформація Президії АН УРСР щодо вивчення і розробки установами АН УРСР магнітогідродинамічного методу одержання електроенергії. <i>13 липня 1960 р.</i>	628
205. Клопотання Президії АН УРСР до РМ УРСР щодо надання Державній публічній бібліотеці УРСР платного обов'язкового примірника картографічних, ізографічних та нотних видань, які видаються в СРСР. <i>14 липня 1960 р.</i>	630
206. Постанова Президії АН УРСР «Про розгортання в установах АН УРСР досліджень у галузі космічної біології». <i>29 липня 1960 р.</i>	631
207. Клопотання Президії АН УРСР до РМ УРСР щодо створення в дельті р. Дунай філіалу Чорноморського заповідника Інституту зоології АН УРСР. <i>30 липня 1960 р.</i>	631
208. Лист дирекції Харківського турбінного заводу до Президії АН УРСР щодо розширення напрямів співпраці з Лабораторією гідравлічних машин АН УРСР. <i>16 серпня 1960 р.</i>	633

209. Доповідна записка про напрями наукової роботи та організаційну структуру Ради по вивченню продуктивних сил УРСР АН УРСР. 19 серпня 1960 р.	634
210. Інформація Президії АН УРСР про заходи щодо створення та напрями наукової роботи Інституту радіотехнічних проблем АН УРСР. 25 серпня 1960 р.	636
211. Обґрунтування Президії АН УРСР щодо організації в складі Академії Інституту проблем хімії і технології обробки води. 30 серпня 1960 р.	637
212. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про організацію в складі Академії наук УРСР Інституту напівпровідників». 3 вересня 1960 р.	641
213. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про організацію в складі Академії наук УРСР Інституту геофізики». 16 вересня 1960 р.	641
214. Постанова РМ СРСР «Про розширення прав головного Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона Академії наук Української РСР з керівництва розвитком зварювальної техніки в СРСР». 17 вересня 1960 р.	642
215. Звернення Президії АН УРСР до РМ УРСР про дозвіл реорганізувати Будинок-музей Т. Г. Шевченка у філіал Державного музею Т. Г. Шевченка АН УРСР. 23 вересня 1960 р.	645
216. Відомості про впровадження у практику виробництва відкриттів, винаходів та розробок Інституту електротехніки АН УРСР за 1957–1960 рр. [Не пізніше вересня 1960 р.].....	646
217. Звіт Полтавської гравіметричної обсерваторії АН УРСР про астрономічні дослідження в рамках проведення Міжнародного геофізичного року та року Міжнародної геофізичної співпраці. 5 жовтня 1960 р.	651
218. Інформація Президії АН УРСР про перспективи організації нових науково-дослідних установ у 1960–1980 рр. 27 жовтня 1960 р.	654
219. Інформація Президії АН УРСР про наукові розробки установ Академії у галузі вивчення проблем раку. 23 листопада 1960 р.	657
220. Доповідна записка директора обсерваторії при Харківському державному університеті акад. М. П. Барабашова, директора Інституту радіофізики і електроніки АН УРСР чл.-кор. О. Я. Усикова та заступника директора цього інституту чл.-кор. С. Я. Брауде про забезпечення умов будівництва і функціонування радіоастрономічної обсерваторії при Інституті радіофізики і електроніки АН УРСР. 13 грудня 1960 р.	658
221. Висновки комісії Президії АН УРСР під керівництвом чл.-кор. М. М. Підоплічка про перспективи розвитку Науково-природознавчого музею АН УРСР. [Не раніше 13 грудня 1960 р.]	660
222. Постанова Ради Міністрів Української РСР «Про заходи по дальшому упорядкуванню місць, зв'язаних з життям і діяльністю Т. Г. Шевченка на території Української РСР». 14 грудня 1960 р.	665
223. Доповідна записка Президії АН УРСР щодо заходів з ліквідації забруднення атмосферного повітря промисловими викидами. 16 грудня 1960 р.	655
224. Доповідна записка Президії АН УРСР про участь Обчислювального центру АН УРСР у заходах з розвитку комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів на підприємствах УРСР. 22 грудня 1960 р.	667

225. Постанова Президії АН СРСР про присудження премії ім. І. П. Павлова АН СРСР доктору біологічних наук завідувачу лабораторії загальної фізіології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР П. Г. Костюку. 23 грудня 1960 р.	668
226. Доповідна записка Президії АН УРСР до державних органів влади щодо збільшення асигнувань для прискореного розвитку наукових досліджень на 1961–1965 рр. 31 грудня 1960 р.	669
227. Довідка про міжнародні наукові зв'язки установ Академії наук УРСР за 1960 р. Грудень 1960 р.	671
228. Звіт про роботу Комісії з історії науки і техніки Відділу технічних наук АН УРСР за 1960 р. [Грудень 1960 р.]	681
229. Довідка про зв'язок лабораторій і наукових відділів Фізико-технічного інституту АН УРСР з промисловістю та впровадження результатів досліджень у виробництво. [Грудень 1960 р.]	689
230. Підсумки наукової діяльності Академії наук УРСР за 1960 р. [Грудень 1960 р.]	693

ЗМІСТ

Від упорядників
5

Передмова
9

Документи і матеріали
59

Наукові коментарі до документів
712

Фотодокументи
792

Іменний покажчик
828

Список аббревіатур та скорочень
848

Перелік документів
855

Наукове електронне видання

ІСТОРІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ 1956–1960

ЧАСТИНА 1

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

Упорядники

Яременко Лідія Миколаївна
Індиченко Ганна Володимирівна
Старовойт Світлана Володимирівна
Брязкало Тетяна Вікторівна
Вербіцька Оксана Іванівна
Коваленко Сергій Миколайович
Шеремета Лілія Олександрівна

Виявлення та технічна підготовка документів до друку

О. В. Березовська, Ю. О. Бойко, Я. О. Бондарчук, Т. В. Брязкало,
Н. В. Будзанівська, Ю. В. Булгаков, Л. С. Воловник, Л. І. Завалішина,
Г. В. Індиченко, С. М. Коваленко, О. А. Лук'янець, Н. А. Наумова,
О. В. Січова, С. В. Старовойт, А. І. Шаповал, І. В. Шарабанова,
Л. О. Шеремета, Л. В. Шипко, І. М. Шихненко, Л. М. Яременко

Науково-археографічне опрацювання документів і матеріалів

Л. М. Яременко, Г. В. Індиченко, С. В. Старовойт,
О. І. Вербіцька, С. М. Коваленко

Комп'ютерна верстка
Л. О. Шеремета

Підп. до електр. публ. 03.12.2015. Формат 70 x100/16
Ум. друк. арк. 60,62. Об'єм даних 9,45 Mb.

Видавець

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
просп. 40-річчя Жовтня, 3, м. Київ, 03039
тел. +38 (044) 525-81-04, факс +38 (044) 525-56-02;
E-mail: library@nbuv.gov.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003